प्रतिसर्ग पर्व ३.

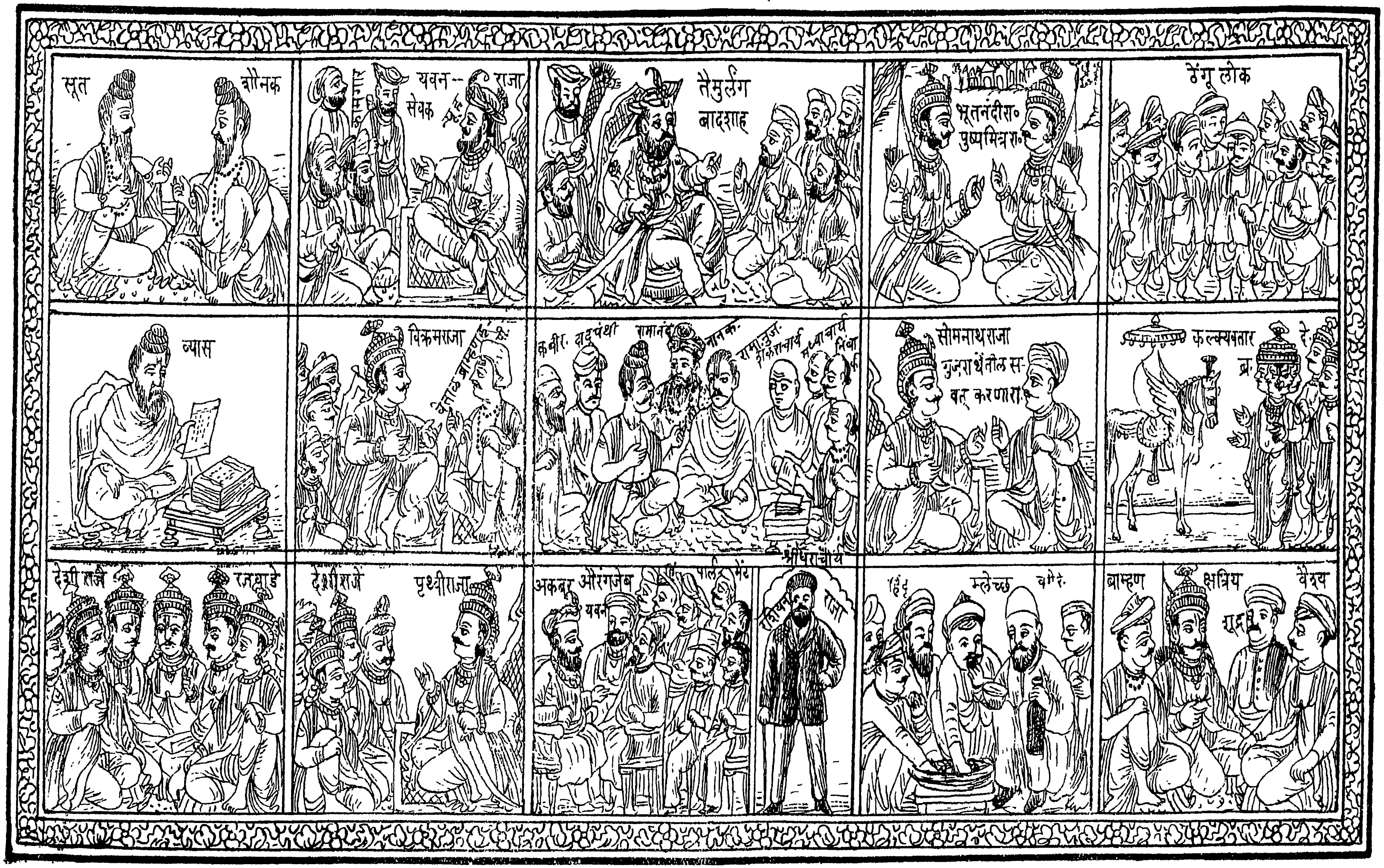

सूत
शौनक
यवन
राजा
सेवक
तैमुर्लंग
बादशाह
भूतनंदी रा०
पुष्पमित्र रा०
ठेंगू लोक
व्यास
विक्रमराजा
कबीर.
दादुपंथी
रामानंद
नानक.
रामानुज.
शंकराचार्य
मध्वाचार्य
सोमनाथराजा
गुजराथेंतील स-
वत् करणारा.
कल्क्यवतार
देशी राजे
रजपूत
देशी राजे
पृथ्वीराजा
अकबर
औरंगजेब
यवन
श्रीधराचार्य
राजा
म्लेच्छ
ब्राम्हण
क्षत्रिय
वैश्य
शूद्र

श्रीगणेशायनमः ॥ ॥ नारायणंनमस्कृत्यनरंचैवनरोत्तमम् ॥ देवींसरस्वतींव्यासंततोजयमुदीरयेत् ॥ १ ॥ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥
भविष्याख्येमहाकल्पेब्रह्मायुषिपरार्द्धके ॥ प्रथमेऽब्देन्हितृतीयेप्राप्तेवैवस्वतेऽन्तरे ॥ १ ॥ अष्टाविंशेसत्ययुगेकेराजानोऽभवन्मुने ॥ ते
षांराज्यस्यवर्षाणितन्मेवदविचक्षण ॥ २ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ कल्पाख्येश्वेतवाराहेब्रह्माब्दस्यदिनत्रये ॥ प्राप्तेसप्तमुहूर्तेचमनुर्वैव
स्वतोऽभवत् ॥ ३ ॥ सतप्त्वासरयूतीरेतपोदिव्यंशतंसमाः ॥ तच्छिक्कातोऽभवत्पुत्रइक्ष्वाकुःसमहीपतिः ॥ ४ ॥ ब्रह्मणोवरदानेनदिव्यं
यानंस्वमाप्तवान् ॥ नारायणंपूजयित्वाहरौराज्यंनिवेद्यच ॥ ५ ॥ षट्त्रिंशच्चसहस्राणामब्दंराज्यंतदाकरोत् ॥ तस्माज्जातोविकुक्षिश्च
शतहीनंतदब्दकम् ॥ ६ ॥ राज्यंकृत्वादिवंयातस्तस्माज्जातोरिपुंजयः ॥ शतहीनंकृतंराज्यंतत्ककुत्स्थसुतःस्मृतः ॥ ७ ॥ शतहीनं
कृतंराज्यंततोऽनेनांसआत्मजः ॥ शतहीनंकृतंराज्यंतस्माज्जातोनृपःपृथुः ॥ ८ ॥ शतहीनंकृतंराज्यांविष्वगश्वश्चतत्सुतः ॥ शतहीनंकृतं
राज्यंतस्मादाद्रौनृपोऽभवत् ॥ ९ ॥ शतहीनंकृतंराज्यंभद्राश्वस्तत्सुतोऽभवत् ॥ शतहीनंकृतंराज्यंयुवनाश्वस्तुतत्सुतः ॥ १० ॥ शतही
नंकृतंराज्यंश्रवस्थस्तत्सुतोऽभवत् ॥ सत्यपादश्चसंजातःप्रथमोभारतेन्तरे ॥ ११ ॥ उदयादस्तपर्यंतंतैर्नृपैर्भूमिमंडलम् ॥ भुक्तंनीतिपरैर्दै
वैःश्रवस्थेनतुभूतले॥शतहीनंकृतंराज्यंबृहदश्वस्ततोऽभवत् १२॥शतहीनंकृतंराज्यंतस्मात्कुवलयाश्वकः ॥ शतहीनंकृतंराज्यदृढाश्वस्तत्सु
तोऽभवत् ॥ १३ ॥ सहस्रहीनंराज्यंतत्तस्मात्पुत्रोनिकुंभकः ॥ सहस्रहीनंराज्यंतत्संकटाश्वस्तुतत्सुतः ॥ १४ ॥ सहस्रहीनंराज्यंतत्तस्मा
ज्जातःप्रसेनजित् ॥ सहस्रहीनंराज्यंतद्रवणाश्वस्तुतत्सुतः ॥ १५ ॥ सहस्रहीनंराज्यंतन्मांधातातत्सुतोऽभवत् ॥ शतहीनंकृतंराज्यंपुरुकु
त्सस्तुतत्सुतः ॥ १६ ॥ शतहीनंकृतंराज्यंत्रिंशदश्वस्तुतत्सुतः ॥ रथेयस्यस्मृतावाहावाजिनास्त्रिंशतावराः ॥ १७ ॥ अनारण्यस्ततोजातो
ह्यष्टाविंशत्सहस्रकम् ॥ राज्यंद्वितीयचरणेस्मृतंसत्ययुगस्यवै ॥ १८ ॥ पृषदश्वस्ततोजातोराज्यंषष्ठसहस्रकम् ॥ तदब्दंभूतलेकृत्वापितृ
लोकमुपाययौ ॥ १९ ॥ हर्यश्वस्तुततोजातोविष्णुभक्तकुलेनृपः ॥ सहस्रहीनंराज्यंतत्तत्सुतोवसुमान्स्मृतः ॥ २० ॥ सहस्रहीनंराज्यंतात्रि
धन्वातनयस्ततः ॥ सहस्रहीनंराज्यंतत्तेनराज्ञाचसत्कृतम्॥२१ ॥सत्यपादस्समाप्तोऽयंद्वितीयोभारतेऽन्तरे ॥ त्रिधन्वनश्चनृपतेस्त्रपारण्य

स्तुवैसुतः॥२२॥ सहस्रहीनंराज्यंतत्कृत्वास्वर्गमुपाययौ ॥ तस्माज्जातस्त्रिशंकुश्चराज्यंवर्षसहस्रकम् ॥ २३ ॥ पद्मनाहीनतांजातंहरिश्चंद्रस्तु
तत्सुतः॥राज्यंत्रिंशत्सहस्रंचरोहितोनामतत्सुतः॥ २४॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंहारीतस्तनयोऽभवत्॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंचंचुभूपश्चतत्सुतः
॥२५॥पितुस्तुल्यंहिराज्यंतद्विजयोनामतत्सुतः॥पितुस्तुल्यंहिराज्यंतद्रुरूकस्तनयस्ततः॥२६॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंसगरस्तनयोऽभवत्।
भूपाश्चबाहुसेनान्तावैष्णवाःपरिकीर्तिताः ॥२७॥ राज्यमानंकृतंसम्यग्भूपैर्वैवस्वतादिभिः॥मणिस्वर्णसमृद्धिश्चबह्वन्नंबहुदुग्धकम्॥२८॥पूर्णो
धर्मस्तदाभूम्यांमुनेसत्ययुगस्यवै ॥ तृतीयचरणेमध्येसगरोनामभूपतिः॥२९॥ शिवभक्तःसदाचारस्तत्पुत्राःसागराःस्मृताः॥त्रिंशत्सहस्रवर्षं
तद्राज्यंवैमुनिभिःस्मृतम्॥३०॥नष्टेषुसागरेष्वेवमसमञ्जसआत्मजः ॥ शतहीनंकृतंराज्यमंशुमांस्तत्सुतोऽभवत्॥३१॥शतहीनंकृतंराज्यंदि
लीपस्तत्सुतोऽभवत् ॥ शतहीनंकृतंराज्यंतस्माज्जातोभगीरथः ॥ ३२ ॥ शतहीनंकृतंराज्यंश्रुतसेनस्ततोऽभवत् ॥ शतहीनंकृतंराज्यंना
भागस्तनयस्ततः ॥३३॥ शतहीनंकृतंराज्यमम्बरीषस्ततोऽभवत् ॥ शैवाःषट्श्रुतसेनान्तानाभागोवैष्णवोनृपः ॥३४॥ सत्यपादःसमाप्तो
ऽयंतृतीयोभारतेऽन्तरे ॥ अंबरीषेणभूपेनशतहीनंकृतंपदम् ॥ ३५ ॥ चतुर्थेचरणेतस्यचाष्टादशसहस्रकम् ॥ अब्दंराज्यंशुभंज्ञातंकर्मभूम्यां
चभारते ॥ ३६ ॥ एकोनत्रिंशद्वर्षाणिराज्यंतत्त्रिंशतानिच ॥ शतहीनंकृतंराज्यंसिंधुद्वीपोऽम्बरीषजः ॥ ३७ ॥ शतहीनंकृतंराज्यमयुताश्व
स्ततोऽभवत्॥शतहीनंकृतंराज्यमृतुपर्णस्तुतत्सुतः॥३८॥शतहीनंकृतंराज्यंसर्वकामोनृपस्ततः ॥शतहीनंकृतंराज्यंनृपःकल्मषपावनः॥३९॥
शतहीनंकृतंराज्यंसुदासस्तनयोभवत्॥तस्मादशमकश्चैवमदयन्त्यावासिष्ठजः॥४०॥शतहीनंकृतंराज्यंहरिवर्माततोऽभवत् ॥ सप्तभूपाःसुदा
सान्तावैष्णवाःपरिकीर्तिताः॥ ४१ ॥ गुरुशापात्तुसौदासोराज्याङ्गंगुरवेऽर्पयत् ॥ गोकर्णलिंगभक्तश्चशैवःसमयउच्यते॥ ४२ ॥ हरिवर्माश्म
मकजोवैश्यवत्साधुपूजकः ॥ ऊनत्रिंशत्सहस्राणितथासप्तशतानिवै ॥४३॥ हरिवर्माऽकरोद्राज्यंतस्माद्दशरथोऽभवत्॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यं
तस्माद्दिलीवयस्सुतः ॥४४॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंभूपोविश्वासहस्ततः ॥ राज्यंदशसहस्रंतन्नियज्ञः प्राकृतोनृपः ॥४५॥ तदधर्मप्रतापेनह्य
नावृष्टिस्तदाभवत् ॥ शतवर्षमनावृष्टिस्सर्वराज्यंव्यनाशयत् ॥ ४६ ॥ यज्ञंकृत्वावासिष्ठस्तुराज्ञीवचनतत्परः ॥ यज्ञात्खड्गांगउत्पन्नःखड्गां ॥ १

गंशस्त्रमुद्वहन्॥४७॥ इन्द्रसाहाय्यमगमद्राज्यंत्रिंशत्सहस्रकम् ॥ कृत्वातत्रवरंलब्ध्वादेवेभ्योमुक्तितांगतः॥४८॥खड्गांगाद्दीर्घबाहुश्चराज्यंविं
शत्सहस्रकम् ॥ तस्मात्सुदर्शनोजातोदेवीपूजनतत्परः ॥ ४९ ॥ वैष्णवादाशरथ्यंतास्त्रयोविख्यातसद्बलाः ॥ खड्गांगोदीर्घबाहुश्चवैष्ण
वौपरिकीर्तितौ ॥ ५० ॥ सुदर्शनोमहाप्राज्ञः काशीराजसुतांनृपः ॥ उद्वाह्यभूपतीञ्जित्वादेवीसेवाप्रसादतः॥ ५१ ॥ राज्यंभरतखंडान्तम
दधद्धर्मतोनृपः ॥ वर्षपंचसहस्राणिराज्यंचक्रेसभूपतिः ॥५२॥ स्वप्नमध्येवचःप्रोक्तंमहाकालयानृपायवै ॥ वत्सत्वंप्रिययासार्द्धंवसिष्ठादिभि
रन्वितः॥५३॥हिमालयंगिरिंप्राप्यवासंकुरुमहामते॥महावायुप्रभावेनक्षयोभरतखंडकः ५४॥रत्नाकरःपश्चिमोऽब्धिस्तस्यद्वीपाःक्षयंगताः॥
महोदधिःपूर्वतोऽब्धिस्तस्यद्वीपाःक्षयंगताः॥५५॥ वाडवोब्धिर्दक्षिणेचतस्यद्वीपाःक्षयंगताः ॥हिमाब्धिरुत्तरेतस्यसगरैःखानितोहिसः॥५६॥
येद्वीपास्तुसुविख्यातास्तेऽपिसर्वेलयंगताः ॥ भारतेवर्षएवासौवत्सरेसप्तमेऽहानि ॥५७॥ सजीवःप्रलयंयास्येत्तस्मात्त्वंजीवितोभव ॥ तथेति
मत्वासनृपःपर्वतंवैहिमालयम् ॥५८॥ प्राप्तवान्मुख्यभूपैश्चमुख्यवैश्यैर्द्विजैःसह ॥ पंचवर्षप्रमाणेनवायुस्तेजःक्रमाज्जलम्॥५९॥शर्कराचमहीं
प्राप्तास्ततोजीवाःक्षयंगताः ॥ पंचवर्षमितेकालेजलंजातावसुंधरा ॥६०॥ शांतोभूत्वापुनर्वायुर्जलंसर्वमशोषयत् ॥ दशवर्षांतरेभूमिःस्थली
भूत्वाप्रदृश्यते ॥ ६१ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकृतयुगभूपाख्यानंनामप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥
॥ सूतउवाच ॥ वैशाखशुक्लपक्षेतुतृतीयागुरुवासरे ॥ सुदर्शनोजनैःसार्द्धमयोध्यामगमत्पुनः ॥ १ ॥ मायादेवीप्रभावेनपुरंसर्वमनोहरम्॥
महावृद्धियुतंप्राप्तंबह्वन्नंसर्वरत्नकम् ॥ २ ॥ दशवर्षसहस्राणिराज्यंकृत्वासुदर्शनः ॥ प्राप्तवाञ्छाश्वतंलोकंदिलीपस्तत्सुतोऽभवत् ॥ ३ ॥
नंदिनीवरदानेनतत्पुत्रोरघुरुत्तमः ॥ दशवर्षसहस्राणिदिलीपोराज्यसत्कृतः ॥ ४ ॥ राज्यंकृतंचरघुणादिलीपान्तेपितुस्समम् ॥ रघुवंश
स्ततःख्यातस्त्रेतायांभृगुनंदन ॥ ५ ॥ विप्रस्यवरदानेनतत्पुत्रोऽजइतिस्मृतः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतस्माद्दशरथोऽभवत् ॥ ६ ॥
पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतस्माद्रामोहरिःस्वयम् ॥ एकादशसहस्राणिरामराज्यंप्रकीर्तितम् ॥ ७ ॥ तस्यपुत्रःकुशोनामराज्यंदशसहस्रकम् ॥
अतिथिर्नामतत्पुत्रःकृतंराज्यंपितुःसमम्॥ ८ ॥ निबंधोनामतत्पुत्रःकृतंराज्यंपितुस्समम् ॥ तस्माज्जातोनलोनामत्रेतायांशक्तिपूजकः॥९॥

पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतस्मान्नाभःसुतोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंपुंडरीकःसुतोऽभवत् ॥ १० ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंक्षेमधन्वातुतत्सुतः॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंद्वारकोनामतत्सुतः ॥ ११ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतस्माज्जातोह्यहीनजः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंकुरुर्नामसुतस्ततः ॥ १२ ॥ कुरुक्षेत्रंकृतंतेनत्रेतायांशतयोजनम् ॥ त्रेतापादस्समाप्तोऽयंप्रथमोभारतेऽन्तरे ॥ १३ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंपारियात्रःसुतोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंदलपालस्सुतस्ततः ॥ १४ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंछद्मकारीतुतत्सुतः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतस्मादुक्थःसुतोऽभवत् ॥१५॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंवज्रनाभिस्ततोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंशंखनाभिस्ततोऽभवत् ॥१६॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंव्युत्थिताभिस्ततोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंविश्वपालस्ततोऽभवत् ॥ १७ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंस्वर्णनाभिस्तुतत्सुतः॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंपुष्पसेनस्तुतत्सुतः ॥१८॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंध्रुवसंधिस्तुतत्सुतः॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यमपवर्मातुतत्सुतः ॥१९॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंशीघ्रगंतातुतत्सुतः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंमरुपालस्तुतत्सुतः ॥ २० ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंप्रसूवश्रुतउच्यते ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंसुसंधिस्तनयोऽभवत् ॥ २१ ॥ त्रेतापादस्समाप्तोयंप्रथमोभारतेंऽतरे ॥ उदयादुदयंयावद्राज्ञातत्रसुसांधिना ॥ २२ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंमामर्षस्तनयस्ततः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंमहाऽश्वस्तनयोऽभवत् ॥ २३ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंबृहद्वालःसुतस्ततः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंबृहदैशानएवतत् ॥ २४ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यमुरुक्षेपस्ततोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंवत्सपालस्तुतत्सुतः॥२५॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंवत्सव्यूहस्ततोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंप्रतिव्योमाततोनृपः ॥ ॥ २६ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंसुतोदेवकरस्ततः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंसहदेवस्ततोऽभवत् ॥ २७ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंबृहदश्वस्ततोनृपः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंभानुरत्नस्ततोऽभवत् ॥ २८॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंसुप्रतीकस्ततोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंमरुदेवस्सुतस्ततः ॥ २९ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंसुनक्षत्रस्ततोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंसुतःकेशीनरस्ततः ॥ ३० ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यमन्तरिक्षस्ततोनृपः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंसुवर्णांगोनृपोऽभवत् ॥ ३१ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतस्यपुत्रोह्यमित्राजित् ॥ पितुस्तुल्यं

कृतंराज्यंबृहद्राजस्ततोऽभवत् ॥ ३२ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंधर्मराजस्ततोनृपः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतस्माज्जातःकृतञ्जयः ॥ ३३ ॥
पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतस्माज्जातोरणंजयः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंसंजयस्तत्सुतःस्मृतः ॥ ३४ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतत्पुत्रः
शाक्यवर्धनः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंक्रोधदानस्तुतत्सुतः ॥ ३५ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतस्मादतुलविक्रमः ॥ पितुस्तुल्यं
कृतंराज्यंस्तस्माज्जातःप्रसेनजित्॥ ३६ ॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतत्पुत्रःशूद्रकःस्मृतः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंसुरथस्तत्सुतोऽभवत्॥३७॥
पितुरर्द्धंकृतंराज्यंसर्वेतुरघुवंशजाः ॥ पंचषष्टिमिताभूपादेवीपूजनतत्पराः ॥ ३८ ॥ हिंसायज्ञपराःसर्वेस्वर्गलोकमितोगताः ॥ बुद्धाजा
ताश्चयेपुत्रास्तेसर्वेवर्णसंकराः ॥ ३९ ॥ त्रेतातृतीयचरणप्रारंभेनवतांगताः ॥ इंद्रेणप्रेषितोभूमौचंद्रमारोहिणीपतिः ॥ ४० ॥ प्रया
गनगरेरम्येभूमिराज्यमचीकरत् ॥ विष्णुभक्तश्चंद्रमाश्चशिवपूजनतत्परः ॥ ४१ ॥ मायादेवीप्रसन्नार्थेशतंयज्ञमचीकरत् ॥ अष्टादशस
हस्राणिराज्यंकृत्वादिवंगतः ॥ ४२ ॥ तस्यपुत्रोबुधोनाममेरुदेवस्यवैसुतः ॥ इलामुद्वाह्यधर्मेणतस्माज्जातःपुरूरवाः ॥ ४३ ॥ चतुर्दशस
हस्राणिभूमिराज्यमचीकरत् ॥ ऊर्वशींसोऽपिस्ववेश्यांसमयेनैवभोग्यवान् ॥ ४४ ॥ आयुर्नामसुतोजातोधर्मात्माविष्णुतत्परः ॥ षट्
त्रिंशच्चसहस्राणिराज्यंकृत्वापुरूरवाः ॥ ४५ ॥ गंधर्वलोकंसम्प्राप्यमोदतेदिविदेववत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यमायुषोनहुषस्सुतः ॥
॥ ४६ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंततःशक्रत्वमागतः ॥ त्रिलोकींस्ववशंचक्रेवर्षमेकसहस्रकम् ॥ ४७ ॥ मुनेर्दुर्वाससःशापान्नृपो
ऽजगरतांगतः ॥ पंचपुत्राययातेश्चत्रयोम्लेच्छत्वमागताः ॥ ४८ ॥ द्वौतथार्यत्वमापन्नौयदुर्ज्येष्ठःपुरुर्लघुः ॥ तपोबलप्रभावेनरा
ज्यंलक्षाब्दसंमितम् ॥ ४९ ॥ कृत्वाविष्णुप्रसादेनततोवैकुंठमागतः ॥ यदोःपुत्रःस्मृतः क्रोष्टाराज्यंषष्टिसहस्रकम् ॥ ५० ॥
वृजिनघ्नस्सुतस्तस्माद्राज्यंविंशत्सहस्रकम् ॥ तस्मात्स्वाहार्चनः पुत्रःकृतंराज्यंपितुस्समम् ॥ ५१ ॥ तस्माच्चित्ररथः पुत्रःकृतंरा
ज्यंपितुस्समम् ॥ अरविंदस्सुतस्तस्मात्कृतंराज्यंपितुःसमम् ॥५२॥अथश्रवास्ततोजातस्तेजस्वीविष्णुतत्परः ॥ पितुरर्द्धंकृतंराज्यंतत्पुत्र
स्तामसः स्मृतः ॥ ५३ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतस्मादुशनसस्सुतः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंशीतांशुकनृपोऽभवत् ॥ ५४ ॥ पितुस्तुल्यं

कृतंराज्यंकमलांशुस्ततोऽभवत् ॥ ५५ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंपारावतसुतस्ततः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंजामघस्तत्सुतोऽभवत् ॥
॥ ५६ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंविदर्भस्तत्सुतोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंकाथोनामसुतस्ततः ॥ ५७ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंकुं
तीभोजस्तुतत्सुतः ॥ पुरुदैत्यसुतापुत्रः पातालेवृषपर्वणः ॥ ५८ ॥ उषित्वानगरेतस्मिन्मायाओघस्ततोऽभवत् ॥ प्रयागस्यप्रतिष्ठाने
पुरेराज्यमथाकरोत् ॥ ५९ ॥ दशवर्षसहस्राणिराज्यंकृत्वादिवंगतः ॥ देवीभक्तः सनृपतिस्तत्पुत्रोजनमेजयः ॥ ६० ॥ पितुस्तुल्यंकृतं
राज्यंप्रचिन्वांस्तत्सुतोभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंप्रवीरस्तनयोभवत् ॥ ६१ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंभनस्यस्तनयोऽभवत् ॥ पितु
स्तुल्यंकृतंराज्यंभवदस्तत्सुतस्स्मृतः ॥ ६२ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंसुद्युम्नस्तनयोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंपुत्रोबाहुगरः स्मृतः ॥ ६३ ॥
पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंसंयातिस्तनयोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंधनयातिस्ततोऽभवत् ॥ ६४ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यमैंद्राश्वस्तनयो
ऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतस्माद्रंतिनरः सुतः ॥ ६५ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतत्पुत्रः सुतपाः स्मृतः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंसंवरण
स्तनयस्ततः ॥ ६६ ॥ हिमालयगिरौप्राप्तेतपः कर्तुंमनोदधत् ॥ शतवर्षंततः सूर्यस्तपतींनामकन्यकाम् ॥ ६७ ॥ संवर्णायददौतुष्टोरवि
लोकंनृपोगतः ॥ ततोमायाप्रभावेनयुगंप्रलयमागतम् ॥ ६८ ॥ चत्वारः सागरावृद्धाभारतंक्षयतांगतम् ॥ द्विवर्षंसागरेभूमिरुषित्वाभू
धरैस्सह ॥ ६९ ॥ महावायुप्रभावेनसागराः शुष्कतांगताः ॥ अगस्त्यतेजसाभूमिः स्थलीभूत्वाप्रदृश्यते ॥ ७० ॥ पंचवर्षांतरेभूमिर्वृक्षदू
र्वादिसंयुता ॥ सूर्याज्ञयाचसंवर्णस्तपतामुनिनासह ॥ ७१ ॥ वसिष्ठेनत्रिवर्णैश्चमुख्यैः सार्द्धंसमागतः ॥ ७२ ॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणेप्रतिसर्ग
पर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेत्रेतायुगभूपाख्यानंनाम द्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ छ ॥ शौनकउवाच ॥ संवर्णश्चमहीपालः कस्मिन्का
लेसमागतः ॥ लोमहर्षणमेब्रूहिद्वापरस्यनृपांस्तथा ॥ १ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ भाद्रस्यकृष्णपक्षेतुत्रयोदश्यांभृगोर्दिने ॥ संवर्णोमुनिभिः
सार्द्धंप्रतिष्ठानेसमागतः ॥ २ ॥ प्रतिष्ठानंकृतंरम्यंपंचयोजनमायतम् ॥ अर्द्धक्रोशोन्नतंहर्म्यैरचितंविश्वकर्मणा ॥ ३ ॥ बुद्धिवं
शप्रसेनस्यसत्त्ययायाभूपतिः कृतः ॥ यदुवंशेसात्वतश्चमधुराभूपतिः कृतः ॥ ४ ॥ म्लेच्छवंशेऽमश्रुपालोमरुदेशस्यभूपतिः ॥ क्रमे

णवर्द्धिताभूपाःप्रजाभिःसहिताभुवि ॥ ५ ॥ दशवर्षसहस्राणिसंवर्णोभूपतिःस्मृतः ॥ तस्यात्मजोयमर्चाङ्गःकृतंराज्यंपितुस्समम् ॥ ६ ॥
तस्यपुत्रःसूरिजापीपितुरर्द्धंचराज्यकृत् ॥ सूर्ययज्ञस्तस्यपुत्रःसौर्ययज्ञपरायणः ॥ ७ ॥ शतहीनंकृतंराज्यंतस्मादातिथ्यवर्धनः ॥ शत
हीनंकृतंराज्यंद्वादशात्मातुतत्सुतः ॥ ८ ॥ शतहीनंकृतंराज्यंतस्माज्जातोदिवाकरः ॥ शतहीनंकृतंराज्यंतस्माज्जातःप्रभाकरः ॥ ९ ॥
शतहीनंकृतंराज्यंभास्वदात्माचतत्सुतः ॥ शतहीनंकृतंराज्यंविवस्वज्ज्ञस्तदात्मजः ॥ १० ॥ शतहीनंकृतंराज्यंहरिदश्वार्चनस्ततः ॥
शतहीनंकृतंराज्यंतस्माद्वैकर्तनःसुतः ॥ ११ ॥ शतहीनंकृतंराज्यंस्तस्मादर्कैष्टिमान्सुतः ॥ शतहीनंकृतंराज्यंतस्मान्मार्तंडवत्सलः ॥
॥ १२ ॥ शतहीनंकृतंराज्यंमिहिरार्थस्तुतत्सुतः ॥ शतहीनंकृतंराज्यंतस्मादरुणपोषणः ॥ १३ ॥ शतहीनंकृतंराज्यंतस्माद्द्युम
णिवत्सलः ॥ शतहीनंकृतंराज्यंतस्मात्तरणियज्ञकः ॥ १४ ॥ शतहीनंकृतंराज्यंतस्मान्मैत्रेष्टिवर्धनः ॥ शतहीनंकृतंराज्यंचित्रभानु
र्जकस्ततः ॥ १५ ॥ शतहीनंकृतंराज्यंतस्माद्वैरोचनःस्मृतः ॥ शतहीनंकृतंराज्यंहंसन्यायीतुतत्सुतः ॥ १६ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यं
तस्माद्वेदप्रवर्धनः ॥ शतहीनंकृतंराज्यंतस्मात्सावित्रउच्यते ॥ १७ ॥ शतहीनंकृतंराज्यंधनपालस्ततोऽभवत् ॥ शतहीनंकृतंराज्यं
म्लेच्छहन्तासुतःस्मृतः ॥ १८ ॥ शतहीनंकृतंराज्यंतस्मादानंदवर्द्धनः ॥ शतहीनंकृतंराज्यंधर्मपालसुतस्ततः ॥ १९ ॥ शतहीनंकृतं
राज्यंब्रह्मभक्तस्सुतस्ततः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतस्माद्ब्रह्मेष्टिवर्द्धनः ॥ २० ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतस्मादात्मप्रपूजकः ॥
पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंपरमेष्ठीसुतस्ततः ॥ २१ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतस्माद्धैरण्यवर्द्धनः ॥ शतहीनंकृतंराज्यंधातृयाजीतुतत्सु
तः ॥ २२ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतद्विधातृप्रपूजकः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतस्माद्दैद्रुहिणःक्रतुः ॥ २३ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यं
तस्माद्वैरंच्यउच्यते ॥ शतहीनंकृतंराज्यंतत्पुत्रःकमलासनः ॥ २४ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंसमवर्तातुतत्सुतः ॥ पितुस्तुल्यं
कृतंराज्यंश्राद्धदेवस्तुतत्सुतः ॥ २५ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतस्माद्वैपितृवर्द्धनः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंसोमदत्तस्तुतत्सुतः ॥
॥ २६ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंसौमदत्तिस्तदात्मजः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतस्माद्वैसोमवर्द्धनः ॥ २७ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यमवतंस

सुतस्ततः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंप्रतंसस्तनयस्ततः ॥ २८ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंपरातंसस्तदात्मजः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यम
यतंसस्ततोऽभवत् ॥ २९ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंसमातंसस्तुतत्सुतः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यमनुतंसस्तदात्मजः ॥ ३० ॥
पितुस्तुल्यंकृतंराज्यमधितंसस्ततोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यमभितंसस्तदात्मजः ॥३१॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंसमुत्तंसस्ततोऽभवत्
॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतंसोनामसुतोऽभवत् ॥ ३२ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंदुष्यंतस्तनयस्ततः ॥ शकुंतलायांतस्माच्चभरतोनामभूपतिः
॥ ३३ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंदुष्यंतः स्वर्गतिंगतः ॥ भरतोनामतत्पुत्रोदेवपूजनतत्परः ॥ ३४॥ महामायाप्रभावेनषट्त्रिंशद्वर्षजीवन
म् ॥ षट्त्रिंशाब्दसहस्राणिनृपायुर्वैद्धितंतथा ॥ ३५ ॥ तस्यनाम्नास्मृतःखंडोभारतोनामविश्रुतः ॥ तेनभूमेर्विभागश्चकृतंराज्यंपृथक्चिरम्
॥ ३६ ॥ दिव्यंवर्षशतंराज्यंतस्माज्जातोमहाबलः ॥ दिव्यंवर्षशतंराज्यंभरद्वाजस्ततोऽभवत् ॥ ३७ ॥ दिव्यंवर्षशतंराज्यंतस्माद्भवनम
न्युमान् ॥ अष्टादशसहस्राणिसमाराज्यंप्रकीर्तितम् ॥३८॥ बृहत्क्षेत्रस्ततोह्यासीत्पितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ सुहोत्रस्तनयस्तस्यपितुस्तुल्यं
कृतंपदम् ॥ ३९ ॥ वीतिहोत्रस्तस्यसुतोराज्यंदशसहस्रकम् ॥ यज्ञहोत्रस्ततोऽप्यासीत्पितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ ४० ॥ शक्रहोत्रस्ततोजा
तः पितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ प्रसन्नोभगवानिंद्रस्तंनृपंस्वर्गमाप्तवान्॥४१॥ तदायोध्यापतिःश्रीमान्प्रतापेंद्रोमहाबलः॥भारतंवर्षमदधद्वर्षदश
सहस्रकम् ॥ ४२ ॥ मंडलीकस्तस्यसुतः पितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ विजयेंद्रस्तस्यसुतःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ ४३ ॥ धनुर्दीप्तस्तस्यसु
तःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ इंद्राज्ञयाशक्रहोत्रोघृताच्यासहभूतले ॥ ४४॥ प्राप्तवान्सधनुर्दीप्तिंजित्वाराज्यमचीकरत् ॥ हस्तीनामसुतोजा
तऐरावतसुतंगजम् ॥ ४५ ॥ आरुह्यपश्चिमेदेशेहास्तिनानगरीकृता ॥ दशयोजनविस्तीर्णस्वर्गगायास्तटेशुभा ॥ ४६ ॥ राज्यंदशसहस्रंच
तत्रवासंचकारसः ॥ तत्पुत्रस्त्वजमीढाख्यःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥४७॥ तस्माज्जातोरक्षपालः पितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥सुशर्म्यणस्तस्यसुतः
पितुस्तुल्यंकृतंपदम्॥४८॥तस्यपुत्रःकुरुर्नामापितुरर्द्धंकृतंपदम् ॥ इंद्रस्यवरदानेनसदेहः स्वर्गमागतः॥४९॥तदासात्वतवंशेऽस्मिन्वृष्णिना ॥
भमहाबलः॥मथुरायांस्थितोराज्यंसर्वंस्ववशमाप्तवान्॥५०॥भगवतोवरदानेनहरेरद्भुतकर्मणः॥पंचवर्षसहस्रंचवसर्राज्यंवशीकृतम् ॥ ५१ ॥

निरावृत्तिस्तस्यसुतःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ दशारीतस्यतनयः पितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥५२ ॥ वियामुनस्तस्यसुतःपितुस्तुल्यंकृत
पदम् ॥ जीमूतस्तस्यतनयःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ ५३ ॥ विकृतिस्तस्यतनयःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ तस्माज्जातोभीमरथःपितुस्तुल्यं
कृतंपदम् ॥ ५४ ॥ तस्माज्जातोनवरथःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ तस्माज्जातोदशरथःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ ५५ ॥ तस्माज्जातश्चशकुनिः
पितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ तस्माज्जातः कुशुंभश्चपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥५६॥ तस्माज्जातोदेवरथःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ देवक्षेत्रस्तस्यसुतः
पितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ ५७ ॥ तस्यपुत्रोमधुर्नामपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ ततोनवरथःपुत्रःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ ५८ ॥ कुरुवत्सस्त
स्यसुतःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ तस्मादनुरथःपुत्रःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ ५९ ॥ पुरुहोत्रःसुतस्तस्यापितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ विचित्राङ्ग
स्तस्यसुतःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ ६० ॥ तस्मात्सात्वतवान्पुत्रःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ भजमानस्तस्यसुतःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥६१ ॥
विदूरथस्तस्यसुतःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ सुरभकस्तस्यसुतःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ ६२ ॥ तस्माच्चसुमनाःपुत्रःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥त
तिक्षेत्रस्तस्यसुतःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥६३ ॥ स्वायंभुवस्तस्यसुतःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥हरिदीपकएवासौतस्यराज्यंपितुस्समम् ॥६४॥
देवमेधास्सुतस्तस्यापितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥सुरपालस्तदाजातःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥६५॥ शक्राज्ञयाकुरुश्चैवद्वापरत्रितयेपदे ॥ व्यतीते
चसुकेश्यास्सस्वर्वेश्यायाःपतिःप्रभुः ॥ ६६ ॥ आगतोभारतेखंडेकुरुक्षेत्रंतदाकृतम् ॥ विंशयोजनविस्तीर्णंपुण्यक्षेत्रंस्मृतंबुधैः ॥ ६७ ॥
द्वादशाब्दसहस्रंचकुरुणाराज्यसत्कृतम् ॥ तस्माज्जन्हुस्सुतोजातःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥६८॥ तस्माच्चसुरथोजातःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥
विदूरथस्तस्यसुतःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ ६९ ॥ सार्वभौमस्तस्यसुतःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ जयसेनस्तस्यसुतःपितुस्तुल्यंकृतंप
दम् ॥ ७० ॥ तस्मादर्णवएवासौपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ चतुस्सागरगामिचापितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ ७१ ॥ अयुतायुस्तस्यसुतोराज्यंद
शसहस्रकम् ॥ अक्रोधनस्तस्यसुतःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ ७२ ॥ तस्माद्दक्षस्सुतोजातःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ भीमसेनस्तस्यसुतः
पितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ ७३ ॥ दिलीपस्तस्यतनयःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ प्रतीपस्तस्यतनयोराज्यंपंचसहस्रकम् ॥ ७४ ॥ शंतनुस्त

स्यपुत्रश्चराज्यमेकसहस्रकम् ॥ विचित्रवीर्यस्तत्पुत्रोराज्यंवैद्विशतंसमाः ॥ ७५ ॥ पांडुश्चतनयोयस्मिन्राज्यंपंचशतंकृतम् ॥ युधिष्ठिरस्त
स्यसुतोराज्यंपंचाशदब्दकम् ॥ ७६ ॥ सुयोधनेनषष्ट्यब्दंकृतंराज्यंततःपरम् ॥ युधिष्ठिरेणनिधनंतस्यप्राप्तंकुरुस्थले ॥ ७७ ॥ पूर्वंदेवासुरे
युद्धेयेदैत्याश्चसुरैर्हताः ॥ तेसर्वेशंतनोराज्येजन्मवंतःप्रतस्थिरे ॥ ७८ ॥ लक्षमक्षौहिणीतेषांतद्भारेणवसुंधरा ॥ शक्रस्यशरणंप्राप्तावतारंच
ततोहरेः ॥७९॥ सूरस्यवसुदेवस्यदेवक्यांजन्मनाविशत् ॥ एवंकृष्णोमहावीर्योरोहिणीनिधनंगता॥८०॥पंचात्रिंशदुत्तरंचशतवर्षंचभूतले ॥
उषित्वाकृष्णचंद्रश्चततोगोलोकमागतः ॥ ८१ ॥ चतुर्थचरणान्तेचहरेर्जन्मस्मृतंबुधैः ॥हस्तिनापुरमध्यस्याऽभिमन्योस्तनयस्ततः॥८२॥
राज्यमेकसहस्रंचततोऽभूज्जनमेजयः ॥ त्रिसहस्रंकृतंराज्यंशतानीकस्ततोऽभवत् ॥८३॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंयज्ञदत्तस्ततःसुतः ॥ राज्यंपं
चसहस्रंचनिश्चक्रस्तनयोऽभवत् ॥ ८४ ॥ सहस्रमेकंराज्यंतदुष्टपालस्ततोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतस्माच्चित्ररथस्सुतः ॥ ८५ ॥
पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंधृतिमांस्तनयस्ततः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंसुषेणस्तनयोऽभवत् ॥ ८६ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंसुनीथस्तनयोऽ
भवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंमषपालःसुतोऽभवत् ॥ ८७ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंनचक्षुस्तनयस्ततः ॥ पितुस्तुल्यकृतंराज्यंसुख
वंतस्ततोऽभवत् ॥ ८८ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतस्मात्पारिप्लवस्सुतः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंसुनयस्तत्सुतोऽभवत् ॥ ८९ ॥ पितुस्तु
ल्यंकृतंराज्यंमेधावीतत्सुतोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतस्माज्जातोनृपंजयः ॥ ९० ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंमृदुस्तत्तनयोऽभवत् ॥
पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतिग्मज्योतिस्तुतत्सुतः ॥ ९१ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतस्माज्जातोबृहद्रथः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंवसुदानस्ततो
ऽभवत्॥९२॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंशतानीकस्ततोऽभवत्॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतस्मादुद्यानउच्यते॥९३॥पितुस्तुल्यकृतंराज्यंतस्माज्जा
तोह्यहीनरः॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंनिर्मित्रस्तनयोऽभवत्॥९४॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंक्षेमकस्तत्सुतोऽभवत् ॥ राज्यंत्यक्त्वासमेधावीकलाप
ग्राममशिश्रितः ॥९५॥म्लेच्छैश्चमरणंप्राप्तोयमलोकमतोगतः॥नारदस्योपदेशेनप्रद्योतस्तनयस्ततः ॥९६॥ म्लेच्छयज्ञःकृतस्तेनम्लेच्छाहन ॥ ६
नमागताः ॥ ९७ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेद्वापरनृपोपाख्यानेतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ छ ॥

॥ शौनकउवाच ॥ ॥ कथंयज्ञःकृतस्तेनप्रद्योतेनविचक्षण ॥ सर्वंकथयमेतातत्रिकालज्ञमहामुने ॥१॥ सूतउवाच ॥ ॥ एकदाहस्तिनगरे प्रद्योतःक्षेमकात्मजः ॥ आस्थितःसकथामध्येनारदोऽभ्यागमत्तदा ॥ २ ॥ तंदृष्ट्वाहर्षितोराजापूजयामासधर्मवित् ॥ सुखोपविष्टःसमुनिःप्रद्योतंनृपमब्रवीत् ॥३॥ म्लेच्छैर्हतस्तवपितायमलोकमतोगतः ॥ म्लेच्छयज्ञप्रभावेनस्वर्गतिर्भविताहिसः ॥ ४ ॥ तच्छ्रुत्वाक्रोधताम्राक्षोब्राह्मणान्वेदवित्तमान् ॥ आहूयसकुरुक्षेत्रेम्लेच्छयज्ञंसमारभत ॥ ५ ॥ यज्ञकुंडंचतुष्कोणंयोजनान्येवषोडश ॥ रचित्वादेवताध्यात्वाम्लेच्छांश्चजुहुयान्नृपः ॥ ६ ॥ हारहूणान्बर्बरांश्चगुरुंडांश्चशकान्खसान् ॥ यवनान्पल्लवांश्चैवरोमजान्खरसंभवान् ॥७॥ द्वीपस्थितान्कामरूश्चचीनान्सागरमध्यगान्॥प्राहूयभस्मसात्कुर्वन्वेदमंत्रप्रभावतः॥८॥ब्राह्मणान्दक्षिणांदत्वा अभिषेकमकारयत् ॥क्षेमकोनामनृपतिःस्वर्गलोकंततोगतः॥९॥म्लेच्छहंतानामतस्याविख्यातंभुविसर्वतः॥राज्यंदशसहस्राब्दंकृतंतेनमहात्मना॥१०॥स्वर्गलोकंगतोराजातत्पुत्रोवेदवान्स्मृतः ॥ द्विसहस्रंकृतंराज्यंतदाम्लेच्छःकालिःस्वयम् ॥११॥ नारायणंपूजयित्वादिव्यांस्तुतिमथाकरोत्॥कालिरुवाच॥नमोऽनंतायमहतेसर्वकालप्रवर्तिने॥१२॥चतुर्युगकृतेतुभ्यंवासुदेवायसाक्षिणे॥दशावतारायहरेनमस्तुभ्यंनमोनमः॥१३॥नमःशक्त्यावतारायरामकृष्णायतेनमः ॥ नमोमत्स्यावतारायमहतेगौरवासिने॥१४॥नमोभक्तावतारायकल्पक्षेत्रनिवासिने॥राज्ञावेदवतानाथममस्थानंविनाशितम् ॥१५॥ ममप्रियस्यम्लेच्छस्यतात्पित्रावंशनाशनम्॥सूतउवाच॥इतिस्तुतस्तुकालिनाम्लेच्छस्यसहभार्यया॥१६॥प्राप्तवान्सहरिःसाक्षाद्भगवान्भक्तवत्सलः ॥ कलिंप्रोवाचसहरिर्युष्मदर्थेयुगोत्तमम् ॥१७॥ बहुरूपमहंकृत्वातवेच्छांपूरयाम्यहम् ॥ आदमोनामपुरुषःपत्नीहव्यवतीतथा ॥ १८ ॥ विष्णुकर्दमतोजातौम्लेच्छवंशप्रवर्धनौ ॥ हरिस्त्वन्तर्दधेतत्रकलिरानंदसंकुलः ॥ १९ ॥ गिरिंनीलाचलंप्राप्यकिंचित्कालमवासयत् ॥ पुत्रोवेदवतोजातःसुनंदोनामभूपतिः ॥२०॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यमनपत्योमृतिंगतः ॥ आर्यदेशाःक्षीणवंतोम्लेच्छवंशाबलान्विताः ॥ २१॥ भविष्यंतिभृगुश्रेष्ठतस्माच्चतुहिनाचलम् ॥ गत्वाविष्णुंसमाराध्यगमिष्यामोहरेःपदम् ॥ २२ ॥ इतिश्रुत्वाद्विजाःसर्वेनैमिषारण्यवासिनः ॥ अष्टाशीतिसहस्राणिगतास्तेतुहिनाचलम् ॥ २३ ॥ विशालायांसमासाद्यविष्णुगाथांप्रचक्रिरे ॥ इतिव्यासेनकथितंवाक्यंकालिविशारदम् ॥ २४ ॥

श्रोतारंसमनःकृत्वाभविष्यंसमुदीरयत् ॥ ॥व्यासउवाच ॥ ॥ मनःशृणुततोगाथांभावींसूतेनवर्णिताम् ॥२५॥कलेर्युगस्यपूर्णांतांतच्छ्रुत्वा
तृप्तिमावह ॥ सूतउवाच ॥ षोडशाब्दसहस्रेचशेषेतद्वापरेयुगे॥२६ ॥ बहुकीर्तिमतीभूमिरार्यदेशस्यकीर्तिता॥क्वचिद्विप्राःस्मृताभूपाःक्वचि
द्राजन्यवंशजाः ॥ २७ ॥ क्वचिद्वैश्याःक्वचिच्छूद्राःकुत्रचिद्वर्णसंकरः ॥ द्विशताष्टसहस्रेद्वेशेषेतुद्वापरेयुगे ॥ २८ ॥ म्लेच्छदेशस्ययाभूमिर्भ
विताकीर्तिमालिनी ॥ इंद्रियाणिदमित्वायोह्यात्मध्यानपरायणः ॥ २९ ॥ तस्मादादमनामासौपत्नीहव्यवतीस्मृता ॥ प्रदाननगरस्यैव
पूर्वभागेमहावनम् ॥ ३० ॥ ईश्वरेणकृतंरम्यंचतुःक्रोशायतंस्मृतम्॥ पापवृक्षतलेगत्वापत्नीदर्शनतत्परः ॥ ३१ ॥ कलिस्तत्रागतस्तूर्णंसर्प
रूपंहितत्कृतम् ॥ वंचितातेनधूर्तेनविष्णवज्ञाभंगतांगता॥ ३२॥ खादित्वातत्फलंरम्यंलोकमार्गप्रदंपतिः ॥ उदुंबरस्यपत्रैश्चताभ्यांवाय्वशनं
कृतम् ॥३३॥ सुताःपुत्रास्ततोजाताःसर्वेम्लेच्छाबभूविरे॥त्रिंशोत्तरंनवशतंतस्यायुःपरिकीर्तितम् ॥३४ ॥ फलानांहवनंकुर्वन्पत्न्यासहादिवं
गतः ॥ तस्माज्जातःसुतःश्रेष्ठःश्वेतनामेतिविश्रुतः ॥ ३५ ॥ द्वादशोत्तरवर्षंचतस्यायुःपरिकीर्तितम् ॥ अनुहस्तस्यतनयःशतहीनंकृतं
पदम् ॥ ३६ ॥ कीनाशस्तस्यतनयःपितामहसमंपदम् ॥ महल्ललस्तस्यसुतःपंचहीनंशतंनव ॥ ३७॥ तेनराज्यंकृतंतत्रतस्मान्मानगरंस्मृ
तम् ॥ तस्माच्चविरदोजातोराज्यंषष्ट्युत्तरंसमाः ॥ ३८ ॥ ज्ञेयंनवशतंतस्यस्वनाम्नानगरंकृतम् ॥ हनूकस्तस्यतनयोविष्णुभक्तिपरायणः
॥ ३९ ॥फलानांहवनंकुर्वंस्तत्वंह्यासिजयन्सदा॥त्रिशतंपंचषष्टिश्चराज्यंवर्षाणितत्स्मृतम् ॥ ४० ॥ सदेहःस्वर्गमायातोम्लेच्छधर्मपरायणः॥
आचारश्चविवेकश्चद्विजतादेवपूजनम् ॥ ४१ ॥ कृतान्येतानितेनैवतस्मान्म्लेच्छःस्मृतोबुधैः ॥ विष्णुभक्त्यग्निपूजाचह्यहिंसाचतपोदमः ॥
॥ ४२ ॥ धर्माण्येतानिमुनिभिर्म्लेच्छानांहिस्मृतानिवै ॥ मतोच्छिलस्तस्यसुतोहनुकस्यैवभार्गव॥ ४३ ॥राज्यंनवशतंतस्यसप्ततिश्चस्मृ
ताःसमाः ॥ लोमकस्तस्यतनयोराज्यंसप्तशतंसमाः ॥ ४४ ॥ सप्तसप्ततिरेवास्यतत्पश्चात्स्वर्गतिंगतः ॥ तस्माज्जातःसुतोन्यूहोनिर्गतस्तू
हएवसः ॥ ४५ ॥ तस्मान्न्यूहःस्मृतःप्राज्ञैराज्यंपंचशतंकृतम् ॥ सीमःशमश्चभावश्चत्रयःपुत्राबभूविरे ॥ ४६ ॥ न्यूहःस्मृतोविष्णुभक्त ॥ ६
स्सोऽहंध्यानपरायणः ॥ एकदाभगवान्विष्णुस्तत्स्वप्नेतुसमागतः ॥ ४७ ॥ वत्सन्यूहशृणुष्वेदंप्रलयंसप्तमेऽहनि ॥ भवितात्वंजनैस्सार्धं

नावमारुह्यसत्वरम् ॥ ४७ ॥ जीवनंकुरुभक्तेंद्रसर्वश्रेष्ठोभविष्यसि ॥ तथेतिमत्वासमुनिर्नावंकृत्वासुपुष्टिताम् ॥ ४८ ॥ हस्तात्रिशतल म्बांचपंचाशद्धस्ताविस्तृताम्॥त्रिंशद्धस्तोच्छ्रितांरम्यांसर्वजीवसमन्विताम् ॥४९॥ आरुह्यस्वकुलैस्साद्धंविष्णुध्यानपरोऽभवत्॥सांवर्तकोमे घगणोमहेंद्रेणसमन्वितः ॥ ५० ॥ चत्वारिंशद्दिनान्येवमहद्वृष्टिमकारयत् ॥ सर्वंतुभारतंवर्षंजलैःप्लाव्यतुसिंधवः ॥ ५१ ॥ चत्वारोमि लिताःसर्वेविशालायांनचागताः ॥ अष्टाशीतिसहस्राणिमुनयोब्रह्मवादिनः ॥ ५२ ॥ न्यूहश्चस्वकुलैस्सार्धंशेषास्सर्वेविनाशिताः ॥ तदाच मुनयस्सर्वेविष्णुमायांप्रतुष्टुवुः ॥ ५३ ॥ मुनयऊचुः ॥ नमोदेव्यैमहाकाल्यैदेवक्यैचनमोनमः ॥ महालक्ष्म्यैविष्णुमात्रेराधादेव्यैनमोनमः ॥ ५४ ॥ रेवत्यैपुष्पवत्यैचस्वर्णवत्यैनमोनमः ॥ कामाक्षायैचमायायैनमोमात्रेनमोनमः ॥ ५५ ॥ महावातप्रभावेनमहामेघरवेणच ॥ जलधाराभिरुग्राभिर्भयंजातंहिदारुणम् ॥ ५६ ॥ तस्माद्भयाद्भैरवित्वमस्मान्संरक्षकिंकरान् ॥ तदाप्रसन्नासादेवीजलंशांतंतयाकृतम् ॥५७॥ अब्दांतरेमहीसर्वास्थलीभूत्वाप्रदृश्यते ॥ आराच्चशिषिणानामहिमाद्रेस्तटभूमयः ॥ ५८ ॥ न्यूहस्तत्रस्थितोनावमारुह्यस्वकुलैस्सह ॥ जलांतेभूमिमागत्यतत्रवासंकरोतिसः ॥ ५९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेद्वापरनृपोपाख्यानंनाम चतुर्थोऽध्यायः ॥ ४॥छ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ सांप्रतंवर्ततेयोवैप्रलयांतेमुनीश्वर॥द्दिव्यदृष्टिप्रभावेनज्ञातंब्रूहिततःपरम्॥ १ ॥ सूतउवाच ॥ न्यूहोनामस्मृतोम्लेच्छोविष्णुमोहंतदाकरोत् ॥ तदाप्रसन्नोभगवांस्तस्यवंशःप्रवर्द्धितः ॥२॥ म्लेच्छभाषाकृतातेनवेदवाक्यपराङ्मुखाम्॥ कलेश्ववृद्धयेब्राह्मींभाषांकृत्वाऽपशब्दगाम् ॥ ३ ॥ न्यूहायदत्तवान्देवोबुद्धीशोबुद्धिगःस्वयम् ॥ विलोमंचकृतंनामन्यूहेनत्रिसुतस्यवै ॥ ४ ॥ सिमश्चहामश्चतथायाकूतोनामविश्रुतः ॥ याकूतःसप्तपुत्राश्चजुम्रोमाजूजएवसः ॥ ५ ॥ मादीतथाचयूनानस्तूवलोमसकस्तथा ॥ तीरासश्चतथातेषांनामभिर्देशउच्यते ॥ ६ ॥ जुम्रादशकनाञ्जश्चरिफतश्चतजर्रुमः ॥ तन्नाम्नाचस्मृतादेशायूनाद्यायेसुताःस्मृताः ॥ ७ ॥ इलीशस्तरलीशश्चकित्तीहूदानिरुच्यते ॥ चतुर्भिर्नामभिर्देशास्तेषांतेषांप्रचाक्रिरे ॥ ८ ॥ द्वितीयतनयाद्धामात्सुताश्चत्वारएवते ॥ कुशो मिश्रश्चकूजश्चकनआंस्तत्रनामोभः ॥ ९ ॥ देशाःप्रसिद्धाम्लेच्छानांकुशात्षट्तनयाःस्मृताः ॥ सवाचैववहवीलश्चसर्वतोरगमस्तथा ॥१०॥

तथासवतिकानामनिमरूहोमहाबलः ॥ तेषांपुत्राश्चकलनःसिनारोरकउच्यते ॥ ११ ॥ अक्कदोबावुनश्चैवरसनादेशेकाश्वत ॥ श्रावयित्वामु
नीन्सूतोयोगनिद्रावशंगतः ॥ १२ ॥ द्विसहस्रेशताष्टाब्देन्तेबुद्ध्वापुनरब्रवीत् ॥ सिमवंशंप्रवक्ष्यामिसिमोज्येष्ठःसभूपतिः ॥ १३ ॥
राज्यंपंचशतंवर्षंतेनम्लेच्छेनसत्कृतम् ॥ अर्कन्सदस्तस्यसुतश्चतुस्त्रिंशच्चराज्यकम् ॥ १४ ॥ चतुश्शतंपुनर्ज्ञेयंसिलहस्तनयोभ
वत् ॥ राज्यंतस्यस्मृतंतत्रषष्ट्युत्तरचतुःशतम् ॥ १५ ॥ इब्रतस्यसुताज्ञेयःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ फलजस्तस्यतनयश्चत्वारिंशद्द्वयं
शतम् ॥१६॥ राज्यंकृतंतुतस्माच्चरऊनामसुतःस्मृतः॥सप्तत्रिंशच्चद्विशतंतस्यराज्यंप्रकीर्तितम् ॥ १७ ॥ तस्माच्चजूजउत्पन्नःपितुस्तुल्यंकृ
तंपदम्॥नहूरस्तस्यतनयोवयःषष्ट्युत्तरंशतम्॥१८॥ताहरस्तस्यतनयःपितुस्तुल्यंकृतंपदम्॥तस्मात्पुत्रोऽविरामश्चनहूरोहारनस्त्रयः॥१९॥
एवंतेषांस्मृतावंशानाममात्रेणकीर्तिताः ॥ सरस्वत्याश्चशापेनम्लेच्छभाषामहाधमाः ॥ २० ॥ तेषांवृद्धिः कलौचातीत्संक्षेपेणप्रकीर्तिता ॥
संस्कृतस्यैववाणीतुभारतंवर्षमुह्यताम् ॥ २१ ॥ अन्यखंडेगतासैवम्लेच्छाह्यानंदिनोऽभवन् ॥ एवंतेविप्रकथितंविष्णुभक्ताद्विजैस्सह ॥
॥ २२ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ तच्छ्रुत्वामुनयस्सर्वेविशालायांनिवासिनः ॥ नरंनारायणंदेवंसंपूज्यविनयान्विताः ॥ २३ ॥ ध्यानंचक्रुर्मुदायु
क्ताद्विशतंपरिवत्सरान् ॥ तत्पश्चाद्बोधितास्सर्वेशौनकाद्यामुनीश्वराः ॥ २४ ॥ संध्यातर्पणदेवार्चाः कृत्वाध्यात्वाजनार्दनम् ॥ लोमहर्ष
णमासीनंपप्रच्छुर्विनयान्विताः ॥ २५ ॥ व्यासशिष्यमहाभागचिरंजीवमहामते ॥ सांप्रतंवर्ततेयोवैराजातन्मेवदप्रभो ॥ २६ ॥ सूत
उवाच ॥ ॥ त्रिसहस्राब्दसंप्राप्तेकलौभार्गवनंदन ॥ आवन्तेशंखनामासौसांप्रतंवर्ततेनृपः ॥ २७ ॥ मेच्छदेशेशकपतिरथराज्यंकरोतिवै ॥
शृणुतत्कारणंसर्वंयथायस्यविवर्धनम् ॥ २८ ॥ द्विसहस्रेकलौप्राप्तेम्लेच्छवंशाविवर्द्धिता ॥ भूमिर्म्लेच्छमयीसर्वानानापंथविवर्द्धिता ॥२९॥
ब्रह्मावर्तमृतेतत्रसरस्वत्यास्तटंशुभम् ॥ म्लेच्छाचार्यश्चमूशाख्यस्तन्मतैःपूरितंजगत् ॥ ३० ॥ देवार्चनंवेदभाषानष्टाप्राप्तेकलौ
युगे ॥ तल्लक्षणंशृणुमुनेम्लेच्छभाषाश्चतुर्विधाः ॥ ३१ ॥ व्रजभाषामहाराष्ट्रीयावनीचगुरुंडिका ॥ तासांचतुर्लक्षविधाभाषाश्चान्यास्तथै ॥
वच ॥ ३२ ॥ पानीयंचस्मृतंपानीबुभुक्षाभूखउच्यते ॥ पानीयंपापडीभाषाभोजनंकक्कनंस्मृतम् ॥ ३३ ॥ इष्टिशुद्धरवः प्रोक्त इस्तिनीमसपा

वनी ॥ आहुतिर्वैआजुइतिददातिचदधातिच ॥ ३४ ॥ पितृपैतरभ्राताचबादरः पतिरेवच ॥ सेतिसायावनीभाषाह्यश्वश्रास्यस्तथापुनः ॥
॥ ३५ ॥ जानुस्थानेजैनुशब्दः सप्तसिंधुस्तथैवच ॥ हप्तहिन्दुर्यावनीचपुनर्ज्ञेयागुरुंडिका ॥ ३६ ॥ रविवारेचसंडेचफाल्गुनेचैव
फर्वरी ॥ षष्टिश्चसिक्सटीज्ञेयातदुदाहारमीदृशम् ॥ ३७ ॥ यापवित्रासप्तपुरीतासुहिंसाप्रवर्तते ॥ दस्यवःशबराभिल्लामूर्खाआर्ये
स्थितानराः ॥ ३८ ॥ म्लेच्छदेशेबुद्धिवंतोनरावैम्लेच्छधर्मिणः ॥ म्लेच्छाधीनागुणाःसर्वेऽवगुणाआर्यदेशके ॥ ३९ ॥ म्लेच्छराज्यं
भारतेचतद्द्वीपेषुस्मृतंतथा ॥ एवंज्ञात्वामुनिश्रेष्ठहरिंभजमहामते ॥ ४० ॥ तच्छ्रुत्वामुनयस्सर्वेरोदनंचाक्रिरेबहु ॥ ४१ ॥ इतिश्रीभविष्ये
महापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगभूपवर्णनोनामपंचमोऽध्यायः ॥ ५॥ छ ॥ शौनकउवाच ॥ ॥ ब्रह्मावर्तेकथंम्लेच्छा
नप्राप्ताःकारणंवद ॥ सूतःप्राहशृणुष्वेदंसरस्वत्याःप्रभावतः ॥ १ ॥ म्लेच्छाःप्राप्तानतत्स्थानेकाश्यपोनामवैद्विजः ॥ कलौप्राप्तेसहस्राब्देस्व
र्गात्प्राप्तःसुराज्ञया ॥२॥ आर्यावतीचतत्पत्नीदशपुत्रानकल्मषान् ॥ काश्यपात्सालब्धवतीतेषांनामानिमेशृणु ॥३॥ उपाध्यायोदीक्षितश्च
पाठकःशुक्लमिश्रकौ॥अग्निहोत्रीद्विवेदीचत्रिवेदीपाण्ड्यएवच ॥४॥ चतुर्वेदीतिकथितानामतुल्यागुणाःस्मृताः ॥ तेषांमध्येकाश्यपश्चसर्वज्ञा
नसमन्वितः॥५॥काश्मीरेप्राप्तवान्सोऽपिजगदम्बांसरस्वतीम् ॥ तुष्टावपूजनंकृत्वारक्तपुष्पैस्तथाक्षतैः ॥६॥ धूपैर्दीपैश्चनैवेद्यैःपुष्पांजलिसम
न्वितः॥७॥ ॥ काश्यपउवाच ॥ ॥मातःशंकरदयितेमयितेकरुणाकुतोनास्ति॥भोऽसित्वंजगदंबाजगतःकिंमांबहिर्नयसि॥८॥देवित्वंसुरहेतौ
धर्मद्रोहिणमाशुहंसिमातः॥उत्तमसंस्कृतभाषांत्वंकुरुम्लेच्छांस्त्वंमोहयेःशीघ्रम्॥९॥अंबत्वंबहुरूपाहुंकाराद्धूम्रलोचनंहंसि ॥भीमंदुर्गादैत्यंह
त्वाजगतांसुखंनयसि ॥१०॥ दंभंमोहंघोरंगर्वंहत्वासदासुखंशेषे ॥ बोधयमातर्जगतोदुष्टान्नष्टान्कुरुत्वंवै ॥ तदाप्रसन्नासादेवीभोमुनेस्तस्य
मानसे ॥११॥ वासंकृत्वाददौज्ञानंमिश्रदेशेमुनिर्गतः॥सर्वान्म्लेच्छान्मोहयित्वाकृत्वाथतान्द्विजन्मनः॥१२॥संख्यादशसहस्रंचनरवृन्दांद्विज
न्मनाम् ॥ द्विसहस्रंस्मृतावैश्याःशेषाःशूद्रसुताःस्मृताः ॥ १३ ॥ तैःसार्द्धमार्यदेशेससरस्वत्याःप्रसादतः ॥ अवसद्वैमुनिश्रेष्ठोमुनिकार्यरतः

---

१ अत्र संधिरार्षः ।

सदा ॥ १४॥ तेषामार्यसमूहानां दिव्याश्ववरदानतः॥ वृद्धिर्भवति बहुला चतुष्कोटिनराः स्त्रियः॥ १५॥ तेषां पुत्राश्च पौत्राश्च तद्भूपः काश्यपो मुनिः॥
विंशोत्तरशतं वर्षं तस्य राज्यं प्रकीर्तितम् ॥ १६॥ राज्यपुत्राख्यदेशे च शूद्राश्चाष्टसहस्रकाः ॥ तेषां भूपश्चार्यपृथुस्तस्माज्जातस्स मागधः ॥ १७॥
मागधं नाम तत्पुत्रमभिषिच्य ययौ मुनिः ॥ इति श्रुत्वा भृगुश्रेष्ठः शौनको हर्षमागतः ॥ १८॥ सूतं पौराणिकं नत्वा विष्णुध्यानपरोऽभवत् ॥ पुन
श्चत्वारि वर्षान्ते बोधिता मुनयस्तथा ॥ १९॥ नित्यनैमित्तिकं कृत्वा पप्रच्छुरिदमादरात् ॥ लोमहर्षण मे ब्रूहि के राजानश्च मागधात् ॥ २०॥ कलौ
राज्यं कृतं यैस्तु व्यासशिष्य वदस्व नः॥ ॥सूत उवाच॥ ॥मागधो मागधे देशे प्राप्तवान्काश्यपात्मजः॥ २१॥ पितृराज्यं स्मृतं तेन त्वार्यदेशः पृथक्कृ
तः॥ पांचालात्पूर्वतो देशो मागधः परिकीर्तितः॥ २२॥ आग्नेय्यां च कालिंगश्च तथावन्तस्तु दक्षिणे॥ आनर्तदेशो नैर्ऋत्यां सिंधुदेशस्तु पश्चिमे ॥ २३॥
वायव्यां कैकयो देशो मद्रदेशस्तथोत्तरे॥ ईशाने चैव कौणिन्दश्चार्यदेशश्च तत्कृतः ॥ २४॥ देशनाम्ना तस्य सुता मगधस्य महात्मनः ॥ तेभ्यों ऽशानि
प्रदत्तानि तत्पश्चात्क्रतुमुद्वहन् ॥ २५॥ बलभद्रस्तदा तुष्टो यज्ञभावेन भावितः॥ शिशुनागः क्रतोर्ज्जातो बलभद्रांशसंभवः ॥ २६॥ शतवर्षं कृतं राज्यं
काकवर्मा सुतोऽभवेत् ॥ तद्राज्यं नवतिवर्षं क्षेमधर्मा ततोऽभवत् ॥ २७॥ अशीतिवर्षं राज्यं तत्क्षेत्रौजास्तत्सुतोऽभवत् ॥ दशहीनं कृतं राज्यं
वेदमिश्रस्ततोऽभवत् ॥ २८ ॥ दशहीनं कृतं राज्यं ततोऽजातिरपुस्सुतः ॥ दशहीनं कृतं राज्यं दर्भकस्तनयोऽभवत् ॥ २९ ॥ दशहीनं कृतं
राज्यमुदयाश्वस्ततोऽभवत् ॥ दशहीनं कृतं राज्यं नंदवर्धन एव तत् ॥ ३० ॥ दशहीनं कृतं राज्यं तस्मान्नंदसुतोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यं कृतं
राज्यं शूद्रीगर्भसमुद्भवः ॥ ३१ ॥ नन्दाज्जातः प्रनन्दश्च दशवर्षं कृतं पदम् ॥ तस्माज्जातः परानन्दः पितुस्तुल्यं कृतं पदम् ॥ ३२ ॥ तस्माज्जा
तस्समानंदो विंशद्वर्षं कृतं पदम् ॥ तस्माज्जातः प्रियानंदः पितुस्तुल्यं कृतं पदम् ॥ ३३ ॥ देवानंदस्तस्य सुतः पितुस्तुल्यं कृतं पदम् ॥ यज्ञ
भंगः सुतस्तस्मात्पितुरर्द्धं कृतं पदम् ॥ ३४ ॥ मौर्यानंदस्तस्य सुतः पितुस्तुल्यं कृतं पदम् ॥ महानन्दस्ततो जातः पितुस्तुल्यं कृतं पदम् ॥
॥ ३५ ॥ एतस्मिन्नेव काले तु कलिना संस्तुतो हरिः ॥ काश्यपादुद्भवो देवो गौतमो नाम विश्रुतः ॥ ३६ ॥ बौद्धधर्मं च संस्कृत्य पट्टणे प्राप्तवा
न्हरिः ॥ दशवर्षं कृतं राज्यं तस्माच्छाक्यमुनिः स्मृतः ॥ ३७ ॥ विंशद्वर्षं कृतं राज्यं तस्माच्छुद्धोदनोऽभवत् ॥ त्रिंशद्वर्षं कृतं राज्यं शाक्य

सिंहस्ततोऽभवत् ॥ ३८ ॥ शताद्धौद्विसहस्रेऽब्देव्यतीतेसोऽभवन्नृपः ॥ कलेःप्रथमचरणेवेदमार्गोविनाशितः ॥ ३९ ॥ षष्टिवर्षंकृतंराज्यं सर्वेबौद्धानराःस्मृताः ॥ नरेषुविष्णुर्नृपतिर्यथाराजातथाप्रजाः ॥ ४० ॥ विष्णोर्वीर्यानुसारेणजगद्धर्मःप्रवर्त्तते ॥ तस्मिन्हरौयेशरणं प्राप्तामायापतौनराः ॥ ४१ ॥ अपिपापसमाचारामोक्षवंतःप्रकीर्तिताः ॥ शक्यसिंहाद्बुद्धसिंहःपितुरर्द्धंकृतंपदम् ॥ ४२ ॥ चंद्रगुप्तस्त स्यसुतःपौरसाधिपतेःसुताम् ॥ सुलूवस्यतथोद्वाह्ययावनीबौद्धतत्परः ॥ ४३ ॥ षष्टिवर्षंकृतंराज्यंबिंदुसारस्ततोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यं कृतंराज्यमशोकस्तनयोऽभवत् ॥ ४४ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुकान्यकुब्जोद्विजोत्तमः ॥ आर्बुदंशिखरंप्राप्यब्रह्महोममथाकरोत् ॥ ४५ ॥ वेदमंत्रप्रभावाच्चजाताश्चत्वारिक्षत्रियाः॥प्रमरस्सामवेदीचचपहानिर्यजुर्विदः ॥ ४६ ॥ त्रिवेदीचतथाशुक्लोथर्वासपरिहारकः॥ऐरावतकुलेजाता न्गजानारुह्यतेपृथक्॥४७॥अशोकंस्ववशंचक्रुस्सर्वेबौद्धाविनाशिताः॥चतुर्लक्षाःस्मृताबौद्धादिव्यशस्त्रैःप्रहारिताः ॥४८॥ अवन्तेप्रमरोभूपो श्चतुर्योजनविस्तृताम् ॥ अम्बावतींनामपुरीमध्यास्यसुखितोभवत् ॥४९॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेक लियुगभूपवर्णनोपाख्यानेषष्ठोध्यायः॥६॥छ॥सूतउवाच॥ ॥ चित्रकूटगिरेर्देशेपरिहारोमहीपतिः॥कालिंजरपुरंरम्यमक्रोशायतनंस्मृतम्॥१॥ अध्यास्यबौद्धहंतासससुखितोभवदूर्जितः॥राजपुत्राख्यदेशेचचपहानिर्महीपतिः ॥२॥ अजमेरपुरंरम्यंविधिशोभासमन्वितम् ॥ चातुर्वर्ण्ययुतं दिव्यमध्यास्यसुखितोभव त्॥३॥शुक्लोनाममहीपालोगतआनर्तमंडले॥ द्वारकांनामनगरीमध्यास्यसुखितोभवत् ॥ ४॥ ॥ शौनकउवाच ॥ तेषामग्न्युद्भवानांचयेभूपाराज्यसत्कृ ताः ॥ तान्मेब्रूहिमहाभागसूतोवाक्यमथाब्रवीत् ॥ ५ ॥ गच्छध्वंब्राह्मणाःसर्वेयोगनिद्रावशोह्यहम् ॥ तच्छ्रुत्वामुनयःसर्वेविष्णोर्ध्यानंप्रच क्रिरे ॥ ६ ॥ पूर्णेद्वेचसहस्रान्तेसूतोवचनमब्रवीत् ॥ सप्तत्रिंशशतेवर्षेदशाब्देचाधिकेकलौ ॥ ७ ॥ प्रमरोनामभूपालःकृतंराज्यंचषट्समाः ॥ महामदस्ततोजातःपितुरर्द्धंकृतंपदम् ॥ ८ ॥ देवापिस्तनयस्तस्यापितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ देवदूतस्तस्यसुतःपितुस्तुल्यंस्मृतंपदम् ॥ ९ ॥ तस्माद्गंधर्वसेनश्चपंचाशदब्दभूपदम् ॥ कृत्वाचस्वसुतंशंखमभिषिच्यवनंगतः ॥ १० ॥ शंखेनतत्पदंप्राप्तंराज्यंत्रिंशत्समाःकृतम् ॥ देवांगनावीरमतीशक्रेणप्रेषितातदा ॥ ११ ॥ गंधर्वसेनंसंप्राप्यपुत्ररत्नमजीजनत् ॥

सुतस्यजन्मकालेतुनभसःपुष्पवृष्टयः ॥ १२ ॥ पेतुर्दुंदुभयोनेदुर्वांतिवाताःसुखप्रदाः ॥ शिवदृष्टिर्द्विजोनामशिष्यैस्सार्द्धंवनंगतः ॥ १३ ॥
विशद्भिःकर्मयोगेचसमाराध्यशिवोऽभवत् ॥ पूर्णेत्रिंशच्छतेवर्षेकलौप्राप्तेभयंकरे ॥ १४ ॥ शकानांचविनाशार्थमार्यधर्मविवृद्धये ॥ जा
तःशिवाज्ञयासोऽपिकैलासाद्गुह्यकालयात् ॥१५॥ विक्रमादित्यनामानंपिताकृत्वामुमोदह॥सबालोऽपिमहाप्राज्ञःपितृमातृप्रियंकरः॥१६॥
पंचवर्षेवयःप्राप्तेतपसोऽर्थेवनंगतः ॥ द्वादशाब्दंप्रयत्नेनविक्रमेणकृतंतपः ॥ १७ ॥ पश्चादम्बावतींदिव्यांपुरींयातःश्रियान्वितः ॥ दिव्यंसिं
हासनंरम्यंद्वात्रिंशन्मूर्तिसंयुतम् ॥ १८ ॥ शिवेनप्रेषितंतस्मैसोपितत्पदमग्रहीत् ॥ वैतालस्तस्यरक्षार्थंपार्वत्यानिर्मितोगतः ॥ १९ ॥
एकदासनृपोवीरोमहाकालेश्वरस्थलम् ॥ गत्वासम्पूजयामासदेवदेवंपिनाकिनम् ॥ २० ॥ सभाधर्ममयीतत्रनिर्मिताव्यूहविस्तरा ॥ नाना
धातुकृतस्तम्भानानामणिविभूषिता ॥ २१ ॥ नानाद्रुमलताकीर्णापुष्पवल्लीभिरन्विता ॥ तत्रसिंहासनंदिव्यंस्थापितंतेनशौनक ॥ २२ ॥
आहूयब्राह्मणान्मुख्यान्वेदवेदांगपारगान् ॥ पूजयित्वाविधानेनधर्मगाथामथाशृणोत् ॥ २३ ॥ एतास्मिन्नन्तरेतत्रवैतालोनामदेवता ॥
सकृत्वाब्राह्मणंरूपंजयाशीर्भिःप्रशस्यतम् ॥ २४ ॥ उपविश्यासनंविप्रोराजानमिदमब्रवीत् ॥ यदितेश्रवणेश्रद्धाविक्रमादित्यभू
पते ॥२५॥ वर्णयामिमहाख्यानमितिहाससमुच्चयम्॥ २६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगरविश
शिवंशभूपवर्णनंनामसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ छ ॥ छ ॥ इति प्रथमखण्डः संपूर्णः ॥ १ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥
श्रीगणेशायनमः ॥ सूतउवाच ॥ इत्युक्तस्सतुवैतालोमहाकालेश्वरस्थितः ॥ शिवंमनसिसंस्थाप्यराजानमिदमब्रवीत् ॥ १ ॥ विक्र
मादित्यभूपालश्रृणुगाथांमनोरमाम् ॥ वाराणसीपुरीरम्यामहेशोयत्रतिष्ठति ॥ २ ॥ चातुर्वर्ण्यप्रजायत्रप्रतापमुकुटोनृपः ॥ महादेवी
चमहिषीधर्मज्ञस्यमहीपतेः ॥ ३ ॥ तत्पुत्रोवज्रमुकुटोमंत्रिणःसुतवल्लभाः ॥ षोडशाब्देयःप्राप्तेहयारूढोवनंगतः ॥ ४ ॥ अमात्यतनय
श्चैवबुद्धिदक्षइतिश्रुतः ॥ हयारूढोगतःसार्धंसमानवयसावने ॥ ५ ॥ सदृष्ट्वाविपिनंरम्यंमृगपक्षिसमन्वितम् ॥ मुमोदवज्रमुकुटःकामाशय
वशंगतः ॥ ६ ॥ तत्रदिव्यंसरोरम्यंनानापक्षिनिनादितम् ॥ तस्यकूलेशिवस्थानंमुनिवृंदैःप्रपूजितम् ॥ ७ ॥ दृष्ट्वातत्रगतौवीरौपरमानं
दमापतुः॥एतास्मिन्नंतरेभूपकरणाटकभूपतेः ॥ ८ ॥ दंतवक्रस्यतनयानाम्नापद्मावतीमता ॥ कामदेवंनमस्कृत्यकामिनीकामरूपिणी॥९॥

चिक्रीडेसखिभिःक्रीडांसरोमध्येमनोहरा ॥ तदातुवज्रमुकुटोमंदिरादागतोबहिः ॥ १० ॥ दृष्ट्वापद्मावतींबालांतुल्यरूपगुणान्वि
ताम् ॥ मूर्छितःपतितोभूमौसादृष्ट्वातुमुमोहवै ॥ ११ ॥ प्रबुद्धोवज्रमुकुटोमांपाहिशिवशंकर ॥ इत्युक्त्वाभूपतनयःपुनर्बालांददर्शह ॥
॥ १२ ॥ शिरसःपद्मकुसुमंसागृहीत्वातुकर्णयोः ॥ कृत्वाचखानदशनैःपादयोर्दधतीपुनः ॥ १३ ॥ पुनर्गृहीत्वातत्पुष्पंहृदयेसंप्रवेशितम्
॥ इतिभावंचसाकृत्वाऽऽलिभिःसार्धंययौगृहम् ॥ १४ ॥ तीर्थार्थंचसमंपित्रासंप्राप्तागिरिजावने ॥ तस्यांगतायांसनृपोमारबाणेनपीडितः ॥
॥ १५ ॥ महतींमानसींपीडांप्राप्तवान्मोहमागतः ॥ उन्मादीवततोभूत्वाखानपानविवर्जितः ॥ १६ ॥ ध्यात्वापद्मावतींबालांमौनव्रत
मचीकरत् ॥ तदाकोलाहलोजातःप्रतापमुकुटांतिके ॥ १७ ॥ कुमारःकांदशांप्राप्तइतिहाहेतिसर्वतः ॥ त्रिदिनांतेमंत्रिसुतोबुद्धिदक्षोविशा
रदः॥१८॥अब्रवीद्वज्रमुकुटंसत्यंकथयभूपते॥सआहकारणंसर्वंयथाजातंसरोवरे ॥१९॥ तच्छ्रुत्वाबुद्धिदक्षश्चविहस्याहमहीपतिम् ॥ महाक
ष्टेनसादेवीमित्रत्वंहिगमिष्यति ॥ २० ॥ करणाटकभूपस्यवज्रदंतस्यसासुता ॥ पद्मावतीतिविख्यातादधतीत्वांस्वमानसे ॥ २१ ॥ पुष्प
भावेनज्ञात्वाहंत्वांनयामितदंतिके ॥ इत्युक्त्वातस्यपितरंप्रतापमुकुटंप्रति ॥२२॥ आहाज्ञांदेहिभूपालयास्येहंकरणाटके ॥ त्वत्सुतस्यचि
कित्सार्थंसवज्रमुकुटोचिरम्॥२३॥आयामिनात्रसंदेहोयदिजीवयसेसुतम् ॥ तथेतिमत्वासनृपःप्रादात्पुत्रंचमंत्रिणे ॥२४॥ हयारूढौगतौशीघ्रं
दंतवक्रस्यपत्तने ॥ काचिद्वृद्धास्थितातत्रतस्यागेहंचतौगतौ॥२५॥ बहुद्रव्यंददौतस्यैबुद्धिदक्षोविशारदः॥ऊषतुर्मंदिरेतस्मिन्रात्रिंवोरतमोवृ
ताम् ॥ २६ ॥ प्रातःकालेतुसावृद्धागच्छंतीराजमंदिरम् ॥ तामाहमंत्रितनयःशृणुमातर्वचोमम ॥२७॥ पद्मावतींचसंप्राप्यैकांतेमद्वचनंवद॥
ज्येष्ठशुक्लस्यपंचम्यामिंदुवारेसरोवरे ॥ २८ ॥ योदृष्टःपुरुषोरम्यस्त्वदर्थेसमुपागतः ॥ इतिश्रुत्वाययौवृद्धापद्मंतस्यैन्यवेदयत् ॥ २९ ॥
रुष्टापद्मावतीप्राहचंदनार्द्रांगुलीयका ॥ गच्छगच्छमहादुष्टेतलेनोरस्यताडयत् ॥ ३० ॥ अंगुलीभिःकपोलौचतस्याःस्पृष्ट्वाययौगृहम् ॥
सातुवृद्धाबुद्धिदक्षंसर्वंभावंन्यवेदयत् ॥ ३१ ॥ स्वमित्रंदुःखितंप्राहशृणुमित्रशुचंत्यज ॥ तमाहभूपतेःकन्याप्राणप्रियवचःशृणु ॥ ३२ ॥
त्वदर्थेताडितंवक्षःकदामित्रंभविष्यति ॥ श्रुत्वात्वन्मधुरंवाक्यंरजोदेहेसमागतम् ॥ ३३ ॥ रजस्वलांतेभोमित्रतवास्यंचुंबितास्म्यहम् ॥

इतिश्रुत्वाभूपसुतःपरमानंदमाययौ ॥ ३४ ॥ त्रिदिनांतेतुसावृद्धापद्मावत्यैन्यवेदयत् ॥ त्वामुत्सुकःसभूपालस्तवदर्शनलालसः ॥ ३५ ॥
तंभजस्वाद्यसुश्रोणिसफलंजीवनंकुरु ॥ इतिश्रुत्वामहाहृष्टासमस्यार्द्रांगुलीयकाम् ॥ ३६ ॥ गवाक्षद्वारिनिष्कास्यतलपृष्ठेचताडिता ॥
तथैववृद्धातंप्राप्यमंत्रिणंकाथितांहितत् ॥३७॥ प्रसन्नोबुद्धिदक्षश्चमित्रंप्राहशृणुष्वभोः ॥ पश्चिमेदिशिभोःस्वामिन्गवाक्षंतवनिर्मितम् ॥ ३८॥
अर्द्धरात्रेतुसंप्राप्यभजमांकामविव्हलाम् ॥ श्रुत्वातद्वज्रमुकुटःप्रियादर्शनलालसः ॥ ३९ ॥ ययौशीघ्रंमहाकामरिमणींतामरामयत् ॥ मा
सांतेकामशिथिलोमित्रदर्शनलालसः ॥ ४० ॥ पद्मावतींप्रियांप्राहशृणुवाक्यंवरानने ॥ येनप्राप्तवतीमह्यंत्वंसुभ्रूःसुरदुर्लभा ॥ ४१ ॥
समित्रोबुद्धिदक्षश्चकिंनुतिष्ठतिसांप्रतम् ॥ आज्ञांदेहिप्रियेमह्यंदृष्ट्वायास्यामितेंतिकम् ॥ ४२ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यानिष्ठुरंकुलिशोपमम् ॥
मिष्टान्नंसविषंकृत्वामंत्रिणेसान्यवेदयत् ॥ ४३ ॥ तदातुबुद्धिदक्षश्चचित्रगुप्तप्रपूजकः ॥ ज्ञात्वातत्कारणंसर्वंनतुभक्षितवान्स्वयम् ॥ ४४ ॥
एतस्मिन्नंतरेप्राप्तोभूपतिस्त्वरयान्वितः ॥ विवेकवंतंमित्रंतंदृष्ट्वाप्राहरुषान्वितः ॥४५॥ कस्मान्नखादितंमित्रभोजनंमत्प्रियाकृतम् ॥ विह
स्यबुद्धिदक्षस्तुसारमेयंददौहितत् ॥ ४६ ॥ भुक्त्वासमरणंप्राप्तःसदृष्ट्वाविस्मितोनृपः ॥ स्त्रीचरित्रंचविज्ञायस्नेहंत्यक्त्वाब्रवीत्तुतम् ॥ ४७ ॥
मित्रगच्छगृहंशीघ्रंमयात्यक्ताचपापिनी ॥ सआहशृणुभूपालगच्छशीघ्रंप्रियांतिकम् ॥ ४८ ॥ तदलंकारमाहृत्यत्रिशूलंकुरुजानुनि ॥ सु
प्तांत्यजभोमित्रयासित्वंमाविचारय ॥ ४९ ॥ इतिश्रुत्वाययौभूपस्तथाकृत्वासमागतः ॥ स्वामित्रेणययौसार्धंस्मशानेरुद्रमंडपे ॥५०॥ शि
ष्यंकृत्वानृपंतंसयोगिरूपोहिभूषणम् ॥ विक्रयार्थंददौतस्मैस्वमित्रायसबुद्धिमान् ॥ ५१ ॥ सवज्रमुकुटोमत्वातदाज्ञांनगरंगतः ॥
चोरोयमितितंमत्वाबद्धाराज्ञोहिरक्षिणः ॥ ५२ ॥ शीघ्रंनिवेदयामासुर्दंतवक्त्रस्तमब्रवीत् ॥ क्वप्राप्तंभूषणंरम्यंसर्वंकथयपूरुष ॥ ५३ ॥
जटिलःप्राहभोराजन्स्मशानेमद्गुरुःस्थितः ॥ तेनदत्तंविक्रयार्थंभूषणंस्वर्णगुंठितम् ॥ ५४ ॥ इतिश्रुत्वासनृपतिस्तूर्णमाहूयतद्गुरुम् ॥
भूषणंपृष्टवान्राजायोगीप्राहशृणुष्वभोः ॥ ५५ ॥ स्मशानेसंधितंमंत्रंमयायोगिस्वरूपिणा ॥ पिशाचीप्रापिताकाचित्तस्याश्चिह्नंमया ॥१
कृतम् ॥ ५६ ॥ वामजानुनिशूलेनतयादत्तंहिभूषणम् ॥ ज्ञात्वातत्कारणंराजासुतानिष्कासितागृहात् ॥ ५७ ॥ सवज्रमुकुटस्तांतुगृ

हीत्वागृहमाययौ ॥ विहस्यप्राहवैतालःशृणुविक्रमभूपते ॥ ५८ ॥ कस्मैपापंमहत्प्राप्तंचतुर्णामेवदाधुना ॥ सूतउवाच ॥ इतिश्रुत्वावच
स्तस्यविक्रमोनामभूपतिः ॥ ५९ ॥ विहस्यभार्गवंप्राहप्राप्तंपापंहिभूपतेः ॥ मित्रकार्यममात्येनस्वामिकार्यंचरक्षिभिः ॥ ६० ॥ भूपपुत्रे
णार्थसिद्धंकृतंतस्माच्चभूपतेः ॥ महत्पापंचसंप्राप्तंतेनासौनरकंगतः ॥ ६१ ॥ रजोवतींसुतांदृष्ट्वानविवाहेतयोनरः ॥ सपापीनरकं
यातिषष्टिवर्षसहस्रकम् ॥ ६२ ॥ गांधर्वेचविवाहेवैकामिन्याचकृतंयया॥तस्याविघ्नकरोयोवैसपापीयमपीडितः ॥६३॥ अदृष्टदोषांयःकन्यां
विवेकेनविनात्यजेत् ॥ सपापीनरकंयातिलक्षवर्षप्रमाणकम् ॥ ६४ ॥ इतिश्रुत्वासवैतालोधर्मगाथांनृपेरिताम् ॥ प्रसन्नहृदयःप्राहभूपतिंधर्म
तत्परम् ॥ ६५ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयवर्णनंनामप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥
॥ सूतउवाच ॥ ॥ प्रसन्नमनसंभूपंमहासिंहासनेस्थितम् ॥ द्विजवर्यःसवैतालोवचःप्राहप्रसन्नधीः ॥१॥ एकदायमुनातीरेधर्मस्थलपुरीशुभा
॥ धनधान्यसमायुक्ताचतुर्वर्णसमन्विता ॥ २ ॥ गुणाधिपोमहीपालस्तत्रराज्यंचकारवै ॥ हरिशर्मापुरोधास्तुस्नानपूजनतत्परः ॥ ३ ॥
तस्यपत्नीसुशीलाचपतिव्रतपरायणा ॥ सत्यशीलःसुतोजातोविद्याध्ययनतत्परः ॥ ४ ॥ तस्यानुजामधुमतीशीलरूपगुणान्विता ॥
द्वादशाब्देवयःप्राप्तेविवाहार्थंपितायदा ॥ ५ ॥ भ्रातावभ्रामतौसर्वेचिनुतश्चसुतावरम् ॥ कदाचिद्राजपुत्रस्यविवाहेसमतोद्विजः ॥ ६ ॥
पठनार्थंतुकाश्यांवैसत्यशीलःस्वयंगतः ॥ एतस्मिन्नंतरेराजन्द्विजःकश्चित्समागतः ॥ ७ ॥ वामनोनामविख्यातोरूपशीलवयोवृतः ॥
सुतामधुमतींतंचदृष्ट्वाकामातुराभवत् ॥८॥ भोजनंछादनंपानंस्वप्नंत्यक्त्वाचविह्वला ॥ चकोरीवविनाचंद्रंकामबाणप्रपीडिता ॥ ९ ॥ दृष्ट्वा
सुशीलातांबालांवामनंब्राह्मणंतथा ॥ वरयामासतांबूलैःस्वर्णद्रव्यसमन्वितैः ॥ १० ॥ हरिशर्माप्रयागेचद्विजंदृष्ट्वात्रिविक्रमम् ॥ वेदवेदांग
तत्त्वज्ञंसुतार्थेऽवरयत्तदा ॥ ११ ॥ सत्यशीलस्तुकाश्यांवैगुरुपुत्रंचकेशवम् ॥ वरित्वातंभगिन्यर्थेययौगेहंमुदान्वितः ॥ १२ ॥ माघकृष्ण
त्रयोदश्यांभृगौलग्नंशुभंस्मृतम् ॥ त्रयोविप्रास्तदाप्राप्ताःकन्यार्थेरूपमोहिताः ॥ १३ ॥ तस्मिन्कालेतुसाकन्याभुजंगेनैवदंशिता ॥ मृताप्रे
तत्त्वमापन्नापूर्वकर्मप्रभावतः ॥ १४ ॥ तदातेब्राह्मणायत्नंकारयामासुरुत्तमम् ॥ नजीवनवतीबालागरलेनविमोहिता ॥ १५ ॥ हरिशर्मा

तुतत्यंकृत्वावेदविधानतः ॥ आययौमंदिरंराजन्सुतागुणविमोहितः ॥ १६ ॥ त्रिविक्रमस्तुबहुधादुःखंकृत्वास्मरानुगः ॥ कंथाधारी
यतीभूत्वादेशाद्देशांतरंययौ ॥ १७ ॥ केशवस्तुमहादुःखीप्रियास्थीनिगृहीतवान् ॥ तीर्थात्तिर्थांतरंप्राप्तःकामबाणेनपीडितः ॥ १८ ॥
भस्मग्राहीवामनस्तुविरहाग्निप्रपीडितः ॥ तस्थौचितायांकामार्तःपत्नीध्यानपरायणः ॥ १९ ॥ एकदाशरयूतीरेलक्ष्मणाख्यपुरेशुभे ॥
त्रिविक्रमस्तुभिक्षार्थेसंप्राप्तोद्विजमंदिरे ॥ २० ॥ तस्मिन्दिनेरामशर्माशिवध्यानपरायणः ॥ यतिनंवरयामासभोजनार्थेस्वमंदिरे ॥ २१ ॥
तस्यपत्नीविशालाक्षीरचित्वाबहुभोजनम् ॥ आहूययतिनंराजन्पात्रमालभमाकरोत् ॥ २२ ॥ तस्मिन्कालेचतद्बालोमृतः पापवशंगतः ॥
अरोदीत्तस्यसैरंध्रीविशालाक्ष्यपिभार्त्सिता ॥ २३ ॥ नरोदनंत्यक्तवतीपुत्रशोकाग्नितापिता ॥ रामशर्मातदाप्राप्तोमंत्रंसंजिवनंशुभम् ॥२४॥
जप्त्वासंमार्जनंकृत्वाजीवयामासबालकम् ॥ विनयावनतोविप्रस्तंचसंन्यासिनंतदा ॥ २५ ॥ भोजनंकारयित्वातुमंत्रसंजीवनंददौ ॥
त्रिविक्रमस्तुतन्मन्त्रंपठित्वायमुनातटे ॥ २६ ॥ प्राप्तवान्यत्रसानारीदाहिताहरिशर्मणा ॥ एतस्मिन्नन्तरेतत्रराजपुत्रोमृतिंगतः ॥ २७ ॥
दाहितस्तनयः पित्राशोककर्त्रातदामुना ॥ जीवनंप्राप्तवान्बालस्तस्यमंत्रप्रभावतः ॥ २८ ॥ गुणाधिपस्यतनयोराज्ञोधर्मस्थलीपतेः ॥
त्रिविक्रमंवचः प्राहवीरबाहुर्महाबलः ॥ २९ ॥ जीवनंदत्तवान्मह्यंवरयाद्यवरंमम ॥ सविप्रः प्राहभोराजन्केशवोनामयोद्विजः ॥ ३० ॥
गृहीत्वास्थिगतस्तीर्थेतमन्वेषयमाचिरम् ॥ वीरबाहुस्तथामत्वादूतमार्गेणतंप्रति ॥ ३१ ॥ प्राप्तस्तंकथयामासयथाप्राप्तंहिजीवनम् ॥ इति
श्रुत्वावचस्तस्यकेशवोऽस्थिसमन्वितः ॥ ३२ ॥ प्रागत्यास्थीनिसर्वाणिददौतस्मैद्विजातये ॥ पुनःसंजीविताबालाकेशवादीन्वचो
ऽब्रवीत् ॥ ३३ ॥ योग्याधर्मेणयस्याहंतस्मैप्रायामिधर्मिणे ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यामौनवंतस्त्रयःस्थिताः ॥ ३४ ॥ अतस्त्वंविक्रमादि
त्यधर्मज्ञकथयस्वमे ॥ कस्मैयोग्याचसाबालानाम्नामधुमतीशुभा ॥ ३५ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ विहस्यविक्रमादित्योवैतालंप्राहनम्रधीः ॥
योग्यामधुमतीनारीवामनायद्विजन्मने ॥ ३६ ॥ प्राणदातातुयोविप्रःपितेवगुणतत्परः ॥ अस्थिदातातुयोविप्रोभ्रातृतुल्यस्सवेदवित्
॥ ३७ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ७ ॥

॥ सूतउवाच ॥ ॥ विप्रवर्यमहाभागशृणुगाथांमनोरमाम् ॥ वैतालोभूपतिश्रेष्ठंपुनर्विक्रममब्रवीत् ॥ १ ॥ वर्द्धमान्नगरेरम्येनाना
जनानिषेविते ॥ तत्राभवन्महीपालोरूपसेनोमहाबलः ॥ २ ॥ विद्रुन्मालाप्रियातस्यपतिसेवापरायणा ॥ एकदाक्षत्रियःकश्चिन्नाम्नावीरवरः
स्मृतः ॥ ३ ॥ पुत्रकन्यासपत्नीकोवृत्त्यर्थैसमुपागतः ॥ विनयावनतोभूत्वारूपसेनंमहीपातिम् ॥ ४ ॥ किंचिच्छ्रुत्वाददौस्वर्णं
सहस्रंप्रत्यहंनृप ॥ वीरसेनस्तुतल्लब्ध्वावन्हौतीर्थैद्विजातिषु ॥ व्ययंकृत्वातुतच्छेषंसकुल्येभुक्तवान्स्वयम् ॥ एवंवर्षंगतेराजन्राजलक्ष्मीः
शिवाज्ञया ॥ ६ ॥ परीक्षार्थंस्मशानेचरोदनंबहुकुर्वती ॥ अर्धरात्रेतदाराजाबुद्ध्वाप्राहस्वसेवकम् ॥ ७ ॥ गच्छवीरवरत्वंवै
यतोऽसौश्रूयतेरवः ॥ ज्ञात्वातत्कारणंसर्वमह्यंशीघ्रंनिवेदय ॥ ८ ॥ इतिश्रुत्वावीरवरःशस्त्रास्त्रकुशलोबली ॥ सतत्रगत्वायत्रास्तेराज
लक्ष्मीःशुभानना ॥ ९ ॥श्लक्ष्णंवचश्चतामाहकिमर्थंरोदनेस्थिता ॥ महत्कष्टंचार्किंप्राप्तंकारणंदेविमेवद ॥ १० ॥ इतिश्रुत्वाराजलक्ष्मीर्वीरसे
नंतमब्रवीत् ॥ राजलक्ष्मींचमांविद्धिरूपसेनस्यभूपतेः ॥ ११ ॥ मासान्तेप्रलयंयास्येतस्माच्छोचामिभोबलिन् ॥ सआहशृणुभोदेवित्वद
ल्पायुस्समीरितम् ॥ १२ ॥ केनपुण्येनदीर्घायुस्त्वंभवेःकारणंवद॥ देव्युवाच॥महाबाहोमहाप्राज्ञयदितेतनयस्यवै ॥१३॥ ॥ कपालमर्पय
त्वंचचंडिकायैतदानघ॥दीर्घायुर्भविताचाहंस्वामिकार्यंप्रसाधय॥१४॥इतिश्रुत्वावीरवरोमंदिरंस्वयमागतः ॥ पत्नींप्राहप्रसन्नात्मासुतंदेव्यैनि
वेदय ॥ १५ ॥ तथेत्युक्त्वातुसासाध्वीतनयंप्राहानिर्भया॥राज्ञोऽर्थैतवदेहंवैपुत्रपासिकुरुष्वतत् ॥ १६ ॥ तथामत्वातुतत्पुत्रोभगिन्यामातृ
संयुतः॥चंडिकाभवनंप्राप्याब्रवीत्स्वपितरंतदा॥१७॥भोस्तातमेकपालंचचंडिकायैसमर्पय ॥ दीर्घायुर्येनयत्नेनराजलक्ष्मीश्चतत्कुरु॥१८॥
इतिश्रुत्वावीरसेनःशिरश्छित्त्वासमार्पयत् ॥ तस्यानुजामृतातत्रतथामातातथापिता॥१९॥दृष्ट्वातद्रूपसेनस्तुकारणंसर्वमादितः ॥सेवकंसत्य
संधंचमत्वातुस्वशिरोऽर्पयत् ॥ २० ॥तदाप्रसन्नासादेवीनृपमुज्जीव्यसाब्रवीत् ॥ वरंवरयभूपालयथेष्टंशीघ्रमाप्नुयाः ॥ २१ ॥ सआहवीरसेन
स्तुसकुलोजीवमाप्नुयात् ॥तथेत्युक्त्वातुसादेवीतत्रैवांतरधीयत ॥२२॥ रूपसेनःप्रसन्नात्मास्वसुतांकामरूपिणीम् ॥ ददौसुतायवैतालोनृप
तिंप्राहविस्मितः॥२३॥मुख्यस्नेहंकृतंकेनतेषांमध्येवदस्वमे ॥ ॥ राजोवाच ॥मुख्यस्नेहंकृतंराज्ञादासार्थैस्वतनुंददौ॥२४॥स्वर्णस्नेहीवीरवरो

धर्मप्रीतिः पतिव्रता॥बंधुप्रीतिश्चभगिनीपितृस्नेहीतुपुत्रकः॥२५॥महत्स्नेहंकृतंराज्ञारूपसेनेनधीमता॥२६॥इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्ग
पर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेतृतीयोऽध्याय॥३॥छ॥सूतउवाच॥इतिश्रुत्वासवैतालोराजानमिदमब्रवीत्॥कांचिद्भो
गावतीनाम्नानगरीपरमाद्भुता ॥ १ ॥ रूपवर्माचनृपतिस्तत्रराज्यंकरोतिवै ॥ चूडामणिरितिख्यातःशुकोबुद्धिविशारदः ॥ २ ॥ तस्यभू
पस्यगेहेचवसनंशुभपंजरे ॥ कदाचिद्रूपवर्माचत्रिंशदब्दउरूर्जितः ॥ ३ ॥ पप्रच्छममयोग्यावैशुककाचिद्वरांगना ॥ चेदास्तेतर्हिमेब्रूहिश्रुत्वा
तंचाब्रवीच्छुकः॥४॥मगधेश्वरभूपस्यकन्याचन्द्रवतीशुभा ॥ तवयोग्याहिभोराजन्सांप्रतंतांगृहाणवै ॥ ५ ॥ इतिश्रुत्वासनृपतिर्गणेशंद्वि
जसत्तमम्॥प्रेषयित्वाददौद्रव्यंयथोद्वाह्यातथाकुरु ॥६॥ गणेशोऽपिगतस्तूर्णंदेशेमागधकेशुभे॥महादेवंचसंपूज्यचकारस्तवनंमुदा॥७॥नमः
शिवायशान्तायसर्वाभीष्टप्रदायिने ॥ भवायशंकरायैवरुद्रायसततंनमः ॥८॥ मृडायानंदरूपायसर्वदुःखहरायच ॥९॥ इत्युक्तवतिविप्रेचत
दा चंद्रवतीशुभा ॥ कामातुराब्रवीच्चैनांनाम्नामदनमंजरीम् ॥ १० ॥ ममयोग्यश्चपुरुषःकश्चिदास्तिमहीतले॥ साहभोरूपवर्माचयोग्योभोगापु
री पतिः ॥ ११ ॥ इतिश्रुत्वातुसादेवीदुर्गांवांच्छितदायिनीम् ॥ तुष्टावमनसासुभ्रूर्ययाजातमिदंजगत् ॥ १२ ॥ नमोनमोजगन्मातर्ममकार्य
प्रदायिनि ॥ त्रिलिंगजननीत्वंवैवर्णमूर्तिःसनातनी ॥ १३ ॥ त्वंस्वाहात्वंस्वधासंधानमस्तस्यैनमोनमः॥ नृपतिंरूपवर्माणंमत्पतिंकुरुभोः
शिवे ॥ १४ ॥ इतिस्तुत्याप्रसन्नाभूज्जगदंबाजगन्मयी ॥ पितरंमागधेशंचमोहयित्वाचमातरम् ॥ १५ ॥ विवाहंकारयामासमासान्तेसिद्ध
रूपिणी॥रूपवर्माचंद्रवतीबुभुजातेपरंसुखम् ॥१६॥ एकस्मिन्दिवसेराजन्मेनांमदनमंजरीम्॥नृपःप्राहविवाहंत्वंसुशुकेनकुरुष्वभोः ॥ १७॥
मनकाप्राहभोराजन्विवाहाश्चेदशोमताः ॥ उत्तमाधममध्याश्चपुरुषास्त्रिविधाःस्मृताः ॥ १८॥ तथैवत्रिविधानारीयथायोग्यावराभवेत् ॥
उत्तमाथाभवेन्नारीनयोग्याचाद्यमायया ॥ १९ ॥ शृणुतत्कारणंराजन्मयादृष्टंयथाभवत् ॥ इलापुरेवसत्येकोवैश्योलक्षपतिर्धनी ॥ २० ॥
अन पत्योदेवयाजीतस्यपत्नीपतिव्रता ॥ बहुयत्नेनतनयस्तस्यजातोमहाधमः ॥ २१ ॥ द्यूतक्रीडापरोनित्यंसुरापानेरतस्सदा ॥ वेश्या
गामिमहाधूर्तोनित्यमांसाशनःखलः ॥ २२ ॥ तस्यधर्मंचापितरौसमालोक्यवनंगतौ ॥ नरंनारायणंध्यात्वापरमंपदमापतुः ॥ २३ ॥ मद

पालस्तुतनयःकृत्वासर्वंधनव्ययम् ॥ अन्यदेशेचवृत्त्यर्थंजगामधनवर्जितः ॥ २४ ॥ प्राप्तश्चंद्रपुरेरम्येयत्रहेमपतिःस्थितः ॥ वृत्तांतंकथयामासवैश्यंहेमपतिंहिसः ॥ २५ ॥ देवयाजीसुतोऽहंवैस्वल्पंवैधनमाहृतम् ॥ देशान्तरेविक्रयार्थेसिंधुमार्गेणप्राप्तवान् ॥ २६ ॥ महावायुप्रभावेनद्रव्यंतन्मग्नमंभसि ॥ तल्लज्जयानयास्येऽहंपितरंप्रातिमारिष ॥ २७ ॥ इति श्रुत्वाहेमपतिःस्वपत्नींकाममंजरीम् ॥ वचःप्राहप्रसन्नात्मासंयोगोविधिनाकृतः ॥ २८ ॥ चंद्रकांतिसुतांदास्येतद्वरायत्वदाज्ञया ॥ संमंत्र्यदंपतीराजन्ददौकन्यांविधानतः ॥ २९ ॥
॥ २९ ॥ स्वगृहेवासयामासमदपालंसुतापतिम् ॥ मासमेकमुषित्वातंश्वशुरंप्राहनम्रधीः ॥ ३० ॥ आज्ञांदेहिधनाध्यक्षस्वगेहंयामिमाचिरम् ॥ इतिश्रुत्वाहेमपतिःस्वसुतांस्वर्णभूषिताम् ॥ ३१ ॥ चंद्रकांतिंसदासींचतस्मैदत्वागृहंययौ ॥ नरान्विसृज्यदुष्टात्माशिबिकावाहकान्नृप ॥ ३२ ॥ दासींहत्वातदापत्नींविसृज्यधनवर्जिताम् ॥ एकाकीप्राप्तवान्गेहंमदपालोमहाधमः ॥ ३३ ॥ वर्षांतरेचतत्स्वर्णव्ययंकृत्वाकुमार्गिणे ॥ बुभुक्षितःपुनःशोकंचकारबहुधानृप ॥ ३४ ॥ पुनश्चश्वशुरस्यैवगृहेसंप्राप्तवान्खलः ॥ चंद्रकांतिस्तुतंदृष्ट्वास्वपतिंप्राहनम्रधीः ॥ ३५ ॥ मयानिवेदितंपित्रेधनंचौरैश्चलुंठितम् ॥ अतस्त्वंत्यजसंतापंचिरंवसगृहेमम ॥ ३६ ॥ तथेत्युक्त्वामहाधूर्तउवासकतिचिद्दिनम् ॥ ज्ञात्वाविमोहितांपत्नीमर्द्धरात्रेतमोवृते ॥ ३७ ॥ हत्वातांसययौगेहंगृहीत्वाबहुभूषणम् ॥ अयोग्योयमतोराजन्विवाहःशुकमेनयोः ॥ ३८ ॥ इतिश्रुत्वाशुकःप्राहभूपतिंकरुणानिधिम् ॥ विवाहंनकरिष्यामिनार्य्याचाधमयासह ॥
॥ ३९ ॥ अधमामेनकानारीश्यामांगाचकुरूपिणी ॥ उत्तमोऽहंशुकोराजन्पुरुषश्चहरेत्तनुम् ॥ ४० ॥ शृणुतत्कारणंभूपमयादृष्टंमहोत्तमम् ॥ नगरेकांचनपुरेवणिक्छंखपतिःश्रुतः ॥ ४१ ॥ तस्यपुत्रस्तुमेधावीसिंधुगुप्तोगुणीधनी ॥ प्रभावतीप्रियातस्यश्रीदत्तस्तत्सुतःस्मृतः ॥ ४२ ॥ विवाहमकरोत्तस्यजयश्रीःपत्तनेशुभे ॥ सोमदत्तस्यसुतयाजयलक्ष्म्यासमन्वितम् ॥ ४३ ॥ श्रीदत्तस्तुगतोदेशंवाणिज्यार्थंकुरुस्थलम् ॥ आयातिद्वादशाब्देतुसधनोगेहमागतः ॥ ४४ ॥ जयलक्ष्मीस्तुकामेनपीडितापितृमंदिरे ॥ अमात्यतनयेनैवहोमदत्तेनमोहिता ॥ ४५ ॥ दूतीमार्गेणतंप्राप्यव्ययंकृत्वाधनंबहु ॥ रमयामाससानारीतेनसार्द्धंमहाधमा ॥ ४६ ॥ त्रिमासान्तेचतत्स्वामी

श्रीदत्तःश्वशुरालये ॥ संप्राप्तःसातुतंदृष्ट्वामहद्दुःखमुपाययौ ॥ ४७॥ अर्धरात्रेतुतन्मात्राप्रेषितास्वपतिंप्रति ॥ जयलक्ष्मीश्चसंप्राप्ताक्रोधे
नस्फुरिताधरा ॥ ४८ ॥ बहुमानेनस्वपतिस्नेहंकृत्वालयंययौ ॥ तदातुकुलटासाचगतादूतीगृहंप्रति ॥ ४९ ॥ शून्यालयेहोमदत्तोदं
शितोभुजगेनवै ॥ सुष्वापमरणंप्राप्यतदाबालासमागता ॥ ५० ॥ वेगेनरमयामासतंजारंविषमोहितम् ॥ पिप्पलस्थःपिशाचश्चदृष्ट्वातां
जारिणींशुभाम् ॥ ५१ ॥ शवदेहंचसंप्राप्यरमणींतामरीरमत् ॥ खनित्वादशनैर्नासांपिप्पलोपरिसोऽगमत् ॥ ५२ ॥ कफल्लोनामचौर
स्तुदृष्ट्वातत्कारणंतदा ॥ कामिन्याअनुगोभूत्वामंदिरंतत्प्रविष्टवान् ॥ ५३ ॥ तदातुजयलक्ष्मीश्चस्वपतिंप्राप्यदुर्भगा ॥ चक्रेसारोदनंगाढं
सर्वेलोकाःप्रतस्थिरे ॥ ५४ ॥ नासाहीनांसुतांदृष्ट्वासोमदत्तोमहाधनः ॥ बद्ध्वाजामातरंशीघ्रंराजांतिकमुपाययौ ॥ ५५ ॥ नृपाज्ञयाराज
दूतास्तमुद्बंधनमादधुः ॥ तदाकफल्लःसंप्राप्यसर्वंराज्ञेन्यवेदयत् ॥ ५६ ॥ मत्वातस्यवचःसत्यंजयलक्ष्मींमहाधमाम् ॥ रासभोपरिसंस्था
प्यकृत्वादुर्गतिरूपिणीम् ॥ ५७ ॥ नगरात्प्रेषयामासवनंशार्दूलसेवितम् ॥ अतस्त्वंशृणुभूपालमेनामद्योग्यकानहि ॥ ५९॥ इत्युक्त्वासतुवै
तालोविक्रमंप्राहनम्रधीः ॥ नारीपापाधिकावाथपुरुषस्तद्वदस्वमे ॥५९॥ ॥ विक्रमउवाच ॥ ॥ ब्रह्मणोऽगुणरूपस्यमायावर्णस्वरूपिणी॥
तमोनपुंसकंज्ञेयंत्रिलिंगैकंतदव्ययम् ॥६०॥ अव्ययंब्रह्मणोधाममायालिंगस्वरूपिणी ॥ तयाजातमिदंविश्वंतदंबायैनमोनमः॥६१॥क्लीबास्त्री
सर्वदाश्रेष्ठास्त्रियास्तुपुरुषस्तथा॥अव्याधिकश्चपुरुषोनारीकर्माधिकामता॥६२॥क्लीबमज्ञानमधिकंकथितंपूर्वकोविदैः॥कर्मैवबंधनंपुंसांज्ञानं
निर्बंधनंस्मृतम्॥६३॥अतःपापाधिकानारीपुरुषोहीनकिल्बिषः॥६४॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेकालि
युगीयेतिहाससमुच्चयेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ छ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ भृगुवर्यमहाभागश्रुत्वावैतालएवसः ॥ प्रसन्नात्मावचःप्राहभूपतिंज्ञान
संपदम् ॥१॥उज्जयिन्यांमहाराजमहाबलइतिश्रुतः॥ चंद्रवंशीनृपःप्राज्ञोवेदशास्त्रविशारदः ॥२॥ तस्यदूतोहरेर्दासः स्वामिकार्यकरः सदा॥
भक्तिमालाप्रियातस्यसाधुसेवापरायणा ॥ ३ ॥ तस्यांजातारूपवतीकन्याकमललोचना ॥ महादेवीतिविख्यातासर्वविद्याविशारदा ॥४॥
हरिदासंचसाप्राहशृणुताताचोमम ॥ मत्तोऽधिकोनरोयोवैतस्मैमांतुददस्वभोः ॥ ५ ॥ तथेत्युक्त्वापिताराजन्राज्ञाहूतोगतः सभाम् ॥

नत्वातंनृपतिः प्राहहरिदासशृणुष्वभोः ॥ ६ ॥ तैलंगाधिपतिंगच्छहरिश्चंद्रंमहीपतिम् ॥ तस्यक्षेमंतथाज्ञात्वामांनिवेदयमाचिरम् ॥
॥ ७ ॥ इतिश्रुत्वाद्विजः प्रागाद्धरिश्चंद्रंमहामतिम् ॥ कुशलंवर्णयामासमहाबलनृपस्यवै ॥ ८ ॥ श्रुत्वाप्रसन्नहृदयोहरिश्चंद्रोमहीपतिः ॥
श्वशुरस्तस्यनृपतेः सभूयोहर्षमागतः ॥ ९ ॥ हरिदासंसपप्रच्छकलेरागमनंकदा ॥ इत्युक्तःसतुतंप्राहन्यूहश्चभविताधिकम् ॥ १० ॥ यदा
राज्यंकृतंतेनकलेरागमनंतदा ॥ ब्रह्मणोस्यमुखाज्जातमोंकारंसत्यपूजितम् ॥ ११ ॥ द्वितीयास्याच्चविविधाभाषालोकविमोहिनी ॥
जाताकलेर्हितार्थायमलोकहितैषिणी ॥ १२ ॥ यदाधर्मंचवेदोक्तंविपरीतंहिदृश्यते ॥ कलिराज्यंतदाज्ञेयंम्लेच्छायस्याप्रियाःस्मृताः॥ १३॥
कलिनाऽधर्ममित्रेणसर्वेदेवानिराकृताः ॥ पापस्यैवमृषाभार्यादुःखंतत्तनयंस्मृतम् ॥ १४ ॥ दुर्गतिस्तस्यचाद्धांगिगेहेगेहेतदाभवेत् ॥
क्रोधवश्यानृपाःसर्वेब्राह्मणाः कामकिंकराः ॥ १५ ॥ लोभवश्यास्तुधनिनोमहत्त्वंशूद्रकागताः ॥ नार्योलज्जाविहीनाश्चकिंकराः स्वामिघात
काः ॥ १६ ॥ निष्फलातुमहीजाताकलौप्राप्तेहिदृश्यते ॥ येहरेः शरणंप्राप्तास्तेसर्वेमुदिताः कलौ ॥ १७ ॥ इतिश्रुत्वाहरिश्चंद्रोदत्त्वातस्मै
सुदक्षिणाम् ॥ स्वगेहंप्राप्तवान्राजाविप्रस्तुशिबिरंययौ ॥ १८ ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रब्राह्मणोबुद्धिकोविदः ॥ स्वविद्यांदर्शयामासहरिदा
सायधीमते ॥१९॥ विमानंशीघ्रगंनामदेव्यादत्तंमहोत्तमम् ॥ मंत्रजापात्समुद्भूतंकामदंविस्मयप्रदम् ॥२०॥ तस्मिन्ददर्शकन्यार्थेतदाविप्रो
विमोहितः ॥ वरित्वातंस्वकन्यार्थंततःस्वपुरमागतौ ॥ २१ ॥ हरिदासस्यतनयोमुकुंदोनामकोविदः ॥ पठित्वास्वगुरुंप्राहवृणीष्वगुरुद
क्षिणाम् ॥ २२ ॥ गुरुराहचशिष्यंतंशृणुवाचंमुकुंदमे ॥ दापयस्वस्यभगिनींमत्पुत्रायचधीमते ॥ २३ ॥ तथेत्युक्त्वामुकुंदस्तुस्वगे
हंशीघ्रमाययौ ॥ अस्मिन्कालेमहादेवीद्रौणिःशिष्यंद्विजंशुभम् ॥ २४ ॥ वामनंवरयामासतंविप्रंशब्दवेधिनम् ॥ दक्षिणादिभिरभ्यर्च्य
तांबूलेनविधानतः ॥ २५ ॥ त्रयस्तेब्राह्मणाःप्राप्ताःसुतार्थंगुणकोविदाः ॥ एतस्मिन्नन्तरेकामीराक्षसोदैवमोहितः ॥ २६ ॥ महादेवींजहा
राशुप्राप्तोविंध्याचलेगिरौ ॥ तदातेदुःखिनोभूत्वाविलेपुःकामपीडिताः ॥ २७ ॥ धीमान्नामद्विजोविद्वांस्तान्प्राहगणकोत्तमः ॥ विंध्याचले
गिरौबालाचास्तेक्रव्यादवश्यगा ॥ २८ ॥ स्वविमानेसमारोप्यतौद्विजौबुद्धिकोविदः ॥ विंध्याचलेगिरौप्राप्तःशब्दवेधीतदाधनुः ॥ २९ ॥

समारोप्यशरेणैवजघानाशुसराक्षसम् ॥ कन्यांगृहीत्वातेजग्मुरुज्जयिन्यांविमानगाः ॥ ३० ॥ मिथोविवादवंतस्तेदृष्ट्वाकन्यांस्मरातुगाः ॥
कस्मैयोग्याभवेत्कन्याभूपमेकृपयावद ॥ ३१ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यविक्रमोनामभूपतिः ॥ प्रश्रयावनतःप्राहवै
तालंरुद्रकिंकरम् ॥ ३२ ॥ विदित्वायोऽवदत्कन्यांपितृतुल्योद्विजोहिसः ॥ येनप्राप्ताविमानेनसतुतद्भ्रातृकःस्मृतः ॥ ३३ ॥
हत्वायोराक्षसंवीरंकन्यायोग्योहिसोऽभवत् ॥ ३४ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमु
च्चयेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ पुनराहसवैतालःशृणुराजन्कथामिमाम् ॥ ग्रामेधर्मपुरेरम्येनानाजननिषेविते ॥ १ ॥
तत्राभवन्महीपालोधर्मशीलोमहोत्तमः ॥ लज्जादेवीचमहिषीतस्यभूपस्यभूपते ॥ २ ॥ अंधकोनामतन्मंत्रीन्यायशास्त्रविशारदः ॥
कियताचैवकालेनदेवीमंदिरमुत्तमम् ॥ ३ ॥ धर्मशीलेनरचितंतत्रदुर्गाप्रतिष्ठिता ॥ अपत्यार्थंभूपतिनाकृतस्तत्रमहोत्सवः ॥ ४ ॥ अर्द्ध
रात्रेमहागौरीनृपंप्राहवृणीष्वभोः ॥ श्रुत्वामृतमयंवाक्यंधर्मशीलोनृपोत्तमः ॥ ५ ॥ स्तुतिंचकारनम्रात्मायेनदुर्गाप्रसीदति ॥
॥ धर्मशीलउवाच ॥ एकातुप्रकृतिर्नित्यासर्ववर्णस्वरूपिणी ॥ ६ ॥ सात्वंभगवतीसाक्षात्त्वयासर्वमिदंततम् ॥ त्वदाज्ञयासुरश्रे
ष्ठोरचित्वालोकमुत्तमम् ॥ ७ ॥ महालक्ष्म्यात्वयासार्द्धंबुभुजेनिर्मलंसुखम् ॥ त्वद्भक्त्याभगवान्विष्णुस्त्रैलोक्यंब्रह्मनिर्मि
तम् ॥ ८ ॥ पालयंश्चमहालक्ष्म्यात्वयासार्द्धंसनातनि ॥ त्वद्बलेनमहादेवित्रैलोक्यंविष्णुपालितम् ॥ ९ ॥ महाकाल्यात्वयासार्द्धंभस्मकृत्वा
विराजते ॥ सर्वेदेवास्तथादैत्याःपितरोमनुजाःखगाः ॥ १० ॥ त्वल्लीलयाचतेजाताजगन्मातर्नमोस्तुते ॥ इत्युक्तवंतंनृपतिंवागुवाचाशरी
रिणी ॥ ११ ॥ महाबलोमहावीर्यस्तनयस्तेभविष्यति ॥ तवस्तुत्याप्रसन्नाहंदास्यामिविविधंफलम् ॥ १२ ॥ इतिश्रुत्वासनृपतिःस्वगेहं
प्राप्यनिर्भयः ॥ राज्ञ्यैनिवेदयामासदेवीवचनमुत्तमम् ॥ १३ ॥ ततःप्रभृतिराजेन्द्रमूर्तौजातास्वयंकिल ॥ एकस्मिन्दिवसेराजन्रजकःकलि
भोजनः ॥ १४ ॥ काशीदासेनसहितोग्रामंधर्मपुरंगतः ॥ तत्रदृष्ट्वाशुभांकन्यांकामांगींनामविश्रुताम् ॥ १५ ॥ पित्रान्वितांराजमार्गेगच्छं
तींश्रमपीडिताम् ॥ मुमोहकामवेगेनरजकःकलिभोजनः ॥ १६ ॥ कामांधश्चंडिकांप्राहजगन्मातःसनातनि ॥ यदिमेभवितासुभ्रूस्तार्हि

दास्यामितेशिरः ॥ १७ ॥ जातियोग्याममैवास्तिरजकस्यसुताशुभा ॥ इतिश्रुत्वातुसादेवीवचनंरजकस्यवै ॥ १८ ॥ मोहयित्वाचापि
तरंतस्याःपाणिग्रहःकृतः ॥ ससुतांकामिनींप्राप्यप्रसन्नात्मागृहंययौ ॥ १९ ॥ भुक्त्वासविविधंभोगंतयासार्द्धंसुखप्रदम् ॥ वर्षांतरेशिरोदे
व्यैगत्वाशीघ्रंसमर्पयत् ॥ २० ॥ काशिदासस्तुतच्छ्रुत्वास्नेहेनत्वरितोऽगमत् ॥ स्वशिरोदत्तवान्देव्यैकामांगीपतिशोकतः ॥ २१ ॥ अ
र्पयित्वाशिरोदेव्यैदेवीरूपत्वमागतः ॥ तदाप्रसन्नासाचंडीत्रीनुज्जीव्याब्रवीच्चतान् ॥ २२ ॥ वरंवरयतामद्ययंयंकाममभीप्सितम् ॥ काशि
दासस्तुतांप्राहकामांगीमांसमर्पय ॥ २३ ॥ कामांगीसातुतांप्राहस्वपतिंमांसमर्पय ॥ कलिभोजनएवासौदेवींप्राहप्रसन्नधीः ॥ २४ ॥ मि
त्रांगंसुंदरंमह्यंदेहिमातर्नमोनमः ॥ तेषांवाचस्तदाश्रुत्वासादुर्गामौनमास्थिता ॥ २५ ॥ यथाकामंदत्तवतीवरंदारसुरूपिणीम् ॥ ॥ सूतउवाच ॥
इत्युक्त्वासतुवैतालोनृपंप्राहविहस्यभोः ॥ २६ ॥ किंकृतंचतयादेव्यातेषामर्थेवदस्वमे ॥ इत्युक्तःसतुभूपालोवैतालमिदमब्रवीत् ॥ २७ ॥
कपालमुत्तमंदेहेतयाच्छिन्नंद्वयोस्तदा ॥ विपरीतंकृतंमात्रावरंस्वंस्वंसमाप्नुयुः ॥ २८ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापर
पर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ छ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ तस्मिन्कालेसवैतालोभृगुवर्यप्रसन्नधीः ॥ राजानमुत्तमांगाथांवर्णयामास
विश्रुताम् ॥ १ ॥ चंपापुरीचविख्याताचम्पकेशोमहीपतिः ॥ तत्रास्तेबलवान्धन्वीमहिषीतत्सुलोचना ॥ २ ॥ त्रिलोकसुंदरीनामकन्यातस्या
मजायत ॥ वदनंचंद्रवद्यस्याभ्रुवौचापसमौस्मृतौ ॥ ३ ॥ मृगाक्षीकोकिलरवाकोमलांगीमहोत्तमा ॥ देवैर्मनोवृताबालाकिमन्यैर्मानुषैर्नृप ॥
॥ ४ ॥ तस्याःस्वयंवरोजातोनृपाबहुविधास्तदा ॥ तस्यायोगेनसंप्राप्तायेभूपाभुविविश्रुताः ॥ ५ ॥ इन्द्रोयमःकुबेरश्चवरुणोविबुधोत्तमः ॥
कृत्वानरमयंरूपंतदर्थेसमुपागताः ॥ ६ ॥ चंपकेशमिदंप्राहशृणुराजन्वचोमम ॥ सर्वशास्त्रेषुनिपुणंरूपवंतंमनोरमम् ॥ ७ ॥ इंद्रदत्तंचमां
विद्धिस्वसुतांमेसमर्पय ॥ द्वितीयस्तुतदाप्राहधर्मदत्तंमनोरमम् ॥ ८ ॥ धनुर्वेदेषुनिपुणंस्वकन्यांदातुमर्हसि ॥ तृतीयश्चाहभोराजन्धन
पालायशोभिने ॥ ९ ॥ सर्वजीवस्यभाषाणांज्ञायिनेगुणरूपिणे ॥ मह्यंचस्वसुतांशीघ्रंसमर्पयसुखीभव ॥ १० ॥ चतुर्थश्चाहभोराजन्कलासर्वे
षुकोविदः ॥ पंचरत्नसमुद्योगीप्रत्यहंभूपतेह्यहम् ॥ ११ ॥ पुण्यार्थमेकरत्नंचहोमार्थंद्वितियंवसु ॥ आत्मार्थंतृतियंरत्नंपत्न्यर्थेतुरियंवसु ॥ १२ ॥

शेषंसुभोजनार्थंचरत्नंनित्यंमयाहृतम् ॥ ईदृग्विधंमांपुरुषंस्वसुतांदातुमर्हसि ॥ १३ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तेषांमोहितोनृपतिस्तदा ॥
स्वसुतांप्राहधर्मात्माकस्मैदास्यामिकन्यके॥१४॥सादेवीतुवचःश्रुत्वाव्रीडितादैवमोहिता॥नोत्तरंचददौतस्मैस्वपित्रेधर्मशालिनी॥१५॥इत्यु
क्त्वासतुवैतालोविहस्योवाचभूपतिम्॥ कस्मैयोग्याभवेत्कन्यारूपयौवनशालिनी॥१६॥सूतउवाच॥इत्युक्तःसतुवैतालोवचनंतंसमब्रवीत्॥
धर्मदत्तायसाकन्यायोग्याभवतिरूपिणी ॥ १७॥ सर्वशास्त्रेषुनिपुणःसद्विजोवर्णतःस्मृतः ॥ भाषावेत्तातुवणिजोधनधान्यप्रसारकः ॥१८॥
कलाज्ञःसतुशूद्रोहिधनुर्वेदीसभूपतिः॥सवर्णायचवैतालसदायोग्याहिकन्यका ॥१९॥ अतोविवाहिताबालाधर्मदत्तायशीलिने ॥२०॥ इति
श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ७ ॥ ॥ सूतउवाच ॥
इतिश्रुत्वासवैतालोराजानमिदमब्रवीत् ॥ विदेहदेशेभूपालनगरीमिथिलावती ॥ १ ॥ गुणाधिपस्तत्रराजाधनधान्यसमन्वितः ॥ चिरंदेवइ
तिख्यातोराजन्यःकश्चनागतः॥२॥वृत्त्यर्थंमिथिलादेशेतत्रवासंचकारसः ॥ वर्षांतेभूपतिःसोऽपिचतुरंगबलान्वितः॥३॥ मृगयार्थंवनंप्राप्तस्त
त्रशार्दूलमुत्तमम् ॥ दृष्ट्वातंचावधीद्राजाक्रोधताम्रेक्षणोवने ॥ ४ ॥ व्याघ्रमार्गेणभूपालोवनान्तरमुपाययौ ॥ चिरंदेवस्तुतत्पश्चाद्गतः
सगहनेवने ॥५ ॥ क्षुत्क्षामकंठोनृपतिःश्रमसंतापपीडितः ॥ चिरंदेवमुवाचाशुभोजनंदेहिमेऽद्यभोः ॥ ६ ॥ इतिश्रुत्वासराजन्योहत्वाह
रिणमुत्तमम् ॥ संस्कृत्यप्रददौराज्ञेतन्मांसंभूपतिप्रियम् ॥ ७ ॥ तुष्टोभूपस्तदाप्राहवरंवरयसत्तम ॥ वांछितंतेददाम्याशुसहोवाचमहीप
तिम् ॥ ८ ॥ मयासहस्रमुद्राश्चखादितास्तवविष्टये ॥ गृहमानीयभूपालताःसमर्पयमाचिरम् ॥९॥ शतमुद्रास्तुमासान्तेमह्यंदेहिकुटुंबिने ॥
तथेत्युक्त्वासनृपतिःस्वगेहंशीघ्रमाययौ ॥ १० ॥ एकस्मिन्दिवसेराजन्सचराजागुणाधिपः ॥ चिरंदेवंस्वभृत्यंचप्रेषयामाससागरे ॥ ११ ॥
सगत्वासागरतीरेदेवीमूर्तिंददर्शसः॥नाम्नाकुसुमदांदेवींमार्कंडेयस्थलस्थिताम् ॥१२॥गंधर्वतनयांसुभ्रूंपूजयित्वाप्रसन्नधीः॥प्रांजलिःपुरतस्त
स्थौतदादेवीसमागता॥१३॥वरंवरपतिंप्राहचिरंदेवस्तुचाब्रवीत्॥पाणिंगृहाणमेसुभ्रुत्वद्रूपेणविमोहितः ॥१४॥इतिश्रुत्वातुसादेवीविहस्योवा ॥ १९
चकामिनम् ॥ स्नापयाद्याचिरंदेवंमत्कुण्डेदेवनिर्मितम् ॥१५॥ तथेत्युक्त्वागतस्तोयेप्लावितोमिथिलांययौ॥सास्थितोभूपतिंप्राहकारणंविस्म

यप्रदम् ॥ १६ ॥ गुणाधिपस्तुतच्छ्रुत्वास्वभृत्येनसमन्वितः ॥ प्राप्तवान्मन्दिरेदेव्याःसाभूयःप्राहपुष्पदा ॥ १७ ॥ गांधर्वेणविवाहेनमां
गृहाणगुणाधिप ॥ इतिश्रुत्वानृपःप्राहयदिदेविवचोमम ॥ १८ ॥ पुण्यदेत्वंगृहाणाद्यतर्हित्वांसंभजाम्यहम् ॥ तथेतिमत्वातंप्राहसत्वंकार्यं
निवेदय ॥ १९ ॥ सहोवाचशृणुत्वंभोममभृत्यंचिरंसुरम् ॥ भजत्वंचपलापांगिदेविसत्यंवचःकुरु ॥ २० ॥ व्रीडितातुकथांकृत्वाभूपतिं
प्राहकामिनी ॥ मांभजस्वदयासिंधोकामिनींशक्रचोदिताम् ॥ २१ ॥ चिरंदेवंतुसंप्राप्यकामांधात्वांसमागता ॥ पुष्पदंतस्यतनयाग
न्धर्वस्यशुभानना ॥ २२ ॥ शापितादेवदेवेननरभोगकरीह्यहम् ॥ इतिश्रुत्वासभूपालोधर्मात्माशीलविग्रहः ॥ २३ ॥ कथंभजाम्यहं
सुभ्रुस्नुषामिवसुधर्मिणीम् ॥ चिरंदेवस्तुराजन्योमत्पुत्रइववर्तते ॥ २४ ॥ तस्यत्वंभोगिनीनारीशोभनेत्वंविचारय ॥ लज्जितासातदादेवी
स्नुषेवचववर्तवै ॥ २५ ॥ इत्युक्त्वाभूपतिंप्राहवैतालोरुद्रकिंकरः ॥ सत्यंधर्मंचकस्यैवजातंतन्मेवदस्वभोः ॥ २६ ॥ ॥ सूतउवाच ॥
भूपतिस्तंविहस्याहाचिरंदेवस्यजायत ॥ सत्यंधर्मंचवैतालशृणुतत्कारणंशुभम् ॥ २७ ॥ नृपाणांपरमंधर्मंसर्वोपकरणंस्मृतम् ॥
कृतोपकारंभृत्यस्यतेनतांत्किहिसत्यता ॥ २८ ॥ भृत्येनचकृतंकर्मतच्छृणुष्ववदाम्यहम् ॥ विनावृत्तिंस्थितोगेहेभूपतेर्गुणशालिनः ॥
॥ २९ ॥ सेवावृत्तिःकृतासर्वायथान्यैर्नरैःकृता ॥ पश्चाद्भूपतिनाज्ञातःसंकटेमहदागते ॥ चिरंदेवस्तुतस्माच्चकारणादधिकोमतः ॥३०॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेऽष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥
भोःशौनकमहाबुद्धेवैतालेनमहीपतिः ॥ महाप्रवीणश्चमतस्तमाहसचभूपतिम् ॥ १ ॥ राजन्कामपुरेरम्येवीरसिंहोमहीपतिः ॥ न्यायतो
धर्मतश्चैवतत्रराज्यमचीकरत् ॥ २ ॥ हिरण्यदत्तस्तत्रैववैश्योधनमदान्वितः ॥ कामालसातस्यसुतारूपयौवनशालिनी ॥ ३ ॥
अवसत्सुखतोनित्यंवसंतेकुसुमप्रिया ॥ कदाचित्कुसुमार्थंवैवनंभ्रमरनादितम् ॥ ४ ॥ गच्छंतींतांसमालोक्यधर्मदत्तात्मजोबलः ॥
सोमदत्तइतिख्यातःपस्पर्शमदनालसाम् ॥ ५ ॥ सातुतंनिर्जनेस्थानेप्रोवाचविनयान्विता ॥ कन्यकाहंमहावीरत्यजमांधर्मतोद्यभोः ॥ ६ ॥
विवाहेसतिपूर्वंत्वांभजामिदशमेऽहनि ॥ अतोदशदिनस्यैवादेशंदेहिदयानिधे ॥ ७ ॥ तथेतिमत्वातांत्यक्त्वानिजगेहंसमागतः ॥ कामालसा

तुतद्रामेपित्रादत्तावरायच ॥ ८ ॥ मदपालायवैश्यायमणिग्रीवसुतायच ॥ श्वशुरस्यगृहंगत्वास्वमित्रंप्रत्यचिंतयत् ॥९॥नवमेऽहनितत्स्वा प्र०प०
मीगृहीत्वाकामिनींबलात् ॥ कामातुरःस पत्नींतामालिलिंगमदान्वितः ॥ १० ॥ अरुदत्सातुतत्पत्नीमित्रवाक्येनकर्षिता ॥ तामुवाचत अ० १
दावैश्यः शांतिपूर्वमिदंवचः ॥ ११ ॥ किंरोदिषिमदाघूर्णैसत्यंकथयशोभने ॥ सातुसत्यव्रतप्राहयथाजातांहिकानने ॥ १२ ॥ यदिना
यामिपार्श्वेत्वांसोमदत्तधनोत्तम ॥ तदावैधव्यतांप्राप्यभजामिवृजिनंहितत् ॥ १३ ॥ इतिवाक्येनबद्धाहंयास्याम्यद्यतदंतिके ॥
इतिश्रुत्वाचतत्स्वामीतामाज्ञाप्यमुदान्वितः॥१४॥ सुष्वापसातुतत्पार्श्वेह्यगमत्कामविह्वला॥तदाचौरस्तुतांदृष्ट्वासर्वाभरणभूषिताम्॥१५॥
वचश्चोवाचलोभात्माकुत्रयासिचसुंदरि ॥ केनैवापेक्षितारात्रौसत्यंकथयभामिनि ॥१६॥ कामालसातुतंचौरमुवाचमदविह्वला ॥ रक्षिताका
मबाणेनस्वमित्रंप्रतियामिभोः ॥ १७ ॥ चौरस्तामाहभोःसुभ्रुभूषणंदेहिमेऽबले ॥ चौरोऽहंतेधनग्राहीसाश्रुत्वावाक्यमब्रवीत् ॥ १८ ॥
आलिंग्योपपतिंमित्रंदास्यामितवभूषणम् ॥ तथेत्युक्त्वातुतेनैवसोमदत्तंसमागता ॥ १९ ॥ दृष्ट्वातामब्रवीद्वैश्यः कथंयातास्मरालसे ॥
सत्यंकथयमेशीघ्रंतत्पश्चात्त्वांभजाम्यहम् ॥ २० ॥ कामालसातुतच्छ्रुत्वायथाजातंतथाब्रवीत् ॥ श्रुत्वासज्ञानहृदयेविष्णुदेवेनबोधितः
॥ २१ ॥ मत्वापतिव्रतांनारींपरिक्रम्यव्यसर्जयत् ॥ चौरस्तुकारणंश्रुत्वाविष्णुदेवेनबोधितः ॥ २२ ॥ गेहेप्रवेशयामासतत्पतिर्यत्रतिष्ठति ॥
सातुकामालसादेवीस्वपातिव्रत्यधर्मिणी॥२३॥बुभुजेविषयान्दिव्यान्देवदेवेनचोदितान् ॥ इत्युक्त्वासतुवैतालोनृपतिंप्राहकोविदम् ॥ २४॥
कस्यसत्यंस्मृतंश्रेष्ठंतेषांमध्येवदस्वमे ॥ सूतउवाच ॥ इत्युक्तः सतुभूपालोवैतालमिदमब्रवित् ॥ २५ ॥ चौरस्यसत्यताश्रेष्ठायथाजाता
तथाशृणु ॥ नृपभीत्यासवैश्यस्तुतांनारींनतुभुक्तवान् ॥२६॥ वैधव्यभीत्यासादेवीस्वमित्रंप्रतिचागता ॥ धर्मभीत्याचतत्स्वामीस्वपत्नीं
नतुभुक्तवान्॥२७॥चौरस्तुसत्यभीत्यावैत्यक्त्वातांमुदमागतः॥२८॥इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेकलि
युगीयेतिहाससमुच्चयेनवमोऽध्यायः ॥९॥ ॥सूतउवाच॥ ॥ वैतालस्तुमहाभागराजानमिदमब्रवीत् ॥ गौडदेशेमहाराजवर्धनंनामवैपुरम्॥ ॥१६
॥ १ ॥ गुणशेखरआख्यातोभूपालस्तत्रधर्मवान् ॥ तन्मंत्रीनिर्भयानंदोजैनधर्मपरायणः ॥ २ ॥ कदाचिद्भूपतिर्यातोमंदिरेगिरिजापतेः ॥

पूजयामासतंदेवंसर्वव्यापिनमीश्वरम् ॥ ३ ॥ वृश्चिकस्तत्रसंप्राप्यददंशनृपतिंरुषा ॥ तत्कष्टेनसभूपालोमूर्छितः पतितोभुवि ॥ ४ ॥
तदातुनिर्भयानन्दोविषमुत्तार्यतस्यवै ॥ भूपतिंवर्णयामासजैनधर्मपरायणः ॥ ५ ॥ शृणुराजन्महाभागशत्रून्षण्मानसाधमान् ॥ कामःक्रोध
स्तथालोभोरतिर्हिंसाचतृष्णिका ॥ ६ ॥ रजोगुणाच्चतेजातास्तेषांभेदाः पृथक्पृथक् ॥ मोहोदंभोमदश्चैवममताशाचगर्हणा ॥ ७ ॥
तमोगुणाच्चतेजातास्तैरिदंपूरितंजगत् ॥ कामीविष्णुस्तथारुद्रः क्रोधीलोभीविधिस्तथा ॥ ८ ॥ दंभीशक्रोयमोमोहीमदीयक्षपतिः स्वयम्
॥ मायावश्याश्चतेसर्वेतर्हितत्पूजनेनकिम् ॥ ९ ॥ षट्शत्रुभिर्जितोयोवैसोजिनोमुनिभिः स्मृतः ॥ नजितःसजिनोज्ञेयोऽद्वैतवादीनिरंजनः
॥ १० ॥ तस्यध्यानेनभावेनमोक्षवंतोनराः सदा ॥ तत्प्रसन्नाययोधर्मः शृणुमेवसुधाधिप ॥ ११ ॥ गोपूजनेनतेदेवास्तुष्टिंयान्तिसदैवहि ॥
अतोगोपूजनंशुद्धंहिंसासर्वत्रवर्जिता ॥ १२ ॥ मदपानेनसर्वात्माजिनःक्लेशंसमाप्नुयात् ॥ तस्मान्मांसंचपानंचवर्जितंसर्वदैवहि ॥ १३॥ न्या
येनोपार्जितंवित्तंभोजयेच्चबुभुक्षितान् ॥ रविरात्माजिनस्यैवतत्प्रकाशेहिभोजयेत् ॥ १४ ॥ इत्येवंवर्णयित्वैनंमंत्रिगेहमुपाययौ ॥ तथैवम
त्वासनृपोजिनधर्मंगृहीतवान् ॥ १५ ॥ कियताचैवकालेनवेदमार्गो हिलंघितः ॥ तदातुदुःखिताराज्ञीशिवस्यशरणंययौ ॥ १६ ॥ वरदा
नेनरुद्रस्यपुत्रोजातोमहोत्तमः ॥ धर्मराजइतिख्यातोवेदव्रतपरायणः ॥ १७ ॥ गुणशेखरएवासौपंचत्वेनिरयंययौ ॥ धर्मराजस्तदारा
ज्यंकृतवान्धर्मतःस्वयम् ॥ १८॥ तस्यधर्मप्रभावेनतत्पितास्वर्गमाप्तवान् ॥ त्रयःपत्न्योभवंस्तस्यगुणरूपामहोत्तमाः ॥ १९ ॥ वसंत
समयेराजाताभिः सहवनांतरे ॥ संयातोरमयामासपुष्पभ्रमरनादिते ॥२०॥ भ्रमितःसतुभूपालोराज्ञीभिःसहमोदितः ॥ सरोवरेस्नापितवा
न्मदाघूर्णितलोचनः ॥ २१ ॥ गृहीत्वाकुसुमंपाद्मंकरेराज्ञ्यैसमार्पयत् ॥ यदिहीनत्वमायातापतताकुसुमेनवै ॥ २२॥ दुःखितःसतुभूपालो
राज्ञींतामचिकित्सयत् ॥ रात्रौप्राप्तेद्वितीयातुचंद्रशीलेनमोहिता ॥ २३ ॥ आपतद्व्याकुलीभूत्वाशुद्धंपादमभूत्ततः ॥ पतितायाश्चशब्दे
नतृतीयाज्वरिताभवत् ॥ २४ ॥ तस्यामूर्च्छातदाक्षीणाद्वितीयायाअजायत ॥ नृपस्पर्शेनसासुभ्रूर्ज्वरतापंविहायच ॥ २५ ॥ प्रभातेसुंदरे
जातेसताभिर्गृहमाययौ ॥ इत्युक्त्वासतुवैतालोभूपतिंप्राहनम्रधीः ॥ २६ ॥ आसांमध्येमहाराजकाश्रेष्ठासुकुमारिका ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥

तृतीयासुकुमारीचतासांमध्येमहोत्तमा ॥२७॥ वायुप्रकृतितश्चासौपद्मपुष्पेणखंजिता ॥ शीतांशुनाद्वितीयातुमूर्च्छिताकफभावतः॥२८॥
शब्दमात्रेणसंतापोयस्यांजातोहिसोत्तमा ॥ विहस्याहपुनर्देवोभवभक्तंमहीपतिम् ॥ २९ ॥ जैनधर्मःप्रधानोहिवेदधर्मोथवावद ॥ सहोवाचप्र
धानोऽसौवेदधर्मः सनातनः ॥३०॥ अष्टौश्रेण्योहितस्यैवब्रह्मणोव्यक्तरूपिणः ॥ शूद्रोवैश्यस्तथाक्षत्रीब्राह्मणोब्रह्मचर्यकः॥३१॥ गेहोवन्योय
तिश्चैवक्रमाच्छ्रेष्ठाःप्रकीर्तिताः ॥ यः कृत्वानारिसंसर्गंयतिवद्वर्ततेगृही ॥ ३२ ॥ सपापीनरकंयातियावदाभूतसंप्लवम् ॥गृहेषुयतिवद्धर्मोजैन
शास्त्रेप्रकीर्तितः॥ पाखंडः सस्मृतःप्राज्ञैर्वर्जनीयोहिसर्वदा ॥३३॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीये
तिहाससमुच्चयेदशमोऽध्यायः ॥१०॥ ॥सूतउवाच॥भोःशौनकमहाभागसवैतालोहिदेवता ॥ राजानमब्रवीद्गाथांधर्मप्रश्नमयींशुभाम् ॥१॥
राजन्पुण्यपुरेरम्येनानाजननिषेविते ॥ धर्मवल्लभभूपालस्तत्रराज्यंपुराकरोत् ॥२॥ सत्यप्रकाशस्तन्मंत्रीलक्ष्मीश्चामात्यकामिनी ॥ कदाचि
त्सतुभूपालोमंत्रिणंप्राहधर्मवित् ॥ ३॥ आनंदः कतिधालोकेतन्ममाचक्ष्वसत्तम ॥ सहोवाचमहाराजसुखश्चैवचतुर्विधः ॥ ४ ॥ ब्रह्मच
र्याश्रमेयोवैब्रह्मानंदोमहोत्तमः ॥ गार्हस्थ्येविषयानंदोमध्यमः कथितोबुधैः ॥ ५॥ वानप्रस्थेमहाराजसधर्मानंदकोऽधमः॥ कर्मकांडेनचानं
दः सत्यधर्मःसर्वैस्मृतः ॥ ६ ॥ संन्यस्तेतुशिवानंदस्सहिसर्वोत्तमोत्तमः ॥ विषयानंदकोराजन्स्त्रीप्रधानःप्रकीर्तितः ॥७॥ स्त्रियंविनासुखंना
स्तिगृहस्थाश्रमकेनृप ॥ इतिश्रुत्वासभूपालोदेशांतरमुपाययौ ॥ ८ ॥ पत्नीमन्वेषयामासस्वयोग्यांधर्मतत्पराम् ॥ प्राप्तवान्नतुवामांगींम
नोवृत्त्यनुसारिणीम् ॥ ९ ॥ सभूपोमंत्रिणंप्राहनारीमन्वेषयाद्यभोः ॥ नोचेत्प्राणानहंत्यज्येसत्यंवाक्यंब्रवीम्यहम् ॥१०॥ इतिश्रुत्वाययौमं
त्रीदेशाद्देशांतरंप्रति ॥ सिंधुदेशेचसंप्राप्यसमुद्रंप्रतिसोऽगमत् ॥ ११ ॥ तुष्टावमनसासिंधुंसर्वतीर्थपतिंशुभम् ॥ बुद्धिप्रकाशउवाच ॥
सिंधुदेवनमस्तुभ्यंसर्वरत्नालयप्रभो ॥ १२ ॥ अहंतेशरणंप्राप्तः शरणागतवत्सल ॥ त्वांनमामिजलाधीशंगंगादिसरितांपतिम् ॥ १३ ॥
स्त्रीरत्नंदेहिराज्ञोऽर्थेनोचेत्प्राणांस्त्यजाम्यहम् ॥ इतिश्रुत्वाप्रसन्नात्मासागरःसरितांपतिः ॥१४॥ जलेवृक्षंसुवर्णांगंपत्राविद्रुमकंमहत् ॥ मुक्ता
फलान्वितांदिव्यंमंत्रिणेसंददर्शह ॥ १५ ॥ तस्योपरिस्थिताबालासुकुमारीमनोरमा ॥ तत्रैवसालयंजातावृक्षेणसहभूपते ॥ १६ ॥ इति

दृष्ट्वामहाश्चर्यंनृपांतिकमुपाययौ ॥ वर्णयित्वातुतत्सर्वंराज्ञासार्धंसमातवान् ॥ १७ ॥ तथाविधंनृपोदृष्ट्वासागरांतमुपाययौ ॥ बालयासह
पातालंप्राप्तवान्भूपतिःस्वयम् ॥ १८ ॥ तांनारींप्राहनम्रात्मात्वदर्थेऽहंसमागतः ॥ गांधर्वेणविवाहेनमांप्रापयवरानने ॥ १९ ॥ विहस्य
साहतंभूपंकृष्णपक्षेचतुर्दशी ॥ तद्दिनेऽहंसमागत्यत्वांभजामिनृपोत्तम ॥ २० ॥ इतिश्रुत्वासनृपतिस्तद्दिनेस्मरविह्वलः ॥ खड्गहस्तो
ययौतत्रयत्रदेवीगृहोत्तमम् ॥ २१ ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रराक्षसोवकवाहनः ॥ तांबालांसचपस्पर्शनृपःक्रोधातुरोऽभवत् ॥ २२ ॥ कामांधोरा
क्षसंहत्वास्वपत्नींप्राहनिर्भयाम् ॥ कोऽयंतेऽत्रसमायातःकारणंवदभामिनि ॥ २३ ॥ साहभोःशृणुभूपालविद्याधरसुताह्यहम् ॥ पितृप्रिया
मदवतीकामार्तावनमागता ॥ २४ ॥ नागताभोजनेकालेपितृमात्रोश्चमंदिरे ॥ ज्ञात्वाध्यानेनमत्पित्राशापितातच्छृणुष्वभोः ॥ २५ ॥
अद्यकृष्णचतुर्दश्यांत्वांभजिष्यतिराक्षसः ॥ कृष्णपक्षचतुर्दश्यांभुंक्षत्वमपराधकम् ॥ २६ ॥ तदाहंरोदनंकृत्वाब्रवीमिपितरंप्रति ॥ कदा
मुक्तिर्भवेद्देवतत्त्वंकथयसुव्रत ॥ २७ ॥ सहोवाचकुमारित्वंवीरभुक्ताभविष्यसि ॥ तदाशापस्यमुक्तिःस्यात्साहंतवविमोचिता ॥ २८ ॥
त्वदाज्ञयाहंयास्यामिभोराजन्पितृमंदिरे ॥ इतिश्रुत्वानृपःप्राहममगेहंसमीरय ॥ २९ ॥ त्वयासार्द्धंगमिष्यामिगृहंविद्याधरस्यतत् ॥ तथेत्यु
क्त्वातुसादेवीनृपगेहंसमाययौ ॥ ३० ॥ तदातुनगरेतस्मिन्नरैर्जातंमहोत्सवम् ॥ मंत्रीदृष्ट्वातुतंभूपंदिव्यपत्नीसमन्वितम् ॥ ३१ ॥ पंचत्व
मगमत्तूर्णंकुतोहेतोर्हितद्वद ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ मंत्रीबुद्धिप्रकाशस्तुदृष्ट्वादेवींसमागताम् ॥ ३२ ॥ नृपंसद्धादिसंध्यात्वाराजभंग
भयातुरः ॥ त्यक्त्वाप्राणान्ययौस्वर्गंशृणुयात्कारणंशुभम् ॥ ३३ ॥ विषयीयोहिभूपालस्तस्यराज्यंविनाशनम् ॥ स्त्रीमदंप्राप्यराज्यस्य
सदाहानिमवाप्नुयात् ॥ ३४ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेएकादशो
ऽध्यायः ॥११॥ ७ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ विहस्यसतुवैतालोराजानमिदमब्रवीत् ॥ राजंश्चूडापुरेरम्येभूपश्चूडामणिःस्मृतः ॥१॥ देवस्वामी
गुरुस्तस्यवेदवेदांगपारगः ॥ तस्यपत्नीविशालाक्षीपतिधर्मपरायणा ॥ २ ॥ शिवमाराधयामासपुत्रार्थंवरवर्णिनी ॥ रुद्रस्यवरदानेनकाम
देवसमःसुतः ॥३॥ हरिस्वामीतिविख्यातोजातोदेवांशवान्बली ॥ सर्वसंपत्समायुक्तोदेवतुल्यसुखीक्षितौ ॥४॥ रूपलावण्यतानाम्नातत्पत्नी

हिसुरांगना ॥ जातादेवलशापेनतस्यनन्दनतोनृप ॥ ५ ॥ एकदापतिनासार्द्धंवसन्तेकुसुमाकरे ॥ हर्म्येसुष्वापसंप्रीत्याशय्यामध्यास्य
सुंदरी ॥ ६ ॥ सुकलोनामगंधर्वस्तस्यारूपेणमोहितः ॥ तांजहारविमानेस्वेसंस्थाप्यस्वपुरंययौ ॥ ७ ॥ प्रबुद्धःसतुतांनारींमृगयामास
विह्वलः ॥ नलब्धोव्याकुलोभूत्वादेशंत्यक्त्वावनंगतः ॥८ ॥ संन्यस्तोविषयान्सर्वान्हरिध्यानपरायणः ॥ कदाचित्प्रापसस्नेहीविप्रगेहमुपा
गतः॥९॥प्रपांव्यपायसमपिवटवृक्षमुपाश्रितः ॥ वृक्षोपरिनिधायाशुनदीस्नानमथाकरोत् ॥ १० ॥ भोजनंचततोराजन्सर्पेणगरलीकृतम् ॥
ततोयतिःसमायातोभुक्त्वामदमुपाययौ ॥ ११ ॥ विषेणपीडिततनुंदृष्ट्वाब्राह्मणमब्रवीत् ॥ तथाद्विजेनमूर्खेणपायसंविषमिश्रितम् ॥ १२ ॥
मरणंयामिभोदुष्टब्रह्महत्यामवाप्स्यसि ॥ इत्युक्त्वामरणंप्राप्याशिवलोकमुपाययौ ॥ १३ ॥ रूपतेजोयुतांदेवींगृहीत्वासुखमाप्तवान् ॥ इत्यु
क्त्वासतुवैतालोराजानमिदमब्रवीत् ॥१४॥ कस्मैप्राप्ताब्रह्महत्यातेषांमध्येवदस्वमे ॥ राजोवाच ॥ स्वाभाविकविषोनागोह्यज्ञानेनविषंकृत
म् ॥ १५ ॥ अतोदोषीहिभुजगोब्रह्महत्यांनचाप्तवान्॥बुभुक्षितेददौभिक्षांसाद्विजोदैवमोहितः॥१६॥ ब्रह्महत्यामतोनायात्कुलधर्मपरायणः॥
आत्मनाचकृतंपापंभोक्तव्यंसर्वदाजनैः ॥१७॥ आत्मत्यागोब्रह्महत्याचातिथेश्चावमाननम् ॥ ब्रह्महत्यातदाज्ञेयाविषदत्तेनसातथा ॥१८ ॥
आत्मत्यागःस्मृतोदैवात्तस्मात्सोपिनपापवान् ॥ यैर्नरैःकथितावार्ताब्रह्महत्यात्वयाकृता ॥ १९ ॥ तेषांब्राह्मणहत्यासान्यायभ्रष्टमतांनृणा
म् ॥२०॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रातिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ ॥छ ॥छ ॥
॥ सूतउवाच ॥ कृतकृत्यःप्रसन्नात्मावैतालोनृपमब्रवीत् ॥ नगरेचंद्रहृदयेरणधीरोनृपोऽभवत् ॥ १ ॥ तत्रवैश्योऽवसद्धर्मीनाम्नाधर्मध्वजो
धनी ॥ तस्यपुत्रीसमायातासुंदरीसुखभाविनी ॥२॥ एकदानगरेतस्मिन्यातुभक्तोनरोऽभवत् ॥द्यूतविद्यापरोनित्यंमद्यमांसपरायणः ॥३ ॥
आशरोनामतत्रासीद्राक्षसःपुरुषादनः ॥ तस्मैमद्यंचमांसंचप्रत्यहंसचदत्तवान् ॥ ४ ॥ प्रसन्नोराक्षसोभूत्वायातुभक्तंतमब्रवीत् ॥ वरंवरय ॥१
यद्योग्यंमत्तःसर्वमवाप्स्यसि ॥५ ॥ सहोवाचवरोमह्यंदेयस्तेपुरुषादक ॥ गुप्तगर्तंचभूमध्येकुरुचौरनिरूपणम् ॥ ६ ॥ इतिश्रुत्वाकरोद्गर्तंनर
बुद्धिविमोहनम् ॥ स्वयंतत्रास्थितोदेवःस्वभक्तेनसमन्वितः ॥ ७ ॥ तेनरात्रौतुचौरेणनृपदासीवरांगना ॥ हृतासंस्थापितागर्तेबहुद्रव्यं

तयाहृतम् ॥ ८ ॥ सप्तपत्न्योऽभवंस्तस्यचतुर्वर्णस्ययोषितः ॥ तासांमध्येभूपदासीतस्यचौरस्यवल्लभा ॥ ९ ॥ नृपदुर्गसमोगेहोर
चितस्तेनरक्षसा ॥ भूतलेगुप्तरूपश्चनरबुद्धिविमोहनः ॥१०॥ चोरितंबहुधाद्रव्यंगतैसंस्थापितंबलात् ॥ तदातेव्याकुलाराजञ्जनाराजानमब्रु
वन् ॥११॥ त्यजामनगरींभूपचौरविघ्नकरींतव ॥ इतिश्रुत्वासभूपालोरक्षिणः शस्त्रसंयुतान् ॥ १२ ॥ स्थापितान्नगरेतस्मिंश्चौरहिंसापराय
णान् ॥ आज्ञाप्यसययौगेहंतैस्तुश्रुत्वातथाकृतम् ॥ १३ ॥ राक्षस्यामाययासर्वैमोहितारक्षिणस्तदा ॥ चौरेणबहुधाद्रव्यंहृतंचधनिनांबला
त् ॥ १४ ॥ पुनस्तेप्रययुर्भूपंरणधीरंसमीरयन् ॥ श्रुत्वातुविस्मितोराजास्वयंनगरमागतः ॥ १५ ॥ अर्धरात्रेतमोभूतेसचौरोनृपमा
गतम्॥ज्ञात्वाब्रवीच्चराजानंकोभवानत्रचागतवान्॥१६॥नृपोऽब्रवीदहंचौरश्चोदितार्थः समागतः॥यास्यामिधनिनांगेहेभवान्मेवचनंकुरु॥१७॥
मयासार्द्धंचबहुधाद्रव्यंहरसुखीभव ॥ तथामत्वातुबहुधाचौरेणधनमाहृतम् ॥ १८ ॥ गर्तमध्येगतोरात्रौस्थापयित्वानृपंबहिः ॥
एतस्मिन्नेवतत्पत्नीनृपदासीवरांगना ॥ १९ ॥ भूपतिंप्राहभोराजन्गच्छशीघ्रंस्वकंगृहम् ॥ चौरोऽसौहित्वदर्थेचमृत्युंकुर्वन्गृहंगतः ॥ २०॥
इत्युक्त्वासातुभूपायमार्गभेदमदर्शयत् ॥ नृपोऽपिस्वगृहंप्राप्यप्रभातेविमलेरवौ ॥ २१ ॥ आययौसेनयासार्द्धंयत्रचौरःस्वयंस्थितः ॥
चौरोऽपिभयमासाद्यवाशरंनामराक्षसम् ॥ २२ ॥ संपूज्यवर्णयामासयथाजातंतथाविधि ॥ विहस्याहचरक्षस्तंत्वयामेभोजनंकृतम् ॥ २३ ॥
अद्यभक्ष्याम्यहंसर्वान्मानुषान्दैवचोदितान् ॥ इत्युक्त्वासययौघोरोराक्षसोनृपतिंप्रति ॥ २४ ॥ चखादबहुलांसेनांतेपियाताादिशोदश ॥
आक्रांतः सचभूपालोरक्षसाविकलीकृतः ॥ २५ ॥ तदाचौरःस्वयंप्राप्यभूपतिंप्राहरोषतः ॥ पलायनंनभूपस्ययोग्यंधर्मजनस्यवै ॥ २६ ॥
इतिश्रुत्वानृपश्चैवतूर्णमागत्यतत्रह ॥ ध्यात्वादेवींमहाकालींलब्ध्वामंत्रंमहोत्तमम् ॥ २७ ॥ रक्षसासहतद्गर्तंभस्मसादभवत्क्षणात् ॥
निगडैस्तंबबंधाशुचौरंनगरलुंठकम् ॥ २८ ॥ तथासर्वधनान्येवस्त्रीभिस्ताभिःसमाययौ ॥ राज्यस्थानंसमासाद्यदुर्गतिस्तस्यचाभवत्॥२९॥
पटहाताडितेनैवशब्देनचगृहेगृहे ॥ ज्ञापितंकारणंसर्वंतच्चौरस्यवधस्यतैः ॥ ३० ॥ तद्दिनेनगरेतस्मिन्भ्रामितागर्दभोपरि ॥ धर्मध्वज
गृहद्वारेसचौरोहिसमागतः ॥ ३१ ॥ तस्यरूपंसमालोक्यमुमोहसुखभाविनी ॥ पितरंप्राहदुःखार्ताचौरंमोचयसत्वरम् ॥ ३२ ॥

सगत्वानृपतिंप्राहपंचलक्षधनंमम ॥ गृहाणचौरमोक्षार्थैंम्रियतेनहिमेसुता ॥ ३३ ॥ विहस्याहनृपस्तंवैचौरोऽयंधनलुंठकः ॥
कर्हिचिन्नमयात्याज्योभुविवैपुरुषाधमः ॥ ३४ ॥ इतिश्रुत्वानिराशोऽभूत्सचौरोमरणंगतः ॥ शल्यारोपणकालेतुप्राक्प्रहस्यततोऽरुदत् ॥
॥ ३५ ॥ एतस्मिन्नेवतत्पुत्रीदेवमायाविमोहिता ॥ गृहीत्वाचौरदेहंतुवह्निकुंडेतुसागमत् ॥३६॥ तदाप्रसन्नासादुर्गातावुज्जीव्यप्रसादतः ॥ त
स्यैदत्तंवरंदिव्यंभुक्तिमुक्तिफलप्रदम् ॥३७॥इत्युक्त्वासतुभूपालंपुनःप्राहविहस्यतम् ॥किंकारणेनचौरोसौप्राक्प्रहस्यततोऽरुदत् ॥३८॥राजो
वाच॥ मदर्थेसुंदरीनारीस्वप्राणान्दातुमुद्यता॥तस्यैकिंचप्रदातव्यंमयातत्स्नेहरूपिणा ॥३९॥ अतोरोदितवान्पश्चाद्धसनेकारणंशृणु॥धन्योऽ
यं भगवान्कृष्णोयस्यलीलेयमीदृशी॥४०॥अधर्मिणेचनार्कस्यफलंदातुंसमर्हसि॥धर्मिणोनरकस्यैवफलंतस्मैनमोनमः॥४१॥अतःसहासितः
पूर्वंमोहितोहरिलीलया॥इतिश्रुत्वाहवैतालोहरेःशरणमुत्तमम्॥४२॥वाक्यंतेनकृतंशूल्यामतोजीवितवाञ्छुचिः॥४३॥ इतिश्रीभविष्येमहापु
राणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेत्रयोदशोऽध्यायः॥१३॥छ॥सूतउवाच॥भृगुवर्यमहाभागवैतालोनृपमब्र
वीत्॥राजन्पुष्पावतीरम्यानगरीतत्रभूपतिः॥१॥सुविचारइतिख्यातःप्रजापालनतत्परः॥चंद्रप्रभातस्यपत्नीरूपयौवनशालिनी ॥२॥ तस्यां
जातासुतादेवीनाम्नाचंद्रावलीमता ॥ कदाचित्स्वालिभिःसार्द्धंविपिनंकुसुमाकरम् ॥३॥ आययौतत्रवैविप्रंसुदेवंसाददर्शह ॥ मोहिताचाभव
द्देवीविप्रोपिपपतितःक्षितौ ॥ ४ ॥ कामबाणव्यथांप्राप्यगतप्राणइवाभवत्॥तस्यांगतायांसदनेद्वौविप्रौतत्रचागतौ ॥५॥ मूलदेवःशशीनाम्नातत्र
विद्याविशारदौ ॥ तथागतंद्विजंदृष्ट्वारूपयौवनशालिनम् ॥६॥ पप्रच्छकारणंसर्वंयेनमोहंत्वमागतः ॥सश्रुत्वारोदनंकृत्वासर्वंतस्मैन्यवेदयत्
॥ ७ ॥ कृपालुर्युवदेवस्तुत्वंस्वगेहमवाप्तवान् ॥ गृहेजप्त्वामहामंत्रंचामुण्डाबीजसंयुतम् ॥ ८ ॥ कृतवान्गुटिकेचोभेसुदेवायसमार्पयत् ॥
एकयासुंदरीकन्याद्वादशाब्दमयीशुभा ॥ ९ ॥ द्वितीययामहावृद्धोमूलदेवस्तदाभवत् ॥ द्वौगतौराजसदनेनृपमाशीर्भिरर्च्यतम् ॥ १० ॥
हेतुंनिवेशयामासतच्छृणुष्वमहामते ॥ नगरेतांत्रिकेराजन्मद्गेहंसुंदरोपमम् ॥ ११ ॥ विलापध्वजनाम्नावैराज्ञासंलुंठितंबलात् ॥ ॥ ९
पलायितौसुतः पत्नीतावन्वेष्टुंसमाययौ ॥ १२ ॥ इयंवधूर्महाराजममतत्पुत्रभाविनी ॥ यावदहंनगच्छामिस्वगेहेरक्षधर्मतः ॥ १३ ॥

इतिश्रुत्वासनृपतिश्चाहूयस्वसुतांतदा ॥ तस्यैसमर्प्यतांपश्चात्सद्विजोगेहमाययौ ॥ १४ ॥ सुदेवस्तुनिशीथेवैरमणींप्राहनिर्भयः ॥
कुतस्तेमनउद्विग्नंसत्यंकथयमेसखि ॥ १५ ॥ साहमेहृदयेनित्यंसुदेवोब्राह्मणोत्तमः ॥ उषितस्तद्वियोगेनव्याकुलाहंसदासखे ॥ १६ ॥ सुदेव
श्चाहभोःसुभ्रुयदितेब्राह्मणोत्तमम् ॥ समर्पयामितत्वंमेकिंददासिवदस्वभोः ॥ १७ ॥ साहतेसर्वदादासीभवामिद्विजभामिनि ॥ इतिश्रुत्वा
सुदेवस्तुमुखान्निष्कृष्ययंत्रकम् ॥ १८ ॥ पूर्वदेहत्वमापन्नस्तयासार्द्धंतदारमत् ॥ चतुर्मास्याभवद्गर्भस्तस्मिन्कालेतुभोनृप ॥ १९ ॥
अमात्यतनयोविप्रंस्त्रीरूपंप्रतिमोहितः ॥ तदामरणसंपन्नंज्ञात्वातंमदनालसम् ॥ २० ॥ मंत्रीस्नेहाच्चबहुधासंचिंत्यहृदिपंडितैः ॥ तस्मै
समर्पयामासतांनारींमंत्रसंभवाम् ॥ २१ ॥ साहभोमात्यतनयत्रिमासंतीर्थमंडले ॥ संस्नाहितर्हिमेयोग्योभविष्यसितथाकुरु ॥ २२॥ तथा
मत्वामंत्रिसुतोनम्रात्मामदनालसः ॥ तीर्थांतरंगतःसोऽपिसुदेवस्तस्ययोषितम् ॥ २३ ॥ भूपकांतिंकामवशांचालिलिंगसकामुकः ॥
सातुगर्भंदधाराशुद्विमासस्यद्विजेनवै ॥ २४ ॥ सुदेवोमानुषोभूत्वामूलदेवगृहंययौ ॥ सर्वंनिवेदयामासयथाजातंनृपगृहे ॥ २५ ॥ मूलदे
वःप्रसन्नात्माशशिनंनाममित्रकम् ॥ विंशद्वर्षतरंकृत्वास्वयंवृद्धस्यरूपवान् ॥ २६ ॥ राज्ञेनिवेद्यतत्सर्वंवधूंमेदेहिभूपते ॥ तदातुसनृपोभी
त्यातंप्राहश्लक्ष्णयागिरा ॥ २७ ॥ मंत्रीराजकरोनामतत्पुत्रोमदनालसः ॥ दृष्ट्वातववधूंरम्यांमुमोहमरणोन्मुखः ॥ २८ ॥ स्वपुत्रस्यवि
योगेनसमंत्रीचतथेदृशः ॥ तथाहंब्राह्मणान्वृद्धान्पृष्ट्वातस्मैचतांददौ ॥ २९ ॥ यथाप्रसन्नोहिभवान्कुरुत्वंचतथाविधम् ॥ मूलदेवस्तुनृपतिं
प्रोवाचविषमुद्वहन् ॥ ३० ॥ देहिभूपसुतांमह्यंतत्पुत्रस्यसुखायवै ॥ तथैवमत्वासनृपःसुतांचंद्रावलींशुभाम् ॥ ३१ ॥ दत्त्वाचवेदविधिना
बहुधाद्रव्यसंयुताम् ॥ स्वयंचकारराज्यंवैब्रह्मदोषविवर्जितः ॥ ३२ ॥ शशीतुभूपतेःकन्यांगृहीत्वास्वगृहंययौ ॥ सुदेवस्तुतदादुःखीमूलदे
वमुवाचह ॥ ३३ ॥ मदीयेयंनृपसुताभोगपत्नीमहोत्तमा ॥ तच्छ्रुत्वामूलदेवस्तुविस्मितःसतथाकरोत् ॥ ३४ ॥ इत्युक्त्वानृपतिंप्राह
वैतालोरुद्रकिंकरः ॥ कस्मैप्राप्तानृपसुताधर्मतस्तद्वदस्वमे ॥ ३५ ॥ राजोवाच ॥ पितृमात्राज्ञयापुत्रीदेवानांसन्मुखेस्थिता ॥ यस्मैनि
वेदितातस्मैसायोग्याधर्मतःसदा ॥ ३६ ॥ शास्त्रेषुकथितंदेवस्त्रीरत्नंसर्वदैवहि ॥ यथाक्षेत्रंभुविख्यातंबीजमन्येनरोपितम् ॥ ३७ ॥ तत्क्षे

त्रंकृषिकारस्यबीजदत्तस्यनैवह ॥ तस्माद्वैराजतनयाशशिनंवरयिष्यति ॥ ३८ ॥ सुदेवस्यैवतनयायोग्यत्वंहिगमिष्यति ॥ इतितेकथितं
देवयथाशास्त्रेषुभाषितम् ॥ ३९ ॥ किंकृतंमंत्रिपुत्रेणतथैवकथयस्वमे ॥ इतिश्रुत्वासहोवाचसपुत्रोमदनालसः ॥ ४० ॥ वृंदावनंशुभं
प्राप्यराधाकुंडेसमागतः ॥ सस्नात्वाबहुलाष्टम्यांतत्पुण्येननृपोत्तम ॥ ४१ ॥ भस्मसादभवत्पापंयेनमोहत्वमागतः ॥ स्मृत्वासह्यादिगो
विंदंतुष्टावश्लक्ष्णयागिरा ॥ ४२ ॥ ॥ मदनालसउवाच ॥ ॥ नमस्तेदयासिंधवेकृष्णदेवत्वयेदंततंविश्वमंभोधिरूपम् ॥ त्वयैकेनलीलार्थ
तोदेवदेवप्रियाराधयासार्द्धमेतद्धिगुप्तम् ॥४३॥ जगत्यन्तकालेत्वयाकालमूर्त्याजगत्संहृतंवैनमस्तेनमस्ते ॥ मदीयाचबुद्धिर्हृषीकेशशुद्धाय
थास्यात्तथैवेशशीघ्रंकुरुत्वम् ॥ ४४ ॥ इतिस्तोत्रप्रभावेनदेवदेवेनमोचिता ॥ कामपाशात्तस्यबुद्धिःसक्षत्रीगृहमाययौ ॥४५॥रमणींस्वांस
मालिंग्यनन्दमुदितोनृप ॥ विप्रदोषविनाशायह्यादिसांचिंत्यबुद्धिमान् ॥४६॥ सुदेवंससमाहूयस्वांस्वसारंददौमुदा ॥ सुदेवस्तस्यभगिनींक्ष
त्रियस्यमदातुराम् ॥ ४७ ॥ धर्मेणोद्वाह्यस्वंगेहंप्राप्तवान्कामकिंकरः ॥ इतितेकथितंभूपचरित्रंतस्यधीमतः ॥ ४८ ॥ मूलदेवस्यविप्रस्यत
थान्यत्कथयाम्यहम् ॥४९॥इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिच तुर्युगखण्डापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेचतुर्दशोऽध्यायः १४॥
॥ सूतउवाच ॥ ॥ प्रशस्यभूपतिंशुद्धंवैतालोरुद्रकिंकरः ॥ पुनराख्यानकंविप्रवर्णयामाससुंदरम् ॥ १ ॥ कान्यकुब्जेमहाराजब्राह्मणोदा
नशलिकः ॥ बभूवसत्यसंधश्चदेवीपूजनतत्परः ॥ २ ॥ प्रतिग्रहेणयद्द्रव्यंतेनदानमचीकरत् ॥ कदाचित्तुशरत्कालेनवदुर्गाव्रतंह्यभूत् ॥३॥
नप्राप्तंदानतोद्रव्यंतदाचिंतातुरोऽभवत् ॥ किंकर्तव्यंमयाचाद्ययेनद्रव्ययुतोह्यहम् ॥ ४ ॥ कन्यानिमंत्रिताश्चाद्यकथंताभोजयाम्यहम् ॥
इतिशोकसमायुक्तस्तदादेवीप्रसादतः ॥५॥ मुद्राःपंचतदाप्राप्तास्ताभिर्व्रतमचीकरत् ॥ निराहारव्रतंतेनकृतंतुनवमाह्निकम् ॥६॥ तेनव्रत
प्रभावेनमृतोदेवत्वमागतः॥जीमूतकेतुरितिचसोभूद्विद्याधराधिपः ॥७॥ हिमाचलगिरौरम्येपुरेविद्याधरेशुभे ॥ उवासकतिचिद्वर्षान्दिव्यभोग
प्रभोगवान् ॥ ८ ॥ तत्रकल्पद्रुमंनित्यंपूजयामासभक्तितः ॥ तेनवृक्षप्रभावेनजातःपुत्रोमहोत्तमः ॥ ९ ॥ कलासर्वेषुनिपुणोनाम्नाजीमूतवा
हनः ॥ सवैपूर्वभवेराजन्मध्यदेशेमहोत्तमे ॥ १० ॥ क्षत्रियःशूरसेनाख्योबभूववसुधाधिपः ॥ एकदामृगयाकेलिलोलुपःसमहीपतिः॥११॥

प्राप्तवानुत्पलारण्यंयत्रवाल्मीकिसंस्थितिः ॥ चैत्रशुक्लनवम्यांतुनकृतंजीवघातनम् ॥ १२ ॥ उत्सवंरामदिवसेचकारविधिवन्नृपः ॥ वाल्मी
केश्चकुटीमध्येरात्रौजागरणंकृतम् ॥ १३ ॥ श्रुतारामममयीगाथातस्यपुण्यप्रभावतः ॥ विद्याधरत्वमापन्नोमुमुदेतत्रशक्रवत् ॥ १४ ॥ क
ल्पवृक्षस्यवैपूजाकृतातेनमहात्मना ॥ वर्षांतरेद्रुमःप्राहवरंवरयसत्तम ॥ १५ ॥ सतमाहमहावृक्षमदीयंनगरंशुभम् ॥ धनधान्यसमायुक्तंय
थैवस्यात्तथाकुरु ॥ १६ ॥ इत्युक्तेसतिवृक्षेणनगरंभूपतेःसमम् ॥ कृतंतदानकोऽप्यासीद्योमन्येत्पार्थिवाश्रयम् ॥ १७ ॥ सर्वेतेराजतुल्याश्चक
ल्पवृक्षप्रसादतः ॥ तदातौतुपितापुत्रौतपसोऽर्थेवनंगतौ ॥ १८ ॥ मलयाद्रौमहारम्येतेपतुर्बहुलंतपः ॥ एकस्मिन्दिवसेराजन्मलयध्वजभूपतेः १९ ॥
कमलाक्षीतिविख्याताकन्यांचाशिवमंदिरे ॥ स्वसख्यासहिताप्राप्ताशिवपूजनतत्परा ॥ २० ॥ जीमूतवाहनश्चैवपूजार्थेमंदिरंययौ ॥ बालांददर्श
दिव्यांगींसर्वोपमसमन्विताम् ॥ २१ ॥ तस्यादर्शनमात्रेणकामबाणेनपीडितः ॥ मनसाकामदेवंतंतुष्टावश्लक्ष्णयागिरा ॥ २२ ॥ ॥ जीमूत
वाहनउवाच ॥ ॥ मदनायनमस्तुभ्यंकृष्णपुत्रायतेनमः ॥ शंबरप्राणहंत्रेचचतुर्व्यूहायतेनमः ॥ २३ ॥ पंचबाणायकामायप्रद्युम्नायनमो
नमः ॥ मद्योग्यांकुरुसुश्रोणींकामिनींकमलाननाम् ॥ २४ ॥ तदाप्रसन्नोभगवान्मकरध्वजदेवता ॥ मोहयित्वाचपितरंतद्विवाहमकारयत्
॥ २५ ॥ विश्वावसुरितिख्यातस्तस्यभूपस्यवैसुतः ॥ भगिनीपतिनासार्द्धंसययौगंधमादनम् ॥ २६ ॥ नरंनारायणंनत्वागरुडोत्तुंगमाययौ ॥
तदानागस्यवैमाताशंखचूडस्यभोनृप ॥ २७ ॥ रुरोदबहुधातत्रयत्रजीमूतवाहनः ॥ दुःखितःसजगामाशुदयालुर्दीनवत्सलः ॥ २८ ॥ वृद्धा
माश्वास्यपप्रच्छकेनेदंदुःखमागतम् ॥ साहमेतनयोदेवगरुडास्येगमिष्यति ॥ २९ ॥ तद्वियोगेनदुःखार्ताविलपामिमहाकुला ॥ इतिज्ञात्वासनृपते
गरुडोत्तुंगमाययौ ॥ ३० ॥ गरुडोऽपिगृहीत्वातंनभोमार्गमुपागमत् ॥ तस्यांगदोऽसृजालिप्तोन्यधात्तत्तत्रभामिनी ॥ ३१ ॥ कमलाक्षीतुवियति
स्थितंगरुडभक्षितम् ॥ विलोक्यचारुदद्गाढंपतिदुःखेनदुःखिता ॥ ३२ ॥ तदातुगरुडस्त्रस्तस्तत्रागत्यत्वरान्वितः ॥ जीमूतवाहनंप्राहकस्मात्त्वं
ममभक्षितः ॥ ३३ ॥ सहोवाचप्रभोमेद्यवचःशृणुमहामते ॥ शंखचूडस्यजननीमहद्दुःखेनदुःखिता ॥ ३४ ॥ तस्याःपुत्रस्यरक्षार्थंसंप्राप्तोऽहंतवांति
कम् ॥ इत्युक्तेसतिभूपालशंखचूडश्चपन्नगः ॥ ३५ ॥ तद्वचालस्यैवदुःखेनदुःखितःशत्रुमाप्तवान् ॥ मांप्रभक्षकृपासिंधोत्वदाहारार्थमागतम् ॥ ३६ ॥

संत्यज्यमानुषंदिव्यंकुर्वाहारंमहामते ॥ तदाप्रसन्नोगरुडोददौतस्मैवरत्रयम् ॥ ३७ ॥ जीमूतवाहनायैवविद्याधरसुरायच ॥ शंखचूडकुलं नाहंभक्ष्यामिचकदाचन ॥ ३८ ॥ त्वंतुविद्याधरपुरेप्राप्यराज्यंमहोत्तमम् ॥ सुभोजयित्वालक्षाब्दंततोवैकुंठमेष्यासि ॥ ३९ ॥ इत्युक्त्वान्तर्दधौदेवःसपित्राराज्यमाप्तवान् ॥ स्वपत्न्यासहराज्यांगंभुक्त्वावैकुंठमाययौ ॥ ४० ॥ इत्युक्त्वासतुवैतालोनृपतिंप्राहनम्रधीः ॥ तेषांमध्येमहाराजकस्यप्राप्तंमहाफलम् ॥ ४१ ॥ राजोवाच ॥ शंखचूडस्यसंप्राप्तंजीवदानमहाफलम् ॥ नृपस्यैवोपकारंचस्वभावोविधिना कृतः ॥ ४२ ॥ पतिव्रताप्रभावेनजीवदानेनभूपतेः ॥ सन्तुष्टोगरुडोजातस्तस्यकिंतर्हितत्फलम् ॥ ४३ ॥ निर्भयःशंखचूडस्तुस्व शत्रुंप्रतिचागमत् ॥ शरीरमर्पयित्वातंततःप्राप्तंमहाफलम् ॥ ४४ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेकलियु गीयेतिहाससमुच्चयेपंचदशोऽध्यायः ॥ १५॥ छ ॥ सूतउवाच ॥ पुनःप्राहसवैतालोभूपतिंज्ञानकोविदम् ॥ चंद्रशेखरभूपस्यनगरीदक्षिणे स्थिता ॥ १ ॥ रत्नदत्तोवसद्वैश्योधर्मज्ञोधनधान्यवान् ॥ कामावरूथिनीतस्यसुताजातामहोत्तमा ॥ २ ॥ तद्रूपमुत्तमंदृष्ट्वासवैश्योभू पतिंप्रति ॥ उवाचभोमहाराजसुताममसुरेप्सिता ॥ ३ ॥ तांगृहाणकृपासिंधोत्वद्योग्याविधिनिर्मिता ॥ इतिश्रुत्वातुवचनंभूपतिश्चंद्रशेखरः ॥ ४ ॥ मंत्रिणंविदुरंप्राहत्वंचगच्छमहामते ॥ यथायोग्यंहितद्रूपंमांनिवेदयसत्वरम् ॥५॥ इत्युक्त्वासययौगेहंभूपतिश्चंद्रशेखरः ॥ श्यामला नामतत्पत्नीज्ञात्वाराजानमागतम् ॥६॥ धूपदीपादिभिःपुष्पैर्यथायोग्यैःसमार्चयत् ॥ एतस्मिन्नंतकालेतुगौश्चशार्दूलपीडिता ॥७॥ रंभाश ब्देनमहताविललापभयातुरा ॥ तच्छ्रुत्वासतुभूपालःखड्गहस्तःसमभ्यगात् ॥ ८ ॥ शीघ्रंहत्वातुशार्दूलंमुमोदनृपतिस्तदा ॥ मुकुलोदान वोनामतद्देहाद्रूपमाप्तवान् ॥ ९ ॥ भूपतिंप्राहनम्रात्माधर्मज्ञंचंद्रशेखरम् ॥ त्वयाविमोचितोनाथयास्यामिवरुणालयम् ॥ १० ॥ प्रल्हाद स्यैवशापेनव्याघ्रदेहत्वमागतः ॥ परिक्रम्यययौदैत्यःप्रल्हादंप्रतिसत्वरः ॥ ११ ॥ नृपतिर्गृहमागत्यसुष्वापपरयामुदा ॥ प्रभातेबोधितो राजासभायांस्वयमागमत् ॥ १२ ॥ नृपोक्तःसययौतत्रयत्रकामावरूथिनी ॥ दिव्यमूर्तिमयींदृष्ट्वाचिंतयत्सस्वमानसे ॥ १३ ॥ अस्यामू र्तिप्रभावेनराजासौमोहमाप्स्यति ॥ इतिज्ञात्वानृपंप्राहसैवत्वद्योग्यकानहि ॥१४॥ तथामत्वासनृपतिर्नविवाहमथाकरोत् ॥ रत्नदत्तस्यभूप

स्यसेनायाःपतयेददौ ॥ १५ ॥ बलभद्रस्यसापत्नीबभूववरवर्णिनी ॥ एकदानृपतिस्तांवैदृष्ट्वाकामावरूथिनीम् ॥१६॥ मोहितःकामबाणेन
मूर्च्छितःपतितोभुवि ॥ तदासेनापतिस्तूर्णंनृपमुत्थाप्यसत्वरम् ॥ १७ ॥ शिबिकांचैवसंस्थाप्यसभायांचसमैरयत् ॥ तदाप्रबुद्धोनृपतिः
प्राहसेनापतिंमुदा ॥ १८ ॥ कस्येयंसुंदरीभार्य्याकुतोजातामहोत्तमा ॥ बलभद्रस्तुतच्छ्रुत्वानृपतिंप्राहनम्रधीः ॥१९॥ ममेयंसुंदरीनारीर
त्नदत्तस्यसासुता ॥ राज्यभंगभयान्मंत्रीनरूपंत्वयिवर्णितवान् ॥ २० ॥ ममदासस्ययापत्नीत्वद्योग्याभूपतेसदा ॥ तवेच्छांपूर
यिष्यामितांगृहाणकृपानिधे ॥ २१ ॥ इत्युक्तःक्रोधताम्राक्षोनृपतिस्तमुवाचह ॥ तवेयंधर्मतोभार्याप्राप्तासुंदररूपिणी ॥ २२ ॥
गृह्णामियदितांदेवींनरकेयमकिंकरः ॥ पातयित्वामहादुःखंभजायिष्यामितर्हिभोः ॥ २३ ॥ इत्युक्त्वाभूपतिस्तूर्णंविरहाग्निप्रपी
डितः ॥ मरणंप्राप्तवान्राजागतोधर्मपुरान्तिके ॥ २४ ॥ इत्युक्त्वासतुवैतालोनृपंप्राहशृणुष्वभोः ॥ मृतेराजानितत्पत्नीसती
भूत्वाप्रदह्यते ॥ २५ ॥ सेनापतिस्तुतत्रैवभस्मसादभवत्क्षणात् ॥ कामावरूथिनीदेवभिस्मकृत्वाकलेवरम् ॥ २६ ॥ स्वर्गं
गतास्तुतेसर्वेकस्यपुण्याधिकंमतम् ॥ सहोवाचचवैतालंराजाधर्माधिकोमतः ॥ २७ ॥ मरणंकिंकरस्यैवयोग्यंभूपतिहेतवे ॥
पतिव्रतायामरणंपतिसंगेनयोग्यकम् ॥ २८ ॥ दत्त्वायात्किंकरेणैवसुंदरीनृपहेतवे ॥ धर्मभीत्याननृपतिस्तामगृह्णात्सकामुकः ॥ २९ ॥
जित्वाकामंतथापाल्यंधर्मंतस्मान्नृपेऽधिकम् ॥ ३० ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेकलियुगीयेति
हाससमुच्चयेषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ पुनःप्रोवाचवैतालस्तदाब्राह्मणरूपवान् ॥ शृणुभूपमहाभाग
कथांतवमनोरमाम् ॥ १ ॥ उज्जयिन्यांमहाभागमहासेनोनृपोभवत् ॥ तस्यराज्येऽवसद्विप्रोदेवशर्मेतिविश्रुतः ॥ २ ॥ गुणाकरस्तस्यसु
तोमद्यमांसपरायणः ॥ द्यूतेनसंक्षयंवित्तंतस्यपापस्यचाभवत् ॥ ३ ॥ बांधवैःसपरित्यक्तोबभ्रामवसुधातले ॥ कदाचिद्दैवयोगेनसिद्धाश्र
ममुपागमत् ॥ ४ ॥ कपर्दीनामतंयोगीकपालान्नैरपूजयत् ॥ ज्ञात्वापैशाचमन्नंसबुभुक्षुर्नगृहीतवान् ॥ ५ ॥ तदातिथ्यंतदर्थंसयक्षिणींसमु
पाह्वयत् ॥ तयारात्रौमहानन्दंप्राप्तवान्सद्विजःशयी ॥ ६ ॥ प्रातःकालेतुसंप्राप्तेकैलासंयक्षिणीगता ॥ सद्विजस्तद्वियोगेनयोग्यंतिकमु

पाययौ ॥ ७ ॥ कपर्दीप्रददौतस्मैविद्यांयक्षिणिकर्षिणीम् ॥ चत्वारिंशद्दिनान्येवनिशीथेजलमध्यगः ॥ ८ ॥ सजजापशुभंमत्रंनप्राप्ताकाम
चारिणी ॥ तदायोग्याज्ञयाविप्रःस्वयंतुममतांत्यजन् ॥ ९ ॥ प्राप्तवान्पितरौनत्वास्वगेहेनिवसन्निशि ॥ प्रातःसंन्यासिवद्भूत्वाकुलैश्चरुदिते
द्विजः ॥ १० ॥ प्रतिबोधिवनंप्राप्तस्तच्छिष्यत्वमुपाययौ ॥ पंचाग्निमध्येसास्थित्वातन्मंत्रमजपच्छुचिः ॥ ११ ॥ नप्राप्तायोगिनीदेवीतदा
चिंतातुरोऽभवत् ॥ इत्युक्त्वासतुवैतालोनृपतिंज्ञानकोविदम् ॥ १२ ॥ पुनराहकथंदेवीनप्राप्तायक्षिणीप्रिया ॥ श्रुत्वाहनृपतिर्विप्रवैतालंरु
द्रकिंकरम् ॥ १३ ॥ त्रिविधंकर्मभोविप्रासिद्ध्यर्थैसाधकायवै ॥ मनोवाग्विहितंकर्मपरलोकेसुखप्रदम् ॥ १४ ॥ सुंदरांगकृतंज्ञेयंपुनर्वाक्काय
संभवम् ॥ किंचित्सिद्धिप्रदंज्ञेयमिहजन्मनिवीक्षितम् ॥ १५ ॥ परत्रचभुवर्लोकेपिंडदेहकृतंस्मृतम् ॥ मनःकायेनसंभूतंपरजन्मनिराज्य
दम् ॥ १६ ॥ मनोवाक्कायसंभूतमिहजन्मनिसिद्धिदम् ॥ परत्रपरमांसिद्धिंतत्कर्मप्रददातिहि ॥ १७ ॥ तस्मात्कर्तव्यमेवेहात्रिविधंकर्मसाध
कैः ॥ अन्यवित्तेनसद्विजःकृतवान्कर्ममंत्रजम् ॥१८॥ अतोऽन्यजन्मनिप्राप्तोयक्षत्वंतत्परोद्विजः ॥ सूतउवाच ॥ इत्युक्त्वासतुवैतालःप्रस
न्नवदनोऽभवत् ॥ १९ ॥ साधुसाध्वितितंप्रोच्यसद्वाक्यैःसमपूजयत्॥इतिहासंपुनःप्राहपरीक्षार्थैनृपायसः॥२०॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणे
प्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेसप्तदशोऽध्यायः ॥१७॥ सूतउवाच ॥ भोःशौनकमहाप्राज्ञवैतालस्तंहिसोऽ
ब्रवीत् ॥सुदक्षोनामनृपतिर्वसन्कंबलकेपुरे ॥१॥ न्यायवान्धर्मवाञ्छूरोदाताशिवपरायणः ॥ तस्यराज्येऽवसद्वैश्योधनाध्यक्षइतिश्रुतः॥ २ ॥
तनयासुंदरीतस्यनाम्नाधनवतीशुभा ॥ गौरीदत्तायवैश्यायपित्रादत्तावरांगना ॥ ३॥ कियताचैवकालेनमोहिनीतत्सुताभवत् ॥द्वादशाब्दव
यास्तस्याःपितातुनिधनंगतः ॥ ४ ॥ तदाधनवतीरंडानिर्धनापितुरंतिके ॥ कन्ययासहसंप्राप्तानिशिमार्गेतमोमये ॥ ५ ॥ न्यायशर्माद्विजः
कश्चिद्ब्रह्मस्वस्यापहारकः ॥ नामसत्यत्वभावेनशूल्यांननिर्धनंगतः ॥ ६॥ अकस्माद्वैश्यजाप्राप्तातत्करसात्पदंस्पृशन् ॥ तेनदुःखेनमहता
रुरोदोच्चैर्द्विजश्वसः ॥ ७ ॥ हारामकृष्णप्रद्युम्नानिरुद्धेतिपुनःपुनः ॥श्रुत्वाधनवतीदीनाकोभवानितिसाब्रवीत् ॥ ८ ॥ द्विजआहचविप्रोऽहंत्र्य
हंशल्यान्वितंमनः ॥ यदिदास्यतिमेकन्यांकोटिस्वर्णददामिते ॥ ९ ॥ श्रुत्वाधनवतीतस्मैव्याहितामोहिनीसुता ॥ वटमूलेस्थितंद्रव्यंव

नित्वागृहमाययौ ॥ १० ॥ मोहिन्यापिपतिंप्राहभवान्मृत्युवशंगतः ॥ कुतोमेतनयोजातस्तद्ब्रवीषिदयानिधे ॥ ११ ॥ द्विजःप्राहशृणुव्यंगे
यदातेहृच्छयोभवेत् ॥ तदात्वंपंडितंप्राप्यपुत्रमुत्पादयाशुवै ॥ १२ ॥ इत्युक्त्वामरणंप्राप्ययमलोकंगतोद्विजः ॥ नारकींयातनां
नित्यंबुभुजेनिंद्यकर्मजाम् ॥ १३ ॥ मातुर्गृहेतुसानारीमोहिनीयौवनान्विता ॥ समयंहृदयेकृत्वातिष्ठंतीचपुनःपुनः ॥ १४ ॥
केभोगाश्चकिमाश्चर्यंकोजागर्तिशयीतकः ॥ पापोव्याधिश्चदुःखंचकुतोजातंहृदिस्थितम् ॥ १५ ॥ इतिश्लोकंद्विजानाहनोत्तरंचददु
र्द्विजाः ॥ मेधावीनामकाश्मरीरेस्थितोविप्रःसमागतः ॥ १६ ॥ तामुवाचप्रसन्नात्माशृणुमोहिनिसुंदरि ॥ सुगंधिवनितावस्त्रंगीतंपानं
चभोजनम् ॥ १७ ॥ शय्याचभूषणज्ञेयंभोगमष्टविधंबुधैः ॥ अहन्यहनिभूतानिम्रियन्तेजनयान्तिच ॥ १८ ॥ ममतांयःकरोत्येषांतदा
श्चर्यंस्मृतंबुधैः ॥ योविवेकंसमासाद्यकुरुतेकर्मसंग्रहम् ॥ १९ ॥ संसारेघोरतमसिसजागर्तिविवेकवान् ॥ संसाराजगरंज्ञात्वावैराग्यंयोऽ
करोद्भुवि ॥ २० ॥ औदासीन्यंसमाधिंचसुखंशेतेहिमानवः ॥ संकल्पाज्जायतेकामस्ततोलोभःप्रजायते ॥ २१ ॥ लोभाज्जातश्चतृष्णा
यांसपापोनिरयप्रदः ॥ जलप्रकृत्यांयोजातोरसोरसविकारवान् ॥ २२ ॥ रसाज्जातस्यदेहेऽस्मिन्व्याधिःकर्ममयोऽशुभः ॥ रुद्रात्का
ल्यांसमुद्भूतोमोहोहृदिचलोकहा ॥ २३ ॥ सतुष्टावमहादेवींपत्न्यर्थेसुरपूजिता ॥ मिथ्यादृष्टिस्ततोजातामोहस्यदयिताभवत् ॥ २४ ॥
तस्मात्स्नेहश्चतत्पत्न्याजातश्चममताप्रियः ॥ तयोःसकाशात्संजातंदुःखंशोकसमन्वितम् ॥ २५ ॥ इतिश्रुत्वातुसानारीसुमोहवरवर्णिनी ॥
मानीशूरश्चचतुरोऽधिकारीगुणवान्सखा ॥२६॥ स्त्रीरक्षकश्चपुरुषोवशंनारींसदानयेत् ॥ तस्यांगर्भंचविप्रोऽसौदत्वास्वर्णंगृहीतवान् ॥२७॥
सापिनारीसुखंलभेतेनगर्भेणप्रत्यहम् ॥ कदाचिद्दशमासांतेमोहिनीमब्रवीच्छिवः ॥ २८ ॥ स्वप्नांतरेमहाराजसापिज्ञात्वातथाकरोत् ॥ दो
लामध्येसहस्रंचस्वर्णंचैवस्वबालकम् ॥ २९ ॥ राजद्वारेस्थापयित्वासुष्वापजननीसुतम् ॥ शिवेनबोधितोराजासुतार्थीरुद्रपूजकः ॥ ३० ॥
द्विजपुत्रंसमालेभेमोहिन्यांजातमुत्तमम् ॥ कारयित्वाजातकर्मवितताराधनंबहु ॥ ३१ ॥ हरदत्तश्चनाम्नासीत्सर्वविद्याविशारदः ॥ पितुरन्तेच
तद्राज्यंप्राप्यधर्मप्रकाशवान् ॥ ३२ ॥ गयाश्राद्धंकृतंतेनफल्गूतीरेविधानतः ॥ त्रयोहस्तास्तदाजाताःसराजाविस्मितोऽभवत् ॥ ३३ ॥

इत्युक्तासतुवैतालोनृपतिंप्राहभोनृप ॥ कस्मैयोग्योहिपिंडोऽसौश्रुत्वाराजाब्रवीदिदम् ॥ ३४ ॥ द्रव्यार्थीपंडितोज्ञेयोगुरुतुल्यश्चभूपतिः ॥
चौरायपिंडमुचितंयस्यनारीचमोहिनी ॥ ३५ ॥ सूतउवाच ॥ तेनपिंडप्रभावेनसचौरोब्रह्मद्रव्यहा ॥ निरयान्निःसृतोविप्रस्वर्गलोकेस
मागतः ॥ ३६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेऽष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥छ॥
चित्रकूटेचनृपतीरूपदत्तइतिश्रुतः ॥ वनेमृगप्रसंगेनवनान्तरमुपाययौ ॥ १ ॥ मध्याह्नेसरसस्तीरेमुनिपुत्रींददर्शसः ॥ चिन्वतींपद्मकुसुमं
रूपयौवनशालिनीम् ॥ २ ॥ तस्यानेत्रेस्वयंनेत्रैचैकीभूतेसमागते ॥ एतस्मिन्नंतरेविप्रस्तत्रप्राप्तोददर्शतौ ॥ ३ ॥ तस्यदर्शनमात्रेणनृ
पतेर्ज्ञानमागतम् ॥ विनयावनतोराजाधर्मंपप्रच्छचोत्तमम् ॥ ४ ॥ तमुवाचमुनिर्द्धीमान्दयाधर्मप्रपोषणम् ॥ निर्भयस्यसमंदानंनभूतो
नभविष्यति ॥ ५ ॥ अनर्हान्दण्डमादद्यादर्हंपूजाफलंभवेत् ॥ मित्रतागोद्विजेनित्यंसमतादंडनिग्रहे ॥ ६ ॥ सत्यतासुरपूजायांदमता
गुरुपूजने ॥ मृदुतादानसमयेसंतुष्टिर्निंद्यकर्मणि ॥ ७ ॥ इत्युक्त्वासमुनिःपुत्रींतस्मैदत्वागृहंययौ ॥ राजापिचतयासार्द्धंवटमूलेशयी
तवान् ॥ ८ ॥ तदातुराक्षसःकश्चित्तत्पत्नीभक्षणोत्सुकः ॥ बोधयामासनृपतिंबलिंतस्मैसभूपतिः ॥ ९ ॥ दानार्थेचैवसप्ताहेसप्तवर्षात्म
कंद्विजम् ॥ समयंकृतवान्राजासत्येनस्वगृहंययौ ॥ १० ॥ अमात्यैःसंमतंकृत्वास्वर्णलक्षंददौद्विजे ॥ मध्यंबालंपुरस्कृत्यराक्षसायबलिं
ददौ ॥११॥ मृत्युकालेद्विजसुतोविहस्योच्चैरुरोदह॥ कथंहास्यंकृतंतेनतत्पश्चाद्रोदनंकथम् ॥१२॥ इतिश्रुत्वानृपःप्राहशृणुवैतालिकद्विज॥
ज्येष्ठपुत्रेपितुर्द्रव्यंमातृद्रव्यमवार्यकम् ॥१३॥ ज्ञात्वासमध्यमःपुत्रोराजानंशरणंययौ ॥ निर्दयीरूपसेनश्चपत्नीकल्याणभिक्षुकः ॥ १४ ॥
खड्गहस्तंनृपंज्ञात्वाजहासाशिवतत्परः ॥ राक्षसायशरीरंमेप्राप्तमस्माद्रुरोदह ॥ १५ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडा
परपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयएकोनत्रिंशोऽध्यायः॥ १९॥छ॥सूतउवाच॥इतिश्रुत्वासवैतालोनृपंप्राहपुनःकथाम्॥विशालनगरेरम्येविपु
लेशोमहीपतिः॥ १॥तस्यग्रामेवसद्वैश्योऽर्थदंतोविपणेरतः॥अनंगमंजरीकन्यातस्यजातामनोरमा ॥२॥ सुवर्णनाम्नेवैश्यायपितावैदत्तवान्स्व
यम्॥कदाचित्कमलग्रामात्सुवर्णोद्वीपमागमत् ॥३॥ द्रव्यलाभायन्यवसाच्चिरंकालंसलुब्धवान्॥अनंगमंजरीगेहेदैवयोगाद्द्विजोत्तमः ॥ ४ ॥

कमलाकरनामासौकृत्ययोगात्समागतः ॥ होमांतेसुंदरीनारीमार्जनार्थैसुतागता ॥ ५ ॥ दृष्ट्वातांकामकलिकांमुमोहद्विजसत्तमः ॥
सुतापिमदघूर्णाक्षीविप्रायसमयंददौ ॥ ६ ॥ निशीथेतमउद्भूतेत्वंमांप्राप्यसुखीभव ॥ इतिश्रुत्वाद्विजोवाक्यंतस्याध्यानंतदाकरात् ॥ ७ ॥
कामाग्निनाचिरंतप्तःसुष्वापपरमासने ॥ अर्द्धरात्रेतुसानारीद्विजागमनतत्परा ॥ ८ ॥ मार्गमन्वेषमाणासाप्रियस्यस्मरपीडिता ॥ नागतःस
द्विजोदैवात्तदासामरणंगता ॥ ९ ॥ कमलाकरएवाशुसमयान्तेसमाययौ ॥ दृष्ट्वामृत्युवशांसुभ्रूंस्वयंमरणमागतः ॥ १० ॥ प्रभातेचार्थदत्तो
वैदाहयामासतांशुचा ॥ सुवर्णश्चतदागत्यविललापप्रियांप्रति ॥ ११ ॥ चितायांभस्मसाद्भूत्वास्वर्गलोकेतुसाययौ ॥ इत्युक्त्वासतुवैतालो
नृपतिंप्राहविक्रमम् ॥ १२ ॥ कस्यस्नेहोऽधिकस्तेषांकुतःस्वर्गपुरंययौ ॥ ॥ राजोवाच ॥ ॥ पतिस्नेहोधिकस्तेषांमध्यमौनारिविप्रकौ
॥ १३ ॥ द्विजस्नेहेनसानारीमृतास्वर्गपुरंययौ ॥ वैश्यवर्णैःसदापूज्योब्राह्मणोब्रह्ममूर्तिमान् ॥ १४ ॥ द्विजोऽपिनात्तवान्नारींतदास्वर्ग
गतिंहरिम् ॥ हृदिकृत्वाचोनेधनंप्राप्तोह्यस्मात्रिविष्टपम् ॥ १५ ॥ सुवर्णोहृदिसंज्ञात्वामत्प्रियाब्रह्मवत्सला ॥ मांत्यक्त्वातुदि
वंयातावह्निदाहप्रभावतः ॥ १६ ॥ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चये
विंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ इत्युक्त्वासतुवैतालोराजानंप्राहनम्रधीः ॥ जयस्थलपुरेरम्येवर्धमानोनृपोऽ
भवत् ॥ १ ॥ तस्यग्रामेऽवसद्विप्रोवेदवेदांगपारगः ॥ विष्णुस्वामीतिविख्यातोराधाकृष्णपरायणः ॥ २ ॥ चत्वारश्चात्मजास्तस्यचतुर्भागपरा
यणाः ॥ द्यूतकर्माचकुलटोविषयीनास्तिकःश्रुतः ॥ ३ ॥ कदाचिद्दैवयोगेननिर्द्धनत्वंचतेगताः ॥ पितरंविष्णुशर्माणंनेमुस्तेविनयान्विताः
॥ ४ ॥ ऊचुरमाकथंनष्टातद्वदस्वपितःप्रिय ॥ पितोवाचतुतच्छ्रुत्वाद्यूतकर्मन्निशामय ॥ ५ ॥ द्यूतोधनव्ययकरःपापमूलोमहाखलः ॥ व्य
भिचारस्तथाचौर्यंनिर्दयत्वमतोभवेत् ॥ ६ ॥ द्यूतकर्मप्रभावेणत्वदीयंद्रव्यसंक्षयम् ॥ धनोपायेनभोःपित्रोर्वाक्यंकुरुमतिंप्रति ॥ ७ ॥ ती
र्थंव्रतप्रभावेणत्वत्पापंसंक्षयंभवेत् ॥ हेपुत्रकुलटत्वंवैवेश्यासंगंमहाशुभम् ॥ ८ ॥ त्यक्त्वाब्रह्मपरोभूत्वाब्रह्मचर्येमतिंकुरु ॥ विषयिन्मांसम
दिरेनित्यपापविवर्धके ॥ ९ ॥ अतःप्राश्यतिचौर्यत्वमतोवैनिरयंतथा ॥ तस्मात्त्वंप्रभुमीशानंविष्णुंजिष्णुंजगत्पतिम् ॥ १० ॥ निवेद्यसर्व

थाद्रव्यंस्वयंभुंजीतवाग्यतः ॥ नास्तिकत्वंदेवनिंदांपरित्यज्यमतिंकुरु ॥ ११ ॥ आत्मासर्वाभयोनित्यमात्मशक्तिश्चचंडिका ॥ आत्मनों
गानिदेवाश्चसर्वजीवगुहाशयाः ॥ १२ ॥ ताञ्ज्ञात्वापूजनंतेषांकुरुत्वंपापशान्तये ॥ इतितेवचनंश्रुत्वागतास्तीर्थान्तरंप्रति ॥ १३ ॥ शिव
माराधयामासुर्विद्यार्थैसर्वरूपिणम् ॥ वर्षांतेचमहादेवोविद्यांसंजीवनींददौ ॥१४ ॥ तेप्राप्यवनमागत्यपरीक्षार्थैसमुद्यताः ॥मृतव्याघ्रास्थिनि
श्रेष्ठंमंत्रपूतांबुचाक्षिपत् ॥ १५ ॥ तेनमंत्रप्रभावेणपंजरत्वमुपागतम् ॥ तस्योपर्य्यैवकुलटोमंत्रपूतंपयोऽक्षिपत् ॥ १६ ॥ घनमांसंचरु
धिरंतेनमंत्रेणचाभवत् ॥ विषयीचाक्षिपच्चैवतस्योपरिजलंशुभम् ॥ १७ ॥ तेनमंत्रप्रभावेणत्वक्प्राणत्वमुपागतम् ॥ सुतंव्याघ्रंचसं
ज्ञात्वानास्तिकस्तुजलंददौ ॥ १८ ॥ मंत्रेणबोधितोव्याघ्रस्तांश्चविप्रानखादयत् ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वासतुवैतालोराजान
मिदमब्रवीत् ॥ १९ ॥ राजन्मूर्खोहिकस्तेषांश्रुत्वाराजाब्रवीदिदम् ॥ बोधितोयेनसव्याघ्रःसमूर्खस्त्वधिकोमतः ॥ २० ॥ इतिश्रुत्वाद्विज
श्रेष्ठोवैतालःपुनरब्रवीत् ॥ २१ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेएकविंशत्तमोऽ
ध्यायः ॥ २१ ॥ ७ ॥ वैतालउवाच ॥ ॥ राजन्बिल्ववतीग्रामेगंगायामुनमध्यगे ॥ अहंपूर्वभवेचासीत्क्षत्रसिंहोमहीपतिः ॥ १ ॥
तस्यग्रामेवसद्विप्रोवेदवेदांगपारगः ॥ शंभुदत्तइतिख्यातोरुद्रभक्तिपरायणः ॥ २ ॥ उभयौतनयौतस्यसर्वविद्याविशारदौ ॥
विष्णुभक्तःस्मृतोज्येष्ठोनाम्नालीलाधरोबली ॥ ३ ॥ शाक्तोऽभवत्तदनुजोमोहनोनामविश्रुतः ॥ कदाचित्क्षत्रसिंहस्तुयज्ञार्थीयज्ञहे
तवे ॥ ४ ॥ शंभुदत्तंसमाहूयससुतंधर्मकोविदम् ॥ स्वयंचकारयामासच्छागमेधंसुरप्रियम् ॥ ५ ॥ शंभुदत्तस्तुवृद्धात्माशिवभक्ति
परायणः ॥ चतुश्चक्रांश्चसंस्थाप्यकलशंकार्यसिद्धिदम् ॥ ६ ॥ हव्यैःसुसंस्कृतैरम्यैश्चकारहवनंमुदा ॥ छागमाहूयविधिवत्पूजयामास
भूपतिः ॥ ७ ॥ लीलाधरस्तुतंदृष्ट्वाछागंमरणमुन्मुखम् ॥ दयालुर्वैष्णवोधीमानब्रवीद्वचनंरुषा ॥ ८ ॥ दारुणंनरकंयोग्यमनयाजीवहिंस
या ॥ सर्वेशोभगवान्विष्णुर्हिंसायज्ञेनदुष्यति ॥ ९ ॥ इति श्रुत्वावचस्तस्यज्येष्ठबंधोश्चमोहनः ॥ मृदुपूर्वंजहासोच्चैर्वचनंप्राहनम्रधीः॥१०॥
पुरासत्ययुगेभ्रातब्राह्मणायज्ञतत्पराः ॥ अजेनैवहियष्टव्यमितिज्ञात्वापरंश्रुतिः ॥११॥ तिलाधिकमजंमत्वाहव्येतेतुमनोदधुः ॥ तदाशक्रा

दयोदेवावाह्निमध्येसमागताः ॥ १२ ॥ ऊचुस्तेमधुरंवाक्यंत्वन्मतंनिष्फलप्रदम् ॥ अजश्छागःस्मृतोवेदैस्तेनयष्टव्यमन्तरम् ॥ १३ ॥
श्रुत्वेतिवचनंतेषांविस्मितामुनयोऽभवन् ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रपितृयोनिरमावसुः ॥ १४ ॥ विमानंपरमारुह्यमुनीन्प्रोवाचनिर्भयः ॥ छागमेधे
नयष्टव्यंसुराणांतृप्तिहेतवे॥ १५॥इतिश्रुत्वावचस्तस्यतथाकृत्वाशिवंययुः॥तस्मात्त्वंचमयासार्द्धंयज्ञंकुरुमहामते॥ १६॥इतिश्रुत्वावचोघोरंली
लाधरउदारधीः ॥ मोहनंप्राहधर्मात्मायज्ञस्त्रेतायुगेऽभवत् ॥ १७ ॥ रजोगुणमयोलोकस्त्रेतायांसंबभूवह ॥ हिंसासत्ययुगेनासीद्धर्मस्तत्रच
तुष्पदः ॥ १८ ॥ हव्येनतर्पितादेवानमांसैरक्तसंभवैः ॥ इतिश्रुत्वाक्षत्रसिंहस्त्यक्त्वाछागंभयातुरम् ॥ १९ ॥ फलाद्यैःकारयामासतदापूर्णा
हुतीर्नृप ॥ एतस्मिन्नन्तरेदेवीतामसीक्रोधमूर्छिता ॥ २० ॥ नगरंदाहयामासनरनारीसमन्वितम् ॥ महामायाप्रभावेनशंभुदत्तःशिवप्रियः
॥ २१ ॥ सभूत्वाचमहोन्मादीत्यक्त्वादेहंदिवंययौ ॥ तदालीलाधरोविप्रोदशपुत्रोपजीविकः ॥ २२ ॥ बालानध्यापयामासग्रामेपद्मपुरेशु
भे ॥ क्षत्रसिंहस्तुनृपतिर्मोहनान्तिकमाययौ ॥ २३ ॥ प्रसादंकारयामासदेवमातुरनुग्रहम् ॥ ॥ मोहनउवाच ॥ ॥ बीजमन्त्रजपाद्ब्रह्मा
ब्राह्मीशक्तिमवाप्तवान् ॥ २४ ॥ तदंबायैनमस्तुभ्यंमहावीरायैनमोनमः ॥ जप्त्वासप्तशतींविष्णुर्वैष्णवींशक्तिमाप्तवान् ॥ २५ ॥ तदंबायैन
मस्तुभ्यंमहालक्ष्म्यैनमोनमः ॥ प्रणवास्तनयायस्यास्तुरीयपुरुषप्रिया ॥२६॥ तदंबायैनमस्तुभ्यंप्रणवायैनमोनमः ॥ ययादृश्यमिदंजातं
ययावैपाल्यतेजगत् ॥ २७ ॥ यस्यादेहेस्थितंविश्वंतदंबायैनमोनमः ॥ शचीसिद्धिस्तथामृत्युःप्रभागीर्वाणसैनिकाः ॥ २८ ॥ स्वाहाचानि
र्ऋतीरात्रिर्ऋद्धिर्मुक्तिस्त्वदुद्भवा ॥ लोकपालप्रियात्वंहिलोकमातर्नमोनमः ॥२९॥तृष्णातृप्तीरतिर्नीतिर्हिंसाक्षांतिर्मतिर्गतिः॥निंदास्तुतिस्त
थर्ष्याचलज्जात्वंहिनमोनमः ॥३०॥ इत्यष्टकप्रभावेनक्षत्रसिंहोमहीपतिः ॥३१॥ शिवलोकंगतःसाधुर्वैतालोयमवाप्तवान् ॥ तस्मात्त्वंविक्रमा
दित्यभजदुर्गांसनातनीम् ॥ ३२ ॥ शिवाज्ञयात्वहंप्राप्तस्त्वत्समीपेमहीपते ॥ प्रश्नोत्तरेणभूपालमयात्वंसंपरीक्षितः ॥ ३३ ॥ भुजयोस्ते
स्थितिर्मेस्याज्जाहिसर्वारिपून्भुवि ॥ दस्युनष्टाःपुरीःसर्वाःक्षेत्राणिविविधानिच ॥ ३४ ॥ शास्त्रमानेनसंस्थाप्यसमयंकुरुभोनृप ॥ योनृपःसर्व
तीर्थानिपुनरुद्धारयिष्यति॥३५॥सहिमत्स्थापितंसंवाद्धिपरीतंकारिष्यति ॥ विक्रमाख्यानकालोऽयंपुनर्धर्मंकरोतिहि॥३६॥द्वादशाब्दशतंवर्षं

द्वापरोहिप्रवर्तते ॥ तदन्तेभुविकृष्णांशोभविष्यतिमहाबली ॥३७॥ कलेरुद्धारणार्थायम्लेच्छवंशविवृद्धये ॥ सूताद्यामुनयःसर्वे
नैमिषारण्यवासिनः ॥ ३८ ॥ विशालायांसमागत्यचक्रतीर्थनिवासिनः ॥ भविष्यंतिमहाराजपुराणश्रवणेरताः ॥ ३९ ॥ इत्यु
क्त्वासतुवैतालस्तत्रैवान्तरधीयत ॥ नृपतिर्विक्रमादित्यःपरमानंदमाप्तवान् ॥ ४० ॥ तस्माद्यूयंमुनिश्रेष्ठाज्ज्ञात्वासंध्यांसमागताम् ॥
शिवंभजतसर्वेशंध्याननिष्ठासमन्विताः ॥ ४१ ॥ इतिश्रीभविष्ये महापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चये द्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ छ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वातुमुनयोविशालांनगरींस्थिताः ॥ स्नात्वाकेदारकुंडेतेमनसापूजयञ्छिवम् ॥१॥ समाधिनिष्ठास्तेसर्वेवर्षमेकंव्यतीतयन् ॥ एतस्मिन्नंतरेराजाविक्रमादित्यभूपतिः ॥२॥नत्वामुनीन्समाधिस्थांस्तुष्टावपरयागिरा ॥ उषित्वातेतुमुनयः सूतंगत्वाऽब्रुवन्निदम् ॥ ३ ॥ सोऽयंराजासमायातोयस्यैवंवर्णिताकथा ॥ वाजिमेधंचनृपतेः कारयामस्त्वदाज्ञया ॥ ४ ॥ भवान्हिचक्रतीर्थेचस्थित्वाध्यानपरोभव ॥ तथेत्युक्त्वातुसूतस्तैः सार्धंचपुनरागमत् ॥ ५ ॥ विधिनाकारयामासुर्हयमेधंमहामखम् ॥ पूर्वेतुकपिलस्थानंदक्षिणेसेतुबंधनम् ॥६॥ पश्चिमेसिंधुनद्यन्तंचोत्तरेबदरीवनम् ॥ हयोजगामतरसाततः क्षिप्रांनदींगतः ॥७॥ त्यक्त्वाकलेवरंवह्नौस्वर्गलोकमतोययौ ॥ नृपयज्ञेसुराः सर्वेसपत्नीकाः समागताः ॥ ८ ॥ चंद्रमास्तत्रनायातोभूपतिर्विमनाभवत् ॥ यज्ञांतेविविधंदानंदत्वावैतालसंयुतः ॥ ९ ॥ चंद्रलोकंगतोराजाचंद्रमाःसुखितोऽभवत् ॥ भोभोराजन्महाभागकलौप्राप्तेभयंकरे ॥ १०॥ मद्गतिर्भूतलेनास्तितस्मान्नायामितेऽन्तिकम् ॥ दत्वासुधामयंतोयंचंद्रश्चान्तर्दधेपुनः ॥ ११ ॥ ज्ञात्वेन्द्रस्तत्रसंप्राप्याद्विजरूपीह्ययाचयत् ॥ दत्तंराज्ञातदमृतंशक्रः स्वर्गमुपागतः ॥ १२ ॥ तेनतस्यफलंजातमायुर्लक्षसमंह्यभूत् ॥ तस्मिन्कालेद्विजः कश्चिज्जयन्तोनामविश्रुतः ॥ १३ ॥ तत्फलंतपसाप्राप्तःशक्रतःस्वगृहंययौ ॥ जयन्तोभर्तृहरयेलक्षस्वर्णेनवर्णयन् ॥ १४॥ भुक्त्वाभर्तृहरिस्तत्रयोगारूढो वनंययौ ॥ विक्रमादित्यएवास्यभुक्त्वाराज्यमकंटकम् ॥ १५ ॥ शतवर्षमुदायुक्तोजगाममरणेदिवम् ॥ शौनकाद्यास्तुऋषयोज्ञात्वाभूपस्यस्वर्गतिम् ॥ १६ ॥ गत्वासूतंप्रणम्योचुर्धर्ममुख्यंवदाधुना ॥ तेभ्यःसूतःपुराणानिश्रावयामासवैपुनः ॥ १७॥

शतवर्षपंचलक्षश्लोकमध्यापयन्मुदा ॥ तेश्रुत्वामुनयःसर्वेजग्मुर्हृष्टाःस्वमालयम् ॥ १८ ॥ इतिश्रीभाविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतु
र्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेइतिहाससमुच्चयेत्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ एकदानैमिषारण्येऋ
षयः शौनकादयः ॥ पृच्छन्तिविनयेनैवसूतंपौराणिकंखलु ॥ १ ॥ भगवन्ब्रूहिलोकानांहितार्थायचतुर्युगे ॥ कः पूज्यः सेवितव्यश्चवां
च्छितार्थप्रदायकः ॥ २ ॥ विनायासेनवैकामंप्राप्नुयुर्मानवाः शुभम् ॥ सत्यंब्रह्मन्वदोपायंनराणांकीर्तिकारकम् ॥ ३ ॥ सूतउवाच ॥
नवांभोजनेत्रंरमाकेलिपात्रंचतुर्बाहुचामीकरंचारुगात्रम् ॥ जगत्त्राणहेतुंरिपौधूम्रकेतुंसदासत्यनारायणंस्तौमिदेवम् ॥ ४ ॥ श्रीरामंसहलक्ष्मणं
सकरुणंसीतान्वितंसात्विकंवैदेहीमुखपद्मलुब्धमधुपंपौलस्त्यसंहारणम् ॥ वंदेवंद्यपदांबुजंसुरवरंभक्तानुकम्पाकरंशत्रुघ्नेनहनूमताचभरते
नासेवितंराघवम् ॥ ५ ॥ कलिकलुषविनाशंकामसिद्धिप्रकाशंसुरवरमुखभासंभूसुरेणप्रकाशम् ॥ विबुधबुधविलासंसाधुचर्याविशेषंनृपतिवरचारि
त्रंभोःशृणुष्वेतिहासम् ॥ ६ ॥ एकदानारदोयोगीपरानुग्रहवांच्छया ॥ पर्यटन्विविधाँल्लोकान्मर्त्यलोकमुपागमत् ॥ ७ ॥ तत्रदृष्ट्वाजनान्स
र्वान्नानाक्लेशसमन्वितान् ॥ अधिव्याधिदरिद्रार्तान्पच्यमानान्स्वकर्मभिः ॥ ८ ॥ केनोपायेनचैतेषांदुःखनाशोभवेद्ध्रुवम् ॥ इतिसंचिंत्यम
नसाविष्णुलोकंगतस्तदा ॥ ९ ॥ तत्रनारायणंदेवंशुक्लवर्णंचतुर्भुजम् ॥ शंखचक्रगदापद्मवनमालाविभूषितम् ॥ १० ॥ प्रसन्नवदनंशांतंस
नकाद्यैरभिष्टुतम् ॥ दृष्ट्वातंदेवदेवेशंस्तोतुंसमुपचक्रमे ॥ ११ ॥ नारदउवाच ॥ ॥ नमोवाङ्मनसातीतरूपायानंतशक्तये ॥ नादिमध्यान्तदेवा
यनिर्गुणायमहात्मने ॥ १२ ॥ सर्वेषामादिभूतायलोकानामुपकारिणे ॥ अपारपरिमाणायतपोधाम्नेनमोनमः ॥ १३ ॥ ॥ सूतउवाच ॥
इतिश्रुत्वास्तुतिंविष्णुर्नारदंप्रत्यभाषत ॥ किमर्थमागतोऽसित्वंकिंतेमनसिवर्तते ॥ १४ ॥ कथयस्वमहाभागतत्सर्वंकथयामिते ॥ श्रुत्वातु
नारदोविष्णुमुक्तवान्सर्वकारणम् ॥ १५ ॥ नारदस्यवचःश्रुत्वासाधुसाध्वित्यपूजयत् ॥ शृणुनारदवक्ष्यामिव्रतमेकंसनातनम् ॥ १६ ॥ कृतेत्रे
तायुगेविष्णुर्द्वापरेऽनेकरूपधृक् ॥ कलौप्रत्यक्षफलदः सत्यनारायणोविभुः ॥ १७ ॥ चतुष्पादोहिधर्मश्चतस्यसत्यंप्रसाधनम् ॥ सत्येनधार्य
तेलोकः सत्येब्रह्मप्रतिष्ठितम् ॥ १८ ॥ सत्यनारायणव्रतमतः श्रेष्ठतमंस्मृतम् ॥ इतिश्रुत्वाहरेर्वाक्यंनारदः पुनरब्रवीत् ॥ १९ ॥ किंफलं

किंविधानंचसत्यनारायणार्चने ॥ तत्सर्वंकृपयादेवकथयस्वकृपानिधे ॥ २० ॥ भगवानुवाच ॥ ॥ नारायणार्चनेवक्तुंफलंनालंचतुर्मु
खः ॥ शृणुसंक्षेपतोह्येतत्कथयामितवाग्रतः ॥ २१ ॥ निर्धनोपिधनाढ्यः स्यादपुत्रः पुत्रवान्भवेत् ॥ भ्रष्टराज्योलभेद्राज्यमंधोऽ
पिस्यात्सुलोचनः ॥ २२ ॥ मुच्यतेबंधनाद्बद्धोनिर्भयःस्याद्भयातुरः ॥ मनसाकामयेद्यंयं लभतेतंविधानतः ॥ २३ ॥ इहजन्म
निभोविप्रभक्त्याचविधिनार्चयेत् ॥ लभेत्कामंहितच्छीघ्रंनात्रकार्याविचारणा ॥ २४ ॥ प्रातःस्नायीशुचिर्भूत्वादन्तधावनपूर्वकम् ॥
तुलसीमंजरींधृत्वाध्यायेत्सत्यस्थितंहरिम् ॥ २५ ॥ नारायणंसांद्रघनावदातंचतुर्भुजंपीतमहार्हवाससम् ॥ प्रसन्नवक्त्रंनवकंजलोचनंसनंद
नाद्यैरुपसेवितंभजे ॥ २६ ॥ करोमितेव्रतंदेवसायंकालेत्वदर्चनम् ॥ श्रुत्वागाथांत्वदीयांहिप्रसादंतेभजाम्यहम् ॥ २७ ॥ इतिसंकल्प्यमन
सासायंकालेप्रपूजयेत् ॥ पंचभिःकलशैर्जुष्टंकदलीतोरणान्वितम् ॥ २८ ॥ शालग्रामंस्वर्णयुक्तंपूजयेदात्मसूक्तकैः ॥ पंचामृतेनसंस्नाप्य
चन्दनादिभिरर्चयेत् ॥ २९ ॥ ओंनमोभगवतेनित्यंसत्यदेवायधीमहि ॥ चतुःपदार्थदात्रेचनमस्तुभ्यंनमोनमः ॥ ३० ॥ जप्त्वेत्यष्टोत्तरश
तंजुहुयात्तद्दशांशकम् ॥ तर्पणंमार्जनंकृत्वाकथांश्रुत्वाहरेरिमाम् ॥ ३१ ॥ षडध्यायींसत्यमुख्यांतत्पश्चात्तत्प्रसादकम् ॥ सम्यग्विभज्य
तत्सर्वंदापयेच्छ्रोतृकान्नरान् ॥ ३२ ॥ आचार्यायादिभागंचद्वितीयंस्वकुलायसः ॥ श्रोतृभ्यश्चतृतीयं चचतुर्थंचात्महेतवे ॥ ३३ ॥ विप्रे
भ्योभोजनंदद्यात्स्वयंभुंजीतवाग्यतः ॥ देवर्षेऽनेनविधिनासत्यनारायणार्चनम् ॥ ३४ ॥ कारये द्योदभक्त्याचश्रद्धयाचसमन्वितः ॥ व्रतीका
मानवाप्नोतिवांछितानीहजन्मनि ॥ ३५ ॥ इहजन्मकृतंकर्मपरजन्मनिपच्यते ॥ परजन्मकृतंकर्मभोक्तव्यंसर्वदानरैः ॥ ३६ ॥ सत्यनारायणव्रत
मिहसर्वान्कामान्ददातिहि ॥ अद्यैवजगतीमध्येस्थापयामित्वदाज्ञया ॥ ३७ ॥ इत्युक्त्वाऽन्तर्दधेदेवोनारदःस्वर्गतिंययौ ॥ स्वयंनारायणो
देवः काश्यांपुर्यांसमागतः ॥ ३८ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेचतुर्विं
शोऽध्यायः ॥ २४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ कृपयाब्राह्मणद्वाराप्रकटीकृतवान्स्वकम् ॥ इतिहासमिमंवक्ष्येसंवादंहरिविप्रयोः ॥ १ ॥
काशीपुरीतिविख्यातातत्रासीद्ब्राह्मणोवरः ॥ दीनोगृहाश्रमीनित्यंभिक्षुःपुत्रकलत्रवान् ॥ २ ॥ शतानंदइतिख्यातोविष्णुव्रतपरायणः ॥

एकदापथिभिक्षार्थंगच्छतस्तस्यश्रीपतिः ॥ ३ ॥ विनीतस्यातिशांतस्यसबभूवाक्षिगोचरः ॥ वृद्धब्राह्मणवेषेणपप्रच्छब्राह्मणंहरिः ॥ ४ ॥
क्वयासीतिद्विजश्रेष्ठवृत्तिःकामेनकथ्यताम् ॥ ॥शतानन्दउवाच॥ ॥ भिक्षावृत्तिरहंसौम्यकलत्रापत्यहेतवे ॥५॥ याचितुंधनिनांद्वारिव्रजामि
धनमुत्तमम् ॥ नारायणउवाच ॥ भिक्षावृत्तिस्त्वयादीर्घकालंद्विजसदाधृता ॥ तद्वारकउपायोयंविशेषेणकलौकिल ॥ ६ ॥ ममोपदेशतो
विप्रसत्यनारायणंभज ॥ दारिद्र्यशोकशमनंसंतापहरणंहरेः ॥ ७ ॥ चरणंशरणंयाहिमोक्षदंपद्मलोचनम् ॥ एवंसंबोधितोविप्रोहरिणाकरुणा
त्मना ॥८॥ पुनःपप्रच्छविप्रोसौसत्यनारायणोहिकः ॥ ॥वृद्धब्राह्मणउवाच॥ ॥बहुरूपःसत्यसंधःसर्वव्यापीनिरंजनः ॥ ९ ॥ इदानींविप्ररूपे
णतवप्रत्यक्षमागतः ॥ दुःखोदधिनिमग्नानांतरणिश्चरणौहरेः ॥ १० ॥ कुशलाःशरणंयान्तिनेतरेविषयात्मिकाः ॥ आहृत्यपूजासंभारान्हि
तायजगतांद्विज ॥ ११ ॥ अर्चयंस्तमनुध्यायंस्त्वमेतत्प्रकटीकुरु ॥ इतिब्रुवंतंविप्रोसौददर्शपुरुषोत्तमम् ॥ १२ ॥ जलदश्यामलंचारुचतु
र्बाहुंगदादिभिः ॥ पीतांबरंनवांभोजलोचनंस्मितपूर्वकम् ॥ १३ ॥ वनमालामधुव्रातचुंबितांघ्रिसरोरुहम् ॥ निशम्यपुलकांगोसौप्रेमपूर्ण
सुलोचनः ॥ १४ ॥ स्तुवन्गद्गदयावाचादंडवत्पतितोभुवि ॥ प्रणमामिजगन्नाथंजगत्कारणकारकम् ॥ १५ ॥ अनाथनाथंशिवदंशरण्य
मनघंशुचिम् ॥ अव्यक्तंव्यक्ततांयातंतापत्रयविमोचनम् ॥ १६ ॥ नमःसत्यनारायणायास्यकर्त्रेनमःशुद्धसत्वायविश्वस्यभर्त्रे ॥ करालाय
कालायविश्वस्यहर्त्रेनमस्तेजगन्मंगलायात्ममूर्ते ॥ १७ ॥ धन्योस्म्यद्यकृतीधन्योभवोद्यसफलोमम ॥ वाङ्मनोगोचरोयस्त्वंममप्रत्यक्षमा
गतः ॥ १८ ॥ दिष्टंकिंवर्णयाम्यहोनजानेकस्यवाक्फलम् ॥ क्रियाहीनस्यमंदस्यदेहोऽयंफलवान्कृतः ॥ १९ ॥ पूजनंचप्रकर्तव्यंलोक
नाथरमापते ॥ विधिनाकेनकृपयातदाज्ञापयमांविभो ॥ २० ॥ हरिस्तमाहमधुरंसस्मितंविश्वमोहनः ॥ पूजायांममविप्रेंद्रबहुनापेक्षितंधनं॥
॥ २१ ॥ अनायासेनलब्धेनश्रद्धामात्रेणमांयज॥ग्राहग्रस्तोजामिलोवायथाऽभून्मुक्तसंकटः ॥२२॥ विधानंशृणुविप्रेंद्रमनसाकामयेत्फलम् ॥
पूजासंभृतसंभारःपूजांकुर्याद्यथाविधि ॥ २३ ॥ गोधूमचूर्णपादार्द्धंसेटकादिप्रमाणतः ॥ दुग्धेनतावतायुक्तंमिश्रितंशर्करादिभिः ॥ २४ ॥
तच्चूर्णंहरयेदद्याद्घृतयुक्तंहरिप्रियम् ॥ गोदुग्धेनैवदधिनागोघृतेनसमन्वितम् ॥ २५ ॥ गंगाजलेनमधुनायुक्तंपंचामृतंप्रियम् ॥ पंचामृतेन

संप्राप्यशालग्रामोद्भवांशिलाम् ॥ २६ ॥ गंधपुष्पादिनैवेद्यैर्वेदवादैर्मनोहरैः ॥ धूपैर्दीपैश्चनैवेद्यैस्तांबूलादिभिरर्चयेत् ॥ २७ ॥ मिष्टान्न
पानसन्मानैर्भक्ष्यैर्भोज्यैःफलैस्तथा ॥ ऋतुकालोद्भवैःपुष्पैःपूजयेद्भक्तितत्परः ॥ २८ ॥ ब्राह्मणैःस्वजनैश्चैववेष्टितःश्रद्धयान्वितः ॥ त्वया
सार्द्धंममकथांशृणुयात्परमादरात् ॥ २९ ॥ इतिहासंतथाराज्ञोभिल्लानांवणिजोऽस्यच ॥ कथांतेप्रणमेद्भक्त्याप्रसादंविभजेत्ततः ॥ ३० ॥
लब्ध्वंप्रसादंभुंजीतमानयन्नविचारयेत् ॥ द्रव्यादिभिर्नमेशांतिर्भक्त्याकेवलयायथा ॥ ३१ ॥ विधिनानेनविप्रेंद्रपूजयंतिचयेनराः ॥ पुत्र
पौत्रधनैर्युक्ताभुक्त्वाभोगाननुत्तमान् ॥ ३२ ॥ अन्तेसान्निध्यमासाद्यमोदन्तेतेमयासह ॥ यंयंकामयतेकामंसुव्रतीतंतमाप्नुयात् ॥ ३३ ॥
इत्युक्त्वान्तर्दधेविष्णुर्विप्रोपिसुखमाप्तवान् ॥ प्रणम्यागाद्यथादिष्टंमनसाकौतुकाकुलः ॥ ३४ ॥ अद्यभैक्ष्येणलभ्येनपूज्योनारायणोमया ॥
इतिनिश्चित्यमनसाभिक्षार्थीनगरंगतः ॥ ३५ ॥ विनादेहीतिवचनंलब्ध्वाचविपुलंधनम् ॥ कौतुकायासमनसाजगामानिजमालयम् ॥ ३६ ॥
वृत्तांतंसर्वमाचख्यौब्राह्मणीसान्वमोदत ॥ सादरंद्रव्यसंभारमाहृत्यभर्तुराज्ञया ॥ ३७ ॥ आहूयबंधुमित्राणितथासान्निध्यवर्तिनः ॥
सत्यनारायणंदेवंयजामिस्वगणैर्वृतः ॥ ३८ ॥ भक्त्यातुतोषभगवान्सत्यनारायणःस्वयम् ॥ कामंदित्सुःप्रादुरासीत्कथांतेभक्तवत्सलः ॥
॥ ३९ ॥ वव्रेविप्रोऽभिलषितामिहामुत्रसुखप्रदम् ॥ भक्तिपरांभगवतितथातत्संगिनांव्रतम् ॥ ४० ॥ रथंकुंजरमंजुलंमांदिरंचद्वयंचारुचामी
करालंकृतंच ॥ धनंदासदासीगणंगांमहींचलुलायींसदुग्धांहरेदेहिदास्यम् ॥ ४१ ॥ तथास्त्वितिहरिःप्राहततश्चांतर्दधेप्रभुः ॥ विप्रोऽपि
कृतकृत्योऽभूत्सर्वेलोकाविसिस्मिरे ॥ ४२ ॥ प्रणम्यभुविकायेनप्रसादंप्रापुरादरात् ॥ स्वंस्वंधामसमाजग्मुर्धन्यधन्येतिवादिनः ॥ ४३ ॥
प्रचचारततोलोकेसत्यनारायणार्चनम् ॥ कामसिद्धिप्रदंभुक्तिमुक्तिदंकलुषापहम् ॥ ४४ ॥ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतु
र्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेपंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥ छ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ राजासीद्धार्मिकःकश्चित्केदारम
णिपूरके ॥ चंद्रचूडइतिख्यातःप्रजापालनतत्परः ॥ १ ॥ शांतोमधुरवाग्धीरोनारायणपरायणः ॥ बभूवुःशत्रवस्तस्यम्लेच्छाविंध्यनिवा
सिनः ॥ २ ॥ तस्यतैरभवद्युद्धमतिप्रबलदारुणैः ॥ भुशुंडीयुद्धनिपुणैःक्षेपणैःपरिघायुधैः ॥ ३ ॥ चंद्रचूडस्यमहतीसेनायमपुरंगता ॥

शतंरथास्तथानागाःसहस्रंतुहयास्तथा ॥ ४ ॥ पत्तयःपंचसाहस्रामृताःस्वर्गपुरंययुः ॥ दस्यवःपंचसाहस्रामृताःकैतवयोधिनः ॥ ५ ॥
आक्रांतःसमहाभागस्तैर्म्लेच्छैर्दैभयोधिभिः ॥ त्यक्त्वाराष्ट्रंचनगरंसैकाकीवनमाययौ ॥ ६ ॥ तीर्थव्याजेनसनृपःपुरींकाशींसमागतः ॥
तत्रनारायणंदेवंवंद्यंसर्वगृहेगृहे ॥ ७ ॥ ददर्शनगरींचैवधनधान्यसमन्विताम् ॥ यथाद्वारावतीज्ञेयातथासाचपुरीशुभा ॥ ८ ॥ विस्मितश्चं
द्रचूडश्चदृष्ट्वाश्चर्यमनुत्तमम् ॥ सत्येनरुद्धितांलक्ष्मींशीलधर्मसमन्विताम् ॥ ९ ॥ दृष्ट्वाश्रुत्वासदानंदंसत्यदेवप्रपूजकम् ॥ पतित्वातच्चरण
योःप्रणनामसुदायुतः ॥ १० ॥ द्विजराजनमस्तुभ्यंसदानंदमहामते ॥ भ्रष्टराज्यंचमांज्ञात्वाकृपयामांसमुद्धर ॥ ११ ॥ यथाप्रसन्नो
भगवाँल्लक्ष्मीकान्तोजनार्दनः ॥ तथातद्वदयद्योग्यंव्रतंपापप्रणाशनम् ॥ १२ ॥ ॥ सदानंदउवाच ॥ ॥ दुःखशोकादिशमनंधनधान्य
प्रवर्धनम् ॥ सौभाग्यसंततिकरंसर्वत्रविजयप्रदम् ॥ १३ ॥ सत्यनारायणव्रतंश्रीपतेस्तुष्टिकारकम् ॥ यस्मिन्कस्मिन्दिनेभूपयजेच्चैवनिशामु
खे ॥ १४ ॥ तोरणादिप्रकर्तव्यंकदलीस्तंभमंडितम् ॥ पंचभिःकलशैर्युक्तंध्वजपंचसमन्वितम् ॥ १५ ॥ तन्मध्येवेदिकांरम्यांकारयेत्सव्रतीद्विजैः ॥
तत्रस्थाप्यशिलारूपंकृष्णंस्वर्णसमन्वितम् ॥ १६ ॥ कुर्याद्गंधादिभिःपूजांप्रेमभक्तिसमन्वितः ॥ भूमिशायीहरिंध्यायन्सत्यरात्रंव्यतीतयेत् ॥ १७ ॥
तिश्रुत्वासनृपतिःकाश्यांदेवमपूजयत् ॥ रात्रौप्रसन्नोभगवान्ददौराज्ञेऽसिमुत्तमम् ॥ १८ ॥ शत्रुपक्षक्षयकरंप्राप्यखड्गंनृपोत्तमः ॥ प्रणम्यचसदा
नन्दंकेदारमणिमाययौ ॥ १९ ॥ हत्वादस्यून्षष्टिशतांस्तेषांलब्ध्वामहद्धनम् ॥ हरिंप्रपूजयामासनर्मदायास्तटेशुभे ॥ २० ॥ पौर्णमास्यां
विधानेनमासिमासिनृपोत्तमः ॥ अपूजयत्सत्यदेवंप्रेमभक्तिसमन्वितः ॥ २१ ॥ तद्व्रतस्यप्रभावेनलक्षग्रामाधिपोऽभवत् ॥ राज्यंकृत्वासष
ष्ट्यब्दमन्तेविष्णुपुरंययौ ॥ २२ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेचंद्रचूडो
द्धारोनामषड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अथेतिहासंशृणुयाद्यथाभिल्लाःकृतार्थिनः ॥ विचरंतोवनेनित्यंनिषादाःकाष्ठवाहिनः ॥ १ ॥
वनात्काष्ठानिविक्रेतुंपुरींकाशींययुःक्वचित् ॥ एकस्तृषाकुलोयातोविष्णुदासाश्रमंतदा ॥ २ ॥ ददर्शविपुलैश्वर्यैःसेवितंचाद्विजैर्हरिम् ॥
जलंपीत्वाविस्मितोऽभूद्भिक्षुकस्यकुतोधनम् ॥ ३ ॥ योदृष्टोऽकिंचनोविप्रोदृश्यतेऽद्यमहाधनः ॥ इतिसंचिंत्यहृदयेसपप्रच्छाद्विजोत्तमम् ॥ ४ ॥

ऐश्वर्यंतेकुतोब्रह्मन्दुर्गतिस्तेकुतोगता ॥ आज्ञापयमहाभागश्रोतुमिच्छामितत्त्वतः ॥ ५ ॥ ॥सदानंदउवाच ॥ ॥ सत्यनारायणस्यांगसेव
याकिंनलभ्यते॥नकिंचित्सुखमाप्नोतिविनातस्यानुकंपया ॥ ६ ॥ ॥निषादउवाच॥ ॥ अहोकिमितिमाहात्म्यंसत्यनारायणार्चने ॥ विधानं
सोपचारंचह्युपदेष्टुंत्वमर्हसि ॥ ७ ॥ साधूनांसमचित्तानामुपकारवतांसताम् ॥ नगोप्यंविद्यतेकिंचिदार्तानामार्तिनाशनम् ॥ ८ ॥ इतिपृ
ष्टोविधिंवक्तुमितिहासमथाब्रवीत्॥ चंद्रचूडोमहीपालःकेदारमणिपूरके ॥ ९ ॥ ममाश्रमंसमायातःसत्यनारायणार्चने ॥ विधानंश्रोतुकामोऽ
सौमामाहसादरंवचः ॥ १० ॥ मयायत्कथितंतस्मैतन्निबोधनिषादज ॥ संकल्प्यमनसाकामंनिष्कामोवाजनःक्वचित् ॥ ११ ॥
गोधूमचूर्णपादार्धसेटकाद्यैःसुचूर्णकम् ॥ संस्कृतंमधुगंधाज्यैर्नैवेद्यंविभवेऽर्पयेत् ॥ १२ ॥ पंचामृतेनसंस्नाप्यचन्दनाद्यैश्चपूजयेत् ॥ पा
यसापूपसंयावदधिक्षीरमथोहरेत् ॥ १३ ॥ उच्चावचैःफलैःपुष्पैर्धूपदीपैर्मनोरमैः ॥ पूजयेत्परयाभक्त्याविभवेसातिविस्तरैः ॥ १४ ॥ नतुष्ये
द्द्रव्यसंभारैर्भक्त्याकेवलयायथा ॥ भगवान्परितःपूर्णोनमानंवृणुयात्क्वचित् ॥ १५ ॥ दुर्योधनकृतांत्यक्त्वाराजपूजांजनार्दनः ॥ विदुरस्या
श्रमेवासमातिथ्यंजगृहेविभुः ॥ १६ ॥ सुदाम्नस्तंडुलकणाञ्जग्ध्वामानुष्यदुर्लभाः ॥ संपदोऽदाद्धरिःप्रीत्याभक्तिमात्रमपेक्ष्यते ॥ १७ ॥ गो
पोगृध्रोवणिग्व्याधोहनुमान्सविभीषणः ॥ येऽन्येपापात्मकादैत्यावृत्रकायाधवादयः ॥ १८ ॥ नारायणान्तिकंप्राप्यमोदंतेऽद्यापितद्दृशाः ॥
इतिश्रुत्वानरपतिःपूजासंभारमादरात् ॥ १९ ॥ कृतवान्सधनंलब्ध्वामोदतेनर्मदातटे ॥ निषादत्वमपिप्रीत्यासत्यनारायणंभज ॥ २० ॥
इहलोकेसुखंप्राप्यचान्तेसान्निध्यमाप्नुयाः ॥ कृतकृत्योनिषादोऽभूत्प्रणम्यद्विजपुंगवम् ॥ २१ ॥ सगत्वास्वगणानाहमाहात्म्यंहरिसेवने ॥
तेहृष्टमनसःसर्वेसमयंचक्रुरादृताः ॥ २२ ॥ सत्यनारायणेपूजांकाष्ठलब्धेनयावता ॥ वयंकुलैःकरिष्यामःपुण्यवृक्षाविधानतः ॥ २३ ॥ इति
निश्चित्यमनसाकाष्ठंविक्रीयलेभिरे॥चतुर्गुणंधनंहृष्टाःस्वंस्वंभवनमाययुः ॥२४॥ मुदास्त्रीभ्यस्समाचख्युर्वृत्तांतंसर्वमादितः ॥ ताःश्रुत्वाहृष्ट
मनसःपूजनंचक्रुरादरात् ॥ २५ ॥ कथान्तेप्राणमन्भक्त्याप्रसादंजगृहुस्ततः ॥ स्वजातिभ्यःपरेभ्यश्चददुस्तच्चूर्णमुत्तमम् ॥ २६ ॥ पू
जाप्रभावतोभिल्लाःपुत्रदारादिभिर्युताः॥लब्ध्वाभूमितलेद्रव्यंज्ञानचक्षुर्महोत्तमम् ॥२७॥ भुक्त्वाभोगान्यथेष्टन्तेदरिद्रान्धाद्विजोत्तम ॥ जग्मु

स्तेवैष्णवंधामयोगिनामपिदुर्लभम् ॥ २८ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयातिहाससमुच्चये
सप्तविंशोऽध्यायः॥२७॥ सूतउवाच ॥ अथतेवर्णयिष्यामिकथांसाधूपचारिताम् ॥ नृपोपदेशतःसाधुःकृतार्थोऽभूद्वणिग्यथा ॥ १ ॥
मणिपूरपतीराजाचंद्रचूडोमहायशाः ॥ सहप्रजाभिरानर्चसत्यनारायणंप्रभुम् ॥ २ ॥ अथरत्नपुरस्थायीसाधुर्लक्षपतिर्वणिक् ॥ धनैरापूर्यतर
णीःसहगच्छन्नदीतटे ॥ ३ ॥ ददर्शबहुलंलोकंनानाग्रामविलासिनम् ॥ मणिमुक्ताविरचितैर्वितानैस्समलंकृतम् ॥ ४ ॥ वेदवादांश्चशु
श्रावगीतवादित्रसंगतान् ॥ रम्यंस्थानंसमालोक्यकर्णधारंसमादिशत् ॥ ५ ॥ विश्रामयात्रतरणीरितिपश्यामिकौतुकम् ॥ भर्त्रा
दिष्टस्तथाचक्रेकर्णधारःसभृत्यकैः ॥ ६ ॥ तटसीम्नःसमुत्तीर्यमल्ललीलाविलासिनः ॥ कर्णधारानगावीरायुयुधुर्मल्ललीलया ॥ ७ ॥
स्वयमुत्तीर्यसामात्योलोकान्पप्रच्छसादरम् ॥ यज्ञस्थानंसमालोक्यप्रशस्तंसमुदोययौ ॥ ८ ॥ किमत्रक्रियतेसभ्याभवद्भिर्लोकपू
जितैः ॥ सभ्याऊचुश्चतेसर्वेसत्यनारायणोविभुः ॥ ८ ॥ पूज्यतेबंधुभिःसार्धंराज्ञालोकानुकंपिना ॥ प्राप्तंनिष्कंटकंराज्यंसत्यनाराय
णार्चनात् ॥ १० ॥ धनार्थीलभतेद्रव्यंपुत्रार्थीसुतमुत्तमम् ॥ ज्ञानार्थीलभतेचक्षुर्निर्भयःस्याद्भयातुरः ॥ ११ ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिनरः
सत्यसुरार्चनात् ॥ विधानंतुततःश्रुत्वाचैलंबद्धागलेऽसकृत् ॥ १२ ॥ दंडवत्प्रणिपत्याहकामंसभ्यानमोदयत् ॥ अनपत्योऽस्मिभगवन्वृथै
श्वर्योवृथोद्यमः ॥ १३ ॥ पुत्रंवायदिवाकन्यांलभेयंत्वत्प्रसादतः ॥ पताकांकांचनींकृत्वापूजयिष्येकृपानिधिम् ॥ १४ ॥ श्रुत्वासभ्याअब्रुवं
स्तेकामनासिद्धिरस्तुते ॥ हरिंप्रणम्यसभ्यांश्चप्रसादंभुक्तवांस्तदा ॥ १५ ॥ जगामस्वालयंसाधुर्मनसाचिंतयन्हरिम् ॥ स्वगृहेह्यागतेतस्मि
न्नार्योमंगलपाणयः ॥ १६ ॥ मंगलानिविचित्राणियथोचितमकारयन् ॥ विवेशांतःपुरेसाधुर्महत्कौतुकमंगलः ॥ १७ ॥ ऋतुस्नातासतीली
लावतीपर्यचरत्पतिम् ॥ गर्भंधृतवतीसाध्वीसमयेसुषुवेतुसा ॥ १८ ॥ कन्यांकमललोलाक्षींबांधवामोदकारिणीम् ॥ साधुःपरांमुदंलेभेवित
तारधनंबहु ॥ १९ ॥ विप्रानाहूयवेदज्ञान्कारयामासमंगलम् ॥ लेखयित्वाजन्मपत्रींनामचक्रेकलावतीम् ॥ २० ॥ कलानिधिकलेवासौववृधेसाक
लावती ॥ अष्टवर्षाभवेद्गौरीनववर्षाचरोहिणी ॥ २१ ॥ दशवर्षाभवेत्कन्याततःप्रौढारजस्वला ॥ प्रौढांकालेनतांदृष्ट्वाविवाहार्थमचिन्तयत् ॥ २२ ॥

नगरेकांचनपुरेवणिक्छंखपतिःश्रुतः ॥ कुलीनोरूपसंपत्तिशीलौदार्यगुणान्वितः ॥ २३ ॥ वरयामासतंसाधुर्दुहितुःसदृशंवरम् ॥
शुभेलग्नेबहुविधैर्मंगलैरग्निसन्निधौ ॥२४॥ वेदवादित्रनिनदैर्ददौकन्यांयथाविधि ॥ मणिमुक्ताप्रवालानिवसनंभूषणानिच ॥ २५ ॥ महामोद
मनाःसाधुर्मंगलार्थंददौचह ॥ प्रेम्णानिवासयामासगृहेजामातरंततः ॥ २६ ॥ तंमेनेपुत्रवत्साधुःसचतंपितृवत्सुधीः ॥ अतीतेभूयसः
कालेसत्यनारायणार्चनम् ॥ २७ ॥ विस्मृत्यसहजामात्रावाणिज्यायययौपुनः ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अथसाधुःसमादायरत्नानिविवि
धानिच ॥२८॥नौकाःसंस्थाप्यसययौदेशाद्देशान्तरंप्रति॥नगरंनर्मदातीरेतत्रवासंचकारसः ॥२९॥ कुर्वन्क्रयंविक्रयंचचिरंतस्थौमहामनाः॥
कर्मणामनसावाचानकृतंसत्यसेवनम् ॥ ३० ॥ ततःकर्मविपाकेनतापमापाचिराद्वणिक् ॥ कस्मिंश्चिद्दिवसेरात्रौराज्ञोगेहेतमोवृते ॥ ३१ ॥
ज्ञात्वानिद्रागतान्सर्वान्हृतंचौरैर्महाधनम् ॥ प्रभातेवाचितोराजासूतमागधवंदिभिः ॥ ३२ ॥ प्रातःकृत्यंनृपःकृत्वासदःसंप्राविशच्चसः ॥
ततस्तत्रसमायातःकिंकरोराजवल्लभः ॥ ३३ ॥ उवाचसतदावाक्यंशृणुष्वत्वंधरापते ॥ मुक्तामालाश्चबहुधारत्नानिविविधानिच ॥ ३४ ॥
मुमुचुश्चौरागतास्सर्वेनजानीमोवयंनृप ॥ इतिविज्ञापितोराजापुण्यश्लोकशिखामणिः ॥ ३५ ॥ उवाचक्रोधताम्राक्षोयूयंसंयातमाचिरम् ॥
सचौरंद्रव्यमादायमत्पार्श्वंतमुपानय ॥ ३६ ॥ नोचेद्धनिष्येसगणानितिदूतान्समादिशत् ॥ नृपवाक्यंसमाकर्ण्यप्रजग्मुस्तेच
किंकराः ॥ ३७ ॥ बहुयत्नेनसंशोध्यद्रव्यंचौरसमन्वितम् ॥ एकीभूत्वानिशितदामहच्चिंतातुरोऽभवत् ॥ ३८ ॥ हन्तामांसगणंराजा
किंकरोमिकुतःसुखम् ॥नृपदंडाच्चमेमृत्युःप्रेतत्वायभवेदिह ॥३९॥ नर्मदायांचमरणंशिवलोकप्रदायकम् ॥ इत्येवंसंमतंकृत्वानर्मदायास्त
टंययुः ॥ ४० ॥ विदेशिनोऽस्यवणिजोददर्शविपुलंधनम् ॥ मुक्ताहारंगलेतस्यलुंठितंवाणिजोऽस्यच ॥ ४१ ॥ चौरोऽयमितिनिश्चित्यतौ
बबंधात्मरक्षणात् ॥ सधनंसहजामात्रानृपान्तिकमुपानयत् ॥ ४२ ॥ प्रतिकूलेहरौतास्मिन्राज्ञापिनविचारितम् ॥ धनागारेधनं
नीत्वाबध्नीततौसुदुर्मती ॥ ४३ ॥ कारागारेलोहमयैःशृंखलैरंगपादयोः ॥ इतिराजाज्ञयादूतास्तथाचक्रुर्निबंधनम् ॥ ४४ ॥ जामात्रासहि ॥
तःसाधुर्विललापभृशंमुहुः ॥ हापुत्रताततातेतिजामातःक्वधनंगतम् ॥ ४५ ॥ क्वस्थिताचसुताभार्यापश्यधातुर्विपर्ययम् ॥ निमग्नौदुःखज

लधौकोवांत्रास्यतिसंकटात् ॥ ४६ ॥ मयाबहुतरंधातुर्विप्रियांहिपुराकृतम् ॥ तत्कर्मणःप्रभावोऽयंनजानेकस्यवाफलम् ॥ ४७ ॥ सम
श्वशुरजामात्रौद्वादशेषुविषादिनौ ॥४८॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेऽष्टाविंशो
ऽध्यायः ॥ २८ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ तापत्रयहरांविष्णोश्चरितंतस्यतेशिवम् ॥ शृण्वंतिसुधियोनित्यंतेवसंतिहरेःपदम् ॥
॥ १ ॥ प्रतिकूलेहरौतस्मिन्यास्यन्तिनिरयान्बहून् ॥ तत्प्रियाकमलादेवीचत्वारस्तस्यचात्मजाः ॥ २ ॥ धर्मोयज्ञोनृपश्चौरःसर्वे
लक्ष्मीप्रियंकराः ॥ विप्रेभ्यश्चातिथिभ्यश्चयद्दानंधर्मउच्यते ॥ ३ ॥ मातृभ्योदेवताभ्यश्चस्वधास्वाहेतिवैमखः ॥ धर्मस्यैवमखस्यैव
रक्षकोनृपतिःस्मृतः ॥ ४ ॥ द्वयोर्हन्ताहिचोरःसतेसर्वेधर्मकिंकराः ॥ यत्रसत्यंततोधर्मस्तत्रलक्ष्मीःस्थिराभवेत् ॥ ५ ॥ सत्यही
नस्यतत्साधोर्धनंयत्तद्गृहेस्थितम् ॥ हृतवानवनीपालः चौरैर्भार्यातिदुःखिता ॥ ६ ॥ वासोऽलंकरणादीनिविक्रीयबुभुजेकिल ॥
नास्तितत्पच्यतेकिंचित्तदाकाष्ठमवाहत ॥ ७ ॥ अथैकस्मिन्दिनेकन्याभोजनाच्छादनंविना ॥ गताविप्रगृहेऽपश्यत्सत्यनारायणार्च
नम् ॥ ८॥ प्रार्थयंतंजगन्नाथंदृष्ट्वासाप्रार्थयद्धरिम् ॥ सत्यनारायणहरेपिताभर्ताचमेगृहम् ॥ ९ ॥ आगच्छत्वर्चयिष्यामिभवंतामितियाचये॥
तथास्तुब्राह्मणैरुक्ताततःसात्वाश्रमंययौ ॥ १० ॥ मात्रानिर्भर्त्सितेयंतंकालंकुत्रास्थिताशुभे ॥ वृत्तांतंकथयामाससत्यनारायणार्चने ॥११॥
कलौप्रत्यक्षफलदंसर्वदाक्रियतेनरैः ॥ कर्तुमिच्छाम्यहंमातरनुज्ञातुंत्वमर्हसि ॥ १२ ॥ देशमायातुजनकः स्वामीचममकामना ॥
रात्रौनिश्चित्यमनसाप्रभातेसाकलावती ॥ १३ ॥ शीलपालस्यगुप्तस्यगेहेप्राप्ताधनार्थिनी ॥ बंधोकिंचिद्धनंदेहियेनसत्यार्चनंभवेत् ॥ १४ ॥
इतिश्रुत्वाशीलपालः पंचनिष्कंधनंददौ ॥ त्वत्पितुश्चऋणंशेषंमयीत्येवकलावति ॥ १५ ॥ इत्युक्त्वासोऽनृणोभूत्वागयाश्राद्धायसंययौ ॥
सुतापितेनद्रव्येणकृतंसत्यार्चनंशुभम् ॥ १६ ॥ लीलावतीसहतयाभक्त्याकुर्यात्प्रपूजनम् ॥ पूजनेनाविशेषेणतुष्टोनारायणोभवत् ॥ १७ ॥
नर्मदातीरनगरेनृपःसुष्वापमंदिरे ॥ रात्रिशेषेसुपर्यंकेनिद्रांकुर्वंतिराजनि ॥ १८ ॥ उवाचविप्ररूपेणबोधयञ्श्लक्ष्णयागिरा ॥
उत्तिष्ठोत्तिष्ठराजेंद्रतौसाधूपरिमोचय ॥ १९ ॥ अपराधंविनाबद्धौनोचेच्छंनभवेत्तव ॥ इत्येवंभूपतिश्चैवाविप्ररूपेणबोधितः ॥ २० ॥

तदाह्यन्तर्दधेविष्णुर्विनिद्रोनृपतिस्तदा ॥ विस्मितःसहसोत्थायदध्यौब्रह्मसनातनम् ॥ २१ ॥ सभायांमंत्रिणेराजास्वप्नहेतुंन्यवेदयत् ॥प्रजा
मंत्रश्चभूपालंप्राहसत्येनभोद्विज ॥२२॥ मयापिदर्शितंस्वप्नंवृद्धविप्रेणबोधितम् ॥ अतस्तौहिसमानीयपप्रच्छविधिवन्नृपः ॥ २३ ॥ आनी
यसाधुंपप्रच्छसत्यमालंव्यभूपतिः ॥ कुत्रत्यौवांकुलंकिंवावसतिःकस्यवापुरे ॥ २४॥ साधुरुवाच ॥रम्यरत्नपुरेवासोवणिग्जातौजनिर्मम ॥
वाणिज्यार्थंमहाराजवाणिज्यंजीविकावयोः ॥ २५ ॥ मणिमुक्तादिविक्रेतुंक्रेतुंवातवपतने ॥ प्राप्तौदूतैश्चबद्धावांत्वत्समीपमुपागतौ ॥२६ ॥
प्रतिकूलेविधौकोवादशांनाप्नोतिवैपुमान् ॥ विनापराधंश्रीकृष्णेमणिचौरानवादयत् ॥ २७ ॥ आवांनचौरौराजेंद्रतत्त्वतस्त्वंविचारय ॥
श्रुत्वातान्निश्चयंज्ञात्वातयोर्बंधनकारणम् ॥२८॥छेदयित्वादृढंपाशंलोमशातिमकारयत् ॥ कारयित्वापरिष्कारंभोजयामासतौनृपः ॥ २९॥
नगरेपूजयामासवस्त्राभूषणवाहनैः ॥ अब्रवीत्पूजितःसाधुर्भूपतिंविनयान्वितः ॥ ३० ॥ कारागारेबहुविधंप्राप्तंदुःखमतःपरम् ॥ आज्ञापयमहा
राजदेशंगंतुंकृपानिधे॥३१॥श्रुत्वासाधुवचोराजाप्राहकोशाधिकारिणम् ॥मुद्राभिस्तरणीःसद्यःपूरयाशुमदाज्ञया ॥ ३२ ॥ जामात्रासहितः
साधुर्गीतवादित्रमंगलैः ॥ स्वदेशंचलितोऽद्यापिनचक्रेहरिसेवनम् ॥ ३३ ॥ सत्यनारायणोदेवःप्रत्यक्षफलदःकलौ ॥ सएवतापसो
भूत्वाचक्रेसाधुविडंबनम्॥ ३४ ॥ ॥ तापसउवाच ॥ ॥ धर्मःकिंनौषुतेसाधोमामनादृत्ययासिभोः ॥ प्रत्युत्तरमदात्साधुःक्षिपनौकाश्वस
त्वरम् ॥ ३५ ॥ भोःस्वामिन्मेधनंनास्तिलतापत्रादिपूरितम् ॥ नौभिर्गच्छामिस्वस्थानंविरोधेनात्रकिंफलम् ॥ ३६ ॥ इत्युक्त
स्तापसःप्राहतथास्त्वितिवचः क्षणात् ॥ धनमंतर्दधेसाधोर्लतापत्रावशेषितम् ॥ ३७ ॥ धनंनौकासुनास्तीतिसाधुश्चितातुरोऽ
भवत् ॥ किमिदंकस्यवाहेतोर्धनंकुत्रगतंमम ॥ ३८ ॥ वज्रपाताहतइवभृशंदुःखितमानसः ॥ क्वयास्यामिक्वतिष्ठामिकिंकरो
मिधनंकुतः ॥ ३९ ॥ इतिमूर्छांगतःसाधुर्विललापपुनःपुनः ॥ जामात्राबोधितःपश्चात्तापसंतंजगामह ॥ ४० ॥ गलेवसनमा
दायप्रणनामसतापसम् ॥ कोभवानितिपप्रच्छदेवोगंधर्वईश्वरः ॥ ४१ ॥ देवदेवोऽथवाकोऽपिनजानेतवविक्रमम् ॥ आज्ञापयमहाभागत
द्विडम्बनकारणम् ॥ ४२ ॥ तापसउवाच ॥ आत्माचैवात्मनःशत्रुस्तथात्रचप्रियोऽप्रियः ॥ त्यजमौढ्यमतिंसाधोप्रवादंमावृथाकुरु ॥४३ ॥

इतिविज्ञापितःसाधुर्नबुबोधमहाधनः ॥ पुनःसतापसःप्राहकृपयापूर्वकर्मतः ॥ ४४ ॥ चंद्रचूडोयदानर्चसत्यनारायणंनृपः ॥ अनपत्येन
सुचिरंपुत्रकन्यार्थिनात्वया ॥ ४५ ॥ प्रार्थितंनस्मृतंह्येवइदानींतप्यसेवृथा॥सत्यनारायणोदेवोविश्वव्यापीफलप्रदः ॥ ४६ ॥ तमनादृत्यदुर्बु
द्धेकुतःसम्यग्भवेत्तव ॥ पुरालब्धवरंस्मृत्वासस्मारजगदीश्वरम् ॥ ४७ ॥ सत्यनारायणंदेवंतापसंतंददर्शह ॥ प्रणम्यभुविकायेनपरिक्रम्य
पुनःपुनः ॥ ४८ ॥ तुष्टावतापसंतत्रसाधुर्गद्गदयागिरा ॥ साधुरुवाच ॥ सत्यरूपंसत्यसंधंसत्यनारायणंहरिम् ॥ ४९ ॥ यत्सत्यत्वेनजगत
स्तंसत्यंत्वांनमाम्यहम् ॥ त्वन्मायामोहितात्मानोनपश्यंत्यात्मनःशुभम् ॥ ५० ॥ दुःखांभोधौसदामग्नादुःखेचसुखमानिनः ॥ मूढोऽहंधनग
र्वेणमदांधीकृतलोचनः ॥ ५१ ॥ नजानेस्वात्मनःक्षेमंकथंपश्यामिमूढधीः ॥ क्षमस्वममदौरात्म्यंतपोधाम्नेहरेनमः ॥ ५२ ॥ आज्ञापयात्म
दास्यंमेयेनतेचरणौस्मरे ॥ इतिस्तुत्वालक्षमुद्राःस्थापिताःस्वपुरोधसि ॥ ५३ ॥ गत्वावासंपूजयिष्येसत्यनारायणंप्रभुम् ॥ तुष्टोनारायणः
प्राहवांच्छापूर्णाभवेत्तुते ॥ ५४ ॥ पुत्रपौत्रसमायुक्तोभुक्त्वाभोगांस्त्वनुत्तमान् ॥ अंतेसांनिध्यमासाद्यमोदसेत्वंमयासह ॥५५॥ इत्युक्त्वा
न्तर्दधेविष्णुःसाधुश्चस्वाश्रमंययौ ॥ सप्ताहेनगृहंप्रातःसत्यदेवेनरक्षितः ॥ ५६ ॥ आगत्यनगराभ्याशेप्राहिणोद्दूतमाश्रमम् ॥ गृहमागत्य
दूतोऽपिप्राहलीलावतींप्रति ॥ ५७ ॥ जामात्रासहितःसाधुःकृतकृत्यःसमागतः ॥ सत्यनारायणार्चायांस्थितासाध्वीसकन्यका ॥ ५८ ॥
पूजाभारंसुतायैसादत्त्वानौकांतिकंययौ । सखीगणैःपरिवृताकृतकौतुकमंगला ॥ ५९ ॥ कलावतीत्ववज्ञायप्रसादंसत्वराययौ ॥ पातुंपति
मुखांभोजंचकोरीवदिनात्यये ॥ ६० ॥ अवज्ञानात्प्रसादस्यनौकाशंखपतेरथ ॥ निमग्नाजलमध्येतुजामात्रासहतत्क्षणात् ॥ ६१ ॥ मग्नं
जामातरंपश्यन्विललापसमूर्च्छितः ॥ लीलावतीतुतच्छ्रुत्वामूर्च्छिताविललापह ॥ ६२ ॥ ततःकलावतीश्रुत्वापपातभुविमूर्च्छिता ॥ रंभे
ववातविहताकान्तकान्तेतिवादिनी ॥ ६३ ॥ हानाथप्रियधर्मज्ञकरुणाकरकौशल ॥ त्वयाविरहितापत्यानिराशाविधिनाकृता ॥ पत्युरर्द्धं
गतंकस्मादर्द्धांगंजीवनंकथम् ॥ ६४ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ कलावतीचारुकलासुकौशलाप्रवालरक्ताङ्घ्रितलातिकोमला ॥ सरोजनेत्रां
बुकणान्विमुंचतीमुक्तावलीभिस्तनकुड्मलांचती ॥ ६५ ॥ हासत्यनारायणसत्यसिंधोमग्नंहिमामुद्धरताद्वियोगे ॥ श्रुत्वार्तशब्दंभगवानुवा

चवचस्तदाकाशसमुद्भवंच ॥ ६६ ॥ साधोकलावतीक्षिप्रंमत्प्रसादंहिभोजयेत् ॥ तत्पश्चादिहसंप्राप्यपतिंप्राप्स्यतिमाशुचः ॥ ६७ ॥ इत्या
काशेवचःश्रुत्वाविस्मितातच्चकारसा ॥ नारायणस्यकृपयापातिंप्राप्ताकलावती ॥ ६८ ॥ तत्रैवसाधुःसाह्लादोभक्त्यापरमयायुतः ॥ पूजनं
लक्षमुद्राभिःसत्यदेवस्यचाकरोत् ॥ ६९ ॥ तेनव्रतप्रभावेनपुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ भुक्त्वाभोगान्मुदायुक्तोमृतःस्वर्गपुरंययौ ॥ ७० ॥
इतिहासमिमंभक्त्याशृणुयाद्योहिमानवः ॥ सोऽपिविष्णुप्रियतरःकामसिद्धिमवाप्नुयात् ॥ ७१ ॥ इतितेकथितंविप्रव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥
कलिकालेपरंपुण्यंब्राह्मणस्यमुखोद्भवम् ॥ ७२ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमु
च्चयेसत्यनारायणव्रतमाहात्म्यसमाप्तावेकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ छ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ भगवन्गुह्यजंकर्मवृत्तंप्रोक्तंपुरातनैः ॥ व्रतां
नांचैवसर्वेषांश्रेष्ठंनारायणव्रतम् ॥ १ ॥ त्वन्मुखेनश्रुतंसूततापत्रयविनाशनम् ॥ इदानींश्रोतुमिच्छामिलिंगजंकर्मचोत्तमम् ॥ २ ॥ सर्वेषां
ब्रह्मचर्याणांब्रह्मचर्यंहिकिंपरम् ॥ तन्मेवदमहाप्राज्ञसर्वज्ञोऽसिमतोमम ॥ ३ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ आसीत्पुराकलियुगेपितृशर्माद्विजो
त्तमः ॥ वेदवेदांगतत्वज्ञोयमलोकभयान्वितः ॥ ४ ॥ ज्ञात्वाघोरतमंकालंकलिकालमधर्मजम् ॥ बंधनंयमराष्ट्रस्यतदाचिंतातुरोऽभवत् ॥ ५ ॥
केनाश्रमेणवर्णेनममश्रेयोभवेदिह ॥ कलौसंन्यासमार्गोहिदंभपाखंडखंडितः ॥ ६ ॥ वानप्रस्थःकलौनास्तिब्रह्मचर्यंक्वचित्क्वचित् ॥ गार्ह
स्थ्यंकर्मसर्वेषांकर्मणांश्रेष्ठमुच्यते ॥ ७ ॥ अतःस्त्रीसंग्रहोग्राह्योमयाघोरेकलौयुगे ॥ यदिमेचभवेन्नारीमनोवृत्त्यनुसारिणी ॥ ८ ॥ तर्हि
मेसफलंजन्मममश्रेयोभवेदिह ॥ इत्येवंसंमतंकृत्वाशिवांमंगलदायिनीम् ॥ ९ ॥ चंदनाद्यैश्चसंपूज्यतुष्टावमनसापराम् ॥ विश्वेश्वरींजगन्मूर्तिंस
च्चिदानंदरूपिणीम् ॥ १० ॥ ॥ पितृशर्मोवाच ॥ ॥ नमःप्रकृत्यैसर्वायैकैवल्यायैनमोनमः ॥ त्रिगुणैक्यस्वरूपायैतुरीयायैनमोनमः ॥
॥ ११ ॥ महत्तत्वजनन्यैचद्वंद्वकर्त्र्यैनमोनमः ॥ ब्रह्ममातर्नमस्तुभ्यंसाहंकारापितामहि ॥ १२ ॥ पृथग्गुणायैशुद्धायैनमोमातर्नमोनमः ॥
विद्यायैशुद्धसत्वायैलक्ष्म्यैसत्वरजोमयि ॥ १३ ॥ नमोमातरविद्यायैततःशुद्धचैनमोनमः ॥ काल्यैसत्वतमोभूत्यैनमोमातर्नमोनमः ॥ १४ ॥
त्रियैशुद्धरजोमूर्त्यैनमस्त्रैलोक्यवासिनि ॥ नमोरजस्तमोमूर्त्यैदुर्गायैचनमोनमः ॥ १५ ॥ इतिश्रुत्वास्तवंदेव्याप्रसादस्थापितस्तया ॥

सुतायांविष्णुयशसोब्राह्मणस्यतदास्वयम् ॥ १६ ॥ तामुद्वाह्यद्विजोदेवींनाम्नावैब्रह्मचारिणीम् ॥ न्यवसन्मथुरायांसकृत्वाधर्मस्वयंहृदि ॥
॥ १७ ॥ प्रियायैसरजोवत्यैऋतुदानंकरोतिहि ॥ चत्वारश्चात्मजाश्चासंश्चतुर्वेदैक्यधारिणः ॥१८॥ ऋग्यजुश्चतथासामतुर्यश्चासीदथर्वणः ॥
ऋग्यस्यतनयोव्याडिर्न्यायशास्त्रविशारदः ॥ १९ ॥ यजुषस्तुसुतोजातोमीमांसोलोकविश्रुतः ॥ पाणिनिःसामनस्यैवसुतोऽभूच्छन्दपा
रगः ॥ २० ॥ पुत्रोवररुचिःश्रेष्ठोऽथर्वणस्यनृपप्रियः ॥ तेगतामागधेशस्यचंद्रगुप्तस्यवैसभाम् ॥ २१ ॥ नृपस्तान्पूजयामासबहुमानपुरः
सरैः ॥ अब्रवीत्तांस्ततोराजाब्रह्मचर्यंहिकिंपरम् ॥ २२ ॥ व्याडिराहमहाराजयःस्तुतौतत्परःपुमान् ॥ न्यायतोऽखिलदेवानांब्रह्मचारीहिमे
मतः ॥ २३ ॥ मीमांसश्चाहभोराजन्यज्ञेयोहिपुमान्परः ॥ कर्मणायजतेदेवान्नोचनादिभिरर्चयेत् ॥ २४ ॥ हवनंतर्पणंकृत्वाब्रह्मादिकसुरा
न्प्रति ॥ तत्प्रसादंहिगृह्णीयाद्ब्रह्मचारीचसस्मृतः ॥ २५ ॥ श्रुत्वेदंपाणिनिश्चाहचंद्रगुप्तशृणुष्वभो ॥ त्रिधास्वरैःपरंब्रह्मशुद्धशब्दमयैःपरैः ॥
॥ २६ ॥ तथैवसूत्रपाठैश्चलिंगधातुगणावृतैः ॥ योयजेद्ब्रह्मचारीसपरंब्रह्माधिगच्छति ॥ २७ ॥ श्रुत्वावररुचिश्चाहशृणुमागधभूपते ॥ गृ
हीत्वायज्ञसूत्रंयःप्राप्तोगुरुकुलेवसन् ॥ २८ ॥ दंडलोमनखाधारीभिक्षार्थीवेदतत्परः ॥ आज्ञयाचगुरोर्वेदैर्ब्रह्मचारीहिसस्मृतः ॥ २९ ॥
इतितेषांवचःश्रुत्वापितृशर्माब्रवीदिदम् ॥ योगृहस्थेवसन्विप्रःपितृदेवातिथिप्रियः ॥ ३० ॥ गामीपाणिगृहीतायामृतुकालेयतें
द्रियः ॥ ब्रह्मचारीहिमुख्यस्सश्रुत्वाराजाब्रवीदिदम् ॥ ३१ ॥ स्वामिन्यद्भवताचोक्तंधर्मज्ञेनयशस्विना ॥ कलौभयंकरेप्राप्ते
सधर्मोहिमतोमम ॥ ३२ ॥ इत्युक्त्वातस्यशिष्योऽभूद्गुरुवाक्यपरायणः ॥ तथान्तेमरणंप्राप्यस्वर्गलोकंनृपोययौ ॥ ३३ ॥
पितृशर्मापिमनसाध्यात्वादामोदरंहरिम् ॥ हिमालयंगिरिंप्राप्ययोगध्यानपरोऽभवत् ॥ ३४ ॥ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्व
णिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेइतिहाससमुच्चयेत्रिंशोऽध्यायः ॥३०॥ ॥ऋषयऊचुः॥ ७॥ भगवन्सर्वतीर्थानांदानानांकिंपरंस्मृतम्॥
यत्कृत्वाचकलौघोरेपरांनिर्वृतिमाप्नुयात् ॥ १ ॥ सूतउवाच ॥ सामनस्यसुतःश्रेष्ठःपाणिनिर्नामविश्रुतः ॥ काणभूतप्रशिष्यैश्चशास्त्रज्ञैः
सपराजितः ॥ २ ॥ लज्जितःपाणिनिस्तत्रगतस्तीर्थान्तरंप्राति ॥ स्नात्वासर्वाणितीर्थानिसंतर्प्यपितृदेवताः ॥ ३ ॥ केदारमुदकंपीत्वा

शिवध्यानपरोऽभवत् ॥ पर्णाशीसप्तदिवसाञ्जलभक्षस्ततोऽभवत् ॥ ४ ॥ ततोदशदिनान्तेसवायुभक्षोदशाहनि ॥ अष्टाविंशदिने
रुद्रोवरंब्रूहिवचोऽब्रवीत् ॥ ५ ॥ श्रुत्वामृतमयंवाक्यमस्तौद्गद्गदयागिरा ॥ सर्वेशंसर्वलिंगेशंगिरिजावल्लभंहरम् ॥ ६ ॥ पाणिनिरुवाच ॥
नमोरुद्रायमहतेसर्वेशायहितैषिणे ॥ नन्दीसंस्थायदेवायविद्याभयकरायच ॥ ७ ॥ पापान्तकायभर्गायनमोनन्तायवेधसे ॥ नमोमायाहरे
शायनमस्तेलोकशंकर ॥ ८ ॥ यदिप्रसन्नोदेवेशविद्यामूलप्रदोभव ॥ परंतीर्थंहिमेदेहिद्वैमातुरपितर्नमः ॥ ९ ॥ सूतउवाच ॥ इतिश्रु
त्वामहादेवःसूत्राणिप्रददौमुदा ॥ सर्ववर्णमयान्येवअइउणादिशुभानिवै ॥ १० ॥ ज्ञानह्रदेसत्यजलेरागद्वेषमलापहे ॥ यःस्नाप्यमान
सेतीर्थेसर्वतीर्थफलंभवेत् ॥११॥ मानसंहिमहत्तीर्थंब्रह्मदर्शनकारकम्॥पाणिनेतेददौविप्रकृतकृत्योभवान्भव ॥१२॥ इत्युक्त्वांतर्दधेरुद्रःपा
णिनिःस्वगृहंययौ ॥ सूत्रपाठंधातुपाठंगणपाठंतथैवच ॥ १३ ॥ लिंगसूत्रंतथाकृत्वापरंनिर्वाणमाप्तवान् ॥ तस्मात्त्वंभार्गवश्रेष्ठमानसं
तीर्थमाचर ॥ १४ ॥ यतोयातास्वयंगंगासर्वतीर्थमयीशिवा ॥ गंगातीर्थात्परंतीर्थंनभूतंनभविष्यति ॥ १५ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुरा
णेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेएकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ छ ॥ सूतउवाच ॥ तोतादर्यांद्विजःक
श्चिद्बोपदेवइतिश्रुतः ॥ बभूवकृष्णभक्तश्चवेदवेदांगपारगः ॥ १ ॥ गत्वावृन्दावनंरम्यंगोपगोपीनिषेवितम् ॥ मनसापूजयामासदेवदेवं
जनार्दनम् ॥ २ ॥ वर्षान्तेचहरिःसाक्षाद्ददौज्ञानमनुत्तमम् ॥ तेनज्ञानेनसंप्राप्ताहृदिभागवतीकथा ॥ ३ ॥ शुकेनवर्णितायावैविष्णुरा
तायधीमते ॥ तांकथांवर्णयामासमोक्षमूर्तिंसनातनीम् ॥ ४ ॥ कथान्तेभगवान्विष्णुःप्रादुरासीज्जनार्दनः ॥ उवाचस्निग्धयावाचावरंब्रू
हिमहामते ॥५॥ बोपदेवउवाच ॥ नमस्तेभगवान्विष्णोलोकानुग्रहकारक ॥ त्वयाततमिदंविश्वंदेवातिर्यङ्नरादिकम् ॥६॥ त्वन्नाम्नानरका
र्ताश्चतेकृतार्थाःकलौयुगे ॥ त्वयादत्तंभागवतंश्रीमद्व्यासेननिर्मितम् ॥ ७ ॥ माहात्म्यंतस्यमेब्रूहियदिदत्तोवरस्त्वया ॥ श्रीभगवानुवाच॥
एकदाभगवान्रुद्रोभवान्यासहशंकरः ॥८ ॥ बौद्धराज्येजगत्प्राप्तेदंभपाखंडनिर्मिते ॥ इक्ष्वाकाश्यांभूमितुंगंप्रणनाममुदायुतः ॥ जयसच्चिदा
नंदविभोजगदानंदकारक ॥ ९ ॥ इतिश्रुत्वाशिवाप्राहकोदेवोऽस्तितवोत्तमः ॥ सहोवाचमहादेवियज्ञःसप्ताहमत्रवै ॥ १० ॥ तस्म

द्भूमिपवित्रत्वमिहप्राप्तंवरानने ॥ सर्वतीर्थाधिकत्वंचस्वयंब्रह्मसनातनम् ॥ ११ ॥ इतिश्रुत्वाशिवादेवीप्राप्तास्यगुह्यकालये ॥ रुद्रेणसहि
तातत्रभूमिशुद्धिमकारयत् ॥ १२ ॥ चंडीशश्चगणेशश्चनन्दिनोगुहएवच ॥ रक्षार्थेस्थापितास्तत्रदेवदेवेनभोद्विज ॥ १३ ॥ शृणुदेवि
कथांरम्यांममानससंस्थिताम् ॥ इत्युक्त्वाध्यानमास्थायसप्ताहेनस्ववर्णयत् ॥ १४ ॥ अष्टाहेनेत्रउन्मील्यदृष्ट्वानिद्रागतांशिवाम् ॥
बोधयामासभगवान्कथांतेलोकशंकरः ॥ १५ ॥ कियतीतेश्रुतागाथाश्रुत्वाहजगदम्बिका ॥ सुधामन्थनपर्यंतंचरित्रंशिवयोरितम् ॥ १६ ॥
कोटरस्थःशुकःश्रुत्वाचिरंजीवत्वमागतः ॥ पार्वत्यारक्षितःसोवैशुकःपरमसुंदरः ॥ १७ ॥ स्थित्वाशिवस्यसदनेममध्यानपरोऽभवत् ॥
मयाज्ञयाशुकःसाक्षात्त्वदीयहृदयास्थितः ॥ १८ ॥ तेनप्राप्तंभागवतंमाहात्म्यंचास्यदुर्लभम् ॥ त्ववैगंधर्वसेनायापित्रेविक्रमभूपतेः ॥ १९ ॥
नर्मदाकूलमासाद्यश्रावयत्वंकथांशुभाम् ॥ हरिमाहात्म्यदानंहिसर्वदानपरंस्मृतम् ॥ २० ॥ सत्पात्रायप्रदातव्यंविष्णुभक्तायधीमते ॥
बुभुक्षितान्नदानंचतद्दानस्यसमंनहि ॥ २१ ॥ इत्युक्त्वान्तर्दधेदेवोबोपदेवःप्रसन्नधीः ॥ २२ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युग
खंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेद्वात्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ वाग्जंकर्मस्मृतंसूतवेदपाठंसनातनम् ॥ बहुत्वा
त्सर्ववेदानांश्रोतुमिच्छामहेवयम् ॥ १ ॥ केनस्तोत्रेणवेदानांपाठस्यफलमाप्नुयात् ॥ पापानिविलयंयांतितन्मेवदविचक्षण ॥ २ ॥ सूतउवाच ॥
विक्रमादित्यराज्येतुद्विजःकश्चिदभूद्भुवि ॥ व्याधकर्मेतिविख्यातोब्राह्मण्यांशूद्रतोऽभवत् ॥ ३ ॥ त्रिपाठिनोद्विजस्यैवभार्यानाम्नाहिकामिनी ॥
मैथुनेच्छावतीनित्यंमदाघूर्णितलोचना ॥ ४ ॥ द्विजस्सप्तशतीपाठवृत्त्यर्थीकर्हिचिद्गतः ॥ ग्रामेदेवलकेरम्येबहुवेश्यानिषेविते ॥ ५ ॥ त
त्रमासगतःकालोनाययौसस्वमंदिरे ॥ तदातुकामिनीदुष्टारूपयौवनसंयुता ॥ ६ ॥ दृष्ट्वानिषादंसबलंकाष्ठभारोपजीवनम् ॥ तस्मैद
त्वापंचमुद्राबुभुजेकामपीडिता ॥ ७ ॥ तदागर्भंदधौसाचव्याधवीर्येणसंचितम् ॥ पुत्रोभूद्दशमासान्तेजातकर्मपिताकरोत् ॥ ८ ॥
द्वादशाब्देगतेकालेसधूर्तोवेदवर्जितः ॥ व्याधकर्मकरोनित्यंव्याधकर्माह्वतोभवत् ॥ ९ ॥ निष्कासितौद्विजेनैवमातृपुत्रौद्विजाधमौ ॥
त्रिपाठीब्रह्मचर्यंतुकृतवान्धर्मतत्परः ॥ १० ॥ प्रत्यहंचंडिकापाठंकृत्वाविंध्यगिरौवसत् ॥ जीवन्मुक्तोभवच्छीघ्रंजगदंबाप्रसादतः ॥ ११ ॥

निषादस्यगृहेचोभौवनेगत्वोषतुर्मुदा ॥ प्रत्यहंजारभावेनबहुद्रव्यमुपार्जितम् ॥ १२ ॥ व्याधकर्मातुचौर्येणपितृमातृप्रियंकरः ॥
एकदादैवयोगेनशिवामंदिरमाययौ ॥ १३ ॥ चौरवृत्तिपरोधूर्त्तःस्त्रियाभूषणमाहरत् ॥ कैश्चिज्ज्ञातःसनोधूर्तोबहुमायाविशारदः ॥ १४॥
कदाचित्प्राप्तवांस्तत्रद्विजवस्त्रसमुद्गतम् ॥ श्रुतमादिचरित्रंहितेनशब्दप्रियेणवै ॥ १५ ॥ पाठपुण्यप्रभावेण सद्बुद्धिस्ततोऽभवत् ॥
दत्वाचौर्यधनंसर्वतस्मैविप्रायपाठिने ॥ १६ ॥ शिष्यत्वमगमत्तत्राक्षरमैशंजजापह ॥ बीजमंत्रप्रभावेणतदंगात्पापमुल्बणम् ॥ १७ ॥ निः
सृतंकृमिरूपेणबहुवर्णेनतापितम् ॥ त्रिवर्षान्तेचनिष्पापोबभूवद्विजसत्तमः ॥ १८ ॥ पठित्वाक्षरमालांचजजापादिचरित्रकम् ॥ द्वादशाब्द
मितेकालेकाश्यांगत्वातुसद्विजः ॥ १९ ॥ अन्नपूर्णामहादेवींतुष्टावपरयामुदा ॥ रोचनाद्यैश्चसंपूज्यांमुनिदेवनिषेविताम् ॥ २० ॥ नित्या
नंदकरीपराभयकरीसौंदर्यरत्नाकरीनिर्धूताखिलपापपावनकरीकाशीपुराधीश्वरी ॥ नानालोककरीमहाभयहरीविश्वंभरीसुंदरीविद्यांदेहि
कृपावलंबनकरीमातान्नपूर्णेश्वरी ॥ २१ ॥ सइत्यष्टोत्तरंजप्त्वाध्यानास्तिमितलोचनः ॥ सुष्वापतत्रमुदितःस्वप्नेप्रादुरभूच्छिवा ॥
॥ २२ ॥ दत्वातस्मैहिऋग्विद्यांपुनरन्तरधीयत ॥ उत्थायसद्विजोधीमाँल्लब्ध्वाविद्यामनुत्तमाम् ॥ २३ ॥ विक्रमादित्यभूपस्य
यज्ञाचार्योबभूवह ॥ यज्ञांतेयोगमास्थायजगामतुहिमालयम् ॥ २४ ॥ एतत्तेवर्णितंविप्रपुण्यमादिचरित्रकम् ॥ ब्रह्मभूययथाविप्रोलेभेसि
द्धिमनुत्तमाम् ॥ २५ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेप्रथमचरित्रवर्णनंनाम
त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३३ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ७ ॥ उज्जायिन्यांपुराविप्रराजन्यःसर्वहिंसकः ॥ बभूवमद्यमांसाशीभीमवर्मेतिविश्रुतः ॥ १ ॥
मांसलोभेनसखलःसूकरान्ग्रामकुक्कुटान् ॥ हत्वाचाभक्षयत्पापीवेश्यासंगपरायणः ॥ २ ॥ नरमांसंसक्रव्यादस्त्यक्त्वान्यान्भक्षकोऽभव
त् ॥ एवंबहुगतेकालेभीमवर्मामहाधमः ॥ ३ ॥ विसूच्यग्निवशंयातोममारचयुवापिसः ॥ कारितश्चंडिकापाठस्तेनदुष्टेनभीरुणा ॥ ४ ॥
तस्यपुण्यप्रभावेणनागतोनरकान्प्रति ॥ पुनःक्षत्रत्वमगमन्मागधेसमहीपतिः ॥ ५ ॥ महानंदीतिविख्यातोराजनीतिपरायणः ॥ जाति
स्मरोबभूवासौवेदधर्मपरायणः ॥ ६ ॥ कात्यायनस्यशिष्योऽभून्महाशाक्तस्यधीमतः ॥ तस्मैनृपायसमुनिर्दत्वामध्यचरित्रकम् ॥ ७ ॥
सबीजंपुनरागत्यविंध्येशाक्तिपरोऽभवत् ॥ नृपोऽपिप्रत्यहंदेवींमहालक्ष्मींसनातनीम् ॥ ८ ॥ रोचनाद्यैश्चसंपूज्यजपन्मध्यचरित्रकम् ॥

पुण्यक्षत्रत्वमगमन्महामायाप्रसादतः ॥ ९ ॥ शूद्रभावंपरित्यज्यक्षत्रभावमुपागतः ॥ द्वादशाब्दांतरेप्राप्तस्तद्गुरुःशक्तितत्परः ॥ १० ॥
लक्षचंडींनृपादेवकारयामासधर्मतः ॥ तदाप्रादुरभूद्देवीजगदंबासनातनी ॥ ११ ॥ नृपायधर्ममर्थंचकामंमोक्षंहिचाददत् ॥ महानन्दी
महाभागोभुक्त्वाभोगंसुरेप्सितम् ॥ १२ ॥ अन्तेजगामपरमंलोकंदेवनमस्कृतम् ॥ इतितेकथितंविप्रयत्प्रोक्तंयजुषोगतिः ॥ १३ ॥ त
द्वैमध्यचरित्रेणप्राप्तंशूद्रनृपेणवै ॥ इत्येवंवर्णितंविप्रमाहात्म्यंमुनिवर्णितम् ॥ १४ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडा
परपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेचतुस्त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३४ ॥छ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ चित्रकूटेगिरौरम्येनानाधातुविचित्रिते ॥ त
त्रावसन्महाप्राज्ञउपाध्यायःपतंजलिः ॥ १ ॥ वेदवेदांगतत्वज्ञोगीताशास्त्रपरायणः ॥ विष्णुभक्तःसत्यसंधोभाष्यशास्त्रविशारदः ॥ २ ॥
कदाचित्सतुशुद्धात्मागतस्तीर्थांतरंप्रति ॥ काश्यांकात्यायनेनैवतस्यवादोमहानभूत् ॥ ३ ॥ वर्षान्तेचतदाविप्रोदेवीभक्तेननिर्जितः ॥
लज्जितःसतुधर्मात्मासतुष्टावसरस्वतीम् ॥ ४ ॥ ॥ पतंजलिरुवाच ॥ ॥ नमोदेव्यैमहामूर्त्यैसर्वमूर्त्यैनमोनमः ॥ शिवायैसर्वमांगल्यै
विष्णुमायेचतेनमः ॥ ५ ॥ त्वमेवश्रद्धाबुद्धिस्त्वंमेधाविद्याशिवंकरी ॥ शांतिर्वाणीत्वमेवासिनारायणिनमोनमः ॥ ६ ॥ इत्युक्तेसतिविप्रे
तुवागुवाचाशरीरिणी ॥ विप्रोत्तमचरित्रंमेजपचैकाग्रमानसः ॥ ७ ॥ तच्चरित्रप्रभावेणसत्यंज्ञानमवाप्नुयात् ॥ कात्यायनस्यविप्रस्यराज
संज्ञानमुद्धतम् ॥ ८ ॥ मद्भक्त्यातेनसंप्राप्तंपराजयंपतंजलेः ॥ इतिश्रुत्वावचोदेव्याविंध्यवासिनिमंदिरम् ॥ ९ ॥ गत्वातांपूजयामास
तुष्टावस्तोत्रपाठतः ॥ ज्ञानंप्रसादजंविप्रःप्राप्यविष्णुपरायणम् ॥ १० ॥ कात्यायनंपराजित्यपरांमुदमवापह ॥ ऊर्द्ध्वपुंड्रंचतिलकंतुलसी
कंठमालिकाम् ॥ ११ ॥ कृष्णमंत्रंचशिवदंस्थापयित्वागृहेगृहे ॥ जनेजनेतथाकृत्यमहाभाष्यमुदीरयत् ॥ १२ ॥ चिरंजीवित्वमगम
द्विष्णुमायाप्रसादतः ॥ इतितेकथितंविप्रजाप्यानामुत्तमंजपम् ॥ १३ ॥ किमन्यच्छ्रोतुमिच्छांतिशौनकाद्यामहर्षयः ॥ सर्वेभद्राणिपश्यं
तुमाकश्चिद्दुःखभाग्भवेत् ॥ १४ ॥ मंगलंभगवान्विष्णुर्मङ्गलंगरुडध्वजः ॥ मंगलंपुंडरीकाक्षोमंगलायतनोहरिः ॥ १५ ॥ शुचिर्योहिनरो
नित्यमितिहाससमुच्चयम् ॥ शृणुयाद्धर्मकामार्थीसयातिपरमांगतिम् ॥ १६ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरप
र्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेउत्तमचरितमाहात्म्येपंचत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३५ ॥ समाप्तोऽयं द्वितीयः खण्डः ॥ २ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ भगवन्विक्रमाख्यानकालोऽयंभवतोदितः ॥ शतद्वादशमर्य्यादोद्वापरस्यसमोभुवि ॥ १ ॥
अस्मिन्कालेमहाभागलीलाभगवताकृता ॥ तामेतांकथयास्मान्वैसर्वज्ञोऽसिभवान्सदा ॥ २ ॥ सूतउवाच ॥ नारायणंनमस्कृत्यनरंचैवन
रोत्तमम् ॥ देवींसरस्वतींव्यासंततोजयमुदीरयेत् ॥ ३ ॥ भविष्याख्येमहाकल्पेप्राप्तेवैवस्वतेन्तरे ॥ अष्टाविंशद्वापरान्तेकुरुक्षेत्रेरणोऽभव
त् ॥ ४ ॥ पांडवैर्निर्जिताःसर्वेकौरवायुद्धदुर्मदाः ॥ अष्टादशेचदिवसेपांडवानांजयोऽभवत् ॥ ५ ॥ दिनान्तेभगवान्कृष्णोज्ञात्वाकालस्य
दुर्गतिम् ॥ शिवंतुष्टावमनसायोगरूपंसनातनम् ॥ ६ ॥ कृष्णउवाच ॥ नमः शांतायरुद्रायभूतेशायकपर्दिने ॥ कालकर्त्रेजगद्धर्त्रेपापहर्त्रे
नमोनमः ॥ ७ ॥ पांडवान्रक्षभगवन्मद्भक्तान्भूतभीरुकान् ॥ इतिश्रुत्वास्तवंरुद्रोनन्दियानोपरिस्थितः ॥ ८ ॥ रक्षार्थंशिबिराणांचप्राप्तवा
ञ्छूलहस्तधृक् ॥ तदानृपाज्ञयाकृष्णः सगतोगजसाह्वयम् ॥ ९ ॥पांडवाःपंचनिर्गत्यसरस्वत्यास्तटेऽवसन् ॥ निशोथेद्रौणिभोजौचकृपस्त
त्रसमाययुः ॥ १० ॥ तुष्टुवुर्मनसारुद्रंतेभ्योमार्गंशिवोऽददत् ॥ अश्वत्थामातुबलवाञ्छिवदत्तमसिंतदा ॥ ११ ॥ गृहीत्वासजघानाशुधृष्टद्यु
म्नपुरःसरान् ॥ हत्वायथेष्टमगमद्द्रौणिस्ताभ्यांसमन्वितः ॥ १२ ॥ पार्षतस्यैवसूतश्चहतशेषोभयातुरः ॥ पांडवान्वर्णयामासयथाजातंजन
क्षयम् ॥ १३ ॥ आगस्कृतंशिवंज्ञात्वाभीमाद्याः क्रोधमूर्छिताः ॥ स्वायुधैस्तर्पयामासुर्देवदेवंपिनाकिनम् ॥ १४ ॥ अस्त्रशस्त्राणितेषांतु
शिवदेहसमाविशन् ॥ दृष्ट्वातेविस्मिताःसर्वेप्रजघ्नुस्तलमुष्टिभिः ॥ १५ ॥ ताञ्छशापतदारुद्रोयूयंकृष्णप्रपूजकाः ॥ अतोऽस्माभीरक्षणी
यावधयोग्याचवैभुवि ॥ १६ ॥ पुनर्जन्मकलौप्राप्यभुंक्षध्वमपराधकम् ॥ इत्युक्त्वान्तर्दधेदेवः पांडवादुःखितास्तदा ॥ १७ ॥ हरिंशरण
माजग्मुरपराधनिवृत्तये ॥ तदाकृष्णयुताः सर्वेपांडवाः शस्त्रवर्जिताः ॥ १८ ॥ तुष्टुवुर्मनसारुद्रंतदाप्रादुरभूच्छिवः ॥ वरंवरयतप्राहकृष्णः
श्रुत्वाब्रवीदिदम् ॥ १९ ॥ शस्त्राण्यस्त्राणियान्येवत्वदंगेक्षपितानिवै ॥ पांडवेभ्यश्चदेहित्वंशापस्यानुग्रहंकुरु ॥ २० ॥ इतिश्रुत्वाशिवःप्राह
कृष्णदेवनमोऽस्तुते ॥ अपराधोनमेस्वामिन्मोहितोऽहंतवाजया ॥ २१ ॥ तद्वशेनमयास्वामिन्दत्तःशापोभयंकरः ॥ नान्यथावचनंमेस्या ॥३
दंशावतरणंभवेत् ॥ २२ ॥ वत्सराजस्यपुत्रत्वंभविष्यतियुधिष्ठिरः ॥ बलखानिरितिख्यातःश्रंश्रियाख्यपुराधिपः ॥ २३ ॥ भीमोदुर्वचनाद्धु

ष्ट्रोम्लेच्छयोनौभविष्यति ॥ वीरणोनामविख्यातःसवैवनरसाधिपः ॥ २४ ॥ अर्जुनांशश्चमद्भक्तोजनिष्यतिमहामतिः ॥ पुत्रःपरिमलस्यैव
ब्रह्मानन्दइतिस्मृतः ॥ २५ ॥ कान्यकुब्जेहिनकुलोभविष्यातिमहाबलः ॥ रत्नभानुसुतःसोवैलक्ष्मणोनामविश्रुतः ॥ २६ ॥ सहदेवस्तुब
लवाञ्जनिष्यतिमहामतिः ॥ भीष्मसिंहसुतोजातोदेवसिंहइतिस्मृतः ॥ २७ ॥ धृतराष्ट्रांशएवासौजनिष्यत्यजमेरके ॥ पृथिवीराजइ
तिसद्द्रौपदीतत्सुतास्मृता ॥ २८ ॥ वेलानाम्नाचविख्यातातारकः कर्णएवहि ॥ रक्तबीजस्तथारुद्रोभविष्यतिमहीतले ॥ २९ ॥ कौरवा
श्चभविष्यन्तिमायायुद्धविशारदाः ॥ पांडुपक्षाश्चतेसर्वेधर्मिणोबलशालिनः ॥ ३० ॥ सूतउवाच ॥ इतिश्रुत्वाहरिः प्राहविहस्य
परमेश्वरम् ॥ मयाशक्त्यवतारेणरक्षणीयाहिपांडवाः ॥ ३१ ॥ महावतीपुरीरम्यामायादेवीविनिर्मिता ॥ देशराजसुतस्तत्रममां
शोहिजनिष्यति ॥ ३२ ॥ देवकीजठरेजन्मोदयसिंहइतिस्मृतः ॥ आल्हादोममधामांशोजनिष्यतिगुरुर्मम ॥ ३३ ॥ हत्वा
ग्निवंशजान्भूपान्स्थापयिष्यामिवैकलिम् ॥ इतिश्रुत्वाशिवोदेवस्तत्रैवांतरधीयत ॥ ३४ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्व
णिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेविक्रमाख्यानकालेप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥
प्रातःकालेचसंप्राप्तेपांडवाःपुत्रशोकिनः ॥ प्रेतकार्याणितेकृत्वाभीष्मान्तिकमुपाययुः ॥ १ ॥ राजधर्मान्मोक्षधर्मान्दानधर्मान्विभा
गशः ॥ श्रुत्वायजन्नश्वमेधैस्त्रिभिरुत्तमकर्मभिः ॥ २ ॥ षट्त्रिंशदब्दराज्यंहिकृत्वास्वर्गपुरंययुः ॥ जनिष्यन्तितदंशावैकलिधर्मविवृद्ध
ये ॥ ३ ॥ व्यासउवाच ॥ इत्युक्त्वासमुनिःसर्वान्पुनःसूतोवदिष्यति ॥ गच्छध्वंमुनयःसर्वेयोगनिद्रावशोह्यहम् ॥४॥ चक्रतीर्थेसमाधिस्थो
ध्यायेऽहंत्रिगुणात्परम् ॥ इतिश्रुत्वातुमुनयोनैमिषारण्यवासिनः ॥ ५ ॥ योगसिद्धिंसमास्थायगमिष्यंत्यात्मनोन्तिके ॥ द्वादशाब्दशते
कालेऽतीतेतेशौनकादयः ॥६॥ उत्थायदेवखातेचस्नानध्यानादिकाःक्रियाः ॥ कृत्वासूतान्तिकंगत्वावादिष्यंतिपुनर्वचः ॥७॥ ऋषयऊचुः ॥
विक्रमाख्यानकालोऽयंद्वापरेचशिवाज्ञया ॥ विनीतोभगवन्भूमौतदातान्नृपतीन्वद ॥ ८ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ स्वर्गतेविक्रमादित्येराजा
नोबहुधाभवन् ॥ तथाष्टादशराज्यानितेषांनामानिमेशृणु ॥ ९ ॥ पश्चिमेसिंधुनद्यंतेसेतुबंधेहिदक्षिणे ॥ उत्तरेबदरीस्थानेपूर्वेचकपिला

न्तिके ॥ १० ॥ अष्टादशैवराष्ट्राणितेषांमध्येबभूविरे ॥ इंद्रप्रस्थंचपांचालंकुरुक्षेत्रंचकापिलम् ॥ ११ ॥ अन्तर्वेदीव्रजश्चैवाजमेरंमरुध
न्वच ॥ गौर्ज्जरंचमहाराष्ट्रंद्राविडंचकलिंगकम् ॥ १२ ॥ आवंत्यंचोडुपंवंगंगौडंमागधमेवच ॥ कौशल्यंचतथाज्ञेयंतेषांराजापृ
थक्पृथक् ॥ १३ ॥ नानाभाषाःस्थितास्तत्रबहुधर्मप्रवर्तकाः ॥ एवमब्दशतंजातंततस्तेवैशकादयः ॥ १४ ॥ श्रुत्वाधर्मविना
शंचबहुवृंदैःसमन्विताः ॥ केचित्तीर्त्वासिंधुनदीमार्य्यदेशेसमागताः ॥ १५ ॥ हिमपर्वतमार्गेणासिंधुमार्गेणचागमन् ॥ जित्वार्य्याल्लुंठ
यित्वातान्स्वदेशंपुनराययुः ॥ १६ ॥ गृहीत्वायोषितस्तेषांपरंहर्षमुपाययुः ॥ एतस्मिन्नन्तरेतत्रशालिवाहनभूपतिः ॥ १७ ॥ विक्रमादि
त्यपौत्रश्चपितृराज्यंगृहीतवान् ॥ जित्वाशकान्दुराधर्षाश्चीनतैत्तिरिदेशजान् ॥ १८ ॥ बाह्लीकान्कामरूपांश्चरोमजान्खुरजाञ्छठान् ॥
तेषांकोशान्गृहीत्वाचदंडयोग्यानकारयत् ॥ १९ ॥ स्थापितातेनमर्य्यादाम्लेच्छार्याणांपृथक्पृथक् ॥ सिंधुस्थानमितिज्ञेयंराष्ट्रमार्य्य
स्यचोत्तमम् ॥ २० ॥ म्लेच्छस्थानंपरंसिन्धोःकृतंतेनमहात्मना ॥ एकदातुशकाधीशोहिमतुंगंसमाययौ ॥ २१ ॥ हूणदेशस्यमध्येवै
गिरिस्थंपुरुषंशुभम् ॥ ददर्शबलवान्राजागौरांगंश्वेतवस्त्रकम् ॥ २२ ॥ कोभवानितितंप्राहसहोवाचमुदान्वितः ॥ ईशपुत्रंचमांविद्धिकुमा
रीगर्भसंभवम् ॥ २३ ॥ म्लेच्छधर्मस्यवक्तारंसत्यव्रतपरायणम् ॥ इतिश्रुत्वानृपःप्राहधर्मःकोभवतोमतम् ॥ २४ ॥ श्रुत्वोवाचमहाराज
प्राप्तेसत्यस्यसंक्षये ॥ निर्मर्यादेम्लेच्छदेशेमसीहोऽहंसमागतः ॥ २५ ॥ ईहामसीचदस्यूनांप्रादुर्भूताभयंकरी ॥ तामहंम्लेच्छतःप्राप्य
मसीहत्वमुपागतः ॥ २६ ॥ म्लेच्छेषुस्थापितोधर्मोमयातच्छृणुभूपते ॥ मानसंनिर्मलंकृत्वामलंदेहेशुभाशुभम् ॥२७॥ नैगमंजापमास्थाय
जपेतनिर्मलंपरम् ॥न्यायेनसत्यवचसामनसैक्येनमानवः ॥२८॥ध्यानेनपूजयेदीशंसूर्यमंडलसंस्थितम् ॥अचलोऽयंप्रभुःसाक्षात्तथासूर्योऽचलः
सदा ॥२९॥तत्त्वानांचलभूतानांकर्षणःससमंततः ॥इतिकृत्येनभूपालमसीहाविलयंगता ॥ ३० ॥ ईशमूर्तिर्हृदिप्राप्तानित्यशुद्धाशिवंकरी ॥
ईशामसीहइतिचममनामप्रतिष्ठितम् ॥३१॥ इतिश्रुत्वासभूपालोनत्वातंम्लेच्छपूजकम् ॥ स्थापयामासतंतत्रम्लेच्छस्थानेहिदारुणे ॥३२॥ ॥

स्वराज्यंप्राप्तवान्राजाहयमेधमचीकरत् ॥ राज्यंकृत्वासषष्ट्यब्दंस्वर्गलोकमुपाययौ॥ ३३॥स्वर्गतेनृपतौतस्मिन्यथाचासीत्तथाशृणु ॥३४॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेशालिवाहनकालेद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ छ ॥
॥ ॥ श्रीसूतउवाच ॥ शालिवाहनवंशेचराजानोदशचाभवन् ॥ राज्यंपंचशताब्दंचकृत्वालोकान्तरंययुः ॥ १ ॥ मर्य्यादाक्रमतोलीना जाताभूमंडलेतदा ॥ भूपतिर्दशमोयोवैभोजराजइतिस्मृतः ॥ २ ॥ दृष्ट्वाप्रक्षीणमर्य्यादांबलीदिग्विजयंययौ ॥ सेनयादशसाहस्र्याकालिदासेनसंयुतः ॥ ३ ॥ तथान्यैर्ब्राह्मणैः सार्द्धंसिंधुपारमुपाययौ ॥ जित्वागांधारजान्म्लेच्छान्काश्मीरान्नारवाञ्छठान् ॥ ४ ॥ तेषांप्राप्यमहत्कोशंदंडयोग्यानकारयत् ॥ एतस्मिन्नन्तरेम्लेच्छआचार्य्येणसमन्वितः ॥ ५ ॥ महामदइतिख्यातःशिष्यशाखासमन्वितः ॥ नृपश्चैवमहादेवंमरुस्थलनिवासिनम् ॥ ६ ॥ गंगाजलैश्चसंस्नाप्यपंचगव्यसमन्वितैः ॥ चंदनादिभिरभ्यर्च्यतुष्टावमनसाहरम् ॥ ७ ॥ ॥ भोजराजउवाच ॥ नमस्तेगिरिजानाथमरुस्थलनिवासिने ॥ त्रिपुरासुरनाशायबहुमायाप्रवर्त्तिने ॥ ८ ॥ म्लेच्छैर्गुप्तायशुद्धायसच्चिदानन्दरूपिणे ॥ त्वंमांहिकिंकरंविद्धिशरणार्थमुपागतम् ॥ ९ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वास्तवंदेवःशब्दमाहनृपायतम् ॥ गंतव्यंभोजराजेनमहाकालेश्वरस्थले ॥ १० ॥ म्लेच्छैस्सुदूषिताभूमिर्वाहीकानामविश्रुता ॥ आर्य्यधर्मोहिनैवात्रवाहीकेदेशदारुणे ॥ ११ ॥ बभूवात्रमहामायीयोऽसौदग्धोमयापुरा ॥ त्रिपुरोबलिदैत्येनप्रेषितःपुनरागतः ॥ १२ ॥ अयोनिःसवरोमत्तःप्राप्तवान्दैत्यवर्द्धनः ॥ महामदइतिख्यातःपैशाचकृतितत्परः ॥ १३ ॥ नागन्तव्यंत्वयाभूपपैशाचेदेशधूर्तके ॥ मत्प्रसादेनभूपालतवशुद्धिःप्रजायते ॥ १४ ॥ इतिश्रुत्वानृपश्चैवस्वदेशान्पुनरागमत् ॥ महामदश्चतैःसार्द्धंसिंधुतीरमुपाययौ ॥ १५ ॥ उवाचभूपतिंप्रेम्णामायामदविशारदः ॥ तवदेवोमहाराजममदासत्वमागतः ॥ १६ ॥ ममोच्छिष्टंसभुंजीयाद्यथातत्पश्यभोनृप ॥ इतिश्रुत्वातथादृष्ट्वापरंविस्मयमागतः ॥ १७॥ म्लेच्छधर्मेमतिश्चासीत्तस्यभूपस्यदारुणे ॥ तच्छ्रुत्वाकालिदासस्तुरुषाप्राहमहामदम् ॥ १८ ॥ मायातेनिर्मिताधूर्तनृपमोहनहेतवे ॥ हनिष्येऽहंदुराचारंवाहीकंपुरुषाधमम् ॥ १९ ॥ इत्युक्त्वासद्विजःश्रीमान्नवार्णजपतत्परः ॥ जप्त्वादशसहस्रंचतद्दशांशंजुहावसः ॥ २० ॥ भस्मभू

त्वासमायावीम्लेच्छदेवत्वमागतः ॥ भयभीतास्तुतच्छिष्यादेशंवाह्लिकमाययुः ॥ २१ ॥ गृहीत्वास्वगुरोर्भस्ममदहीनत्वमागतम् ॥ स्था
पितंतैश्चभूमध्येतत्रोषुर्मदतत्पराः ॥ २२ ॥ मदहीनंपुरंजातंतेषांतीर्थसमंस्मृतम् ॥ रात्रौसदेवरूपश्चबहुमायाविशारदः ॥ २३ ॥ पैशाचं
देहमास्थायभोजराजंहिसोऽब्रवीत् ॥ आर्य्यधर्म्मोहितेराजन्सर्वधर्मोत्तमःस्मृतः ॥ २४ ॥ ईशाज्ञयाकरिष्यामिपैशाचंधर्मदारुणम् ॥ लिंग
च्छेदीशिखाहीनःश्मश्रुधारीसदूषकः ॥ २५ ॥ उच्चालापीसर्वभक्षीभविष्यतिजनोमम ॥ विनाकौलंचपशवस्तेषांभक्ष्यामतेमम ॥ २६ ॥
मुसलेनैवसंस्कारः कुशैरिवभविष्यति ॥ तस्मान्मुसलवन्तोहिजातयोधर्मदूषकाः ॥ २७ ॥ इतिपैशाचधर्मश्चभविष्यतिमयाकृतः ॥
इत्युक्त्वाप्रययौदेवःसराजागेहमाययौ॥२८॥त्रिवर्णेस्थापितावाणीसांस्कृतीस्वर्गदायिनी॥शूद्रेषुप्राकृतीभाषास्थापितातेनधीमता ॥ २९ ॥
पंचाशदब्दकालंतुराज्यंकृत्वादिवंगतः ॥ स्थापितातेनमर्य्यादासर्वदेवोपमानिनी ॥ ३० ॥ आर्य्यावर्तःपुण्यभूमिर्मध्यंविंध्याहिमालयोः ॥
आर्य्यवर्णाःस्थितास्तत्रविंध्यान्तेवर्णसंकराः ॥ ३१ ॥ नरामुसलवन्तश्चस्थापिताःसिंधुपारजाः ॥ बर्बरेतुषदेशेचद्वीपेनानाविधेतथा ॥३२ ॥
ईशामसीहधर्म्माश्चसुरैराज्ञैवसंस्थिताः॥३३॥इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेतृती
योध्यायः ॥३॥छ॥ सूतउवाच॥ ॥स्वर्गतेभोजराजेतुसप्तभूपास्तदन्वये॥जाताश्चाल्पायुषोमन्दास्त्रिशताब्दान्तरेमृताः ॥१॥बहुभूपमतीभूमि
स्तेषांराज्येबभूवह ॥ वीरसिंहश्चयोभूपः सप्तमः संप्रकीर्तितः ॥ २ ॥ तदन्वयेत्रिभूपाश्चद्विशताब्दान्तरेमृताः ॥ गंगासिंहश्चयोभूपोदशमः
सप्रकीर्तितः ॥ ३ ॥ कल्पक्षेत्रेचराज्यंस्वंकृतवान्धर्मतोनृपः ॥ अन्तर्वेद्यांकान्यकुब्जेजयचंद्रोमहीपतिः ॥ ४ ॥ इंद्रप्रस्थेनंगपालस्तो
मरान्वयसंभवः ॥ अन्येचबहवोभूपाबभूवुर्ग्रामराष्ट्रपाः ॥ ५ ॥ अग्निवंशस्यविस्तारोबभूवबलवत्तरः ॥ पूर्वेतुकापिलस्थानेवाह्लीकान्ते
तुपाश्चिमे ॥ ६ ॥ उत्तरेचीनदेशान्तेसेतुबंधेतुदक्षिणे ॥ षष्टिलक्षाश्चभूपालाग्रामपाबलवत्तराः ॥ ७ ॥ अग्निहोत्रस्यकर्तारोगोब्राह्मणहितै ॥३
षिणः ॥ बभूवुर्द्वापरसमाधर्मकृत्यविशारदाः ॥८॥ द्वापराख्यसमः कालःसर्वत्रपरिवर्तते ॥ गेहेगेहेस्थितंद्रव्यंधर्मश्चैवजनेजने ॥ ९ ॥ ग्रामे
ग्रामेस्थितोदेवोदेशेदेशेस्थितोमखः ॥ आर्यधर्मकराम्लेच्छाबभूवुःसर्वतोमुखाः ॥ १० ॥ इतिदृष्ट्वाकलिर्घोरोम्लेच्छयासहभीरुकः ॥ नीला

द्रौप्राप्यमतिमान्हरिंशरणमाययौ ॥११॥ द्वादशाब्दमितेकालेध्यानयोगपरोऽभवत्॥ ध्यानेनसच्चिदानंदंदृष्ट्वाकृष्णंसनातनम् ॥ १२॥तुष्टा
वमनसातत्रराधयासहितंहरिम्॥पुराणमजरंनित्यंवृंदावननिवासिनम् ॥१३॥कलिरुवाच॥साष्टांगंदंडवत्स्वामिन्गृहाणममचेश्वर ॥ पाहिमां
शरणंप्राप्तंचरणेतेकृपानिधे॥१४॥सर्वपापहरस्त्वंवैसर्वकालकरोहरिः॥भवान्गौरःसत्ययुगेत्रेतायांरक्तरूपकः ॥ १५॥ द्वापरेपीतरूपश्चकृष्ण
त्वंममादिष्टके ॥ मत्पुत्राश्चस्मृताम्लेच्छाआर्य्यधर्मत्वमागताः ॥१६॥ चतुर्गेहंचमेस्वामिन्द्यूतंमद्यंसुवर्णकम् ॥ स्त्रीहास्यंचाग्निवंश्यैश्चशांत्रयै
श्चविनाशितम् ॥ १७ ॥ त्यक्तदेहस्त्यक्तकुलस्त्यक्तराष्ट्रोजनार्दन ॥ त्वत्पादांबुजमाधायस्थितोऽहंशरणंत्वयि ॥ १८ ॥ इतिश्रुत्वासभ
गवान्कृष्णःप्राहविहस्यतम् ॥ भोकलेतवरक्षार्थंजनिष्येहंमहावतीम् ॥ १९ ॥ ममांशोभूमिमासाद्यक्षयिष्यतिमहाबलान् ॥ म्लेच्छवंश
स्यभूपालान्स्थापयिष्यतिभूतले ॥२० ॥ इत्युक्त्वाभगवान्साक्षात्तत्रैवान्तरधीयत ॥ कलिस्तुम्लेच्छयासार्धंपरमानंदमाप्तवान् ॥ २१ ॥
एतस्मिन्नन्तरेविप्रयथाजातंशृणुष्वतत् ॥ आभीरीवाक्सरेग्रामेव्रतपानामविश्रुता ॥ २२ ॥ नवदुर्गाव्रतंश्रेष्ठंनववर्षंचकारह ॥ प्रसन्नाचंडि
काप्राहवरंवरयशोभने ॥ २३ ॥ साहतांयदिमेमातर्वरोदेयस्त्वयेश्वरि ॥ रामकृष्णसमौबालौभवेयातांममान्वये ॥ २४ ॥ तथेत्युक्त्वातुसा
देवीतत्रैवान्तरधीयत ॥ वसुमान्नामनृपतिस्तस्यारूपेणमोहितः ॥ २५ ॥ उद्वाह्यधर्मतोभूपःस्वगेहेतामवासयत् ॥ तस्यांजातौनृपात्पुत्रौ
देशराजस्तुतद्वरः ॥ २६ ॥ आवार्यौवत्सराजश्चशतहस्तिसमोबली ॥ जित्वातौमागधान्देशान्राज्यवंतौबभूवतुः ॥ २७ ॥ शतयत्तःस्मृतो
म्लेच्छःशूरोवनरसाधिपः ॥ तत्पुत्रोभीमसेनांशोवीरणोभूच्छिवाज्ञया ॥ २८ ॥ तालवृक्षप्रमाणेनचोर्ध्ववेगोहितस्यवै ॥ तालनोनामवि
ख्यातःशतयत्तेनवैकृतः ॥ २९ ॥ ताभ्यांनृपाभ्यांतद्युद्धमभवल्लोमहर्षणम् ॥ युद्धेनहीनतांप्राप्तस्तालनोबलवत्तरः ॥ ३० ॥ तदामैत्री
कृताताभ्यांतालनेनसमन्विता ॥ जयचंद्रपरीक्षार्थंत्रयःशूराःसमाययुः ॥ ३० ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापर
पर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ ७ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इंद्रप्रस्थेऽनंगपालोनपत्यश्चमहीपतिः ॥ पुत्रार्थं
कारयामासशैवंयज्ञंविधानतः ॥ १ ॥ कन्यकेचतदाजातेशिवभागप्रसादतः ॥ चंद्रकांतिश्चज्येष्ठावैद्वितीयाकीर्तिमालिनी ॥ २ ॥

कान्यकुब्जाधिपायैवचंद्रकान्तिंपितादददत् ॥ देवपालायशुद्धायराष्ट्रपालान्वयायच ॥ ३ ॥ सोमेश्वरायभूपायचपहानिकुलायतु ॥ अजमेरा
धिपायैवतथावैकीर्तिमालिनीम् ॥ ४ ॥ जयशर्माद्विजःकश्चित्समाधिस्थोहिमालये ॥ दृष्ट्वाभूपोत्सवंरम्यंराज्यार्थेस्वमनोऽदधत् ॥ ५ ॥
त्यक्त्वादेहंसशुद्धात्माचंद्रकांत्याःसुतोभवत् ॥ जयचंद्रइतिख्यातोबाहुशालीयतेन्द्रियः ॥ ६ ॥ रत्नभानुश्चसंजज्ञेशूरस्तस्यानुजोबली ॥
साजेत्वागौडवंगादीन्मरुदेशान्मदोत्कटान् ॥ ७ ॥ दंडयान्कृत्वागृहंप्राप्यभ्रात्राज्ञातत्परोऽभवत् ॥ गंगासिंहस्यभगिनीनाम्नावीरमती
शुभा ॥ ८ ॥ रत्नभानोश्चमंहिषीबभूववरवर्णिनी ॥ नकुलांशस्तदाभूमौतस्यांजातः शिवाज्ञया ॥ ९ ॥ लक्षणोनामबलवान्खड्गयुद्ध
विशारदः ॥ ससप्ताब्दान्तरेप्राप्तेपितुस्तुल्योबभूवह ॥ १० ॥ त्रयश्चकीर्तिमालिन्यांपुत्राजातामदोत्कटाः ॥ धुंधकारश्चप्रथमस्ततः
कृष्णकुमारकः ॥ ११ ॥ पृथिवीराजएवासौततोनुजइतिस्मृतः ॥ द्वादशाब्दवयःप्राप्तेसिंहखेलसुतोऽभवत् ॥ १२ ॥ श्रुत्वाचानंगपालश्च
तस्मैराज्यंस्वयंददौ ॥ गत्वाहिमगिरिंरम्यंयोगध्यानपरोभवत् ॥ १३ ॥ मथुरायांधुंधकारोऽजमेरेचततोनुजः ॥ राजाबभूवनीतिज्ञ
स्तौसुतौपितुराज्ञया ॥ १४ ॥ प्रद्योतश्चैवविद्योतःक्षत्रियौचंद्रवंशजौ ॥ मंत्रिणौतस्यभूपस्यबलवंतौमदोत्कटौ ॥ १५ ॥ प्रद्योततनयो
जातोनाम्नापरिमलोबली ॥ लक्षसेनाधिपःसोवैतेनराज्ञैवसंस्कृतः ॥ १६ ॥ विद्योताद्भीष्मसिंहश्चगजसेनाधिपोऽभवत् ॥ स्वर्गतेऽनं
गपालेतुभूमिराजोमहीपतिः ॥ १७ ॥ दृष्ट्वातान्विप्रियान्सर्वान्निजराज्यान्निराकरोत् ॥ प्रद्योताद्याश्चचत्वारःस्वशूरैर्द्विशतै
र्युताः ॥ १८ ॥ कान्यकुब्जपुरंप्राप्यजयचंद्रमवर्णयत् ॥ जयचंद्रमहीपालत्वन्मातृष्वसृजोनृपः ॥ १९ ॥ मातामहस्यते
राज्यंप्राप्तवान्निर्भयोबली ॥ न्यायेनकथितोऽस्माभिरर्द्धराज्यंहितेस्मृतम् ॥ २० ॥ सर्वराज्यंकथंभुंक्षेश्रुत्वातेननिराकृताः ॥ भवन्तं
शरणंप्राप्तायथायोग्यंतथाकुरु ॥ २१ ॥ इतिश्रुत्वामहीपालोजयचंद्रउवाचतान् ॥ अश्वसैन्येमदीयेचाधिकारीतेसुतोभवेत् ॥ २२ ॥ नाम्नापरि ॥
मलःशूरस्त्वंमन्मंत्रीभवाधुना ॥ विद्योतश्चतथामंत्रीगजसैन्येहिभीष्मकः ॥ २३ ॥ वृत्त्यर्थेचमयावोवैपुरीदत्तामहावती ॥ महीपतेश्चभूपस्यनगरी
साप्रियंकरी ॥ २४ ॥ इतिश्रुत्वातुतेसर्वेतथामत्वामुमोदिरे ॥ महीपतिस्तुबलवान्दुःखात्संत्यज्यतांपुरीम् ॥ २५ ॥ कृत्वौर्वीयांपुरीम

न्यांतत्रवासमकारयत् ॥ अगमामलनाचैवभगिन्यौतस्यचोत्तमे ॥ २६ ॥ अगमाभूमिराजायचान्यापरिमलायसा ॥ दत्ताभ्रात्राविधानेनप
रमानंदमापतुः ॥ २७ ॥ विवाहान्तेचभूराजादुर्गमन्यमकारयत् ॥ कृत्वाचनगरींरम्यांचतुर्वर्णनिवासिनीम् ॥ २८ ॥ देहलीसुमुहूर्तेनदुर्ग
द्वारेसुरोपिता ॥ गतासायोजनान्तेवैवृद्धिरूपासुकालतः ॥ २९ ॥ विस्मितः सनृपोभूत्वादेहलीनामचाकरोत् ॥ दिहलीग्रामइतिचप्रथितो
ऽभून्नृपाज्ञया ॥ ३० ॥ त्रिवर्षांतेचभोविप्रजयचंद्रोमहीपतिः ॥ लक्षषोडशसैन्याढ्यस्तत्रपत्रमचोदयत् ॥ ३१ ॥ किमर्थंपृथिवीराजमद्दायं
मेनदत्तवान् ॥ मातामहस्यवैदायंचार्द्धंमेचसमर्पय ॥ ३२ ॥ नोचेन्मच्छस्त्रकठिनैः क्षयंयास्यंतिसैनिकाः ॥ इतिज्ञात्वामहीराजोविंश
ल्लक्षाधिपोबली ॥ ३३ ॥ दूतंवैप्रेषयामासराजराजोमदोत्कटः ॥ जयचंद्रमहीपालसावधानंशृणुष्वतत् ॥ ३४ ॥ यदानिराकृताधूर्तामयाते
चंद्रवंशिनः ॥ ततःप्रभृतिसेनाङ्गंविंशल्लक्षंसमाहृतम् ॥३५॥त्वयाषोडशलक्षंचयुद्धसैन्यंसमाहृतम् ॥ सर्ववैभारतेभूपादंडयोग्याश्चमेसदा ॥
॥ ३६ ॥ भवान्नदंड्योबलवान्करंमेदातुमर्हति ॥ नोचेन्मत्कठिनैर्बाणैःक्षयंयास्यंतिसैनिकाः ॥ ३७ ॥ इतिज्ञात्वातयोर्घोरंवैरंचासीन्महीत
ले ॥ भूमिराजश्चबलवाञ्जयचंद्रभयार्दितः ॥ ३८ ॥ जयचंद्रश्चबलवान्पृथिवीराजभीरुकः ॥ जयचंद्रश्चार्यदेशमर्द्धराष्ट्रमकल्पयत्
॥ ३९ ॥ पृथिवीराजएवासीतथार्द्धराष्ट्रमानयत् ॥ एवंजातंतयोर्वैरमग्निवंशप्रणाशनम् ॥ ४० ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गप
र्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ छ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ एकदारत्नभानुर्हिमहीराजेन
पालिताम् ॥ दिशंयामींसवैजित्वातेषांकोशानुपाहरत् ॥ १ ॥ महीराजस्तुतच्छ्रुत्वापरंविस्मयमागतः ॥ रत्नभानोश्चतिलकोबभूवबहु
विस्तरः ॥ २ ॥ तिलकानामविख्यातायातुवीरमतीशुभा ॥ श्रेष्ठाद्वादशराज्ञीनांजननीलक्षणस्यवै ॥ ३ ॥ जयचंद्रस्यभूपस्ययोषित
षोडशाभवन् ॥ तासांनतनयोह्यासीत्पूर्वकर्मविपाकतः ॥ ४ ॥ गौडभूपस्यदुहितानाम्नादिव्यविभावरी ॥ जयचंद्रस्यमहिषीतद्दासीसुरभा
नवी ॥ ५ ॥ रूपयौवनसंयुक्तारतिकेलिविशारदा ॥ दृष्ट्वातांसनृपः कामीबुभुजेस्मरपीडितः ॥ ६ ॥ तस्यांजातासुतादेवीनाम्नासंयोगि
नीशुभा ॥ द्वादशाब्देवयःप्राप्तेसाबभूववरांगना ॥ ७॥ तस्याःस्वयंवरेराजाव्हयद्भूपान्महाशुभान् ॥ भूमिराजस्तुबलवाञ्छ्रुत्वातद्रूपमुत्त

मम्॥८॥ विवाहार्थेमनश्चासीच्चंद्रभट्टमचोदयत्॥मंत्रिप्रवरभोमित्रचंद्रभट्टममप्रिय॥९॥ कान्यकुब्जपुरींप्राप्यमन्मूर्तिंस्वर्णनिर्मिताम्॥ स्था
पयत्वंसभामध्येयद्वृत्तांतंतुमेवद ॥ १० ॥ इतिश्रुत्वाचंद्रभट्टोभवानीभक्तितत्परः ॥ गत्वातत्रभृगुश्रेष्ठयथाप्रोक्तस्तथाकरोत् ॥ ११ ॥
स्वयंवरेचभूपाश्चनानादेश्याः समागताः ॥ त्यक्त्वासंयोगिनीतान्वैनृपमूर्तिविमोहिता ॥ १२ ॥ पितरंप्राहकामाक्षीयस्यमूर्तिरियंनृप ॥
भविष्यतिसमेभर्तासर्वलक्षणलक्षितः ॥ १३ ॥ जयचंद्रस्तुतच्छ्रुत्वाचंद्रभट्टमुवाचतम् ॥ यदितेभूपतिश्चैवसर्वसैन्यसमन्वितः ॥ १४ ॥
संजयेद्योगिनीमेतांतर्हिमेऽतिप्रियोभवेत् ॥ चंद्रभट्टस्तुतच्छ्रुत्वातत्तुसर्वमवर्णयत् ॥ १५ ॥ पृथिवीराजएवासौश्रुत्वासैन्यमचोदयत् ॥
एकलक्षागजास्तस्यसप्तलक्षास्तुरंगमाः ॥ १६ ॥ रथाःपंचसहस्राश्चधनुर्बाणविशारदाः ॥ लक्षाःपदातयोज्ञेयाद्वादशैवमहाबलाः ॥ १७ ॥
राजानस्त्रिशतान्येवमहीराजपदानुगाः ॥ सार्द्धंद्वाभ्यांचबंधुभ्यांकान्यकुब्जेनृपोऽगमत् ॥ १८ ॥ धुंधुकारश्चतद्बंधुर्गजानीकपतिस्सदा ॥
हयानीकपतिःकृष्णकुमारोबलवत्तरः ॥ १९ ॥ पदातीनांनृपतयःपत्तयस्तत्रचाभवन् ॥ महत्कोलाहलंजातंस्थलींशून्यामकारयत्॥२० ॥
विंशत्क्रोशप्रमाणेनास्थितंतस्यमहाबलम् ॥ जयचंद्रस्तुसंज्ञायमहीराजस्यचागमम् ॥ २१ ॥ स्वसैन्यंकल्पयामासलक्षषोडशसंमितम् ॥
एकलक्षागजास्तस्यसप्तलक्षाःपदातयः ॥ २२ ॥ वाजिनश्चाष्टलक्षाश्चसर्वयुद्धविशारदाः ॥ द्विशतान्येवराजानःप्राप्तास्तत्रसमागमे ॥ २३ ॥
आगस्कृतंमहीराजंमत्वातेशुक्लवंशिनः ॥ युद्धार्थिनःस्थितास्तत्रपुरमागस्कृतंह्यभूत् ॥ २४ ॥ ईशनद्याःपरेकूलेतद्दोलास्थापितातदा ॥
नानावाद्यानिरम्याणितत्रचक्रुर्महारवम् ॥ २५ ॥ रत्नभानुर्गजानीकेरूपानीकेहिलक्षणः ॥ ताभ्यांसेनापतिभ्यांतौसंगुप्तौबलवत्तरौ॥ २६ ॥
प्रद्योतश्चैवविद्योतोरत्नभानुंररक्षतुः ॥ भीष्मःपरिमलश्चैवलक्षणंचंद्रवंशजः ॥ २७ ॥ भूपाःपदातिसैन्येचसंस्थितामदविह्वलाः ॥
तयोश्चासीन्महद्युद्धंदारुणंसैन्यसंक्षयम् ॥ २८ ॥ हयाहयैर्मृताजातागजाश्चैवगजैस्तथा ॥ पदातयःपदातैश्चमृताश्चान्येक्रमाद्रणे ॥ २९ ॥
भूपैश्चरक्षिताःसर्वेनिर्भयारणमाययुः ॥ यावत्सूर्यःस्थितोव्योम्नितावद्युद्धमवर्तत ॥ ३० ॥ एवंपंचदिनंजातंयुद्धंवीरजनक्षयम् ॥
गजादशसहस्राणिहयालक्षैस्तुसंक्षिताः ॥ ३१ ॥ पंचलक्षंमहीभर्तुर्हतास्तत्रपदातयः ॥ राजानोद्वेशतेतत्ररथाश्चत्रिशतंतथा ॥ ३२ ॥

कान्यकुब्जाधिपस्यैवगजानवसहस्रकाः ॥ सहस्रैकंरथाज्ञेयास्त्रिलक्षंचपदातयः ॥ ३३ ॥ एकलक्षंहयास्तत्रमृताःस्वर्गपुरंययुः ॥
षष्ठाहेसमनुप्राप्तेपृथिवीराजएवसः ॥ ३४ ॥ दुःखितोमनसादेवंरुद्रंतुष्टावभक्तिमान् ॥ संतुष्टस्तुमहादेवोमोहयामासतद्बलम् ॥ ३५ ॥
प्रसन्नस्तुमहीराजोगतःसंयोगिनींप्रति ॥ दृष्ट्वातत्सुंदरंरूपंमुमोहवसुधाधिपः ॥ ३६ ॥ संयोगिनीनृपंदृष्ट्वामूर्च्छिताचाभवत्क्षणात् ॥
एतस्मिन्नंतरेराजातदोलामानयद्बलात् ॥ ३७ ॥ जगामदेहलींभूपःसर्वसैन्यसमन्वितः ॥ योजनान्तेगतेतस्मिन्बोधितास्तेमदोद्भटाः ॥३८॥
दृष्ट्वानैवतदादोलांप्रजग्मुर्वेगवत्तराः ॥ श्रुत्वाकोलाहलंतेषांमहीराजोनृपोत्तमः ॥ ३९ ॥ अर्द्धसैन्यंचसंस्थाप्यस्वयंगेहमुपागमत् ॥
उभौतद्भ्रातरौवीरौचार्द्धसैन्यसमन्वितौ ॥ ४० ॥ सूकरक्षेत्रमासाद्ययुद्धायसमुपस्थितौ ॥ एतस्मिन्नन्तरेसर्वेप्रद्योतादिमहाबलाः ॥ ४१ ॥
स्वसैन्यैःसहसंप्राप्यमहद्युद्धमकारयन् ॥ हयाहयैश्चसंजग्मुर्गजाअथगजैःसह ॥ ४२ ॥ संकुलश्चमहानासीद्दारुणोलोमहर्षणः ॥
दिनान्तेसंक्षयंजातंतयोश्चैवमहद्बलम् ॥ ४३ ॥ भयभीताःपरेतत्रज्ञात्वारात्रींतमोवृताम् ॥ प्रदुद्रुवुर्भयाद्वीराहतशेषास्तुदेहलीम् ॥ ४४ ॥
प्रद्योताद्याश्चतेवीरादेहलींप्रतिसंययुः ॥ पुनस्तयोर्महद्युद्धंह्यभवल्लोमहर्षणम् ॥ ४५ ॥ धुंधुकारश्चप्रद्योतंहृदिबाणैरताडयत् ॥
त्रिभिश्चविषनिर्द्धूतैर्मूर्छितःसममारच ॥ ४६ ॥ भ्रातरंनिहतंदृष्ट्वाविद्योतश्चमहाबलः ॥ आजगामगजारूढोधुंधुकारमताडयत् ॥ ४७ ॥
त्रिभिश्चतोमरैःसोऽपिमूर्छितोभूमिमागमत् ॥ मूर्छितंभ्रातरंदृष्ट्वाधुंधुकारंमहाबलम् ॥ ४८ ॥ तदाकृष्णकुमारोऽसौगजस्थस्त्वरितोययौ ॥
रुषाविष्टश्चतंवीरंभल्लेनैवमताडयत् ॥ ४९ ॥ भल्लेनतेनसंभिन्नोमृतःस्वर्गपुरंययौ ॥ विद्योतेनिहतेतस्मिन्सर्वसैन्यचमूपतौ ॥ ५० ॥
रत्नभानुर्महावीरोऽयुध्यत्तेनसमन्वितः ॥ एतस्मिन्नंतरेराजासहस्रगजसंयुतः ॥ ५१ ॥ लक्षणंसहितंताभ्यांक्रुद्धंतंसमयुध्यत ॥ शिवदत्त
वरोराजाभीष्मंपरिमलंरुषा॥५२॥रुद्रास्त्रैर्मोहयामासलक्षणंबलवत्तरम् ॥ मूर्छितांस्तान्समालोक्यरत्नभानुःशरैर्निजैः॥५३॥धुंधुकारंमहीरा
जंवैष्णवैःसममोहयन्॥कृष्णकोरत्नभानुश्चयुयुधातेपरस्परम् ॥ ५४ ॥उभौसमबलौवीरौगजपृष्ठस्थितौरणे ॥ अन्योन्यनिहतौनागौखड्गह
स्तौमहीतले ॥ ५५ ॥ युयुधातेबहून्मार्गान्कृतवंतौसुदुर्जयौ ॥ प्रहरान्तंरणंकृत्वामरणायोपजग्मतुः ॥ ५६ ॥ हतेतस्मिन्महावीर्येका

न्यकुब्जाभयातुराः ॥ मूर्छितांस्त्रीन्समादायपंचलक्षबलैर्युताः ॥ ५७ ॥ रणंत्यक्त्वागृहंजग्मुर्नृपशोकपरायणाः ॥ रत्नभानौचनिहतेहतो
त्साहाश्चभूमिपाः ॥ ५८ ॥ स्वंस्वंनिवेशनंजग्मुर्महीराजभयातुराः ॥ देवानाराधयामासुर्यथेष्टंतेगृहेगृहे ॥ ५९ ॥ महीराजस्तुबलवा
न्सप्तलक्षबलान्वितः ॥ धुंधुकारेणसहितोबंधुकृत्योर्ध्वमाचरत् ॥ ६० ॥ तथाभीष्मःपरिमलोलक्षणःपितरंस्वकम् ॥ गंगाकूलेसमागम्यचो
र्ध्वदैहिकमाचरत् ॥ ६१ ॥ भूमिराजस्यविजयोजयचंद्रयशोरणे ॥ प्रसिद्धमभवद्भूमौगेहेगेहेजनेजने ॥ ६२ ॥ जयचंद्रःकान्यकुब्जेदेहली
पृथिवीपतिः ॥ उत्सवंकारयित्वातुपरमानन्दमाययौ ॥ ६३ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेकलि
युगीयेतिहाससमुच्चयेषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ भीष्मःसिंहस्थितेगंगाकूलेशक्रप्रपूजकः ॥ शक्रंसूर्यमयंज्ञात्वा
तपसासमतोषयत् ॥ १ ॥ मासांतेभगवानिंद्रोज्ञात्वातद्भक्तिमुत्तमाम् ॥ वरंवरयचप्राहश्रुत्वाशूरोब्रवीदिदम् ॥ २ ॥ देहिमे
वडवांदिव्यांयदितुष्टोभवान्प्रभुः ॥ इतिश्रुत्वातदातस्मैवडवांहरिणींशुभाम् ॥ ३ ॥ ददौसभगवानिंद्रस्तत्रैवान्तरधीयत ॥
तस्मिन्कालेपरिमलःपितृशोकपरायणः ॥ ४ ॥ पार्थिवैःपूजयामासमहादेवमुमापतिम् ॥ परीक्षार्थीशिवःसाक्षात्सर्परोगेणतंग्रस
न् ॥ ५ ॥ व्यतीतेपंचमेमासेनृपःशक्तिविवर्जितः ॥ नतत्याजमहापूजांमहाक्लेशसमन्वितः ॥ ६ ॥ मरणाययर्यौकाशीं
स्वपत्न्यासहितोनृपः ॥ उवासवटमूलांतेरात्रौरोगप्रपीडितः ॥ ७ ॥ एतस्मिन्नन्तरेकश्चित्पन्नगोमूलसंस्थितः ॥ शब्दंचका
रमधुरंश्रुत्वारुद्राहिराययौ ॥ ८ ॥ रुद्राहिंपन्नगःप्राहभवान्निर्दयमन्दधीः ॥ शिवभक्तंनृपमिमंपीडयेत्प्रत्यहंखलः ॥ ९ ॥ मूर्खो
ऽयंभूपतिःसाक्षादारनालंपिबेन्नहि ॥ इतिश्रुत्वासरुद्राहिराहरेपन्नगाधम ॥ १० ॥ राज्ञोदेहेपरंहर्षंप्रत्यहंप्राप्तवानहम् ॥ स्वगेहेदुःखतस्त्या
ज्यःकथंत्यक्तोमयाशठ ॥ ११ ॥ मूर्खोत्रभूपतिर्योवैतैलोष्णंतेनदत्तवान् ॥ इत्युक्त्वान्तर्गतोदेहेश्रुत्वासामलनासती ॥ १२ ॥ चकारप
न्नगोक्तंतद्गतरोगोनृपोऽभवत् ॥ तैलोष्णैर्बिलमापूर्यचखानचसतीस्वयम् ॥ १३ ॥ ततोजातंस्वयंलिंगमंगुष्ठाभंसनातनम् ॥ ज्योतीरू
पंचिदानंदंसर्वलक्ष्मसमन्वितम् ॥ १४ ॥ निशीथेतमउद्भूतेदिक्षुसूर्यत्वमागतम् ॥ दृष्ट्वासविस्मितोराजापूजयामासशंकरम् ॥ १५ ॥

महिम्नस्तवपाठैश्चतुष्टावागिरिजापतिम् ॥ तदाप्रसन्नोभगवान्वरंब्रूहितमब्रवीत् ॥ १६ ॥ श्रुत्वाहनृपतिर्देवंयदितुष्टोमहेश्वर ॥ श्रीपतिर्मे
गृहंप्राप्यवसेन्मत्प्रियकारकः ॥ १७ ॥ तथेत्युक्त्वामहादेवोलिंगरूपत्वमागतः ॥ प्रत्यहंभारमेकंचसुवर्णंसुषुवेतनोः ॥ १८ ॥ तदा
मलस्तुसंतुष्टःप्राप्तोगेहंमहावतीम् ॥ भीष्मसिंहेनसहितःपरमानंदमाययौ ॥ १९ ॥ ततःप्रभृतित्रर्षांतेजयचंद्रपुरींययौ ॥ दृष्ट्वापरिमलं
राजाकृतकृत्यत्वमागतः ॥ २० ॥ दिष्ट्यातेसंक्षितोरोगोदिष्ट्यातेदर्शितंमुखम् ॥ भवान्निजपुरींप्राप्यसुखीभवतुमाचिरम् ॥ २१ ॥
यदामेविघ्नमाभूयात्तदात्वंमांसमाचर ॥ इतिश्रुत्वापरिमलोगत्वास्थानमवासयत् ॥ २२ ॥ तदातुलक्षणोवीरोभगवन्तमुषापतिम् ॥
जगन्नाथमुपागम्यसमभ्यर्च्यापरोऽभवत् ॥ २३ ॥ पक्षमात्रांतरेविष्णुर्जगन्नाथउषापतिः ॥ वरंब्रूहिवचश्चेतिलक्षणंप्राहहर्षतः ॥ २४ ॥
इत्युक्तःसतुतंदेवंनत्वोवाचाविनम्रधीः ॥ देहिमेवाहनंदिव्यंसर्वशत्रुविनाशनम् ॥ २५ ॥ इतिश्रुत्वाजगन्नाथःशक्रिमैरावताद्गजात् ॥
समुत्पाद्यददौतस्मैदिव्यामैरावतींमुदा ॥ २६ ॥ आरुह्यैरावतींराजालक्षणोगेहमाययौ ॥ सवैपरिमलोराजाजगामचमहावतीम् ॥ २७ ॥
एतस्मिन्नंतरेवीरास्तालनाद्यामदोत्कटाः ॥ महावतींपुरींप्राप्यददृशुस्तंमहीपतिम् ॥ २८ ॥ तेनसार्द्धंचमहतींप्रीतिंकृत्वान्यवासयन् ॥
मासान्तेचपुनस्तेवैराजानोविनयान्विताः ॥ २९ ॥ ऊचुस्तंशृणुभूपालवयंगच्छामहेपुरीः ॥ तदाराजापितान्प्राहसर्वान्क्षितिपती
नथ ॥ दत्वाधिकारंपुत्रेभ्यस्तदायास्यामिवोऽन्तिकम् ॥ ३० ॥ तथेत्युक्त्वातुतेराज्ञास्वगेहंपुनराययुः ॥ सानुजोदेशराजस्तु
द्विजेभ्यःस्वपुरंददौ ॥ ३१ ॥ पुत्रेभ्यस्तालनोवीरोददौवनरसंपुरम् ॥ अलिकोल्लामातिःकालःपत्रःपुष्पोदरीवरी ॥ ३२ ॥
करीनरीसुललितस्तेषांनामानिवैक्रमात् ॥ द्वौद्वौपुत्रौस्मृतौतेषांपितुस्तुल्यपराक्रमौ ॥ ३३ ॥ सवैपुत्राज्ञयाशूरस्तालनोराक्षसप्रियः ॥
यातुधानमयंदेवंतुष्टावम्लेच्छपूजनैः ॥ ३४ ॥ तथावसुमतःपुत्रौभूपतीदेशवत्सजौ ॥ शक्रंसूर्य्यंसमाराध्यकृतकृत्यौबभूवतुः ॥ ३५ ॥
सिंहिनींनामवडवांयातुदत्तांभयानकाम् ॥ आरुह्यबलवाञ्छूरोगमनायमनोदधौ ॥ ३६ ॥ पंचशब्दंमहानागमिन्द्रदत्तंमनोरमम् ॥ देश
राजस्तमारुह्यगमनायमनोदधे ॥ ३७ ॥ हयंपपीहकंनाममूर्यदत्तंनरस्वरम् ॥ वत्सराजस्तमारुह्यगमनायमनोदधे ॥ ३८ ॥ त्रयःशूराःस

मागम्यनगरींतेमहावतीम् ॥ ऊषुस्तत्रमहात्मानोबहुमानेनसत्कृताः ॥ ३९ ॥ सेनाषष्टिसहस्रंतत्तेषांस्वामीसितालनः ॥ मंत्रिणौभ्रातरौतौच
नृपतेश्चंद्रवंशिनः ॥४०॥ तैर्वीरैरक्षितोराजाकृतकृत्यत्वमागतः ॥४१॥इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियु
गीयेतिहाससमुच्चयेसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ जम्बुकोनामभूपालोमहीराजोभयातुरः ॥ कालियेनयुतःप्राप्तो
नर्मदायास्तटेशुभे ॥ १ ॥ पार्थिवैःपूजयामासदेवदेवंपिनाकिनम् ॥ षण्मासान्तेमहादेवोजम्बुकंप्राहभूपतिम् ॥ २ ॥ वरंवरयतेऽभीष्टंभूप
आहकृतांजलिः ॥ अजितत्वंनृपैःसर्वैर्देहिमेकरुणानिधे ॥ ३ ॥ तथेत्युक्त्वामहादेवस्तत्रैवान्तरधीयत ॥ कालियस्तत्सुतोलब्ध्वावीरोमाहे
श्वरंवरम् ॥ ४ ॥ मोहनंसर्वसैन्यानांपितुरंतिकमाययौ ॥ पितरंप्राहनम्रात्मादेह्याज्ञांतातमत्प्रियाम् ॥ ५ ॥ गमिष्यामिबलैःसार्द्धंगंगांशुद्ध
जलांशुभाम् ॥ तथेत्युक्त्वापितातस्मैययौतुस्वंनिवेशनम् ॥ ६ ॥ भगिनींप्राहबलवान्विजयैषिणिशोभने ॥ किमिच्छसिशुभंवस्तुतदा
ज्ञांदेहिमाचिरम् ॥ ७ ॥ साहग्रैवेयकंहारंमणिमुक्ताविभूषितम् ॥ मत्प्रियंदेहिमेवीरतथेत्युक्त्वाययौगृहात् ॥ ८ ॥ कालियोलक्षतुरगैः
संयुतस्त्वरितोऽगमत् ॥ प्राप्यगंगांसागरगांकृत्वास्नानंविधानतः ॥ ९ ॥ दत्वादानानिविप्रेभ्योजयचंद्रपुरींययौ ॥ निर्धनःसमभूद्राजाबाहु
शालीमहाबलः ॥ १० ॥ कान्यकुब्जेमहाहारोनप्राप्तोबहुमूल्यकः ॥ तदोर्वीयाधिपेनैवमहीशेनप्रबोधितः ॥ ११ ॥ ययौमहावतींरम्यांशि
वदत्तवरोबली ॥ रुरोधनगरींसर्वांश्रुत्वाराजाभयातुरः ॥ १२ ॥ रुद्रंकपर्दिनंशंभुंशरण्यंशरणंययौ ॥ शिवाज्ञयानृपोधीमान्बलैःषष्टिसहस्र
कैः ॥ १३ ॥ सार्द्धंपुराद्बहिर्यातस्त्रिभिःशूरैःसुरक्षितः ॥ तस्यनागाःसहस्रंचदेशराजश्चतत्पतिः ॥ १४ ॥ हयाः षोडशसाहस्रावत्सराज
स्तुतत्पतिः ॥ शेषाःपदातयस्तस्यतालनेनैवरक्षिताः ॥ १५ ॥ अभवत्तुमुलंयुद्धंतेषांवीरवरक्षयम् ॥ अहोरात्रप्रमाणेनमहद्घोरमवर्तत ॥
॥१६॥ तेहत्वाशात्रवींसेनांचक्रुर्जयरवान्मुहुः ॥ भयार्तानार्मदेयाश्चमाहिष्मतिनिवासिनः ॥१७॥ दुद्रुवुःसर्वतोविप्रदृष्ट्वातान्कालियोनृपः ॥
आश्वास्यप्रययौयुद्धमर्द्धसैन्यसमन्वितः ॥१८॥ हृदिकृत्वामहादेवंमोहनंबाणमादधत् ॥ सिद्धमंत्रप्रभावेनमोहितास्तेबभूवरे ॥ १९ ॥ शे ॥ ४
षास्तेशत्रवःसर्वैरिपुघातायसंययुः ॥ अलसांस्तान्कपालेषुजघ्नुस्तेभयवर्जिताः ॥२०॥ भीष्मसिंहस्तथादृष्ट्वाबोधयामाससैनिकान् ॥ सूर्य

दत्तेनबाणेनसंज्ञाख्यानेनतत्रवै ॥२१॥ भैरवाख्येनभल्लेनशत्रुदेहमताडयत् ॥ मूर्च्छितःसोऽपतद्वीरोगजपृष्ठेशरार्दितः ॥ २२ ॥ तदामाहि
ष्मतीसेनानिर्ययौसादिशोदश ॥ मुहूर्तंकश्मलंप्राप्यपुनरुत्थायकालियः ॥२३॥ भल्लेनतच्छिरःकायादपाहरतभूमिपः॥ हतेतस्मिन्महावी
र्येतालननाम्नामहाबलः ॥२४॥ कालियंतेपराजित्यतंशत्रुंप्रत्यषेधयन् ॥ महत्कष्टान्वितोभूपोध्यात्वामनसिशंकरम् ॥ २५ ॥ मोहयित्वारि
पून्सर्वान्सययौस्वंनिवेशनम् ॥ अर्द्धसैन्येनसहिताहतशेषास्त्रयस्तथा ॥ २६ ॥ तदापरिमलोराजादृष्ट्वाशत्रुपराजयम् ॥ परिष्वज्यमहावीरा
न्स्वगेहंपुनराययौ ॥ २७ ॥ जयचंद्रस्तुतच्छ्रुत्वापरंविस्मयमागतः ॥ तालनंचसमाहूयसेनाधीशमकारयत् ॥ २८ ॥ भीष्मसिंहेगतेलो
केपंचमासान्तरेनृपे ॥ तत्पत्नीजनयामासपुत्ररत्नंशुभाननम् ॥ २९ ॥ सातुगुर्जरभूपस्यतनयाख्यामदालसा ॥ दिव्यंपुत्रंसमालोक्यमुमुदे
सगणाभृशम्॥३०॥ श्रुत्वातज्जन्मनृपतिर्वितताराधनंबहु ॥ आहूयगणकान्प्राज्ञाञ्जातकर्माप्यकारयत् ॥३१॥ सहदेवांशएवासौभुविजातःशि
वाज्ञया॥देवसिंहःकृतोनामगणकैःशास्त्रचिंतकैः ॥ ३३ ॥ इतिश्रीभविष्यमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेकलियुगीयेतिहास
समुच्चयेऽष्टमोऽध्यायः॥८॥छ॥सूतउवाच॥कालियंतौपराजित्यभ्रातरौनृपसेवकौ॥गतौगोपालकेराष्ट्रेभूपतिर्दलवाहनः॥१॥सहस्रचंडिकाहोमे
नानाभूपसमागमे॥गृहीतौमहिषौताभ्यांभूपैरन्यैश्चदुर्जयौ॥२॥ पूर्वहिनृपकन्याभ्यांप्रत्यहंबंधनंगतौ॥तौसंपूज्यविधानेनददौताभ्यांचकन्यके
॥३॥देवकींदेशराजायब्राह्मींतस्यानुजायवै ॥ ददौदुर्गाज्ञयाराजारूपयौवनशालिनीम् ॥ ४ ॥ लक्षावृत्तिंतथावेश्यांगीतनृत्यविशारदाम् ॥
कन्ययोश्चसखींरम्यांमेघमल्लाररागिणीम् ॥ ५ ॥ शतंगजान्रथान्पंचहयांश्चैवसहस्रकान् ॥ चत्वारिंशच्चशिबिकाःप्रददौदलवाहनः ॥ ६ ॥
बहुद्रव्ययुतांकन्यांदासदासीसमन्विताम् ॥ उद्वाह्यवेदविधिनाप्रापतुश्चमहावतीम् ॥ ७ ॥ मलनातांवधूंदृष्ट्वातस्यैग्रैवेयकंददौ ॥ ब्राह्म्यैषो
डशशृंगारंतथाद्वादशभूषणम् ॥ ८ ॥ राजाचपरमानंदीदेशराजायशूरेणे ॥ ददौदशपुरंरम्यंनानाजननिषेवितम् ॥ ९ ॥ ऊषतुस्तत्रतौ
वीरौराजमान्यौमहाबलौ ॥ एतस्मिन्नन्तरेजातोदेवसिंहोहराज्ञया ॥ १० ॥ जातेतस्मिन्कुमारेतुदेवकीगर्भमादधौ ॥ दासभूतापतेर्देवीसुषु
वेपुत्रमूर्जितम् ॥ ११ ॥ गौरांगंकमलाक्षंचदीप्यमानंस्वतेजसा ॥ तदानंदमयोदेवःशक्रःसुरगणैःसह ॥ १२ ॥ शंखशब्दंचकारोच्चैर्जयश

न्दंपुनःपुनः ॥ दिशःप्रफुल्लिताश्चासन्ग्रहाःसर्वेतथादिवि ॥ १३ ॥ आयातावहवोविप्रावेदशास्त्रपरायणाः ॥ चक्रुस्तेजातकर्मास्यनामकर्मत
थाविधम् ॥ १४ ॥ रामांशंतंशिशुंज्ञात्वाप्रसन्नवदनंशुभम् ॥ भाद्रकृष्णतिथौषष्ठ्यांचंद्रवारेऽरुणोदये ॥ १५ ॥ जनितंकृत्तिकाभेचपितृवं
शयशस्करम् ॥ आह्लादनाम्नाह्यभवत्प्रथितश्चमहीतले ॥१६॥ मासान्तेचसुतेजातेब्राह्मीपुत्रमजीजनत् ॥ धर्मजांशंतथागौरंमहाबाहुंसुवक्ष
सम् ॥ १७ ॥ तदाचब्राह्मणाःसर्वेदृष्ट्वाबालंशुभाननम् ॥ प्रसन्नवदनंचारुंपद्मचिह्नपदस्थितम् ॥ १८ ॥ तैर्द्विजैश्चकृतोनाम्नाबलखानिर्म
हाबलः ॥ वर्षान्तेवत्सजेजातेमूलगंडान्तसंभवः ॥१९॥ चामुंडोदेवकिसुतोनिजवंशभयंकरः ॥ जनितारंततस्त्याज्यइत्यूचुर्द्विजसत्तमाः ॥
नतत्याजसुतंराजाबालत्वेऽपिदयापरः ॥ २० ॥ त्रिवर्षांतेगतेतस्मिन्वलखानौसुतेशुभे ॥ शूद्यांजातःशिवंडचंशोरूपणोनामविश्रुतः ॥
॥ २१ ॥ वत्सराजोययौदेशेगुर्जरेचमदालसाम् ॥ ससुतांचसमादायदिनेतस्मिन्समागतः ॥२२॥ प्राप्तेतस्मिन्वत्सराजेजम्बुकःस्वबलैर्वृतः॥
सप्तलक्षैश्चसंप्राप्तोबाहुशालीयतेंद्रियः ॥ २३ ॥ रुरोधनगरींसर्वांराज्ञःपरिमलस्यवै ॥ त्रिलक्षैश्चमहावत्यैःसार्द्धंतौजग्मतुःपुरात् ॥ २४ ॥
माहिष्मत्यैःसप्तलक्षैःसार्द्धंयुद्धमभून्महत् ॥ त्रिरात्रंदारुणंघोरंयमराष्ट्रविवर्द्धनम् ॥ २५ ॥ शिवस्यवरदानेनभ्रात्रोर्जातःपराज
यः ॥ बद्धातौजम्बुकोराजालुंठयित्वामहावतीम् ॥ २६ ॥ वेश्यांलक्षारतिंतस्यतंहतंतंगजंतथा ॥ ग्रैवेयकंतथाहारंमणिरत्नविभूषि
तम् ॥ २७ ॥ गृहीत्वानगरींसर्वांभस्मयित्वाग्रहंययौ ॥ येगुप्ताभूतलेशूरास्तेशेषाश्चतदाभवन् ॥ २८ ॥ दुर्गेषुयानिरत्नानिता
निप्राप्यमुदाययौ ॥ लुंठितेनगरेतस्मिन्देवकीगर्भमुत्तमम् ॥ २९ ॥ कृष्णांशंसप्तमास्यंहिचादधद्दैवताप्रिया ॥ ज्ञात्वाकुलाधमंपुत्रंचामुंडं
देवकीसती ॥ ३० ॥ कल्पक्षेत्रंसमागम्यकालिंदींतमरोपयत् ॥ योजनान्तेगतेतस्मिन्महीराजपुरोहितः ॥३१॥ सामन्तोनामतंगृह्यश्वशुरा
लयमाययौ ॥ जातस्तुदशमासान्तेरात्रौघोरतमोवृते ॥ ३२ ॥ भाद्रकृष्णाष्टमीसौम्येब्राह्मनक्षत्रसंयुते ॥ प्रादुरासीज्जगन्नाथोदेवक्यांचमहो
त्तमः ॥ ३३ ॥ श्यामांगः सचपद्माक्षइंद्रनीलमणिद्युतिः ॥ विमानानांसहस्राणांप्रकाशःसमजायत ॥ ३४ ॥ विस्मिताजननीतत्रदृष्ट्वा
बालंतमद्भुतम् ॥ नगरेचमहाश्चर्यंजातंसर्वेसमाययुः ॥ ३५ ॥ उदयःकिमहोजातोदेवानांसूर्यरूपकः ॥ इत्याश्चर्ययुजांतेषांवाग्बभूवाशरी

रिणी ॥३६॥ कृष्णांशो भूतले जातः सर्वानन्दप्रदायकः ॥ स नाम्नोदयसिंहो हि सर्वशत्रुप्रकाशहा॥३७॥इत्याकाशवचःश्रुत्वा ते परं हर्षमाययुः॥
यस्मिन्काले सुतो जातस्तदा च मलना सती ॥ ३८ ॥ श्यामांगं सुंदरं बालं सर्वलक्षणलक्षितम् ॥ सुषुवे परमोदारं फाल्गुनांशं शिवाज्ञया ॥
॥ ३९ ॥ तदा तु नगरी सर्वा हर्षभूता बभूव ह ॥ षष्ठाहनि सुते जाते ब्रह्मानन्दगुणाकरे ॥ ४० ॥ ब्राह्मी तु सुषुवे पुत्रं पार्षतांशं महाबलम् ॥
श्यामांगं कमलाक्षं च दृढस्कंधं महाभुजम् ॥४१॥ ब्राह्मणाश्च तदागत्य जातकर्म ह्यकारयन्॥सुखखानिर्द्विजैर्नाम्ना कृतस्तु गणकोत्तमैः ॥ ४२ ॥
क्रमेण वर्द्धिता बालाः सर्वलोकशिवंकराः ॥ तेषां कालीमहच्छ्रेष्ठा पितृमातृप्रियंकरी ॥ ४३ ॥ तृतीयाब्दे वयःप्राप्ते कृष्णांशे बलवत्तरे ॥ शक्रस्त
द्दर्शनाकांक्षी हयारूढो जगाम ह॥४४॥क्रीडन्स चंदनारण्ये कृष्णांशो भ्रातृभिः सह ॥ नभस्थं पुरुषं दृष्ट्वा सहस्राक्षं जहास वै ॥ ४५ ॥ अश्विनी हरि
णी दिव्या उच्चैःश्रवसमन्तिके ॥ गत्वा गर्भमुपादाय स्वगेहं पुनराययौ ॥ ४६ ॥ वर्षान्तरे च सुषुवे कपोतं तनयं शुभम् ॥ पंचाब्दे च समायाते
विद्याध्ययनमास्थिताः ॥ ४७ ॥ ब्राह्मणं शिवशर्माणं सर्वविद्याविशारदम् ॥ स्वभक्त्या सेवनं कृत्वा ते चक्रुर्देशपाठिकाम् ॥ ४८ ॥
अष्टाब्दे चैव कृष्णांशो नामपत्रादिकां क्रियाम् ॥ लिखतां बालकानां च कृष्णांशः श्रेष्ठतामगात् ॥ ४९ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्ग
पर्वणि चतुर्युगखण्डापरपर्याये कलियुगीयेतिहाससमुच्चये कृष्णांशावतारो नाम नवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ छ ॥ ॥ सूत उवाच ॥ ॥
नवमाब्दे वयःप्राप्ते कृष्णांशो बलवत्तरः ॥ पठित्वान्वीक्षिकीं विद्यां चतुःषष्टिकलास्तथा ॥ १ ॥ धर्मशास्त्रं तथैवाप स सर्वश्रेष्ठो बभूव ह ॥
तस्मिन्काले भृगुश्रेष्ठ महीराजो नृपोत्तमः ॥ २ ॥ करार्थं प्रेषयामास स्वसैन्यं च महावतीम् ॥ ते वै लक्षं महाशूराः सर्वशस्त्रास्त्रधारिणः ॥ ३ ॥
ऊचुः परिमलं भूपं शृणु चंद्रकुलोद्भव ॥ सर्वे च भारते वर्षे ये राजानो महाबलाः ॥ ४ ॥ षडंशं करमादाय स्मद्राजाय ददन्ति वै ॥
भवान्करेहितस्यैव योग्यो भवति सांप्रतम् ॥ ५ ॥ अद्यप्रभृति चेद्राज्ञे तस्मै दद्यात्करं न हि ॥ महीराजस्य रौद्रास्त्रैः क्षयं यास्यति सैनिकैः ॥ ६ ॥
ये भूपा जयचंद्रस्य पक्षगास्ते हितद्भयात् ॥ ददन्ति भूमिराजाय दंडं तन्मानसत्कृताः ॥ ७ ॥ इति श्रुत्वा स नृपतिस्तस्मै राज्ञे महात्मने ॥
करं षडंशमादाय ददौ प्रीतिसमन्वितः ॥ ८ ॥ दशलक्षमितं द्रव्यं गृहीत्वा ते समाययुः ॥ महीराजः प्रसन्नात्मा पूर्ववैरमपाहरत् ॥ ९ ॥

तदातेलक्षशूराश्वकान्यकुब्जमुपाययुः ॥ जयचंद्रंतुनत्वोचुःशृणुलक्षणकोविद ॥ १० ॥ पृथ्वीराजोमहाराजोदंडंत्वत्तःसमिच्छति ॥
इत्युक्तस्तैर्वैष्णवास्त्रीलक्षणस्तानुवाचह ॥ ११ ॥ मद्देशेमंडलीकाश्चबहवःसंतिसांप्रतम् ॥ भूमिराजोमांडलिकोमयिजीवतिमाभवेत् ॥
॥ १२ ॥ इत्युक्त्वावैष्णवास्त्रंतान्क्रुद्धःसचसमादधत् ॥ तदस्त्रज्वालतःसर्वेभयभीताःप्रदुद्रुवुः ॥ १३ ॥ महीराजस्तुतच्छ्रुत्वामहद्भय
मुपागमत् ॥ दशाब्देचवयःप्राप्तेकृष्णांशेमल्लकोविदे ॥ १४ ॥ नानामल्लाःसमाजग्मुस्तेनराज्ञैवसत्कृताः ॥ तेषांमध्येसकृष्णांशो
बाहुशालीबभूवह ॥ १५ ॥ उर्वीपाधिपतेःपुत्रःषोडशाब्दवयोबली ॥ शतमल्लैश्चसहितःकदाचित्ससमागतः ॥ १६ ॥ पितृष्वसृ
पतिंभूपंनत्वानाम्नाऽभयोबली ॥ उवाचशृणुभूपालकृष्णोऽयंमदमत्तरः ॥ १७ ॥ तेनसार्द्धंभवेन्मल्लयुद्धंममनृपोत्तम ॥ इतिवज्र
समंवाक्यंश्रुत्वाराजाभयातुरः ॥ १८ ॥ उवाचशालकंप्रेम्णाभवान्युद्धविशारदः ॥ अष्टाब्दोऽयंसुतःस्निग्धोममप्राणसमोभुवि ॥ १९ ॥
क्वभवान्वज्रसदृशःक्वसुतोऽयंसुकोमलः ॥ अन्यैर्मल्लैर्मदीयैश्चसार्द्धंयोग्योभवान्रणे ॥२० ॥ इतिश्रुत्वानृपःश्यालोमहीपतिरितिस्मृतः ॥ सत
माहरुषाविष्टोबालोऽयंबलवत्तरः ॥ २१ ॥ शृणुतत्कारणंभूपयथाज्ञातोमयाशिशुः ॥ आगस्कृतंमहीराजंमत्वासतिलकःसुतम् ॥ २२ ॥
पंडितांश्चसमाहूयमुहूर्त्तंपृष्टवान्मुदा ॥ गणेशोनाममतिमाञ्ज्योतिश्शास्त्रविशारदः ॥ २३ ॥ लक्षणंवचनंप्राहमहीराजह्यनुत्तमम् ॥ शिव
दत्तवरोराजन्कुबेरइवसांप्रतम् ॥ २४ ॥ कृष्णांशस्तस्ययोग्योऽयंदेशराजसुतोऽवरः । नान्योऽस्तिभूतलेराजन्सत्यंसत्यंब्रवीम्यहम् ॥२५॥
तच्छ्रुत्वालक्षणोवीरःपूर्वंबर्हिष्मतींप्रति ॥ कल्पक्षेत्रंदक्षिणेचभूमिग्रामंतुपश्चिमे ॥ २६ ॥ उत्तरेनैमिषारण्यंस्वकीयंराष्ट्रमादधत् ॥ अतः
श्रेष्ठःकुमारोऽयंकान्यकुब्जेमयाश्रुतः ॥ २७ ॥ नागोत्सवेचभूपालपंचम्यांचनभस्सिते ॥ दृश्यमात्रंकुमारांगंतस्माद्योग्योह्ययंसुतः ॥ २८॥
इतिश्रुत्वासकृष्णांशोवाक्छरेणप्रपीडितः ॥ अभयंभुजयोःशीघ्रंगृहीत्वासोऽयुधद्बली ॥ २९ ॥ क्षणमात्रंरणंकृत्वाभूमिमध्येतमाक्षिपत् ॥ ॥
अभयस्यभुजोभग्नस्तत्रजातोबलेनवै ॥ ३० ॥ मूर्च्छितंस्वसुतंज्ञात्वासखड्गहस्तोमहीपतिः ॥ प्रेषयामासतान्मल्लान्कृष्णांशस्य
प्रहारणे ॥ ३१ ॥ रुषाविष्टांश्चताञ्ज्ञात्वाकृष्णांशोबलवत्तरः ॥ तानेकैकंसमाक्षिप्यविजयीसबभूवह ॥ ३२ ॥ पराजितेमल्लबले

खड्गहस्तोमहीपतिः ॥ मरणायमतिंचक्रेकृष्णांशस्यप्रभावतः ॥ ३३ ॥ ज्ञात्वातमीदृशंभूपंवारयामासभूपतिः ॥ अभयंनीरुजंकृत्वाप्रे
म्णागेहमवासयत्॥३४॥नवाब्दांगेचकृष्णांशेचाह्लादाद्याःकुमारकाः॥मृगयार्थंदधुश्चित्तंतमूचुर्भूपतिंप्रियम् ॥३५॥ नमस्तेतातभूपाग्र्यसर्वा
नंदप्रदायक ॥ अस्मभ्यंत्वंहयान्देहिमत्प्रियान्करुणाकर ॥ ३६ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तेषांतथेत्युक्त्वामहीपतिः॥भूतलेवासिनोऽश्वान्वैदिव्या
न्राजाचतुर्थकान् ॥३७॥ददौतेभ्योमुदायुक्तोहरिणीगर्भसंभवान् ॥ऋषयऊचुः॥त्वन्मुखेनश्रुतंसूतहरिणीवडवायथा॥३८॥भीष्मसिंहायसंप्रा
प्ताशक्राद्देवेशतोमुने ॥ इदानींश्रोतुमिच्छामःकुतोजातास्तुरंगमाः ॥ ३९ ॥ दिव्यांगाभूषणापन्नानभस्सलिलगामिनः ॥ सूतउवाच ॥
देशराजेनभूपेनपुराधर्मयुतेनवै ॥ ४० ॥ सेवनंभास्करस्यैवकृतंचद्वादशाब्दिकम् ॥ सेवान्तेभगवान्सूर्योवरंब्रूहितमब्रवीत् ॥ ४१ ॥
प्राहदेवनमस्तुभ्यंयदिदेयोवरस्त्वया ॥ हयंदिव्यमयंदेहिनभस्थलजलातिगम् ॥ ४२ ॥ तथेत्युक्त्वारविःसाक्षाद्ददौतस्मैपपीहकम् ॥ लो
कान्पातिपपीञ्ज्ञैयस्तस्येदंनामचोत्तमम् ॥ ४३ ॥ अतःपपीहकोनामलोकपालनकर्मवान् ॥ सहयोमदमत्तश्चहरिणींदिव्यरूपिणीम् ॥४४॥
बुभुजेस्मरवेगेनतस्यांजातास्तुरंगमाः ॥ मनोरथश्चपीतांगःकरालःकृष्णरूपकः ॥ ४५ ॥ एकगर्भसमुद्भूतौशैब्यसुग्रीवकांशकौ ॥ यस्मि
न्दिनेसमुद्भूतौजिष्णुविष्णुकलांशतः ॥ ४६ ॥ तदाजातौहारिण्याश्चमेघपुष्पबलाहकौ ॥ बिन्दुलश्चसुवर्णांगःश्वेतांगोहरिनागरः ॥४७॥
दिव्यांगास्तेहिचत्वारःपूर्वंजातामहाबलाः ॥ पश्चाद्दंशावताराश्चजातास्तेषांमहात्मनाम् ॥ ४८ ॥ इतितेकथितंविप्रशृणुतत्रकथांशुभाम्॥
भूतलेतेहयाःसर्वेप्राप्ताश्चोपरिभूमिगाः ॥ ४९ ॥ देवसिंहायबलिनेददौचाश्वंमनोरथम् ॥ आह्लादायकरालंचकृष्णांशायैवबिन्दुलम् ॥ ५० ॥
ब्रह्मानंदायपुत्रायप्रददौहरिनागरम् ॥ तेचत्वारोहयारूढामृगयार्थंवनंययुः ॥५१॥ हरिणींवडवांशुभ्रांबलखानिःसमारुहत् ॥ तदनुप्रययौवी
रोवनंसिंहनिषेवितम् ॥ ५२ ॥ आह्लादेनैवशार्दूलोहतःप्राणिभयंकरः॥देवसिंहेनासिंहश्चसूकरोबलखानिना ॥५३॥ ब्रह्मानंदेनहरिणोहतस्त
त्रमहावने ॥ मृगाःशतंहतास्तैश्चतान्गृहीत्वागृहंययुः ॥ ५४ ॥ एतास्मिन्नंतरेदेवीशारदाचशुभानना ॥ मृगीस्वर्णमयीभूत्वातेषामग्रेप्रधा
वती ॥५५॥ दृष्ट्वातांमोहिताःसर्वेस्वैःस्वैर्बाणैरताडयन् ॥ तेशराःसंक्षयंजग्मुर्मृग्यंगेबलवत्तराः ॥ ५६ ॥ आह्लादाद्याश्चतेशूराविस्मिताश्च

बभूविरे ॥ तास्मिन्कालेसकृष्णांगोबा णेनैवह्यताडयत् ॥ ८७॥ तदाचपीडितादेवीभयभीताययौवनम् ॥ कृष्णांशःक्रोधताम्राक्षस्तत्पश्चात्प्र
ययौबली ॥ ८८ ॥ वनांतरंचसंप्राप्यदेवीधृत्वास्वकंवपुः॥तमुवाचप्रसन्नाक्षीपरीक्षातेमयाकृता॥८९॥यदातेचभयंभूयात्तदात्वंमांसदास्मर॥
साधयिष्यामितेकार्यंकृष्णांशोहिभवान्विभुः॥९०॥इत्युक्त्व न्तर्हितादेवीशारदासर्वमंगला॥कृष्णांशस्तुययौगेहंतैश्चसार्द्धंमुदायुतः ॥९१॥
तदापराक्रमंतेषांदृष्ट्वाराजासुखोऽभवत् ॥ गृहेगृहेचसर्वेषांलक्ष्मीर्देवीसमाविशत् ॥ ९२ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्यु
गखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेदशम ोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ दशाब्देचवयःप्राप्तेविष्णोःश
त्त्यवतारके ॥ वसंतसमयेरम्येययुस्तेप्रमदावनम् ॥ १ ॥ ऊषुस्तत्रव्रताचारामाधवेकृष्णवल्लभे ॥ स्नात्वाचसागरेप्रातःपूजयामासुरंबि
काम् ॥ २ ॥ ऋतुकालोद्भवैःपुष्पैर्धूपैर्दीपैर्विधानतः ॥ जप्त्वासप्तशतीस्तोत्रंदध्युःसर्वकरींशिवाम् ॥ ३ ॥ कंदमूलफलाहाराजीवहिंसाविव
र्जिताः ॥ तेषांभक्तिंसमालोक्यमास तिजगदंबिका ॥ ४ ॥ ददौतेभ्योवरंरम्यंतच्छृणुध्वंसमाहिताः ॥ आह्लादायसुरत्वंचबलत्वंबलखानये ॥
॥ ५ ॥ कालज्ञत्वंचदेवायब्रह्मज्ञत्वंनृपायच ॥ कृष्णां शायैवयोगत्वंदत्वाचांतरधीयत ॥ ६ ॥ कृतकृत्यास्तदातेवैस्वगेहंपुनराययुः ॥ तेषां
प्राप्तेवरेरम्येमलनापुत्रमूर्जितम् ॥ ७ ॥ श्याम ांगंस ात्यकेरंशंसुषुवेशुभलक्षणम् ॥ सञ्ज्ञेयोरणजिच्छूरोराजन्यप्रियकारकः ॥ ८ ॥ आषा
ढे मासिसंप्राप्तेकृष्णांशोहयवाहनः ॥ उर्वीयांनगरींप्राप्तए काकीनिर्भयोबली ॥ ९ ॥ दृष्ट्वासनगरींरम्यांचतुर्वर्णनिषेविताम् ॥ द्विजशालांय
यौशूरोद्विजधेनुप्रपूजकः ॥ १० ॥ दत्वास्वर्णंद्विजातिभ्यःसंतर्प्यद्विजदेवताः ॥ महीपतिगृहंरम्यंजगामबलवत्तरः ॥ ११ ॥ नत्वासमातु
लंधीमांस्तथान्यांश्चसभा सदः ॥ १२ ॥ तदानृपाज्ञयाशूराबंधनायसमुद्यताः ॥ खड्गहस्ताःसमाजग्मुर्यथासिंहंगजाःशशाः ॥ १३ ॥
मोहितंतंनृपकृत्वादुष्टबुद्धिर्महीपा तिः ॥ कृत्वालोहमयंजालंतस्योपरिसमादधुः ॥ १४ ॥ एतस्मिन्नंतरेवीरोबोधितोदेवमायया ॥ ॥ ४
आगस्कृतान्नृपाञ्ज्ञात्वाखड्गहस्तःसमाहनत् ॥ १५ ॥ हत्वापंचशतंशूरंहयारूढोमहाबली ॥ उर्वीयांनगरींप्राप्यजलपानेमनोदधौ ॥ १६ ॥
कूपेदृष्ट्वाशुभानार्यौघटपूर्तिकरीस्तदा ॥ उवाचमधुरंवाक्यंदेहिसुंदरिमेजलम् ॥ १७ ॥ दृष्ट्वाताःसुंदरंरूपंमोहनायोपचक्रिरे ॥

भित्त्वातासांतुवैकुंभान्पाययित्वाहयंजलम् ॥ १८ ॥ वनंगत्वारिपुंजित्वाबद्ध्वातमुभयंबली ॥ चंडिकापार्श्वमागम्यतद्वधायमनोदधे ॥१९॥
श्रुत्वासकरुणंवाक्यंत्यक्त्वास्वनगरंययौ ॥ नृपांतिकमुपागम्यवर्णयामासकारणम् ॥ २० ॥ श्रुत्वापरिमलोराजाद्विजातिभ्योददौधनम् ॥
समाघ्रायसकृष्णांशंकृतकृत्योऽभवन्नृपः ॥ २१ ॥ संप्राप्तैकादशाब्देतुकृष्णांशेयुद्धदुर्मदे ॥ महीपतिर्निरुत्साहः प्रययौदेहलींप्रति ॥२२॥
बलिंयथोचितंदत्वाभगिन्यैभयकातरः ॥ रुरोदबहुधादुःखंदेशराजात्मजप्रजम् ॥ २३ ॥ अगमाभगिनीतस्यदृष्ट्वाभ्रातरमातुरम् ॥
स्वपतिंवर्णयामासश्रुत्वाराजाब्रवीदिदम् ॥२४॥ अद्याहंस्वबलैःसार्द्धंगत्वातत्रमहावतीम् ॥ हनिष्यामिमहादुष्टंदेशराजसुतंरिपुम् ॥ २५॥
इत्युक्त्वाधुंधुकारंचसमाहूयमहाबलम् ॥ सैन्यमाज्ञापयामाससप्तलक्षंतनुत्यजम् ॥ २६ ॥ केचिच्छूराहयारूढाउष्ट्रारूढामहाबलाः ॥
गजारूढारथारूढाःसंययुश्चपदातयः ॥ २७ ॥ देवसिंहस्तुकालज्ञःश्रुत्वाचागमनंरिपोः ॥ नृपपार्श्वंसमागम्यसर्वंराज्ञेन्यवेदयत् ॥ २८ ॥
श्रुत्वापरिमलोराजाविह्वलोऽभूद्भयातुरः ॥ बलखानिस्तमुत्थायहर्षयुक्तइवाहच ॥ २९ ॥ अद्याहंचमहीराजंधुंधुकारंससैन्यकम् ॥
जित्वादंड्यंभवन्तश्चकरिष्यामितवाज्ञया ॥३०॥ इत्युक्त्वातंनमस्कृत्यसेनापतिरभून्मुने ॥ तदातुनिर्भयावीरादृष्ट्वाराजानमातुरम् ॥३१॥
चतुर्लक्षबलैःसार्द्धंतेयुद्धायसमाययुः ॥ शिंशपाख्यंवनंघोरंछेदयित्वारिपोस्तदा ॥ ३२ ॥ ऊषुस्तत्ररणेमत्ताःसर्वेशत्रुभयंकराः ॥
एतस्मिन्नन्तरेतत्रधुंधुकारादयोबलाः ॥ ३३ ॥ कृत्वाकोलाहलंशब्दंयुद्धायसमुपाययुः ॥ पूर्वाह्णेतुभृगुश्रेष्ठसन्नद्धास्तेशतघ्निपाः ॥ ३४॥
शतघ्नीभिस्त्रिसाहस्रैःपंचसाहस्रकाययुः ॥ द्विसहस्रशतघ्नीभिःसहिताश्चंद्रवंशिनः ॥ ३५ ॥ सैन्यंषष्टिसहस्रंचस्वर्गलोकमुपाययौ ॥
तदर्द्धंचतथासैन्यंमहीराजस्यसंक्षितम् ॥ ३६ ॥ दुद्रुवुर्भीरुकाःशूराबलखानेर्दिशोदश ॥ रथारथैरणेहन्युर्गजाश्चैवगजैस्तथा ॥ ३७ ॥
हयाहयैस्तथाउष्ट्राउष्ट्रपैश्चसमाहनन् ॥ एवंसुतुमुलेजातेदारुणेरोमहर्षणे ॥ ३८ ॥ हाहाभूतान्स्वकीयांश्चसैन्यान्दृष्ट्वामहाबलान् ॥
अपराह्णेभृगुश्रेष्ठपंचशूराःसमाययुः ॥ ३९ ॥ ब्रह्मानंदःशरैःशत्रूननयद्यमसादनम् ॥ देवसिंहस्तथाभल्लैराह्लादस्तत्रतोमरैः ॥ ४० ॥
बलखानिःस्वखड्गेनकृष्णांशस्तुतथैवच ॥ द्विलक्षान्क्षत्रियाजघ्नुःसर्वसैन्यैःसमंततः ॥ ४१ ॥ दृष्ट्वापराजितंसैन्यंधुंधुकारोमहाबलः ॥ आ

ह्लादंचस्वभल्लेनगजारूढःसमाहनत् ॥ ४२ ॥ आह्लादेमूर्च्छितेतत्रदेवसिंहोमहाबलः ॥ स्वभल्लेभ्रातरंतस्यदंशयामासवेगतः ॥ ४३ ॥
सतीक्ष्णव्रणमासाद्यगजस्थःसमुमोहवै ॥ आगताःशतराजानोनानादेश्यामहाबलाः ॥ ४४ ॥ शस्त्राण्यस्त्राणितेषांतुछित्त्वाखड्गेनवत्स
जः ॥ स्वखड्गेनशिरांस्येषांपातयामासभूतले ॥ ४५ ॥ हतेशत्रुसमूहेतुतच्छेषास्तुप्रदुद्रुवुः ॥ महीराजस्तुबलवान्दृष्ट्वाभग्नंस्वसैन्यकम् ॥
॥ ४६ ॥ आजगामगजारूढःशिवदत्तवरोबली ॥ रौद्रेणास्त्रेणहृदयेचाहनद्वत्सजंरिपुम् ॥ ४७ ॥ आह्लादंचतथावीरंदेवंपरिमलात्मजम् ॥
मूर्च्छयित्वामहावीराञ्छत्रुसैन्यमुपागमत् ॥ ४९ ॥ पूजयित्वाशतघ्नीश्चमहावधमकारयत् ॥ रोपणस्त्वरितोगत्वाराज्ञेसर्वमवर्णयत् ॥४९॥
एतस्मिन्नंतरेवीरःसुखखानिर्महाबलः ॥ कपोतंहयमारुह्यनभोमार्गेणचागमत् ॥ ५० ॥ मूर्च्छयित्वामहीराजंस्वबंधूंश्चसवाहनान् ॥ कृत्वा
नृपान्तमागम्यबंधनायसमुद्यतः ॥ ५१ ॥ तदोत्थायमहीराजोमहादेवेनबोधितः ॥ पुनस्तान्स्वशरैरौद्रैर्मूर्च्छयामासकोपवान् ॥ ५२ ॥
सुखखान्यादिकाञ्छूरान्संबध्यनिगडैर्दृढैः ॥ नृपंपरिमलंप्राप्यपुनर्युद्धमचीकरत् ॥ ५३ ॥ हाहाभूतंस्वसैन्यंचदृष्ट्वासउदयोहरिः ॥ नभो
मार्गेहयंकृत्वाताःशतघ्नीरनाशयत् ॥ ५४ ॥ महीराजगजंप्राप्यबद्धातांनिगडैर्बली ॥ आह्लादपार्श्वमागम्यभ्रात्रेभूपंसमर्पयत् ॥ ५५ ॥
तदातुपृथिवीराजोलज्जितस्तेननिर्जितः ॥ पंचकोटिधनंदत्वास्वगेहंपुनराययौ ॥ ५६ ॥ देवसिंहाज्ञयाशूरोबलखानिर्हिवत्सजः ॥ तैर्द्रव्यै
र्नगरींरम्यांकारयामाससुंदरीम् ॥ ५७ ॥ संश्रियाख्यंपुरंनामतेनवीरेणवैकृतम् ॥ सर्ववर्णसमायुक्तंद्विक्रोशायामसंमितम् ॥ ५८ ॥ तत्रैव
न्यवसद्वीरोवत्सजःस्वकुलैःसह ॥ त्रिंशत्क्रोशेकृतंराष्ट्रंतत्रैवबलखानिना ॥ ५९ ॥ श्रुत्वापरिमलोराजातत्रागत्यमुदान्वितः ॥ आघ्रायव
त्सजंशूरंदेशराजसुतस्तथा ॥ ६० ॥ ब्रह्मानन्देनसहितःस्वगेहंपुनराययौ ॥ ६१ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखं
डापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेएकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ द्वादशाब्देहिकृष्णांशेयथाजातं
तथाशृणु ॥ इषशुक्लदशम्यांचराज्ञांजातःसमागमः ॥ १ ॥ कान्यकुब्जेमहारम्येनानाभूपाःसमाययुः ॥ श्रुत्वापराजयंराज्ञोमही
राजस्यलक्षणः ॥ २ ॥ कृष्णांशदर्शनेवांछातस्यचासीत्तदामुने ॥ पितृव्यंभूपतिंप्राहद्रष्टुंयास्यामितंशुभम् ॥ ३ ॥ जितोयेनमहीराजःसर्वे

लोकप्रपूजकः ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यजयचंद्रोमहीपतिः ॥ ४ ॥ भ्रातृजंप्रणतंप्राहशृणुशुक्लयशस्कर ॥ राजराजपदंतेहिकथंसंहर्तुमि
च्छसि ॥ ५ ॥ इत्युक्त्वाजयचंद्रस्तुतदाज्ञांनैवदत्तवान् ॥ राजानस्तेचसहिताःस्वसैन्यैःपरिवारिताः ॥ ६ ॥ कृष्णांशंद्रष्टुमिच्छन्तःसं
ययुश्चमहीपतिम् ॥ संश्रियाख्यपुरस्थंचज्ञात्वाकृष्णांशमुत्तमम् ॥ ७ ॥ महीपतिंपुरस्कृत्यसमाजग्मुर्नृपास्तदा ॥ ददृशुस्तंमहात्मानं
पुंडरीकनिभाननम् ॥ ८ ॥ प्रसन्नवदनाःसर्वेप्रशशंसुःसमंततः ॥ तदामहीपतिःक्रुद्धोवचनंप्राहभूपतीन् ॥ ९ ॥ यस्येयंचकृताश्लाघायु
ष्माभिर्दूरवासिभिः ॥ पितरौतस्यबलिनौमाहिष्मत्यांमृतिंगतौ ॥ १० ॥ जम्बुकोनामभूपालोनार्मदीयैःसमन्वितः ॥ बद्धातौप्रश्रयेगे
हंलुंठयित्वाधनंबहु ॥ ११ ॥ शिलापत्रेसमारोप्यतयोर्गात्रमचूर्णयत् ॥ शिरसीचतयोश्छित्त्वावटवृक्षेसमारुहत् ॥ १२ ॥ अद्यापितौ
स्थितौवीरौहापुत्रेतिप्रभाषिणौ ॥ प्रेतदेहेचपितरौयस्यप्राप्तौमहाबलौ ॥ १३ ॥ तस्योदयोवृथाज्ञेयोवृथाकीर्तिःप्रियंकरी ॥ इतिश्रुत्वा
सकृष्णांशोभूपतीन्प्राहनम्रधीः ॥ १४ ॥ गतौमत्पितरौसार्द्धंगुर्जरेयत्रवैरणः ॥ म्लेच्छैर्नराशनैःसार्द्धंतन्नृपेणरणोऽभवत् ॥ १५ ॥ देश
राजोवत्सराजोयुद्धंकृत्वाभयंकरम् ॥ म्लेच्छैस्तैश्चहतौतत्रश्रुतेयंविश्रुताकथा ॥ १६ ॥ मातुलेनाद्यकथितंनवीनंमरणंतयोः ॥
चेत्सत्यंवचनंतस्यपश्यध्वंममपौरुषम् ॥ १७ ॥ इत्युक्त्वातान्सकृष्णांशोमातरंप्राहसत्वरम् ॥ हेतुंचवर्णयामासभाषितंचमहीपतेः ॥
॥ १८ ॥ श्रुत्वावज्रसमंवाक्यंरुरोदजननीतदा ॥ नोत्तरंप्रददौमातापतिदुःखेनदुःखिता ॥ १९ ॥ ज्ञात्वापितृवधंश्रुत्वाजम्बुकांशि
वकिंकरम् ॥ मनसासचकृष्णांशस्तुष्टावपरमेश्वरीम् ॥ २० ॥ जयजयजयजगदम्बभवानिअखिललोकसुरपितृमुनिखानि ॥ त्व
याततंसचराचरमेवविश्वंपातमिदंहृतमेव ॥ २१ ॥ इतिध्यात्वासकृष्णांशःसुष्वापनिजसद्मनि ॥ तदाभगवतीतुष्टातालनंबल
वत्तरम् ॥ २२ ॥ मोहयित्वाशुतत्पार्श्वेप्रेषयामाससर्वगा ॥ चतुर्लक्षबलैःसार्द्धंतालनःशीघ्रमागतः ॥ २३ ॥ स्वसैन्यंचोदया
मासचैकलक्षंमहाबलम् ॥ बलखानिस्तदाप्राप्तश्चैकलक्षबलान्वितः ॥ २४ ॥ अनुजंतत्रसंस्थाप्यसंश्रियाख्येमहाबलः ॥ सज्जी
भूतान्समालोक्यतानुद्यानेससैन्यकान् ॥ २५ ॥ भीतःपरिमलोराजाकृष्णांशंप्रातिचाययौ ॥ विह्वलंनृपमालोक्यकृष्णांशोऽब्रवी

सयन्मुदा॥२६॥लक्षसैन्यंतदीयंचगृहीत्वाचाधिपोऽभवत् ॥ शतघ्न्यःपंचसाहस्रानानावर्णाःसुवाहनाः॥ २७ ॥ पताकाःपंचसाहस्राःसाहस्राः
काष्ठकारिणः ॥ गजादशसहस्राश्चरथाःपंचसहस्रकाः ॥ २८ ॥ त्रिलक्षाश्चहयाःसर्वेउष्ट्रादशसहस्रकाः ॥ शेषाःपदातयोज्ञेयास्तस्मिन्सै
न्येभयानके ॥ २९ ॥ तालनश्चसमायातःसर्वसेनाधिपोऽभवत् ॥ देवसिंहोरथानांचसर्वेषामीश्वरोऽभवत् ॥ ३० ॥ बलखानिर्हयानांच
सर्वेषामधिपोऽभवत् ॥ आह्लादश्चगजानांचसर्वेषामधिपोऽभवत् ॥ ३१ ॥ पतीनांचैवसर्वेषांकृष्णांशश्चाधिपोऽभवत् ॥ नत्वातेमलनां
भूयोदत्वादानान्यनेकशः ॥ ३२ ॥ समाययुश्चतेसर्वेदक्षिणाशांबलान्विताः ॥ पक्षमात्रगतःकालोमार्गेतस्मिन्रणैषिणाम् ॥ ३३ ॥
छित्त्वातत्रवनंघोरंनानाकंटकसंयुतम् ॥ सेनांनिवासयामासुर्निर्भयास्तेमहाबलाः ॥ ३४ ॥ देवसिंहमतेनैवयोगिनस्तेतदाभवन् ॥ नर्त
कश्चैवकृष्णांशश्चाह्लादोडमरुप्रियः ॥ ३५ ॥ मड्डुधारीतदादेवोवीणाधारीचतालनः ॥ वत्सजःकांस्यधारीचबलखानिर्महाबलः ॥ ३६ ॥
मातुरग्रेस्थितास्तेवैननृतुःप्रेमविह्वलाः ॥ मोहितादेवकीचासीन्नज्ञातंतत्रकारणम् ॥ ३७ ॥ मोहितांमातरंदृष्ट्वापरंहर्षमुपाययुः ॥ तदा
तांकथयामासुर्वयंतेतनयाहिभोः ॥ ३८ ॥ नत्वातांप्रययुःसर्वेपुरींमाहिष्मतींशुभाम् ॥ नगरंमोहयामासुर्वाद्यगानविशारदाः ॥ ३९ ॥
दूत्यासार्द्धंरिपोर्गेहंययुस्तेकार्यतत्पराः ॥ नृत्यगानसुवाद्यैश्चराज्ञस्तेमोहनेरताः ॥ ४० ॥ विसंज्ञांमाहिषींकृत्वाकृष्णांशःसर्वमोहनः ॥ प्रा
प्तवांस्तत्रयत्रासौतत्सुताविजयैषिणी ॥ ४१ ॥ दृष्ट्वासासुंदरंरूपंश्यामांगंपुरुषोत्तमम् ॥ मुमोहवशमापन्नामैथुनार्थसमुद्यता ॥ ४२ ॥
दृष्ट्वातथागतांनारींकृष्णांशःश्लक्ष्णयागिरा ॥ शत्रोर्भेदंचपप्रच्छकामिनींमदविह्वलाम् ॥ ४३ ॥ साहभोदेवकीपुत्रयदिपाणिंग्रहीष्यसि ॥
तर्हितेकथयिष्यामिपितुर्भेदंहिदारुणम् ॥ ४४ ॥ तथेत्युक्त्वासबलवाँस्तस्याःपाणिंगृहीतवान् ॥ ज्ञात्वाभेदंरिपोःसर्वंतामाश्वास्यययौमु
दा ॥ ४५ ॥ एतस्मिन्नन्तरेराज्ञीबाधिताप्राहयोगिनम् ॥ देशराजप्रियाहारंनवलक्षस्यमूल्यकम् ॥४६॥ तुभ्यंदास्यामिसंतुष्टानृत्यगान
विमोहिता ॥ इतिश्रुत्वावत्ससुतस्तांप्रशस्यगृहीतवान् ॥ ४७ ॥ प्रययौबंधुभिःसार्द्धंजम्बुकोयत्रतिष्ठति ॥ ननर्ततत्रकृष्णांशोबलखा ॥ ६
निरगायत ॥ ४८ ॥ आह्लादस्तालनोदेवोदध्मुर्वाद्यगतौमुदा ॥ मोहितोऽभून्नृपस्तत्रकालियःस्वजनैःसह ॥ ४९ ॥ कामंवरयकृष्णां

गयादितेहृदयोस्थितम् ॥ इतिश्रुत्वावचःशत्रोर्बलखानिर्महाबलः ॥ ५० ॥ तमाहभोमहीपाललक्षावर्तिवरांगना ॥ स्वाविद्यांदर्शयेन्मह्यं तदातृप्तिंव्रजाम्यहम् ॥ ५१ ॥ इतिश्रुत्वातथामत्वालक्षावर्तिनृपोत्तमः ॥ सभायांनर्तयामासदेशराजप्रियांतथा ॥ ५२ ॥ सावेश्यासु तमाह्लादंज्ञात्वायोगित्वमागतम् ॥ रुरोदतत्रदुःखार्तानेत्रादश्रूणिमुंचती ॥ ५३ ॥ रुदितांतांसमालोक्यरुदन्नाह्लादएवसः ॥ स्वभुजौ ताडयामासतत्प्रियार्थंमहाबलः ॥ ५४ ॥ कृष्णांशस्तत्रतंहारंतस्याःकंठेप्रदत्तवान् ॥ उवाचक्रोधताम्राक्षस्तामाश्वास्यपुनःपुनः॥५५॥ अहंचोदयसिंहोऽयंपितुर्वैरार्थमागतः ॥ हनिष्येस्वरिपुंभूपंसात्मजंसबलंतथा ॥५६ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यकालिकोबलवत्तरः ॥ पितुराज्ञां पुरस्कृत्यशतव्यूहसमन्वितः ॥ ५७ ॥ तेषांचबंधनायैवकपाटंसमरुंधत ॥ ताञ्छत्रून्समनुज्ञायपाशहस्तान्सशस्त्रगान् ॥ ५८ ॥ स्वंस्वं खड्गंसमाकृष्यक्षात्रियास्तेसमाहनन्॥शतशूरेहतेतैश्चकालियोभयकातरः॥५९॥त्यक्त्वातातंप्रदुद्रावतेतुगेहाद्बहिर्ययुः॥स्वसैन्यंशीघ्रमासाद्य युद्धायसमुपस्थिताः ॥६०॥ शिविराणिकृतान्येवनर्मदाकूलमास्थिताः॥कृत्वातुनर्मदासेतुंनलवमात्रंसुपुष्टिदम् ॥ ६१ ॥ स्वसैन्यंतारयामा सचतुरंगसमन्वितम् ॥ रुरोधनगरींसर्वांबलखानिर्बलैर्युतः ॥६२॥ शतघ्नीरग्रतःकृत्वामहच्छब्दकरीस्तदा ॥ माहिष्मत्याश्चहर्म्याणिपातया मासभूतले ॥ ६३ ॥ नराश्चस्वकुलैःसार्द्धं मुख्यद्रव्यसमन्विताः ॥ विंध्याद्रेश्चगुहांप्राप्यतत्रोषुर्भयकातराः ॥ ६४ ॥ कालियस्तुगजानीके पंचशब्दगजेस्थितः ॥ हस्तिपादशसाहस्राय्युद्धायसमुपाययुः ॥ ६५ ॥ तस्यानुजःसूर्यवर्मात्रिलक्षैस्तुरगैर्युतः ॥ तुंदिलश्चरथैःसार्द्धंरथस्थ श्चसहस्रकैः ॥ ६६ ॥ रंकणोवंकणश्चोभौचतुर्लक्षपदातिभिः॥जग्मतुस्तौमहाम्लेच्छौम्लेच्छभूपसहस्रकैः ॥६७॥ दाक्षिणात्यग्रामपास्तेतौपुर स्कृत्यसंययुः ॥ उभेसेनेसमासाद्ययुद्धायसमुपस्थिते ॥ ६८ ॥ तयोश्चतुमुलंयुद्धमभवल्लोमहर्षणम् ॥ त्रियामेरक्तवाह्याचवाहयंश्चनदीं तदा ॥ ६९ ॥ दृष्ट्वास्रजांनदींघोरांमांसकर्दमवाहिनीम् ॥ बलखानिरमेयात्माखड्गपाणिर्नरोययौ ॥ ७० ॥ भल्लहस्तस्तदादेवोमनोरथ हयेस्थितः ॥ बिंदुलस्थश्चकृष्णांशःखड्गेनैवरिपूनहन् ॥ ७१ ॥ आह्लादश्चगदाहस्तःपोथयामासवाहिनीम् ॥ रूपणोनामशूद्रश्चहस्तशक्ति रहन्रिपून् ॥ ७२ ॥ तालनोहस्तानीस्त्रिंशोमाहिष्मत्यांहनन्ययौ ॥ एवंमहाभयेजातेरणेतस्मिन्महाबले ॥ ७३ ॥ दुद्रुवुःसर्वतोवीरास्त्राहि

त्राहीत्यवादयन् ॥ प्रभग्नंस्वबलंदृष्ट्वाकालियोबलखानिकम् ॥ ७४ ॥ गजस्थस्ताडयामासस्वबाणैस्तंमहाबलः ॥ हरिणीवडवातस्य
ज्ञात्वास्वामिनमातुरम् ॥ ७५ ॥ गजोपरिसमास्थायस्वपादैस्तमपातयत् ॥ पतितेकालियेवीरेपंचशब्दोमहागजः ॥ ७६ ॥ शृंखलैस्ता

डयामासशूरांस्तान्मदमत्तरान् ॥ मूर्च्छितेपंचशूरेतुरूपणोभयकातरः ॥ ७७ ॥ देवकींवर्णयामासयथाजातंगजेनवै ॥ तदातुदुःखिताद
वीदोलामारुह्यसत्वरा ॥ ७८ ॥ तंगजंचसमासाद्यवर्णयामासकारणम् ॥ गजराजनमस्तुभ्यंशक्रदत्तमहाबल ॥ ७९ ॥ एतेपुत्रास्तुते
वीरपालनीयायथापितुः ॥ इतिश्रुत्वादिव्यगजोदेवमायाविशारदः ॥ ८० ॥ देवकींशरणंप्राप्यक्षमस्वागस्कृतंमम ॥ इत्युक्तेगजराजेतुकृ
ष्णांशोबलवत्तरः ॥ ८१ ॥ त्यक्त्वामूर्च्छांययौतत्रयत्राह्लादश्चमूर्च्छितः ॥ तमुत्थायकरस्पर्शैर्बलखानिसमन्वितः ॥ ८२ ॥ पितुर्गजंमहाम
त्तमाह्लादायप्रदत्तवान् ॥ करालमश्वंदिव्यांगंरूपणायतदाददौ ॥ ८३ ॥ मूर्च्छितंकालियंशत्रुंबद्धासनिगडैर्दृढैः ॥ सेनान्तंप्रेषयामासबल
खानिर्महाबलः ॥ ८४ ॥ सूर्यवर्मातदाज्ञात्वाबद्धंबंधुंचकालियम् ॥ प्रययौशत्रुसेनान्तंक्रोधस्फुरितकन्धरः ॥ ८५ ॥ तमायान्तंसमालो
क्यतेवीरायुद्धदुर्मदाः ॥ रथस्थंमंडलीकृत्यस्वंस्वमस्त्रंसमाक्षिपन् ॥ ८६ ॥ कुंठितेऽस्त्रेतदातेषांविस्मितास्तेऽभवन्मुने ॥ चिन्तांचमहतीं
प्राप्ताःकथंवध्योभवेदयम् ॥ ८७ ॥ तस्यास्त्रैस्तेमहावीराव्रणार्तिभयपीडिताः ॥ त्यक्त्वायुद्धंपुनर्गत्वारणंचक्रुःपुनःपुनः ॥ ८८ ॥ एवं
कतिदिनान्येवबभूवरणउत्तमः ॥ आह्लादोवत्सजोदेवस्तालनोभयसंयुतः ॥ ८९ ॥ कृष्णांशंशरणंजग्मुस्तेनवीरेणमोहिताः ॥ कृष्ण
स्तुतंतथादृष्ट्वादेवींविश्वविमोहिनीम् ॥ ९० ॥ तुष्टावमनसावीरोरात्रिसूक्तंपठन्हृदि ॥ तदातुष्टाजगद्धात्रीदुर्गादुर्गार्तिनाशिनी ॥ ९१ ॥
मोहयित्वातुतंवीरंतत्रैवांतरधीयत ॥ निद्रयामोहितंदृष्ट्वाकृष्णांशस्तुमहाबली ॥ ९२ ॥ बबंधनिगडैस्तंचदेवक्यन्तेसमागमत् ॥ तुंदिल
श्चतथाज्ञात्वाभ्रातृशोकपरिप्लुतः ॥ ९३ ॥ आजगामहयारूढःखड्गहस्तोमहाबली ॥ रिपुसैन्यस्यमध्येतुबहुशूरानताडयत् ॥ ९४ ॥
माहिष्मत्याश्चतेशूरारंकणेनसमन्विताः ॥ भग्नयामासतत्सैन्यंतालनेनप्रपालितम् ॥ ९५ ॥ प्रद्रुतंस्वंबलंदृष्ट्वातालनःपरिघायुधः ॥ शिरां ॥ ४॥
सिपोथयामासम्लेच्छानांचपृथक्पृथक् ॥ ९६ ॥ वंकणंचतथाहत्वाखड्गेनैवचरंकणम् ॥ तुंदिलंचतथाबद्ध्वादिनान्तोशिबिरंययौ ॥ ९७ ॥

कालियेचरिपौबद्धेसम्बद्धेसूर्यवर्मणि ॥ तुंदिलेचतथाबद्धेरंकणेवंकणेहते ॥ ९८ ॥ सहस्रंम्लेच्छराजानोहतशेषाबलान्विताः ॥ पक्षमात्रमहो
रात्रंयुद्धंचक्रुःसमंततः ॥ ९९ ॥ प्रत्यहंताल्हनोवीरःसेनापतिरमर्षणः ॥ षष्टिभूपाञ्चघानाशुशत्रुसैन्यभयंकरः ॥ १०० ॥ भयभीतारिपोः
शूराहताभूपाहतौजसः ॥ हतशेषाययुर्गेहमर्द्धसैन्याभयातुराः ॥ १०१ ॥ जम्बुकस्तुतथाश्रुत्वादुःखितोगेहमाययौ ॥ व्रतंह्यनशनंकृत्वारा
त्रौशोचञ्शयीतवान् ॥ १०२ ॥ निशीथेसमनुप्राप्तेतत्सुताविजयैषिणी ॥ पूर्णातुसाकलाज्ञेयाराधायाव्रजवासिनी ॥ १०३ ॥ आश्वा
स्यपितरंतंचययौमायाविशारदा ॥ रक्षकाञ्छिविराणांचमोहयित्वासमाययौ ॥ १०४ ॥ भ्रातरोयत्रगत्वासौतत्रसर्वानबोधयत् ॥ कृत्वासा
राक्षसींमायांपंचवीरानमोहयत् ॥ १०५ ॥ निरस्त्रकवचान्बंधून्प्रतिदोलांसमारुहत् ॥ पितुरंतिकमासाद्यतस्मैभ्रातॄन्ददौमुदा ॥ १०६ ॥
प्रभातेबोधिताःसर्वेस्नानध्यानादिकाःक्रियाः॥कृत्वाययूरिपोःशालांदृष्टवन्तोनतास्तदा॥१०७॥बभूवुर्दुःखिताःसर्वेकिमिदंकारणंकथम्॥तानु
वाचतदादेवःप्राताह्यत्ररिपोःसुता॥१०८॥कृत्वासाराक्षसींमायांहृत्वातान्गेहमाययौ॥तस्माद्यूयंमयासार्द्धंगत्वायत्रैवतद्गुरुः ॥१०९॥ विंध्यो
परिमहारण्येनानासत्वनिषेविते॥कुटीरंतस्यतत्रैवनाम्नैवैलविलीहिसः॥११०॥ योगसिद्धियुतःकामीराक्षसेभ्योहिनिर्भयः॥जम्बुकस्यसुतातत्र
प्रत्यहंवाजनैर्युता ॥१११॥ एकाकिनीचसारात्रौस्वगुरुंतमररिमत् ॥कृतेयंचैलविलिनामायामनुजमोहिनी ॥११२॥ कार्यसिद्धिंगमिष्यामो
गत्वातंपुरुषाधमम्॥इतिश्रुत्वातुचत्वारोविनाह्लादंययुर्वनम्॥११३॥गीतनृत्यप्रवाद्यैश्चमोहयित्वाचतंदिने॥वासंचक्रुश्चतत्रैवधूर्तमायाविशा
रदम्॥११४॥सतुपूर्वभवेदैत्यश्चित्रोनाममहासुरः॥बाणकन्यामुषांनित्यंकांक्षीशंकरपूजकः ॥११५॥ जातऐलविलीनामपक्षपूजीसवेगवान्॥
तयोर्मध्येप्रमाणोऽयंविवाहोमेयदाभवेत् ॥ ११६ ॥ तदाहंत्वांभजिष्यामिसंत्यक्त्वोद्वाहितंपतिम् ॥ हतेतस्मिन्महाधूर्तेगत्वासंग्राममूर्द्धनि
॥ ११७ ॥ जम्बुकस्यययुर्दुर्गेदृष्ट्वातेतंसमारुहन् ॥ हत्वातत्रस्थितान्वीराञ्छतघ्न्यःपरिखाकृताः ॥ ११८ ॥ तदातुजम्बुकोराजाशिवद
त्तवरोबली ॥ जित्वापंचमहावीरान्बद्ध्वातान्निगडैर्दृढैः ॥ ११९ ॥ शैवंयज्ञंचकृतवांस्तेषांनाम्नोपबृंहितम् ॥ रूपणस्तुतथाज्ञात्वादेवकीं
प्रत्यवर्णयत्॥१२०॥तदातुदुःखितादेवीभवानींभयहारिणीम्॥मनसाचजगामाशुशरण्यांशरणंसती ॥ १२१ ॥ तदातुष्टाजगद्धात्रीस्वप्रान्ते

 तामवर्णयत् ॥ अहोदेवकिकल्याणिपुत्रशोकंत्यजाधुना ॥ १२२ ॥ यदातुजम्बुकोराजाशिवदत्तवरोबली ॥ होमंकर्तासमन्दात्मातेषांच
 बलिहेतवे ॥ १२३ ॥ मोहयित्वातदाहंतंमोचयित्वाचतेसुतान् ॥ विजयंते प्रदास्यामिमाचशोकेमनःकृथाः ॥ १२४ ॥ इतिश्रुत्वासतीदे
वीनमस्कृत्यमहेश्वरीम् ॥ पूजयामासविधिवद्धूपदीपोपहारकैः ॥ १२५ ॥ एतस्मिन्नन्तरेराजादेवमायाविमोहितः ॥ सुष्वापतत्रहोमान्ते
तेचजाताह्यबंधनाः ॥ १२६ ॥ तैर्बद्धोजम्बुकोराजानिगडैरायसैर्दृढैः ॥ तेतंबद्ध्वाययुःशीघ्रंदेवकींप्रतिनिर्भयाः ॥ १२७ ॥ एतस्मिन्नन्तरे
तत्रकालियाद्यास्त्रयःसुताः ॥ त्रिलक्षंसैन्यमादाययुद्धायसमुपाययुः ॥ १२८ ॥ पुनर्युद्धमभूद्घोरंसेनयोरुभयोस्तदा ॥ तालनाद्याश्च
चत्वारोहत्वातांरिपुवाहिनीम् ॥ १२९ ॥ त्रीञ्छत्रून्कोष्टकीकृत्यस्वशस्त्रैर्जघ्नुरूर्जिताः ॥ एवंदिनानिकतिचित्तत्रजातोमहारणः ॥१३० ॥
कालियोदुःखितोभूत्वासस्मारमनसाहरम् ॥ मोहनंमंत्रमासाद्यमोहयामासतान्रिपून् ॥ १३१ ॥ एतस्मिन्नन्तरेदेवीदेवकीपतिदेवता ॥
पातिव्रत्यस्यपुण्येनसुतान्तिकमुपागता ॥ १३२ ॥ बोधयित्वातुकृष्णांशंपंचशब्दगजस्थितम् ॥ पुनस्तुष्टावजननींसर्वविश्वविमोहिनी
म् ॥ १३३ ॥ तदातुष्टास्वयंदेवीबोधयामासतान्मुदा ॥ आह्लादःसूर्यवर्माणंकालियंचततोऽनुजः ॥ १३४ ॥ जघानबलखानिस्तंतुंदि
लंजम्बुकात्मजम् ॥ तेतुपूर्वभवेविप्रजरासंधःसकालियः ॥ १३५ ॥ द्विविदोवानरःशूरःसूर्य्यवर्माहचाभवत् ॥ त्रिशिरास्तुंदिलोजातःशृ
गालःसचजम्बुकः ॥ १३६ ॥ नित्यवैरकराःसर्वेभूपाश्चासन्महीतले ॥ हतेषुशत्रुपुत्रेषुदेवकीजम्बुकंरिपुम् ॥ १३७ ॥ खड्गेनतर्जयामास
पतिशोकपरायणा ॥ कृष्णांशःशिरसीपित्रोर्गृहीत्वास्नेहकातरः ॥ १३८ ॥ जम्बुकस्यैवहृदयेस्थापयामासविह्वलः ॥ विहस्यतौतदा
तत्रनोचतुर्वचनंप्रियम् ॥ १३९ ॥ चिरंजीवहिकृष्णांशगयांकुरुमहामते ॥ इतिवाणीतयोर्जाताबालिनोःप्रेतदेहयोः ॥ १४० ॥ खड्गहस्ता
चसादेवीशिलायंत्रेतुतंरिपुम् ॥ संस्थाप्यचोदयामासस्वपुत्रान्हर्षसंयुता ॥ १४१ ॥ हेपुत्राःस्वपितुःशत्रुंजम्बुकंपुरुषाधमम् ॥ खंडंखंडं
चतिलशःकृत्वानन्दसमन्विताः ॥ १४२ ॥ संचूर्णयततद्गात्रंतत्तैलैर्मदनिर्मितैः ॥ स्नास्याम्यहंतथेत्युक्त्वारुरोदजननीभृशम् ॥ १४३ ॥
तथाकृत्वातुतेपुत्रामाहिषींसमुतांतदा ॥ बलखानियुतास्तत्राहूयचक्रुश्चतत्क्रियाम् ॥ १४४ ॥ तदापरिमलंराज्ञीदृष्ट्वास्वामिनमातुरम् ॥

मरणायोन्मुखंविप्रपंचत्वमगमन्मुने ॥ १४५ ॥ तत्सुतास्वड्गमानीयबलखानिभुजंप्रति ॥ कृत्वातुमूर्छयित्वातंतत्पक्षानन्वधावत ॥१४६॥
तालनंदेवसिंहंचरामांशंचतथाविधम् ॥ कृत्वान्यांश्चतथाशत्रूनगच्छत्कुलकातरा ॥ १४७ ॥ कृष्णांशंमोहयित्वाशुमाययाचसमाहरत् ॥
हतेतत्रशतेशूरेबलखानिरमर्षितः ॥१४८॥ तच्छिरश्चसमाहृत्यचितायांचसमाक्षिपत् ॥ तदावाणीसमुत्पन्नाबलखानेशृणुष्वभोः ॥१४९॥
अवध्याचसदानारीत्वयावध्याह्यधर्मिणा ॥ फलमस्यविवाहेस्वेभोक्तव्यंपापकर्मणः ॥ १५० ॥ इतिश्रुत्वातदादुःखीबलखानिर्ययौपुरम् ॥
ततस्तुसैनिकाःसर्वेमहाहर्षसमन्विताः ॥ शतोष्ट्रभारवाह्यानिलुंठयित्वाधनानिच ॥१५१॥ महावतींसमाजग्मुःकृतकृत्यत्वमागताः ॥ हतशे
षैश्चार्द्धसैन्यैःसहितागेहमाययुः ॥१५२॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेद्वादशोऽ
ध्यायः॥१२॥छ॥ऋषयऊचुः॥ कस्मिन्मास्यभवद्युद्धंतयोःकतिदिनानिच॥तत्पश्चात्स्वपुरींप्राप्यतदाकिमभवन्मुने ॥१॥ सूतउवाच॥पौष
मास्यभवद्युद्धंतयोः शतदिनानिच ॥ ज्येष्ठेमासिगृहंप्राप्तादध्मुर्वाद्यान्यनेकशः ॥ २ ॥ श्रुत्वापरिमलोराजास्वसुताज्ञायिनोबलीन् ॥
ददौदानानिविप्रेभ्यःसुखंजातंगृहेगृहे ॥ ३ ॥ इतिश्रुत्वामहीराजोबलखानिंमहाबलम् ॥ तत्रागत्यनमस्कृत्यवचनंप्राहनम्रधीः ॥ ४ ॥
अर्द्धकोटिमितंद्रव्यंमत्तः प्राप्यसुखीभव ॥ माहिष्मत्याश्चराष्ट्रेमेदेहिवीरनमोस्तुते ॥ ५ ॥ वर्षेवर्षेचतद्द्रव्यंगृहाणबलवन्प्रभो ॥ इतिश्रु
त्वातथामत्वाबलखानिर्गृहंययौ ॥६ ॥ वयस्त्रयोदशाब्देचकृष्णांशेबलवत्तरे ॥ यथाजाताहरेर्लीलाभृगुश्रेष्ठतथाशृणु ॥७ ॥ भाद्रेशुक्लेत्रयो
दश्यांचाह्लादः सानुजोययौ ॥ गयार्थेधनमादायहस्त्यश्वरथसंकुलम् ॥ ८ ॥ कृष्णांशोबिन्दुलारूढोवत्सजोहरिणींस्थितः ॥ देवःपपीह
कारूढःसुखखानिः करालके ॥ ९ ॥ चत्वारोद्विदिनान्तेचगयाक्षेत्रंसमाययुः ॥ पूर्णिमांतेपुरस्कृत्यषोडशश्राद्धकारिणः ॥ १० ॥
शताञ्छतान्गजांश्चैवभूषितांश्चरथांस्तथा ॥ ददुर्हयान्सहस्रंचहेममालाविभूषितान् ॥ ११ ॥ गावोहिरण्यरत्नानिवासांसिविविधानिच ॥
दत्वातेसुफलीभूत्वास्वगेहायदधुर्मनः ॥ १२ ॥ लक्षावर्तिस्तुयावेश्यायपौबदरिकाश्रमम् ॥ प्राणांस्तत्रपरित्यज्यसाप्सरत्वमुपागता ॥
॥ १३ ॥ राकाचंद्रेतुसंप्राप्तेराहुग्रस्तेतमोमये ॥ काश्यांसमागताभूपानानादेश्याःकुलैःसह ॥ १४ ॥ हिमालयगिरौरम्येनानाधातुवि

चित्रिते ॥ तत्रशार्दूलवंशीयोनेत्रसिंहोमहीपतिः ॥१५॥ रत्नभानौहतेशूरेनेत्रसिंहोभयातुरः ॥ नवतुंगेसमासाद्यतोषयामासवासवम् ॥१६॥
द्वादशाब्दान्तरेदेवोददौढक्कामृतंमुदा ॥ पार्वत्यानिर्मितोयस्तुवासवायस्वसेविने ॥ १७ ॥ ददौढक्कामृतंराज्ञेपुनः प्राहशुभंवचः ॥
अस्यशब्देनभूपालत्वत्सैन्यंजीवयिष्यसि ॥ १८ ॥ क्षयंशीघ्रंगमिष्यंतिशत्रवस्तेमहाभटाः ॥ प्राप्तेढक्कामृतेतस्मिन्नेत्रसिंहोमहाबलः ॥१९॥
नगरंकारयामासतत्रसर्वजनैर्युतम् ॥ योजनान्तेचतुर्द्वारंदुराधर्षंपरैः सदा ॥ २० ॥ नेत्रसिंहगढंनाम्नाविख्यातंभारतेभुवि ॥
काश्मीरान्तेकृतंराज्यंतेनशृंगसमंततः ॥ २१ ॥ पालितंनेत्रसिंहेनतत्पुरंपुत्रवन्मुने ॥ नेत्रपालइतिख्यातोग्रामोऽसौदुर्गमः परैः ॥ २२ ॥
सोऽपिराजासमायातोनेत्रसिंहोमहाबलः ॥ कन्यास्वर्णवतीतस्यरेवत्यंशसमन्विता ॥ २३ ॥ कामाक्ष्यावरदानेनसर्वमायाविशारदा ॥ दृष्ट्वातां
सुंदरींकन्यांबालेन्दुसदृशाननाम् ॥ २४ ॥ मूर्च्छिताश्चाभवन्भूपारूपयौवनमोहिताः ॥ दृष्ट्वातांचतथाह्लादः सर्वरत्नविभूषिताम् ॥ २५ ॥
षोडशाब्दवयोयुक्तांकामिनींरतिरूपिणीम् ॥ मूर्च्छितश्चापतद्भूमौसातंदृष्ट्वामुमोहवै ॥ २६ ॥ दोलामारुह्यतत्सख्यौनृपान्तिकमुपाययुः ॥
आह्लादस्तुसमुत्थायमहामोहत्वमागतः ॥ २७ ॥ दृष्ट्वातथाविधंबंधुंकृष्णांशः प्राहदुःखितः ॥ किमर्थंमोहयामासभवाँस्तत्वविशारदः ॥
॥ २८ ॥ रजोरागात्मकंविद्धिप्रमादंमोहजंतथा ॥ ज्ञानासिनाशिरस्तस्यछिंधित्वमजितः सदा ॥ २९ ॥ इतिश्रुत्वावचोभ्रातुस्त्यक्त्वामो
हंययौगृहम् ॥ भोजयित्वाद्विजश्रेष्ठान्सहस्रंवेदतत्परान् ॥ ३० ॥ दुर्गामाराधयामासजप्त्वामध्यचरित्रकम् ॥ मासान्तेचतदादेवीदत्वाभी
ष्टंह्लादिस्थितम् ॥ ३१ ॥ मोहयामासतांकन्यांविवाहार्थमनिन्दिता ॥ स्वप्नेददर्शसाबालारामांशंदेवकीसुतम् ॥ ३२ ॥ प्रातर्बुद्ध्वातुसं
चिंत्यमहामोहमुपाययौ ॥ तदाध्यात्वाचकामाक्षींसिवाभीष्टप्रदायिनीम् ॥ ३३ ॥ पौषमासेतुसंप्राप्तेशुककंठेसुपत्रिकाम् ॥ बद्ध्वातंप्रेषया
मासशुकंपत्रस्थितंप्रियम् ॥ ३४ ॥ सगत्वापुष्पविपिनंमहावतिपुरीस्थितम् ॥ नरशब्देनवचनंकृष्णांशायशुकोब्रवीत् ॥ ३५ ॥ वीरते
ऽवरजोबंधुर्नाम्नाह्लादोमहाबलः ॥ तस्मैहिप्रेषितापत्रंस्वर्णवत्याहितप्रदा ॥ ३६ ॥ तांज्ञात्वाचपुनस्तस्याउत्तरंदेहिमात्प्रियम् ॥ अथवा
पत्रमालिख्यतत्त्वंमेकुरुकंठके ॥ ३७ ॥ इतिश्रुत्वादयावीरोगृहीत्वापत्रमुत्तमम् ॥ ज्ञातवांस्तत्रवृत्तांतमाह्लादायपुनर्ददौ ॥ ३८ ॥ जम्बु

कश्चनृपोवीरोरुद्रदत्तवरोबली ॥ अजेयोन्यनृपैर्वीरस्त्वयायुधिनिपातितः ॥ ३९ ॥ तथाविधंमत्पितरमिंद्रदत्तवरंरिपुम् ॥ तवेमंजहिसंग्रामे ममपाणिग्रहंकुरु ॥ ४० ॥ इतिज्ञात्वासआह्लादस्तामाश्वास्यहृदिस्थिताम् ॥ शुककंठेबबंधाशुलिखित्वापत्रमुत्तमम् ॥ ४१ ॥ सशुकः पन्नगःपूर्वंपुंडरीकेनशापितः ॥ रेवत्यंशस्यकार्यंचकृत्वामोक्षत्वमागतः ॥ ४२ ॥ मृतेतस्मिञ्छुकेरम्येदेवीस्वर्णवतीतदा ॥ दाहयित्वाददौ दानंविप्रेभ्यस्तस्यतृप्तये ॥ ४३ ॥ माघमासिचसंप्राप्तेपंचम्यांकृष्णपक्षके ॥ आह्लादःसप्तलक्षैश्चसैन्यैःसार्द्धंययौमुदा ॥ ४४ ॥ तालनाद्या श्चतेशूराःस्वंस्वंवाहनमाश्रिताः ॥ आल्हादंरक्षयन्तस्तेययुःपंचदशाहनि ॥ ४५ ॥ वंगदेशंसमुल्लंघ्यशीघ्रंप्राप्ताहिमालयम् ॥ रूपणंपत्र कर्त्तारंबलखानिरुवाचतम् ॥ ४६ ॥ गच्छत्वंवीरकवचीकरालाश्वंसमास्थितः ॥ पंचशस्त्रसमायुक्तोराजानंशीघ्रमावह ॥ ४७ ॥ युद्धचिन्हंतनौकृत्वामामागच्छत्वरान्वितः ॥ तथामत्वाशिखंडचंशोययौशीघ्रंसरूपणः ॥ ४८ ॥ सददर्शसभांराज्ञोबहुशूरसमन्विताम् ॥ पार्वतीयैर्नृपैःसार्द्धंसहस्रैर्बलवत्तरैः ॥ ४९ ॥ सउवाचनृपश्रेष्ठंनेत्रसिंहंमहाबलम् ॥ त्वत्सुतायाविवाहायबलखानिर्महाबलः ॥ ५० ॥ सप्त लक्षबलैर्युतःसंप्राप्तस्तवराष्ट्रके ॥ तस्मात्त्वंस्वसुतांशीघ्रमाह्लादायसमर्पय ॥ ५१ ॥ शुल्कंमेदेहिनृपतेयुद्धरूपंसुदारुणम् ॥ इतिश्रुत्वा वचस्तस्यसराजाक्रोधमूर्छितः ॥ ५२ ॥ पट्टनाधिपमाज्ञायभूपंपूर्णबलंरुषा ॥ अरुधत्सकपाटंचतस्यबंधनहेतवे ॥ ५३ ॥ पाशहस्ता ञ्छूरशतान्पट्टनाधिपरक्षितान् ॥ दृष्ट्वासरूपणोवीरःखड्गयुद्धमचीकरत् ॥ ५४ ॥ हत्वातन्मुकुटंराज्ञोगृहीत्वाकाशगोबली ॥ बलखानिं तुसंप्राप्याचिह्नंतस्मैन्यवेदयत् ॥ ५५ ॥ इतिश्रुत्वाप्रसन्नात्मासप्तलक्षदलैर्युतः ॥ अरुधन्नगरींसर्वांनेत्रसिंहेनरक्षिताम् ॥ ५६ ॥ नेत्रसिंहस्तु बलवान्पार्वतीयैर्नृपैःसह ॥ हिमतुंगतलंप्राप्ययुद्धार्थीतान्समाह्वयत् ॥ ५७ ॥ सहस्रंचगजास्तस्यहयालक्षंमहाबलाः ॥ सहस्रंचनृपाःशूरा श्चतुर्लक्षपदातिभिः ॥ ५८ ॥ योगसिंहोगजैःसार्द्धंबलखानिंसमाह्वयत् ॥ भोगसिंहोहयैःसार्द्धंकृष्णांशंचसमाह्वयत् ॥ ५९ ॥ विजयोनृपपुत्रश्चसर्वभूपातिभिःसह ॥ देवसिंहस्तथाम्लेच्छंरूपणंचसमाह्वयत् ॥ ६० ॥ तयोश्चासीन्महद्युद्धंसेनयोस्तत्रदारुणम् ॥ निर्भ याश्चैवतेशूराःपार्वतीयाःसमंततः ॥ ६१ ॥ जघ्नुस्तेशात्रवींसेनांद्विलक्षांवरिपालिताम् ॥ प्रभग्नंस्वबलंदृष्ट्वाचत्वारोमदमत्तराः ॥ ६२ ॥

दिव्यानश्वान्समारुह्यचक्रुःशत्रोर्महद्वधम् ॥ पुनरुज्जीविताःसर्वेढक्कामृतरवाद्बलाः ॥ ६३ ॥ युद्धायसंमुखंजग्मुर्भृगुश्रेष्ठपुनःपुनः ॥ अहो
रात्रंरणंचासीत्तेषांतत्रैवदारुणम् ॥ ६४ ॥ एवंसप्ताह्निसंजातेयुद्धेभीरुभयंकरे ॥ उपायैर्बहुभिर्वीराश्चक्रुश्चैवरणंबहु ॥ ६५ ॥ पुनस्ते
जीवमापन्नाजघ्नुस्तांत्रिपुसैन्यपान् ॥ तालनाद्यास्तुतेशूरादुःखितास्तत्रचाभवन् ॥ ६६ ॥ निराशांविजयेप्राप्यकृष्णांशंशरणंययुः ॥
तानाश्वास्यसकृष्णांशस्तत्रदिव्यहयेस्थितः॥६७॥नभोमार्गेणबलवान्स्वर्णवत्यंतिकंययौ॥हर्म्योपरिस्थितांदेवींसर्वशोभासमान्विताम् ६८॥
नत्वोवाचवचःश्लक्ष्णंकिंकरोहमिहोदयः ॥ शरण्यांत्वामुपागम्यकामाक्षीमिवभामिनि ॥ ६९ ॥ वृत्तान्तंकथयामासयथासीच्चमहारणः ॥
श्रमेणकर्शितावीरानिराशांप्रतिचागमन् ॥ ७० ॥ साहचोदयसिंहत्वंकामाक्ष्यामंदिरंव्रज ॥ अहंचस्वालिभिः सार्धंनवम्यांपूजनेरता ॥
॥ ७१ ॥ ढक्कामृतस्यवाद्येनपूजयेसर्वकामदाम् ॥ इतिश्रुत्वासबलवान्स्वसैन्यंप्रतिचागमत् ॥ ७२ ॥ अर्धशेषांरणात्सेनांपराजित्यचदुद्रु
वुः ॥ पट्टनाख्यपुरेप्राप्ताभयभीतामहाबलाः ॥ ७३ ॥ पराजितेरिपौतस्मिन्नेत्रसिंहःसुतैःसह ॥ गृहमागत्यबलवान्विप्रेभ्योगोधनंददौ ॥
॥ ७४ ॥ नवम्यांपितरंप्राहदेवीस्वर्णवतीतदा ॥ कामाक्षीसेवनेनाशुकुरुयाजोत्सवंमम ॥ ७५ ॥ यत्प्रसादाच्चविजयीदुर्जयेभ्योऽभवद्भवान् ॥
इतिश्रुत्वापिताप्राहस्वप्नोदृष्टस्तथामया ॥ ७६ ॥ पूजनान्मंगलंराज्ञांनोचेद्विघ्नोहिशोभने ॥ पित्रोक्तैवंनिशायांतुसासुतापितुराज्ञया ॥७७॥
ढक्कामृतस्यवाद्येनकामाक्षीमंदिरंययौ ॥ कृष्णांशोमाल्यकारस्यवधूर्भूत्वासमागतः ॥ ७८ ॥ ढक्कामृतंचनारीभ्योगृहीत्वात्वरितोययौ ॥
एतस्मिन्नन्तरेवीराः षष्टिवाहनसंयुताः ॥ ७९ ॥ ढक्कार्थंप्रययुः शीघ्रंसर्वशस्त्रैःसमुद्यताः ॥ तावागतान्सबलवान्दृष्ट्वाखड्गंगृहीतवान् ॥
॥ ८० ॥ पंचपंचाशताञ्छूराननयद्यमसादनम् ॥ कृष्णांशस्त्वरितोगत्वारूपणोयत्रातिष्ठाति ॥ ८१ ॥ ढक्कामृतंचसंप्राप्यहयारूढोययौ
सभाम् ॥ हृतेढक्कामृतेदिव्येनेत्रसिंहोभयातुरः ॥ ८२ ॥ ऐन्द्रंयज्ञंतथाकृत्वाहवनायपरोभवत् ॥ प्रभातेसमनुप्राप्तेतेवीराः स्वबलैः सह ॥
॥ ८३ ॥ तरसाप्रययुः सर्वेगजोष्ट्रहयसंस्थिताः ॥ दिनान्तेप्राप्तवंतश्चयत्राभूत्समहारणः ॥ ८४ ॥ कृष्णांशःपूजयित्वातंदध्मौढक्कामृतंब ॥
ली ॥ तच्छब्देनमृतावीराः पुनरुज्जीवितास्तदा॥८५॥सप्तलक्षबलंतस्यपुनःप्राप्तंमदातुरम् ॥ रुरोधनगरींसर्वांदध्मुर्वाद्यान्यनेकशः ॥८६॥

रुद्धेतुनगरेतस्मिन्नेत्रसिंहोभयातुरः ॥ स्वात्मानमर्पयामासवह्नौशक्रायधर्मिते ॥ ८७ ॥ तदाप्रसन्नोभगवानुवाचनृपतिंप्रति ॥ रामांशो
यंचकृष्णांशोभुविजातौकलैकया ॥ ८८ ॥ तस्मैयोग्यायसाकन्यारामांशाययशस्विने ॥ योगिनीयंस्वर्णवतीरेवत्यंशावतारिणी
॥ ८९ ॥ इत्युक्त्वाचस्वयंदेवोढक्कामृतमुमाप्रियम् ॥ हुत्वावह्नौसमाक्षिप्यदुर्गायैसंन्यवेदयत् ॥ ९० ॥ गतेतस्मिन्सुरपतौसराजाब्राह्मणैः
सह ॥ महीपतिंप्रतियर्यौमेलनार्थंसमुद्यतः ॥ ९१ ॥ तथागतंनृपंदृष्ट्वाकृष्णांशश्चमहीपतिः ॥ आह्लादमातुलःप्राहमान्यःसर्वबलैः
सदा ॥ ९२ ॥ राजन्नयंसबलवानाह्लादःसानुजैःसह ॥ मत्पंक्तौनस्थितोवीरःकुलेहीनत्वमागतः ॥ ९३ ॥ आर्याभीरीस्मृतातेषांकिंत्वया
विदितंनहि ॥ यदिदेयात्वयाकन्यातर्हित्वंहीनतांव्रज ॥ ९४ ॥ अतस्त्वंवचनंचेदंकुलयोग्यंशृणुष्वभोः ॥ चतुर्थान्बालकान्नीचांस्तालने
नसमन्वितान् ॥ ९५ ॥ वंचयित्वाविवाहार्थेशिरांस्येषांसमाहर ॥ मंडपान्तेमखंकृत्वाचामुंडायैसमर्पय ॥ ९६ ॥ त्वत्कन्ययासमाहूतावी
रावैरेवतीहिसा ॥ पश्चात्कन्यांस्वयंहत्वाकुलकल्याणमावह ॥ ९७ ॥ नोचेद्भवान्क्षयंयास्येत्सकुलोजम्बुकोयथा ॥ इतिश्रुत्वासशल्यां
शःसुयोधनमुखेरितम् ॥ ९८ ॥ तथेत्युक्त्वासवंकृत्वामंडपान्तेविधानतः ॥ निरस्त्रान्पंचयुष्मांश्चपूजयित्वातदानिशि ॥ ९९ ॥ रामांशा
यस्वकन्यांचदास्यामिकुलरीतिवान् ॥ इत्युक्त्वासययौसार्द्धंयत्राह्लादःसबांधवः ॥ १०० ॥ तमाहदंडवत्पादौनत्वाह्लादंसवैनृपः ॥ भवं
तोंशावताराश्चमयाज्ञाताःसुरोत्तमात् ॥ १०१ ॥ दुर्गोत्सवेययौगेहंतद्वधायसमुद्यतः ॥ सहस्रंमंडपेभूपान्संस्थाप्यस्वबलैःसह ॥ १०२ ॥
तालनाद्यांश्चषट्शूरान्मंडपांतेसमाह्वयत् ॥ विवाहप्रथमावर्तेयोगसिंहोऽसिमुत्तमम् ॥ १०३ ॥ वरमाहत्याशिरसिजगर्ज्जबलवान्रुषा ॥
तमाहतालनोधीमान्नयोग्यंभवताकृतम् ॥ १०४ ॥ श्रुत्वाहनेत्रसिंहस्तंकुलरीतिरियंबालिन् ॥ निरायुधैःपरैःसार्द्धंशास्त्रिणांतुमुलोहिनः ॥
॥ १०५ ॥ इतिश्रुत्वायोगसिंहंकृष्णांशस्तंसमारुधत् ॥ भोगसिंहंतथाकृत्यबलखानिर्गृहीतवान् ॥ १०६ ॥ विजयंतृतीयावर्तेसुखखा
निर्न्यरुंधत ॥ चतुर्थावर्तकेशत्रुंनृपंपूर्णबलंशठम् ॥ १०७ ॥ रूपणस्तंगृहीत्वाशुयुयुधेतद्बलैःसह ॥ पंचमेबहुराजानंतालनश्चसमारु
धत् ॥ १०८ ॥ षष्ठावर्त्तेनेत्रसिंहंतथाह्लादोगृहीतवान् ॥ संप्राप्तेतुमलेयुद्धेबहुशूराःक्षयंगताः ॥ १०९ ॥ निरायुधाःषड्बलिनःसंक्षम्यव्रण

मुत्तमम् ॥ निरायुधान्रिपून्स्वान्स्वांश्चक्रुःशक्तिप्रपूजकाः ॥ ११० ॥ एतस्मिन्नंतरेदेवःकालदर्शीसमागतः ॥ नभोमार्गेणतानश्वांस्तेभ्यआ
गत्यसंददौ ॥ १११ ॥ बिन्दुलंचैवकृष्णांशोदेवस्तत्रमनोरथम् ॥ रूपणश्चकरालाश्वंचाह्लादस्तुपपीहकम् ॥ ११२ ॥ हरिणींबलखानिश्च
तद्भ्राताहरिनागरम् ॥ सिंहिनींतालनःशूरःसमारुह्यरणोद्यताः ॥ ११३ ॥ रात्रौतन्नृपतेःसेनांहत्वाबद्ध्वाचतत्पतिम् ॥ दोलांगेहाच्चनिष्का
श्यसप्तभ्रमरकारिताम् ॥ ११४ ॥ स्वसैन्यंतेसमाजग्मुर्निर्भयाबलवत्तराः ॥ तान्सर्वान्नेत्रसिंहादीन्दृष्ट्वात्राहीतिजल्पितान् ॥ ११५ ॥
निगडैरेकतःकृत्वापंचभूपान्हिवंचकान् ॥ कारागारेमहाघोरेतत्रतान्संन्यवासयन् ॥ ११६ ॥ नेत्रसिंहोवरोभ्रातासुन्दरारण्यभूमिपः ॥ हेतुंज्ञा
त्वाययौशीघ्रंमायावीलक्षसैन्यकः ॥ ११७ ॥ तत्रागत्यहरानन्दोनाम्नातानयुधद्बली ॥ नेत्रसिंहस्यसैन्यंचचतुर्लक्षंतदागमत् ॥ ११८ ॥
पंचलक्षैरणंघोरंसप्तलक्षयुतंह्यभूत् ॥ पंचाहोरात्रमात्रंचतयोश्चासीत्ससंकुलः ॥ ११९ ॥ अर्द्धसैन्यारिपोस्तत्रहतशेषाश्चदुद्रुवुः ॥ विस्मि
तःसहरानन्दोरुद्रमायाविशारदः ॥ १२० ॥ बलाधिक्ययुताञ्ज्ञात्वाशिवध्यानपरोऽभवत् ॥ रचित्वाशाबरींमायांनानारूपविधारिणीम् ॥
॥१२१॥ पाषाणभूतान्सकलान्कृत्वाभूपान्समाययौ ॥ ससुतंभ्रातरंज्येष्ठंनृपंपूर्णबलंतथा ॥१२२॥ मोचयित्वाययौगेहंकृतकृत्योमहाबली॥
आह्लादंनिगडैर्बद्धंमाययाजडतांगतम् ॥ १२३ ॥ नेत्रसिंहःसबलवान्ययौस्वंदुर्गमुद्यतः ॥ तंप्रशंस्यानुजंवीरोविप्रेभ्यश्चददौधनम्॥१२४॥
तदास्वर्णवतीदीनाबद्धंज्ञात्वापतिंनिजम् ॥ कृष्णांशाद्यान्मोहितांश्चशंभुमायाजहत्वगान् ॥ १२५ ॥ रुरोदोच्चैस्तदादेवींध्यायतीकामरूपि
णीम् ॥ तदातुष्टाजगद्धात्रीमूर्च्छितांस्तानबोधयत् ॥१२६॥ तेसर्वेचेतनांप्राप्ताःप्राहुःस्वर्णवतींमुदा ॥ क्वास्थितोबंधुराह्लादोदेवित्वंकारणं
वद ॥ १२७॥ यथागतःस्वयंस्वामीकथयामाससातथा ॥ अहंशुकीभवाम्यद्यभवान्बिंदुलसंस्थितः॥ १२८॥ इत्युक्त्वासाशुकीभूत्वाकृष्णां
शेनसमन्विता ॥ यत्रास्तेतत्पतिर्बद्धस्तत्रसाकामिनीययौ ॥ १२९ ॥ कृष्णांशोऽपिहयारूढोनभोमार्गेणचाप्तवान् ॥ आभीरींमूर्तिमासाद्य
स्वामिनंप्रतिसाययौ ॥ १३० ॥ आश्वास्यतंयथायोग्यंकृष्णांशंप्रत्यवर्णयत् ॥ कृष्णांशस्तत्रबलवान्हत्वादुर्गनिवासिनः ॥ १३१ ॥
रक्षकाञ्छतसाहस्रान्हत्वाभ्रातरमाययौ ॥ पौर्णिमांमधुयुक्तांचज्ञात्वासर्वैस्त्वरान्विताः ॥ १३२ ॥ अयोध्यांशीघ्रमागम्यस्नात्वाचसरयूंन

दीम् ॥ होलिकादाहसमयेशम्भिवेण्यांसमागताः ॥ १३३ ॥ स्नानध्यानादिकानिष्ठाःकृत्वागेहमुपाययुः ॥ सागरस्यतटंप्राप्यकृत्वातेच
महोत्सवम् ॥१३४॥ चैत्रस्यकृष्णपंचम्यांस्वगेहंपुनराययुः ॥ दूताउष्ट्रसमारूढास्तत्क्षेमकरणोत्सुकाः ॥१३५॥ फाल्गुनेशुक्लपंचम्यांस्व
गेहंपुनराययुः ॥ मलनोभूपतिश्चैवगेहेगेहेमहोत्सवम् ॥ कारयित्वाविधानेनब्राह्मणेभ्योददौधनम् ॥१३६॥इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्ग
पर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ छ ॥ सूतउवाच ॥ चतुर्दशाब्देकृष्णांशेयथाजा
तंतथाशृणु ॥ जयन्तःशक्रपुत्रश्चजानकीशापमोहितः ॥ १ ॥ कलौजन्मत्वमापन्नःस्वर्णवत्युदरेऽवसत् ॥ चैत्रशुक्लनवम्यांचमध्याह्नेगुरु
वासरे ॥ २ ॥ सजातश्चंद्रवदनोराजलक्षणलक्षितः ॥ जातेतस्मिन्सुतश्रेष्ठेदेवाःसर्षिगणास्तदा ॥ ३ ॥ इंदुलोयंमहींजातोजयंतोवासवा
त्मजः ॥ इत्यूचुर्वचनंतस्मादिंदुलोनामचाभवत् ॥ ४ ॥ आह्लादोजातकर्मादीन्कारयित्वाशिशोर्मुदा ॥ ब्राह्मणेभ्योददौस्वर्णधेनुवृंदं
हयान्गजान् ॥ ५ ॥ इन्दुलेतनयेजातेद्विमासान्तेमहीतले ॥ योगसिंहस्तदागत्यस्वर्णवत्यैददौधनम् ॥ ६ ॥ नेत्रसिंहसुतंदृष्ट्वामलनास्नेह
संयुता॥पप्रच्छकुशलप्रश्नंभोजयित्वाविधानतः ॥७॥ शतवृन्दाश्चनर्तक्योनानारागेणसंयुताः ॥ तत्रागत्यैवननृतुर्यत्रभूपसुतःस्थितः ॥८॥
सप्तरात्रमुषित्वासयोगसिंहोययौगृहम् ॥ षण्मासेचसुतेजातेदेवेन्द्रःस्नेहकातरः ॥ ९ ॥ पुत्रस्नेहेनतंपुत्रंसजहारस्वमायया ॥ संहृत्य
बालकंश्रेष्ठमिंद्राण्यैचसमर्पयत् ॥ १० ॥ स्नेहस्नुताशचीदेवीस्वस्तनौतमपाययत् ॥ देव्यादुग्धंसवैपीत्वाषोडशाब्दसमोभवत् ॥ ११ ॥
इंदुःपीयूषभवनंगृह्णातिवपुषास्वयम् ॥ अतःसइंदुलोनामजयंतश्चप्रकीर्तितः ॥ १२ ॥ सबालःस्वपितुर्विद्यांपठित्वाश्रेष्ठतामगात् ॥
विनष्टेबालकेतस्मिन्देवीस्वर्णवतीतदा ॥ १३ ॥ रुरोदोच्चैस्तदादीनाहापुत्रक्वगतोऽसिभोः ॥ ज्ञात्वाह्लादोतथाभूतोदशग्रामेतथाविधे ॥१४॥
रौद्रःकोलाहलोजातोरुदतांचनृणांमुने ॥ आह्लादःस्वकुलैःसार्द्धंनिराहारोयतेंद्रियः ॥ १५ ॥ शारदांशरणंप्राप्तस्त्रिरात्रंतत्रचावसत् ॥ त
दातुष्टास्वयंदेवीवागुवाचाशरीरिणी ॥१६॥हेपुत्रस्वकुलैःसार्द्धमाशुचस्त्वंसुतंप्रति ॥ इन्द्रपुत्रोजयन्तश्चस्वर्गलोकमुपागतः ॥ १७ ॥ दिव्य
विद्यांपठित्वासत्रिवर्षान्तेगमिष्यति ॥ यावत्त्वंभूतलेऽवात्सीस्तावत्सभूतलेवसेत् ॥ १८ ॥ तत्पश्चात्स्वर्गतिंप्राप्यजयन्तोहिभविष्यति॥

इत्युक्तेवचनेदेव्यानिश्शोकास्तेतदाभवन् ॥ दशग्रामंपुरंप्राप्यसमूषुर्ज्ञानतत्पराः ॥ १९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणि
चतुर्युगखंडपरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ छ ॥ सूतउवाच ॥ इन्दुलेस्वर्गसंप्राप्तेतेवीराःशो
ककातराः ॥ शारदांपूजयामासुःसर्वलोकनिवासिनीम् ॥ १ ॥ जप्त्वासप्तशतीस्तोत्रंत्रिसंध्यप्रेमभक्तितः ॥ ध्यानेनानन्दमापन्नास्तदा
सप्तशतेहानि ॥ २ ॥ सामन्तद्विजपुत्रश्चचामुंडोनामविश्रुतः ॥ सोऽष्टवर्षवयाभूत्वापूजयामासचंडिकाम् ॥ ३ ॥ द्वादशाब्देततोजातेत्रिच
रित्रस्यपाठतः॥परीक्षार्थंतुभक्तानांसाक्षान्मूर्तिंत्वमागता ॥४॥ कुंडिकेयंचभोभक्ताःपूरयामिचतामहम् ॥ यूयंतुमनसोपायैःकुरुध्वंपूरणेम
तिम् ॥५॥ सुखखानिस्तुबलवान्मधुपुष्पैस्तथाफलैः ॥ कुंडिकांपूरयामासनपूर्णत्वमुपागता ॥६॥ बलखानिस्तथामांसैर्मूलशर्मातुरक्तकैः॥
देवकीचतदाहव्यैश्चंदनादिभिरर्चनैः ॥७॥ कुंडिकांपूरयामासनपूर्णत्वमुपागता ॥ आह्लादश्चैवसर्वांगैरुदयःशिरसास्वयम् ॥८॥ कुंडिकांपू
रयामासतदापूर्णत्वमागता ॥ उवाचवचनंदेवीस्वभक्तान्भक्तवत्सला ॥ ९ ॥ सुखखानेभवान्वीरोभविष्यतिसुरप्रियः ॥ बलखानिर्महावी
रोदीर्घकालेसमृत्युभाक् ॥ १० ॥ मूलशर्मातुबलवान्रक्तबीजोभविष्यति ॥ देवकीचभवेद्देवीचिरकालंस्वलोकगा ॥ ११ ॥ आह्लादश्चैव
कृष्णांशस्तयोर्मध्येद्वयंवरम् ॥ एकस्तुदेववत्प्रोक्तोबलाधिक्योद्वितीयकः ॥ १२ ॥ निष्कामोऽयंदेवसिंहोमृतेमोक्षत्वप्राप्नुयात् ॥
इत्युक्त्वान्तर्दधेमातातेसर्वेतृप्तिमागताः ॥ १३ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहा
ससमुच्चयेपंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ प्राप्तेसप्तदशाब्देचकृष्णांशेतत्रचाभवत् ॥ शृणुत्वंमुनिशा
र्दूलदृष्टंयद्योगदर्शनात् ॥ १ ॥ रत्नभानौमृतेराज्ञिमरुधन्वमहीपतिः ॥ गजसेनस्तदाविप्रपृथ्वीराजभयातुरः ॥ २ ॥ आराध्यपावकंदेवं
यज्ञध्यानव्रतार्चनैः ॥ द्वादशाब्दंसदाचारःप्रेमभक्त्याह्यतोषयत् ॥ ३ ॥ तदाप्रसन्नोभगवान्पावकीयंहयंशुभम् ॥ ददौतस्मैसुतौचोभौक
न्यांचगजमुक्तिकाम् ॥ ४ ॥ पावकास्तेहिचत्वारःसमुद्भूतामहीतले ॥ अग्निवर्णामहावीराःसर्वलक्षणलक्षिताः ॥ ५ ॥ अष्टादशवयोभूताः ॥
सर्वेतेमुनिपुंगव ॥ जातमात्रादेवसमाःसर्वविद्याविशारदाः ॥ ६ ॥ अष्टादशाब्दवयसासाकन्यावरवर्णिनी ॥ दुर्गायाश्चवरंप्राप्ताधर्मांशस्त्वांव

रिष्यति ॥ ७ ॥ शार्दूलवंशीसनृपःकृतवान्वैस्वयंवरम् ॥ नानादेश्यानृपाःप्राप्ताःसुतायारूपमोहिताः ॥ ८ ॥ मार्गशीर्षेसितेपक्षेचाष्टम्यां चंद्रवासरे ॥ तस्याःस्वयंवरश्चासीत्सानृपान्प्रतिचाययौ ॥ ९ ॥ विद्युद्वर्णमुखंतस्याश्चंचलायास्तथागतम् ॥ दृष्ट्वामुमोहधर्मांशोबलखा निर्महीपतिः ॥ १० ॥ सापिदृष्ट्वाचतंवीरंमुमोहजगमुक्तिका ॥ बुद्ध्वातस्मैददौमालांवैजयंतींशुभानना ॥ ११ ॥ तारकाद्याश्चभूपालाःसर्वे शस्त्रास्त्रसंयुताः ॥ रुरुधुःसर्वतोवीरंतेबलात्कन्यकार्थिनः ॥ १२ ॥ तथाविद्वान्नृपान्दृष्ट्वाभूपान्पंचशतान्बली ॥ सशीघ्रंखड्गमुत्सृज्यशत भूपशिरांस्यहन् ॥ १३ ॥ सर्वतोवध्यमानंतंबलखानिंसतारकः ॥ तद्भुजाभ्यांददौखड्गंसतदंगेद्विधाभवत् ॥ १४ ॥ महीराजसुतोज्येष्ठो दृष्ट्वाखड्गंतथागतम् ॥ अपोवाहरणाच्छूरस्तत्पश्चात्तेनृपाययुः ॥ १५ ॥ पराजितेनृपबलेबलखानिर्महाबलः ॥ तांकन्यांशिविकारूढांस्व गेहसोऽनयद्बली ॥ १६ ॥ तांगच्छंतींसुतांदृष्ट्वागजसेनोमहीपतिः ॥ महीपत्याज्ञयाप्राप्तोज्ञात्वातंक्षत्रियाधमम् ॥ १७ ॥ जंबुकघ्नंमहावीरं माययातममोहयत् ॥ जातेनिद्रातुरेवीरेदुर्गायाःशापमोहिते ॥ १८ ॥ निगडैस्तंबबंधाशुदृढैर्लोहमयैरुषा ॥ लोहदुर्गेचसंप्राप्यग्रामरूपं महीपतिः ॥ १९ ॥ चांडालांश्चसमाहूयकठिनांस्तत्रवासिनः ॥ वधायाज्ञापयामासतस्यदंडैरनेकशः ॥ २० ॥ तेरौद्रास्तंसमाबध्यताडया मासुरूर्जिताः ॥ तत्ताडनात्तदानिद्रातत्रैवविलयंगता ॥ २१ ॥ दृष्ट्वाततस्तुचंडालान्बलखानिरताडयत् ॥ तलमुष्टिप्रहारेणचांडाला मरणंगताः ॥ २२ ॥ मृतेपंचशतेरौद्रेतच्छेषादुद्रुवुर्भयात् ॥ कपाटंसुदृढंकृत्वानृपान्तिकमुपाययौ ॥ २३ ॥ सनृपःकारणंज्ञात्वाहस्तबद्धो महाबली ॥ उवाचतत्रगत्वासौवचनंकार्यतत्परः ॥ २४ ॥ भवान्महाबलीवीरचांडालैर्बंधनंगतः ॥ दस्युभिर्लुंठितस्तत्रनिद्रावश्योवनेगतः ॥ २५ ॥ मत्सुताभवनेप्राप्तादिष्ट्यात्वंजीवितांगतः ॥ उद्वाह्यमत्सुतांशीघ्रंस्वगेहंयातुमर्हसि ॥ २६ ॥ इतिश्रुत्वाप्रियंवाक्यंतंप्रशंस्यतथा करोत् ॥ मंडपेवेदकर्माणिविवाहार्थंचकारसः ॥ २७ ॥ जातायांमंडपार्चायांपत्रमाह्लादहेतवे ॥ तदाज्ञयालिखित्वासौगजसेनोऽग्निसेवकः ॥ २८ ॥ उष्ट्रारूढंसमाहूयशीघ्रंपत्रमचोदयत् ॥ बलखानेर्विवाहोऽत्रभवान्सैन्यसमन्वितः ॥ २९ ॥ संप्राप्ययोग्यद्रव्याणिभुक्त्वात्वंतृप्ति मावह॥ इत्युक्तेनिशिजातायांबलखानिर्महाबलः ॥ ३० ॥ भोजनंकृतवांस्तत्रविषजुष्टंनृपार्पितम् ॥ गरलंतेनसंभुक्तंनममारवराच्छुभात् ॥ ३१ ॥

ततःकालेचसंप्राप्तेदृष्ट्वामोहत्वमागतम् ॥ पुनर्बंधनिगडैस्ताडयामासवेतसैः ॥ ३२ ॥ विषदोषमसृक्द्वारान्निस्सृतंसर्वदेहतः ॥
तदाबुबोधबलवान्भूपतिंप्राहनम्रधीः ॥ ३३ ॥ राजन्किमीदृशंजातंत्वत्सैन्यंताडनेरतम् ॥ सआहभोमहावीरमत्कुलेरीतिरीदृशी ॥ ३४ ॥
यातनांप्रथमंप्राप्यतदनूद्वाहितोभवेत् ॥ इत्युक्तेसतिभूपालेगजमुक्तासमागता ॥ ३५ ॥ पितरंप्राहवचनंकोऽयंतत्ताडनेगतः ॥ नृपःप्राहसु
तेशीघ्रंयाहित्वंनिजमंदिरे ॥ ३६ ॥ कृषिकरोयमायातोद्रव्यार्थेताडनेगतः ॥ इतिश्रुत्वावचोघोरंबलखानिर्महाबलः ॥ ३७ ॥ छित्त्वातद्बं
धनंघोरंखड्गहस्तःसमाययौ ॥ शूराःपंचशतंतंचरुद्ध्वाशस्त्रैःसमंततः ॥ ३८ ॥ प्रजघ्नतस्तुतान्सर्वान्बलखानिर्व्यनाशयत् ॥ गजसेनसुतो
ज्येष्ठःसूर्यद्युतिरुपागतः ॥ ३९ ॥ बद्ध्वापुनस्तंबलिनंगर्तमध्येसमाक्षिपत् ॥ तथागतंपतिंदृष्ट्वागजमुक्तासुदुःखिता ॥ ४० ॥ निशितत्रगता
देवीदत्वाद्रव्यंतुरक्षकान् ॥ पतिंनिष्काश्यरुदतीव्यजनंपतयेददौ ॥ ४१ ॥ रात्रौरात्रौतथाप्राप्ताव्यतीतंपक्षमात्रकम् ॥ एतस्मिन्नंतरेवीर
श्चाह्लादःसप्तलक्षकैः ॥ ४२ ॥ सैन्यैःसहाययौशीघ्रंश्रुत्वातत्रैवकारणम् ॥ बलखानिर्गतोगर्तेरुरोधनगरींतदा ॥ ४३ ॥ गजैःषोडशसाहस्रैर्ग
जसेनोरणंययौ ॥ त्रिलक्षैश्चहयैःसार्द्धंसूर्यद्युतिरुपाययौ ॥ ४४ ॥ कांतामलस्तदाप्राप्तस्त्रिलक्षैश्चपदातिभिः ॥ तयोश्चासीन्महद्युद्धमहोरात्रं
हिसैन्ययोः ॥ ४५ ॥ रक्षितेतालनाद्येचगजसेनाद्यकेतदा ॥ द्वितीयेऽह्निसमायातेगजसेनोमहाबलः ॥ ४६ ॥ प्रभग्नंस्वबलंदृष्ट्वापावकोऽयं
समारुहत् ॥ दाहयामासतत्सैन्यंतालनाद्यैश्चपालितम् ॥४७॥ भस्मीभूतंबलंदृष्ट्वातालनःशत्रुसन्मुखे ॥गत्वाभल्लेनभूपालंताडयामासवेगतः
॥ ४८ ॥ मूर्छितंनृपमाज्ञायसूर्यद्युतिरुपाययौ ॥ पावकीयंसमारुह्यदाहयामासतालनम् ॥ ४९ ॥ एतस्मिन्नंतरेशूरौदेवौचाह्लादकृष्णकौ ॥
ववंधतूरुषाविष्टौसूर्यद्युतिमरिंदमम् ॥ ५० ॥ सुबद्धंभ्रातरंज्ञात्वाहयंकांतामलोऽरुहत् ॥ देवसिंहंचसंमोह्यकृष्णांशंप्रतिसोऽगमत् ॥ ५१ ॥
गृहीत्वातंसकृष्णांशस्तस्यतेजःसमाहरत्॥सप्तलक्षबलंसर्वंवह्निभूतमभूत्तदा ॥५२॥ अमरत्वात्सआह्लादस्तदातुसमजीवयत्॥गजसेनस्यार्द्धं
सैन्यंतैश्चसर्वैर्विनाशितम्॥५३॥विजयंनृपतिःप्राप्यहर्षितोगेहमाययौ॥वह्निभूतंचकृष्णांशंदृष्ट्वाह्लादःसुदुःखितः ॥५४॥ दुर्गांदेवींसतुष्टावमन ॥
सारणमूर्द्धनि॥तदादेवीवचःप्राहवत्सतेपुत्रएवच॥५५॥स्वर्गादागत्यसर्वाणिपुनरुज्जीवयिष्याति॥इत्युक्तेवचनेदेव्याइन्दुलोवासवाज्ञया॥५६॥

द्वादशाब्दसमंरूपंधृत्वाविद्याविशारदः ॥ वडवामृतमारुह्यहयंतत्रसमागतः ॥ ५७ ॥ तदङ्गाद्दुद्धृतावाहामेवाइवसमन्ततः ॥ पावकंशमयामासुस्त्रयस्तेदेवतोपमाः ॥ ५८ ॥ शर्मभूतेतदावन्हौस्वमुखात्सहयोमुदा ॥ लालाभूद्राहयामासतयातेजीवितास्ततः ॥५९॥ जीवितेसप्तलक्षेतुशर्मभूतेहिपावके ॥ गजसेनः सुताभ्यांचप्रयातः सर्वतोदिशम् ॥ ६० ॥ लक्षसैन्यंतदाशेषंतेसर्वेऽपिभयातुराः ॥ दुद्रुवुर्भार्गवश्रेष्ठदिव्यरूपत्वधारिणः ॥ ६१ ॥ केचित्संन्यासिनोभूत्वाकेचिद्वैब्रह्मचारिणः ॥ जीवत्वंप्राप्तवन्तस्तेतथान्येसंक्षयंगताः ॥ ॥ ६२ ॥ बद्धातान्गजसेनादींस्त्रीञ्छूरान्सचतालनः ॥ कृष्णांशेनसमायुक्तइंद्रदुर्गंसमाययौ ॥६३॥ बलखानिंचनिष्काश्यतालनस्तदनंतरम् ॥ पृष्टवान्कारणंसर्वंश्रुत्वातन्मुखतोवचः ॥ ६४ ॥ तान्वीरांस्ताडयामासवेतसैः स्तंभबंधनात् ॥ गजमुक्ताज्ञयाविप्रसेनापतिरुदारधीः ॥ ॥ ६५ ॥ तालनस्तान्समुत्सृज्यविवाहार्थंसमाययौ ॥ बलखानिर्हयारूढोगजमुक्ताचमंडपे ॥ ६६ ॥ गजसेनस्तदादिव्यैर्भोजनैस्तानभोजयत् ॥ निवास्यलोहदुर्गेतान्कपाटः सुदृढीकृतः ॥ ६७ ॥ लक्षशूरान्ससंस्थाप्यस्वयंरुद्धपुरंययौ ॥ तेरात्रौलोहदुर्गेषुवासित्वायत्नतोबलाः ॥ ६८ ॥ प्रभातेचकपाटंतंद्वारंदृष्ट्वातदाब्रवीत् ॥ द्वारमुद्धाटयाशुत्वंनोचेत्प्राणांस्त्यजिष्यसि ॥ ६९ ॥ इतिसेनापतिःश्रुत्वालक्षशूरान्समादिशत् ॥ नानायत्नैश्चहंतव्याः शत्रवोभयकारिणः ॥ ७० ॥ इतिश्रुत्वातुतेशूराः शतघ्न्यस्तैः सुरोपिताः ॥ एकैकंक्रमशोजघ्नुर्वृंदंतेवैरतत्पराः ॥ ७१ ॥ हतेदशसहस्रेतुकृष्णांशोबिंदुलंहयम् ॥ समारुह्यजघानाशुस्वखड्गेनमहद्बलम् ॥ ७२ ॥ हतशेषाभयार्ताश्चसहस्राशीतिसम्मिताः ॥ इन्द्रदुर्गंप्रतिप्राहुर्यथाजातंबलक्षयम् ॥ ७३ ॥ श्रुत्वाभयातुरोराजास्वसुताभ्यांसमन्वितः ॥ गजमुक्तांपुरस्कृत्यबहुद्रव्यसमन्विताम्॥७४॥स्वपापंक्षालयामासचोर्वीयापतिनाकृतम्॥षोडशोष्ट्राणिस्वर्णानिगृहीत्वाह्लादएवसः ॥ ७५॥ ययौस्वगेहंसहितः पुत्रभ्रातृसमन्वितः ॥ संप्राप्तेगेहमाल्हादेदेवीस्वर्णवतीस्वयम् ॥ ७६ ॥ इन्दुलंस्वांकमारोप्यललापकरुणंबहु ॥ मृताहंचत्वयापुत्रपुनरुज्जीवितंसुत ॥ ७७ ॥ धन्याहंकृतकृत्यास्मिजयन्ततवदर्शने ॥ इतिश्रुत्वेन्दुलोवीरोनत्वाहजननींमुदा ॥ ७८ ॥

अनृणंनाधिगच्छामित्वत्तोमातःकदाचन ॥ संप्राप्तेगेहमाह्लादेराजापरिमलःसुधीः ॥ वाद्यानिवादयामासविप्रेभ्यश्चददौधनम् ॥ ७९ ॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ ॥ ७ ॥
॥ सूतउवाच ॥ ॥ कृष्णांशेऽष्टादशाब्देतुयथाजातंतथाशृणु ॥ मृतेकृष्णकुमारेतुभूपतौरत्नभानुना ॥ १ ॥ महीराजःसुदुःखार्तोल
क्षचंडीमकारयत् ॥ होमान्तेतुतदादेवीवागुवाचनृपंप्रति ॥ २ ॥ वर्षेवर्षेतुतेसप्तभविष्यंत्ययमोद्भवाः ॥ कुमाराःकौरवांशाश्चद्रौपद्यंशासु
तानृपः ॥ ३ ॥ इत्युक्तेवचनेतास्मिन्राज्ञीगर्भमथोदधौ ॥ कर्णांशश्चसुतोजातस्तारकोबलवत्तरः ॥ ४ ॥ द्वितीयाब्देतथाजातोदुश्शासन
शुभांशतः ॥ नृहरिरितिविख्यातस्तृतीयाब्देतुचाभवत् ॥ ५ ॥ उद्धर्षांशःसरदनोदुर्मुखांशस्तुमर्दनः ॥ विकर्णांशःसूर्य्यवर्माभिमिश्चां
शोविविंशतेः ॥ ६ ॥ वर्द्धनाश्चित्रबाणांशोवेलातदनुचाभवत् ॥ यथाकृष्णातथासैवरूपचेष्टागुणैर्मुने ॥ ७ ॥ भुवितस्यांचजातायांभूक
म्पोदारुणोऽभवत् ॥ अट्टाट्टहासमशिवंचामुंडाखेचकारह ॥ ८ ॥ रक्तवृष्टिःपुरेचासीदस्थिशर्करयायुता ॥ ब्राह्मणाश्चसमागत्यजातकर्मादि
कांक्रियाम् ॥ ९ ॥ कृत्वानामतथाचक्रेशृणुभूमिपसाक्षरम् ॥ इलाचशशिनोमाताविकल्पेनाऽभवद्भुवि ॥ १० ॥ तस्माद्वेलेतिविख्याताक
न्येयंरूपशालिनी ॥ जातायांचसुतायांसपिताविप्रेभ्यउत्तमम् ॥ ११ ॥ ददौदानंमुदायुक्तोवासांसिविविधानिच ॥ द्वादशाब्दवयःप्राप्तेसासुता
वरवर्णिनी ॥ १२ ॥ उवाचपितरंनम्राशृणुत्वंपृथिवीपते ॥ मंडपेरक्तधाराभिर्योमांसंस्नापयिष्यति ॥ १३ ॥ द्रौपद्याभूषणंदातासमेभर्ताभवि
ष्यति ॥ स्वर्णपत्रेतदाराजापद्यंवेलासुखोद्भवम् ॥ १४ ॥ लिखित्वातारकंप्राहत्वमन्वेषयतत्पतिम् ॥ लक्षसार्द्धंत्रयंद्रव्यंगृहीत्वालक्षसैन्यकः ॥
॥ १५ ॥ नृपान्तरंययौशीघ्रंतारकःपितुराज्ञया ॥ सिन्धुस्थानेचार्यदेशेभूपंभूपंययौबली ॥ १६ ॥ नगृहीतंनृपैःकैश्चित्तद्वाक्यंघोरमुल्बणम् ॥
महीपतिंससंप्राप्यमातुलंतद्वचोऽब्रवीत् ॥ १७ ॥ श्रुत्वासआहभोवीरब्रह्मानन्दोमहाबलः ॥ सचवाक्यंप्रगृह्णीयादाह्लादाद्यैःसुरक्षितः ॥ १८ ॥
किंत्वयाविदितंनैवचरित्रंतस्यविश्रुतम् ॥ भवान्षड्बंधुसहितःकृष्णांशाद्यैर्विवाहितः ॥ १९ ॥ तेसर्वेवश्यगास्तस्यब्रह्मानंदस्यधीमतः ॥ ना
स्तिभूमंडलेकश्चित्तद्बलेनसमोनृपः ॥ २० ॥ इतिश्रुत्वाययौतूर्णंतारकःस्वबलैःसह ॥ तत्पद्यंचकथित्वाग्रेहस्तबद्धस्तदाभवत् ॥ २१ ॥

कृष्णांशस्तुगृहीत्वाशुपद्यवाक्यमुवाचह ॥ अहंविवाहयिष्यामिब्रह्मानंदंनृपोत्तमम् ॥ २२ ॥ तूष्णींभूतास्तदासर्वेतारकः सद्विजैःसह ॥
अभिषेकंतदाकृत्वास्वगेहंपुनराययौ ॥ २३ ॥ माघमासेसितेपक्षेत्रयोदश्यांसुवासरे ॥ विवाहलग्नंशुभदंवरकन्यार्थयोस्तदा ॥ २४ ॥
सप्तलक्षबलैःसार्द्धंलक्षणश्चसतालनः ॥ महावतींपुरींप्राप्तोबलीपरिमलादिभिः ॥ २५ ॥ आह्लादोलक्षसैन्याढ्यःकृष्णांशेनसमन्वितः ॥
बलखानिर्लक्षसैन्यःसंयुतःसुखखानिना ॥ २६ ॥ नेत्रसिंहोलक्षसैन्योयोगभोगसमन्वितः ॥ रणजिच्चबलीबालोद्विलक्षबलसंयुतः ॥ २७ ॥
एवंद्वादशलक्षाणांसैन्यानामाधिपोबली ॥ तालनःसिंहिनीसंस्थोवडवांप्रययौसह ॥२८॥ सैन्यैर्द्वादशलक्षैश्चसहितस्तालनोबली ॥ आययौदेह
लीग्रामेमहीराजानुपालिते ॥ २९ ॥ देवोमनोरथारूढोबिंदुलस्थःसकृष्णकः ॥ वडवामृतमासाद्यस्वर्णवत्याःसुतोगतः ॥ ३० ॥ रूपण
श्चकरालस्थआह्लादश्चपपीहके ॥ बलखानिः कपोतस्थोहारिणस्थोऽनुजस्ततः ॥ ३१ ॥ रणजिन्मलनापुत्रःसंस्थितोहरिनागरे ॥ पंचश
ब्दगजारूढोमहावत्याधिपोगतः ॥ ३२ ॥ विमानवरमारुह्यधीमरैः शतवाहितैः ॥ मणिमुक्तास्वर्णमयंसहस्रैर्वाद्यकैर्युतम् ॥ ३३ ॥
अयुतैश्चपताकैश्चवेत्रपाणिसहस्रकैः ॥ सहस्रैः शिबिकाभिश्चपंचसाहस्रकैरथैः ॥ ३४ ॥ शकटैर्महिषोढैस्तुतथापंचसहस्रकैः ॥
सर्वतोपस्कृतंरम्यंब्रह्मानंदंसमागतः ॥ ३५ ॥ श्रुत्वाकोलाहलंतेषांमहीराजोनृपोत्तमः ॥ विस्मितः सबभूवात्रशिबिराणिमुदाददौ ॥ ३६ ॥
दुर्गद्वारिक्रियांरम्यांकृत्वाविधिविधानतः ॥ द्रौपद्याभूषणंदेहिवेलायैसतमब्रवीत् ॥ ३७ ॥ इन्दुलस्तुययौस्वर्गेवासवंप्रतिचाब्रवीत् ॥
द्रौपद्याभूषणंसर्वंदेहिमह्यंसुरोत्तम ॥ ३८ ॥ कुबेरात्ससमानीयदिव्यमाभूषणंददौ ॥ इन्दुलःप्रहरान्तेचप्राप्तःपित्रेन्यवेदयत् ॥ ३९ ॥
आह्लादस्तुस्वयंगत्वावेलायैभूषणंददौ ॥ प्राप्तेब्राह्ममुहूर्तेतुविवाहस्तत्रचाभवत् ॥ ४० ॥ संप्राप्तेप्रथमावर्तेतारकःखड्गमाददौ ॥
आह्लादस्तंसमासाद्ययुयुधेबहुलीलया ॥ ४१ ॥ नृहरिस्तुद्वितीयेचकृष्णांशंप्रतिचारुधत् ॥ तथासरदनंवीरंबलखानिरुपाययौ ॥ ४२ ॥
मर्दनंसुखखानिस्तुचतुर्थावर्तकेऽरुधत् ॥ रणजित्सूर्यवर्माणंसभीमंरूपणोबली ॥ ४३ ॥ देवस्तुवर्धनंवीरंसप्तावर्तेक्रमाद्ययौ ॥
शतभूपान्खड्गधरान्गजसेनादिकांस्तदा ॥ ४४ ॥ लक्षणाद्याःसमाजग्मुर्मंडपेबहुविस्तृते ॥ भग्नभूतंनृपबलंदृष्ट्वाराजारुषान्वितः ॥ ४५ ॥

महीराजोययौरूढोगजंचारिभयंकरम् ॥ जित्वाताञ्छत्रसिंहादीञ्छब्दवेधीनृपोत्तमः ॥ ४६ ॥ लक्षणंप्रययौशीघ्रंबौद्धिनींहस्तिनींस्थितम् ॥
शिवंमनसिसंस्थाप्यजित्वाबद्ध्वारुषान्वितः ॥४७॥ अगमत्तमुपगृह्यदर्शयामासतंनृपम् ॥ श्रुत्वापरिमलोराजाकृष्णांशंभीरुकोययौ ॥४८॥
वृत्तान्तंकथयामासचाह्लादादिपराजयम् ॥ अजितःसचकृष्णांशोनभोमार्गेणमंदिरम् ॥ ४९ ॥ गत्वाजगर्जबलवान्योगिन्यानंददायकः ॥
तदासलक्षणोवीरस्त्यक्त्वाबंधनमुत्तमम् ॥५०॥ विष्णुंमनसिसंस्थाप्यमहीराजंसमाययौ ॥ गृहीत्वाचागमद्दोलांस्वयंशिबिरमातवान् ॥५१॥
एतस्मिन्नंतरेसर्वेत्यक्त्वामूर्छांसमंततः ॥ खड्गयुद्धेनताञ्जित्वाबद्ध्वातान्निगडैर्दृढैः ॥ ५२ ॥ सान्वयाञ्छतभूपांश्चहत्वातद्रुधिरावहैः ॥ द्रौप
दींस्नापयामासुर्वेलांरूपांकलोत्तमाम् ॥ ५३ ॥ विवाहान्तेचतेसर्वेशिबिराणिसमाययुः ॥ समुत्सृज्यसुतान्सप्तसुभोज्यैस्तेह्यभोजयन् ॥५४॥
भुक्तवत्सुसुवीरेषुसाहस्रास्तैःसुतैःसह ॥ रुरुधुःसर्वतोजघ्नुरस्त्रशस्त्रैःसमन्ततः ॥ ५५ ॥ सहस्रशूरांस्तान्हत्वापुनर्बद्ध्वामहाबलान् ॥
शिबिराणिसमाजग्मुस्तेषांहास्यविशारदाः ॥ ५६ ॥ दशलक्षसुवर्णानिगृहीत्वानृपतिर्बली ॥ वेलांनवोढामादायगत्वानत्वातमब्रवीत् ॥५७॥
प्रद्योतसुतहेराजँल्लक्षणोऽसौमहाबलः ॥ ममपत्नींसमादायदासींकर्तुमिच्छति ॥ ५८ ॥ इतिश्रुत्वापरिमलःसर्वभूपसमन्वितः ॥
बहुधाबोधितश्चैवनबुबोधतदानृपः ॥ ५९ ॥ तदामहासतीवेलाविललापभृशंमुहुः ॥ तच्छ्रुत्वासचकृष्णांशःसहितोबलखानिना ॥ ६० ॥
तामाश्वास्यतदावेलांनभोमार्गेणचाययौ ॥ लक्षणंतर्जयित्वासौगृहीत्वाचागमन्मुदा ॥ ६१ ॥ नभोमार्गेणगेहेतांकृष्णांशःसमपेषयत् ॥
पुनस्त्यक्त्वासप्तसुतान्साहितान्नृपतेस्तुते ॥ ६२ ॥ शपथंकारयामासुर्दंभप्रीतमहाबलाः ॥ उषित्वादशरात्रांतेदध्युर्गंतुंमनोमुने ॥ ६३ ॥
महीराजस्तुबलवान्गृहीत्वाभूपतेःपदौ ॥ सउवाचचपूर्णाक्षस्तदापरिमलंनृपम् ॥ ६४ ॥ महाराजवधूस्तेचवेलेयंद्वादशाब्दिका ॥
पितृमातृवियोगंचनक्षमंतीतुबालिका ॥ ६५ ॥ तस्मात्तांत्वंपरित्यज्यगच्छगेहंसुखीभव ॥ पतियोग्यायदाभूयात्तदात्वांपुनरेष्यति ॥६६॥ ॥
इत्युक्त्वाचवचोराजासस्नेहादङ्कमस्पृशत् ॥ चूर्णीभूतेपरिमलेचाह्लादस्तत्रदुःखितः ॥ ६७ ॥ महीराजंसपस्पर्शसराजाचूर्णतांगतः ॥
भग्नास्थीभूपतीचोभौपावकीयैश्चिकित्सकैः ॥ ६८ ॥ सुखवंतौगृहंप्राप्यकृतकृत्यत्वमागतौ ॥ मलनास्वसुतंदृष्ट्वाप्रातमुद्राहितंगृहे ॥ ६९॥

कृत्वोत्सवंबहुविधंविप्रेभ्यश्चददौधनम् ॥ होमंवैकारयामासचंडिकायाःप्रसन्नतः ॥७०॥ सभार्यालक्षणोवीरोयात्राकालेतमब्रवीत् ॥ अगमां जयचंद्रायमत्वाजित्वाहृतांतुताम् ॥७१॥ नभोमार्गेणसंप्राप्तौयोगिनौचशिवाज्ञया॥जहतुस्तौचमांजित्वातत्तीक्ष्णभयमोहितम्॥७२॥अद्याहं धामगच्छामिचिरंजीवनृपोत्तम ॥ इत्युक्त्वतंतंनत्वाययुर्भूपाःस्वमालयम् ॥७३॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापर पर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेसप्तदशोऽध्यायः॥१७॥छ॥सूतउवाच ॥ विंशाब्देचैवकृष्णांशेयथाजातंतथाशृणु॥सागराख्यसरस्तीरेकदा चिद्विंदुलोबली ॥ १ ॥ जप्त्वासप्तशतींस्तोत्रंतत्रध्यानान्वितोऽभवत् ॥ एतस्मिन्नंतरेहंसाआकाशाद्भूमिमागताः ॥ २ ॥ तेषांचरुतशब्दै श्चसध्यानादुत्थितोऽभवत् ॥ वक्ष्यमाणंवचःप्राहुर्धन्योऽयंदिव्यविग्रहः ॥३॥ पर्वतानांहिमगिरिर्वनंवृंदावनंतथा ॥ महावतीपुरीणांचसागरः सरसामपि ॥ ४ ॥ नारीणांपद्मिनीनारीनृणांश्रेष्ठःसइन्दुलः ॥ भोइन्दुलमहाप्राज्ञमानसेसरसिस्थिताः ॥ ५ ॥ वयंश्रुत्वाश्रियोवाक्यंनलिनी सागरंययुः ॥ दृष्ट्वातत्रशुभांनारींसर्वाभरणभूषिताम् ॥ ६ ॥ सप्तालिभिर्युतांरम्यांगीतनाट्यविशारदाम् ॥ दृष्ट्वामोहत्वमापन्नावयंदेशान्तरे गताः ॥ ७ ॥ विलोकितानराःसर्वेऽत्रास्माभिर्जगतीतले ॥ त्वत्समोनहिकोऽप्यत्रपद्मिनीसदृशोभुवि ॥ ८ ॥ तस्मात्त्वंनः समारुह्यतांदेवीं द्रष्टुमर्हसि ॥ तथेत्युक्त्वाशक्रसुतोहंसराजंसमारुहत् ॥ ९ ॥ सिंहलद्वीपकेरम्येह्यार्यसिंहोनृपःस्थितः ॥ तत्सुतापद्मिनीनाम्नारूपयौवन शालिनी ॥ १० ॥ रागिण्यःसप्तविख्यातास्तत्सख्यःप्रमदोत्तमाः ॥ नलिनीसागरेरम्येगिरिजामंदिरंशुभम् ॥ ११ ॥ तत्रस्थितांचतांदे वीमिन्दुलःसददर्शह ॥ सापितंसुंदरंदृष्ट्वाहंसदेहेसमास्थितम् ॥ १२ ॥ संमोह्याहूयतंदेवंतेनसार्द्धमरीरमत् ॥ वर्षमेकंययौतत्रनानाली लासुमोहितः ॥ १३ ॥ भक्तिगर्वत्वमापन्नेचाह्लादेजगदंबिका ॥ दृष्ट्वाचान्तर्दधेदेवीगर्वाचरणकुंठिता ॥ १४ ॥ तस्यप्राप्तंमहद्दुःखमाह्लादस्य जयैषिणः ॥ सकैश्चित्पुरुषैर्वीरःकथितोऽभूत्स्वमंदिरे ॥ १५ ॥ इन्दुलंरूपसम्पन्नंलंकापुरनिवासिनः ॥ राक्षसास्तंसमाहृत्यस्वगे हंशीघ्रमाययुः ॥ १६ ॥ इतिश्रुत्वावचोघोरंसकुलोविललापह ॥ हाहाशब्दोमहांश्चासीत्तेषांतुरुदतांमुने ॥ १७ ॥ कृष्णांशो रुदितंप्राहाह्लादंज्येष्ठंशृणुष्वभोः ॥ जित्वाहंराक्षसान्सर्वांस्तालनाद्यैः समन्वितः ॥ १८ ॥ इंदुलंत्वांसमेष्यामिभवान्धैर्यपरोभवेत् ॥

बलखानिश्चकृष्णांशोदेवसिंहश्चतालनः ॥ १९ ॥ सप्तलैक्षबलःसार्द्धंलंकांप्रतिययुर्मुदा ॥ मार्गप्राप्ताश्चयेभूपाग्रामपाराष्ट्रपास्तथा ॥ २० ॥
यथायोग्यंबलिंरम्यंप्राप्यतस्मैन्यवेदयन् ॥ येभूपामदमत्ताश्चजित्वातांस्तालनोबली ॥ २१ ॥ बद्ध्वातैश्चसमाजग्मुःसेतुबंधंशिवस्थलम् ॥
पूजयित्वाचरामेशंरामेणस्थापितंशिवम् ॥ २२ ॥ सिंहलद्वीपमगमन्षण्मासाभ्यंतरंतदा ॥ नलिनीसागरंप्राप्यतत्रवासमकारयन् ॥ २३ ॥
पत्रंसंप्रेषयामासबलखानिर्नृपायच ॥ आर्य्यसिंहमहाभागस्वपोतान्देहितीर्णकान् ॥ २४ ॥ भवाँश्चस्वबलैः सार्द्धंलंकांप्रतिव्रजाधुना ॥
नोचेत्त्वांसबलंजित्वाराष्ट्रभंगंकरोम्यहम् ॥ २५ ॥ इतिश्रुत्वापत्रवचोभूपतिर्बलवत्तरः ॥ रक्षितः शक्रपुत्रेणयुद्धायसमुपाययौ ॥ २६ ॥
इन्दुलः स्तंभनंमंत्रंसंस्थाप्यशरउत्तमे ॥ स्तंभयामासतत्सैन्यंतालनाद्यैःसुरक्षितम् ॥ २७ ॥ दिवसेसुखशर्माचत्रिलक्षैः स्वदलैःसह ॥
आर्य्यसिंहस्यतनयोमहद्युद्धमचीकरत् ॥ २८ ॥ निशामुखेचसंप्राप्तेशक्रपुत्रोमहाबलः ॥ शतपुत्रैःक्षत्रियाणांसार्द्धंयुद्धायचाययौ ॥ २९ ॥
तेषांहयाहरिद्वर्णायोगिवेषधराबलाः ॥ महतींतेसहस्रंचरिपोःसेनांव्यनाशयन् ॥ ३० ॥ तत्पश्चाद्देहमासाद्यतदातैःसुखितोऽवसत् ॥ एवं
जातंचषण्मासंतयोर्युद्धंहिसेनयोः ॥ क्रमेणसंक्षयंप्राप्तंबलखानेर्महद्बलम् ॥ ३१ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडा
परपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेऽष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ दृष्ट्वासैन्यनिपातंचबलखानिर्महाबलः ॥
संप्राप्यमानसींपीडांयुद्धार्थंविमुखोऽभवत् ॥ १ ॥ देवसिंहंसमाहूयत्रिकालज्ञंमहामतिम् ॥ तन्मंत्रंमंत्रयामासकार्यसिद्धिर्यथाभवेत् ॥ २ ॥
श्रुत्वोवाचमहायोगीदेवसिंहोमहाबलः ॥ महेंद्रतनयःकश्चित्सर्वशस्त्रास्त्रकोविदः ॥ ३ ॥ त्वत्सैन्यंरोधयित्वावैदिव्यास्त्रेणदिवामुखे ॥ रात्रौ
स्वयंसमागम्यकरोतिबलसंक्षयम् ॥ ४ ॥ अतस्त्वंमत्सहायेनतालनेनसमन्वितः ॥ कृष्णांशेनसमागम्यशक्रपुत्रंशुभाननम् ॥ ५ ॥ विज
यीभवशीघ्रंहिनोचेद्यास्यसेयमक्षयम् ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यदेवसिंहस्यभाषितम् ॥ ६ ॥ यत्नंचकारबलवान्भ्रातृमित्रसमन्वितः ॥ एकविं
शाब्दकृष्णांशेसंप्राप्तेयुद्धकोविदे ॥ ७ ॥ सेनांनिवेशयामासपोतेषुहयवाहनः ॥ अर्द्धसैन्यंचतत्रैवस्थापयित्वामहाबली ॥ ८ ॥ अर्द्धसै
न्येनकृष्णांशोदक्षिणांदिशमागमत् ॥ हयारूढाश्चतेशूराःसर्वेयुद्धसमन्विताः ॥ ९ ॥ कपाटंदृढमुद्घाटचनगरान्तमुपाययुः ॥ हत्वा ॥

तेरक्षिणःसर्वांल्लुंठयित्वापुरंशुभम् ॥ १० ॥ रिपोर्दुर्गसमासाद्यचक्रुःशत्रोर्महत्क्षयम् ॥ राज्ञोऽन्तःपुरमागत्यकृष्णांशोबलवत्तरः ॥ ११ ॥
ददर्शसुंदरींबालांपद्मिनींपद्मलोचनाम् ॥ सप्तालिभिर्युतांरम्यांगीतनृत्यविशारदाम् ॥ १२ ॥ बलाद्दोलांसमारोप्यलुंठयित्वारिपोर्गृहम् ॥
जगामशिबिरेतस्मिन्यत्रजातोमहारणः ॥ १३ ॥ बलखानिस्तुबलवान्देवतालनसंयुतः ॥ जघानशात्रवींसेनामिंदुलास्त्रेणपालिताम् ॥१४॥
सुखवर्माणमागत्यसेनाध्यक्षंरिपोःसुतम् ॥ सर्वतस्तंस्वकीयास्त्रैर्जघ्नुस्तेमदविह्वलाः ॥ १५ ॥ हतेतस्मिन्महावीर्येजयंतःक्रोधमूर्च्छितः ॥
सेनामुज्जीवयांचक्रेशक्रपुत्रःप्रतापवान् ॥ १६ ॥ इयालंचसुखवर्माणंसंजीव्यस्वगृहंययौ ॥ तत्रदृष्ट्वाजनान्सर्वान्बहुरोदनतत्परान् ॥ १७ ॥
विस्मितःसययौगेहंयथापूर्वंतथाविधः ॥ नददर्शप्रियांतत्रसखीभिःसहितांमुने ॥ १८ ॥ आर्य्यसिंहगृहंगत्वापृष्टवान्सर्वकारणम् ॥
ज्ञात्वासंलुठितंगेहंशत्रुभिःशस्त्रकोविदैः ॥ १९ ॥ रुरोदसुभृशंवीरोहाप्रियेमदविह्वले ॥ दर्शयाद्यमुखंरम्यंत्वत्पतिस्त्वांसमुत्सुकः ॥ २० ॥
इत्येवंरोदनंकृत्वावडवोपरिसंस्थितः ॥ धनुस्तूणरिमादायखड्गंशत्रुविमोहनम् ॥ २१ ॥ एकाकीसययौक्रुद्धोनिशियत्रास्थितोरिपुः ॥
एतस्मिन्समयेवीरोबलखानिर्महाबलः ॥ २२ ॥ दृष्ट्वातांसुंदरींबालांविललापभृशंमुहुः ॥ हाइन्दुलमहावीरहामद्बंधोप्रियंकर ॥ २३ ॥
त्वद्योग्येयंशुभानारीरूपयौवनशालिनी ॥ दर्शनंदेहिमेशीघ्रंगृहाणाद्यशुभाननाम् ॥२४॥ इत्युक्त्वामूर्च्छितोभूत्वामानसेपूजयच्छिवाम् ॥
तस्मिन्कालेचसंप्राप्तःशक्रपुत्रोमहाबलः ॥२५॥ जघानशात्रवींसेनांकृष्णांशेनैवपालिताम् ॥ दृष्ट्वासैन्यनिपातंचतालनोवाहिनीपतिः॥२६॥
सिंहनादंननादोच्चैःसिंहिन्युपरिसंस्थितः ॥ नजयःसैन्यनाशेनतववीरभविष्यति ॥ २७ ॥ मांहत्वाजहिमत्सैन्यंयोगिन्बालस्वरूपक ॥
इतिश्रुत्वावचस्तस्यशक्रपुत्रोभयंकरः ॥ २८ ॥ जघानहृदयेबाणान्सतुखड्गेनचाच्छिनत् ॥ स्वभल्लेनपुनर्वीरोदंशयामासवक्षसम् ॥२९॥
इन्दुलेमूर्च्छितेतस्मिन्वडवादिव्यरूपिणी ॥ आकाशोपरिसंप्राप्यजयन्तंसमबोधयत् ॥३०॥ तदासबालस्त्वरितःकालास्त्रंचापमादधे ॥ ते
नजातोमहाञ्छब्दस्तालनःसममारह ॥ ३१ ॥ मृतेसेनापतौतस्मिन्कृष्णांशोमदविह्वलः ॥ नभोमार्गेणसंप्राप्यजगर्जचमुहुर्मुहुः ॥ ३२ ॥
इन्दुलःक्रोधताम्राक्षस्त्वाग्नेयंशरमाददे ॥ वह्निभूतंनभस्तत्रस्वयोगेनमहाबली ॥ ३३ ॥ कृत्वाशीघ्रंययौशत्रुंसतुवायव्यमादधे ॥ स्वयो

गेनैवकृष्णांशःपीत्वावायव्यमुत्तमम् ॥ ३४ ॥ पुनर्जगामतत्पार्श्वेकलैकःसहरेःस्वयम् ॥ तथाविधंरिपुंदृष्ट्वाशक्रपुत्रोमहाबली ॥ ३५ ॥
गंधर्वास्त्रंसमादायमोहनायोपचक्रमे ॥ पुनर्योगबलेनैवतदस्त्रंसंक्षयंगतम् ॥ ३६ ॥ वारुणंशरमादायतस्योपरिसमाक्षिपत् ॥ स्वयोगेनै
वकृष्णांशोजलंसर्वंमुखेऽकरोत् ॥३७॥ एवंसर्वाणिचास्त्राणिपीत्वापीत्वापुनःपुनः ॥ ययौशीघ्रंप्रसन्नात्माबाहुशालीयतेंद्रियः ॥३८॥ इन्दु
लस्तुतदाक्रुद्धोऽश्विनींत्यक्त्वाभुविस्थितः ॥ चर्मखड्गंगृहीत्वाशुखड्गयुद्धमचीकरत् ॥ ३९ ॥ एतस्मिन्नंतरेप्राप्तादेवाद्याःसर्वभूमिपाः ॥
ददृशुस्तन्महद्युद्धंसर्वविस्मयकारणम् ॥ ४० ॥ प्रातःकालेचसंप्राप्तेबलखानिर्महाबलः ॥ ददर्शबालकंरम्यंजटाजिनसमन्वितम् ॥ ४१ ॥
श्रमेणकर्शितोवीरःशक्रपुत्रःप्रतापवान् ॥ बलखानेःपितुर्बंधोःशपथंकृतवान्स्वयम् ॥ ४२ ॥ स्वखड्गेनैवकृष्णांशशिरस्तवहराम्यहम् ॥
नोचेन्मेदूषितामातानाम्नास्वर्णवतीसती ॥ ४३ ॥ इत्युक्त्वाखड्गमादायययौशीघ्रंरुषान्वितः ॥ बलखानिस्तुतंज्ञात्वात्यक्त्वास्त्रंप्रेमकातरः
॥ ४४ ॥ पुत्रान्तिकमुपागम्यवचनंचेदमब्रवीत् ॥ हेइन्दुलमहाभागपितृमातृयशस्कर ॥ ४५ ॥ आह्लादप्राणसदृशस्वर्णवत्यंगमानस ॥
पूर्वंहत्वाचमांवीरस्वपितृव्यंततःपुनः ॥ ४६ ॥ तथैवोदयसिंहंचदेवसिंहंतथाकुलम् ॥ सुखीभवमहावीरगेहेवैसुखवर्मणः ॥ ४७ ॥ इतिश्रु
त्वावचस्तस्यज्ञात्वाचस्वकुलंशिशुः ॥ त्यक्त्वाखड्गंपतित्वाचस्वपितृव्यस्यपादयोः ॥ ४८ ॥ कृतवान्रोदनंगाढमपराधनिवृत्तये ॥ उवा
चमधुरंवाक्यंशृणुतातममप्रिय ॥ ४९ ॥ नारीयंदूषितावेदैर्नृणांमोहप्रदायिनी ॥ देवोवामानुषोवापिपन्नगोवापिदानवः ॥ ५० ॥ आर्य्यं
नारीमयंजालंबंधनायसमुद्यतः ॥ सोहमाजन्मशुद्धस्यपितुराह्लादकस्यच ॥ ५१ ॥ गेहेजातोजयन्तश्चशक्रपुत्रःस्वयंविभो ॥ पद्मिन्याज
नितंमोहंगृहीत्वाज्ञातवान्नहि ॥ ५२ ॥ क्षमस्वममन्दस्यशेषमज्ञानजंपितुः ॥ इत्युक्त्वासपुनर्बालोरुरोदस्नेहकातरः ॥ ५३ ॥ सेनामुज्जी
वयामासतालनंचमहाबलम् ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यकृष्णांशोवचनंशिशोः ॥ ५४ ॥ परमानन्दमागम्यहृदयेस्वमरोपयत् ॥ उत्सवंकार
यामासतत्रदेशेजनेजने ॥ ५५ ॥ आर्य्यसिंहस्तुतच्छ्रुत्वानानाद्रव्यसमन्वितः ॥ ददौकन्यांविधानेनपद्मिनींमिंदुलायवै ॥ ५६ ॥ शतंहया ॥
स्तथानागामुक्तामणिविभूषिताः ॥ कन्यार्थेतान्ददौराजाजामात्रेबहुभूषणम् ॥ ५७ ॥ प्रस्थानमकरोत्तेषांसप्रेम्णावाक्यगद्गदः ॥ तेतुसर्वेमु

दायुक्ताःस्वगेहंशीघ्रमाययुः ॥ ५८ ॥ उषित्वामासमेकंतुतस्मिन्मार्गेभयानके ॥ कीर्तिसागरमासाद्यचक्रुस्तेबहुधोत्सवम् ॥ ५९ ॥ आह्ला
दस्तुप्रसन्नात्मास्वसुतंपत्निसंयुतम् ॥ दृष्ट्वाविप्रान्समाहूयददौदानान्यनेकशः ॥ ६० ॥ दशहाराख्यनगरंसंप्राप्तःस्वकुलैस्सह ॥ कृष्णांश
स्यमहाकीर्तिर्जातालोकेजनेजने ॥ ६१ ॥ पृथ्वीराजस्तुतच्छ्रुत्वाविस्मयंपरमंययौ ॥ सातुवैपद्मिनीनारीदुर्वासःशापमोहिता ॥ ६२ ॥
अप्सरस्त्वंस्वयंत्यक्त्वाभूमिनारीत्वमागता ॥ द्वादशाब्दप्रमाणेनसोषित्वाजगतीतले ॥ ६३ ॥ यक्ष्मणामरणंप्राप्यस्वर्गलोकमुपाययौ ॥
नवमासंकृतोवासस्तयाचाह्लादमंदिरे ॥ ६४ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चये
एकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ छ ॥ सूतउवाच ॥ मुनेपांचालदेशेतुराजासीद्बलवर्द्धनः ॥ तस्यपत्नीविशालाक्षीजलदेवीतिविश्रुता ॥ १ ॥
बिसेनवंशभूपालोवेदतत्त्वविशारदः ॥ दंपतीपूजयामासवरुणंयादसांपतिम् ॥ २ ॥ तस्यपुत्रावुभौजातौक्षत्रधर्मपरायणौ ॥ लहरोज्येष्ठतन
योमयूरध्वजएवहि ॥ ३ ॥ द्वादशाब्दवयोभूत्वामयूरध्वजएवसः ॥ आज्ञयाज्येष्ठबंधोश्चस्कंददेवमतोषयत् ॥ ४ ॥ यतेंद्रियस्तथा
मौनीवानप्रस्थपरायणः ॥ पंचाब्दंतद्व्रतीभूत्वाजपध्यानपरोभवत् ॥ ५ ॥ तदाप्रसन्नोभगवान्सेनानीरग्निभूःस्वयम् ॥ स्वरूपंदर्श
यामाससर्वाश्वर्यसमन्वितम् ॥ ६ ॥ मयूरध्वजएवापिदृष्ट्वासर्वमयंशिशुम् ॥ देवसेनासहायंचतुष्टावश्लक्ष्णयागिरा ॥ ७ ॥ मयूर
ध्वजउवाच ॥ जयतितेवपुर्दिव्यविग्रहंनयतिसर्वदादेवतागणान् ॥ पिबतिमात्रियंदुग्धमुत्तमंवधतिसर्वदादैत्यदानवान् ॥ ८ ॥ नमस्ते
देवसेनेशमहिषासुरमर्दन ॥ षडाननमहाबाहोतारकप्राणनाशक ॥ ९ ॥ प्रसन्नोभवसर्वात्मन्गुहशक्तिधरायच ॥ किंकरंपाहिर्मा
नित्यंशरणागतवत्सल ॥ १० ॥ इतिश्रुत्वास्तुतिंतस्यसेनानीस्तमुवाचवै ॥ किंतेऽभीष्टंनृपश्रेष्ठमत्तःसर्वमवाप्स्यसि ॥ ११ ॥
इत्युक्तस्तेनदेवेनभूपतिःप्राहनम्रधीः ॥ बलंमेदेहिभगवन्सहायंकुरुसर्वदा ॥ १२ ॥ तथेत्युक्त्वातुतंस्कंदस्तत्रैवान्तरधीयत ॥
सनृपस्तुप्रसन्नात्माकारयामासवैपुरम् ॥ १३ ॥ नाम्नामयूरनगरंनरवृंदसमन्वितम् ॥ द्वियोजनायामयुतंस्कंददेवेनरक्षितम् ॥ १४ ॥
लहरोनामतद्बंधुर्द्विदशाब्दप्रयत्नतः ॥ वरुणंपूजयामासनंदीनदसमन्वितम् ॥ १५ ॥ तदाप्रसन्नोभगवान्वरुणोयादसांपतिः ॥

वरंब्रूहीतिवचनंप्रेम्णोवाचमहीपतिम् ॥ १६ ॥ इतिश्रुत्वाऽमृतमयंवचनंलहरोनृपः ॥ तुष्टावश्लक्ष्णयावाचापाशिनंपयसांपतिम् ॥ १७ ॥
॥ लहरउवाच ॥ ॥ यस्यचित्तंमहज्ज्ञेयंतपोबलसमन्वितम् ॥ अतःप्रचेतास्तेनामनमस्तुभ्यंप्रचेतसे ॥ १८ ॥ रुणद्धिपयसावेगंनकेनाप्यवरुंधितः ॥ अतस्त्वंवरुणोनामनमस्तेवरुणायवै ॥ १९ ॥ दैत्यानांबंधनार्थायदेवानांजयहेतवे ॥ दिव्यंपाशंत्वयानीतंपाशिनेतेनमोनमः ॥ २० ॥
इतिस्तुतस्तदादेवोराज्ञातेनैवधीमता ॥ नगरंकारयामासलहरीमथमुत्तमम् ॥ २१ ॥ त्रियोजनायामयुतंचतुर्वर्णसमन्वितम् ॥
स्वयंचग्रामरक्षार्थंतत्रोवासजलाधिपः ॥ २२ ॥ भूपस्तुतत्प्रसादेनप्रापराज्ञींशुभाननाम् ॥ रावीनाममहाश्रेष्ठाज्ञेयादेवांगनोपमा ॥ २३ ॥
तस्यांसजनयामाससुतान्षोडशसंमितान् ॥ धार्तराष्ट्रांशजान्मुख्यान्गजतुल्यबलान्वितान् ॥ २४ ॥ तत्पश्चात्कन्यकाजातानाम्नामदनमंजरी ॥
द्वादशाब्दवयःप्राप्तेसुतायाःसतुभूपतिः ॥ २५ ॥ देवसिंहंवरंमत्वाचंद्रवंशिनमुत्तमम् ॥ प्राहूयज्येष्ठतनयंप्रेषयामासभूपतिः ॥ २६ ॥
रणधीरस्तुतनयोलक्षमुद्रान्वितोबली ॥ सहस्रशूरसहितःप्राप्तवान्समहावतीम् ॥ २७ ॥ नत्वापरिमलंभूपंतदीयान्कुलशालिनः ॥
स्वहेतुंवर्णयामासविवाहार्थंस्वसुःस्वयम् ॥ २८ ॥ श्रुत्वापरिमलोभूपोदेवसिंहंमहामतिम् ॥ आहूयवचनंप्राहविवाहार्थंमनःकुरु ॥ २९ ॥
देवसिंहस्तुबलवान्पितृव्यंप्राहनम्रधीः ॥ विवाहंनकरिष्यामिब्रह्मचर्यंव्रतंमम ॥ ३० ॥ बहुधाप्रार्थितस्सर्वैर्द्विजवृंदसमन्वितैः ॥
नतत्याजव्रतंश्रेष्ठंदेवसिंहोमहामतिः ॥ ३१ ॥ तदापरिमलोभूपोरणधीरंवचोऽब्रवीत् ॥ सुखखानिरयंबालोविवाहार्थंवदाम्यहम् ॥ ३२ ॥
तथेतिमत्वासनृपोरणधीरोगृहंययौ ॥ पितरंकथयामाससुखखानिर्महाव्रतः ॥ ३३ ॥ एतस्मिन्नन्तरेधूर्तोमहीपतिरुवाचतम् ॥
अयोग्योऽयंविवाहोऽत्रपावकीयेकुलोत्तमे ॥ ३४ ॥ शूद्रीयोऽत्रवरोराजन्वर्णसंकरकारकः ॥ तस्मात्त्वंसैन्यसहितोजेतुंतान्गंतुमर्हसि ॥ ३५ ॥
कारागारेलोहमयेबंधनंकुरुभूपते ॥ मत्कीर्तिःस्वर्गगानित्यंजगत्यंतेभविष्यति ॥ ३६ ॥ जितस्तैर्जम्बुकोराजानेत्रसिंहस्तुयोनृपः ॥
तथागजपतिर्भूपःपृथ्वीराजोमहाबलः ॥ ३७ ॥ आर्यसिंहस्तथान्येचजितास्तेबलवत्तराः ॥ इतिश्रुत्वावचोरम्यंलहरोनृपसत्तमः ॥ ३८ ॥
सेनांसंस्थापयामासचतुरंगबलान्विताम् ॥ चतुर्लक्षमितांश्रेष्ठांपालितांषोडशात्मजैः ॥ ३९ ॥ माघशुक्लदशम्यांचबलखानिर्महाबलः ॥

संप्राप्तः स्वकुलैस्सार्द्धं चतुर्लक्षबलान्वितम् ॥४०॥ देशे पांचालके रम्ये लहरीनगरे स्थितः ॥ द्वादशाब्दे च कृष्णांशे तत्र वासमकारयत् ॥४१॥
नृपतेराज्ञया शूरा युद्धाय समुपाययुः ॥ बलखानिस्तु धर्मात्मा दृष्ट्वा शूरांस्तथागतान् ॥ ४२ ॥ वीरानाज्ञापयामास स्वकीयान्संगरे पुनः ॥
तयोर्युद्धमभूद्घोरं सेनयोर्लोमहर्षणम् ॥ ४३ ॥ पंचमेऽन्हि दिवा प्राप्ते बलखानिर्महाबलः ॥ कृष्णांशेनैव सहितो रिपोर्वधमकारयत् ॥ ४४ ॥
पराजिताश्च ते शूरा हतशेषा भयातुराः ॥ तान्दृष्ट्वा षोडश सुतारथं स्वं स्वं समास्थिताः ॥ ४५ ॥ युद्धायाभिमुखं जग्मुर्धनुर्बाणविशारदाः ॥
कृष्णांशस्तांस्तथा दृष्ट्वा शरवर्षसमन्वितान् ॥४६॥ एकाकी प्रययौ शीघ्रं खड्गचर्मधरो बली ॥ तेषां धनूंषि संछित्त्वा बद्ध्वा तान्युद्धदुर्मदान् ॥४७॥
आह्लादाय ददौ वीरः कृष्णांशो रणकोविदः ॥ पुत्राणां बंधनं श्रुत्वा लहरो नृपसत्तमः ॥ ४८ ॥ प्लावयामास तत्सैन्यं बलखानेर्महात्मनः ॥ जलीभूते
तथा सैन्ये जयन्तो बलवत्तरः ॥ ४९ ॥ वायव्यास्त्रेण समरे शुशोष सकलं जलम् ॥ लहरस्य ततः सेनामुवाह बहुयोजनम् ॥५०॥ तदा तु भगवान्दे
वो वरुणो यादसांपतिः ॥ सुतामुद्वाहयामास लहरस्य महीपतेः ॥५१॥ लहरोऽपि प्रसन्नात्मा ज्ञात्वा सं जगतीतले ॥ भक्तिं चकार शुद्धानामंशानां
परया मुदा ॥ ५२ ॥ दत्त्वा च बहुधा द्रव्यं परिक्रम्य पुनः पुनः ॥ स्वान्ते निवेशयामास मासमात्रं प्रसन्नधीः ॥ ५३ ॥ अंशास्तेऽपि महत्पूजां गृही
त्वा लहरप्रदाम् ॥ दोलामारोप्य तां देवीं स्वगेहाय ययुर्मुदा ॥ ५४ ॥ इति ते कथितं विप्र कृष्णांशचरितं शुभम् ॥ सुखखानेर्विवाहं च श्रुत्वानंदम
वाप्नुयात् ॥ ५५ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे प्रतिसर्गपर्वणि चतुर्युगखंडापरपर्याये कलियुगीयेतिहाससमुच्चये विंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ छ ॥
॥ ऋषिरुवाच ॥ गृहं गत्वा च ते वीराः किं चक्रुश्चरितं शुभम् ॥ तं च कथय विप्रेन्द्र सर्वज्ञोऽसि मतो हि नः ॥ १ ॥ सूत उवाच ॥ ॥ गृहमागत्य ते
सर्वे परितो भूपतेः सभाम् ॥ गत्वा वार्तां तथा चक्रुर्यथा जातो महारणः ॥ २ ॥ श्रुत्वा परिमलो भूपो वाजिवृंदान्क्षयं गतान् ॥ आहूय स च
कृष्णांशं वचनं प्राह नम्रधीः ॥ ३ ॥ सिंधुदेशे च गंतव्यं त्वया च बलशालिना ॥ पंचलक्षान्हयान्कृत्वा पुनरागच्छ वै गृहम् ॥ ४ ॥ इति श्रु
त्वा तु कृष्णांशो देवसिंहेन संयुतः ॥ स्वर्णभारसहस्रोष्ट्रान्गृहीत्वा तरसा ययौ ॥ ५ ॥ शूरैश्च दशसाहस्रैस्सार्द्धं तत्र समागतः ॥
मयूरनगरी यत्र चतुर्वर्णसमन्विता ॥ ६ ॥ प्रातःकाले तु संप्राप्ते मालाकारस्य वै सुता ॥ पुष्पानाम समासन्ना चारंभे कुसुमार्थिनी ॥ ७ ॥

०पु० कृष्णांशस्तुतदापूजांकृत्वादेवमयोमुदा ॥ जगामविपिनंरम्यंवसंतेपुष्पनालिके ॥ ८ ॥ बह्वाश्चर्ययुतंपुष्पंमत्तभ्रमरनादितम् ॥ प्र०१
६८॥ दृष्ट्वामुमोहकृष्णांशस्तदर्थैस्वयमुद्यतः ॥ ९ ॥ एतस्मिन्नंतरेपुष्पापुष्पार्थैसमुपागता ॥ ददर्शदेवसदृशंषोडशाब्दमयंनरम् ॥ १० ॥ अ०:
प्रसन्नवदनंशान्तामिंद्रनीलमणिद्युतिम् ॥ कृष्णांशस्तुशुभांनारींदृष्ट्वाश्चर्यमुपागतः ॥ ११ ॥ पप्रच्छवचसातांवैकस्येयंसुरसुंदरी ॥
स्वर्गलोकादिहायातायादिवापन्नगीस्वयम् ॥१२॥ इतिश्रुत्वाचसाप्राहमालाकारस्यवैसुता ॥ अहंशूद्रीमहाबाहोपुष्पार्थैसमुपागता ॥१३॥
पुष्पेणानेनभूपालतुलिताभूपतेःसुता ॥ नाम्नापुष्पवतीदेवीराधेवसगुणावली ॥ १४ ॥ देवैश्चप्रार्थिताबालारूपयौवनशालिनी ॥
मकरन्दभयाद्देवास्तस्यायोग्यानवैबलात् ॥ १५ ॥ शृणुतत्कारणंभूपमकरन्दोयथाभवेत् ॥ मयूरध्वजभूपेनसंप्राप्तंगुहतोवरम् ॥ १६ ॥
अजयोऽन्यैश्चकृष्णांशादृतेत्वंजगतीतले ॥ तन्मित्रंपृथिवीराजोराजराजःशिवप्रियः ॥ १७ ॥ सराज्यंकारयामासधर्ममेधंहरिप्रियम् ॥
तदाप्रसन्नोभगवान्यज्ञेशोयज्ञमूर्तिमान् ॥१८॥ मिथुनंजनयामासपावकात्सुंदराननम् ॥ मकरन्दःसुतोज्ञेयःकन्यापुष्पवतीमता ॥ १९ ॥
पंचमाब्दवयोभूत्वामकरंदोमहाबला ॥ तुष्टावतपसाधर्मंवेदधर्मपरायणः ॥ २० ॥ द्वादशाब्दवयःप्राप्तेमकरन्देनृपप्रिये ॥ प्रसन्नोभगवा
न्धर्मौददौतस्मैमहाहयम् ॥ २१ ॥ शिलामयंमहावेगंशत्रुसेनाक्षयंकरम् ॥ तमश्वंस्वयमारुह्यसर्वपूज्योह्यभूत्सुखी ॥ २२ ॥ तस्येदं
सुंदरंदिव्यंविपिनंसुरपूजितम् ॥ भवानर्हतिवैश्रेष्ठःपुष्पवत्याःकलेवरम् ॥ २३ ॥ इतिश्रुत्वातुवचनंकृष्णांशःस्मरपीडितः ॥ ददौबहुधनं
तस्यैमानिन्यागेहमागतः ॥ २४ ॥ देवसिंहस्तुकालज्ञोज्ञात्वामोहत्वमागतम् ॥ कृष्णांशंबोधयामासपद्यैःसांख्यसमुद्भवैः ॥ २५ ॥
कृष्णांशस्तुततस्सार्द्धंदेवसिंहेनतन्मयः ॥ सिंधुदेशंसमागत्यक्रीत्वासर्वंहयांस्तदा ॥ २६ ॥ मासान्तेगृहमागत्यराज्ञेसर्वान्न्यवेदयत् ॥
पुष्पवत्याःशुभंरूपंध्यात्वापुष्पेरितंबली ॥ २७ ॥ कृष्णांशोमोहमागत्यतुष्टावजगदंबिकाम् ॥ कृष्णांशउवाच ॥ देवमायेमहामाये
नित्यशुद्धस्वरूपिणि ॥ त्राहिमांकामदेवार्तंपुष्पवत्यैप्रबोधय ॥ २८ ॥ मधुकैटभसंमोहेमहिषासुरघातिनि ॥ त्राहिमांकामदेवार्तंपुष्पव ॥८
त्यैप्रबोधय ॥ २९ ॥ धूम्रलोचनसंदाहेचंडमुंडविनाशिनि ॥ त्राहि० ॥ ३० ॥ रक्तबीजासृजंपीतेसर्वदैत्यभयंकरे ॥ त्राहिमां० ॥ ३१ ॥

निशुंभदैत्यसंघातेशुंभदैत्यविनाशिनि ॥ त्राहिमां० ॥ ३२ ॥ इतिस्तुत्वाचसुष्वापसवीरःपरमासने ॥ तदातुशारदादेवीतयोःस्वप्नप्रदर्श
नम् ॥ ३३ ॥ चकारप्रत्यहंदेवीवरदाभयकारिणी ॥ एवंगतेचतुर्मासेजलवृष्टिकरेमुने ॥ ३४ ॥ त्रिविंशाब्दवयश्चासीत्कृष्णांशस्ययश
स्करम् ॥ कार्तिकेकृष्णपक्षेतुगतोऽसौदेवसंयुतः ॥३५॥ मयूरनगरेरम्येमकरंदेनरक्षिते ॥ पुष्पागृहमुपागम्यतत्रवासमचीकरत्॥ ३६ ॥
एकदासुंदरंहारंकृष्णांशेनैवगुंठितम् ॥ मणिमुक्तायुतंरम्यंनानापुष्पसमन्वितम् ॥ ३७ ॥ गृहीत्वाप्रययौपुष्पापुष्पवत्याश्रमंदिरे॥सातुग्रैवेय
यकंदृष्ट्वात्वष्ट्रेवरचितंप्रियम् ॥ ३८ ॥ हृदिकृत्वामुमोहाशुकामिनीरतिरूपिणी ॥ अयेसखिमहामायेसत्यंकथयमेऽग्रतः ॥३९॥ ग्रैवेयकमिदं
रम्यंकुतःप्राप्तंममप्रियम् ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यामकरंदभयातुरा ॥ ४० ॥ पुष्पापुष्पांजलिंकृत्वावचनंप्राहतांप्राति ॥ जीवदानंचमेदेहितार्हिते
कथयाम्यहम् ॥ ४१ ॥ तथेत्युक्तवतीकन्यांसाहमेभगिनिशुभे॥कृष्णानाममहारम्यासर्वलोकविमोहिनी॥४२॥महावत्यांगृहंतस्यामद्गृहेसास
मागता ॥ तयाविरचितंसुभ्रुग्रैवेयकमनुत्तमम्॥४३॥इतिश्रुत्वातुवचनंदेवीपुष्पवतीस्वयम् ॥ उवाचमालिनींवाक्यंशीघ्रंदर्शयतांमम॥४४॥
मकरंदभयाद्देवास्तथान्येपुरुषाभुवि॥मत्समीपेगतिर्नास्तितेषांसत्यंब्रवीम्यहम् ॥४५॥इतिश्रुत्वावचोघोरंपुष्पातुभयकातरा ॥ नोवाचवचनं
किंचित्पृष्टमानापुनःपुनः॥४६॥तदापुष्पवतीप्राहकिंतेभयमुपागतम्॥साहमेभगिनीरम्यायदित्वद्गृहमागता॥४७॥मोहितःपुरुषःकश्चिद्बला
त्तांहिभजिष्यति॥तर्हिमेमरणंज्ञेयंकुलधर्मपरायणे॥४८॥इतिश्रुत्वापुष्पवतीपुनःप्रोवाचधर्मिणी॥मयूरध्वजएवापिमातृपितानीतितत्परः४९॥
अयोग्यंयेकरिष्यंतितेयास्यंतियमालयम् ॥ अतस्त्वंशीघ्रमादायतद्दोलांचमदन्तिके ॥ ५० ॥ दर्शयित्वाचतांरम्यांपुनर्गच्छगृहंस्वकम् ॥
तथेतिमत्वासाशूद्रीगृहमागत्यभामिनी ॥ ५१ ॥ कृष्णांशंवर्णयामासयथाप्रोक्तंतयामुने ॥ इतिश्रुत्वावचोरम्यंकृष्णांशोबलवत्तरः॥५२॥
नासावेधंस्वयंकृत्वापुनर्नारीमयंवपुः ॥ जगामपुष्पयासार्द्धंदोलामारुह्यवीर्यवान् ॥ ५३ ॥ तदापुष्पवतीदेवीदृष्ट्वाकृष्णांमनोरमाम् ॥ उ
वाचवचनंपुष्पांवचःशृणुसखेमम ॥ ५४ ॥ यादृशीयंशुभानारीतादृशःपुरुषोमया ॥ स्वप्नांतेप्रत्यहंदृष्टोरममाणोमयासह ॥ ५५ ॥
कृष्णांशश्चतुतामाहदेशराजसुतोवरः ॥ उदयोनामविख्यातस्तस्याहंललितासखी ॥ ५६ ॥ प्रत्यहंरचितंहारमथपूजनहेतवे ॥ सर्वी

रस्तुगृहीत्वातेदेवींपूज्यन्यवेदयत् ॥ ५७ ॥ एकदाप्रस्थितंवीरंपुष्पमध्येशनैःशनैः ॥ औदासीन्यंचतंदृष्ट्वाप्रोवाचाहंसमागता ॥ ५८ ॥
मोहोऽयंतेकुतःप्राप्तःसत्वंकथयमाचिरम् ॥ इत्युक्तःसतुमामाहस्वप्नान्तेप्रत्यहंसखि ॥ ५९ ॥ मयादृष्टाशुभानारीरूपयौवनशालिनी ॥
तद्वियोगेनदुःखार्तंमुखंम्लानंत्वमागतम् ॥ ६० ॥ इतिश्रुत्वापुष्पवतीतामाहरुचिराननाम् ॥ विवाहोमेयदातेनसार्द्धंरम्योभविष्यति ॥६१॥
तदात्वांतर्पयिष्यामिबहुद्रव्यैःशुभानने ॥ अतस्त्वंगच्छतत्पार्श्वंशीघ्रंतस्मैनिवेदय ॥ ६२ ॥ इतिश्रुत्वातुतद्वाचंपुष्पाप्रेमसमन्विता ॥
दोलामारोप्यतांकृष्णांस्वगेहंगंतुमुद्यता ॥ ६३ ॥ दुर्गद्वारेतुसंप्राप्तेतद्दोलायांचभार्गव ॥ मकरंदोमहावीर्य्योद्वादशाब्दवयाबली ॥ ६४ ॥
दोलासमीपमागत्यददर्शरुचिराननाम् ॥ कृष्णामिन्दीवरश्यामांचारुनेत्रांमनोहराम् ॥ ६५ ॥ मुमोहबलवान्वीरोगोवर्द्धनकलांशकः ॥
प्रेम्णोवाचसचार्वंगिशृणुमेवचनंप्रिये ॥ ६६ ॥ मद्गृहंशीघ्रमागच्छपत्नीममभवाधुना ॥ इतिश्रुत्वातुसाकृष्णाविहस्योवाचभूपतिम् ॥६७॥
कुलीनस्त्वंमहावीरवह्निकुंडात्समुद्भवः ॥ षोडशाब्दवयास्तूणाशनिभल्लसमन्वितः ॥ ६८ ॥ त्वद्योग्याभूपतेःकन्याचंद्रसूर्य्यान्वयस्यवै ॥
अहंशूद्रीहीनतमाकथंयोग्यातवेहवै ॥ ६९ ॥ कन्याहंशूद्रजातेश्चब्रह्मचर्य्यव्रतेस्थिता ॥ इतिश्रुत्वातुवचनंमकरन्दोनृपात्मजः ॥ ७० ॥
बलाद्गृहीत्वातांनारींपस्पर्शहृदयेस्वयम् ॥ कृष्णांशस्तुतदातस्यदत्त्वातद्धृदयव्यथाम् ॥ ७१ ॥ मोहयित्वानृपसुतंसदेवःस्वगृहंययौ ॥
मकरन्दस्तुसंबुद्धोमदनाग्निप्रपीडितः ॥ ७२ ॥ गेहमागत्यपुष्पायाःसर्वंतस्यैन्यवेदयत् ॥ तत्स्नेहकातरंभूपंमकरंदंमहाबलम् ॥ ७३ ॥ पु
ष्पाहश्लक्ष्णयावाचाशृणुपार्थिवसत्तम ॥ महावतीपुरीरम्यातत्रकृष्णागृहंशुभम् ॥ ७४ ॥ त्वद्भयाच्चगतागेहंकृष्णांशस्यचसासखी ॥ रोदनं
कुर्वतीगाढंतवनिंदनतत्परा ॥ ७५ ॥ आगमिष्यतिवैवीरोबलैस्सार्द्धंमहाबली ॥ अतस्त्वंसर्वसैन्यानिसज्जीभूतानिवैकुरु ॥ ७६ ॥ जितोये
नमहावीरःपितृव्योलहरस्तव ॥ विवाहंकारयामासतद्बंधोःसुतयासह ॥ ७७ ॥ इतिश्रुत्वावचोघोरंमकरंदोमहीपतिः ॥ शतघ्नीःस्थापयामा
सदुर्गकूटेषुदारुणाः ॥ ७८ ॥ स्वसैन्यंचसमाहूयत्रिलक्षंखड्गसंयुतम् ॥ तत्रैवस्थापयामासराष्ट्ररक्षार्थमुद्यतः ॥ ७९ ॥ कृष्णांशस्तुगृहंप्रा
प्यबलखानिमुवाचतत् ॥ श्रुत्वासचमहावीरोभ्रातृमित्रसमन्वितः ॥ ८० ॥ पंचलक्षबलैस्सार्द्धंमयूरनगरंययौ ॥ शतघ्नीःपंचसाहस्रागजादश

सहस्रकाः ॥ ८१ ॥ एकलक्षाहयाःसर्वैशेषाज्ञेयाःपदातयः ॥ उषित्वापक्षमात्रंतुमार्गेपांचालकेतदा ॥ ८२ ॥ मकरंदस्तुतच्छ्रुत्वाशानिभल्ल
करस्थितः ॥ सेनामाज्ञापयामासजहिशत्रून्महाबलान् ॥ ८३ ॥ श्रुत्वापदातयोलक्षाःशतघ्नीवह्निमाददन् ॥ तास्तुवैसप्तसाहस्राश्चक्रुःशत्रु
बलक्षयम् ॥ ८४ ॥ ग्रामस्यदक्षिणद्वारेहयारूढास्तदाययुः ॥ भुशुंडीक्षेपणीशक्तिखड्गयुद्धविशारदाः ॥ ८५ ॥ एकलक्षहयास्सर्वैमकरंद
स्यभूपतेः ॥ तयोश्चासीन्महद्युद्धंतुमुलंहयसेनयोः ॥ ८६ ॥ तदातुपश्चिमद्वारेगजाविंशत्सहस्रकाः ॥ तथादशसहस्रैश्चशत्रुभिःसहसंययुः ॥
॥८७॥उष्ट्रारक्षामहावीराश्चत्वारिंशत्सहस्रकाः ॥ बलखान्यादिभिःसार्द्धंयुयुधुर्दिशिचोत्तरे ॥ ८८ ॥ अहोरात्रमभूद्युद्धंतुमुलंलोमहर्षणम् ॥
ततःपराजितास्सर्वैबलखानेर्महाबलाः ॥ ८९ ॥ त्यक्त्वायुद्धंतुतेसर्वेदुद्रुवुश्चदिशोदश ॥ कृष्णांशोबिन्दुलारूढोबलखानिःकपोतगः ॥९०॥
मनोरथस्थितोदेवश्चाह्लादस्तुगजास्थितः ॥ पूर्वादिक्रमतोद्वारिगतास्तेरणदुर्मदाः ॥ ९१ ॥ सत्सरुंखड्गमुत्सृज्यचक्रुःशत्रुमहद्वधम् ॥ परा
जिताश्चतेशूरामकरंदमुपाययुः ॥ ९२ ॥ वाह्निपुत्रस्तुबलवान्वाजिनंचाशिलामयम् ॥ शनिभल्लकरग्राहीतमारुह्यरणंययौ ॥ ९३ ॥ कृष्णां
शाद्याश्चतेशूरारुरुधुस्सर्वतोदिशम् ॥ तंचकंठेददौखड्गंबलखानिर्महाबलः ॥ ९४ ॥ स्वभल्लंदेवसिंहश्चतमंकेचसमाहनत् ॥ आह्लादोवक्ष
सिशरंकृष्णांशःखड्गमुत्तमम् ॥९५॥ शिलावाजिप्रभावेनकश्मलंनजगामह ॥ सदृष्ट्वानिष्फलान्वीराञ्जगर्जध्वनिभैरवम् ॥ ९६ ॥ शनिभ
ल्लेनतेसर्वैमूर्छिताःसंबभूविरे ॥ तेऽश्वाःशिलाश्ववेगेनमूर्छिताश्चाभवन्क्षणात् ॥ ९७ ॥ मकरंदस्तुबलवान्बद्ध्वातान्युद्धदुर्मदान् ॥ प्रसन्नात्मा
ययौगेहंस्वपित्रेतान्न्यवेदयत् ॥ ९८ ॥ दृष्ट्वापराजितान्वीरान्रूपणोभयकातरः ॥ महावतींपुरींप्राप्यभूपतिंसमवर्णयत् ॥ ९९ ॥ ब्रह्मानंद
स्तुतच्छ्रुत्वालक्षसैन्यसमन्वितः ॥ इंदुलेनसहायेनमयूरनगरंययौ ॥ १०० ॥ लिखित्वानिर्मलंपत्रंतद्राज्ञेत्वरितोददौ ॥ भूमिराजसुताका
न्तंविद्धिर्मांमनुजर्षभ ॥ १०१ ॥ कृष्णांशायसुतांदेहिनाम्नापुष्पवतींशुभाम् ॥ नोचेन्मत्कठिनैर्बाणैःक्षयंयास्यंतिसैनिकाः ॥ १०२ ॥
निशम्येतिनृपश्रेष्ठोमयूरध्वजएवसः ॥ मकरंदेनसहितोद्विलक्षबलसंयुतः ॥ १०३ ॥ अहोरात्रंकृतंयुद्धंतेनसार्द्धंभयप्रदम् ॥ ब्रह्मानंदस्तुब
लवान्बाणयुद्धमचीकरत् ॥ १०४ ॥ मकरंदस्यभल्लेनमूर्छितःसोऽपतद्भुवि ॥ तदास्वर्णवतीपुत्रोजयन्तःशक्रसंभवः ॥१०५॥ स्वविद्यांदर्श

यामासमकरंदायधीमते ॥ वैष्णवास्त्रप्रभावेनशिलाश्चोभस्मचाभवत्॥१०६॥ब्रह्मास्त्रेणभृगुश्रेष्ठशनिभल्लोऽपतद्भुवि॥नागपाशेनतंबद्धामकरं
दंमहाबलम् ॥१०७॥ विवाहंकारयामासकृष्णांशस्यमहात्मनः ॥ सेनामुज्जीवयामासस्वकीयामिन्दुलोबली॥१०८॥मंगलंकारयामासमकरं
दोगृहेगृहे॥ददौकन्यांविधानेनवहुद्रव्यसमन्विताम्॥१०९॥मयूरध्वजभूपालोमहास्नेहमचीकरत् ॥ नृपाज्ञांतेपुरस्कृत्ययथुस्साईंमहावतीम्
॥११०॥इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेकृष्णांशविवाहोनामैकविंशोऽध्यायः२१॥
॥ सूतउवाच ॥ महावत्यांतुसंप्राप्तेकृष्णांशेबलवत्तरे ॥ मंगलंकृतवान्राजातदापरिमलोबली ॥ १ ॥ पुष्पवत्यातयासार्द्धंगीतनृत्यवि
शारदः ॥ कृष्णांशःप्रत्यहंगेहेसुमोहसखिभिःसह ॥ २ ॥ हेमन्तेशिशिरेवीरोरहःक्रीडांकरोतिवै ॥ यथाशक्रोऽप्सरोभिश्चतथैवह्युदयो
बली ॥ ३ ॥ ग्रामधर्मनकृतवान्सर्वस्पर्शविशारदः ॥ एकदानृत्यक्रीडायांदेवीपुष्पवतीस्वयम् ॥ ४ ॥ कृष्णांशंवचनंप्राहपूर्वजन्मानेको
भवान् ॥ इतिश्रुत्वोदयोवीरोविहस्योवाचवैवचः ॥ ५ ॥ नृपोहंचंद्रहासश्चपूर्वजन्मनिहेप्रिये ॥ बाल्यात्प्रभृतिमेदुःखंप्राप्तंदैवाविनिर्मि
तम् ॥ ६ ॥ शालग्रामशिलापूजाप्रत्यहंवैमयाकृता ॥ तेनपुण्यप्रभावेनसार्वभौमोबभूवह ॥ ७ ॥ मृतेऽहनितुसंप्राप्तेशालग्रामेमनोदधौ ॥
सायुज्यंमेहरेश्चासीत्स्वयंब्रह्मप्रसादतः॥ ८ ॥ कलिनाप्रार्थितोविष्णुःकालात्मापरमेश्वरः ॥ स्वदेहान्मांतुनिष्काश्यभूमौजनुमचीकरत्॥९॥
यदायदाहिधर्मस्यग्लानिर्भवतिवैप्रिये ॥ युगधर्मस्यमर्यादास्थापनायभवाम्यहम् ॥ १० ॥ सत्येतुमानसीपूजादेवानांतृप्तिहेतवे ॥ त्रेता
यांवह्निपूजाचयज्ञदानादिकाक्रिया ॥ ११ ॥ द्वापरेमूर्तिपूजाचदेवानांवैप्रियंकरी ॥ कलौतुदारुणेप्राप्तेब्रह्मपूजनमुत्तमम् ॥ १२ ॥ अहंहं
सःसत्ययुगेत्रेतायांयज्ञपूरुषः ॥ हिरण्यगर्भश्चप्रियेद्वापरेऽहंसुखप्रदः ॥ १३ ॥ शालग्रामःकलौप्राप्तेदेवानांतृप्तयेह्यहम् ॥ मुनयोदेवतास्स
र्वेतथापितृगणाःप्रिये ॥ १४ ॥ सर्वेतेतृप्तिमायांतिशालग्रामस्यपूजनात् ॥ द्विजातिभिस्त्रिवर्णैश्चपूजनचंदनादिकैः ॥१५॥ शूद्रैश्चस्नानमात्रे
णभक्तिभावेनपूजनम् ॥ म्लेच्छैश्चदर्शनंपुण्यंविनयाद्भक्तिभावतः ॥१६॥ शालग्रामःस्वयंब्रह्मसच्चिदानंदविग्रहम् ॥ तस्यदर्शनमात्रेणक्षयंया
स्यंतिवैमलाः॥१७॥इतितेकथितंदेवियुगमर्यादमुत्तमम्॥पुरात्वंकस्यतनयासत्यंकथयमेऽचिरम्॥१८॥पुष्पवत्युवाच ॥ पूर्वजन्मनिवेश्याहं ॥

चंद्रकांतिरितिश्रुता॥गाननृत्यादिकंवाद्यंदेवस्याग्रेमयाकृतम् ॥१९॥ तेनपुण्यप्रभावेनस्वर्गलोकमुपागता॥ देवैश्चप्रार्थितातत्ररूपयौवनशा
लिनी॥२०॥ब्रह्मचर्यंनतत्याजस्वर्गलोकेऽपिवैह्यहम्॥तस्यपुण्यप्रभावेनउषाबाणसुताऽभवम्॥२१॥अनिरुद्धःस्वयंब्रह्ममपाणिंगृहीतवान्॥
कलिनाप्रार्थितोदेवोममस्वामीस्वहेतवे ॥ २२ ॥ अर्चावतारमासाद्यमार्कंडेयस्थलंगतः ॥ स्वप्रसादस्यमाहिमादर्शितस्तेनतत्रवै ॥ २३ ॥
अत्रैवस्थितिमर्यादोदारुरूपस्यमेपतेः ॥ अहंतस्याज्ञयास्वामिञ्जम्बुकस्यसुताभवम् ॥ २४ ॥ रूपदिव्यसमायुक्तानाम्नाहंविजयैषिणी ॥
कृतंममैवमरणंत्वद्भ्रात्राबलखानिना ॥ २५ ॥ मकरंदस्यभगिनीभूत्वात्वांपतिमागता ॥ तेनदोषेणत्वद्भ्रातायातनांतीव्रमागतः ॥ २६ ॥
राज्ञइन्नगठस्यैवगेहेगजपतेःस्वयम् ॥ इत्युक्त्वामौनमास्थायमनैवपतिनासह ॥ २७ ॥ होलिकासमयेप्राप्तेमलिनास्नेहदुःखिता ॥
सुतांचंद्रावलींरम्यांस्वप्रांतिसाददर्शह ॥ २८ ॥ रुरोदनिशिदुःखानिस्वसुतास्नेहकातरः ॥ तदोदयोमहावीरोज्ञात्वारोदनकारणम् ॥ २९ ॥
शूरैश्चदशसाहस्रैस्सार्द्धंबहुधनैर्युतः ॥ एकाकीप्रययौवीरोयत्रचंद्रावलीगृहम् ॥ ३० ॥ महीपतिस्तुतच्छत्रुर्ज्ञात्वाकारणमुत्तमम् ॥
पश्चाज्जगामकार्यार्थीसतुदुर्योधनांशकः ॥ ३१ ॥ बलीठाठमितिख्यातंग्रामंयादवपालितम् ॥ वीरसेनोनृपस्तत्रत्रिलक्षबलसंयुतः ॥ ३२ ॥
अष्टौसुताश्चतस्यासन्रूपयौवनशालिनः ॥ कामसेनःप्रसेनश्चमहासेनस्तथैवच ॥ ३३ ॥ सुखसेनोरूपसेनोविष्वक्सेनोमधुव्रतः ॥
मधुपश्चक्रमाज्जातायादवांशाश्चयादवाः ॥ ३४ ॥ तत्रगत्वाचकृष्णांशस्सभार्यानरकेसरी ॥ दंडवत्प्रणतोभूत्वावीरसेनंमहीपतिम् ॥ ३५ ॥
मलनालिखितंपत्रंदत्वाराज्ञेमहामनाः ॥ दशभारंसुवर्णस्यपुनर्वासमचीकरत् ॥ ३६ ॥ व्यंजनानिविचित्राणिभुक्त्वायादवसंयुतः ॥
चंद्रावलींसमागत्यकुशलंचन्यवेदयत् ॥ ३७ ॥ प्रेमोत्सुकाचभगिनीकृष्णांशंप्राहदुःखिता ॥ भवान्द्व्यब्दवयावीरतदाहंचविवाहिता ॥३८॥
विंशदब्दंततोजातंविस्मृतापितृमातृभिः ॥ समर्थेनत्वयावीरसंस्मृताभगिनीस्वयम् ॥ ३९ ॥ अद्यमेसफलंजन्मजीवितंसफलंचमे ॥
बंधुदर्शनमात्रेणसर्वंचसफलंमम ॥ ४० ॥ प्रसन्नात्मोदयस्तत्रभगिनींप्राहनम्रधीः ॥ जम्बुकेनगृहंसर्वंलुंठितंबलशालिना ॥ ४१ ॥
तस्यदुःखेनभूपालोभयभीतोदिनेदिने ॥ महत्कष्टेनविजयोजम्बुकाच्चाभयोऽभवत् ॥ ४२ ॥ महीराजस्तुबलवान्रुरोधनगरंमम ॥

पु० मयाविवाहितोभ्राताब्रह्मातत्सुतयासह ॥ ४३ ॥ पुनश्चसिंहलद्वीपेजयंतार्थैवयंगताः ॥ एवंविधानिदुःखानिबहूनिह्यभवन्पितुः ॥ ४४ ॥ प्र०५
१ ॥ अतस्त्वांप्रतिसुप्रीतावयंभगिनिकिंकराः ॥ मृदुवाक्यमितिश्रुत्वातदाचंद्रावलीमुदा ॥ ४५ ॥ गेहंनिवासयामासस्वकीयंप्रेमविह्वला ॥ अ०
एतस्मिन्नन्तरेधूर्तोमहीपतिरुपाययौ ॥ ४६ ॥ सभायांवीरसेनस्यराज्ञातेनैवसत्कृतः ॥ वार्तांतरंसमासाद्यतमुवाचमहीपतिः ॥ ४७ ॥
निष्कासिताश्चतेसर्वैराज्ञाह्लादादयःखलाः ॥ चौरितोनृपतेःकोशोहीनजात्यैर्महाबलैः ॥ ४८ ॥ तदातुकुंठिताःसर्वेशृंशियाख्यपुरेऽवसन् ॥
छिद्रदर्शीतुकृष्णांशोगेहेतवसमागतः ॥ ४९ ॥ चंद्रावल्याश्चवैदोलांगृहीत्वासगमिष्यति ॥ सत्यंब्रवीमिभूपालनान्यथावचनंमम ॥ ५० ॥
इतिश्रुत्वावीरसेनोज्ञात्वातत्सत्यकारणम् ॥ कामसेनंसमाहूयचंद्रावलिपतिंसुतम् ॥ ५१ ॥ वचनंप्राहभोःपुत्रबंधनंकुरुतस्यवै ॥
इतिश्रुत्वाकामसेनोविषमादायदारुणम् ॥ ५२ ॥ भोजनायददौतस्यज्ञात्वाचंद्रावलीतदा ॥ भ्रातुरंतिकमासाद्यपात्रमादायसाययौ ॥५३ ॥
कामसेनश्चकुपितोगृहीत्वादंडवेतसम् ॥ स्वप्रियांताडयामाससदृष्ट्वातंतदाकुपत् ॥ ५४ ॥ गृहीत्वाभुजयोस्तांवैबंधनायसमुद्यतः ॥
बंधनत्वंगतेपुत्रेवीरसेनोमहाबलः ॥ ५५ ॥ पुत्रानाज्ञापयामासतस्यबंधनहेतवे ॥ एतस्मिन्नन्तरेवीरोदोलामादायसत्वरम् ॥ ५६ ॥
सेनामध्येसमागम्यमहद्युद्धमचीकरत् ॥ एकतोदशसाहस्रास्त्रिलक्षास्तुतथैवते ॥ ५७ ॥ अहोरात्रमभूद्युद्धंदारुणंरोमहर्षणम् ॥
हतालक्षामहाशूराउदयस्यसहस्रकाः ॥ ५८ ॥ शेषाःप्रदुद्रुवुस्सर्वेयादवाभयकातराः ॥ दृष्ट्वापराजितान्सैन्यान्सप्तपुत्रामहाबलाः ॥ ५९ ॥
स्वान्गजांश्चसमारुह्यकृष्णांशंरुरुधूरुषा ॥ सवीरोबिंदुलारूढोभूमौकृत्वागजासनान् ॥ ६० ॥ तेषामस्त्राणिसच्छित्त्वाबध्नातिबलदर्पितः ॥
इतिश्रुत्वावीरसेनःसूर्यभक्तिपरायणः ॥ ६१ ॥ सौरमस्त्रंसमादायतस्यसैन्यमदाहयत् ॥ तेनास्त्रेणैवकृष्णांशःसहयोमूर्च्छितोभुवि ॥ ६२ ॥
वीरसेनस्तुतंबद्ध्वामोचयित्वासुतान्वधूम् ॥ स्वगेहमागतस्तूर्णंनानावाद्यान्यवादयत् ॥ ६३ ॥ हतशेषास्तदावीराःकृष्णांशस्यययुर्दश ॥ ॥ १
हेतुंपरिमलस्याग्रेसर्वमूचुस्तदादितः ॥ ६४ ॥ महीपतिंमहाधूर्तंमत्वाराजाब्रवीदिदम् ॥ गच्छत्वंमलनापुत्रलक्षसैन्यसमान्वितः ॥ ६५ ॥
बद्धास्वभगिनीकांतंस्वबंधुंमोचयाशुवै ॥ इतिश्रुत्वाचससुतोलक्षसेनासमन्वितः ॥६६॥ शीघ्रंगत्वाचनगरींरुरोधबलवान्रुषा ॥ युद्धीभूतेब

लेतस्मिन्वीरसेनोनृपोत्तमः ॥ ६७ ॥ सौरमस्त्रमुपादायदाहनार्थंसमुद्यतः ॥ सज्जीभूतेतदस्त्रेतुब्रह्मानंदोमहाबली ॥६८॥ब्रह्मास्त्रेणैवसशरंवार
यामासवैरुषा॥दृष्ट्वाभयान्वितोभूपस्तमेवशरणंययौ॥६९॥ब्रह्मानंदस्तुतंभूपंवचनंप्राहानिर्भयः॥धूर्तवाक्येनहेभूपमद्बंधुर्वधितस्त्वया ॥७०॥
अवध्याचसदानारीत्वत्सुतस्तामताडयत् ॥ अतस्त्वंभगिनीयुक्तंस्वसुतंदेहिमेनृप ॥ ७१॥ इतिश्रुत्वाचनृपतिर्वचनंप्राहनम्रधीः॥मत्सुताच
गृहे नास्तिकामसेनंगृहाणभोः ॥७२॥ इत्युक्त्वावीरसेनश्चसुतंचंद्रावलीतदा ॥ दत्त्वातस्मैप्रसन्नात्मातत्प्रस्थानमकारयत् ॥ ७३ ॥ ब्रह्मान
न्दोऽपिबलवान्कृष्णांशेनसमन्वितः ॥ सेनयाशीतिसाहस्र्याययौसार्द्धंमहावतीम् ॥ ७४ ॥ मलनास्वसुतंदृष्ट्वाप्रेमविह्वलकंपिता ॥
स्नापयित्वाश्रुधाराभिर्द्विजातिभ्योददौधनम् ॥ ७५ ॥ इतितेकथितंविप्रकृष्णांशचरितंशुभम् ॥ शृण्वतांकलिपापघ्नंकथयिष्यामिवैपुनः ॥
॥ ७६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेद्वाविंशोऽध्यायः ॥ २२ ॥ ॥ छ ॥
॥ सूतउवाच ॥ ॥ चतुर्विंशाब्दकेप्राप्तेकृष्णांशेबलशालिनी ॥ इषशुक्लदशम्यांचकृतोराज्ञामहोत्सवः ॥ १ ॥ भोजयित्वाद्विजश्रेष्ठा
न्दत्त्वातेभ्योहिदक्षिणाः ॥ स्वभृत्येभ्यस्तथावित्तंयथायोग्यंक्रमाद्ददौ ॥ २ ॥ कार्तिक्यांशुभसंयोगेकृष्णांशोबलसंयुतः ॥ इन्दुलेनच
संयुक्तोदेवसिंहेनसंयुतः ॥ ३ ॥ अयुतैःस्वर्णद्रव्यैश्चशूरैर्दशसहस्रकैः ॥ ययौबर्हिष्मतीस्थानेनानाभूपसमन्विते ॥ ४ ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्र
चित्ररेखासमागता ॥ वृतासप्तालिभिर्देवीचित्रगुप्तप्रपूजिनी ॥ ५ ॥ गंगामध्येमहारम्यंयानंमायामयंतया ॥ कृतंकौतूहलयुतंवहत्संवसम
न्वितम् ॥ ६ । आगतास्तत्रराजानोनानातद्दर्शनोत्सुकाः ॥ तदोदयोदेवयुतोजयंतेनसमन्वितः ॥ ७ ॥ शतशूरैश्चसहितोदर्शनार्थमुपा
ययौ ॥ चित्ररेखामहारम्यावाल्मीकनृपतेःसुता ॥ ८ ॥ ददर्शसुंदरंकान्तमिंदुलंशशिवन्मुखम् ॥ येनस्वप्नांतरेरम्यंसार्द्धंभुक्तंतयासुखम् ॥
॥ ९ ॥ तमाह्लादसुतंज्ञात्वासाभिनंदनदेहजा ॥ कृत्वामोहमयंजालंशुकभूतंतदेंदुलम् ॥ १० ॥ हृत्वास्वयंवरेरम्येपरमानंदमाययौ ॥
पुनराहृत्यतांमायांस्वगेहायययौमुदा ॥ ११ ॥ कृष्णांशस्तुतदाबुद्ध्वानददर्शस्वकंशिशुम् ॥ देवसिंहंबोधयित्वापप्रच्छक्वगतःशिशुः ॥
॥ १२ ॥ कालज्ञोदेवसिंहोऽपिमोहितश्चित्रमायया ॥ नज्ञातस्तेनवैबालःक्वगतःकेनवाहृतः ॥ १३ ॥ विस्मितंदेवसिंहंचदृष्ट्वाकृष्णांश

कोबली ॥ रुरोदोच्चैस्तदागाढंचित्रमायाविमोहितः ॥ १४ ॥ श्रुत्वातुरोदनंतस्यबलस्तत्रमहीपतिः ॥ ययौशीघ्रंप्रसन्नात्मायत्राह्लादःस्वयं
स्थितः ॥ १५ ॥ रुदित्वातत्रवैगाढंवचनंप्राहनम्रधीः ॥ उदयोनामतेभ्रातामोहयित्वामदेनतौ ॥ १६ ॥ देवमिन्दुलमेवासौहत्वाधारासुरो
पितम् ॥ प्रत्यक्षंचमयादृष्टंतेनवीरेणवैकृतम् ॥ १७ ॥ शतस्वर्णंचमेदत्त्वाविनयेनावरोधितः ॥ देवसिंहस्ततोबुद्ध्यानज्ञातंतेनयत्कृतम् ॥
॥ १८ ॥ इतिश्रुत्वातुवचनंनिश्चयंनाधिगच्छति ॥ एतस्मिन्नंतरेप्राप्तौतौवीरौरोदनेरतौ ॥ १९ ॥ तद्वियोगेनकृष्णांशःस्वदेहंत्यकुमुद्यतः ॥
आह्लादोनिश्चयंज्ञात्वाभाषितंचमहीपतिः ॥ २० ॥ कृष्णांशंताडयामासवेतसैश्चर्मकृंतनैः ॥ तस्यमातातथापत्नीभगिनीप्रेमदुःखिताः ॥
॥ २१ ॥ आह्लादंबोधयामासुर्धूर्तंमायाविमोहितम् ॥ नबोधितस्तदावीरश्चित्रमायाविमोहितः ॥ २२ ॥ तदापुष्पवतीदेवीस्वपतिंभ्रातृपी
डितम् ॥ दृष्ट्वातत्रमताशीघ्रंपतिदुःखेनदुःखिता ॥ २३ ॥ विनापराधंकृष्णांशोमहानिंदामवाप्तवान् ॥ तदावेदविदोविप्राआह्लादंप्राहुरूर्जि
तम् ॥ २४ ॥ वधस्त्यागःसमोज्ञेयोयोग्यंबुद्ध्याविचारय ॥ इत्युक्तःसतुरीयात्मापुत्रशोकेनदुःखितः ॥ २५ ॥ चांडालांश्चसमाहूयबद्ध्वा
तंपुत्रघातिनम् ॥ दत्त्वातेभ्यःसपत्नीकंवधंकुरुतमाचिरम् ॥ २६ ॥ अस्यनेत्रेसमुत्पाट्यमांदर्शयतसंयुताः ॥ इतिश्रुत्वागतास्तेवैगहनं
व्याघ्रसेवितम् ॥ २७ ॥ देवसिंहस्ततोगत्वादत्त्वातेभ्योमहद्धनम् ॥ संप्राप्यदंपतीवीरश्चांडालेभ्योवनंययौ ॥ २८ ॥ बलखानेस्तुयापत्नी
गजमुक्तापतिव्रता ॥ दंपतीपालयामासगुह्यगेहेमुदायुता ॥ २९ ॥ चांडालास्तेतुसंगत्यमृगनेत्रेचतंददुः ॥ देवसिंहस्तदागत्यक्रोधात्माच
तमब्रवीत् ॥ ३० ॥ धिक्त्वांपापंदुराचारंत्वयामेहिंसितःसखा ॥ जीवतस्त्वत्सुतोभूमौतदन्वेषणहेतवे ॥ ३१ ॥ यास्यामिविविधान्राष्ट्रान्सत्यं
सत्यंब्रवीम्यहम् ॥ इत्युक्त्वाप्रययौवीरःश्रंशियाख्यपुरंशुभम् ॥ ३२ ॥ गजमुक्तामनुज्ञाप्यदंपतीप्राप्यनिर्भयः ॥ मयूरनगरंरम्यंनिशिघोरंसमा
ययौ ॥ ३३ ॥ मकरंदस्तुबलवाञ्ज्ञात्वातत्सर्वकारणम् ॥ स्वसुःपतिंचभगिनींस्वांतेप्रेम्णान्यवासयत् ॥ ३४ ॥ धर्ममाराधयामासयज्ञैर्नानाविधैःस्त
वैः ॥ प्रसन्नोधर्मराजश्चमकरन्दमुवाचह ॥ ३५ ॥ अभिनंदनभूपस्यसुताचित्रप्रपूजिनी ॥ नाट्यात्मजाकेशरिणीतत्सखीदंभकोविदा ॥ ३६ ॥
केशरिण्यागुरुर्ज्ञेयःकुतुकोयोगरूपधृक् ॥ तेनप्रसारितामायाशतयोजनमन्तरा ॥ ३७ ॥ शत्रुभिर्दुर्गमाभूमिःशत्रुपाषाणकारिणी ॥

चित्रगुप्तप्रभावेननिर्भयोभूपतिःस्वयम् ॥ ३८ ॥ चित्ररेखाभूपसुताजयंतस्तुतयाहृतः ॥ नररूपधरोरात्रौशुकरूपधरोदिने ॥ ३९ ॥
इन्दुलश्चस्थितोदुःखीचित्रमायाविमोहितः ॥ कृष्णांशश्चभवान्देवःसहितःसूर्यवर्मणा ॥ ४० ॥ मयादत्तानियंत्राणिगृहीत्वातेमुदायुताः ॥
चित्ररेखांसमागत्यनृत्यादींस्तैःसमंकुरु ॥ ४१ ॥ मोहयित्वाचतांदेवींपाठित्वातन्मतंशुभम् ॥ पुनरागच्छवैशीघ्रंसैन्ययोगंपुनः कुरु ॥४२॥
इत्युक्त्वान्तर्दधेदेवस्सराजाविस्मयान्वितः ॥ कृष्णांशंवर्णयामासयथाधर्मेणभाषितम् ॥४३॥ फाल्गुनेमासिसंप्राप्तेत्रयस्तेयोगिरूपिणः ॥
ययुरिन्नगरंरम्यंनृत्यगीतविशारदाः ॥ ४४ ॥ मृदंगांकस्तदादेवोमकरंदोविपंचिवान् ॥ नृत्यगानकरोवीरःकृष्णांशःसर्वमोहनः ॥ ४५ ॥
मोहयित्वाचनगरंतथागजपतिंनृपम् ॥ सकुलंचससैन्यंचतुष्टोराजाऽब्रवीदिदम् ॥ ४६ ॥ वांछितंब्रूहिमेयोगिन्सश्रुत्वाप्राहनम्रधीः ॥
देहिमेसूर्यवर्माणंस्वसुतंकार्यहेतवे ॥ ४७ ॥ कृत्वाकार्यमहंशीघ्रंपुनर्दास्यामितेसुतम् ॥ विधिनानिर्मितोधर्मोराजभिर्विश्वरक्षणम् ॥४८॥
इतिश्रुत्वागजपतिर्दत्त्वातेभ्यःस्वकंसुतम् ॥ स्वराज्ञीमाययौराजागतास्तेकार्यतत्पराः ॥ ४९ ॥ पक्षमात्रेणबाह्लीकंनगरंप्रययुर्मुदा ॥
धर्मदत्तानियंत्राणिगृहीत्वाशत्रुमंदिरम् ॥ ५० ॥ आययुर्लास्यतत्त्वज्ञानृपमोहनतत्पराः ॥ सर्वेचनागराःप्राप्तास्तत्रक्षत्रगणामुदा ॥ ५१ ॥
मोहितास्तैश्चतेसर्वेगीतनृत्यविशारदैः ॥ महद्धनंददौतेभ्यस्तोमरान्वयसंभवाः ॥ ५२ ॥ तानादायपुनर्भूपःस्वगेहमभिनंदनः ॥
आययौगेहनृत्यार्थीकारयामासवैपुनः ॥ ५३ ॥ मकरंदस्तदावीणांमृदंगंभीष्मजोबली ॥ मंजरिंसूर्यवर्माचकृष्णांशोगाननृत्यकम् ॥५४॥
गृहीत्वामोदयामासुर्नारीवृन्दान्महोत्तमान् ॥ चित्ररेखास्वयंदृष्ट्वातेषांमोहनहेतवे ॥ ५५ ॥ मायांनिर्वापयामासनिष्फलासाऽभवत्क्ष
णात् ॥ मोहितातैश्चसादेवीतानुवाचमुदान्विता ॥ ५६ ॥ वांछितंब्रूहिमेवीरकृष्णांशश्चाहतांवधूम् ॥ शुकंदेहिचमेदेविनोचेच्छा
पंददाम्यहम् ॥ ५७ ॥ इतिश्रुत्वाचित्ररेखाशोकव्याकुलचेतना ॥ कृष्णांशंयोगिनंप्राहसत्यंकथयकोभवान् ॥ ५८ ॥ इंद्राद्यादेवतास्सर्वे
मयानिर्मितमायया॥मोहिताःक्षणमात्रेणनभवान्मोहितोमया ॥ ५९ ॥ देवोनारायणोवापिधर्मोवापिशिवःस्वयम् ॥इत्युक्तस्सतुकृष्णांशोवच
नंप्राहनिर्भयः ॥ ६० ॥ उदयोनाममेराज्ञिदेवसिंहोऽयमुत्तमः ॥ मच्छालोमकरंदोऽयंसूर्यवर्मातथाविधः ॥ ६१ ॥ इन्दुलस्यवियोगेनवयंयो

गित्वमागताः ॥ मद्गुरुश्चतथोन्मादीसंकुलस्तद्वियोगतः ॥ ६२ ॥ शुकंदेहिमहामायेइंदुलंदेहिवायादि ॥ इत्युक्त्वाशुरुरोदोच्चैर्हाइन्दुलमहा
बल ॥६३॥ दर्शनंदेहिमेशीघ्रंनोचेत्प्राणांस्त्यजाम्यहम् ॥ इत्येवंवादिनंवीरंचित्ररेखामहोत्तमा ॥ ६४ ॥ कृत्वालज्जांपुनःप्राहमांचपुत्रंगृहाण
भोः ॥ कृत्वानरमयंरूपंस्वकान्तंसर्वसुंदरम् ॥ ६५ ॥ पतित्वातच्चरणयोरुरोदोच्चैश्चदंपती ॥ तथाविधौचतौदृष्ट्वाकृष्णांशोहर्षसंयुतः॥६६॥
इंदुलेनैवलिखितंगृहीत्वापत्रमुत्तमम् ॥ धर्मयंत्रप्रभावेनमयूरनगरंययौ ॥ ६७ ॥ सूर्यवर्मागतोगेहंमकरंदेनमानितः ॥ देवसिंहस्तुबलवान्गृ
हीत्वापत्रमुत्तमम् ॥ ६८ ॥ ययौमनोरथारूढोयत्राह्लादःशुचान्वितः ॥ कोभवानितितंप्राहमहोन्मादीवदृश्यते ॥ ६९ ॥ देवसिंहंचमांवि
द्धित्वत्पुत्रान्वेषणेरतम् ॥ पत्रंगृहाणभोवीरलिखितंत्वत्सुतेनवै ॥ ७० ॥ इतिश्रुत्वासआह्लादश्चाह्लादंपरमाप्तवान् ॥ ज्ञात्वातत्कारणंसर्वं
यथाविधिसुतोहृतः ॥ ७१ ॥ महीपतिंसमाहूयवचनंप्राहनम्रधीः ॥ सत्यंकथयमेभूपकृष्णांशेनहृतस्सुतः ॥ ७२ ॥ सहोवाचश्रुतंवीरकृ
ष्णांशेनयथाहृतम् ॥ इत्युक्त्वातुविहस्याशुकार्यसिद्धिमुपागतः ॥ ७३ ॥ आह्लादःक्रोधताम्राक्षःकेशानाकृष्यतंमुदा ॥ वेतसैस्ताडयामा
सस्वहस्तेनपुनःपुनः ॥ ७४ ॥ श्रुत्वापरिमलोराजासपत्नीकस्समागतः ॥ बहुधामोदयामासरामांशंबहुरूपिणम् ॥ ७५ ॥ अरेधूर्तमहापा
पिन्मद्वंधुर्घातितस्त्वया ॥ गतोयत्रममप्राणस्सकुलंत्वांनयाम्यहम् ॥ ७६ ॥ तदामहीपतिर्दुःखीनिःश्वासोमौनमास्थितः ॥ तदर्धंह्लादसं
स्थाप्यमहापीडामवाप्तवान् ॥ ७७ ॥ एतस्मिन्नंतरेवीरोबलखानिःसमागतः ॥ विमुच्यमातुलंधूर्तोज्येष्ठवधाच्चदुःखितः ॥ ७८ ॥ सचकारवि
वाहार्थमुद्योगंभ्रातृजस्यवै ॥ नेत्रसिंहोनृपःप्राप्तोलक्षसैन्यसमन्वितः ॥ ७९ ॥ तारकश्चसमायातस्सार्द्धशूरसहस्रकैः ॥ वीरसेनःस्वयंप्राप्तःशूरः
सार्द्धनवायुतैः ॥ ८० ॥ तालनश्चततःप्राप्तोलक्षसैन्यसमन्वितः ॥ सूर्यवर्मातथाप्राप्तोलक्षसैन्यसमन्वितः ॥ ८१ ॥ ब्रह्मानंदःस्वयंप्राप्तस्त्रि
लक्षबलसंयुतः ॥ आह्लादश्चशुचाविष्टोलक्षसैन्यसमन्वितः ॥८२ ॥ हाबंधोक्वगतस्त्वंवैमांत्यक्त्वापुरुषाधमम् ॥ इत्युक्त्वाप्रययौवीरःशोक
व्याकुलचेतनः ॥ ८३ ॥ बलखानिस्तुबलवाँल्लक्षसैन्यसमन्वितः ॥ देवसिंहेनसहितोबाह्लीकंप्रत्यसौगमत् ॥ ८४ ॥ अहोरात्रप्रमाणेनमासै ॥
कःपथिवैगतः ॥ ज्येष्ठकृष्णस्यपंचम्यांबाह्लीकग्राममाप्तवान् ॥ ८५ ॥ व्यूहःस्वकीयसैन्यानांरचितोबलखानिना ॥ एकोरथःस्थितो

युद्धेतत्पश्चात्संस्थितागजाः ॥ ८६ ॥ पंचाशतःक्रमात्तेषांवाजिनश्चशतंशतम् ॥ तेषांपश्चात्क्रमाज्ज्ञेयाःपत्तयोदशसंस्थिताः ॥ ८७ ॥
एकासेनाचज्ञेयासातत्प्रमाणंब्रवीम्यहम् ॥ एकोरथोगजास्सर्वेशतार्द्धंतुहयास्तुये ॥ ८८ ॥ सेनायांपंचसाहस्राःशतघ्नस्तुतथास्मृताः ॥
पंचायुतानिसेनायांसर्वेपदचराःस्मृताः ॥ ८९ ॥ एवंविधाश्चताःसेनाबलखानेश्चषोडश ॥ गजास्तुदशसाहस्रामदमत्ताःपृथग्ययुः ॥ ९० ॥
युद्धेऽस्मिन्गणितंह्येवंशूराःशत्रुप्रहारिणः ॥ अभिनंदनभूपस्यम्लेच्छाःपैशाचधर्मिणः ॥ ९१ ॥ त्रिलक्षाश्चहयारूढाएकलक्षाःशतघ्नि
पाः ॥ एकलक्षापदचराभुशुंडीपरिघायुधाः ॥ ९२ ॥ तोमरान्वयसंयुक्ताःक्षत्रियाःप्रयुतानिवै ॥ गजस्थास्तत्रसंप्राप्तायत्राह्लादम
हाचमूः ॥ ९३ ॥ तयोश्चासीन्महद्युद्धंतुमुलंरोमहर्षणम् ॥ मदमत्ताश्चतेसर्वेनिर्भयारणमाययुः ॥ ९४ ॥ सप्ताहोरात्रमभवद्युद्धं
समरशालिनाम् ॥ बाह्लीकस्यार्द्धसेनाचक्षयंनीताचतैर्नृपैः ॥ ९५ ॥ एकलक्षाहताःसर्वेबलखानेश्चसैन्यपाः ॥ हाहाभूतेशत्रुसैन्येभयभी
तेदिशोगते ॥ ९६ ॥ हर्षितावलखान्याद्याजयदुर्गेवचोऽब्रुवन् ॥ दृष्ट्वासैन्यविनाशंचराज्ञःसप्तकुमारकाः ॥ ९७ ॥ कौरवांशाश्चते
जग्मुर्यत्रजातोमहारणः ॥ महानंदश्चनंदश्चपरानंदोपनंदकौ ॥ ९८ ॥ सुनंदश्चसुरानंदःप्रनंदःक्रमतोभवाः ॥ गजस्थास्तेमहावी
रास्तोमरान्वयसंभवाः ॥ ९९ ॥ सेनांजघ्नुःशरैस्तीक्ष्णैर्बलखानेर्महात्मनः ॥ भयभीताश्चतेसर्वेब ब्लखानिमुपाययुः ॥ १०० ॥ दृष्ट्वासै
न्यंपराभूतंबलखानिस्तदारुषा ॥ अभ्यधावतवेगेनकपोतस्थोमहाबली ॥ १०१ ॥ नंदंप्रतितथादेवःपरानंदंचतालनः ॥ उपनंदंसूर्यवर्मा
सुनंदंप्रतितारकः ॥ १०२ ॥ नेत्रसिंहःसुरानंदंप्रनंदंप्रतियादवः ॥ युध्यमानास्तुतेसर्वेपरस्परवधैषिणः ॥ १०३ ॥ दिनार्द्धमभवद्युद्धंबहु
वीरप्रणाशनम् ॥ पराजितास्तुतेपुत्राबाह्लीकस्यमहाबलाः ॥ १०४ ॥ त्यक्त्वायुद्धंययुर्गेहंभीरुकाबलखानिना ॥ दृष्ट्वातेषांबलंघोरमभि
नंदनभूमिपः ॥ १०५ ॥ कुतुकंचसमाहूयनाट्यांकेशरिणींतथा ॥ कथितंकारणंराज्ञायथाजातःपराजयः ॥ १०६ ॥ इतिश्रुत्वातुकुतुक
स्तमाश्वास्यमहीपतिम् ॥ सध्यात्वाशांबरींमायांमहादेवेननिर्मिताम् ॥ १०७ ॥ तत्सैन्यंमोहयामासशिलाभूतमचेतनम् ॥ तदाकेशरि
णींनाट्याअष्टौबद्धामहाबलान् ॥ १०८ ॥ राज्ञःपार्श्वमुपागम्यदत्त्वातान्गेहमाययौ ॥ बाह्लीकश्चप्रसन्नात्माबद्धातान्निगडैर्दृढैः ॥ १०९ ॥

लुंठितंद्राविणंतेषांकोशमध्येसमाक्षिपत् ॥ देव्याश्चवरदानेनदेवसिंहोभयातुरः ॥ ११० ॥ महावतींसमागम्यस्वर्णवत्यैन्यवेदयत् ॥ ज्ञात्वा स्वर्णवतीदेवीसर्वविद्याविशारदा ॥१११॥ श्येनींमूर्तिंसमास्थाययययौपुष्पवतींप्रति॥ दृष्ट्वातुदंपतीतत्रमकरंदगृहेस्थितौ॥११२॥रुदित्वाकथयामासयथाप्राप्तःपराजयः॥कृष्णांशस्तुतदादुःखीमकरन्दंवचोऽब्रवीत् ॥११३॥ गच्छवीरमयासार्द्धंमद्गुरुर्बंधनंगतः॥कुलक्षयेमहत्पापंसुप्रोक्तंपूर्वंसूरिभिः॥११४॥निमग्नान्दुःखजलधौसमुद्धरममप्रिय॥इतिश्रुत्वातुतच्छ्यालःशूरायुतसमन्वितः॥११५॥संन्यस्तवेषमास्थायखड्गचर्मसमन्वितः॥कृष्णांशेनहयारूढोबाह्लीकंत्वरितोययौ॥११६॥तदास्वर्णवतीदेवीपुष्पवत्यासमन्विता॥श्येनीरूपमुपास्थाययययौयत्रमहारणः॥११७॥सच्छित्त्वाशांबरींमायांबोधयित्वास्वसैनिकान्॥रुरोधनगरींतस्यबाह्लीकस्यमहात्मनः॥११८॥ दृष्ट्वाताञ्छत्रुसंयुक्तान्कुतुकस्तुतयासह॥पुनश्चशांबरींमायांप्रेषयामासतान्प्रति॥११९॥छित्त्वासासकलांमायांबद्धातौदैत्यसन्निभौ ॥ नगरंदाहयामासतस्यभूपस्यमायया॥१२०॥नदाहोदाहमापन्नोनभस्मीभस्मवान्खलु ॥ माययाचकृतंचित्रंदेवीस्वर्णवतीस्वयम्॥१२१॥तदापुष्पवतीदेवीहत्वाकेशरिणींरुषा॥ तन्मांसैस्तर्पयामासगृध्रगोमायुवायसान् ॥ १२२ ॥ कुतुकंचतथाभूतंहत्वास्वर्णवतीस्वयम् ॥ कारागारेलोहमयेस्थितान्वीरानमोचयत् ॥ १२३ ॥ पुनरागम्यसादेवीतयासार्द्धंशुभानना ॥ मकरन्दःस्थितोयत्रकृष्णांशेनसमन्वितः ॥ १२४ ॥ तेसर्वेविस्मिताश्चासञ्ज्ञात्वादेव्याविमोहिताः ॥ क्रोधवन्तोमहावीरायुद्धायसमुपाययुः ॥ १२५ ॥ पुनश्चासीत्तयोर्युद्धंसेनयोरुभयोर्मृधे ॥ बलखानिर्महानंदोनंदश्चाह्लादमाययौ ॥ १२६ ॥ परानंदस्तथादेवंतारकंचोपनंदनः ॥ सुनन्दोनेत्रसिंहंचसुरानंदश्चतालनम् ॥ १२७ ॥ प्रनन्दोवीरसेनंचब्रह्मानन्दंसभूपतिः ॥ गजस्थिताश्चतेसर्वेधनुर्युद्धपरायणाः ॥१२८॥ अहोरात्रमभूद्युद्धंतेषांचतुमुलंक्रमात् ॥ एतस्मिन्नंतरेरात्रौचित्ररेखासमागता॥१२९॥स्वकीयान्व्याकुलीभूतांस्तादृशांश्चविलोक्यवै॥ चित्रगुप्तंतदाध्यात्वाचित्रमायामचीकरत्॥१३०॥नानातद्वांधवाश्चासन्बहुधाचाभिनंदनाः॥तांदृष्ट्वाविस्मिताःसर्वेभयभीताश्चदुद्रुवुः॥१३१॥ त्यक्त्वायुद्धमयींभूमिंशोकव्याकुलचेतनाः॥पंचयोजनमागत्यततोवासमकारयत्॥१३२॥संध्याकालेतमोभूतेनिरुत्साहामहाबलाः॥हाकृष्णांशमहाबाहोशरणागतवत्सल॥१३३॥इंदुलस्तेकुमारोऽयंसंहृतश्चित्ररेखया॥

तथाविमोहितावीरावयंतेशरणंगताः ॥१३४॥ इत्युक्त्वारोदनंचक्रुःक्वगतोऽसिमहामते ॥ तदाकोलाहलश्चासीद्रुदतांबलशालिनाम्॥१३५॥
आह्लादंगर्हयित्वातेमूर्छिताभुविविह्वलाः ॥ आह्लादस्तुतथाश्रुत्वावज्रपाताहतःस्वयम् ॥ १३६ ॥ उन्मादिवत्तदाभूत्वाताडयामासवक्षसम्॥
एतस्मिन्नंतरेयोगीकृष्णांशोभगवत्कलः ॥ १३७ ॥ चंद्रोदयेस्वयंप्राप्तश्चाष्टम्यांभृगुवासरे ॥ शूरश्चदशसाहस्रैर्मकरंदेनसंयुतः ॥ १३८ ॥
तत्सेनांलुंठयामासपालितांबलखानिना॥जित्वातान्सर्वभूपालान्गृहीत्वाविपुलंधनम् ॥१३९॥ पंचशब्दास्थितंबंधुंप्रत्यागत्यजगर्जवै॥तस्यश
ब्देनशेषांशोबोधितोबलशालिना॥१४०॥शकुनंशुभमालोक्यभुजावुत्थायवीर्यवान्॥स्वांकेनिवेशयामासकृष्णांशंयोगरूपिणम् ॥ १४१ ॥
स्नापयित्वाश्रुधाराभिःकृष्णांशंप्रेमविह्वलः ॥ दत्वाद्विजातिमुख्येभ्योवर्णयामासकारणम् ॥ १४२ ॥ कृष्णांशोऽपिप्रसन्नात्मास्वकीयांस
कलांकथाम् ॥ वर्णयित्वायथाभूतांपुनर्बाह्लीकमाययौ ॥ १४३ ॥ चित्रविद्यांस्वयंकृत्वापाठितांचित्ररेखया ॥ बद्धाभिनंदनंभूपंससुतंच
समंत्रिणम् ॥ १४४ ॥ विवाहंकारयामासजयंतस्यतयासह ॥ बाह्लीकस्तुप्रसन्नात्मादत्वाचविपुलंधनम् ॥ १४५ ॥ स्वसुतांचित्ररेखांच
जयन्तायमुदाददौ ॥ शतंगजान्हयांस्तत्रसहस्रांश्चधनैर्युतान् ॥ १४६ ॥ शतंदासांस्तथादासीर्जयंतायस्वयंददौ ॥ प्रस्थानंकारयामासब
लखानेर्महात्मनः ॥ १४७ ॥ श्रावणेमासिसंप्राप्तास्तेसर्वेचमहावतीम् ॥ स्वंस्वंगेहंययुस्सर्वेभूपाश्चाह्लादमानिताः ॥ १४८ ॥ इतितेकथितं
विप्रचरित्रंकलिनाशनम् ॥ शृण्वतांसर्वपापघ्नंकथयिष्यामिवैपुनः ॥ १४९ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्या
येकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेत्रयोविंशोध्यायः ॥ २३ ॥छ॥ सूतउवाच ॥ कृष्णांशेचगृहंप्राप्तेचेन्दुलेचविवाहिते॥महीपतिस्सदादुःखीदेहलींप्र
तिचागमत् ॥ १ ॥ वृत्तांतंचनृपस्याग्रेकथयित्वासतारकः ॥ परंविस्मयमापन्नःकृष्णांशचरितंप्रति ॥ २ ॥ एतस्मिन्नंतरेमंत्रीचंदूभट्ट
उदारधीः ॥ भूमिराजंवचःप्राहशृणुपार्थिवसत्तम ॥ ३ ॥ मयाचाराधितादेवीवैष्णवीविश्वकारिणी ॥ त्रिवर्षांतेचतुष्टाभूद्वरदाभयहारिणी
॥ ४ ॥ तयादत्तंशुभंज्ञानंकुमतिध्वंसकारणम् ॥ ततोऽहंज्ञातवान्भूत्वाकृष्णांशंप्रतिभूपते ॥ ५ ॥ चरित्रंवर्णयामासतस्यकल्मषना
शनम् ॥ इत्युक्त्वासचशुद्धात्माग्रंथंभाषामयंशुभम् ॥ ६ ॥ माहात्म्यंदेविभक्तानांश्रावयामासवैसभाम् ॥ तच्छ्रुत्वाभूमिराजस्तुविस्मि

तश्चाभवत्क्षणात् ॥ ७ ॥ महीपतिस्तदाप्राहादिव्याश्वबलदर्पितः ॥ उदयोनामबलवान्यस्यैवंवर्णिताकथा ॥ ८ ॥ चत्वारोवाजिनो
दिव्याजलस्थलखगाश्चते ॥ शीघ्रंतांश्चसमाहृत्यस्वयंभूपबलीभव ॥९॥ इतिश्रुत्वासनृपतिःश्रुतवाक्यविशारदम् ॥ आहूयकुंदनमलंप्रेषया
माससत्वरम् ॥ १० ॥ महावतींसमागत्यसदूतोभूपतिंप्रति ॥ उवाचवचनंप्रेम्णामहीराजस्यभूपतेः ॥ ११ ॥ वाजिनस्तेहिचत्वा
रोदिव्यरूपाःशुभप्रभाः ॥ दर्शनार्थंतववधूर्वेलानाममभात्मजा ॥ १२ ॥ तयाहूतान्हयान्भूपदेहिमेविस्मयंत्यज ॥ नोचेद्वेलाग्नि
नासर्वेक्षयंयास्यंतिसैन्यपाः ॥ १३ ॥ इतिश्रुत्वावचोघोरंसभूपोभयकातरः ॥ आह्लादादीन्समाहूयवचनंप्राहनम्रधीः ॥ १४ ॥
हयान्स्वान्स्वान्मुदादेहिमदीयंवचनंकुरु ॥ इतिश्रुत्वासआह्लादोध्यात्वासर्वमयींशिवाम् ॥ १५ ॥ उवाचमधुरंवाक्यंशृणुभूप
शिवप्रिय ॥ यत्रनःसंस्थिताःप्राणास्तत्रतेवाजिनःस्थिताः ॥ १६ ॥ नदास्यामोवयंराजन्सत्यंसत्यंनचान्यथा ॥ इतिश्रुत्वा
वचस्तस्यराजापरिमलोबली ॥ १७ ॥ शपथंकृतवान्घोरंशृण्वतांबलशालिनाम् ॥ भोजनंब्रह्ममांसस्यपानीयंगोऽसृजोपमम् ॥ १८ ॥
शय्यास्वमातृसदृशीब्रह्महत्योपमासभा ॥ ममराष्ट्रेचयुष्माभिर्वासःपापमयोमहान् ॥ १९ ॥ इतिश्रुत्वातुशपथंदेवकीशोकतत्परा ॥
चकाररोदनंगाढंसगेहजनविग्रहा ॥ २० ॥ पंचविंशाब्दकेप्राप्तेकृष्णांशेयोगतत्परे ॥ भाद्रशुक्लचतुर्दश्यांतद्गेहाद्धर्मतत्पराः ॥ २१ ॥
निर्ययुःकान्यकुब्जंतेजयचंद्रेणपालितम् ॥ स्वर्णवत्यापुष्पवत्यासहिताश्चित्ररेखया ॥ २२ ॥ इन्दुलःप्रययौशीघ्रमयुताश्वबलैस्सह ॥
करालंहयमारुह्यपंचशब्दंचतात्पिता ॥ २३ ॥ कृष्णांशोबिंदुलारूढोदेवकीमनुसंययौ ॥ त्यक्त्वातेभूपतेर्ग्रामंसर्वसंपत्समन्वितम् ॥ २४ ॥
पथित्र्यहमुषित्वातेजयचंद्रमुपाययौ ॥ नत्वातंभूपतिंप्रेम्णाकथित्वासर्वकारणम् ॥ २५ ॥ उषित्वाशीतलास्थानेपूजयामासचंडिकाम् ॥
जयचंद्रस्तुभूपालोदेवसिंहेनवर्णितः ॥ २६ ॥ तेभ्यश्चनददौवृत्तिंनृपःपरिमलाज्ञया ॥ कुंठितोदेवसिंहस्तुगत्वाकृष्णांशमुत्तमम् ॥ २७ ॥
कथित्वाकारणंसर्वंसश्रुत्वारोषमादधौ ॥ त्वरितंबिंदुलारूढोहयपंचशतावृतः ॥ २८ ॥ लुंठयामासनगरंपालितंलक्षणेनतत् ॥ दृष्ट्वातंल
क्षणोवीरोहास्तिनःपृष्ठमास्थितः ॥ २९ ॥ शरेणताडयामासकृष्णांशहृदयंदृढम् ॥ निष्फलत्वंगतोबाणोविष्णुमंत्रेणप्रेरितः ॥ ३० ॥

विस्मितःसतुभूपालोवाहनाद्भूमिमागतः ॥ नत्वातच्चरणौदिव्यौकुलिशादिभिरन्वितौ ॥ ३१ ॥ तुष्टावदंडवद्भूत्वालक्षणोगद्गदंगिरा ॥
॥ लक्षणउवाच ॥ ॥ वैष्णवंविद्धिमांस्वामिन्विष्णुपूजनतत्परम् ॥ ३२ ॥ जानेऽहंत्वांमहाबाहोकृष्णशक्त्यवतारकम् ॥ त्वद्दत्तेको
हिमेबाणोनिष्फलःकुरुतेभुवि ॥ ३३ ॥क्षमस्वममदौरात्म्यंनाथतेमाययाकृतम् ॥ इत्युक्त्वातेनसहितोजयचंद्रमहीपतिम्॥३४॥गत्वातत्क
थयामासयथाप्राप्तंपराजयम् ॥ नृपस्तयोःपरीक्षार्थेयौतुच्छायाविमोहितौ ॥ ३५ ॥ गजौकुवलयापीडौत्यक्तवाञ्छौतलास्थले ॥ तदाह्ला
दोदयौवीरौगृहीत्वातौस्वलीलया ॥ ३६॥ चकर्षतुर्बलात्पुच्छेक्रोशमात्रंपुनःपुनः ॥ मृतौकुवलयापीडौदृष्ट्वाराजाभयातुरः ॥ ३७ ॥ ददौरा
जगृहंग्रामंतयोरर्थेप्रसन्नधीः ॥ इषशुक्लेतुसंप्राप्तेलक्षणोनामवैबली ॥ ३८ ॥ नृपाज्ञयाययौशीघ्रंतैश्चदिग्विजयंप्रति ॥ सप्तलक्षबलैस्सार्द्धं
तालनाद्यैश्चसंयुतः ॥ ३९ ॥ वाराणसींपुरींप्राप्यरुरोधनगरंतदा ॥ रुद्रवर्माचभूपालोगौडवंशयशस्करः ॥ ४० ॥ पंचायुतैःस्वसैन्यैश्चसार्द्धं
युद्धार्थमाप्तवान् ॥ याममात्रेणतंजित्वाषोडशाब्दस्यवैकरम् ॥ ४१ ॥ कोटिमुद्रामयंप्राप्यजयचंद्रायचार्पयत् ॥ मागधेशंपुनर्जित्वानाम्ना
विजयकारिणम् ॥ ४२ ॥ विंशदब्दकरंप्राप्यस्वभूपायसमार्पयत् ॥ पंचकोट्यश्चवैमुद्राराजतस्यपुनर्ययौ ॥ ४३ ॥ अंगदेशपतिंभूपंमायाव
र्माणमुत्तमम् ॥ सैन्यायुतयुतंजित्वाविंशदब्दस्यवैकरम् ॥ ४४ ॥ कोटिमुद्राश्चसंप्राप्यस्वभूपायसमार्पयत् ॥ वंगदेशपतिंवीरोलक्षणोवैयु
तश्चतैः ॥ ४५ ॥ लक्षसैन्ययुतंभूपंकालीवर्माणमुत्तमम् ॥ अहोरात्रेणतंजित्वामहायुद्धेनलक्षणः ॥ ४६ ॥ विंशदब्दकरंप्राप्यकोटिस्वर्णमयं
तदा ॥ प्रेषयामासभूपायजयचंद्रायवैमुदा ॥ ४७ ॥ उष्ट्रदेशंययौवीरःपालितंतैर्महाबलैः ॥ धोयीकविस्तत्रनृपोलक्षसैन्यसमन्वितः ॥४८॥
जगन्नाथाज्ञयाप्राप्तस्तैश्चसार्द्धंरणोन्मुखे ॥ तयोश्चासीन्महद्युद्धंतुमुलंरोमहर्षणम् ॥ ४९ ॥ अहोरात्रप्रमाणेनकृष्णांशेनजितोनृपः ॥
विंशदब्दकरंसर्वंकोटिस्वर्णसमन्वितम् ॥ ५० ॥ संप्राप्यप्रेषयामासकान्यकुब्जाधिपायवै ॥ पुंड्रदेशंययौवीरोलक्षणोबलवत्तरः ॥ ५१ ॥
नृपंनागपतिंनामपंचायुतबलैर्युतम् ॥ दिनमात्रेणतंजित्वाकोटिमुद्रागृहीतवान् ॥ ५२ ॥ महेंद्रगिरिमागत्यनत्वातंभार्गवंमुनिम् ॥
ततोनिवृत्त्यतेसर्वेनेत्रपालपुरंययुः ॥ ५३ ॥ योगसिंहस्तदागत्यकृष्णांशंप्रतिभार्गवम् ॥ कोटिमुद्राददौतस्मैसप्तरात्रमवासयत् ॥ ५४ ॥

वीरसिंहपुरंजग्मुस्तेवीरामदवत्तराः ॥ रुरुधुर्नगरींसर्वांहिमतुंगोपरिस्थिताम् ॥ ५५ ॥ पालितांगोरखाख्येनयोगिनाभक्तकारणात् ॥
भूपानुजःप्रवीरश्चसैन्यायुतसमन्वितः ॥ ५६ ॥ कृतवान्दारुणंयुद्धंलक्षणस्यैवसेनया ॥ प्रत्यहंबलवाञ्छूरोहत्त्वाशूरसहस्रकम् ॥
॥ ५७ ॥ सायंकालेगृहंप्राप्ययोगिनंतमपूजयत् ॥ पूजनात्सप्रसन्नात्मासैन्यमुज्जीव्यभूपतेः ॥ ५८ ॥ दत्त्वागजबलंतेभ्यः
पुनर्योगंकरोतिवै ॥ सार्द्धमासोगतस्तत्रयुद्ध्यतांबलशालिनाम् ॥ ५९ ॥ तदातेतुनिरुत्साहादेवसिंहंतमब्रुवन् ॥ विजयोनःक
थंभूपतत्त्वंब्रूहिनअग्रतः ॥ ६० ॥ इतिश्रुत्वासहोवाचशृणुकृष्णांशमेवचः ॥ योगिनंगोरखंनामपराजित्यस्वनृत्यतः ॥ ६१ ॥ पुनर्यु
द्धंकुरुत्वंवैततोजयमवाप्स्यसि ॥ इत्युक्तास्तेहिकृष्णाद्याःकृत्वायोगमयंवपुः ॥ ६२ ॥ स्थापयित्वारणेसेनांपालितांलक्षणेनवै ॥ प्रातः
कालेययुस्तेवैमंदिरंतस्ययोगिनः ॥ ६३ ॥ कृष्णांशोनर्तकश्चासीद्वेणुवाद्यविशारदः ॥ देवसिंहोमृदंगाढ्योवीणाधारीचतालनः ॥ ६४ ॥
कांस्यधारीतदाह्लादोजगौगीतांसनातनीम् ॥ तदर्थंहृदयेकृत्वागोरखस्सर्वयोगवान् ॥ ६५ ॥ वरंवरयतानाहतेतच्छ्रुत्वाऽब्रुवन्वचः ॥
नमस्यामोवयंतुभ्यंयदिदेयोवरस्त्वया ॥ ६६ ॥ देहिसंजीविनीविद्यामाह्लादायमहात्मने ॥ इतिश्रुत्वाहृदिध्यात्वातानुवाचप्रसन्नधीः ॥ ६७ ॥
विद्यासंजीविनीतुभ्यंवर्षमात्रंभविष्यति ॥ तत्पश्चान्निष्फलीभूत्वागमिष्यतिमदंतिकम् ॥ ६८ ॥ अद्यप्रभृतिभोवीरमयात्यक्तमिदंजगत् ॥
यत्रभर्तृहरःशिष्यस्तत्रगत्वाशयेह्यहम् ॥ ६९ ॥ इत्युक्त्वान्तर्हितोयोगीजग्मुस्तेरणमूर्द्धनि ॥ जित्वाप्रवीरसिंहंचवीरसिंहंतथैवच ॥ ७० ॥
हत्वातस्यायुतंसैन्यंलुंठयित्वाचतद्गृहम् ॥ कृत्वादासमयंभूपंलक्षणःप्रययौमुदा ॥ ७१ ॥ कौशलंदेशमागत्यजित्वातस्यमहीपतिम् ॥
सैन्यायुतंसूर्यधरंकरयोग्यमचीकरत् ॥ ७२ ॥ षोडशाब्दकरंप्राप्यमुद्राकोट्ययुतंमुदा ॥ नैमिषारण्यमागम्यतत्रोषुःस्नानतत्पराः ॥ ७३ ॥
होलिकायादिनेरम्येलक्षणोबलवत्तरः ॥ दत्त्वादानानिविप्रेभ्योमहोत्सवमकारयत् ॥ ७४ ॥ तदावयंचमुनयःसमाधिस्थाश्चभूपतिः ॥
यदासलक्षणःप्राप्तोनैमिषारण्यमुत्तमम् ॥ ७५ ॥ स्नात्वासर्वाणितीर्थानिसंतर्प्यद्विजदेवताः ॥ कान्यकुब्जपुरंजग्मुश्चैत्रकृष्णाष्टमीदिने ॥ ७६ ॥
इतितेकथितंविप्रयथादिग्विजयोभवत् ॥ शृणुविप्रकथांरम्यांबलखानिर्यथामृतः ॥ ७७ ॥ मार्गेकृष्णस्यसप्तम्यांभूमिराजोमहाबलः ॥

महीपतेश्चवाक्येनसामंतंप्राहनिर्भयः ॥ ७८ ॥ मयाश्रुतस्तेतनयःशारदावरदर्पितः ॥ रक्तबीजत्वमापन्नस्तंमेदेहिकृपांकुरु ॥ ७९ ॥
इत्युक्तस्सतुसामन्तस्तेनराज्ञैवसत्कृतः ॥ चामुंडंनामतनयंसमाहूयाब्रवीदिदम् ॥ ८० ॥ पुत्रत्वंनृपतेःकार्यंसदाकुरुरणप्रिय ॥
इतिश्रुत्वापितुर्वाक्यंसवैराजानमब्रवीत् ॥ ८१ ॥ देह्याज्ञांभूपतेमह्यंशीघ्रंजयमवाप्स्यसि ॥ इतिश्रुत्वासहोवाचबलखानिर्महाबलः ॥ ८२॥
छित्त्वामच्छृंशियवनंगृहीत्वाराष्ट्रमुत्तमम् ॥ सुस्थितोनिर्भयोगेहेबाहुशालीयतेंद्रियः ॥ ८३ ॥ यदित्वंबलखानिंचजित्वामेह्यर्पयिष्यसि ॥
हत्वावातस्यसकलंराष्ट्रंत्वयिभाविष्याति ॥ ८४ ॥ इत्युक्त्वारक्तबीजंतंसमाहूयस्वकंबलम् ॥ सप्तलक्षंददौतस्मैसतत्प्राप्यमुदाययौ ॥ ८५ ॥
उषित्वात्रिदिनंमार्गेशृंशियाख्यमुपागतः ॥ रुरोधनगरींसर्वांबलखानेर्महात्मनः ॥ ८६ ॥ चामुंडागमनंश्रुत्वाबलखानिर्महाबलः ॥ पूजयि
त्वामहामायांदत्त्वादानान्यनेकशः ॥ ८७ ॥ लक्षसैन्येनसहितःप्रययौनगराद्बहिः ॥ तस्यानुजोमहावीरस्सुखखानिर्बलैःसह ॥ ८८ ॥ हरि
णींतांसमारुह्यशत्रुसैन्यंक्षयीतवान् ॥ बलखानिःकपोतस्थोनाशयित्वारिपोर्बलम् ॥ ८९ ॥ लक्षसैन्यंमुदायुक्तश्चामुंडंप्रतिचागमत् ॥ तयो
श्चासीन्महद्युद्धंस्वस्वसैन्यक्षयंकरम् ॥ ९० ॥ अहोरात्रप्रमाणेनसंहताःक्षत्रियारणे ॥ प्रातःकालेतुसंप्राप्तेकृत्वास्नानादिकाःक्रियाः ॥ ९१ ॥
जग्मतुस्तौरणेवीरौधनुर्बाणविशारदौ ॥ रथस्थोबलखानिश्चचामुंडोगजपृष्ठगः ॥ ९२ ॥ चक्रतुस्तुमुलंघोरंनरविस्मयकारकम् ॥ बाणैर्बा
णांश्चसंछित्त्वादेवीभक्तौचतौमुदा ॥ ९३ ॥ अन्योन्यवाहनंहत्वाभूतलत्वमुपागतौ ॥ खड्गचर्मधरौवीरौयुयुधातेपरस्परम् ॥ ९४ ॥ यावन्तो
रक्तबीजांगात्संजातारक्तबिंदवः ॥ तावन्तःपुरुषाजातारक्तबीजपराक्रमाः ॥ ९५ ॥ तैश्चवीरैर्मदोन्मत्तैर्बलखानिस्समंततः ॥ रोधितोऽभूद्भृगु
श्रेष्ठशारदांशरणंययौ ॥ ९६ ॥ एतस्मिन्नंतरेवीरःसुखखानिस्ततोऽनुजः ॥ आग्नेयंशरमादायरक्तबीजानदाहयत् ॥ ९७ ॥ पुरातुसुखखानि
श्चहव्यैर्देवंचपावकम् ॥ पंचाब्दंपूजयामासतदातुष्टस्स्वयंप्रभुः ॥ ९८ ॥ पावकीयंशरंरम्यंशत्रुसंहारकारकम् ॥ ददौतस्मैप्रसन्नात्मातेना
सौविजयोऽभवत् ॥ ९९ ॥ बलखानिस्तुबलवान्दृष्ट्वाशत्रुविनाशनम् ॥ पराजितंचचामुंडंबद्ध्वागेहमुपागमत् ॥ १०० ॥ कृत्वानारीमयंवेषं
सभीतोब्रह्महत्यया ॥ दोलामारोप्यबलवान्प्रेषयामासशत्रवे ॥ १०१ ॥ हतशेषाःपंचलक्षास्सैन्यागत्वाचदेहलीम् ॥ वृत्तान्तंकथयामासय

थाजातोमहारणः ॥ १०२ ॥ नारीविषंचचामुंडंसदृष्ट्वापृथिवीपतिः ॥ क्रोधाविष्टश्चबलवान्महीपतिमुवाचह ॥ १०३ ॥ कथंजयोमेभविता
सुखखानौचजीविते ॥ श्रुत्वामहीपतिःप्राहच्छद्मनाकार्यमाकुरु ॥ १०४ ॥ ब्राह्मीमातातयोर्ज्ञेयाशुद्धासैवपतिव्रता ॥ दूतिभिःकारणंज्ञात्वा
पुनर्युद्धंकुरुष्वभोः ॥ १०५ ॥ इतिश्रुत्वामहीराजोदूतीस्ताश्छलकोविदाः ॥ आहूयप्रेषयामासबलखानिगृहंप्रति ॥ १०६ ॥ तास्तुवैब्राह्म
णीभूत्वाबलखानिगृहंययुः ॥ ससुतास्तांप्रशस्याशुपप्रच्छुर्विनयान्विताः ॥१०७॥ तवपुत्रौमहावीरौदिष्ट्याशत्रुक्षयंकरौ ॥ तयोर्मृत्युःकथंभू
याज्जीवितांशरदांशतम् ॥ १०८ ॥ तदाब्राह्मीवचःप्राहपावकीयंशरंशुभम् ॥ सुखखानेर्जीवकरंबलखानेःपदाह्वकम् ॥ १०९ ॥ इतिज्ञा
त्वातुताःदूत्यःप्रययुर्देहलींप्रति ॥ कथयित्वानृपस्याग्रेधनंप्राप्यगृहंययुः ॥ ११० ॥ महीराजस्तुतच्छ्रुत्वामहादेवमुमापतिम् ॥ पार्थिवैःपू
जनंचक्रेसहस्रदिवसंमुदा ॥ १११ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेचतुर्विंशोऽ
ध्यायः ॥२४॥छ॥ सूतउवाच ॥ षड्विंशाब्देचकृष्णांशेयथाजातंतथाशृणु ॥ मुनेर्बिंदुसरोनामदक्षिणस्यांदिशिस्थितम् ॥१॥ तस्यतीरेऽव
सद्ग्रामोयोजनायामसंयुतः ॥ नाम्नाबिंदुगढोदुर्गोवर्णधर्मप्रवर्तकः ॥२॥ तस्मिन्ग्रामेऽवसद्भूपोविष्वक्सेनान्वयोद्भवः ॥ शारदानन्दनोनामब्रह्म
ध्यानपरायणः ॥३॥ ब्रह्मचर्यप्रभावेनतद्वीर्यंशिरसिस्थितम् ॥ अतस्सकामपालाख्यःप्रथितोऽभून्महीतले ॥४॥ यज्ञैःसंपूजयामाससुरज्येष्ठं
प्रजापतिम् ॥ यज्ञांशभुक्तमात्रेणराज्ञीगर्भमुपादधौ ॥५॥ दशमासान्तरेजाताकन्यासर्वगुणालया ॥ पद्मिनीनामविख्यातासर्वशोभासमन्वि
ता ॥ ६ ॥ द्वादशाब्दवयःप्राप्तौबभूववरवर्णिनी ॥ पद्माकरोभूपसुतोमहीराजपदानुगः ॥७॥ पितुराज्ञानुसारेणभूपानाहूयसत्वरम् ॥ स्वयं
वरंभगिन्याश्चकारयामासवैमुदा ॥ ८ ॥ नानादेशाययुर्भूपामुख्यशूरसमन्विताः ॥ सहाह्लादैश्चतुर्वीरैर्लक्षणःपितुराज्ञया ॥ ९ ॥
ययौबिंदुगढंग्रामंस्थितोयत्रमहोत्सवः ॥ महीराजस्तुबलवान्दृष्ट्वालक्षणमागतम् ॥ १० ॥ स्वसेनांस्थापयामासरक्षार्थंसर्वभूभुजाम् ॥
एतस्मिन्नंतरेदेवीपद्मिनीसखिभिःसह ॥ ११ ॥ सर्वभूपान्विलोक्याशुलक्षणान्तमुपाययौ ॥ श्यामांगंचयुवानंचसर्वलक्षणलक्षितम् ॥
॥ १२ ॥ चत्वारिंशत्तथापंचाशन्मानाब्दवयोवृतम् ॥ व्यूढोरस्कंदृढस्कंधंनिर्जरंरोगवर्जितम् ॥ १३ ॥ दृष्ट्वातमात्मसदृशमाह्ला

द्यैश्वरक्षितम् ॥ जयमालांददौतस्मैपद्मिनीलक्षणायच ॥ १४ ॥ तदासलक्षणोवीरोगृहीत्वापाणिमुत्तमम् ॥ स्वरथंचसमारुह्यरा
ज्ञांमध्येययौमुदा ॥ १५ ॥ पृथ्वीराजस्तथासर्वैर्भूमिपावलसंयुताः ॥ रुरुधुःसर्वतोवीरंलक्षणंबलवत्तरम् ॥ १६ ॥ तालनःसिंहिनी
संस्थोगृहीत्वापरिघंमुदा ॥ सैन्यांश्चयोधयामासभीमसेनांशसंभवः ॥ १७ ॥ पंचशब्दगजारूढश्चाह्लादस्तोमरायुधः ॥ रिपून्वि
दारयामासबलभद्रांशसंभवः ॥ १८ ॥ कृष्णांशोबिन्दुलारूढोगृहीत्वाखड्गमुत्तमम् ॥ भूपतीन्बहुधाच्छित्त्वामहद्युधमकारयत् ॥
॥ १९ ॥ देवोमनोरथारूढोभैरवंभल्लमादधौ ॥ हत्वाचबहुधासैन्यंननर्दचपुनःपुनः ॥ २० ॥ लक्षणोधनुरादायवैष्णवास्त्राणिवैपुनः ॥ सं
धायचजघानाशुमहीराजस्यसैन्यपान् ॥ २१ ॥ याममात्रमभूद्युद्धंतेषांतैश्चसमन्वितम् ॥ त्यक्त्वायुद्धंमहीराजःसर्वभूपसमन्वितः ॥ २२ ॥
ययौसदेहलीग्रामेशारदानंदनस्तदा ॥ मंडपंचशुभंस्थाप्यकृत्वावैवाहिकीःक्रियाः ॥ २३ ॥ ददौकन्यांविधानेनधनधान्यादिसंवृताम् ॥
एतस्मिन्नन्तरेप्राप्तोमहीपतिरुवाचतम् ॥ २४ ॥ पद्माकरंभूपसुतंलक्षसैन्यसमन्वितम् ॥ अहोमित्रमहावीरकीदृशीतेमतिःस्थिता ॥२५॥
विष्वक्सेनान्वयेत्वंवैसंजातःक्षत्रियोत्तमः ॥ लक्षणोधर्मरहितोवर्णसंकरसंयुतः ॥ २६ ॥ आह्लादाद्याश्चतेशूराआभीरीमातृसंभवाः ॥ तैर्यु
तश्चनिवासोवैसंत्याज्योधर्मकोविदैः ॥ २७ ॥ इतिपद्माकरःश्रुत्वासर्वमायाविशारदः ॥ सकृत्वाशाम्बरींमायांबद्ध्वातानेवदुर्जयान् ॥ २८ ॥
स्वगेहेस्थापयामासकारागारेशिलामये ॥ देव्याश्चवरदानेनदेवसिंहस्तदानिशि ॥ २९ ॥ त्यक्त्वामायांमोहमयींकान्यकुब्जमुपाययौ ॥
इंदुलाग्रेचतत्सर्वंकथित्वातेनसंयुतः ॥ ३० ॥ प्राप्तोबिंदुगढंशीघ्रंदिव्यमायाविशारदः ॥ पद्माकरस्तुतच्छ्रुत्वाकृत्वामायांचशाम्बरीम् ॥
॥३१॥ मोहनायोद्यतस्तत्रयथामेघोरविंदिवि ॥ इंदुलश्चतदाचापेसंधायशरमुत्तमम् ॥३२॥ कामास्त्रेणतुतन्मायाभस्मीभूताभवत्क्षणात् ॥
तदातेबोधिताःसर्वेकामास्त्रेणमहाबलाः ॥ ३३ ॥ भित्त्वालोहमयंजालंकपाटंचतथादृढम् ॥ बहिर्भूताःसमाजग्मुःशत्रुसैन्याननाशयन्॥३४॥
क्षत्रियाःपंचसाहस्रामृतायमपुरंययुः ॥ शारदानंदनोभूपस्तत्रागत्यविनम्यतान् ॥ ३५ ॥ स्वसुतांचददौतस्मैलक्षणायमहात्मने ॥ नाना
विधानिभोज्यानिप्रशस्याभरणानिच ॥ ३६ ॥ सर्वेभ्यश्चददौराजासहस्रेभ्यस्तदामुदा ॥ कुमारिकांस्वकीयांचबहुरोदनतत्पराम् ॥ ३७ ॥

समत्वाकामपालोवैस्वगेहात्तंन्यवासयत् ॥ आगतोलक्षणोगेहंमाघकृष्णाष्टमीदिने ॥३८॥ जयचंद्रस्तुतंदृष्ट्वालक्षणंप्रेमविह्वलः ॥ शतग्रा
माणितेभ्यश्चतालनादिभ्यएवच ॥ ३९ ॥ दत्त्वाततोऽन्यदानानिगोवस्त्राभरणानिच ॥ प्रददौब्राह्मणेभ्यश्चचकारचमहोत्सवम् ॥ ४० ॥
॥ सूतउवाच ॥ ॥ महीराजोवरंप्राप्तःशंकरात्पार्थिवार्चनात् ॥ संयोज्यफाल्गुनेमासिसेनांशत्रुभयंकरीम् ॥ ४१ ॥ सप्तलक्षैश्चसहितःश्रं
श्रियाख्यपुरंययौ ॥ नृपाज्ञयाचचामुंडोरुरोधनगरंपुनः ॥ ४२ ॥ सुखखानिस्तदाक्रुद्धोलक्षसैन्यसमन्वितः ॥ नगराद्बहिरागत्यमहद्युद्धम
कारयत् ॥ ४३ ॥ पावकास्त्रेणबलवान्हत्वादशसहस्रकम् ॥ महीराजमुपागम्यवचनंप्राहनिर्भयः ॥ ४४ ॥ अद्यत्वांचहनिष्यामित्वंवाह
न्तारणेमम ॥ स्वाविद्यांकुरुभूपत्वंनोचेद्यास्यसिवैशसम् ॥ ४५ ॥ इतिश्रुत्वामहाराजोरौद्रास्त्रंचापमादधे ॥ तदस्त्राच्चमहावह्निःप्रादुर्भूतो
भयंकरः ॥ ४६ ॥ सुखखानिस्तदाग्नेयंसंदधौतस्यशांतये ॥ रौद्राग्निनाचसशरःसुखखानिर्लयंगतः ॥ ४७ ॥ तदस्त्रंशिवतूणीरेगतं
कार्यंविधायतत् ॥ बलखानिस्तुतच्छ्रुत्वाभयभीतःसमागतः ॥ ४८ ॥ भ्रातुर्वैरमुपादायजघानचरिपोर्बलम् ॥ ध्यात्वाचशारदांदेवींभूमि
राजमुपागमत् ॥ ४९ ॥ भूमिराजस्तुतंदृष्ट्वातद्बलाधिक्यमोहितः ॥ उवाचवचनंप्रेम्णाबलखानेशृणुष्वभोः ॥ ५० ॥ क्रोशमात्रान्तरेगर्ता
द्वादशैवमयाकृताः ॥ रक्षितादादशशतैःशूरैर्युद्धविशारदैः ॥ ५१ ॥ शूराञ्जित्वासमुल्लंघ्यगर्तान्द्वादशसम्मितान् ॥ ममार्द्धसकलंराष्ट्रंगृहा
णबलिसत्तम ॥ ५२ ॥ इतिश्रुत्वाप्रियंवाक्यंतद्राज्ञासत्यभाषितम् ॥ कपोतंहयमारुह्यखड्गहस्तोवनंययौ ॥ ५३ ॥ दृष्ट्वागर्तान्महावी
रोहत्वाशूराञ्छताञ्छतान् ॥ ययौसद्वादशंगर्तंबाहुशालीजितेंद्रियः ॥ ५४ ॥ चामुंडस्तुतदागत्यशूरायुतसमन्वितः ॥ रुरोधसर्वतो
वीरंच्छद्मकारीद्विजाधमः ॥ ५५ ॥ बलखानिश्चमहतींसेनांतस्यजघानह ॥ चामुंडंतमुपागम्यननर्दचपुनःपुनः ॥ ५६ ॥ त्रयोदशंगुप्त
गर्तंतृणैराच्छादितंमृदा ॥ विषधौतैर्महाभल्लैरोधितंविवरप्रभम् ॥ ५७ ॥ पतितंसकपोतश्चसवीरोदैवमोहितः ॥ अंधकारे
महाघोरेगंभीरंक्रोशमात्रकम् ॥ ५८ ॥ विदीर्णस्तत्रचरणस्सपद्मोवत्सजस्यवै ॥ महाकष्टेनतद्राजीगर्तादागत्यवैबहिः ॥ ५९ ॥
स्वपदैस्ताडयामासमहीराजस्यतद्बलम् ॥ चामुंडस्तुतदागत्यबलखानेश्चवैशिरः ॥ ६० ॥ छित्त्वाजघानतत्सैन्यंहाहाभूतंविनेश्वरम् ॥

गजमुक्ताचतच्छ्रुत्वाचितामारोप्यवैपतिम् ॥ ६१ ॥ दाहयामासचांगानिपतिनासहसासती ॥ तदाब्रह्मास्ववध्वाचसार्द्धमागत्यतत्रवै ॥६२॥
सुखखानिंचसंहूयददाहस्वंकलेवरम् ॥ शून्यभूतंचनगरंभस्मकृत्वासवैनृपः ॥ ६३ ॥ जगामदेहलींशीघ्रंमहोत्साहसमन्वितः ॥ ६४॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेविक्रमाख्यानकालेपंचविंशोऽध्यायः ॥२५ ॥छ॥
॥ सूतउवाच ॥ श्रावणेमासिसंप्राप्तेदेहलींचमहीपतिः ॥ नागोत्सवायप्रययौसदैवंकलहप्रियः ॥ १ ॥ दृष्ट्वानागोत्सवंतत्रगीतनृत्यसम
न्वितम् ॥ महीराजंनमस्कृत्यवचनंप्राहनम्रधीः ॥२॥ राजन्महावतीग्रामेकीर्तिसागरमध्यगे ॥ वामनोत्सवमत्यन्तंयवव्रीहिसमन्वितम्॥३॥
पश्यत्वंतत्रगत्वाचममैववचनंकुरु ॥ इतिश्रुत्वामहीराजोधुंधुकारेणसंयुतः ॥ ४ ॥ सप्तलक्षबलैर्युक्तश्चामुंडेनसमन्वितः ॥ संप्राप्तःश्रीशिय
वनेतत्रवासमकारयत् ॥ ५ ॥ महीपतिस्तुनृपतिंनत्वावैचंद्रवंशिनम् ॥ उवाचवचनंदुःखीधूर्तमायाविशारदः ॥ ६ ॥ राजन्प्राप्तोमहीरा
जोयुद्धार्थीत्वामुपस्थितः ॥ चंद्रावलींचतनयांब्रह्मानंदतवात्मजाम् ॥ ७ ॥ दिव्यालिंगंससंपूज्यबलात्काराद्ग्रहीष्यति ॥ तस्मात्त्वंस्वब
लैःसार्द्धंमयासहमहामते ॥ ८ ॥ छद्मनातंपराजित्यनगरेऽस्मिन्सुखीभव ॥ इतिश्रुत्वादेववशोराजापरिमलोबली ॥ ९ ॥ चतुर्लक्षबलै
स्सार्द्धंनिशीथेचसमागतः ॥ शायितान्क्षत्रियाञ्छूरान्हत्वापंचसहस्रकान् ॥ १० ॥ शतघ्नीरोषणींचक्रेबहुशूरविनाशिनीम् ॥ तदोत्थाय
महीराजःकटिमाबध्यसंभ्रमात् ॥ ११ ॥ वैरिणंपरमंमत्वामहद्युद्धमचीकरत् ॥ युद्धेचत्योःसेनयोस्तत्रमलनापुत्रगृद्धिनी ॥ १२ ॥ शार
दामादराद्दत्वापूजयामासभक्तितः ॥ देविदेविमहादेविसर्वदुःखविनाशिनि ॥ १३ ॥ हरमेसकलांबाधांकृष्णांशंबोधयाशुच ॥ जप्त्वायुत
मिदंमंत्रंहुत्वातर्पणमार्जने ॥ १४ ॥ कृत्वासुष्वापतद्रेश्मतदातुष्टास्वयंशिवा ॥ मलनेमहतीबाधाक्षयंयास्यतिमाशुचः ॥ १५ ॥
इत्युक्त्वाशारदादेवीकृष्णांशंप्रतिचागमत् ॥ पुत्रतेजननीभूमिर्महीराजेनपीडिता ॥ १६ ॥ क्षयंयास्यतिशीघ्रंचतस्मात्त्वंतांसमुद्धर ॥
इतिश्रुत्वावचोदेव्यास्सवीरोविस्मयान्वितः ॥ १७ ॥ देवकींप्रतिसंप्राप्तःकथयामासकारणम् ॥ मातुश्श्रुत्वातपोघोरंस्वर्णवत्यासमन्वि
तः ॥ १८ ॥ रुरोदभगमद्विप्राविलप्यबहुधासती ॥ कृष्णांशस्तुतदादुःखी ॥ किंकर्तव्यंमयावीरदेहाज्ञांदारु

णभवे ॥ तच्छ्रुत्वातेनसाहेतोलक्षणेनसमन्वितः ॥ २० ॥ ययौदिग्विजयार्थेनव्याज ॥लनोभीमसेनांशःसेनापतिरुदा
रधीः ॥ २१ ॥ सप्तलक्षबलैस्सार्द्धंविनाह्लादेनसंययौ ॥ कल्पक्षेत्रमुपागम्ययोगिनस्तेतदाभवन् ॥ २२ ॥ सेनांनिवेशयामासविपिनेतत्र
दारुणे ॥ कृष्णांशस्तालनोदेवोलक्षणोबलवत्तरः ॥ २३ ॥ गृहीत्वालास्यवस्तूनियुद्धभूमिमुपागमन् ॥ सप्ताहंचतयोर्युद्धंजातंमृत्यु
विवर्द्धनम् ॥ २४ ॥ सप्तमेऽहनितेवीरास्संप्राप्तारणमूर्द्धनि ॥ तस्मिन्दिनेमहाभागमहद्युद्धमवर्तत ॥ २५ ॥ दृष्ट्वापराजितंसैन्यंराजापरि
मलोबली ॥ रथस्थश्चापदामापमहीराजमुपाययौ ॥ २६ ॥ यादवश्चगजारूढस्तदाचंद्रावलीपतिः ॥ धुंधुकारंसमाहूयधनुर्युद्धमचीक
रत् ॥२७॥ हरिनागरमारुह्यब्रह्मानंदोमहाबलः ॥ तारकंशत्रुमाहूयधनुर्युद्धंचकारह ॥ २८ ॥ मर्दनंराजपुत्रंचरणजिद्गजसंस्थितः ॥ स्वश
रैस्ताडयामासतत्सुतंचजघानह ॥ २९ ॥ रूपणोवैसकदनंहयारूढोजगामह ॥ आभीरीतनयोजातोमदनोनामवैबली ॥ ३० ॥ नृहरंराज
पुत्रंचशंखांशश्चजगामह ॥ तेषुसंग्राममेतेषुचामुंडोऽयुतसैन्यपः ॥ ३१ ॥ महीपतेश्चवचनंमत्वानगरमाययौ ॥ ददर्शनगरींरम्यांचतुर्वर्णस
मन्विताम् ॥ ३२ ॥ धनधान्ययुतांवीरोदेवीभक्तिपरायणः ॥ महीपतिस्तुवैधूर्तोदुर्गद्वारिसमागतः ॥ ३३ ॥ चामुंडेनयुतःपापीराजगेहमुपा
ययौ ॥ मलनाभ्रातरंदृष्ट्वावचनंप्राहदुःखिता ॥३४॥ भाद्रकृष्णाष्टमीचाद्ययवव्रीहिगृहेस्थिता॥नप्राप्ताजलसंस्थानेसुपुण्येकीर्तिसागरे ॥३५॥
महीराजोमहापापीवामनोत्सवमागतः ॥ विनाह्लादंचकृष्णांशंमहद्दुःखमुपागतम् ॥३६॥ इत्युक्तस्सावदस्याहब्राह्मणोऽयंमहाबली ॥ कान्य
कुब्जात्समायातःकृष्णांशेनप्रपोषितः ॥३७॥ देविदत्तश्चनाम्नाऽयंसतेकार्यंकरिष्यति॥ श्रुत्वाचंद्रावलीदेवीसर्वभूषणसंयुता ॥३८॥ कामाग्नि
पीडितंविप्रंचामुडंचददर्शह॥मातरंप्रतिचागम्यवचनंप्राहनिर्भया॥३९॥धूर्तोऽयंब्राह्मणोमातार्नैश्चयंमांहरिष्यति ॥ कोऽयंत्वरीनजानामिकथ
यामिपतिव्रता ॥ ४० ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यालज्जितस्समहीपतिः ॥ चामुंडेनयुतःप्राप्तोयत्राभूत्समहारणः ॥ ४१ ॥ एतास्मिन्नंतरेतेवैब्रह्म
द्यास्तैःपराजिताः ॥त्यक्त्वायुद्धंगृहंप्राप्तास्त्रिलक्षबलसंयुताः॥४२॥ कपाटंसुदृढंकृत्वामहाचिंतामुपाययुः ॥ महीराजस्तुबलवान्महीपत्यनु
मोदितः॥४३॥प्रमदावनमागत्यषष्टिलक्षबलान्वितः ॥ जुगोपतत्रबलवान्माननोत्सवहेतवे ॥४४॥ तालन,द्याश्चचत्वारःश्रशियाख्यपुरंययुः॥

स्थलीभूतंचतंग्रामंदृष्ट्वातेविस्मयान्विताः ॥ ४५ ॥ प्रययुस्तेसुखभ्रष्टाददृशुर्हिमदंमुनिम् ॥ प्रणम्योचुःशुचाविष्टाबलखानिर्मुनेबली ॥४६॥
क्वगतःसमरश्लाघीसचकुनागरैर्युतः ॥ श्रुत्वाहाहिमदोयोगीमहीराजेननाशितः ॥ ४७ ॥ छद्मनाबलखानिश्चतस्येयंसुंदरीचिता ॥
इतिश्रुत्वावचोघोरंकृष्णांशःशोकतत्परः ॥ ४८ ॥ विललापभृशंतत्रहाबंधोधर्मजांशक ॥ त्वदृतेभूतलेवासोममातीवभयंकरः ॥ ४९ ॥
दर्शनंदेहिमेक्षिप्रंनोचेत्प्राणांस्त्यजाम्यहम् ॥ इत्युक्तःसतुतद्भ्राताबलखानिःपिशाचगः ॥ ५० ॥ सपत्नीकस्समायातोरोदनंकृतवान्बहु ॥
[1]कथित्वासर्ववृत्तांतंयथाजातंस्ववैशसम् ॥ ५१ ॥ दिव्यंविमानमारुह्यगतोनाकंमनोरमम् ॥ युधिष्ठिरेतस्यकलाबलखानेर्लयंगता॥ ५२ ॥
तदादुःखीसकृष्णांशःकृत्वाभ्रातुस्तिलांजलिम् ॥ महावतींसमागत्यराजगेहमुपाययौ ॥ ५३ ॥ वेणुशब्देनकृष्णांशोननर्तजनमोहनः ॥
वीणाप्रवाद्यंचजगौतालनोयोगिरूपधृक् ॥ ५४ ॥ मृदंगध्वनिनादेवोलक्षणःकांस्यवाद्यकः ॥ सुस्वरंचजगौतत्रश्रुत्वाराजाविमोहितः॥५५॥
तदातुमलनाराज्ञीदृष्ट्वातद्वामनोत्सवम् ॥ रुदित्वावचनंप्राहक्वगतोमेप्रियंकरः ॥ ५६ ॥ कृष्णांशोबंधुसहितस्तत्कामांमदभागिनीम् ॥
त्वयाविरहितोदेशोमहीराजेनलुंठितः ॥ ५७ ॥ इत्युक्तांमलनांदृष्ट्वाकृष्णांशःस्नेहकातरः ॥ वचनंप्राहनम्रात्मादेवित्वंवचनंकुरु ॥ ५८ ॥
योगिनश्चवयंराज्ञिसर्वयुद्धविशारदाः ॥ तवेदंसकलंकार्यंकृत्वायामोहिनैमिषम् ॥ ५९ ॥ येयवव्रीहयश्चैवतवसद्मनिसंस्थिताः ॥
गृहीत्वायोषितस्सर्वागच्छध्वंसागरान्तिकम् ॥ ६० ॥ वयंतुयोगसैन्येनतवरक्षांचकुर्महे ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यतत्सुताचपतिव्रता ॥६१॥
मातरंवचनंप्राहकृष्णांशोऽयंचनर्तकः ॥ पुंडरीकनिभेनेत्रेश्यामांगंतस्यसुंदरम् ॥ ६२ ॥ कृष्णांशेनविनामातःकोरक्षार्थंक्षमोभुवि ॥
दुर्जयश्चमहीराजःकृष्णांशेनविनिर्जितः ॥६३॥ इतितद्वचनंश्रुत्वामलनाप्रेमविव्हला ॥यवव्रीहींश्चनिष्कास्ययोषिद्भिःस्थापिताःकरे ॥६४॥
जगुस्तायोषितस्सर्वाःकृष्णांशचरितंशुभम्॥लक्षणःशीघ्रमागम्ययोगिवेषान्स्वसैनिकान् ॥६५॥सज्जीकृत्यास्थितस्तत्रतालनाद्यैःसुरक्षितः॥
कीर्तिसागरमागम्यतेवीराबलदर्पिताः॥६६॥ रुरुधुःसर्वतोनारीर्दोलायुतामितस्थिताः ॥ महीपतिस्तुकलहाज्ज्ञात्वाकृष्णांशमागतम्॥६७॥

---

१ णिलोप आर्षः ।

चंद्रवंशिनमागम्यसपुत्रश्चरुरोदह ॥ योगिभिस्तैर्महाराजलुंठिताः सर्वयोषितः ॥ ६८ ॥ मलनासंहृतातत्रतथाचंद्रावलीसुता ॥
महाराजस्यतेसैन्यायोगिवेषास्समागताः ॥ ६९॥ तारकायसुतांप्रादान्महीराजायमत्स्वसाम् ॥ इतिश्रुत्वावचोघोरंब्रह्मनंदोमहाबली ॥७०॥
लक्षसैन्यान्वितस्तत्रययौरोषसमन्वितः ॥ महीराजस्तुकलहः सैन्यायुतमहात्मजः ॥ ७१ ॥ रक्षितः कामसेनेनतथारणजिताययौ ॥
तयोश्चासन्महद्युद्धंसेनयोरुभयोर्भुवि ॥ ७२ ॥ तालनोयोगिवेषश्चब्रम्हानंदमुपाययौ ॥ लक्षणश्चाभयंशूरंदेवसिंहोमहीपतिम् ॥ ७३ ॥
जित्वाबद्धाचमुदितौकामसेनस्समागतः ॥ लक्षणः कामसेनंचदेवोरणजितंतदा ॥ ७४ ॥ बद्धातत्रास्थितौवीरौशत्रुसैन्यक्षयंकरौ ॥
एतस्मिन्नंतरेब्रह्मावद्धावैतालनंबली ॥ ७५ ॥ लक्षणान्तमुपागम्यधनुर्युद्धमचीकरत् ॥ लक्षणंच्छिन्नधनुषंपुनर्बद्धामहाबली ॥ ७६ ॥
देवसिंहमुपागम्यमूर्छितंतंचकारह ॥ हाहाभूतेयोगिसैन्येप्रद्रुतेसर्वतोदिशि ॥ ७७ ॥ कृष्णांशोयोषितस्सर्वावचनंप्राहनम्रधीः ॥
ब्रह्मानंदोऽयमायातोममसैन्यक्षयंकरः ॥ ७८ ॥ तस्माद्यूयंमयासार्द्धंगच्छताशुचतंप्रति ॥ इत्युक्त्वातास्समादायब्रह्मानंदमुपाययौ ॥७९॥
तयोश्चासीन्महद्युद्धंनरनारायणांशयोः ॥ कृष्णांशस्तत्रबलवान्नभोमार्गेणतंप्रति ॥ ८० ॥ रथस्थंचसमागम्यमोहयाससोऽसिना ॥
तदातुमूर्छितेतस्मिन्मोचयित्वाचतान्मुदा॥८१॥योगीसैन्यान्वितोयुद्धात्पलायनपरोऽभवत् ॥ पराजितेयोगिसैन्येब्रह्मानंदोमहाबली॥८२॥
योषितस्ताः समादायस्वगेहायदधौमनः ॥ महीराजस्तुसंप्राप्तोमहीपत्यनुमोदितः ॥ ८३ ॥ रुरोधसर्वतोनारीः शिवदत्तवरोबली ॥
नृहरश्चाभयंशूरंमर्दनश्चैवरूपणम् ॥ ८४ ॥ मदनंवैसरदनोब्रह्मानंदंचतारकः ॥ चामुंडः कामसेनंचधनुर्युद्धमचीकरत् ॥ ८५ ॥
तदाभयोमहावीरोधुन्वंतंनृहरंरिपुम् ॥ छित्त्वाधनुस्तमागत्यखड्गयुद्धमचीकरत् ॥ ८६ ॥ नृहरः खड्गरहितस्सत्वायुद्धपराङ्मुखः ॥
तमाहवचनंक्रुद्धोऽभयोयुद्धार्थमुद्यतः ॥ ८७ ॥ भवान्वैमातृष्वस्रीयोमहीराजस्यचात्मजः ॥ क्षत्रियाणांपरंधर्मंकथंसंहर्तुमिच्छाति ॥ ८८ ॥
इतिश्रुत्वातुनृहरोगृहीत्वापरिघंरुषा ॥ जघानतंचशिरसिसहतः स्वर्गमाययौ ॥ ८९ ॥ सचवैकृतवर्मांशोविलीनः कृतवर्मणि ॥
मदनंगोपजातंचहत्वासरदनोबली ॥ ९० ॥ जयशब्दंचकारोच्चैःपुनर्हत्वारिपोर्बलम् ॥ उत्तरांशश्चसज्ञेयोमदनश्चोत्तरेलयः ॥ ९१ ॥

रूपणश्चसमागत्यमूर्छयित्वाचमर्दनम् ॥ पुनस्सरदनंप्राप्यखड्गयुद्धंचकारह ॥ ९२ ॥ ब्रह्मानंदश्चबलवान्सबद्धातारकंरुषा ॥
महीराजान्तमागम्यधनुर्युद्धंचकारह ॥ ९३ ॥ नृहरंरणजित्प्राप्यस्वभल्लेनतदारुषा ॥ जघानसमरश्लाघीमहीराजसुतंशुभम् ॥ ९४ ॥
सवैदुश्शासनांशश्चमृतस्तस्मिन्समागतः ॥ संहतेनृहरेबंधौमर्दनःक्रोधतत्परः ॥ ९५ ॥ स्वशरैस्ताडयामाससात्यकेरंशमुत्तमम् ॥
छित्त्वातान्रणजिच्छूरस्सवैपारिमलोद्भवः ॥९६॥ स्वभल्लेनशिरः कायंमर्दनस्यसचाहरत् ॥ मृतेऽस्मिन्मर्दनेवीरेतदासरदनोबली ॥ ९७ ॥
ताडयामासतंवीरंस्वभल्लेनैववक्षसि ॥ महत्कष्टमुपागम्यरणजिन्मलनोद्भवः ॥ ९८ ॥ स्वखड्गेनशिरः कायादपाहरतवैरिणः ॥
त्रिबंधौनिहतेयुद्धेतारकः क्रोधमूर्छितः ॥ ९९ ॥ रथस्थश्चरथस्थंचताडयामासवैशरम् ॥ छित्त्वाबाणंचरणजित्तथैवचरिपोर्द्धनुः ॥ १०० ॥
त्रिशरैस्ताडयामासकर्णांशंतारकंहृदि ॥ अमर्षवशमापन्नोयथादंडैर्भुजंगमः ॥ १०१ ॥ ध्यात्वाचशंकरंदेवंविषधौतंशतंपुनः ॥
संधायतर्जयित्वाचशत्रुकंठमताडयत् ॥ १०२ ॥ तेनबाणेनरणजित्त्यक्त्वादेहंदिवंगतः ॥ हतेतस्मिन्महावीर्येब्रह्मानंदश्चदुःखितः ॥१०३॥
महीराजभयाद्ब्रह्मापुरस्कृस्यचयोषितः ॥ संध्याकालेतुसंप्राप्तेभाद्रकृष्णाष्टमीदिने ॥ १०४ ॥ कपाटंसुदृढंकृत्वासैन्यैःषष्टिसहस्रकैः ॥
सार्द्धंगेहमुपागम्यशारदांशरणंययौ ॥१०५॥ महीराजस्तुबलवान्पुत्रशोकेनदुःखितः ॥ संकल्पंकृतवान्घोरंशृण्वतांसर्वभूभृताम् ॥१०६ ॥
श्रींश्रियाख्यपुरंरम्यंयथाशून्यंमयाकृतम् ॥ तथामहावतीसर्वाब्रह्मानंदादिभिस्सह ॥ १०७ ॥ क्षयंयास्यतिमद्बाणैःसर्वेतेचंद्रवंशिनः ॥
इत्युक्त्वाधुंधुकारंवैचाह्वयामासभूपतिः॥१०८॥पंचलक्षबलैस्सार्द्धंशीघ्रमागम्यतांप्रिय ॥ इतिश्रुत्वाधुंधुकारोगत्वाशीघ्रंचदेहलीम् ॥१०९॥
उषित्वासप्तदिवसंयुद्धभूमिमुपागमत् ॥ तदाष्टलक्षसहितोमहीराजोमहाबलः ॥ तारकेणचसंयुक्तोयुद्धायसमुपाययौ ॥ ११० ॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेषड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥
सप्तविंशाब्दकेप्राप्तेकृष्णांशेसर्वमंगले ॥ भाद्रकृष्णदशम्यांचमलनाशोककातरा ॥ १ ॥ जननायकमाहूयवचनंप्राहदुःखिता ॥
अयेकच्छपदेशीयगौतमान्वयसंभव ॥ २ ॥ हरिनागरमारुह्यकान्यकुब्जंव्रजाधुना ॥ पुत्रमाह्लादमाहूयसानुजंमत्प्रियंकरम् ॥ ३ ॥

इतिश्रुत्वातुवचनंह्लादिसंचिंत्यवैपुनः ॥ मलनांदुःखितांप्राहनत्वायास्यतिसप्रभुः ॥ ४ ॥ राज्ञःपरिमलस्यैववाक्यंमत्वासुदुःखदम् ॥
इतिश्रुत्वातुवचनंरुरोदमलनासती ॥ ५ ॥ पुनर्मूर्च्छांगताभूमौजीवनंत्यक्तुमुद्यता ॥ हारामांशमहाबाहोवत्सकृष्णांशसुन्दर ॥ ६ ॥
क्वगतौसहदेवक्यात्यक्त्वामांमंदभागिनीम् ॥७॥ तदापरिमलापुत्रोदृष्ट्वाराज्ञींतथागताम् ॥ बहुधाश्वास्यबलवान्कान्यकुब्जपुरंययौ ॥८॥
॥ ऋषयऊचुः ॥ त्वयापरिमलापुत्रस्संप्रोक्तोजगनायकः ॥ रोमहर्षणनोब्रूहिसोऽयंकस्तेनकिंकृतम् ॥९॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इंद्रप्रस्थपुरे
वात्सीत्प्रद्योतःकथितोमया ॥ पितापरिमलस्यैवामात्योऽनंगमहीपतेः ॥ तस्यकन्यासमायातानाम्नापरिमलामुने ॥ १० ॥ दुःशलांशसमु
द्भूतारंभेवसुकुमारिका ॥ तद्विवाहार्थमुद्योगंकृतंपित्रास्वयंवरम् ॥११॥ पुत्रःकच्छपभूपस्यसनाम्नाकमलापतिः॥तामुद्वाह्यविधानेनस्वगेहा
ययौमुदा॥१२॥तयोस्समागमोजातःपुत्रोऽयंजगनायकः॥क्षत्रविद्यापरःशूरःखड्गयुद्धविशारदः॥१३॥ जित्वाभूपान्बलाद्वीरःसिंधुतीरनिवा
सिनः॥षडंशकरमादायपितृराज्यमुपस्थितः॥१४॥एकदातुमहीराजःस्वसैन्यपरिवारितः ॥ कच्छदेशमुपागम्यकरार्थंसमुपस्थितः ॥१५॥
तयोश्चासीन्महद्युद्धंजगनायकभूपयोः ॥ मासान्तेसूर्यवंशीयोमहीराजेननिर्जितः ॥ १६ ॥ त्यक्त्वाराष्ट्रंचसकुलःसंप्राप्तश्चमहावतीम् ॥
परिमलस्तुतदाराजातस्मैग्रामशुभंददौ ॥ १७ ॥ निवासःकृतवांस्तत्रस्वनाम्नाप्रथितंभुवि ॥ सवैकच्छपदेशीयोययौपरिमलाज्ञया ॥१८॥
तदासौचमहीराजोमहीपत्यनुमोदितः ॥ चामुंडंशीघ्रमाहूयलक्षसैन्यसमन्वितम् ॥ १९ ॥ आदेशंकृतवान्राजातस्यबंधनहेतवे ॥
सचनेत्रवतीकूलेसंप्राप्तेलक्षसैन्यपः ॥ २० ॥ रुरोधसूर्य्यवंशीयंजगनायकमुत्तमम् ॥ सतदाखड्गमादायबाहुशालीयतेंद्रियः ॥ २१ ॥
तत्रशूरशतंहत्वानभोमार्गमुपाययौ ॥ सेनापतेश्चमुकुटंगजस्थस्यगृहीतवान् ॥ २२ ॥ लज्जितस्सतुचामुंडोवचनंप्राहनम्रधीः ॥
भवान्वृत्तिकरोमह्यंक्षत्रियोब्राह्मणस्यवै ॥ २३ ॥ देहिमेमुकुटंवीरचिरंजीवसुखीभव ॥ इतिश्रुत्वासविनयंदत्त्वातस्मैशुभंवसु ॥ २४ ॥
कुठारनगरेप्राप्तोवामनेनसुरक्षितः ॥ दृष्ट्वातत्रवटच्छायांश्रमेणातीवकर्षितः ॥ २५ ॥ सुष्वापनिर्भयोवीरस्तत्रस्थानेसुखप्रदे ॥ तदातुवाम
नोज्ञात्वास्वदूतैस्तत्रकारणम् ॥ २६ ॥ वस्त्राण्याच्छाद्यचागम्यचाहरद्वीरनागरम् ॥ हतेतस्मिंश्चदिव्याश्वेप्रबुद्धोजगनायकः ॥ २७ ॥

चिंतामवाप्यमहतींरोदनंकृतवान्बहु ॥ अश्वांघ्रिचिह्नमालोक्यवामनंप्राप्यनिर्भयः ॥ २८ ॥ वचनंप्राहनम्रात्मानृपंगौरान्वयोद्भवम् ॥
क्षत्रियाणांहिसंहास्योभयदोभुविसर्वदा ॥२९॥सभवान्राजनीतिज्ञोदेहिमेऽश्वंसुखीभव ॥ नोचेत्त्वांवैसनगरंकृष्णांशःसंक्षयिष्यति ॥३० ॥
इतिश्रुत्वातुवचनंवामनोगौरवंशजः ॥ भयभीतोविनिश्चित्यप्रददौहरिनागरम् ॥ ३१ ॥ प्रतोदंस्वर्णरचितंनानारत्नसमन्वितम् ॥
लोभाच्चनददौराजामृषाशपथकारकः ॥ ३२ ॥ तदापरिमलापुत्रःकुंठितःप्राहभूपतिम् ॥ प्रतोदोलोभतेराजन्क्षयंदुर्गोगमिष्यति ॥३३॥
इत्युक्त्वाप्रययौवीरःकान्यकुब्जंमहोत्तमम् ॥ लक्षणोहस्तिनीसंस्थोवचनंप्राहगर्वितः ॥ ३४ ॥ कस्त्वंप्राप्तोहयारूढोनिर्भयःक्षत्रियोत्तमः ॥
सहोवाचमहाराजप्रेषितश्चंद्रवंशिना ॥ ३५ ॥ तवान्तिकंसमायातःशरणागतवत्सल ॥ महीराजश्चबलवान्सकुलंचंद्रवंशिनम् ॥ ३६ ॥
हनिष्यतिचरौद्रास्त्रैर्महीपत्यनुमोदितः ॥ अतस्त्वंस्वबलैस्सार्द्धंसहाह्लादादिभिर्युतः ॥ ३७ ॥ गच्छगच्छमहाराजमृतानुज्जीवयाधुना ॥
इत्युक्तोलक्षणस्तेनजयचंद्रंप्रणम्यसः ॥ ३८ ॥ सर्वंवैकथयामासमहीराजोयथागतः ॥ जयचंद्रस्तुतच्छ्रुत्वाचाहूयजगनायकम् ॥ ३९ ॥
वचनंप्राहक्रुद्धात्माशृणुगौतमवंशज ॥ राजापरिमलःक्रूरस्त्यक्त्वामांनिजभूपतिम् ॥ ४० ॥ प्रीतिश्चकृतवांस्तेनमच्छत्रोर्देहलीपतेः ॥
प्रियंसंबंधिनंमत्वासंत्यक्तास्तेनरक्षकाः ॥ ४१ ॥ यथाकृतंफलंतेनभोक्तव्यंचतथाभुवि ॥ इतिश्रुत्वातुवचनंकृष्णांशःप्राहनम्रधीः ॥ ४२ ॥
राजञ्छुद्धःपरिमलोमहीपत्यनुवाचकः ॥ अतोवैत्वांसमुत्सृज्यभूमिराजवशंगतः ॥ ४३ ॥ भवान्वैसर्वधर्मज्ञस्तत्क्षमस्वापराधकम् ॥
आज्ञांदेहिमहाराजवसिष्यामस्तदंतिकम् ॥४४॥ इतिश्रुत्वातुवचनंजयचंद्रोमहीपतिः ॥ कृष्णांशंप्राहभोवीरदेहिमेभुक्तिमौल्यकम्॥४५॥
शीघ्रंव्रजाश्वसकुलोनोचेद्दंडंतुमर्हति ॥ इतिश्रुत्वाविहस्याहकृष्णांशस्सर्वमोहनः ॥ ४६ ॥ मयादिग्विजयंसर्वंकृतंभीरुभयंकरम् ॥
तद्देयंदेहिमेराजन्गृहाणभुक्तिमौल्यकम् ॥४७॥ इत्युक्तस्सतुभूपालःकृष्णांशेनविलज्जितः ॥ सैन्यमाज्ञापयामाससप्तलक्षंमहाबलम् ॥४८ ॥
तदावैसकुलोवीरश्चाह्लादोलक्षणान्वितः ॥ नृपस्याग्रेसमास्थायनमस्कृत्यययौमुदा ॥ ४९ ॥ कुठारनगरंप्राप्यनृपदुर्गंरुरोधह ॥ ज्ञात्वास
वामनोभूपःप्रतोदंचददौमुदा ॥ ५० ॥ सैन्यायुतयुतंभूपंवामनंलक्षणोबली ॥ पश्चात्कृत्यययौशीघ्रंयमुनातटमुत्तमम् ॥ ५१ ॥ यमुनाज

लसुत्तीर्यकल्पक्षेत्रमवाप्तवान् ॥ गंगासिंहंचनृपतिंषष्टिसाहस्रसंयुतम् ॥ ५२ ॥ पुरस्कृत्ययययौवीरोलक्षणोबलवत्तरः ॥ नदींवेत्रवतीं
रम्यांसमागम्यबलैस्सह ॥ ५३ ॥ तत्रोषुःक्षत्रियाःशूरास्सर्वेशस्त्रास्त्रसंयुताः ॥ एतस्मिन्नंतरेवीरश्चामुंडोलक्षसैन्यपः ॥ ५४ ॥ शतघ्नीः
स्थापयामासभैरवीःशत्रुनाशिनीः ॥ तयोश्चासीन्महद्युद्धंशतघ्नीरणसंस्थयोः ॥ ५५ ॥ प्रहरान्तेचतत्सैन्यंदृष्ट्वाशूरपराजितम् ॥
रक्तबीजःसमागम्यगजस्थस्त्वरितोबली ॥ ५६ ॥ स्वबाणैस्ताडयामाससैन्यंतालनपालितम् ॥ केचिच्छूराहतायुद्धेकेचित्तत्रपराजिताः
॥ ५७ ॥ दुद्रुवुर्भयभीताश्चचामुंडेनचपीडिताः ॥ प्रभग्नंस्वबलंदृष्ट्वातालनःपरिघायुधः ॥ ५८ ॥ जघानतेनसगजंचामुंडोभूमि
मागतः ॥ खड्गयुद्धपरोवीरस्तालनंपरिघायुधम् ॥ ५९ ॥ पराजित्यययौपश्चाच्छत्रुसैन्यक्षयंकरः ॥ लक्षणस्त्वरितोगत्वास्वभल्लेनचतंरि
पुम् ॥ ६० ॥ भुजयोस्ताडयामासतदातेबहुधाऽभवन् ॥ सहस्रंरक्तबीजाश्चखड्गशक्त्यृष्टिपाणयः ॥ ६१ ॥ तिष्ठतिष्ठेतिभाषन्तः
क्षत्रियान्युद्धदुर्मदान् ॥ आह्लादाद्याश्चतेशूरारक्तबीजभयातुराः ॥ ६२ ॥ त्यक्त्वायुद्धंययुस्सर्वेब्रह्मानंदंमहाबलम् ॥ ब्रह्मानंदस्तु
तान्दृष्ट्वागत्वास्वपितरंप्रति ॥ ६३ ॥ वृत्तांतंकथयामासलक्षणागमनंमुने ॥ श्रुत्वापरिमलोराजाप्रेमविह्वलगद्गदः ॥ ६४ ॥ आह्ला
दपार्श्वमागम्यरुरोदभृशमातुरः ॥ तदातुदेवकीदेवीनृपतिंप्रेमतत्परम् ॥ ६५ ॥ उवाचसुमुखीदीनावयंतेभक्तितत्पराः ॥ भवता
संपरित्यक्ताविचरामोऽन्यभूपतिम् ॥ ६६ ॥ क्षमस्वममदौरात्म्यंपूर्वजन्मविपाकजम् ॥ इतिश्रुत्वाचनृपतिःपरमानंदनिर्भरः ॥ ६७ ॥
मंत्रिणश्चाधिकारंचरामांशायददौमुदा ॥ स्वकीयंलक्षसैन्यंचतत्पतिश्चोदयःकृतः ॥ ६८ ॥ ततःपंचदिनान्तेतुमहीराजस्समागतः ॥ रुरोध
नगरींसर्वांचामुंडबलदर्पितः ॥ ६९ ॥ तयोश्चासीन्महद्युद्धंमासमात्रंभयानकम् ॥ प्रभातेविमलेजातेकृष्णांशोलक्षसैन्यपः ॥ ७० ॥ चामुं
डान्तमुपागम्यसहस्रंस्वांगसंयुतम् ॥ चिच्छेदचशिरस्तेषांचामुंडानांपृथक्पृथक् ॥ ७१ ॥ छिन्नेशिरसितेसर्वेलक्षवीराबभूविरे ॥ तदाते
व्याकुलाःसैन्याश्चामुंडैस्तैःप्रपीडिताः ॥ ७२ ॥ विस्मितश्चैवकृष्णांशोभयभीतस्तदामुने ॥ तुष्टावशारदांदेवींसर्वमंगलकारिणीम् ॥ ७३ ॥
॥ कृष्णांशउवाच ॥ नमस्तेशारदेमातर्ब्रह्मलोकनिवासिनि ॥ त्वयाततमिदंविश्वंशब्दमात्रनिरंतरम् ॥ ७४ ॥ रक्तबीजविनाशायचामुंडा

रूपधारिणि ॥ नमस्तेदिव्यचामुंडेपाहिमांशरणागतम् ॥ ७५ ॥ इतिश्रुत्वास्तवंदेवीवरदासर्वकारिणी ॥ तस्यखड्गमुपागम्यरक्तबीजंददा
हवै ॥ ७६ ॥ भस्मीभूतेलक्षरिपौचामुंडोभूमिमागतः ॥ बबंधतंसकृष्णांशोब्रह्मानंदांतिकंययौ ॥ ७७ ॥ भूमिराजस्तुतच्छ्रुत्वाभयभीतः
समागतः ॥ तदापरिमलंभूपंदयालुंप्रेमविह्वलम् ॥ ७८ ॥ उवाचवचनंराजाक्षमस्वममदुष्कृतम् ॥ महीपतेश्चवचनान्महद्भयमुपागतः ॥
॥ ७९ ॥ अद्यप्रभृतिभोवीरसंत्यक्तःकलहःप्रियः ॥ भवांश्चममसंबंधीवयंवैतवकिंकराः ॥ ८० ॥ इतिश्रुत्वापरिमलोराजानमिदमब्रवीत् ॥
रत्नभानोश्चतनयंलक्षणंनामविश्रुतम् ॥ ८१ ॥ शरण्यंशरणंपाहिविष्णुभक्तंदयापरम् ॥ इतिश्रुत्वाभूमिराजोद्विजरूपधरोबली ॥ ८२ ॥
साष्टांगंदंडवद्भूमौलक्षणस्यचकारह ॥ तदातुलक्षणोवीरःकृत्वास्नेहंनृपोपरि ॥ ८३ ॥ सप्तलक्षबलैःसार्द्धंकान्यकुब्जमुपाययौ ॥ फा
ल्गुनेमासिसंप्राप्तेसर्वेस्वंस्वंगृहंययुः ॥ ८४ ॥ बलखानेर्गयाश्राद्धमचीकरदविप्लुतः ॥ चैत्रमासिसितेपक्षेसंप्राप्यानिजमंदिरे ॥ ८५ ॥ ब्राह्म
णान्भोजयामाससहस्रान्वेदतत्परान् ॥ ८६ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चये
सप्तविंशोऽध्यायः ॥ २७ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ अष्टाविंशाब्दकेप्राप्तेकृष्णांशेबलवत्तरे ॥ कार्तिक्यामिंदुवारेचकृत्तिकाव्य
तिपातभे ॥ १ ॥ कृष्णांशोऽयुतसेनाढ्यःस्वर्णवत्यासमन्वितः ॥ विवाहमुकुटस्यैवसंत्यागाययययौमुदा ॥ २ ॥ पवित्रमुत्पलारण्यं
वाल्मीकिमुनिसेवितम् ॥ गंगाकूलेब्रह्ममयंलोहकीलकमुत्तमम् ॥ ३ ॥ तत्रगत्वासशुद्धात्मापुष्पवत्यासमन्वितः ॥ गोसहस्रंचविप्रेभ्योददौ
स्नानेप्रसन्नधीः ॥ ४ ॥ एतस्मिन्नंतरेप्राप्ताम्लेच्छजातिसमुद्भवा ॥ शोभानाममहारम्यावेश्यापरमसुन्दरी ॥ ५ ॥ साददर्शपरंरम्यंकृष्णां
शंपुरुषोत्तमम् ॥ तद्दृष्टिमोहमापन्नाव्याकुलाचाभवत्क्षणात् ॥ ६ ॥ मूर्च्छितांतांसमालोक्यकृष्णांशःसर्वमोहनः ॥ स्वनिवास
मुपागम्यविप्रानाहूयपृष्टवान् ॥ ७ ॥ अष्टादशपुराणानिकेनप्रोक्तानिकिंफलम् ॥ ब्रूतमेविदुषांश्रेष्ठावेदशास्त्रपरायणाः ॥ ८ ॥
इतिश्रुत्वावचोरम्यंविद्वांसःशास्त्रकोविदाः ॥ अब्रुवन्वचनंरम्यंकृष्णांशंसर्वधर्मगम् ॥ ९ ॥ पराशरेणरचितंपुराणंविष्णुदैवतम् ॥
शिवेनरचितंस्कांदंपाद्मंब्रह्ममुखोद्भवम् ॥ १० ॥ शुकप्रोक्तंभागवतंब्राह्मंवैब्रह्मणाकृतम् ॥ गारुडंहरिणाप्रोक्तंषड्वैसात्त्विकसं

भवाः ॥ ११ ॥ मत्स्यःकूर्मोनृसिंहश्चवामनःशिवएवच ॥ वायुरेषांपुराणानिव्यासेनरचितानिवै ॥ १२ ॥ राजसाःषट्स्मृतावी
रकर्मकांडमयाभुवि ॥ मार्कंडेयंचवाराहंमार्कंडेयेननिर्मितम् ॥ १३ ॥ आग्नेयमंगिराश्चैवजनयामासचोत्तमम् ॥ लिंगब्रह्मां
डकेवापितंडिनारचितेशुभे ॥ १४ ॥ महादेवेनलोकार्थेभविष्यंरचितंशुभम् ॥ तामसाःषट्स्मृताःप्राज्ञैःशक्तिधर्मपरायणाः ॥ १५ ॥
सर्वेषांचपुराणानांश्रेष्ठंभागवतंस्मृतम् ॥ घोरेभुविकलौप्राप्तेविक्रमोनामभूपतिः ॥ १६ ॥ कैलासाद्भुवमागत्यमुनीन्सर्वान्समाह्वयत् ॥
तदातेमुनयस्सर्वेनैमिषारण्यवासिनः ॥ १७ ॥ प्रोक्तान्युपपुराणानिसूतेनाष्टादशैवच ॥ इतिश्रुत्वातुवचनंकृष्णांशोधर्मतत्परः ॥ १८ ॥
श्रुत्वाभागवतंशास्त्रंसप्तमेऽह्निमहोत्तमम् ॥ ददौदानानिविप्रेभ्योगोसुवर्णमयानिच ॥ १९ ॥ ब्राह्मणान्भोजयामाससहस्रान्वेदतत्परान् ॥
तदातुभिक्षुकीभूत्वाशोभानाममदातुरा ॥२०॥ मायांकृतवतीप्राप्ताकृष्णांशोयत्रवैस्थितः ॥ ध्यात्वामहामदंवीरंपैशाचंरुद्रकिंकरम् ॥२१॥
मायांसाजनयामाससर्वपाषाणकारिणीम् ॥ दृष्ट्वास्वर्णवतींदेवींतांमायांशोभयोद्भवाम् ॥ २२ ॥ छित्त्वाचाह्लाद्यवामांगींस्वर्गेहंगंतुमुद्यता ॥
सावेश्यातुशुचाविष्टातस्याःशृंगारमुत्तमम् ॥२३॥ स्वर्णयंत्रस्थितंरम्यंलक्षद्रव्योपमूल्यकम् ॥संहृत्यमाययाधूर्तादेशंबाह्लीकमाययौ॥२४॥
कल्पक्षेत्रमुपागम्यनेत्रसिंहसमुद्भवा ॥ वेश्ययाममशृंगारंहृतंज्ञात्वासुदुःखिता ॥ २५ ॥ कृष्णांशंवचनंप्राहगच्छगच्छमहाबल ॥ गृहीत्वा
ममशृंगारंशीघ्रमागच्छमांप्रति ॥ २६ ॥ गुटिकेयंमयावीररचितातांमुखेनच॥धूर्तमायाविनाशायतवमंगलहेतवे ॥२७॥ इतिश्रुत्वातथाकृ
त्वाकृष्णांशस्सर्वमोहनः॥शूकरक्षेत्रमागम्यतत्रवेश्यांददर्शह॥२८॥सातुवेश्याचतंवीरंदृष्ट्वाकंदर्पकारिणम् ॥ रचित्वाचपुनर्मायांतदन्तिकमु
पागता॥२९॥तदासानिष्फलीभूत्वारुरोदकरुणंबहु ॥ रुदंतींतांसमालोक्यदयालुस्सप्रसन्नधीः॥३०॥ गृहीत्वासर्वशृंगारंवचनंप्राहनिर्भयः॥
किंरोदिषिमहाभागेसत्यंकथयमाचिरम् ॥ ३१ ॥ साहमेसहरोनामभ्राताप्राणसमप्रियः ॥ नाट्यैश्चपंचसाहस्रैः सहितोमरणंगतः ॥ ३२ ॥
अतोरौमिमहाभागसंप्राप्ताशरणंत्वयि ॥ इत्युक्त्वामाययाधूर्ताकृत्वाशवमयान्त्यजान् ॥ ३३ ॥ तस्मैप्रदर्शयामासनिजकार्यपरायणा ॥
रुदित्वाचपुनस्तत्रप्राणांस्त्यक्तुंसमुद्यता ॥३४॥ दयालुस्सचकृष्णांशस्तामाहकरुणंवचः ॥ कथंतेजीवयिष्यंतिशोभनेकथयाशुभे ॥३५॥

साहवीरतवास्येतुसंस्थितागुटिकाशुभा ॥ देहिमेकृपयावीरजीवयिष्यंतितेतया ॥ ३६ ॥ इत्युक्तस्तुतयावीरोददौतस्यैचतद्वसु ॥ तदा
प्रसन्नासाभूर्तोकृत्वाशुकमयंवपुः ॥ ३७ ॥ पंजरस्थमुपादायकृष्णांशंकामविह्वला ॥ वाह्लीकदेशमागम्यसारद्वनगरंशुभम् ॥ ३८ ॥ उवा
चचस्वयंगेहेकृत्वादिव्यमयंवपुः ॥ निशीथेसमनुप्राप्तेकृत्वातंनररूपिणम् ॥ ३९ ॥ आलिलिंगाहिकामाताकृष्णांशंधर्मकोविदम् ॥ दृष्ट्वातां
सतथाभूतांकृष्णांशोजगदंबिकाम् ॥ ४० ॥ तुष्टावमनसाधीरोरात्रिसूक्तेननम्रधीः ॥ तदासास्वेडिनीभूत्वात्यक्त्वाकृष्णांशमुत्तमम् ॥ ४१ ॥
पुनःशुकमयंकृत्वाचिंचिणीवृक्षमारुहत् ॥ तदास्वर्णवतीदेवीबोधिताविष्णुमायया ॥ ४२ ॥ कृत्वाऽश्वयोनिम यंरूपंतत्रगत्वामुदान्विता ॥
ददर्शशुकभूतंचकृष्णांशंयोगतत्परम् ॥ ४३ ॥ एतस्मिन्नंतरेवेश्यापुनःकृत्वाशुभंवपुः ॥ नरभूतंचकृष्णांशंवचनंप्राहनम्रधीः ॥ ४४ ॥
अयेप्राणप्रियस्वामिन्भजमांकामविव्हलाम् ॥ त्राहिमांरतिदानेनधर्मज्ञोसिभवान्सदा ॥ ४५ ॥ इत्युक्तस्सतुतामाहवचनंशृणुशोभने ॥ आर्य
धर्मस्थितोहंवैवेदमार्गपरायणः ॥ ४६ ॥ विवाहितांशुभांनारींयोभजेतऋतौनहि ॥ सपापीनरकंयातितिर्य्यग्योनिमयंस्मृतम् ॥ ४७ ॥
अतःपरस्त्रियाभोगंज्ञेयंवैनिरयप्रदम् ॥ इतिश्रुत्वातुसाप्राहविश्वामित्रेणधीमता ॥ ४८ ॥ शृंगेणाचमहाप्राज्ञवेश्यासंगःकृतःपुरा ॥ नकोऽ
पिनरकंप्राप्तस्तस्मान्मांभजकामिनीम् ॥ ४९ ॥ पुनश्चाहसकृष्णांशःकृतंतपापंतपोबलात् ॥ ताभ्यांचमुनियुग्माभ्यामसमर्थोहिसांप्रतम् ॥ ५० ॥
अर्द्धांगंपुरुषस्यस्त्रीमैथुनेचविशेषतः ॥ अहमार्यश्चभवतीवेश्याचवहुभोगिनी ॥ ५१ ॥ ऋचिश्शब्दश्चपूर्वास्याज्जातोऋग्जस्सनातनः ॥ योगजश्चै
वयःशब्दोदक्षिणास्याद्यजुर्भवः ॥ ५२ ॥ तद्धितान्तश्चयश्शब्दाःपश्चिमास्याच्चसामजः ॥ छंदोभूताश्चयेशब्दास्तेसर्वेब्राह्मणप्रियाः ॥ ५३ ॥
केवलोवर्णमात्रश्चसशब्दोऽथर्वजःस्मृतः ॥ पंचमास्याच्चयेजाताःशब्दाःसंसारकारिणः ॥ ५४ ॥ तेसर्वेप्राकृताज्ञेयाश्चतुर्लक्षाविभेदिनः ॥ हित्वा
तान्योहिशुद्धात्माचतुर्वेदपरायणः ॥ ५५ ॥ सर्वैभवाटवीत्यक्त्वापदंगच्छत्यनामयम् ॥ नवदेद्यावनींभाषांप्राणैःकंठगतैरपि ॥ ५६ ॥ गजैरापी
ड्यमानोऽपिनगच्छेज्जैनमंदिरम् ॥ इत्येवंस्मृतिवाक्यानिमुनिनापठितानिवै ॥ ५७ ॥ कथंत्याज्योमयाधर्मस्सर्वलोकसुखप्रदः ॥ इतिश्रुत्वा
तुसावेश्याम्लेच्छायाश्चांशसंभवा ॥ ५८ ॥ शोभनानामरंभोरूर्महाक्रोधमुपाययौ ॥ वेतसैस्ताडयित्वातंपुनःकृत्वाशुकंस्वयम् ॥ ५९ ॥ नददौभो

जनंतस्मैफलाहारंशुकायवै॥तदास्वर्णवतीदेवीकृत्वानारीमयंवपुः ॥६०॥मशकीकृत्यतंवीरंतत्रैवान्तरधीयत ॥ पुनःश्येनीवपुःकृत्वास्वदे
शाद्यातुमुद्यता ॥ ६१ ॥ पृष्ठमारोप्यमशकंमयूरनगरंययौ ॥ मकरंदस्तुतांदृष्ट्वाकृष्णांशेनसमन्विताम् ॥ ६२ ॥ नेत्रपालस्यतनयांनाम्ना
स्वर्णवतींबली ॥चरणावुपसंगृह्यस्वगेहेतामवासयत् ॥ ६३॥ शोभनापिचसंबुध्यपंजरान्तमुपस्थिता ॥ नददर्शशुकंरम्यंमूर्छिताचापतद्भु
वि ॥६४॥ किंकरोमिक्वगच्छामिविनातंरमणंपरम् ॥ इत्येवबहुधालप्यमदहीनपुरंययौ ॥ ६५॥ तत्रस्थितंचपैशाचंमायामदविशारदम् ॥
महामदंचसंपूज्यस्वदेहंत्यक्तुमुद्यता॥६६॥महामदस्तुसंतुष्टोगत्वावैशिवमंदिरम्॥मरुस्थलेश्वरंलिंगंतुष्टावार्षभभाषया ॥६७॥तदाप्रसन्नोभ
गवान्वचनंप्राहसेवकम् ॥ स्वर्णवत्याहृतोवीरःकृष्णांशश्चार्यधर्मगः ॥ ६८ ॥ मयासहसमागच्छमयूरनगरंप्रति ॥ इत्युक्तस्तेनपैशाचोनटैः
पंचसहस्रकैः ॥ ६९ ॥ तयासहययौतूर्णंसहुरेणसमन्वितः ॥ इन्दुलश्चतथाल्हादोबोधितोविष्णुमायया ॥ ७० ॥ त्रिलक्षबलसंयुक्तोदेवसिं
हेनसंयुतः ॥ मयूरनगरंप्राप्यमकरंदमुपाययौ ॥ ७१ ॥ तदातुशोभनावेश्यासहुरेणबलैस्सह ॥ चकारभैरवींमायांसर्वशत्रुभयंकरीम्॥७२॥
सर्वतश्चोत्थितोवातोमहामेघसमन्वितः ॥ पतंतिबहुधाचोल्काःशर्करावर्षणेरताः ॥७३॥ दृष्ट्वातांभैरवींमायांतमोभूतांसमन्ततः ॥ मकरन्द
श्चबलवान्रथस्थःस्वयमाययौ ॥ ७४ ॥ शनिभल्लेनतांमायांभस्मकृत्वामहाबली ॥ गृहीत्वासहुरंधूर्तंसबलंगेहमाप्तवान् ॥ ७५ ॥ तदातुशो
भनानारीकाममायांचकारह ॥ बहुलास्संस्थितावेश्यागीतनृत्यविशारदाः ॥ ७६ ॥ मोहिताःक्षत्रियाःसर्वेमुमुहुर्लास्यदर्शनात् ॥ देवसिंहा
चकृष्णांशाद्दृतेतेजडतांगताः ॥ ७७ ॥ तदास्वर्णवतीदेवीकामाक्षीध्यानतत्परा ॥ पुनरुत्थायतान्सर्वान्गृहीत्वाशोभनांपुनः ॥ ७८ ॥
मयूरध्वजमागम्यनिगडैस्तान्बबंधह ॥ महामदस्तुतज्ज्ञात्वारुद्रध्यानपरायणः ॥ ७९ ॥ चकारशाम्बरींमायांनानासत्वविधायिनीम् ॥ ॥
व्याघ्राःसिंहावराहाश्चवानरादंशकानराः ॥ ८० ॥ सर्पागृध्रास्तथाकाकाभक्षयंतिसमंततः ॥ हाहाभूतेचतत्सैन्येदिक्षुविद्राविते सति ॥८१॥
शोभनाचाभवद्दासीस्वर्णवत्याश्चमायिनी ॥ सहुरस्तैर्नटैस्सार्द्धंचाह्लादेनैवचूर्णितः ॥ ८२ ॥ तेषांरुधिरकुंभानिभूमिमध्येसमारुहन् ॥

एवंचमुनिशार्दूलचतुर्मास्यभवद्रणः ॥ ८३ ॥ वैशाखेमासिसंप्राप्तेतेवीरागेहमाययुः ॥ इतितेकथितंविप्रचान्यत्किंश्रोतुमिच्छसि ॥ ८४ ॥
इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेऽष्टाविंशोऽध्यायः ॥ २८ ॥ छ ॥ ॥
ऋषयऊचुः ॥ किन्नरीनामयाकन्यात्वयाप्रोक्तामहामुने ॥ कुत्रस्थानेकथंजातातत्सर्वंकृपयावद ॥ १ ॥ सूतउवाच ॥ पुराचैत्ररथेदेशेनाना
जननिषेविते ॥ वसंतसमयेप्राप्तेक्रीडंत्यत्रदिवौकसः ॥ २ ॥ मंजुघोषाचस्ववैश्याशुकस्थानेसमागता ॥ दृष्ट्वातंसुंदरंबालंमोहनायसमुद्यता
॥३॥गीतनृत्यादिरागांश्चकृत्वासाकामविह्वला ॥ प्रांजलिंप्रणताबद्ध्वापुनस्तुष्टावतंमुनिम् ॥४॥ तदाशुकस्तुभगवान्पद्यंस्तुतिमयंशुभम् ॥
श्रुत्वाप्रसन्नहृदयोवरंब्रूहीतिसोऽब्रवीत् ॥ ५ ॥ सातुश्रुत्वाशुभंवाक्यंप्रोवाचश्लक्ष्णयागिरा ॥ पतिर्मेभवहेनाथशरणागतवत्सल ॥ ६ ॥
इतिश्रुत्वातुवचनंतथाकृत्वातयासह ॥ सरेमेमुनिशार्दूलःशुकोविज्ञानकोविदः ॥ ७ ॥ तयोस्सकाशात्संजज्ञेमुनिर्नामसुतोऽनयोः ॥
तपश्चकारबलवान्द्वादशाब्दंप्रयत्नतः ॥ ८ ॥ तस्मैददौतदापत्नींस्वर्णदेवस्यवैसुताम् ॥ कुबेरोरुद्रसहितःसमुनिस्तुमुदान्वितः ॥ ९ ॥
तयोरेभेप्रसन्नात्मातयोर्जातासुतोत्तमा ॥ किन्नरीनामविख्याताहिमतुंगेसमुद्भवा ॥ १० ॥ तपश्चचारसादेवीरूपयौवनशालिनी ॥
तदाप्रसन्नोभगवाञ्छंकरोलोकशंकरः ॥ ११ ॥ मकरंदायधीरायददौतांरुचिराननाम् ॥ मुनिस्तुशंकरंप्राहदेवदेवनमोऽस्तुते ॥ १२ ॥
मत्सुतायैवरंदेहिराष्ट्रंवर्धनमुत्तमम् ॥ इतिश्रुत्वाशिवःप्राह गुरुंडान्तेचभूतले ॥ १३ ॥ मध्यदेशेचतेराष्ट्रंभविष्यतिसुखप्रदम् ॥
त्रिशताब्दप्रमाणेनतत्पश्चात्क्षयमेष्यति ॥ १४ ॥ इतिश्रुत्वातुसमुनिर्हिमतुंगनिवासकः ॥ मकरंदेनसहितस्तत्रवासमकारयत् ॥ १५ ॥
इतितेकथितंविप्रपुनःशृणुकथांशुभाम् ॥ ऊनत्रिंशाब्दकेप्राप्तेकृष्णांशेरणकारणम् ॥ १६ ॥ नेत्रपालस्यनगरंनानाधातुविचित्रितम् ॥
मत्वान्यूनपतिर्बौद्धोरुरोधनगरंशुभम् ॥ १७ ॥ सप्तलक्षयुतोराजाबौद्धसिंहोमहाबलः ॥ त्रिलक्षबलसंयुक्तैस्सार्द्धंयुद्धमचीकरत् ॥ १८ ॥
सप्ताहोरात्रमभवत्सेनायुद्धंभयानकम् ॥ योगसिंहोभोगसिंहोविजयश्चमहाबली ॥ १९ ॥ जघानशात्रवींसेनांबौद्धसिंहेनपालिताम् ॥
एतस्मिन्नंतरेप्राप्ताः श्यामजापकदेशगाः ॥ २० ॥ बौद्धामायाविनस्सर्वेलोकमान्यप्रपूजकाः ॥ पुनर्जातंमहद्युद्धंमासमेकंतयोस्तदा ॥ २१ ॥

नेत्रपालाज्ञयासर्वैकृष्णांशाद्याः समागताः ॥ कृष्णांशोबिंदुलारूढोदेवःस्वहयसंस्थितः ॥ २२ ॥ इंदुलश्चकरालाश्चंमंडलीकोगजेस्थितः ॥
गोतमश्चसमायातोहरिनागरसंस्थितः ॥ २३ ॥ तालनश्चसमायातः सिंहिन्युपरिसंस्थितः ॥ धान्यपालस्तैलयकारोयुयुत्सोरंशसंभवः॥२४॥
लल्लसिंहश्चबलवान्कुंतिभोजांशसंभवः ॥ ताम्बूलीयकजातीयोलक्षणानुज्ञयाययौ ॥ २५ ॥ तदातुनेत्रसिंहश्चसप्तलक्षबलैर्वृतः ॥
पालितश्चाष्टभिर्वीरैस्तेषांनाशायचाययौ॥२६॥भयभीताश्चतेबौद्धास्त्यक्त्वादेशंसमन्ततः ॥ चीनदेशमुपागम्य युद्ध भूमिमकारयन् ॥२७॥
तदनुप्रययुस्तेवैहूहानदमुपस्थिताः ॥ माघमासेतुसंप्राप्तेपुनर्युद्धमवर्तत ॥ २८ ॥ श्यामदेशोद्भवालक्षास्तथालक्षाश्चजापकाः ॥ दशल
क्षाश्चीनदेश्यायुद्धायसमुपस्थिताः ॥ २९ ॥ कृष्णांशोलक्षसेनाढ्योदेवोलक्षसमन्वितः ॥ नेत्रपालश्चलक्षाढ्योयोगभोगसमन्वितः ॥ ३० ॥
मंडलीकश्चेन्दुलेनलक्षसैन्यसमन्वितः ॥ ध्यानपालोलल्लसिंहोलक्षसैन्यान्वितः स्थितः ॥ ३१ ॥ जगनायकएवापिलक्षसैन्ययुतः स्थितः ॥
तालनोलक्षसेनाढ्योयुद्धायसमुपागतः ॥ ३२ ॥ तत्रयुद्धमभूद्घोरंबौद्धानामार्यकैस्सह ॥ पक्षमात्रंमुनिश्रेष्ठयमलोकविवर्द्धनम् ॥ ३३ ॥
सप्तलक्षाहताबौद्धाद्विलक्षाश्चार्यदेशजाः ॥ ततस्तेभयभीताश्चत्यक्त्वायुद्धंगृहंययुः ॥ ३४ ॥ कृत्वादारुमयींसेनांकलयंत्रप्रभावतः ॥
गजाश्वदशसाहस्राःसशूराःकाष्ठनिर्मिताः ॥ ३५ ॥ एकलक्षाहयारूढादारुपाश्चरणोन्मुखाः ॥ सहस्रंमहिषारूढास्सहस्राः कोलपृष्ठगाः॥३६॥
सिंहारूढास्सहस्राश्चसहस्राहंसवाहनाः ॥ कंकगोमायुगृध्राणांश्यामारूढाः पृथक्तथा ॥ ३७ ॥ उष्ट्राः सप्तसहस्राश्चसशूराश्चरणोन्मुखाः ॥
एवंसपादलक्षैश्चकाष्ठसैन्यैश्चमानुषाः ॥ ३८ ॥ द्विलक्षाश्चक्षयंजग्मुःकृष्णांशाद्यैःसुरक्षिताः ॥ ततोहाहाकृतंसैन्यंचार्य्याणांचननाशतत् ॥
॥ ३९ ॥ दृष्ट्वातत्कौतुकंरम्यंजयन्तोयुद्धकोविदाः ॥ आग्नेयंशरमादायकाष्ठसैन्येषुचाक्षिपत् ॥४०॥ भस्मीभूताश्चतेसर्वेतत्रैवविलयंगताः॥
त्रिलक्षाःक्षत्रियाःशेषाजयंतंरणकोविदम् ॥ ४१ ॥ चक्रुर्जयरवंतत्रतुष्टुवुश्चपुनःपुनः ॥ तदातुचीनजाबौद्धाः कृत्वाविंशःसहस्रकान् ॥ ४२ ॥
हयारूढाँल्लोहमयान्प्रेषयामासुरूर्जितान् ॥ योगसिंहोगजारूढोधनुर्बाणधरोबली ॥ ४३ ॥ कंठेषुलोहजान्वीरांस्ताडयामासवैबली ॥
मृतास्तेपंचसाहस्रा योगसिंहशरार्दिताः ॥ ४४ ॥ बौद्धसिंहस्तदाशूरोदृष्ट्वातस्यपराक्रमम् ॥ कृत्वालोहमयंसिंहंयोगसिंहमपेषयत् ॥४५॥

पातेनतस्यासिंहस्यसवीरोमरणंगतः॥तदातुभोगसिंहश्चहयारूढोजगामह ॥ ४६ ॥ स्वभल्लेनचतंसिंहंहत्वातत्रजगर्ज्जवै॥तदातुबौद्धसिंहेनशा
र्दूलस्तत्रचोदितः॥४७॥सहयोभोगसिंहश्चतेनैवमरणंगतः॥मातुलौमृत्युवशगौदृष्ट्वास्वर्णवतीसुतः ॥४८॥ करालंहयमारुह्यबौद्धसिंहमुपाय
यौ॥शरमादायवैशीघ्रंनाम्नासंमोहनंशुभम्॥४९॥मोहयित्वारिपुबलंबौद्धसिंहसमन्वितम्॥बद्ध्वातान्बौद्धसिंहादीन्नृपान्दशसहस्रकान् ॥५०॥
कलयंत्रंचसंचूर्ण्यकृष्णांशान्तिकमाययौ ॥ तदातेहर्षितास्सर्वेप्रपेष्यनगरंययुः ॥ ५१ ॥ तद्देशमसुजनायामंसर्वसंपत्समन्वितम् ॥ लुंठयि
त्वाबलात्सर्वेनृपदुर्गमुपाययुः ॥ ५२ ॥ बौद्धसिंहस्तदागत्यजयन्तेनविमोचितः ॥ सुतांस्वांपद्मजांनाम्नाजयन्तायददौमुदा ॥ ५३ ॥
दशकोटीःसुवर्णस्यचाह्लादायतदाधनम् ॥ सर्वेश्चबौद्धवृंदैश्चतत्रैवशपथंकृतम् ॥ ५४ ॥ आर्यदेशंनयास्यामःकदाचिद्राष्ट्रहेतवे ॥ इत्यु
क्त्वातान्प्रणम्याशुसंप्रस्थानमकारयन् ॥ ५५ ॥ त्रिलक्षैश्चयुतास्तेवैनेत्रपालगृहंगताः ॥ ऋषयऊचुः ॥ इन्दुलेनकथंसूततत्रप्राणिकृता
नहि ॥ ५६ ॥ सुप्रियायोगसिंहाद्यास्तन्नोवदविचक्षण ॥ सूतउवाच ॥ आगतायमलोकाद्वैकतिचित्प्राणिनोभुवि ॥ ५७ ॥ तदातुदुः
खितोदेवोमहेंद्रान्तमुपाययौ ॥ देवराजनमस्तुभ्यंसर्वदेवप्रियंकर ॥ ५८ ॥ जयंतोजगतींप्राप्यमृताञ्जीवयतिस्वयम् ॥ अतोवैलोकमर्यादा
विरुद्धादृश्यतेभुवि ॥ ५९ ॥ इतिश्रुत्वातुवचनंमहेन्द्रोदेवमायया ॥ वडवामृतमाहृत्यतथावैस्वर्गगांगतिम् ॥ ६० ॥ जयंतस्यस्वपु
त्रस्यमुमोदससुरैःसह ॥ इन्दुलश्चतदादुःखीशारदांसर्वमंगलाम् ॥ ६१ ॥ पूजयित्वाविधानेनयोगध्यानपरोऽभवत् ॥ इतितेकथितंविप्रपु
नःशृणुकथांशुभाम् ॥ ६२ ॥ नेत्रपालश्चबलवान्बहुपुत्रःशुचान्वितः ॥ दशकोटिमितंस्वर्णंतेभ्योदत्त्वासमंसमम् ॥ ६३ ॥ प्रस्थानंकार
यामासचाष्टानांबलशालिनाम् ॥ तेवैद्विलक्षसैन्याढ्याःस्वगेहायययुर्मुदा ॥ ६४ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडा
परपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेएकोनत्रिंशोऽध्यायः ॥ २९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ यदातेचीनदेशस्थास्तदाहूतोनृपे
णवै ॥ कामपालेनभोविप्रलक्षणोनकुलांशकः ॥ १ ॥ जयचंद्रमहाभागसावधानंवचःशृणु ॥ वैशाखशुक्लसप्तम्यांमुहूर्तोऽयंदिनागमे ॥ २ ॥
अतोवैलक्षणोवीरश्चैकाकीमांसमाप्नुयात्॥गृहीत्वामत्सुतादोलींगमिष्यतितवान्तिकम् ॥३॥ सेनान्वितंचतंज्ञात्वामहीराजोमहाबलः॥ गृही

ष्यतिपराजित्यतस्माद्योग्यंवचोमम ॥ ४ ॥ इतितत्रत्यवचनंमत्वाराजाप्रसन्नधीः ॥ लक्षणंहस्तिनीसंस्थंशतशूरसमन्वितम् ॥ ५ ॥
आहूयप्रेषयामासकामपालायधीमते ॥ मार्गेपंचदिनंवीरोवासित्वातद्गृहंययौ ॥ ६ ॥ तदापद्माकरःश्यालोज्ञात्वालक्षणमागतम् ॥ भूमिरा
जंसमाहूयतेनयुद्धमचीकरत् ॥ ७ ॥ लक्षणोनकुलांशश्चदृष्ट्वाशत्रुमुपस्थितम् ॥ स्वशरैस्तर्पयामासराजराजंमहाबलम् ॥ ८ ॥ मूर्च्छ
यित्वामहीराजंहत्वापंचशतान्बली ॥ कामपालंसमागम्यनत्वावासमकारयत् ॥ ९ ॥ उत्थितश्चमहीराजोगत्वापद्माकरंप्रति ॥ वचनंप्राह
कार्यार्थीशृणुमित्रवचोमम॥१०॥ लक्षणोमेमहाञ्छत्रुस्सचत्वद्गेहमागतः ॥ यदिदास्यसितंबद्ध्वात्वांमदङ्गंकरोम्यहम् ॥ ११ ॥ इतिश्रुत्वा
सलोभात्मादत्त्वाहालाहलंविषम् ॥ बद्ध्वातंलक्षणंवीरंमहीराजायचार्पयत् ॥ १२ ॥ हत्वाताञ्छतशूरांश्चगुप्तवार्तामकारयन् ॥ ज्ञात्वातत्प
द्मिनीनारीदुःखितालप्यवैभृशम् ॥ १३ ॥ चंडिकांपूजयामासपतिमंगलहेतवे ॥ तदाप्रसन्नासादेवीवरदासर्वमंगला ॥ १४ ॥ आश्वास्यप
द्मिनींनारींलक्षणान्तमुपाययौ ॥ स्वप्नेतामाहसादेवीह्रींफिट्घेघेजपंकुरु ॥ १५ ॥ अस्यमंत्रप्रभावाच्चसर्वविघ्नःप्रणश्यति ॥ सबुद्ध्वालक्षणो
वीरस्तंमंत्रंचजजापह ॥ १६ ॥ आषाढेमासिसंप्राप्तेकृष्णांशाद्यागृहंययुः ॥ तालनश्चयुतस्ताभ्यांकान्यकुब्जमुपाययौ ॥ १७ ॥ नह
ष्टोलक्षणोवीरोजयचंद्रप्रियंकरः ॥ ज्ञात्वातत्कारणंतैश्चकृतंयोगमयंवपुः ॥ १८ ॥ धान्यपालःकांस्यधारीवीणाधारीचतालनः ॥ लह्ल
सिंहोमृदंगाङ्कोययुस्तेवैमहावतीम् ॥ १९ ॥ सभांपरिमलस्यैवगत्वातेयोगरूपिणः ॥ चक्रुर्गानंमुदायुक्ताःसर्वेतेमोहमागताः ॥ २० ॥
प्रसन्नश्चतदाराजामुक्तामालांस्वकंठगाम् ॥ तालनायददौप्रीत्याताभ्यांस्वर्णांगुलीयकान् ॥२१॥ तदातेहर्षिताःसर्वेकृष्णांशंप्रतिचाययुः ॥
ज्ञात्वाकृष्णांशएवापिधृत्वायोगमयंवपुः ॥ २२ ॥ ययौविंदुगढंवीरस्तालनाद्यैस्समन्वितः ॥ हाटमध्येसमागम्यकृत्वारासोत्सवंशुभम् ॥
॥ २३ ॥ गेहंपद्माकरस्यैवगत्वातेननृतुर्मुदा ॥ एतस्मिन्नंतरेसर्वायोषितस्तत्रचागताः ॥ २४ ॥ वेणुवाद्यवृतंवीरंकृष्णांशंददृशुर्मुहुः ॥
मोहितास्तस्यगानेनजडीभूताःप्रयच्छते ॥ २५ ॥ तदातुपद्मिनीनारीसर्वलक्षणसंयुता ॥ ज्ञात्वाकृष्णांशमेवापिरुरोदचिरमातुरा ॥२६॥ ॥
उवाचचविलप्याशुमत्पतिर्लक्षणोबली ॥ महीराजेनशूरेणकारागारेबलात्कृतः ॥२७॥अहंयोषाभवान्योगीकथंकार्यंभविष्यति ॥ इतिश्रुत्वा

तुसनृपोभुजमुत्थायसत्वरम् ॥२८॥ आश्वास्यपद्मिनींनारींययुस्तेदेहलींप्रति ॥ राजद्वारमुपागम्यकृष्णांशस्सननर्तह ॥ २९ ॥ महाराज
स्तुबलवान्प्रसन्नस्तस्यलीलया ॥ वांछितंब्रूहिकृष्णांगसर्वयोगिन्ददाम्यहम् ॥ ३० ॥ इतिश्रुत्वाभूपवचोविहस्योवाचतंप्रति ॥ कारागारंलो
हमयंनृपयोग्यंचमेनृप ॥ ३१ ॥ दर्शयाशुस्वकीयंवैभवान्भूपशिरोमणिः ॥ इतिश्रुत्वासनृपतिर्मोहितःकृष्णलीलया ॥ ३२ ॥ दर्शयित्वाच
वैशीघ्रंपुनस्तेभ्योददौधनम् ॥ ततस्तेयोगिनस्सर्वेसंप्राप्यचमहावतीम् ॥ ३३ ॥ नत्वा परिमलंभूपंकथित्वासर्वकारणम् ॥ स्वसेनांसंजया
मासचाह्लादश्चनृपाज्ञया॥३४॥ पंचलक्षामहावत्याहयारूढास्समास्थिताः॥ तालनस्सप्तलक्षांश्चसैन्यानाहूयचागतः॥३५॥एवंद्वादशलक्षाश्च
क्षत्रियारणदुर्मदाः॥देहलींचसमाजग्मुस्सर्वेशस्त्रसमान्विताः ॥३६॥ एतस्मिन्नंतरेमंत्रीचंद्रभट्टोविशारदः ॥ सर्वशास्त्रार्थकुशलोवैष्णवीशक्ति
पूजकः॥३७॥महीराजंसमागम्यवचःप्राहशृणुष्वभोः॥ मयावैचरहःक्रीडाद्दृष्टादेवप्रसादतः॥३८॥तत्रोदयश्चकृष्णांशःपूर्णब्रह्माणमागमत् ॥
वचःप्राहप्रसन्नात्माशृणुत्वंसत्त्वविग्रह ॥३९॥ अग्निवंशविनाशायचाद्ययास्यामिदेहलीम्॥हत्वाहंकौरवांशांश्चस्थापयित्वाकलिंभुवि॥४०॥
पुनस्तवान्तिकंप्राप्यरहःक्रीडांकरोम्यहम् ॥ इत्युक्त्वाबिंदुलारूढःसवीरस्त्वामुपस्थितः ॥ ४१ ॥ इत्यहंपृष्टवान्भूपकृष्णांशंयोगनिद्रया ॥
इतितस्यवचःश्रुत्वासभूपोविस्मयान्वितः ॥ ४२॥भयभीतःसहस्रांश्चशूरानाहूयसत्वरम् ॥ तेभ्यश्चलक्षणंदत्वावचनंप्राहतान्प्रति ॥ ४३ ॥
पद्माकरायभूपायगत्वादत्वाशुलक्षणम् ॥ ममान्तिकमुपागम्यकारणंवदताशुतत् ॥ ४४ ॥ इतिश्रुत्वातुतेसर्वेवन्हिवंश्यामहाबलाः ॥
गत्वातत्रतथाकृत्वामहीराजमुपागमत् ॥ ४५ ॥ भगदंतश्चतेषांतुसहस्राणांचनायकः ॥ महीराजंवचःप्राहशृणुतन्नृपभाषितम् ॥ ४६ ॥
पद्मिनीमेस्वसाराजन्गुप्तविद्याविशारदा ॥ तयायज्ञपतिर्देवःसम्यगाराधितःपुरा ॥ ४७ ॥ दत्तंतेनवरंरम्यमन्तर्धानमयंपरम् ॥
सातुतंलक्षणंकांतमंतर्धानंकरिष्यति ॥ ४८ ॥ इतिश्रुत्वासनृपतिःपरमानंदमाप्तवान् ॥ एतस्मिन्नंतरेप्राप्ताःकृष्णांशाद्यामहाबलाः ॥४९॥
रुरुधुर्देहलींसर्वांमहीराजेनपालिताम् ॥ सतदापृथिवीराजोगृहीत्वाबहुभूषणाम् ॥ ५० ॥ सर्वेभ्यश्चददौप्रेम्णावचनंप्राहनम्रधीः ॥
लक्षणोनामतेराजाकारागारेनवैमम ॥ ५१ ॥ यदिमन्नगरेचास्तितर्हितेरोपईदृशः ॥ इत्युक्त्वातंचकृष्णांशंदर्शयामासवैगृहम् ॥ ५२ ॥

महादेवस्यशपथंकृतवान्भूपतिर्भयात् ॥ तदोदयोभूपवचःसत्यंमत्वासुदुःखितः ॥ ५३ ॥ स्वकीयैःसहसंप्राप्तोग्रामंबिंदुगढंशुभम् ॥
कामपालस्तुतच्छुत्वाकृष्णांशगमनंबली ॥ ५४ ॥ बलिंबहुगृहीत्वाशुकृष्णांशंशरणंययौ ॥ प्रांजलिःप्रणतोभूत्वावचनंप्राहभीरुकः॥५५॥
सुतामेपद्मिनीनारीलक्षणेनसमन्विता ॥ नज्ञाताक्वगताऽस्माभिस्सत्यंसत्यंब्रवीम्यहम् ॥ ५६ ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वाकृष्णांशःस्वबलैस्सह ॥
कान्यकुब्जंसमागत्यजयचंद्रमुवाचह ॥ ५७॥ भ्रातृजस्तवभूपालपद्मिन्यालक्षणोऽन्वितः ॥ कामपालगृहेनास्तिनिश्चितोबहुधामया ॥५८॥
नजानेक्वगतोराजाममप्राणसमोभुवि ॥ यदिभूपनपश्यामिसत्यंप्राणांस्त्यजाम्यहम् ॥ ५९ ॥ हारत्नभानुतनयविष्णुभक्तशुभंकर ॥ स्व
मित्रंमांपरित्यज्यकांदिशंगतवान्भवान्॥६०॥इत्युक्त्वामूर्छितश्चासीत्कृष्णांशोवैष्णवप्रियः॥तदास्वर्णवतीदेवीस्वदास्याशोभयासह ६१॥
धृत्वाशुकमयंरूपंतत्रागत्यस्वमूर्तिगा ॥ तयासंप्रेषिताशोभाम्लेच्छमायाविशारदा ॥ ६२ ॥ जयचंद्रमुपागम्यधृत्वादिव्यमयंवपुः ॥
उवाचवचनंतत्रशृणुभूपशिरोमणे ॥ ६३ ॥ मायाविनींचमांविद्धिशोभनानामविश्रुताम् ॥ दंपतीतवभूपालसंहृतौयेनयत्रवै ॥ ६४ ॥
तत्राहंचगमिष्यामिमहामदसमन्विता ॥ आह्लादश्चेंदुलोवीरोदेवोवैतालनोबली ॥ ६५ ॥ कृष्णांशपालितास्सर्वेयास्यामोभूपतीन्वयम् ॥
इत्युक्त्वाशोभनावेश्याकृत्वायोगमयंवपुः ॥ ६६ ॥ महामदंसमारुह्यपैशाचंरुद्रकिंकरम् ॥ प्रययौतान्पुरस्कृत्ययोगवेषान्महाबलान्॥६७॥
आह्लादोगजसंस्थोवैकरालारूढइंदुलः ॥ तालनःसिंहिनीसंस्थोदेवसिंहोमनोरथे ॥ ६८ ॥ कृष्णांशोबिंदुलारूढोनर्तयामासतंहयम् ॥
कामरूपमयंदेशंशतयोजनगामिनः ॥ ६९ ॥ बलवंतश्चसंप्राप्तागेहेगेहेजनेजने ॥ लक्षणंशोधयामासुर्नप्राप्तस्तत्रतंनृपम् ॥ ७० ॥
पुनर्मयूरनगरंशोभनातैःसमन्विता ॥ चिन्वतीतंमनुष्येषुनप्राप्तस्तत्रवैनृपः ॥ ७१ ॥ पुनरिन्नगढग्रामंशोभनाचजनेजने ॥
लक्षणंमृगयामासनप्राप्तस्तत्रलक्षणः ॥ ७२ ॥ गत्वाबाह्लीकनगरंशोभनातैस्समन्विता ॥ लक्षणंचनृपश्रेष्ठंनापश्यत्तत्रदुःखिता ॥ ७३ ॥
पुनःस्वदेशमागम्यवाह्लीकंम्लेच्छवासिनम् ॥ मर्कटेश्वरमीशानंतत्राहवनिवासिनः ॥ ७४ ॥ पूजयित्वाचसावेश्यागाननृत्यपराभवत् ॥
सदेवोभूमिमध्यात्तुसमागम्यमुदान्वितः ॥ ७५ ॥ कृष्णांशंप्रणतोभूत्वाब्रवीन्म्लेच्छप्रपूजकः ॥ अहंकालाग्निरुद्रेणभूमिगतेंसुरोपितः ॥७६॥

असमर्थंचमांविद्धिगच्छवरियथासुखम् ॥ इतिश्रुत्वाचसा शोभानिराशाभूत्तदास्वयम् ॥ ७७ ॥ पुनः स्वर्णवतींप्राप्यसर्वमेवादितोऽब्रवीत् ॥ त्रिंशदब्दैश्चकृष्णांशेचैत्रशुक्लेसमागते ॥ ७८ ॥ तानाश्वास्यसुवर्णांगीपूजयामासचंडिकाम् ॥ नवरात्रंगतंतस्याभोजनाच्छादनंविना ॥ ७९ ॥ निशीथेऽन्तेतमःप्राप्तेगत्वाहजगदम्बिका ॥ पद्मिनीनामयानारीमणिदेवस्यवैप्रिया ॥ ८० ॥ जातासाकामपालस्यगृहेयज्ञावमानिता ॥ सेनापतिः कुबेरस्य मणिदेवोहिसंस्मृतः ॥ ८१ ॥ पूर्वैंहिभीमसेनेनयक्षयुद्धेषुघातितः ॥ तदातत्पद्मिनीनारीदेवदेवमुमापतिम् ॥ ८२ ॥ तुष्टावचनिराहारामत्पतिंदेहिशंकर ॥ शतवर्षांतरेदेवोमहादेवउवाचताम् ॥ ८३ ॥ कलौविक्रमकालेहिशतद्वादशकेऽन्तिके ॥ नकुलांशंचसंप्राप्यभुक्त्वातेनमहत्सुखम् ॥ ८४ ॥ तद्वियोगेनसंत्यक्त्वादेहंपद्मानुवासितम् ॥ स्वपतिंचतदाप्राप्यकैलासंपुनरेष्यसि ॥ ८५ ॥ महावतींपुरींरम्यांराष्ट्रपालयशारदा ॥ करिष्यतितदादेवीमणिदेवस्तुत्वत्पतिः ॥ ८६ ॥ तयाविरचितोभूमौग्रामरक्षार्थमुद्यतः ॥ प्राप्तस्त्वांपद्मिनींनारींकैलासंपुनरेष्यति ॥ ८७ ॥ अतःस्वर्णवतित्वंवैकैलासंगुह्यकालयम् ॥ गत्वाशुपद्मिनींतत्रबोधयाशुवचःकुरु ॥ ८८ ॥ इतिश्रुत्वास्वर्ण वतीपद्मिनींप्रतिचागमत् ॥ वृत्तांतंचकथित्वाग्रेपद्मिनीतुदयातुरा ॥ ८९ ॥ कामपालगृहंप्राप्यतत्रवासमकारयत् ॥ स्वर्णवत्यपिसंप्राप्तातदाशीघ्रंमहावतीम् ॥ ९० ॥ तस्यांगतायांगेहेवैपद्मिन्यालिखितंशुभम् ॥ पत्रंपरिमलोराजावर्तयामासहर्षितः ॥ ९१ ॥ आगच्छसेनयासार्द्धंकृष्णांशंबलवत्तरम् ॥ जित्वापद्मकरंबंधुंमत्पतिंमोचयाशुवै ॥ ९२ ॥ भूतलेलक्षणोराजास्थितःपद्माकरांतिगः ॥ इतिज्ञात्वाचकृष्णांशोलक्षद्वादशसैन्यया ॥ ९३ ॥ रुरोधनगरींसर्वांकामपालेनरक्षिताम् ॥ कामपालस्तुबलवांस्त्रिलक्षबलसंयुतः ॥ ९४ ॥ सुताज्ञयाययौयुद्धंसार्द्धंपद्माकरेणवै ॥ तयोश्चासीन्महद्युद्धंसेनयोरुभयोस्तदा ॥ ९५ ॥ अहोरात्रप्रमाणेनभूपसेनापराजिता ॥ पद्मिनींशरणंप्राप्यतदाभ्रातापितास्थितः ॥ ९६ ॥ तयोर्विजयमेवाशुयथाप्राप्तंचकारसा ॥ अन्तर्द्धानमयंपत्रंतयोरथैंचसाददौ ॥ ९७ ॥ तौतत्रान्तर्हितौभूत्वास्वखड्गेनरिपोर्बलम् ॥ अयुतंजघ्नतुर्मत्तौतदातेविस्मयंगताः ॥ ९८ ॥ तालनाद्यारणंत्यक्त्वाकृष्णांशंशरणंययुः ॥ कृष्णांशोऽपितदादुःखीध्यात्वासर्वमयींशिवाम् ॥ ९९ ॥ दिव्यदृष्टिस्ततोजातःसंप्राप्यतमयुध्यत ॥ नभोगतं

कामपालंतथापद्माकरंनृपम् ॥ १०० ॥ बद्धातत्रमुदाविष्टोलक्षणंप्राप्यनिर्भयः ॥ दोलामारोप्यतांदेवींस्वगेहायमुदाययौ ॥ १०१ ॥ जय
चंद्रायभूपायदत्त्वावैतौचभूपती ॥ लक्षणंपद्मिनींचैवकृतकृत्यस्तदाभवत् ॥ १०२ ॥ जयचंद्रोऽपिबलवान्दृष्ट्वागेहेस्वदंपती ॥ ददौदानं
द्विजातिभ्योभूपतिंसममोचयत् ॥ १०३ ॥ ज्येष्ठेमासिसितेपक्षेकृष्णांशोगेहमागतः ॥ इतितेकथितंविप्रकृष्णांशचरितंशुभम् ॥ पुनस्ते
कथयिष्यामिदृष्टंयोगबलेनवै ॥ १०४ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चये
त्रिंशोऽध्यायः ॥ ३० ॥ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ शृणुविप्रमहाभागचंद्रभट्टस्तदास्वयम् ॥ महीराजंसदःस्थंतंचंद्रभट्टस्स
मागतः ॥ १ ॥ तमागतंसमालोक्यसराजाशोकतत्परः ॥ उवाचवचनंरम्यंशृणुमंत्रिवरप्रभो ॥ २ ॥ कृष्णांशाद्यैर्महाशूरैर्मद्धामे
भयमागतम् ॥ कदातेचमरिष्यंतिकंटकाममदारुणाः ॥ ३ ॥ इत्युक्तस्सतुशुद्धात्माध्यात्वासर्वमयींशिवाम् ॥ वचनंप्राहराजानंशृणुभूप
शिरोमणे ॥ ४ ॥ जिष्णोरंशात्समुद्भूतोब्रह्मानंदोमहावतीम् ॥ सकृष्णांशसखाश्रेष्ठःसर्वदातत्प्रियेरतः ॥ ५ ॥ यदाचमलनापुत्रोदेहंत्य
क्त्वागमिष्यति ॥ तदातेसर्वदेवांशागमिष्यंतियतोगताः ॥ ६ ॥ इत्येवंवादिनंधरिममात्यंचमहीपतिः ॥ वचनंप्राहनम्रात्माकोऽप्यर्थोश्रुति
तोमया ॥ ७ ॥ एकाकिनंमहाशूरंब्रह्मानंदंनृपोत्तमम् ॥ समाहूयमहीराजोद्विरागमनहेतवे ॥ ८ ॥ छद्मनाघातयित्वातंकृतकृत्यो
भविष्यति ॥ इत्युक्तंनृपतिंप्राहमहीराजःप्रसन्नधीः ॥ ९ ॥ वचनंशृणुभोमित्रगच्छशीघ्रंमहावतीम् ॥ मलनांचसमागत्यबोधयित्वातुतां
स्वयम् ॥ १० ॥ ममान्तिकमुपागम्यचिरंजीवसुखीभव ॥ इतिश्रुत्वातुवचनंनत्वातंचमहीपतिः ॥ ११ ॥ रात्रौघोरंमुनिश्रेष्ठमलनांप्राह
निर्भयः ॥ वधूस्तवमहाराज्ञीवेलानामसुरूपिणी ॥ १२ ॥ संप्राप्तायौवनवतीपतियोग्याशुभानना ॥ कुजातिश्चैवकृष्णांशःश्रुतोराज्ञाम
हात्मना ॥ १३ ॥ अतोनप्रेषितापुत्रीतवपुत्रायधीमते ॥ अतोमद्वचनंमत्वाकुरुकार्यंतवप्रियम् ॥ १४ ॥ मयासार्द्धंतवसुतोब्रह्मानंदो
महाबलः ॥ उर्वीयांनगरींप्राप्यतदामत्सैन्यसंयुतः ॥ १५ ॥ महीराजमुपागम्यपत्नींशीघ्रमवाप्स्यति ॥ नोचेन्ममाज्ञयावेलात्यक्त्वाकां
न्तंमरिष्यति ॥ १६ ॥ इतिश्रुत्वातुसाराज्ञीमोहितादैवमायया ॥ राजानंसमुपागम्यभ्रातुर्वचनमुत्तमम् ॥ १७॥ कथयामासवैसर्वंश्रुत्वाभू

पोऽब्रवीदिदम् ॥ महीपतिर्महाधूर्तोमद्विनाशायचोद्यतः ॥ १८ ॥ तस्यवार्तानमेरम्याकपटंतेननिर्मितम् ॥ इतिश्रुत्वाचमलनाराजानंकोपसंयुतम् ॥ १९ ॥ वचनंप्राहभोराजन्यथाबंधुस्तथाह्यहम् ॥ वचनंकुरुमेराजन्नोचेत्प्राणांस्त्यजाम्यहम् ॥२०॥ इत्युक्तवादिनींरात्रौतदापरिमलोनृपः ॥ ब्रह्मानंदंददौतस्मैससुतोमातृवत्सलः ॥ २१ ॥ मातुराज्ञांपुरस्कृत्यमातुलेनसमन्वितः ॥ रात्रौचमातुलग्रामंसंप्राप्यमुदितोऽभवत् ॥ २२ ॥ प्रातःकालेचसंप्राप्तेहरिनागरमास्थितः ॥ एकाकीदेहलींरम्यांप्रययौदैवमोहितः ॥ २३ ॥ सायंकालेतुसंप्राप्तेमहीराजस्यमंदिरे ॥ अगमांदर्शयामाससुरूपांदिव्यविग्रहाम् ॥ २४ ॥ अगमाचसमालोक्यपरंहर्षमुपाययौ ॥ माघशुक्लस्यचाष्टम्यांब्रह्मानंदश्चनिर्भयः ॥ २५ ॥ श्यालानांयोषितःसप्तददर्शरुचिराननाः ॥ विधवाश्चत्रयोनार्यश्चतस्रोधवसंयुताः ॥ २६ ॥ ब्रह्मानंदंशरुमयंवाक्यमूचुर्मुदान्विताः ॥ ब्रह्मानंदमहाभागसावधानंवचःशृणु ॥ २७ ॥ तवपत्नीस्वयंकालीवेलाकलहरूपिणी ॥ संजहारधवान्येवनोवयंतुसुदुःखिताः ॥ २८ ॥ तत्पत्न्यस्तुतत्तस्याग्रहाणास्मान्मनोहर ॥ धवान्विदेहिनोवीरपतिर्भवमदान्वितः ॥ २९ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तासां ब्रह्मानंदोमहाबलः ॥ उवाचमधुरंवाक्यंश्रुतिस्मृतिसमन्वितम् ॥ ३० ॥ पुरासत्ययुगेनारीचोत्तमाचपतिव्रता ॥ त्रेतायांमध्यमाजातानिकृष्टाद्वापरेपुनः ॥ ३१ ॥ अधमाहिकलौनारीपरपुंसोपभोगिनी ॥ अतस्तुकलिकालेवैविवाहोविधवास्त्रियाः ॥ ३२ ॥ देवलेनशुभःप्रोक्तश्चासितेनस्वयंस्मृतौ ॥ सतीसत्येतुसाप्रोक्तात्रेतायांपतिभस्मगा ॥ ३३ ॥ सतीसामध्यमाप्रोक्ताद्वापरेविधवासती ॥ ब्रह्मचर्यपराज्ञेयाकलौनास्तिसतीव्रतम् ॥ ३४ ॥ अतोयूयंमयासार्द्धंभुंक्षध्वममलंसुखम् ॥ इतिश्रुत्वाप्रियंवाक्यंविधवास्तास्त्रयःस्त्रियः ॥ ३५ ॥ कृत्वाशृंगाररूपाणिभूषणानिचसर्वशः ॥ ब्रह्मानंदमुपागम्यसमालिंगनतत्पराः ॥ ३६ ॥ तादृष्ट्वामलनापुत्रोवचनंप्राहनिर्भयः ॥ युष्माभिःपतयोभुक्तायेचमद्बंधुनाहताः ॥ ३७ ॥ युष्मानतोनगृह्णीयांसत्यंसत्यंब्रवीम्यहम् ॥ इतिश्रुत्वावचोघोरंहास्ययुक्तंचयोषितः ॥ ३८ ॥ महीराजान्तमागम्यरुरुदुर्भृशदुःखिताः ॥ राजन्वेलापतिर्धूर्तोममधर्मंजहातिवै ॥ ३९ ॥ दंडंदेहिचधूर्तायनोचेत्प्राणांस्त्यजाम्यहम् ॥ इतिश्रुत्वामहीराजोब्रह्मानन्दंमहाबलम् ॥ ४० ॥ समाहूयवचःप्राहभवान्भूपकुलाधमः ॥ परस्त्रियंचयोभुंक्तेसयातियममंदिरम् ॥ ४१ ॥ अद्यैवत्वंसुता

कान्तकारागृहमवाप्नुयाः ॥ इतिश्रुत्वावचोघोरंब्रह्मानंदोमहाबलः ॥ ४२ ॥ सत्त्सरोःखड्गमुत्सृज्यमहीराजमधावत ॥ दृष्ट्वाभयातुरोराजा
चामुंडान्तमुपाययौ ॥ ४३ ॥ कपाटंदृढमाच्छाद्यतत्रवासमकारयत् ॥ ऋषयऊचुः ॥ तासांकथंविवाहाःस्युस्तत्त्वंनोब्रूहिविस्तरात् ॥ ४४ ॥
कुत्रत्यास्ताःकिमंशाश्चदृष्ट्वायोगेनवैत्वया ॥ सूतउवाच ॥ अंगदेशेमुनिश्रेष्ठमायावर्मनृपोऽभवत् ॥ ४५ ॥ तामसींपूजयित्वावैशक्तिंसर्ववि
मोहिनीम् ॥ वर्मोत्तमंतयादत्तंसर्वसत्त्वभयंकरम् ॥ ४६ ॥ गृहीत्वासतुभूपालःप्रस्थितोऽभून्महीतले ॥ प्रमदानामतत्पत्नीदशपुत्रानसूषु
वत् ॥ ४७ ॥ कौरवांशान्महाभागवर्षान्तेनाममेशृणु ॥ मत्तःप्रमत्तउन्मत्तःसुमत्तोदुर्मदस्तथा ॥ ४८ ॥ दुर्मुखोदुर्धरोबाहुःसुरथोविरथः
क्रमात् ॥ तेषांस्वसानुजाचासीत्सुनाम्नामदिरेक्षणा ॥ ४९ ॥ तस्यावैसुंदरंरूपंमदाघूर्णितलोचनम् ॥ कितवोनामवैदैत्योदृष्ट्वामोहमुपागतः
॥ ५० ॥ मायावर्माणमागत्यवचनंप्राहनम्रधीः ॥ यदित्वंमेस्वतनयांदेहिकामातुरायच ॥ ५१ ॥ तर्हितेसकलंकार्यंकरिष्यामिनसंशयः ॥
इतिश्रुत्वातदाभूपोददौतस्मैस्वकन्यकाम् ॥ ५२ ॥ कितवोगह्वरावासीरात्रौघोरेतमोवृते ॥ नृपगेहमुपागम्यबुभुजेस्मरविह्वलः ॥ ५३ ॥
प्रातःकालेतुतांत्यक्त्वाकन्दरान्तमुपाययौ॥वर्मदेवमतेजातेततोराजामदातुरः ॥ ५४ ॥ पुरोहितंसमाहूयलक्षद्रव्यसमन्वितम् ॥ महीराजा
यसंप्रेष्यतारकंससमावरत् ॥ ५५ ॥ महीराजस्तुबलवाँल्लक्षषोडशसैन्यपः ॥ संयुतःशतभूपालैर्मासान्तेसमुपागमत् ॥ ५६ ॥ कृष्णांशेपं
चदशकेसंप्राप्तेव्रततत्परे ॥ तारकश्चविवाहायबहुभूपोंऽगमानयत् ॥ ५७ ॥ मायावर्माचतंदृष्ट्वातारकंभूपसंयुतम् ॥ वचनंप्राहबलवान्राजरा
जवचःशृणु ॥ ५८ ॥ कितवोनाममेधावीदैत्यवंशयशस्करः ॥ तेनमेपीडिताबालारात्रौघोरेतमोवृते ॥ ५९ ॥ हताभूपकुमाराश्चमत्सुतार्थं
समागताः ॥ भक्षितास्तेनदैत्येनसंययुस्तेयमालयम् ॥ ६० ॥ तेषांचबहुधाद्रव्यंलुंठयित्वामदातुरः ॥ मत्सुतायैददौसर्वंतस्मात्त्वंदितिजं
जहि ॥ ६१ ॥ इतिश्रुत्वामहीराजस्सर्वसैन्यसमन्वितः ॥ कितवंचसमाहूयमहद्युद्धमचीकरत् ॥ ६२ ॥ कितवस्सतुमायावीजित्वासर्वान्महा
बलान् ॥ तारकंचसमाहृत्यगुहायांसमुपागमत् ॥ ६३ ॥ तारकश्चतदादुःखीध्यात्वाशंकरमुत्तमम् ॥ पाषाणभूतमगमन्महादेवप्रसादतः ॥
॥ ६४ ॥ एतस्मिन्नंतरेप्राप्तामहावतीनिवासिनः ॥ क्षत्रियादशसाहस्राःकृष्णांशाद्यैश्चपालिताः ॥ ६५ ॥ महीराजस्तुतान्दृष्ट्वाबलखानिंम

हाबलम् ॥ उवाचवचनंप्रेम्णापुत्रशोकेनदुःखितः ॥ ६६ ॥ तारकःकितवेनैवसंहतोदितिजेनवै ॥ यदित्वंमेसुतंदेहिकोटिस्वर्णंददामितत्
॥ ६७ ॥ इतिश्रुत्वातुतेधीराःकृष्णांशोदेवसिंहकः ॥ वत्सजोचतथागम्यकितवंरुरुधुर्बलात्॥६८॥ अहोरात्रमभूद्युद्धंतेषांतेनसमन्वितम् ॥
कितवस्तुरुषाविष्टःकृष्णांशंदेवसिंहकम् ॥ ६९ ॥ बलखानिंमोहयित्वाजगर्जचपुनःपुनः ॥ सुखखानिस्तदाशूरंकितवंबलवत्तरम् ॥ ७० ॥
स्वखड्गेनशिरस्तस्यच्छित्त्वाराजानमागमत् ॥ त्रयस्तेसुखिनोभूत्वासुखखानिंप्रशस्यच ॥ ७१ ॥ महीराजायचददौतारकंकैतवंशिरः ॥
तदाभूपसुतादेवीसुखखानिंसमावरत् ॥ ७२ ॥ महीपतिस्तदागत्यतत्सुतांमदिरेक्षणाम् ॥ संबुद्ध्वाविविधैर्वाक्यैर्भूमिराजान्तमागमत् ॥
॥ ७३ ॥ तारकस्यतयासार्द्धंविवाहोमुदितोऽभवत् ॥ कोटिस्वर्णंनृपात्प्राप्यबलखानिर्महाबलः ॥ ७४ ॥ प्रययौबंधुभिस्सार्द्धंश्रीश्रि
याख्यपुरंशुभम् ॥ सूतउवाच ॥ गुर्जरेनृपतिश्चासीन्मूलवर्मामहाबलः ॥ ७५ ॥ प्रभावतीतस्यसुतादशपुत्रानुजाभवत् ॥ बलश्च
प्रबलश्चैवसुबलोबलवान्बली ॥ ७६ ॥ सुमूलश्चमहामूलोदुर्गोभीमोभयंकरः ॥ करभोनामवैपक्षोलल्लराजस्यसेवकः ॥ ७७ ॥ प्रभा
वतींसमालोक्यमुमोहमदविह्वलः ॥ पंचवर्षांतरेजातेतेनभुक्ताकुमारिकी ॥ ७८ ॥ मूलवर्मामहीराजंसमाहूयससैन्यकम् ॥ वचनं
प्राहनम्रात्माराजराजवचःकुरु ॥ ७९ ॥ प्रभावतींशुभांकन्यांनृहरायददाम्यहम् ॥ इत्युक्त्वानृहरंपुत्रंसमाहूयस्वमंदिरे ॥ ८० ॥
ददौवेदविधानेनसुतांचनृहरायवै ॥ पक्षमात्रान्तरेयक्षःकरभस्तत्रचागतः ॥ ८१ ॥ दंपतीपीडयामासजित्वासर्वमहीपतीन् ॥
महीराजस्तदादुःखीवत्सजोबलवत्तरौ ॥ ८२ ॥ समाहूयकथित्वाग्रेरुरोदबलवान्बली ॥ दयालूवत्सजौवीरौकरभान्तमुपेयतुः ॥
॥ ८३ ॥ करभस्तौसमालोक्यतत्रैवान्तरधीयत ॥ नागपाशेनतौबद्ध्वापीडयामासदंपती ॥ ८४ ॥ इतिश्रुत्वासकृष्णांशःकरभं
यक्षकिंकरम् ॥ बद्ध्वायोगबलेनैवमोचयामासदंपती ॥ ८५ ॥ भ्रातरौतौसमागम्यनागपाशंतुचासिना ॥ छित्त्वामुमोदबलवान्कोटि
स्वर्णंगृहीतवान्॥८६॥भूमिराजःप्रसन्नात्मादेहलींमुदितोऽगमत् ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ काश्मीरेचनृपश्चासीत्कैकयोनामविश्रुतः॥ ८७ ॥
दशपुत्राश्चतस्यैवकन्याचमदनावती ॥ कामःप्रकामःसंकामोनिष्कामोनिरपत्रपः ॥ ८८ ॥ जयश्चविजयश्चैवजयन्तोजयवाञ्जयः ॥

सभूपोभूमिराजंचसमाहूयवचोऽब्रवीत् ॥ ८९ ॥ पुत्रस्तेवैसरदनोयत्कन्यांप्राप्तुमर्हति ॥ गंधर्वस्सुकलोनाममत्कन्यांचशुभाननाम् ॥ ९० ॥
ज्योत्स्नायांनिशिसंहृत्यतयासार्द्धंहिदीव्यति ॥ पूर्णिमायांचसंप्राप्तःसर्वैचित्ररथप्रियः ॥ ९१ ॥ वैशाखस्यासितेपक्षेचाष्टमीचाद्यमंगला ॥
वधंकुरुनृपश्रेष्ठदेहलींगंतुमर्हसि ॥ ९२ ॥ इतिश्रुत्वामहीराजोलक्षसैन्यसमन्वितः ॥ गृहीत्वादंपतीशीघ्रंदेहलीनगरंययौ ॥ ९३ ॥
वैशाख्यांसुखजातायांसुकलोनामवीर्यवान् ॥ गंधर्वोदशसाहस्रैरुरोधनगरंरुषा ॥ ९४ ॥ नगराच्चबहिर्जातायेशूरामदविह्वलाः ॥
हत्वातान्सुकलःशीघ्रंराज्ञेदुःखंचकारह ॥ ९५ ॥ भयभीतोमहीराजोध्यात्वासर्वमयींशिवाम् ॥ सुष्वापनिशिशुद्धात्मातुष्टाभूज्जगदंबिका ॥ ९६ ॥
कृष्णांशादीन्बोधयित्वातैश्चसार्धंसमागमत् ॥ तेषांचासीन्महद्युद्धंगंधर्वेणतदाह्निकम् ॥ ९७ ॥ बलखानिश्चबलवाञ्छतगंधर्वमुत्तमम् ॥
त्रिदिनान्तेचसंहत्वासुखखानिस्तथैवच ॥ ९८ ॥ सुकलश्चतदाक्रुद्धोगांधर्वींचससर्जह ॥ बहुधातेहिगंधर्वास्तैश्चसार्द्धंसमारुधन् ॥ ९९ ॥
भयभीतास्तदासर्वेरामांशंशरणंययुः ॥ आह्लादश्चप्रसन्नात्माशारदांसर्वमंगलाम् ॥ १०० ॥ दिवासूक्तेनतुष्टावतदाप्रादुरभूच्छिवा ॥
गंधर्वान्मोहयित्वाशुद्रावयामासशारदा ॥ १०१ ॥ पराजितेचगंधर्वेकृष्णांशोजनमोहनः ॥ महीराजमुपागम्यकोटिस्वर्णंगृहीतवान् ॥ १०२ ॥
षोडशाब्देचकृष्णांशेसंप्राप्तेदेविपूजके ॥ मार्गेमासंतुसंप्राप्तेमर्दनश्चविवाहितः ॥ १०३ ॥ सूतउवाच ॥ पुंड्रदेशेमहाराजोनागवर्मामहाबलः ॥
बभूवतक्षकपरोधर्मवाञ्जगतीतले ॥ १०४ ॥ पत्नीनागवतीतस्यतक्षकस्यसुताशुभा ॥ पितुःशापेनसंजाताकलिंगाधिपतेःसुता ॥ १०५ ॥
दशैवतनयाश्चासन्कन्यातस्यशुभानना ॥ सुवेलानामविख्यातारूपयौवनशालिनी ॥ १०६ ॥ पुरोहितंसमाहूयमहीराजायचोदितः ॥
सगत्वाचकथित्वाग्रेमर्दनोवरितोमया ॥ १०७ ॥ महीराजस्तुतच्छ्रुत्वात्रिलक्षबलसंयुतः ॥ मंगलंकारयामासगत्वानागपुरेशुभे ॥ १०८ ॥
सुवेलापितरंप्राहदेहिमेनागभूषणम् ॥ विवाहंहिकरिष्यामिनोचेत्प्राणांस्त्यजाम्यहम् ॥ १०९ ॥ इतिश्रुत्वानागवर्मामहीराजान्तमाययौ ॥
सुवेलायाअभिप्रायंवर्णयामासविस्तरात् ॥ ११० ॥ इत्युक्तःसमहीराजोविस्मितःससुदुःखितः ॥ प्रेषयामासवैपत्रंयत्राह्लादादयःस्थिताः ॥ १११ ॥
इतिज्ञात्वातदाऽऽह्लादःशूरपंचशतावृतः ॥ कृष्णांशवत्सजैस्सार्द्धंदिनांतेचसमागमत् ॥ ११२ ॥ शतयोजनगामिन्योवाजिन्यश्चाद्वियामके ॥

सहस्रयोजनंवीर्यैतेषांचैवदिनेनिशि ॥११३॥ कलांशादुद्भवाअश्वावाजिनांचहरेःस्वयम् ॥ रत्नाश्वस्यकलांशाश्चकपोतोहरणीभवः॥११४॥
गायत्रोयोभवद्वाजीकालचक्रप्रवर्तकः ॥ तत्कलांशात्समुद्भूतोरविदत्तःपपीहकः ॥ ११५ ॥ हरिणीनामतच्छक्तिःकलांशाद्भूमिमागता ॥
सुखखानिःपपीहस्थोबलखानिःकपोतगः ॥११६॥ आह्लादश्चकरालस्थोविंदुलस्थोहरेःकला॥गत्वातेतुमहीराजंनत्वातुंगासमंययुः॥११७॥
प्रसन्नःसमहीराजोवचनंप्राहनम्रधीः ॥ ममपुत्राश्चयुष्माभिस्त्रयःशूराविवाहिताः ॥ ११८ ॥ तथैवमर्दनंवीरंसमुद्वाह्यसुखीभव ॥ इति
श्रुत्वासआह्लादोगत्वाभूतलमुत्तमम् ॥ ११९ ॥ रसातलंचविख्यातंनागिनींप्राहनिर्भयः ॥ सुतोहितवभर्ताचपुंडरीकःशुभाननः ॥ १२० ॥
बोधयाशुमहाराज्ञिनागानांनोदयांकुरु ॥ इत्युक्त्वासहितोवीरैःपुंडरीकश्चमत्पतिः ॥ १२१ ॥ रुषाविष्टश्चबलवान्दाहयेच्चवपुस्तव ॥
इतिश्रुत्वाविहस्याहतवभर्तुर्ननोभयम् ॥ १२२ ॥ इत्येवंवचनंकृत्वापद्मचांपुच्छमताडयत्॥प्रबुद्धश्चतदाराजानागानांचमहाबलः॥१२३॥
ज्वालामालांस्वदेहाज्जनयामासवीर्यवान् ॥ दृष्ट्वातद्विषमुज्ज्वालंसध्यात्वासर्वमंगलाम् ॥ १२४ ॥ शमयामासबलवान्देवीपूजनतत्परः ॥
पुंडरीकःप्रसन्नात्मानागभूषणमुत्तमम् ॥१२५॥ आह्लादायददौशीघ्रंसर्वशृंगारसंयुतम्॥आह्लादस्तुहयारूढोमहीराजायदत्तवान् ॥ १२६ ॥
विवाहंकारयामासवैवाहिकविधानतः ॥ कोटिस्वर्णंनृपात्प्राप्तंगृहीत्वाशीघ्रमाययौ ॥ १२७ ॥ हयविद्यासमारूढास्तेहयागेहमागताः ॥
ज्ञेयाःपंचशतंसर्वेसशूरागृहमाययुः ॥ १२८ ॥ सूतउवाच ॥ मद्रदेशेषुयश्चासीन्मद्रकेशोमहाबलः ॥ पंचाब्दंपूजयामासस्वर्गवैद्यौसुरोत्तमौ
॥ १२९ ॥तयोश्चवरदानेनदशपुत्राबभूविरे ॥ सुताकान्तिमतीजातारूपयौवनशालिनी ॥ १३० ॥ समहीराजमाहूयत्रिलक्षबलसंयुतम् ॥
ददौकन्यांविधानेनमद्रेशःसूर्यवर्मणे ॥ १३१ ॥ नवोढांतुतदापत्नींसूर्यवर्मागृहीतवान् ॥ स्वगेहायययौशीघ्रंमहीराजोबलैस्सह ॥ १३२॥
कर्बुरोनाममायावीविभीषणसुतोबली ॥ राक्षसस्तत्रसंप्राप्तोदृष्ट्वाकान्तिमतींशुभाम् ॥ १३३ ॥ मद्रकेशस्यतनयांदिव्यशोभासमन्वि
ताम् ॥ जहारपश्यतांतेषांसह्याद्रिगिरिमाययौ ॥ १३४ ॥ महीराजस्तदादुःखीविललापभृशंमुहुः ॥ देहलींगेहमागम्यदूतमाहूयसत्व
रम् ॥ १३५ ॥ कृष्णांशंप्रेषयामाससगत्वासमवर्णयत् ॥ ज्ञात्वातेतुहयारूढाःशूराःपंचशतावृताः ॥ १३६ ॥ सह्याद्रिगिरिमागम्यकृष्णां

 शःकबुरंप्रति ॥ निर्भयोवचनंप्राहशृणुराक्षससत्तम ॥ १३७॥ विभीषणोभक्तराजस्तस्यत्वंदयितःसुतः ॥ तस्मात्त्वयानकर्तव्यंपापवंश
 विनाशनम् ॥ १३८ ॥ रावणेनपुरासीतासंहृताविदितंतव ॥ इतिश्रुत्वासहोवाचपुरेयंदयिताप्रिया ॥ १३९ ॥ ममगंधर्वतनयामुनिशापा
न्महींगता ॥ अतोऽहंतद्वियोगेनत्यक्त्वालंकांमहापुरीम् ॥ १४० ॥ मद्रकेशमहंप्राप्यमद्रकेशभयादहम् ॥ नजहाराप्रियांरम्यांतत्रोषित्वा
दिनंबहु ॥ १४१ ॥ अद्यमेवशगासाभून्नाम्नाकांतिमतीशुभा ॥ जित्वामांचगृहाणाशुसमर्थोश्चवयंसदा ॥ १४२ ॥ इतिश्रुत्वासकृष्णांशः
खड्गयुद्धमचीकरत् ॥ सप्तरात्रेणतंजित्वालब्ध्वाकांतिमतींशुभाम् ॥ १४३ ॥ तदाचदेहलींप्राप्यमहीराजान्तमाययौ ॥ कोटिस्वर्णंददौराजा
कृष्णांशायमहात्मने ॥ १४४ ॥ सवीरोबंधुभिःसार्धंप्रमदावनमाययौ ॥ सूतउवाच ॥ पट्टनाख्येपुरेराजानाम्नापूर्णामलोबली ॥ १४५ ॥
वसूनाराधयामासपंचवर्षान्तरेमुदा ॥ तदाप्रसन्नास्तेदेवाददुस्तस्मैवरंशुभम् ॥ १४६ ॥ वरदानाच्चसंजातादशपुत्रामहीपतेः ॥ विद्युन्मा
लासुताजातारूपयौवनशालिनी ॥ १४७ ॥ तद्विवाहार्थमाहूयमहीराजंमहाबलम् ॥ सप्तलक्षबलैःसार्द्धंतत्पुत्रायसुतांददौ ॥ १४८ ॥
महीराजसुतोभीमःपत्नींप्राप्यमनोरमाम् ॥ गेहमागम्यतैःसार्द्धंदेहलींहर्षमाप्तवान् ॥ १४९ ॥ तदापैशाचदेशस्थःसहोदश्चमहीपतिः ॥
म्लेच्छैश्चदशसाहस्रैर्विद्युन्मालार्थमुद्यतः ॥ १५० ॥ बलिदैत्याज्ञयाप्राप्तःकुरुक्षेत्रंशुभस्थलम्॥भित्त्वामूर्तीःसुराणांगोरक्तैस्तीर्थजलंकृतम् ॥
॥ १५१ ॥ पत्रमालिख्यबलवान्महीराजायधर्मिणे ॥ स्वदूतःप्रेषितस्तेनश्रुत्वाभूपोऽब्रवीदिदम् ॥ १५२ ॥ भवान्म्लेच्छपतीराजावि
द्युन्मालार्थमुद्यतः ॥ मांशब्दवेधिनंविद्धिचौर्यदेशधुरंधरम् ॥ १५३ ॥ इत्युक्त्वासत्रिलक्षैश्चकुरुक्षेत्रमुपागतः ॥ तयोश्चासीन्महद्युद्धमहो
रात्रंभयानकम् ॥ १५४ ॥ निशीथेसमनुप्राप्तेज्येष्ठेमासितमोमये ॥ पातालाद्बलिरागत्यदैत्यायुतसमन्वितः ॥ १५५ ॥ नृपसैन्यंजघाना
शुभक्षयित्वापुनःपुनः ॥ भयभीतस्तदाराजाशारदांशरणंययौ ॥१५६॥ एतस्मिन्नंतरेदेवाःकृष्णांशाद्यामहाबलाः ॥ क्षणमात्रेणसंप्राप्तास्त
दापदच्चरामुने ॥ १५७ ॥ हत्वादैत्यान्सहस्रांस्तेबलिदैत्यमुपाययौ ॥ देशजौवत्सजौवीरौदेवसिंहस्तथैवच ॥ १५८ ॥ स्वखड्गैस्तर्पया ॥
मासदैत्यराजंमहाबलम् ॥ तदाप्रसन्नोबलवान्दैत्यराजोबलिःस्वयम् ॥ १५९ ॥ वरंवरयतानाहतेतुश्रुत्वाब्रुवन्वचः ॥ आर्यदेशंचतेदैत्या

नागम्यंतांत्वयासह ॥ १६० ॥ म्लेच्छदेशेसदाप्राप्यभक्षध्वंम्लेच्छधर्मगान् ॥ इतिश्रुत्वावचोघोरंविप्रियंचबलिःस्वयम् ॥ १६१ ॥
कृष्णांशमुदयंगत्वातुष्टावपरयागिरा ॥ तदाप्रसन्नःकृष्णांशोवचनंप्राहनिर्भयः ॥ १६२ ॥ यावदहंभूमिवासीतावत्त्वंगेहमावस ॥ तत्पश्चा
द्भूमिमागत्ययथायोग्यंकुरुष्वभोः ॥ १६३ ॥ इतितद्वचनंश्रुत्वासहोदोनीलसंयुतः ॥ पैशाचंदेशमगमत्पुनःप्राप्तोरसातलम् ॥ १६४ ॥ भू
मिराजःप्रसन्नात्माकोटिस्वर्णंददौतदा ॥ गजारूढाश्चतेपंचसंययुश्चमहावतीम् ॥ १६५ ॥ सूतउवाच ॥ वर्द्धनोभूमिराजस्यसुतःसर्वेभ्यउ
त्तमः ॥ पंचमाब्दवयोभूत्वाश्रीदंतुष्टावभक्तितः ॥१६६॥ वर्षांतरेचभगवान्ददौसर्वंशुभंनिधिम् ॥ तत्सर्वंनिधिभावेननृपकोशःसमन्ततः॥
॥ १६७ ॥ पूर्णोबभूवकणकोराजराजप्रभावतः ॥ किंनरीनामयाकन्यामंकणस्यप्रकीर्तिता ॥ १६८ ॥ कुबेरश्चददौतस्मैवर्द्धनायप्रियायच ॥
इतितेकथितंसर्वंविवाहचरितंमुने ॥ १६९ ॥ धुंधुकारोमहाशूरोलक्षसैन्यसमन्वितः ॥ ब्रह्मानंदमुपागम्ययुद्धार्थायतमाह्वयत् ॥ १७० ॥
एकत्रिंशाब्दकेप्राप्तेकृष्णांशेबलवत्तरे ॥ एकाकीमलनापुत्रोदृष्ट्वासैन्यमुपस्थितम् ॥ १७१ ॥ ब्रह्मास्त्रंचापमादायचार्धसैन्यमदाहयत् ॥
पंचायुताश्चतेशूराभयभीतादिशोगताः ॥ १७२ ॥ धुंधुकारोरणंत्यक्त्वाभूमिराजमुपागमत् ॥ महीराजस्तदादुःखीभयभीतःसमंततः ॥
॥ १७३ ॥ महीपतिंसमाहूयचंद्रभट्टंचसोऽब्रवीत् ॥ कथंजयोमेभवितातत्सर्वंमंत्रयाशुवै ॥ १७४ ॥ महीपतिस्तदाप्राहशृणुभूपशिरोमणे॥
कृत्वानारीमयंवेषंचामुंडंबलशालिनम् ॥ १७५ ॥ वेलांमत्वाचतद्दोलांब्रह्मानंदायचार्पय ॥ शूराश्चत्वारस्तेसुताधुंधुकारेणसंयुताः॥१७६॥
छद्मनाचस्वशस्त्रैश्चघातयेयुस्तभूर्जिताः ॥ इतिश्रुत्वामहीराजोब्रह्मानंदायहर्षितः ॥ १७७ ॥ तथाकृत्वाददौदोलांपंचशूरैश्चपालिताम् ॥
सायंकालेतुसंप्राप्तेमाघशुक्लाष्टमीदिने ॥ १७८ ॥ वेलावंशश्चचामुंडोब्रह्मानंदमुपाययौ ॥ छद्मनाचत्रिशूलंचबलात्कृत्वारिपोर्दरे ॥ १७९ ॥
रुरोदबलवाञ्छूरस्तेतुशूराःसमागताः ॥ तारकोहृदितंबाणैःसूर्यवर्माचतोमरैः॥१८०॥भीमश्चगदयाचात्रवर्द्धनश्चतदासिना॥धुंधुकारश्चभल्ले
नजघानारिपुमूर्द्धनि ॥ १८१ ॥ मूर्छितःपतितोभूमौब्रह्मानंदोमहाबलः ॥ महद्व्रणयुतस्तत्रस्वखड्गंचसमाददत् ॥ १८२ ॥ भीमस्यचशिरः
कायाद्वर्द्धनस्यतथैवच ॥ छित्त्वातथैवभूमध्येसूर्यवर्माणमागतः ॥ १८३ ॥ तारकोधुंधुकारश्चचामुंडश्चतथैवच ॥ ब्रह्मानंदंतदात्यक्त्वा

महीराजान्तमाययौ ॥ १८४ ॥ हतेषुतेषुपुत्रेषुमहीराजोभयातुरः ॥ वेलापार्श्वमुपागम्यरुरोदबहुदुःखितः ॥ १८५ ॥ इतिश्रुत्वातदावेला
दोलामारुह्यसत्वरम् ॥ ब्रह्मानंदंययौशीघ्रंमूर्च्छितंतंददर्शह ॥ १८६ ॥ कनिष्ठामृतभावेनवेलायाबलवांस्तदा ॥ उत्थायरुदतींनारींदद
र्शरुचिरान्विताम् ॥ १८७ ॥ कात्वंकस्यसुतारम्यासंग्रामेमामुपास्थिता ॥ जलंदेहिमहासुभ्रुवचनंकुरुसुप्रियम् ॥ १८८ ॥ इतिश्रुत्वात
दावेलाजलंदत्त्वाशुचान्विता ॥ वचनंप्राहवैरात्रौशृणुत्वंललनासुत ॥ १८९ ॥ वेलानाममहीभर्तुःसुताहंत्वामुपस्थिता ॥ मत्पतिश्चभवा
न्वीरश्छद्मनावंचकैर्हतः ॥ १९० ॥ जीवनंकुरुराजेंद्रभुंक्ष्वभोगान्मयासह ॥ इत्युक्तःसतुतामाहकालिकालेसमागते ॥ १९१ ॥ जीवनान्म
रणंश्रेष्ठंतस्मान्मद्वचनंकुरु ॥ हरिनागरमारुह्यमयासार्द्धंशुभानने ॥ १९२ ॥ गत्वातीर्थानिरम्याणिसंत्यजामिकलेवरम् ॥ इत्युक्त्वातौ
समारुह्यपूर्वंचकपिलान्तिकम् ॥ गत्वास्नात्वाचविधिवत्ततोऽग्रेजग्मतुर्मुदा ॥ १९३ ॥ पृथक्पृथक्सुतीर्थानिस्नात्वादत्त्वाचजग्मतुः ॥
दक्षिणेसेतुबंधान्तेपश्चिमेद्वारिकामनु ॥ १९४ ॥ उत्तरेबदरीस्थानेस्नात्वातीर्थानिजग्मतुः ॥ गंधमादनमागत्यब्रह्मानंदोमहाबलः ॥१९५॥
वेलामुवाचवचनंभाद्रशुक्लाष्टमीदिने ॥ देहंत्यजामिभोराज्ञितारकंजहिभूतले ॥ १९६ ॥ इतिश्रुत्वातुसाप्राहस्वामिन्मद्वचनंकुरु ॥ कुरु
क्षेत्रंमयासार्द्धंभवान्वैगंतुमर्हति ॥ १९७ ॥ स्थित्वातत्रसमस्वांतोभजत्वंसर्वमंगलम् ॥ अहंमहावतींप्राप्यपुनर्वैदेहलींप्रति ॥ १९८ ॥ तार
कंचतथाहत्वात्वत्समीपंव्रजाम्यहम् ॥ इत्युक्तःसतथेत्युक्त्वाब्रह्मध्यानपरोऽभवत् ॥ १९९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्व
णिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेएकात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ द्वात्रिंशाब्दे
चकृष्णांशेसंप्राप्तेयोगरूपिणी ॥ वेलानामशुभानारीहरिनागरसंस्थिता ॥ १ ॥ महावतींसमागम्यसभायांतत्रचाविशत् ॥ एत
स्मिन्नंतरेप्रातःकृष्णांशाद्यान्महाबलान् ॥ २ ॥ नत्वापरिमलंभूपंवेलावचनमब्रवीत् ॥ महीपतिंप्रियंमत्वाकृष्णांशंनृपदुष्प्रियम् ॥ ३ ॥
त्वयामेघातितोभर्ताब्रह्मानंदोमहाबलः ॥ महीराजसुतैर्धूर्तैस्तारकाद्यैर्महाबलैः ॥ ४ ॥ नारीवेषंचचामुंडंधुंधुकारेणवैकृतम् ॥ स्वामिनं
प्रतिचागम्यतेजघ्नुश्छद्मनाप्रियम् ॥ ५ ॥ कुरुक्षेत्रंस्थितःस्वामीमहत्यामूर्छयान्वितः ॥ तस्माद्यूयंमयासार्द्धंगंतुमर्हथतंप्रति ॥ ६ ॥ इति

घोरतमंवाक्यंश्रुत्वासर्वेशुचान्विताः ॥ धिग्भूपतिंचमलनांताभ्यांनोघातितःसखा ॥ ७ ॥ इत्युक्त्वोच्चैश्चरुरुदुःकृष्णांशाद्यामहाबलाः ॥
पत्राणिप्रेषयामासुःस्वकीयान्भूपतीन्प्रति ॥ ८ ॥ क्रोधयुक्तातदावेलालिखित्वापत्रमुल्बणम् ॥ महीराजायसंप्रेष्यमलनागेहमागमत् ॥९॥
तत्पत्रंचमहीराजोवाचयित्वाविधानतः ॥ ज्ञात्वातत्कारणंसर्वंतच्छृणुष्वविशांपते ॥ १० ॥ चिन्ताकलेवरंप्राप्यसुखनिद्रांव्यनाशयत् ॥
आहूयभूपतीन्सर्वान्घोरयुद्धोन्मुखोऽभवत् ॥ ११ ॥ चतुर्विंशतिलक्षैश्चशूरैर्भूपसमन्वितैः ॥ कुरुक्षेत्रंययौशीघ्रंधृतराष्ट्रांशसंभवः ॥ १२ ॥
तथापरिमलोभूपोलक्षषोडशसैन्यपः ॥ द्रुपदांशोययौशीघ्रंवेलयास्वकुलैःसह ॥ १३ ॥ स्यमन्तपंचकेतीर्थेशिबिराणिचकारह ॥ ब्रह्मा
नंदःस्थितोयत्रसमाधिध्यानतत्परः ॥ १४ ॥ गंगाकूलेचतेसर्वेकौरवांशामहाबलाः ॥ शिबिराणिविचित्राणिचक्रुस्तेविजयैषिणः ॥ १५ ॥
कृत्वातेकार्तिकीस्नानंदत्त्वादानान्यनेकशः ॥ मार्गकृष्णद्वितीयायांयुद्धभूमिमुपाययुः ॥ १६ ॥ विष्वक्सेनीयभूपालोलहरस्तत्रचागतः॥
कौरवांशाश्चतत्पुत्राःषोडशैवमहाबलाः ॥ १७ ॥ पूर्वजन्मनियन्नामतन्नाम्नाप्रश्रिताइह ॥ दुस्सहोदुश्शलश्चैवजलसंधःसमःसहः ॥ १८ ॥
विंदस्तथानुविंदश्चसुबाहुर्दुष्प्रधर्षणः ॥ दुर्मर्षणश्चदुष्कर्णःसोमकीर्तिरनूदरः ॥ १९ ॥ शलःसत्वोविवित्सुश्चक्रमाज्ज्ञेयामहाबलाः ॥ तोम
रान्वयभूपालोबाह्लीकपतिरागतः ॥ २० ॥ त्रिलक्षैश्चतथासैन्यैःसप्तपुत्रैश्चभूपतिः ॥ चित्रोपचित्रौचित्राक्षश्चारुश्चित्रःशरासनः ॥२१॥ सुलो
चनःसवर्णश्चपूर्वजन्मनिकौरवाः ॥ तेषामंशाःक्रमाज्जाताअभिनंदनदेहजाः ॥ २२ ॥ महानंदश्चनंदश्चपरानंदोपनंदकौ ॥ सुनंदश्चसुरानंदः
प्रनंदःकौरवांशकः ॥ २३ ॥ नृपःपरिहरवंशीयोमायावर्मामहाबली ॥ सैन्यलक्षयुतःप्राप्तोदशपुत्रसमन्वितः ॥ २४ ॥ दुर्मदोदुर्विगाहश्चनंद
श्चविकटाननः ॥ चित्रवर्मासुवर्माचसुदुर्मोचनएवच ॥२५॥ ऊर्णनाभःसुनाभश्चचोपनंदश्चकौरवाः॥ तेषामंशाःक्रमाज्जाताःसुताअंगपतेःस्मृ
ताः ॥२६॥ मत्तःप्रमत्तउन्मत्तःसुमत्तोदुर्मदस्तथा ॥ दुर्मुखोदुर्द्धरोवायुःसुरथोविरथःक्रमात् ॥२७॥ शुक्लवंशीयभूपालोमूलवर्मासमागतः ॥
लक्षसैन्यैश्चबलवान्दशपुत्रसमन्वितः ॥ २८ ॥ अयोबाहुर्महाबाहुश्चित्रांगश्चित्रकुंडलः ॥ चित्रायुधोनिषंगीचपाशीवृंदारकस्तथा ॥ २९ ॥
दृढवर्मादृढक्षत्रःपूर्वजन्मनिकौरवाः ॥ तेषामंशामहींजातागृहेतेमूलवर्मणः ॥ ३० ॥ बलश्चप्रबलश्चैवसुबलोबलवान्बली ॥ सुभू

लक्ष्मम‍हामूलोदुर्गोभीमोभयंकरः ॥ ३१ ॥ कैकयश्चंद्रवंशीयोलक्षसैन्यसमन्वितः ॥ दशपुत्रान्वितःप्राप्तःकुरुक्षेत्रेमहारणे ॥ ३२ ॥
भीमवेगोभीमबलोबलाकीबलवर्द्धनः ॥ उग्रायुधोदंडधरोदृढसंधोमहीधरः ॥ ३३ ॥ जरासंधःसत्यसंधःपूर्वजन्मनिकौरवाः ॥ तेषामंशाःस
मुद्भूताःकैकयस्यगृहेशुभे ॥ ३४ ॥ कामःप्रकामःसंकामोनिष्कामोनिरपत्रपः ॥ जयश्चविजयश्चैवजयन्तोजयवाञ्जयः ॥ ३५ ॥ नागवंशी
यभूपालोनागवर्मासमागतः ॥ लक्षसेनान्वितःप्राप्तोदशपुत्रसमन्वितः ॥ ३६ ॥ पूर्वजन्मनियन्नाम्नातन्नाम्नाकौरवाभुवि ॥ पुंड्रदेशपतेःपुत्रा
जातादशशिवाज्ञया ॥ ३७ ॥ उग्रश्रवाउग्रसेनासेनानीर्दुष्परायणः॥अपराजितःकुंडशायीविशालाक्षोदुराधरः ॥३८॥ दृढहस्तःसुहस्तश्चसु
तास्तेनागवर्मणः ॥ मद्रकेशःसमायातस्तोमरान्वयसंभवः ॥ ३९ ॥ लक्षसैन्यैर्युतोराजादशपुत्रसमन्वितः ॥ वातवेगःसुवर्चाश्चनागदंतोग्र
याजकः॥४०॥आदिकेतुश्चवक्शीचकवचीक्राथएवच॥कुंडश्चकुंडधारश्चकौरवाःपूर्वजन्मनि ॥४१॥ तन्नाम्नाभुविवैजातामद्रकेशस्यमंदिरे ॥
नृपःशार्दूलवंशीयोलक्षसैन्यसमन्वितः ॥ ४२ ॥ पूर्णामलोमागधेशोदशपुत्रान्वितोययौ ॥ वीरबाहुर्भीमरथश्चोग्रश्चैवधनुर्धरः ॥ ४३ ॥
रौद्रकर्मादृढरथोऽलोलुपश्चाभयस्तथा ॥ अनाधृष्टःकुंडभेदीकौरवाःपूर्वजन्मनि ॥ ४४ ॥ पूर्णामलस्यवैगेहेतन्नाम्नाभुविसंभवः ॥ मंकणः
किंनरोनामरूपदेशेमहीपतिः ॥ ४५ ॥ चीनदेशात्परंपारेरूपदेशःस्मृतोबुधैः ॥ नरःकिन्नरजातीयोवसातिप्रियदर्शनः ॥ ४६ ॥ मंकणश्चत
दाप्राप्तःकिन्नरायुतसंयुतः ॥ अष्टपुत्रान्वितःप्राप्तोयत्रसर्वनृपाःस्थिताः ॥ ४७ ॥ विरावीप्रथमश्चैवप्रमाथीदीर्घरोमकः ॥ दीर्घबाहुर्महाबाहु
र्व्यूढोराःकनकध्वजः ॥ ४८ ॥ पूर्वजन्मनियन्नाम्नातन्नाम्नाकिन्नराभुवि ॥ विरजांशश्चयोजातोमंकणोनामकिन्नरः ॥ ४९ ॥ नेत्रसिंहःसमायातो
लक्षसैन्यसमन्वितः ॥ शल्यांशःसतुविज्ञेयःशार्दूलान्वयसंभवः ॥ ५० ॥ तदागजपतीराजालक्षसैन्यसमन्वितः ॥ संप्राप्तःशकुनेरंशस्त्य
क्त्वागेहेऽस्यपुत्रकान् ॥ ५१ ॥ मयूरध्वजएवापिलक्षसैन्यसमन्वितः ॥ मकरंदंगृहेत्यक्त्वाविराटांशःसमागतः ॥ ५२ ॥ वीरसेनःसमायातः
कामसेनसमन्वितः ॥ लक्षसेनान्वितस्तत्रचोग्रसेनांशसंभवः ॥ ५३ ॥ लक्षणश्चसमायातःसप्तलक्षबलैर्युतः ॥ संत्यज्यपद्मिनींनारींमहत्क
ष्टेनभूपतिः ॥ ५४ ॥ तालनोधान्यपालश्चलल्लासिंहस्तथैवच ॥ भीमस्यांशोयुयुत्सोश्चकुंतिभोजस्यवैक्रमात् ॥ ५५ ॥ आह्लादश्चसमायातः

कृष्णांशेनसमन्वितः ॥ जयन्तेनचवैवीरोलक्षसैन्यान्वितोबली ॥ ५६ ॥ जगन्नायकएवापिशूरायुतसमन्वितः ॥ संप्राप्तोभगदत्तांशोगौतमा
न्वयसंभवः ॥ ५७ ॥ अन्येचक्षुद्रभूपाश्चसहस्राढ्याःपृथक्पृथक् ॥ कुरुक्षेत्रंपरंस्थानंसंययुर्मदविह्वलाः ॥ ५८ ॥ मूलवर्माचनृपतिःसपुत्रोल
क्षसैन्यपः ॥ नृपंपरिमलंप्राप्यसंयुक्तोदेहलीपतिः ॥ ५९ ॥ कैकयोलक्षसेनाढ्यःसपुत्रोनृपतिःस्वयम् ॥ नृपंपरिमलंप्राप्यसयुद्धार्थमुपस्थितः
॥ ६० ॥ नेत्रसिंहश्चनृपतिःसवीरोलक्षसैन्यपः ॥ मयूरध्वजएवापिलक्षपःशशिवंशिनम् ॥ ६१ ॥ वीरसेनश्चलक्षाढ्यःसपुत्रश्चंद्रिपक्षगः ॥ लक्ष
णःसप्तलक्षाढ्योयुद्धार्थसमुपस्थितः ॥ ६२ ॥ आह्लादोलक्षसैन्याढ्यःपक्षगश्चंद्रवंशिनः ॥ त्रिलक्षसंयुतोराजाचंद्रवंशोरणोन्मुखः ॥ ६३ ॥
एवंषोडशलक्षाढ्यःस्थितःपरिमलोरणे ॥ लहरोभूपतिश्रेष्ठोलक्षपःपुत्रसंयुतः ॥ ६४ ॥ महीराजमुपागम्ययुद्धार्थसमुपस्थितः ॥ अभिनंदन
एवापिसपुत्रोलक्षसैन्यपः ॥ ६५ ॥ मायावर्माचनृपतिःसपुत्रोलक्षसैन्यपः ॥ नागवर्मासमायातःसपुत्रोलक्षसैन्यपः ॥६६॥ मद्रकेशःसपुत्रश्च
लक्षसैन्योरणोन्मुखः ॥ पूर्णामलःसपुत्रश्चलक्षपश्चैवपक्षगः ॥ ६७ ॥ मंकणःकिंनरोनामसपुत्रस्तत्रसंस्थितः ॥ गजराजःसमायातोमहीराजं
हिलक्षपः ॥ ६८ ॥ धुंधुकारःसमायातःपंचलक्षपतिःस्वयम् ॥ पुत्रःकृष्णकुमारस्यभगदत्तःसमागतः ॥ ६९ ॥ त्रिलक्षबलसंयुक्तोमहीराजं
महीपतिम् ॥ दलवाहनपुत्रश्चदेशगोपालसंस्थितः ॥ ७० ॥ अंगदस्तत्रसंप्राप्तःसायुतोदेवकीप्रियः ॥ महीराजमुपागम्ययुद्धार्थसमुपस्थितः
॥ ७१ ॥ कलिंगश्चनृपःप्राप्तस्त्रिकोणश्चतथैवच ॥ श्रीपतिश्चतथाराजाश्रीतारश्चतथागतः ॥ ७२ ॥ मुकुंदश्चसुकेतुश्चरुहिलोगुहिलस्तथा ॥
इन्दुवारश्चबलवाञ्जयंतश्चतथाविधः ॥ ७३ ॥ सर्वेदशसहस्राढ्यामहीराजमुपस्थिताः ॥ महीराजस्यपक्षेतुसहस्रंक्षुद्रभूमिपाः ॥ ७४ ॥
तेतुसाहस्रसेनाढ्यामहीराजमुपस्थिताः ॥ तेषांमध्येचवैभूपान्द्विशतान्देहलींप्रति ॥ ७५ ॥ ससैन्यान्प्रेषयामासराष्ट्ररक्षणहेतवे ॥
एवंसदेहलीराजाचतुर्विंशतिलक्षपः ॥ ७६ ॥ युद्धमष्टादशाहानिसंजातंसर्वसंक्षयम् ॥ शृणुयुद्धकथांरम्यांभृगुवर्यसुविस्तरात् ॥ ७७ ॥
मार्गकृष्णद्वितीयायांमहीराजोमहाबलः ॥ आहूयलहरंभूपंवचनंप्राहनिर्भयः ॥ ७८ ॥ भवान्सपुत्रःसेनाढ्योधुंधुकारेणरक्षितः ॥
चामुंडेनयुतोयुद्धेगंतुमर्हसिसत्तम ॥ ७९ ॥ इतिश्रुत्वाययौशीघ्रंकुरुक्षेत्रेमहारणे ॥ तदापरिमलोराजामयूरध्वजमेवहि ॥ ८० ॥

समाहूयवचःप्राहशृणुपार्थिवसत्तम ॥ कृष्णांशेनजयन्तेनदेवसिंहेनरक्षितः ॥ ८१ ॥ सभवाल्लँक्षसैन्याढ्योगंतुमर्हतिवैरणे ॥ इति
श्रुत्वातुवचनंमयूरध्वजएवहि ॥ ८२ ॥ लक्षसैन्यान्वितःप्राप्तोलहरंनृपतिंप्रति ॥ तयोश्चासीन्महद्युद्धंसेनयोरुभयोरणे ॥ ८३ ॥
सेनातुलक्षवीरस्यतत्रयुद्धेप्रकीर्तिता ॥ एकोरथोगजास्तत्रज्ञेयाःपंचशतंरणे ॥ ८४ ॥ हयाश्वपंचसाहस्राःपत्तयस्तद्गुणादश ॥ एतेसै
न्यानराज्ञेयाःसैन्यपांश्चशृणुष्वभोः ॥ ८५ ॥ दशानांपच्चराणांचपतिर्नाम्नासपत्तिपः ॥ पंचानांचहयानांचपतिर्नाम्नासगुल्मपः ॥ ८६ ॥
पंचानांचगजानांचपतिर्नाम्नागजाधिपः ॥ एतैःसार्द्धंरथीज्ञेयोरणेऽस्मिन्दारुणेकलौ ॥ ८७ ॥ उष्ट्रारूढाःस्मृतादूताश्चत्वारिंशच्चतद्दले ॥
शतघ्न्यस्तत्रसाहस्रास्तेषांमध्येपृथक्पृथक् ॥८८॥ षट्त्रिंशतिःपदचरास्तेषांकर्माणिमेशृणु ॥ दशगोलकदातारोदशतत्पुष्टिकारकाः ॥८९॥
दशचाद्रेकरास्तान्वैत्रयस्तेवह्निदायिनः ॥ त्रयोदृष्टिकराज्ञेयास्त्रियामेषुपृथक्पृथक् ॥ ९० ॥ शेषाःशूद्रास्तुसेनानांशूरकृत्यपरायणाः ॥
एवंचलक्षवीराणांसेनातत्रप्रकीर्तिता ॥ ९१ ॥ तत्रासीत्तुमुलंयुद्धंधर्मेणचसमंततः ॥ प्रातःकालात्समारभ्यमध्याह्नेसैन्ययोर्द्वयोः ॥ ९२ ॥
तत्पश्चाद्याममात्रेणसैन्यपायुद्धमागताः ॥ तत्पश्चाच्चमहाशूराधुंधुकारादयोबलाः ॥ ९३ ॥ याममात्रंचयुद्धायसंस्थितारणमूर्द्धनि ॥ चामुं
डेनचकृष्णांशोधुंधुकारेणचेंदुलः ॥ ९४ ॥ भगदत्तेनवैदेवःकृतवान्युद्धदुर्मदम् ॥ सायंकालेतुसंप्राप्तेसर्वेशूराःक्षयंगताः ॥ ९५ ॥ कृष्णां
शस्तत्रचामुंडंजित्वातुलहरात्मजान् ॥ षोडशैवजघानाशुघटीमात्रेणवीर्यवान् ॥ ९६ ॥ दध्मौशंखंप्रसन्नात्मालक्षणान्तमुपाययौ ॥ चामुं
डोधुंधुंकारश्चभगदत्तोयुतःशतैः ॥ ९७ ॥ महीराजमुपागम्यसुषुपुर्निशिनिर्भयाः ॥ इन्दुलोदेवसिंहश्चसहस्रैःसंयुतौमुदा ॥ ९८ ॥ गत्वापरि
मलंभूपंरात्रौसुषुपतुस्तदा ॥ प्रातःकालेतुसंप्राप्तेतृतीयायांभयंकरे ॥ ९९ ॥ महीराजस्तदाहूयनृपंगजपतिंबली ॥ वचनंप्राहभोराज
न्यस्त्रिवीरैःसुरक्षितः ॥ १०० ॥ स्वकीयैर्लक्षसैन्यैश्चगंतुमर्हसिवैरणे ॥ तदापरिमलोभूपोनेत्रसिंहंमहीपतिम् ॥ १ ॥ युद्धायाज्ञापयामास
कृष्णांशाद्यैःसुरक्षितम् ॥ तयोश्चासीन्महद्युद्धंसेनयोरुभयोःक्रमात् ॥ २ ॥ हयाहयैःक्षयंजग्मुर्गजाश्चैवतथागजैः ॥ पच्चराःपच्चरैःसार्द्धं ॥
शतघ्न्यश्चशतघ्निभिः ॥ ३ ॥ अपराह्णेमुनिश्रेष्ठनेत्रसिंहोमहाबलः ॥ महागजंगजपतिंगत्वायुद्धमचीकरत् ॥ ४ ॥ परस्परंचविरथौसंछि

न्नधनुषौतदा ॥ खड्गहस्तौमहींप्राप्यचक्रतूरणमुल्बणम् ॥ ५ ॥ अन्योन्येनवधंकृत्वास्वर्गलोकमुपागतौ ॥ इन्दुलस्तंतुचामुंडंदेवोवै
धुंधुकंतथा ॥ ६ ॥ कृष्णांशोभगदत्तंचजित्वाराजानमाययुः ॥ शेषैःपंचशतैःशूरैस्तैःसार्द्धंलक्षणंप्रति ॥ ७ ॥ पराजितास्तेसर्वेसहस्त्रैः
सहितायुः ॥ प्रातःकालेतुसंप्राप्तेमहीराजोमहाबलः ॥ ८ ॥ मायावर्माणमाहूयवचनंप्राहनिर्भयः ॥ भवान्दशसुतैवीरैर्लक्षसैन्यैश्चसंयुतः ॥
॥ ९ ॥ सर्वशत्रुविनाशायगंतुमर्हतिसत्तम ॥ इतिश्रुत्वासनृपतिर्वाद्यान्संवाद्यचाययौ ॥ ११० ॥ दृष्ट्वापरिमलोभूपोमायावर्माणमागतम् ॥
जगन्नायकमाहूयवचनंप्राहनिर्भयः ॥ ११ ॥ भवान्दशसहस्त्रैश्चसार्द्धंतैस्त्रिभिरन्वितः ॥ गन्तुमर्हतियुद्धायशीघ्रंमद्विजयंकुरु ॥ १२ ॥ इति
श्रुत्वाययौशीघ्रंसेनयोरुभयोर्महत् ॥ युद्धंचासीन्मुनिश्रेष्ठयाममात्रंभयानकम् ॥१३॥ हतास्तेदशसाहस्त्राःकृष्णांशाद्यैःसुरक्षिताः ॥ शंखा
न्दध्मुश्चतेसर्वेचांगदेशनिवासिनः ॥ १४ ॥ एतस्मिन्नंतरेधीराःकृष्णांशाद्यास्तुरीयकाः ॥ याममात्रेणसंजघ्नुर्लक्षसैन्यंरिपोस्तदा ॥ १५ ॥
अपराह्णेमहाराजोमायावर्मासुतैःसह ॥ कृष्णांशंदेवसिंहंचसंप्राप्तोजगनायकः ॥ १६ ॥ अथाङ्गभूपंदशपुत्रयुक्तंकृष्णांशएवाशुजगामशीघ्रम्॥
हयस्थितोवीरवरःप्रमाथीकलैकजातोमधुसूदनस्य ॥ १७ ॥ ततोंगभूपस्त्रिभिरेवबाणैरताडयन्मूर्ध्निचपार्श्वयोर्वै ॥ अमर्षमाणोबलवान्मही
पतिर्दंडैर्हतःकालइवाशुसर्पः॥१८॥हयंसमुड्डीयसपुष्करान्तंततोभ्यगात्तंनृपतिंरथस्थम्॥हयस्यपातैर्विरथीचकारसएवभूपोऽसिमुपादधानः
॥ १९ ॥ सेनासिनाविंदुलमंगशल्यंकृत्वासकृष्णांशमुवाचवाक्यम् ॥ कल्लोलमायात्तवनाशनायत्वयाजिताभूपतयःप्रधानाः ॥ १२० ॥
तदैवकीर्तिर्भवितामामाशुहत्वाभवंतंचसुखंभवामि ॥ इत्युक्तवन्तंनृपतिंमहान्तंस्वेनासिनातस्यशिरोजहार ॥ २१ ॥ हतेऽङ्गभूपेदशतस्य
पुत्रास्तमेवजग्मुर्युधिकौरवांशाः ॥ तानागतान्निंदुलएवपंचजघानबाणैस्तुतदासमन्युः ॥ २२ ॥ उभौचदेवस्तुजघानतत्रभल्लेनासिद्धेननृपा
त्मजौच ॥ ज्येष्ठंसुतंगौतमएवहत्वाद्वौयौसकृष्णांशउपाजगाम ॥ २३ ॥ शंखान्प्रदध्मूरुचिराननास्तेप्रदोषकालेशिबिराणिजग्मुः ॥ श्रमा
न्वितास्तेसुषुपुर्निशायांप्रातःसमुत्थायसुकर्मकृत्वा ॥ २४ ॥ गत्वासभायांनृपतिंप्रणम्यवाक्यंसमूचुःशृणुचंद्रवंशिन् ॥ अद्यैवसेनापतिर
स्तिकोवैचाज्ञापयास्मान्नृपतस्यगुप्त्यै ॥ २५ ॥ श्रुत्वाहभूपोद्यतुवीरसेनःसकामसेनःस्वबलैःसमेतः ॥ रणंकरिष्यत्यचिरेणवीरास्तस्मात्सु

रक्षध्वमरिभ्यएवच ॥ २६ ॥ सवीरसेनोनृपतिंप्रणम्यलक्षैःस्वसैन्यैर्युधिसंजगाम ॥ तदामहीराजनृपःप्रतापीसनागवर्माणमुवाचतापी॥२७॥
रणायगच्छाशुसुतैःसमेतोलक्षैःस्वसैन्यैरुतभूपवर्य ॥ हत्वारिपुंघोरतमंहिवीरंपतिंमहान्तंयुधिवीरसेनम् ॥ २८ ॥ इत्युक्तवंतंनृपतिंप्रणम्य
सुवादयामासतदाहिवीरः ॥ तयोर्बभूवाशुरणोमहान्वैसुसेनयोःसंकुलयुद्धकार्ययोः ॥ २९ ॥ त्रियाममात्रेणहताश्वसर्वेविमानमारुह्यययुश्च
नाकम् ॥ हतेषुसर्वेषुचनागवर्मासुतेषुवैयादवभूपमाह ॥१३०॥ भवान्विसैन्यश्चतथैवचाहंभवान्सपुत्रश्चतथाहमेव ॥ संस्मृत्यधर्मंकुरुयुद्ध
माशुततोरथस्थःसुधनुर्गृहीत्वा ॥ ३१ ॥ बाणैश्चबाणान्भुवितौचछित्त्वाबभूवतुस्तौविरथौनृपाग्र्यौ ॥ खड्गेनखड्गंचतथैवछित्त्वाविमानमारु
ह्यगतौहिनाकम् ॥ ३२ ॥ सकामसेनःस्वरिपोश्चपुत्राञ्जघानबाणैश्चतदाष्टसंस्थान् ॥ ज्येष्ठद्वयौकोपसमन्वितौतंगृहीतखड्गौचसमीयतुश्च
॥३३॥ रिपोःशिरोजह्नतुरुग्रवेगौसकामसेनस्यकबंधएव ॥ हत्वारिपूतौचतदामिलित्वास्वर्गंययुस्तेचविमानरूढाः ॥ ३४ ॥ हतेषुसर्वेषुत
दात्रयस्तेचामुंडकाद्याजगनायकंते ॥ रुद्धासमेताःस्वशरैःकठोरैर्जघ्नुस्तमश्वंहरिनागरंच ॥ ३५ ॥ सदिव्यवाजीचतदास्वपक्षौप्रसार्य्यखे
नाशुरिपुंजगाम ॥ सधुंधुकारस्यगजंविहत्यचामुंडकस्यैवगजंविमर्द्य ॥ ३६ ॥ रथंचभूमौभगदत्तकस्यविचूर्ण्यशीघ्रंचनभोजगाम ॥ प्रवा
द्यशंखंजगनायकश्चकृष्णांशमागम्यकथांचकार ॥ ३७ ॥ निशामुषित्वाजगनायकाद्याःप्रातःसमुत्थायरणंप्रजग्मुः ॥ तदामहीराजउताशु
कारीसकिन्नरेशंकणकंसपुत्रम् ॥ ३८ ॥ उवाचराजञ्छृणुकिन्नराणांमहाबलास्तेरिपवोममैते ॥ विनाशयाशुप्रबलारिघातान्देवैर्नसार्द्धंयुधि
वैमनुष्याः ॥३९॥ इत्युक्तवान्मंकणभूपतिस्तुययौसपुत्रोऽयुतसैन्यपश्च ॥ तमागतंतत्रविलोक्यराजावीरान्स्वकीयांश्चसमादिदेश ॥१४०॥
मनोरथस्थोजगनायकश्चसतालनोवैवडवांविगृह्य ॥ करालसंस्थश्चतदाजयन्तोविगृह्यचापंतरसाजगाम ॥ ४१ ॥ पपीहकस्थश्चसरूपणोवैज
गामकृष्णांशसमन्विताश्च ॥ सलल्लसिंहोगजमत्तसंस्थःसधान्यपालोहयमारुरोह ॥ ४२ ॥ समंततःकिन्नरसैन्यघोरंविनाशयामासुरुपांशु ॥
खड्गैः ॥ विनष्टमानेत्रिसहस्रसैन्येसकिन्नरेशस्तरसाजगाम ॥ ४३ ॥ ध्यात्वाकुबेरंचगृहीतचापोनभोगतस्तत्रबभूवसूक्ष्मः ॥ ११४ ॥ अदृ
श्यमानःस्वशरैःकठोरैर्विनिर्घ्नसर्वान्हिननर्दघोरम् ॥ विलप्यमानेचसमस्तशूरेजयन्तएवाशुजगामशत्रुम् ॥ १४५ ॥ ध्यात्वामहेंद्रंकणकं

चवद्धाकृष्णांशमागम्यपदौनमाम ॥ तदातुतेशत्रुसहस्रसैन्येनिशम्यबद्धंकणकंनिजेंद्रम् ॥१४६॥ विनर्द्यघोरंरुरुधुश्चसर्वान्मायाविनोगुह्यक
मस्त्रमूहुः ॥ दिनेषुसप्तेषुतथानिशासुबभूवयुद्धंचसमंततस्तैः ॥ १४७ ॥ श्रमान्विताःसप्तमहाप्रवीराहतेषुसर्वेषुसुषुपुश्चवैयदा ॥ तदाकुबे
रंकणकश्चध्यात्वालब्ध्वावरंबंधनमाशुछित्त्वा ॥ १४८ ॥ सुप्तान्समुत्थायचसप्तशूरान्निशीथकालेसचकारयुद्धम् ॥ जित्वाचतान्षट्सवरप्रभा
वांस्तदेंदुलेनैवरणंचकार ॥ १४९ ॥ गृहीतखड्गौरणघोरमत्तौहत्वाततोवैभुवितौययुश्च ॥ प्रजग्मतुर्नाकमुपान्तदेवौसंस्तूयमानोसुरसत्तमै
श्च ॥ १५० ॥ ततःप्रभातेविमलेविजातेरुरोदरामांशउताललाप ॥ पापैःकलापैःपरिपीडचमानःकुलान्वितःसर्वयुतोमुनींद्र ॥ १५१ ॥ सपं
चशब्दंगजमारुरोहत्रिलक्षसैन्यैस्तरसाजगाम ॥ तदामहीराजउताहशृण्वन्गच्छध्वमद्यैवमयासमेताः ॥ १५२ ॥ स्वपंचलक्षैःप्रबलैश्चशूरैः
सार्द्धंरुरोधाशुरिपोश्चसेनाम् ॥ तयोर्बभूवाशुरणःप्रघोरोविनर्दतोर्युद्धनिमित्तकानाम् ॥ १५३ ॥ त्रियाममात्रेणहताश्चसर्वेद्वयोश्चपक्षावलशा
लिनश्च ॥ तदामहीराजउतायथौवैसमंडलीकश्चधनुर्विगृह्य ॥ १५४ ॥ सधुंधुकारश्चतदाजगामरथस्थितंलक्षणमुग्रवीरम् ॥ तदोदयोवैभग
दत्तमेवचामुंडकंभीष्मकराजसूनुः ॥ १५५ ॥ सपंचशब्दंगजमास्थितोवैगतःसएवाशुजगामभूपम् ॥ धनुर्विगृह्याशुगमुल्बणंचनृपास्थित
श्चाथभयंकरंच ॥ १५६ ॥ गजंप्रमत्तंशिवदत्तमुग्रमाह्लादहन्तारमुवाचवाक्यम् ॥ अयेप्रमत्ताग्रगजेंद्रशूरजयंचमेदेहिशिवप्रदत्त ॥ १५७ ॥
समंडलीकोरणदुर्मदश्चरामांशआह्लादइतिप्रसिद्धः ॥ तस्माच्चमांरक्षजवेनहस्तिन्महाबलात्कालरसाच्चवीरात् ॥ १५८ ॥ इत्येवमुक्तंनृपतिं
सहस्तीवचस्तमाहाशुशृणुष्वराजन् ॥ यावदहंवैतनुजीवधारीतावद्भवाञ्छत्रुभयंकरश्च ॥ १५९ ॥ इत्युक्तवंतंचगजंप्रमत्तंसपंचशब्द
श्चतदास्वदंतैः ॥ मुखंचतुर्भिश्चविदार्यशत्रोर्ननर्दघोरंसमहेंद्रदत्तः ॥ १६० ॥ सरुद्रदत्तश्चगजःप्रमत्तोरुषान्वधावत्तरसागजेंद्रम् ॥ रिपुं
स्वपद्भ्यांचचखानकुंभैःस्वतुंडदंडेनतुदंप्रकुर्वन् ॥ १६१ ॥ अवापमूर्छांचसपंचशब्दस्तदाशुभूपंप्रतिमंडलीकः ॥ स्वतोमरेणांगव्रणं
प्रदत्वाखड्गेनहत्वागजराजमुग्रम् ॥ जगामपद्भ्यांसरिपुप्रमाथीयत्रास्थितश्चेन्दुलउग्रधन्वा ॥ १६२ ॥ उत्थायपुत्रंचविलप्यमा
नांपत्नींस्वकीयांप्रतिचाजगाम ॥ तदाप्रमत्तौचगजौसुमूर्छांत्यक्त्वापुनश्चक्रतुरेवयुद्धम् ॥ सलक्षणःखड्गवरेणबाणान्रिपोश्चाछित्त्वा

भ०पु० निजवैष्णवास्त्रम् ॥ १६३ ॥ दधारचापंचसुमंत्रयित्वासधुंधुकारंचगजंददाह ॥ हतेचतस्मिन्त्रिजमुख्यबंधौसभूमिराजश्चगृहीतचा प्र०
८६ ॥ पः ॥ १६४ ॥ शरेणरौद्रेणचलक्षणंतंजघानतत्रादिभयंकरस्थः ॥ समूर्छितःशुक्लकुलेषुसूर्यस्तदोदयोवैभगदत्तमेव ॥ १६५ ॥
सुमूर्छयित्वाचजगामशीघ्रंतत्रास्थितोलक्षणएकवीरः ॥ भयान्वितस्तंचविलोक्यराजाजवेनदुद्रावचरक्तबीजम् ॥ १६६ ॥ तदासुदेवंच अ०
सरक्तबीजोजित्वातुकृष्णांशयुतोजगाम ॥ बाणेनशीघ्रंसचमूर्छयित्वापुनश्चदेवंचसमूर्छयित्वा ॥ १६७ ॥ तद्बंधनायोद्यतआशुकारी
सलक्षणस्तत्रतदाजगाम ॥ प्रधायचापंचसवैष्णवास्त्रंप्रचोदयामासचरक्तबीजम् ॥ १६८ ॥ तदाससामन्तसुतोबलीयान्रणंविहायाशुवि
लोक्यसंध्याम् ॥ भयान्वितस्तैश्चयुतोययौवैयत्रास्थिताभूपतयःसकोपाः ॥ १६९ ॥ विलोक्यशत्रुंचसरत्नभानोःसुतोययौवैशिबिराणि
युक्तः ॥ निशाम्यभूपःसचचंद्रवंशीजयंस्वकीयंसुषुपुस्तुतेवै ॥ १७० ॥ प्रातश्चकालेसचचंद्रवंशीविलोक्यशुक्लान्वयमाहभूपम् ॥ १७१ ॥
अयेगुर्जरदेशीयमूलवर्मन्सुतैःसह ॥ लक्षसैन्यान्वितोभूत्वागन्तुमर्हतुवैभवान् ॥ १७२ ॥ इत्युक्तःसतुभूपालोयुद्धभूमिमुपाययौ ॥
महीराजाज्ञयाप्राप्तोनाम्नापूर्णामलोबली॥१७३॥दशपुत्रान्वितोयुद्धेसैन्यलक्षेणसंयुतः ॥ तयोश्चासीन्महद्युद्धंयामद्वयमुपस्थितम् ॥१७४॥
हतेषुतेषुसर्वेषुतौनृपौससुतैर्बलौ ॥ अनोन्येनरणंकृत्वायमलोकमुपागतौ ॥ १७५ ॥ मार्गकृष्णचतुर्दश्यांप्रभातेविमलेरवौ ॥ कैकयोलक्षसे
नाढ्योदयापुत्रसमन्वितः ॥१७६॥ लक्षणानुज्ञयाप्राप्तस्तस्मिन्युधिभयानके॥मद्रकेशस्तदाराजादशपुत्रसमन्वितः॥१७७॥लक्षसैन्यान्वित
स्तत्रयत्रयुद्धंसमन्वभूत्॥परस्परंहताःसर्वेदिनान्तेक्षत्रियारणे॥१७८॥ पुनःप्रभातेविमलेभगदत्तोमहाबली॥त्रिलक्षबलसंयुक्तोजगर्जरणमूर्द्ध
नि॥१७९॥दृष्ट्वातंलक्षणोवीरस्त्रिलक्षबलसंयुतः ॥ चकारतुमुलंघोरंसेनयाचस्वकीयया ॥ अपराह्णेहताःसर्वेसैन्याश्चनृपयोस्तदा ॥१८०॥
भगदत्तःस्वयंक्रुद्धोरथस्थोलक्षणंययौ ॥ लक्षणोरथमारुह्यस्वपितुःशत्रुजंनृपम् ॥ १८१ ॥ त्रिभिर्बाणैश्चसंतोद्यभल्लेनसमताडयत् ॥
भगदत्तस्तदाक्रुद्धोविरथंतंचकारह ॥ १८२ ॥ क्रुद्धवंतंरिपुंघोरंलक्षणःखड्गपाणिकः ॥ हत्वाहयांस्तथासूतंभगदत्तमुपाययौ ॥ १८३ ॥ ॥ ८
मर्दयित्वाचतच्चर्मच्छित्त्वावर्मतदुद्भवम् ॥ त्रिधाचकारबलवान्भगदत्तंरिपोस्सुतम् ॥ १८४ ॥ संध्याकालेहतेतस्मिँल्लक्षणस्त्वरयान्वितः॥

एकाकीशिविरंप्राप्तोहस्तिन्युपरिसंस्थितः ॥१८५॥ भगदत्तेहतेतस्मिन्सराजाक्रोधमूर्छितः ॥ स्वकीयान्सर्वभूपांश्चचामुंडेनसमन्वितान् ॥
॥१८६॥ प्रेषयामासयुद्धायमार्गेचप्रतिपद्दिने ॥ अंगदश्चकलिंगश्चत्रिकोणःश्रीपतिस्तथा॥१८७॥श्रीतारश्चमुकुंदश्चरुहिलोगुहिलस्तथा ॥
सुकेतुर्नवभूपास्तेनवायुतबलैर्युताः ॥ १८८ ॥ वाद्यानिवादयामासुस्तस्मिन्युद्धमहोत्सवे ॥ दृष्ट्वातांल्लक्षणोवीरोराजभिश्चस्वकीयकैः ॥
॥ १८९ ॥ सार्द्धंजगामयुद्धायतथाव्यूह्यायुधाद्रिपून् ॥ रुद्रवर्माचनृपतिःशूरैर्दशसहस्रकैः ॥ १९० ॥ अंगदंवैरिणंमत्वातेनसार्द्धमयुध्यत ॥
कालीवर्माऽयुतैस्सार्धंकलिंगंप्रत्ययुध्यत॥१९१॥वीरसिंहोऽयुतैस्सार्द्धंत्रिकोणंप्रत्ययुध्यत ॥ ततोनुजःप्रवीरश्चश्रीपतिंसोऽयुतैस्सह॥१९२॥
नृपःसूर्यधरोवीरोऽयुताढ्योबलवान्रणे ॥ श्रीतारंनृपमासाद्यमहद्युद्धमचीकरत् ॥ १९३ ॥ वामनोयुतसंयुक्तोमुकुंदंप्रतिसोगमत् ॥ गंगासिं
हश्चबलवान्महिलंप्रतिसायुतः ॥१९४॥ लल्लसिंहोयुतैस्सार्द्धंगुहिलंप्रतिसोऽगमत्॥त्रिशतानिततोभूपाःसहस्राढ्याःपृथक्पृथक् ॥ १९५ ॥
क्षुद्रभूपाःक्षुद्रभूपांस्त्रिशतांश्चसमाययुः ॥ अन्योन्येनहताःसर्वेकृत्वायुद्धंभयानकम् ॥ १९६ ॥ चामुंडस्तुतदादृष्ट्वामृतकान्सर्वभूपतीन् ॥
लक्षणान्तमुपागम्यमहद्युद्धंचकारह ॥ १९७ ॥ लक्षणोरक्तवीजंतंज्ञात्वाब्राह्मणसंमतम् ॥ वैष्णवास्त्रंतदातस्मैनददौतेनपीडितः ॥ १९८ ॥
सायंकालेतुसंप्राप्तेलक्षणोहस्तिनीस्थितः ॥ एकाकीशिविरंप्राप्तश्चामुंडंनृपमाययौ ॥१९९॥द्वितीयायांप्रभातेचकृष्णांशोदेवसंयुतः ॥ शूरैर्द
शसहस्रैश्चयुद्धभूमिमुपाययौ ॥ २०० ॥ तारकश्चसचामुंडोद्विलक्षबलसंयुतः ॥ द्विशतैश्चतथाभूपैःसार्द्धंयुद्धमुपास्थितौ ॥ २०१ ॥ पुरस्कृ
त्यनृपान्सर्वान्ससैन्यौबलवत्तरौ ॥ तेषामनुस्थितौयुद्धेतत्रजातोमहारणः ॥ २०२॥ याममात्रेणतौवीरौहत्वासर्वमहीपतीन् ॥ लक्षसैन्यांस्त
थाहत्वासंस्थितौश्रमकर्षितौ ॥ २०३ ॥ चामुंडस्तारकोधूर्तःसंप्राप्तौछिद्रदर्शिनौ ॥ ताभ्यांश्रमान्विताभ्यांचचक्रतुस्तौसमंरणम्॥२०४॥
तेषांत्रियाममात्रेणसंबभूवमहाव्रणः ॥ सायंकालेतुसंप्राप्तेकृष्णांशश्चनिरायुधः ॥२०५॥ तलप्रहारेणरिपुंमूर्छयामासवीर्यवान् ॥ एतस्मिन्नंत
रेवीरस्तारकोदेवसिंहकम् ॥ २०६ ॥ हयंमनोरथंहत्वाशंखशब्दमथाकरोत् ॥ तच्छब्दात्सचचामुंडस्त्यक्त्वामूर्छांमहाबली ॥ २०७ ॥
कृष्णांशस्यशिरःकायादपहृत्यचेवगवान् ॥ गृहीत्वातौचशिरसिमहीराजमुपाययौ ॥२०८॥ महीराजस्तुतौदृष्ट्वापरमानंदनिर्भरः ॥ दत्वा

दानंद्विजातिभ्योमहोत्सवमकारयत् ॥ २०९ ॥ लक्षणस्यतदासैन्येहाहाशब्दोमहानभूत् ॥ श्रुत्वाकोलाहलंतेषांज्ञात्वातौचहतौ
नृपः ॥ २१० ॥ ब्रह्मानंदस्तदामूर्छांत्यक्त्वावेलामुवाचह ॥ प्रियेगच्छरणंशीघ्रंहरिनागरमास्थिता ॥ २११ ॥ ममवेषंशुभंकृत्वाता
रकंजहिमाचिरम् ॥ इतिश्रुत्वातुसावेलारामांशेनसमन्विता ॥ २१२ ॥ सहस्रशूरसहितायुद्धभूमिमुपाययौ ॥ श्रुत्वासलक्षणोवीरस्ता
लनेनसमन्वितः ॥ २१३ ॥ सैन्यैश्चदशसाहस्रैर्महीराजमुपाययौ ॥ तृतीयायांप्रभातेचतारकोबलवत्तरः ॥ २१४ ॥ ब्रह्मानंदंचतंमत्वा
महद्युद्धमचीकरत् ॥ रक्तबीजश्चचामुंडोरामांशोबलवत्तरः ॥ २१५ ॥ चकारदारुणंयुद्धंतस्मिन्वीरसमागमे ॥ याममात्रेणरामांशोह
त्वातस्यमहागजम् ॥ २१६ ॥ तच्छस्त्राणितथाच्छित्त्वामल्लयुद्धमचीकरत् ॥ त्रियाममात्रेणतदासायंकालेसमागते ॥ २१७ ॥ ममंथ
भ्रातृहन्तारंसचवीरोममारह ॥ तदावेलामहाशत्रुंतारकंबलवत्तरम् ॥ २१८ ॥ छित्त्वास्त्राणिस्वखड्गेनशिरःकायादपाहरत् ॥ चितांकृत्वा
विधानेनसादेवीद्रुपदात्मजा ॥ २१९ ॥ ब्रह्मानंदंनमस्कृत्यतच्चितायांसमारुहत् ॥ तेनसार्द्धंचसाशुद्धाश्वशुरस्याज्ञयामुदा ॥ २२० ॥
सप्तजन्मकथांकृत्वास्वपतेस्तुददाहवै ॥ तच्चितायांचभर्तारमिन्दुलंबलवत्तरम् ॥ २२१ ॥ संस्थाप्यदाहयामासतेनसार्द्धंकलेवरम् ॥
रात्रौपरिमलोराजालक्षणेनसमन्वितः ॥ २२२ ॥ महीराजमुपागम्यमहद्युद्धमकारयत् ॥ सपादलक्षाश्चतदाहतशेषामहाबलाः ॥ २२३ ॥
त्रिलक्षान्हतशेषांश्चसार्द्धंयोद्धुमुपस्थिताः ॥ धान्यपालःशतैर्भूपाँल्लक्षणश्चतथाशतम् ॥ २२४ ॥ तालनश्चशतंभूपान्हत्वाराजानमाययौ ॥
महीराजस्तदादुःखीध्यात्वारुद्रंमहेश्वरम् ॥ २२५ ॥ निशीथेसमनुप्राप्तेहतशेषैस्समागतः ॥ एकाकीगजमारुह्यययौचादिभयंकरः॥२२६॥
रुद्रदत्तेनबाणेनहत्वापरिमलंनृपम् ॥ धान्यपालंतथाहत्वातालनंबलवत्तरम् ॥ २२७ ॥ लक्षणान्तमुपागम्यमहद्युद्धमचीकरत् ॥ मही
राजस्यरौद्रास्त्रैस्सैन्यास्सर्वेक्षयंगताः ॥ २२८ ॥ लक्षणंप्रतिरौद्रास्त्रंमहीराजःसमादधे ॥ तदातुलक्षणोवीरोवैष्णवास्त्रंसमादधे ॥ २२९ ॥
तेनास्त्रेणक्षयंजातंमहीराजस्यसायकम् ॥ तेनास्त्रतेजसाराजामहासंतापमाप्तवान् ॥ २३० ॥ ध्यात्वारुद्रंमहादेवंत्यक्त्वातद्वैष्णवींविद्याम्॥
स्वभल्लेनाशिरःकायादपाहरतभूमिपः ॥ २३१ ॥ हस्तिनीचतदारुष्टागजमादिभयंकरम् ॥ गत्वायुद्धंमुहूर्त्तेनकृत्वास्वर्गमुपाययौ ॥२३२॥

॥

उषःकालेचसंप्राप्तेमलनापतिमुत्तमम् ॥ तच्चितायांसमारोप्यददाहस्वंकलेवरम् ॥ २३३ ॥ तदातुदेवकीशुद्धंलक्षणंबलवत्तरम् ॥ तालना
दींस्तथाहुत्वाददाहस्वंकलेवरम् ॥ २३४ ॥ प्रभातेविमलेजातेचतुर्थेभौमवासरे ॥ तथाहुत्वास्वर्णवतींकृत्वातेषांतिलांजलिम् ॥ २३५ ॥
ध्यात्वासर्वमयींदेवींस्थिरीभूत्वास्वयंस्थितः ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रकलिर्भार्यासमन्वितः ॥ २३६ ॥ वांछितंफलमागम्यतुष्टावश्लक्ष्णया
गिरा ॥ कलिरुवाच ॥ नमआह्लादमहतेसर्वानंदप्रदायिने ॥ २३७ ॥ योगेश्वरायशुद्धायमहावतीनिवासिने ॥ रामांशस्त्वंमहाबाहोम
मपालनतत्परः ॥ २३८ ॥ कलैकयासमागम्यभुवोभारस्त्वयाहृताः ॥ राजानःपावकीयाश्चतपोबलसमन्विताः ॥ २३९ ॥
हत्वातान्पंचसाहस्रान्क्षुद्रन्भूपाननेकशः ॥ योगमध्येसमासीनोनमस्तस्मैमहात्मने ॥ २४० ॥ तेषांसैन्याःषष्टिलक्षाःक्रमाद्वीरतयाहताः ॥
वरंब्रूहिमहाभागयत्तेमनसिवर्तते ॥ २४१ ॥ इतिश्रुत्वासआह्लादोवचनंप्राहनिर्भयः ॥ ममकीर्तिस्त्वयादेवकर्तव्याचजनेजने ॥ २४२ ॥
पुनस्तेकार्यमतुलंकरिष्यामिशृणुष्वभोः ॥ महीराजश्चधर्मात्माशिवशक्तिपरायणः ॥ २४३ ॥ तस्यनेत्रेमयाशुद्धेकर्तव्येनीलरूपके ॥
तवप्रियःसदानीलस्तथैवचममप्रियः ॥ २४४ ॥ देवानांदुःखदोदेवदैत्यानांहर्षवर्द्धनः ॥ इत्युक्त्वासतुरामांशोगजमारुह्यवेगतः ॥ २४५ ॥
महीराजमुपागम्यमहद्युद्धंचकारह ॥ रुद्रदत्तोगजस्तूर्णंपंचशब्दमुपस्थितः ॥ २४६ ॥ पद्मदन्तान्समारुह्ययुयुधातेपरस्परम् ॥ अन्यो
न्येनतथाहत्वागजौस्वर्गमुपेयतुः ॥ २४७ ॥ तदाभयातुरोराजात्यक्त्वायुद्धंभयंकरम् ॥ सतुदुद्राववेगेनरामांशोऽनुययौततः ॥ २४८ ॥
केशेषुचमहीराजंगृहीत्वातरसाबली ॥ कलिदत्तंमहानीलंनेत्रयोस्तेनतत्कृतम् ॥ २४९ ॥ तदाप्रभृतिवैशंभुरशुद्धंनृपतिंप्रियम् ॥ मत्वा
त्यक्त्वाययौस्थानेकैलासेगुह्यकालये ॥ २५० ॥ आह्लादःकलिनासार्द्धंकदलीवनमुत्तमम् ॥ गत्वायोगंचकाराशुपर्वतेगंधमादने ॥ २५१ ॥
तथाभूतंचरामांशंकलिर्दृष्ट्वामुदान्वितः ॥ बलिपार्श्वमुपागम्यवर्णयामाससर्वशः ॥ २५२ ॥ सवैबलिर्दैत्यराजोऽयुतैःसहविनिर्गतः ॥ गौर
देशमुपागम्यसहोड्डीनमुवाचह ॥ २५३ ॥ गच्छवीरबलैस्सार्द्धंनिशायांरक्षितोमया ॥ हत्वाभूपंमहीराजंविद्धन्मालांगृहाणभोः ॥ २५४ ॥
इतिश्रुत्वावचस्तस्यषोडशाब्दांतरेगतः ॥ सपादलक्षैश्चबलैःकुरुक्षेत्रमुपाययौ ॥ २५५ ॥ महीराजसुताञ्जित्वासमाहूयमहावतीम् ॥ मही

पतिंप्रेषयित्वालुंठयित्वाचतद्वसु ॥ २५६ ॥ लिंगार्थंकृतवान्यत्नंसनृपःकीर्तिसागरे ॥ नप्राप्तस्सनृपस्तंवैस्वगेहायतदाययौ ॥ २५७ ॥
लक्षचंडींकारयित्वापरमानंदमाप्तवान् ॥ जयचंद्रस्तुतच्छ्रुत्वापुत्रशोकसमन्वितः ॥ २५८ ॥ निराहारोयतीभूत्वामृतःस्वर्गपुरंययौ ॥ सहो
द्दीनेनसनृपःकृत्वायुद्धंभयंकरम् ॥ २५९ ॥ सप्ताहोरात्रमात्रेणम्लेच्छराजावशंगतः ॥ मारितोबहुयत्नेनमहीराजोनवैमृतः ॥ २६० ॥
तदाम्लेच्छस्सहोद्दीनोनिर्बंधनमथाकरोत् ॥ ज्योतिरुपस्थितंतत्रचंद्रभट्टोनृपाज्ञया ॥ २६१ ॥ क्षुरप्रेणचबाणेनहत्वावह्नौददाहवै ॥
विद्युन्मालांचसम्लेच्छोगृहीत्वाचधनंबहु ॥ तत्रस्थाप्यस्वदासंचकुतुकोद्दीनमागतः ॥ २६२ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्ग
पर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेद्वात्रिंशोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ इति तृतीयखंडः समाप्तः ॥ ॥ छ ॥ ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ श्रीराधावल्लभोजयति ॥ वेदव्यासउवाच ॥ एवंद्वापरसंध्यायामन्तेसूतेनवर्णितम् ॥ सूर्यचंद्रान्वयाख्यानंतन्मया
कथितंतव ॥ १ ॥ विशालायांपुनर्गत्वावैतालेनविनिर्मितम् ॥ कथयिष्यतिसूतस्तमितिहाससमुच्चयम् ॥ २ ॥ तन्मयाकथितंसर्वंहृषी
कोत्तमपुण्यदम् ॥ पुनर्विक्रमभूपेनभविष्यतिसमाह्वयः ॥ ३ ॥ नैमिषारण्यमासाद्यश्रावयिष्यतिवैकथाम् ॥ पुनरुक्तानियान्येवपुराणाष्टा
दशानिवै ॥ ४ ॥ तानिचोपपुराणानिभविष्यंतिकलौयुगे ॥ तेषांचोपपुराणानांद्वादशाध्यायमुत्तमम् ॥ ५ ॥ सारभूतंचकथितंचेतिहास
समुच्चयम् ॥ यत्तन्मयाचकथितंहृषीकोत्तमतेमुदा ॥ ६ ॥ विक्रमाख्यानकालान्तेऽवतारःकलयाहरेः ॥ सचशक्त्यावतारोहिराधाकृष्ण
स्यभूतले ॥ ७ ॥ तत्कथांभगवान्सूतोनैमिषारण्यमास्थितः ॥ अष्टाशीतिसहस्राणिश्रावयिष्यतिवैमुनीन् ॥ ८ ॥ यत्तन्मयाचकथितंहृषी
कोत्तमतेमुदा ॥ पुनस्तेशौनकाद्याश्चकृत्वास्नानादिकाःक्रियाः ॥ ९ ॥ सूतपार्श्वंगमिष्यंतिनैमिषारण्यवासिनः ॥ तत्पृष्टेनैवसूतेनयदु
क्तंतच्छृणुष्वभोः ॥ १० ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥ ॥ श्रुतंकृष्णस्यचरितंभगवन्भवतोदितम् ॥ इदानींश्रोतुमिच्छामिराज्ञांतेषांक्रमा ॥ ॰
त्कुलम् ॥ ११ ॥ चतुर्णांवह्निजातानांपरंकौतूहलंहिनः ॥ सहरिस्त्रियुगीप्रोक्तःकथंजातःकलौयुगे ॥ १२ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ कथयामि

मुनिश्रेष्ठायुष्माकंप्रश्नमुत्तमम् ॥ अग्निवंशनृपाणांचचरित्रंशृणुविस्तरात् ॥ १३ ॥ प्रमरश्चमहीपालोदक्षिणांदिशमास्थितः ॥ अम्ब या
रचितांदिव्याममरायपुरींशुभाम् ॥ १४ ॥ निवासंकृतवान्राजासामवेदपरोबली ॥ षष्ठवर्षंकृतंराज्यंतस्माज्जातोमहामरः ॥ १५ ॥ त्रि
वर्षंचकृतंराज्यंदेवापिस्तनयोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंदेवदूतस्ततोऽभवत् ॥ १६ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंशृणुतत्कारणंमुने ॥
अशोकेनिहतेतस्मिन्बौद्धभूपेमहाबले ॥ १७ ॥ कलिंभास्करमाराध्यतपसाध्यानतत्परः ॥ पंचवर्षान्तरेसूर्यस्तस्मैचकलयेमुदा ॥ १८ ॥
शकाख्यंनामपुरुषंददौतद्भक्तितोषितः ॥ तदाप्रसन्नःसकलिःशकायचमहात्मने ॥ १९ ॥ तैत्तिरंनगरंप्रेम्णाददौहर्षितमानसः ॥
तत्रगोपान्दस्युगणान्वशीकृत्यमहाबली ॥२०॥ आर्यदेशविनाशायकृत्वोद्योगंपुनःपुनः ॥ हतवान्भूपतीन्बाणैस्तस्मात्तेस्वल्पजीविनः ॥
॥ २१ ॥ गंधर्वसेनश्चनृपोदेवदूतात्मजोबली ॥ शताब्दांब्दंपदंकृत्वातपसेपुनरागतः ॥ २२ ॥ शिवाज्ञयाचनृपतिर्विक्रमस्तनयस्ततः ॥
शतवर्षंकृतंराज्यंदेवभक्तस्ततोऽभवत् ॥ २३ ॥ दशवर्षंकृतंराज्यंशकैर्दुष्टैर्लयंगतः ॥ शालिवाहनएवापिदेवभक्तस्यचात्मजः ॥ २४ ॥
जित्वाशकान्सषष्टचब्दंराज्यंकृत्वादिवंगतः ॥ शालिहोत्रस्तस्यसुतोराज्यंकृत्वाशताब्दकम् ॥ २५ ॥ स्वर्गलोकंततःप्राप्तस्तत्सुतःशालि
वर्द्धनः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंशकहन्ताततोऽभवत् ॥२६॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंसुहोत्रस्तनयोऽभवत्॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंहविर्होत्रस्त
तोऽभवत् ॥२७॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यमिंद्रपालस्ततोऽभवत् ॥ पुरीमिंद्रावतींकृत्वातत्रराज्यमकारयत् ॥२८॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंमा
ल्यवान्नामतत्सुतः ॥ पुरींमाल्यवतींकृत्वापितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥२९॥ अनावृष्टिस्ततश्चासीन्महतीचतुरब्दिका ॥ ततःक्षुधातुरोराजाश्चवि
ष्ठाधान्यगर्हितम्॥३०॥संस्कृत्यमंदिरेराजाशालग्रामायचार्पयत् ॥ तदाप्रसन्नोभगवान्वचनंनभसेरितम्॥३१॥ कृत्वाददौवरंतस्मैशृणुतन्मु
निसत्तम ॥ यावत्कुलेनृपाभाव्यास्तवभूपतिसत्तम ॥३२॥ अनावृष्टिर्नभवितातावत्तेराष्ट्रउत्तमे॥सुतोमाल्यवतश्चासीच्छंभुदत्तोहरप्रियः ॥
॥३३॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंभौमराजस्ततोऽभवत्॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंवत्सराजस्ततोऽभवत्॥३४॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंभोजराजस्ततो
भवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंशंभुदत्तस्ततोऽभवत् ॥ ३५ ॥ दशहीनंकृतंराज्यंभोजराजपितुस्समम् ॥ शंभुदत्तस्यतनयोबिंदुपालस्ततो

ऽभवत्॥३६॥ बिंदुखंडंचराष्ट्रंवैकृत्वाससुखितोऽभवत् ॥ तेनराज्यंपितुस्तुल्यंकृतंवेदविदांमुने ॥ ३७ ॥ बिंदुपालस्यतनयोराजपालस्ततो ऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतस्माज्जातोमहीनरः॥३८॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंसोमवर्मानृपोऽभवत्॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंकामवर्मासुतोऽ भवत्॥३९॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंभूमिपालस्ततोऽभवत् ॥ भूसरस्तेनखनितंपुरंतत्रशुभंकृतम् ॥४०॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंरंगपालस्ततोऽ भवत्॥भूमिपालस्तुनृपतिर्जित्वाभूपाननेकशः ॥ ४१ ॥ वीरसिंहस्ततोनाम्नाविख्यातोऽभून्महीतले ॥ स्वराज्येरंगपालंसचाभिषिच्यवनंय यौ॥४२॥तपःकृत्वादिवंयातोदेवदेवप्रसादतः ॥ कल्पसिंहस्ततोजातोरंगपालान्नृपोत्तमात् ॥४३॥ अनपत्योहिनृपतिःपितुस्तुल्यंकृतंपद म्॥एकदाजाह्नवीतोयेस्नानार्थंमुदितोययौ ॥४४॥ दानंदत्वाद्विजातिभ्यःकल्पक्षेत्रमवाप्तवान् ॥ पुण्यभूमिंसमालोक्यशून्यभूतांस्थलीमपि ॥ ४५ ॥ नगरंकारयामासतत्रस्थानेमुदान्वितः ॥ कलापनगरंनाम्नाप्रसिद्धमभवद्भुवि ॥ ४६ ॥ तत्रराज्यंकृतंतेनगंगासिंहस्ततोऽभवत् ॥ नवत्यब्दंवपुर्भूत्वासोऽनपत्योरणंगतः ॥ ४७ ॥ त्यक्त्वाप्राणान्कुरुक्षेत्रेस्वर्गलोकमवाप्तवान् ॥ समाप्तिमगमद्विप्रप्रमरस्यकुलंशुभम्॥४८॥ तदन्वयेचयेशेषाःक्षत्रियास्तदनंतरम्॥तन्नारीष्वमितोविप्रबभूववर्णसंकरः ॥४९॥ वैश्यवृत्तिकराःसर्वेम्लेच्छतुल्यामहीतले ॥ इतितेकथितं विप्रकुलंदाक्षिणभूपतेः ॥५०॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेप्रमरवंशवर्णनोनाम प्रथमोऽध्यायः ॥१॥छ॥ सूतउवाच ॥ ॥ वयहानिर्महीपालोमध्यदेशेस्वकंपदम् ॥ गृहीत्वाब्रह्मरचितमजमेरमवासयत् ॥१॥ अजस्यब्रह्म णोमाचलक्ष्मीस्तत्ररमागता ॥ तयाचनगरंरम्यमजमेरमजंस्मृतम् ॥ २ ॥ दशवर्षंकृतंराज्यंतोमरस्तत्सुतोऽभवत् ॥ पार्थिवैः पूजयामासवर्षमात्रंमहेश्वरम् ॥ ३ ॥ इंद्रप्रस्थंददौतस्मैप्रसन्नोनगरंशिवः ॥ तदन्वयेचयेजातास्तोमराःक्षत्रियाःस्मृताः ॥ ४ ॥ तोमरा वरजश्चैवचयहानिसुतःशुभः ॥ नाम्नासामलदेवश्चप्राश्रितोऽभून्महीतले ॥ ५ ॥ सप्तवर्षंकृतंराज्यंमहादेवस्ततोऽभवत् ॥ पितुस्तु ल्यंकृतंराज्यमजयश्चततोभवत् ॥ ६ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंवीरसिंहस्ततोऽभवत् ॥ शताद्धाब्दंकृतंराज्यंततोबिंदुसुरोऽभवत् ॥ ७ ॥ पितुरर्द्धंकृतंराज्यंमध्यदेशेमहात्मना ॥ तस्माच्चमिथुनंजातंवीरावीरविहात्तकः ॥ ८ ॥ विक्रमायददौवीरांपितावेदविधानतः ॥ स्वपुत्रा ॥

यस्वकंराज्यंमध्यदेशान्तरंमुदा ॥९॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंमाणिक्यस्तत्सुतोभवत् ॥ शताद्धाब्दंकृतंराज्यंमहासिंहस्ततोऽभवत्॥१०॥
पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंचंद्रगुप्तस्ततोऽभवत्॥पितुरर्द्धंकृतंराज्यंतत्सुतश्चप्रतापवान्॥११॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंमोहनस्तत्सुतोऽभवत्॥ त्रिंश
दब्दंकृतंराज्यंश्वेतरायस्ततोऽभवत्॥१२॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंनागवाहस्ततोऽभवत्॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंलोहधारस्ततोऽभवत् ॥१३॥
पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंवीरसिंहस्ततोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंविबुधस्तत्सुतोऽभवत्॥१४॥शताद्धाब्दंकृतंराज्यंचंद्ररायस्ततोभवत् ॥
पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंततोहरिहरोऽभवत् ॥१५॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंवसंतस्तस्यचात्मजः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंबलांगस्तनयोऽभवत्॥
॥१६॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंप्रमथस्तत्सुतोऽभवत्॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यमंगरायस्ततोऽभवत् ॥१७॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंविशालस्तस्य
चात्मजः॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंशार्ङ्गदेवस्ततोऽभवत्॥१८॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंमंत्रदेवस्ततोऽभवत् ॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंजयसिंहस्ततो
ऽभवत्॥१९॥आर्यदेशाश्चसकलाजितास्तेनमहात्मना॥तद्धनैःकारयामासयज्ञंबहुफलप्रदम्॥२०॥ततश्चानन्ददेवोहिजातःपुत्रःशुभाननः॥
शताद्धाब्दंकृतंराज्यंजयसिंहेनधीमता ॥ २१ ॥ तत्सुतेनपितुस्तुल्यंकृतंराज्यंमहीतले ॥ सोमेश्वरस्तस्यसुतोमहाशूरोबभूवह ॥ २२ ॥
अनंगपालस्यसुतोज्येष्ठांवैकीर्तिमालिनीम् ॥ तामुद्वाह्यविधानेनतस्यांपुत्रानजीजनत् ॥२३॥ धुंधुकारश्चवैज्येष्ठोमथुराराष्ट्रसंस्थितः ॥
मध्यःकुमाराख्यसुतःपितुःपदसमास्थितः ॥२४॥ महीराजस्तुबलवांस्तृतीयोदेहलीपतिः ॥ सहोड्डीनस्यनृपतेर्वशमाप्यमृतिंगतः ॥२५॥
चपहानेश्चसकुलंछाययित्वादिवंययौ॥तस्यवंशेतुराजन्यास्तेषांपत्न्यःपिशाचकैः॥२६॥म्लेच्छैश्चभुक्तवंत्यस्ताबभूवुर्वर्णसंकराः ॥नवैआर्या
नवैम्लेच्छाजट्टाजात्याश्चमेहनाः॥२७॥मेहनाम्लेच्छजातियाजट्टाआर्यमयाःस्मृताः॥क्वचित्क्वचिच्चयेशेषाःक्षत्रियाश्चपहानिजाः ॥२८॥ इति
श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेप्रमरवंशवर्णनोनामद्वितीयोऽध्यायः ॥२॥ सूतउवाच ॥
शुक्लवंशंप्रवक्ष्यामिशृणुविप्रवरादितः॥यदाकृष्णःस्वयंब्रह्मत्यक्त्वाभूमिंस्वकंपदम्॥१॥दिव्यंवृन्दावनंरम्यंप्रययौभूतलेतदा॥कलेरागमनंज्ञा
त्वाम्लेच्छपाद्वीपमध्यगे ॥ २ ॥ स्थिताद्वीपेषुवैनानामनुजावेदतत्पराः ॥ कलिनामित्रधर्मेणदूषितास्तेबभूविरे ॥ ३ ॥ अष्टषष्टिसह

स्राणांवर्षाणांमुनिसत्तम ॥ अद्यप्रभृतिवैजातःकालःकलिसमागमे ॥ ४ ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिद्वीपराज्यमचीकरत् ॥ सकलिर्म्लेच्छया
सार्धंसूर्यपूजनतत्परः ॥ ५ ॥ तत्पश्चाद्भारतेवर्षेम्लेच्छयाकलिरायथौ ॥ दृष्ट्वातद्भारतंवर्षंलोकपालैश्चपालितम् ॥ ६ ॥ भयभीतस्त्व
राविष्टोगंधर्वाणांयशस्करः ॥ सकलिःसूर्यमाराध्यसमाधिस्थोबभूवह ॥ ७ ॥ ततोवर्षशताब्दांतेसंतुष्टोरविरागतः ॥ सोंशुभिर्लोकमा
तप्यमहावृष्टिमकारयत् ॥ ८ ॥ चतुर्वर्षसहस्राणिचतुर्वर्षशतानिच ॥ व्यतीतानिमुनिश्रेष्ठचाद्यप्रभृतिसंलपे ॥ ९ ॥ संपन्नंभार
तंवर्षंतदाजातंसमन्ततः ॥ न्यूहाख्योयवनोनामतेनवैपूरितंजगत् ॥१०॥ सहस्राब्दकलौप्राप्तेमहेन्द्रोदेवराट्स्वयम् ॥ काश्यपंप्रेषयामास
ब्रह्मावर्तेमहोत्तमे ॥ ११ ॥ आर्यावतीदेवशक्तिस्तत्करंचाग्रहीन्मुदा ॥ दशपुत्रान्समुत्पाद्यसाद्विजोमिश्रमागमत् ॥ १२ ॥ मिश्रदेशोद्भवा
न्म्लेच्छान्वशीकृत्यायुतंमुदा ॥ स्वदेशंपुनरागत्यशिष्यांस्तान्सचकारह ॥ १३ ॥ नष्टायांसप्तपुर्यांचब्रह्मावर्तेमहोत्तमम् ॥ सरस्वतीदृष
द्वत्योर्मध्यगंतत्रचावसत् ॥ १४ ॥ स्वपुत्रंशुक्लमाहूयद्विजश्रेष्ठंतपोधनम् ॥ आज्ञाप्यरैवतंशृंगंतपसेतुपुनःस्वयम् ॥ १५ ॥ नवपुत्राँस्तथा
शिष्यान्मनुधर्मसनातनम् ॥ श्रावयामासधर्मात्मासराजामनुधर्मगः ॥ १६ ॥ शुक्लोपिरैवतंप्राप्यसच्चिदानंदविग्रहम् ॥ वासुदेवंजगन्नाथंत
पसासमतोषयत् ॥ १७ ॥ तदाप्रसन्नोभगवान्द्वारकानायकोबली ॥ करेगृहीत्वातंविप्रंसमुद्रान्तमुपाययौ ॥ १८ ॥ द्वारकांदर्शयामासदि
व्यशोभासमन्विताम् ॥ व्यतीतेद्विसहस्राब्देकिंचिज्जातेभृगूत्तम ॥ १९ ॥ अग्निद्वारेणप्रययौसशुक्लोऽर्बुदपर्वते ॥ जित्वाबौद्धान्द्विजैःसा
र्धंत्रिभिरन्यैश्चबंधुभिः ॥ २० ॥ द्वारकांकारयामासहरेश्चकृपयाहिसः ॥ तत्रोष्यमुदितोराजाकृष्णध्यानपरोभवत् ॥ २१ ॥ पश्चिमेभार
तेवर्षेदशाब्दंकृतवान्पदम् ॥ नारायणस्यकृपयाविष्वक्सेनःसुतोऽभवत् ॥ २२ ॥ विंशदब्दंकृतंराज्यंजयसेनस्ततोऽभवत् ॥ त्रिंशदब्दं
कृतंराज्यंविसेनस्तस्यचात्मजः ॥ २३ ॥ शतार्धाब्दंकृतंराज्यंमिथुनंतस्यचाभवत् ॥ प्रमोदोमोदसिंहश्चविक्रमायानिजांसुताम् ॥२४॥
विसेनश्चददौप्रीत्याराष्ट्रंपुत्रायचोत्तमम् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंसिंधुवर्मासुतोऽभवत् ॥ २५ ॥ सिंधुकूलेकृतंराष्ट्रंत्यक्त्वाततःपैतृकंपदम् ॥
सिंधुदेशस्ततोनाम्नाप्रासिद्धोभून्महीतले॥२६॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंराज्ञावैसिंधुधर्मिणा ॥ सिंधुद्वीपस्तस्यसुतःपितुस्तुल्यंकृतंपदम्॥२७॥

श्रीपतिस्तस्यतनयोगौतमान्वयसंभवाम्॥काच्छपींमहिषींप्राप्यकच्छदेशमुपाययौ ॥२८॥पुलिंदान्यवनाञ्जित्वातत्रदेशमकारयत् ॥ देशो वैश्रीपतिनाम्नासिंधुकूलेबभूवह॥२९॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंभुजवर्मातततोऽभवत् ॥ जित्वासशबरान्भिल्लांस्तत्रराष्ट्रमकारयत्॥३०॥भुजदेश स्ततोजातःप्रसिद्धोऽभून्महीतले ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंरणवर्मासुतोऽभवत्॥३१॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंचित्रवर्मासुतोऽभवत् ॥ कृत्वासचि त्रनगरींवनमध्येनृपोत्तमः ॥३२॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंधर्मवर्मासुतोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंकृष्णवर्मासुतोऽभवत् ॥ ३३॥ पितुस्तु ल्यंकृतंराज्यमुदयस्तत्सुतोऽभवत् ॥ कृत्वोदयपुरंरम्यंवनमध्येनृपोत्तमः ॥ ३४ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंवाप्यकर्मासुतोऽभवत् ॥ वापी कूपतडागानिनानाहर्म्याणितेनवै ॥ ३५ ॥ धर्मार्थंकारयामासधर्मात्मासचवैपुरम् ॥ एतस्मिन्नन्तरेप्राप्तोबलदोनामभूपतिः ॥ ३६ ॥ लक्षसैन्ययुतोवीरोमहामदमतेस्थितः ॥ तेनसार्धमभूद्युद्धंराज्ञोवैवाप्यकर्मणः ॥ ३७ ॥ जित्वापैशाचकान्म्लेच्छान्कृष्णोत्सवमकारयत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंगुहिलस्तत्सुतोऽभवत् ॥ ३८ ॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंकालभोजःसुतोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंराष्ट्रपालस्ततोऽ भवत् ॥ ३९ ॥ सत्यक्त्वापैतृकंस्थानंवैष्णवींशक्तिमागमत् ॥ तपसाराधयामासशारदांसर्वमंगलाम् ॥ ४० ॥ प्रसन्नासातदादेवीकारया मासवैपुरीम् ॥ महावतींमहारम्यांमणिदेवेनरक्षिताम् ॥ ४१ ॥ तत्रोष्यनृपतिर्धीमान्दशाब्दंराज्यमाप्तवान् ॥ तस्योभौतनयौजातौविज यःप्रजयस्तथा ॥ ४२ ॥ प्रजयःपितरौत्यक्त्वागंगाकूलमुपाययौ ॥ द्वादशाब्दंचतपसापूजयामासशारदाम् ॥ ४३ ॥ कन्यामूर्तिमयींदे वीवेणुवादनतत्परा ॥ हयमारुह्यसंप्राप्ताविहस्याहमहीपतिम् ॥ ४४ ॥ किंनिमित्तंभूपसुतत्वयाचाराधिताशिवा ॥ तत्फलंत्वंहितपसा मत्तःशीघ्रमवाप्स्यसि ॥ ४५ ॥ इतिश्रुत्वासहोवाचकुमारिमधुरस्वरे ॥ नवीनंनगरंमह्यंकुरुदेविनमोस्तुते ॥ ४६ ॥ इतिश्रुत्वातुसादेवी ददौतस्मैहयंशुभम् ॥ पुरोभूत्वावाद्यकरीदक्षिणांदिशमागता ॥ ४७ ॥ सभूपोहयमारुह्यनेत्रआच्छाद्यचाययौ ॥ पुनःसभूपतिःपश्चा त्पश्चिमांदिशमागतः ॥ ४८ ॥ ततोनुप्रययौपूर्वमर्कणोयत्रपक्षिराट् ॥ भयभीतोनृपस्तेनसमुन्मील्यसचक्षुषी ॥ ४९ ॥ ददर्शनगरंरम्यं कन्ययारचितंशुभम् ॥ उत्तरेतस्यवैगंगादक्षिणेनासपाण्डुरा ॥ ५० ॥ पश्चिमेईशसरितापूर्वेपक्षीसमर्कणः ॥ कुब्जभूतमभूद्रामंकन्याकु

ब्जमितिस्मृतम् ॥ ५१ ॥ दशवर्षंचतेनैवजयपालेनवैपदम् ॥ कृतंतस्यसुतोजातोवेणुवाद्याच्चवेणुकः ॥ ५२ ॥ सवेणुश्चमहीपालोदेवि
दत्तांमनोहराम् ॥ पत्नींकन्यामतींनाम्नासमुद्वाह्यरराजह ॥ ५३ ॥ तस्यांसप्तसुताजातामातॄणांमंगलाःकलाः ॥ शीतलापार्वतीकन्या
तथापुष्पवतीस्मृता ॥ ५४ ॥ गोवर्धनीचसिंदूराकालीनाम्नाप्रकीर्तिता ॥ ब्राह्मीमाहेश्वरीचैवकौमारीवैष्णवीतथा ॥ ५५ ॥ वाराहीचतथें
द्राणीचामुंडाःक्रमतोऽभवन् ॥ एकदाभूपतेःपत्नीतंतुनामृत्तिकाघटम् ॥ ५६ ॥ कूपेकृतवतीप्रेम्णायथापूर्वंतथाद्यसा ॥ ददर्शबहुलानारी
र्नानाभूषणभूषिताः ॥ ५७ ॥ स्वयमेकैववसनामनोग्लानिमुपाययौ ॥ तदैवसघटोभूमौनप्रातःसप्रवृत्तिकाम् ॥ ५८ ॥ दृष्ट्वाकन्यामतीदेवी
घटहीनागृहंययौ ॥ तदातुसप्तकन्याश्चशिलाभूतागृहेस्थिताः ॥ ५९ ॥ श्रुत्वावेणुस्तदागत्यभर्त्सयित्वास्वकांप्रियाम् ॥ ब्रह्मचर्यव्रतंत्य
क्त्वारमयामासयोषितम् ॥ ६० ॥ नृपाद्वैवीरमत्यांचयशोविग्रहआत्मजः ॥ बभूवबलवान्धर्मीचार्यदेशपतिःस्वयम् ॥ ६१ ॥ विंशद्वर्षं
कृतंराज्यंतेनराज्ञामहीतले ॥ महीचंद्रस्तस्यसुतःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ ६२ ॥ चंद्रदेवस्तस्यसुतोराज्यंतेनपितुःसमम् ॥ कृतंतस्मा
त्सुतोजातोमन्दपालोमहीपतिः ॥ ६३ ॥ तस्यभूपस्यसमयेसर्वेभूपाःसमंततः ॥ त्यक्त्वातंमंदपालंचतद्दत्तेसंस्थितागृहे ॥ ६४ ॥ पितु
रर्द्धंकृतंराज्यंकुंभपालस्ततोऽभवत् ॥ राजनीयाचनगरीपिशाचविषयेस्थिता ॥ ६५ ॥ तत्पतिश्चमहामोदोम्लेच्छपैशाचधर्मगः ॥
सजित्वाबहुधादेशाँल्लुंठयित्वाधनंबहु ॥६६॥ म्लेच्छधर्मकरःप्राप्तःकुंभपालोयतःस्थितः ॥ कुंभपालस्तुतंदृष्ट्वाकलिनानिर्मितंनृप ॥ ६७ ॥
महामोदंसमागम्यप्रणनामसबुद्धिमान् ॥ तदाम्लेच्छपतिःशूरोदत्वातस्मैधनंबहु ॥ ६८ ॥ राजनीयांचनगरींप्राप्तवान्मूर्तिखंडकः ॥
विंशदब्दंकृतंराज्यंकुंभपालेनधीमता ॥ ६९ ॥ तत्पुत्रोदेवपालश्चानंगभूपस्यकन्यकाम् ॥ समुद्वाह्यविधानेनचंद्रकांतितयासह ॥ ७० ॥
कान्यकुब्जगृहंप्राप्यजित्वाभूपाननेकशः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतस्योभौतनयौस्मृतौ ॥ ७१ ॥ जयचंद्रोरत्नभानुर्देशंपूर्वंतथोत्तराम् ॥ ॥
आर्यदेशस्यवैजित्वावैष्णवोराज्यमाप्तवान् ॥७२॥ रत्नभानोश्चतनयोलक्षणोनामविश्रुतः॥कुरुक्षेत्रेरणंप्राप्यत्यक्त्वाप्राणान्दिवंगतः ॥७३॥
समाप्तिमगमद्देशोवैश्यपालस्यधीमतः ॥ कुंभपालस्यशौक्लस्यवैश्यानांरक्षकस्यच ॥७४॥ विष्वक्सेनान्वयेजाताविष्वक्सेनानृपाःस्मृताः॥

विसेनस्यकुलेजाताविसेनाःक्षत्रियाःस्मृताः ॥७५॥ गुहिलस्यकुलेजातागौहिलाःक्षत्रियाहिते ॥ राष्ट्रपालान्वयेजाताराष्ट्रपालानृपाःस्मृताः ॥
॥ ७६ ॥ वैश्यपालस्यवैवंशेकुंभपालस्यधीमतः ॥ वैश्यपालाश्चराजन्याबभूवुर्बहुधाहिते ॥ ७७ ॥ लक्षणेमरणंप्राप्तेशुक्लवंशधुरंधुरे ॥
सर्वेतेक्षत्रियामुख्याःकुरुक्षेत्रेलयंगताः ॥ ७८ ॥ शेषास्तुक्षुद्रभूपालावर्णसंकरसंभवाः ॥ म्लेच्छैश्चदूषिताजाताम्लेच्छराज्येभयानके॥७९॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेप्रमरवंशवर्णनोनामतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥छ॥
॥सूतउवाच॥भृगुवर्यशृणुत्वंवैवंशंपरिहरस्यच॥जित्वाबौद्धान्परिहरोऽथर्ववेदपरायणः॥१॥शक्तिसर्वमयींनित्यांध्यात्वाप्रेम्णापरोऽभवत् ॥
प्रसन्नासातदादेवीसाधंयोजनमायतम् ॥ २ ॥ नगरंचित्रकूटाद्रौचकारकालिनिर्जरम् ॥ कलिर्यत्रभवेद्वृद्धोनगरेऽस्मिन्सुरप्रिये ॥ ३ ॥
अतःकालिजरोनाम्नाप्रसिद्धोऽभून्महीतले ॥ द्वादशाब्दंकृतंराज्यंतेनपूर्वप्रदेशके ॥ ४ ॥ गौरवर्मातस्यसुतःकृतंराज्यंपितुःसमम् ॥
स्वानुजंघोरवर्माणंतत्रस्थाप्यमुदान्वितः ॥ ५ ॥ गौडदेशेसमागम्यतत्रराज्यमकारयत् ॥ सुपर्णोनामनृपतिस्ततोऽभूद्गौरवर्मणः ॥ ६ ॥
पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंरूपणस्तत्सुतोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंकारवर्मासुतोऽभवत् ॥७॥शकोनामततोराजामहालक्ष्मींसनातनीम् ॥
त्रिवर्षांतेचसादेवीकामाक्षीरूपधारिणी ॥ ८ ॥ स्वभक्तपालनाचैवतत्रवासमकारयत् ॥ शताद्धाब्दंकृतंराज्यंतेनवैकामवर्मणा ॥ ९ ॥
मिथुनंजनयामासभोगोभोगवतीहिसा ॥ विक्रमायैवसनृपतिःसुतांभोगवतींददौ ॥ १० ॥ स्वराज्यंचस्वपुत्रायप्रददौभोगवर्मणे ॥ पितुस्तु
ल्यंकृतंराज्यंकालिवर्मासुतोऽभवत् ॥११॥ महोत्सवंमहाकाल्याःकृतवान्सचभूपतिः॥तस्मैप्रसन्नावरदाकालीभूत्वास्वयंस्थिता ॥ १२ ॥
कलिकाबहुपुष्पाणांसाचकारस्वहर्षतः ॥ ताभिर्भवंचनगरंसंजातंचमनोहरम् ॥ १३ ॥ कलिकातापुरीनाम्नाप्रसिद्धाभून्महीतले ॥ कौ
शिकस्तस्यतनयःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥१४॥ कात्यायनस्तस्यसुतःपितुस्तुल्यंकृतंपदम्॥तस्यपुत्रोहैमवतःपितुस्तुल्यंकृतंपदम्॥१५॥
शिववर्माचतत्पुत्रःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ भववर्माचतत्पुत्रःपितुस्तुल्यंकृतंपदम् ॥ १६ ॥ रुद्रवर्माचतत्पुत्रःकृतंराज्यंपितुःसमम् ॥
भोजवर्माचतत्पुत्रस्त्यक्त्वावैपैतृकंपदम्॥१७॥भोजराष्ट्रंवनोद्देशेकारयामासवीर्यवान्॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंगववर्मानृपोभवत् ॥१८॥ पितु

स्तुल्यंकृतंराज्यंविंध्यवर्मानृपोऽभवत् ॥ स्वानुजायस्वकंराज्यंदत्वावंगमुपाययौ॥१९॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंसुखसेनस्ततोऽभवत्॥पितुस्तु
ल्यंकृतंराज्यंबलाकस्तस्यचात्मजः ॥२०॥ दशवर्षंकृतंराज्यंलक्ष्मणस्तत्सुतोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंमाधवस्तत्सुतोऽभवत्॥२१॥
पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंकेशवस्तत्सुतोऽभवत्॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंसुरसेनस्ततोऽभवत्॥२२॥पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंततोनारायणोऽभवत्॥पि
तुस्तुल्यंकृतंराज्यंशांतिवर्मासुतोभवत्॥२३॥गंगाकूलेशांतिपुरंरचितंतेनधीमता॥निवासंकृतवान्भूपःपितुस्तुल्यंकृतंपदम्॥२४॥नदीवर्मा
तस्यसुतोगंगादत्तवरोबली ॥ चकारनगरींरम्यांनदीहांगौडराष्ट्रगाम् ॥२५॥ गंगयाचतदाहूतोभिज्ञोविद्याधरःस्वयम्॥तेनैवरक्षिताचासीत्पुरी
वेदपरायणा ॥ २६ ॥ विंशद्वर्षंकृतंराज्यंतेनराज्ञामहात्मना ॥ गंगावंशस्ततोजातोविश्रुतोऽभून्महीतले ॥ २७ ॥ शार्ङ्गदेवस्तस्यसुतोबल
वान्हरिपूजकः ॥ गौडदेशमुपागम्यहरिध्यानपरोभवत् ॥ २८ ॥ दशवर्षंकृतंराज्यंगंगादेवस्तुतत्सुतः ॥ विंशद्वर्षंकृतंराज्यंचानंगस्तस्यभू
पतिः ॥ २९ ॥ तनयोबलवांश्चासीद्गौडदेशमहीपतिः ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंततोराजेश्वरोऽभवत् ॥ ३० ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंनृसिंह
स्तनयोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंकलिवर्मासुतोऽभवत् ॥ ३१ ॥ राष्ट्रदेशमुपागम्यजित्वातस्यनृपंबली ॥ महावतींपुरींरम्यामध्या
स्यसुखितोऽभवत् ॥ ३२ ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंधृतिवर्मासुतोऽभवत् ॥ पितुस्तुल्यंकृतंराज्यंतस्यपुत्रोमहीपतिः ॥ ३३ ॥ जयचंद्राज्ञया
भूपउर्वीमायामितिस्मृताम् ॥ नगरींकारयामासतत्रवासमकारयत् ॥ ३४ ॥ कुरुक्षेत्रेहताःसर्वेक्षत्रियाश्चंद्रवंशिनः ॥ तदामहीपतीराजाम
हावत्यधिपोऽभवत् ॥ ३५ ॥ विंशद्वर्षंकृतंराज्यंसहोर्दनिनवैततः ॥ कुरुक्षेत्रेमृतिंप्राप्ताःसुयोधनकलांशकाः ॥ ३६ ॥ घोरवर्मातुनृपतिः
सुतःपरिहरस्यवै ॥ कलिंजरेकृतंराज्यंशार्दूलस्तत्सुतोऽभवत् ॥ ३७ ॥ तदन्वयेचयेभूपाःशार्दूलीयाःप्रकीर्तिताः ॥ भूपानांबहुधाराष्ट्रंशार्दू
लान्वयसंभवम् ॥ ३८ ॥ बभूवसर्वतोभूमौमहामायाप्रसादतः ॥ इतितेकथितंविप्रपावकीयमहीभुजाम् ॥ ३९ ॥ कुलंसकलपापघ्नंयथैवश
शिसूर्ययोः ॥ पुनरन्यत्प्रवक्ष्यामियथाजातःस्वयंहरिः॥४०॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेकलियुगीयेति
हाससमुच्चयेचतुर्थोऽध्यायः॥४॥ ॥सूतउवाच ॥ मध्याह्नकालेसंप्राप्तेब्रह्मणोऽव्यक्तजन्मनः॥चाक्षुषांतरमेवापिमहावायुर्बभूवह ॥१॥ तत्प्रभा

वेनेहेनाद्रिःकंपमानःपुनःपुनः ॥ यथावृक्षस्तथैवासौतत्कंपादेवमंडलः ॥२॥ नभसोभूतलेप्राप्तस्तदाभूमिःप्रकंपिता ॥ बभूवमुनिशार्दूलसर्व
लोकविनाशिनी ॥ ३ ॥ सप्तद्वीपाःसमुद्राश्चजलभूताबभूविरे ॥ लोकालोकस्तदाशेषोऽभवत्सोत्तरपर्वतः ॥ ४ ॥ शेषाभूमिर्लयंप्राप्तामुनेम
न्वंतरेलये ॥ सहस्राब्दांतरेभूमिर्बभूवजलमध्यगा ॥ ५ ॥ तदासभगवान्विष्णुर्भवेनविधिनासह ॥ शैशुमारंशुभंचक्रंचकारनभसिस्थितम्
॥ ६ ॥ गृहीत्वासकलास्ताराग्रहान्सर्वान्यथाविधि ॥ स्थापयामासभगवान्यथायोग्यंपितामहः ॥ ७ ॥ पुनर्वैज्योतिषांचक्रैःशोषितासकला
मही ॥ स्थलीभूत्वायुताब्दान्तेदृश्यमानाबभूवह ॥ ८ ॥ तदासभगवान्ब्रह्मामुखात्सोमंचकारह ॥ द्विजराजंमहाप्राज्ञंसर्ववेदविशारदम् ॥९॥
भुजाभ्यांभगवान्ब्रह्मा क्षत्रराजंमहाबलम् ॥ सूर्यंचजनयामासराजनीतिपरायणम् ॥ १० ॥ ऊरुभ्यांवैश्यराजंचसमुद्रंसरितांपतिम् ॥ रत्ना
करंचकृतवान्परमेष्ठीपितामहः ॥ ११ ॥ पद्भ्यांचजनयामासविश्वकर्माणमुत्तमम् ॥ दक्षंनामकलाभिज्ञंशूद्रराजंसुकृत्यकम् ॥ १२ ॥ सोमा
द्वैब्राह्मणाजाताःसूर्याद्राजन्यवंशजाः ॥ समुद्रात्सकलावैश्यादक्षाच्छूद्राबभूविरे ॥ १३ ॥ सूर्यमंडलतोजातोमनुर्वैवस्वतःस्वयम् ॥ तस्य
राज्यमभूत्सर्वप्राणिनांलोकवासिनाम् ॥ १४ ॥ दिव्यानांचयुगानांचतज्ज्ञेयंचैकसप्ततिः ॥ तदासभगवान्विष्णुर्विश्वरूपोऽवतारकः ॥१५॥
विष्णुःपूर्वार्द्धतोजातःपरार्द्धाद्वामनःस्वयम् ॥ बाल्यंसत्ययुगेदेवोविश्वरूपःसनातनः ॥१६॥ चतुश्शतानिवर्षाणिपरमायुर्नृणांतदा ॥ त्रेतायां
यौवनंप्राप्तःपूर्वार्द्धात्संभवोहरिः ॥१७॥ वर्षाणांत्रिशतानांचनृणामायुःप्रकीर्तितम् ॥ द्वापरेवार्द्धिकोदेवोनृणामायुःशतद्वयम् ॥१८॥ कलौतुमर
णंप्राप्तोविश्वरूपोहरिःस्वयम् ॥ नृणामायुःशताब्दंचकेषांचिद्धर्मशीलिनाम् ॥१९॥ परार्द्धाद्वामनोदेवोमहेन्द्रावरजोहरिः ॥ चतुर्भुजोमहाश्या
मोगरुडोपरिसंस्थितः ॥२०॥ विश्वरूपहितार्थायत्रियुगीसबभूवह ॥ वामनाद्वांचत्रियुगीजातोनारायणःस्वयम् ॥२१॥ श्वेतरूपोहरिःसत्येहंसा
ख्योभगवान्स्वयम् ॥ त्रेतायांरक्तरूपश्चयज्ञाख्योभगवान्स्वयम् ॥२२॥ द्वापरेपीतरूपश्चस्वर्णगर्भोहरिःस्वयम् ॥ कलिकालेतुसंप्राप्तेसंध्यायांद्वा
परेयुगे ॥२३॥ कलातुसकलाविष्णोर्वामनस्यतथाकला ॥ एकीभूताचदेवक्यांजातोविष्णुस्तदास्वयम् ॥ २४ ॥ वसुदेवगृहेरम्येमथुरायांचदेव
ताः ॥ ब्रह्माद्यास्तुष्टुवुर्देवंपरंब्रह्मसनातनम् ॥२५॥ तदाप्रसन्नोभगवान्देवानाहशुभंवचः ॥ देवानांचहितार्थायदैत्यानांनिधनायच ॥ २६ ॥

अहंकलौचबहुधाभवामिसुरसत्तमाः ॥ दिव्यंवृंदावनंरम्यंसूक्ष्मंभूतलसंस्थितम् ॥ २७ ॥ तत्राहंचरहःक्रीडांकरिष्यामिकलौयुगे ॥
सर्वेवेदाःकलौघोरेगोपीभूताःसमंततः ॥ २८ ॥ रंस्यन्तेहिमयासार्द्धंत्यक्त्वाभूमंडलंतदा ॥ राधयाप्रार्थितोऽहंवैयदाकलियुगांतके ॥२९॥
समाप्यचरहःक्रीडांकल्कीचभवितास्म्यहम् ॥ युगांतप्रलयंकृत्वापुनर्भूत्वाद्विधातनुः ॥ ३० ॥ सत्यधर्मंकरिष्यामिसत्येप्राप्तेसुरोत्तमाः ॥
इतिश्रुत्वातुतेदेवास्तत्रैवान्तर्लयंगताः ॥ ३१ ॥ एवंयुगेयुगेक्रीडाहरेरद्भुतकर्मणः ॥ येतुवैविष्णुभक्ताश्चतेहिजानंतिविश्वगम् ॥ ३२ ॥
यथैवनृपतेर्दासाःस्वराज्ञःकार्यगौरवम् ॥ जानंतिनापरेविप्रतथादासाहरेःस्वयम् ॥ ३३ ॥ विष्णुवांछानुसारेणविष्णुमायासनातनी ॥
रचित्वाविविधाँल्लोकान्महाकालीबभूवह ॥ ३४ ॥ कृत्वाकालमयंसर्वंजगदेतच्चराचरम् ॥ पश्चात्तुभक्षयित्वातान्महागौरीभविष्यति॥३५॥
नमस्तस्यैमहाकाल्यैविष्णुमायेनमोनमः ॥ महागौरिनमस्तुभ्यमस्मान्पाहिभयान्वितान् ॥ ३६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्ग
पर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेपंचमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ ॥ ॥ ऋषिरुवाच ॥ ॥ महीराजान्मु
निश्रेष्ठकेराजानोबभूविरे ॥ तान्नोवदमहाभागसर्वज्ञोऽसिभवान्सदा ॥ १ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ पैशाचःकुतुकोद्दीनोदेहलीराज्य
मास्थितः ॥ वलीगढंमहारम्यंयादवैरक्षितंपुरम् ॥ २ ॥ ययौतत्रसपैशाचःशूरायुतसमन्वितः ॥ वीरसेनस्यवैपौत्रंभूपसेनंनृपो
त्तमम् ॥ ३ ॥ सजित्वाकुतुकोद्दीनोदेहलीग्रामसंस्थितः ॥ एतस्मिन्नंतरेभूपानानादेश्याःसमागताः ॥ ४ ॥ जित्वासकुतुकोद्दीनःस्वदे
शात्तैर्निराकृतः ॥ सहोद्दीनस्तुतच्छ्रुत्वापुनरागत्यदेहलीम् ॥ ५ ॥ जित्वाभूपान्दैत्यवरोमूर्तिखंडमथाकरोत् ॥ तत्पश्चाद्बहुधाम्ले
च्छाइहागत्यसमन्ततः ॥ ६ ॥ पंचषट्सप्तवर्षाणिकृत्वाराज्यंलयंगताः ॥ अद्यप्रभृतिदेशेऽस्मिञ्छतवर्षान्तरेहिते ॥ ७ ॥
भूत्वाचाल्पायुषोमन्दादेवतीर्थविनाशकाः ॥ म्लेच्छभूपामुनिश्रेष्ठास्तस्माद्यूयंमयासह ॥८॥ गंतुमर्हथवैशीघ्रंविशालांनगरींशुभाम् ॥ इति
श्रुत्वातुवचनंदुःखात्संत्यज्यनैमिषम् ॥९॥ ययुःसर्वेविशालायांहिमाद्रौगिरिसत्तमे ॥ तत्रसर्वेसमाधिस्थाध्यात्वासर्वमयंहरिम् ॥१०॥शतव
र्षान्तरेसर्वेध्यानाद्ब्रह्मगृहंययुः ॥ व्यासउवाच ॥ इत्येवंसकलंभाव्यंयोगाभ्यासवशाद्धृतम् ॥ ११ ॥ वर्णितंचमयातुभ्यंकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छ

से ॥ मनुरुवाच ॥ भगवन्वेदतत्त्वज्ञसर्वलोकशिवंकर ॥१२॥ अहंमायाभवोजातोभवान्वेदभवोभुवि ॥ अविद्ययाचसकलंममज्ञानंसमाहृ
तम् ॥ १३ ॥ अतोऽहंविविधायोनीर्गृहीत्वालोकमागतः ॥ परंब्रह्मैवकृपयादृष्ट्वामांमंदभागिनम् ॥१४॥ व्यासरूपंस्वयंकृत्वासमुद्धर्तुमुपाग
तः ॥ नमस्तस्मैमुनींद्रायवेदव्यासायसाक्षिणे ॥१५॥ अविद्यामोहकैर्भावैरक्षणायनमोनमः ॥ पुनरन्यच्चमेब्रूहिसूताद्यैःकिंकृतंमुने ॥ १६ ॥
तत्सर्वंकृपयास्वामिन्वक्तुमर्हसिसांप्रतम् ॥ व्यासउवाच ॥ ब्रह्माण्डेयेस्थितालोकास्तेसर्वेऽस्मिन्कलेवरे ॥ १७ ॥ अहंकारोहिजीवात्मासर्वः
स्यात्कोटिहीनकः ॥ पुराणोऽणोरणीयश्चषोडशात्मासनातनः ॥१८॥ इन्द्रियाणिमनश्चैवपंचचेन्द्रियगोचराः ॥ ज्ञेयोजीवःशरीरेऽस्मिन्सई
शगुणबन्धितः ॥१९॥ ईशोह्यष्टादशात्मावैशंकरोजीवशंकरः ॥ बुद्धिर्मनश्चविषयाइन्द्रियाणितथैवच ॥ २० ॥ अहंकारस्सचेशोवैमहादेवः
सनातनः ॥ जीवोनारायणस्साक्षाच्छंकरेणविमोहितः ॥२१॥ सबद्धस्त्रिगुणैःपाशैरेकश्चबहुधाभवत् ॥ कालात्माभगवानीशोमहाकल्पस्व
रूपकः॥२२॥शिवकल्पोब्रह्मकल्पोविष्णुकल्पस्तृतीयकः ॥ ईशनेत्राणितान्येवबन्धकल्पश्चतुर्थकः ॥२३॥ वायुकल्पोवह्निकल्पोब्रह्माण्डो
लिंगकल्पकः॥ ईशवक्त्राणिपंचैवतत्वज्ञैःकथितानिवै॥२४॥भविष्यकल्पश्चतथातथागरुडकल्पकः॥कल्पभागवतश्चैववैमार्कण्डेयकल्पकः
॥२५॥वामनश्चनृसिंहश्चवराहोमत्स्यकूर्मकौ ॥ ज्ञानात्मनोमहेशस्यज्ञेयादशभुजाबुधैः ॥२६॥ अष्टादशदिनेष्वेवब्रह्मणोऽव्यक्तजन्मनः ॥
कल्पाश्चाष्टादशास्सर्वैर्बुधैर्ज्ञेयाविलोमतः ॥ २७ ॥ कूर्मकल्पश्चतत्राद्योमत्स्यकल्पोद्वितीयकः ॥ तृतीयःश्वेतवाराहःकल्पोज्ञेयःपुरा
तनैः ॥ २८ ॥ द्विधाचभगवान्ब्रह्मासूक्ष्मःस्थूलोऽगुणोगुणी ॥ सगुणःसाविराण्नाम्नाविष्णुनाभिसमुद्भवः ॥ २९ ॥ निर्गुणोव्ययरूप
श्चाव्यक्तजन्मास्वभूःस्वयम् ॥ ब्रह्मणःसगुणस्यैवशतायुःकालनिर्मितः ॥ ३० ॥ ऊनविंशसहस्राणिलक्षैकोमानुषाब्दकः ॥ एभिर्वर्षैर्दिनं
ज्ञेयंविराजोब्रह्मणःस्वयम् ॥ ३१ ॥ निर्गुणोऽव्यक्तजन्माचकालात्सर्वेश्वरःपरः ॥ अव्यक्तंप्रकृतिर्ज्ञेयाद्वादशाङ्गानिवैततः ॥ ३२ ॥ इन्द्रि
याणिमनोबुद्धिरव्यक्तस्यस्मृतानिवै ॥ अव्यक्ताच्चपरंब्रह्मसूक्ष्मज्योतिस्तदव्ययम् ॥ ३३ ॥ यदाव्यक्तेस्वयंप्राप्तोऽव्यक्तजन्माहिसंस्मृतः॥
शतवर्षसमाधिस्थोयस्तिष्ठेच्चनिरंतरम् ॥३४॥ सूक्ष्मोमनोनिलोभूत्वागच्छेद्वैब्रह्मणःपदम् ॥ सत्यलोकमितिज्ञेयंयोगगम्यंसनातनम्॥३५॥

तत्रस्थानेतुमुनयोगताःसर्वैसमाधिना ॥ तत्रोषित्वाचलक्षाब्दंभूर्लोकात्क्षणमात्रकम् ॥ ३६ ॥ सच्चिदानंदघनकंततःप्राप्ताःकलेवरे ॥
नेत्राणिचसमुन्मील्यसंप्राप्तेद्वितयाह्निके ॥३७॥ ददृशुर्मनुजान्सर्वान्पशुतुल्यान्हिसूक्ष्मकान् ॥ षष्ट्यब्दायुर्युतान्घोरान्सार्द्धकिष्कुद्वयोन्न
तान् ॥ ३८ ॥ क्वचित्क्वचित्स्थितावर्णावर्णसंकरसंनिभाः ॥ सर्वेम्लेच्छाश्चपाषंडाबहुरूपमतोस्थिताः ॥ ३९ ॥ तीर्थानिसकलावेदा
स्त्यक्त्वाभूमंडलंतदा ॥ गोपीभूत्वाचहरिणासार्द्धंचक्रुर्महोत्सवम् ॥ ४० ॥ पाषंडाबहुजातीयानानापंथप्रदर्शकाः ॥ कलिनानिर्मिता
न्वर्णान्वंचयित्वास्थिताभुवि ॥४१॥ इतिदृष्ट्वातुमुनयोरोमहर्षणमन्तिके ॥ गत्वातत्रभविष्यंतिमनःप्रांजलयोहिते ॥ ४२ ॥ तैश्चतत्रस्तुतः
सूतोयोगनिद्रांसनातनीम् ॥ संत्यक्त्वाकथयिष्यंतिकल्पाख्यानंमुनीन्प्रति ॥ ४३ ॥ तच्छृणुष्वेंद्रियश्रेष्ठयथासूतेनवर्णितम् ॥ सूतउ
वाच ॥ कल्पाख्यानंप्रवक्ष्यामियद्दृष्टंयोगनिद्रया ॥ ४४ ॥ तच्छृणुध्वंमुनिश्रेष्ठालक्षाब्दांतेयथाभवत् ॥ मुकुलान्वयसंभूतोम्लेच्छभू
पःपिशाचकः ॥ ४५ ॥ नाम्नातिमिरलिंगश्चमध्यदेशमुपाययौ ॥ आर्यान्म्लेच्छांस्तदाभूपाजित्वाकालस्वरूपकः ॥ ४६ ॥ देहलीन
गरीमध्येमहद्धमकारयत् ॥ आहूयसकलान्विप्रानार्यदेशनिवासिनः ॥ ४७ ॥ उवाचवचनंधीमान्यूयंमूर्तिप्रपूजकाः ॥ निर्मितायेन
यामूर्तिस्तस्यपुत्रसमास्मृता ॥ ४८ ॥ तस्याःकिंपूजनंशुद्धंशालग्रामशिलामयम् ॥ विष्णुदेवश्चयुष्माभिःप्रोक्तःसतुनवैहरिः ॥ ४९ ॥
अतोवःसकलावेदाःशास्त्राणिविविधानिच ॥ वृथाकृतानिमुनिभिर्लोकवंचनहेतवे ॥ ५० ॥ इत्युक्त्वातान्बलाद्गृह्यज्वलदग्नौसमाक्षिपत् ॥
शालग्रामशिलाःसर्वाबलात्तेषांसुपूजकाः ॥ ५१ ॥ गृहीत्वाचोष्ट्रपृष्ठेषुसमारोप्यगृहंययौ ॥ तैत्तिरंदेशमागम्यदुर्गंतत्रचकारसः ॥ ५२ ॥
शालग्रामशिलानांचस्वासनारोहणंकृतम् ॥ तदातुसकलादेवादुःखितावासवंप्रभुम् ॥ ५३ ॥ समूचुर्बहुधालप्यदेवदेवंशचीपतिम् ॥ वयंतुभ
गवन्सर्वेशालग्रामशिलास्थिताः ॥ ५४ ॥ त्यक्त्वामूर्तीश्चसकलाःकृष्णांशेनप्रबोधिताः ॥ शालग्रामशिलामध्येवसामोमुदितावयम् ॥ ५५ ॥
शिलास्सर्वाश्चनोदेवशालदेशसमुद्भवाः ॥ ताश्चवैम्लेच्छराजेनस्वपदारोहणीकृताः ॥ ५६ ॥ इतिश्रुत्वातुवचनंदेवानांभगवान्स्वराट् ॥ ज्ञा ॥
त्वाबलिकृतंसर्वंदेवपूजानिराकृतम् ॥ ५७ ॥ चुकोपभगवानिंद्रोदैत्यान्प्रत्यग्रशाहनः ॥ गृहीत्वावज्रमतुलंस्वायुधंदैत्यनाशनम् ॥ ५८ ॥ तै

त्तिरेप्रेषयामासदेशेम्लेच्छनिवासके ॥ तस्यशब्देनसकलादेशाश्चबहुभिन्नकाः ॥ ५९ ॥ सम्लेच्छोमरणंप्राप्तस्तदासर्वेसभाजनैः ॥ शालग्रा
मशिलाःसर्वागृहीत्वाविबुधास्तदा ॥ ६०॥ गंडक्यांचसमाक्षिप्यस्वर्गलोकमुपाययुः ॥ महेन्द्रस्तुसुरैःसार्द्धंदेवंपूज्यमुवाचह ॥६१॥ महीतले
कलौप्राप्तेभगवन्दानवोत्तमाः ॥ वेदधर्मसमुल्लंघ्यममनाशनतत्पराः ॥ ६२ ॥ अतोमांरक्षभगवन्देवैःसार्धंकलौयुगे ॥ जीवउवाच ॥ महेन्द्र
तवयापत्नीशचीनाम्नामहोत्तमा ॥ ६३ ॥ ददौतस्यैवरंविष्णुर्भवितास्मिसुतःकलौ ॥ त्वदाज्ञयाचसादेवीपुरींशांतिमयींशुभाम् ॥६४॥
गौडदेशेचगंगायाःकूलेलोकनिवासिनीम् ॥ प्रत्यागत्यद्विजोभूत्वाकार्यसिद्धिंकरिष्यति॥६५॥भवान्वैब्राह्मणोभूत्वादेवकार्यंप्रसाधय ॥ इति
श्रुत्वागुरोर्वाक्यंरुद्रैरेकादशैःसह॥६६॥अष्टभिर्वसुभिःसार्धमश्विभ्यांसचवासवः॥तीर्थराजमुपागम्यप्रयागंचरविप्रियम् ॥६७॥ माघेतुमकरे
सूर्येसूर्यदेवमतोषयत् ॥ बृहस्पतिस्तदागत्यसूर्यमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ इन्द्रादीन्कथयामासद्वादशाध्यायमापठन् ॥ ६८ ॥ इति श्रीभविष्ये
महापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेप्रमरवंशवर्णनोनामषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥छ॥ ॥ ऋषयऊचुः ॥
बृहस्पतिस्तुभगवान्मुनिर्देवान्समास्थितान् ॥ किंप्रोवाचचमाहात्म्यंमंडलस्थस्यवैरवेः ॥१ ॥ तत्सर्वंकृपयाब्रह्मन्ब्रूहिनस्तत्समुत्सुकान् ॥
इतिश्रुत्वावचस्तेषांसूतोवचनमब्रवीत् ॥ २ ॥ बृहस्पतिंसमासीनंजीवरूपंगुणालयम् ॥ प्रयागस्थोमहेन्द्रश्चसुरैःसार्द्धमुवाचह ॥ ३ ॥
कथयस्वमहाभागसूर्यमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ यच्छ्रुतेनरविःसाक्षात्प्रसन्नोद्यभवेत्प्रभुः ॥ ४ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ धातृशर्माद्विजःकश्चिदप
त्यार्थेप्रजापतिम् ॥ तपसातोषयामासबर्हिष्मतिपुरेस्थितः ॥ ५ ॥ पंचमाब्देतुभगवान्संतुष्टश्चप्रजापतिः ॥ सुतंकन्यांपुनःपुत्रंत्रीण्यपत्या
निसंददौ ॥ ६ ॥ वर्षांतरेचजनितंत्र्यपत्यंसद्विजोत्तमः ॥ धातृशर्मापरंहर्षमाप्तवान्पुत्रलालनैः ॥ ७ ॥ विवाहाश्चकथंतेषांभवितव्यामहोत्त
माः ॥ इतिचिन्तान्वितोविप्रोगंधर्वेशंचतुम्बुरुम् ॥ ८ ॥ हवनैस्तोषयामासवर्षमात्रंविधानतः ॥ तुम्बुरुश्चतदागत्यतच्चकारमनोरथम्॥९॥
प्रसन्नस्तुतदाविप्रोवधूजामातरंमुदा ॥ दृष्ट्वातेषांविहारंचपुनश्चिंतांचकारह ॥ १० ॥ भूषणानिचवासांसिधनानिविविधानिच ॥ तेषांकथं
भविष्यंतिनिर्धनानांममाशुच ॥ ११ ॥ षष्टिवर्षमयोभूत्वाचंदनाद्यैर्धनाधिपम् ॥ विधिवत्पूजयामासवर्षमात्रंतुतत्परः ॥ १२ ॥ तदाप्र

सन्नोभगवान्ददौतस्मैधनंबहु ॥ विद्यांयक्षमयींरम्यांपंचस्वर्णप्रदांमुदा ॥ १३ ॥ सहस्रजापैःसंपूज्यहवनंतद्दशांशकम् ॥ तर्पणंमार्जनं
चैवकृत्वावांछामवाप्तवान् ॥ १४ ॥ इत्येवंवर्तमानस्यगतःकालोमहान्स्वयम् ॥ मृत्योरागमनंतस्यजातंरोगसमन्वितम् ॥ १५ ॥ पी
डितस्तुरुजाविप्रःशंकरंलोकशंकरम् ॥ स्तुतिभिःश्रुतिरूपाभिस्तुष्टावबलवर्जितः ॥ १६ ॥ मासमात्रेणभगवान्ददौज्ञानंस्वयंहरः ॥
धातृशर्मातुतत्प्राप्यभास्करंमोहनाशनम् ॥ १७ ॥ सूर्यवारव्रतैस्तत्रतोषयामासनम्रधीः ॥ पंचाब्देभगवान्सूर्योभक्तिभावेनवत्सलः॥१८॥
चैत्र्यांतमाहवचनंवरंब्रूहिपुनःपुनः ॥ धातृशर्मातुतच्छ्रुत्वाभास्करंमोहनाशनम् ॥ १९ ॥ प्रश्रयावनतोभूत्वातुष्टावपरयागिरा ॥ धातृश
र्मोवाच ॥ प्रवृत्तिश्चनिवृत्तिश्चमनसोस्यतनौप्रिया ॥२०॥रात्रिरूपाप्रवृत्तिश्चनिवृत्तिर्दिनरूपिणी ॥ भवतस्तेजसाजातेलोकबंधनहेतवे२१॥
अव्यक्तेतुस्थितंतेजोभवतोदिव्यसूक्ष्मकम् ॥ त्रिधाभूतंतुविश्वायतस्मैतेजात्मनेनमः ॥ २२॥ राजसीयास्मृताबुद्धिस्तत्पतिर्भगवान्विधिः॥
भवतस्तेजसाजातस्तस्मैतेविधयेनमः ॥ २३ ॥ सात्विकीयातनौबुद्धिस्तत्पतिर्भगवान्हरिः ॥ भवतानिर्मितासत्वात्तस्मैतेहरयेनमः॥२४॥
तामसीमोहनाबुद्धिस्तत्पतिश्चस्वयंशिवः ॥ तमोभूतेनभवताजातस्तस्मैनमोनमः ॥ २५ ॥ देहिमेभगवन्मोक्षंसंज्ञाकांतनमोनमः ॥ बृह
स्पतिरुवाच ॥ इत्येवंसंस्तुतस्तेनभगवान्धातृशर्मणा ॥ २६ ॥ महेन्द्रवचनंप्राहतंद्विजंज्ञानकोविदम् ॥ मोक्षश्चतुर्विधोविप्रसालोक्यंत
पसोद्भवम् ॥ २७ ॥ सामीप्यंभक्तितोजातंसारूप्यंध्यानसंभवम् ॥ सायुज्यंज्ञानतोज्ञेयंतेषांस्वामीपरःपुमान् ॥ २८ ॥ द्विगुणोद्विगु
णोज्ञेयआनन्दोमोक्षिणांक्रमात् ॥ देवानांचैवदेहेषुयेमोक्षाःपुनरागताः ॥ २९ ॥ यद्गत्वाननिवर्तंतेताद्विष्णोःपरमंपदम् ॥ यत्प्रसन्नेनाविप्रे
न्द्रसायोज्यंमेभवेत्तव ॥ ३० ॥ मनुमात्रश्चयःकालस्तावत्तेमोक्षआस्थितः ॥ इत्युक्त्वांतर्दधेदेवस्तेनमोक्षीकृतोद्विजः ॥ ३१ ॥ सूतउ
वाच ॥ इत्युक्तवंतंवागीशंचैत्रमासेदिवाकरः ॥ स्वरूपंदर्शयामासदेवदेवःसनातनः ॥३२॥शृणुध्वंसकलादेवायन्निमित्तःसमागतः॥काश्मीरे
स्वांशमुत्पाद्यदेवकार्यंकरोम्यहम् ॥ ३३ ॥ इत्युक्त्वास्वमुखात्तेजःसमुत्पाद्यादिवाकरः ॥ स्वभक्तायैसुकन्यायैद्विजपत्न्यैददौहितम्॥३४॥
धातृशर्माद्विजोयोवैसूर्येमोक्षमुपागतः ॥ सवैतत्तेजसाजातःकाव्यकारस्यमंदिरे॥३५॥केशवोनामाविख्यातःसर्वशास्त्रविशारदः॥ जित्वाविप्रा

न्वेदपरान्महतींकीर्तिमाप्तवान् ॥३६॥ इतितेकथितंविप्रयथाजीवेनभाषितम् ॥ पुनःशृणुकथांरम्यांदेवेभ्योजीवनिर्मिताम्॥३७॥ बृहस्पतिरुवाच॥मायावत्यांद्विजःकश्चिन्मित्रशर्मेतिविश्रुतः॥काव्यविद्यापरोनित्यंरसिकःकामिनीप्रियः॥३८॥कुंभराशिमायिप्राप्तेगंगाद्वारेमहोत्सवः॥ बभूवबहुलैर्भूपैःकारितस्तीर्थतत्परैः॥३९॥तत्रोत्सवेनरानार्य्योबहुभूषणभूषिताः॥समाययुर्दर्शनार्थेपरमानन्दनिर्भराः ॥ ४० ॥ मित्रशर्मातुसंप्राप्यकामसेनस्यवैसुताम् ॥ काव्यकेलिकलायुक्तांद्वादशाब्दमयींशुभाम् ॥ ४१ ॥ दक्षिणात्यस्यभूपस्यतनयांमधुराननाम् ॥ दृष्ट्वा तांमृगशावाक्षींतद्वशित्वमुपागतः ॥ ४२ ॥ सातुतंचित्रिणीनाम्नामित्रशर्माणमुत्तमम् ॥ दृष्ट्वातुमूर्छिताचासीद्विप्रमूर्तिर्हृदिस्थिता ॥ ४३॥ स्वगेहंपुनरागत्यचित्रिणीभास्करंप्रभुम् ॥ प्रत्यहंपूजयामासबहुमानपुरस्सरा ॥ ४४ ॥ मित्रशर्मातुतत्स्थानेगंगाकूलेमनोहरे ॥ प्रातःस्नात्वाशुचिर्भूत्वावैशाखेजलमध्यगः ॥ ४५ ॥ स्तोत्रमादित्यहृदयमजपत्सूर्यतत्परः ॥ प्रत्यहंद्वादशावर्तैस्तोषयामासभास्करम् ॥ ४६ ॥ मासान्तेभगवान्सूर्योददौतस्मैहितद्वरम् ॥ सतुलब्धवरोविप्रःस्वगेहंपुनरागतः ॥ ४७ ॥ चित्रिणीतुवरंप्राप्तावांछितंलोकभास्करात् ॥ पुनस्तौपितरौस्वप्नेभास्करेणप्रबोधितौ ॥ ४८ ॥ मित्रशर्माणमाहूयवरयामासतुःसुताम् ॥ स्वान्तेनिवासयामासकामसेनश्चदंपती ॥ ४९ ॥ तौतुचक्रंमुदाविष्टौप्रत्यहंसूर्यदैवतम् ॥ ताम्रपात्रेचतद्यंत्रंलेखयित्वाविधानतः ॥ ५० ॥ ईजतूरक्तकुसुमैर्व्रतंकृत्वारविप्रियम् ॥ शताब्दवपुषौचोभौनिर्जरौश्रमवर्जितौ ॥ ५१ ॥ आरोग्यौमरणंप्राप्यसामीप्यंचरवेर्गतौ ॥ इतिश्रुत्वारवेर्गाथांवैशाख्यांदेवराट्स्वयम् ॥ ५२ ॥ प्रत्यक्षंभास्करंदेवंददर्शसहितंसुरैः ॥ भक्तिनम्रान्सुरान्दृष्ट्वाभगवांस्तिमिरापहः ॥ ५३ ॥ उवाचवचनंरम्यंदेवकार्यपरंशुभम् ॥ ममांशात्तनयोभूमौभविष्यतिसुरोत्तम ॥ ५४ ॥ सूतउवाच ॥ इत्युक्त्वास्वस्यबिंबस्यतेजोराशिसमन्ततः ॥ समुत्पाद्यकृतंकाश्यांरामानंदस्ततोभवत् ॥ ५५ ॥ देवलस्यचविप्रस्यकान्यकुब्जस्यवैसुतः ॥ बाल्यात्प्रभृतिसज्ज्ञानीरामनामपरायणः ॥ ५६ ॥ पित्रामात्रायदित्यक्तोराघवंशरणंगतः ॥ तदातुभगवान्साक्षाच्चतुर्दशकलोहरिः ॥ ५७ ॥ सीतापतिस्तद्धृदयेनिवासंकृतवान्मुदा ॥ इतितेकथितंविप्रमित्रदेवांशतोयथा ॥ ५८ ॥ रामानंदस्तुबलवान्हरिभक्तेश्चसंभवः ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ शृणुशक्रकथांरम्यांज्येष्ठमासस्यवैरवेः ॥ ५९ ॥ अर्यमानामवैविप्रः

 पुरासत्ययुगेह्यभूत् ॥ वेदवेदाङ्गतत्वज्ञोधर्मशास्त्रपरायणः ॥ ६० ॥ तस्यपत्नीपितृमतीश्राद्धयज्ञस्यभूपतेः ॥ तनयाचमहासाध्वीसितपु
 त्रानकल्मषान् ॥ ६१ ॥ अर्यम्णोजनयामासधर्मशास्त्रपरायणान् ॥ एकदासद्विजोधीमान्विचार्य्यैवबहुधाहृदि ॥ ६२ ॥ धनार्थीभास्करंदे
वंतुष्टाववबहुपूजनैः ॥ प्रभातेश्वेतकुसुमैश्चंदनादिभिरर्चनैः ॥ ६३ ॥ मध्याह्नेरक्तकुसुमैःपीतपुष्पैःपितृप्रसौ ॥ मासमात्रंतुविधिनापूजया
मासभास्करम् ॥ ६४ ॥ ज्येष्ठेवैभगवान्सूर्योददौतस्मैमणिंशुभम् ॥ तन्मणेश्चप्रभावेनप्रस्थमात्रंचकांचनम् ॥ ६५ ॥ प्रत्यहंजनयामा
सतेनधर्मःसमार्जितः ॥ वापीकूपतडागानितथाहर्म्याणिभूतले ॥ ६६ ॥ कारयामासधर्मार्थीसूर्यदेवप्रसादतः ॥ सहस्राब्दवपुर्भूत्वानि
र्जरोनिरुपद्रवः ॥ ६७ ॥ त्यक्त्वाकलेवरंरम्यंसूर्यलोकमुपाययौ ॥ उषित्वातत्रलक्षाब्दंसूर्यरूपोबभूवह ॥ ६८ ॥ इत्येवंभास्करस्यैव
माहात्म्यंकथितंमया ॥ तस्माच्छक्रसुरैःसार्द्धंभजमंडलगंरविम् ॥ ६९ ॥ सूतउवाच ॥ इतिश्रुत्वातुतेदेवाःपद्यैःसूर्यकथामयैः ॥
तोषयांचक्रिरेप्रेम्णाज्येष्ठमासिरविस्त्ववसौ ॥ ७० ॥ प्रत्यक्षमभवत्तत्रदेवानाहप्रसन्नधीः ॥ कलौभयानकेदेवामदंशोहिजनिष्यति ॥ ७१ ॥
निम्बादित्यइतिख्यातोदेवकार्यंकरिष्यति ॥ सूतउवाच ॥ इत्युक्त्वासौस्वदेहाच्चतेजउत्पाद्यभूतले ॥ ७२ ॥ गोविन्दशर्मणोगेहेचोदया
मासतत्पुरे ॥ सबालोहरिभक्तश्चसाधुसेवीदयान्वितः ॥ ७३ ॥ षोडशाब्दवपुर्भूत्वानित्यदाहरिमर्चयत् ॥ एकदावैष्णवास्तत्रतोतादर्या
समागताः ॥ ७४ ॥ बुभुक्षिताश्चवचनंतंबालंप्राहुरूर्जिताः ॥ यावत्सूर्यःस्थितोव्योम्नितावदस्मान्हिभोजय ॥ ७५ ॥ इतिश्रुत्वातथेत्यु
क्त्वाददौतेभ्यश्चभोजनम् ॥ तदातुभगवान्सूर्योह्यस्ताचलमुपागतः ॥ ७६ ॥ मुहूर्तमभवत्कालःपुनःसूर्यंसमाह्वयत् ॥ दर्शयामासतान्सूर्यं
निम्बवृक्षःसमानयन् ॥ ७७ ॥ तदातेवैष्णवाःसर्वेसाधुसाध्वित्यपूजयन् ॥ निंबादित्यइतिख्यातःसबालोविश्रुतोभुवि ॥ ७८ ॥ इतिश्रीभ
विष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेरामानंदनिंबार्कसमुत्पत्तिवर्णनंनामसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥
॥बृहस्पतिरुवाच॥ ॥ पुरात्रेतायुगेशक्रशक्रशर्माद्विजोह्यभूत् ॥ अयोध्यायांमहाभागोदेवपूजनतत्परः ॥१॥अश्विनौचतथारुद्रान्वसून्सूर्या ॥
न्पृथक्पृथक् ॥ यजुर्वेदमयैर्मंत्रैरर्चयित्वाप्रसन्नधीः॥२॥हव्यैश्चतर्पयामासदेवांस्तान्प्रत्यहंद्विजः॥ तद्भावतस्त्रयस्त्रिंशदेवाःक्षुद्रगणैर्युताः ॥३॥

ददुर्मनोरथंतस्मैदुर्लभंसुलभीकृतम् ॥ दशवर्षसहस्राणिनिर्जरोनिरुपद्रवः ॥ ४ ॥ पश्चात्कलेवरंत्यक्त्वापश्चात्सूर्योबभूवसः ॥
लक्षाब्दंमण्डलेतस्मिन्नधिकारःकृतस्ततः ॥ ५ ॥ ब्रह्मलोकंययौविप्रःसर्वदेवप्रसादतः ॥ अष्टवर्षसहस्राणिदिव्यानिपदमुत्तमम् ॥ ६ ॥
विलोक्यमंडलेप्राप्तंतंसूर्यंजपपूजनैः ॥ इतिश्रुत्वातुवचनंमहेन्द्रःसुरसंयुतः ॥ ७ ॥ आषाढेभास्करंदेवंपूजयामासनम्रधीः ॥ आषाढपू
र्णिमायांचसदेवोजगतीतले ॥ ८ ॥ प्रत्यक्षमगमत्तत्रसुरानाहशृणुष्वतत् ॥ वृंदावनेमहारम्येजनिष्यामिकलौभये ॥ ९ ॥ सद्विजःसूर्यरूप
श्चदेवकार्यंकरिष्यति ॥ माधवस्यद्विजस्यैवतनयःसभविष्यति ॥ १० ॥ मधुर्नाममहाभागोवेदमार्गपरायणः ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥
इत्युक्त्वाभगवान्सूर्योदेवकार्यार्थमुद्यतः ॥ ११ ॥ स्वांगात्तुतेजउत्पाद्यवृन्दावनमपेषयत् ॥ विमुखान्मधुरालापैर्वशीकृत्यसमन्ततः ॥
॥ १२ ॥ तेभ्यश्चवैष्णवींशक्तिंप्रददौभुक्तिमुक्तिदाम् ॥ मध्वाचार्यइतिख्यातःप्रसिद्धोऽभून्महीतले ॥ १३ ॥ ॥ जीवउवाच ॥ ॥ द्वापरे
चाद्विजश्रेष्ठोमेघशर्माबभूवह ॥ ज्ञानवान्मतिमान्धर्मीवेदमार्गपरायणः ॥ १४ ॥ कृषिकृत्यपरोनित्यंतद्धनैश्चदशांशकैः ॥ प्रत्यहंसकला
न्देवानर्चयामासभक्तिमान् ॥ १५ ॥ एकदापंचवर्षाब्देशन्तनौचमहीपतौ ॥ संप्राप्तेतस्यवैदेशअनावृष्टिर्बभूवह ॥ १६ ॥ क्रोशमात्रंहितत्क्षे
त्रंपर्जन्येनैवसिंचितम् ॥ धान्यानांद्रोणमात्रश्चभावोऽभूदेकमुद्रया ॥ १७ ॥ मेघशर्मातदातत्रधनधान्ययुतोऽभवत् ॥ अन्येतुपीडितालो
काराजानंशरणंययुः ॥ १८ ॥ तदातुदुःखितोराजामेघशर्माणमाह्वयत् ॥ द्विजश्रेष्ठनमस्तुभ्यंगुरुर्भवममप्रियः ॥ १९ ॥ अनावृष्टिर्यथान
स्यात्तथाविप्रसमादिश ॥ इत्येवंवादिनंभूपंमेघशर्मावचोऽब्रवीत् ॥ २० ॥ श्रावणेमासिसंप्राप्तेविप्रान्वेदपरायणान् ॥ द्वादशैवसमाहूयलक्ष
मात्रंरवेःस्वयम् ॥ २१ ॥ जापयित्वासुमनसापूर्णिमायांतुतद्व्रती ॥ सूर्यमन्त्राहुतीर्वह्नौतदशांशंहिताद्विजैः ॥ २२ ॥ कारयित्वाविधानेन
कृतकृत्यःसुखीभव ॥ इतिश्रुत्वातथाकृत्वाभोजयामासवेदगान् ॥ २३ ॥ प्रसन्नस्तुतदासूर्यःपर्जन्यात्मासमन्ततः ॥ भूमिमाच्छाद्यसादिशं
प्रभुर्वृष्टिमकारयत् ॥ २४ ॥ शंतनुस्तुतदाराजासूर्यव्रतपरायणः ॥ तद्व्रतेनमहापुण्योबभूवनृपसत्तमः ॥ २५ ॥ यंयंकरेणस्पृशतिवृद्धो
भवतिवैयुवा ॥ सूर्यदेवप्रभावेनमेघशर्मातथाह्यभूत् ॥ २६ ॥ सर्वैपंचशतायुश्चनिर्जरोनिरुपद्रवः ॥ त्यक्त्वाप्राणान्रविर्भूत्वासूर्यलोकमुपा

गमत् ॥ २७ ॥ लक्षाब्दंभुवमासाद्यब्रह्मलोकंगमिष्याति ॥ इत्येवंवादिनंजीवंपर्जन्योभगवान्रविः ॥ २८ ॥ स्वरूपंदर्शयामासप्रयागंप्राति
चागतः ॥ सुरानाहप्रसन्नात्माम्लेच्छराज्येकलौयुगे ॥ २९ ॥ वृन्दावनेसमागम्यदेवकार्यंकरोम्यहम् ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वा
भगवान्सूर्योगत्वावृन्दावनंशुभम् ॥ ३० ॥ श्रीधरोनामविख्यातःपुत्रोभूद्वेदशर्मणः ॥ श्रीमद्भागवतंशास्त्रंसमालोक्यविशारदः ॥ ३१ ॥
चकारविदुषामर्थेप्रदीप्तंश्रीमतःशुभम् ॥ श्रीमद्भागवतंशास्त्रंपुराणोपरितत्कृतम् ॥ ३२ ॥ ॥ जीवउवाच ॥ पुराकलौयुगेप्राप्तेप्रांशु
शर्माद्विजोऽभवत् ॥ वेदशास्त्रपरोनित्यंदेवतातिथिपूजकः ॥ ३३ ॥ सत्यवादीमहासाधुःस्तेयहिंसाविवर्जितः ॥ भिक्षावृत्तिपरोनित्यंपुत्र
दारप्रपोषकः ॥ ३४ ॥ एकदापथिभिक्षार्थंगच्छतस्तस्यभूपते ॥ मायाकृत्यकरोधूर्तःकलिस्तत्राक्षिगोचरः ॥ ३५ ॥ बभूववाटिकांकृत्वा
कलिर्दानमनोहराम् ॥ तमुवाचद्विजोभूत्वाप्रांशुशर्मवचःशृणु ॥ ३६ ॥ ममेयंवाटिकारम्यातत्रगच्छसुखीभव ॥ इतिविप्रवचःश्रुत्वावा
टिकांतांसमागतः ॥ ३७ ॥ कलिस्तुवाटिकामध्येगत्वारम्यफलानिच ॥ त्रोटयित्वाददौतस्मैभोजनार्थंमहाखलः ॥ ३८ ॥ प्रांजलिःप्र
णतोभूत्वाप्रांशुशर्माणमब्रवीत् ॥ भुंक्ष्वविप्रमयासार्द्धंकालिंदस्यफलंशुभम् ॥ ३९ ॥ इत्युक्तःसतुतंप्राहविहस्यमधुरस्वरम् ॥ वृक्षेबिभी
तकेचैवकालिंदस्यफलेतथा ॥ ४० ॥ कलिःप्राप्तःस्मृतःप्राज्ञैस्तस्मान्नाहंगृह्णाम्यहो ॥ यदिदत्तंफलंभक्त्यात्वयाद्यद्विजसेविना ॥४१॥शाल
ग्रामायवैदत्त्वाप्रसादंतद्भजाम्यहम् ॥ शालग्रामःस्वयंब्रह्मसच्चिदानंदविग्रहः॥४२॥ दर्शनात्तस्यचाभक्ष्योभक्षोभवतिनिश्चितः ॥ इतिश्रुत्वा
कलिस्तत्रलज्जितोऽभून्निराशकः ॥४३॥ द्विजस्तुतत्फलंगृह्यभूमिग्राममुपाययौ॥नृपतिस्तत्रचागत्यद्विजमाहप्रसन्नधीः॥४४॥ किंगृहीतंत्व
याविप्रदर्शयाशुप्रियंकुरु ॥ इतिश्रुत्वाप्रांशुशर्मातत्फलंवत्समुंडवत्॥४५॥गृहीत्वाप्रददौराज्ञेविस्मितोद्विजसत्तमः ॥ तदातुसकलिर्भूपस्तं
विप्रंताड्यवेतसैः ॥४६॥ कारागारेलोहमयेकृतवान्न्यायमित्रकः ॥ प्रातःकालेरवौप्राप्तेप्रांशुशर्मासुदुःखितः ॥४७॥ तुष्टावभास्करंदेवंस्तोत्रैर्ऋ ॥
ग्वेदसंभवैः ॥ तदाप्रसन्नोभगवान्रविःसाक्षात्सनातनः ॥४८॥ विप्रस्यकर्णयोर्वाक्यमुवाचनभसेरितम् ॥ शृणुविप्रमहाभागकालरूपोहरिःस्व
यम्॥४९॥चतुर्युगंतेनकृतंविश्वपाल्यादिहेतवे ॥ कलिर्विश्वसमूहानांमृत्यवेरचितस्तथा॥५०॥अतोघोरेकलौप्राप्तेविष्णुमायाविनिर्मितम् ॥

कलिंजरंचनगरंतत्रोष्यमुदितोभव ॥ ५१ ॥ इत्युक्त्वारक्षणंकृत्वातस्यविप्रस्यभास्करः ॥ कलिंजरेचनगरेप्रेषयामासतंद्विजम् ॥ ५२॥
सपादशतवर्षंचद्विजस्तत्रवसन्रविम् ॥ आराध्यपुत्रपत्नीकोरविलोकमुपाययौ ॥ ५३ ॥ सवैभाद्रपदेमासिसूर्योभूत्वायुताब्दकम् ॥
पश्चाद्ब्रह्मपुरंप्राप्यपरमानंदमाप्तवान् ॥ ५४ ॥ इतितेकथितंविप्रयथाजीवस्तमब्रवीत् ॥ आगत्यभास्करोदेवःपूर्णिमायांतुभाद्रके ॥ ५५॥
अष्टाविंशेकलौप्राप्तेस्वयंजातःकालिंजरे ॥ शिवदत्तस्यतनयोविष्णुशर्मेतिविश्रुतः ॥ ५६ ॥ वेदशास्त्रकलाभिज्ञोवैष्णवोदेवपूजकः ॥
चतुर्वर्णान्नरान्विप्रसमाहूयहरेर्गृहे ॥ ५७ ॥ वचनंप्राहधर्मात्माविष्णुःसर्वेश्वरोहरिः ॥ शृणुतत्कारणंशिष्यविश्वकारणकारकः ॥ ५८ ॥
भगवान्सच्चिदानंदश्चतुर्विंशतितत्ववान् ॥ देवान्ससर्जलोकार्थेतस्मात्सर्वेश्वरोऽभवत् ॥ ५९ ॥ पूर्वंहिसकलान्देवान्पूजयित्वानरःशुचिः ॥
पश्चाच्चपूजयेद्विष्णुंयथाभृत्यानृपंपुनः ॥६०॥ इतिश्रुत्वातुतेसर्वेप्रशंस्यबहुधाहितम् ॥ विष्णुस्वामीतितंनाम्नाकथाश्चक्रुश्चहर्षिताः ॥६१॥
इतितेकथितंविप्रविष्णुस्वामीयथाभवत् ॥ पुनःशृणुकथांरम्यांबृहस्पतिमुखेरिताम् ॥ ६२ ॥ जीवउवाच ॥ पुराचैत्ररथेदेशेभगशर्माद्वि
जोऽभवत् ॥ स्ववेश्यामंजुघोषायांमुनिमेधाविनाभुवि ॥ ६३ ॥ पितृमातृपरित्यक्तःसबालःश्रद्धयान्वितः ॥ सूर्यमाराधयामासतपसाश
तवार्षिकम् ॥ ६४ ॥ सूर्यमंडलमध्यस्थासावित्रीनामदेवता ॥ सर्वसूर्यस्यजननीकन्यातन्मण्डलस्यवै ॥ ६५ ॥ प्रसन्नातपसातस्य
प्रादुर्भूतासनातनी ॥ आश्विनेमासिराजानंद्विजंचक्रेचमण्डले ॥ ६६ ॥ लक्षवर्षसहस्राणिमासिमासितथाश्विने ॥ प्रकाशंकृतवान्विप्रः
पूजितोलोकवासिभिः ॥ ६७ ॥ तंसूर्यंभजदेवेन्द्रसतेकार्यंकरिष्यति ॥ इतिश्रुत्वाश्विनेमासिसरविंदेवपूजनात् ॥ ६८ ॥ प्रत्यक्षमगमत्तत्र
वचःप्राहसुरान्प्रति ॥ कान्यकुब्जेशुभेदेशेवाणीभूषणइत्यहम् ॥ ६९ ॥ भवामिसत्यदेवस्यविप्रस्यतनयःशुभः ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥
इत्युक्त्वाभगवान्सूर्योजातःकन्यपुरेशुभे॥७०॥जित्वापाषंडिनोविप्रान्मांसभक्षणतत्परान्॥छंदोग्रंथंस्वनाम्नावैकृतवान्देवताप्रियः ॥७१ ॥
मत्स्यमांसाशनाविप्रामृगमेषाजकाशनाः ॥ एकीभूयसमागम्यचक्रुःशास्त्रार्थमुल्बणम् ॥ ७२ ॥ कलिनाधर्ममित्रेणरक्षितास्तेद्विजातयः ॥
तंद्विजंचपराजित्यमत्स्यकेतुंचतद्गृहे ॥ ७३ ॥ बलाच्चस्तंभनंचक्रुस्तदाविष्णुप्रियोद्विजः ॥ वैष्णवींशक्तिमागम्यस्वमुखान्मीनखादि

तान् ॥ ७४ ॥ संजीव्यदर्शयामासतेदृष्ट्वाविस्मितास्तदा ॥ शिष्यभूताश्चतेतस्यवैष्णवंमतमागमन् ॥ ७५ ॥ ॥ जीवउवाच ॥ ॥
कदाचित्सरयूतीरेदेवयाजीद्विजोऽभवत् ॥ सर्वदेवपरोनित्यंवेदपाठपरायणः ॥ ७६ ॥ तत्सुतस्तुमृतिंप्राप्तोजन्ममात्रेहिदारुणे ॥
तदातुसद्विजःश्रुत्वासूर्यदेवमतोषयत् ॥ ७७ ॥ जिजीवतत्प्रसादेनविवस्वान्नामचाभवत् ॥ षोडशाब्दवपुर्भूत्वासर्वविद्याविशारदः ॥ ७८ ॥
अपत्यवान्धर्मपरःसूर्यव्रतपरायणः ॥ शिवरात्रिदिनेप्राप्तेतत्पत्नीभूषणप्रिया ॥ ७९ ॥ सुशीलानामविख्यातापतिसेवार्थमागता ॥
सव्रतीरुद्रदेवस्यदृष्ट्वातांमधुराननाम् ॥ ८० ॥ बलाद्गृहीत्वातुनिशिबुभुजेस्मरविह्वलः ॥ मैथुनस्यैवदोषेणतस्यकुष्ठोमहानभूत् ॥ ८१ ॥
लिंगेंद्रियंचपतितंगुदभ्रष्टोमहाङ्गरुक् ॥ केनचिदुपदेशेनरविवारस्यवैव्रतम् ॥ ८२ ॥ सचक्रेद्वादशंप्रेम्णानिराहारोयतेन्द्रियः ॥
तेनव्रतप्रभावेनसर्वपीडालयंगताः ॥ ८३ ॥ तदाश्रद्धारवौप्राप्ताप्रत्यहंसद्विजोत्तमः ॥ आदित्यंहृदयजप्त्वाकामरूपोद्विजोऽभवत् ॥ ८४ ॥
नारीभिर्भर्त्सितःपूर्वंसोथकामिनीयाचितः ॥ ब्रह्मचर्यव्रतंकृत्वाब्रह्मध्यानपरोऽभवत् ॥ ८५ ॥ शतायुर्ब्राह्मणोभूत्वाज्ञानवान्रोगवर्जितः ॥
यक्त्वाप्राणान्रविर्भूत्वासूर्यमण्डलमध्यगात् ॥ ८६ ॥ कार्तिकेमासिलक्षाब्दंप्रकाशंकृतवान्नभः ॥ तंचसूर्यमहेन्द्रस्त्वंपूजयाशुसुरैःसह ॥ ८७ ॥
॥ सूतउवाच ॥ इतिश्रुत्वामहेन्द्रस्तुमासमात्रंहिभास्करम् ॥ पूजयित्वाविधानेनपूर्णिमायांददर्शह ॥ ८८ ॥ उवाचशक्रंसरविर्देवकार्यंकरो
म्यहम् ॥ भट्टैर्विद्यामयैर्धूर्तैःसूत्रपाठश्चखण्डितः ॥ ८९ ॥ धातुपाठोन्यपठितोभ्रंशार्थःस्वरवर्णकः ॥ जित्वातान्भट्टपाषंडान्वेदमुद्धारयामिभोः
॥ ९० ॥ इत्युक्त्वासगतःकाश्यांगेहेवैवेदशर्मणः ॥ दीक्षितान्वयभूतस्यनाम्नाकार्यगुणोऽभवत् ॥ ९१ ॥ द्वादशाब्दवपुर्भूत्वासर्वशास्त्रविशारदः ॥
शिवमाराधयामासविश्वनाथंशिवाप्रियम् ॥ ९२ ॥ त्रिवर्षान्तेचभगवांस्तस्मैज्ञानंमहद्ददौ ॥ तस्यज्ञानप्रभावेनव्यक्तमव्यक्तमुत्तमम् ॥ ९३ ॥
ज्ञातंकार्यगुणेनैवदीक्षितेनतदाहृदि ॥ अव्यक्तेतुयदाबुद्धिःसाविद्याद्वादशांगिनी ॥ ९४ ॥ व्यक्तेऽहंकारभूतेचबुद्धिर्ज्ञेयाबुधैरजा ॥ अवि
द्यानामविख्याताषोडशाङ्गस्वरूपिणी ॥ ९५ ॥ अव्यक्तंतुपरंब्रह्मव्यक्तंशब्दमयंस्मृतम् ॥ अहंकारोलोककरोहिव्यक्तोऽष्टदशांगकः ॥ ९६ ॥
वृषरूपधरोमुख्योनन्दियानःस्मृतोबुधैः ॥ शृंगानितस्यचत्वारित्रिपादोद्विशिरोवृषः ॥ ९७ ॥ सप्तहस्तोद्विधाबद्धोनित्यशुद्धोमुखेस्थितः ॥ सुब

न्तश्चतिङन्तश्चकृदन्तश्चाव्ययस्तथा ॥९८॥ द्वौद्वौशृंगौचशिरसोर्नंदियानस्यवैस्मृतौ ॥ भूतंभव्यंभवच्चैवत्रयःपादोहितस्यवै ॥९९॥ रूढि
श्चयोगरूढिश्चशब्दौतस्यशिरद्वयम् ॥ कर्ताकर्मचकरणंसंप्रदानोविभागकः ॥ १०० ॥ संबंधश्चाधिकारश्चभुजास्तस्यवृषस्यवै ॥ वाक्यं
स्वरान्वितंज्ञेयंविभक्त्यंतंपदंस्मृतम् ॥ १०१ ॥ ताभ्यांबद्धश्चसवृषोनन्दियानायतेनमः ॥ तस्योपरिस्थितंनित्यमव्यक्तंलिंगरूपियत् ॥
॥ १०२ ॥ जातश्चवृषलिंगाभ्यांसोऽहंकारोहरिःस्वयम् ॥ नारायणःषोडशात्माबहुमूर्तिरमूर्तिकः ॥ १०३ ॥ इतिज्ञानंहृदिप्राप्यतदासिद्धा
न्तकौमुदीम् ॥ जित्वाभट्टांश्चकाराशुभट्टोजिःप्रश्रुतोऽभवत् ॥ १०४ ॥ जीवउवाच ॥ पुराकांचीपुरेरम्येगणकोब्राह्मणोत्तमः ॥ पुरोधाः
सत्यदत्तस्यराज्ञोवेदपरस्यवै ॥ १०५ ॥ एकदागणकोधीमान्सत्यदत्तमुवाचह ॥ मुहूर्तोऽभिजिदाख्योयंपुष्यनक्षत्रसंयुतः ॥ १०६ ॥
हाटंकुरुमहाराजसांप्रतंबहुवृत्तिदम् ॥ इतिश्रुत्वातथाकृत्वाडिंडिमध्वनिनापुरे ॥ १०७ ॥ नरानाज्ञापयामासतच्छृणुष्वसुरोत्तम ॥ अक्री
तंयस्यवैवस्तुहाटेऽस्मिन्वैश्यकोविदैः ॥ १०८ ॥ मयाक्रीतंचतज्ज्ञेयंसत्यमेतद्वचोमम ॥ इतिश्रुत्वाशूद्रजनाश्चक्रुर्नानाविधंवसु ॥ १०९॥
वैश्यैःसर्वंतदाक्रीतंमहान्हाटोहिसोऽभवत् ॥ एकदालोहकारश्चदारिद्रंलोहरूपियत् ॥ ११० ॥ कृत्वाहाटमुपागम्यशतमुद्रामयाचत ॥
अक्रीतंपुरुषंराजाज्ञात्वालोहदरिद्रकम् ॥ १११ ॥ क्रीतंतंशतमुद्राभिर्गृहीत्वागेहमागमत् ॥ कोशागारेतदाराजास्थापितोभूद्दरिद्रकः ॥
॥ ११२ ॥ निशीथेतमउद्भूतेकर्माधर्माचमातथा ॥ भूपगेहात्समागत्यपश्यतस्तस्यनिर्गताः ॥ ११३ ॥ तत्पश्चात्सत्यपुरुषोराजानमिदम
ब्रवीत् ॥ दरिद्रोयत्रभूपालतत्रकर्मानरोनाहि ॥ ११४ ॥ कर्मणारहितोधर्मोभूतलेनास्थिरोभवेत् ॥ धर्मेणरहितालक्ष्मीर्नशोभातिकदाचन ॥
॥ ११५ ॥ अहंलक्ष्म्याविहीनश्चनतिष्ठामिकदाचन ॥ इत्युक्त्वागन्तुमिच्छंतंगृहीत्वाकरयोर्नृपः ॥११६॥ नम्रभूतोवचःप्राहशृणुसत्यंमम
प्रियम् ॥ नत्याज्योहिमयादेवभवान्किंगन्तुमर्हति ॥ ११७ ॥ इतिश्रुत्वातुवचनंसत्यदेवोगृहेगमत् ॥ तत्पश्चाच्चस्वयंलक्ष्मीस्तद्गेहेगंतुमुद्य
ता ॥ ११८ ॥ तामाहभूपतिर्धीरोदेवित्वंचंचलासदा ॥ अचलाभवभोमातस्तर्हिमन्मदिरंव्रज ॥ ११९ ॥ इतिश्रुत्वावरंदत्त्वानृपगेहंययौ
तदा ॥ पुरोधसंतंगणकंसमाहूयनृपोत्तमः॥१२०॥लक्षस्वर्णंददौतस्मैकथित्वासर्वकारणम् ॥ पुत्रजन्मनिकालेतुसंप्राप्तंतेनवैधनम् ॥१२१॥

व्ययंकृत्वाधनंसर्वंपोषयामासबालकम् ॥ पूषानामततोजातोमार्गशीर्षेशुभेदिने ॥ १२२ ॥ सतुसूर्यंसमाराध्यज्योतिःशास्त्रपरः
सुतः ॥ सूर्येतुमोक्षमगमद्देवदेवप्रसादतः ॥ १२३ ॥ तस्मात्त्वंमार्गमासेवैरविंदेवेन्द्रपूजय ॥ सूतउवाच ॥ देवेन्द्रपूजनात्सूर्यस्समागम्यत
दास्वयम् ॥ १२४ ॥ पूषानामवचोदेवानुवाचमधुरस्वरम् ॥ उज्जयिन्यामहंदेवायास्येरुद्रपशोर्गृहे ॥ १२५ ॥ नाम्नाचमिहिराचार्योज्यो
तिश्शास्त्रप्रवर्त्तकः ॥ इत्युक्त्वाभगवान्पूषापुत्रोजातोद्विजस्यवै ॥१२६॥ मूलगंडान्तविषयेऽभिजिद्योगेशुभंकरे ॥ जातमात्रंचतंपुत्रंपिता
काष्ठकटाहके ॥ १२७ ॥ धृत्वाक्षिप्त्वानदीमध्येनिर्शीथेसमवाहयत् ॥ समुद्रमगमत्पुत्रोराक्षसीभिश्चरक्षितः ॥ १२८ ॥ लंकामागम्यतत्रैव
ज्योतिःशास्त्रमधीतवान् ॥ जातकंफलितंचैवमूकप्रश्नंतथादितः ॥ १२९ ॥ पठित्वाराक्षसेंद्रंचबिभीषणमुपागमत् ॥ भक्तराजनमस्तुभ्यं
बिभीषणहरिप्रिय॥१३०॥आहृतोराक्षसीभिश्चत्वामहंशरणंगतः ॥ इतिश्रुत्वाचसनृपोवैष्णवंद्विजमुत्तमम्॥१३१॥मत्वासंप्रेषयामासयत्रत
ज्जन्मभूमिका ॥ म्लेच्छैर्विनाशितंयत्तुवेदाङ्गंज्योतिषांगतिः ॥ पुनरुद्धरितंतेनत्रिधाभूतंसनातनम्॥१३२॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रति
सर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेमध्वाचार्यश्रीधराचार्यविष्णुस्वामिवाणीभूषणभट्टोजिदीक्षितवराहमिहिराचार्यो
त्पत्तिवर्णनोनामाऽष्टमोध्यायः ॥८॥ सूतउवाच ॥ इत्युक्त्वाभगवाञ्जीवस्सूर्यमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ प्रयागेतुपुनर्देवानुवाचवचसांपतिः ॥१॥
प्रतिष्ठानपुरेरम्येसूर्योजातोहराज्ञया ॥ पुरात्रेतायुगांतेचतच्छृणुष्वसुरोत्तम ॥ २ ॥ त्रेतान्तेसिंहलद्वीपेपरीक्षितनृपोऽभवत् ॥ वेदधर्मपरो
नित्यंदेवतातिथिपूजकः ॥३॥ कन्याभानुमतीतस्यसूर्यव्रतपरायणा ॥ भक्तिभावेनसवितात्यहंतद्गृहेस्वयम् ॥ ४ ॥ तयाकृतंशुभंभक्ष्यं
मध्याह्नेभुक्तवान्प्रभुः ॥ रविवारेकदाचित्सानालिनीसागरंप्रति ॥५ ॥ स्नानार्थमागताकन्यातदानारदआगतः ॥ दृष्ट्वामनोरमांबालामेकाकीं
जलमध्यगाम् ॥६॥ गृहीत्वावसनंतस्यावचनंप्राहनिर्भयः ॥ पाणिंगृहाणमेसुभ्रुत्वद्दृष्ट्यावशमागतः ॥ ७ ॥ इत्युक्तवंतंतुमुनिंकुमारीनम्रक
न्धरा ॥ उवाचशृणुदेवर्षेकन्याहंत्वंसुतप्रदः ॥ ८ ॥ भवान्देवाङ्गनाभिश्चप्रार्थितःस्वर्गमण्डले ॥ क्वचवैमेनकारंभाक्वाहंमनुजयोनिजा॥९॥
नवद्वारेषुदेहेस्मिन्दुर्गन्धाःसंस्थिताःसदा ॥ नैवदेवाङ्गनाङ्गेवैतस्मात्तुभ्यंनमोनमः ॥ १० ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यालज्जितोनारदस्तदा ॥

महादेवमुपागम्यचोक्तवान्सर्वकारणम् ॥ ११ ॥ कुष्ठीभूतंमुनिंदृष्ट्वाशंकरोलोकशंकरः ॥ तुष्टावभास्करंदेवंतदाप्रादुरभूत्प्रभुः ॥ १२ ॥
नारदस्यशुभंदेहंकृत्वाशिवमुवाचह ॥ आज्ञांदेहिमहादेवतवाशांपूरयाम्यहम् ॥ १३ ॥ इत्युक्तंतंशिवंप्राहद्विजोभूत्वाभवान्भुवि ॥
गृहाणनृपतेःकन्यांरविणातुतथाकृतम् ॥१४॥ सविताभानुमत्याचसार्द्धंकृत्वातपोन्वहम्॥सूर्यलोकंपुनःप्राप्तस्सपौषेचप्रकाशकृत् ॥१५॥
तंभजाशुमहेन्द्रस्त्वंदेवकार्यंप्रसाधय ॥ सूतउवाच ॥इतिश्रुत्वागुरोर्वाक्यंमहेन्द्रश्चसुरैस्सह ॥ १६ ॥ सवितारंपौषमासेतुष्टावशुभपूजनैः ॥
तदाप्रसन्नोभगवान्देवानाहशुभंवचः ॥१७॥ अहंकाश्यांभवाम्यद्यनाम्नाधन्वंतरिःस्वयम्॥ रोगैश्चपीडिताँल्लोकान्कलिनानिर्मितैर्भुवि॥१८॥
शमयिष्यामितत्रोष्यदेवकार्यंभविष्यति ॥ इत्युक्त्वाभगवान्सूर्यः काशीनगरमागतः ॥ १९ ॥ कल्पदत्तस्यविप्रस्यपुत्रोभूत्वामहीतले ॥
सुश्रुतंराजपुत्रंचविप्रवृद्धसमन्वितम् ॥ २० ॥ शिष्यंकृत्वाप्रसन्नात्माकल्पवेदमचीकरत् ॥ रोगैश्चक्षयितंदेहंकालपमेतत्स्मृतंबुधैः॥२१॥
तस्यज्ञानंचतंत्रेऽस्मिन्कल्पवेदमतःस्मृतम् ॥ धन्वंतरिस्सभगवान्प्रसिद्धोभूत्कलौयुगे॥ २२ ॥ यस्यदर्शनमात्रेणरोगानश्यंतितत्क्षणात् ॥
सुश्रुतःकल्पवेदंतंधन्वंतरिविनिर्मितम् ॥ २३ ॥ पठित्वाचशताध्यायंसोऽश्रुतंतंत्रमाकरोत् ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ पुरापंपापुरेरम्येहलीना
म्नाद्विजोऽभवत् ॥ २४ ॥ चतुष्षष्टिकलाभिज्ञोरविपूजनतत्परः ॥ त्यक्त्वाप्रतिग्रहंवृत्तिंकारवृत्तिंगृहीतवान् ॥ २५ ॥ कृत्वावस्त्रकलंलौ
हंतथाचित्रकलंतथा ॥ धातुमूर्तिकलंचैवसर्वकारकलंतथा ॥ २६ ॥ अविक्रियन्कारकोऽभून्मुद्रापंचसहस्रया ॥ कलएकोमासमात्रेकालेते
नैवानिर्मितः ॥ २७ ॥ तद्धनेनरविंदेवंयज्ञैर्माघेहिसोऽर्चयत् ॥ विश्वकर्मारविः साक्षान्माघमासेप्रकाशकः ॥ २८ ॥ हलिनोबहुलैर्यज्ञैस्स
न्तुष्टः प्रत्यहंप्रभुः ॥ पंपासरोवरेरम्येनिर्मितःस्तंभउत्तमः ॥२९॥ ज्योतीरूपोमहारम्यस्तत्रप्राप्तोरविःस्वयम् ॥ मध्यान्हेहेलिनादत्तंभोजनं
दैवतप्रियम् ॥ ३० ॥ भुक्त्वासप्रत्यहंस्वामीमासिमासिदिवाकरः ॥ त्रैलोक्यभावनांचक्रेसर्वदेवमयोहरिः ॥ ३१ ॥ सहस्रायुर्द्विजोभूत्वा
त्यक्त्वाप्राणान्रविःस्वयम् ॥ भूत्वामण्डलमध्यास्यमाघमासमतोषयत् ॥ ३२ ॥ तंसूर्यंभजदेवेन्द्रसतेकार्यंकरिष्यति ॥ सूतउवाच ॥
इतिश्रुत्वागुरोर्वाक्यंवासवोदैवतैस्सह ॥ ३३ ॥ सूर्यमाराधयामासविश्वकर्माणमुत्तमम् ॥ तदाप्रसन्नोभगवांस्त्वष्टातुष्टिकरोजनान् ॥३४॥

सुरानाहवचोरम्यंशृणुध्वंसुरसत्तमाः ॥ बिल्वग्रामेवंगदेशेसंभवामिनिरुक्तकृत् ॥ ३५ ॥ जयदेवइतिख्यातः कवीनांहिशिरोमणिः ॥
इत्युक्त्वाभगवान्सूर्योवंगदेशमुपाययौ ॥ ३६ ॥ गेहेकंदुकिनोजातोब्राह्मणस्यमहीतले ॥ सपंचाब्दवपुर्भूत्वापितृमातृपरायणः ॥ ३७ ॥
द्वादशाब्दंमहत्सेवातत्रतेनतयोःकृता ॥ मृतिमंतौचपितरौप्रेतकृत्येनतर्पितौ ॥ ३८ ॥ जयदेवेनतौनाकंगयाश्राद्धेहिजग्मतुः ॥
जयदेवस्तदाविप्रोभूत्वावैराग्यवान्भुवि ॥ ३९ ॥ तत्रस्थानेमहारम्येवनेवासमकारयत् ॥ त्रिविंशाब्देतनौप्राप्तेकेनचिन्मधुराननां ॥ ४० ॥
ब्राह्मणेनशुभाकन्याजगन्नाथायचार्पिता ॥ अर्चावसानेभगवाननिरुद्धस्सनातनः ॥ ४१ ॥ दारुब्रह्ममयः साक्षादाहतंस्वेनवैवचः ॥
शृणुत्वंभोःसत्यव्रतजयदेवोवपुर्मम ॥ ४२ ॥ पद्मावतींसुतांतस्मैनिवेदयममाज्ञया ॥ ४३ ॥ इत्युक्तस्सद्विजस्तूर्णंदृष्ट्वावैरागरूपिणम् ॥
तत्रस्थाप्यनिजांकन्यांस्वगेहायमुदाययौ ॥ ४४ ॥ सातुपद्मावतीकन्यामत्वातंसुंदरंपतिम् ॥ तत्सेवांसामुदायुक्ताचकारबहुवार्षि
कम् ॥ ४५ ॥ निरुक्तंवैदिकंचांगंकृतवान्ससमाधिना ॥ वर्णागमोगवेंद्रादौसिंहेवर्णविपर्ययः ॥ ४६ ॥ षोडशादौविकारश्चवर्ण
नाशःपृषोदरे ॥ वर्णविकारनाशाभ्यांधातोरतिशयेनयः ॥ ४७ ॥ योगस्तदुच्यतेप्राज्ञैर्मयूरभ्रमरादिषु ॥ एवंपंचविधान्ये
वनिरुक्तानिस्मृतानिवै ॥ ४८ ॥ शूद्रैश्चनागवंशीयैर्भ्रंशितानिकलौयुगे ॥ जित्वाप्राकृतभाषायाःकर्तॄन्मूढान्कलिप्रियान् ॥ ४९ ॥ शुद्धं
हिपाणिनिःशास्त्रंचकारसुरहेतवे ॥ एकदातुकलिर्धूर्तोह्यादिस्थश्चौरकर्मणाम् ॥ ५० ॥ नृपदत्तंद्विजस्यैवलुंठयित्वाधनंबहु ॥ पद्मावतीं
सतींमत्वात्यक्त्वातद्वैगतोगृहम् ॥ ५१ ॥ हस्तपादौद्विजस्यैवकलिश्चौरैःसमाच्छिनत् ॥ तदातुदुःखितादेवीगर्तमध्येस्थितंपतिम् ॥
॥ ५२ ॥ निष्कास्यबहुधाल्प्यपीडयहस्तेनचाहरत् ॥ एकस्मिन्दिवसेराजामृगयार्थमुपागतः ॥ ५३ ॥ अहस्तपादंचमुनिंजयदेवंददर्श
ह ॥ सपृष्टस्तेनतत्रैवकृतंकेनतवेदृशम् ॥ ५४ ॥ सहोवाचमहाराजहस्तपादविहीनकः ॥ कर्मणाहमिहप्राप्तोनकेनापिकृतंखलम् ॥ ५५ ॥
इतिश्रुत्वाधर्मपालोनृपतिस्तंद्विजोत्तमम् ॥ सपत्नीकंचशिबिकामारोप्यस्वगृहंययौ ॥ ५६ ॥ तस्यदीक्षांनृपःप्राप्यधर्मशालामकारयत् ॥
कदाचिद्वैष्णवाभूतास्तेचौराःकलिनिर्मिताः ॥ ५७ ॥ धर्मपालगृहंप्राप्यराजान्तामिदमब्रुवन् ॥ वयंहिशास्त्रनिपुणास्तवगेहमुपागताः ॥ ५८ ॥

अस्माभिर्निर्मितंभोज्यंस्वयंविष्णुःशिलामयः ॥ भुनक्तिप्रत्यहंप्रीत्यातत्पश्यनृपसत्तम ॥ ५९ ॥ इत्युक्त्वाकलिभक्तास्तेविष्णुरूपं
चतुर्भुजम् ॥ नृपायदर्शयामासुर्भुक्तवंतंस्वमायया ॥ ६० ॥ विस्मितोधर्मपालश्चजयदेवमुवाचह ॥ गुरोमद्भवनेप्राप्तावैष्णवाविष्णु
तत्पराः ॥ ६१ ॥ दृष्टवंतोहरिंसाक्षात्तस्मात्त्वंशीघ्रमाव्रज ॥ इतिश्रुत्वाद्विजःप्राप्तोविस्मितोऽभूत्तथानृपः ॥ ६२ ॥ तदातुतेंहिपाखंडाभू
पमूचुर्विंहस्यते ॥ असौविप्रश्चनृपतेगौडदेशेनिवासिनः ॥६३ ॥ सूदोभक्ष्यकरस्तस्यकदाचिद्धनलोभतः ॥ गरलंमिश्रितंभक्ष्येतेनपाखंडरूपि
णा ॥ ६४ ॥ ज्ञात्वाराजातुतंविप्रंशूलमध्येह्यरोपयत् ॥ एतस्मिन्नंतरेराजन्वयंतत्रसमागताः ॥ ६५ ॥ आगस्कृतंद्विजंमत्वादत्त्वाज्ञाना
न्यनेकशः ॥ शूलार्त्तंहिसमुत्तीर्यहस्तौपादौनृपोऽच्छिनत् ॥ ६६ ॥ अस्माकंशिष्यभूतोहिराजास्माभिःप्रबोधितः ॥ इत्युक्तमात्रेवचने
दुःखिताभूश्चदीर्यिता ॥६७॥ चौरांस्तान्साहिपातालेचकारसुररक्षितान् ॥ जयदेवस्तथाभूतान्दृष्ट्वाचौरान्रुरोदह ॥६८॥ क्रंदमानेद्विजेतास्मि
न्हस्तांघ्रीप्रकृतिंगतौ ॥ विस्मितंनृपतिंतत्रसर्वंहेतुमवर्णयत् ॥ ६९ ॥ श्रुत्वाराजाप्रसन्नात्माजयदेवमुखोद्भवम् ॥ गीतगोविंदमेवाशुपठित्वामो
क्षमागमत् ॥७०॥ इतितेकथितंविप्रजयदेवोयथाभवत् ॥ कृष्णचैतन्यचरितंयथाजातंशृणुष्वतत् ॥७१॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्ग
पर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेधन्वंतरिसुश्रुतजयदेवसमुत्पत्तिवर्णनोनामनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥छ॥ जीवउवाच ॥
विष्णुशर्मापुराकश्चिद्द्विप्रोभूद्वेदपारगः ॥ सर्वदेवमयंविष्णुंपूजयित्वाप्रसन्नधीः ॥ १ ॥ अन्यैस्सुरैश्चसंपूज्योबभूवहरिपूजनात् ॥ भिक्षावृ
त्तिपरोनित्यंपत्नीमान्पुत्रवर्जितः ॥ २ ॥ कदाचित्तस्यगेहेवैव्रतीकश्चित्समागतः ॥ द्विजपत्नींतदैकाकींभक्तिनम्रांदरिद्रिणीम् ॥ ३ ॥ दृष्ट्वो
वाचमहाभागःपारसाढ्योदयापरः ॥ अनेनपारसेनैवलोहधातुश्चकांचनम् ॥४॥ भवेत्तस्मान्महासाध्वित्रिदिनांतंगृहाणतम् ॥ तावदहंसरयूं
स्नात्वायास्यामितेंऽतिकंमुदा ॥ ५ ॥ इत्युक्त्वासययौविप्रोब्राह्मणीबहुकांचनम् ॥ कृत्वालक्ष्मींसमात्वासीद्विष्णुशर्मातदागमत् ॥ ६ ॥
बहुस्वर्णयुतांपत्नींदृष्ट्वोवाचहरिप्रियः ॥ गच्छनारिमदाघूर्णयत्रवैरसिकोजनः ॥७॥ अहंविष्णुपरोदीनश्चौरभीतिःसदैवहि ॥ मधुमत्तांकथंत्वां
वैगृहीतुंभुविचक्षमः ॥ ८ ॥ इतिश्रुत्वाचघोरंपतिभीतापतिव्रता ॥ सस्वर्णपारसंतस्मैदत्त्वासेवापराभवत् ॥ ९ ॥ द्विजोऽपिघघरामध्ये

तद्द्रव्यंबलतोऽक्षिपत् ॥ त्रिदिनान्तेचसयतिस्तत्रागत्यमुदान्वितः ॥ १० ॥ उवाचब्राह्मणींदीनांस्वर्णंकिंनकृतंत्वया ॥ साहभोमत्पतिश्शु
द्धोगृहीत्वापारसंरुषा ॥ ११ ॥ घघरायांचचिक्षेपततोहंवह्निपाकिनी ॥ निर्लोहोवर्ततेविप्रस्ततःप्रभृतिहेगुरो ॥ १२ ॥ इतिश्रुत्वातुवचनं
सयतिर्विस्मयान्वितः ॥ स्थित्वादिनान्तेतंविप्रमुवाचबहुभर्त्सयन् ॥ १३ ॥ दरिद्रोभिक्षुकश्चास्तिभवान्दैवेनमोहितः ॥ देहिमेपारसंशीघ्रं
नोचेत्प्राणांस्त्यजाम्यहम् ॥१४॥ इत्युक्तवंतंयतिनंविष्णुशर्मातदाब्रवीत् ॥ गच्छत्वंघघराकूलेतत्रवैपारसस्तव ॥१५॥ इत्युक्त्वायतिनासा
र्द्धंगृहीत्वाकंटकान्बहून् ॥ यतिनेदर्शयामासपारसानिवकंटकान् ॥ १६ ॥ तदातुसयतीविप्रंनत्वाप्रोवाचनम्रधीः ॥ मयावैद्वादशाब्दां
तंसम्यगाराधितःशिवः ॥ १७ ॥ ततःप्राप्तंशुभंरत्नंतत्तुत्वद्दर्शनेनवै ॥ पारसंबहुधाप्राप्तंमयालोभात्मनाद्विज ॥ १८ ॥ इत्याभाष्यशुभंज्ञानं
प्राप्तोमोक्षमवाप्तवान् ॥ विष्णुशर्मासहस्राब्दमुषित्वाजगतीतले ॥ १९ ॥ सूर्यमाराध्यविधिवद्विष्णोर्मोक्षमवाप्तवान् ॥ सद्विजोवै
ष्णवंतेजोधृत्वावैमासिफाल्गुने ॥ २० ॥ त्रैलोक्यमतपत्स्वामींदेवकार्यपरायणः ॥ सूतउवाच ॥ इत्युक्त्वाभगवाञ्जीवःपुनःप्राहशचीप
तिम् ॥ २१ ॥ फाल्गुनेमासितंसूर्यंसमाराध्यसुखीभव ॥ इत्युक्तोगुरुणादेवोध्यात्वासर्वमयंहरिम् ॥ २२ ॥ पूजनैर्बहुधाकारैर्देवदेवमपूज
यत् ॥ तदाप्रसन्नोभगवान्संभवःसूर्यमण्डलात् ॥ २३ ॥ चतुर्भुजोहिरक्तांगोयथायज्ञस्तथैवसः ॥ पश्यतांसर्वदेवानांशक्रदेहमुपागमत् ॥
॥ २४ ॥ तत्तेजसातदाशक्रःस्वान्तर्लीयस्वकंवपुः ॥ अयोनिस्सद्विजोभूत्वाशचीदेवीतथैवसा ॥ २५ ॥ तदातौमिथुनीभूतौवैष्णवाग्निप्रपी
डितौ ॥ संवत्सरंररमतुर्गंगाकूलेमहावने ॥ २६ ॥ गर्भंधत्तेतदादेवीशचीतुद्विजरूपिणी ॥ भाद्रशुक्लेगुरौवारेद्वादश्यांब्राह्ममण्डले ॥२७॥
प्रादुरासीत्स्वयंविष्णुर्धृत्वासर्वकलांहरिः ॥ चतुर्भुजश्चरक्ताङ्गोरविकुंभसमप्रभः ॥ २८ ॥ तदारुद्राश्चवसवोविश्वेदेवामरुद्गणाः ॥ साध्याश्च
भास्वराःसिद्धास्तुष्टुवुस्तंसनातनम् ॥ २९ ॥ देवाऊचुः ॥ कुलिशध्वजपद्मगदाङ्कुशाभंचरणंतवनाथमहाभरणम् ॥ रमणंमुनिभिर्विधिशं
भुयुतंप्रणमामवयंभवभीतिहरम् ॥ ३० ॥ दरचक्रगदाम्बुजमानधरःसुरशत्रुकठोरशरीरहरः ॥ सचराचरलोकभरश्चपलस्तवनाशकरस्सु
रकार्यकरः ॥ ३१ ॥ नमस्तेशचीनंदनानन्दकारिन्महत्पापसन्तापदुर्लोपहारिन् ॥ सुरारीन्निहत्याशुलोकाँश्चधारिन्स्वभक्त्याघजाताङ्ग ॥

कोटिप्रहारिन् ॥ ३२ ॥ त्वयाहंस्वरूपेणसत्यंप्रपाल्यस्त्वयायज्ञरूपेणवेदःप्ररक्ष्यः ॥ सर्वेयज्ञरूपोभवाँल्लोकधारिञ्छचीनन्दनःशक्रशर्मप्र
सत्तः ॥ ३३ ॥ अनर्पितचरोचिरात्करुणयावतीर्णःकलौसमर्पयितुमुन्नतोज्ज्वलरसास्वभक्तिश्रियम् ॥ हरेःपुनरसुन्दरद्युतिकदम्बसन्दी
पितःसदास्फुरतुनोहृदयकन्दरेशचीनन्दनः ॥ ३४ ॥ विसर्जतिनरान्भवान्करुणयाप्रपाल्यक्षितौनिवेदयितुमुद्भवःपरात्परंस्वकीयंपदम् ॥
कलौदितिजसंभवाधिव्यथाब्धिसुरमग्नगान्समुद्धरमहाप्रभोकृष्णचैतन्यशचीसुत ॥ ३५ ॥ माधुर्य्यैर्मधुभिस्सुगंधवदनःस्वर्णाम्बुजानांवनं
कारुण्यामृतनिर्झरैरुपचितःसत्प्रेमहेमाचलः ॥ भक्ताम्भोधरधारिणीविजयिनीनिष्कंपसत्तावलीदेवीनःकुलदैवतंविजयतेचैतन्यकृष्णोहरिः ॥
॥ ३६ ॥ देवारातिजनैरधर्मजनितैस्संपीडितेयंमहीसंकुच्याशुकलौकलेवरमिदंबीजायहावर्तते ॥ त्वन्नाम्नैवसुरारयोविदलिताःपाताल
गाःपीडिताम्लेच्छाधर्मपराःसुरेशनमनास्तस्मैनमोव्यापिने ॥ ३७ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इत्यभिष्टूयपुरुषंयज्ञेशंचशचीपतिम् ॥ बृहस्प
तिमुपागम्यदेवावचनमब्रुवन् ॥ ३८ ॥ वयंरुद्रामहाभागइमेचवसवोऽश्विनौ ॥ केनकेनांशकेनैवजनिष्यामोमहीतले ॥ ३९ ॥ तत्सर्वंकृपया
देववक्तुमर्हतिनोभवान् ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ अहंवःकथयिष्यामिशृणुध्वंसुरसत्तमाः ॥ ४० ॥ पुरापूर्वभवेचासीन्मृगव्याधोद्विजाधमः ॥
धनुर्बाणधरोनित्यंमार्गेविप्रविहिंसकः ॥४१॥ हत्वाद्विजान्महामूढस्तेषांयज्ञोपवीतकम् ॥ गृहीत्वाहेलयादुष्टोमहाक्रोशस्तुतत्कृतः॥४२॥
ब्राह्मणस्यचयद्द्रव्यंसुधोपममनुत्तमम् ॥ मधुरंक्षत्रियस्यैववैश्यस्यान्नसमंस्मृतम् ॥४३॥ शूद्रस्यवस्तुरुधिरमितिज्ञात्वाद्विजाधमः॥सजघान
त्रिवर्णांश्चब्राह्मणान्बहुलान्खलः ॥ ४४ ॥ द्विजनाशात्सुरास्सर्वेभयभीतास्समन्ततः ॥ परमेष्ठिनमागम्यकथाश्चक्रुश्चकारणम् ॥ ४५ ॥
श्रुत्वाचदुःखितोब्रह्मासप्तर्षीन्प्राहलोकगान् ॥ उद्देशंकुरुतत्रैवगत्वातस्यद्विजोत्तम ॥ ४६ ॥ इतिश्रुत्वामरीचिस्तुवसिष्ठादिभिरन्वितः ।
तत्रगत्वास्थितास्सर्वेमृगव्याधस्यवैवने ॥ ४७ ॥ मृगव्याधस्तुतान्दृष्ट्वाधनुर्बाणधरोबली ॥ उवाचवचनंघोरंहनिष्येहंचनोद्यवै ॥ ४८ ॥
मरीचाद्याविहस्याहुःकिमर्थंहंतुमुद्यतः ॥ कुलार्थंवात्मनोऽर्थंवाशीघ्रंवदमहाबल ॥ ४९ ॥ इत्युक्तस्तान्द्विजःप्राहकुलार्थंचात्मनो
हिते ॥ हन्मियुष्मान्धनैर्युक्तान्ब्राह्मणाँश्चविशेषतः ॥ ५० ॥ श्रुत्वातमाहुस्तेविप्रागच्छशीघ्रंधनुर्धर ॥ विप्रहत्याकृतंपापंभुंजियात्को

विचारय ॥ ५१ ॥ इतिश्रुत्वातुघोरात्मातेषांदृष्ट्वासुनिर्मलः ॥ गत्वावंशजनानाहभूरिपापोमयार्जितः ॥ ५२ ॥ तत्पापं
चभवद्भिश्चगृहणीयंधनंयथा ॥ तेतुश्रुत्वाद्विजंप्राहुर्नवयंपापभोजनाः ॥ ५३ ॥ साक्षीयंभूमिरचलासाक्षीसूर्योऽयमुत्तमः ॥ इति
श्रुत्वामृगव्याधोमुनीनाहकृतांजलिः ॥ ५४ ॥ यथापापंक्षयंयातितथामांज्ञातुमर्हथ ॥ इत्युक्तास्तेनतेप्राहुःशृणुत्वंमंत्रमुत्तमम् ॥ ५५ ॥
रामनामहितज्ज्ञेयंसर्वाघौघविनाशनम् ॥ यावत्त्वत्पार्श्वमायामस्तावत्त्वंजपचोत्तमम् ॥५६॥ इत्युक्त्वातेगताविप्रास्तीर्थात्तीर्थान्तरंप्राति ॥
मरामरामरेत्येवंसहस्राब्दंजजापह ॥ ५७ ॥ जपप्रभावादभवद्वनमुत्पलसंकुलम् ॥ तत्स्थानमुत्पलारण्यंप्रसिद्धमभवद्भुवि ॥ ५८ ॥
ततःसप्तर्षयःप्राप्तावल्मीकात्तंनिराकृतम् ॥ दृष्ट्वाशुद्धंतदाविप्रमूचुस्तेविस्मयान्विताः ॥ ५९ ॥ वल्मीकान्निस्सृतोयस्मात्तस्माद्वाल्मीकिरु
त्तमम् ॥ तवनामभवेद्विप्रत्रिकालज्ञमहामते ॥६०॥ एवमुक्त्वाययुर्लोकंसतुरामायणंमुनिः ॥ कल्पाष्टादशयुक्तंहिशतकोटिप्रविस्तरम् ॥
॥ ६१ ॥ चकारनिर्मलंपद्यंसर्वाघौघविनाशनम् ॥ तत्पश्चात्सशिवोभूत्वातत्रवासमकारयत् ॥ ६२ ॥ अद्यापिसंस्थितःस्वामीमृगव्याधः
सनातनः ॥ शृणुध्वंचसुराःसर्वेतच्चरित्रंहरप्रियम् ॥ ६३ ॥ वैवस्वतेऽन्तरेप्राप्तेचाद्येसत्ययुगेशुभे ॥ ब्रह्मागत्योत्पलारण्यंतत्रयज्ञंचकारह ॥
॥ ६४ ॥ तदासरस्वतीदेवीनदीभूत्वासमागता ॥ तद्दर्शनात्स्वयंब्रह्मामुखतोब्राह्मणंशुभम् ॥ ६५ ॥ बाहुभ्यांक्षत्रियंचैवचोरुभ्यांवैश्य
मुत्तमम् ॥ पद्भ्यांशूद्रंशुभाचारंजनयामासवीर्यवान् ॥ ६६ ॥ द्विजराजस्तथासोमश्चंद्रमानामतोद्विजः ॥ लोकेसर्वातपःसूर्यःकश्यपंवीर्यंहि
पातियः ॥ ६७ ॥ कश्यपोहिद्वितीयोऽसौमरीचिस्तुततोऽभवत् ॥ रत्नानामाकरोयोवैसहिरत्नाकरःस्मृतः ॥ ६८ ॥ लोकान्धरति
योद्रव्यैःसतुधर्मोहिनामतः ॥ गंभीरश्चास्तिसदृशःकोशोयस्यसारित्पातिः ॥ ६९ ॥ लोकान्दक्षतियःकृत्यैःसतुदक्षःप्रजापतिः ॥ ब्रह्मणोऽ
ङ्गाच्चतेजातास्तस्माद्वैब्रह्मणःस्मृताः ॥ ७० ॥ वर्णधर्मेणतेसर्वेवर्णात्मानश्चवैक्रमात् ॥ दक्षस्यमनसोजाताःकन्याःपंचशतंततः ॥ ७१ ॥
विष्णुमायाप्रभावेनकलाभूताःस्थिताभुवि ॥ तदातुभगवान्ब्रह्मासोमायाश्विनिमण्डलम् ॥ ७२ ॥ सप्तविंशद्गणंश्रेष्ठंददौलोकविवृद्धये ॥
कश्यपायादितिगणंक्षत्ररूपंत्रयोदशम् ॥ ७३ ॥धर्मायकीर्तिप्रभृतिददौसचमहामुनिः ॥ नानाविधानिसृष्टानिचासन्वैवस्वतेऽन्तरे ॥ ७४ ॥

तेषांपतिस्त्वयंदक्षोऽभूद्विधेराज्ञयाभुवि ॥ तत्रवासःस्वयंदक्षःकृतवान्यज्ञतत्परः॥७५॥सर्वैर्देवगणादक्षंनमस्कृत्यचरंतिहि ॥ भूतनाथोमहादे
वोननंनामकदाचन॥७६॥ तदाक्रुद्धःस्वयंदक्षःशिवभागंनदत्तवान् ॥ मृगव्याधःशिवःक्रुद्धोवीरभद्रोबभूवह ॥ ७७॥ त्रिशिराश्चात्रिनेत्रश्चात्रि
पदस्तत्रचागतः ॥ तेनैवपीडितादेवामुनयःपितरोऽभवन् ॥ ७८ ॥ तदावैयज्ञपुरुषोभयभीतःसमंततः ॥ मृगभूतोययौतूर्णंदृष्ट्वाव्याधःशिवो
भवत् ॥ ७९॥ रुद्रव्याधेनसमृगोविभिन्नाङ्गोबभूवह ॥ तदातुभगवान्ब्रह्मातुष्टावमधुरस्वरैः ॥८०॥ संतुष्टश्चमृगव्याधोयंज्ञंपूर्णमकारयत् ॥
तुलाराशिस्थितेभानौतंरुद्रंचंद्रमण्डले ॥८१॥ स्थापयित्वास्वयंब्रह्मासप्तविंशद्दिनात्मके ॥ प्रययौसत्तलोकंवैसरुद्रश्चंद्ररूपवान् ॥ ८२ ॥
इतिश्रुत्वावीरभद्रोरुद्रोहर्षितमानसः ॥ स्वांशंदेहात्समुत्पाद्याद्विजगेहमचोदयत् ॥ ८३ ॥ विप्रभैरवदत्तस्यगेहेगत्वासवैशिवः ॥ तत्पुत्रोऽ
भूत्कलौघोरेशंकरोनामविश्रुतः ॥ ८४ ॥ सबालश्चगुणीवेत्ताब्रह्मचारीबभूवह ॥ कृत्वाशंकरभाष्यंचशैवमार्गमदर्शयत् ॥ ८५ ॥ त्रिपुण्ड्र
श्चाक्षमालाचमंत्रंपंचाक्षरंशुभम् ॥ शैवानांमंगलकरंशंकराचार्यनिर्मितम्॥८६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रातिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापर
पर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेकृष्णचैतन्यशंकराचार्यसमुत्पत्तिवर्णनोनामदशमोऽध्यायः ॥१० ॥ ॥ छ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ पुरातु
नैमिषारण्येविप्रश्चाजगरोऽभवत्॥वेदान्तशास्त्रनिपुणोज्ञानवाञ्छंभुपूजकः॥१॥ द्वादशाब्दान्तरेरुद्रस्तुष्टोऽभूत्पार्थिवार्चनात्॥तदागत्यददौ
ज्ञानंजीवन्मोक्षत्वमागतः॥२॥संकर्षणंसमाराध्यतज्ज्ञानेनद्विजोत्तमः ॥तुष्टावपुष्कलाभिश्चस्तुतिभिःपरमेश्वरम् ॥३॥अजगरउवाच॥सदैव्यं
प्रधानंपरंज्योतिरूपंनिराकारमव्यक्तमानन्दनित्यम् ॥त्रिधातत्तुजातंत्रिलिंगैक्यभिन्नंपुमान्सत्वरूपोरजोरूपनारी ॥४॥ तयोर्यत्तुशेषंतमोरू
पमेवततश्शेषनाम्नेनमस्तेनमस्ते॥रजश्चादिभूतोगुणस्सैवमायातथामध्यभूतोनरस्सत्वरूपम्॥५॥ तथैवान्तभूतोनपुंस्कंतमोवत्सदैवाद्यना
गेशतुभ्यंनमस्ते॥नराधाररूपोभवान्कालकर्तानराकर्षणस्त्वंहिसंकर्षणश्च ॥६॥ रमन्तेमुनीशास्त्वयिब्रह्मधाम्निनमस्तेनमस्तेपुनस्तेनमोऽ
स्तु॥नराङ्गेषुचाधारभूताशिवायास्मृतायोगनिद्राहिशक्तिस्त्वदीया ॥७॥जीवउवाच ॥ एवंहिसंस्तुतोदेवोद्विजंचाजगरंप्रभुः॥सायुज्यंकृतवा
न्साङ्गेरुद्रःसर्पोहिसोऽभवत् ॥ ८ ॥ फणासहस्रसहितोगौराङ्गोगौरविग्रहः ॥ क्षीराब्धौमंदिरंयस्यबभूवचगुणाकरम् ॥ ९ ॥ तंसर्पाख्यंमहा

रुद्रंप्रत्यागत्यात्मभूःस्वयम् ॥ कर्कराशिस्थितेसूर्येचंद्रेभगणमण्डले ॥ १० ॥ तंरुद्रंस्थापयामासचंद्रमाःसतुचाभवत् ॥ इतिश्रुत्वाशेषना
गोरुद्रःश्रीगुरुभाषितम् ॥ ११ ॥ वचनंसप्रसन्नात्मातेजउत्पाद्यवैमुखात् ॥ विंध्याद्रौजनयामासदेवदत्तद्विजगृहे ॥ १२ ॥ गिरिशर्मासवै
विप्रोविजित्यविदुषांगणान् ॥ काशीपुरींसमायातःशिष्योभूच्छंकरस्यवै ॥ १३ ॥ इतितेकथितंविप्रयथारुद्रोबभूवह ॥ पुनःशृणुकथांवि
प्रयथाजीवेनभाषिताम् ॥ १४ ॥ जीवउवाच ॥ प्रयागेचपुराह्यासीद्ब्राह्मणोहरिसेवकः ॥ मंदभाग्योदरिद्रार्तोनैर्ऋतोनामविश्रुतः ॥ १५ ॥
महत्कष्टेनतस्यैवभिक्षाप्राप्तादिनान्तके ॥ नैर्ऋतःपुत्रपत्नीकोदरिद्रार्तोदिनेदिने ॥ १६ ॥ एकदानारदोयोगीसंप्राप्तोवैष्णवप्रियः ॥ पूजि
तस्तेनविप्रेणविष्णुलोकमुपाययौ ॥ १७ ॥ दृष्ट्वानारायणंदेवंनमस्कृत्यपुनःपुनः ॥ वचनंप्राहनम्रात्मासदैवभगवत्प्रियः ॥ १८ ॥ भगव
न्येसुराःसर्वेसदात्वत्पूजनेरताः ॥ तेषांभक्ताश्चयेभूमौधनधान्यसमन्विताः ॥ १९ ॥ त्वद्भक्ताश्चमयादृष्टादरिद्रार्ताःसदाभुवि ॥ किमर्थंब्रूहि
मेस्वामिञ्जनार्दननमोस्तुते ॥ २० ॥ इत्युक्तोनारदेनैवभगवान्भक्तवत्सलः ॥ तमाहवचनंरम्यंतच्छृणुष्वसुरोत्तम ॥ २१ ॥ मद्भक्तोभग
वान्ब्रह्मादृष्ट्वानारायणप्रियान् ॥ जनाँश्चस्ववशीकृत्यलोककार्यंकरोतिहि ॥ २२ ॥ धर्मोऽधर्मस्तेनकृतोधर्मोवेदमयःस्मृतः ॥ सप्तलोकाश्च
धर्मस्यनिर्मितास्तेनधीमता ॥ २३ ॥ भूर्भुवःस्वोमहश्चैवजनश्चैवतपस्तथा ॥ सत्यंतथैवक्रमतोनृणांद्विगुणदंसुखम् ॥ २४ ॥ अधर्मोवेदर
हितोभुविशब्दान्यकर्तृकः ॥ येशब्दाश्चमहावाण्यादूषितास्तेहिलोकगाः ॥ २५ ॥ वेदेतराःपापमयोदैत्यवृद्धिकराःसदा ॥ अधर्मःसतुवि
ज्ञेयःसप्तलोकाश्चतस्यवै॥२६॥भूमिगर्तेषुविधिनानिर्मिताःसुखदायकाः॥अतलंवितलंचैवसुतलंचतलातलम्॥२७॥महातलंरसाचैवपातालं
चान्यधर्मजम् ॥ अन्यधर्मोह्यधर्मश्चदेवास्त्वन्येहितेऽसुराः ॥ २८ ॥ धर्मपक्षाःसुराज्ञेयाअसुराश्चान्यधर्मजाः ॥ तयोर्विहीनोयोधर्मोदेवैर्दैत्यै
श्चदूषितः ॥ २९ ॥ विधर्मःसतुविज्ञेयस्तत्रलोकाव्यथाकुलाः ॥ तामिस्रमंधतामिस्रंकुंभीपाकंचरौरवम् ॥३०॥ महारौरवएवापितथामूर्तिर ॥
यस्तथा ॥ इक्षुयंत्रंशाल्मलंचह्यसिपत्रवनंतथा ॥ ३१ ॥ ज्ञेयमित्येवरचितंविधिनाचैकविंशतिः ॥ ब्रह्माण्डोऽयंलोकमयःपरंतस्माच्चमत्प
दम् ॥ ३२ ॥ मद्भक्ताभूतलेयेवैतेगच्छंतिपरंपदम् ॥ देवभक्ताश्चयेलोकाःसप्तलोकान्व्रजंतिते ॥ ३३ ॥ येतुवैतामसालोकादैत्यपूजनतत्प

रा: ॥ तेगच्छंतिमहीलोकानतलादिमयाँस्तथा ॥ ३४ ॥ पातालाद्योजनंलक्षमधोलोकःप्रकीर्तितः ॥ विधर्मंततपरालोकास्तेगच्छंतिह्यधो
गतिम् ॥ ३५ ॥ अतोवैविधिनाश्रेष्ठामद्भक्ताश्चदरिद्रगाः ॥ येमद्भक्ताःसुरान्पूर्वंपूजयित्वाभजंतिमाम् ॥ ३६ ॥ लक्ष्मीवंतश्चतेज्ञेयाभुक्ति
मुक्तिपरायणाः ॥ प्रयागेनैर्ऋतोविप्रस्त्यक्त्वादेवान्ममप्रियान् ॥३७॥ भजत्यनन्यभावेनतस्मात्सहिदरिद्रवान्॥देवैर्दत्तंहियद्द्रव्यंभोक्तव्यं
सर्वदाजनैः ॥३८॥ मयादत्तंहियद्वस्तुब्रह्माण्डेनास्तिनारद ॥ अतोमदाज्ञयाविप्रदेहितस्मैवरंशुभम् ॥ ३९ ॥ इत्युक्तोनारदोयोगीहरिणावि
श्वकारिणा ॥ द्विजपत्नीस्थितागेहेतत्रप्राप्यवचोऽब्रवीत् ॥ ४० ॥ वरंवरयहेसाध्वित्वयायद्वांछितंहृदि ॥ साहदेहिवरंस्वामिन्भूपराज्ञीभ
वाम्यहम् ॥ ४१ ॥ इत्युक्त्वावचनंतत्रदिव्यरूपाबभूवसा ॥ आगतस्तत्रनृपतिर्गृहीत्वागेहमाययौ ॥ ४२ ॥ सायंकालेतुसंप्राप्तेद्विजस्तत्रस
मागतः ॥ नारदस्तंवचःप्राहशृणुविप्रहरिप्रिय ॥ ४३ ॥ वरदानाच्चतेपत्नीभूपराज्ञीहिवर्तते ॥ त्वयाकिंवांछितंवस्तुमत्तःप्राप्यसुखीभव ॥
॥ ४४ ॥ इतिश्रुत्वादैववशोवचःप्राहरुषान्वितः ॥ क्रोष्ट्रीभवेच्चमत्पत्नीदेहिविप्रवरंमम ॥ ४५ ॥ इत्युक्तवचनात्क्रोष्ट्रीसाबभूवद्विजप्रिया ॥
एतस्मिन्नंतरेप्राप्तस्तत्पुत्रोगुरुपूजकः ॥ ४६ ॥ श्रुत्वातत्कारणंसर्वंनारदंसवचोऽब्रवीत् ॥ मममातायथास्वामिंस्तथाशीघ्रंवराद्भवेत् ॥४७॥
एतत्त्रिभिर्वरैःप्राप्तैर्देवमायाविमोहितैः ॥ तदातुनारदोदुःखीनैर्ऋतंप्राहवैवचः ॥ ४८ ॥ ब्रह्माण्डोऽयंदेवमयोभवस्तस्यमहेश्वरः ॥
अतोभवंभजाशुत्वंसतेकार्यंकरिष्यति ॥ ४९ ॥ इत्युक्तवचनोविप्रोभवंतंपार्थिवार्चनैः ॥ तुष्टावपरयाभक्त्यावर्षमात्रंहिनैर्ऋतः ॥ ५० ॥
तदाप्रसन्नोभगवान्महेशोभक्तवत्सलः ॥ कुबेरसदृशंदिव्यंददौतस्मैमहद्धनम् ॥ ५१ ॥ तद्धनेनसवैविप्रोधर्मकार्यंचकारह ॥
प्रसिद्धोऽभून्महीपृष्ठेनाम्नापुण्यजनोधनैः ॥ ५२ ॥ शिवभक्तिप्रभावेनप्राप्यद्रव्यमकंटकम् ॥ सहस्राब्दवपुर्भूत्वात्यक्त्वाप्राणान्दिवंययौ ॥
॥५३॥ वृषराशिस्थितेसूर्येराजाचंद्रस्यसोमवत् ॥ नैर्ऋतोनामविख्यातोरुद्रःसर्वजनप्रियः ॥५४॥ इतिश्रुत्वानैर्ऋतस्तुभृगुवर्यगुरूदितम्॥
स्वांशाद्भूतलमागम्यगिरिनालगिरौवने ॥५५॥ योगिनःसिद्धसांख्यस्यपुत्रोऽभूद्वनवासिनः ॥ वनशर्मेतिविख्यातोवेदशास्त्रपरायणः ॥५६॥
द्वादशाब्दवपुर्भूत्वाजित्वाविद्वज्जनान्बहून् ॥ काशीमागम्यतत्त्वार्थीशंकराचार्यमुत्तमम् ॥ ५७ ॥ प्रणम्यतस्याशिष्योऽभूद्वनशर्माविशा

 रदः ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ वसुशर्माद्विजःकश्चिन्माहिष्मत्यांपुराभवत् ॥ ५८ ॥ शिवव्रतपरोनित्यंपुत्रार्थीपार्थिवार्चकः ॥ चतु
 र्विंशतिवर्षाणिपूजतस्तस्यधीमतः ॥ ५९ ॥ व्यतीतानिसुरास्तत्रनप्रसन्नोऽभवच्छिवः ॥ तदातुदुःखितोविप्रोवह्निंप्रज्वाल्यभैरवम् ॥६०॥
जुहावस्वांगमांसानिमुखतश्चरणान्तिकम् ॥ नप्रसन्नोभवद्रुद्रस्तदाविप्रःशुचान्वितः ॥ ६१ ॥ गृहीत्वाचोत्तमंमेषंसंस्कारंकृतवाञ्छुचिः ॥
तेनमेषेणसहितोज्वलदग्नौसमाययौ ॥ ६२ ॥ प्रसन्नोभगवान्रुद्रस्तत्रागत्यगणैर्युतः ॥ स्वरूपंदर्शयामासशुद्धस्फटिकसुन्दरम् ॥ ६३ ॥
वरंब्रूहिवचःप्राहवसुशर्माणमुत्तमम् ॥ तच्छ्रुत्वासप्रसन्नात्मानत्वापार्वतिवल्लभम् ॥ ६४ ॥ प्रश्रयावनतोभूत्वावचनंप्राहशंकरम् ॥ देहिमे
तनयंस्वामिञ्छरणागतवत्सल ॥ ६५ ॥ इत्युक्तश्शंकरस्तेनविहस्योवाचतंद्विजम् ॥ पुत्रदातास्वयंब्रह्माभाग्यकर्तापरात्परः ॥ ६६ ॥
तुभ्यंचशतजन्मान्तंतेनपुत्रोननिर्मितः ॥ तस्मादहंसुतंस्वांशात्तवविप्रददामिभोः ॥ ६७ ॥ इत्युक्त्वास्वमुखात्तेजोनिराकृत्यमहेश्वरः ॥ त
त्पत्न्यांजनयामाससकाशाद्वसुवर्मणः ॥ ६८ ॥ दशमासान्तरेजातःसुपुत्रोमधुराननः ॥ अजस्यैवपदश्चैकोद्वितीयोनरवत्ततः ॥ ६९ ॥
अजैकपादइतिसप्रसिद्धोऽभून्महीतले ॥ चतुश्शताब्दवपुषिप्राप्तेतस्मिन्सुतेप्रिये ॥ ७० ॥ संप्राप्तोभगवान्मृत्युस्तदारोगगणैर्युतः ॥ तस्य
तैरभवद्युद्धमजैकचरणस्यवै ॥ ७१ ॥ वर्षमात्रेणतान्सर्वाञ्जित्वामल्लरणोत्कटः ॥ मृत्युंजयःसवैनाम्नाप्रसिद्धोऽभून्महीतले ॥ ७२ ॥ दुः
खितोभगवान्मृत्युस्तेनविप्रेणनिर्जितः ॥ परमेष्ठिनमागम्यकथयामासकारणम् ॥ ७३ ॥ तदातुभगवान्ब्रह्मासर्वदेवगणैर्युतः ॥ कुंभगे
द्युमणौदेवेचंद्रमण्डलगंनृपम् ॥ ७४ ॥ तंद्विजंचचकाराशुरुद्ररूपंभयापहम् ॥ सूतउवाच ॥ इतिश्रुत्वामहादेवःसविप्रश्चतदाजपाद् ॥
॥७५॥पुरींमाहिष्मतींप्राप्तःकलिशुद्धिकरःप्रभुः॥पुरीशर्मेतिविख्यातोयतिदत्तस्यवैसुतः ॥७६॥ षोडशाब्दवपुर्भूत्वाजित्वावेदपरायणान् ॥
शंकराचार्यमागम्यतस्याशिष्योबभूवह ॥७७॥ इतितेकथितंविप्रयथामृत्युंजयोभवत् ॥२८॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रातिसर्गपर्वणिचतु
र्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेआनंदगिरिवनशर्मपुरीशर्मवर्णनंनामएकादशोऽध्यायः ॥११॥छ॥ सूतउवाच॥पुनःशृणुकथांर ॥१
म्यांप्रयागेजीवभाषिताम् ॥ हिर्बुनामपुराचासीद्दानवोलोककंटकः ॥१॥ निकुंभान्वयसंभूतःशक्रतुल्यपराक्रमः ॥ सहस्राब्दंतपःकृत्वाताप

यामासवैसुरान् ॥ २ ॥ तदालोकपतिर्ब्रह्मालोकरक्षार्थमुद्यतः ॥ वरंब्रूहीतिवचनमुवाचदनुजेश्वरम् ॥ ३ ॥ नमस्कृत्याविधातारंवचनंप्राहन
म्रधीः ॥ यदिदेयोवरःस्वामिंस्त्वयाविश्वकृताविभो ॥४ ॥ मरणंनचमेभूयात्त्वत्कृतैश्वचराचरैः ॥ इत्युक्तस्सतथेत्युक्त्वाब्रह्मलोकमुपाययौ
॥५॥ दानवस्सतुरौद्रात्माजित्वास्वर्गनिवासिनः ॥ आहूयदानवान्दैत्यान्विवरेभ्यःप्रसन्नधीः ॥६॥ स्वर्गेनिवासयामासतेदेवाभूतलीकृताः ॥
लक्षाब्दंचसुरास्सर्वेबुभुजुःपरमापदः ॥ ७ ॥ एकदानारदोधीमान्दृष्ट्वादेवांस्तथागतान् ॥ वचनंप्राहयोगात्माभजध्वंलोकशंकरम् ॥ ८ ॥
सदेवश्चमहादेवोब्रह्माण्डेशोविपत्तिहा ॥ इतिश्रुत्वातुवचनंतेदेवाविस्मयान्विताः ॥ ९ ॥ पार्थिवैःपूजयामासुर्देवदेवमुमापतिम् ॥
गतैकादशवर्षाश्चतेषांपूजनकारिणाम् ॥१०॥ तदाप्रसन्नोभगवान्महेशोलोकशंकरः ॥ ज्योतिर्लिंगमयोभूत्वालोकाँस्त्रीन्समदाहयत् ॥११॥
येतुवैदेवभक्ताश्चशेषाश्चासन्महाभये ॥ अन्येतुदानवैस्सार्द्धंभस्मीभूताबभूविरे ॥ १२ ॥ एतस्मिन्नंतरेब्रह्माविष्णुनासहहर्षितः ॥
तुष्टावसमहारुद्रंस्तोत्रैस्सामसमुद्भवैः ॥ १३ ॥ मिथुनस्थेदिवानाथेशशिमण्डलभूपतिम् ॥ हिर्बुध्नंचमहारुद्रंचकारसुरहेतवे ॥ १४ ॥
इतिश्रुत्वासहिर्बुध्नोदेवकार्यार्थमुद्यतः ॥ हिमालयेगिरौरम्येपुत्रोऽभूत्साद्यकर्मणः ॥ १५ ॥ पतिरूपःकलाभिज्ञोभारतीशइतिश्रुतः ॥
सजित्वाविदुषांवृंदान्काशीनगरमागतः ॥ १६ ॥ शंकराचार्यमागम्यशिष्योऽभूत्तेननिर्जितः ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ मयपुत्रः
स्मृतोमायीतपोघोरंचकारह ॥ १७ ॥ पदैकेनस्थितःसूर्य्येसहस्राब्दंप्रयत्नतः ॥ सलोकाँस्तापयामासतपसालोकवासिनः ॥ १८ ॥
तदाप्रसन्नोभगवान्परमेष्ठीपितामहः ॥ त्रयोग्रामास्तत्प्रियार्थंक्रमाद्वैतेननिर्मिताः ॥ १९ ॥ सौवर्णस्वर्गसदृशंपुरंषोडशयोजनम् ॥
तदधोयोजनान्तेचराजतंचभुवर्मयम् ॥ २० ॥ तदधोयोजनान्तेचभूर्लोकमिवचायसम् ॥ एवंपुरनिवासिन्योदैत्यानांयोषितोमुदा ॥ २१ ॥
शतकोटिमितादैत्याधर्मात्मानोनिवासिनः ॥ गृहीत्वायज्ञभागंचदेवतुल्याबभूविरे ॥ २२ ॥ तदानिर्बलिनोदेवाःक्षुधयापीडिताःप्रभुम् ॥
भगवन्तंमहाविष्णुंतुष्टुवुःपरयागिरा ॥ २३ ॥ चतुर्युगसमूहानांवर्षाणांभगवन्प्रभो ॥ अधिकारविहीनाश्चवर्तन्तेस्वर्गमण्डले ॥ २४ ॥
तामसांतरमेवापिषोडशैवचतुर्युगम् ॥ व्यतीतानिमहाविष्णोमायिनांदुःखभुंजताम् ॥ २५ ॥ इतिश्रुत्वावचस्तेषांभगवान्मधुसूदनः ॥

दृष्ट्वासंस्कृतवार्तायांदैत्यान्धर्मपरायणान् ॥२६॥ बौद्धरूपस्स्वयंजातःकलौप्राप्तेभयानके ॥ अजिनस्यद्विजस्यैवसुतोभूत्वाजनार्दनः॥२७॥
वेदधर्मपरान्विप्रान्मोहयामासवीर्यवान् ॥ निर्वेदाःकर्मरहितास्त्रिवर्णास्तामसान्तरे ॥ २८ ॥ षोडशेचकलौप्राप्तेवभूवुर्यज्ञवर्जिताः ॥
तदादैत्यारुषाविष्टास्सर्वेत्रिपुरवासिनः ॥२९॥ मनुजान्पीडयामासुर्निर्यज्ञान्वेदवर्जितान् ॥ क्षयंजग्मुर्नरास्सर्वेकल्पान्तेदैत्यभक्षिताः॥३०॥
पुनस्सत्ययुगेप्राप्तेकैलासेगुह्यकालये ॥ देवैश्चाराधितःशंभुस्सर्वलोकशिवंकरः ॥ ३१ ॥ ज्योतिर्लिंगंवपुःकृत्वातत्रतस्थौभयंकरः ॥
एतस्मिन्नंतरेदेवाःप्रसन्नास्तामसान्तरे ॥ ३२ ॥ भूमेस्सारंगृहीत्वातेरथंकृत्वाविधानतः ॥ चंद्रभास्करयोस्साराच्चक्रेकृत्वातथैवच ॥ ३३॥
सुमेरोश्चतथासारात्केतुंकृत्वारथस्यवै ॥ ददौशिवायमहतेयानंस्यन्दनरूपितत् ॥ ३४ ॥ तदाब्रह्मास्वयंप्राप्यबभूवरथसारथिः ॥
वेदाश्चवाजिनश्चासन्देवदेवस्यवैरथे ॥ ३५ ॥ लोकालोकगिरेःसारोधनुश्चासीन्महात्मनः ॥ घोरंचाजगवंनामप्रसिद्धमभवद्धनुः ॥ ३६ ॥
सत्यंचकारभगवांस्तद्धनुःकठिनंमहत् ॥ भग्नीभूतमभूच्चापंदेवदेवस्यवैरुषा ॥ ३७ ॥ विस्मितोभगवान्विष्णुस्सारंस्वर्गस्यवैतदा ॥
गृहीत्वाशुधनुर्दिव्यंपिनाकंसचकारह ॥ ३८ ॥ सज्यंजातंचरुद्रेणपुष्टिभूतंमहद्धनुः ॥ तदाब्रह्मर्षयस्तुष्टास्तुष्टुवुर्मनसाहरम् ॥ ३९ ॥
पिनाकीतिचतन्नाम्नाप्रसिद्धोभून्महेश्वरः ॥ गुणश्चापस्यवैशेषःशक्रोबाणस्तदाभवत् ॥४०॥ शरपक्षौवह्निवायूशल्यंविष्णुःसनातनः॥तेनबा
णेनदैत्यानांकोटिसंख्यामृताचखे॥४१॥त्रिपुरंदाहयामासमायिनापालितंशिवः॥भस्मीभूतेपुरेघोरेतदालोकपतिर्विधिः ॥ ४२ ॥ पिनाकिनं
महारुद्रंमीनराशिस्थितेरवौ॥शशिनोमण्डलस्यैवराजातंसचकारह ॥४३॥ स्वाधिकारांस्तदादेवाअवापुस्तामसान्तरे ॥ सूतउवाच ॥ इति
श्रुत्वापिनाकीचस्वमुखात्स्वांशमुत्तमम् ॥ ४४ ॥ समुत्पाद्यहरद्वारेहिमसानौचकारह ॥ मच्छंदोनामतत्रैवयोगीशंभुपरायणः ॥ ४५ ॥
गोरखस्यगुरुर्योवैतन्मुखेतेजआविशत् ॥ रंभानाम्नैवतत्रैवस्ववेश्याकामरूपिणी ॥ ४६ ॥ मच्छंदंचवशीकृत्यबुभुजेस्मरविह्वला ॥ तयो
स्सकाशाद्वैजातस्सपुत्रोरुचिराननः ॥ ४७ ॥ नाथशर्मेतिविख्यातोविद्वाञ्च्छ्रेष्ठतरोऽभवत् ॥ सजित्वापंडितान्भूमौपुरींकाशींसमागतः ॥
॥ ४८ ॥ शंकराचार्यविजितस्तस्यशिष्योबभूवह ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ चाक्षुषांतरसंप्राप्तेद्वादशेद्वापरेयुगे ॥ ४९ ॥ क्षत्रियैस्तालजंघीयैर्ब्रा

ह्मणाभृगुवंशजाः ॥ विनाशिताःकुरुक्षेत्रेगृहीत्वातद्धनंबहु ॥ ५० ॥ बुभुजुर्बलवंतस्तेदैत्यपक्षामहाधमाः ॥ कस्यचित्तुमुनेःपत्नीगुर्विणीच भयान्विता ॥ ५१ ॥ हिमतुंगेसमागम्यतद्गर्भमुनिसंभवम् ॥ शतवर्षंददौदेवीतपसाज्ञानरूपिणी ॥ ५२ ॥ मातुरूरुसुतोभित्त्वाततोजातो महीतले ॥ तेजसातस्यपुत्रस्यभस्मीभूतमभूज्जगत् ॥ ५३ ॥ तदातुसकलादेवाःपुरस्कृत्यप्रजापतिम् ॥ वज्रस्थितश्चवैतालस्समाजग्मुर्भ यातुराः ॥ ५४ ॥ पितृभिर्दैवतैर्बालस्समाज्ञातोहिमाचले ॥ लोकनाशकरंतेजोजलमध्येसचाक्षिपत् ॥ ५५ ॥ जलदेवीचवडवाभूत्वातत्तेज उत्तमम् ॥ पीत्वाववामतत्रैवपीडितारौद्रतेजसा ॥ ५६ ॥ तदागत्यस्वयंब्रह्मात्रिकुटोयत्रवैगिरिः ॥ तदधःसागरेघोरेस्थापयामासलोकपः ॥ ५७ ॥ मेषगेद्युमणौप्राप्तेशशिमण्डलगंप्रभुम् ॥ तंरुद्रंसचकाराशुपरमेष्ठीपितामहः ॥ ५८ ॥ ऊरुजातात्स्मृतोवोर्वोदहनोल्लोकदाहतः ॥ वडवामुखतोजातोवाडवोनामसप्रभुः ॥५९॥ सूतउवाच ॥ इतिश्रुत्वातुदहनोगुरुवाक्यंमनोहरम् ॥ स्वमुखात्तेजउत्पाद्यकुरुक्षेत्रंचकारह ॥ ॥ ६० ॥ सारस्वतस्यविप्रस्यगृहेजातस्सवैशिवः ॥ क्षेत्रशर्मेतिविख्यातोविद्वच्छ्रेष्ठोबभूवह ॥ ६१ ॥ शंकराचार्यमागम्यशिष्योभूत्वापरा जितः ॥ ब्रह्मचर्यव्रतीकाश्यांतस्थौशंभुपरायणः ॥ ६२ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ एकार्णवेपुराजातेनष्टेस्थावरजंगमे ॥ शताब्देब्रह्मणःप्राप्तेऽ व्यक्तजन्मनिलोकगे ॥ ६३ ॥ अव्यक्तंप्रकृतिर्मायापीत्वासर्वजलंमुदा ॥ महाकालीस्वयंमूर्तिरंधकारस्वरूपिणी ॥ ६४ ॥ एकावभूवतत्रैव प्राकृतेकल्पदारुणे ॥ चतुर्युगानांकोटीनांत्रयाणांदारुणेलये ॥ ६५ ॥ षष्टिलक्षयुतानांचकालस्तत्रव्यतीतवान् ॥ तदासाप्रकृतिर्देवीनित्य शुद्धासनातनी ॥ ६६ ॥ स्वेच्छयाचस्वरूपंस्वंमहागौरमनुत्तमम् ॥ पंचवक्त्रंदशभुजंत्रिनेत्रंचदधौशिवा ॥६७॥ भालनेत्रेणसामातासूक्ष्मते जोददर्शह ॥ शून्यभूतंपरंनित्यमविकारिनिरंजनम् ॥६८॥ तदादिक्षुगतंब्रह्मस्वभुजैःप्रकृतिःपुरा ॥ गृहीतुमिच्छतीतत्रनसमर्थाबभूववै ॥ ॥ ६९ ॥ विस्मिताप्रकृतिर्मातापंचवक्त्रैःसनातनम् ॥ तुष्टावपरयाभक्त्याचिरंकालात्परात्परम् ॥ ७० ॥ धातुशब्दैःप्राङ्मुखजैः प्रत्ययैर्याम्यवक्त्रजैः ॥ सुविभक्तिमयैःशब्दैर्मुखपश्चिमजैःस्थिरा ॥ ७१ ॥ तिङ्विभक्तिमयैर्नित्यामुखोत्तरमयैर्मुदा ॥ नभोवक्त्रमयैः शब्दैर्वर्णमात्रैर्निरंजनम् ॥ ७२ ॥ सच्चिदानंदघनकंपूर्णब्रह्मसनातनम् ॥ तुतोषतत्तुसर्वज्ञंपंचवक्त्रेषुचागमत् ॥ ७३ ॥ पुरुषत्वमभू

द्ब्रह्मस्वयंभूनामचाभवत् ॥ अव्यक्तात्प्रकृतेर्जातोऽव्यक्तजन्माहिसस्मृतः ॥ ७४ ॥ तस्यहेतोःस्वयंदेवीवरदालोकरूपिणी ॥ महा
लक्ष्मीश्वपूर्वार्द्धाज्जाताषोडशलोकिनी ॥ ७५ ॥ अष्टादशभुजास्तस्यालोकरक्षणतत्पराः ॥ दृष्ट्वातदद्भुतंरूपंस्वयंभूर्विस्मयान्वि
तः ॥ ७६ ॥ प्रविश्यबहुधाभूत्वानान्तंतस्याजगामह ॥ बृहत्वाद्बहुरूपत्वाद्ब्रह्मानामेतिविश्रुतः ॥ ७७ ॥ श्रमितोभगवान्ब्रह्मासत्यलो
कमुपास्थितः ॥ मुखेभ्यउद्भवैर्देवोवेदैस्तुष्टावशंकरम् ॥ ७८ ॥ चिरंकालंतदंगाद्वैनदीनदसमुद्भवः ॥ एकार्णवंतदाजातंशेतेतत्रस्व
यंप्रभुः ॥ ७९ ॥ सहस्रयुगपर्यंतमुषित्वाऽव्यक्तभूःस्वयम् ॥ सत्यलोकमुपागम्यपुनःसृष्टिंचकारह ॥ ८० ॥ अनन्ताःसृष्टयश्चासन्गणरू
पाःपृथक्पृथक् ॥ ताभिर्व्यक्तमभूत्सर्वंमहालक्ष्मीमयंजगत् ॥ ८१ ॥ दृष्ट्वाबहुत्वंसृष्टीनांमहालक्ष्मीःसनातनी ॥ विस्मिताभूच्चसर्वेशंभग
वन्तमुपाययौ ॥ ८२ ॥ नत्वोवाचवचोरम्यंकृष्णमव्यक्तमंगलम् ॥ भगवान्नित्यशुद्धात्मन्नराश्चासन्महत्तराः ॥ ८३ ॥ कथंतेषांचगणनाकर्त
व्याचमयासदा ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्याद्विधाभूतश्चसोऽव्ययः ॥८४॥ पूर्वार्द्धात्सतुरक्ताङ्गःपरार्द्धाद्गौररूपवान् ॥ चतुर्भुजस्सरक्तांगोगौरव
र्णश्चतुर्भुजः ॥ ८५ ॥ सर्वसृष्टिगणानांचसईशोभगवान्भवः ॥ गणेशोनामविख्यातश्चेश्वरस्सतुविश्रुतः ॥ ८६ ॥ परश्चतुर्भुजोयोवैयोगि
ध्येयोनिरंजनः ॥ एकदाविधितोजातःशिवःपार्वतिवल्लभः ॥ ८७ ॥ गणेशंपूजयामाससहस्राब्दंप्रयत्नतः ॥ तदाप्रसन्नोभगवान्गणेशःशर्व
पूजकः ॥ ८८ ॥ वरंवरयतेप्राहपार्वतीसहितंहरम् ॥ प्रसन्नात्माभवःसाक्षात्तुष्टावचविनम्रधीः ॥ ८९ ॥ शिवउवाच ॥ नमोविष्णुस्वरूपाय
गणेशायपरात्मने ॥ चतुर्भुजायरक्ताययज्ञपूर्णकरायच ॥ ९० ॥ विघ्नहंत्रेजगद्भर्त्रेसर्वानन्दप्रदायिने ॥ सिद्धीनांपतयेतुभ्यंनिधीनांपतये
नमः ॥ ९१ ॥ प्रसन्नोभवदेवेशपुत्रोभवममाप्रियः ॥ इतिश्रुत्वादिपूज्यस्तुगणेशोभक्तवत्सलः ॥ ९२ ॥ पार्वत्याःसर्वदेहाच्चुतेजोभूतात्समुद्भ
वः ॥ तदाकैलासशिखरेसर्वैर्देवास्सवासवाः ॥ ९३ ॥ मंगलार्थमुपाजग्मुर्देवदेवस्यमन्दिरे ॥ महोत्सवश्चतत्रासीत्सर्वलोकसुखावहः ॥९४॥
एतास्मिन्नंतरेतत्रसूर्यपुत्रःशनिःस्वयम् ॥ क्रूरदृष्टिःसमायातःकालात्मादेवमण्डपे ॥ ९५ ॥ तस्यदर्शनमात्रेणसबालोविशिराह्यभूत् ॥ हा ॥१
हाकारोमहाँश्चासीत्कैलासेगुह्यकालये ॥ ९६ ॥ तच्छिरश्चंद्रलोकेवैतुलासंस्थेदिवाकरे ॥ सप्तविंशद्दिनान्येवप्रकाशयातिभूतले ॥ ९७ ॥

निंदितोदैवतैस्तत्रशनिर्जनभयंकरः ॥ गजस्यमस्तकंछित्वादन्तैक्यंरागरूपियत् ॥ ९८ ॥ तच्छिशोःकंधरेरक्तेऽरोपयत्सूर्यसंभवः ॥ गज
योन्यास्तुतोब्रह्माकर्कटस्यतदाशिरः ॥ ९९ ॥ समारोप्यतुतद्योनिःकर्कटोविशिरीकृतः ॥ एवंगजाननोजातोगणेशश्चेश्वरःस्वयम् ॥ १०० ॥
सूतउवाच ॥ इतिश्रुत्वागणेशस्तुगुरोर्वचनमुत्तमम् ॥ स्वमुखात्स्कंधमुत्पाद्यकाश्यांजातःसचेश्वरः ॥ १०१ ॥ दैवज्ञस्यद्विजस्यैवपुत्रोभू
त्वाशुभाननः ॥ ढुंढिराजस्ततोनाम्नाप्रसिद्धोऽभून्महीतले ॥ १०२ ॥ जातकाभरणंनामज्योतिःशास्त्रंफलात्मकम् ॥ कृत्वासवेदरक्षार्थंशंकराचार्य
मागमत् ॥ १०३ ॥ शिष्योभूत्वाप्रसन्नात्मागुरुसेवापरोऽभवत् ॥ इतितेकथितंविप्रढुंढिराजोयथाभवत् ॥ १०४ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणे
चतुर्युगखण्डापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेभारतीशगोरखनाथक्षेत्रशर्मढुंढिराजसमुत्पत्तिवर्णनोनामद्वादशोऽध्यायः ॥ १२ ॥ छ ॥
॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ षोडशाब्देचसंप्राप्तेब्रह्मणोव्यक्तजन्मनः ॥ सउषित्वाचकमलेस्थितःसृष्टयर्थमुद्यतः ॥ १ ॥ एतस्मिन्नन्त
रेवक्त्रात्समुद्भूताचशारदा ॥ दिव्यांगंसुन्दरंतस्यादृष्ट्वाब्रह्मास्मरातुरः ॥ २ ॥ बलाद्गृहीत्वातांकन्यामुवाचस्मरपीडितः ॥ रतिंदे
हिमहाघूर्णैरक्षमांकामविह्वलम् ॥ ३ ॥ इतिश्रुत्वातुसामातारुषाप्राहपितामहम् ॥ पंचवक्त्रोऽयमशुभोनयोग्यस्तवकन्धरे ॥ ४ ॥
चतुर्वक्त्रोवेदमयोयोग्यस्सर्वेश्वरेत्वयि ॥ इत्युक्त्वान्तर्दधेमाताब्रह्माक्रोधान्वितोऽभवत् ॥ ५ ॥ तस्यकोपाग्निनातोयंशुष्कभूतमभूद्भुवि ॥
शान्तिभूतेचतत्कोपेरुद्रोजातोभयंकरः ॥ ६ ॥ भैरवोनामविख्यातःकालात्मासप्तवाहनः ॥ स्वनखैश्चनृसिंहाभैःक्षिप्त्वातत्पंचमंशिरः ॥ ७ ॥
जगर्जबलवाद्रुद्रःशंकरोलोकशंकरः ॥ भयभीतस्तदाब्रह्माभैरवंशरणंययौ ॥ ८ ॥ नाथनःपापभूतानांधियोयोऽसौप्रचोदयात् ॥
इतिश्रुत्वासभगवान्भैरवोलोकविश्रुतः ॥ ९ ॥ ब्रह्मभूतमहंस्वामिन्वरेण्यंत्वामुपागतः ॥ सवितुस्तद्वरेण्यंयद्भर्गोदेवस्यधीमहि ॥ १० ॥
गाढमुच्चैरुरोदाशुखात्पेतुश्चाश्रुबिन्दवः ॥ ततोवृक्षास्समुद्भूतारुद्राक्षाणांपृथक्पृथक् ॥ ११ ॥ शिवोब्रह्मवधाद्भीतस्तत्कपालंगृहीतवान् ॥
कपालीनामविख्यातंभैरवस्यतदाह्यभूत् ॥ १२ ॥ सर्वलोकेषुपूतानियानिचायतनानिच ॥ तानितान्येवगत्वाशुशुद्धोनाभूच्छिवंकरः ॥ १३ ॥
एकदातेषुवृक्षेषुसंस्थितोभगवान्हरः ॥ तदाब्रह्मवधेदोषंत्यक्त्वादूरमुपागतः ॥ १४ ॥ ततःप्रभृतिवैशंभुर्धृत्वारुद्राक्षमुत्तमम् ॥

पुरींकाशींसमायातः कपालस्तेनमोचितः ॥ १५ ॥ कपालमोचनंनामतीर्थंजातमघापहम्॥एतस्मिन्नंतरेब्रह्मासर्वदेवसमन्वितः ॥ १६ ॥
०७॥ समागत्यमहादेवंतुष्टावस्तुतिजैःस्तवैः॥मकरस्थेदिवानाथेशशिनश्चेश्वरंशुभम्॥१७॥कपालिनंमहारुद्रंचकारभगवान्विधिः॥सूतउवाच॥
इतिश्रुत्वागुरोर्वाक्यंकपालीभैरवःशिवः॥१८॥स्वमुखात्स्वांशमुत्पाद्यकाश्यांजातोह्ययोनिजः॥कपालमोचनात्कुण्डात्समागम्यमहीतले
॥१९॥यतिरूपोवेदनिधिर्भैरवोनामविश्रुतः॥अघोरंपंथकठिनंस्वशिष्यान्समचोदयत् ॥२०॥ शंकराचार्यमागम्यशिष्योभूत्वासभैरवः॥
डामरंनामवैतंत्रंमंत्रभूतंचकारह॥२१॥कीलितायेतुवैमंत्रास्तेनचोत्कीलितीकृताः॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ मन्दोदरीमयसुतात्रिपुराधिपतेः
स्वसा ॥२२॥ त्रिपुरेतुयदानष्टेमहाविष्णुंसनातनम्॥ भक्त्यातुष्टावसादेवीप्रत्यहंगुप्तभाविनी ॥२३॥ भक्तिभावात्ततोयोगंहरेःप्राप्यमहो
त्तमम्॥ विंध्याद्रिकन्धरेघोरेतत्रैवान्तरधीयत ॥२४॥ चतुर्युगंचद्विशतंतस्याजातंसमाधितः॥ वैवस्वतेऽन्तरेप्राप्तेद्वादशेचैवकृद्युगे॥२५॥
पुलस्त्योब्रह्मणः पुत्रोविश्रवास्तपतोभवत् ॥ शताब्दंचतपस्तप्त्वाविश्रवानामयोमुनिः ॥२६॥ सुमालिनोऽस्यदैत्यस्यसुतावैकैकसीमुदा॥
समुद्वाह्यविधानेनपुलस्त्यस्सचविश्रवाः ॥ २७ ॥ कदलीविपिनेरम्येगन्धमादनपर्वते ॥ सरेमेचतयासार्द्धंविश्रवाभगवानृषिः ॥ २८ ॥
रावणः कुंभकर्णश्चतयोर्जातौहिराक्षसौ ॥ रावणोमातृभक्तश्चपितृभक्तस्ततोऽनुजः ॥ २९ ॥ सहस्राब्दंतपोघोरंचक्रतुस्तौवरार्थिनौ ॥
तदाप्रसन्नोभगवान्परमेष्ठीपितामहः॥ ३० ॥ ददौताभ्यांवरंरम्यमजेयंदेवदानवैः ॥ तौतुलब्धवरौक्रुद्धौपुष्पकंयानमुत्तमम् ॥ ३१ ॥
गृहीत्वाचबलाद्वीरौयुयुधातेपरस्परम् ॥ ताभ्यांविनिर्जितादेवास्त्यक्त्वास्वर्गंसुखप्रदम् ॥ ३२ ॥ पार्थिवैःपूजयामासुःशिवंकैलाससं
स्थिताः ॥ एकादशाब्दमाराध्यतेदेवागिरिजापतिम् ॥ ३३ ॥ शंकराच्चवरंप्राप्तानिर्भयाश्चतदाभवन् ॥ शिवोऽपिचस्वपूर्वार्द्धाज्जातोवै
मानसोत्तरे॥ ३४ ॥ गिरौयत्रस्थितादेवीगौतमस्यतनूद्भवा ॥ अंजनीनामविख्याताकपिकेसरिभोगिनी ॥ ३५ ॥ रौद्रंतेजस्तदाघो
रंमुखेकेसरिणोययौ ॥ स्मरातुरःकपीन्द्रस्तुबुभुजेतांशुभाननाम् ॥ ३६ ॥ एतस्मिन्नंतरेवायुःकपीन्द्रस्यतनौगतः ॥ वांछितामं
जनींशुभ्रंरमयामासवैबलात् ॥३७॥ द्वादशाब्दमतोजातंदंपत्योर्मैथुनस्थयोः ॥ तदनुभ्रूणमासाद्यवर्षमात्रंहिसादधत् ॥ ३८ ॥

पुत्रोजातस्सरागात्मासरुद्रोवानराननः ॥ कुरूपाच्चततोमात्राक्षेपितोभूद्रिरेरधः ॥ ३९ ॥ बलादागत्यबलवान्दृष्ट्वासूर्यमुपस्थितम् ॥
विलिख्यभगवान्रुद्रोदेवस्तत्रसमागतः ॥ ४० ॥ वज्रसंताडितोवापिनतत्याजतदारविम् ॥ भयभीतस्तदाप्रांशुस्सूर्यस्त्राहीतिजल्पितः ॥
॥ ४१ ॥ श्रुत्वातदार्तवचनंरावणोलोकरावणः ॥ पुच्छेगृहीत्वातंकीशंमुष्टियुद्धमचीकरत् ॥ ४२ ॥ तदातुकेसरिसुतोरविंत्यक्त्वारुषान्वि
तः ॥ वर्षमात्रंमहाघोरंमल्लयुद्धंचकारह ॥ ४३ ॥ श्रमितोरावणस्तत्रभयभीतस्समंततः ॥ पलायनपरोभूतःकीशरुद्रेणताडितः ॥ ४४ ॥
एतस्मिन्नंतरेप्राप्तोविश्रवाभगवानृषिः ॥ स्तोत्रैर्वेदमयैर्देवंतुष्टावपरयागिरा ॥ ४५ ॥ प्रसन्नस्तुतदारुद्रोरावणंलोकरावणम् ॥ त्यक्त्वापं
पासरस्तीरेनिवासंकृतवान्बली ॥ ४६ ॥ स्थाणुभूतःस्थितस्तत्रस्थाणुर्नामततोऽभवत् ॥ हन्यमानंसुरान्मुख्यान्रावणंलोकरावणम्॥४७॥
हन्यतेमुष्टिभिर्योनहनुमानितिविश्रुतः ॥ तपसातस्यकीशस्यप्रसन्नोभगवान्विधिः ॥ ४८ ॥ नम्रधीर्वचनंप्राहशृणुरुद्रतपोनिधे ॥ वैवस्व
तेऽन्तरेप्राप्तेचाष्टाविंशत्तमेयुगे ॥ ४९ ॥ त्रेतायाःपूर्वचरणेरामस्साक्षाद्भविष्यति ॥ तस्यभक्तिंचसंप्राप्यकृतकृत्योभविष्यसि ॥ ५० ॥
इतिचोक्त्वाददौतस्मैचंद्रंभाद्रप्रकाशकम् ॥ रावणायप्रियांरम्यांददौमन्दोदरींविधिः ॥ ५१ ॥ नैर्ऋतस्यैवदिक्पालस्सबभूवचरावणः ॥
अल्पायुर्मरणंप्राप्तोरामेणहरिरूपिणा ॥ ५२ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ इतिश्रुत्वासहनुमानयोनिःकदलीवने ॥ देहभूतोमहींप्राप्तोबालशर्मे
तिविश्रुतः ॥ ५३ ॥ पुरींकाशींसमायातोयत्रवैमणिकर्णिका ॥ रामपक्षेबालशर्माशिवपक्षेतुशंकरः ॥ ५४ ॥ मासमात्रंचशास्त्रार्थस्तयो
श्चासीन्महोत्तमः ॥ शंकराचार्ययतिनाबालशर्मापराजितः॥५५॥ शिष्योभूत्वाचतत्रैवगुरुसेवापरोऽभवत् ॥ यश्चकारतंत्रमंत्रंसर्वजातिकथा
मयम् ॥५६॥ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेअघोरपंथिभैरवहनुमज्जन्मरुद्र
माहात्म्यबालशर्मसमुत्पत्तिवर्णनोनामत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ इदंदृश्यंयदानासीत्सदसदात्मकंचयत् ॥ तदाक्षर
मयंतेजोव्याप्तरूपमचिंत्यकम् ॥ १॥ नचस्थूलंनचसूक्ष्मंशीतंनोष्णंचतत्परम् ॥ आदिमध्यान्तरहितमनागाकारवर्जितम् ॥ २ ॥ योगि
दृश्यंपरंनित्यंशून्यभूतंपरात्परम् ॥ एकावैप्रकृतिर्मायारेखायातदधःस्मृता ॥ ३ ॥ महत्तत्त्वमयीज्ञेयातदधश्चोर्ध्वरेखका: ॥ रजस्सत्वतमो

भूताओमित्येवसुलक्षणम् ॥ ४ ॥ तत्सद्ब्रह्मपरंज्ञेयंयत्रप्राप्यपुनर्भवः ॥ कियताचैवकालेनतस्येच्छासमपद्यत ॥ ५ ॥ अहंकारस्ततोजा
तस्ततस्तन्मात्रकाःपराः ॥ पंचभूतान्यतोप्यासञ्ज्ञानविज्ञानकान्यतः ॥६॥ द्वाविंशज्जडभूतांश्चदृष्ट्वास्वेच्छामयोविभुः ॥ द्वंद्वभूतश्चसगुणो
बुद्धिर्जीवस्समागतः ॥ ७ ॥ पूर्वार्द्धात्सगुणःसोवैनिर्गुणश्चपरार्द्धतः ॥ ताभ्यांगृहीतंतत्सर्वंचैतन्यमभवत्ततः ॥ ८॥ सविराडितिसंज्ञोवैजीवो
जातस्सनातनः॥विराजोनाभितःजातःपद्मंतच्छतयोजनम्॥९॥पद्माच्चकुसुमंजातंयोजनायाममुत्तमम् ॥तत्पद्मकुसुमाज्जातोविरंचिःकमला
सनः॥१०॥द्विभुजस्सचतुर्वक्रोद्विपादोभगवान्विधिः॥ज्ञेयःसप्तावितत्यंगोमहच्चिंतामवाप्तवान्॥११॥कोऽहंकस्मात्कुतआयातःकामेजननीको
मेतातः॥इत्यधिचिंतयतंह्यदिदेवंशब्दमहत्त्वमयेनसआह॥१२॥तपश्चैवतुकर्तव्यंसंशयास्थापनुत्तये ॥तमाकर्ण्यविधिस्साक्षात्तपस्तेपेमहत्त
रम्॥१३॥सहस्राब्दंप्रयत्नेनध्यात्वाविष्णुंसनातनम्॥चतुर्भुजंयोगगम्यंनिर्गुणंगुणविस्तरम् ॥१४॥ समाधिनिष्ठोभगवान्बभूवकमलासनः ॥
एतस्मिन्नंतरेविष्णुर्बालोभूत्वाचतुर्भुजः॥१५॥श्यामांगोबलवानस्त्रीदिव्यभूषणभूषितः॥ब्रह्मणोऽङ्केहरिस्तस्थौयथाबालःपितुःस्वयम् ॥१६॥
तदाप्रबुद्धश्चविधिस्तंदृष्ट्वामोहमागतः ॥ वत्सवत्सेतिवचनंहरिःप्राहप्रसन्नधीः ॥ १७ ॥ विहस्याहतदाविष्णुरहंब्रह्मन्पितातव ॥
तयोर्विवदतोरेवंरुद्रोजातस्तमोमयः ॥ १८ ॥ ज्योतिर्लिंगश्चभयदोयोजनानंतविस्तरः ॥ हंसरूपंतदाब्रह्मावाराहोभगवान्प्रभुः ॥ १९ ॥
शताब्दंतौप्रयत्नेनजातौचोर्ध्वमधःक्रमात् ॥ लज्जितौपुनरागत्यतदातुष्टुवतुर्मुदा ॥ २० ॥ ताभ्यांस्तुतोहरःसाक्षाद्भवोनाम्नासमागतः ॥
कैलासनिलयंकृत्वासमाधिस्थोबभूवह ॥ २१ ॥ जातंपंचयुगंतत्रदिव्यंरुद्रस्ययोगिनः ॥ एतस्मिन्नंतरेघोरोदानवस्तारकासुरः ॥ २२ ॥
सहस्राब्दंतपःकृत्वाब्रह्मणोवरमाप्तवान् ॥ भववीर्योद्भवःपुत्रःसतेमृत्युंकरिष्यति ॥ २३ ॥ इतिमत्वासुराञ्जित्वामहेन्द्रश्चतदाभवत् ॥
तेसुराश्चैवकैलासंगत्वारुद्रंप्रतुष्टुवुः ॥ २४ ॥ वरंब्रूहीतिवचनंसुरान्प्राहतदाशिवः ॥ तेतुश्रुत्वाप्रणम्योचुर्वचनंनम्रकन्धराः ॥ २५ ॥
भगवन्ब्रह्मणादत्तोवरोवैतारकायच ॥ शिववीर्योद्भवःपुत्रःसतेमृत्युर्भविष्यति ॥ २६ ॥ अतोऽस्मान्रक्षभगवन्विवाहंकुरुशंकर ॥
स्वायंभुवेऽन्तरेपूर्वंदक्षश्चासीत्प्रजापतिः ॥ २७ ॥ षष्टिकन्यास्ततोजातास्तासांमध्येसतीवरा॥वर्षमात्रंभवन्तंसापार्थिवैःसमपूजयत् ॥२८॥

तस्यैत्वयावरंदत्तंसावभूवतवप्रिया ॥ ततिपत्रायाकृतानिंदाभवतोऽज्ञानचक्षुषा ॥ २९ ॥ तस्यदोषात्सतीदेवीतत्याजस्वंकलेवरम् ॥
सतीतेजस्तदादिव्यंहिमाद्रौघोरमागमत् ॥ ३० ॥ पीडितस्तेनगिरिराड्बभूवस्मरविह्वलः ॥ पित्रीश्वरंसतुष्टावकामव्याकुलचेतनः ॥३१॥
अर्यमातुतदातुष्टोददौतस्मैसुतांनिजाम् ॥ मेनांमनोहरांशुद्धांसदृष्ट्वाहर्षितोऽभवत् ॥ ३२ ॥ नररूपंशुभंकृत्वादेवतुल्यंचतत्प्रियम् ॥
सरेमेचतयासार्द्धंचिरंकालंमहावने ॥ ३३ ॥ गर्भोजातस्तदारम्योनववर्षांतमुत्तमः ॥ कन्याजातातदासुभ्रूर्गौरीगौरमयीसती ॥ ३४ ॥
जातमात्रेचसाकन्याबभूवनवहायिनी ॥ तुष्टावशंकरंदेवंभवन्तंतपसाचिरम् ॥ ३५ ॥ शताब्दंचजलेमग्नाशताब्दंवह्निसंस्थिता ॥
शताब्देचास्थितावायौशताब्दंनभसिस्थिता ॥ ३६ ॥ शताब्दंचस्थिताचंद्रेशताब्दंरविमण्डले ॥ शताब्दंगर्भभूम्यांचास्थितासागिरिजासती
॥३७॥शताब्दंचमहत्तत्वेगत्वायोगबलेनसा ॥ भवन्तंशंकरंशुद्धंतत्रदृष्ट्वास्थिताघ्रुवे ॥ ३८ ॥ त्रिशताब्दमतोजातंतस्मात्त्वंपार्वतींशिवाम्॥
वरंदेहिप्रसन्नात्मामहादेवनमोऽस्तुते ॥ ३९ ॥ इतिश्रुत्वावचोरम्यंशंकरोलोकशंकरः ॥ देवानाहतदावाक्यमयोग्यंवचनंदिवः ॥ ४० ॥
मत्तोज्येष्ठाश्चयेरुद्राःकुमारव्रतधारिणः ॥ मृगव्याधादयोमुख्यादशज्योतिस्समुद्भवाः ॥ ४१ ॥ अहंतेषामवरजोभवोनामैवयोगराट् ॥
मायारूपांशुभांनारींकथंगृह्णामिलोकदाम्॥४२॥नारीभगवतीसाक्षात्तयासर्वमिदंततम् ॥ मातृरूपातुसाज्ञेयायोगिनांलोकवासिनाम्॥४३॥
अहंयोगीकथंनारींमातरंवरितुंक्षमः ॥ तस्मादहंभवदर्थेस्ववीर्यमाददाम्यहम् ॥ ४४ ॥ तद्वीर्यंभगवान्वाह्निःप्राप्यकार्यंकरिष्यति ॥
इत्युक्त्वावह्नयेदेवोददौवीर्यमनुत्तमम् ॥ ४५ ॥ स्वयंतत्रसमाधिस्थोबभूवभगवान्हरः ॥ तदाशक्रादयोदेवावह्निनासहनिर्ययुः ॥ ४६ ॥
सत्यलोकंसमागत्याब्रुवन्सर्वंप्रजापतिम् ॥ श्रुत्वातत्कारणंसर्वंस्वयंभूश्चतुराननः ॥ ४७ ॥ नमस्कृत्यपरंब्रह्मकृष्णध्यानपरोऽभवत् ॥
ध्यानमार्गेणभगवान्गत्वाब्रह्मापरंपदम् ॥ ४८ ॥ हेतुंतद्वर्णयामासयथाशंकरभाषितम् ॥ श्रुत्वाविहस्यभगवान्स्वमुखात्तेजउत्तमम् ॥४९॥
समुत्पाद्यततोजातःपुरुषोरुचिराननः ॥ ब्रह्माण्डस्यच्छविर्यावैस्थितातस्यकलेवरे ॥ ५० ॥ प्रद्युम्नोनामविख्यातंतस्यजातंमहात्मनः ॥
तेनसार्द्धंतदाब्रह्मासंप्राप्यस्वंकलेवरम् ॥ ५१ ॥ ददौतेभ्यस्सपुरुषंप्रद्युम्नंशंबरार्तिदम् ॥ तेजसातस्यदेवस्यनरानार्यस्समन्ततः ॥ ५२ ॥

एकीभूतास्त्रिलोकेषुबभूवुःस्मरपीडिताः॥स्थावराःसौम्यभूतावैतेतुकामाग्निपीडिताः॥५३॥सरिद्भिश्चलताभिश्चमिलितास्संबभूविरे॥ब्रह्माण्डे
शःशिवःसाक्षाद्रुद्रःकालाग्निसन्निभः॥५४॥त्रिनेत्रात्तेजउत्पाद्यशमयामासतद्व्यथाम्॥तदाक्रुद्धःसकृष्णांगोगृहीत्वाकौसुमंधनुः॥५५॥ दिव्या
न्पंचशरान्घोरान्महादेवायवंधवे॥उच्चाटनेनबाणेनगन्ताभूल्लोकशंकरः ॥५६॥ वशीकरणबाणेननारीवश्यःशिवोऽभवत् ॥ स्तंभनेनमहादेवः
शिवापार्श्वेस्थिरोऽभवत्॥५७॥आकर्षणेनभगवाञ्छिवाकर्षणतत्परः॥ मारणेनैवबाणेनमूर्छितोऽभून्महेश्वरः॥५८॥एतस्मिन्नंतरेदेवीमहतत्त्वे
स्थिताशिवा ॥ मूर्छितंशिवमालोक्यतत्रैवान्तरधीयत ॥ ५९ ॥ तदोत्थायमहादेवोविललापभृशंमुहुः ॥ हाप्रियेचंद्रवदनेहाशिवेचघटस्त
नि ॥ ६० ॥ हाउमेसुंदराभेचपाहिमांस्मरविह्वलम् ॥ दर्शनंदेहिरंभोरुदासभूतोऽस्मिसांप्रतम् ॥ ६१ ॥ एवंविलप्यमानंतंगिरिजायोगिनी
स्वयम् ॥ समागत्यवचःप्राहनत्वातंशंकरंप्रियम् ॥ ६२ ॥ कन्याहंभगवन्देवमातृपित्रनुसारिणी ॥ तयोस्सकाशाद्भगवन्ममपाणिंगृहाण
भोः ॥ ६३ ॥ तथेतिमत्वासशिवःप्रद्युम्नशरपीडितः ॥ सप्तर्षीन्प्रेषयामासतेतुगत्वाहिमाचलम् ॥ ६४ ॥ संबोध्यचविवाहस्यविधिंचक्रुर्मुदा
न्विताः ॥ ब्रह्माण्डेयेस्थितादेवास्तेषांस्वामीमहेश्वरः ॥ ६५ ॥ विवाहेतस्यसंप्राप्तेसर्वेदेवास्समाययुः ॥ अनन्ताँश्चगणाँश्चैवसुरान्दृष्ट्वाहिमा
चलः ॥ ६६ ॥ गिरिजाशरणंप्राप्यतस्थौपर्वतराट्स्वयम् ॥ तदातुपार्वतीदेवीनिधीन्सिद्धीःसमन्ततः ॥ ६७ ॥ चकारकोटिशस्तत्रबहुरू
पासनातनी ॥ दृष्ट्वातांद्विस्मितादेवाब्रह्मणासहहर्षिताः ॥ ६८ ॥ तुष्टुवुःपार्वतींदेवींनारीरत्नंसनातनीम् ॥ देवाऊचुः ॥ उवितर्केचमालक्ष्मी
र्बहुरूपाविदृश्यते ॥ ६९ ॥ उमातस्माच्चतेनामनमस्तस्यैनमोनमः ॥ कतिचिदयनान्येवब्रह्माण्डेऽस्मिञ्छिवेतव ॥ ७० ॥ कात्या
यनीहिविज्ञेयानमस्तस्यैनमोनमः ॥ गौरवर्णाच्चवैगौरीश्यामवर्णाच्चकालिका ॥ ७१ ॥ रक्तवर्णाद्धैमवतीनमस्तस्यैनमोनमः ॥ भवस्यदायि
तात्वंवैभवानीरुद्रसंयुता ॥ ७२ ॥ दुर्गात्वंयोगिदुष्प्राप्यानमस्तस्यैनमोनमः ॥ नान्तंजग्मुर्वयंतेवैचण्डिकानामविश्रुता ॥ ७३ ॥ अंबात्वं
मातृभूतानोनमस्तस्यैनमोनमः ॥ इतिश्रुत्वास्तवंतेषांवरदासर्वमंगला ॥ ७४ ॥ देवानुवाचमुदितादैत्यभीतिंहरामिवः ॥ स्तोत्रेणानेनसं
प्रीताभवामिजगतीतले ॥ ७५ ॥ इत्युक्त्वाशंभुसहिताकैलासंगुह्यकालयम् ॥ गुहायांमिथुनीभूयसहस्राब्दंमुमोदवै ॥ ७६ ॥ एतस्मिन्नंतरे

देवाभीरुकालोकनाशनात् ॥ ब्रह्माणंचपुरस्कृत्यतुष्टुवुर्गिरिजापतिम् ॥ ७७ ॥ लज्जितौतौतदातत्रपश्चात्तापंहिचक्रतुः ॥ महान्क्रोधस्तयो
श्चासीत्तेनवैदुद्रुवुःसुराः ॥ ७८ ॥ प्रद्युम्नोबलवाँस्तत्रसंतस्थौगौरिवाचलः ॥ रुद्रकोपाग्निनादग्धोबभूवबलवत्तरः ॥ ७९ ॥ प्रद्युम्नःस्थलरूपं
चत्यक्त्वाभस्ममयंतदा ॥ सूक्ष्मदेहमुपागम्यविश्रुतोऽभूदनंगकः ॥ ८० ॥ यथापूर्वंतथैवासीत्कायंकृत्वास्मरोविभुः ॥ स्थूलरूपारातिर्दे
वीशताब्दंशंकरंपरम् ॥ ८१ ॥ ध्यानेनाराधयामासगिरिजावल्लभंव्रतम् ॥ तदाददौवरंदेवस्तस्यैरत्यैसनातनः ॥ ८२ ॥ रतिदेविशृणुत्वंवै
लोकानांहृत्सुजायसे॥युवावयसिसंप्राप्तेनृणांदेहैःपतिंस्वकम्॥८३॥भजिष्यसिमदाधेनप्रद्युम्नंकृष्णसंभवम् ॥ स्वारोचिषान्तरःकालोवर्ततेचा
द्यसुप्रियः॥८४॥वैवस्वतेऽन्तरेप्राप्तेह्यष्टाविंशत्तमेयुगे॥द्वापरान्तेचभगवान्कृष्णःसाक्षाज्जनिष्यति ॥८५॥ तदातस्यसुतंदेवंप्रद्युम्नंमेरुमूर्द्धनि॥
भजिष्यसिसुखंरम्येविपिनेनन्दनेचिरम्॥८६॥अन्येषुद्वापरान्तेषुस्वर्णगर्भोहितत्पतिः॥जन्मवान्वर्ततेभूमौयथाकृष्णस्तथैवसः ॥८७॥मध्या
ह्नेचैवसंध्यायांब्रह्मणोऽव्यक्तजन्मनः॥कल्पेकल्पेहरिस्साक्षात्करोतिजनमंगलम्॥८८॥इत्युक्त्वाभगवाञ्छंभुस्तत्रैवान्तरधीयत॥राजाबभूव
रुद्राणीगिरिजावल्लभोभवः॥८९॥सूतउवाच॥इतिश्रुत्वाभवःसाक्षात्स्वमुखात्स्वांशमुत्तमम्॥समुत्पाद्यतदाभूमौगोदावर्यांबभूवह ॥९०॥ आ
चार्यशर्मणोगेहेपुत्रोजातोभवांशकः ॥ रामानुजस्सवैनाम्नानुजोऽभूद्रामशर्मणः॥९१॥एकदारामशर्मावैपतंजालिमतेस्थितः॥ तीर्थात्तीर्थान्तरं
प्राप्तःपुरींकाशींशिवप्रियाम् ॥ ९२ ॥ शंकराचार्यमागम्यशतशिष्यसमन्वितः ॥ शास्त्रार्थंकृतवान्रम्यंकृष्णपक्षोहरिप्रियः ॥ ९३ ॥ शंक
राचार्यविजितोलज्जितोनिशिभीरुकः ॥ स्वगेहंपुनरायातःशांकरैर्वाशरैर्हतः ॥ ९४ ॥ रामानुजस्तुतच्छ्रुत्वासर्वशास्त्रविशारदः ॥ भ्रातृ
शिष्यैश्चसहितःपुरींकाशींसमाययौ ॥ ९५ ॥ वादोवेदान्तशास्त्रेचतयोश्चासीन्महात्मनोः ॥ शंकरःशिवपक्षश्चकृष्णपक्षस्सवैद्विजः ॥९६॥
मासमात्रेणवेदान्तेदर्शितस्तेनवैहरिः ॥ वासुदेवस्सवैनामसच्चिदानंदविग्रहः ॥ ९७ ॥ वसुदेवस्सवैज्ञेयोवसुष्वंशेनदीव्यति ॥ वसुदेवस्सवै
ब्रह्मातस्यसारोहियःस्मृतः ॥ ९८ ॥ वासुदेवोहरिस्साक्षाच्छिवपूज्यःसनातनः ॥ शंकरोलज्जितस्तत्रभाष्यशास्त्रेसमागतः ॥ ९९ ॥ पक्ष
मात्रंशिवैस्सूत्रैर्वर्णयामासवैशिवम् ॥ रामानुजेनतत्रैवभाष्येसंदर्शितोहरिः ॥ १०० ॥ गोविन्दोनामविख्यातोवैयाकरणदेवता ॥ गांपरां

विन्दतेयस्मिन्गोविन्दोनामवैहरिः ॥ १०१ ॥ गिरीशस्तुनगोविन्दोगिरिणामीश्वरोहिसः ॥ गोपालस्तुनवैरुद्रोगवारूढःप्रकीर्तितः ॥१०२॥
ज्ञेयःपशुपतिःशंभुर्गोपतिर्नैवविश्रुतः ॥ लज्जितःशंकराचार्योमीमांसाशास्त्रमागतः ॥ १०३ ॥ तयोर्दशदिनंशास्त्रेविवादस्सुमहानभूत् ॥
यस्तुवैयज्ञपुरुषोरामानुजमतप्रियः ॥ १०४ ॥ विच्छिन्नःशंकरेणैवमृगभूतःपराजितः ॥ आचारप्रभवोधर्मोयज्ञदेवेननिर्मितः ॥ १०५ ॥
भ्रष्टाचारस्तदाजातोयज्ञेदक्षप्रजापतेः ॥ इतिरामानुजःश्रुत्वावचनंप्राहनम्रधीः ॥ १०६ ॥ कर्मणेजनितोयज्ञोविश्वपालनहेतवे ॥
कर्मब्रह्मोद्भवंविद्धिब्रह्माक्षरसमुद्भवम् ॥ १०७ ॥ अक्षरोऽयंशिवःसाक्षाच्छब्दब्रह्मणिसंस्थितः ॥ पुराणपुरुषोयज्ञोज्ञेयोऽक्षरकरो
भुवि ॥ १०८ ॥ अक्षरात्सतुवैश्रेष्ठःपरमात्मासनातनः ॥ अक्षरेणनवैतृप्तातृप्तोभूद्यज्ञकर्मणि ॥ १०९ ॥ नाम्नासयज्ञपुरुषोवेदेलोकेहि
विश्रुतः ॥ प्रपौत्रस्यतदावृद्धिंदृष्ट्वास्पर्द्धातुरःशिवः ॥ ११० ॥ मृगभूतश्चरुद्रोऽसौदिव्यबाणैरतर्पयत् ॥ समर्थोयज्ञपुरुषोज्ञात्वागुरुमयं
शिवम् ॥ १११ ॥ पलायनपरोभूतोधर्मस्तेनमहान्कृतम् ॥ लज्जितःशंकराचार्योन्यायशास्त्रेसमागतः ॥ ११२ ॥ भवतीतिभवोज्ञेयो
मृडतीतिसवैमृडः ॥ लोकान्भरतियोदेवःसकर्ताभर्गएवहि ॥ ११३ ॥ हरतीतिहरोज्ञेयःसरुद्रःपापरावणः ॥ स्वयंकर्तास्वयंभर्तास्वयंह
र्ताशिवःस्वयम् ॥ ११४ ॥ शिवाद्विष्णुर्महींजातोविष्णोर्ब्रह्माचपद्मभूः ॥ इतिश्रुत्वातुवचनंप्राहरामानुजस्तदा ॥ ११५ ॥ धन्योऽयंभगवा
ञ्छंभुर्यस्यायंमहिमापरः ॥ सत्यंसत्यंममाज्ञेयंकर्ताकारयिताशिवः ॥ ११६ ॥ रामनामपरंनित्यंकथंशंभुर्जपेद्धरिम् ॥ अनंताःसृष्टयःसर्वा
उद्भूतायस्यतेजसा ॥ ११७ ॥ अनंतःशेषतःशेषोरमन्तेयोगिनोहितम् ॥ सचवैमत्प्रभोर्धामसच्चिदानंदविग्रहः ॥ ११८ ॥ इतिश्रुत्वातदा
वाक्यंलज्जितःशंकरोऽभवत् ॥ योगशास्त्रेपरोदेवःकृष्णस्तेनैवदर्शितः ॥ ११९ ॥ कालात्माभगवान्कृष्णोयोगेशोयोगतत्परः ॥ सांख्य
शास्त्रेचकपिलस्तस्मैतेनैवदर्शितः ॥ १२० ॥ कंवीर्यंपीयतेयोवैसकपिस्तंचलातियः ॥ कपिलस्सतुविज्ञेयःकपीरुद्रःप्रकीर्तितः ॥ १२१ ॥
कपिलोभगवान्विष्णुःसर्वज्ञःसर्वरूपवान् ॥ तदातुशंकराचार्योलज्जितोनम्रकन्धरः ॥ १२२ ॥ शुक्लांबरधरोभूत्वागोविन्दोनामनिर्मलम् ॥
जजापहृदिशुद्धात्माशिष्योरामानुजस्यवै ॥ १२३ ॥ इतितेरुद्रमाहात्म्यंप्रसंगेनापिवर्णितम् ॥ धनवान्पुत्रवान्वाग्मीभवेद्यःशृणुयादिदम् १२४ ॥
इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेरुद्रमाहात्म्यवर्णनेरामानुजोत्पत्तिवर्णनंनामचतुर्दशोऽध्यायः ॥ १४ ॥ छ ॥

सूतउवाच ॥ भृगुवर्यमहाभागशृणुत्वंजीववर्णितम् ॥ पवित्रंवसुमाहात्म्यंसर्ववस्तुसुखप्रदम् ॥ १ ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ वैवस्वतेऽ
न्तरेप्राप्तेचाद्येसत्ययुगेशुभे ॥ इलवलातामसीशक्तिःप्रियाविश्रवसोमुनेः ॥ २ ॥ शिवमाराधयामाससतीसापार्थिवार्चनैः ॥ एतस्मिन्नंतरेजा
तोदीक्षितान्वयसंभवः ॥ ३ ॥ यक्षशर्मामहाधूर्तोयक्षिणीपूजनेरतः ॥ तस्यमित्रस्नुषासुभ्रूरमितातेनपापिना ॥ ४ ॥ तेनदोषेणविप्रोऽसौ
कुष्ठभूतस्तदाभवत् ॥ कुष्ठभूतंद्विजंत्यक्त्वायाक्षिणीमित्रवत्सला ॥ ५ ॥ शिवलोकंययौदेवीकैलासंगुह्यकालयम् ॥ क्षुधातुरोयक्षशर्माशिव
रात्रेमहोत्तमे ॥ ६ ॥ दर्शितंपूजनंतेनयोषिद्भ्यश्चोपदेशतः ॥ प्रभातेसमनुप्राप्तेपारणंकृतवान्द्विजः ॥ ७ ॥ मरणंप्राप्तवान्कुष्ठीतत्रैवाशिवमं
दिरे ॥ तेनपुण्यप्रभावेनराजासीत्करणाटके ॥ ८ ॥ राजराजइतिख्यातोमण्डलीकोनृपोऽभवत् ॥ शिवार्चनंमंगलदंगेहेगेहेदिनेदिने ॥ ९ ॥
ब्राह्मणैःकारयामासराजराजोमहाबलः ॥ शताब्दंभूतलेराज्यंकृतंतेनमहात्मना ॥ १० ॥ राज्याधिकारंश्रेष्ठस्यसुतस्यप्रददौनृपः ॥ ततः
काशीपुरींप्राप्यशिवंतुष्टावपूजनैः ॥ ११ ॥ त्रिवर्षान्तेमहादेवोज्योतिर्लिंगोबभूवह ॥ राजराजेश्वरोनामप्रसिद्धोऽभूच्छिवःस्वयम् ॥ १२ ॥
सनृपःपावितस्तेनत्यक्त्वाप्राणाँस्तदास्वयम् ॥ इलवलागर्भमागम्यपुत्रोऽभूच्छुभलक्षणः ॥ १३ ॥ जातःकुत्सितवेलायांरात्रौघोरतमोवृते ॥
कुबेरइतितन्नामप्रसिद्धमभवद्भुवि ॥ १४ ॥ तपसातोषयामाससबालःपरमेष्ठिनम् ॥ तस्मैब्रह्मातदागत्यलंकांनामपुरींशुभाम् ॥ १५ ॥
सुवर्णरचितांरम्यांकारयित्वाददौप्रभुः ॥ तिस्रःकोट्यःस्मृतायक्षालोककार्यपरायणाः ॥ १६ ॥ तेषांस्वामीसवैचासीद्यक्षराडितिविश्रुतः ॥
किन्नराबहुरूपाश्चतदादेशनिवासिनः ॥ १७ ॥ बलिभिःपूजयामासुःकिन्नरेशस्तदास्वयम् ॥ गुह्यकानरभावस्थादिव्यमौल्यप्रकारिणः ॥ १८ ॥
तेषांस्वामीसवैचासीत्कुबेरोभगवान्स्वयम् ॥ गिरिभ्योबहुरत्नानिगृहीत्वालोकहेतवे ॥ १९ ॥ रक्षोभिःप्रेषयामासगेहेगेहेजनेजने ॥ धर्मका
र्यकरायेतुनरावेदपरायणाः ॥ २० ॥ तेषांकोशाश्चतेनैवपूरितानरधर्मिणा ॥ येतुलोभपराधूर्तानराःसंचयकारिणः ॥ २१ ॥ तेषांराजासभ
गवान्द्रव्यदोराक्षसेश्वरः ॥ शवभूतानरायेवैदाहितावह्निकर्मणि ॥ २२ ॥ अग्निद्वारेणतन्मांसंभुंजंतेराक्षसाःसदा ॥ एभिर्विभूतिभिर्युक्तंह

ष्ट्वातंरावणोबली ॥ २३ ॥ जित्वानिष्कास्यलंकायाःस्वयंराजाबभूवह ॥ कुबेरोदुःखितस्तत्रशंकरंदुःखनाशनम् ॥ २४ ॥ शरण्यंशरणंप्रा
प्तस्तदातुभगवान्हरः ॥ तेनमैत्रीकृतारम्याकुबेरेणसमंदधौ ॥ २५ ॥ अलकावतीनामपुरीरचिताविश्वकर्मणा ॥ सतांमंगलदातत्रकुबेरोह
र्षमाप्तवान् ॥ २६ ॥ इतिश्रुत्वातदनुजोरावणोलोकरावणः ॥ कैलासंगिरिमागम्यनलकूबरभोगिनीम् ॥ २७ ॥ दृष्ट्वापुलस्त्यतनयःप
स्पर्शमधुराननाम् ॥ तदापतिव्रतादेवीसुप्रभाप्राहतंरुषा ॥ २८ ॥ स्नुषेवतवपापात्मन्वर्तेऽहंलोकरावण ॥ कुष्ठोभवेत्तवतनौतेनदोषे
णदारुणः ॥ २९ ॥ त्वयाहृतंविमानंयज्ज्येष्ठबंधोश्चपुष्पकम् ॥ निष्फलत्वमवाप्नोतियथाचौरैर्हृतंधनम् ॥ ३० ॥ इतिशापान्वितो
वीरस्तथाभूतःसुदुःखितः ॥ शिवमाराधयामासकैलासेपार्थिवार्चनैः ॥ ३१ ॥ द्वादशाब्दमतोजातंपूजनंतस्यकुर्वतः ॥ सरुद्रोनप्रस
न्नोऽभूत्तदादुःखीसरावणः ॥ ३२ ॥ जुहावबह्नौक्रमतःशिरांसिपुरुषादनः ॥ स्थूलदेहंचसकलंसरुद्रायतदार्पयत् ॥ ३३ ॥ भस्म
भूतस्तदारक्षोनमृतोब्रह्मणोवरात् ॥ पावकादुद्भवंचान्यद्देहंप्राप्यमनोहरम् ॥ ३४ ॥ शिवायवायुरूपायददौस्वाङ्गंपुनर्बली ॥ पिशा
चैर्वायुरूपैश्चभक्षितःसचरावणः ॥ ३५ ॥ नममारवराद्धोरोवायोर्जातंकलेवरम् ॥ गृहीत्वासचरुद्रायनभोभूतायचार्पयत् ॥ ३६ ॥
तदामातृगणैर्घोरैर्भक्षितोऽभूत्सरावणः ॥ ब्रह्मणोवरदानेननपंचत्वमवाप्तवान् ॥ ३७ ॥ नभसश्चोद्भवंदेहंशून्यभूतंसरावणः ॥
पुनःप्राप्यशिवायैवसोऽहंभूतायचार्पयत् ॥ ३८ ॥ तदाप्रसन्नोभगवान्रुद्रोऽहंकारदेवता ॥ कुबेरस्ययथामित्रोरावणस्यतथाभवत् ॥ ३९ ॥
एकैकेनैवशिरसाकोटिकोटिशिरोऽभवत् ॥ वज्रभूतमभूद्देहंदेवदेवप्रसादतः ॥ ४० ॥ एवंसरावणोघोरोबभूववरदर्पितः ॥
देवदैत्यमनुष्याणांपन्नगानांचयोषितः ॥ ४१ ॥ नवोढारमिताश्चासन्ब्रह्मांडेतेनरक्षसा ॥ पतिव्रतामतंरम्यंवेदधर्मंसनातनम् ॥ ४२ ॥
भग्नीभूतमभूत्सर्वंसर्वलोकेषुरक्षसा ॥ क्षुत्तृड्भ्यांवर्जितोनित्यंशंकरेणैवतर्पितः ॥ ४३ ॥ अन्येसुराविनायज्ञैःक्षुधिताःसंबभूविरे ॥
ब्रह्माणंचपुरस्कृत्यक्षीराब्धौप्राप्यदुःखिताः ॥ ४४ ॥ एकीभूयसुरास्सर्वेतुष्टुवुःपरमेश्वरम् ॥ तदाप्रसन्नोभगवान्सगुणोनिर्गुणोहरिः ॥ ४५ ॥
उवाचसकलान्देवान्भक्तिनम्रान्यतेन्द्रियान् ॥ कल्पाख्येश्वेतवाराहेनेदशःकोपिदानवः ॥ ४६ ॥ बभूवचयथैवासौरावणोलोकरावणः ॥

पुरामार्कंडकल्पेचनिशुंभःशुंभएवहि ॥ ४७ ॥ यथाजातौतथाघोरौकुंभकर्णश्चरावणः ॥ रावणाबहवश्चासन्हीदशानैवरावणः ॥ ४८ ॥
अहंब्रह्मातथारुद्रोयतोजातास्सनातनाः ॥ सातुवैप्रकृतिर्मायाकोटिविश्वविधायिनी ॥ ४९ ॥ देवसंकटघोरेषुसमर्थोदेवराट्स्वयम् ॥
शक्रविघ्नेसमुद्भूतेसमर्थोभगवान्हरः ॥ ५० ॥ रुद्राणांसंकटेघोरेसमर्थोऽहंसदाभुवे ॥ मयिसंकटसंप्राप्तेसमर्थोभगवान्हरिः ॥ ५१ ॥
ब्रह्मणःपरमेदुःखेसमर्थाप्रकृतिःपरा ॥ मधुकैटभौपुराजातौदानवौलोकविश्रुतौ ॥ ५२ ॥ ताभ्यांदुःखमयोब्रह्मातुष्टावजगदंबिकाम् ॥
तदातस्याबलेनाहंजघानमधुकैटभौ ॥ ५३ ॥ अतोमदाज्ञयासर्वेविष्णुमायांसनातनीम् ॥ शरण्यांशरणंप्राप्यकुर्वामजगतोहितम् ॥५४॥
इतिश्रुत्वातुतेदेवास्तुष्टुवुःप्रकृतिंपराम् ॥ प्रसन्नाचतदादेवीब्रह्मज्योतिर्मयीशिवा ॥ ५५ ॥ द्विधाभूतामहींप्राप्तासीतारामौपरापरौ ॥
त्रिलिंगजननीसीतातयातदपरंद्विधा ॥५६॥ कृतंतौचद्विधाजातौशब्दार्थौरामलक्ष्मणौ ॥ शब्दमात्रसमूहानांस्वामीरामस्सनातनः ॥५७॥
अर्थमात्रसमूहानामीशःक्लीबस्सलक्ष्मणः ॥ यस्यवत्रमयंवीर्यंब्रह्मचर्यंदृढंतथा ॥ ५८ ॥ सक्लीबश्चततोऽन्येवैक्लीबभूताहिवानराः ॥
परातुप्रकृतिस्सीतातयोर्मंगलदायिनी ॥ ५९ ॥ भूमिमध्यात्समुद्भूताह्ययोनिर्योनिकारिणी ॥ सहस्रंरामरामेतिजपितंयेनधीमता ॥ ६० ॥
सीतानाम्नाचतस्यैवफलंज्ञेयंचतत्समम् ॥ योनिभूतौचतौदेवौराधेयस्यगृहेगतौ ॥ ६१ ॥ इदंदृश्यंयदानासीत्तामसीप्रकृतिस्तदा ॥
अक्षराशेषभूताचस्वयंजातात्रिधेक्षया ॥ ६२ ॥ पूर्वंशेषस्सवैरामोमध्येक्लीबस्सलक्ष्मणः ॥ अपरौपूर्वतोजातौपुंक्लीबौचपरेश्वरौ ॥
॥ ६३ ॥ परोभागस्तुसादेवियोगनिद्रासनातनी ॥ अन्यकल्पेषुहेदेवाःक्षीरशायीहरिःस्वयम् ॥ ६४ ॥ रामोऽप्यजस्तथाशेषो
रुद्ररूपस्सलक्ष्मणः ॥ सीताभगवतीलक्ष्मीर्जाताजनकनन्दिनी ॥ ६५ ॥ सुदर्शनश्चभरतोहरेःशंखस्ततोऽनुजः ॥ कल्पाख्येश्वे
तवाराहेरामोजातःपरात्परः ॥ ६६ ॥ प्रद्युम्नोभरतोज्ञेयोनिरुद्धःशत्रुहाप्रभुः ॥ तैश्चसर्वेविदलिताराक्षसारावणादयः ॥ ६७ ॥
कीर्तिंस्वकीयांलोकेषुपावनींस्थाप्यसप्रभुः॥पुष्पकंचकुबेरायविमानंचतदाददौ॥६८॥रुद्रसंख्यासहस्राब्दंराज्यंकृत्वापरंययुः ॥सूतउवाच॥
इतिश्रुत्वाकुबेरस्तुप्रथमोवसुदेवता ॥ ६९ ॥ स्वमुखात्स्वांशमुत्पाद्यवैश्ययोनौबभूवह ॥ धरदत्तस्यवैश्यस्यपुत्रोभूत्वामहीतले ॥ ७० ॥

त्रिलोचनस्सवैनाममथुरायांबभूवह ॥ सर्वद्रव्यव्ययंकृत्वानानातीर्थैषुहर्षितः ॥ ७१ ॥ पुरींकाशींसमागम्यरामानंदंचवैष्णवम् ॥
नत्वातद्वश्यमभवच्छिष्योभूत्वात्रिलोचनः ॥ ७२ ॥ स्वगेहंपुनरागत्यसवैश्यश्चाज्ञयागुरोः ॥ रामभक्तिपरश्चासीत्साधुसेवापरायणः ॥७३॥
तदातुभगवान्रामोदासभूतश्चतद्गृहे ॥ स्थितस्त्रयोदशेमासिसर्ववांछितदायकः ॥ ७४ ॥ मणिरत्नहिरण्यानिवासांसिविविधानिच ॥ नाना
व्यंजनयोग्यानिब्राह्मणेभ्यःस्वयंददौ ॥ ७५ ॥ वैष्णवेभ्योयतिभ्यश्चमनोवांछितदायकः ॥ ततस्त्रिलोचनंप्राहभगवान्रावणार्तिहा ॥ ७६ ॥
अहंरामोनवैदासस्तवभक्तिविमोहितः ॥ निवासंकृतवान्गेहेतवप्रियहितेरतः ॥ ७७ ॥ अद्यप्रभृतिभोवैश्यवसामिहृदयेतव ॥ इत्युक्त्वान्त
र्हितोदेवःसवैश्योहर्षमागतः॥७८॥त्यक्त्वाकलत्रंपुत्रंचप्राप्यवैराग्यमुत्कटम्॥उषित्वासरयूतीरेरामध्यानपरोऽभवत् ॥७९॥ इति श्रीभविष्ये
महापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेवसुमाहात्म्येत्रिलोचनवैश्योत्पत्तौपंचदशोऽध्यायः ॥ १५ ॥ छ ॥
॥बृहस्पतिरुवाच॥ ॥ स्वायंभुवेन्तरेपूर्वंध्रुववंशसमुद्भवः ॥ राजाप्राचीनबर्हिश्चबभूवमखकारकः ॥१॥ नारदस्योपदेशेनत्यक्त्वाहिंसामयं
मखम् ॥ ज्ञानवान्वैष्णवोभूत्वादशपुत्रानजीजनत् ॥ २ ॥ प्रचेतानामतेषांवैजातस्तच्चैकरूपिणाम् ॥ पितुराज्ञांपुरस्कृत्यजलमध्येतपो
ऽर्थिनः ॥ ३ ॥ रत्नाकरस्यासिंधोश्चमग्नभूताबभूविरे ॥ तेषांतुतपसातुष्टःस्वयंभूश्चतुराननः ॥ ४ ॥ सप्ताब्धिषुचसप्तांश्चसुतान्संस्थाप्यलो
कराट् ॥ रत्नाकरेऽष्टमंपुत्रंनवमंमानसोत्तरे ॥ ५ ॥ दशमंमेरुशाखायांसुतंकृत्वामुमोदह ॥ आपोवहतियोलोकेसआपवइतिस्मृतः ॥ ६ ॥
द्वितीयोवरुणोनामयादसांपतिरप्पतिः ॥ ददौपाशंतदाब्रह्मादैत्यबंधनहेतवे ॥ ७ ॥ पाशीनामततोजातोवरुणस्यमहात्मनः ॥ सतुपूर्व
भवेचासीद्ब्रह्मणःशक्तिपूजकः ॥ ८ ॥ आपवोनामाविख्यातोवारुणीपानतत्परः ॥ भद्रकाल्याःप्रियोभक्तोनित्यंपूजनतत्परः ॥ ९ ॥ नाना
रक्तमयैःपुष्पैर्गुंठितांरक्तमालिकाम् ॥ रक्तचंदनसंयुक्तांगृहीत्वामंत्रसंयुतः ॥ १० ॥ भद्रकाल्यैनिवेद्याशुनवार्णवपरोऽभवत् ॥ धूपैर्दी
पैश्चनैवेद्यैस्तांबूलैर्ऋतुजैःफलैः ॥ ११ ॥ पूजयित्वामहालक्ष्मींभद्रकालींसनातनीम् ॥ तिलैःशर्करयायुक्तंमधुनाचहविःस्वयम् ॥ १२ ॥ ॥११२॥
वह्निद्वारेणसंहुत्यतुष्टावजगदम्बिकाम् ॥ चरित्रंमध्यमंदेव्याविष्णुदेवेनानिर्मितम् ॥ १३ ॥ नवार्णवेनतेनैवप्रत्यहंजाप्यतत्परः ॥ एवं

वर्षत्रयंजातंतस्यपूजांप्रकुर्वतः ॥ १४ ॥ प्रसन्नाभूत्तदादेवीवरदासर्वमंगला ॥ वरंब्रूहीतिवचनंतमाहद्विजसत्तमम् ॥ १५ ॥ इति
वाक्यंप्रियंश्रुत्वाद्विजआपवनम्रधीः ॥ तुष्टावदंडवद्भूत्वाभद्रकालींसनातनीम् ॥ १६ ॥ ॥ आपवउवाच ॥ ॥ विष्णुकल्पेपुरा
चासीद्दानवोमहिषासुरः ॥ कोटिकोटिसहस्रैस्तुरथैर्वाजिगजैर्युतः ॥ १७ ॥ त्रैलोक्यंस्ववशेकृत्वामहेंद्रस्सतदाभवत् ॥ स्वारोचिषा
न्तरःकालेगतस्तद्राज्यकुर्वतः ॥ १८ ॥ ततस्सभगवान्विष्णुस्सर्वदेवसमन्वितः ॥ समुत्पाद्यमुखात्तेजोज्वालामालीबभूवह ॥ १९ ॥
ज्योतिर्लिंगात्तदादेवीभवतीस्वेच्छयाभुवि ॥ संभूयमहिषंहंत्रीतस्यैदेव्यैनमोनमः ॥ २० ॥ रुद्रकल्पेपुराचासीद्रुद्रच्छंभुमुखाद्दिवि ॥ राव
णश्चसहस्रास्योजातोब्रह्मांडरावणः ॥ २१ ॥ राक्षसोबलवान्घोरोलोकालोकागिरेरधः ॥ न्यवसद्देवदैत्यानांमनुष्याणांचभक्षकः ॥ २२ ॥
षष्ठमन्वंतरेतेनब्रह्माण्डंराज्यसात्कृतम् ॥ ततोवैवस्वतेप्राप्तेत्रेताष्टाविंशकेप्रभुः ॥ २३ ॥ सजातोराघवगृहेरामस्संकर्षणःस्वयम् ॥ षोड
शाब्दवपुर्भूत्वासगतोजनकालये ॥ २४ ॥ धनुश्चाजगवंघोरंभंजितंतेनधीमता ॥ तदाब्रह्मादयोदेवाज्ञात्वारामंसनातनम् ॥ २५ ॥ सह
स्रवदनस्यैववर्णयामासकारणम् ॥ तच्छ्रुत्वाहंसयानंचसमारुह्यससीतया ॥ २६ ॥ लोकालोकगिरौप्राप्यघोरयुद्धमचीकरत् ॥ हंस
यानपताकायांसंस्थितोहनुमान्कपिः २७॥ वेदाश्ववाजिनस्तत्रनेताब्रह्मासनातनः ॥ दिव्यवर्षमभूद्घोरंसंग्रामंतेनरक्षसा ॥ २८॥ राव
णस्सतदाक्रुद्धोद्विसहस्रैश्चबाहुभिः ॥ अपरौमूर्च्छयित्वातौभ्रातरौरामलक्ष्मणौ ॥ २९ ॥ जगर्जबलवान्घोरस्सचब्रह्मांडरावणः ॥ ब्रह्म
णासंस्तुतामाताभवतीब्रह्मरूपिणी ॥३०॥ सीताशान्तिमयीनित्यातयाब्रह्मांडरावणः ॥ विनाशितोनमस्तस्यैनमस्तस्यैनमोनमः ॥३१॥
ब्रह्मकल्पेपुराचासीत्तालजंघान्वयोद्भवः॥मुरोनाममहादैत्योब्रह्मणोबलदर्पितः ॥३२॥ ब्रह्मांडेशंमहारुद्रंमहेन्द्रादिसमन्वितम् ॥ सबभूवप
राजित्याधिकारीरौद्रआसने ॥ ३३ ॥ देवैस्सार्द्धंमहादेवोमाधवंक्षीरशायिनम् ॥ गत्वानिवेदयामाससविष्णुःक्रोधसंयुतः ॥ ३४ ॥ जगा
मगरुडारूढोयत्रदैत्योमुरःस्थितः ॥ तेनसार्द्धमभूद्युद्धंतस्यदेवस्यदारुणम् ॥ ३५ ॥ सहस्राब्दमतोजातंदृष्ट्वाब्रह्माभयान्वितः ॥ परांतु
प्रकृतिंनित्यांतुष्टावश्लक्ष्णयागिरा ॥ ३६ ॥ प्रसन्नासातदादेवीकुमारीसप्तहायिनी ॥ चतुर्भुजास्त्रसहिताभूत्वादैत्यमुवाचह ॥ ३७ ॥ परा

जितोऽयंभगवान्दैत्यराजेनवैत्वया ॥ विजयानाममेरम्याकैश्चिन्नाहंपराजिता ॥ ३८ ॥ उन्मीलिनीवंजुलीचत्रिस्पृशापक्षवार्द्धनी ॥ जया
जयंतीविजयावर्षेवर्षेक्रमादहम् ॥ ३९ ॥ एकादशशुभाचाराविष्णवस्तनयामम ॥ एकादशीतिविख्यातावेदमध्येसदाह्यहम् ॥ ४० ॥
अतोमांबलवाञ्जित्वाविजयांविष्णुमातरम् ॥ पाणिंगृहाणमेरम्यंसर्वपूज्योभवान्भवेत् ॥ ४१ ॥ इतिश्रुत्वामुरोदैत्यस्तस्यारूपेणमोहितः॥
युयुधेसतयासार्द्धंक्षणार्द्धेनलयंगतः ॥४२॥ तंमुरंनिहतंदृष्ट्वानुजस्तन्नरकासुरः ॥ दैत्यमायांमहाघोरांचकारसुरनाशिनीम् ॥ ४३ ॥ एकाद
शीस्वयंमायाहुंकारेणैवतंतदा ॥ नरकेनसमंहत्वाजगर्जजगदंबिका ॥ ४४ ॥ तयोस्तेजोमहाघोरमन्नमध्येषुचागमत् ॥ दुष्टभूतमभूदन्नं
नृणांरोगभयप्रदम् ॥ ४५ ॥ दृष्ट्वाचैकादशीनाम्नारविशुक्रावुवाचह ॥ कुरुतांशुद्धमेवान्नंभवंतौलोकविश्रुतौ ॥४६॥ तदाज्ञयातथाकृत्वा
देवपूज्यौबभूवतुः ॥ एवंमातस्त्वयासर्वंकृतंतस्यैनमोनमः ॥ ४७ ॥ इतिश्रुत्वाभद्रकालीस्तोत्रंदिव्यंकथामयम् ॥ आपवंप्राहसादेवीब्र
ह्मार्णवेदकोविदम् ॥ ४८ ॥ प्रलयेचतदाप्राप्तेनष्टेस्थावरजंगमे ॥ एकार्णवेपुरात्वंवैमत्प्रसादात्सुखीभव ॥ ४९ ॥ स्तोत्रेणानेनसुप्रीता
वरदाहंसदानरान् ॥ इत्युक्त्वांतर्हितादेवीसविप्रोवरुणोऽभवत् ॥५०॥ सूतउवाच ॥ इतिश्रुत्वागुरोर्वाक्यंभगवान्द्वितियोवसुः ॥ वरुणःस्व
मुखात्तेजोजनयामासभूतले ॥ ५१ ॥ देहल्यांसतुवैजातोधर्मभक्तस्यवैगृहे ॥ विधवातस्ययाकन्यागर्भंधत्तेहरेःस्वयम् ॥ ५२ ॥ इति
ज्ञात्वाधर्मभक्तोमुमोदसुतजन्मनि ॥ नामदेवइतिख्यातःसांख्ययोगपरायणः ॥ ५३ ॥ आब्रह्मस्तंबपर्य्यंतंसर्वंविष्णुमयंजगत् ॥ ज्ञात्वा
दृष्ट्वागतःकाश्यांरामानंदंहरिप्रियम् ॥५४॥ नत्वातच्छिष्यतांप्राप्यतत्रवासमकारयत् ॥ सिकंदरोम्लेच्छपतिर्देहलीराज्यमास्थितः॥५५॥
नामदेवंसमाहूयसंपरीक्ष्यतदासुखी ॥ अर्धकोटिमितंद्रव्यंददौतस्मैकलिप्रियः ॥ ५६ ॥ नामदेवस्तुतद्द्रव्यैर्गंगारोहणमुत्तमम् ॥ कारया
मासवैकाश्यांशुभ्रसर्वशिलामयम् ॥ ५७ ॥ दशविप्रान्पंचनृपान्पंचवैश्याञ्छतंगवाम् ॥ पुनरुज्जीवयामासशवभूतान्सयोगवान् ॥ ५८ ॥
॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ विश्वानरःपुराचासीद्ब्राह्मणोवेदकोविदः ॥ अनपत्योविधातारंतुष्टाववहुपूजनैः ॥ ५९ ॥ वर्षमात्रेणभगवान्परमे
ष्ठीप्रजापतिः ॥ समागत्यवचःप्राहवरंब्रूहिद्विजोत्तम॥६०॥इतिश्रुत्वासहोवाचभगवँस्तेनमोनमः॥प्रकृतेश्चपरःपुत्रोभूयान्ममवरात्तव ॥६१॥

इतिश्रुत्वातदाब्रह्माविस्मितःप्राहतंद्विजम् ॥ एकावैप्रकृतिर्मायात्रिलिंगजननीस्वयम् ॥ ६२ ॥ तयादृश्यंजगत्सर्वंसमुत्पादितमात्मना ॥
प्रकृतेश्चपरोयोवैपरमात्मासचाव्ययः ॥६३॥ अबुद्धिर्बोधनिरतोनश्रुतिश्चशृणोतिवै ॥ अदेहःसस्पृशत्येतन्नचक्षुःपश्यतिस्वयम् ॥ ६४ ॥
अजिह्वोन्नंसगृण्हातिसाजिघ्रातिनसाविना ॥ अमुखोवेदवक्ताचकर्मकारःकरंविना ॥ ६५ ॥ अपदोगच्छतिह्येतन्नलिंगोनारिभोगवान् ॥
अगुह्योहिकरोत्येतांसतत्वांगुह्यभूतिनीम् ॥ ६६ ॥ शब्दब्रह्मस्पर्शमयंरूपब्रह्मरसात्मकम् ॥ गंधब्रह्मपरंज्ञेयंतस्मैतद्ब्रह्मणेनमः ॥ ६७ ॥
प्रकृतिंपुरुषंचैवविद्ध्यनादीउभावपि ॥ विकारांश्चगुणांश्चैवविद्धिप्रकृतिसंभवान् ॥ ६८ ॥ एकार्थौतौचशब्दैकौरूपैकौनित्यावित्रहौ ॥ आ
दिमध्यान्तरहितौनित्यशुद्धौसनातनौ ॥६९॥ पुंस्त्रीनपुंस्कजननीज्ञेयासाप्रकृतिःपरा ॥ पुरुषश्चकविःसूक्ष्मःकूटस्थोज्ञानवान्परः ॥ ७० ॥
अजन्माजन्मआप्नोतिमयाजातःसजन्मवान् ॥ कथंसपुरुषोनित्यस्तवपुत्रोभविष्यति ॥ ७१ ॥ अतोविश्वानरसुनेमायाभूतोहरिःस्वयम् ॥
तवपुत्रत्वमाप्नोतिवरान्ममजनार्दनः ॥७२॥ इत्युक्त्वान्तर्दधेदेवः पावकस्तद्वरादभूत् ॥ अष्टानांचवसूनांचपावकोहिपतिस्त्वयम् ॥७३॥
वैश्वानरइतिख्यातोभवत्स्वाहापतिः प्रभुः ॥ सतुपूर्वभवेदेवः पुराकल्पेऽनलोभवत् ॥ ७४ ॥ नैषधोब्राह्मणोधीमान्यथाराजानलस्तथा ॥
संकटायांगतेभूपेदमयंतीपतिव्रता ॥ ७५ ॥ स्वपितुर्गेहमासाद्यान्वेषयामासभूपतिम् ॥ तदानलोद्विजंप्राप्तोदमयंतपितिःप्रभुः ॥ ७६ ॥
दृष्ट्वातंमोहमापन्नादमयंतीशुभानना ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रवागुवाचाशरीरिणी ॥ ७७ ॥ नायंनलस्तवपतिर्ब्रह्मणायंसुपोहितः ॥
अनलोनामविख्यातोदेववाक्यात्सचाभवत् ॥७८॥ महासरस्वतींदेवींतुष्टावसतुमोहितः ॥ तस्यपुण्यप्रभावेनविश्वानरसुतोऽभवत् ॥७९॥
॥ सूतउवाच ॥ इतिश्रुत्वागुरोर्वाक्यंपावकोभगवान्प्रभुः ॥ स्वमुखात्स्वांशमुत्पाद्यसंजातस्तुततोवसुः ॥ ८० ॥ रंकणोनामविख्या
तोलक्ष्मीदत्तस्यवैसुतः ॥ नगरेकांचनपुरेवैश्यजात्यांसमुद्भवः ॥८१॥ यंकणानामतत्पत्नीबभूवचपतिव्रता ॥ सर्वद्रव्यव्ययंकृत्वाधर्मकार्ये
षुदंपती ॥८२॥ काष्ठमानीयविक्रीयबुभुजातेपरस्परम्॥रामानंदस्तस्यगुरूरंकणस्यमहात्मनः॥८३॥इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रातिसर्गपर्व
णिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेवसुमाहात्म्येरंकणवैश्योत्पत्तिवर्णनोनामषोडशोऽध्यायः॥१६॥छ॥बृहस्पतिरुवाच ॥

दितिपुत्रौमहाघोरौविष्णुनाप्रभविष्णुना ॥ संहतौतुदितिर्ज्ञात्वाकश्यपंसमपूजयत् ॥ १ ॥ द्वादशाब्दांतरेस्वामीकश्यपोभगवानृषिः ॥
उवाचपत्नींसहितंवरंब्रूहिवरानने ॥ २ ॥ सातुश्रुत्वानमस्कृत्यवचनंप्राहहर्षिता ॥ अदितिर्ममयादेवीसपत्नीपुत्रसंयुता ॥ ३ ॥
द्वादशास्तनयास्तस्याममद्वौतनयौस्मृतौ ॥ तदवर्यंसुतेनैवविष्णुनासुरपालिना ॥ ४ ॥ विनाशितौसुतौघोरौततोऽहंभृशदुःखिता ॥
देहिमेतनयंस्वामिन्द्वादशादित्यनाशनम् ॥ ५ ॥ इतिश्रुत्वावचोघोरंदितिंप्राहसुदुःखितः ॥ ब्रह्मणानिर्मितौलोकेधर्माधर्मौपरापरौ ॥ ६ ॥
धर्मपक्षास्तुयेलोकेनरास्तेब्रह्मणःप्रियाः ॥ अधर्मपक्षास्तुनरावैरिणस्तस्यधीमतः ॥ ७ ॥ अधर्मपक्षौतनयौतस्मान्मृत्युमुपागतौ ॥
अतोधर्मप्रियेशुद्धंकुरुतस्मान्महाबलः ॥ ८ ॥ भविष्यतिसुतोधीमाँश्चिरंजीवीतवप्रियः ॥ इतिश्रुत्वादितिर्देवीकश्यपाद्गर्भमुत्तमम् ॥९॥
संप्राप्यसाशुभाचाराबभूवव्रतधारिणी ॥ तस्यागर्भगतेपुत्रेमहेंद्रश्चभयान्वितः ॥ १० ॥ दासभूतःस्थितोगेहेसादितेराज्ञयागुरोः ॥
सप्तमासिस्थितेगर्भेशक्रमायाविमोहिता ॥ ११ ॥ अशुचिश्चदितिर्देवीसुष्वापनिजमंदिरे ॥ अंगुष्ठमात्रोभगवान्महेन्द्रोवज्रसंयुतः ॥१२॥
कुक्षिमध्येसमागम्यचक्रेगर्भंससप्तधा ॥ जीवभूताननतिबलान्दृष्ट्वासप्तमहारिपून् ॥ १३ ॥ एकैकःसप्तधातेनमहेन्द्रेणतदाकृतः ॥
नम्रीभूतश्चतान्दृष्ट्वामहेन्द्रस्तैःसमन्वितः ॥ १४ ॥ योनिद्वारेणचागम्यप्रणनामतदादितिम् ॥ प्रसन्नासादितिर्देवान्महेन्द्रायचतान्ददौ ॥१५॥
मरुद्गणाश्चतेसर्वेविख्याताःशक्रसेवकाः ॥ सतुपूर्वभवेजातोब्राह्मणोलोकविश्रुतः ॥ १६ ॥ इलोनामसवेदज्ञोयथेलोनृपतिस्तदा ॥
एकदाबलवान्राजामनुपुत्रइलःस्वयम् ॥ १७ ॥ एकाकीहयमारुह्यमेरोर्विपिनमाययौ ॥ मेरोरधःस्थितःखंडःस्वर्णगर्भोहरिप्रियः ॥ १८ ॥
निवासंकृतवाँस्तत्रकृत्वाराष्ट्रंमहोत्तमम् ॥ इलेनावृतमेवापिकृतंतत्रस्थलेसुराः ॥ १९ ॥ इलावृतमितिख्यातःखंडोऽभूद्विबुधप्रियः ॥
भारतेयेस्थितालोका इलावृतमुपागताः ॥२०॥ मेरुर्गिरिर्वृक्षमयोविधात्रानिर्मितोहिसः ॥ आरोहणंनरैस्तस्मिन्कृतंस्वर्णमयंशुभम् ॥२१॥
तमारुह्यक्रमाल्लोकाः स्वर्गलोकमुपागताः ॥ तान्दृष्ट्वामनुजान्प्राप्तान्सदेहान्स्वर्गमण्डले ॥ २२ ॥ विस्मिताश्चसुरास्सर्वेमहेशंशरणंययुः ॥
ज्ञात्वासभगवान्रुद्रोभवान्यासहशंकरः ॥ २३ ॥ इलावृतवनेरम्येसरेमेचतयासह ॥ एतस्मिन्नंतरेप्राप्तोवैवस्वतसुतोमहान् ॥ २४ ॥

इलोनाममहाप्राज्ञोमृगयार्थीसदाशिवम् ॥ नग्नभूतंसमालोक्यनेत्रेसंमील्यसंस्थितः ॥ २५ ॥ लज्जितांगिरिजांदृष्ट्वाशशापभगवान्हरः ॥
अस्मिन्खंडेसदानार्योभविष्यंतिचमांविना ॥ २६ ॥ इत्युक्त्वावचनंतस्मिन्नार्यस्सदाबभूविरे ॥ इलाबभूवनृपतेःकन्याजनमनोहरा ॥२७॥
बहुकालंमेरुशृंगेमहत्तपमचीकरत् ॥ इलासमाधिभूतायासप्तविंशच्चतुर्युगम् ॥ २८ ॥ जातंततइलाकन्यात्रेतामध्येतुचंद्रजम् ॥
बुधदेवंपतिंकृत्वाचंद्रवंशमजीजनत् ॥ २९ ॥ अयोध्याधिपतिःश्रीमान्यदेलावृतमागतः ॥ तस्यराज्ञीमदमतीनाम्नातुष्टावपार्वतीम्॥३०॥
तदाप्राप्तइलोविप्रस्तस्यारूपेणमोहितः ॥ पस्पर्शतांमदमतींराज्ञींकामविमोहितः ॥ ३१ ॥ एतस्मिन्नंतरेतत्रवाग्उवाचाशरीरिणी ॥
इलोनायंद्विजश्चायंतवरूपविमोहितः ॥ ३२ ॥ अनिलोनामतत्रैवविख्यातोऽभूद्द्विजस्यवै ॥ कामाग्निपीडितोविप्रस्सतुष्टावचपावकम्॥३३॥
छित्त्वाछित्त्वाशिरोरम्यंतस्मैजातंपुनःपुनः ॥ दत्त्वातुष्टावतंदेवंप्रसन्नोऽभूद्धनंजयः ॥ ३४ ॥ प्राहत्वमूनपंचाशद्विभेदाञ्जनयिष्यसि ॥
तथाहंमित्रवान्भूत्वातत्संख्यस्तवकामदः ॥ ३५ ॥ यथाकुबेरोभगवान्षड्विंशद्वरुणाप्रियः ॥ तथाहमूनपंचाशद्विभेदस्तववैसखा ॥ ३६ ॥
इत्युक्त्वेवचनेतास्मिन्दितिकुक्षौद्विजोत्तमः ॥ वायुर्नामसवैजातःपावकस्यप्रियस्सखा ॥३७॥ सूतउवाच॥इतिश्रुत्वागुरोर्वाक्यंवैश्यजात्यांस
मुद्भवः॥धान्यपालस्यवैगेहेमूलगंडान्तजःसुतः॥३८॥पितृमातृपरित्यक्तःकाश्यांविंध्यवनेतदा ॥ अलिकोनामवैम्लेच्छस्तत्रस्थानेसमागतः
॥ ३९ ॥ अनपत्योवस्त्रकारीसुतंप्राप्यगृहंययौ ॥ कबीरइतिविख्यातःसपुत्रोमधुराननः ॥ ४० ॥ ससप्ताब्दवपुर्भूत्वागोदुग्धापानतत्परः ॥
रामानंदंगुरुंमत्वारामध्यानपरोऽभवत् ॥४१॥ स्वहस्तेनैवसंस्कृत्यभोजनंहरयेऽर्पयत्॥ तत्प्रियार्थंहरिस्साक्षात्सर्वकामप्रदोऽभवत् ॥४२॥
॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ उत्तानपादतनयोध्रुवोभूत्क्षत्रियःपुरा ॥ पितृमातृपरित्यक्तःसबालःपंचहायनः॥४३॥गोवर्द्धनगिरौप्राप्यनारदस्योपदे
शतः ॥ सचक्रेभगवद्ध्यानंषष्ठमासींमहाव्रती॥४४॥तदाप्रसन्नोभगवान्विष्णुर्नारायणःप्रभुः॥ खमंडलेपदंतस्मैददौप्रीत्यानभोमयम्॥४५॥
दृष्ट्वातद्वदनंरम्यंमायाशक्त्यादिशोदश ॥ स्वामिनंचध्रुवंमत्वाभक्तिनम्राबभूविरे ॥ ४६ ॥ ध्रुवोऽपिभगवान्साक्षात्सर्वपूज्योबभूवह ॥
दिक्पतिःसतुविज्ञेयोभगणानांपतिःस्वयम्॥४७॥नभःपतिःकालकरःशिशुमारपतिस्सवै॥पंचतत्त्वासवैमायाप्रकृतिस्तत्पतिःस्वयम्॥४८॥

तस्माद्धरायांसंभूतोभौमोनाममहाग्रहः ॥ जलदेव्यास्ततोजातःशुक्रोनाममहाग्रहः ॥ ४९ ॥ वह्निदेव्यांततोजातश्चार्हतत्रमहाग्रहः ॥
वासुदेव्यांध्रुवाज्जातःकेतुर्नाममहाग्रहः ॥ ५० ॥ ग्रहभूतःस्थितस्तत्रनभोदेव्यांतदुद्भवः ॥ राहुर्नामतथाघोरोमहाग्रहउपग्रहः ॥ ५१ ॥
पूर्वायांदिशिवैतस्माज्जातश्चैरावतोगजः ॥ आग्नेय्यांदिशिवैतस्मात्पुंडरीकोगजोऽभवत् ॥ ५२ ॥ वामनःकुमुदश्चैवपुष्पदंतःक्रमाद्गजाः ॥
सार्वभौमःसुप्रतीकोनभोदिक्षुतुतत्सुताः॥५३॥अभ्रमुःकपिलाचैवापिंगलाख्याइमाःक्रमात् ॥ ताम्रकर्णीशुभ्रदंतीचांगनाचांजनावती॥५४॥
भूमिदिक्षुकरिण्याश्चजातातस्मात्तुतत्प्रियाः ॥ भगिनीचतथामातासुताचैवस्नुषातथा ॥ ५५ ॥ पशुयोन्युद्भवानांचनृणांतायोषितस्सदा ॥
देवयोन्युद्भवानांचनृणांपत्नीःस्मृतास्वसा॥५६॥मनुवंशोद्भवानांचनृणांचान्योद्भवाःस्त्रियः ॥ इतिधर्मोविधात्रोक्तोमयाप्रोक्तःसुराहिवः॥५७॥
द्विधाध्रुवस्सविज्ञेयोभूमेरुर्द्धमधस्तथा ॥ सद्गुणःसदिवारूपोरात्रिरूपस्तमोगुणः॥५८॥अधोध्रुवेसदारात्रिर्नारकास्तत्रवैस्थिताः॥उर्द्ध्वध्रुवेदि
वानित्यंतपोमध्येनिशादिवा॥५९॥महोजनस्तपस्सत्यंतेषुनित्यंदिनंस्मृतम् ॥ रौरवश्चांधकूपश्चतामिस्रंचतमोमयम्॥६०॥तेषुनित्यंस्मृता
रात्रिःकल्पमानंचकोविदैः॥सतुपूर्वभवेचासीद्ब्राह्मणोमाधवप्रियः॥६१॥षष्ट्यब्दंसर्वतीर्थेषुप्रातःस्नानंचकारह ॥तीर्थपुण्यात्सवैविप्रोमाधवो
माधवप्रियः॥६२॥सुनीत्यांगर्भमासाद्यध्रुवोभूत्वारराजह॥षट्त्रिंशच्चसहस्राब्दंराज्यंकृत्वाध्रुवोऽभवत् ॥६३॥ सूतउवाच ॥ इतिश्रुत्वागुरोर्वा
क्यंसध्रुवःपंचमोवसुः ॥ गुर्जरदेशआगम्यवैश्यजात्यांसमुद्भवः ॥ ६४ ॥ नरश्रीर्नामविख्यातोगुणवैश्यस्यवैसुतः ॥ कुसीदगुणगुप्तश्चनर
श्रीःपुत्रवत्सलः ॥ ६५ ॥ त्यक्त्वाप्राणान्ययौस्वर्गंसवैश्यतनयोध्रुवः ॥ प्रत्यहंसहरेःक्रीडांवृन्दावनमहोत्तमे ॥ ६६ ॥ शिवप्रसादात्प्रत्यक्षां
दृष्ट्वाहर्षमवाप्तवान् ॥ यस्यपुत्रविवाहेचभगवान्भक्तवत्सलः ॥ ६७ ॥ यादवैस्सहसंप्राप्तस्तस्यवांछितदायकः ॥ पुरींकाशींसमागम्यनरश्री
र्भक्तराट्स्वयम् ॥ ६८ ॥ रामानन्दस्यशिष्योऽभूद्विष्णुधर्मविशारदः ॥ ॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ ॥ कदाचिद्भगवानत्रिर्गंगाकूलेऽनसू
यया ॥ ६९ ॥ सार्द्धंतपोमहत्कुर्वन्ब्रह्मध्यानपरोऽभवत् ॥ तदाब्रह्माहरिश्शंभुःस्वस्ववाहनमास्थिताः ॥ ७० ॥ वरंब्रूहीतिवचनंतमाहुस्ते
सनातनाः ॥ इतिश्रुत्वावचस्तेषांस्वयंभूतनयोमुनिः ॥ ७१ ॥ नैवकिंचिद्वचःप्राहसंस्थितःपरमात्मनि ॥ तस्यभावंसमालोक्यत्रयोदेवाः

सनातनाः ॥ ७२ ॥ अनसूयांतस्यपत्नींसमागम्यवचोऽब्रुवन् ॥ लिंगहस्तःस्वयंरुद्रोविष्णुस्तद्रसवर्द्धनः ॥ ७३ ॥ ब्रह्माकामब्रह्मलोपःस्थितस्तस्यावशंगतः ॥ रतिंदेहिमदाघूर्णेनोचेत्प्राणांस्त्यजाम्यहम् ॥७४॥ पतिव्रताऽनसूयाचश्रुत्वातेषांवचोऽशुभम् ॥ नैवकिंचिद्वचःप्राहकोपभीतासुरान्प्रति ॥ ७५ ॥ मोहितास्तत्रतेदेवागृहीत्वातांबलात्तदा ॥ मैथुनायसमुद्योगंचक्रुर्मायाविमोहिताः ॥ ७६ ॥ तदाक्रुद्धासतीसावैताञ्छशापमुनिप्रिया ॥ ममपुत्राभविष्यंतियूयंकामविमोहिताः ॥ ७७ ॥ महादेवस्यवैलिंगंब्रह्मणोऽस्यमहाशिरः ॥ चरणौवासुदेवस्यपूजनीयानरैस्सदा ॥ ७८ ॥ भविष्यंतिसुरश्रेष्ठाउपहासोऽयमुत्तमः ॥ इतिश्रुत्वावचोघोरंनमस्कृत्यमुनिप्रियाम् ॥ ७९ ॥ तुष्टुवुर्भक्तिनम्राश्चवेदपाठैश्चऋङ्मयैः ॥ अनसूयातदाप्राहभवन्तोममपुत्रकाः ॥ ८० ॥ भूत्वाशापंमदीयंचत्यक्त्वातृप्तिमवाप्स्यथ ॥ इत्युक्तेवचनेब्रह्माचंद्रमाश्चतदाह्यभूत् ॥ ८१ ॥ दत्तात्रेयोहरिःसाक्षाद्दुर्वासाभगवान्हरः ॥ तत्पापपरिहारार्थंयोगवन्तोबभूविरे ॥ ८२ ॥ एतस्मिन्नंतरेदेवीप्रकृतिस्सर्वधर्मिणी ॥ विधिंविष्णुंहरंचान्यंचक्रेसागुणरूपिणी॥८३॥मन्वंतरमतोजातंतेषांयोगंप्रकुर्वताम् ॥हर्षितास्त्रयोदेवास्समागम्यचतान्प्रति ॥८४॥ उवाचवचनंरम्यंतेषांमंगलहेतवे ॥ चंद्रमाश्चभवेत्सोमोवसुःषष्ठःसुरप्रियः ॥ ८५ ॥ रुद्रांशश्चैवदुर्वासाःप्रत्यूषःसप्तमोवसुः ॥ दत्तात्रेयमयोयोगीप्रभासश्चाष्टमोवसुः ॥८६॥ तेषांवाक्यंसमाकर्ण्यवसवस्तेत्रयोऽभवन् ॥ सूतउवाच ॥ इतिश्रुत्वागुरोर्वाक्यंवसवोहर्षितास्त्रयः॥८७॥स्वांशेनभूतलेजग्मुःकलिशुद्धायदारुणे ॥ दाक्षिणात्येराजगृहेवैश्यजात्यांसमुद्भवः॥८८॥पीपानामसुतःसोमःसुदेवस्यतदाह्यभूत्॥कृतंराज्यपदंतेनयथाभूपेनतत्पुरे ॥८९॥ रामानन्दस्यशिष्योऽभूद्द्वारकांससमागतः॥हरेर्मुद्रांस्वर्णमयींप्राप्यकृष्णात्सवैनृपः ॥९०॥ वैष्णवेभ्योददौतत्रप्रेततत्त्वविनाशिनीम् ॥ प्रत्यूषश्चैवपांचालेवैश्यजात्यांसमुद्भवः ॥ ९१ ॥ मार्गपालस्यतनयोनानकोनामविश्रुतः ॥ रामानन्दंसमागम्यशिष्योभूत्वासनानकः ॥९२॥ सवैम्लेच्छान्वशीकृत्यसूक्ष्ममार्गमदर्शयत् ॥ प्रभासोवैशांतिपुरेब्रह्मजात्यांसमुद्भवः ॥९३॥ शुक्लदत्तस्यतनयोनित्यानंदइतिस्मृतः ॥ इतितेवसुमाहात्म्यंमयाशौनकवर्णितम् ॥ ९४ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेवसुमाहात्म्येकबीरनरश्रीपीपानानकनित्यानन्दसमुत्पत्तिवर्णनंनामसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥छ ॥

॥ सूतउवाच ॥ ॥ इत्युक्त्वातान्सुरान्देवोभगवान्बृहतांपतिः ॥ अश्विनौचसमालोक्यतयोर्गाथामवर्णयत् ॥ १ ॥ वैवस्वतेऽन्त
रेपूर्वंविश्वकर्माविचित्रकृत् ॥ चित्रगुप्तांश्रियंदृष्ट्वाचित्रलेखाविनिर्मिताम् ॥ २ ॥ स्पर्द्धीभूतोमहामायांतुष्टावबहुपूजनैः ॥ प्रसन्ना
सातदादेवीचित्रायांतस्ययोषिति ॥ ३ ॥ स्वांशाज्जातास्मृतासंज्ञासर्वज्ञानकरीस्वयम् ॥ षोडशाब्देवयःप्राप्तेसंज्ञायास्तत्पितासु
खी ॥ ४ ॥ विवाहार्थीसुरान्सर्वानाह्वयन्मेरुमूर्द्धनि ॥ यक्षाधीशाश्चषड्विंशत्कुबेराद्यास्समागताः ॥ ५ ॥ यादसांपतयःप्राप्तादशतत्रैव
कामुकाः ॥ पावकाऊनपंचाशद्वायवश्चतथास्मृताः ॥ ६ ॥ ध्रुवौद्वौचस्वयंप्राप्तौसोमास्तत्रैवषोडश ॥ त्रयोदशाश्चप्रत्यूषाःप्राप्ताविश्व
प्ररक्षकाः ॥ ७ ॥ षष्ट्युत्तरंचत्रिशतंप्रभासादिनरक्षकाः ॥ भवाद्याश्चतदारुद्राःशशिमण्डलरक्षकाः ॥ ८ ॥ आदित्याश्चास्थितास्सर्वेसंज्ञा
याश्चस्वयंवरे ॥ दानवाविप्रचित्त्याद्याश्चतुराशीतिरराययुः ॥ ९ ॥ प्रह्लादाद्यास्तदादैत्यावासुक्याद्याश्चपन्नगाः ॥ शेषाद्याश्चतदानागास्ता
क्ष्याद्यागरुडाःस्मृताः ॥ १० ॥ सर्वेस्वयंवरेप्राप्तामहान्कोलाहलोह्यभूत् ॥ एतस्मिन्नंतरेदेवीदेवकन्यासमन्विता ॥ ११ ॥ संज्ञादेवान्प्रति
तदाप्रत्यक्षमभवद्दिवि ॥ तांसमालोक्यबलवान्बलिःकामविमोहितः ॥१२॥ करेगृहीत्वाप्रययौपश्यतांसर्वधन्विनाम् ॥ तदाक्रोधातुरादेवा
रुरुधुर्दैत्यसत्तमम् ॥ १३ ॥ शस्त्रास्त्रैस्तर्पयित्वातंमहद्युद्धमकारयत् ॥ दानवाश्चतदादैत्यानानावाहनसंस्थिताः ॥ १४ ॥ देवैःसार्द्धंमहद्यु
द्धंतुमुलंचक्रिरेमुदा ॥ दानवैश्चहतादेवाःसुरैर्दैत्याविनाशिताः ॥ १५ ॥ शवभूतैरिलावर्तेऽभूदगम्यावसुंधरा ॥ पक्षमात्रमभू
द्युद्धंदिव्यंदानवदेवयोः ॥ १६ ॥ पांचजन्यस्तथाधाताहयग्रीवश्चमित्रकः ॥ अघासुरोऽर्यमाचैवबलःशक्रस्तथैवच ॥ १७ ॥ बकासुरश्चव
रुणःशकटःप्रांशुरेवच ॥ वत्सासुरोभगश्चैवविवस्वांश्चबलिःस्वयम् ॥ १८ ॥ प्रलंबश्चतथापूषागर्दभःसवितायुधि ॥ विश्वकर्मामयश्चैवका
लनेमिर्हरिःस्वयम् ॥ १९ ॥ कांक्षमाणौचविजयंयुयुधातेपरस्परम् ॥ पराजिताश्चतेदैत्यायुद्धंत्यक्त्वाप्रदुद्रुवुः ॥ २० ॥ विवस्वाँश्चतदासं
ज्ञांगृहीत्वारथसंस्थिताम् ॥ विश्वकर्माणमागम्यददौतस्मैप्रसन्नधीः ॥ २१ ॥ विवस्वंतंसुरश्रेष्ठंदृष्ट्वासंज्ञावचोऽब्रवीत् ॥ मत्पतिश्चभवान्दे ॥११६॥
वोभवेत्कार्यकरस्सदा ॥ २२ ॥ त्वयाजिताहंभगवन्बलेर्विप्रियकारिणः ॥ भ्रातृजाग्रहणेदोषोनभवेत्सकदाचन ॥ २३ ॥ वीरभुक्तासदाना

रीस्त्रीरत्नंमुनिभिःस्मृता ॥ चतुर्द्धाप्रकृतिर्देवीगुणभिन्नागुणैकिका ॥ २४ ॥ एकासाप्रकृतिर्मातागुणसाम्यात्सनातनी ॥ सत्त्वभूताचभगि
नीरजोभूताचगेहिनी ॥ २५ ॥ तमोभूताचसाकन्यातस्यैदेव्यैनमोनमः ॥ बहवःपुरुषायेवैनिर्गुणाश्चैकरूपिणः ॥ २६ ॥ चैतन्याऽज्ञानवंत
श्चलोकेप्रकृतिसंभवाः ॥ अलोकेपापजास्सर्वेदेवब्रह्मसमुद्भवाः ॥ २७ ॥ यातुज्ञानमयीनारीवृणोत्येंपुरुषंशुभम् ॥ कोऽपिपुत्रःपिताभ्रातास
चतस्याःपतिर्भवेत् ॥ २८ ॥ स्वकीयांचसुतांब्रह्माविष्णुदेवःस्वमातरम् ॥ भगिनींभगवाञ्छंभुर्गृहीत्वाश्रेष्ठतामगात् ॥ २९ ॥
इतिश्रुत्वावेदमयंवाक्यंचादितिसंभवः ॥ विवस्वान्भ्रातृजांसंज्ञांगृहीत्वाश्रेष्ठवानभूत् ॥ ३० ॥ सुताःकन्यास्तयोर्जातामनुर्वैवस्वत
स्तथा ॥ यमश्चयमुनाचैवदिव्यतेजोभिरन्विताः ॥ ३१ ॥ तदासंज्ञासतीसाक्षात्तेजोभूतंपतिंस्वकम् ॥ ज्ञात्वाछायांसमुत्पाद्यतप
सेवनमागता ॥ ३२ ॥ सावर्णिश्चमनुस्तस्यांशनिश्चतपतीतथा ॥ छायायांचसमुद्भूताःक्रूरदृष्ट्याविवस्वतः ॥ ३३ ॥ पुत्रभेदे
नतांनारींमत्वामायांरुषान्वितः ॥ चकारभस्मभूतांतांविवस्वान्भगवान्रविः ॥ ३४ ॥ तदाशनिश्चसावर्णिर्विवस्वंतंरुषान्वितम् ॥ ज्ञात्वा
चक्रोधताम्राक्षौयुयुधातेपरस्परम् ॥ ३५ ॥ कियताचैवकालेनभग्नभूतौविवस्वता ॥ हिमाचलेगिरौप्राप्यतेपतुःपरमंतपः ॥ ३६ ॥ त्रिव
र्षान्तेचसादेवीमहाकालीसमागता ॥ अर्चितंचवरंताभ्यांददौतद्भक्तिवत्सला ॥ ३७ ॥ पुनस्तौचसमागम्ययुयुधातेविवस्वता ॥ विवस्वा
न्भयभीतश्चत्यक्त्वायुद्धंपराभवत् ॥ ३८ ॥ यत्रास्थितप्रियासंज्ञावडवारूपधारिणी ॥ कुरुखंडेमहारम्येतपंतीतपउल्बणम् ॥ ३९ ॥
गत्वाददर्शभगवान्संज्ञासंबोधकारिणीम् ॥ कामातुरोहयोभूत्वातत्ररेमेतयासह ॥ ४० ॥ पंचवर्षान्तरेसंज्ञागर्भंतस्मादधौस्वयम् ॥ तनयौ
चसमुद्भूतौदिव्यरूपपराक्रमौ ॥ ४१ ॥ पितुर्दुःखंसमालोक्यजग्मतूरविमण्डलम् ॥ जित्वाबंधूदुराचारौक्रूरदृष्ट्यातदास्वयम् ॥ ४२ ॥
बद्धातौस्वपितुःपार्श्वेसंप्राप्तौवडवासुतौ ॥ दृष्ट्वाविवस्वान्भगवान्वैरिणौसमुपागतौ ॥ ४३ ॥ संपीड्यताडयामासलोहदंडैर्भयानकैः ॥
पंगुभूतौपुनस्त्यक्त्वाछायापुत्रौदिवाकरः ॥ ४४ ॥ आश्विनेयौसमालोक्यवचनंप्राहतौमुदा ॥ जीवईशौयथामित्रौनरनारायणौयथा ॥ ४५ ॥
एकनाम्नायुवांप्रीतौनासत्यौचभविष्यथः ॥ सोमशक्तिरिडादेवीज्येष्ठपत्नीभविष्यति ॥ ४६ ॥ पिंगलासूर्यशक्तिश्चलघुपत्नीभविष्यति ॥

इडापतिस्सवैनामद्वितीयःपिंगलापतिः ॥ ४७ ॥ द्वादशस्सनृणांराशेःक्रूरदृष्टिःशनैश्चरः ॥ तस्यशान्तिकरोज्येष्ठोभविष्यतिमहीतले
॥ ४८ ॥ द्वितीयश्चनृणांराशेःसावर्णिर्भ्रमकारकः ॥ तस्यशान्तिकरोभूमौभवितापिंगलापतिः ॥ ४९ ॥ जन्मराशिस्थितादेवीतपंतीता
पकारिणी ॥ इडाचपिंगलातस्याःशान्तिकर्त्र्यौभविष्यतः ॥ ५० ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यसुरवैद्यौबभूवतुः ॥ सावर्णिश्चशनीराहुःकेतुः
स्वर्गप्रतापिनः ॥ ५१ ॥ तेषांतुपरिहारार्थौदस्रौचाश्विनिसंभवौ ॥ सूतउवाच ॥ इतिश्रुत्वागुरोर्वाक्यंप्रसन्नौसुरसत्तमौ ॥ ५२ ॥
स्वांशान्महीतलेजातौशूद्रयोन्यांरवेस्सुतौ ॥ चाण्डालस्यगृहेजातश्छागहंतुरिडापतिः ॥५३॥ सधनोनामविख्यातःपितृमातृपरायणः ॥
शालिग्रामशिलातुल्यंछागमांसमविक्रयत् ॥ ५४ ॥ कबीरंसमुपागम्यशिष्योभूत्वारराजवै ॥ सतुसत्यनिधिःपूर्वंब्राह्मणस्तपआस्थितः
॥ ५५ ॥ भयभीतंचगांतत्रचाण्डालायह्यदर्शयत् ॥ राजगेहेकरस्तस्मात्सधनस्यलयंगतः ॥ ५६ ॥ चर्मकारगृहेजातोद्वितीयःपिंगला
पतिः ॥ मानदासस्यतनयोरैदासइतिविश्रुतः ॥ ५७ ॥ पुरींकाशींसमागम्यकबीरंरामतत्परम् ॥ जित्वामतविवादेनशंकराचार्यमागतः
॥ ५८ ॥ तयोर्विवादमभवदहोरात्रंमतान्तरे ॥ पराजितस्सरैदासोनत्वातंद्विजसत्तमम् ॥ ५९ ॥ रामानन्दमुपागम्यतस्यशिष्यत्व
मागतः ॥ इतितेकथितंविप्रसुरांशाश्चयथाभवन् ॥ कलिशुद्धिकरीलीलातेषांमार्गप्रदर्शिनाम्॥६०॥इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणि
चतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेअश्विनीकुमारावतारेसधनरैदाससमुत्पत्तिवर्णनेअष्टादशोऽध्यायः ॥१८॥छ॥सूतउवाच॥
इत्युक्त्वाभगवाञ्जीवोदेवमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ स्वमुखात्स्वांशमुत्पाद्यब्रह्मयोनौबभूवह ॥ १ ॥ इष्टिकानगरीरम्यागुरुदत्तस्यवैसुतः ॥
रोपणोनामविख्यातोब्रह्ममार्गप्रदर्शकः ॥ २ ॥ सूत्रग्रंथमयींमालांतिलकंजलनिर्मितम् ॥ वासुदेवेतितन्मंत्रंकलौकृत्वाजनेजने ॥ ३ ॥
कृष्णचैतन्यमागम्यकंवलंचतदाज्ञया ॥ गृहीत्वास्वपुरींप्राप्यकृष्णध्यानपरोभवत् ॥ ४ ॥ अतःपरंशृणुमुनेचरित्रंचहरेर्मुदा ॥ यच्छ्रु
त्वाचकलौघोरेजनोनैवभयंव्रजेत् ॥ ५ ॥ पंचाब्देकृष्णचैतन्येयज्ञांशेयज्ञकारिणि ॥ काश्मीरसंभवोविप्रःकेशवःशारदाप्रियः ॥ ६ ॥
प्रातःशान्तिपुरेग्रामेवाग्देवीवरदर्पितः ॥ सतांदिग्विजयंकृत्वासर्वशास्त्रविशारदः ॥ ७ ॥ गंगाकूलेस्तवंरम्यंरचित्वासोऽपठद्द्विजः ॥

एतस्मिन्नंतरेतत्रयज्ञांशस्समुपागतः ॥ ८ ॥ उवाचवचनंरम्यंकेशवंस्तुतिकारिणम् ॥ सुकृतंपूर्तमर्णंचश्रुतीनांसारमेवाहि ॥ ९ ॥
इत्युक्तंभवतास्तोत्रेदूषणंभूषणंवद ॥ तमाहकेशवोधीमान्दूषणंनैवदृश्यते ॥ १० ॥ इत्युक्त्वाप्राहभगवान्भूषणंनैवदृश्यते ॥ सुकृतंचस्मृ
तंधर्मःपूर्तंचैतन्यमुच्यते ॥ ११ ॥ अर्णंवीर्यमितिज्ञेयंश्रुतिसारमतस्त्रयम् ॥ गंगाजलेदूषणोऽयंभूषणोऽयंकलेवरे ॥ १२ ॥ इतिश्रुत्वास
वैविप्रोविस्मितोऽभूच्चगीःप्रियः ॥ लज्जितंस्वजनंदृष्ट्वाशारदासर्वमंगला ॥ १३ ॥ विहस्यकेशवंप्राहयज्ञांशोऽयंहरिःस्वयम् ॥ इतिश्रुत्वातु
तच्छिष्यःकृष्णमंत्रउपासकः ॥ १४ ॥ बभूववैष्णवश्रेष्ठःकृष्णचैतन्यसेवकः ॥ सूतउवाच ॥ श्रीधरोनामविख्यातोब्राह्मणःशिवपूजकः ॥ १५ ॥
पत्तनेनगरेरम्येतस्यसप्ताहमुत्तमम् ॥ राज्ञाभागवतंतत्रकारितंसधनंबहु ॥ १६ ॥ गृहीत्वाश्रीधरोविप्रोजगामश्वशुरालये ॥ तत्रोष्यमासमा
त्रंचस्वपत्न्यासहवैद्विजः ॥ १७ ॥ स्वगेहमगमन्मार्गेचौराःसप्ततुतंप्रति ॥ शपथंरामदेवस्यकृत्वासार्द्धमुपाययुः ॥ १८ ॥ समाप्तेविपिने
रम्येहत्वातेश्रीधरंद्विजम् ॥ गोरथंसधनंतत्रसभार्यंजगृहुस्तदा ॥ १९ ॥ एतस्मिन्नंतरेरामःसच्चिदानंदविग्रहः ॥ सप्ततांश्चशरैर्हत्वापुन
रुज्जीव्यतंद्विजम् ॥ २० ॥ प्रेषयामासभगवांस्तदावृन्दावनेप्रभुः ॥ तदाप्रभृतिवैविप्रःश्रीधरोवैष्णवोऽभवत् ॥ २१ ॥ सप्ताब्देचैवयज्ञां
शेगत्वाशान्तिपुरींशुभाम् ॥ ब्रह्मज्ञानमुपागम्ययज्ञांशाच्छिष्यतांगतः ॥ २२ ॥ टीकाभागवतस्यैवकृतातेनमहात्मना ॥ सूतउवाच ॥
रामशर्मास्थितःकाश्यांशंकरार्चनतत्परः ॥ २३ ॥ शिवरात्रेद्विजोधीमानविमुक्तेश्वरस्थलः ॥ एकाकीजाग्रतोध्यानीजप्त्वापंचाक्षरंशुभ
म् ॥ २४ ॥ तदाप्रसन्नोभगवाञ्छंकरोलोकशंकरः ॥ वरंब्रूहीतिवचनंतमाहद्विजसत्तमम् ॥ २५ ॥ रामशर्माशिवंनत्वावचनंप्राहनम्रधीः ॥
भवान्यस्यसमाधिस्थोध्यानेयस्यपरोभवान् ॥ २६ ॥ सदेवोहृदयेमह्यंवसेत्तववरात्प्रभो ॥ इत्युक्तेवचनेतस्यविहस्याहमहेश्वरः ॥ २७ ॥
एकावैप्रकृतिर्मायात्रिधाब्रह्मस्वरूपिणी ॥ शून्यभूताव्ययस्यैवपुरुषस्यार्द्धतैजसम् ॥ २८ ॥ गृहीत्वालोकजननीपुंक्लीबौसुषुवेसुतौ ॥ पु
मान्नारायणःसाक्षाद्गौरश्चाष्टभुजैर्युतः ॥ २९ ॥ त्रिधाबभूवभगवान्स्वेच्छयाविश्वरक्षकः ॥ अर्धतेजास्सवैविष्णुर्वनमालीचतुर्भुजः ॥ ३० ॥
क्षीरशायीसआदित्यःस्वयंसद्गुणदेवताः ॥ अर्धतेजाद्विधासैवनरनारायणावृषी ॥ ३१ ॥ जिष्णुर्विष्णुःसवैज्ञेयौपर्वतेगंधमादने ॥ क्लीबः

संकर्षणःसाक्षाद्ब्रह्मरूपंत्रिधाभवत् ॥ ३२ ॥ पूर्वार्द्धेद्वौरशेषश्चपरार्द्धेद्रामलक्ष्मणौ ॥ गौरशेषोद्वापरान्तेबलभद्रःसवैस्वयम् ॥ ३३ ॥
रामलक्ष्मणयोर्ध्यानंबलभद्रस्यपूजनम् ॥ सदामयाचकर्तव्यंतत्प्राप्यत्वंसुखीभव ॥ ३४ ॥ इत्युक्त्वान्तर्दधेदेवोरामानन्दस्यचाभवत् ॥
कृष्णचैतन्यमागम्यद्वादशाब्दवयोवृतम्॥३५॥शिष्योभूत्वास्थितस्तत्रकृष्णचैतन्यपूजकः॥कृतंतदाज्ञयातेनाध्यात्मरामायणंशुभम् ३६॥
॥ सूतउवाच ॥ निम्बादित्यस्सवैविप्रोरामानुजसमन्वितः ॥ श्रुत्वायज्ञांशचरितंपुरींशान्तिमयींगतः ॥ ३७ ॥ यज्ञांशेषोडशाब्देच
नत्वातंतौसमास्थितौ ॥ ऊचतुःकृष्णचैतन्यंभवताकिंमतंस्मृतम् ॥ ३८ ॥ विहस्याहसयज्ञांशःशाक्तोऽहंशक्तिपूजकः ॥ शैवोऽहंवैद्विजौ
नित्यंलोकार्थेशंकरव्रती ॥ ३९ ॥ वैष्णवोऽहंध्यानपरोदेवदेवस्यभक्तिमान् ॥ अहंभक्तिमदंपीत्वापापपुंसोबालेशुभम् ॥ ४० ॥ शक्त्यैसम
र्प्यहोमान्तेज्ञानाग्नौयज्ञतत्परः॥ इतिश्रुत्वाद्विजौतौतुतस्याशिष्यत्वमागतौ ॥४१॥ आचारमार्गमागम्यसर्वपूज्यौबभूवतुः ॥ तदाज्ञयाचार
भाष्यंकृत्वारामानुजोमुनिः ॥ ४२ ॥ उवासतत्रमतिमान्कृष्णचैतन्यपूजकः ॥ निम्बादित्योगुरोराज्ञांपुरस्कृत्यमहामुनिः॥४३॥कृष्णखंडं
पुराणांगंचक्रेदशसहस्रकम् ॥ तत्रोष्यगुरुसेवाढ्योराधाकृष्णप्रपूजकः ॥४४॥ सूतउवाच ॥ विष्णुस्वामीसवैविप्रोगतःशान्तिपुरींशुभाम्॥
यज्ञांशऊनविंशाब्देनत्वातंप्राहसद्द्विजः ॥ ४५ ॥ कोदेवःसर्वदेवानांपूज्योब्रह्माण्डगोचरे ॥ इतिश्रुत्वासभगवानुवाचद्विजसत्तमम् ॥ ४६॥
सर्वपूज्योमहादेवोभक्तानुग्रहकारकः ॥ विष्णवीश्वरश्चरुद्रेशोब्रह्मेशोभगवान्हरः ॥ ४७ ॥ विनातत्पूजनेनैवपदार्थानिष्फलाहिते ॥ येतुवै
विष्णुभक्ताश्चशंकरार्चनतत्पराः ॥ ४८ ॥ शिवप्रसादात्सुलभावैष्णवीभक्तिरुत्तमा ॥ वैष्णवःपुरुषोभूत्वाशंकरंलोकशंकरम् ॥४९॥ कर्म
भूम्यांसमागम्यनपूजातिसनारकः ॥ विष्णुस्वामीतितच्छ्रुत्वाशिष्योभूत्वाचतद्गुणैः ॥ ५० ॥ कृष्णमंत्रमुपासित्वासबभूवशिवार्चकः ॥
वैष्णवीसंहितातेननिर्मिताचतदाज्ञया ॥ ५१ ॥ तत्रोष्यविष्णुभक्तश्चकृष्णचैतन्यपूजकः ॥ ॥ सूतउवाच ॥ मध्वाचार्यःकृष्णपरो
ज्ञात्वायज्ञांशमुत्तमम् ॥ ५२ ॥ गत्वाशान्तिपुरींरम्यांनत्वातंप्राहसद्द्विजः ॥ कृष्णोऽयंभगवान्साक्षात्तदन्योविश्वकारकाः ॥ ५३ ॥ देवाधा
त्रादयोज्ञेयास्तर्हितत्पूजनेनकिम् ॥ शक्तिमार्गपराविप्रावृथाहिंसामयैर्मखैः ॥ ५४ ॥ अश्वमेधादिभिर्देवान्पूजयन्तिमहीतले ॥ इति

श्रुत्वाविहस्याहयज्ञांशश्वशचीसुतः ॥ ५५ ॥ नकृष्णोभगवान्साक्षात्तामसोऽयंचशक्तिजः ॥ चौरोऽयंसर्वभोगीचहिंसकोमांसभक्षकः ॥
॥ ५६ ॥ परस्त्रियंभजेद्योवैसगच्छेद्यममंदिरम् ॥ चौरोयमालयंगच्छेज्जीवहंताविशेषतः ॥ ५७ ॥ एभिश्चलक्षणैर्हीनोभगवान्प्रकृतेःपरः ॥
यस्यबुद्धिःसर्वैब्रह्माहंकारोयस्यवैशिवः ॥ ५८ ॥ शब्दमात्रागणेशश्वस्पर्शमात्रायमःस्वयम् ॥ रूपमात्राकुमारोवैरसमात्राचयक्षराट् ॥ ५९ ॥
गंधमात्राविश्वकर्माश्रवणंभगवाञ्छनिः ॥ यस्यत्वक्सबुधोज्ञेयश्चक्षुस्सूर्यःसनातनः ॥ ६० ॥ यज्जिव्हाभगवाञ्छुक्रोघ्राणस्तस्याश्विनीसुतौ ॥
यन्मुखंभगवाञ्जीवोयस्यहस्तस्तुदेवराट् ॥ ६१ ॥ कृष्णोऽयंतस्यचरणंलिंगंदक्षःप्रजापतिः ॥ गुदंतद्भगवान्मृत्युस्तस्मैभगवतेनमः ॥ ६२ ॥
हिंसायज्ञैश्चभगवान्सचतृप्तिमवाप्नुयात् ॥ सचयज्ञपशुर्वह्नौब्रह्मभूयायकल्पते ॥ ६३ ॥ तस्यमोक्षप्रभावेनमहत्पुण्यमवाप्नुयात् ॥
विधिहीनोनरःपापीहिंसायज्ञंकरोतियः ॥ ६४ ॥ अंधतामिस्रनरकंतद्दोषेणवसेच्चिरम् ॥ महत्पुण्यंमहत्पापंहिंसायज्ञेषुवर्तते ॥ ६५ ॥
अतस्तुभगवान्कृष्णोहिंसायज्ञंकलौयुगे ॥ समाप्यकार्तिकेमासिप्रातिपच्छुक्लपक्षके ॥ ६६ ॥ अन्नकूटमयंयज्ञंस्थापयामासभूतले ॥
देवराजस्तदाक्रुद्धोऽनुजंप्रतिसुदुःखितः ॥ ६७ ॥ व्रजंसंप्लावयामासतदाकृष्णःसनातनीम् ॥ प्रकृतिंसचतुष्टावलोकमंगलहेतवे ॥ ६८ ॥
तदासाप्रकृतिर्माताखपूर्वाद्दिव्यविग्रहम् ॥ राधारूपंमहत्कृत्वाहृदिकृष्णस्यचागता ॥ ६९ ॥ तच्छक्त्याभगवान्कृष्णोधृत्वागोवर्धनंगिरिम् ॥
नाम्नागिरिधरोदेवःसर्वपूज्योबभूवह ॥ ७० ॥ राधाकृष्णस्सभगवान्पूर्णब्रह्मसनातनः ॥ अतःकृष्णोनभगवान्राधाकृष्णःपरःप्रभुः ॥ ७१ ॥ इतिश्रुत्वा
वचस्तस्यमध्वाचार्योहरिप्रियः ॥ शिष्योभूत्वास्थितस्तत्रकृष्णचैतन्यपूजकः ॥ ७२ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापर
पर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेकृष्णचैतन्ययज्ञांशशिष्यवलभद्रविष्णुस्वामिमध्वाचार्यादिवृत्तांतवर्णनेएकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ छ ॥
॥ सूतउवाच ॥ भट्टोजिस्सचशुद्धात्माशिवभक्तिपरायणः ॥ कृष्णचैतन्यमागम्यनमस्कृत्यवचोऽब्रवीत् ॥ १ ॥ महादेवोगुरुःसर्वेशिवआत्माशरी
रिणाम् ॥ विष्णुर्ब्रह्माचतद्दासौतर्हितत्पूजनेनकिम् ॥ २ ॥ इतिश्रुत्वासयज्ञांशोविंशदब्दवयोवृतः ॥ विहस्याहसभट्टोजिनायंशंभुर्महेश्वरः ॥ ३ ॥
समर्थोभगवाञ्छंभुःकर्ताकिन्नशरीरिणाम् ॥ नभर्ताचविनाविष्णुंसंहर्तायंसदाशिवः ॥ ४ ॥ एकमूर्तेस्त्रिधाजाताब्रह्माविष्णुमहेश्वरः ॥ शाक्त

मार्गेणभगवान्ब्रह्मामोक्षप्रदायकः ॥ ५ ॥ विष्णुर्वैष्णवमार्गेणजीवानांमोक्षदायकः ॥ शंभुर्वैशैवमार्गेणमोक्षदाताशरीरिणाम् ॥ ६ ॥
शाक्तःसदाश्रमोगेहीयज्ञभुक्पितृदेवगः ॥ वानप्रस्थाश्रमोयोवैवैष्णवःकन्दमूलभुक् ॥ ७ ॥ यत्याश्रमः सदारौद्रोनिर्गुणः शुद्धविग्रहः ॥
ब्रह्मचर्याश्रमस्तेषामनुगामीमहाश्रमः ॥ ८ ॥ इतिश्रुत्वागुरोर्वाक्यंशिष्योभूत्वासवैद्विजः ॥ तृतीयाङ्गंचवेदानांव्याचख्यौपाणिनिकृतम् ॥९॥
तदाज्ञयाचासिद्धान्तकौमुद्यास्सचकारह ॥ तत्रोष्यदीक्षितोधीमान्कृष्णचैतन्यसेवकः ॥ १० ॥ ॥ सूतउवाच ॥ वराहमिहरोधीमान्सचसू
र्यपरायणः ॥ द्वाविंशाब्देचयज्ञांशेतमागत्यवचोऽब्रवीत् ॥११॥ सूर्योऽयंभगवान्साक्षात्त्रयोदेवायतोऽभवन् ॥ प्रातर्ब्रह्माचमध्याह्नेविष्णुस्सा
यंसदाशिवः ॥१२॥अतोरवेःशुभापूजात्रिदेवयजनेनाकिम् ॥इतिश्रुत्वासयज्ञांशोविहस्याहशुभंवचः ॥१३॥द्विधाबभूवप्रकृतिरपराचपरातथा ॥
नाममात्रातथापुष्पमात्रातन्मात्रकातथा ॥ १४ ॥ शब्दमात्रास्पर्शमात्रारूपमात्रारसातथा ॥ गंधमात्रातथाज्ञेयापराप्रकृतिरष्टधा ॥१५ ॥
अपरायांजविभूतानित्यशुद्धाजगन्मयी ॥ भूमिरापोऽनलोवायुःखंमनोबुद्धिरेवच ॥ १६ ॥ अहंकारइतिज्ञेयाप्रकृतिश्चापराष्टधा ॥ विष्णुर्ब्र
ह्मामहादेवोगणेशोयमराड्गुहः ॥ १७ ॥ कुबेरोविश्वकर्माचपराप्रकृतिदेवता ॥ सुमेरुर्वरुणोवह्निर्वायुश्चैवध्रुवस्तथा ॥ १८ ॥
सोमोरविस्तथाशेषोऽपराप्रकृतिदेवता ॥ अतःसोमपतीरुद्रोरविःस्वामीविधिःस्वयम् ॥ १९ ॥ शेषस्वामीहरिःसाक्षान्नमस्तेभ्योनमोनमः ॥
इतिश्रुत्वातदाविप्रःशिष्योभूत्वाचतद्गुरोः ॥ २० ॥ तदाज्ञयाचतुर्थाङ्गंज्योतिःशास्त्रंचकारह ॥ वराहसंहितांनामबृहज्जातकमेवहि ॥ २१ ॥
क्षुद्रतंत्रांस्तथान्यान्वैकृत्वातत्रसचावसत् ॥ सूतउवाच ॥ वाणीभूषणएवापिशिवभक्तिपरायणः ॥ २२ ॥ कृष्णचैतन्यमागम्यवचःप्राह
विनम्रधीः ॥ विष्णुमायाजगद्धात्रीसैकाप्रकृतिरुत्कृता ॥२३॥ तयाजातमिदंविश्वंविश्वादेवास्समुद्भवाः ॥ विश्वेदेवस्सपुरुषश्शक्तिजोबहुधा
भवत् ॥ २४ ॥ ब्रह्माविष्णुर्हरश्चैवदेवाःप्रकृतिसंभवाः ॥ अतोभगवतीपूज्यातर्हितत्पूजनेनकिम् ॥ २५ ॥ इतिश्रुत्वासयज्ञांशोविहस्याह
द्विजोत्तमम् ॥ नवैभगवतीश्रेष्ठाजडरूपागुणात्मिका ॥ २६ ॥ एकासाप्रकृतिर्मायारचितुर्जगतांक्षमा ॥ पुरुषस्यसहायेनयोषितेवनरस्य
च ॥ २७ ॥ देवीभागवतेशास्त्रेप्रसिद्धेयंकथाद्विज ॥ कदाचित्प्रकृतिर्देवीस्वेच्छयाचजगदिदम् ॥२८॥ निर्मितंजडभूतंतद्बहुधाबोधितंतया ॥

नचैतन्यमभूद्विप्राविस्मिताप्रकृतिस्तदा ॥ २९ ॥ शून्यभूतंचपुरुषंचैतन्यंसमतोषयत् ॥ प्रविष्टोभगवान्देवीमायाजनितगोलके ॥ ३० ॥
स्वप्नवद्वास्वयंजातश्चैतन्यमभवज्जगत् ॥ अतःश्रेष्ठःसभगवान्पुरुषोनिर्गुणःपरः ॥ ३१ ॥ प्रकृत्यांस्वेच्छयाजातोलिंगरूपस्तदाऽभवत् ॥
पुँल्लिंगप्रकृतौजातःपुँल्लिंगोऽयंसनातनः ॥ ३२ ॥ स्त्रीलिंगप्रकृतौजातःस्त्रीलिंगोऽयंसनातनः ॥ नपुंसकप्रकृतौजातःक्लीबरूपःसर्वप्रभुः ॥ ३३ ॥
अव्ययप्रकृतौजातोनिर्गुणोऽयमधोक्षजः ॥ नमस्तस्मैभगवतेशून्यरूपायसाक्षिणे ॥ ३४ ॥ इतिश्रुत्वातुतद्वाक्यंशिष्योभूत्वासवैद्विजः ॥
त्रिविंशाब्देचयज्ञांशेतत्रवासमकारयत् ॥ ३५ ॥ छंदोग्रंथंतुवेदाङ्गंस्वनाम्नातेननिर्मितम् ॥ राधाकृष्णपरंनामजप्त्वाहर्षमवाप्तवान् ॥ ३६ ॥
सूतउवाच ॥ धन्वंतरिर्द्विजोनामब्रह्मभक्तिपरायणः ॥ कृष्णचैतन्यमागम्यनत्वावचनमब्रवीत् ॥ ३७ ॥ भवांस्तुपुरुषःश्रेष्ठोनित्यशुद्धस्स
नातनः ॥ जडभूताचतन्मायासमर्थोभगवान्स्वयम् ॥ ३८ ॥ नित्योऽव्यक्तःपरःसूक्ष्मस्तस्मात्प्रकृतिरुद्भवा ॥ अतःपूज्यस्सभगवान्प्रकृ
त्याःपूजनेनाकिम् ॥ ३९ ॥ इतिश्रुत्वाविहस्याहयज्ञांशस्सर्वशास्त्रगः ॥ नायंश्रेष्ठस्सपुरुषोनक्षमःप्रकृतिंविना ॥ ४० ॥ पुराणेचैववाराहेप्र
सिद्धेयंकथाशुभा॥कदाचित्पुरुषोनित्योनाममात्रःस्वकेच्छया॥४१॥बभूवबहुधातत्रयथाप्रेतस्तथास्वयम्॥असमर्थोविरचितुंजगन्तिपुरुषः
परः॥४२॥तुष्टावप्रकृतिंदेवींचिरकालंसनातनीम्॥ तदादेवीचतंप्राप्यमहत्तत्वंचकारह॥४३॥ सोऽहंकारश्चमहतोजातास्तन्मात्रकास्ततः॥
महाभूतान्यतोऽप्यासञ्जातंतैश्चजगदिदम् ॥ ४४ ॥ अतस्सनातनौचोभौ पुरुषात्प्रकृतिःपरा ॥ प्रकृतेःपुरुषश्चैवतस्मात्ताभ्यांनमोनमः ॥
॥ ४५ ॥ इतिधन्वंतरिःश्रुत्वाशिष्योभूत्वाचतद्गुरोः ॥ तत्रोष्यचैववेदाङ्गंकल्पवेदंचकारह ॥ ४६ ॥ सुश्रुतादपरावापिशिष्याधन्वंतरेः
स्मृताः ॥ सूतउवाच ॥ जयदेवस्सवैविप्रोबौद्धमार्गपरायणः ॥ ४७ ॥ कृष्णचैतन्यमागम्यपंचविंशवयोवृतम् ॥ नत्वोवाचवचोरम्यंसच
श्रेष्ठउषापतिः ॥ ४८ ॥ यस्यनाभेरभूत्पद्मंब्रह्मणासहनिर्गतम् ॥ अतस्सब्रह्मसूर्नामसामवेदेषुगीयते ॥ ४९ ॥ विश्वोनारायणस्साक्षा
द्यस्यकेतौसमास्थितः ॥ विश्वकेतुरतोनामननिरुद्धोऽनिरुद्धकः ॥ ५० ॥ ब्रह्मवेलाचतत्पत्नीनित्याचोषामहोत्तमा ॥ सर्वैलोकहितार्थाय
स्वयमर्चावतारकः ॥ ५१ ॥ इतिश्रुत्वाविहस्याहयज्ञांशस्तंद्विजोत्तमम् ॥ वेदोनारायणस्साक्षात्पूजनीयोनरैःसदा ॥ ५२ ॥ ततः

कालस्ततःकर्मततोधर्मःप्रवर्तते ॥ धर्मात्कामःसमुद्भूतःकामपत्नीरतिःस्वयम् ॥ ५३ ॥ रत्यांकामात्समुद्भूतोऽनिरुद्धोनामदेवता ॥
उषासातस्यभगिनीतेनसार्द्धंसमुद्भवा ॥ ५४ ॥ कालोनामसवैकृष्णोराधातस्यसहोदरा ॥ कर्मरूपःसवैब्रह्मानियतिस्तत्सहोदरा ॥ ५५ ॥
धर्मरूपोमहादेवःश्रद्धातस्यसहोदरा ॥ अनिरुद्धःकथंचेशोभवतोक्तःसनातनः ॥ ५६ ॥ त्रिधासृष्टिश्चब्रह्माण्डेस्थूलासूक्ष्माचकारणा ॥
स्थूलसृष्टचैसमुद्भूतोदेवोनारायणःस्वयम् ॥५७॥नारायणीचतच्छक्तिस्तयोर्जलसमुद्भवः॥जलाज्जातस्सवैशेषस्तस्योपरिसमास्थितौ॥५८॥
सुप्तेनारायणेदेवेनाभेःपंकजमुत्तमम् ॥ अनंतयोजनायाममुदभूच्चततोविधिः ॥ ५९ ॥ विधेःस्थूलमयीसृष्टिर्देवतिर्य्यङ्नरादिका ॥
सूक्ष्मसृष्टचैसमुद्भूतःसोऽनिरुद्धउषापतिः॥६०॥ ततोवीर्यमयंतोयंजातंब्रह्मांडमस्तके ॥ वीर्याज्जातस्सवैशेषस्तस्योपरिसचास्थितः॥६१॥
तस्यनाभेस्समुद्भूतोब्रह्मालोकपितामहः ॥ सूक्ष्मसृष्टिस्ततोजातायथास्वप्नेपिदृश्यते ॥ ६२ ॥ हेतुसृष्टचैसमुद्भूतोवेदोनारायणःस्वयम् ॥
वेदात्कालस्ततःकर्मततोधर्मादयःस्मृताः ॥ ६३ ॥ त्वद्गुरुश्चजगन्नाथउड्रदेशनिवासकः॥ मयातत्रैवगन्तव्यंसशिष्येणाद्यभोद्विजाः ॥६४॥
इतिश्रुत्वातुवचनंकृष्णचैतन्यकिंकराः ॥ स्वान्स्वाञ्छिष्यान्समाहूयतत्पश्चात्प्रययुश्चते ॥ ६५ ॥ शांकराद्द्वादशगणारामानुजमुपाययुः ॥
नामदेवादयस्तत्रगणास्सप्तसमागताः ॥६६॥ रामानन्दंनमस्कृत्यसंस्थितास्तस्यसेवकाः ॥ रोपणश्चतदागत्यस्वशिष्यैर्बहुभिर्वृतः॥६७॥
कृष्णचैतन्यमागम्यनमस्कृत्यास्थितःस्वयम् ॥ जगन्नाथपुरींतेवैप्रययुर्भक्तितत्पराः ॥ ६८ ॥ निधयःसिद्धयस्तत्रतेषांसेवार्थमागताः ॥
सर्वेचदशसाहस्रावैष्णवाःशैवशाक्तिकैः ॥ ६९ ॥ यज्ञांशंचपुरस्कृत्यजगन्नाथपुरींययुः ॥ अर्चावतारोभगवाननिरुद्धउषापतिः ॥ ७० ॥
तदागमनमालोक्यद्विजरूपधरोमुनिः ॥ जगन्नाथःस्वयंप्राप्तोयत्रयज्ञांशकादयः ॥ ७१ ॥ यज्ञांशस्तंसमालोक्यनत्वावचनमब्रवीत् ॥
किंमतंभवताज्ञातंकलौप्राप्तेभयानके ॥ ७२ ॥ तत्सर्वंकृपयाब्रूहिश्रोतुमिच्छामितत्वतः ॥ इतिश्रुत्वातुवचनंजगन्नाथोहरिःस्वयम् ॥ ७३ ॥
उवाचवचनंरम्यंलोकमंगलहेतवे ॥ मिश्रदेशोद्भवाम्लेच्छाःकाश्यपेनैवशासिताः ॥ ७४ ॥ संस्कृताःशूद्रवर्णेनब्रह्मवर्णमुपागताः ॥ शिखा ॥१२०॥
सूत्रंसमाधायपठित्वावेदमुत्तमम् ॥ ७५ ॥ यज्ञैश्चपूजयामासुर्देवदेवंशचीपतिम् ॥ दुःखितोभगवानिंद्रःश्वेतद्वीपमुपागतः ॥ ७६ ॥

स्तुत्यामांबोधयामासदेवमंगलहेतवे ॥ प्रबुद्धंमांवचःप्राहशृणुदेवदयानिधे ॥ ७७ ॥ शूद्रसंस्कृतमन्नंचखादितुंनद्विजोऽर्हति ॥ तथाच
शूद्रजनितैर्यज्ञैस्तृप्तिंनचाप्नुयाम् ॥ ७८ ॥ काश्यपेस्वर्गतेप्राप्तेमागधेराज्ञिशासति ॥ ममशत्रुर्बलिर्दैत्यःकलिपक्षमुपागतः ॥ ७९ ॥
निस्तेजाश्चयथाऽहंस्यांतथावैकर्तुमुद्यतः ॥ मिश्रदेशोद्भवेम्लेच्छेसांस्कृतीतिनसंस्कृता ॥ ८० ॥ भाषादेवविनाशायदैत्यानांवर्द्धनायच ॥
आर्य्येषुप्राकृतिभाषादूषितातेनवैकृता ॥ ८१ ॥ अतोमांरक्षभगवन्भवंतंशरणागतम् ॥ इतिश्रुत्वातदाहंवैदेवराजमुवाचह ॥ ८२ ॥
भवन्तोद्वादशादित्यागन्तुमर्हंतिभूतले ॥ अहंलोकहितार्थायजनिष्यामिकलौयुगे ॥ ८३ ॥ प्रवीणोनिपुणोऽभिज्ञःकुशलश्चकृतीसुखी ॥
निष्णातःशिक्षितश्चैवसर्वज्ञःसुगतस्तथा ॥८४॥ प्रबद्धश्चतथाबुद्धआदित्याःक्रमतोभवाः॥धातामित्रोऽर्यमाशक्रोमेघःप्रांशुर्भगस्तथा॥८५॥
विवस्वांश्चतथापूषासवितात्वाष्ट्रविष्णुकौ ॥ कीकटेदेशआगत्यतेसुराज्ञाञ्जिरेक्रमात् ॥ ८६ ॥ वेदनिन्दांपुरस्कृत्यबौद्धशास्त्रमचीकरन् ॥
तेभ्योवेदान्समादायमुनिभ्यःप्रददुस्सुराः ॥ ८७ ॥ वेदनिंदाप्रभावेनतेसुराःकुष्ठिनोऽभवन् ॥ विष्णुदेवमुपागम्यतुष्टुवुर्बौद्धरूपिणम्॥८८॥
हरियोंगबलेनैवतेषांकुष्ठंननाशह ॥ तद्दोषान्नग्नभूतश्चबौद्धस्सतेजसाभवत् ॥ ८९ ॥ पूर्वार्द्धान्नेमिनाथश्चपरार्द्धाद्बौद्धएवच ॥
बौद्धराज्यविनाशायदारुपाषाणरूपवान् ॥ ९० ॥ अहंसिंधुतटेजातोलोकमंगलहेतवे ॥ इंद्रद्युम्नश्चनृपतिःस्वर्गलोकादुपागतः ॥ ९१ ॥
मंदिरंरचितंतेनतत्राहंसमुपागतः ॥ अत्रस्थितश्चयज्ञांशप्रसादमहिमामहान् ॥ ९२ ॥ सर्ववांछितदंलोकेस्थापयामासमोक्षदम् ॥
वर्णधर्मश्चनैवात्रवेदधर्मस्तथानहि ॥ ९३ ॥ व्रतंचात्रनयज्ञांशमण्डलेयोजनांतरे ॥ येनोक्तायावनीभाषायेनबौद्धोविलोकितः ॥ ९४ ॥
तस्यप्राप्तंमहत्पापंस्थितोऽहंतदघापहः ॥ मांविलोक्यनरःशुद्धःकलिकालेभविष्यति ॥ ९५ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिस
र्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेकृष्णचैतन्यचरित्रेजगन्नाथमाहात्म्येविंशोऽध्यायः॥२०॥ सूतउवाच ॥ ॥ इति
श्रुत्वावचस्तस्यजगन्नाथस्यधीमतः ॥ कृष्णचैतन्यएवापितमुवाचप्रसन्नधीः ॥ १ ॥ भगवन्प्राणिनांश्रेयोयदुक्तंभवतामुने ॥ विस्त
रात्तत्कथांब्रूहियथाबौद्धसमुद्भवः ॥ २ ॥ ॥ जगन्नाथउवाच ॥ ॥ सहस्राब्देकलौप्राप्तेकर्मभूम्यांचभारते ॥ कण्वोनाममुनि

श्रेष्ठस्संप्राप्तःकश्यपात्मजः ॥ ३ ॥ आर्यावर्तीदेवकन्याकण्वस्यदयिताप्रिया ॥ शक्राज्ञयाचसंप्राप्तौदंपतीशारदातटे ॥ ४ ॥
सरस्वतींनदीरूपांकुरुक्षेत्रनिवासिनीम् ॥ चतुर्वेदमयैःस्तोत्रैःकण्वस्तुष्टावनम्रधीः ॥ ५ ॥ वर्षमात्रान्तरेदेवीप्रसन्नासमुपागता ॥
आर्यसृष्टिसमृद्ध्यैसाददौतस्मैवरंशुभम् ॥ ६ ॥ दशपुत्रास्तयोर्जाताआर्यबुद्धिकराहिते ॥ उपाध्यायोदीक्षितश्चपाठकःशुक्लमि
श्रकौ ॥ ७ ॥ अग्निहोत्रीद्विवेदीचत्रिवेदीपाण्डएवच ॥ चतुर्वेदीतिकथितायथानामतथागुणाः ॥ ८ ॥ तेवैसरस्वतींदेवींतुष्टु
वुर्नम्रकंधराः ॥ द्वादशाब्दवयोभ्यश्चतेभ्योदेवीस्वशक्तितः ॥ ९ ॥ कृत्वाकन्यादशैमाताशारदाभक्तिवत्सला ॥ उपाध्यायीदीक्षिताचपा
ठकीशुक्लिकाक्रमात् ॥ १० ॥ मिश्राणीचतथाज्ञेयाषष्ठीसाचाग्निहोत्रिणी ॥ द्विवेदिनीतथाज्ञेयाचाष्टमीचत्रिवेदिनी ॥ ११ ॥ पाण्डायनी
चनवमीदशमीतुर्यवेदिनी ॥ तासांचस्वपतिभ्योवैसुताःषोडशषोडश ॥ १२ ॥ तेतुगोत्रकराज्ञेयास्तेषांनामानिमेशृणु ॥ कश्यपश्चभर
द्वाजोविश्वामित्रोऽथगौतमः ॥ १३ ॥ जमदग्निर्वसिष्ठश्चवत्सोगौतमएवच ॥ पराशरस्तथागर्गोत्रिर्भृगुश्चांगिरास्तथा ॥ १४ ॥ शृंगीकात्या
यनश्चैवयाज्ञवल्क्यःक्रमात्सुताः ॥ एभिर्नाम्नासुतास्सर्वेज्ञेयाःषोडशषोडश ॥ १५ ॥ सरस्वत्याज्ञयाकण्वोमिश्रदेशमुपाययौ ॥ म्लेच्छा
न्संस्कृतमाभाष्यतदादशसहस्रकान् ॥ १६ ॥ वशीकृत्यस्वयंप्राप्तोब्रह्मावर्तेमहोत्तमे ॥ तेसर्वेतपसादेवींतुष्टुवुश्चसरस्वतीम् ॥ १७ ॥
पंचवर्षान्तरेदेवीप्रादुर्भूतासरस्वती ॥ सपत्नीकाँश्चतान्म्लेच्छाञ्छूद्रवर्णायचाकरोत् ॥ १८ ॥ कारवृत्तिकरास्सर्वेबभूवुर्बहुपुत्रकाः ॥
द्विसहस्रास्तदातेषांमध्येवैश्याबभूविरे ॥ १९ ॥ तन्मध्येचाचार्यपृथुर्नाम्नाकश्यपसेवकः ॥ तपसासचतुष्टावद्वादशाब्दंमहामुनिम् ॥२०॥
तदाप्रसन्नोभगवान्कण्वोदेववराद्वरः ॥ तेषांचकारराजानंराजपुत्रपुरंददौ ॥ २१ ॥ राजन्यानामतत्पत्नीमागधंसुषुवेतदा ॥ तस्मैकण्वोद
दौग्रामंपूर्वस्यांदिशिमागधम् ॥ २२ ॥ स्वर्गलोकंपुनःप्राप्तःसमुनिःकश्यपात्मजः ॥ स्वर्गतेकाश्यपेविप्रेतेम्लेच्छाःशूद्रवर्णकाः ॥ २३ ॥ य
ज्ञैस्समर्चयामासुर्देवदेवंशचीपतिम् ॥ दुःखितोभगवानिन्द्रस्सबंधुर्जगतीतले ॥ २४ ॥ वेदानाहर्तुमिच्छन्तोब्रह्मयोनौबभूविरे ॥ जिनोनाम
द्विजःकश्चित्तत्पत्नीजयनीस्मृता ॥ २५ ॥ कश्यपाददितेरंशाज्जातौतौकीकटस्थले ॥ तयोस्सकाशात्संजाताआदित्यालोकहेतवे ॥२६॥

कर्मनाशानदीतीरेपुरीबोधगयास्मृता ॥ तत्रोष्यबौद्धशास्त्राढ्याश्चक्रुःशास्त्रार्थमुत्तमम् ॥ २७ ॥ वेदाञ्छूद्रेभ्यआहृत्यविशालांप्रययुःपु
रीम् ॥ समाधिस्थान्मुनीन्सर्वान्समुत्थायददुःस्वयम् ॥ २८ ॥ गतास्सर्वेसुरास्स्वर्गेततःप्रभृतिभूतले ॥ म्लेच्छाबभूविरेबौद्धास्तदन्येवेद
तत्पराः ॥ २९ ॥ सरस्वत्याःप्रभावेनतआर्याबहवोऽभवन् ॥ तैश्चदेवपितृभ्यश्चहव्यंकव्यंसमार्पितम् ॥ ३० ॥ तृप्तिमन्तःसुराश्चासंस्त
आर्याणांसहस्रकाः ॥ सप्तविंशच्छतेभूमौकलौसंवत्सरेगते ॥ ३१ ॥ बलिनाप्रेषितोभूमौमयःप्राप्तोमहासुरः ॥ शाक्यसिंहगुरुर्गेयोबहु
मायाप्रवर्तकः ॥ ३२ ॥ सनाम्नागौतमाचार्योदैत्यपक्षविवर्द्धकः ॥ सर्वतीर्थेषुतेनैवयंत्राणिस्थापितानिवै ॥ ३३ ॥ तेषामधोगतायेतुबौ
द्धाश्चासन्समन्ततः ॥ शिखासूत्रविहीनाश्चबभूवुर्वर्णसंकराः ॥ ३४ ॥ दशकोट्यःस्मृताआर्याबभूवुर्बौद्धपन्थिनः ॥ पंचलक्षास्तदाशेषाः
प्रययुर्गिरिमूर्द्धनि ॥ ३५ ॥ चतुर्वेदप्रभावेनराजन्यावह्निवंशजाः ॥ चत्वारिंशभवायोधास्तैश्चबौद्धास्समुज्झिताः ॥ ३६ ॥ आ
र्यास्तांस्तेतुसंस्कृत्यविंध्याद्रेर्दक्षिणेकृतान् ॥ तत्रैवस्थापयामासुर्वर्णरूपान्समंततः ॥ ३७ ॥ आर्यावर्तःपुण्यभूमिस्तत्रस्थाःपंचलक्षकाः॥
॥ सूतउवाच ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्ययज्ञांशोभगवान्हरिः ॥ ३८ ॥ जगन्नाथस्यशिष्योभूद्वेदमार्गपरायणः ॥ शुक्लदत्तस्यतनयोनित्यान
न्दोद्विजोत्तमः ॥ ३९ ॥ जगन्नाथपदंनत्वाशिष्योभूत्वारराजह ॥ तदाप्रसन्नोभगवाननिरुद्धउषापतिः ॥ ४० ॥ अभिषेकंतयोर्भालेमह
त्त्वेचकारह ॥ महत्त्वपदवीजातातदाप्रभृतिभूतले ॥४१॥ गुरुर्वंधूप्रसन्नौतौस्वशिष्यान्प्रोचतुर्मुदा ॥ जगन्नाथस्यवदनंपद्मनाभेरुषापतेः
॥४२॥दृष्ट्वायश्चात्रसंप्राप्यसर्वैस्वर्गमवाप्नुयात् ॥ प्रसादंयश्चभुंजीयात्तस्यदेवस्यसादरम् ॥ ४३ ॥ कोटिजन्मभवेद्विप्रोवेदपात्रोमहाधनी ॥
मार्कंडेयवटेकृष्णंदृष्ट्वास्नात्वामहोदधौ ॥ ४४ ॥ इंद्रद्युम्नसरस्येवपुनर्जन्मनविद्यते ॥ इमांगाथांशृणोद्योवैश्रद्धाभक्तिसमन्वितः ॥४५॥यत्पु
रीगमनेपुण्यंफलंतच्छीघ्रमाप्नुयात् ॥ इतियज्ञांशवचनंश्रुत्वासह्यवतारकः ॥ ४६ ॥ वैष्णवाश्चतथेत्युक्त्वातत्रैवान्तरधीयत ॥ एतस्मिन्नंत
रेविप्रकालिनाप्रार्थितोबलिः ॥ ४७ ॥ मयदैत्यंसमाहूयवचनंप्राहदुःखितः ॥ सुकन्दरोम्लेच्छपतिःसदामद्वर्द्धनेरतः ॥ ४८ ॥ सहायंत
स्यदैत्येन्द्रकुरुशीघ्रंममाज्ञया ॥ इतिश्रुत्वाबलेर्वाक्यंशतदैत्यसमन्वितः ॥ ४९ ॥ कर्मभूम्यांमयःप्राप्तःकलविद्याविशारदः ॥ म्लेच्छजातीन्

रान्दुष्टात्रेखागणितमुत्तमम् ॥ ५० ॥ एकविंशतिमध्यायंकलवेदमशिक्षयत् ॥ तदाकलान्विताम्लेच्छाःकलाविद्याविशारदाः ॥ ५१ ॥ प्र०प०
यंत्राणिकारयामासुःसप्तस्वेवपुरीषुच ॥ तदधोयेगतालोकास्तेसर्वेम्लेच्छतांगताः ॥ ५२ ॥ महत्कोलाहलंजातमार्याणांशोककारिणाम् ॥
श्रुत्वातेवैष्णवाःसर्वेकृष्णचैतन्यसेवकाः ॥५३॥ दिव्यमंत्रंगुरोश्चैवपठित्वाप्रययुःपुरीः ॥ रामानन्दस्यशिष्योवैचायोध्यायामुपागतः॥५४॥ अ०२१
कृत्वाविलोमंतमंत्रंवैष्णवांस्तानकारयत् ॥ भालेत्रिशूलचिह्नंचश्वेतरक्तंतदाभवत् ॥ ५५ ॥ कंठेचतुलसीमालाजिह्वाराममयीकृता ॥
म्लेछास्तेवैष्णवाश्चासन्रामानन्दप्रभावतः ॥ ५६ ॥ संयोगिनश्चतेज्ञेयारामानन्दमतेस्थिताः ॥ आर्याश्चवैष्णवामुख्याअयोध्यायांबभू
विरे ॥ ५७ ॥ निम्बादित्योगतोधीमान्सशिष्यःकांचिकांपुरीम् ॥ म्लेच्छयंत्रंराजमार्गेस्थितंतत्रददर्शह ॥ ५८ ॥ विलोमंस्वगुरोर्मंत्रंकृत्वा
तत्रसचावसत् ॥ वंशपत्रसमारेखाललाटेकंठमालिका ॥ ५९ ॥ गोपीवल्लभमंत्रोहिमुखेतेषांरराजह ॥ तदधोयेगतालोकावैष्णवाश्चबभूविरे
॥ ६० ॥ म्लेच्छाःसंयोगिनोज्ञेयाआर्यास्तन्मार्गवैष्णवाः ॥ विष्णुस्वामीहरिद्वारेजगामस्वगणैर्वृतः॥६१॥ तत्रस्थितंमहायंत्रंविलोमंतच्चकार
ह ॥ तदधोयेगतालोकाआसन्सर्वेचवैष्णवाः ॥ ६२ ॥ ऊर्ध्वपुंड्रद्विरेखाभंतन्मध्येबिन्दुरुत्तमः ॥ ललाटेचस्थितंतेषांकंठेतुलसिगोलकम् ॥
॥ ६३ ॥ मुखेमाधवमंत्रश्चबभूवहितदायकः ॥ मथुरायांसमायातोमध्वाचार्योहरिप्रियः ॥ ६४ ॥ राजमार्गेस्थितंयंत्रंविलोमंसचकारह ॥
तदधोयेगतालोकावैष्णवास्तस्यपक्षगाः ॥ ६५ ॥ करवीरपत्रसदृशंललाटेतिलकंशुभम्॥स्थितंनासार्द्धभागान्तेकंठेतुलसिमालिका॥६६॥
राधाकृष्णशुभंनाममुखेतेषांबभूवह ॥ शंकराचार्यएवापिशैवमार्गपरायणः ॥ ६७ ॥ रामानुजाज्ञयाप्राप्तःपुरींकाशींगणैर्युतः ॥
कृत्वाविलोमंतद्यंत्रंशैवाश्चतदधोऽभवन् ॥ ६८ ॥ त्रिपुंड्रंचस्थितंभालेकंठेरुद्राक्षमालिका ॥ गोविंदमंत्रश्चमुखेतेषांतत्रबभूवह ॥ ६९ ॥
तोताद्र्यांचसंप्राप्तस्तदारामानुजः सुखी ॥ ऊर्ध्वरेखाद्वयोर्मध्येसूक्ष्मरेखाचपीतका ॥ ७० ॥ ललाटेतुतथाकंठमालातुलसिकाशुभा ॥
उज्जयिन्यांचसंप्राप्तोवराहमिहरोगुणी ॥ ७१ ॥ तद्यंत्रंनिष्फलंकृत्वानराञ्छैवाँश्चकारह ॥ चिताभस्मस्थितंभालेकंठेरुद्राक्षमालिका ॥७२॥ ॥१२२
शिवेतिमंगलंनामतेषांतत्रबभूवह ॥ कन्याकुब्जेस्वयंप्राप्तोवाणीभूषणएवहि ॥ ७३ ॥ अर्द्धचंद्राकृतिंपुंड्रंरक्तचंदनमालिका ॥

देव्याश्वनिर्मलंनामतेषांतत्रबभूवह ॥ ७४ ॥ धन्वंतरिः प्रयागेचगत्वातद्यंत्रमुत्तमम् ॥ विलोमंकृतवाँस्तत्रतदधोयेगतानराः ॥ ७५ ॥
अर्द्धपुंड्रस्मृतंरक्तंसबिंदुचललाटके ॥ रक्तचंदनजामालाकंठेतेषांबभूवह ॥ ७६ ॥ भट्टोजिः सगतोधीमानुत्पलारण्यमुत्तमम् ॥
त्रिपुंड्रंचतथारक्तंकंठेरुद्राक्षमालिका ॥ ७७ ॥ विश्वनाथेतितन्मंत्रंतेषांतत्रबभूवह ॥ रोपणश्चेष्टिकांप्राप्तस्तद्यंत्रंचैवनिष्फलम् ॥ ७८ ॥
कृत्वाजनेजनेतत्रब्रह्ममार्गंददर्शह ॥ जयदेवःस्वयंप्राप्तोद्वारकांविष्णुभक्तिमान् ॥ ७९ ॥ तद्यंत्रंनिष्फलंयातंतदधोयेगतानराः ॥
रक्तरेखास्थिताभालेचैकाकंठेतुमालिका ॥ ८० ॥ पद्माक्षामंत्रगोविन्दस्तत्रतेषांबभूवह ॥ एवंतेवैष्णवाःशैवाःशाक्तिकाबहुधाऽभवन् ॥ ८१ ॥
निर्गुणाःशाक्तिकाज्ञेयाःसगुणावैष्णवास्मृताः ॥ निर्गुणाःसगुणायेतुशैवाज्ञेयाबुधैस्तदा ॥ ८२ ॥ समाधिस्थास्त्रयस्त्रिंशद्देवाःपुण्याबभूविरे ॥
नित्यानन्दःशान्तिपुरेनदीहापत्तनेहरिः ॥ ८३ ॥ कबीरोमागधेदेशेरैदासस्तुकलिंजरे ॥ सधनोनैमिषारण्येसमाधिस्थोबभूवह ॥ ८४ ॥ अद्या
पिसंस्थितोविप्रवैष्णवानांगणोमहान् ॥ यज्ञभागमहावृद्धिःसंजातामेरुमूर्द्धनि ॥ ८५ ॥ इतितेकथितंविप्रयज्ञांशचरितंशुभम् ॥ यच्छ्रुत्वाच
नरानार्योमहत्पुण्यमवाप्नुयुः ॥ ८६ ॥ मयाद्यानिष्फलादैत्याबलिपार्श्वमुपागताः ॥ ८७ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडाप
पर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेकृष्णचैतन्यचरित्रंनामैकविंशोऽध्यायः ॥ २१ ॥ छ ॥ सूतउवाच ॥ इतिश्रुत्वाबलिर्दैत्योदेवानांविजयंमहत् ॥
रोषणंनामदैत्येंद्रंसमाहूयवचोऽब्रवीत् ॥ १ ॥ सुतास्तिमिरलिंगस्यसरुषोनामविश्रुतः ॥ त्वंहितत्रसमागम्यदैत्यकार्यंमहत्कुरु ॥ २ ॥
इतिश्रुत्वासवैदैत्योह्लादिविप्रास्तरोषणः ॥ ननाशवेदमार्गस्थान्देहलीदेशमास्थितः ॥ ३ ॥ पंचवर्षंकृतंराज्यंतत्सुतोबाबरोभवत् ॥
विंशदब्दंकृतंराज्यंहोमायुस्तत्सुतोऽभवत् ॥ ४ ॥ होमायुषामदान्धेनदेवताश्चनिराकृताः ॥ तेसुराः कृष्णचैतन्यंनदीहोपवनेस्थित
म् ॥ ५ ॥ तुष्टुवुर्बहुधातत्रश्रुत्वाक्रुद्धोहरिःस्वयम् ॥ स्वतेजसाचतद्राज्यंविघ्नभूतंचकारह ॥ ६ ॥ तत्सैन्यजनितैर्लोकैर्होमायुश्चनिराकृतः ॥
महाराष्ट्रैस्तदातत्रशेषशाकःसमास्थितः ॥ ७ ॥ देहलीनगरेरम्येम्लेच्छोराज्यंचकारह ॥ धर्मकार्यंकृतंतेनतद्राज्यंपंचहायनम् ॥ ८ ॥
ब्रह्मचारीमुकुंदश्चशंकराचार्यगोत्रजः ॥ प्रयागेचतपःकुर्वन्विंशच्छिष्यैर्युतःस्थितः ॥ ९ ॥ बाबरेणचधूर्तेनम्लेच्छराजेनदेवताः ॥

भ्रंशिताःसतदाज्ञात्वावह्नौदेहंजुहाववै ॥ १० ॥ तस्यशिष्यागतावह्नौम्लेच्छनाशनहेतुना ॥ गोदुग्धेचास्थितंरोमपीत्वासपयसामुनिः॥११॥
मुकुंदस्तस्यदोषेणम्लेच्छयोनौबभूवह ॥ होमायुषश्चकाश्मीरेसंस्थितस्यैवपुत्रकः ॥ १२ ॥ जातमात्रेसुतेतस्मिन्वागुवाचाशरीरिणी ॥
अकस्माच्चवरोजातःपुत्रोऽयंसर्वभाग्यवान् ॥ १३ ॥ पैशाचेदारुणेमार्गेनभूतोनभविष्यति ॥ अतःसोकबरोनामहोमायुस्तनयस्तव ॥
॥ १४ ॥ श्रीधरःश्रीपतिःशंभुर्वरेण्यश्चमधुव्रती ॥ विमलोदेववान्सोमोवर्द्धनोवर्तकोरुचिः ॥१५॥ मांधातामानकारीचकेशवोमाधवोमधुः ॥
देवापिःसोमपाःशूरोमदनोयस्यशिष्यकाः ॥ १६॥ समुकुन्दोद्विजःश्रीमान्दैवात्त्वद्गृहमागतः ॥ इत्याकाशवचःश्रुत्वाहोमायुश्चप्रसन्नधीः ॥
॥ १७ ॥ ददौदानंक्षुधार्तेभ्यःप्रेम्णापुत्रमपालयत् ॥ दशाब्देतनयेजातेदेहलींदेशमागतः ॥ १८॥ शेषशाकंपराजित्यसचराजाबभूवह ॥
अब्दंतेनकृतंराज्यंतत्पुत्रश्चनृपोभवत् ॥ १९ ॥ संप्राप्तेऽकबरेराज्यंसप्तशिष्याश्चतत्प्रियाः ॥ पूर्वजन्मनियेमुख्यास्तेप्राप्ताभूपतिंप्रति॥२०॥
केशवोगानसेनश्चवैजवाक्सतुमाधवः ॥ म्लेच्छास्तेचस्मृतास्तत्रहरिदासोमधुस्तथा ॥२१॥ मध्वाचार्यकुलेजातोवैष्णवःसर्वरागवित् ॥ पूर्व
जन्मनिदेवापिःसचवीरबलोऽभवत् ॥ २२ ॥ ब्राह्मणःपाश्चिमात्योवैवाग्देवीवरदर्पितः ॥ सोमपामानसिंहश्चगौतमान्वयसंभवः ॥२३॥ सेना
पतिश्चनृपतेरार्यभूपशिरोमणेः ॥ सूरश्चैवद्विजोजातोदाक्षिणश्चैवपंडितः ॥ २४ ॥ बिल्वमंगलएवापिनाम्नातन्नृपतेःसखा ॥ नायिकाभेदनि
पुणोवेश्यानांसचपारगः ॥ २५ ॥ मदनोब्राह्मणोजातःपौर्वात्यःसचनर्तकः ॥ चंदनोनामविख्यातोरहःक्रीडाविशारदः ॥ २६ ॥ अन्यदे
शेगताःशिष्यास्तेषांपूर्वास्त्रयोदश ॥ अनपस्यसुतोजातःश्रीधरःशत्रुवेदितः ॥ २७ ॥ विख्यातस्तुलसीशर्मापुराणनिपुणःकविः ॥ नारी
शिक्षांसमादायराघवानन्दमागतः ॥ २८ ॥ शिष्योभूत्वास्थितःकाश्यांरामानन्दमतेस्थितः ॥ श्रीपतिःसबभूवान्धोमध्वाचार्यमतेस्थितः॥
॥ २९ ॥ सूरदासइतिज्ञेयःकृष्णलीलाकरःकविः ॥ शंभुर्वैचंद्रभट्टस्यकुलेजातोहारिप्रियः ॥ ३०॥ रामानन्दमतेसंस्थोभक्तकीर्तिपरायणः॥
वरेण्यःसोग्रभुङ्नामारामानंदमतेस्थितः ॥ ३१ ॥ ज्ञानध्यानपरोनित्यंभाषाछंदकरःकविः ॥ मधुव्रतीसवैजातोकीलकोनामविश्रुतः॥३२॥ ॥१२३॥
रामलीलाकरोधीमान्रामानन्दमतेस्थितः ॥ विमलश्चसवैजातःसनाम्नैवदिवाकरः ॥ ३३ ॥ सीतालीलाकरोधीमान्रामानन्दमतेस्थितः ॥ दे

ववान्केशवोजातोविष्णुस्वामिमतेस्थितः ॥ ३४ ॥ कविप्रियादिरचनांकृत्वाप्रेतत्वमागतः ॥ रामज्योत्स्नामयंग्रंथंकृत्वास्वर्गमुपाययौ ॥
॥ ३५ ॥ सोमोजातःसवैव्यासोनिम्बादित्यमतेस्थितः ॥ रहःक्रीडामयंग्रंथंकृत्वास्वर्गमुपाययौ॥३६॥वर्द्धनश्चसवैजातोनाम्नाचरणदासकः॥
ज्ञानमालामयंकृत्वाग्रंथंरैदासपन्थगः ॥ ३७ ॥ वर्तकःसचवैजातोरोपणस्यमतेस्थितः ॥ रत्नभानुरितिज्ञेयोभाषाकर्ताचजैमिनेः ॥ ३८ ॥
रुचिश्चरोचनोजातोमध्वाचार्यमतेस्थितः ॥ नानागानमयींलीलांकृत्वास्वर्गमुपाययौ ॥ ३९ ॥ मांधाताभूपतिर्नामकायस्थःसबभूवह ॥
मध्वाचार्योभागवतंचक्रेभाषामयंशुभम् ॥ ४० ॥ मानकारोनारिभावान्नारीदेहमुपागतः ॥ मीरानामेतिविख्याताभूपतेस्तनयाशुभा ॥
॥ ४१ ॥ माशोभाचतनौयस्यागतिर्गजसमाकिल ॥ सामीराचबुधैःप्रोक्तामध्वाचार्यमतेस्थिता ॥ ४२ ॥ एवंतेकथितंविप्रभाषाग्रंथ
प्रकारणम् ॥ प्रबंधंमंगलकरंकलिकालेभयंकरे ॥ ४३ ॥ सभूपोऽकबरोनामकृत्वाराज्यमकंटकम् ॥ शताब्दैनचशिष्यैश्चवैकुंठभवनं
ययौ ॥ ४४ ॥ सलोमातनयस्तस्यकृतंराज्यंपितुःसमम् ॥ खुर्दकस्तनयस्तस्यदशाब्दंचकृतंपदम् ॥ ४५ ॥ चत्वारस्तनयास्तस्यनव
रंगोहिमध्यमः ॥ पितरंचतथाभ्रातॄञ्जित्वाराज्यमचीकरत् ॥ ४६ ॥ पूर्वजन्मनिदैत्योऽयमन्धकोनामविश्रुतः ॥ कर्मभूम्यांतदंशे
नदैत्यराजाज्ञयाययौ ॥ ४७ ॥ तेनैवबहुधामूर्तीर्भ्रंशिताश्चसमंततः ॥ दृष्ट्वादेवास्तदागत्यकृष्णचैतन्यमब्रुवन् ॥ ४८ ॥ भगवन्दैत्यरा
जांशःसजातश्चमहीपतिः ॥ भ्रंशयित्वासुरान्वेदान्दैत्यपक्षंविवर्द्धते ॥ ४९ ॥ इतिश्रुत्वासयज्ञांशोनदीहोपवनेस्थितः ॥ शशापतंदुरा
चारंयथावंशक्षयोभवेत् ॥ ५० ॥ राज्यमेकोनपंचाशत्कृतंतेनदुरात्मना ॥ सेवाजयोनामनृपोदेवपक्षविवर्द्धनः ॥ ५१ ॥ महाराष्ट्रद्वि
जस्तस्ययुद्धविद्याविशारदः ॥ हत्वातंचदुराचारंतत्पुत्रायचतत्पदम् ॥ ५२ ॥ दत्वाययौदाक्षिणात्येदेशेदेवविवर्द्धनः ॥ आलोमाना
मतनयःपंचाब्दंतत्पदंकृतम् ॥ ५३ ॥ तत्पश्चान्मरणंप्राप्तोविद्रधेनरुजामुने ॥ विक्रमस्यगतेराज्येसप्तत्युत्तरकंशतम् ॥ ५४ ॥ ज्ञेयं
सप्तदशंविप्रयदालोमामृतिंगतः ॥ तालनस्यकुलेजातोम्लेच्छःफलरुषोवली ॥ ५५ ॥ मुकलस्यकुलंहत्वास्वयंराज्यंचकारह ॥ दशा
ब्दंचकृतंराज्यंतेनभूपेनभूतले ॥ ५६ ॥ शत्रुभिर्मरणंप्राप्तोदैत्यलोकमुपागमत् ॥ महामदस्तत्तनयोविंशत्यब्दंकृतंपदम् ॥ ५७ ॥ तद्राष्ट्रे

नादरोनामदैत्योदेशउपागमत् ॥ हत्वार्यांश्चसुराञ्जित्वादेशंखुरजमाययौ ॥ ५८ ॥ महामत्स्योहिमदस्यतनयस्तत्पितुःपदम् ॥ गृही
त्वापंचवर्षान्तंसचराज्यंचकारह ॥५९॥ महाराष्ट्रैर्हतोदुष्टस्तालनान्वयसंभवः ॥ देहलीनगरेराज्यंदशाब्दंमाधवेनवै ॥ ६० ॥ कृतं
तत्रतदाम्लेच्छआलोमाराज्यमाप्तवान् ॥ तद्राष्ट्रेबहवोजाताराजानोनिजदेशजाः ॥ ६१ ॥ ग्रामपाबहवोभूपादेशेदेशेबभूविरे ॥ म
ण्डलीकपदंतत्राक्षयंजातंमहीतले ॥ ६२ ॥ त्रिंशदब्दमतोजातंग्रामेग्रामेनृपेनृपे ॥ तदातुसकलादेवाःकृष्णचैतन्यमाययुः ॥ ६३ ॥ य
ज्ञांशश्चहरिःसाक्षाज्ज्ञात्वादुःखंमहीतले ॥ मुहूर्तंध्यानमागम्यदेवान्वचनमब्रवीत् ॥ ६४ ॥ पुरातुराघवोधीमाञ्जित्वारावणराक्षसम् ॥ कपी
नुज्जीवयामाससुधावर्षैस्समंततः ॥ ६५ ॥ विकटोवृजिलोजालोवरलीनोहिसिंहलः ॥ जवस्सुमात्रश्चतथानाम्नातेक्षुद्रवानराः ॥ ६६ ॥
रामचंद्रंवचःप्राहुर्देहिनोवांछितंप्रभो ॥ रामोदाशरथिःश्रीमाञ्ज्ञात्वातेषांमनोरथम् ॥ ६७ ॥ देवाङ्गनोद्भवाःकन्यारावणाह्लोकरावणात् ॥
दत्वातेभ्योहरिस्साक्षाद्वचनंप्राहहर्षितः ॥ ६८ ॥ भवन्नाम्नाचयेद्वीपाजालंधरविनिर्मिताः ॥ तेषुराज्ञोभविष्यंतिभवन्तोहितकारिणः ॥६९॥
नन्दिन्यागोश्चरुंडाद्वैजाताम्लेच्छाभयानकाः ॥ गुरुण्डाजातयस्तेषांतास्तुतेषुसदास्थिताः ॥ ७० ॥ जित्वातांश्चगुरुंण्डान्वैकुरुध्वंराज्य
मुत्तमम् ॥ इतिश्रुत्वाहरिंनत्वाद्वीपेषुप्रययुर्मुदा ॥ ७१ ॥ विकटान्वयसंभूतागुरुण्डावानराननाः ॥ वाणिज्यार्थमिहायातागौरुण्डाबौद्ध
पन्थिनः ॥ ७२ ॥ ईशपुत्रमतेसंस्थास्तेषांहृदयमुत्तमम् ॥ सत्यव्रतंकामजितमक्रोधंसूर्यतत्परम् ॥ ७३ ॥ यूयंतत्रोष्यकार्यंचनृणांकुरुत
माचिरम् ॥ इतिश्रुत्वातुतेदेवाःकुर्युराचिकमादरात् ॥ ७४॥ नगर्य्यांकलिकातायांस्थापयामासुरुद्यताः ॥ विकटेपश्चिमेद्वीपेतत्पत्नीविक
टावती ॥ ७५ ॥ अष्टकौशलमार्गेणराज्यमत्रचकारह ॥ तत्पतिस्तुपुलोमार्चिःकलिकातांपुरींस्थितः ॥ ७६ ॥ विक्रमस्यगतेराज्येशतम
ष्टादशंकलौ ॥ चत्वारिंशंतथाब्दंचतदाराजाबभूवह ॥ ७७ ॥ तदन्वयेसप्तनृपागुरुण्डाश्चबभूविरे ॥ चतुष्षष्टिमितंवर्षंराज्यंकृत्वालयंगताः
॥ ७८ ॥ गुरुण्डेचाष्टमेभूपेप्राप्तेन्यायेनशासति ॥ कलिपक्षोबलिर्दैत्योमुरंनाममहासुरम् ॥ ७९ ॥ आरुह्यप्रेषयामासदेवदेशेमहोत्तमे ॥ ॥१२१
समुरोबार्डिलंभूपंवशीकृत्यहृदिस्थितः ॥८०॥ आर्यधर्मविनाशायतस्यबुद्धिंचकारह ॥ मूर्तिसंस्थास्तदादेवागत्वायज्ञांशयोगिनम् ॥८१॥

नमस्कृत्याब्रुवन्सर्वेयथाप्राप्तोमुरोऽसुरः ॥ ज्ञात्वाशशापकृष्णांशोगुरुण्डान्बौद्धपन्थिनः ॥ ८२ ॥ क्षयंयास्यंतितेसर्वेयेमुरस्यवशंगताः ॥
इत्युक्तेवचनेतस्मिन्गुरुण्डाःकालनोदिताः ॥ ८३ ॥ स्वसैन्यैश्चक्षयंजग्मुर्वर्षमात्रान्तरेखलाः ॥ सर्वेत्रिंशत्सहस्राश्चप्रययुर्यममंदिरे ॥ ८४ ॥
वार्गदैस्सचभूपालोवार्डिलोनाशमाप्तवान् ॥ गुरुण्डोनवमःप्राप्तोमेकलोनामवीर्यवान् ॥ ८५ ॥ न्यायेनकृतवान्राज्यंद्वादशाब्दंप्रयत्नतः ॥
आर्यदेशेचतद्राज्यंबभूवन्यायशासाति ॥८६॥ लार्डलोनामविख्यातोगुरुण्डोदशमोहितः ॥ द्वात्रिंशाब्दंचतद्राज्यंकृतंतेनैवधार्मिणा ॥ ८७॥
लार्डलेस्वर्गतेप्राप्तेमकरंदकुलोद्भवाः ॥आर्याःप्राप्तास्तदामौनाहिमतुंगनिवासिनः ॥ ८८ ॥ बभ्रुवर्णाःसूक्ष्मनसावर्तुलादीर्घमस्तकाः ॥ एवं
लक्षाश्चसंप्राप्तादेहल्यांबौद्धपंथिनः ॥ ८९ ॥ आर्जिकोनामवैराजातेषांतत्रबभूवह ॥ तस्यपुत्रोदेवकर्णोगंगोत्रगिरिमूर्द्धनि ॥ ९० ॥ द्वाद
शाब्दंतपोघोरंतेपेराज्यविवृद्धये ॥ तदाभगवतीगंगातपसातस्यधीमतः ॥ ९१ ॥ स्वरूपंस्वेच्छयाप्राप्यब्रह्मलोकंजगामह ॥ कुबेरश्चतदा
गत्यदत्वातस्मैमहत्पदम् ॥ ९२ ॥ आर्याणांमण्डलीकंचतत्रैवान्तरधीयत ॥ मण्डलीकोदेवकर्णोबभूवजनपालकः ॥ ९३ ॥ षष्ट्यब्दं
चकृतंराज्यंतेनराज्ञामहीतले ॥ तदन्वयेऽष्टभूपाश्चबभूवुर्देवपूजकाः ॥ ९४ ॥ द्विशताब्दंपदंकृत्वास्वर्गलोकमुपाययुः ॥ एकादशश्चयो
मौनःपन्नगारिरितिश्रुतः ॥ ९५ ॥ चत्वारिंशच्चवर्षाणिराज्यंकृत्वाप्रयत्नतः ॥ स्वर्गलोकंगतोराजापन्नगैर्मरणंगतः ॥ ९६ ॥ एवंचमौनजा
तीयैःकृतंराज्यंमहीतले ॥ ९७ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेगुरुण्डमौनरा
ज्यवर्णनंनामद्वाविंशोध्यायः ॥ २२ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ वैक्रमेराज्यविगतेचतुष्षष्ट्युत्तरंमुने ॥ द्वाविंशदब्दशतकंभूतनन्दिस्तदानृपः ॥
॥ १ ॥ कुबेरयक्षकान्मौनान्धनधान्यसमन्वितान् ॥ सार्द्धलक्षान्कलैर्घोरैर्जित्वातान्युद्धकारिणः ॥ २ ॥ किलिकलायांस्वयंराज्यंनागवंशे
श्चकारह ॥ आग्नेय्यांदिशिविख्यातापुण्डरीकेणनिर्मिता ॥ ३ ॥ पुरीकिलकिलानामतत्रराजाबभूवह ॥ पुण्डरीकादयोनागास्तस्मिन्राज्यं
प्रशासति ॥४॥ गेहेगेहेजनैस्सर्वैःपूजनीयाबभूविरे ॥ स्वाहास्वधावषट्कारादेवपूजामहीतले ॥५॥ त्यक्त्वादेवानुपागम्यसंस्थितामेरुमूर्द्ध
नि ॥ शक्राज्ञयाकुबेरस्तुशूकधान्यंसमंततः ॥६॥ यक्षैःषडंशानादायदेवेभ्यःप्रददौप्रभुः ॥ मणिस्वर्णादिवस्तूनिमौनराज्येषुयानिवै ॥७॥

दत्तानितानिकोशेषुपुनर्देवश्चकारह ॥ मण्डलीकंपदंतेनसत्कृतंभूतनन्दिनः ॥ ८ ॥ शतार्द्धंतुततोराजाशिशुनन्दिर्बभूवह ॥ नागपू
जांपुरस्कृत्यतिरस्कृत्यसुरान्भुवि ॥ ९ ॥ चकारराज्यंविंशाब्दंयशोनन्दिस्ततोऽनुजः ॥ भ्रात्रासनंस्वयंप्राप्तोनागपूजापरायणः ॥ १० ॥
पंचविंशतिवर्षाणिसचराज्यमचीकरत् ॥ ततस्तत्तनयोराजासबभूवप्रवीरकः ॥ ११ ॥ एकादशाब्दंतद्राज्यंकर्मभूम्यांप्रकीर्तितम् ॥
कदाचित्सचबाह्लीकेसेनयासार्द्धमागतः ॥ १२ ॥ तत्रतैरभवद्युद्धंपैशाचैर्म्लेच्छदारुणैः॥मासमात्रान्तरेम्लेच्छालक्षसंख्यामृतिंगताः ॥१३॥
तथाषष्टिसहस्राश्चनागभक्तालयंगताः ॥ बादलोनामतद्राजारोमजस्थोमहाबलः ॥ १४ ॥ यशोनन्दिनमाहूयददौजालमतींसुताम् ॥
गृहीत्वाम्लेच्छराजस्यसुतांगेहमुपागतः ॥१५॥ गर्भोजातस्ततस्तस्यांबभूवतनयोबली ॥ बाह्लीकोनामविख्यातोनागपूजनतत्परः ॥ १६ ॥
तदन्वयेनृपाजाताबाह्लीकाश्चत्रयोदश ॥ चतुश्शतानिवर्षाणिकृत्वाराज्यंमृतिंगताः ॥ १७ ॥ अयोमुखेचबाह्लीकेराज्यमत्रप्रशासति ॥
तदापितृगणास्सर्वेकृष्णचैतन्यमाययुः ॥ १८ ॥ नत्वोचुर्वचनंतत्रभगवञ्छृणुमेवचः ॥ वयंपितृगणाभूपैर्नागवंश्यैर्निराकृताः ॥ १९ ॥
श्राद्धतर्पणकर्माणितैर्वयंवर्द्धितास्सदा ॥ पितृवृद्धात्सोमवृद्धिस्ततोदेवाश्चवर्द्धनाः ॥ २० ॥ देववृद्धाल्लोकवृद्धिस्तस्माद्ब्रह्माप्रजापतिः ॥
ब्रह्मवृद्धात्परंहर्षंगेहेगेहेजनेजने ॥ २१ ॥ अतोऽस्मान्रक्षभगवन्प्रजाःपाहिसनातनीः ॥ इतिश्रुत्वावचस्तेषांयज्ञांशोभगवान्हरिः ॥ २२ ॥
पुष्यमित्रंधर्मपरमार्यवंशविवर्द्धनम् ॥ २३ ॥ जातमात्रःसवैबालःषोडशाब्दवयोभवत् ॥ अयोनियोंनिभूतांस्तानयोमुखपुरस्सरान्॥२४॥
जित्वादेशान्निराकृत्यस्वयंराज्यंगृहीतवान् ॥ यथाशिवांशतोजातोविक्रमोनामभूपतिः ॥ २५ ॥ शकान्गंधर्वपक्षियाञ्जित्वापूज्योबभूवह ॥
नागपक्षांस्तथाभूपान्गोलकास्यान्भयंकरान् ॥ २६ ॥ पुष्यमित्रस्तदाजित्वासर्वपूज्योऽभवद्भुवि ॥ सप्तविंशच्छतंवर्षद्विसप्तत्युत्तरंतथा ॥
॥ २७ ॥ राज्यंविक्रमतोजातंसमाप्तिमगमत्तदा ॥ पुष्यमित्रेराज्यपदंप्राप्तेसमभवत्तदा ॥ २८ ॥ शतवर्षंराज्यपदंतेनधर्मात्मनाधृतम् ॥
अयोध्यामथुरामायाकाशीकांचीह्यवन्तिका ॥ २९ ॥ पुरीद्वारावतीतेनराज्ञाचपुनरुद्धृताः ॥ कुरुसूकरपद्मानिक्षेत्राणिविविधानिच ॥३०॥
नैमिषोत्पलवृन्दानांवनक्षेत्राणिभूतले ॥ नानातीर्थानितेनैवस्थापितानिसमन्ततः ॥ ३१ ॥ तदाकलिःसगंधर्वोदेवतापितृदूषकः ॥

ब्राह्मणंवपुरास्थायपुष्यमित्रमुपागमत् ॥ ३२ ॥ नत्वोवाचप्रियंवाक्यंशृणुभूपदयापर ॥ आर्यदेशेपितृगणाःपूजार्हाःश्राद्धतर्पणैः ॥ ३३ ॥
अज्ञानमितितज्ज्ञेयंभुवियत्पितृपूजनम् ॥ मृतायेतुनराभूमौपूर्वकर्मवशानुगाः ॥ ३४ ॥ भवन्तिदेहवन्तस्तेचतुराशीतिलक्षधा ॥
छद्मनामयदेवेनपितृपूजाविनिर्मिता ॥ ३५ ॥ वृथाश्रमंवृथाकर्मनृणांचपितृपूजनम् ॥ इतिश्रुत्वावचोघोरंविहस्याहमहीपतिः ॥ ३६ ॥
भवान्मूर्खोमहामूढोनजानीषेपरंफलम् ॥ भुवर्लोकेनयेदृष्टाःशून्यभूताश्चभास्वराः ॥ ३७ ॥ येतुतेवैपितृगणाःपिंडरूपविमानगाः ॥
सत्पुत्रैश्चविधानेनपिंडदानंचयत्कृतम् ॥ ३८ ॥ तद्विमानंनभोजातंसर्वानन्दप्रदायकम् ॥ अब्दमात्रंस्थितिस्तेषांपिंडपायसरूपिणाम् ॥ ३९ ॥
गीताष्टादशकाध्यायैःसप्तशत्याश्चरित्रकैः ॥ पावितंयत्तुवैपिंडंत्रिशताब्दंचतत्स्थितिः ॥ ४० ॥ श्राद्धतर्पणहीनायेदृश्यंतेमानवाभुवि ॥
तेसर्वेनारकाज्ञेयाःकुलमेकोत्तरंशतम् ॥ ४१ ॥ श्राद्धकर्ममहान्धर्मःश्राद्धोऽयंसर्वकारणम् ॥ इतिश्रुत्वासगंधर्वःकलीराजोऽत्रदेहिनाम् ॥ ४२ ॥
नत्वोवाचनृपश्रेष्ठंप्रसन्नवदनोहिसः ॥ सखाभवममाशुत्वंतवाहंनृपकिंकरः ॥ ४३ ॥ कलिमित्रोपुष्यमित्रोभवान्भुविभवेत्सदा ॥
यथाविक्रमराजस्यवैतालस्यचवैसखा ॥ ४४ ॥ सर्वकार्यकरोऽहंवैतथातवनसंशयः ॥ इत्युक्त्वाचनृपंधीरंसमादायसवैकलिः ॥ ४५ ॥
सप्तद्वीपांस्तथाखंडान्नभोमार्गाननेकशः ॥ स्वपृष्ठस्थायराज्ञेचदर्शयामासवीर्यवान् ॥ ४६ ॥ आर्यधर्मंकलौस्थाप्यनष्टभूतंसवैनृपः ॥
त्यक्त्वाप्राणांश्चयज्ञांशेतेजस्तस्यसमागमत् ॥ ४७ ॥ आंध्रदेशोद्भवोराजासुगदोनामवीर्यवान् ॥ विनाभूपंचतंदेशंदृष्ट्वाराज्यमचीकरत् ॥
॥ ४८ ॥ त्रिंशदब्दंपदंतेनकर्मभूम्यांचसत्कृतम् ॥ तदन्वयेषष्टिनृपाबभूवुर्बहुपन्थिनः ॥ ४९ ॥ पुष्यमित्रगतेराज्येदशोत्तरशतत्रयम् ॥
तस्मिन्कालेलयंजग्मुश्चांध्रदेशनिवासिनः ॥ ५० ॥ शताद्धाब्दंततोभूमिर्विनाराज्ञाबभूवह ॥ तदाक्षुद्रानरालुब्धालुंठिताश्चौरदारुणैः ॥
॥ ५१ ॥ दारिद्र्यमगमन्घोरंविनास्वर्णंचभूरभूत् ॥ पुनर्देवश्चभगवान्प्रार्थितस्तानुवाचह ॥ ५२ ॥ देशेकौशलकेजातःसूर्य्यांशाच्चमहीपतिः ॥
राक्षसारिरितिख्यातोदेवमार्गपरायणः ॥ ५३ ॥ ममाज्ञयासवैराजाभविष्यतिमहीतले ॥ इत्युक्त्वान्तर्दधौविष्णुर्देवलोकानुपागमत् ॥ ५४ ॥
राक्षसारिमयोध्यायांस्थापयामासुरेवतम् ॥ आंध्रराष्ट्रेचयद्द्रव्यंराक्षसैश्चसमाहृतम् ॥ ५५ ॥ तद्द्रव्यंराक्षसाञ्जित्वाग्रामेग्रामेचकारसः ॥

तारधातोरष्टमौल्यंसुवर्णंभुवितत्कृतम् ॥५६॥ आरधातोःशतंमौल्यंराजतंतेनवैकृतम् ॥ ताम्रधातोःपंचमौल्यमारधातुश्चतत्कृतम्॥५७॥
नागधातोःपंचमौल्यंभुवितेनैवनिर्मितम् ॥ ताम्रंपवित्रमधिकंनागोवंगस्तथोत्तमः ॥ ५८॥ लौहधातोःशतंमौल्यंवंगोऽसौतेनसत्कृतः ॥
शताद्धाब्दंमहींभुक्त्वासूर्यलोकमुपाययौ ॥ ५९ ॥ तदन्वयेषष्टिनृपाजातावेदपरायणाः ॥ पुष्यमित्रगतेराज्येचाब्देसप्तशतेगते ॥ ६० ॥
कौशलान्वयसंभूताभूपाःस्वर्गमुपाययुः ॥ शताद्धाब्दंततोभूमिर्मण्डलीकंनृपंविना ॥ ६१ ॥ क्षुद्रभूपाँश्चबुभुजेदेशेदेशेचभार्गव ॥
ततोवैदरदेशीयोनाम्नाभूपोविशारदः ॥ ६२ ॥ आर्यदेशमुपागम्यलक्षसैन्यसमन्वितः ॥ क्षुद्रभूपान्वशीकृत्यमंडलीकोबभूवह ॥ ६३ ॥
नानाकलैश्चकर्माणिविचित्राणिमहीतले ॥ ग्रामेग्रामेनराश्चक्रुर्वर्णसंकरकारकाः ॥ ६४ ॥ ब्रह्मक्षत्रमयोवर्णोनाममात्रेणदृश्यते ॥
वैश्यप्रायानराआर्याःशूद्रप्रायाश्चकारिणः ॥ ६५ ॥ तद्राष्ट्रेमनुजाश्चासन्नाममात्रसुरार्चकाः ॥ षष्टिवर्षपदंतेनकर्मभूम्यांचसत्कृतम् ॥६६॥
ततोनृपामहींप्राप्ताःषट्संख्यास्तुतदन्वयाः ॥ पुष्यमित्रगतेराष्ट्रेशतषोडशसम्मते ॥ ६७ ॥ वैदूरानिधनंजग्मुःकलिकालेभयानके ॥
चतुश्शतानिवर्षाणिक्षुद्ररूपाचभूरभूत् ॥ ६८ ॥ तत्पश्चान्नैषधेराष्ट्रेकालमालीनृपोऽभवत् ॥ क्षुद्रभूपान्वशीकृत्यस्वयंराजाबभूववै ॥६९॥
यमाज्ञयाभुवित्वष्टानगरीयमुनातटे ॥ निर्मितायोजनायामाकालमालेतिविश्रुता ॥ ७० ॥ तत्रार्यदेशभूपानांपूज्योराजासचाभवत् ॥
देवान्पितॄँस्तिरस्कृत्यप्रेतपूजांजनेजने ॥ ७१ ॥ कालमालीचकृतवान्देशनैषधसंस्थितः ॥ द्वात्रिंशद्वर्षराज्यंतद्बभूवजनपीडनम् ॥७२ ॥
तदन्वयेषष्टिनृपाबभूवुःप्रेतपूजकाः ॥ शताब्दान्तमभूद्राज्यंतेषांनैषधदेशिनाम् ॥ ७३ ॥ सहस्राब्दंतुतत्पश्चात्क्षुद्रभूपामहीह्यभूत् ॥
सुरार्चनंवेदमार्गःश्रुतमात्रंचदृश्यते ॥ ७४ ॥ पुष्यमित्रगतेराज्येचैकात्रिंशच्छतेकलौ ॥ द्वात्रिंशदुत्तरेचैवतदादेवाश्चदुःखिताः ॥ ७५ ॥
कृष्णचैतन्यमागम्यनत्वोचुर्वचनंप्रियम् ॥ भगवन्कलिकालेऽद्यवर्णाश्चत्वारिभूतले ॥ ७६ ॥ भ्रष्टाचाराःप्रेतमयाःशताद्धाब्दप्रजीविनः ॥
देवान्पितॄंस्तिरस्कृत्यपिशाचान्पूजयन्तिवै ॥ ७७ ॥ ग्रामेग्रामेचकुग्रामानिपूजितानिनरैर्भुवि ॥ दृश्यन्तेऽस्माभिरद्यैवदुःखिताश्चनराभृशम् ॥
॥ ७८ ॥ भूतप्रेतपिशाचाश्चडाकिनीशाकिनीगणाः ॥ स्वपूजाभिर्मदांधाश्चानंदयन्तिसुरान्पितॄन् ॥ ७९ ॥ अतोस्मान्दुर्बलान्विद्धिसबला

न्भूतनायकान् ॥ कृपयापाहिनःस्वामिञ्छरणागतवत्सल ॥ ८० ॥ इतिश्रुत्वासयज्ञांशोनदीहोपवनेस्थितः ॥ नम्रभूतान्सुरान्प्राहमागधेतु
महीपतिः ॥ ८१ ॥ पुरंजयोब्रह्मपरस्तस्यपत्नीपुरंजनी ॥ मदाज्ञयातयोःपुत्रोभविष्यतिमहाबलः ॥ ८२ ॥ विश्वस्फूर्जिरितिख्यातोब्रह्ममा
र्गपरोगुणी ॥ इत्युक्तवचनेतस्मिन्गर्भंधत्तेपुरंजनी ॥ ८३ ॥ दशमासान्तरेजातोविश्वस्फूर्जिर्महाबलः ॥ जातमात्रेसुतेतस्मिन्वागुवाचाश
रीरिणी ॥ ८४ ॥ पुष्यमित्रोयथाचासीद्वर्णधर्मप्रवर्तकः ॥ तथायंबालकोजातोब्रह्ममार्गपरोबली ॥ ८५ ॥ करिष्यतिपरोवर्णान्कलिंदयदु
मद्रकान् ॥ प्रजाश्चब्रह्मभूयिष्ठाःस्थापयिष्यतिदुर्मतीः ॥ ८६ ॥ वीर्यवान्क्षत्रमुत्साद्यपद्मवत्याःसवैपुरम् ॥ इत्याकाशवचःश्रुत्वासनृपस्तुपु
रंजयः ॥ ८७ ॥ ददौदानंक्षुधार्तेभ्योऽतिथिभ्यस्सपरिच्छदः ॥ अष्टौवर्षसहस्राणिचाष्टवर्षशतानिच ॥ ८८ ॥ कर्मभूम्यांकलौप्राप्तेव्यती
तानितदामुने ॥ विश्वस्फूर्जिर्नृपश्चासीन्महाबुद्धोमहाबलः ॥ ८९ ॥ क्षुद्रभूपान्वशीकृत्यसर्ववर्णान्नरांस्तदा ॥ स्थापयामासवैब्राह्मेवर्णेब्रह्म
परायणे ॥ ९० ॥ क्षत्रविट्छूद्रकावर्णाःपिशाचावर्णसंकराः ॥ गुरुण्डाद्यास्तथाम्लेच्छाब्राह्मणास्तेबभूविरे ॥ ९१ ॥ संध्यातर्पणदेवानां
पूजादिविविधाःक्रियाः ॥ चक्रुस्तेवेदविधिनातुल्यभोजनशीलिनः ॥ ९२ ॥ षष्टिवर्षंकृतंराज्यंतेनसम्यक्कृतामुने ॥ तदन्वयेनृपाश्चासन्स
हस्राभुविविश्रुताः ॥ ९३ ॥ अयुताब्दान्तरेजाताब्रह्ममार्गपरायणाः ॥ तैश्चदत्तानिभागानियज्ञमध्येविधानतः ॥ ९४ ॥ दैत्येभ्यश्चसुरेभ्य
श्चतुल्यरूपाणिचागमन् ॥ विस्मिताश्चसुरास्सर्वेयज्ञांशंशरणंययुः ॥ ९५ ॥ तदुक्तंकारणंज्ञात्वाशक्रपुत्रउवाचतान् ॥ वेदोनारायणःसाक्षा
द्विवेकीहंसरूपवान् ॥ ९६ ॥ नृणांचगुणभेदेनवर्णभेदंचकारह ॥ सद्गुणोब्राह्मणोवर्णःक्षत्रियस्तुरजोगुणः ॥ ९७ ॥ तमोगुणस्तथावैश्यो
गुणसाम्यात्तुशूद्रकः ॥ तृप्तिंयांतिपितुर्वृन्दाब्राह्मणैःक्षत्रियैःसुराः ॥ ९८ ॥ वैश्यैश्चयक्षरक्षांसिशूद्रैर्दैत्याश्चदानवाः ॥ एकवर्णेचचत्वारोव
र्णाःकायस्थएवसः॥९९॥भूतप्रेतपिशाचाद्याःकायस्थैस्तर्पितास्सदा॥ब्रह्मवर्णेतुवर्णाश्चस्थिताश्चत्वारिसांप्रतम् ॥१००॥ ब्रह्मशंकरवर्णोऽयं
तेभ्यःपूर्वंहिदानवाः ॥ अर्द्धतृप्ताभविष्यन्तितत्पश्चात्स्वर्गवासिनः ॥ १०१ ॥ अतोऽहंचकलौघोरेयुष्मदर्थेमहीतले ॥ सौराष्ट्रनृपतेर्गेहेस्वां
शाद्यास्यामिभोःसुराः ॥१०२॥ इत्युक्त्वासचयज्ञांशःसोमनाथःकलैकया ॥ नाम्नाबभूवतद्गेहेसौराष्ट्रनगरीस्थितः ॥ १०३ ॥ जित्वाभूपा

न्स्वयंराज्यंचकाराब्धितटेमुदा ॥ क्षत्रवर्णमयीभूमिस्तदाजाताकलौयुगे ॥ १०४ ॥ सोमनाथःसवैर्यज्ञैःसुरान्सर्वानतर्पयत् ॥ शताब्दंचकृ
तंराज्यंतेनदेवप्रसादतः ॥ १०५ ॥ तस्यराज्यमयंसंवदभवल्लोकविश्रुतम् ॥ तदन्वयेसार्द्धशतंभूपाश्चासन्सुरप्रियाः ॥ १०६ ॥ अयुताब्दा
न्तरेकिंचिदधिकेचसुखप्रदाः ॥ कर्मभूम्यांकलौप्राप्तेहायनाअयुतत्रयम् ॥१०७॥ व्यतीतंचततोदैत्यादुःखिताःकलिमब्रुवन् ॥ पुरास्माभिः
शताब्दंचतपसावैमहेश्वरः ॥१०८॥ तुष्टीकृतस्तदास्मभ्यंभवान्दत्तोहितेनवै ॥ अर्धभागंवज्रमयमर्धभागंचकोमलम् ॥१०९॥ तवांगंसुंदरं
देवकलेऽस्मात्रक्षदुःखितान् ॥ इतिश्रुत्वाचसकलिर्दैत्यपक्षविवर्द्धनः ॥११०॥ स्वांशाज्जन्मकलौप्राप्यगुर्जरेदेशदारुणे॥आभीरीसिंहिकाना
मसिंहमांसाशनाखला ॥१११॥ तस्यायोनौसमागम्यराहुर्नामसचाभवत् ॥ यथाराहुर्नभोमार्गेदारुणोहिविधुंतुदः॥११२॥ तथाराहुःकलेरं
शोभुविजातःसुरंतुदः ॥ जातमात्रेसुतेतस्मिन्भूमिकम्पोमहानभूत् ॥११३॥ विपरीताग्रहाःसर्वेजनयंतिमहद्भयम् ॥तद्भयात्सकलादेवास्त्य
क्त्वामूर्तीःसमंततः ॥११४॥ महेंद्रंशरणंजग्मुःसुमेरुगिरिमूर्द्धनि ॥ तदर्थंभगवाञ्छक्रस्तुष्टावजगदम्बिकाम् ॥११५॥ कन्यामूर्तिमयीदेवी
सुरान्प्राहशिवंकरी ॥ ममांगदर्शनाद्देवाःक्षुत्तृड्भ्यांचविनासदा॥११६॥भवध्वंचततोयूयंमद्विलोकनतत्पराः ॥ इतिश्रुत्वातुतेदेवाहर्षिताःसं
बभूविरे ॥११७॥ आभीरीतनयोराहुःकृत्वाराज्यंशतंसमाः ॥ त्यक्त्वाप्राणान्कलौलीनोबभूवमुनिसत्तम ॥११८॥ तदन्वयेसार्द्धशतमयुता
ब्दान्तरेभवत् ॥ महामदमतंघोरंचिरंकालाद्विनाशितम् ॥११९॥ तैःपुनश्चोद्धृतंभूमौसर्वैर्म्लेच्छाबभूविरे ॥ नवेदाश्चनदेवाश्चनवर्णाश्चकलौ
युगे ॥१२०॥ दृश्यन्तेनचमर्यादाकलिकालेतदन्वये ॥ द्विजशेषाःसहस्राश्चपुनरर्बुदमूर्द्धनि ॥ १२१ ॥ द्वादशाब्दंप्रयत्नेनदेवानाराधितुंक्ष
माः ॥ अर्बुदाचसमुद्भूतोराजन्यःखड्गचर्मधृक् ॥ १२२ ॥ जित्वाम्लेच्छान्दुराधर्षान्नाम्नाचार्वबलीह्यभूत् ॥ पंचयोजनमानासाभूमिरात्मवि
वृद्धये ॥१२३ ॥ निर्मितातेनशुद्धेननाम्नाचार्वपुरीश्रुता ॥ शनैःशनैरार्यकुलंपुनस्तत्रववर्द्धह ॥ १२४ ॥ शताद्धाब्दंप्रयत्नेनतेनराज्यंमह ॥१२
त्कृतम्॥तदन्वयेसार्द्धशतंनृपाश्चासंस्तदामुने ॥ १२५ ॥ अयुताब्दान्तरेवीराम्लेच्छमित्राश्चसंकराः ॥ म्लेच्छकन्योद्वहाघोरानाममात्रा
र्य्यमार्गगाः ॥१२६॥ तदामलयदेशस्थैर्म्लेच्छैर्लक्षप्रमाणकैः ॥ आर्बुदार्यैःसमंयुद्धमभवल्लोमहर्षणम् ॥ १२७ ॥ वर्षमात्रान्तरेजित्वामालव

स्थामहाबलाः ॥ मण्डलीकपदातैश्चमुक्तमार्यैःसमन्ततः ॥ १२८ ॥ चत्वारिंशत्सहस्राणिवर्षाणिजगतीतले ॥ म्लेच्छभूपाश्चशतशो
बभूवुःस्वल्पजीविनः ॥ १२९ ॥ पंचविंशत्सहस्राणितेषांसंख्याचभूभुजाम् ॥ येतुपुण्यामहीपालाःपूर्वजन्मतपोद्भवाः ॥ १३० ॥
तेषांलीलाचमुनिभिःपुराणेषुप्रकीर्तिताः ॥ नानासंवत्कराःसर्वेपैशाचाधर्मदूषकाः ॥ १३१ ॥ नवत्यब्दसहस्राणिविनीतानिकलौ
युगे ॥ जाताम्लेच्छमयीभूमिरलक्ष्मीस्तुजनेजने ॥ १३२ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेक
लियुगीयेतिहाससमुच्चयेत्रयोविंशोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ सूतउवाच ॥ ॥ ततस्तेसकलादैत्याःकलिनाचपुरस्कृताः ॥
कृत्वाचजलयानानिहरिखंडमुपाययुः ॥ १ ॥ मनुजाहरिखंडेचदेवतुल्यामहाबलाः ॥ अयुध्यंस्तान्महाशस्त्रैरयुताब्दप्रजीविनः ॥
॥ २ ॥ दशवर्षान्तरेसर्वेमायायुद्धैःपराजिताः ॥ महेन्द्रंशरणंजग्मुर्हरिखंडनिवासिनः ॥ ३ ॥ तदातुभगवाञ्छक्रोविश्वकर्माणमब्रवीत् ॥
भ्रमिश्चनामयंत्रोऽयंसंस्थितःसप्तसिंधुषु ॥ ४ ॥ त्वयांविरचितस्तातततप्रभावान्नराभुवि ॥ अन्यखंडेनगच्छंतिसचयंत्रस्तुमायिना ॥ ५ ॥
मयेनभ्रंशितोभ्रात्राम्लेच्छैःसार्द्धंसमन्ततः ॥ सप्तद्वीपेषुयास्यंतिमनुजाममवैरिणः ॥ ६ ॥ अतोनःपाहिमर्यादांभूमध्येभवताकृताम् ॥
इतिश्रुत्वाविश्वकर्मादिव्ययंत्रमचीकरत् ॥ ७ ॥ तेनयंत्रप्रभावेनभ्रमितास्तेबभूविरे ॥ भ्रमियंत्रान्महावायुर्जातोम्लेच्छविनाशकः ॥ ८ ॥
तद्वायोरभवत्पुत्रोवात्योवात्यासमुद्भवः ॥ दैत्ययक्षांश्चपैशाचाञ्जित्वाज्ञानमयोबली ॥ ९ ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्यास्त्रिवर्णास्तेनसत्कृताः ॥
बलान्म्लेच्छान्वर्णमयान्कृत्वावात्योमहाबलः ॥ १० ॥ शताद्धाब्दंमण्डलीकंपदंभुविगृहीतवान् ॥ तदन्वयेसहस्राश्चनृपाश्चासन्कलौयुगे ॥
॥ ११ ॥ वायुपक्षास्त्रिवर्णाढ्याःषोडशाब्दसहस्रके ॥ वायोर्जातःस्वयंब्रह्मात्रायोर्जातःसवेहरिः ॥ १२ ॥ वायोर्जातोमहादेवःसर्ववायुमयंज
गत् ॥ विनावायुंमृताःसर्वेवायुनाभुविजीविनः ॥ १३ ॥ इतिमत्वातुतेलोकावायुंचसमतर्पयन् ॥ पुनस्तदाकलिर्घोरोदैत्यराजंबलिंप्रभुम्
॥ १४ ॥ नत्वानिवेदयामासदुःखितोभूत्तदाबलिः ॥ वामनान्तिकमागम्यकलिमित्रेणसंयुतः ॥ १५ ॥ नत्वोवाचसर्वेराजादेवदेवंजनार्दनम् ॥
त्वयाकलिःकृतोमह्यंप्रसन्नेनसुरोत्तम ॥ १६ ॥ वात्यैर्द्विजैःकर्मभूमेःसकलिस्तुनिराकृतः ॥ एकपादोव्यतीतोऽयंकिंचिदूनंकलेःप्रभो ॥ १७ ॥
मयासम्यक्तुवैभुक्ताभूमिर्देवेन्द्रमायया ॥ सहस्राब्दंकलौप्राप्तेमयाभुक्तंमहीतलम् ॥ १८ ॥ ततःसार्द्धसहस्राब्दंदेवैर्भुक्तंसुरस्थलम् ॥ ततः

पु० पंचशतंवर्षंकिंचिदधिकमेवच ॥ १९ ॥ मयाभुक्ताकर्मभूमिःसर्वलोकस्यकारणात् ॥ ततःसार्द्धंसहस्राब्दंदेवैर्भुक्तेयमुत्तमा ॥ २० ॥ ततः प्र०१
८॥ सार्द्धसहस्राब्दंकिंचिदूनंमयाधृता ॥ सार्द्धत्रिंशत्सहस्राब्दंदेवैर्दैत्यैस्तथामही ॥ २१ ॥ भुक्तादैत्यैःपुनर्देवैस्तथादेवैश्चदानवैः ॥ २२ ॥ अ०२
त्वयादत्तोहिमेदेवकलिःकलिविनाशन ॥ नाधिकारंकृतंनाथसत्यंसत्यप्रियक्षम ॥ २३ ॥ इतिश्रुत्वाबलेर्वाक्यंभगवान्वामनोहरिः ॥ स्वां
शान्महीतलेप्राप्तोदैत्यपक्षविवर्द्धनः ॥ २४ ॥ कामशर्मातदाविप्रोयमुनातटसंस्थितः ॥ हरिंतुष्टावमनसाद्वादशाब्दंप्रयत्नतः ॥ २५ ॥
तदातुवामनःश्रीमान्वचःप्राहद्विजोत्तमम् ॥ वरंब्रूहिद्विजश्रेष्ठयत्तेमनसिसंस्थितम् ॥ २६ ॥ इतिश्रुत्वाकामशर्मातुष्टावश्लक्ष्णयागिरा ॥
कामशर्मोवाच ॥ नमोदेवायमहतेसर्वपूज्यायतेनमः ॥ २७ ॥ धर्मप्रियायधर्मायदेवदैत्यकरायच ॥ दैवाधीननृणांभर्त्रेकर्मकर्त्रेनमोनमः ॥
॥ २८ ॥ दैवाधीनाश्चतेदेवादैवोल्लंघाश्चदानवाः ॥ तेषांभर्त्ताक्रमाद्धर्तातस्मैदेवायतेनमः ॥ २९ ॥ पुत्रोभवहरेस्वामिन्सफलंवांछितंकुरु ॥
इतिश्रुत्वाहरिःसाक्षाद्वामनोबलिरक्षकः ॥ ३० ॥ स्वपूर्वार्द्धाद्देवहूत्यांतत्पत्न्यांचसमुद्भवः ॥ द्विधाभूत्वामहींजातौदिव्यांगौदिव्यविग्रहौ ॥
॥ ३१ ॥ भोगसिंहःकेलिसिंहोदेवपोदैत्यपोहरिः ॥ जित्वावात्योद्भवान्भूपान्कलपक्षेत्रमुपस्थितः ॥ ३२ ॥ रहःक्रीडावती
नामनगरीमयनिर्मिता ॥ तत्रोष्यबलवंतौतौदधतुश्चकलेर्धुरम् ॥ ३३ ॥ पत्नीयंसर्वधर्माणांसारभूतासनातनी ॥ पतिव्रतायांयेजातान
राआर्याःसुरप्रियाः ॥ ३४ ॥ दूषितायांनराजातास्तेसर्वेवर्णसंकराः ॥ इतिसंचिंत्यभगवान्कृत्वाकाममयंवपुः ॥ ३५ ॥ दिनेदिनेसहस्राणि
योषितोबुभुजेहरिः ॥ ताःसर्वागर्भमाधाययमौसुषुविरेमुदा ॥ ३६ ॥ नार्यातयासहोदर्यारेमिरेतेसहोदराः ॥ एवंचबहुधासृष्टिस्तेषांजाता
कलौयुगे ॥ ३७ ॥ पूर्वजातांस्त्रिवर्णांश्चभक्षयित्वादिनेदिने ॥ कर्मभूम्यांववृधिरेपक्षिणश्चयथाद्रुमे ॥ ३८ ॥ उभयाब्दसहस्रांतेतैरन्नाःपूर्व
मानवाः ॥ तदाकलेश्चचरणोद्वितीयोभुविचागमत् ॥ ३९ ॥ सांप्रतंवर्ततेवार्ताकिन्नराणांचभूतले ॥ द्विकिष्कुमात्राश्चनराःसार्द्धादैत्यमयाः ॥१ः
स्मृताः ॥ ४० ॥ यथाखगाःकर्महीनाश्चत्वारिंशाब्दजीविनः ॥ भूमिगाश्चतथातेवैभेदंतेष्वेषुनैवभोः ॥ ४१ ॥ दृश्यंतेचाद्ययुष्माभिर्भूतले
किन्नरानराः ॥ द्वितीयचरणान्तेचभविष्यंत्येवमेवहि ॥ ४२ ॥ नविवाहोनभूपश्चनोद्यमोनहिकर्मकृत् ॥ भविताचतदातेषांद्वितीयचरणा

न्तिके ॥ ४३ ॥ सपादलक्षाब्दमितमद्यप्रभृतिभोद्विजाः ॥ भोगकेल्यन्वयोद्भूताभविष्यंतिमहीतले ॥ ४४ ॥ अतोमयाचसहिताभवन्तो
मुनिसत्तमाः ॥ कृष्णचैतन्यमागम्यगमिष्यामस्तदाज्ञया ॥ ४५ ॥ व्यासउवाच ॥ इतिश्रुत्वातुमुनयोविशालापुरिवासिनः ॥ भोनमस्ते
गमिष्यंतियज्ञांशंप्रतिहर्षिताः ॥ ४६ ॥ नत्वासर्वेमुनिश्रेष्ठायज्ञांशंयज्ञरूपिणम् ॥ वचनंचवदिष्यंतिदेह्याज्ञांभगवन्प्रभो ॥ ४७ ॥ इंद्रलो
कंगमिष्यामोनाकमध्यंमनोहरम् ॥ इतिश्रुत्वातुयज्ञांशःसर्वशिष्यसमन्वितः ॥ ४८ ॥ तैःसर्वैःसहस्वर्लोकंगमिष्यतिसुरप्रियः ॥ तदाक
लिःसमंदैत्यैर्भजिष्यतिमहीतलम् ॥ ४९ ॥ किमन्यच्छ्रोतुमिच्छातेहृषीकोत्तमतद्वद ॥ मनउवाच ॥ भगवन्विस्तराद्ब्रूहिभोगकेलिचरित्र
कम् ॥ ५० ॥ कलौयथाभविष्यंतिमनुजास्तत्तथाप्रभो ॥ व्यासउवाच ॥ भोगसिंहेकेलिसिंहेवाममांशसमुद्भवे ॥ ५१ ॥ जित्वादैत्यानर
मयान्नरान्वात्योद्भवान्भुवि ॥ वामनांशमुपागम्यहर्षिताःसंबभूविरे ॥ ५२ ॥ तदातुदुःखितादेवास्त्यक्त्वामूर्त्तीःसमंततः ॥ कृष्णचैतन्यमा
गम्यनत्वोचुर्नतकंधराः ॥ ५३ ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेनचरणंप्रथमंकलेः ॥ भुक्तातथामहीस्वामिञ्जित्वादैत्यप्रपूजकान् ॥ ५४ ॥ किंकर्त
व्यंचयज्ञांशनमस्तेकरुणाकर ॥ इतिश्रुत्वाहरिःप्राहशृणुध्वंसुरसत्तमाः ॥ ५५ ॥ अहंस्वर्गंगमिष्यामिभवद्भिःसहहर्षिताः ॥ अतोयूयंसुराः
सर्वेदेववंशान्नरान्सदा ॥ ५६ ॥ उत्थायशीघ्रमागम्यगच्छध्वंचत्रिविष्टपम् ॥ इतिसूतेनकथितेमुनीन्प्रतिसुमण्डलम् ॥ ५७ ॥ देवाविमान
मादायतत्रयास्यंतिभोमनः ॥ सूतादींश्चमुनीन्सर्वान्समारुह्यसुरास्तदा ॥ ५८ ॥ यज्ञांशंचगमिष्यंतिनदीहोपवनेतदा ॥ अह्लादश्चतदा
योगीगोरखाद्यास्तथैवच ॥ ५९ ॥ शंकराद्याश्चरुद्रांशानृपोभर्तृहरस्तदा ॥ अन्येतुयोगनिष्ठाश्चगमिष्यंतिहितप्रदाः ॥ ६० ॥ तैःसार्द्धंकृ
ष्णचैतन्योदेवलोकंगमिष्यति ॥ तदातौवामनांशौचद्वितीयचरणेकलौ ॥ ६१ ॥ योगनिष्ठांसमाधायकल्पक्षेत्रेवसिष्यतः ॥ तदैवसकला
दैत्याहर्षितास्तैर्नृभिर्मुहुः ॥ ६२ ॥ विवरान्वर्द्धयिष्यंतिपातालाद्यान्समंततः ॥ कलेस्तृतीयचरणेसंप्राप्तेकिन्नराश्चते ॥ ६३ ॥ शनैःशनैः
क्षयंभूमौगमिष्यंतिसमंततः ॥ षड्विंशाब्दसहस्रेचतृतीयचरणेगते ॥ ६४ ॥ रुद्राज्ञयाभृंगऋषिर्भूतपक्षोगमिष्यति ॥ सौरभीनामतत्प
त्नीजनिष्यतिमहाबलान् ॥ ६५ ॥ कोलकल्पान्नरान्घोरान्सर्वकिन्नरभक्षकान् ॥ षड्विंशाब्दवयस्तेषांभविष्यतितदाकलौ ॥ ६६ ॥

शरणंवामनांशंचगमिष्यंतिसकिन्नराः ॥ भोगसिंहःकेलिसिंहस्तैश्चसार्द्धंमहद्रणम् ॥ ६७ ॥ करिष्यतिदशाब्दंचपुनस्तैश्चपराजितौ ॥
दैत्यैःसार्द्धंचपातालंवामनांशौगमिष्यतः ॥ ६८ ॥ भृंगसृष्टिर्महाघोराभविष्यतितदाकलौ ॥ मातृःस्वसृःसुतास्तंवैनराश्चपशुरूपिणः॥६९॥
भुक्त्वाप्रीत्याचकामांधाजनिष्यंतिसुतान्बहून् ॥ कलेस्तृतीयचरणेसमाप्तेतास्तुसृष्टयः॥७०॥तिर्य्यग्योनिधराघोराःक्षयिष्यंतिकलौयुगे ॥
कलेश्चतुर्थचरणेसंप्राप्तेतुतदानराः ॥ ७१ ॥ विंशदब्दवयस्काचमरिष्यंतिचनारकाः ॥ यथाजलमनुष्याश्चयथैववनजानराः ॥ ७२ ॥
कंदमूलफलाहाराभविष्यंतिकलौतदा ॥ अलोकायेतुविख्यातास्तामिस्राद्याभयानकाः ॥ ७३ ॥ तेसर्वैपूर्णमेष्यंतिकर्मभूमिभवैर्नरैः ॥
यथासत्यस्यप्रथमेचरणेसत्यलोककः ॥ ७४ ॥ द्वितीयेचतपोलोकोजनलोकस्तृतीयकः ॥ चतुर्थेस्वर्गलोकश्चपूरितःकर्मभूमिजैः ॥ ७५ ॥
त्रेतायुगाद्यचरणेभुवर्लोकंध्रुवास्पदम् ॥ स्वर्गलोकंयथातैश्चमनुजैःपूरितंस्मृतम् ॥ ७६ ॥ द्वितीयेऋषिलोकंचतृतीयेग्रहविष्टपम् ॥
चतुर्थेचभुवर्लोकंपूरितंकर्मजैर्नरैः ॥ ७७ ॥ द्वापराद्यपदेपूर्णेभवेद्द्वीपःसपुष्करः ॥ द्वितीयेशाल्मलःक्रौंचस्तृतीयेद्वीपशेषकः ॥ ७८ ॥
जंबूद्वीपश्चतुर्थेचचरणेमुनिभिःस्मृतः ॥ कलेश्चचरणेचाद्येधश्चोर्द्ध्वंपूरितंजगत् ॥ ७९ ॥ द्वितीयेसप्तपातालस्तृतीयेभूतविष्टपम् ॥
पूरितंमनुजैस्तत्रकर्मभूमिसमुद्भवैः ॥ ८० ॥ तदाद्यनारकास्सर्वेपूर्णमेष्यंतितैर्नरैः ॥ इतितेकथितंसर्वंयत्पृष्टोऽहंमनस्त्वया ॥ ८१ ॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेचतुर्विंशोऽध्यायः ॥२४॥छ॥ ॥व्यासउवाच॥
चतुर्थचरणेजातैर्मनुजैरेकाविंशतिः ॥ अजीर्णभूतानरकायास्यंतेचयमालयम् ॥ १ ॥ नमस्तेधर्मराजायनश्चतृप्तिकरायच ॥ वचनंशृणुस
र्वज्ञनश्चजातमजीर्णकम् ॥ २ ॥ यथाभवामःप्रकृतिंतथाकुरुसुरोत्तम ॥ इतिश्रुत्वाधर्मराजश्चित्रगुप्तेनसंयुतः ॥ ३ ॥ ब्रह्माणंचगमिष्यंति
संध्यायांचकलौयुगे ॥ चतुरश्चयमान्दृष्ट्वापरमेष्ठीपितामहः ॥ ४ ॥ तदीरितंस्वयंज्ञात्वाक्षिराब्धिप्रातियास्याति ॥ पूजयित्वाजग
न्नाथंदेवदेवंवृषाकपिम् ॥५॥ सांख्यशास्त्रमयैःस्तोत्रैःसंस्तोष्यतिपरंप्रभुम्॥६॥जयजयजयनिर्गुणगुणधारिन्अगजगजीवतत्वशुभकारिन्॥ ॥१२
सारभूतसद्गुणमयतत्वैर्देवान्रचयतिपातिगुणसत्वैः ॥ तस्मैनमोनमोगुणराशेदेववृन्दहृदिकृष्णविकाशे ॥ ७ ॥ रजोभूततत्वेभ्यउता

शुविरचतिमुविचनरान्स्वयमाशु ॥ पातिहन्तियोदेवउदारस्तस्याशिरसिसंस्थितजगभारः ॥ पाहिनाथनोदैत्यविनाशिन्कालंजनि
तलीलागुणभासिन् ॥ ८ ॥ तेषामितिवचनंप्रभुःश्रुत्वाह्यवनिमिवाशु ॥ यथाजनिष्यतिसप्रभुस्तच्छृणुवैमनआशु ॥ ९ ॥ नम्रीभूता
न्सुरान्विष्णुर्नमोवाक्येनतान्प्रति ॥ वदिष्यतिवचोरम्यंलोकमंगलहेतवे ॥ १० ॥ भोःसुराःसंभलग्रामेकश्यपोऽयंजनिष्यति ॥ नाम्ना
विष्णुयशाःख्यातोविष्णुकीर्तिस्तुतात्प्रिया ॥ ११ ॥ कृष्णलीलामयंग्रंथंनरांस्ताञ्छ्रावयिष्यति ॥ तदातेनन्दिनोभूत्वाचैकीभूयसमं
ततः ॥ १२ ॥ तंद्विजंविष्णुयशसंगृहीत्वानिगडैर्दृढैः ॥ बद्धासवैंसपत्नींकंकारागारेदृढायसे ॥ १३ ॥ करिष्यंतिमहाधूर्तानारकाइवदा
रुणाः ॥ विष्णुकीर्त्यांसभगवान्पूर्णोनारायणोहरिः ॥ १४ ॥ जनिष्यतिमहाविष्णुःसर्वलोकशिवंकरः ॥ निशीथेतमसोद्भूतेमार्गंकृष्णाष्ट
मीदिने ॥ १५ ॥ ब्रह्माण्डंमंगलंकुर्वन्सुरान्प्रादुर्भविष्यति ॥ ब्रह्माविष्णुर्हरश्चैवगणेशोवासवोगुरुः ॥ १६ ॥ वह्निःपितृपातिःपक्षोवरुणः
सविभीषणः ॥ चित्रोवायुर्ध्रुवोविश्वेरविःसोमःकुजोबुधः ॥ १७ ॥ गुरुःशुक्रःशनीराहुःकेतुस्तत्रगमिष्याति ॥ पद्यैकैकेनतेदेवाःस्तोष्यंति
परमेश्वरम् ॥ १८ ॥ महत्तमामूर्तिमर्यीतवाजातदास्यपूर्वाज्जानितोहमादौ ॥ मयाततंविश्वमिदंसदैवंयतोनमस्तत्पुरुषोत्तमाय ॥ १९ ॥
अजस्ययाम्याज्जानितोहमादौविष्णुर्महत्कल्पकरोऽधिकारी ॥ स्वकीयनाम्नातुमयाततंतद्विश्वंसदैवंचनमोनमस्ते ॥ २० ॥ अव्यक्त
पाश्चात्यमुखाच्चजन्माशिवोऽहमादौसुरतत्वकारी ॥ मयामहत्कल्पकरस्तृतीयत्वदाज्ञयादेवनमोनमस्ते ॥ २१ ॥ प्रधानवक्रोत्तरतोहमा
दौजातोगणेशःकिलकल्पकर्ता ॥ मयाततंविश्वमिदंसदैवंतस्मैनमःकारुणिकोत्तमाय ॥ २२ ॥ अजार्द्धवक्राज्जनितोऽहमादौमरुन्महत्क
ल्पकरोमहेन्द्रः ॥ मयाततंविश्वमिदंस्वकल्पेयदाज्ञयादेवनमोनमस्ते ॥ २३ ॥ प्रधानभालाक्षिसमुद्भवोऽहंवह्नेर्महत्कल्पकरोगुहाख्यः ॥
विनिर्मितंविश्वमिदंमयातद्यदाज्ञयानाथनमोनमस्ते ॥ २४ ॥ अजाभुजात्पूर्वगताच्चजातश्चादौमहत्कल्पकरोऽहमाग्निः ॥ ब्रह्माण्डमेतच्चम
याततंवैब्रह्माण्डकल्पायनमोनमस्ते ॥ २५ ॥ अजाभुजाद्दक्षिणतोऽहमादौजातोमहत्कल्पकरःसधर्मः ॥ मयासदेवैरचितंसमग्रंलिंगा
ख्यकल्पायनमोनमस्ते ॥ २६ ॥ अजाभुजात्पश्चिमतोहमादौजातोमहत्कल्पकरःसयज्ञः ॥ मयाततंविश्वमिदंसमग्रंमत्स्याख्यकल्पाय

नमोनमस्ते ॥ २७ ॥ प्रधानबाहूत्तरतोऽहमादौजातोमहत्कल्पकरःप्रचेताः ॥ मयाततंनाथतवाज्ञयेदंकमाख्यकल्पायनमोनमस्ते ॥२८॥ प्र०प० ३
ब्रह्मांडतमसोजातस्त्वद्दासोऽहंविभीषणः ॥ मयाततंत्रिलोकंचनमस्तेमनुरूपिणे ॥ २९ ॥ ब्रह्मांडसद्गुणाज्जातश्चित्तोऽहमनुकारकः ॥ अ० २५
मयाततंचत्रैलोक्यंस्वायंभुवनमोऽस्तुते ॥ ३० ॥ ब्रह्माण्डरजसोजातोवायुर्मन्वंतरंततम् ॥ मयास्वारोचिषास्वामिन्नमस्तेमनुरूपिणे ॥
॥ ३१ ॥ ब्रह्माण्डमनसोजातोध्रुवोऽहमनुकारकः ॥ मयोत्तमंचरचितंनमस्तेऽस्तुतवाज्ञया ॥ ३२ ॥ ब्रह्माण्डश्रवणाज्जातोविश्वकर्माहमीश्व
रः ॥ मयाततंरैवतंचनमोदेवतवाज्ञया ॥ ३३ ॥ ब्रह्माण्डदेहतोजातस्सूर्योऽहंचाक्षुषप्रदः ॥ तवाज्ञयाततंविश्वंमनुरूपायतेनमः ॥ ३४ ॥
ब्रह्माण्डनेत्रतोजातःसोमोऽहंतुमयाततम् ॥ वैवस्वतान्तरंरम्यंनमस्तेमनुरूपिणे ॥ ३५ ॥ ब्रह्माण्डरसनाज्जातोमोहोहंमनुकारकः ॥
नमस्तेमनुरूपायमयासावर्णिकंततम् ॥ ३६ ॥ ब्रह्माण्डघ्राणतोजातोबुधोऽहंनाथकिंकरः ॥ निर्मितंब्रह्मसावर्ण्यमयातातनमोनमः ॥ ३७ ॥
ब्रह्माण्डवक्त्रतोजातोजीवोऽहंमनुकारकः ॥ मयावैदक्षसावर्णंततंतत्तेनमोनमः ॥ ३८ ॥ ब्रह्माण्डकरतोजातःशुक्रोहंतवकिंकरः ॥
निर्मितंरुद्रसावर्णंमयातुभ्यंनमोनमः ॥ ३९ ॥ ब्रह्माण्डपदतोजातोमन्दोऽहंनाथतेऽनुगः ॥ ततंवैधर्मसावर्णंप्रभातेस्मैनमोनमः ॥ ४० ॥
ब्रह्माण्डलिंगतोजातोराहुश्चाहंतवप्रियः ॥ मयाभौमंकृतंनाथनमस्तेमनुरूपिणे ॥ ४१ ॥ ब्रह्माण्डगुह्यतोजातःकेतुश्चाहंतवानुगः ॥
भौतंमन्वंतरंसृष्टंतस्मैदेवायतेनमः ॥ ४२ ॥ ॥ व्यासउवाच ॥ ॥ इतितेषांस्तवान्स्वामीश्रुत्वादेवान्वदिष्यति ॥ वरंब्रूहीति
वचनंतंतंप्रतिमनःक्रमात् ॥ ४३ ॥ इतिश्रुत्वातुतेदेवाबालरूपंहरिंस्वयम् ॥ नमस्कृत्यकथिष्यंतिवांछितंलोकहेतवे ॥ ४४ ॥ भवा
न्ब्रूहितुलोकानांकल्पेकल्पेसमुद्भवम् ॥ तथामन्वंतरेचैवश्रोतुमिच्छामहेवयम् ॥ ४५ ॥ कल्क्युवाच ॥ अष्टादशमहाकल्पाःप्रकृतेश्चतनौ
स्थिताः ॥ आद्योब्रह्ममहाकल्पस्तत्रब्रह्मापरःपुमान् ॥ ४६ ॥ तत्पूर्वार्द्धात्समुद्भूतास्त्रयस्त्रिंशच्चदेवताः ॥ परार्द्धाद्भगवान्ब्रह्मायोगिध्येयो
निरंजनः ॥ ४७ ॥ तस्मिन्कल्पेतुयालीलाब्रह्मपौराणिकैःस्मृता ॥ शतकोटिप्रविस्तारोब्रह्मपौराणिकस्यवै ॥ ४८ ॥ पुराणपुरुषस्यांते ॥१३०
महाकल्पःस्मृतोबुधैः ॥ ब्रह्माण्डप्रलयेकल्पोयुगदैवसहस्रकः ॥ ४९ ॥ कल्पाश्चाष्टादशाःख्यातास्तेषांनामानिमेशृणु ॥ कूर्मकल्पोमत्स्य

कल्पः श्वेतवाराहकल्पकः ॥ ५० ॥ नृसिंहकल्पश्चतथातथावामनकल्पकः॥ स्कन्दकल्पोरामकल्पःकल्पोभागवतस्तथा॥५१॥तथामार्कं
डकल्पश्चतथाभाविष्यकल्पकः॥लिंगकल्पस्तथाज्ञेयस्तथाब्रह्माण्डकल्पकः॥५२॥ अग्निकल्पोवायुकल्पःपद्मकल्पस्तथैवच ॥ शिवकल्पो
विष्णुकल्पोब्रह्मकल्पस्तथाक्रमात्॥५३॥द्विसहस्रमितावर्तैरेषांकल्पोमहान्स्मृतः ॥ सहस्रयुगपर्यंतंब्रह्माण्डायुःप्रकीर्तितम्॥५४॥यन्नाम्नाच
स्मृतःकल्पस्तस्माज्जातोविराडयम् ॥ चतुर्दशमनूनांचमध्येकल्पःसकालवान् ॥ ५५ ॥ स्वायंभुवान्तरेयद्वैजातंजातंचतुर्युगम् ॥ तस्मिं
श्चतुर्युगेसर्वैर्नृणामायुर्हरेशृणु ॥ ५६ ॥ लक्षाब्दंवैसत्ययुगेत्रेतायामयुताब्दकम् ॥ द्वापरेचसहस्राब्दंकलौचायुश्शताब्दकम् ॥ ५७ ॥
स्वारोचिषेऽन्तरेदेवजातंजातंचतुर्युगम् ॥ शृणुतत्रनृणामायुस्सत्येशीतिसहस्रकम् ॥ ५८ ॥ त्रेतायांचतदर्द्धाब्दंद्वापरेतुतदर्द्धकम् ॥
कलौद्विकसहस्राब्दंनृणामायुःप्रकीर्तितम् ॥ ५९ ॥ औत्तमस्यान्तरेचैवसत्येषष्टिसहस्रकम्॥ त्रेतायांचतदर्द्धाब्दंद्वापरेतुतदर्द्धकम् ॥६०॥
कलौसार्द्धसहस्राब्दंनृणामायुःप्रकीर्तितम् ॥ तामसान्तरकेचैवषट्त्रिंशाब्दसहस्रकम् ॥ ६१ ॥ नृणामायुःसत्ययुगेत्रेतायांचतदर्द्धकम् ॥
द्वापरेचतदर्द्धाब्दंकलौवर्षसहस्रकम् ॥ ६२ ॥ रैवतान्तरकेचैवसत्येत्रिंशत्सहस्रकम् ॥ त्रेतायांचतदर्द्धाब्दंद्वापरेचतदर्द्धकम् ॥ ६३ ॥
कलौचाष्टशताब्दायुर्नृणांविदैःप्रकीर्तितम् ॥ चाक्षुषान्तरकेचैवसत्येतुर्यसहस्रकम् ॥ ६४ ॥ त्रेतायांत्रिसहस्राब्दंद्वापरेद्विसहस्रकम् ॥ क
लौसहस्रवर्षान्तंनृणामायुःप्रकीर्तितम् ॥ ६५ ॥ वैवस्वतेन्तरेचैवसत्येतुर्यसहस्रकम्॥ त्रेतायांत्रिशताब्दंचद्वापरेद्विशताब्दकम् ॥ ६६ ॥
कलौशताब्दकंप्रोक्तमायुर्वेदैस्तथानृणाम् ॥ सावर्णिकेऽन्तरेदेवनृणांविंशत्सहस्रकम् ॥ ६७ ॥ आयुःसत्येतदर्द्धंतुत्रेतायांचप्रकीर्तितम् ॥
द्वापरेचतदर्द्धाब्दंतदर्द्धाब्दंतुवैकलौ ॥ ६८ ॥ ब्रह्मसावर्णिकेचैवसत्येदशसहस्रकम् ॥ त्रेतायांचतदर्द्धाब्दंद्वापरेतुतदर्द्धकम् ॥ ६९ ॥
कलौचैवतदर्द्धाब्दंनृणामायुःप्रकीर्तितम् ॥ दक्षसावर्णिकेचैवतथाब्दायुश्चतुर्युगे ॥ ७० ॥ रुद्रसावर्णिकेचैवसत्येचाष्टसहस्रकम् ॥ त्रेता
यांचतदर्द्धाब्दंद्वापरेचतदर्द्धकम् ॥ ७१ ॥ कलौतदर्द्धकंज्ञेयंनृणामायुःपुरातने ॥ धर्मसावर्णिकेचैवतथाब्दायुश्चतुर्युगे ॥ ७२ ॥ भौम
मन्वंतरेचैवसत्येतुर्यसहस्रकम् ॥ त्रेतायांत्रिसहस्राब्दंद्वापरेचतदर्द्धकम् ॥ ७३ ॥ कलौतदर्द्धकंज्ञेयंनरायुश्चार्षसम्मतम् ॥ भौतमन्वंतरे

चैवसत्येतुर्यशताब्दकम् ॥ ७४ ॥ त्रेतायांत्रिशताब्दंचद्वापरेतुतदर्द्धकम् ॥ तदर्द्धंकंकलौघोरेनृणामायुःप्रकीर्तितम् ॥ ७५ ॥ मन्वंतरे
तुयन्नाम्नाभूपाश्चासंश्चतुर्युगे ॥ तन्नाम्नाचनृपाजातास्तेषांलीलाःपृथक्पृथक् ॥ ७६ ॥ मन्यत्रवैज्ञेयंयुगेतुयैर्मनौमनौ ॥ योमनुस्तस्य
वंशाश्चदिव्यैकयुगसप्ततौ ॥ ७७ ॥ युगान्तेकर्मभूमेश्चलयःकल्पःसवैस्मृतः ॥ मन्वन्तेसर्वभूमेश्चप्रलयःसचकल्पकः ॥७८॥ पुराणपुरुष
स्यैवदिनान्तेप्रलयोहियः ॥ मुख्यकल्पःसवैज्ञेयःसर्वलोकविनाशकः ॥ ७९ ॥ षड्विंशत्कल्पसाहस्रैर्महाकल्पोहियःस्मृतः ॥ यदा
पुराणपुरुषोमेषराशौसमास्थितः ॥ ८० ॥ तदाब्रह्मासुरैःसार्द्धंभूपंस्वायंभुवंगतः ॥ यदापुराणपुरुषोमकरेचसमागतः ॥ ८१ ॥ स्वायं
भुवमनोर्मध्येवाराहोऽभूत्सवैभुवि ॥ यदापुराणपुरुषोगतःसिंहेस्वकेच्छया ॥ ८२ ॥ स्वारोचिषमनोरन्तेनृसिंहोऽभूत्सवैभुवि ॥ यदापुरा
णपुरुषोवृषराशौसमास्थितः ॥ ८३ ॥ तदौत्तममनोर्मध्येरुद्रोऽभूत्सगणोभुवि ॥ यदापुराणपुरुषोमीनराशौसमास्थितः ॥ ८४ ॥ ताम
सान्तेऽभवन्मत्स्यःसवैभुविसनातनः ॥ यदापुराणपुरुषोयुग्मराशौसमास्थितः ॥ ८५ ॥ वैवस्वतमनोर्मध्येकृष्णोभूद्भुविसप्रभुः ॥ यदा
पुराणपुरुषःकर्कराशौसमास्थितः ॥ ८६ ॥ रैवतान्तेऽभवत्कूर्मःसवैभुविसनातनः ॥ यदापुराणपुरुषःकन्याराशौसमास्थितः ॥ ८७ ॥
चाक्षुषान्तेजामदग्न्योऽभवद्रामःसवैभुवि ॥ यदापुराणपुरुषःप्राप्तोऽलौचस्वकेच्छया ॥ ८८ ॥ वैवस्वतमनोरादौवामनोऽभूत्सवैभुवि ॥
यदापुराणपुरुषस्तुलाराशौसमास्थितः ॥ ८९ ॥ वैवस्वतमनोर्मध्येकल्कीनाम्नाहमागतः ॥ यदापुराणपुरुषःकुंभराशौसमास्थितः॥९०॥
सावर्णिकादौभविताबुद्धोनाम्नासवैभुवि ॥ यदापुराणपुरुषोधनुराशौसमास्थितः ॥ ९१ ॥ वैवस्वतमनोर्मध्येरामोदाशरथिर्भुवि ॥ यदापु
राणपुरुषोनक्रराशौसमास्थितः ॥ ९२ ॥ सर्वपूज्योवतारश्चनभवेद्वैकदाचन ॥ अस्मिंश्चतुर्युगेदेवाःपुराणपुरुषस्यहि ॥ ९३ ॥ त्रयोऽव
ताराःकथितास्तथानान्यच्चतुर्युगे ॥ त्रेतायाःप्रथमेपादेरामोदाशरथिःप्रभुः ॥ ९४ ॥ द्वापरस्यतथाकृष्णःशेषेणसहवैभुवि ॥ कलेश्शे ॥१३
षेतथाहंवैद्वात्रिंशाब्दसहस्रके ॥ ९५ ॥ अतःखंडःपवित्रोऽयंनृणांपातकनाशनः ॥ इमंचतुर्युगंखंडंयःपठेच्छ्रावयेच्चयः ॥ ९६ ॥
जन्मप्रभृतिपापानितस्यनश्यंतिनान्यथा ॥ इतिवःकथितंदेवामहाकल्पचरित्रकम् ॥ ९७ ॥ द्वितीयोयोमहाकल्पोविष्णुकल्पःसवैस्मृतः ॥

तत्कथापठितादेवाविष्णुपौराणिकैर्नरैः ॥९८॥शतकोटिप्रविस्तारोविष्णुपौराणिकस्यवै ॥ तत्रैवचमहाकल्पोविष्णोर्नाभिसमुद्भवः॥९९॥
पूर्वार्द्धाद्भगवान्ब्रह्मासर्वदेवसमन्वितः ॥ परार्द्धाद्भगवान्विष्णुःपुराणपुरुषःसवै ॥ १०० ॥ तृतीयोयोमहाकल्पःशिवकल्पःसवैस्मृतः ॥ शि
वपूर्वार्द्धतोजातो विष्णुस्तस्माद्विधिःस्वयम्॥१०१॥शतकोटिप्रविस्तारःशिवपौराणिकैःस्मृतः॥चतुर्थोयोमहाकल्पःपद्मकल्पःसवैस्मृतः॥
॥१०२॥ गणेशस्तत्रभगवान्पुराणपुरुषासने॥गणेशादभवद्रुद्रोरुद्राद्विष्णुःसुरोत्तमः॥१०३॥विष्णोर्नाभिसमुद्भूतःपरमेष्ठीपितामहः॥कल्पे
कल्पेक्रमादादौदेवाश्चासन्समंततः ॥ १०४ ॥ पंचमोयोमहाकल्पोवायुकल्पःसवैस्मृतः ॥ महेन्द्रस्तत्रभगवान्पुराणपुरुषासने ॥ १०५ ॥
महेन्द्रादभवत्प्राणोमहेंद्रादिन्द्रियाणिच ॥ इन्द्रियेभ्यश्चतदेवास्तेषांनामानिमेशृणु ॥ १०६ ॥ शनिर्बुधोरविःशुक्रोविश्वकर्माबृहस्पतिः ॥
इन्द्रोविष्णुस्तथाब्रह्मारुद्रःसोमःक्रमात्स्मृताः ॥ १०७ ॥ सृष्टिकर्तासवैब्रह्मालिंगेन्द्रियसमुद्भवः ॥ सृष्टिपातासवैविष्णुरवतारीपदोद्भवः ॥
॥ १०८ ॥ चतुर्विंशतितत्त्वेषुकल्पेकल्पेप्रभुर्गतः ॥ सनत्कुमारोहंसश्चवाराहोनारदस्तथा ॥ १०९ ॥ नारायणौचकपिलात्रेयौयज्ञाश्वकं
टकौ ॥ वृषभश्चपृथुर्मत्स्यःकूर्मोधन्वंतरिस्तथा ॥११०॥ मोहिनीचनृसिंहश्चवामनोभार्गवस्तथा ॥ रामोव्यासोबलःकृष्णोबुद्धःकल्कीस्व
तत्त्वगाः ॥ १११ ॥ गुह्यजन्मामहादेवःसृष्टिदैत्यविनाशकः ॥ एवंजातास्त्रयोदेवामहाकल्पेचपंचमे ॥ ११२ ॥ षष्ठोयस्तुमहाकल्पोवह्नि
कल्पःसवैस्मृतः ॥ स्कंदस्तत्रैवभगवान्पुराणपुरुषासने ॥ ११३ ॥ पुरुषाव्ययतःस्कन्नःस्कंदस्तस्मान्महार्चिमान् ॥ सूर्यरूपामहार्चिर्या
तस्याजातोहरिःस्वयम् ॥ ११४ ॥ वह्निरूपामहार्चिर्यातस्याजातःपितामहः ॥ चंद्ररूपामहार्चिर्यातस्याजातःसवैहरः ॥ ११५ ॥ ऋष
योमुनयोवर्णालोकाजाताःपितामहात् ॥ आदित्याविश्वेवसवस्तुषिताभास्वरानिलाः ॥११६॥ महाराजिकसाध्याश्चदेवाविष्णुसमुद्भवाः॥
यक्षराक्षसगंधर्वाःपिशाचाःकिन्नरादयः ॥ ११७ ॥ दैत्याश्चदानवाभूतास्तामसारुद्रसंभवाः ॥ कल्पेकल्पेसमुद्भूतमेवंब्रह्माण्डगोचरे ॥
॥ ११८ ॥ सप्तमोयोमहाकल्पःसवैब्रह्माण्डकल्पकः ॥ पावकस्तत्रभगवान्पुराणपुरुषासने ॥ ११९ ॥ अचिंत्यतेजसस्तस्मात्पुरुषाद्वह्निरु
द्भवः ॥ ततोजातोमहाब्धिश्चतस्माज्जातंविराण्मयम् ॥ १२० ॥ रोमेरोमेततस्तस्यब्रह्माण्डाःकोटिशोऽभवन् ॥ ब्रह्माण्डादभवद्ब्रह्मासर्व

लोकपितामहः ॥ १२१ ॥ तस्माज्जातोविभुर्विष्णुस्तस्माज्जातोहरःस्वयम् ॥ शतकोटिप्रविस्तारोब्रह्माण्डाख्यपुराणके ॥ १२२ ॥ त्रिनेत्रं
पंचवक्त्रंचदशबाहुर्भवस्यच ॥ अष्टादशानांकल्पानांवायुर्वैर्वेदिकैःस्मृतः ॥ १२३ ॥ महाकल्पेऽभवन्सर्वेद्विसहस्राःक्षयंगताः ॥ अष्टमोयो
महाकल्पोलिंगकल्पःसवैस्मृतः ॥ १२४ ॥ तत्रैवभगवान्धर्मःपुराणपुरुषासने ॥ अचिंत्याव्यक्तरूपश्चजातोधर्मःसनातनः ॥ १२५ ॥ ध
र्मात्कामःसमुद्भूतःकामाल्लिंगस्त्रिधाभवत् ॥ पुँल्लिंगःक्लीबलिंगश्चस्त्रीलिंगश्चसुरोत्तम ॥ १२६ ॥ पुँल्लिंगादभवद्विष्णुःस्त्रीलिंगाच्चमहेन्दिरा ॥
क्लीबलिंगात्सर्वेशेषस्तस्योपरिसचस्थितः ॥ १२७ ॥ त्रिभ्यस्तमोमयेभ्यश्चजातमेकार्णवंजगत् ॥ सुप्तेनारायणेदेवेनाभेःपंकजमुत्तमम् ॥
॥ १२८ ॥ जातंतस्मात्सवैब्रह्मातस्माज्जातोविराडयम् ॥ शतकोटिप्रविस्तारैर्लिंगपौराणिकैःकथा ॥ १२९ ॥ गीताचैवविधेरग्रेतस्यसा
रोऽयमुत्तमः ॥ नवमोयोमहाकल्पोमत्स्यकल्पःसवैस्मृतः ॥ १३० ॥ कुवेरस्तत्रभगवान्पुराणपुरुषासने ॥ अव्ययाच्चसमुद्भूतोधूलिवृ
न्दोमहांस्तथा ॥ १३१ ॥ रजोभूताच्चतस्माच्चकुबेरस्यसमुद्भवः ॥ कुबेरादुद्भवन्मत्स्योवेदमूर्तिश्चसद्गुणः ॥ १३२ ॥ मत्स्योदरात्समुद्भूतो
विष्णुर्नारायणोहरिः ॥ विष्णोर्नाभेःसमुद्भूतोब्रह्मालोकपितामहः ॥ १३३ ॥ ब्रह्मणश्चोद्भवंदेवैर्देवादेवाबभूविरे ॥ चतुर्विंशतितत्वानिते
देवैर्जनितानिवै ॥ १३४ ॥ कल्पेकल्पेक्रमादेवंकल्पनामान्यकारयत् ॥ मत्स्यकल्पेतुमत्स्यश्चमहामत्स्यात्समुद्भवः ॥ १३५ ॥ तन्म
त्स्याद्भगवान्विष्णुस्ततोब्रह्मणउद्भवः ॥ कूर्मकल्पेमहामत्स्यात्कूर्मोजातःसकच्छपः ॥ १३६ ॥ कूर्माच्चभगवान्विष्णुस्ततोब्रह्माततोवि
राट् ॥ श्वेतवाराहकल्पेचवराहाद्विष्णुरुद्भवः ॥ १३७ ॥ विष्णोर्नाभेश्चसब्रह्माततोजातोविराडयम् ॥ एवंसर्वेचवैकल्पाज्ञेयाःसर्वत्रवैबुधैः ॥
॥१३८॥ दशमोयोमहाकल्पःकूर्मकल्पःसवैस्मृतः ॥ अचेतास्तत्रभगवान्पुराणपुरुषासने ॥१३९॥ प्रकृतेश्चपरोयोवैतुरीयोऽव्ययएवच ॥
शून्यभूतात्ततोजातःप्रचेताभगवान्स्वयम् ॥ १४० ॥ तस्माज्जातोमहानब्धिस्तत्रसुष्वापसप्रभुः ॥ नारायणइतिख्यातःसर्वैजलपतिःस्व
यम् ॥ १४१ ॥ तदर्द्धाच्चमहाकूर्मस्ततःशेषोमहानभूत् ॥ त्रिधाऽभवत्सवैशेषोभूमाशेषश्चभौमनी ॥ १४२ ॥ भूमासवैविराड्ज्ञेयःशेषोप
रिसचास्थितः ॥ भौमनीचमहालक्ष्मीःसाभूम्नोहृदिसंस्थिता ॥ १४३ ॥ भूम्नोजातःसवैब्रह्मासृष्टिस्थितिविनाशकः ॥ त्रिधामूर्तिःसवैब्रह्मा

कल्पकल्पेक्रमादयम् ॥ १४४ ॥ पटंसुषुप्तभूतंयत्पुराणपुरुषासनम् ॥ यत्रगत्वेन्द्रियाण्येवतृप्तिंप्राप्यक्षयंतिवै ॥ १४५ ॥ अहंकारस्तदाग
त्यचैतन्यंमनसिस्थितम् ॥ वंचयित्वापुनर्लोकंकरोतिस्वकलीलया ॥१४६॥ तुरीयशक्तिर्याज्ञेयामहाकालीसनातनी ॥ महाकल्पैश्चतैःसर्वै
स्तदंगंश्रुतिभिःस्मृतम् ॥१४७॥ नमस्तस्यैमहाकाल्यैममभात्रेनमोनमः ॥ यतःपुराणपुरुषाभवंतिचलयंतिच ॥ १४८ ॥ दशैवचमहाक
ल्पाव्यतीतानीहभोःसुराः ॥ सांप्रतंवर्ततेयोवैमहाकल्पोभविष्यकः ॥१४९॥ तदुत्पत्तिंशृणुध्वंभोदेवाःसर्षिगणाभम ॥ अचिंत्यमक्षरंयत्तु
तुरीयंचसदास्थितम् ॥ १५० ॥ यद्गत्वाननिवर्तन्तेनरास्तत्रैवतत्पदम् ॥ अनेकसृष्टिरचनाःसंतितस्यैवलीलया ॥ १५१ ॥ तस्यान्तंनवि
दुर्देवाःकथंजानंतिवैनराः ॥ भूतोभूतोमहाकल्पोदृष्टोवेदैस्तदीरितः ॥ १५२ ॥ भाव्यायेतुमहाकल्पानवैजानंतितेसदा ॥ त्रयस्त्रिंशन्म
हाकल्पाःकैश्चिद्वेदैरुदीरिताः ॥१५३॥ अष्टादशमहाकल्पाःपृथङ्नाम्नोपवर्णिताः॥ एकादशमहाकल्पाःकैश्चित्प्रोक्तापुरातनैः ॥ १५४ ॥
अतोऽहंनिश्चयेनाद्यभाव्यकल्पेषुभोःसुराः ॥ वेदानांवचनंसत्यंनान्यथाचभवेत्क्वचित् ॥१५५॥ तदव्ययात्समुद्भूतोराधाकृष्णःसनातनः ॥
एकीभूतंद्वयोरंगंराधाकृष्णोबुधैःस्मृतः ॥ १५६ ॥ सहस्रयुगपर्यन्तंयत्तेपेपरमंतपः ॥ तदासचद्विधाजातोराधाकृष्णःपृथक्पृथक् ॥१५७॥
सहस्रयुगपर्यंतंतेपतुस्तौपरंतपः ॥ तयोरंगात्समुद्भूताज्योत्स्नातत्तमनाशिनी ॥ १५८ ॥ तज्योत्स्नाभिःसमुद्भूतंदिव्यंवृंदावनंशुभम् ॥
एकविंशत्प्रकृतयोयोजनेयोजनेस्मृताः ॥ १५९ ॥ दिव्यंवृन्दावनंजातंचतुराशीतिसंमिते॥क्रोशायामंमहारम्यंतल्लिंगंशृणुमेप्रभो ॥१६०॥
इन्द्रियप्रकृतीनांचदशानांग्रामतद्दश ॥ गोकुलंवार्षभंनान्दंभांडीरंमाथुरंतथा ॥ १६१ ॥ व्रजंचयामुनंमान्यंश्रेयस्कंगोपिकंक्रमात् ॥
मात्राभूतदशभ्यश्चप्रकृतिभ्यःसमुद्भवम् ॥ १६२ ॥ तथादशवनंरम्यंतेषांनामानिमेशृणु ॥ वृन्दावनंगोपवनंबहुलावनमेवच ॥ १६३ ॥
मधुशृंगंकुंजवनंवनंदधिवनंतथा ॥ रहःक्रीडावनंरम्यंवेणुपद्मवनंक्रमात् ॥ १६४ ॥ मनसःप्रकृतेर्जातोगिरिर्गोवर्द्धनोमहान् ॥
दिव्यंवृंदावनंदृष्ट्वापरमानंदमापसः ॥ १६५ ॥ कृष्णादुदभवन्गोपास्त्रयःकोट्योगुणात्मकाः ॥ श्रीदामाद्याःसात्विकाश्चराजसाअर्जुनादयः
॥ १६६ ॥ कंसाद्यास्तामसाजातादिव्यलीलाप्रकारिणः ॥ राधांगादुद्भवागोप्यस्तिस्रःकोट्यस्तथाक्रमात् ॥ १६७ ॥ ललिताद्याःसात्वि

काश्चकुब्जाद्याराजसास्तथा ॥ तामसाःपूतनाद्याश्चनानाहेलाचरित्रकाः ॥ १६८ ॥ सहस्रयुगपर्य्यन्तंतेषांलीलाबभूवह ॥ ततस्तौतान्स
माहृत्यतेपतुश्चपुनस्तपः ॥ १६९ ॥ द्विधाजातःसवैकृष्णोराधादेवीतथाद्विधा ॥ सहस्रशीर्षापुरुषःसहस्राक्षःसहस्रपात् ॥ १७० ॥ पू
र्वार्द्धात्सचवैजातःपरार्द्धात्कृष्णएवहि ॥ एकशीर्षात्रिनेत्राचद्विपदीद्वौसहस्रका ॥ १७१ ॥ पूर्वार्द्धात्सातुवैजाताराधादेवीपरार्द्धतः ॥ पुरु
षःप्रकृतिश्चोभौतेपतुःपरमंतपः ॥ १७२ ॥ सहस्रयुगपर्य्यन्तंदिव्यवृंदावनेशुभे ॥ तपसाववृधातेतौनाम्नानंतोह्यनंतकः ॥ १७३ ॥ एकी
भूतौतुतत्पश्चात्संस्थितौमैथुनेच्छया ॥ तदङ्गरोमकूपेषुब्रह्माण्डाःकोटिशोऽभवन् ॥ १७४ ॥ कोट्यर्द्धयोजनायामास्तेतुसर्वेपृथक्पृ
थक् ॥ हृदिरोमसमुद्भूतोब्रह्माण्डोऽयंचभोःसुराः ॥ १७५ ॥ ब्रह्माण्डादुद्भवोब्रह्मापद्मपुष्पेसमास्थितः ॥ सपद्मोयोजनायामोभूमिमंडलसं
स्थितः ॥ १७६ ॥ यतोजातंविधेःपद्मंतद्वैपद्मसरोवरम् ॥ प्रसिद्धंपुष्करक्षेत्रंतत्पद्मंसरसंसुराः ॥ १७७ ॥ विस्मितःसतदाब्रह्मानररूपश्च
तुर्मुखः ॥ नालेनालेगतःसोवैदिव्यंजातंशतंसमाः ॥ १७८ ॥ नान्तंजगामपद्मस्यपुनर्ब्रह्मासचागतः ॥ माययामोहितस्तत्ररुरोदबहुधा
तदा ॥ १७९ ॥ रोदनाद्रुद्रउत्पन्नःसचतत्क्षेमकारकः ॥ किंरोदिषिमहाभागत्वदीशोहृदयेतव ॥ १८० ॥ इतिश्रुत्वावचस्तस्यब्रह्मा
लोकपितामहः ॥ समाधिभूतोहृदयेचिरंतेपेस्वकेच्छया ॥ १८१ ॥ दिव्यवर्षशताब्देतुप्रादुर्भूतोहरिःस्वयम् ॥ वचनंप्राहभगवान्मेघगंभी
रयागिरा ॥१८२॥ कर्मभूमिरियंब्रह्मञ्जीवान्ताजीवकारिणी ॥ सहस्रयोजनायामाविश्वस्मिन्भूमिमण्डले ॥ १८३ ॥ हिमाद्रिरुत्तरेतस्याः
पूर्वेऽब्धिश्चमहोदधिः ॥ रत्नाकरःपश्चिमेऽब्धिर्दक्षिणेवडवाब्धिकः ॥ १८४ ॥ अतःसर्वेभविष्यंतिलोकाश्चोर्द्ध्वंतथाह्यधः ॥ कर्मभूमेर्मध्य
भूतःपुष्करोऽयंसनातनः ॥ १८५ ॥ मत्तोवेदान्भवान्प्राप्यकरिष्यतिमखंशुभम् ॥ यज्ञाद्देवाभविष्यंतित्रिधाभूतागुणत्रयात् ॥ १८६ ॥
सिद्धाविद्याधराश्चैवचारणाःसात्विकास्त्रिधा ॥ गंधर्वयक्षरक्षांसिराजसागिरिसंस्थिताः ॥१८७॥ पिशाचगुह्यकाभूतास्तामसागामिनोह्यधः॥
तथास्वधामयायज्ञास्त्रिधापितृगणाविधे ॥१८८॥ भविष्यंतिसुरैरम्याविमानसदृशाश्चखे ॥ खेचरागौरवर्णाश्चश्यामास्तेसात्विकाःस्मृताः॥
॥ १८९ ॥ गिरिद्वीपमयारम्याःसरोरूपाश्चराजसाः ॥ भूचरास्तेभविष्यंतित्रिधापितृगणाविधे ॥ १९० ॥ बिलेतलमयायेतुनारकायात

नामयाः ॥ तामसास्तेभविष्यंतिपितरोऽधोमहीतले ॥ १९१ ॥ व्ययभूताश्चतेलोकावृद्धामध्याःक्षयाःक्रमात् ॥ इयंभूमिर्महाभागासर्वदा
चसनातनी ॥ १९२ ॥ मेरुर्वैचनमेरुश्चद्वीपाश्चासंस्तथानहि ॥ इलावर्तादिखंडाश्चसंतिनैवक्वचित्क्वचित् ॥ १९३ ॥ येतुतारामयालोका
विमानसदृशाविधे ॥ स्वेच्छयाचकरिष्यंतिरक्षितायज्ञकर्मणा ॥ १९४ ॥ यज्ञोनास्तियदाभूमौतदातेभगणाविधे ॥ विघ्नभूताश्चरिष्यंति
नित्यवक्रातिचारिणः ॥ १९५ ॥ कर्मभूमिश्चगौर्ज्ञेयाश्रुतिरूपाजगन्मयी ॥ यस्तांपातिचभोब्रह्मन्सगोपइतिविश्रुतः ॥ १९६ ॥ गोपशक्तिः
सर्वेगोपोगोपीनामर्चकोहरिः ॥ कोटिकोटिसहस्राश्चसर्वेगोपाहरेःकलाः ॥ १९७ ॥ तावंतश्चैवब्रह्माण्डागोपनाम्नाप्रकीर्तिताः ॥ कर्मभूमेस्त
थोर्ध्वंचरविर्योजनलक्षकः ॥ १९८ ॥ ततश्शशीतथामानस्ततश्चोर्ध्वंभमंडलम् ॥ द्विलक्षयोजनगतस्ततोभौमस्तथाविधः ॥ १९९ ॥
भौमाद्बुधस्तथाज्ञेयोबुधाच्चबृहतांपतिः ॥ गुरोःशुक्रस्तथामानःशुक्रात्सौरिस्तथागतः ॥ २०० ॥ शनेराहुस्तथाज्ञेयोराहोःकेतुस्तथोर्ध्व
गः ॥ सप्तलक्षमितंज्ञेयंकेतोःसप्तर्षिमण्डलम् ॥ २०१ ॥ लक्षैकादशगाःसर्वेततश्चोर्ध्वंध्रुवास्पदम् ॥ लक्षयोजनगंचैवततश्चोर्ध्वंमहत्पदम् ॥
॥ २०२ ॥ लक्षयोजनगंज्ञेयंततश्चोर्ध्वंजनास्पदम् ॥ लक्षयोजनगंज्ञेयंतदूर्ध्वंतपसःस्थलम् ॥ २०३ ॥ एवंचकर्मभूमेश्चतपःकोटयर्धयोज
नम् ॥ कर्मभूमेरधश्चैवपातालाःसप्तचान्तराः ॥२०४॥ लक्षयोजनगाज्ञेयास्ततश्चाधोगताश्चये ॥ नरकाश्चक्रमाज्ज्ञेयाभूमेःकोटयर्द्धयोजनाः
॥२०५॥ कर्मभूमेरुत्तरेचखंडान्यष्टौततःपरम् ॥ लवणाब्धिस्ततोद्वीपस्ततःक्षीराब्धिरेवहि ॥२०६॥ ततोद्वीपस्ततःसिंधुस्ततोद्वीपस्ततो
ऽब्धिकः ॥ कोटयर्द्धलक्षयानेनयोजनेनविधेस्वयम् ॥२०७॥ कर्मभूमेःसर्वेज्ञेयोलोकालोकोमहाचलः ॥ लोकालोकोदक्षिणेचपश्चि
मेचसर्वेगिरिः ॥ २०८ ॥ पूर्वेचकर्मभूमेश्चलोकालोकस्तथाविधः ॥ एतेषांसमुदायानांब्रह्माण्डोऽयंप्रकीर्तितः ॥ २०९ ॥ त्वत्तोभविष्यति
विधेकल्पपर्यन्तमेवहि ॥ ओमित्येकाक्षरंब्रह्मततोविष्णुस्त्रिधाभवत् ॥ २१० ॥ अद्यविष्णुःसर्वेकृष्णइहविष्णुःसर्वेविराट् ॥ इतिविष्णुःस
र्वेज्ञेयःपुराणपुरुषोत्तमः ॥ २११ ॥ पुराणपुरुषंज्ञेयआदिब्रह्माचिरायुगः ॥ दैवेयुगसहस्रेद्वेऽहोरात्रंतस्यकीर्तितम् ॥ २१२ ॥ इहविष्णोरो
मकूपेषुब्रह्माण्डाःकोटिशोऽभवन् ॥ अद्यविष्णुरहंब्रह्मन्विग्रहातवभूतले ॥२१३॥ इत्युक्त्वान्तर्दधेविष्णुर्ब्रह्मासृष्टिमचीकरत् ॥ तेनप्रोक्तं

यतोभाव्यंमहाकल्पोहिसस्मृतः ॥ २१४ ॥ भविष्योनामविख्यातोद्विसहस्रभवायुषा ॥ पूर्वार्द्धश्चपरार्द्धश्चपुराणपुरुषस्यहि ॥ २१५ ॥
अष्टादशसहस्राणिकल्पाःपूर्वार्द्धकेगताः ॥ परार्द्धःसांप्रतंज्ञेयोजातंतस्यदिनद्वयम् ॥ २१६ ॥ अद्याहंकूर्मकश्चैववह्निमत्स्यःप्रकीर्तितः ॥
तृतीयःश्वेतवाराहोदिवसस्तस्यकल्पवान् ॥ २१७ ॥ तथामध्याह्नकालोहिसांप्रतंवर्ततेसुराः ॥ भविष्याख्येमहाकल्पेकथाभा
विष्यकैर्जनैः ॥ २१८ ॥ कथिताब्रह्मणश्चाग्रेशतकोटिप्रविस्तरैः ॥ दशलक्षणसंयुक्तंशतकोटिप्रविस्तरम् ॥ २१९ ॥ महापुराणंक
थितंपुराणंपंचलक्षणम् ॥ पद्मत्रिंशत्सहस्रंचकल्पेकल्पेप्रकीर्तितम् ॥ २२० ॥ कल्पनाम्नापुराणंचमहादेवेननिर्मितम् ॥ अष्टादश
पुराणानिनिर्मितानिशिवात्मना ॥ २२१ ॥ द्वापरान्तेचभगवान्व्यासःसत्यवतीसुतः ॥ तान्येवजनयामासलोकमण्डलहेतवे ॥
॥ २२२ ॥ व्यासउवाच ॥ इतिकल्किवचःश्रुत्वातेदेवाविस्मयान्विताः ॥ नमस्कृत्यगमिष्यंतिस्वंस्वंधामप्रहर्षिताः ॥ २२३ ॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखण्डापरपर्यायेकलियुगीयेतिहाससमुच्चयेपंचविंशोऽध्यायः ॥ २५ ॥छ॥ व्यासउवाच ॥
तदासभगवान्कल्किःपुराणपुरुषोद्भवः ॥ दिव्यंवाजिनमारुह्यखड्गीचर्मीचचर्मधृक् ॥ १ ॥ म्लेच्छांस्तान्दैत्यभूतांश्चहत्वायोगंग
मिष्यति ॥ षोडशाब्दसहस्राणितद्योगाग्निप्रतापिता ॥ २ ॥ भस्मभूताकर्मभूमिर्निर्जीवाभवितातदा ॥ ततोऽनुयोगंजनितोमेघोभू
त्वालयंकरः ॥ ३ ॥ प्रलयाग्रेणसाभूमिर्जलमध्येगमिष्यति ॥ तदाकलियुगोघोरोबलिपार्श्वंगमिष्यति ॥ ४ ॥ गतेकलियुगेघोरेकर्मभूमिंपु
नर्हरिः ॥ कृत्वास्थलमयींरम्यांयज्ञैर्देवान्यजिष्यति ॥ ५ ॥ यज्ञभागमुपादायदेवास्तेबलसंयुताः ॥ वैवस्वतंमनुंगत्वाकथयिष्यंतिकार
णम् ॥ ६ ॥ कल्किनोवदनाज्जातोब्राह्मणोवर्णएवहि ॥ बाह्वोःक्षत्रंविशोजान्वोःशूद्रोवर्णस्तदंघ्रयोः ॥ ७ ॥ गौरोरक्तस्तथापीतःश्यामस्ते
ब्राह्मणादयः ॥ देव्याःशक्तिंसमादायजनिष्यंतिसुतान्बहून् ॥ ८ ॥ एकविंशतिकष्कुमितामनुजाधर्मरूपिणः ॥ जातिधर्ममुपादाययजिष्यं
तिसुरान्मुदा ॥ ९ ॥ तदावैवस्वतोधीमान्नत्वातंकल्किनंहरिम् ॥ अयोध्यायांराजपदंकरिष्यतितदाज्ञया ॥ १० ॥ तच्छिक्षातोभवेत्पुत्रो ॥१३
यःसइक्ष्वाकुरेवहि ॥ पितूराज्यंपुरस्कृत्यभूमौदिव्यंशतंसमाः ॥ ११ ॥ दिव्यवर्षशतायुश्चत्यक्त्वादेहंगमिष्यति ॥ यदातुभगवान्कल्की

ब्रह्मसत्रंकरिष्यति ॥ १२ ॥ तदाचत्वारिवेदाश्चमूर्तिमंतश्चसाङ्गकाः ॥ अष्टादशपुराणैश्चतत्रायास्यंतिहर्षिताः ॥ १३ ॥ स्तोष्यंतिकल्कि
नंदेवंपुराणपुरुषांशकम् ॥ कार्तिकेशुक्लपक्षेचनवम्यांगुरुवासरे ॥ १४ ॥ यज्ञकुण्डाच्चपुरुषोभविष्यतिमहोत्तमः ॥ नाम्नासत्ययुगोज्ञेयःस
त्यमार्गप्रदर्शकः ॥ १५ ॥ दृष्ट्वातंपुरुषंरम्यंतदाब्रह्मादयःसुराः ॥ तांतिथिंवर्णयिष्यंतिकर्मक्षयकरींमनः ॥ १६ ॥ अस्यांतिथौचमनुजो
धात्रीवृक्षतटेमुदा ॥ योऽर्चयिष्यतियान्देवान्देवास्तेतस्यवश्यगाः ॥ १७ ॥ अक्षयानवमीनामयुगादिनवमीहिसा ॥ लोकमंगलदात्रीच
सर्वकिल्बिषनाशिनी ॥ १८ ॥ धात्रीमूलतलेयोवैमालतींतुलसींमुदा ॥ संस्थाप्यवेदविधिनाशालग्रामंयजंतिये ॥ १९ ॥ जीवन्मुक्ताश्चते
ज्ञेयाःपितॄणांतृप्तिकारकाः ॥ धात्रीवृक्षतलेगत्वायोवैश्राद्धंकरिष्यति ॥ २० ॥ गयाश्राद्धसहस्रस्यलप्स्यतेचफलंपरम् ॥ यःकरोतितथाहो
मंसहस्रमखसन्निभम् ॥ २१ ॥ मृतःसन्स्वर्गमाप्नोतिसकुलःसपरिच्छदः ॥ इत्युक्तवचनेनतेषांकल्कीदेवोमुदान्वितः ॥ २२ ॥ तथा
स्त्वित्येववचनंवदिष्यतिसुरान्प्रति ॥ इत्युक्त्वाभगवान्कल्कीपश्यतांदेवरूपिणाम् ॥ २३ ॥ तत्रैवान्तर्गतोभूत्वासुगुप्तश्चभविष्यति ॥
गतेतस्मिन्भगवतिकर्मभूमिःसुदुःखिता ॥ २४ ॥ विरहाग्निमतीभूत्वाबीजांस्तान्संक्षयिष्यति ॥ तस्मिन्कालेमहादैत्याःपातालतल
वासिनः ॥ २५ ॥ प्रह्लादंचपुरस्कृत्यगमिष्यंतिसुरान्प्रति ॥ खरोष्ट्रगृद्ध्रमहिषकाककर्कसमास्थिताः ॥ २६ ॥ सिंहव्याघ्रवृकारूढाःशृगा
लश्येनवाहनाः ॥ प्रासपट्टिशखड्गांश्चभुशुंडिपरिघादिकान् ॥ २७ ॥ गृहीत्वावेगवन्तस्तेगर्जिष्यंतिपुनःपुनः ॥ तदाशक्रादयोदेवास्त्रयस्त्रिं
शद्गणामुदा ॥ २८ ॥ स्वायुधानिगृहीत्वाशुकरिष्यंतिरणंमहत् ॥ दिव्यवर्षमयंघोरंयुद्धंतेषांभविष्यति ॥ २९ ॥ मृतान्मृता
न्रणेदैत्यान्भार्गवोजीवयिष्यति ॥ श्रमभूतास्तथादेवास्त्यक्त्वायुद्धंसमन्ततः ॥ ३० ॥ क्षीराब्धिंचगमिष्यंतियत्रसाक्षाद्धरिःस्वयम् ॥ ते
षांस्तुत्यासभगवान्देवमंगलहेतवे ॥ ३१ ॥ स्वपूर्वार्द्धंसरूपंचकरिष्यतिसनातनः ॥ सचहंसोहरिःसाक्षाच्छतसूर्यसमप्रभः ॥ ३२ ॥
शुक्रंप्रह्लादप्रमुखांस्तेजसातापयिष्यति ॥ तदापराजितादैत्यास्त्यक्त्वागांदुःखिताभृशम् ॥ ३३ ॥ वितलेचगमिष्यंतिमहादेवेनरक्षिताः ॥
पुनस्तेसकलादेवानिर्भयानिरुपद्रवाः ॥ ३४ ॥ वैवस्वतस्यतनयंचाभिषेक्ष्यंतिभूपदे ॥ दिव्यवर्षशतायुश्चसइक्ष्वाकुर्भविष्यति ॥ ३५ ॥

वर्षाणांचप्रमाणेननृणामायुश्चतुश्शतम् ॥ इतितेकथितंसर्वंयत्पृष्टोऽहंमनस्त्वया ॥ ३६ ॥ चतुर्युगानांचरितंनृपाणांचपृथक्पृथक् ॥
चतुष्पादोहिधर्मस्यज्ञानंध्यानंशमोदमः ॥ ३७ ॥ आत्मज्ञानंसवैज्ञानंध्यानमध्यात्मचिन्तनम् ॥ मनःस्थिरत्वंचशमोदमस्त्विन्द्रियनिग्र
हः ॥ ३८ ॥ चतुर्लक्षाब्दकान्येवद्वात्रिंशच्चसहस्रकम् ॥ तत्संख्ययाहिधर्मस्यपादश्चैकःप्रकीर्तितः ॥ ३९ ॥ प्राह्णमध्याह्नसायाह्नंत्रिसंध्यं
चभवेत्सदा ॥ एकैकेनपदातस्यविराजोभुविवर्तते ॥ ४० ॥ यदाधर्मोभवेद्वृद्धस्तदायुश्चविवर्द्धते ॥ सप्तश्लोकसहस्राणिखंडेऽस्मिन्कथितं
मया ॥ ४१ ॥ अतश्चोत्तरखंडंहिवर्णयामिमनःशृणु ॥ ४२ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेप्रतिसर्गपर्वणिचतुर्युगखंडापरपर्यायेकलियुगीये
तिहाससमुच्चयेषड्विंशोऽध्यायः ॥ २६ ॥ छ ॥ इति चतुर्थःखण्डः ॥ ४ ॥

इति तृतीयं प्रतिसर्गपर्व चतुर्युगखण्डापरपर्यायं समाप्तम् ॥ ३ ॥

इदं भविष्यमहापुराणान्तर्गतं तृतीयं प्रतिसर्गपर्व चतुर्युगखण्डापरपर्यायं खेमराज श्रीकृ
ष्णदास इत्यनेन मुम्बय्यां स्वकीये "श्रीवेंकटेश्वर" मुद्रणालये मुद्रयित्वा प्रका
शितम् । संवत् १९५३, शके १८१८, सन् १८९६.

॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे तृतीयं प्रतिसर्गपर्व समाप्तम् ॥

उत्तरपर्व ४.

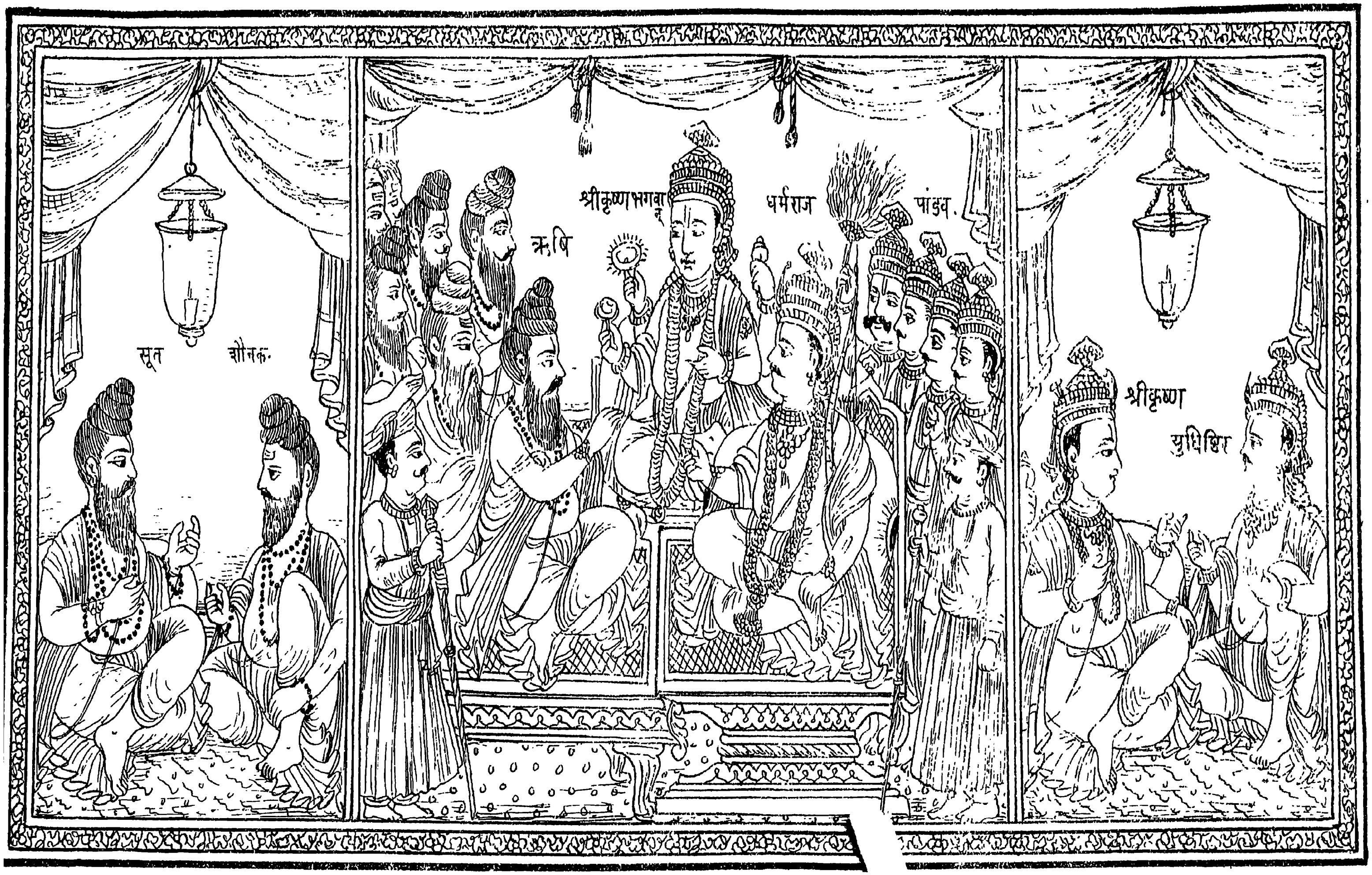

श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ श्रीसरस्वत्यै नमः ॥ ॥ ॐनमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॥ कल्याणानिददातुवोगणपतिर्यस्मिन्नतुष्टेस
तिक्षोदीयस्यपिकर्मणिप्रभवितुंब्रह्मापिजिह्मायते ॥ भेजेयच्चरणारविन्दमसकृत्सौभाग्यभाग्योदयैस्तेनैषाजगतिप्रसिद्धिमगमद्देवेन्द्रलक्ष्मी
रपि ॥ १ ॥ शश्वत्पुण्यहिरण्यगर्भरसनासिंहासनाध्यासिनीसेयंवागधिदेवतावितरतुश्रेयांसिभूयांसिवः ॥ यत्पादामलकोमलांगुलिनख
ज्योत्स्नाभिरुद्वेल्लितःशब्दब्रह्मसुधांबुधिर्बुधमनस्युच्छृंखलंखेलति ॥ २ ॥ नमस्तस्मैविश्वोदयविलयरक्षाप्रकृतयेशिवायक्लेशौघच्छिदुरपद
पद्मप्रणतये ॥ अमन्दस्वच्छन्दप्रथितपृथुलीलातनुभृतेत्रिवेदीवाचामप्यपथनिजतत्त्वास्थितिकृते ॥ ३ ॥ य[1]स्यगण्डतलेभातिविमलाषट्प
दावली ॥ अक्षमालेवविमलासनःपायाद्गणाधिपः ॥ ४ ॥ ॐनमोवासुदेवायसशार्ङ्गायसकेतवे ॥ सगदायसचक्रायसशंखायनमोनमः ॥५॥
नमःशिवायसोमायसगणायससूनवे ॥ सवृषायसशूलायसकपालायसेन्दवे ॥ ६ ॥ शिवंध्यात्वाहरिंस्तुत्वाप्रणम्यपरमेष्ठिनम् ॥ चित्रभा
नुंचभानुंचनत्वाग्रन्थमुदीरयेत् ॥७॥ छत्राभिषिक्तंधर्मज्ञंधर्मपुत्रंयुधिष्ठिरम् ॥ द्रष्टुमभ्यागताहृष्टाव्यासाद्याःपरमर्षयः ॥८॥ मार्कण्डेयःस
माण्डव्यःशाण्डिल्यःशाकटायनः ॥ गौतमोगालवोगार्ग्यःशातातपपराशरौ॥९॥ जामदग्न्योभरद्वाजोभृगुर्भार्गुरिरेवच ॥ उत्तंकःशंखलिखि
तौशौनकःशाकटायनिः ॥ १० ॥ पुलस्त्यःपुलहोदाल्भ्योबृहदश्वःसलोमशः ॥ नारदःपर्वतोजन्हुरपांवसुपरावसू ॥ ११ ॥ तानृषीनाग
तान्दृष्ट्वावेदवेदाङ्गपारगान् ॥ भक्तिमान्भ्रातृभिःसार्द्धंकृष्णधौम्यपुरःसरः ॥ १२ ॥ युधिष्ठिरःसंप्रहृष्टःसमुत्थायाभिवाद्यच ॥ अर्घ्यमा
चमनंपाद्यमासनानिस्वयंददौ ॥ १३ ॥ उपविष्टेषुतेष्वेवतपस्विषुयुधिष्ठिरः ॥ विनया[2]वनतोभूत्वाव्यासंवचनमब्रवीत् ॥ १४ ॥
भगवंस्त्वत्प्रसादेनप्राप्तंराज्यंमहन्मया ॥ विक्रम्यनिहतःसंख्येसानुबन्धःसुयोधनः ॥ १५ ॥ सरोगस्ययथाभोगःप्राप्तोऽपिनसुखा
वहः ॥ हत्वाज्ञातींस्तथाराज्यंनसुखंप्रतिभातिमे ॥ १६ ॥ यत्सुखंपावनंप्रीतिर्वनमूलफलाशिनाम् ॥ प्राप्यगांचहताराातिं
नतदस्तिपितामह ॥ १७ ॥ योनोबन्धुर्गुरुर्गोप्तासदाशर्मचवर्मच ॥ समयाराज्यलोभेनभीष्मःपापेनघातितः ॥ १८ ॥ अविवेक

---

१ ‘यस्य’ इत्यारभ्य–‘छत्राभिषिक्तम्’ इत्यतः प्राक्तनः पाठ एकस्मिन्पुस्तकेऽधिकोऽस्ति । २ विनयप्रणतः–इ० पा० ।

महंधास्येमनोमेपापपङ्किलम्[1] ॥ क्षालयित्वातवगिराबहुदर्शितवारिणा ॥१९॥ संश्रुतानिपुराणानिवेदास्सांगामयाविभो ॥ ममाद्यधर्मंसर्वं
स्वंप्रज्ञा[2]दीपेनदर्शय ॥ २० ॥ एतेसधर्मगोप्तारोमुनयःसमुपागताः ॥ पिबंतोनेत्रभ्रमरैर्भवतोमुखपंकजम् ॥ २१ ॥ अर्थशास्त्राणियावंति
धर्मशास्त्राणियानिवै ॥ श्रुतानिसर्वशास्त्राणिभीष्माद्भागीरथीसुतात् ॥ २२ ॥ स्वर्गंगतेशान्तनवेभवान्कृष्णोऽथयादवः ॥ सुहृत्त्वाद्बन्धु
भावाच्चनान्यःशिक्षयितामम ॥ २३ ॥ सत्यं[3]सत्यवतीसूनुर्धर्मराजायवक्ष्यति ॥ विशेषधर्मानखिलान्मुनीनामविशेषतः ॥ २४ ॥ व्यासउ
वाच ॥ ॥ यदाख्येयंतदाख्यातंमयाभीष्मेणतेऽनघ ॥ मार्कण्डेयेनधौम्येनलोमशेनमहर्षिणा ॥ २५ ॥ धर्मज्ञोह्यसिमेधावीगुणवान्प्रा
ज्ञसत्तमः ॥ नतेऽस्त्यविदितंकिञ्चिद्धर्माधर्मविनिश्चये ॥ २६ ॥ पार्श्वस्थितेहृषीकेशेकेशवेकेशिसूदने ॥ कस्यचित्कथतेजिह्वातत्रसंपरि
वर्तते ॥ २७ ॥ कर्तापालयिताहर्ताजगतांयोजगन्मयः ॥ प्रत्यक्षदर्शीसर्वस्यधर्मा[4]न्वक्ष्यत्यसौतव ॥ २८ ॥ समादिश्येतिकर्तव्यंभ
गवान्बादरायणः ॥ पूजितःपाण्डुतनयैर्जगामस्वतपोवनम् ॥ २९ ॥ स्वाभाष्यभारतविधातरिसंप्रयातेतेकौतुकाकुलधियोमुनयःप्रशा
न्ताः ॥ किंपृच्छतिक्षपितभार[5]तलोकशोकःकिंवक्ष्यतीहभगवान्यदुवंशवीरः ॥ ३० ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिव्यासागम
नवर्णनंनामप्रथमोऽध्यायः ॥ १ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कस्यप्रतिष्ठानिर्दिष्टाकोहेतुःकिंपरायणम् ॥ कस्मिन्नेतल्लयंयाति
कस्मादुत्पद्यतेजगत् ॥ १ ॥ कतिद्वीपाःसमु[6]द्राश्चकियंतोऽष्टकुलाचलाः ॥ कियत्प्रमाणमवनिर्भुवनानिकियंतिच ॥ २ ॥ ॥ श्रीकृ
ष्णउवाच ॥ ॥ पुराणश्चैवविषयोयत्पृष्टोऽहंत्वयानघ ॥ श्रुतोऽनुभूतश्चमयासंसारे[7]सरंताचिरम् ॥ ३ ॥ अजायविश्वरूपायनिर्गुणाय
गुणात्मने ॥ नमस्तस्मैभगवतेवासुदेवायवेधसे ॥ ४ ॥ अत्रतेवर्णयिष्यामिशृणुपार्थपुरातनम् ॥ याज्ञवल्क्येनमुनिनाभविष्यंभास्वतां
पतिः ॥ ५ ॥ पृष्टोयदुत्तरंप्रादादृषिभ्यस्तन्मयाश्रुतम् ॥ धन्यंयशस्यमायुष्यंसर्वाशुभविनाशनम् ॥ ६ ॥ भविष्योत्तरमेतत्तेकथयामि

---

१ पापशंकितम्–इ० पा० । २ ज्ञानदीपेन–इ० पा० । ३ सेव्यम्–इ० पा० । ४ धर्मतत्त्वार्थकोविदः–इ० पा० । ५ दुःखितलोकशोकः–इ०पा० ।
६ च्च वार्ष्णेय–इ० पा० । ७ चरता मया–इ० पा० ।

युधिष्ठिर ॥ एकात्मकं[1]त्रिदैवत्यंचतुःपंचचलक्षणम् ॥७॥ गुणकालादिभेदेनसदसत्संप्रदर्शितम् ॥ एकएवजगद्योनिःप्रतियोनिषुसंस्थितः ॥
॥ ८ ॥ एकधाबहुधाचैवदृश्यतेजलचन्द्रवत् ॥ ब्रह्माविष्णुर्वृषांकश्चत्रयोदेवाःसतां[2]मताः ॥ ९ ॥ नामभेदैःक्रियाभेदैर्भिद्यंतेनात्म
नास्वयम् ॥ प्रक्रियाचानुषङ्गश्चउपोद्घातस्तथैवच ॥ १० ॥ उपसंहारइत्येतच्चतुष्पादंप्रकीर्तितम् ॥ सर्गश्चप्रतिसर्गश्चवंशोम
न्वंतराणिच ॥ ११ ॥ वंशानुचरितंचैवपुराणंपंचलक्षणम् ॥ एषवक्तव्यविषयःसुमहान्प्रतिभातिमे ॥ १२ ॥ तथाप्युद्देशतोव
च्मिसर्गंप्रतितवानघ ॥ महदादिविशेषान्तंसवैरूप्यंसलक्षणम् ॥ १३ ॥ पञ्चप्रमाणंषट्कक्षंपुरुषाधिष्ठितंजगत् ॥ अव्यक्ताज्जायते
बुद्धिर्महानितिचसास्मृता ॥ १४ ॥ अहंकारस्तुमहतस्त्रिगुणःसचपठ्यते ॥ तन्मात्राणिचपञ्चाहुरहङ्काराच्चसात्त्विकात्[3] ॥ १५ ॥
जातानितेभ्योभूतानिभूतेभ्यःसचराचरम् ॥ जलमूर्तिमयेविष्णौनष्टेस्थावरजङ्गमे ॥ १६ ॥ भूतात्मकमभूदण्डंमहान्तमुदकेशयम् ॥
सृष्ट्यां[4]शक्त्याचनिर्भिन्नंतदण्डमभवद्द्विधा ॥ १७ ॥ भूकपालमथैकंतद्द्वितीयमभवन्नभः ॥ उल्बंतस्याभवन्मेरुर्जरायुःपर्वताःस्मृताः ॥ १८ ॥
नद्योधमन्यःसञ्जाताःक्लेदःसर्वत्रगं[5]पयः ॥ योजनानांसहस्राणिषोडशाधःप्रतिष्ठितः ॥ १९ ॥ उत्सेधेचतुराशीतिर्द्वात्रिंशदूर्ध्व[6]विस्तृतः ॥
भूमिपङ्कजविस्तीर्णांकर्णिकामेरुरुच्यते ॥ २० ॥ आदित्यश्चादिदेवत्वात्तत्राभूत्त्रिगुणात्मकः ॥ प्रातःप्रजापतिरसौमध्याह्नेविष्णुरिष्यते ॥ २१ ॥
रुद्रोऽपराह्णसमयेसएवैकस्त्रिधामयः ॥ प्रातःप्रजापतेर्जातामुनयोनवमानवाः[7] ॥ २२ ॥ मरीचिरत्र्यङ्गिरसौपुलस्त्यःपुलहःक्रतुः ॥ भृगुर्व
सिष्ठइत्यष्टौनारदोनवमःस्मृतः ॥ २३ ॥ नवब्रह्माणइत्येषपुराणेनिश्चयःस्मृतः ॥ अङ्गुष्ठाद्दक्षिणाद्दक्षःसंजज्ञेकमलोद्भवात् ॥ २४ ॥ वा
माप्रसूतिरुदगादङ्गुष्ठात्तौचदंपती ॥ ताभ्यांजातास्तुतनयाहर्यश्वास्तेविनाशिताः ॥ २५ ॥ सृष्टिप्रतिसमुद्युक्तानारदेनमहात्मना ॥
दक्षःक्षीणान्सुतान्वीक्ष्यजनयामासकन्यकाः ॥ २६ ॥ पंचाशद्दशविख्याताःसत्याद्यानामभिःस्मृताः ॥ ददौसदशधर्मायकश्यपायत्रयो

---

१ सर्वात्मकम्–इ० पा० । २ सनातनाः–इ० पा० । ३ साक्षिकात्–इ०पा० । ४ सृष्टशक्त्या–इ०पा० । ५ सर्वगतम्–इ०पा० । ६ मुखाविस्तृतः–इ०पा० । ७ मानसाः–इ०पा० ।

दश ॥ २७ ॥ कालस्यनयनेयुक्ताःसप्तविंशतिचेंदवे ॥ द्वेप्रादाद्बाहुपुत्रायद्वेकृशाश्वायचैवहि ॥ २८ ॥ रूपयौवनशालिन्यश्चतस्रोऽरि
ष्टनेमिने॥एकांभृगोर्भवायैकांप्रादात्तेभ्यश्चराचरः॥२९॥अभवत्पुरुषव्याघ्रभूतग्रामश्चतुर्विधः ॥ वैराजमथवैकुण्ठंकैलासमितिनामतः॥३०॥
मेरोःशृङ्गत्रयंमूर्ध्निब्रह्मविष्णुशिवालयम्॥प्राचीदिक्क्रमयोगेनतेषांपार्श्वेपुरःस्मृताः॥ ३१ ॥इन्द्रादिलोकपालानांदिव्यैःस्वर्लक्षणैर्युताः॥हि
मवान्हेमकूटश्चनिषधोमेरुरेवच॥३२॥नीलःश्वेतस्तथाशृङ्गीजम्बूद्वीपेकुलाचलाः॥जम्बूद्वीपप्रमाणेनसहस्रगुणितंशतम्॥३३॥भिद्यतेनवधा
सोऽपिवर्षभेदेनभारत॥जम्बूशाककुशक्रौञ्चशाल्मगोमेदपुष्कराः॥३४॥द्वीपाःसप्तसमाख्याताःसमुद्रैःसप्तभिर्वृताः॥ क्षारक्षीरेक्षुसुरयादध्नाचै
वघृतेनच ॥३५॥ स्वादूदकेनचभृतौद्विगुणैर्द्विगुणैस्तथा ॥ भूर्लोकोऽथभुवर्लोकःस्वर्महर्जनइत्यपि॥३६॥ तपःसत्यश्चकथिताःपार्थसप्तसुरा
लयाः ॥ महातलोभूमितलःसुतलोवितलस्ततः ॥३७॥ रसातलश्चविज्ञेयःसप्तमश्चतलातलः ॥हिरण्याक्षप्रभृतयोदानवेन्द्रामहोरगाः ॥३८॥
वसंत्येतेषुकौन्तेयसिद्धाश्चऋषयश्चये ॥ स्वायंभुवोमनुःपूर्वंततःस्वारोचिषोऽभवत् ॥ ३९ ॥ उत्तमस्तामसश्चैवरैवतश्चाक्षुषोतिषट् ॥ वैव
स्वतोऽयमधुनावर्ततेमनुरुत्तमः ॥ ४० ॥ यस्यपुत्रैःप्रपौत्रैश्चविभक्तेयंवसुंधरा ॥ आदित्यावसवोरुद्राएकादशसमाश्विनौ ॥ ४१ ॥
उपत्रयःसमाख्यातादेवावैवस्वतेंऽतरे ॥ विप्रचित्तिहिरण्याख्यौदैत्यदानवसत्तमौ ॥ ४२ ॥ तयोर्वंशेतुबहवोदैत्यदानवसत्तमाः ॥ पञ्चाश
द्गुणिताकोटियोजनानांमहत्तया ॥ ४३ ॥ सप्तद्वीपसमुद्रायाःप्रमाणमवनेःस्मृतम् ॥ पिण्डेनचसहस्राणिसप्ततिर्जलमध्यतः ॥ ४४ ॥ गौ
रिवेषासुमहतीभ्राजतेनचलीयते ॥ लोकालोकःपरतरःपर्वतोऽग्रमहोच्छ्रयः॥ ४५ ॥ द्वैतमर्थसानियतोयोऽसौरविरुचामपि ॥ नैमित्तिकः
प्राकृतिकस्तथैवात्यन्तिकोलयः ॥ ४६ ॥ नित्यश्चतुर्थोविज्ञेयःकालोनित्यापहारकः ॥ उत्पद्यतेस्वयंयस्मात्तस्मिन्नेवलीयते ॥ ४७ ॥
रक्षतिचपरेपुंसिभूतानामेषनिश्चयः ॥ यथर्तावृतुलिङ्गानिनानारूपाणिपर्यये ॥ ४८ ॥ दृश्यंतेतानितान्येवतथाभावायुगादिषु ॥ प्रति
लीनेषुभूतेषुाविबुद्धःसकलंजगत् ॥ ४९ ॥ वेदशब्देभ्यएवादौनिर्ममेसमहेश्वरः ॥ हिंस्राहिंस्रेमृदुक्रूरेधर्माधर्मावृतानृते ॥ ५० ॥ तेतंविना
प्रपद्यंतेपुनस्तेष्वेवकर्मसु ॥ भूर्दशगुणेनपयसासंवृतातच्चतेजसा ॥ ५१ ॥ तेजोऽनिलेननभसातद्गुणेनानिलोवृतः ॥ भूतादिनातथाकाशं

भूतादिर्महतावृतः ॥ ५२ ॥ महान्परिवृतस्तेनपुरुषेणाविनाशिना ॥ एवंविधानमण्डानांसहस्राणिशतानिच ॥ ५३ ॥ उत्पन्नानिविनष्टा
निभावितानिमहात्मना ॥ ५४ ॥ वैकुण्ठकोष्ठगतमेतदशेषतायां[1]ख्यातंजगत्सुरनरोरगसिद्धनद्धम् ॥ पश्यंतिशुद्धमुनयोबहिरंतरेच
मायाचराचरगुरोरपरैवकाचित् ॥५५॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरेपर्वणिब्रह्माण्डोत्पत्तिवर्णनंनामद्वितीयोऽध्यायः ॥ २ ॥ ॥ छ ॥
॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कीदृशीकृष्णसामायाविष्णोरमिततेजसः ॥ ययाव्यामोहितंयच्चजगदेतच्चराचरम् ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
येनद्वीपेपुराविष्णुरास्तेचक्रगदाधरः ॥ वासुदेवःसगरुडःसचक्रश्चाश्रियासह ॥ २ ॥ नीलोत्पलदलश्यामःकुंडलाभ्यांविभूषितः ॥
भ्राजतेमुकुटोद्द्योतकेयूरवनमालया ॥ ३ ॥ तस्यद्रष्टुमथाभ्यागान्नारदोमुनिसत्तमः ॥ प्रणम्यस्तुतिभिर्देवंप्राहेदंविस्मयान्वितः ॥ ४ ॥
संशयंपरिपृच्छामिभगवन्वक्तुमर्हसि ॥ कामायाकीदृशीमायाकिंरूपाचकुतस्तथा ॥ ५ ॥ तस्यादर्शयमेरूपंमायायाःपुरुषोत्तम ॥
ययामोहयतेसर्वंत्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ ६ ॥ आब्रह्मस्तंबपर्यंतंसदेवासुरमानुषम् ॥ वैकुंठंवासुदेवंचप्रसादंकर्तुमर्हसि ॥ ७ ॥
एवमुक्तस्तुमुनिनादेवदेवोजनार्दनः ॥ प्रहस्योवाचदेवर्षेनकार्यंमाययात्वया ॥ ८ ॥ भूयोऽपिमोहयामाससोमग्राहेणनारदम् ॥
नारदोपिमहाराजप्रोवाचेदंपुनःपुनः ॥ ९ ॥ मायांदर्शयमेदेवनान्यदस्तिप्रयोजनम् ॥ अथासौविष्णुरुत्थायश्वेतद्वीपंपुनर्ययौ ॥ १० ॥
अङ्गुल्यग्रेणसंगृह्यनारदंमुनिपुङ्गवम् ॥ ततोमार्गगतश्चक्रेआत्मानंद्विजरूपिणम् ॥ ११ ॥ ऋग्वेदसदृशःसाक्षाद्विष्णुर्ब्रह्मवदास्थितः ॥
वृद्धद्विजोत्तमवपुःसंशयोनाल्पकोभवत् ॥ १२ ॥ शिखीकमंडलुधृतोमृगचर्मोपवीतकः ॥ यज्ञशर्मेतिसंज्ञांचचक्रेऽसावात्मनःप्रभुः ॥१३॥
कृत्वापिकुशतंत्वग्रपवित्रकृतलक्षणम् ॥ आययौसमहीपृष्ठंजम्बूद्वीपंचचारह ॥ १४ ॥ वैदिशंनामनगरंवेत्रवत्यास्तटेशुभम् ॥
तस्मिन्सदोद्यमपरोधनधान्यसमृद्धिमान् ॥ १५ ॥ गोमहिष्याजसंपूर्णपाशुपाल्येनसंस्थितः ॥ हलकर्मवृषासक्तोवैश्यजातिरनिंदितः ॥
॥ १६ ॥ गृहकर्मणितन्निष्ठःसीरभद्रइतिस्मृतः ॥ तस्यांतिकेहरिःसाक्षान्नारदेनसहागतः ॥ १७ ॥ तेनाप्यासनसन्मानैःसमर्थेनकृतादरौ ॥

१ ध्यानम्-इ०, ध्यातम्-इ० च पा० । २ वाहिताग्न्यादिष्विति बहुव्रीहेः परनिपातः ।

प्रोक्तंकेनाथकिंतुभ्यंसाध्यमन्नंनसाध्यते ॥ १८ ॥ नवास्मदीयंयुष्माकंरोचतेन्नंततोहरिः ॥ प्रहस्यप्रददौतस्मैवरंद्विजवरोमहत् ॥ १९ ॥
उन्नाम्यवक्रंचोवाचदेवसंस्तुतयागिरा ॥ संतुतेबहवःपुत्राःक्षेत्रव्यापारबुद्धयः ॥ २० ॥ पशुपाशगृहासक्ताःशतार्द्धबलवाहनाः ॥
तेषांपुत्राश्चपौत्राश्चकृषिवृद्धिप्रवर्द्धकाः ॥ २१ ॥ त्वञ्चवृत्तिशतैर्नित्यंवर्द्धस्वस्वजनावृतः ॥ इत्युक्त्वासजगन्नाथोवासुदेवःसनारदः ॥२२॥
क्षेत्रेगोस्वामिनामानंद्विजंददृशतुश्चतौ ॥ दरिद्रंहलकर्मार्त्तमेथ्याद्योपस्करार्दितम् ॥ २३ ॥ भागीरथ्यास्तटेरम्येवोणिकाग्रामसन्निधौ ॥
तृणगुल्मलताच्छन्नक्षेत्रेचिंताकुलोहिसः ॥२४॥ ताभ्यांसंप्रार्थितोविप्रोभोज्यंप्रादाच्चाकिंचन॥सकाशंतवसंप्राप्तौदूरादतिथिधर्मिणौ ॥ २५ ॥
इत्युक्तोऽसौद्विजश्रेष्ठोहलकर्मविधायतत् ॥ आजगामगृहंतूर्णंताभ्यांसहससंभ्रमम् ॥२६॥ चक्रेचैवादरंभक्त्यास्वयमासनसत्क्रियाम् ॥ पाद
शौचंतथाभ्यंगंकृत्वान्नंचसुसंस्कृतम् ॥२७॥ सहपत्न्यासतनयोभोज्यंभुक्तिंचकारसः ॥ भुक्तभोज्यौचशर्वर्यांसुखंसुप्तौनिशात्यये ॥ २८ ॥
प्रयातौददतुःश्रेष्ठंवरंतस्मैद्विजातये ॥ मातेभवतुगोस्वामिन्कदाचिदपिकर्षणम् ॥ २९ ॥ माधान्यंमखसंतानंमत्प्रसादाद्द्विजोत्तम ॥
इत्युक्त्वाजग्मतुस्तूर्णंपुनःपप्रच्छनारदः ॥३०॥किमिदंवददेवेशशापरूपोवरस्त्वया ॥ भद्रगोस्वामिनेदत्तःकिंचैवैश्येतथाविधः ॥ ३१ ॥
इत्युक्तःप्राहदेवेशःशृणुनारदमद्वचः ॥ परमार्थंप्रवक्ष्येऽहंतवसंशयकृंतनम् ॥ ३२ ॥ संवत्सरेणयत्पापंमत्स्यघातीसमाचरेत् ॥ तदह्नै
केनकुरुतेलांगलीनात्रसंशयः ॥ ३३ ॥ अतोऽर्थंकृषिपाल्येननरकंयातिलांगली ॥ तदभावान्नकल्पःस्यात्तेनमोक्षोमयिध्रुवम् ॥ ३४ ॥
मयिभुक्तेप्रसन्नेवाकोविशेषोऽस्यनारद ॥ यदिस्वर्गोऽथवामोक्षोनसंपद्येततद्वृथा ॥ ३५ ॥ इदानींहलकालुष्यैःसीरभद्रोविचेष्टितैः ॥ बहुपा
पप्रसङ्गेनघोरंनरकमेष्यति ॥ ३६ ॥ सपुत्रपौत्रसंतानंहतोऽर्थंतद्गृहेमया ॥ नभुक्तंनचविश्रान्तंविश्रान्तंद्विजवेश्मनि ॥ ३७ ॥ सोऽपिद्वि
जोमुनिश्रेष्ठसंसारादुत्तारिष्याति ॥ इत्येवंसंवदंतौचजग्मतुर्मार्गमुत्तमम् ॥ ३८ ॥ कन्यकुब्जस्यसामीप्येसरःश्रेष्ठमपश्यताम् ॥ हंसकार
ण्डवाकीर्णंचक्रवाकोपशोभितम् ॥ ३९ ॥ पद्मिनीजलकह्लाररक्तोत्पलसितोत्पलैः ॥ छादितंपद्मिनीपत्रैर्मत्स्यैःकूर्मैर्जलोद्भवैः ॥ ४० ॥ ॥ ३

१ वोणिका-इ०पा० ।

तटैरम्यैर्घनैर्वृक्षैःकेतकीखण्डमंडितम् ॥ केतकीकुसुमामोदैर्ल्लकुचैस्तटमंडितैः ॥ ४१ ॥ दात्यूहशिखिभारुण्डचकोराद्यैश्चसंकुलम् ॥
कुरबैश्चातकैरम्यंकेकाकुलनिनादितम् ॥ ४२ ॥ जलकुक्कुटसंगीतंहंससारसशोभितम् ॥ जीवंजीवकहारीतचकोरैरुपशोभितम् ॥ ४३ ॥
वसिष्ठस्यमुनेर्नाम्नाविख्यातंश्रीमहोदयम् ॥ अस्मिन्नद्यप्रवेष्टव्यंमहाजनविवेकिनाम् ॥ ४४ ॥ स्थातव्यंपुरतस्तेषांतस्मात्स्नानंसमाच
रेत् ॥ इत्युक्त्वाकेशवःपापंसस्नौप्रागेवतज्जलैः[1] ॥ ४५ ॥ यंतीर्थंलोकेविख्यातंस्नात्वातीरंसमाश्रितः ॥ प्रहरेवासुदेवस्यनारदोऽपिमुदा
युतः ॥ ४६ ॥ आचम्यसस्नौतीर्थेनक्षणात्तीर्थमवाप्यच ॥ यावदुत्तिष्ठतेतोयात्स्नात्वाकृष्टिरुदारधीः ॥ ४७ ॥ तावत्स्त्रीत्वंसमापन्नो
नारदःकेनवर्ण्यते ॥ यस्यास्तुविस्तृतेनेत्रेवक्त्रंचन्द्रोपमंशुभम् ॥ ४८ ॥ स्मरपाशोपमौकर्णौकपोलौकनकोज्ज्वलौ ॥ नासिकातिलधारेण
कामचापोपमेभ्रुवौ ॥ ४९ ॥ दशनाहीरकैस्तुल्याविद्रुमाभःशुभाधरः ॥ मयूरस्यकलापेनतुल्यंकचनिबंधनम् ॥ ५० ॥ शंखरेखात्रये
णैवकंठदेशोविराजते ॥ माधवीलतयातुल्यौमंजूतस्याभुजौशुभौ ॥ ५१ ॥ युतौरक्तोत्पलाभासौपाणीरक्तनखांगुली ॥ पीनावुत्तुंगत
नुधृत्कठिनौकलशोपमौ ॥ ५२ ॥ स्तनावविरलौस्निग्धौचक्रवाकयुगोपमौ ॥ स्वल्पकंमध्यदेशंतुमुष्टिग्राह्यमसंशयम् ॥ ५३ ॥ नाभि
मंडलगांभीर्यंलावण्यंकेनवर्ण्यते ॥ वलित्रयेणविकृतारोमराजिविराजितम ॥ ५४ ॥ नयनेचपुनस्तस्यामृग्याइवसुशोभने ॥ नितंबबिंब
फलकंमन्मथायतनंशुभम् ॥ ५५ ॥ रंभायुग्मोपमावूरूस्मरबाणनिबंधनौ ॥ विपरीतरतायासखेदभारसहौदृढौ ॥ ५६ ॥ नवकुन्दल
तासारसरलंसानिबंधनम् ॥ जंघायुगंमहाराजगूढगुल्फायुगंतथा ॥ ५७ ॥ रक्तांगुलीलतातलपनखचन्द्रकयाचितम् ॥ चरणारविंदयुग
लंसरक्तंसुप्रतिष्ठितम् ॥ ५८ ॥ सैवंविधातदानारीसर्वलक्षणपूजिता ॥ बभूवक्षणमात्रेणजगद्व्यामोहकारिणी ॥ ५९ ॥ क्षीरोदमथनोत्ती
र्णांलक्ष्मीमन्यामिवोच्छ्रिताम् ॥ दृष्ट्वाप्यदर्शनंप्राप्तोमाययामधुसूदनः ॥ ६० ॥ संप्राप्यतेचसाकालसंगेराहारिणीयथा[2] ॥ आस्तएकाकि
नीमुग्धाकुर्याद्दिगवलोकनम् ॥ ६१ ॥ अथाजगामतंदेशंनाम्नातालध्वजोनृपः ॥ सहसैन्यैःपरिवृतःपुरंदरइवामरैः ॥ ६२ ॥ गजारूढैर्ह

१ तज्जले--इ०पा० । २ संगमाहारिणी–इ०पा० ।

यारूढैरथारूढैर्नरोत्तमैः ॥ विमानयानयुग्मस्थैस्तथांतःपुरिकाजनैः ॥ ६३ ॥ ध्वजातपत्रकलिलैरनीकैःपरिवारितः ॥ तेनसासहसादृ
ष्टानारीकमललोचना ॥ ६४ ॥ बभूवक्षणमात्रेणकंदर्पशरपीडितः ॥ केयंकस्यकुतःप्राप्ताकिंदेवीवाथमानुषी ॥ ६५ ॥ अदृष्टरूपाप्स
रसाकाचिद्देवीसमागता ॥ अहोरूपंसुरूपायागोचरेपरितःपुमान् ॥ ६६ ॥ मुमूर्षुर्जायतेमोहादनुदिग्धहतोयथा ॥ इतिसंचिन्त्यहृदये
राजातालध्वजोऽन्तिके ॥ ६७ ॥ उवाचनारींमुग्धांतांशृणुमद्वचनंशुभे ॥ कात्वंकस्यकुतःप्राप्तादेशमेनंशुचिस्मिते ॥ ६८ ॥ इत्युक्तेसा
शुचापांगीप्राहमांविद्धययोनिजाम् ॥ पित्रामात्राविहीनांचतथाद्यापिकुमारिकाम् ॥ ६९ ॥ निराश्रयांविदित्वैनांततोराजास्मरा
र्दितः ॥ आरोप्यहयपृष्ठेतांततोराजास्मरार्दितः ॥ ७० ॥ नीत्वाविवाहयामासशास्त्रोक्तविधिनाततः ॥ रेमेप्रासादशृंगाग्रेपर्यंके
सितयातया ॥ ७१ ॥ उद्यानभव्यभूमीषुनदीनांपुलिनेषुच ॥ पर्वतानांनितंबेषुनिर्झरेषुगुहासुच ॥ ७२ ॥ पद्मखंडेषुफुल्लेषुशोभिते
षुसरस्सुच ॥ प्रयागादिषुतीर्थेषुनदीनामाश्रमेषुच ॥ ७३ ॥ दिव्यावसथरम्येषुवेलाकूलेषुपार्थिवः ॥ यावद्वादशवर्षाणिएकाहम
पिभारत ॥ ७४ ॥ ततस्त्रयोदशेवर्षेतस्यागर्भोऽभवन्मम ॥ एतस्मिन्गर्भसंपूर्णेजातंदीर्घमलाबुकम् ॥ ७५ ॥ तद्भेदाहतकुंभे
षुबीजप्ररोहणान्नराः ॥ बभूवुर्द्धातुशून्यावैदिव्यदेहबलोत्कटाः ॥ ७६ ॥ पंचाशत्संख्ययाजाताउपसर्गादिवर्जिताः ॥ आरूढयौ
वनाःसर्वेसुताःसंग्रामकोविदाः ॥ ७७ ॥ तेषांपुत्राश्चपौत्राश्चबभूवुःसुरसत्तमाः ॥ युयुधुःशरसंघातैश्चक्रशूलासिपट्टिशैः ॥ ७८ ॥ हयैरन्यैर्ग
जैरन्यैःक्रोधांधाःकौरवाइव ॥ पांडवैःसहसंग्रामेयुयुधुःक्षयमंजसा ॥ ७९ ॥ सपदातिगजारोहाःसांतःपुरयुगेच्छया ॥ विनेशुरब्धिमासाद्यासिं
धूनांप्रवराइव ॥ ८० ॥ सासिसबलविस्ताराःसदर्पाःसमहोच्छ्रयाः ॥ इन्द्रलोकोपमंसर्वंकुलंनष्टंक्षणंतदा ॥ ८१ ॥ नदृष्टानारदीयैषाविनष्टं
स्वकुलंरणे ॥ रुरोदस्नेहसंयुक्तैरसैःकलुषयागिरा ॥ ८२ ॥ हादैवहाविधेपापहाकृतान्तनमस्कृत ॥ दर्शयित्वाविधानंमेपुनर्नेत्रेहृतेत्वया ॥
॥ ८३ ॥ इत्युक्त्वास्वपुरोघातैर्जघानभृशदुःखिता ॥ भूमौमूर्च्छातुराभूत्वापुनःप्राप्ताविचेतसा ॥ ८४ ॥ सोऽपिराजाविषण्णोऽसौनिर्विण्णः

---

१ सुराः-इ० पा० । २ विधेयाथ-इ० पा० ।

शोकसागरे ॥ भूमौनिपतितोदुःखाद्रुरोदभृशदुःखितः ॥ ८५ ॥ विषण्णोमंत्रिभिःसार्धंवृद्धशोकेनसंयुतः ॥ एतस्मिन्नंतरेविष्णुराजगामाद्वि
जैःसह ॥ ८६ ॥ द्विजवेषपरिच्छन्नउपविष्टःसुखासने ॥ ततःपुरस्सरोभूत्वाचक्रेधर्मार्थदर्शनात् ॥ ८७ ॥ किंरोदितेनबहुनायुवयोःक्लेशका
रिणा ॥ श्रूयतांविष्णुमायैषास्वप्नवच्चधनोपमा ॥ ८८ ॥ शोभनेयादृशंशोकंकृत्वासंसारसागरे ॥ सर्वेषामेवभूतानांपरिणामोयमीदृशः ॥
॥ ८९ ॥ पुरंदरसहस्राणिचक्रवर्तिशतानिच ॥ निर्वापितानिकालेनदीपेनइववह्निना ॥ ९० ॥ येऽपिशोषयितुंशक्ताःसमुद्रंग्राहसंकुलम् ॥
कुर्युश्चकरयुग्मेनचूर्णंमेरुंमहीतले ॥ ९१ ॥ उद्धर्तुंधरणींसंज्ञांग्रहीतुंचन्द्रभास्करौ ॥ प्रविष्टास्तेतुकालेनकृतांतवदनंतदा ॥ ९२ ॥ दुर्गं
त्रिकूटंपरिखाःसमुद्रारक्षांसियोधाधनदाच्चवित्तम् ॥ मंत्रंचयस्यौशनसंप्रणीतंसरावणोदैववशाद्विपण्णः ॥ ९३ ॥ संग्रामेगजतुरगसमाकुलेऽ
पिवादादग्नौवागतविवरेमहोदधौवा ॥ सर्वैर्वासहवसतामुदीर्णकोपैर्नाभाव्यंभवतिकदाचिदेवनाशः ॥ ९४ ॥ पातालमाविशतुयातुसुरेन्द्र
लोकमारोहतुक्षितिधराधिपतिंसुमेरुम् ॥ मंत्रौषधिप्रहरणैश्चकरोतुरक्षांयद्भावितद्भवतिनाथविभावितोऽस्मि ॥ ९५ ॥ रोदितिकश्चिदथाश्रु
धौताननगुरुतरशोकविह्वलः ॥ प्रविकटचरणवानपिनृत्यतिकश्चिद्धर्मादिविग्रहः ॥ ९६ ॥ गायतिहृदयहारिसुखनिर्भरमायतविस्तृता
धरोऽधिकम् ॥ सारएषरंगोदरगतनटपटहाकामएवायम् ॥ ९७ ॥ इत्येवंधर्ममुद्दिश्यविष्णुःसंसारचेष्टितम् ॥ तूष्णींबभूवातुपदंततस्तेद्वि
जपुङ्गव ॥९८॥ उत्तिष्ठस्नाहिपुत्राणांप्रकुरुष्वौर्द्ध्वदेहिकम् ॥ माशोकंविष्णुमायैषाविष्णुनानिर्मितंस्वयम् ॥ ९९ ॥ इत्युक्त्वाचारुसर्वांगी
सबभूवाचलःपुमान् ॥ सएषसदृशाकारोनारदस्तत्क्षणोऽभवत् ॥ १०० ॥ सोऽपिराजाददर्शाथतंसमंत्रिपुरोहितः ॥ सांतःपुरमिदंसर्वमि
न्द्रजालोपमंक्षणात् ॥ १०१ ॥ नारदंमुनिशार्दूलंजटाभारभयानकम् ॥ गौरवर्णज्वलंतंचब्राह्मयालक्ष्म्याविराजितम् ॥ १०२ ॥ शिखाक
मंडलुधरंवीणादंडकरंतथा ॥ ब्रह्मसूत्रेणशुभ्रेणकौपीनाच्छादनेनच ॥ १०३ ॥ पादुकाभ्यांस्थितंतीरेसरसोब्रह्मणासनि ॥ संप्रगृह्यकराग्रे
णजगामादर्शनंहरिः ॥ १०४ ॥ अंबरेणसुरैःसार्द्धंतस्माद्देशाद्युधिष्ठिरः ॥ श्वेतद्वीपमथासाद्यप्राहदेवोमुनिंनृप ॥ १०५ ॥ देवर्षेयत्त्वयापृष्टं
पूर्वंमायाकथांप्रति ॥ मायायथेदृशीमायायत्स्वरूपायदात्मिका ॥ १०६ ॥ सातेमायामयाब्रह्मन्वैष्णवीसंप्रदर्शिता ॥ एवमुक्त्वामुनिवरं

देवदेवोजनार्दनः ॥ १०७ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेमायादर्शनंनामतृतीयोऽध्यायः ॥ ३ ॥ ॥ छ ॥
॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ देवत्वंमानुषत्वंचतिर्यक्त्वंकेनकर्मणा ॥ प्राप्नोतिपुरुषःकेनगर्भवासंसुदारुणम् ॥ १ ॥ गर्भस्थश्चकिमस्माभिःकथमु
त्पद्यतेपुनः ॥ दंत्तोत्थानादिकान्दोषान्कथंतरतिदुस्तरान् ॥ २ ॥ बालभावेकथंपुष्टिःस्यादुषाकेनकर्मणा ॥ कुलीनःकेनभवतिसुरूपः
सुधनःकथम् ॥ ३ ॥ कथंदारानवाप्नोतिगृहंसर्वगुणैर्युतम् ॥ पंडितःपुत्रवांस्त्यागीस्यादामयविवर्जितः ॥ ४ ॥ कथंसुखेनम्रियतेकथंभुंक्ते
शुभाशुभम् ॥ सर्वमेवामलमतेगहनंप्रतिभातिमे ॥ ५ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शुभैर्देवत्वमाप्नोतिमिश्रैर्मानुषतांव्रजेत् ॥ अशुभैःकर्माभिर्जंतु
स्तिर्यग्योनिःप्रजायते ॥ ६ ॥ प्रमाणंश्रुतिरेवात्रधर्माधर्मविनिश्चये ॥ पापंपापेनभवतिपुण्यंपुण्येनकर्मणा ॥ ७ ॥ ऋतुकालेतदाभुक्तंनिर्दो
षंयेनसंस्थितम् ॥ तदातद्वायुनास्पृष्टंस्त्रीरक्तेनैकतांव्रजेत् ॥ ८ ॥ विसर्गकालेशुक्रस्यजीवःकरणसंयुतः ॥ भूत्यःप्रविशतेयोनिंकर्म
भिःस्वैर्नियोजितः ॥ ९ ॥ तच्छुक्ररक्तमेकस्थमेकाहात्कललंभवेत् ॥ पञ्चरात्रेणकललंबुद्बुदाकारतांव्रजेत् ॥ १० ॥ बुद्बुदं
सप्तरात्रेणमांसपेशीभवेत्ततः ॥ द्विसप्ताहाद्भवेत्पेशीरक्तमांसैर्दृढांचिता ॥ ११ ॥ बीजस्येवांकुराःपेश्याःपञ्चविंशतिरात्रतः ॥
भवंतिमासमात्रेणपञ्चधाजायतेपुनः ॥ १२ ॥ ग्रीवाशिरश्चस्कन्धश्चपृष्ठवंशस्तथोदरम् ॥ मासद्वयेनसर्वाणिक्रमशःसंभवंतिच ॥
॥ १३ ॥ त्रिभिर्मासैःप्रजायंतेसद्रव्यांकुरसंधयः ॥ मासैश्चतुर्भिरंगुल्यःप्रजायंतेयथाक्रमम् ॥ १४ ॥ मुखंनासाचकर्णौचमासैर्जा
येतपंचभिः ॥ दंतपंक्तिस्तथागुह्यंजायंतेचनखाःपुनः ॥ १५ ॥ कर्णौचरंध्रसहितौषण्मासाभ्यंतरेणतु ॥ पायुमेढ्रमुपस्थश्चना
भिश्चाप्युपजायते ॥ १६ ॥ संधयोयेचगात्रेषुमासैर्जायंतिसप्तभिः ॥ अंगप्रत्यंगसंपूर्णःशिरःकेशसमन्वितः ॥ १७ ॥ विभक्ता
वयवःपुष्टःपुनर्मासाष्टकेनच ॥ पञ्चात्मकसमायुक्तःपरिपक्वःसतिष्ठति ॥ १८ ॥ मातुराहारवीर्येणषड्विधेनसतिष्ठति ॥ रसेनप्र
त्यहंबालोवर्धतेभरतर्षभ ॥ १९ ॥ तत्तेऽहंसंप्रवक्ष्यामियथाश्रुतमरिंदम ॥ नाभिसूत्रनिबन्धेनवर्द्धंतेसदिनेदिने ॥ २० ॥ ततःस्मृतिंलभे

१ दंतोत्थानादिकान्–इ० पा० । २ अंसौपृष्ठंतथोदरम्–इ० पा० । ३ स्नायुः–इ०पा० ।

ज्जीवःसंपूर्णेऽस्मिञ्छरीरके ॥ सुखंदुःखंविजानातिनिद्रास्वप्नंपुराकृतम् ॥ २१ ॥ मृतश्चाहंपुनर्जातोजातश्चाहंपुनर्मृतः ॥ नानायोनिसहस्रा
णिमयादृष्टानितानिवै ॥ २२ ॥ अधुनाजातमात्रोऽहंप्राप्तसंस्कारएवच ॥ एतच्छ्रेयः[1]करिष्यामियेनगर्भेणसंश्रयः ॥ २३ ॥ गर्भस्थश्चिंतये
द्वेषमहंगर्भाद्विनिःसृतः ॥ अध्येष्येचतुरोवेदान्संसारविनिवर्तकान् ॥ २४ ॥ एवंसगर्भदुःखेनमहतापरिपीडितः ॥ जीवःकर्मवशादास्ते
मोक्षोपायंविचिंतयन् ॥ २५ ॥ यथागिरिवराक्रांतःकश्चिद्दुःखेनतिष्ठति ॥ तथाजरायुणादेहीदुःखेतिष्ठतिचेष्टितः ॥ २६ ॥ पतितःसागरे
यद्वद्दुःखमास्तेसमाकुलः ॥ गर्भोदकेनासिक्तांगस्तथास्तेव्याकुलःपुमान् ॥ २७ ॥ लोहकुंभेयथान्यस्तःपच्यतेकश्चिदग्निना ॥ तथास
पच्यतेजंतुर्गर्भस्थःपीडितोदरः ॥ २८ ॥ सूचीभिरग्निवर्णाभिर्विभिन्नस्यनिरंतरम् ॥ यद्दुःखमुपजायेततद्गर्भेऽष्टगुणंपुमान् ॥ २९ ॥
गर्भवासात्परोवासःकष्टोनैवास्तिकुत्रचित् ॥ देहिनांदुःखवद्राजन्सुघोरोह्यतिसङ्कटः ॥ ३० ॥ इत्येतद्गर्भदुःखंहिप्राणिनांपरिकीर्तितम् ॥
चरस्थिराणांसर्वेषामात्मगर्भानुरूपतः ॥ ३१ ॥ गर्भात्कोटिगुणंदुःखंयोनियंत्रप्रपीडनात् ॥ संमूर्च्छितस्यजायेतजायमानस्यदेहिनः ॥
॥ ३२ ॥ शरवत्पीड्यमानस्ययंत्रेणेवसमंततः ॥ शिरसिताड्यमानस्यपापमुद्गरकेणच ॥ ३३ ॥ गर्भान्निष्क्रम्यमाणस्यप्रबलैःसूतिमा
रुतैः ॥ जायतेसुमहद्दुःखंपरित्राणमविंदतः ॥ ३४ ॥ यंत्रेणपीडितायद्वन्निःसाराःस्युस्तिलेक्षवः ॥ तथाशरीरंनिःसारंयोनियंत्रप्रपीडितम् ॥
॥ ३५ ॥ अस्थिमज्जात्वचामांसस्नायुबंधनयंत्रितम्[2] ॥ रक्तमांसमृदायुक्तविण्मूत्रद्रवलेपनम् ॥ ३६ ॥ केशलोमतृणाच्छन्नंरोगायतनमा
तुरम् ॥ वदनैकमहद्द्वारंदंतोष्ठकविभूषितम्[3] ॥ ३७ ॥ ओष्ठद्वयकपाटंचदन्तजिह्वार्गलान्वितम् ॥ नाडीस्वेदप्रवाहंचकफपित्तपरिप्लुतम् ॥ ३८ ॥
जराशोकसमाविष्टंकालचक्रानलेस्थितम् ॥ कामक्रोधसमाक्रांतंव्यसनैश्चोपमर्दितम् ॥ ३९ ॥ भोगतृष्णातुरंमूढंरागद्वेषवशानुगम् ॥
संवर्तितांगप्रत्यंगंजरायुपरिवेष्टितम् ॥ ४० ॥ संकटेनाविविक्तेनयोनिद्वारेणनिर्गतम् ॥ विण्मूत्ररक्तसिक्तांगपत्केशाच्चसमुद्भवम् ॥ ४१ ॥
इतिदेहगृहंप्रोक्तंनित्यस्यानित्यमात्मनः ॥ अविशुद्धंविशुद्धस्यकर्मबंधविनिर्मितम् ॥ ४२ ॥ शुक्रशोणितसंयोगाद्देहःसंजायतेयतः ॥ नि

---

१ तत्तच्छ्रेयः-इ०पा० । २ तुलास्तम्भम्-इ०पा० । ३ गवाक्षाष्टकभूषितम्-इ०पा० ।

त्यंविण्मूत्रपूर्णश्चतेनायमशुचिःस्मृतः ॥ ४३ ॥ यथांतर्विष्ठयापूर्णःशुचिःस्यान्नबहिर्घटः ॥ यत्नतःशोध्यमानोऽपिदेहोऽयमशुचिस्तथा ॥
॥ ४४ ॥ संप्राप्यात्रपवित्राणिपंचगव्यहवींषिच ॥ अशुचित्वंक्षणाच्चापिकिमन्यद्वस्तुविंदवः ॥ ४५ ॥ देहःसंशोध्यमानोऽपिपञ्चगव्यकुशां
बुभिः ॥ घृष्यमाणइवांगारोनिर्मलत्वंनगच्छाति ॥ ४६ ॥ श्रोत्राणियस्यसततंप्रवहंतिगिरेरिव ॥ कफमूत्रपुरीषाद्यैःसदेहःशुद्धचतेकथम् ॥
॥ ४७ ॥ सर्वाशुचिनिधानस्यशरीरस्यनविद्यते ॥ शुचिरेकःप्रदेशोऽपिविट्पूर्णःस्यंदतेकिल ॥ ४८ ॥ कायःसुगंधधूपाद्यैर्यत्नेनापितुसं
स्कृतः ॥ नजहातिस्वकंभावंश्वपुच्छमिवनामितम् ॥ ४९ ॥ यथाजात्यैवकृ[1]ष्णोहिनशुक्लःस्यादुपायतः ॥ संशोध्यमानाऽपितथाभवेन्मूर्ति
र्ननिर्मला ॥ ५० ॥ जिघ्रन्नपिस्वदुर्गंधंपश्यन्नपिमलंस्वकम् ॥ नविरज्जातिलोकोऽयंपीडयन्नपिनासिकाम् ॥ ५१ ॥ अहोमोहस्यमाहात्म्यं
येनव्यामोहितंजगत् ॥ जिघ्रन्पश्यन्स्वकंदोषंकायस्यनविरज्जते ॥ ५२ ॥ एवमेतच्छरीरंहिनिसर्गादशुचिध्रु[2]वम् ॥ त्वङ्मात्रसारंनिःसारंक
दलीसारसंनिभम्॥५३॥गर्भस्थस्यस्मृतिर्यासीत्साजातस्यप्रणश्यति ॥ संमूर्च्छितस्यदुःखेनयोनियंत्रप्रपीडनात् ॥५४॥ बाह्येनवायुनाचा
स्यमोहसंज्ञेनदेहिनः ॥ स्पृष्टमात्रेणघोरेणज्वरःसमुपजायते ॥५५॥ तेनज्वरेणमहतामहामोहःप्रजायते ॥ संमूढस्यस्मृतिभ्रंशःशीघ्रंसंजाय
तेपुनः ॥ ५६ ॥ स्मृतिभ्रंशात्तुतस्येहपूर्वकर्मवशेनच ॥ रतिःसंजायतेतूर्णंजंतोस्तत्रैवजन्मनि ॥५७॥ रक्तोमूढस्यलोकोऽयमकार्येसंप्रवर्त
ते ॥ नचात्मानंविजानातिनपरंवि[3]न्दतेचसः ॥ ५८ ॥ नश्रूयतेपरंश्रेयःसतिचक्षुषिनेक्षते ॥ समेपथिशनैर्गच्छन्स्खलतीवपदेपदे ॥ ५९ ॥
सत्यांबुद्धौनजानातिबोध्यमानोबुधैरपि ॥ संसारेक्लिश्यतेतेनरागलोभवशानुगः ॥ ६० ॥ गर्भस्मृतेरभावेनशास्त्रमुक्तंमहर्षिभिः ॥ तद्दुः
खमथनार्थायस्वर्गमोक्षप्रसाधकम् ॥ ६१ ॥ येसत्यस्मिन्परेज्ञानेसर्वकामार्थसाधके ॥ नकुर्वंत्यात्मनःश्रेयस्तदत्रमहदद्भुतम् ॥ ६२ ॥
अव्यक्तेंद्रियवृत्तित्वाद्बाल्येदुःखंमहत्पुनः ॥ इच्छन्नातिनशक्नोतिकर्तुंवक्तुंचसत्क्रियाम् ॥ ६३ ॥ दंतोत्थानेमहद्दुःखंमौलेनव्याधिनातथा ॥
बालरोगैश्चविविधैःपीडाबालग्रहैरपि ॥ ६४ ॥ तृड्बुभुक्षापरीतांगःक[4]श्चित्तिष्ठतिरारटन् ॥ विण्मूत्रभक्षणमपिमोहाद्बालःसमाचरेत् ॥ ६५ ॥

१ कृष्णोर्णा न शुक्ला स्यादुपायतः–इ०पा० । २ विदुः–इ०पा० । ३ नच देवताम्–इ०पा० । ४ क्वचित्–इ०पा० ।

कौमारेकर्णवेधेनमातापित्रोश्चताडनात् ॥ अक्षराध्ययनात्पुंसांदुःखंस्याद्गुरुशासनात् ॥ ६६ ॥ प्रसन्नेंद्रियवृत्तिश्चकामरागप्रपीडनात् ॥
रोगोद्धतस्यसततंकुतःसौख्यंचयौवने ॥ ६७ ॥ ईर्ष्ययाचमहद्दुःखंमोहाद्रक्तस्यजायते ॥ नेत्रस्यकुपितस्यैवरागोदुःखायकेवलम् ॥ ६८ ॥
नरात्रौविंदतेनिद्रांकोपाग्निपरिपीडितः ॥ दिवावापिकुतःसौख्यमर्थोपार्जनचिन्तया ॥ ६९ ॥ स्त्रीष्वायासितदेहस्ययेपुंसःशुक्रबिंदवः ॥
नतेसुखायमंतव्याःस्वेदजाइवबिंदवः ॥७०॥ क्रिमिभिस्तुद्यमानस्यकुष्ठिनःकामिनस्तथा॥कंडूयनाग्नितापेनयद्भवेत्स्त्रीषुताद्वितत् ॥ ७१ ॥
यादृशंविन्दतेसौख्यंगंडान्वयविनिर्गमे ॥ तादृशंस्त्रीषुमंतव्यंनाधिकंतासुविद्यते ॥ ७२ ॥ गंडस्यवेदनायद्वत्स्फुटितस्यनिवर्तते ॥
तद्वत्स्त्रीष्वपिमंतव्यंनसौख्यंपरमार्थतः ॥ ७३॥ विण्मूत्रस्यसमुत्सर्गात्सुखंभवतियादृशम् ॥ तादृशंतेषुविज्ञेयंमूढैःकल्पितमन्यथा॥७४॥
नारीष्वशुचिभूतासुसर्वदोषाश्रयासुच ॥ नाणुमात्रकमप्येवंसुखमस्तिविचारतः ॥ ७५ ॥ सन्मानमयमानेनवियोगेनसुसंगमम् ॥ यौवनंज
रयाग्रस्तंकिंसौख्यमनुपद्रवम् ॥ ७६ ॥ वलीपलितखालित्यैःशिथिलीकृतविग्रहम् ॥ सर्वक्रियास्वशक्तंचजरयाजर्जरीकृतम् ॥ ७७ ॥
स्त्रीपुंसयोर्नवंरूपंतदान्योन्यंप्रियंपुरा ॥ तदेवजरयाग्रस्तमुभयोरपिनप्रियम् ॥ ७८ ॥ अपूर्ववत्स्वमात्मानंजरयापरिवर्तितः ॥
यःपश्यन्नपिरज्जेतकोऽन्यस्तस्मादचेतनः ॥ ७९ ॥ जराभिभूतःपुरुषःपत्नीपुत्रादिबांधवैः ॥ अशक्तत्वाद्दुराचारैर्भृत्यैश्चपरिभूयते ॥ ८० ॥
धर्ममर्थंचकामंचमोक्षंचनजरंयतः ॥ शक्तंसाधयितुंतस्माच्छरीरमिदमात्मनः ॥ ८१ ॥ वातपित्तकफादीनांवैषम्यंव्याधिरुच्यते ॥
तस्माद्व्याधिमयंज्ञेयंशरीरमिदमात्मनः ॥ ८२ ॥ वाताद्यव्यतिरिक्तत्वाद्व्याधीनांपञ्जरस्यच ॥ रोगैर्नानाविधैर्यानिदेहोदुःखान्यनेकधा ॥
॥ ८३ ॥ तानिचस्वात्मवेद्यानिकिमन्यत्कथयाम्यहम् ॥ एकोत्तरंमृत्युशतमस्मिन्देहेप्रतिष्ठितम् ॥ ८४ ॥ तत्रैकःकालसंयुक्तःशेषाश्चाग
तवःस्मृताः ॥ येत्विहागंतवःप्रोक्तास्तेप्रशाम्यंतिभेषजैः ॥ ८५ ॥ जपहोमप्रदानैश्चकालमृत्युर्नशाम्यति ॥ यदिचापिनमृत्युःस्याद्विषम
द्यादशंकितः ॥ ८६ ॥ नसंतिपुरुषेतस्मादपमृत्युविभीतयः ॥ विविधाव्याधयःशस्त्रंसर्पाद्याःप्राणिनस्तथा ॥ ८७ ॥ विषाणिजंगमा

---

१ चातिवादाश्च–इ०पा० ।

ध्यानिमृत्योर्द्वाराणिदेहिनाम् ॥ पीडितंसर्वरोगाद्यैरपिधन्वंतरिःस्वयम् ॥ ८८ ॥ स्वस्थीकर्तुंनशक्नोतिप्राप्तंमृत्युंचदेहिनाम् ॥ नौषधंन तपोदानंनमंत्रानचबांधवाः ॥ ८९ ॥ शक्नुवंतिपरित्रातुंनरंकालेनपीडितम् ॥ रसायनतपोजप्यैर्योगसिद्धैर्महात्माभिः ॥ ९० ॥ कालमृत्यु रपिप्राज्ञैस्तीर्यतेनालसैर्नरैः ॥ नास्तिमृत्युसमंदुःखंनास्तिमृत्युसमंभयम् ॥ ९१ ॥ नास्तिमृत्युसमस्त्रासःसर्वेषामेवदेहिनाम् ॥ सद्भार्या पुत्रमित्राणिराज्यैश्वर्यधनानिच ॥ ९२ ॥ अवद्धानिचवैराणिमृत्युःसर्वाणिकृंतति ॥ हेजनाःकिंनपश्यध्वंसहस्रस्यापिमध्यतः ॥ ९३ ॥ जनाःशतायुषःपञ्चभवंतिनभवंतिच ॥ अशीतिकाविपद्यंतेकेचित्सप्ततिकानराः ॥ ९४ ॥ परमायुषंस्थितंषष्टिस्तच्चैवानिश्चितंपुनः ॥ यस्ययावद्भवेदायुर्देहिनांपूर्वकर्मभिः ॥ ९५ ॥ तस्यार्द्धमानुषोरात्रिर्हरतेमृत्युरूपिणी ॥ बालभावेनमोहेनवार्द्धक्येजरयातथा ॥ ९६ ॥ वर्षाणांविंशतिर्यातिधर्मकामार्थवर्जिता ॥ आगंतुकैर्भयैःपुंसांव्याधिशोकैरनेकधा ॥ ९७ ॥ भक्ष्यतेऽर्द्धंचतत्रापियच्छेषंतच्चजीवति ॥ जीवितांतेचमरणंमहाघोरमवाप्नुयात् ॥ ९८ ॥ जायतेजन्[1]मकोटीषुमृतःकर्मवशात्पुनः ॥ देहभेदनयःपुंसांवियोगःकर्मसंक्षयात् ॥ ९९ ॥ मरणंतद्धिनिर्दिष्टंनान्यथापरमार्थतः ॥ महातपःप्रविष्टस्यच्छिद्यमानेषुमर्मसु ॥ १०० ॥ यद्दुःखंमरणेजंतोर्नतस्येहोपमाक्वचित् ॥ हातातमातःकांतेति[2]रुदन्नेवंहिदुःखितः ॥ १०१ ॥ मंडूकइवसर्पेणग्रस्यतेमृत्युनाजनः ॥ बांधवैःसंपरिष्वक्तःप्रियैःसपरिवारितः ॥ १०२ ॥ निःश्वसन्दीर्घमुष्णंचमुखेनपरिशुष्यति ॥ क्रन्दतेचैवखट्वायांपरिवर्तन्मुहुर्मुहुः ॥ १०३ ॥ संमूढःक्षीयतेऽत्यर्थंहस्तपादावितस्ततः ॥ खट्वातोवांछतेभूमिंभूमेःखट्वांपुनर्महीम् ॥१०४॥ विवशस्त्यक्तलज्जश्चमूत्रविष्ठानुलेपितः ॥ याचमानश्चसलिलंशुष्ककंठोष्ठतालुकः ॥१०५॥ चिंतयानश्चवित्तानिकस्यैतानिमृतेमयि ॥ [3]पश्चावटान्खन्यमानःकालपाशेनकार्शितः ॥ १०६ ॥ म्रियतेपश्यतामेवजनानांघुर्घुरस्वनः ॥ जीवस्तृणजलौकेवदेहाद्देहंविशेत्क्रमात् ॥ १०७ ॥ संप्राप्योत्तरकालंहिदेहंत्यजतिपौर्वकम् ॥ मरणात्प्रार्थनादुःखमधिकंह्यविवेकिनः ॥ ॥ १०८ ॥ क्षणिकंमरणादुःखमनंतंप्रार्थनाकृतम् ॥ जगतांपतिरर्थित्वाद्विष्णुर्वामनतांगतः ॥ १०९ ॥ अधिकःकोऽपरस्तस्माद्योनया

१ योनिकोटिषु-इ०पा०। २ क्रंदन्-इ०पा०। ३ मरणात्प्राक्-कर्णनासिकामुखानिहस्तेनचालयतीत्यवटखननापदेशः।

स्यतिलाघवम् ॥ ज्ञातंमयेदमधुनामतोभवतियद्गुरुः ॥ ११० ॥ नपरंप्रार्थयेद्भूयस्तृष्णालाघवकारणम् ॥ आदौदुःखंतथामध्येदुःखमं तेचदारुणम् ॥ १११ ॥ निसर्गात्सर्वभूतानामितिदुःखपरंपरा ॥ वर्तमानान्यतीतानिदुःखान्येतानियानितु ॥ ११२ ॥ नरानभावयं त्यज्ञानविरज्यंतितेनते ॥ अत्याहारान्महद्दुःखमनाहारान्महत्तमम् ॥ ११३ ॥ तुलितंजीवितंकष्टंमन्येऽप्येवंकुतःसुखम् ॥ बुभुक्षासर्वरोगा णांव्याधिःश्रेष्ठतमःस्मृतः ॥ ११४ ॥ सचान्नौषधिलेपेनक्षणमात्रंप्रशाम्यति ॥ क्षुद्व्याधिवेदनातुल्यानिःशेषबलकृंतनी ॥ ११५ ॥ तयाभि भूतोम्रियतेयथान्यैर्व्याधिभिर्नरः ॥ तद्रसोपिहिकामाद्धाजिह्वाग्रेपरिवर्तते ॥ ११६ ॥ तत्क्षणाद्ग्राह्यकालेनकंठंप्राप्यनिवर्तते ॥ इति क्षुद्व्याधितप्तानामन्नमौषधवत्स्मृतम् ॥ नतत्सुखायमन्तव्यंपरमार्थेनपंडितैः ॥ ११७ ॥ मृतोपमोयश्चेक्षेतसर्वकार्यविवर्जितः ॥ तत्रा पिचकुतःसौख्यंतमसाच्छादितात्मनः॥११८॥प्रबोधेऽपिकुतःसौख्यंकार्यैरुपहतात्मनः ॥ कृषिगोरक्षवाणिज्यसेवाध्वादिपरिश्रमैः॥११९॥ प्रातर्मूत्रपुरीषाभ्यांमध्याह्नेतुबुभुक्षया ॥ तृप्ताःकामेनबाध्यन्तेजंतवोऽपिविनिद्रया ॥ १२० ॥ अर्थस्योपार्जनेदुःखमर्जितस्यापिरक्षणे ॥ आयेदुःखंव्ययेदुःखमर्थेभ्यश्चकुतःसुखम् ॥ १२१ ॥ चौरेभ्यःसलिलादग्नेःस्वजनात्पार्थिवादपि ॥ भयमर्थवतांनित्यंमृत्योःप्राणभृता मिव ॥ १२२ ॥ खेयातंपक्षिभिर्मांसंभक्ष्यतेश्वापदैर्भुवि ॥ जलेचभक्ष्यतेमत्स्यैस्तथासर्वत्रवित्तवान् ॥ १२३ ॥ विमोहयंतिसंपत्सुताप यंतिविपत्तिषु ॥ खेदयंत्यर्जनाकालेकदाह्यर्थाःसुखावहाः ॥ १२४ ॥ यथार्थपतिरुद्विग्नोयश्चसर्वार्थनिःस्पृहः ॥ यतश्चार्थपतिर्दुः खीसुखीसर्वार्थनिःस्पृहः ॥ १२५ ॥ शीतेनदुःखंहेमंतेग्रीष्मेतापेनदारुणम् ॥ वर्षासुवातवर्षाभ्यांकालेऽप्येवंकुतःसुखम् ॥ १२६ ॥ विवाहविस्तरेदुःखंतद्गर्भोद्वहनेपुनः ॥ प्रसवेऽपत्यदोषैश्चदुःखंदुःखादिकर्मभिः ॥ १२७ ॥ दन्ताक्षिरोगैःपुत्रस्यहाकष्टंकिंकरोम्य हम् ॥ गावोनष्टाःकृषिर्भग्नावृषाःक्वापिपलायिताः ॥ १२८ ॥ अमीप्राघूर्णकाःप्राप्ताभक्तच्छेदेचमेगृहे ॥ बालापत्याचमेभार्या कःकरिष्यतिरंधनम् ॥ १२९ ॥ प्रदानकालेकन्यायाःकीदृशश्चवरोभवेत् ॥ इतिचिन्ताभिभूतानांकुतःसौख्यंकुटुंबिनाम् ॥ १३० ॥

१ कथम्–इ०पा० ।

कुटुंबचिंताकुलितस्यपुंसः श्रुतंचशीलंचगुणाश्चसर्वे ॥ अपक्ककुंभेनिहिताइवापःप्रयांतिदेहेनसमंविनाशम् ॥ १३१ ॥ राज्येचसुम
हदुःखंसंधिविग्रहचिंतया ॥ पुत्रादपिभयंयत्रतत्रसौख्यंहिकीदृशम् ॥ १३२ ॥ स्वजातीयाद्भयंप्रायःसर्वेषामेवदेहिनाम् ॥
एकद्रव्याभिलाषित्वाच्छुनामिवपरस्परम् ॥ १३३ ॥ नाप्रधृष्यबलःकश्चिन्नृपःख्यातोस्तिभूतले ॥ निखिलंयस्तिरस्कृत्यसुखं
तिष्ठतिनिर्भयः ॥ १३४ ॥ आजन्मनःप्रभृतिदुःखमयंशरीरंकर्मात्मकंतवमयाकथितंनरेन्द्र ॥ दानोपवासनियमैश्चकृतैस्तदेवस
र्वोपभोगसुखभाग्भवतीहपुंसाम् ॥ १३५ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेसंसारदोषाख्यापनंनामच
तुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥ छ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अधोधःपतनंपुंसामधःकर्मप्रकीर्तितम् ॥ नरकार्णवघोरेषुयातनापाप
मुच्यते ॥ १ ॥ अधर्मभेदाविज्ञेयाश्चित्तवृत्तिप्रभेदतः ॥ स्थूलाःसूक्ष्माःसुसूक्ष्माश्चकोटिभेदैरनेकधा ॥ २ ॥ तत्रयेपापानिच
याःस्थूलानरकहेतवः ॥ तेसमासेनकथ्यंतेमनोवाक्कायसाधनाः ॥ ३ ॥ परस्त्रीष्वथसंकल्पश्चेतसानिष्टचिंतनम् ॥ अकार्याभिनिवेशश्च
चतुर्धाकर्ममानसम् ॥ ४ ॥ अनिबद्धप्रलापित्वमसत्यंचाप्रियंचयत् ॥ परापवादपैशुन्यंचतुर्धाकर्मवाचिकम् ॥ ५ ॥ अभक्ष्यभक्षणं
हिंसामिथ्याकामस्यसेवनम् ॥ परस्वानामुपादानंचतुर्द्धाकर्मकायिकम् ॥ ६ ॥ इत्येतद्द्वादशविधंकर्मप्रोक्तंससाधनम् ॥ तेषांभेदंपुन
र्वच्मियेषांफलमनंतकम् ॥ ७ ॥ येद्विषंतिमहादेवंसंसारार्णवतारणम् ॥ समस्तपातकोपेतास्तेयान्तिनरकाग्निषु ॥ ८ ॥ ब्रह्मघ्नश्चसुराप
श्चस्तेयीचगुरुतल्पगः ॥ महापातकिनश्चैतेतत्संसर्गीचपंचमः ॥ ९ ॥ क्रोधाद्द्वेषाद्भयाल्लोभाद्ब्राह्मणंविशसंतिये ॥ प्राणांतिकोमहादो
षोब्रह्मघ्नास्तेप्रकीर्तिताः ॥ १० ॥ ब्राह्मणंचसमाहूययाचमानमकिंचनम् ॥ पश्चान्नास्तीतितंब्रूयात्सचैवंब्रह्महास्मृतः ॥ ११ ॥ यस्तु
विद्याभिमानेननिस्तेजयतिवैद्विजान् ॥ उदासीनःसभामध्येब्रह्महासोऽपिकीर्तितः ॥ १२ ॥ मिथ्यागुणैःस्वमात्मानंनयत्युत्कर्षणंबलात्॥
गुरूणांचविरुद्धोयःसचैवब्रह्महास्मृतः ॥१३॥ क्षुत्तृट्संतप्तदेहानांद्विजानांभोक्तुमिच्छताम् ॥ यःसमाचरतेविघ्नंतमाहुर्ब्रह्मघातकम्॥१४॥ ॥८॥

१ सर्वोपभोगसुभगम्–इ०पा० । २ सदाविष्णुम्–इ०पा० ।

पिशुनःसर्वलोकानांछिद्रान्वेषणतत्परः ॥ उद्वेगजननःक्रूरःसचैवंब्रह्महास्मृतः ॥ १५ ॥ गवांतृष्णाभिभूतानांजलार्थमुपसर्पताम् ॥
यःसमाचरतेविघ्नंसचैवब्रह्महास्मृतः ॥ १६ ॥ परदोषमवज्ञायनृपकर्णेकरोतियः ॥ पापीयान्पिशुनःक्षुद्रःसचैवब्रह्महास्मृतः ॥ १७ ॥
देवद्विजगवांभूमिंपूर्वमुक्तांहरेत्तुयः ॥ प्रनष्टामपिकालेनतमाहुर्ब्रह्मघातकम् ॥ १८ ॥ द्विजवित्तापहरणेन्यायतःसमुपार्जिते ॥ ब्रह्महत्या
सम[1]ंज्ञेयंपातकंनात्रसंशयः ॥ १९ ॥ अग्निहोत्रपरित्यागोयस्तुयाज्ञिककर्मणाम् ॥ मातापितृपरित्यागःकूटसाक्ष्यंसुहृद्वधः ॥ २० ॥ गवां
मार्गेवनेचाग्निंपुरेग्रामेचदीपयेत् ॥ इतिपापानिघोराणिसुरापानसमानितु ॥ २१ ॥ हीनस्वहरणेचापिनरस्त्रीगजवाजिनाम् ॥ गोभूरजतर
त्नानामौषधीनांरजस्यच ॥ २२ ॥ चं[2]देनागरुकर्पूरकस्तूरीखंडवाससाम् ॥ हस्तन्यस्यापहरणंरुक्मस्तेयसमंस्मृतम् ॥ २३ ॥ कन्यानां
वरयोग्यानामदानंसदृशेवरे ॥ पुत्रमित्रकलत्रेषुगमनंभगिनीषुच ॥ २४ ॥ कुमारीसाहसंघोरमन्त्यजस्त्रीनिषेवणम् ॥ अवर्णायाश्चगमनंगु
रुतल्पसमंस्मृतम् ॥ २५ ॥ महापातकतुल्यानिपापान्युक्तानियानितु ॥ तानिपातकसंज्ञानितद्धदाम्युपपातकम् ॥ २६ ॥ द्विजार्थं
चप्रतिज्ञायनप्रयच्छतियःपुनः ॥ तस्मान्नरपतेविघ्नतुल्यंतदुपपातकम् ॥ २७ ॥ द्विजद्रव्यापहरणंमर्यादायाव्यतिक्रमः ॥ अति
कोपश्चमानश्चदांभिकत्वंकृतघ्नता ॥ २८ ॥ अत्यंतविषयासक्तिःकार्पण्यंश्रेष्ठमत्सरः ॥ परदारापहरणंसाध्वीकन्याविदूषणम् ॥
॥ २९ ॥ परिवित्तिःपरीवेत्तायययाचपरिविद्यते ॥ तयोर्दानंचकन्यायास्तयोरेवचयाजनम् ॥ ३० ॥ पुत्रमित्रकलत्राणामभावे
स्वामिनस्तथा ॥ शिष्टानांचैवसंन्यासःसहजानांतपस्विनाम् ॥ ३१ ॥ भंगश्चधर्मकृत्यानांसहायानांविनाशनम् ॥ पीडामा
श्रमसंस्थानामाचरेत्त्वल्पिकामपि ॥ ३२ ॥ स्वभृत्यपरिवर्गस्यपशुधान्यधनस्यच ॥ कुप्यधान्यपशुस्तेयमयाच्यानांचयाचनम् ॥
॥ ३३ ॥ गवांक्षत्रियवेश्यानांस्त्रीशूद्राणांविशेषतः ॥ यज्ञारामतडागानांदारापत्यस्यविक्रयः ॥ तीर्थयात्रोपवासानांव्रतायतनकर्मणाम् ॥
॥ ३४ ॥ स्त्रीधनान्युपजीवंतिस्त्रीभिरत्यंतनिर्जिताः ॥ अरक्षणंचनारीणांमद्यपस्त्रीनिषेवणम् ॥ ३५ ॥ ऋणानामप्रदानंचधान्यवृद्ध्युपजीवि

१ पापं हरणे-इ०पा० । २ चंदनागुरुकर्पूरकस्तूरीपट्टवाससाम्-इ०पा० ।

पु० नाम् ॥ निंदिताच्चधनादानमपण्यानांचविक्रयः ॥ ३६ ॥ विषमारणमंत्राणांप्रयोगोमूलकर्मणाम् ॥ उच्चाटनाविचारश्चगराविद्वेषणाक्रिया ॥ उ०प०
॥ ॥ ३७ ॥ जिह्वासमुपभोगार्थंयस्यारम्भःस्वकर्मसु ॥ मूल्येनाध्यापयेद्यश्चमूल्येनाधीयतेचयः ॥ ३८ ॥ व्रात्यताव्रतसंत्यागःसर्वाहारनिषेव अ० ५
णम् ॥ असद्दाराभिगमनंशुष्कतर्कावलंबनम् ॥ ३९ ॥ देवाग्निसाधुसाध्वीनांनिंदागोब्राह्मणस्यच ॥ प्रत्यक्षंवापरोक्षंवाराज्ञांमंडलिकामपि
॥ ४० ॥ दुःशीलानास्तिकाःपापाःसर्वशून्यस्यवादिनः ॥ पर्वकालेदिवाचैववियोनौपशुयोनिषु ॥ ४१ ॥ रजस्वलानांयोनौचमैथुनंचसमा
चरेत् ॥ स्त्रीपुत्रमित्रसंप्रीतेर्ग्रासान्नच्छेदकाश्चये ॥ ४२ ॥ जनस्याप्रियवक्तारोधूर्ताःसमयभेदिनः ॥ भेत्तातडागचक्राणांसंक्रमाणांरथ
स्यच ॥ ४३ ॥ एकपंक्तिस्थितानांचपाकभेदंकरोतियः ॥ इत्येतैस्तेनराःपापैरुपपातकिनःस्मृताः ॥ ४४ ॥ युक्तास्तदूनकैःक्षुद्रैःपापैःपाप
तराःस्मृताः ॥ येगोब्राह्मणकन्यानांस्वामिमित्रतपस्विनाम् ॥ ४५ ॥ अंतरंयांतिकार्येषुतेनरानारकाःस्मृताः ॥ परश्रि[1]यायेतप्यंतेयेपरद्र
व्यसूचकाः ॥ ४६ ॥ परव्यापारनिरताःपरस्त्रीनरदूषकाः ॥ द्विजायदुःखंयःकु[2]र्यात्प्रकारैर्बहुभिःसदा ॥ ४७ ॥ सेवतेयोद्विजःशूद्रांसुरां
जि[3]घ्रतिकामतः ॥ येपानाभिरताःक्रूरायेचहिंसाप्रि[4]यानराः ॥ ४८ ॥ वि[5]त्तार्थंयेचकुर्वंतिदानयज्ञादिकांक्रियाम् ॥ गोष्ठाग्निजलरथ्यासु
तरुच्छायामठेषुच ॥ ४९ ॥ त्यजंत्यमेध्यंपुरुषाआरामायतनेषुच ॥ मद्यपानरतानित्यंगानवाद्यरतानराः ॥ ५० ॥ केलीकलाभुजंगाश्चरं
ध्रान्वेषणतत्पराः ॥ वंशेषुकाशिकाष्ठैश्चशुभैःशंकुभिरेववा ॥ ५१ ॥ येमार्गान्समुपघ्नंतिपरस्त्रीराहरंतिच ॥ कूटशासनहर्तारःकूटकर्मक्रि
यारताः ॥ ५२ ॥ कूटयुद्धाश्चशस्त्रेणकूटसंव्यवहारिणः ॥ धनुषांशल्यशस्त्राणांयःकर्तायश्चविक्रयी ॥ ५३ ॥ निर्दयोऽतीवभृत्येषुपशूनां
दमकश्चयः ॥ मिथ्याप्रवदतोवाक्यमाकर्णयतियःशनैः॥५४॥स्वामिमित्रगुरुद्रोहीमायावीचपलःशठः ॥ येभार्यापुत्रमित्राणिबालवृद्धकृशा
तुरान् ॥ ५५ ॥ भृत्यानातिथिबंधूंश्चबाधयंतिबुभुक्षया ॥ यःस्वयंमिष्टमश्नातिविप्रायान्यत्प्रयच्छति ॥ ५६ ॥ वृथापाकःसविज्ञेयो ॥ ९
ब्रह्मवादिषुगर्हितः ॥ नियमान्स्वय[6]मादाययेत्यजंत्याजितेंद्रियाः ॥५७॥ प्रव्रज्यावासिनोयेचरहस्यानांचभेदकाः ॥ ताडयंतिचवेगाद्येशपं

१ परस्त्रिया ये हृष्यन्ते–इ० पा० २ दद्यात्–इ०पा० । ३ चाघ्राति–इ०पा० । ४ हिंसापराः–इ०पा० । ५ पंक्त्यर्थम्–इ०पा० । ६ व्रतम्–इ०पा० ।

तिचमुहुर्मुहुः ॥ ५८ ॥ दुर्बलांश्चनपुष्णंतिपुनस्तान्वाहयंतिच ॥ पीडयंत्यतिभारेणसक्षतान्वाहयंतिच ॥ ५९ ॥ सार्द्धयामादुपरितः
संयुक्तेषुचभुंजते ॥ येभग्नक्षतरोगार्तान्स्वगोरूपान्बुभुक्षया ॥ ६० ॥ नपालयंतियत्नेनतेगोघ्नानारकानराः ॥ वृषाणांवृषणान्येवपापि
ष्ठागालयंतिये ॥ ६१ ॥ वाहयंतिचगांवेध्यांतेमहानारकाःस्मृताः ॥ आश्रमंसमनुप्राप्तंक्षुत्तृष्णाश्रमपीडितम् ॥ ६२ ॥ येऽतिथिंनाभिमन्यं
तेतेवैनिरयगामिनः ॥ अनाथंविकलंदीनंबालंवृद्धंकृशातुरम् ॥ ६३ ॥ नानुकंपंतियेमूढास्तेयान्तिनिरयार्णवम् ॥ अजाविकोमाहिषि
कःसामुद्रोवृषलीपतिः॥६४॥शूद्रविट्क्षत्रवृत्तिश्चनारकीस्याद्द्विजाधमः ॥ शिल्पिनःकारुकावैद्याहेमकारानटाद्विजाः ॥ ६५ ॥ कृतकौक्षेय
संयुक्तास्तथान्येनारकाःस्मृताः ॥ यश्चोदितमतिक्रम्यस्वेच्छयावाहरेत्करम् ॥ ६६ ॥ नरकेतुसपच्येतयश्चदंडरुचिर्भवेत् ॥ उत्कोच
कैरधिकृतैस्तस्करैश्चप्रपीडयते ॥ ६७ ॥ यस्यराज्ञःप्रजारुष्टापच्यतेनरकेषुसः ॥ येद्विजाःप्रतिगृह्णंतिनृपस्यान्यायवर्तिनः ॥ ६८ ॥
प्रयांतितेपिघोराणिनरकाणिनसंशयः ॥ पारदारिकचौराणांयत्पापंपार्थिवस्यतत् ॥ ६९ ॥ भवेदरक्षतस्तस्माद्धोरस्तस्यप्रतिग्रहः ॥
अचौरंचौरवत्पश्येच्चौरंवाऽचौररूपवत् ॥ ७० ॥ अविचार्यनृपस्तस्माद्घातयन्नरकंव्रजेत् ॥ घृततैलान्नपानानिमधुमांससुरासवम् ॥ ७१ ॥
गुडेक्षुक्षारशाकानिदधिमूलफलानिच ॥ तृणंकाष्ठंपुष्पपत्रमौषधंकांस्यभाजनम् ॥ ७२ ॥ उपानच्छत्रशकटमासनंशयनांबरम् ॥ ताम्रं
सीसंत्रपुंकाचंशंखाद्यंचजलोद्भवम् ॥ ७३ ॥ वार्क्षंवावैणवाद्यंवागृहेषूपस्कराणिच ॥ ऊर्णाकार्पासकौशेयभंगपट्टोद्भवानिच ॥ ७४ ॥
स्थूलसूक्ष्माणिवस्त्राणियेचलोभाद्धरंतिच ॥ एवमादीनिचान्यानिद्रव्याणिविविधानिच ॥ ७५ ॥ नरकाणिध्रुवंयांतिनरावानात्रसंशयः ॥
यद्वातद्वापरद्रव्यमपिसर्षपमात्रकम् ॥ ७६ ॥ अपहृत्यनरोयातिनरकंनात्रसंशयः ॥ एवमाद्यैर्नरःपापैरुत्क्रांतेःसमनंतरम् ॥ ७७ ॥ शरी
रंयातनार्थायपूर्वाकारमवाप्नुयात् ॥ यमलोकंव्रजेत्तेनशरीरेणयमाज्ञया ॥ ७८ ॥ यमदूतैर्महाघोरैर्नीयमानाःसुदुःखिताः ॥ तिर्यङ्मानुष
देहानामधर्मनिरतात्मनाम् ॥ ७९ ॥ धर्मराजःस्मृतःशास्तासुघोरैर्विविधैर्वधैः ॥ विनयाचारयुक्तानांप्रमादात्स्खलितात्मनाम् ॥ ८० ॥

---

१ सामिद्धः–इ० पा० । २ व्रजन्ति–इ० पा० ।

प्रायश्चित्तैर्गुरुःशास्तानचतैर्दृश्यतेयमः ॥ पारदारिकचौराणामन्यायव्यवहारिणाम् ॥ ८१ ॥ नृपतिःशासकस्तेषांप्रच्छन्नानांचधर्मराट् ॥
तस्मात्कृतस्यपापस्यप्रायश्चित्तंसमाचरेत् ॥ ८२ ॥ नाभुक्तस्यान्यथानाशःकल्पकोटिशतैरपि ॥ यःकरोतिस्वयंकर्मकारयेद्वा
पिमोदयेत् ॥ ८३ ॥ कायेनमनसावाचातस्यचाधोगतिःफलम् ॥ इतिसंक्षेपतःप्रोक्ताःपापभेदाःससाधनाः ॥ ८४ ॥ कथ्यंतेगतय
श्चित्रानराणांपापकर्मणाम् ॥ ८५ ॥ वाक्कायचित्तजनितैर्बहुभेदभिन्नैःकृत्यैःशुभाशुभफलोदयहेतुभूतैः ॥ भास्वत्सुरेशभुवनंनरकाननेका
न्संप्राप्नुवंतिमनुजामनुजेंद्रचन्द्र ॥ ८६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिपापभेदख्यापनोनामपञ्चमोऽध्यायः ॥ ५ ॥ ॥ छ ॥
॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अथपापैरिमैर्यांतियमलोकंचतुर्विधैः ॥ संत्रासजननंघोरंविवशाःसर्वदेहिनः ॥ १ ॥ गर्भस्थैर्जायमानैश्चबालैस्तरुण
मध्यमैः ॥ पुंस्त्रीनपुंसकैर्वृद्धैर्ज्ञातव्यंसर्वजंतुभिः[1] ॥ २ ॥ शुभाशुभफलंतत्रदेहिनांप्रविचार्यते ॥ चित्रगुप्तादिभिःसभ्यैर्मध्यस्थैःसर्वदर्शिभिः॥
॥ ३ ॥ नतेऽत्रप्राणिनःसंतियेनयांतियमक्षयम्[2] ॥ अवश्यंहिकृतंकर्मभोक्तव्यंतद्विधारितम् ॥ ४ ॥ तत्रयेशुभकर्माणःसौम्यचित्तादयान्वि
ताः ॥ तेनरायांतिसौम्येनपथायमनिकेतनम् ॥५॥ यःप्रदद्याद्द्विजेन्द्राणामुपानत्काष्ठपादुकाम् ॥ सवराश्वेनमहतासुखंयातियमालयम् ॥
॥ ६ ॥ छत्रदानेनगच्छंतियथाछत्रेणदेहिनः ॥ दिव्यवस्त्रपरिधानायांतिवस्त्रप्रदायिनः ॥ ७ ॥ शिबिकाश्वप्रदानेनततस्तेनसुखंव्रजेत् ॥
शय्यासनप्रदानेनसुखंयांतियमाश्रयम् ॥ ८ ॥ आरामकर्ताछायासुशीतलासुसुखंव्रजेत् ॥ यांतिपुष्पकयानेनपुष्पारामप्रदायिनः ॥ ९ ॥
देवायतनकर्ताचयतिनामाश्रमस्यच ॥ अनाथमंडपानांचक्रीडन्यातिगृहोत्तमैः ॥ १० ॥ देवाग्निगुरुविप्राणांमातापित्रोश्चपूजकाः ॥ पूज्य
मानानरायांतिकामिकेनपथासुखम् ॥ ११ ॥ द्योतयंतोदिशःसर्वायांतिदीपप्रदायिनः ॥ प्रतिश्रयप्रदानेनसुखंयांतिगृहंस्वयम् ॥ १२ ॥
सर्वकामसमृद्धेनपथागच्छंतिगोप्रदाः ॥ येनपापानिकुर्वंतितेतृप्तायांतिनान्यथा ॥ १३ ॥ आर्तौषधप्रदातारः[3]सुखंयांतिनिराकुलाः ॥ विश्रा
म्यमाणागच्छंतिगुरुशुश्रूषणेरताः ॥१४॥ पादशौचप्रदानेनशीतलेनपथाव्रजेत्॥पादाभ्यंगंचयःकुर्यादश्वपृष्ठेनसव्रजेत्॥१५॥हेमरत्नप्रदाने ॥१०

१ सर्वजंतवः–इ० पा० । २ यमक्षयं यमगृहमित्यर्थः । ३ अग्र्यौषधप्रदातारः–इ० पा० ।

नयातिदुर्गाणिनिस्तरन् ॥ यानवाहनदानेननरयानेनगच्छति ॥१६॥ सर्वकामसमृद्धात्माभूमिदानेनगच्छाति ॥ अन्नपानप्रदानेनपिबन्खादं
श्चगच्छाति ॥१७॥ इत्येवमादिभिर्दानैःसुखंयांतियमक्षयम्[1] ॥ स्वर्गेपिविपुलान्भोगान्[2]प्राप्नुवंतिनरोत्तम॥१८॥सर्वेषामेवदानानामन्नदानंपरंस्मृ
तम्॥सद्यःप्रीतिकरंदिव्यंबलबुद्धिविवर्द्धनम् ॥१९॥ त्रयाणामपिलोकानांजीवितं[3]ह्युदकंस्मृतम् ॥ पवित्रममृतंदिव्यंशुद्धंसर्वरसायनम्॥२०॥
अन्नंपानंचगोवस्त्रभूशय्याछत्रमासनम् ॥ परलोकेप्रशस्तानिदानान्यष्टौविशेषतः॥२१॥ अन्नदानंविशेषेणधर्मराजपुरेनराः ॥ यस्माद्यांतिसुखे
नैवतस्माद्धर्मं[4]समाचरेत् ॥२२॥ येपुनःक्रूरकर्माणःपापादानविवर्जिताः ॥ तेघोरेणपथायांतिदक्षिणेनयमालयम् ॥२३॥षडशीतिसहस्त्राणियो
जनानामतीत्ययत् ॥ वैवस्वतपुरंज्ञेयंनानारूपव्यवस्थितम् ॥ २४ ॥ समीपस्थमिवाभातिनराणां[5]शुभकर्मणाम् ॥ पापानामतिदूर
स्थपथारौद्रेणगच्छताम् ॥ २५ ॥ तीव्रकंटकयुक्तेनशर्करानिचितेनच ॥ क्षुरधारानिभैस्तीव्रैःपाषाणैर्निचितेनच ॥ २६ ॥ क्वचि
त्पंकेनमहतादुरुत्तारैश्चखातकैः ॥ लोहसूचीनिर्भेदै[6]र्भिःसंछन्नेनपथाक्वचित् ॥ २७ ॥ तटप्रपातविष्टंभैःपर्वतैर्वृक्षसंकुलैः ॥ प्रतप्तां
गारयुक्तेनयांतिमार्गेणदुःखिताः ॥ २८ ॥ क्वचिद्विषमगर्ताभिःक्वचिल्लोष्ठैःसुपिच्छलैः ॥ प्रतप्तवालुकाभिश्चतथातीक्ष्णैश्चशंकुभिः ॥
॥ २९ ॥ अनेकतापैर्विततैर्व्याप्तंवंशवनंक्वचित् ॥ क्वचिद्वालुकयाव्याप्तंकष्टेनैवप्रवेशनम् ॥ ३० ॥ क्वचिद्[7]उष्णांबुनाव्याप्तंक्वचिच्च
करिषाग्निना ॥ क्वचित्सिंहैर्वृकैर्व्याप्तंदंशैःकीटैश्चदारुणैः ॥ ३१ ॥ क्वचिन्महाजलौकाभिःक्वचिच्चाजगरैःपुनः ॥ मक्षिकाभिश्चरौद्राभिः
क्वचित्सर्पैर्विषोल्बणैः ॥ ३२ ॥ मत्तमातंगयूथैश्चबलोन्मत्तैःप्रमाथिभिः ॥ पंथानमुल्लिखद्भिश्चतीक्ष्णशृंगैर्महावृषैः ॥ ३३ ॥ महाविषाणै
र्महिषैरुष्ट्रैर्मत्तैश्चखादकैः ॥ [8]डाकिनीभिश्चरौद्राभिर्विकरालैश्चराक्षसैः ॥ ३४ ॥ व्याधिभिश्चमहाघोरैःपीडयमानाव्रजंतिच ॥ म
हाधूलीविमिश्रेणमहाचण्डेनवायुना ॥ ३५ ॥ महापाषाणवर्षेणहन्यमानानिराश्रयाः ॥ क्वचिद्[9]विद्युत्प्रपातेनदार्यमाणाव्रजंतिच ॥ ३६ ॥

१ यमालयम्-इ० पा० । २ प्राप्नोतिविविधान्नरः-इ० पा० । ३ कथितं पयः-इ० पा० । ४ सुखं चरेत्-इ० पा० । ५ गुरुकर्मणाम्-इ० पा० । ६ लोह सूचीभिरत्यंतम्-इ० पा० । ७ दुष्टांबुना-इ० पा० । ८ शाकिनीभिः-इ० पा० । ९ विद्युत्प्रतापेन दह्यमानाः-इ० पा० ।

महताबाणवर्षैणविध्यमानाश्चसर्वशः ॥ पतद्भिर्वज्रसंघातैरुल्कापातैश्चदारुणैः ॥ ३७ ॥ प्रतप्तांगारवर्षैणदह्यमानाव्रजंतिच ॥ तं तेनपांशुवर्षैणपूर्यमाणारुदंतिच ॥ ३८ ॥ महामेघरवैर्घोरैर्वित्रास्यंतेमुहुर्मुहुः ॥ निशितायुधवर्षैणचूर्यमाणानरैर्वृताः ॥ ३९ ॥ महाक्षाराम्बुधाराभिःसिच्यमानाद्रवंतिच ॥ महाशीतेनमरुतातीक्ष्णेनपरुषेणच ॥ ४० ॥ समंतात्पीड्[2]यमानास्तेशुष्यंतेसंकुचंतिच ॥ इत्थंमार्गेणरौद्रेणपाथैर्विरहितेनच ॥४१॥निरालंबेनदुर्गेणनिर्जलेनसमंततः॥ अविश्रामेणमहतानिर्गतापाश्रयेणच॥४२॥तमोरूपेणकष्टेनसर्व दुःखाश्रयेणच॥नीयंतेदेहिनःसर्वेयेमूढाः[3]पापकर्मिणः॥४३॥यमदूतैर्महाघोरैस्तदाज्ञाकारिभिर्बलात्॥ एकाकिनःपराधीनामित्रबंधुविवर्जिताः ॥४४॥शोचंतःस्वानिकर्माणिरुदंतश्च[8]मुहुर्मुहुः ॥ प्रेतभूताविवस्त्राश्चशुष्ककण्ठोष्ठतालुकाः ॥ ४५ ॥ कृशाङ्गाभीतभीताश्चदह्यमानाः[4]क्षुधाग्निना॥बद्धाःशृंखलयाकेचिदुत्तानाःपादयोर्नराः ॥ ४६ ॥ आकृष्यंते[5]घृष्यमाणायमदूतैर्बलोत्कटैः ॥ पुनश्चाधोमुखाश्चान्येघृष्यमाणाःसुदुःखिताः ॥ ४७ ॥ केशपाशनिबद्धाश्च[6]कृष्यंतेरज्जुभिर्नराः ॥ ललाटेचांकुशैस्तीक्ष्णैर्भिन्नाःकृष्यंतिदेहिनः ॥ ४८॥ उत्तानारटमानाश्चक्वचि दंगारवर्त्मना ॥ पश्चाद्बाहुसबद्धाश्चजठरेचप्रपीडिताः ॥ ४९ ॥ पूरिताःशृंखलाभिश्चहस्तयोश्चप्रकीलिताः ॥ ग्रीवायामर्द्धचन्द्रेणाक्षिप्य माणाइतस्ततः ॥ ५० ॥ शिश्नेचवृषणेबद्धानीयंतेचमरज्जुना ॥ विभिन्नाउदरेचान्येतप्तशृंखलयानराः ॥ ५१ ॥ कृष्यंतेकर्णयोश्चान्ये भिन्नाश्चचिबुकोपरि ॥ छिन्नाग्रपादहस्ताश्चछिन्नकर्णोष्ठनासिकाः ॥ ५२ ॥ संछिन्नशिश्नवृषणाश्छिन्नभिन्नांगसंधयः ॥ प्रतुद्यमानाःकुंतैश्चसायकैश्चततस्ततः ॥ ५३ ॥ भिद्यमानाःप्रधावंतिक्रन्दमानानिराश्रयाः ॥ मुद्गरैर्लोहदण्डैश्चहन्यमानामुहुर्मुहुः ॥ ५४ ॥ कशैश्चाविविधैर्घोरैर्ज्वलिताग्निसमप्रभैः ॥ भिंडिपालैर्विभिद्यंतेस्रवंतःपूयशोणितम् ॥ ५५ ॥ मांसिक्षताश्चकृमिभिर्नीयंतेविवशानराः ॥ याचमानाश्चसलिलमन्नंचापिबुभुक्षिताः ॥ ५६ ॥ छायांप्रार्थयमानाश्चशीतार्तार्बहुवायुना ॥ दानहीनाःप्रयांत्येवयावंतोविमुखानराः ॥ ५७ ॥

१ महता–इ० पा०। २ म्रियमाणास्ते–इ०पा०। ३ पापकारिणः–इ० पा०। ४ क्रुधाग्निना–इ०पा०। ५ कृष्यमाणाः–इ०पा०। ६ केशपाशनिबद्धांश्च तान्याम्याः कर्षयंति च–इ०पा०। ७ प्रपीडिताः–इ०पा०। ८ च पुनःपुनः–इ०पा०।

गृहीतदानपाथेयाः सुखंयांतियमालयम् ॥ एवंयथातिकष्टेनप्राप्तायमपुरंतदा ॥ ५८ ॥ प्रज्ञापितास्तदादूतैर्निवेश्यंतेयमाग्रतः ॥ तत्रयं
शुभकर्माणस्तांश्चसंमानयेद्यमः ॥ ५९ ॥ स्वागतासनदानेनपाद्यार्घ्येणप्रियेणच ॥ धन्यायूयंमहात्मानआत्मनोहितकारिणः ॥ ६० ॥
येनदिव्यसुखार्थायभवद्भिःसुकृतंकृतम् ॥ इदंविमानमारुह्यदिव्यस्त्रीभोगभूषितम् ॥ ६१ ॥ स्वर्गंगच्छध्वमतुलंसर्वकामसमन्वितम् ॥ ततो
भुक्त्वामहाभोगानंतेपुण्यस्यसंक्षयात् ॥ ६२ ॥ यत्किञ्चिदल्पमशुभंपुनस्तादिहभोक्ष्यथ ॥ तेचापिधर्मराजानंनराःपुण्यानुभावतः॥६३॥
पश्यंतिसौम्यवदनंपितृभूतमिवात्मनः॥ येपुनःपापकर्माणस्तेपश्यंतिभयानकम् ॥ ६४ ॥ पापाविशुद्धनयनाविपरीतात्मबुद्धयः ॥ दंष्ट्राक
रालवदनंभ्रुकुटीकुटिलेक्षणम् ॥ ६५ ॥ ऊर्ध्वकेशंमहाश्मश्रुंप्रस्फुरदधरोत्तरम् ॥ अष्टादशभुजंक्रुद्धंनीलांजनचयोपमम् ॥ ६६ ॥
सर्वायुधोद्यतकरंब्रह्मदंडेनतर्जकम् ॥ महामाहिषमारूढंदीप्ताग्निसमलोचनम् ॥ ६७ ॥ रक्तमाल्याम्बरधरंमहामेरुमिवोच्छ्रितम् ॥
प्रलयांबुदनिर्घोषंपिबंतमिवसागरम् ॥ ६८ ॥ ग्रसंतमिवलोकानामुद्गिरंतमिवानलम्[1] ॥ मृत्युश्चतत्समीपस्थःकालानलसमप्रभः ॥ ६९ ॥
कालश्चांजनसंकाशःकृतांतश्चभयानकः ॥ मारीचोग्रामहामारीकालरात्रिःसुदारुणा ॥ ७० ॥ विविधाव्याधयःकष्टानानारूपभयावहाः ॥
शक्तिशूलांकुशधराःपाशचक्रासिधारिणः ॥७१॥ वज्रदण्डधरारौद्राःक्षुद्रतूणीधनुर्द्धराः ॥ असंख्यातामहावीर्याःक्रूराश्चाञ्जनसंप्रभाः॥७२॥
सर्वायुधोद्यतकरायमदूताभयानकाः ॥ अनेनपरिवारेणमहाघोरेणसंवृतम् ॥ ७३ ॥ यमंपश्यंतिपापिष्ठाश्चित्रगुप्तंचभीषणम् ॥
निर्भर्त्सयंतंचात्यन्तंयमंसदुपकारिणम् ॥ ७४ ॥ चित्रगुप्तश्चभगवान्धर्मवाक्यैःप्रबोधयन् ॥ भोभोदुष्कृतकर्माणःपरद्रव्यापहारिणः॥७५॥
गर्विताःरूपवीर्येणपरदारविमर्दकाः॥ यत्स्वयंक्रियतेकर्मतत्स्वयंभुज्यतेपुनः ॥ ७६ ॥ तत्किमात्मोपघातार्थंभवद्भिर्दुष्कृतंकृतम् ॥ इदानीं
किंप्रतप्यध्वंपीड्यमानाःस्वकर्मभिः॥७७॥भुंजध्वंस्वानिकर्माणिनात्रदोषोऽस्तिकस्यचित्॥एतेचपृथिवीपालाःसंप्राप्तामत्समीपतः ॥ ७८ ॥
स्वकीयैःकर्मभिर्घोरैर्दुःप्रज्ञाबलगर्विताः ॥ भोभोनृपादुराचाराःप्रजाविध्वंसकारिणः ॥७९॥ अल्पकालस्यराज्यस्यकृतेकिंदुष्कृतंकृतम् ॥

१ अश्नंतमिव त्रैलोक्यम्-इ०पा०।

राज्यलोभेनमोहाद्वाबलादन्यायतःप्रजाः ॥ ८० ॥ यत्पीडिताःफलंतस्यभुंजध्वमधुनानृपाः ॥ कृतंराज्यंकलत्रंचयदर्थमशुभंकृतम् ॥८१॥
तत्सर्वंसंपरित्यज्ययूयमेकाकिनःस्थिताः ॥ पश्यामतद्बलंतु[1]भ्यंयेनविध्वंसिताःप्रजाः ॥ ८२ ॥ यमदूतैस्ताड्यमानाअधुनाकीदृशंभवेत् ॥
एवंबहुविधैर्वाक्यैरुपालब्धायमेनते ॥ ८३ ॥ शोचंतःस्वानिकर्माणितूष्णींतिष्ठंतिपार्थिव ॥ इतिधर्मंसमादिश्यनृपाणांधर्मराट्पुनः ॥८४॥
तत्पापपंकशुद्ध्यर्थमिदंवचनमब्रवीत् ॥ भोभोश्चण्डमहाचण्डगृहीत्वानृपतीन्नि[2]मान् ॥ ८५ ॥ विशोधयध्वंपा[3]पेभ्यःक्रमेणनरकाग्निषु ॥
ततःशीघ्रंसमुत्थायनृपान्संगृह्यपादयोः ॥ ८६ ॥ भ्रामयित्वातिवेगेनविक्षिप्योर्ध्वंविगृह्यच ॥ सर्वप्राणेनमहतासुतप्तेतुशिलातले ॥ ८७ ॥
आ[5]स्फालयंतितरसावज्रेणेवमहाद्रुमम् ॥ ततःसरक्तस्रोतोभिःस्रवतेजर्जरीकृतः ॥ ८८ ॥ सनिःसंज्ञस्तदादेहीनिश्चेष्टःसंप्रजायते ॥
ततःसवायुनास्पृष्टःशनैरुज्जीवतेपुनः ॥ ८९ ॥ ततःपापविशुद्ध्यर्थंक्षिप्यतेनरकार्णवे ॥ अष्टाविंशतिरेवाधःक्षितेर्नरककोटयः ॥ ९० ॥
सप्तमस्यतलस्यांतेघोरेतमसिसंस्थिताः ॥ रौरवप्रभृतीनांचनरकाणांशतंस्मृतम् ॥ ९१ ॥ चत्वारिंशत्समाधिकंमहानरकमंडलम् ॥
ये[6]षुपापाःप्रपच्यंतेनराःकर्मानुरूपतः ॥ ९२ ॥ यातनाभिर्विचित्राभिराकर्मप्रक्षयाद्भृशम् ॥ आमलप्रक्षयाद्यद्वदग्नौधास्यंतिधातवः ॥ ९३ ॥
तथापापक्षयात्पापाच्छोध्यंतेनरकाग्निषु ॥ सुगाढहस्तयाबाढंतप्तशृंखलयानराः ॥ ९४ ॥ महावृक्षाग्रशाखायांलंबंतेयमकिंकरैः ॥
ततस्तेसर्पयंत्रेणाक्षिप्तादोल्यंतिकिंकरैः ॥ ९५ ॥ दोल्यंतश्चातिवेगेननिःसंज्ञायांतियोजनम् ॥ अंतरिक्षस्थितानांचलोहभारशतंततः ॥
॥ ९६ ॥ पादयोर्बध्यतेतेषांयमदूतैर्महाबलैः ॥ तेनभारेणमहताभृशमातार्दितानराः ॥ ९७ ॥ ध्यायंतिस्वानिकर्माणितूष्णींतिष्ठं
तिविह्वलाः ॥ ज्वालाभिराग्निवर्णाभिर्लोहदंडैःसकंटकैः ॥ ९८ ॥ हन्यंतेकिंकरैर्घोरैःसमंतात्पापकारिणः ॥ ततःक्षारेणदीप्तेनवह्ने
रपिविशेषतः ॥ ९९ ॥ समंततःप्रलिप्यंतेक्षतांगाजर्जरीकृताः ॥ पुनर्विदार्यचांगेषुशिरसःप्रभृतिक्रमात् ॥ १०० ॥ वृंताकवत्प्र

१ तुभ्यं तवेत्यर्थः-षष्ठ्यर्थे चतुर्थी । २ बलात्-इ० पा० । ३ पापिष्ठान्-इ० पा०। ४ प्रगृह्य च-इ० पा०। ५ आस्फोटयन्ति-इ० पा०। ६ एषु-इ० पा० ।
७ बुध्यंते स्वानि कर्माणि कृष्यंते यमकिंकरैः-इ० पा० ।

पच्यंतेतप्ततैलकटाहके ॥ विष्ठापूर्णेततःकूपेकृमीणांनिचयेततः ॥ १०१ ॥ मेदस्त्वक्पूयपूर्णायांवाप्यां[1]क्षिप्यंतितेपुनः ॥ भक्ष्यंते
क्रिमिभिस्तीक्ष्णैर्लोहतुंडैश्चवायसैः ॥ १०२ ॥ श्वभिर्दंशैर्वृकैर्घोरैर्व्याघ्रै[2]रप्यथवानरैः ॥ पच्यंतेमांसवच्चापि[3]प्रदीप्तांगारराशिषु ॥ १०३ ॥
प्रोताःशूलेषुतीक्ष्णेषुनराःपापेनकर्मणा ॥ तिलपिंडैरिवाक्रम्यघोरैःकर्मभिरात्मनः ॥ १०४ ॥ तिलवत्संप्रपीड्यंतेचक्राख्येनर
केतथा ॥ भिद्यंतेचापितल्पेषुलोहभ्राष्ट्रेष्वनेकधा ॥ १०५ ॥ तैलपूर्णकटाहेषुसुतप्तेषुपुनःपुनः ॥ बहुशःपीड्यतेजिह्वायाऽसत्य
प्रियवादिनी ॥ १०६ ॥ संदंशेनसुतप्तेनप्रपीड्यंतेचपादयोः ॥ मिथ्यागमप्रवक्तुश्चाद्रिजिह्वस्यचनिर्गताः ॥ १०७ ॥ जिह्वार्द्धक्रोश
विस्तीर्णाहलैस्तीक्ष्णैश्चबाध्यते ॥ निर्भर्त्सयंतियेक्रूरामातरंपितरंगुरुम् ॥ १०८ ॥ तेषांवक्षउलूकाभिर्मुखमापूर्यसेव्यते ॥ ततः
क्षारेणदीप्तेनताम्रेणतुपुनःपुनः ॥ १०९ ॥ हतेनापूर्यतेऽत्यर्थंतप्ततैलैश्चतन्मुखम् ॥ इतस्ततःपुनर्वक्त्रंभृशमापूर्यहन्यते ॥ ११० ॥
विष्ठाभिःकृमिभिश्चापिसुवर्णहरणैर्नरः ॥ १११ ॥ परिष्वजतिचात्युग्रांप्रदीप्तांलोहशाल्मलिम् ॥ हन्यतेपृष्ठदेशेचपुनस्तीक्ष्णैर्महाघनैः ॥
दंतुरेणातिकूटेनक्रकचेनबलीयसा ॥११२॥ शिरःप्रभृतिपादांतंघोरैःकर्मभिरात्मजैः॥खाद्यंतेस्वं[4]निमांसानिपाय्यतेशोणितंस्वकम् ॥११३॥
अन्नंपानंनदत्तंयैर्मूढैर्नाप्यनुमोदितम्॥इक्षुवत्तेप्रपीड्यंतेजर्जरीकृतमस्तकाः॥११४॥असितालवनेघोरेच्छिद्यंतेखण्डखण्डशः ॥ सूचीभिर्भि
न्नसर्वांगास्तप्तशूलप्ररोपिताः॥११५॥संबाध्यमानाविवशाःक्लिश्यंतेनाम्रियंतिवै॥देहादुत्साद्यमांसानिभिद्यंतेऽस्थी[5]निमुद्गरैः॥११६॥दृष्टिराकृ
ष्यतेतूर्णंयमदूतैर्बलोत्कटैः॥निरस्तास्तेनिरुच्छ्वासास्तिष्ठंतिनरकेध्रुवम्॥११७॥उच्छ्वसंतिसदाश्वासैर्वालुकावदनावृताः॥रौरवेरोदमानाश्चपी
ड्यंतेविविधैःशरैः ॥११८॥ महारौरवपीडाभिर्महतीभिस्तदंतिके॥पदोरास्येगुदेचैवपार्श्वेचोरसिमस्तके ॥११९॥ निखन्यंतेघनैस्तीक्ष्णैः
सुतप्तैर्लोहशंकुभिः॥सुतप्तवालुकायांच[6]प्रलुठ्यंतेपुनःपुनः ॥१२०॥ जतुपंकेभृशंतप्तेक्षिप्त्वाक्रंदंतिविस्तरम्॥तेनतेनैवरूपेणहसंतिपारदारि

---

१ द्रौण्याम्–इ० पा० । २ व्याघ्रैश्च विरुताननैः–इ० पा० । ३ दीप्तांगारप्रदीप्तिषु–इ० पा । ४ ह्रस्वमांसानि–इ०पा० । ५ अशिवमुद्गरैः–इ०पा० ।
६ जल्पंते च–इ०पा० ।

कम्॥१२१॥गाढमालिङ्ग्यचतेनारींज्वलंतींलोहनिर्मिताम्॥पूर्वाकारंचपुरुषंप्रज्वलंतंसमंततः॥१२२॥ दुश्चारिण्यःस्त्रियोगाढमालिंगंतिवदंति[1]
च॥किंप्रधावसिवेगेनतेनमोक्षोऽस्तिसांप्रतम् ॥ १२३ ॥ लंघितस्तेयथाभर्तापापंभुंक्ष्वतथाधुना[2] ॥ लोहकुंभेतथाक्षिप्ताःसविधानैःशनैःशनैः
॥ १२४ ॥ मृद्वग्निनाथपच्यंतेस्वपापैरेवमानवाः ॥ क्वणंत्युदूखलेसास्त्राःप्रक्षिप्यंतेशिलासुच ॥ १२५ ॥ क्षिप्यंतेचांधकूपेषुदश्यंतेभ्रमरै
र्भृशम् ॥ कृमिभिर्भिन्नसर्वांगाःशतशोजर्जरीकृताः॥१२६॥सुतीक्ष्णक्षारकूपेषुक्षिप्यंतेतदनंतरम् ॥ महाज्वालेचनरकेपापाःफूत्कारयंतिच॥
॥१२७॥इतस्ततश्चधावंतिदह्यमानास्तदर्चिषा॥पृष्ठेचानीयजंघेद्वेविन्यस्तेस्कंधयोःस्थिते॥१२८॥ तयोर्मध्येनचाकृष्यबाहुपृष्ठेनगाढतः॥
वध्वाःपरस्परंसर्वैसुदृढंगाढरज्जुभिः॥१२९॥ पीडयंतिसुसरंध्राभ्रमरास्तीक्ष्णलोहजाः ॥मानिनांक्रोधिनांचैवपुरापापस्यसंशयात् ॥१३०॥
पापानांनरकेपुंसांघृष्यतेचंदनंयथा ॥ शरीराभ्यंतरगतंतरुणानांचदारुणम् ॥ १३१ ॥ पिंडबंधःस्मृतोयाम्योमहाज्वालेषुयातनाः ॥
रज्जुभिर्वेष्टितांगाश्चप्रलिप्ताःकर्दमेनच ॥ १३२ ॥ करीषरूक्षवह्नौचपच्यंतेनम्रियंतिच ॥ सुतीक्ष्णक्षारतोयेनशर्करासुशिलासुच ॥१३३॥
आपापसंक्षयात्पापाघृष्यंतेचंदनंयथा ॥ शरीराभ्यंतरगतैःप्रभूतैःकृमिभिर्नराः ॥ १३४ ॥ भक्ष्यंतेतीक्ष्णवदनैरादेहप्रक्षयाद्भृशम् ॥
कृमीणांनिचयेक्षिप्ताःपूतिमांसस्यराशिषु ॥ १३५ ॥ तिष्ठंत्युद्विग्नहृदयाःपर्वताभ्यांचपीडिताः॥ सुतप्तवज्रलेपेनशरीरमनुलिप्यते॥१३६॥
अधोमुखोर्द्ध्वपादाश्च[3]धृतास्तप्यंतिवह्निषु ॥ वदनांतेप्रविन्यस्तंसुतप्तायोमयंगुडम् ॥ १३७ ॥ तेखादंतिपराधीनाहन्यमानास्तुमुद्गरैः ॥
येशिवायतनारामवापीकूपमठांगणात्॥१३८॥अभिद्रवंतिपापिष्ठानरास्तत्रवसंतिच ॥ व्यायामोद्वर्तनाभ्यंगस्नानमापानभोजनम् ॥१३९॥
क्रीडनंमैथुनंद्यूतमाचरंतिरमंतिच ॥ तेबाधैर्विविधैर्घोरैरिक्षुयंत्रादिपीडनैः ॥ १४० ॥ निरयाग्निषुपच्यंतेयावदाचन्द्रतारकम् ॥ येशृण्वं
तिगुरोर्निंदांतेषांकर्णःप्रपूर्य्यते ॥ १४१ ॥ अग्निवर्णैरयःकीलैस्तप्तताम्रादिभिर्द्रुतैः ॥ त्रपुसीसारकूटाद्यैःक्षारेणजंतुनापुनः ॥ १४२ ॥
क्रमादापूर्यतेकर्णोनरकेषुचयातनाः ॥ अनुक्रमेणसर्वेषुभवंत्येतेसमंततः ॥ १४३ ॥ सर्वेंद्रियाणामप्येवंक्रमात्पापेनयातनाः ॥ भवंति

---

१ तदा नरम्-इ० पा० । २ तथाविधम्-इ० पा० । ३ अधःशिरोर्ध्वपादाश्च-इ० पा० ।

घोराःप्रत्येकंशरीरेतत्कृतेनच ॥ १४४ ॥ स्पर्शलोभेनयेमूढाःसंस्पृशंतिपरस्त्रियम् ॥ तेषांत्वगग्निवर्णाभिःसूचीभिःपूर्यतेभृशम् ॥ १४५॥
ततःक्षारादिभिःसर्वैःशरीरमनुलिप्यते ॥ यातनाचमहाकष्टासर्वेषुनरकेषुच ॥ १४६ ॥ गुरोःकुर्वंतिभ्रुकुटिंक्रूरंचक्षुश्चयेनराः ॥
परदारांश्चपश्यंतिलुब्धाःस्निग्धेनचक्षुषा ॥ १४७ ॥ सूचीभिरग्निवर्णाभिस्तेषांनेत्रंप्रपूर्यते ॥ क्षाराद्यैश्चक्रमात्सर्वैर्देहेसर्वाश्चयातनाः॥१४८॥
देवाग्निगुरुविप्राणांयेऽनिवेद्यप्रभुंजते ॥ लोहकीलशतैस्तप्तैस्ताञ्जिह्वास्यंप्रपूर्यते ॥ १४९ ॥ ततःक्षारेणदीप्तेनतैलताम्रादिभिःक्रमात् ॥
शरीरेचमहाघोराश्चित्रानरकयातना ॥१५०॥ ये[1]शिवारामपुष्पाणिलोभात्संगृह्यपाणिना ॥ जिघ्रंतिमूढमनसाशिरसाधारयंतिच ॥१५१॥
आपूर्यतेशिरस्तेषांसुतप्तैर्लोहशंकुभिः ॥ नासिकाचातिबहुशस्ततःक्षारादिभिःपुनः ॥ १५२ ॥ येनिंदंतिमहात्मानमाचार्यंधर्मदेशकम् ॥
शिवभक्तांश्चयेमूढाःशिवं[2]धर्मंचशाश्वतम् ॥ १५३ ॥ तेषामुरसिकंठेचजिह्वायांदंतसंधिषु ॥ तालुकोष्ठेचनासायांमूर्ध्निसर्वांगसंधिषु॥१५४॥
अग्निवर्णाःसुतप्ताश्चत्रिशिखालोहशंकवः ॥ आखन्यंतेसुबहुशःस्थानेष्वेतेषुमुद्गरैः ॥ १५५ ॥ ततःक्षारेणतप्तेनताम्रेणत्रपुणापुनः ॥
तप्ततैलादिभिःसर्वैरापूर्यंतेसमंततः ॥ १५६ ॥ क्षारताम्रादिभिर्दीप्तैर्दह्यंतेबहुशःपुनः ॥ नरकेषुचसर्वेषुविचित्रादेहयातनाः ॥ १५७ ॥
भवंतिबहुशःकष्टाःपाणिपादसमुद्भवाः॥शिं[3]वायतनपर्यंतेशिवारामेचकुत्रचित्॥१५८॥समुत्सृजंतियेपापाःपुरीषंमूत्रमेववा ॥ तेषांलिंगंसवृप
णंचूर्ण्यतेलोहमुद्गरैः॥१५९॥सूचीभिरग्निवर्णाभिस्ततश्चापूर्यतेपुं[4]नः॥लोहदण्डश्चसुमहानग्निवर्णःसकंटकः ॥१६०॥आखो[5]द्यतेगुदस्तेषांयाव
न्मूर्ध्निविनिर्गतः॥ततःक्षारेणमहताताम्रेणत्रपुणापुनः॥१६१॥द्रुतेनापूर्यतेगाढंगुदंशिश्नंहिदेहिनाम्॥मनःसर्वेन्द्रियाणांचयस्मादुक्तंप्रवर्त्तकम्
॥१६२॥तस्मादिन्द्रियदुःखेनयाचतेतत्सुदुःखितम्॥धनेसत्यपियेदानंनप्रयच्छंतितृष्णया॥अतिथिंचावमन्यंतेकालप्राप्तंगृहाश्रमे ॥१६३॥
तेलोहतोरणेबद्धाहस्तपादावताडिताः ॥ विदारितांगाःशुष्यंतेतिष्ठंत्यब्दशतंनराः ॥ १६४ ॥ हस्तपादललाटेषुकीलितालोहशंकुभिः ॥

---

१ ये देवारामपुष्पाणि–इ०पा० । २ विष्णुधर्मंच–इ०पा० । ३ देवायतनपर्यंते देवारामे च कुत्रचित्–इ०पा० । ४ भृशम्–इ०पा० । ५ निरूप्य च गुदे तेषां यावन्मूर्ध्नि विनिर्गमः–इ०पा० ।

नित्यंचनीवृतंवक्रंकीलकद्वयनाडितम् ॥१६५॥ कृमिभिःप्राणिभिश्चोग्रैर्ल्लोहदंडैश्चवायसैः ॥ उपद्रवैर्बहुविधैःसर्पैर्मुखरकैस्ततः ॥ १६६ ॥
आपीडचंतेजिह्वामूलेनिबध्यशृंखलाःपुनः ॥ तिष्ठंतिलंबमानाश्चलोहभारप्रपीडिताः ॥ १६७ ॥ स्निग्धेचवृषणेनद्धेलोहभारद्वयंपुनः ॥
तिष्ठतेलंबमानंचबहुभारचतुर्गुणम् ॥१६८॥ ततःस्वमांससमुत्कृत्त्यतिलमात्रप्रमाणतः ॥ भोजनंदीयतेतेषांसूच्यग्रेणसशोणितम् ॥१६९॥
यदानिर्मांसतांप्राप्ताःकालेनमहतापुनः ॥ ततःक्षारेणदीप्तेनवपुस्तेषांप्रलिप्यते ॥ १७० ॥ सिच्यंतेवर्षधाराभिःशोष्यंतेवायुनापुनः ॥ सि
च्यंतेतप्ततैलेनप्रतप्तेनसमंततः ॥ १७१ ॥ पश्चात्तेवह्निनाभूयोदूरस्थेनशनैःशनैः ॥ निःशेषयातनाभिश्चपीडचंतेक्रमशःपुनः ॥ १७२ ॥
भृशंबुभुक्षयापीडामूर्च्छयातिपिपासया ॥ अत्युष्णेनातिशीतेनपापानांसमरेणच ॥ १७३ ॥ एवमादिमहाघोरायातनाःपापकारिणः ॥
एकैकेनरकेचैवशतशोथसहस्रशः ॥ १७४ ॥ प्रत्येकंयातनाश्चित्राःसर्वेषुनरकेषुच ॥ कष्टंवर्षशतेनापिसोढुंसर्वैश्चनारके ॥ १७५ ॥
एतेचविविधैर्घोरैर्यात्यमानाश्चकर्मभिः ॥ म्रियंतेनैवपापिष्ठाविविधाःपापकारिणः[1] ॥ १७६ ॥ महाघोराभिघोराख्याःकालाग्निसदृशोपमाः ॥
श्रुतैरेतैर्महारौद्रैर्म्रियन्तेमृदुचेतसः ॥१७७॥ततस्तेनात्रकथिताःपापागच्छंतितान्स्वयम् ॥ पुत्रमित्रकलत्रार्थंयदापुण्यंत्वपाकृतम्॥१७८॥
एकाकीदह्यतेतेननचपश्यतितान्निसः ॥ आत्मनाचकृतंपापंभोक्तव्यंध्रुवमात्मना ॥ १७९ ॥ तत्किमन्योपघातार्थंमूढपापंकृतंत्वया ॥
एवंदूतैरुपालब्धास्तेपृच्छंतिततःपुनः ॥ १८० ॥ कियंतंकेनपापेनकालमात्रायतेनराः ॥ देवद्रव्यविनाशेनगुरुद्रोहादिकर्मभिः ॥ १८१ ॥
पापात्सर्वेषुपच्यंतेनरकेष्वामहाक्षयात् ॥ महापातकिनश्चापिसर्वेषुनरकेष्विह ॥ १८२ ॥ आचंद्रतारकंयावत्पीडचंतेविविधैर्वधैः ॥
महापातकिनश्चान्येनरकार्णवकोटिषु ॥ १८३ ॥ चतुर्दशसुपच्यंतेकलार्धंविविधैर्वधैः ॥ उपपातकिनश्चापितदर्धंयांतिमानवाः ॥ १८४ ॥
शेषपापैस्तदर्धंतुकालंचापितथाविधम् ॥ तस्मात्पापंनकुर्वीतचंचलेजीवितेसति ॥ १८५ ॥ पापेनहिध्रुवंयांतिनरकेषुनराःस्वयम् ॥
यःकरोतिनरःपापंतस्यात्माध्रुवमप्रियः ॥ १८६ ॥ पापस्येहफलंदुःखंतद्भोक्तव्यमिहात्मना ॥ कथंतेपापनिरतानरा[2]रात्रिषुशेरते ॥१८७॥

१ अस्मादग्रे-"तत्रान्यायतनानांचविविधाःपापकारिणः"-इति पाठ एकस्मिन्पुस्तकेऽधिकः पृथक्तयोपलभ्यते । २ नारीषु-इ० पा० ।

मेरणांतरितायेषांनारकीतीव्रयातना ॥ एवंक्लिष्टविशुद्धाश्चसावशेषेणकर्मणा ॥ १८८ ॥ ततःक्षितिंसमासाद्यपुनर्जायंतिदेहिनः ॥ स्थावरा विविधाकारास्तृणगुल्मादिभेदतः ॥१८९॥ तत्रानुभूयदुःखानिजायंतेकीटयोनिषु॥निष्क्रांताःकीटयोनिभ्यस्ततोजायंतिपक्षिणः ॥१९०॥ संश्लिष्टाःपक्षिभावेनभवंतिमृगजादिषु ॥ मार्गदुःखमतिक्रम्यजायंतेपशुयोनिषु ॥ १९१ ॥ क्रमाद्गोयोनिमासाद्यपुनर्जायंतिमानवाः ॥ एवंयोनिषुसर्वासुपरिक्रम्यक्रमेणतु ॥१९२॥ कालांतरवशाद्यांतिमानुष्यमतिदुर्लभम्॥व्युत्क्रमेणापिमानुष्यंप्राप्यतेपुण्यगोचरात्॥१९३॥ विचित्रागतयःप्रोक्ताःकर्मणांगुरुलाघवात् ॥ मानुष्यंयःसमासाद्यस्वर्गमोक्षप्रसाधकम् ॥ १९४ ॥ द्वयोर्नसाधयत्येकंसमृतस्तप्यतेचिरम्॥ देवासुराणांसर्वेषांमानुष्यमतिदुर्लभम् ॥१९५॥ तत्संप्राप्यतथाकुर्यान्नगच्छेन्नरकंयथा॥ स्वर्गापवर्गलाभाययदिनास्तिसमुद्यतः ॥१९६॥ स्वर्गस्यमूलंमानुष्यंतद्यत्नादनुपालयेत् ॥ धर्ममूलेनमानुष्यंलब्ध्वासर्वार्थसाधकम् ॥१९७॥ यदिलाभेनयत्नस्तेमूलंरक्षस्वयत्नतः॥मनुष्यत्वेचविप्रत्वंयःसंप्राप्यातिदुर्लभम् ॥१९८॥ नकरोत्यात्मनःश्रेयःकोन्यस्तस्मादचेतनः॥सर्वेषामेवदेशानां[2]मध्यदेशःपरःस्मृतः ॥१९९॥ अतःस्वर्गश्चमोक्षश्चयशःसंप्राप्यतेनरैः ॥ एतस्मिन्भारतेपुण्येप्राप्यमानुष्यमध्रुवम् ॥ २०० ॥ यःकुर्यादात्मनःश्रेयस्तेनात्मारक्षितः स्वयम् ॥ यःकुर्यान्नात्मनःश्रेयस्तेनात्मावंचितःस्वयम् ॥ २०१ ॥ भोगभूमिःस्मृतःस्वर्गःकर्मभूमिरियंमता ॥ इहयत्क्रियतेकर्मस्वर्गे तदुपभुज्यते ॥ २०२ ॥ यावत्स्वास्थ्यंशरीरस्यतावद्धर्मंसमाचर ॥ अश्वत्थश्चातियत्नेननकिञ्चित्कर्तुमुत्सहेत् ॥ २०३ ॥ अध्रुवेण शरीरेणह्यध्रुवंयःप्रसाधयेत् ॥ ध्रुवंतस्यपरिभ्रष्टमध्रुवंनष्टमेवच ॥ २०४ ॥ आयुषःखंडखंडानिनिपतंतिततवाग्रतः ॥ अहोरात्रापदेशे नकिमर्थंनावबुध्यसे ॥ २०५ ॥ यदानज्ञायतेमृत्युःकदाकस्यभविष्यति ॥ आकस्मिकेहिमरणेधृतिंविंदेतकस्तदा ॥ २०६ ॥ परित्यज्ययदासर्वमेकाकीयास्यसिध्रुवम् ॥ नददासितदाकस्मात्पाथेयार्थमिदंधनम् ॥ २०७ ॥ गृहीतदानपाथेयाःसुखंयांतिमहाध्वनि ॥ अन्यथाक्लिश्यतेजंतुःपाथेयरहितःपथि ॥ २०८ ॥ येषांद्विजेन्द्रवाहित्रीपूर्णभांडातुगच्छाति ॥ स्वर्गदेशस्यपुरतस्तेषांलाभंपदेपदे ॥ २०९ ॥

---

१ मरणं त्वरितं येषाम्–इ०पा० । २ अयं देशः–इ०पा० ।

भ०पु० इतिज्ञात्वानरःपुण्यंकुर्यात्पापंविवर्जयेत् ॥ पुण्येनयातिदेवत्वमपुण्यान्नरकंव्रजेत् ॥ २१० ॥ येमनागपिदेवेशंप्रपन्नाःशरणंशिवम्[1] ॥ तेपि उ०
घोरंनपश्यंतियमस्यवदनंनराः ॥ २११ ॥ किंतुपापैर्महाघोरैःकिश्चित्कालंशिवाज्ञया ॥ भवंतिप्रेतराजानस्ततोयांतिशिवालयम्[2] ॥२१२॥ अ०
१५ ॥ येपुनःसर्वभावेनप्रतिपन्नामहेश्वरम् ॥ नतेलिप्यंतिपापेनपद्मपत्रमिवांभसा ॥ २१३ ॥ तस्माद्विवर्धयेद्भक्तिमीश्वरेसततंबुधः ॥ तन्मा
हात्म्यविचारेणभवदोषविरागतः ॥ २१४ ॥ पापानिपंचपरमार्थतयैवपार्थदुःखप्रदानिसुचिरंपितृराजलोके ॥ अन्यानियानिचिरकाल
भयानकानिवक्तुंनयांतिकिलतानिपरिस्फुटानि ॥ २१५ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेशुभाशुभफ
लनिर्देशोनामषष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ७ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ यदेतत्तेसमाख्यातंगंभीरंनरकार्णवम् ॥ व्रतोपवासनियम
प्लवेनोत्तीर्यतेसुखम् ॥ १ ॥ दुर्लभंप्राप्यमानुष्यंविद्युत्पतनचञ्चलम् ॥ तथात्मानंसमादध्याद्भ्रश्यतेनपुनर्यथा ॥ २ ॥ दानव्रतम
यीकीर्तिर्यस्यस्यादिहदेहिनः ॥ परलोकेऽपिसतयाज्ञा[3]यतेज्ञातिवर्द्धनः ॥ ३ ॥ ज्ञायतेनेहनामुत्रव्रतस्वाध्यायवर्जितः ॥ पुरुषः
पुरुषव्याघ्रतस्माद्व्रतपरोभवेत् ॥ ४ ॥ अत्रतेकथयिष्यामिइतिहासंपुरातनम् ॥ सिद्धेन[4]सहसंवादमवंत्यांब्राह्मणस्यहि ॥ ५ ॥
योगर्द्धिसिद्ध्यासंसिद्धःकश्चित्सिद्धोमहीतलम् ॥ चचारविकृतंकृत्वावपुःपरमभीषणम् ॥ ६ ॥ निर्गीर्णदंतोलंबोष्ठःपिंगाक्षस्तनुमूर्द्धजः ॥
त्रुटितैककर्णोदुर्वर्णःशीर्णवस्त्रोमहोदरः ॥ ७ ॥ चिपिटाक्षः[5]स्फुटितपाज्जंघाढ्यःकृशकूर्परः ॥ दिशःपश्यतिसंहृष्टोबभ्रामोद्भ्रांतचित्त
वत् ॥ ८ ॥ मूलजालिकविप्रेणदृष्टःपृष्टश्चकोभवान् ॥ कदास्वर्गात्समायातःकेनकार्येणमेवद ॥ ९ ॥ कच्चिद्दृष्टात्वयारंभाभासितादिगं
तरा ॥ चित्तसंमोहनकरीदेवानामेकसुंदरी ॥ १० ॥ गत्वामद्वचनाद्वाच्यानिर्वाच्यादोषदर्शिभिः ॥ आवंत्यस्त्वांकुशलिनींपृच्छ
तिस्माद्द्विजोत्तमः ॥ ११ ॥ सिद्धःप्रसिद्धंतंविप्रंप्राहेदंविस्मयान्वितः ॥ कथंत्वयाहंविज्ञातःस्वर्गादभ्यागतःस्फुटम् ॥ १२ ॥ ब्राह्मणस्त ॥ १

---

१ हरिम्–इ०पा० ।२ परां गतिम्–इ०पा० । ३ जनो यज्ञविवर्जितः–इ० पा० । ४ शिवेन–इ० पा० । ५ त्रिपिटाक्षःस्फुटितकाखंडजाकृशकटित्याः–इत्यशुद्धःपाठःकस्मिंश्चित्पुस्तके दृश्यते ।

मथोवाचविज्ञातोऽसिमयायथा ॥ तथातेऽहंप्रवक्ष्यामिक्षणाचौघावधारय ॥ १३ ॥ गात्रत्रयंविरूपंस्याद्द्वितीयंवास्वरूपतः ॥ दृष्ट्वासर्वा
गवैरूप्यंविज्ञातोऽसिततोमया ॥ १४ ॥ दुर्लंघ्याप्रकृतिःसाक्षादनुभूतकरीभवेत् ॥ प्रकृतेरन्यथाभावः[1]सर्वथालक्ष्यतेजनैः ॥ १५ ॥ विप्रस्यै
वंवचःश्रुत्वाजगामादर्शनंशनैः ॥ पुनःकैश्चिदहोरात्रैराजगामसतांपुरीम् ॥ १६ ॥ मूलजालकविप्रेणपृष्टःप्राहामरावतीम् ॥ गतोऽहंपृष्टवां
स्तत्ररंभांविभ्रमकारिणीम् ॥ १७ ॥ शक्रस्यावसरेवृत्तेव्रजन्त्याःस्वगृहंमया ॥ त्वत्संदेशःसमाख्यातःसावदत्कोनवेद्मितम् ॥ १८ ॥ विद्ययाकल
याचापिपौरुषेणव्रतेनच ॥ तपसावापुमान्मर्त्योदिविविज्ञायतेचिरम् ॥ १९ ॥ ब्राह्मणस्तमथोवाचमुग्धादग्धाग्निसंभवा ॥ नभक्षयामिशक
टंव्रतेनैतेनवेत्तिमाम् ॥ २० ॥ तस्यैतद्वचनंश्रुत्वासासिद्धःसुविशुद्धधीः ॥ [2]प्रहस्यामंत्र्यतंविप्रंजगामादर्शनंपुनः ॥ २१ ॥ कदाचिच्चरतातेनस्वर्गमार्गे
यदृच्छया ॥ दृष्ट्वारंभांद्विजप्रोक्तंसर्वमेवानिवेदितम् ॥ २२ ॥ रंभोवाच ॥ कोनजानामितंविप्रंशकटव्रतचारिणम् ॥ मूलजालैर्वर्तयंतंमहाकालव
नाश्रयम् ॥ २३ ॥ दर्शनादथसंभाषादुपकारात्सहासनात् ॥ चतुर्धास्नेहनिर्बंधोनृणांसंजायतेधिकः ॥ २४ ॥ नदर्शनंनसंभाषाकदाचित्सह
तेनमे ॥ नामश्रवणमात्रेणस्नेहः[3]संदर्शितोमहान् ॥ २५ ॥ इत्येवमुक्त्वारंभोरूरंभाजंभारिणोंतिकम् ॥ विस्मयोत्फुल्लनयनाजगामगजगा
मिनी ॥ २६ ॥ गत्वानिवेदयामासस्नेहव्रतविचेष्टितम् ॥ पुरतोरुद्धहृदयाब्राह्मणस्यचधीमतः ॥ २७ ॥ शक्रःप्रोवाचचार्वंगींगीर्वाणहृदयं
गमाम् ॥ किमानयामितंविप्रंसमीपंतवसुव्रतम् ॥ २८ ॥ दिव्यमाल्यांबरधरंदिव्यस्त्रगनुलेपनम् ॥ विमानवरमारोप्यदर्शयामासतंपुनः ॥ २९ ॥
तत्रस्थःसद्विजोभोगान्भुनक्तिसहरंभया ॥ शकटव्रतमाहात्म्यमित्येतत्तेमयोदितम् ॥ ३० ॥ राज्यश्रियंजगतिसर्वजनोपभोग्यामाप्नोतिशक्र
[4]शिवकेशवयोर्निवासम् ॥ नाप्राप्यमस्तिभुवनेसुदृढव्रतानांतस्मात्सदाव्रतपरेणनरेणभाव्यम् ॥ ३१ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्व
णिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेशकटव्रतमाहात्म्यकथनंनामसप्तमोऽध्यायः ॥ ७ ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ब्रह्मेशकेशवादीनांगौरी
गणपतेस्तथा ॥ दुर्गासूर्याग्निसोमानांव्रतानिमधुसूदन ॥ १ ॥ शास्त्रांतरेषुदृष्टानितवबुद्धिगतानिच ॥ तानिसर्वाणिमेदेववददेवकिनन्दन ॥ २ ॥

---

१ सर्वैर्व्यालक्ष्यते जनैः–इ० पा० । २ संभाष्यापूज्य–इ०पा० । ३ संवर्द्धितः–इ०पा० । ४ शिववासवयोः–इ०पा० ।

प्रतिपत्क्रमयोगेनविहितायस्ययातिथिः ॥ देवस्यतस्यांयत्कार्यंतदशेषेणकीर्तय ॥ ३ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ वसंतेकिंशुकाशोकशो
भनेप्रतिपत्तिथिः ॥ शुक्लातस्यांप्रकुर्वीतस्नानंनियमतत्परः ॥ ४ ॥ नारीनरोवाराजेन्द्रसंतर्प्यपितृदेवताः ॥ नद्यास्तीरेतडागेवागृहेवा
नियतात्मवान् ॥५॥ पिष्टातकेन[1]विलिखेद्वत्सरंपुरुषाकृतिम् ॥ ततश्चन्दनचूर्णेनपुष्पधूपादिनार्चयेत् ॥६॥ दीपैश्चापिसनैवेद्यैःपूजयेद्वत्सरं
तदा॥मासर्तुनामभिःपश्चान्नमस्कारांतयोजितैः॥पूजयेद्ब्राह्मणान्विद्वान्मंत्रैर्वेदोदितैःशुभैः ॥७॥ संवत्सरोऽसिपरिवत्सरोऽसीडावत्सरोऽभित्स
रोऽसिउषसस्तेकल्पंतामहोरात्रास्तेकल्पंतामर्धमासस्तेकल्पतांमासास्तेकल्पंतामृतवस्तेकल्पन्तांसंवत्सरस्तेकल्पताम् ॥८॥एवमभ्यर्च्य
वासोभिःपश्चात्तमभिवेष्टयेत्॥ कालोद्भवैर्मूलफलैर्नैवेद्यैर्मोदकादिभिः ॥९॥ ततस्तंप्रार्थयेत्पश्चात्पुरःस्थित्वाकृतांजलिः ॥ भगवंस्त्वत्प्रसा
देनवर्षंशुभदमस्तुमे ॥ १० ॥ एवमुक्त्वायथाशक्त्यादद्याद्विप्रायदक्षिणाम् ॥ ललाटपट्टेतिलकंकुर्याच्चंदनपङ्कजम् ॥ ११ ॥ ततःप्रभृत्यनु
दिनंतिलकालंकृतंमुखम् ॥ धार्यंसंवत्सरंयावच्छशिनेवनभस्तलम् ॥ १२ ॥ एवंनरोवानारीवाव्रतमेतत्समाचरेत् ॥ सदैवपुरुषव्याघ्रभोगा
न्भुविभुनक्त्यसौ ॥ १३ ॥ भूताःप्रेताःपिशाचाश्चदुर्वाराविरिणोग्रहाः ॥ निरर्थकाभवंत्येतेतिलकंवीक्ष्यतत्क्षणात् ॥ १४ ॥ पूर्वमासीन्मही
पालोनाम्नाशत्रुंजयोजयी[2] ॥ चित्रलेखेतितस्याभूद्भार्याचारित्रभूषणा ॥ १५ ॥ तयाव्रतमिदंचैत्रेगृहीतंद्विजसन्निधौ ॥ संवत्सरंपूजयित्वाध्या[3]
त्वाहृदिजनार्दनम् ॥ १६ ॥ असूयुःक्षेप्तुकामोवासमागच्छातियःपुरः ॥ प्रयातिप्रियकृत्तस्यादृष्ट्वामुखमधोमुखः ॥ १७ ॥ सपत्नीदर्पापहरा
वशीकृतमहीतला ॥ भर्तुरिष्टाप्रहृष्टाचसुखमास्तेनिराकुला ॥ १८ ॥तावत्करेणाभिभूतोभर्तापुत्रःसवेदनः ॥ शिरोऽर्त्यानाशंप्रयातःसुहृदां
दुःखदायकः ॥१९॥ धर्मराजपुरंप्राप्तुंसर्वभूतापहारकः॥तस्मिन्क्षणेमहाराजधर्मराजस्यकिंकराः॥२०॥तस्यद्वारमनुप्राप्ताःप्रवेष्टुंगृहमञ्जसा ॥
शत्रुंजयंसमानेतुंकालमृत्युपुरःसराः ॥ २१ ॥ पार्श्वस्थितांचित्रलेखांतिलकालंकृताननाम् ॥ दृष्ट्वाप्रणष्टसंकल्पाःपरावृत्यगताःपुनः॥२२॥ ॥ १
गतेषुतेषुसनृपःपुत्रेणसहभारत॥नीरुजोबुभुजेभोगान्पूर्वकर्मार्जिताञ्छुभान्॥२३॥एतद्व्रतंमहाभागकीर्तितेनमहोदयम्॥ शंकरेण[4]समाख्यातं

१ सुपिष्टकेन–इ० पा० । २ सत्वंजयो जयी–इ० पा० । ३ ध्यात्वा–इ० पा० । ४ अक्रूरेण–इ० पा० ।

ममपूर्वंयुधिष्ठिर ॥ २४ ॥ एतत्रिलोकतिलकालकभूषणंतेख्यातंव्रतंसकलदुःखहरंपरंच ॥ इत्थंसमाचरतियःससुखंविहृत्यमर्त्यैप्रया
तिपदमापदिपद्मयोनेः ॥२५॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेतिलकव्रतकथनंनामाष्टमोऽध्यायः ॥ ८ ॥छ॥
॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ आश्वयुक्छुक्लपक्षस्यप्रथमेऽह्निदिनोदये ॥ अशोकंपूजयेद्वृक्षंप्ररूढशुभपल्लवम् ॥ १ ॥ विरूढैःसप्तधान्यैश्चगुणकैर्मो
दकैःशुभैः ॥ फलैःकालोद्भवैर्दिव्यैर्नालिकेरैःसदाडिमैः ॥ २ ॥ पुष्पधूपादिनातद्वत्पूजयेत्तद्दिनेऽनघ ॥ अशोकंपाण्डवश्रेष्ठशोकंनाप्नोति
कुत्रचित् ॥ ३ ॥ पितृभ्रातृपतिश्वश्रूश्वशुराणांतथैवच[1] ॥ अशोकशोकशमनोभवसर्वत्रनःकुले ॥ ४ ॥ इत्युच्चार्यततोदद्यादर्घ्यंश्रद्धासमन्वि
तम् ॥ पताकाभिरलंकृत्यप्रच्छाद्यशुभवाससा ॥ ५ ॥ दमयंतीयथास्वाहायथावेदवतीसती ॥ तथाशोकव्रतादस्माज्जायतेपतिवल्लभा ॥
॥ ६ ॥ वनेव्रजंत्यासद्धर्मःसीतयासंप्रदर्शितः ॥ दृष्ट्वाऽशोकंवनेपार्थपल्लवालंकृतांबरम् ॥ ७ ॥ कृत्वासमीपेभर्तारंदेवरंचातिलाक्षतैः ॥
दीपालंकृतनैवेद्यधूपसूत्रफलार्च्चनैः ॥ ८ ॥ अर्चयित्वाह्यर्थितोऽसौरक्ताशोकोयुधिष्ठिर ॥ मैथिल्याप्राञ्जलिर्भूत्वाशृण्वतोराघवस्यच ॥
॥ ९ ॥ चिरंजीवतुमेवृद्धःश्वशुरःकोशलेश्वरः ॥ भर्तामेदेवराश्चैवजीवंतुभरतादयः ॥ १० ॥ कौशल्यामपिजीवंतींपश्येयमितिमैथिली ॥
ययाचेतंमहाभागाद्रुमंसत्योपयाचनम् ॥ ११ ॥ प्रदक्षिणमुपावृत्यततस्तेप्रययुःपुनः ॥ एवमन्यापियानारीपूजयेद्भुवितंनगम् ॥ १२ ॥
तिलतंदुलसंमिश्रैर्यवगोधूमसर्षपैः ॥ क्षमाप्यवंदयेन्मूलंपादपंरक्तपल्लवम् ॥ १३ ॥ मंत्रेणानेनकौंतेयप्रणम्यस्त्रीपतिव्रता ॥ महा
वृक्षमहाशाखमकरध्वजमन्दिर ॥ १४ ॥ प्रार्थयेत्वांमहाभागवनोपवनभूषण ॥ एवमाभाष्यतंवृक्षंदत्वाविप्रायदक्षिणाम् ॥ १५ ॥
सखीभिःसहितासाध्वीततःस्वभवनंव्रजेत् ॥ १६ ॥ याःशोकनाशनमशोकतरुंतरुण्यःसंपूजयंतिकुसुमाक्षतधूपदीपैः ॥ ताःप्राप्यसौख्यमतु
लंभुविभर्तृजातंगौरीपदंप्रमुदिताःपुनराप्नुवंति ॥ १७ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेअशोकव्रतवर्णनं
नामनवमोऽध्यायः ॥ ९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ज्येष्ठेमासिसितेपक्षेप्रथमेऽह्निदिनोदये ॥ देवोद्यानभवंह्यंकरवीरंसम

१ पितृभ्रातृपतिश्वश्रूसुतानां च तथैव च–इ० पा० ।

र्चयेत् ॥ १ ॥ रक्ततंतुपरीधानंगन्धधूपविलेपनैः ॥ विरूढैःसप्तधान्यैश्चनारंगैर्बीजपूरकैः ॥ २ ॥ गुणकैर्घटकैर्दिव्यैर्नालिकेरैःसुशो
भनैः ॥ अभ्युक्ष्याक्षततोयेनमंत्रेणैवंक्षमापयेत् ॥ ३ ॥ करवीरविषावासनमस्तेभानुवल्लभ ॥ मौलिमंडनसद्रत्ननमस्तेकेशवेशयोः ॥४॥
आकृष्णेनरजसावर्तमानोनिवेशयन्नमृतंमर्त्यंच ॥ हिरण्ययेनसवितारथेनादेवोयातिभुवनानिपश्यन् ॥ ५ ॥ एवंभक्त्यासमभ्यर्च्यदत्वावि
प्रायदक्षिणाम् ॥ प्रदक्षिणामथोकृत्वाततःस्वभवनंव्रजेत् ॥ ६ ॥ एतद्व्रतंमहाभागसूर्याराधनकाम्यया ॥ अनसूययाचक्षमयासावित्र्यासत्य
भामया ॥७॥ दमयन्त्यासरस्वत्यागायत्र्यागङ्गयातथा ॥ अन्याभिरपिनारीभिर्मर्त्यलोकेऽप्यनुष्ठितम्॥८॥करवीरव्रतंपार्थसर्वसौख्यफलप्र
दम्॥९॥संपूज्यरत्नकुसुमांचितसर्वशाखंनीलैर्दलैस्तततनुंकरवीरवृक्षम्॥भुक्त्वामनोऽभिलषितान्भुविभव्यभोगानंतेप्रयातिभवनंभरताग्र्य
भानोः ॥ १० ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेकरवीरव्रतवर्णनंनामदशमोऽध्यायः ॥ १० ॥ ॥ छ ॥
॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ स्वभर्त्रासहसंबद्धमहास्नेहायथाभवेत् ॥ कुलस्त्रीणांतदाचक्ष्वव्रतंममसुरोत्तम ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्ण
उवाच ॥ यमुनायास्तटेपूर्वंमथुरास्तेपुरीशुभा ॥ तस्यांशत्रुघ्ननाम्नाभूद्राजारामप्रतिष्ठितः ॥ २ ॥ तस्यभार्याकीर्तिमालानाम्नासी
त्प्रथिताभुवि ॥ तयाप्रणम्यभगवान्वसिष्ठोमुनिपुङ्गवः ॥ ३ ॥ पृष्टःसुखंमुनिश्रेष्ठकथंसमुपजायते ॥ ब्रूहिमेतिलसंबंधकारणंव्रतमु
त्तमम् ॥ ४ ॥ एवमुक्तस्तयाज्ञानीवसिष्ठःकीर्तिमालया ॥ ध्यात्वामुहूर्तमाचख्यौकोकिलाव्रतमुत्तमम् ॥ ५ ॥ ॥ श्रीवसिष्ठउवाच ॥
आषाढपूर्णिमायांतुसंध्याकालेह्युपस्थिते ॥ संकल्पयेन्मासमेकंश्रावणेश्वःप्रभृत्यहम् ॥ ६ ॥ स्नानंकरिष्येनियताब्रह्मचर्यस्थितासती ॥
भोक्ष्यामिनक्तंभूशय्यांकरिष्येप्राणिनांदयाम् ॥ ७ ॥ इतिसंकल्प्यपुरुषोनारीवाब्राह्मणांतिके ॥ प्राप्यानुज्ञांततःप्रातःसर्वसामग्रिसंयुतः॥८॥
पुरुषःप्रतिपत्कालाद्दंतधावनपूर्वकम् ॥ नद्यांगत्वातथावाप्यांतडागेगिरिनिर्झरे ॥ ९ ॥ स्नानंकुर्याद्व्रतीपार्थसुगन्धामलकैस्तिलैः ॥ दिनाष्ट
कंतथापश्चात्सर्वौषध्याःपुनःपृथक् ॥ १० ॥ वचयाष्टौपुनःपिष्ट्वाशिरोरुहविमर्दनम् ॥ स्नात्वाध्यात्वारविंचैवंवंदयित्वापितॄनथ ॥ ११ ॥

१ रक्तवस्त्रपरीधानम्-इ०पा० । २ विकृतैः-इ०पा० । ३ वटकैः-इ०पा० । ४ पुरा पार्थ-इ०पा० ।

तर्पयित्वातिलपिष्टैःकोकिलांपक्षिरूपिणीम् ॥ कलकंठींशुभैःपुष्पैःपूजयेच्चंपकोद्भवैः ॥ १२ ॥ पत्रैर्वाधूपनैवेद्यदीपालक्तकचन्दनैः ॥
तिलतंदुलदूर्वाग्रैःपूजयित्वाक्षमापयेत् ॥ १३ ॥ नित्यंतिलव्रतीभक्त्यामन्त्रेणानेनपाण्डव ॥ तिलसहेतिलसौख्येतिलवर्णेतिलप्रिये॥१४॥
सौभाग्यंद्रव्यपुत्रांश्चदेहिमेकोकिलेनमः ॥ इत्युच्चार्यततःपश्चाद्गृहमभ्येत्यसंयतः ॥ १५ ॥ कृत्वाहारंस्वपेत्पार्थयावन्मासःसमाप्यते ॥
मासांतेताम्रपात्र्यांतुकोकिलांतिलपिष्टजाम् ॥१६॥ रत्ननेत्रांस्वर्णपक्षांब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ वस्त्रैर्द्वैर्नैर्गुडैर्युक्तांश्रावण्यांकुंडलेऽथवा॥१७॥
श्वश्रूश्वशुरवर्गेवादेवज्ञेवापुरोहिते ॥ व्यासेवासंप्रदातव्याव्रतिभिःशुभकाम्यया ॥ १८ ॥ एवंयाकुरुतेनारीकोकिलाव्रतमादरात् ॥ सप्त
जन्मानिसौभाग्यंसाप्राप्नोतिसुविस्तरम् ॥ १९ ॥ निःसापत्न्यंपतिंभव्यंसस्नेहंप्राप्यभूतले ॥ मृतागौरीपुरंयातिविमानेनार्कवर्चसा ॥२०॥
एतद्व्रतंवसिष्ठेनमुनिनाकथितंपुरा ॥ तयाचानुष्ठितंपार्थसमस्तंकीर्तिमालया ॥ २१ ॥ तस्याश्चसर्वसंपन्नंवसिष्ठवचनादिह ॥ पुत्रसौभा
ग्यसंमानंशत्रुघ्नस्यप्रसादजम् ॥ २२ ॥ एवंयान्यापिकौंतेयकोकिलाव्रतमादरात् ॥ करिष्यतिध्रुवंतस्याःसौभाग्यंचभविष्यति ॥ २३ ॥
येकोकिलांकलरवांकलकंठपीठांयच्छंतिसाज्यतिलपिष्टमयींद्विजेभ्यः ॥ तेनंदनादिषुवनेषुविहृत्यकामंमर्त्यैसमेत्यमधुरध्वनयोभवंति ॥
॥ २४ ॥ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेकोकिलाव्रतंनामैकादशोऽध्यायः ॥ ११ ॥छ॥ ॥ श्रीकृष्ण
उवाच ॥ ॥ अथपापापहंवक्ष्येबृहद्व्रतमनुत्तमम् ॥ सुरासुरमुनीनांचदुर्लभंविधिनाशृणु ॥ १ ॥ पर्वण्याश्वयुजस्यांतेपायसंघृतसंयु
तम् ॥ नक्तंभुंजीतशुद्धात्माओदनंवैक्षवान्वितम् ॥ २ ॥ आचम्याथशुचिर्भूत्वाबिल्वजंदंतधावनम् ॥ भक्षयित्वामहादेवंप्रणम्येदमुदीर
येत् ॥ ३ ॥ अहंदेवव्रतमिदंकर्तुमिच्छामिशाश्वतम् ॥ तवाज्ञयामहादेवयथानिर्वहतेकुरु ॥ ४ ॥ इत्येवंनियमंकृत्वायावद्वर्षाणिषोडश ॥
तिथयःप्रतिपत्पूर्वाभजिष्यामीत्यनुक्रमात् ॥ ५ ॥ ततोमार्गशिरेमासिप्रतिपद्यपरेऽहनि ॥ पृष्ट्वागुरुंचोपवासंमहादेवंस्मरन्मुहुः ॥ ६ ॥
स्नात्वादेवंसमभ्यर्च्यरात्रौप्रज्वाल्यदीपकान् ॥ यमुनांचमहादेवंनत्वापश्चान्निमंत्रयेत् ॥ ७ ॥ महादेवरतान्विप्रान्सपत्नीकान्यतव्रतान् ॥

१ तर्पयित्वा लिखेदष्टौःकोकिलाः पक्षिरूपिणीः॥कलकंठीः–इ०पा० ।

षोडशाष्टौतदर्धंवाएकंवाशक्त्यपेक्षया ॥ ८ ॥ आमंत्र्यस्वगृहंगत्वामहादेवंस्मरन्क्षितौ ॥ शुचिवस्त्रास्तृतायांतुनिराहारोनिशिस्वपेत् ॥९॥
भास्करोदयमासाद्यस्नात्वाचादायदीपकान् ॥ नैवेद्यंस्नपनंपुष्पंधूपंगच्छेच्छिवालये ॥ १० ॥ अभ्यंगयित्वादेवेशंकषायैश्चविरूक्षयेत् ॥
स्नापयेत्पञ्चगव्येनपयसातदनंतरम् ॥ ११ ॥ घृतेनमधुनादध्नारसेनपयसापुनः ॥ तिलांबुनाततःस्नाप्यस्नापयेदुष्णवारिणा ॥ १२ ॥
लेपयेत्सुघनंपश्चात्कर्पूरागरुचंदनैः ॥ पुष्पैःसंपूज्यदातव्यंहैमंशिरसिपंकजम् ॥ १३ ॥ वस्त्रयुग्मंपताकांचपञ्चवर्णवितानकम् ॥
धूपंदीपंचघण्टाश्चदद्याद्देवस्यशक्तितः ॥ १४ ॥ पश्चान्निवेद्यनैवेद्यंस्तुत्वास्वभवनंव्रजेत् ॥ सुसमिद्धंततःकृत्वापूजयेज्जातवेदसम् ॥
॥ १५ ॥ व्रतिनश्चतथाचार्य्यंभोजयेन्मिथुनानिच ॥ हेमवस्त्रादिदानेनयथाशक्त्याक्षमापयेत् ॥ १६ ॥ एवंविसर्ज्यतान्सर्वान्सा
र्द्धंबंधुजनैःस्वयम् ॥ प्राशयित्वापञ्चगव्यंहृष्टोभुंजीतवाग्यतः ॥ १७ ॥ एवमेवविधिंकृत्वाप्रारभेन्निर्द्धनोधनी ॥ वित्तसामर्थ्यतश्चै
वप्रतिमासंचकृत्स्नशः ॥ १८ ॥ वित्तहीनोयथाकश्चिच्छ्रद्धयाचपुनःपुनः ॥ पुष्पार्चनविधानेनसर्वमेतत्समाचरेत् ॥ १९ ॥ प्रतिमाससमुपो
ष्यैवंप्रतिपत्कार्तिकावधौ ॥ पारयेत्तंहुतंपार्थप्रारंभविधिनास्फुटम् ॥ २० ॥ द्वितीयेद्वेपञ्चदश्यांकृत्वानक्तंनराधिपः ॥ प्रतिपत्स
द्वितीयाचेत्तस्यामुपवसेत्सुधीः ॥ २१ ॥ द्वितीयोपवसेच्छुक्लाततःप्रभृतिवत्सरम् ॥ प्रारंभविधिनाचैवंद्वितीयामपिपारयेत् ॥ २२ ॥
उपवासद्वयंकृत्वातृतीयांप्रारभेत्ततः ॥ अनेनक्रमयोगेनयावद्वर्षंसमाप्यते ॥ २३ ॥ कृत्वैवंषोडशेवर्षेपूर्णमास्यांसमुद्यतः ॥ पूर्व
वद्देवमभ्यर्च्यकृशानुंवाभितर्प्यच ॥ २४ ॥ हेमशृंगींरौप्यखुरांसघंटांकांस्यदोहनाम् ॥ महादेवायगांदद्याद्दीक्षितायद्विजायवै ॥ २५ ॥
शिवभक्तिरतान्विप्रान्विशुद्धांश्चैवषोडश ॥ वस्त्राभरणदानैश्चशक्त्यासंपूजयेद्व्रती ॥ २६ ॥ ब्राह्मणांश्चयथाशक्त्याभोजयेदपरानपि ॥
अन्येषांचक्षुधार्तानांदद्याद्दानंयथेच्छया ॥ २७ ॥ बृहत्तपोव्रतंचैवब्रह्मघ्नाद्यघशोषणम् ॥ भूर्भुवादिषुलोकेषुभूरिभोगप्रदंनृणाम् ॥ २८ ॥
चतुर्णामपिवर्णानांस्वर्गसोपानवत्स्थितम् ॥ नकुर्याद्बोधनंप्राप्यसमुष्टोनष्टचेतनः ॥ २९ ॥ धन्यमायुःप्रदंपुण्यंरूपसौभाग्यवर्द्धनम् ॥
स्त्रीपुंसयोश्चनिर्दिष्टंव्रतमेतत्पुरातनम् ॥ ३० ॥ विधवयापिकर्तव्यंभूयोऽवैधव्यहेतवे ॥ सधवयापिकर्तव्यमवियोगायसद्व्रतम् ॥ ३१ ॥

उपोष्यप्रतिमासंतुभुंजीतब्राह्मणैःसह ॥ एकद्वित्रिचतुर्भिर्वास्वशक्त्यापांडुनंदन ॥ ३२ ॥ अंतेचांतेसुवर्णानांप्रारंभविधिनाचरेत् ॥
पुण्यसंभारमन्विच्छन्गमयित्वाशिवालयम् ॥ ३३ ॥ व्रतविघ्नेमहाराजजातेदैवात्कथंचन ॥ तावत्यस्तिथयश्चान्याःसमुपोष्याःसमाप्तये ॥
॥ ३४ ॥ अथशीघ्रतरंकश्चिद्व्रतंकर्तुंसमुद्यतः ॥ विधिनानेनराजेन्द्रतेनग्राह्यांतिथिद्वयम् ॥ ३५ ॥ अंतेचांतेचवर्षाणांप्रारंभविधिनाचरेत् ॥
अथारब्धेव्रतेकश्चिदसमाप्तेम्रियेतचेत् ॥३६॥ सोऽपितत्फलमाप्नोतिसत्यारंभप्रभावतः ॥ वाचकाःश्रावकाश्चैवव्रतस्यास्ययुधिष्ठिर ॥३७॥
भवंतिपुत्रसंश्लिष्टाःशिवध्यानानुभावतः ॥३८॥ पुण्यंबृहत्तपइदंव्रतमादराद्येकुर्वंतिषोडशसमानिरताःस्वधर्मे ॥ तेभानुमंडलमभेद्यमचिंत्य
माद्यंभित्त्वाप्रयान्तिशशिशेखरपादमूलम् ॥ ३९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेबृहत्तपोव्रतवर्णनंनाम
द्वादशोऽध्यायः॥१२॥छ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ जातिस्मरत्वंदेवेशदुष्प्राप्यमितिमेमतिः॥तदहंज्ञातुमिच्छामिप्राप्यतेकेनकर्मणा ॥१॥वरप्रदा
नाद्देवानामृषीणांसेवनेनवा ॥ तीर्थस्नानेनवादेवतपोहोमव्रतेनवा ॥२॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ चत्वारिराजन्भद्राणिसमुपोष्याणियत्नतः॥
तत्प्रभावाद्भवेन्नूनंराजञ्जातिस्मरोनरः ॥ ३ ॥ शुभोदयःपुरावैश्योबभूवयमुनातटे ॥ तेनव्रतमिदंचीर्णंमृतःकालक्रमादसौ ॥ ४ ॥
संजयस्यसुतोजातःस्वर्णष्ठीवीतिविश्रुतः ॥ व्रतप्रभावाज्जातिज्ञःसचचौरैर्निपातितः ॥ ५ ॥ नारदस्यप्रभावेणपुनरुज्जीव्यतेऽप्यसौ ॥
सस्मारपूर्ववृत्तांतंसकलंव्रतधर्मतः ॥ ६ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ संजयस्यकथंपुत्रःस्वर्णष्ठीवीतिवाकथम् ॥ दस्युभिश्चकथंनीतोमृत्युंवैजीवि
तःकथम् ॥ ७ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ संजयोनामराजासीत्कुशावत्यांनराधिप ॥ तस्यदेवर्षीमित्रौचसदानारदपर्वतौ ॥ ८ ॥
एकदासंजयगृहंसंप्राप्तौतौयदृच्छया ॥ स्वागतासनदानाद्यैरुपचारैरपूजयत् ॥ ॥ ९ ॥ तेषामथोपविष्टानांपूर्ववृत्तांतभाषिणौ ॥
संजयस्यसुताप्राप्तातरुणीपितुरंतिकम् ॥ १० ॥ पर्वतःप्राहराजानंकन्येयंवरवर्णिनी ॥ गुप्तगुल्फासंहतोरूःपीनश्रोणिपयोधरा ॥ ११ ॥
पद्मपत्रेक्षणनखापद्मकिंजल्कसप्रभा ॥ आकुञ्चितमृदुस्निग्धैःकेशैरविततैर्घनैः ॥ १२ ॥ सविलासागजगतिःसुनासाकोकिलस्वरा ॥
अहोरूपमहोधैर्यमहोलावण्यमुत्तमम् ॥१३॥तिलपुष्पस्फुटानासारूपंसंपरिलक्ष्यते॥कस्येयंभद्रिकाभद्रामम।तिहृदयंगमा ॥१४॥ एवंब्रुवा

णंतंविप्रंविस्मयोत्फुल्ललोचनम्॥सराजाप्राहकन्येयंदुहितामपर्वत॥१५॥ अथोवाचनृपंधीमान्नारदःक्षुभितेन्द्रियः ॥ राजन्निवेष्टुकामोऽहंक
न्येयंममदीयताम्॥१६॥ईप्सितंतववदास्यामिवरंमर्त्येषुदुर्लभम्॥एवमुक्तोनारदेनप्रीतात्मासंजयस्तथा॥१७॥कृताञ्जलिरुवाचेदंप्रहर्षोत्फुल्ल
लोचनः॥पुत्रोमेदीयतांक्षिप्रमक्षीणकनकाकरः॥१८॥यस्यमूत्रंपुरीषंवाश्लेष्माणंक्षिपतिक्षितौ॥ जातरूपंहितत्सर्वंसुवर्णंभवतुस्थिरम्॥१९॥
एवमस्त्वितितंराजन्नारदःप्रत्यभाषत ॥ सुवर्णष्ठीविनंपुत्रंददामितवसुव्रत ॥ २० ॥ एवमुक्त्वासतांकन्यांसालङ्कारांसुमध्यमाम् ॥ विवाह
यामासतयानारदोहृष्टमानसः ॥ २१ ॥ तत्तस्यचेष्टितंदृष्ट्वापर्वतःक्रोधमूर्छितः ॥ उवाचनारदंरोषाद्दीप्ताक्षःस्फुरिताधरः ॥ २२ ॥ मयेयं
प्रार्थितापूर्वंत्वयायस्माद्विवाहिता ॥ तस्मान्मयासमंस्वर्गंनगंतासिकथंचन ॥ २३ ॥ दत्तस्त्वयास्ययःपुत्रोवरदानेननारद ॥ सोऽपिचौरै
रभिहतःपञ्चत्वमुपयास्यति ॥ २४ ॥ एवमुक्तःपर्वतेननारदःप्राहदुर्म्मनाः ॥ नत्वंधर्मंविजानासिकिञ्चिन्मूढोऽसिदुर्मते ॥ २५ ॥ सामान्यं
सर्वभूतानांकन्याभवतिसुव्रत ॥ नतस्यावरणेदुःखंपश्यंतीहबहुश्रुताः ॥ २६ ॥ नसेवितास्त्वयावृद्धास्तेनमांशपसेरुषा ॥ पाणिग्रहणमं
त्राणांनिष्ठास्यात्सप्तमेपदे ॥२७॥ यस्मादेतदविज्ञायशपसेमामनागसम् ॥ तस्मात्त्वमप्यहोस्वर्गंनगंतासिमयाविना ॥ २८ ॥ संजयस्यसु
तःशापाद्यदिपञ्चत्वमेष्यति ॥ आनयिष्येतथाप्येनंयमलोकान्नसंशयः ॥ २९ ॥ एवंशप्त्वातदाऽन्योन्यंदेवर्षीतावुभौपुनः ॥ पूजितौसंजये
नाथजग्मतुःस्वाश्रमंप्रति ॥ ३० ॥ अथास्यसप्तमेमासिजातःपुत्रोनृपस्यसः ॥ स्वर्णष्ठीवीतिनामास्ययथार्थमकरोत्पिता ॥ ३१ ॥ जाति
स्मरःस्मरवपुःसुवर्णोत्पत्तिकारणम् ॥ सर्वभूतरुतज्ञोऽभूद्व्रतफलादिह ॥ ३२ ॥ मूत्रश्लेष्मपुरीषादियत्किञ्चित्क्षिपतिक्षितौ ॥ जायते
कनकंसर्वंप्रसादान्नारदस्यच ॥ ३३ ॥ तेनासौयजतेराजाविधिवद्भूरिदक्षिणैः ॥ राजसूयादिभिर्यज्ञैर्विविधैर्ब्राह्मणैर्वृतः ॥ ३४ ॥ बभारभृ
त्याननिशंपुपोषस्वजनातिथीन् ॥ चकारदेवतागारसरश्चारामवाटिकाः ॥ ३५ ॥ जातस्नेहंतथापुत्रंररक्षरक्षिभिर्वृतः ॥ राशयः
कनकस्यास्यबभूवुर्नृपतेःसुतात् ॥ ३६ ॥ अथास्यदस्यवःकेचिच्छ्रुत्वातंकनकाकरम् ॥ धनलोलुपयाजघ्नुर्दाक्षिणात्यामदोद्धताः ॥३७॥ ॥ १९

---

१ दोषम्–इ० पा० ।

तस्मिन्विनष्टेतन्नष्टंवरदानसमुद्भवम् ॥ कनकंतदपश्यंतोजग्मुरन्योन्यतःक्षयम् ॥ ३८ ॥ पातितंदस्युभिःपुत्रंदृष्ट्वाराजासुदुःखितः ॥
विललापाकुलमतिःससुमोहपपातच ॥ ३९ ॥ विलपंतंतुतंदृष्ट्वानारदःप्राहसंजयम् ॥ राजन्विषादंमाकार्षीःशृणिवमांभारतींमम ॥ ४० ॥
इत्युक्त्वाससमाचख्यौचारितानिमहौजसाम् ॥ विशिष्टानांनरेंद्राणांयतीनांदक्षिणावताम् ॥४१॥ श्रुत्वाराजानरेंद्राणांचरितानिमहात्मनाम्॥
विनष्टशोकःसहसाप्रकृतिस्थोबभूवसः ॥ ४२ ॥ नारदोऽपिनरेंद्रस्यमृतंपुत्रंयमालयात् ॥ आनयामासतरसातथारूपंयथाहृतम् ॥ ४३ ॥
दृष्ट्वास्पृष्ट्वासपुत्रंतंपरितुष्टेनचेतसा ॥ व्रीडितोविस्मितश्चैवकृताञ्जलिरथाब्रवीत् ॥ ४४ ॥ किमाश्चर्यंप्रसन्नेनभवताममनारद ॥
दत्तःपुत्रस्तथाभूतोदस्युभिर्घातितोयथा ॥ ४५ ॥ षण्मासांतेपुनरसौजीवितंसर्वमेवतत् ॥ सस्मारपूर्ववृत्तांतंभद्राणांपारणात्किल ॥४६॥
एतत्तेसर्वमाख्यातंजातिस्मरणकारकम्॥व्रतंव्रताधिकंश्रेष्ठंकिमन्यत्कथयामिते॥४७॥श्रीकृष्णउवाच ॥ब्राह्मणाश्चैवशूद्राश्चकुलेमहतिजन्म
च ॥ दाताक्षमीधनीवाग्मीरूपीस्वैर्भद्रैकैर्भवेत्॥४८॥चत्वारिराजन्भद्राणिचतुष्पादानितानिवै॥तान्येवबहुविघ्नानिदुष्प्राप्यान्यकृतात्मभिः
॥४९॥मार्गशीर्षेतुप्रथमंद्वितीयंफाल्गुनेतथा ॥ ज्येष्ठेतृतीयंराजेन्द्रख्यातंभाद्रपदेपरम् ॥५०॥ फाल्गुनामलपक्षादौत्रीन्मासांस्तुनराधिप॥
तत्रिपुष्पमितिख्यातंतपस्याकरणंपरम् ॥ ५१ ॥ ज्येष्ठस्यशुक्लपक्षादौत्रीन्वैमासान्युधिष्ठिर ॥ तत्त्रिरामामितिख्यातंसत्यशौर्यप्रदायकम् ॥
॥ ५२ ॥ शुक्लेभाद्रपदस्यादौत्रीन्मासान्पांडुनंदन ॥ तत्त्रिरंगमितिख्यातंबहुविद्याप्रदायकम् ॥ ५३ ॥ शुक्लमार्गशिरस्यादौत्रीन्मासांस्तु
नराधिप ॥ तद्विष्णुपदमित्युक्तंसर्वधर्मप्रदायकम् ॥ ५४ ॥ समासेनैवचोक्तानिभद्राण्येतानिभारत ॥ कर्तव्यानिनरैःस्त्रीभिर्ब्रा
ह्मणानुमतेनवा ॥५५॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ विस्तरेणैवमेब्रूहिदेवदेवजगत्पते ॥ भद्राणांनियमाधानंप्रधाननियमांस्तथा ॥५६॥ श्रीभगवानु
वाच ॥ शृणुराजन्नवहितोभद्राणांविस्तरंपरम् ॥ कथयिष्येनकथितंकस्यचिद्यन्मयापुरा॥५७॥ शुक्लेमार्गशिरस्यादौचत्वारस्तिथयोवराः॥
द्वितीयाचतृतीयाचचतुर्थीपञ्चमीतथा ॥५८॥ एकभुक्तासनस्तिष्ठेत्प्रतिपद्यांजितेन्द्रियः॥ प्रभातेतुद्वितीयायांकृत्वायत्करणीयकम्॥५९॥
प्रहरत्रयेसमाधिकेगतेस्नानंसमाचरेत् ॥ मृद्गोमयंचसंगृह्यमंत्रैरेभिर्विचक्षणः ॥ ६० ॥ अहंतेतुप्रदिश्यामिमंत्राणांविधिमुत्तमम् ॥ येषांदे

योनदेयोवाताञ्छृणुष्ववदामिते ॥ ६१ ॥ ब्राह्मणाःक्षत्रियावैश्याःशूद्रायेशुचयोऽमलाः ॥ तेषांमंत्राःप्रदेयावैनतुसंकीर्णधर्मिणाम् ॥ ६२ ॥
यास्त्रीभर्त्राविंयुक्तापिस्वाचारैःसंयुताशुभा ॥ साचमन्त्रान्प्रगृह्णातुसभर्त्रातदनुज्ञया ॥ ६३ ॥ स्नानंनदीतडागेवावापीकूपगृहेपिवा ॥
दशोत्तरंफलंज्ञेयमधिकंहिसमंत्रकम् ॥ ६४ ॥ मृदंमंत्रेणसंगृह्यसर्वांगेषुप्रदापयेत् ॥ त्वंमृदेवंदितादेवैःसमलैर्दैत्यघातिभिः ॥ ६५ ॥
मयापिवंदिताभक्त्यामामतोविमलंकुरु ॥ ६६ ॥ मृन्मंत्रः ॥ एवंजपन्मृदंदत्त्वास्वहस्ताग्रेसमंत्रकम् ॥ जलावगाहनंकुर्यात्कुण्डमालिख्य
धर्मवित् ॥ ६७ ॥ सिद्धार्थकैःकृष्णतिलैर्वचासर्वौषधीःक्रमात् ॥ त्वमादिःसर्वदेवानांजगतांचजगन्मये ॥ ६८ ॥ भूतानांवीरुधांचैवरसानां
पतयेनमः ॥ गंगासागरजंतोयंपौष्करंनार्मदंतथा ॥ ६९ ॥ यामुनंसांनिहत्यंचसंनिधानमिहास्तुमे ॥ ७० ॥ स्नानमंत्रः ॥ शरीरालंभनं
पूर्वंकृत्वामृद्गोमयांबुभिः ॥ एवंस्नात्वासमाप्लुत्यआचम्यतटमास्थितः ॥ ७१ ॥ निवस्यवाससीशुभ्रेशुचिःप्रयतमानसः ॥ देवान्पितॄन्म
नुष्यांश्चतर्पयेत्सुसमाधिना ॥ ७२ ॥ एवंगृहीतनियमोगृहंगच्छेच्छुचिव्रतः ॥ उपविश्यनसंजल्पेद्यावच्चन्द्रस्यदर्शनम् ॥ ७३ ॥ स्नात्वा
चैवततोनामतृतीयादिचतुर्दिने ॥ नमःकृष्णाच्युतानंतहृषीकेशेतिचक्रमात् ॥ ७४ ॥ चतुर्दिनेद्वितीयादिदेवमभ्यर्चयेच्युतम् ॥ प्रथमे
ह्निस्मृतापूजापादयोश्चक्रपाणिना ॥ ७५ ॥ नाभिपूजाद्वितीयेह्निकर्तव्याविधिवद्बुधैः ॥ मुरद्विषस्तृतीयेह्निपूजांवक्षसिविन्यसेत् ॥ ७६ ॥
चतुर्थेह्निजगद्धातुःपूजाशिरसिकल्पयेत् ॥ पुष्पैर्विलेपनैर्धूपैरर्घ्यंदद्युर्विभूषणैः ॥ ७७ ॥ चीवरैर्हरिनैवेद्यैर्दीपदानैश्चभक्तितः ॥ पूजयित्वा
विधानेनविष्णुंविश्वेश्वरंव्रती ॥ ७८ ॥ ततोदिनावसानेतुमुहूर्तेनिर्गतेसति ॥ अर्घ्यंप्रदद्यात्सोमायभक्त्यातद्भावभावितः ॥ ७९ ॥ शशिच
न्द्रशशांकेन्दुनामानिक्रमशोनरः ॥ तृतीयादिषुचन्द्रस्यसंकीर्त्यार्घंनिवेदयेत् ॥ ८० ॥ सचार्घ्योयादृशोदेयऋद्धिमद्भिरथेतरैः ॥ तत्तेसम्य
क्प्रवक्ष्यामियुधिष्ठिरनिबोधमे ॥ ८१ ॥ चन्दनागरुकर्पूरदधिदूर्वाक्षतादिभिः ॥ रत्नैःसमुद्रजैश्चान्यैर्वज्रवैडूर्यमौक्तिकैः ॥ ८२ ॥ पुष्पैः
फलैःस्वकालोत्थैःखर्जूरैर्नालिकेरकैः ॥ वस्त्राच्छादनगोवाजिभूमिहेमगजान्वितैः ॥ ८३ ॥ सत्वयुक्तस्यऋद्धस्यराजन्नेषविधिःस्मृतः ॥
इतरस्ययथाशक्त्याफलपुष्पाक्षतोदकैः ॥८४॥ लवणंगुडंघृतंतैलंपयःकुंभास्तिलैःसह॥अर्घैष्वेतानिशस्तानिशशिवृद्ध्याविवर्द्धयेत्॥८५॥

प्रत्यहंवर्द्धयेदर्घ्यंशशिवृद्ध्यानरोत्तम ॥ एवमर्घःप्रदातव्यःशृणुमंत्रविधिक्रमम् ॥ ८६ ॥ नवोनवोसिमासांतेजायमानःपुनःपुनः ॥
त्रिरग्निसमवेतोवैदेवानाप्यायसेहविः ॥ ८७ ॥ गगनाङ्गणसद्दीपदुग्धाब्धिमथनोद्भव ॥ भाभासितादिगाभोगरमानुजनमोऽस्तुते ॥ ८८ ॥
दत्वार्घ्यंद्विजराजायतद्विप्रायनिवेदयेत् ॥ निर्वर्त्यार्घ्यक्रममिदंततोभुंजीतवाग्यतः ॥ ८९ ॥ भूमिंतुभाजनंकृत्वापद्मपत्रसमास्तृताम् ॥
पालाशैर्मधुपत्रैर्वासुरूपैर्वाशिलातले ॥९०॥ समालभ्यधरांदेवींमंत्रेणानेनमंत्रवित् ॥ त्वत्तलेभोक्तुकामोऽहंदेविसर्वरसोद्भवे ॥ ९१ ॥ मदनु
ग्रहायसुस्वादंकुर्वन्नममृतोपमम् ॥ एवंजप्त्वाचभुक्त्वाचशाकंपाकंगुणोत्तरम् ॥९२॥ आचम्यखान्युपालभ्यस्मृत्वासोमंस्वपेद्भुवि ॥ भोक्त
व्यंतुद्वितीयायामक्षारलवणंहविः ॥९३॥ मुन्यन्नंतुतृतीयायांचतुर्थ्यांगोरसोत्तरम् ॥ घृताक्ताःसगुडाःशस्ताःपञ्चम्यांकृशरास्सदा ॥ ९४ ॥
शस्ताभद्रेषुसर्वेषुसदाश्यामाकतण्डुलाः॥प्रसाधिकाघृतंगव्यंवन्यंफलमयाचितम्॥९५॥प्रातःस्नानंततःकृत्वासंतर्प्यपितृदेवताः ॥ भोजये
द्ब्राह्मणान्भक्त्यादत्तदानान्विसर्जयेत् ॥९६॥ भृत्यबन्धुजनैःसार्द्धंपश्चाद्भुञ्जीतकामतः ॥ एवंभद्रेषुसर्वेषुत्रिमासेषुगतेषुयः ॥९७ ॥ करोत्ये
तन्नरोभक्त्यावर्षमेकममत्सरी ॥ तस्यश्रीर्विजयश्चैवनित्यंसोमःप्रसीदति॥९८॥एतत्करोतियाकन्याशुभंप्राप्नोतिसापतिम् ॥ दुर्भगासुभगा
साध्वीभवत्यविधवासदा ॥९९॥ राज्यार्थीलभतेराज्यंधनार्थीलभतेधनम्॥पुत्रार्थीलभतेपुत्रानितिप्राहप्रभाकरः॥ १००॥ योषित्कुलाकुल
विवाहमनोरमाणिशय्यान्नयानशयनासनशोभितानि ॥ भद्राण्यवाप्यधनपुत्रकलत्रजानिजातिस्मरोभवतिभारतभद्रकर्ता॥१०१॥इतिश्री
भविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेभद्रोपवासव्रतनिरूपणंनामत्रयोदशोऽध्यायः ॥ १३ ॥ ॥ छ ॥ इतिप्रातिपत्कल्पः
समाप्तः ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ संत्यन्यास्तिथयःपार्थद्वितीयाद्याःपरिश्रुताः॥मासैश्चतुर्भिश्चत्वारःप्रावृट्छुक्लाःक्रमापहाः ॥ १ ॥
गोपिताश्चसदालोकेनप्रोक्ताश्चमयाक्वचित् ॥ प्रकाशयामिताःपार्थशृणुसर्वामयाहिताः ॥ २ ॥ एकातुश्रावणेमासिअन्याभाद्रपदेतथा ॥
अपराश्वयुजेमासिचतुर्थीकार्तिकेभवेत् ॥ ३ ॥ श्रावणेकलुषानामप्रोष्ठपादेचगीर्मला ॥ आश्विनेप्रेतसंचाराकार्तिकेचयमास्मृता ॥ ४ ॥

---

१ भोज्याः-इ०पा० । २ प्रकाशेषु-इ०पा० । ३ अपुत्रः-इ०पा० ।

॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कस्मात्साकलुषाप्रोक्ताकस्मात्सागीर्मलामता ॥ कस्मात्साप्रेतसंचाराकस्माद्याम्याप्रकीर्तिता ॥ ५ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ पुरावृत्रवधेवृत्तेप्रातराज्येपुरंदरे ॥ ब्रह्महत्यापनोदार्थमश्वमेधेप्रवर्तिते ॥ ६ ॥ क्रोधादिन्द्रेणवज्रेणब्रह्महत्यानिषूदिता ॥ षट्खण्डाचकृताक्षिप्तावृक्षेतोयेमहीतले ॥ ७ ॥ नारीब्रह्महनेवह्नौसंविभज्ययथाक्रमम् ॥ तत्पापंश्रावणेव्यूढंद्वितीयायांदिनोदये ॥ ८ ॥ नारीवृक्षनदीभूमिवह्निब्रह्महणेतथा ॥ निर्मलीकरणंजातमतोर्थंकलुषास्मृता ॥ ९ ॥ मधुकैटभयोरक्तेपुरामग्नेतिमेदिनी ॥ अष्टांगुलापवित्रासानारीणांतुरजोमलम् ॥१०॥ नद्यःपूरमलाःसर्वावह्नेर्धूमशिखामलः ॥ कलुषाणिचरंत्यस्यांतेनैषाकलुषामता ॥ ११ ॥ गीर्गिराभारतीवाणीवाचामेधासरस्वती ॥ गीर्मलंवहतेयस्माद्द्वितीयागीर्मलामता ॥ १२ ॥ देवर्षिपितृधर्माणांनिंदकानास्तिकाःशठाः ॥ तेषांसावाग्मलव्यूढाद्द्वितीयातेनगीर्मला ॥ १३ ॥ अनध्यायेषुशास्त्राणिपाठयंतिपठंतिच ॥ शाब्दिकास्तार्किकाःश्रौतास्तेषांशब्दापशब्दजाः ॥ ॥ १४ ॥ मलाव्यूढाद्द्वितीयायामतोर्थंगीर्मलाचसा ॥ प्रेतास्तुपितरःप्रोक्तास्तेषांतस्यांतुसंचरः ॥ १५ ॥ द्वितीयायांचलोकेषुतेनसाप्रेतसंचरा ॥ अग्निष्वात्ताबर्हिषदआज्यपाःसोमपास्तथा ॥ १६ ॥ पितृपितामहप्रेतसंचारात्प्रेतसंचरा ॥ पुत्रैःपौत्रैश्चदौहित्रैःस्वधामंत्रैःसुपूजिताः ॥ १७ ॥ श्राद्धदानमखैस्तृप्तायांत्यतःप्रेतसंचरा ॥ कार्तिकेशुक्लपक्षस्यद्वितीयायांयुधिष्ठिर ॥ १८ ॥ यमोयमुनयापूर्वंभोजितःस्वगृहेतदा ॥ द्वितीयायामहोत्सगैनारकीयाश्चतर्पिताः ॥ १९ ॥ पापेभ्योविप्रमुक्तास्तेमुक्ताःसर्वैविबंधनाः ॥ भ्रामितानर्तितास्तुष्टाःस्थिताःसर्वैयदृच्छया ॥ २० ॥ तेषांमहोत्सवोवृत्तोयमराष्ट्रेसुखावहः ॥ ततोयमद्वितीयासाप्रोक्तालोकेयुधिष्ठिर ॥ २१ ॥ अस्यांनिजगृहेपार्थनभोक्तव्यमतोबुधैः ॥ स्नेहेनभगिनीहस्ताद्भोक्तव्यंपुष्टिवर्द्धनम् ॥ २२ ॥ दानानिचप्रदेयानिभगिनीभ्योविधानतः ॥ स्वर्णालंकारवस्त्राद्यैःपूजासत्कारभोजनैः ॥ २३ ॥ सर्वाभगिन्यःसंपूज्याअभावेप्रतिपत्तिगाः ॥ पितृव्यभगिनीहस्तात्प्रथमायांयुधिष्ठिर ॥ २४ ॥ मातुलस्यसुताहस्ताद्द्वितीयायांपुनर्नृप ॥ पितृमातृस्वसारौयेतृतीयायांतयोःकरात् ॥ २५ ॥ भोक्तव्यंसहजायाश्चभगिन्याहस्ततःपरम् ॥ सर्वासुभगिनीहस्ताद्भोक्तव्यंबलवर्द्धनम् ॥ २६ ॥

---

१ वषड्भागा-इ०पा० ।

धन्यंयशस्यमायुष्यंधर्मकामार्थवर्द्धनम् ॥ व्याख्यातंसकलंस्नेहात्सरहस्यंमयातव ॥ २७ ॥ यस्यांतिथौयमुनयायमराजदेवःसंभोजितो
जगतिसत्वरसौहृदेन ॥ तस्यांस्वसुःकरतलादिहयोभुनक्तिप्राप्नोतिवित्तमथभोज्यमनुत्तमंसः ॥ २८ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तर
पर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेयमद्वितीयाव्रतमाहात्म्यंनामचतुर्दशोऽध्यायः ॥१४॥छ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ भगवन्भवताप्रोक्तंधर्मा
र्थादेःसुसाधनम् ॥ गार्हस्थ्यंतच्चभवतिदंपत्योःप्रीयमाणयोः ॥ १ ॥ पत्नीहीनःपुमान्पत्नीभर्त्राविरहितातथा ॥ धर्मकामार्थसंसिद्धौन
स्यातांमधुसूदन ॥ २ ॥ तद्ब्रूहिदेवदेवेशविधवास्त्रीनजायते ॥ व्रतेनयेनगोविंदपत्न्याऽविरहितोनरः ॥ ३ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥
अशून्यशयनंनामद्वितीयांशृणुतांमम ॥ यामुपोष्यनवैधव्यंप्राप्नोतिस्त्रीयुधिष्ठिर ॥ ४ ॥ पत्नीविमुक्तश्चनरोनकदाचित्प्रजायते ॥
शेतेजगत्पतिर्विष्णुःप्रियासार्द्धंयदाकिल ॥ ५ ॥ अशून्यशयनंनामतदाग्राह्याचसातिथिः ॥ उपवासेननक्तेनतथैवायाचितेनच ॥ ६ ॥
कृष्णपक्षेद्वितीयायांश्रावणेनृपसत्तम ॥ स्नानंनद्यांतडागेवागृहेवानियतात्मवान् ॥ ७ ॥ कृत्वापितॄन्मनुष्यांश्चदेवान्संतर्प्यभक्तिमान् ॥
स्थंडिलंचतुरस्रंतुमृन्मयंकारयेत्ततः ॥ ८ ॥ तत्रस्थंश्रीधरंश्रीशंभक्त्याभ्यर्च्यश्रियासह ॥ नैवेद्यपुष्पधूपाद्यैःफलैःकालोद्भवैःशुभैः ॥ ९ ॥
इममुच्चारयेन्मंत्रंप्रणम्यजगतःपतिम् ॥ श्रीवत्सधारिञ्छ्रीकान्तश्रीधामञ्छ्रीपतेऽव्यय[3] ॥ १० ॥ गार्हस्थ्यंमाप्रणाशंमेयातुधर्मार्थकामदम् ॥
अग्नयोमाप्रणश्यंतुमाप्रणश्यंतुदेवताः ॥११॥ पितरोमाप्रणश्यंतुमत्तोदंपत्यभेदतः ॥ लक्ष्म्याावियुज्यतेकृष्णनकदाचिद्यथाभवान् ॥१२॥
तथाकलत्रसंबंधोदेवमामेप्रणश्यतु ॥ लक्ष्म्यानशून्यंवरदयथातेशयनंसदा ॥ १३ ॥ शय्याममाप्यशून्यास्तुतथाजन्मनिजन्मनि ॥
एवंप्रसाद्यपूजांचकृत्वालक्ष्म्याहरेस्तथा ॥१४॥ चंद्रोदयेस्नानपूर्वंपञ्चगव्यंतुसंयुतम् ॥ विप्रायदक्षिणांदद्यात्स्वशक्त्याफलसंयुताम्॥१५॥
अनेनविधिनाराजन्यावन्मासचतुष्टयम् ॥ कृष्णपक्षेद्वितीयायांप्रागुक्तविधिमाचरेत् ॥१६॥ कार्तिकेचाथसंप्राप्तेशय्यांश्रीकान्तसंयुताम् ॥
सोपस्करांसोदकुंभांसान्नांदद्याद्द्विजातये ॥ १७ ॥ प्रतिमासंचसोमायअर्घंदद्यात्समंत्रकम् ॥ दध्यक्षतैर्मूलफलैरत्नैःसौवर्णभाजनैः ॥१८॥

१ मयत्नात्–इ०पा० । २ अथ सौख्यम्–इ०पा० । ३ अच्युत–इ०पा० ।

गगनांगणसद्दीपदुग्धाब्धिमथनोद्भव ॥ आभासितदिगाभोगरमानुजनमोस्तुते ॥ १९ ॥ एवंकरोतियःसम्यङ्नरोमासचतुष्टयम् ॥
तस्यजन्मत्रयंयावद्गृहभंगोनजायते ॥ २० ॥ अशून्यशयनश्चैवधर्मकामार्थसाधकः ॥ भवत्यव्याहतैश्वर्यःपुरुषोनात्रसंशयः ॥ २१ ॥
नारीचपार्थधर्मज्ञाव्रतमेतद्यथाविधि॥याकरोतिनसाशोच्याबंधुवर्गस्यजायते॥२२॥वैधव्यंदुर्भगत्वंचभर्तृत्यागंचसत्तम ॥ प्राप्नोतिजन्मत्रित
यंनसापांडुकुलोद्वह॥२३॥एषाह्यशून्यशयनानृपतेद्वितीयाख्यातासमस्तकलुषापहराद्वितीया॥ एतांसमाचरतियःपुरुषोऽथयोषित्प्राप्नो
त्यसौशयनमग्र्यमहार्हभोग्यम् ॥ २४ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेअशून्यशयनव्रतमाहात्म्यंनामपंचद
शोऽध्यायः॥१५॥श्रीकृष्णउवाच॥फाल्गुनेऽप्यसितेपक्षेतृतीयायामुपोषिता॥प्रातःस्थित्वाब्रह्मचर्येजटामुकुटशोभिता ॥१॥ गोधारथगतां
देवींरुद्रध्यानपरायणाम्॥पूजयेद्गंधकुसुमैर्दीपालक्तकचन्दनैः॥२॥केसरैर्मधुरैर्द्रव्यैःस्वर्णमाणिक्यपूजया॥ ॐ भूषिकादेवभूषाचभूषिकाललि
ताउमा ॥ ३ ॥ तपोवनरतागौरीसौभाग्यंमेप्रयच्छतु ॥ दौर्भाग्यंमेशमयतुसुप्रसन्नमनाःसदा ॥ ४ ॥ अवैधव्यंकुलेजन्मददात्वपरजन्म
नि ॥ अङ्गअङ्गेममोपाङ्गेपर्वेपर्वेस्थितामृतम् ॥ ५ ॥ सुखदृष्टिस्पर्शरसंगौरीसौभाग्यंयच्छतु॥एवमुच्चार्यमंत्रांश्चनारीज्ञानवतीसती ॥ ६ ॥
पूजयेद्ब्राह्मणोकैस्तुमंत्रैर्मुखसुवासिनी ॥ जीरकैःकटुहुंडैश्चलवणैर्गुडसर्पिषा ॥ ७ ॥ हृद्यैरार्द्रैःफलैःस्वर्णैर्मनोज्ञैःपुष्पबन्धनैः ॥ कुसुमैः
कुंकुमैर्गंधैःकालेयागुरुचन्दनैः ॥ ८ ॥ सिंदूरेणातिरक्तेनवस्त्रैर्नानाविधैःशुभैः ॥ नैवेद्यैरनेकदेशोत्थैःपूपकैस्तिलतंडुलैः ॥ ९ ॥ आशो
कैश्चत्रिगुणकैर्घृतपूर्णैस्तुमोदकैः ॥ इत्येवमादिनैवेद्यैःपूजयित्वामहाद्रुमम् ॥ १० ॥ प्रदक्षिणंततःकृत्वादत्वाविप्रायदक्षिणाम् ॥ एतत्क
रोतितेपुत्रीदुहित्राव्रतमुत्तमम् ॥ ११ ॥ ततःप्राप्स्यसिदुष्प्राप्यंत्रैलोक्येश्रीधरंप्रति ॥ एतद्व्रतंमयाख्यातंयास्यंतिशाश्वतीःसमाः॥१२॥
व्याख्यातंकश्यपेनादौरुक्मिणींव्रतमुत्तमम् ॥ याश्चरिष्यंतिताःसर्वाभविष्यंतिनिरामयाः ॥ १३ ॥ अङ्गप्रत्यङ्गसुभगालोकदृष्टिमनो ॥
हराः ॥ स्थित्वावर्षशतंचान्तेततोरुद्रपुरंशुभम् ॥ १४ ॥ यास्यंतिहंसयानस्थंकिङ्किणीशब्दनादितम् ॥ तत्रत्वारमयिष्यंतिस्वभर्तॄ
न्वत्सरान्बहून् ॥ १५ ॥ दिव्यभोगभुजोहृष्टाःसिद्धचष्टकसमन्विताः ॥ १६ ॥ अर्घमहार्घमणिकुंकुमकेसराढ्यंस्रग्गंधमुग्धमुखराति

कुलोपगीतम् ॥ दत्वाफलाक्षतयुतंमधुपादपस्यगौरीवलोकमहिताभवतीहनारी ॥ १७ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरेपर्वणिश्रीकृ
ष्णयुधिष्ठिरसंवादेमधूकतृतीयाव्रतवर्णनंनामषोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥ ॥ छ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ मेघपालीव्रतंकृष्णकदाचित्क्रियतेनृ
भिः ॥ किंपुण्यंकिमनुष्ठानंकीदृग्वल्लीस्मृतातुसा ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अश्वयुक्कृष्णपक्षेतुतृतीयायांयुधिष्ठिर ॥ मेघपाल्यैप्रदात
व्योभक्त्यास्त्रीभिर्नृभिस्तथा ॥ २ ॥ अर्घोविरूढैर्गोधूमैःसप्तधान्यसमन्वितैः ॥ तिलतंडुलपिंडैर्वादातव्योधर्मलिप्सुभिः ॥ ३ ॥ तांबूलस
दृशैःपर्वैरक्तावल्लीसमंजरी ॥ वाटीषुग्राममार्गेषुप्रोत्थितापर्वतेऽपिच ॥ ४१ ॥ मेघपाल्यांधान्यतैलगुडकुंकुमहैमनान् ॥ पदान्यापिचकु
र्वंतिजनावाणिज्यजीविनः ॥ ५ ॥ पापंसत्यानृतंकृत्वाद्रव्यलुब्धाःफलान्विताः ॥ अर्घंदत्वामेघपाल्यैनाशयंतिक्षणादिह ॥ ६ ॥
मानोन्मानैर्जन्ममध्येयत्पापंकुत्रचित्कृतम् ॥ तत्सर्वंनाशमायातिव्रतेनानेनपांडव ॥ ७ ॥ मेघपालीशुभेस्थानेशुभेदेशेसमुत्थिता ॥
पूजनीयावरस्त्रीभिःफलैःपुष्पैस्तथाक्षतैः ॥ ८ ॥ खर्जूरैर्नालिकेरैश्चदाडिमैःकरवीरकैः ॥ गंधधूपैर्दधिदीपैर्विरूढैर्धान्यसंचयैः ॥ ९ ॥
रक्तवस्त्रैःसमाच्छाद्यापिष्टातकविभूषिताम् ॥ कृत्वार्घंसंप्रदातव्योमंत्रेणानेनभारत ॥ १० ॥ वेदोक्तेनद्विजोविद्वांस्तत्रचतस्यैनिवेदयेत् ॥
इत्येवंपूजयित्वातांमेघपालींपुमांस्ततः ॥ ११ ॥ नारीवापुरुषव्याघ्रप्राप्नोतिपरमांश्रियम् ॥ स्थित्वावर्षशतंमर्त्येसुखसौभाग्यगर्विते ॥ १२ ॥
विष्णुलोकमवाप्नोतिदेहांतेयानसंस्थितः ॥ कुलानिसप्तनयतिस्वर्गंस्वानिरसातलात् ॥ १३ ॥ उद्धृत्यनात्रसंदेहस्त्वयाकार्योयुधिष्ठिर ॥ १४ ॥
नरकभीरुतयाददातियोऽर्घफलाद्यनुयुतंननुमेघपालेः ॥ उन्मानकूटकपटानिकृतानियानिपापानिहंतिसवितेवतमःप्ररोहान् ॥ १५ ॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेमेघपालीतृतीयाव्रतवर्णनंनामसप्तदशोऽध्यायः ॥ १७ ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधि
ष्ठिरउवाच ॥ स्त्रीणांसंपद्यतेयेनमर्त्यलोकेगृहेशुभम् ॥ पतिप्रेमतथात्यंतंतन्मेब्रूहिव्रतंशुभम् ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ एकदापार्वतीशंभू
स्थितौमुनिसुरावृतौ ॥ कैलासशिखरेरम्येनानाधातुविचित्रिते ॥ २ ॥ नानाद्रुमलताकीर्णेनानापुष्पोपशोभिते ॥ मुनिकिन्नरसंघुष्टेगेयनृ
त्यसमाकुले ॥ ३ ॥ शंकरःपार्वतींप्राहकिंत्वयासद्व्रतंकृतम् ॥ वामारूपेणमेत्यंतंप्रियासिवरवर्णिनि ॥ ४ ॥ आगच्छजानुदेशंतुसुप्रसन्ना

जनाः प्रिये ॥ ब्रूहि चावितथं सर्वं त्वया पार्वति यत्कृतम् ॥ ५ ॥ इत्युक्ता प्रणता भूत्वा गौरी प्राह शिवं शुभा ॥ तृतीयायां मया चीर्णं पुरा रंभाव्रतं
शुभम् ॥ ६ ॥ तेन मे त्वं मनोहारी भर्ता लब्धोसि सशंकर ॥ ईश्वरी वाप्यहं स्त्रीणां तव देहार्द्धहारिणी ॥ ७ ॥ ॥ ईश्वर उवाच ॥ ॥
कीदृशं तद्व्रतं भद्रे सर्वसौख्यप्रदायकम् ॥ ब्रूहि पार्वति यत्नेन यच्चीर्णं पितुरंतिके ॥ ८ ॥ ॥ गौर्युवाच ॥ पुराहं देव तिष्ठामि कुमारी भवने पितुः ॥
हिमवद्गह्वरे रम्ये सखीगणसमावृता ॥ ९ ॥ ततोऽहं मेनया प्रोक्ता स्वपित्रा च हिमाद्रिणा ॥ पुत्रि रंभाव्रतं चार्य वरसौभाग्यवर्धनम् ॥ १० ॥
येन प्रारब्धमात्रेण सर्वं संपत्स्यते तव ॥ सौभाग्यं स्त्रीगणैश्वर्यं महादेवीपदं तथा ॥ ११ ॥ एवं करोमि वै मातर्मम चोक्तं पुरस्त्वया ॥
मनोभिलषितं येन येन प्राप्नोति शंकरम् ॥ १२ ॥ ॥ मेनोवाच ॥ अद्य शुक्लतृतीयायां स्नात्वा नियमतत्परा ॥ कुरु पार्श्वेषु पञ्चाग्नीञ्ज्वाल
मानान्हुताशनान् ॥ १३ ॥ गार्हपत्यं दक्षिणाग्निमन्यं चाहवनीयकम् ॥ पंचमं भास्करं तेज इत्येते पंच वह्नयः ॥ १४ ॥ एतेषां मध्यतो भूत्वा
तिष्ठ पूर्वमुखा चिरम् ॥ चतुर्भुजां ध्यानपरां पद्मयोपरि संस्थिताम् ॥ १५ ॥ मृगाजिनच्छिन्नकुचां जटावल्कलधारिणीम् ॥ सर्वाभरणसंयु
क्तां देवीमभिमुखीं कुरु ॥ १६ ॥ महालक्ष्मीर्महाकाली महामाया महामतिः ॥ गङ्गा च यमुना सिंधुः शतद्रुर्नर्मदा मही ॥ १७ ॥
सरस्वती वैतरणी सैव प्रोक्ता महासती ॥ तस्याश्च प्रेक्षणपरा भव तद्भावभासिता ॥ १८ ॥ होमं कुर्युर्यतात्मानो ब्राह्मणाः सर्वतोदिशम् ॥
देव्याः पूजा प्रकर्तव्या पुष्पधूपादिना ततः ॥ १९ ॥ बहुप्रकारनैवेद्यं नैवेद्यं घृतपाचितम् ॥ स्थापयेत्पुरतो देव्याः पृथक्सौभाग्यमेव च ॥ २० ॥
जीरकं कडुहुंडश्चाप्यपूपान्कुसुमं तथा ॥ निपाचां पावनतरां लवणं शर्करां गुडम् ॥ २१ ॥ पुष्पमंडपिका कार्या गंधपुष्पाधिवासिता ॥ पद्मासनेन
संतिष्ठेद्यावत्परिणतो रविः ॥ २२ ॥ ततः प्रणम्य रुद्राणीं मंत्रमेतमुदीरयेत् ॥ वेदेषु सर्वशास्त्रेषु दिवि भूमौ धरातले ॥ २३ ॥ दृष्टः श्रुतश्च बहुशो शंका
विरहितः स्तवः ॥ त्वं शक्तिस्त्वं स्वधा स्वाहा त्वं सावित्री सरस्वती ॥ २४ ॥ पतिं देहि गृहं देहि वसु देहि नमोस्तु ते ॥ एवं क्षमापयेद्देवीं प्रणिपत्य पुनः पुनः
॥ २५ ॥ देहि भक्त्या गृहं रम्यं विचित्रं बहुभूमिकम् ॥ आच्छाद्य द्वारकेदारकपोतादिविभूषितम् ॥ २६ ॥ कुड्यस्तंभगवाक्षाढ्यं मणिमंडिततोर
णम् ॥ पद्मरागमहानीलवज्रवैडूर्यभूषितम् ॥ २७ ॥ गृहदानविधानेन ब्राह्मणाय यशस्विने ॥ सपत्नीकाय संपूज्य सर्वोपस्करसंयुतम् ॥ २८ ॥

सुवासिनीभ्यस्तद्देयंनैवेद्यंसूर्यसंस्थितम् ॥ निर्वर्त्यविधिनानेनततःपश्चात्क्षमापयेत् ॥ २९ ॥ दांपत्यानिचभोज्यानिचतुर्थ्यांमधुरैरसैः ॥
इत्युक्तमुमयाचीर्णहररंभाव्रतंपरम् ॥ ३० ॥ व्रतांतेगस्त्यमुनयेदत्तंगृहवरंशुभम् ॥ लोपामुद्राप्रियापत्नीतस्यवेश्मनिपूजिता ॥ ३१ ॥
तेनधर्मेणदेवत्वंभर्तालब्धोऽसिशंकरः ॥ अर्द्धांकेऽपिस्थितातेनयाश्चरिष्यंतियोषितः ॥ ३२ ॥ कौंतेयपुरुषोवापिख्यातंरंभाव्रतंभुवि ॥
तासांपुत्रागृहंभोगाःकुलवृद्धिर्भविष्यति ॥ ३३ ॥ स्त्रीणांचातुर्यसौभाग्यंगार्हस्थंसर्वकामिकम् ॥ बालावृद्धस्थमध्यानांरूपलावण्यबृंहणम्
॥ ३४ ॥ सपत्नीदर्पदलनंवशीकरणमुत्तमम् ॥ हिमवद्विंध्ययोर्मध्येआर्यावर्तेमनोहरे ॥ ३५ ॥ उत्पत्त्यशोभतेवासेपूर्वोत्पन्नधनेकुले ॥
मृतःशक्रपुरंयातिततोविष्णुपुरंव्रजेत् ॥ ३६ ॥ ततःशिवपुरंयातिव्यासस्यवचनंयथा ॥ ३७ ॥ यद्रंभयाबलभयापहरंततश्चगौर्याहिमा
द्रिभवनस्थितयापिचीर्णम् ॥ तस्याव्रतंसुविकरोतिरताचधर्मैब्रह्मेशकेशवपतिंसुखदंलभेत्सा ॥ ३८ ॥ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणे
उत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेपश्चाग्निसाधनाख्यंरंभातृतीयाव्रतंनामाष्टादशोऽध्यायः ॥ १८ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ पार्थभाद्रप
देमासिशुक्लपक्षेदिनोदये ॥ तृतीयायांचतुर्थ्यांचशुद्धायांप्रतिवत्सरम् ॥ १ ॥ उपवासेनगृह्णीयाद्व्रतंनाम्नातुगोपदम् ॥ स्नात्वानरोवानारी
वापुष्पधूपविलेपनैः ॥ २ ॥ दध्यक्षतैश्चमालाभिःपिष्टकैर्वनमालया ॥ अभ्यंजयेद्गवांशृंगंखुरंपुच्छान्तमेवच ॥ ३ ॥ दद्याद्गवाह्निकंभक्त्या
तासांपूर्वापराह्णयोः ॥ अनग्निपाकंभुञ्जीयात्तैलक्षारविवर्जितम् ॥ ४ ॥ व्रजंतीनांगवांनित्यमायांतीनांचभारत ॥ पुरद्वारेथवागोष्ठेमन्त्रेणा
नेनमन्त्रवित् ॥ ५ ॥ अर्घंप्रदद्याद्धृष्टचांवागवांपादेषुपाण्डव ॥ ६ ॥ मातारुद्राणांदुहितावसूनांस्वसादित्यानाममृतस्यनाभिः ॥ प्रनुवोचं
चिकितुषेजनायमागामनागामदितिंवधिष्ट॥७॥गवांमन्त्रः ॥ गावोमेअग्रतःसंतुगावोमेसंतुपृष्ठतः ॥ गावोमेहृदयेसंतुगवांमध्येवसाम्यहम् ॥
॥ ८ ॥ इत्थंसंपूज्यदत्वार्घंततोगच्छेद्गृहाश्रमम् ॥ पञ्चम्यांक्रोधरहितोभुञ्जीयाद्गोरसंदधि ॥ ९ ॥ शालिपिष्टंफलंशाकंतिलमन्नंच
शोभनम् ॥ भुक्त्वावसानेराजेन्द्रसंयतस्तांनिशांस्वपेत् ॥ १० ॥ प्रभातेगोपदंदत्वाब्राह्मणायहिरण्मयम् ॥ क्षमापयेद्गवांनाथं

१ अर्घम्–इ०पा०।

गोविन्दंगरुडध्वजम् ॥ ११ ॥ अर्च्यंतेऽत्रयथागावस्तथागोवर्धनोगिरिः ॥ प्रगम्याच्युतमुद्दिश्यशृणुयत्फलमाप्नुयात् ॥ १२ ॥
गोभक्तोगोव्रतंकृत्वाभक्त्याशक्त्याचगोष्पदम् ॥ सौभाग्यंरूपलावण्यंप्राप्नोतिपृथिवीतले ॥ १३ ॥ गोतर्णकाकुलंगेहंगोकुलंचस
मासतः ॥ धनधान्यसमोपेतशालीक्षुरसमृद्धिमान् ॥ १४ ॥ संतानपूजितंलब्ध्वाततःस्वर्गेऽमरोभवेत् ॥ दिव्यरूपधरःस्रग्वीदि
व्यालंकारभूषितः ॥ १५ ॥ गंधर्वैर्गीतवाद्येनसेव्यमानोऽप्सरोगणैः ॥ दिव्यंयुगशतंछित्त्वाततोविष्णुपुरंव्रजेत् ॥ १६ ॥ योगोपदव्रतमिदंकु
रुतेत्रिरात्रंगाश्चप्रपूजयतिगोरसपूजनाच्च ॥ गोविंदमादिपुरुषंप्रणतःसवित्रामालोकमुत्तममुपैतिगवांपवित्रम् ॥ १७ ॥ इति श्रीभविष्येमहा
पुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेतृतीयाव्रतेगोष्पदतृतीयाव्रतंनामैकोनविंशोऽध्यायः ॥ १९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
शुक्लेभाद्रपदस्यैवतृतीयायांसमर्चयेत् ॥ सर्वधान्यैस्तांविरूढांभूतांहरितशाड्वलाम् ॥ १ ॥ हरिकालींदेवदेवींगौरींशंकरवल्लभाम् ॥
गंधैःपुष्पैःफलैर्धूपैर्नैवेद्यैर्मोदकादिभिः ॥ २ ॥ प्रीणयित्वासमाच्छाद्यपद्मरागेणभास्वता ॥ घंटावाद्यादिभिर्गीतैःशुभैर्दिव्यकथानुगैः ॥ ३ ॥
कृत्वाजागरणंरात्रौप्रभातेह्युद्गतेरवौ ॥ सुवासिनीभिःसानेयामध्येपुण्यजलाशये ॥ ४ ॥ तस्मिन्विसर्जयेत्पार्थहरकालींहरिप्रियाम् ॥
युधिष्ठिरउवाच ॥ भगवन्हरिकालीतिकादेवीप्रोच्यतेभुवि ॥ ५ ॥ आर्द्रधान्यैःस्थिताकस्मात्पूज्यतेस्त्रीजनेनसा ॥ पूजिताकिंददातीहसर्व
मेब्रूहिकेशव ॥ ६ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ सर्वपापहरांदिव्यांमत्तःशृणुकथामिमाम् ॥ आसीद्दक्षस्यदुहिताकालीनाम्नेतिकन्यका ॥ ७ ॥
वर्णेनापिचसाकृष्णानवनीलोत्पलप्रभा ॥ साचदत्त्वात्र्यंबकायमहादेवायशूलिने ॥ ८ ॥ विवाहिताविधानेनशंखतूर्यानुनादिना ॥ यत्कु
र्यादागतैर्देवैर्ब्राह्मणानांचनिःस्वनैः ॥ ९ ॥ निर्वर्तितेविवाहेतुकन्यासार्धंत्रिलोचनः ॥ क्रीडतेविविधैर्भोगैर्मनसःप्रीतिवर्धनः ॥ १० ॥ अथदे
वसमानस्तुकदाचित्सवृषध्वजः ॥ आस्थानमंडपेरम्येआस्तेविष्णुसहायवान् ॥ ११ ॥ तत्रस्थश्चाह्वयामासनर्मणात्रिपुरांतकः ॥ कालीं
नीलोत्पलश्यामांगणमातृगणावृताम् ॥ १२ ॥ एह्येहित्वमितःकालिकृष्णांजनसमन्विते ॥ कालसुंदरिमत्पार्श्वेधवलेत्वमुपाविश ॥ १३ ॥ ॥ ः
एवमुत्क्षिप्तमनसादेवीसंक्रुद्धमानसा ॥ श्वासयामासताम्राक्षीबाष्पगद्गदयागिरा ॥ १४ ॥ रुरोदसत्वरंबालातत्रस्थास्फुरिताधरा ॥ किंदेव

योगात्ताम्रागौगौरीचेत्यभिधीयते ॥ १५ ॥ यस्मान्ममोपमादत्ताकृष्णवर्णेनशंकर ॥ हरिकालीतिवाहूतादेवर्षिगणसेविता ॥ १६ ॥
तस्मादेहमिमंकृष्णंजुहोमिज्वलितेनले ॥ इत्युक्त्वावार्यमाणातुहरिकालीरुषान्विता ॥ १७ ॥ मुमोचहरितच्छायाकांतिंहरितशाद्वले॥
चिक्षेपदोषंरागेणज्वलितेहव्यवाहने ॥ १८ ॥ पुनःपर्वतराजस्यगृहेगौरीबभूवसा ॥ महादेवस्यदेहार्द्धेस्थितासंपूज्यतेसुरैः ॥ १९ ॥
एवंसाहरिकालीतिगौरीशस्यव्यवस्थिता ॥ पूजनीयामहादेवीमंत्रेणानेनपांडव ॥ २० ॥ हरकर्मसमुत्पन्नेहरकायेहरिप्रिये ॥ मांत्राहीशस्य
मूर्तिस्थेप्रणतास्तुनमोनमः ॥ २१ ॥ इत्थंसंपूज्यनैवेद्यंदद्याद्विप्रायपांडव ॥ तांचप्रातर्जलेरम्येमंत्रेणैवविसर्जयेत् ॥ २२ ॥ अर्चितासि
मयाभक्त्यागच्छदेविसुरालयम् ॥ हरकालेशिवेगौरिपुनरागमनायच ॥ २३ ॥ एवंयःपांडवश्रेष्ठहरिकालीव्रतंचरेत् ॥ वर्षेवर्षेविधानेन
नारीनरपतेशुभा ॥ २४ ॥ सायत्फलमवाप्नोतितच्छृणुष्वनराधिप ॥ मर्त्यलोकेचिरंतिष्ठेत्सर्वरोगविवर्जिता ॥ २५ ॥ सर्वभोगसमायुक्तासौ
भाग्यबलगर्विता ॥ पुत्रपौत्रसुहृन्मित्रनप्तृदौहित्रसंकुला ॥ २६ ॥ सार्ग्रवर्षशतंयावद्भोगान्भुक्त्वामहीतले ॥ ततोवसानेदेहस्यशिवज्ञाना
महामुने ॥ २७ ॥ चिरभद्रामहाकालनंदीश्वरविनायकाः ॥ तदाज्ञाकिंकराःसर्वेमहादेवप्रसादतः ॥ २८ ॥ संपूर्णसूर्यगणसततविरूढशस्या
तांवैहिमाद्रिदुहितांहरिकालिकाख्याम् ॥ संपूज्यजागरमनुद्धतगीतवाद्यैर्यच्छंतियाइहभवंतिपतिप्रियास्ताः ॥ २९ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापु
राणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेहरिकालीतृतीयाव्रतंनामविंशोऽध्यायः ॥ २० ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ अथपृच्छामि
भगवन्व्रतंद्वादशमासिकम् ॥ ललिताराधनानाममासमासक्रमेणवा ॥ १ ॥ कृष्णउवाच ॥ शृणुपांडवयत्नेनयथावृत्तंपुरातनम् ॥ शंकर
स्यमहादेव्याःसंवादंकुरुसत्तम ॥ २ ॥ कैलासशिखरेरम्येबहुपुष्पफलोपगे ॥ सहकारद्रुमच्छन्नेचंपकाशोकभूषिते ॥ ३ ॥ कदंबबकुला
मोदवशीकृतमधुव्रते ॥ मयूररवसंघुष्टेराजहंसोपशोभिते ॥ ४ ॥ मृगर्क्षगजसिंहैश्वशाखामृगगणावृते ॥ गंधर्वयक्षदेवर्षिसिद्धकिन्नरपन्नगैः ॥
॥ ५ ॥ तपस्विभिर्महाभागैःसेव्यमानंसमंततः ॥ सुखासीनंमहादेवंभूतसंघैःसमावृतम् ॥ ६ ॥ अप्सरोभिःपरिवृतमुमानत्वाब्रवीदिदम् ॥
॥ उमोवाच ॥ भगवन्देवदेवेशशूलपाणेवृषध्वज ॥ ७ ॥ कथयस्वमहेशानतृतीयाव्रतमुत्तमम् ॥ सौभाग्यंलभतेयेनधनंपुत्रान्पशून्सुखम् ॥ ८ ॥

नारीस्वर्गेशुभंरूपमारोग्यंश्रियमुत्तमम् ॥ एवमुक्तोदयितयाभार्ययाप्रीतिपूर्वकम् ॥ ९ ॥ विहस्यशंकरःप्राहकिंव्रतेनतवप्रि
ये ॥ येकामास्त्रिषुलोकेषुदिव्याभूम्यंतरिक्षजाः ॥ १० ॥ सर्वेपितेनचायत्तावश्यस्तेहंयतःपतिः ॥ उमोवाच ॥ सत्यमेतत्सु
रेशानत्वयिदृष्टेनदुर्लभम् ॥ ११ ॥ किंचित्त्रिभुवनाभोगभूषणेशशिभूषणे ॥ भक्त्यास्त्रियोहिमांदेविप्रजयंतिशुभाशुभम् ॥ १२ ॥
विरूपाःसुलभाःकाश्चिदपुत्राबहुपुत्रिकाः ॥ सुशीलास्तपसाकाश्चिच्छ्वश्रूभिःपीडिताभृशम् ॥ १३ ॥ शौचाचारसमायुक्तानरोचतेथक
स्यचित् ॥ एवंबहुविधैर्दुःखैःपीड्यमानास्तुदारुणैः ॥ १४ ॥ शरणंमांप्रपन्नास्ताःकृपाविष्टस्ततोह्यहम् ॥ येनताःसुखसंभोगरूप
लावण्यसंपदा ॥ १५ ॥ पुत्रैःसौभाग्यवित्तौघैर्युक्ताःस्युःसुरसत्तम ॥ तन्मेकथयतत्वेनव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ १६ ॥ ईश्वरउवाच ॥
माघेमासिसितेपक्षेतृतीयायांयतव्रताः ॥ मुखंप्रक्षाल्यहस्तौचपादौचैवसमाहितः ॥ १७ ॥ उपवासस्यनियमंदंतधावनपूर्वकम् ॥
मध्याह्नेतुततःस्नानंबिल्वैरामलकैःशुभैः ॥१८॥ स्नात्वातीर्थजलेशुभ्रेवाससीपरिधायच ॥ सुगंधैःसुमनोभिश्चप्रभूतैःकुंकुमादिभिः ॥१९॥
अर्चयंतिसदादेवित्वांभक्त्याभक्तवत्सले ॥ कर्पूराद्यैस्तथाधूपैर्नैवेद्यैःशर्करादिभिः ॥ २० ॥ यदृच्छालाभसंपन्नैर्धूपदीपार्चनादिभिः ॥
नाम्नेशानींगृहीत्वातुप्रतीक्षेद्घटिकांततः ॥ २१ ॥ पात्रेताम्रमयेशुद्धेजलक्षातविमिश्रिते ॥ सहिरण्यंद्विजंकृत्वामंत्रपूर्वंसमाधिना ॥ २२ ॥
शिरसिप्रक्षिपेत्तोयंध्यायंतिमनसेप्सितम् ॥ ब्रह्मावर्तात्समायाताब्रह्मयोनेर्विनिर्गता ॥ २३ ॥ भद्रेश्वराततोदेवीललिताशंकरप्रिया ॥
गंगाद्वारेहरंप्राप्तागङ्गाजलपवित्रिता ॥ २४ ॥ सौभाग्यारोग्यपुत्रार्थमथार्थेहरवल्लभे ॥ आयाताघटिकांभद्रेप्रतीक्षस्वनमोनमः ॥ २५ ॥
दत्त्वाहिरण्यंतत्तस्मैप्राशयीतकुशोदकम् ॥ आचम्यप्रयतोभूत्वाभूमिस्थाक्षपयेत्क्षपाम् ॥ २६ ॥ ध्यायमानाउमांदेवींहरितेयवसंस्तरे ॥
द्वितीयेह्नितततःस्नात्वातथैवाभ्यर्च्यपार्वतीम् ॥२७॥ यथाशक्त्याद्विजान्पूज्यततोभुञ्जीतवाग्यता ॥ एवंतुप्रथमेमासिपूजनीयासिकालिके॥ ॥
॥ २८ ॥ द्वितीयेपार्वतीनामतृतीयेशंकरप्रिया ॥ भवान्यथचतुर्थेत्वंस्कंदमाताथपञ्चमे ॥ २९ ॥ दक्षस्यदुहिताषष्ठेमेनाकीसप्तमेस्मृता ॥

१ च तत्वतः—इ०पा०। २ ततःसायंगृहीत्वातु—इ०पा०। ३ जनवल्लभे—इ०पा०। ४ मुदा—इ०पा०।

कात्यायन्यष्टमेमासिनवमेतुहिमाद्रिजा ॥३०॥ दशमेमासिविख्यातादेविसौभाग्यदायिनी ॥ उमात्वेकादशेमासिगौरीतुद्वादशेपरा ॥३१॥
कुशोदकंपयःसर्पिर्गोमूत्रंगोमयंफलम् ॥ निंबपत्रंकंटकारीगवांशृंगोदकंदधि ॥ ३२ ॥ पञ्चगव्यंतथाशाकंप्राशनानिक्रमादमी ॥
मासिमासिस्थिताह्येवमुपवासपरायणा ॥ ३३ ॥ ददातिश्रद्धयैतानिवाचकेब्राह्मणोत्तमे ॥ कुसुंभमाज्यंलवणंजीरकंगुडमेवच ॥ ३४ ॥
दत्तैरेभिःसूर्यस्थात्वंसूर्यस्थातुष्यसिप्रिये ॥ मासिमासिभवेन्मन्त्रोगकाराद्द्वादशाक्षरः ॥ ३५ ॥ ओङ्कारपूर्वकेदेविनमस्कारांतईरितः ॥
एभिस्त्वंपूजितामंत्रैस्तुष्यसिव्रततःप्रिये ॥ ३६ ॥ तुष्टात्वमीप्सितान्कामान्ददासिप्रीतिपूर्वकम् ॥ समाप्तेतुव्रतेतस्मिन्ब्राह्मणंवेदपारगम् ॥
॥ ३७ ॥ सहितंभार्ययाभ्यर्च्यगंधपुष्पादिभिःशुभैः ॥ द्विजंमहेश्वरंकृत्वाउमांभार्यांतथैवच ॥३८॥ अन्नंसदक्षिणंदद्यात्तथाशुक्लेचवाससी ॥
रक्तंवासोयुगंदद्यात्त्वामुद्दिश्यहरिप्रिये ॥ ३९ ॥ ब्राह्मणेश्रद्धयायुक्तस्तस्यांफलमिदंशृणु ॥ दशवर्षसहस्राणिलोकान्प्राप्यपरापरान् ॥४०॥
मोदतेभर्तृसहितायथेंद्रेणशचीतथा ॥ मानुषत्वंपुनःप्राप्यस्वेनभर्त्रासहैवसा ॥ ४१ ॥ पुण्येकुलेश्रियायुक्तानीरोगासुखमश्नुते ॥ सप्तज
न्मानियावच्चनवैधव्यमवाप्नुयात् ॥ ४२ ॥ पुत्रान्भोगांस्तथारूपंसौभाग्यारोग्यमेवच ॥ एकपत्नीतथाभर्तुःप्राणेभ्योऽप्यधिकाभवेत् ॥४३॥
शृणुयाद्वाच्यमानंतुभक्त्यायाललिताव्रतम् ॥ मयास्नेहेनकथितंसापितत्फलभागिनी ॥ ४४ ॥ संपूज्यलक्षललितांललितांगयष्टिं
गंधोदकामृतघटींशिरसिक्षिपेद्यः ॥ सास्वर्गमेत्यललितातुलललामभूताभूपाधिपंपतिमवाप्यभुवंभुनक्ति ॥ ४५ ॥ इति श्रीभविष्ये
महापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेललितातृतीयाव्रतमाहात्म्यंनामैकविंशतितमोऽध्यायः ॥ २१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठि
रउवाच ॥ इहापियोगमासाद्यभर्तृबंधुजनैःसह ॥ वदनारीनरश्रेष्ठव्रजेद्येनाशिवालयम् ॥ १ ॥ विधवाचपरेलोकेभूयोऽपिन
वियुज्यते ॥ सुखसंदोहसौभाग्ययुक्ताभवतिभामिनी ॥२॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ उमयाचरितंयत्नाद्भववाशलितामृतम् ॥ लब्ध्वाहिभवतोज
न्मदक्षकोपाद्वियुक्तया ॥ ३ ॥ महासौभाग्यसंदोहंदष्ट्वादेव्यामहात्मना ॥ अरुंधत्यावसिष्ठेनपृष्टेनकथितंशृणु ॥ ४ ॥ मासिमार्गशिरे
प्राप्तेचंद्रवृद्धौशुचिस्मिता ॥ द्वितीयायांसमासाद्यनक्तंभुंजीतपायसम् ॥ ५ ॥ आचम्यचशुचिर्भूत्वादंडवच्छंकरंनमेत् ॥ मुदान्वितानम

१ मृडानी चाष्टमे मासि–इ०पा० ।

स्कृत्यविज्ञाप्यपरमेश्वरम् ॥ ६ ॥ औदुम्बरमृजुंगृह्यभक्षयेद्दंतधावनम् ॥ उत्तराशागतंसाग्रंसत्वचंनिर्व्रणंशुभम् ॥ ७ ॥ द्वितीयायांपरे
वाह्निगौरींशंभुंचपूजयेत् ॥ शालिपिष्टमयेकृत्वारूपेस्त्रीपुंसयोःशुभे ॥ ८ ॥ पात्रेसंस्थाप्यसंपूज्यजागरंनिशिकल्पयेत् ॥ विधिवत्पूजयि
त्वातुशंकरंकीर्तयन्स्वपेत् ॥ ९ ॥ प्रभातेतेगृहीत्वातुआचार्यायनिवेदयेत् ॥ भोजयेन्मृष्टमन्नाद्यंशिवभक्त्याद्विजोत्तमान् ॥ १० ॥ दां
पत्यानिचतत्रैवशक्त्यातान्यपिभोजयेत् ॥ प्रतिमासंप्रकुर्वीतविधिनातेनसंयता ॥ ११ ॥ कार्तिकांतेततोमासिमार्गशीर्षेसमुद्यमेत् ॥
नामानिचप्रवक्ष्यामिप्रतिमासंक्रमाच्छृणु ॥ १२ ॥ पूजाजाप्यानिमित्तंचासिद्ध्यर्थंचेतितस्यच ॥ एवंपौषेतुसंप्राप्तेगिरिशंपार्वतींतथा ॥ १३ ॥
समभ्यर्च्यचतुर्थ्यांतुपंचगव्यंपिबेत्सुधीः ॥ एतत्पारणमुद्दिष्टंमार्गादौमार्गगोचरम् ॥ १४ ॥ नचान्यत्पञ्चगव्यादिपावनंपरमंस्मृतम् ॥
भवंचैवभवानींचमासिमाघेप्रपूजयेत् ॥ १५ ॥ फाल्गुनेतुमहादेवमुमयासहितंमतम् ॥ ललितांशंकरंदेवंचैत्रेसंपूजयेत्ततः ॥ १६ ॥
स्थाणुंवैशाखमासेतुलोलनेत्रायुतंयजेत् ॥ ज्येष्ठेवीरेश्वरंदेवमेकवीरासमन्वितम् ॥ १७ ॥ आषाढेपशुनाथंचशक्त्यासार्द्धंत्रिलोचनम् ॥
श्रीकंठंश्रावणेदेवंसुतान्वितमथार्चयेत् ॥ १८ ॥ भीमंभाद्रपदेमासिदुर्गयासहितंयजेत् ॥ ईशानंकार्तिकेमासिशिवादेवीयुतंयजेत् ॥ १९ ॥
जप्यध्यानार्चनायैवनामान्येतानिसुव्रत ॥ स्मृतानिविधिनाराजन्व्रतसिद्धिर्भवेद्ध्रुवम् ॥ २० ॥ प्रतिमासंतुपुष्पाणियानिपूजासुयोजयेत् ॥
तानिक्रमात्प्रवक्ष्यामिसद्यःप्रीतिकराणिवै ॥ २१ ॥ आदौनीलोत्पलंयोज्यंतदभावेऽपराण्यपि ॥ पवित्राणिसुगंधीनियोजयेद्भक्तितोऽर्च
ने ॥ २२ ॥ करवीरंबिल्वपत्रंकिंशुकंकुब्जमाल्लिका ॥ पाटलाब्जकदंबंचतगरंद्रोणमालती ॥ २३ ॥ एतान्युक्तक्रमेणैवमासेषुद्वादशे
ष्वपि ॥ भक्त्यायोज्यानिराजेन्द्रशिवयोस्तुष्टिहेतवे ॥ २४ ॥ वत्सरांतेवितानंचधूपोत्क्षेपंसघंटिकम् ॥ ध्वजंदीपंवस्त्रयुगंशङ्करायनि
वेदयेत् ॥ २५ ॥ स्नापयित्वाचलिख्वाचसौवर्णंमूर्ध्निपङ्कजम् ॥ पूपयुग्मंचपुरतःशालिपिष्टमयंन्यसेत् ॥ २६ ॥ नैवेद्यंशक्तितोदत्वानत्वा
चविधिवच्छिवम् ॥ कुर्यान्नीराजनंशम्भोस्ततोगच्छेत्स्वकंगृहम् ॥ २७ ॥ तत्रगत्वात्रिकोणञ्चचतुरस्रंचकारयेत् ॥ त्रिकोणेब्राह्म
णीभोज्याचतुरस्रेद्विजोत्तमाः ॥ २८ ॥ व्रतिनोभोजयेत्पश्चाद्द्वादशैवद्विजोत्तमान् ॥ मिथुनानिचतावंतिशक्त्याभक्त्याचपाण्डव ॥ २९ ॥

उमामहेश्वरंहैमंकारयित्वासुशोभनम् ॥ मौक्तिकानिचतुःषष्टिस्तावंतोऽपिप्रवालकाः ॥ ३० ॥ तावंतिपुष्परागाणिताम्रपात्रोपरि न्यसेत् ॥ वस्त्रेणवेष्टयित्वाचगन्धैर्धूपैस्तथार्चयेत् ॥ ३१ ॥ एतत्संभारसंयुक्तमाचार्यायानिवेदयेत् ॥ व्रतिनांब्राह्मणानांचद म्पतीनांचभारत ॥ ३२ ॥ दत्त्वाहिरण्यवासांसिप्रणिपत्यक्षमापयेत् ॥ चत्वारिंशत्तथाष्टौचकुम्भांश्छत्रमुपानहौ ॥ ३३ ॥ सहिरण्याक्षतान्सर्वान्दद्यात्पुष्पोदकान्वितान् ॥ दीनान्धदुःखितानांचतद्दिनेवानिवारितम् ॥ ३४ ॥ कल्पयेदन्नदानंचालोचयश्छ क्तिमात्मनः ॥ न्यूनाधिकंचकर्तव्यंस्ववित्तपरिमाणतः ॥ ३५ ॥ संपूरयेत्कल्पनयावित्तशाठ्यंनकारयेत् ॥ अवियोगकरंचैत द्रूपसौभाग्यवित्तदम् ॥ आयुःपुत्रप्रदंस्वर्ग्यंशिवलोकप्रदायकम् ॥ ३६ ॥ सम्यक्पुराणपतितंव्रतचर्यमेतत्तत्त्वंचराचरगुरोर्हृदयंगमायाः ॥ पूजांविधायविधिवन्नवियोगमेतिसाध्वीस्वभर्तृसुतबन्धुजनैर्धनैश्च ॥ ३७ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिअवियोगतृती याव्रतंनामद्वाविंशतितमोऽध्यायः ॥ २२ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ केनधर्मेणनारीणांव्रतेननियमेनच ॥ सौभाग्यंजायतेऽतीवपुत्रा श्चबहवःशुभाः ॥ १ ॥ धनंधान्यंसुवर्णंचवस्त्राणिविविधानिच ॥ अवियोगंचसततंलभतेपुत्रपौत्रयोः ॥ २ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुपार्थप्रवक्ष्यामिव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ यत्कृत्वासुभगानारीबह्वपत्याचजायते ॥ ३ ॥ धनंधान्यंहिरण्यंचदासीदासादिकंबहु ॥ उत्पद्यतेगृहेयेनतद्व्रतंकथयामिते ॥ ४ ॥ उमामहेश्वरंनामअप्सरोभिःपुराकृतम् ॥ विद्याधरैःकिन्नरैश्चऋषिकन्याभिरेवच ॥ ५ ॥ रूपिण्यारंभयाचैवसीतयाऽहल्ययातथा ॥ रोहिण्यादमयंत्याचतारयाचानसूयया ॥ ६ ॥ एताभिश्चरितंपार्थव्रतंसर्वव्रतोत्तम म् ॥ सौभाग्यारोग्यफलदंदारिद्र्यव्याधिनाशनम् ॥ ७ ॥ मर्त्यलोकेस्त्रियोयाश्चदुर्भगारूपवर्जिताः ॥ अपुत्रानिर्धनाश्चैवसर्वभोग विवर्जिताः ॥ ८ ॥ तासांहितार्थंपार्वत्याउमामहेश्वरंव्रतम् ॥ अवतारितंपुरापार्थनजानंत्यधमाःस्त्रियः ॥ ९ ॥ पूर्वंमार्गशिरेमा सिनारीधर्मपरायणा ॥ शुक्लपक्षेतृतीयायांसोपवासाजितेन्द्रिया ॥ १० ॥ स्नात्वासंपूज्यललितांहरकार्यार्धवासिनीम् ॥ पुनः प्रभातसमयेस्नानंचाकृत्रिमेजले ॥ ११ ॥ कृत्वादेवीस्तर्पयित्वाइदंवाक्यमुदीरयेत् ॥ नमोनमस्तेदेवेशउमादेहार्द्धधारक ॥ १२ ॥

महादेविनमस्तेऽस्तुहरकायार्द्धवासिनि ॥ हृदिकृत्वाशिवंदेवींजपेद्यावद्बहंगता ॥ १३ ॥ पूजयेद्देवमीशानंपुष्पैःकालोद्भवैस्ततः ॥
वामपार्श्वेउमांदेवींदक्षिणेतुमहेश्वरम् ॥ १४ ॥ धूपंवागुग्गुलंवापिदहेत्पश्चात्सुभाविता ॥ नैवेद्यंतुयथाशक्त्याघृतपक्वंनिवेदयेत् ॥ १५ ॥
कारयेद्वैश्वदेवंतुतिलाज्येनसुसंस्कृतम् ॥ पञ्चगव्यंततः प्राश्यआत्मकायविशोधनम् ॥ १६ ॥ एवंद्वादशमासांस्तुपूजयित्वामहेश्वरम् ॥
उद्यापनंततःकुर्यात्प्रहृष्टेनान्तरात्मना ॥ १७ ॥ शिवंरूप्यमयंकृत्वाउमांहैममयींतथा ॥ आरूढौवृषभेरौप्येसर्वालंकारभूषितौ ॥ १८ ॥
चन्दनेनाशिवंचर्च्यकुंकुमेनचपार्वतीम् ॥ अर्चयेत्कुसुमैःपश्चात्सुगन्धैःसुमनोहरैः ॥ १९ ॥ वेष्टयेच्छुक्लवस्त्रेणशिवंरक्तेनपार्वतीम् ॥ पश्चा
द्धूपंदहेन्नारीभक्तिभावेनभाविता ॥ २० ॥ भोजयेच्छिवभक्तांश्चब्राह्मणान्वेदपारगान् ॥ भक्तेभ्योदक्षिणादेयाभक्त्याशाठ्यविवर्जितः ॥२१॥
ततःप्रदक्षिणीकृत्यइदमुच्चारयेद्बुधः ॥ उमामहेश्वरौदेवौसर्वलोकपितामहौ ॥ २२ ॥ व्रतेनानेनसुप्रीतौभवेतांममसर्वदा ॥ एवमुक्त्वाजि
तक्रोधेब्राह्मणेवेदपारगे ॥ २३ ॥ व्रतंनिवेदयेद्भक्त्यावाचकेवागुणान्विते ॥ इदंकृत्वाव्रतंनारीमहेशार्पितमानसा ॥ २४ ॥ प्रयातिपरमंस्था
नंयत्रदेवोमहेश्वरः ॥ शिवलोकेवसेत्तावद्यावदिन्द्राश्चतुर्दश ॥ २५ ॥ अप्सरोभिःपरिवृताकिन्नरीभिस्तथैवच ॥ यदामानुष्यमायातिजा
यतेविमलेकुले ॥ २६ ॥ रूपयौवनसंपन्नाबहुपुत्रापतिव्रता ॥ धनधान्यसमायुक्तेसुवर्णमणिमंडिते ॥ २७ ॥ यावज्जीवंगृहेरम्येतिष्ठत्यव्या
हतेन्द्रिया ॥ वियोगंनैवसापश्येद्भर्तृमित्रसुतादिकम् ॥ २८ ॥ मृताशिवपुरंयातिशिवगौरीप्रसादतः ॥ २९ ॥ हैमीमुमांरजतपिण्डमयंमहे
शंरौप्येसुरूपवृषभेचसमास्थितौतौ ॥ सम्पूज्यरक्तसितवस्त्रयुगावगूढौनारीभवत्यविधवासुतसौख्ययुक्ता ॥३०॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणे
उत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेउमामहेश्वरव्रतंनामत्रयोविंशतितमोऽध्यायः ॥ २३ ॥ ॥छ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ रंभातृतीयां
वक्ष्यामिसर्वपापप्रणाशिनीम् ॥ पुत्रसौभाग्यफलदांसर्वामयनिवारिणीम् ॥ १ ॥ सर्वदुष्टहरांपुण्यांसर्वसौख्यप्रदांतथा ॥ सपत्नीदर्पदलनां
तथैश्वर्यकरींशिवाम् ॥ २ ॥ शङ्करेणपुराप्रोक्तापार्वत्याःप्रियकाम्यया ॥ तामिमांशृणुभूपालसर्वभूतहितायवै ॥ ३ ॥ मार्गशीर्षेशुभेमासितृ
तीयायांनराधिप ॥ शुक्लायांप्रातरुत्थायदंतधावनपूर्वकम् ॥४॥ उपवासस्यनियमंगृह्णीयाद्भक्तिभाविता ॥ देविसंवत्सरंयावत्तृतीयायामुपो

षिता ॥ ५ ॥ प्रतिमासंकरिष्यामिपारणंचापरेऽहनि ॥ तदविघ्नेनमेयातुप्रसादात्तवपार्वति ॥ ६॥ एवंसंकल्प्यविधिवत्कौंतेयकृतनिश्चयः ॥
भक्त्यानरोवानारीवास्नानंकुर्यादतंद्रितः ॥ ७ ॥ नद्यांतडागेवाप्यांवागृहेवानियतात्मवान् ॥ पूजयेत्पार्वतींनामरात्रौप्राश्यकुशोदकम् ॥८॥
प्रभातेभोजयेद्विद्वान्छिवभक्तान्विशेषतः ॥ हिरण्यंलवणंचैवतेषांददतुदक्षिणाम् ॥ ९ ॥ गौरीश्वरंयथाशक्त्याभोजयेत्प्रयतासती ॥ अने
नविधिनाराजन्यःकुर्यान्मासिपौषके ॥ १० ॥ गोमूत्रंप्राशयेद्रात्रौप्रभातेभोजयेद्द्विजान् ॥ हिरण्यंजीरकंचैवस्वशक्त्यादापयेत्ततः ॥ ११ ॥
कडुहुण्डंचकनकंतेभ्योदत्त्वाविसर्जयेत् ॥ वाजपेयातिरात्राभ्यांफलंप्राप्नोत्यसंशयः ॥ १२ ॥ शक्रलोकेवसेत्कल्पंततःशिवपुरंव्रजेत् ॥
माघेमासितृतीयायांसुदेवींनामपूजयेत्॥१३॥गोमयंप्राशयेद्रात्रौततश्चैकाकिनीस्वपेत् ॥ प्रातःकुसुंभंकनकंदद्याच्छक्त्याद्विजातिषु॥१४॥
विष्णुलोकेचिरंस्थित्वाप्राप्नोतिशिवसात्म्यताम् ॥ गौरीतिफाल्गुनेनामगोक्षीरंप्राशयेन्निशि ॥ १५ ॥ प्रभातेभोजयेद्विद्वान्छिवभक्ता
न्सुवासिनीः ॥ कडुहुंडंसकनकंतेभ्योदत्त्वाविसर्जयेत् ॥ १६ ॥ वाजपेयातिरात्राभ्यांफलंप्राप्नोत्यसंशयः ॥ चैत्रेमासिविशालाक्षींपूजये
द्भक्तितत्परा ॥ १७ ॥ दधिप्राश्यस्वपेत्प्रातर्दद्याद्धेमसकुंकुमम् ॥ सौभाग्यंमहदाप्नोतिविशालाक्ष्याःप्रसादतः ॥ १८ ॥ वैशाखस्य
तृतीयायांश्रीमुखींनामपूजयेत् ॥ घृतंचप्राशयेद्रात्रौततश्चैकाकिनीस्वपेत् ॥ १९ ॥ शिवभक्तान्द्विजान्प्रातर्भोजयित्वायथेप्सितम् ॥
तांबूलंलवणंदत्त्वाप्रणिपत्यविसर्जयेत् ॥ २० ॥ अनेनविधिनादत्वापुत्रानाप्नोतिशोभनान् ॥ आषाढेमाधवींनत्वाप्राशयीततिलोदकम् ॥
॥ २१ ॥ प्रभातेभोजयेद्विप्रान्दक्षिणायांगुडःस्मृतः ॥ सकाञ्चनःशुभाँल्लोकान्प्राप्नोतिहिनसंशयः ॥ २२ ॥ श्रावणेतुश्रियंपूज्यपिबेद्गोशृङ्ग
जंजलम् ॥ शिवभक्तांश्चसंपूज्यदद्याद्धेमफलैःसह ॥ २३ ॥ सर्वलोकेश्वरोभूत्वासर्वकामानवाप्नुयात् ॥ भाद्रेचैवतृतीयायांहरितालीति
पूजयेत् ॥ २४ ॥ माहिषंचपिबेद्दुग्धंसौभाग्यमतुलंलभेत् ॥ इहलोकेसुखंभुक्त्वाचांतेशिवपुरंव्रजेत् ॥ २५ ॥ आश्विनेतुतृतीयायांगिरिपु
त्रीतिपूजयेत् ॥ संप्राश्यतण्डुलजलंप्रातर्विप्रांश्चपूजयेत् ॥ २६ ॥ दक्षिणाचापिनिर्दिष्टाकनकंचसचन्दनम् ॥ सर्वयज्ञफलंप्राप्यगौरीलोकेम
हीयते ॥ २७ ॥ पद्मोद्भवाकार्तिकेचपंचगव्यंपिबेत्ततः ॥ रात्रौप्रजागरंकुर्यात्प्रभातेभोजयेद्द्विजान् ॥ २८ ॥ सपत्नीकाञ्छुभाचारान्माल्य

वस्त्रविभूषणैः ॥ पूजयेच्छिवभक्तांश्चकुमारीश्चैवभोजयेत् ॥ २९ ॥ उमामहेश्वरंहैमंसमाप्तेकारयेन्नृप ॥ यथाविभवसारेणवितानंपञ्चवर्णकम् ॥ ३० ॥ अशनंचशुभंदद्याच्छ्वेतच्छत्रंकमंडलुम् ॥ पादुकोपानहौदिंव्यैर्वस्त्रयुग्मैश्चपाण्डव ॥ ३१ ॥ पीतयज्ञोपवीतैश्चदीपनेत्रैःसमुज्ज्वलैः ॥ शंखशुक्तिसमोपेतैर्दर्पणैश्चसुशोभितैः ॥ ३२ ॥ उमामहेश्वरंस्थाप्यपूजयित्वायथाविधि ॥ नानाविधैःसुगन्धैश्चपत्रैःपुष्पैःफलैस्तथा ॥ ३३ ॥ घृतपक्वैश्चनैवेद्यैर्दीपमालाभिरेवच ॥ शर्करानालिकेरैश्चदाडिमैर्बीजपूरकैः॥ ३४ ॥ जीरकैर्लवणैश्चैवकुसुंभैःकुंकुमैस्तथा॥ सताम्रभाजनैर्दिव्यैर्मोदकैरससंयुतैः ॥ ३५ ॥ पूजयेद्देवदेवेशंततःपश्चात्क्षमापयेत् ॥ शंखवादित्रनिर्घोषैर्वेदध्वनिसमन्वितैः॥ ३६ ॥एवंकृतेफलंयत्स्यात्तन्नशक्यंमयोदितुम् ॥ पूर्वोक्तफलभागीस्यात्सर्वदेवैश्चपूज्यते॥ ३७॥कल्पकोटिशतंयावत्सर्वकामानवाप्नुयात् ॥तदंतेशिवसायुज्यंप्राप्नोतिहिनसंशयः ॥३८॥ पुरैतद्रंभयाचीर्णंतेनरंभाव्रतंस्मृतम् ॥ योऽहंसाचस्मृतागौरीयागौरीसमहेश्वरः॥३९॥इतिमत्वामहाराजशरणंव्रजपार्वतीम्॥४०॥एषाहिमाद्रिदुहितुर्दयितातृतीयारंभाविधानमलभद्भुवितत्कृतेति॥सत्प्राशितैरुदितनामयुतामुपोष्यप्राप्नोतिवाञ्छितफलान्यबलाबहूनि॥४१॥इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेरंभातृतीयाव्रतंनामचतुर्विंशतितमोऽध्यायः॥२४॥

॥ ॥श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ तथैवान्यत्प्रवक्ष्यामिसर्वकामफलप्रदम् ॥ सौभाग्यशयनंनामयत्पुराणविदोविदुः ॥ १ ॥ पुरादग्धेषुलोकेषुभूर्भुवःस्वर्महादिषु ॥ सौभाग्यंसर्वलोकानामेकस्थमभवत्तदा ॥ २ ॥ तच्चवैकुण्ठमासाद्यविष्णोर्वक्षस्थलेस्थितम् ॥ ततःकालेनमहतापुनःसर्गविधौनृप ॥ ३ ॥ अहंकारावृतेलोकेप्रधानपुरुषान्विते ॥ स्पर्द्धायांचप्रवृत्तायांकमलासनकृष्णयोः ॥ ४ ॥ पिङ्गाकारासमुद्भूताज्वालावक्षस्थलीतदा ॥ तयाभितप्तस्यहरेर्वक्षसस्ताद्विनिःसृतम् ॥ ५ ॥ यद्वक्षस्थलमाश्रित्यविष्णोःसौभाग्यमास्थितम् ॥ रसरूपतयातावत्प्राप्नोतिवसुधातलम् ॥ ६ ॥ उत्क्षिप्तमंतरिक्षस्थंब्रह्मपुत्रेणधीमता ॥ दक्षेणपीतमात्रंतुरूपलावण्यकारणम् ॥ ७ ॥ बलंतेजोमहज्जातंदक्षस्यपरमेष्ठिनः ॥ शेषंयदपतद्भूमावष्टधातदजायत ॥ ८ ॥ इक्षवस्तवराजंचनिष्पावाजाजिधान्यकम् ॥ विकारवच्चगोक्षीरंकुसुंभं ॥

१ तुल्यतेज-इ० पा० ।

कुंकुमंतथा ॥ ९ ॥ लवणंचाष्टमंतत्रसौभाग्याष्टकमुच्यते ॥ पतिंयद्ब्रह्मपुत्रेणयोगज्ञानविदातथा ॥ १० ॥ दुहितास्याभवत्तस्माद्यासती
त्यभिधीयते ॥ लोकानतीत्यलालित्याल्ललितातेनचोच्यते ॥ ११ ॥ त्रैलोक्यसुंदरीमेनामुपयेमेपिनाकधृक् ॥ त्रिविश्वसौभाग्यमयी
भुक्तिमुक्तिफलप्रदा ॥ १२ ॥ आराध्यतामुमांभक्त्यास्त्रीराजन्किन्नविन्दति ॥ १३ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कथमाराधनंतस्या
जगद्धात्र्याजनार्दन ॥ यद्विधानंचतत्सर्वंजगन्नाथवदस्वमे ॥ १४ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ वसंतमाससमासाद्यतृतीयायांयुधिष्ठिर ॥
शुक्लपक्षस्यपूर्वाह्णेतिलैःस्नानंसमाचरेत् ॥ १५ ॥ तस्मिन्नहनिसादेवीकिलविश्वात्मनासती ॥ पाणिग्रहणकैर्मन्त्रैरुद्राह्यावरवर्णिनी ॥१६॥
तयासहैवदेवेशंतृतीयायामथार्चयेत् ॥ फलैर्नानाविधैर्धूपदीपनैवेद्यसंयुतैः ॥ १७ ॥ पंचगव्येनानुमासंतथागंधोदकेनच ॥ स्नापयित्वा
र्चयेद्गौरीमिन्दुशेखरसंयुताम् ॥ १८ ॥ पाटलांशंभुसहितांपादयोस्तुप्रपूजयेत् ॥ त्रियुगांशिवसंयुक्तांगुल्फयोरुभयोरपि ॥ १९ ॥
भद्रेश्वरेणसहितांविजयांजानुनोर्युगे ॥ ईशानींहरिकेशंचकट्यांसंपूजयेद्बुधः ॥ २० ॥ कोटवींशूलिनंकुक्षौमंगलांशर्वसंयुताम् ॥
उदरेपूजयेद्राजन्नुमांरुद्रंकुचद्वये ॥ २१ ॥ अनंतांत्रिपुरघ्नंचपूजयेत्करसंपुटे ॥ कंठेभवंभवानींचमुखेगौरींहरंतथा ॥ २२ ॥
सर्वात्मनाचसहितांललितांमस्तकोपरि॥ओंकारपूर्वकैरेतैर्नमस्कारांतयोजितैः ॥२३॥ पूजयेद्भक्तिसहितोगन्धमाल्यानुलेपनैः॥एवमभ्यर्च्य
विधिवत्सौभाग्याष्टकमग्रतः॥२४॥स्थापयेत्स्वन्ननिष्पावान्कुसुंभंक्षीरजीरकम् ॥ तवराजेक्षुलवणंकुंकुमंचतथाष्टमम्॥२५॥दत्तंसौभाग्यदं
यस्मात्सौभाग्याष्टकमुच्यते ॥ एवंनिवेद्यतत्सर्वंशिवयोःप्रीयतामिति ॥ २६ ॥ चैत्रेशृंगोदकंप्राश्य[2]स्वपेद्भूमावरिंदम ॥ ततःप्रातःसमुत्था
यकृतप्राणजयःशुचिः ॥२७॥ संपूज्यद्विजदांपत्यंमाल्यवस्त्रविभूषणैः॥सौभाग्याष्टकसंयुक्तंसौवर्णंचरणद्वयम् ॥२८॥ प्रीयतां[3]मत्रलालेनाब्रा
ह्मणायनिवेदयेत् ॥ एवंसंवत्सरंयावत्तृतीयायांसदानृप ॥२९॥ प्राशनेनाममंत्रेचविशेषोऽयंनिबोधमे॥गोशृंगोदकमाद्येस्याद्वैशाखेगोमयंपुनः
॥३०॥ज्येष्ठेमंदारपुष्पंचबिल्वपत्रंशुचौस्मृतम्॥श्रावणेदधिसंप्राश्यंनभस्येचकुशोदकम् ॥३१॥ क्षीरमाश्वयुजेतद्वत्कार्तिकेपृषदाज्यकम् ॥

---

१ घृतगव्येन–इ० पा० । २ प्राश्य–इ०पा० । ३ प्रीयतां ललितादेवी–इ० पा० ।

थवा॥४॥शुक्लपक्षतृतीयायांस्नातःसद्गौरसर्षपैः ॥ गोरोचनसुगोमूत्रमुस्तागोशकृतंतथा ॥५॥ दधिचंदनसंमिश्रंललाटेतिलकंन्यसेत् ॥ सौ
भाग्यारोग्यकृद्यस्मात्सदाचललिताप्रियम् ॥ ६ ॥ प्रतिपक्षंतृतीयाचवद्धावापीतवाससी ॥ धारयेदथवारक्तपीतानिकुसुमानिच ॥ ७ ॥
विधवाप्यनुरक्तानिकुमारीशुक्लवाससी ॥ देव्यर्चापञ्चगव्येनततःक्षीरेणकेवलम् ॥ ८ ॥ स्नापयेन्मधुनातद्वत्पुष्पगंधोदकेनच ॥ पूज
येच्छुक्लपुष्पैश्चफलैर्नानाविधैरपि ॥ ९ ॥ धान्यकाजाजिलवणगुडक्षीरघृतादिभिः ॥ शुक्लाक्षतैस्तिलैरर्च्यांललितांयःसदार्चयेत् ॥ १० ॥
आपादाद्यर्चनंकुर्याद्गौर्याःसम्यक्समासतः ॥ वरदायैनमःपादौतथागुल्फौश्रियैनमः ॥ ११ ॥ अशोकायैनमोजंघेभवान्यैजानुनीतथा ॥
ऊरूमांगल्यकारिण्यैकामदेव्यैतथाकटिम् ॥ १२ ॥ पद्मोद्भवायैजठरमुरःकामश्रियैनमः ॥ करौसौभाग्यवासिन्यैबाहूशशिमुखाश्रियै ॥ १३ ॥
मुखंकंदर्पवासिन्यैपार्वत्यैतुस्मितंतथा ॥ गौर्य्यैनमस्तथानासांसुनेत्रायैचलोचने ॥ १४ ॥ तुष्ट्यैललाटफलकंकात्यायन्यैशिरस्तथा ॥
नमोगौर्यैनमःसृष्ट्यैनमःकान्त्यैनमःश्रियै ॥ १५ ॥ रंभायैललितायैचवासुदेव्यैनमोनमः ॥ एवंसंपूज्यविधिवदग्रतःपद्ममालिखेत् ॥ १६ ॥
पत्रैर्द्वादशभिर्युक्तंकुंकुमेनसकर्णिकम् ॥ पूर्वेणविन्यसेद्गौरीमपर्णांचततःपरम् ॥ १७ ॥ भवानींदक्षिणेतद्वद्रुद्राणींचततःपरम् ॥ विन्यसे
त्पश्चिमेसौम्यांततोमदनवासिनीम् ॥१८॥ वायव्यांपाटलावासामुत्तरेणततोह्युमाम्॥लक्ष्मींस्वाहांस्वधांतुष्टिंमंगलांकुमुदांसतीम् ॥१९॥
रुद्राणींमध्यतःस्थाप्यललितांकर्णिकोपरि ॥ कुसुमैरक्षतैःशुभ्रैर्नमस्कारेणविन्यसेत् ॥ २० ॥ गीतमंगलघोषंचकारयित्वासुवासिनीः ॥
पूजयेद्रक्तवासोभीरक्तमाल्यानुलेपनैः ॥ २१ ॥ सिंदूरंस्नानचूर्णंचतासांशिरसिपातयेत् ॥ सिंदूरंकुंकुमंस्नानमिष्टंसत्याःसदायतः ॥२२॥
नभस्येपूजयेद्गौरीमुत्पलैरसितैस्तथा ॥ बंधुजीवैराश्वयुजेकार्तिकेशतपत्रकैः ॥ २३ ॥ कुंदपुष्पैर्मार्गशिरेपौषेवैकुंकुमेनच ॥ माघेतुपू
जयेद्देवींसिंदुवारेणभक्तितः ॥ २४ ॥ जात्यातुफाल्गुनेपूज्यापार्वतीपांडुनंदन ॥ चैत्रेचमल्लिकाशोकैर्वैशाखेगंधपाटलैः ॥ २५ ॥
ज्येष्ठेकमलमंदारैराषाढेचंपकांबुजैः ॥ कदंबैरथमालत्याश्रावणेपूजयेदुमाम् ॥ २६ ॥ गोमूत्रंगोमयंक्षीरंदधिसर्पिःकुशोदकम् ॥ वि

१ व्यक्तम्—इ० पा० ।

ल्वपत्रार्कपुष्पंचगवांशृंगोदकेतथा ॥ २७ ॥ पञ्चगव्यंतथाबिल्वंप्राशयेत्क्रमशःसदा ॥ एतद्भाद्रपदाद्यंतुप्राशनंसमुदाहृतम् ॥
॥ २८ ॥ प्रतिपक्षंद्वितीयायांमयाप्रोक्तंवरानने ॥ ब्राह्मणंब्राह्मणींचैवशिवंगौरींप्रकल्प्यच ॥ २९ ॥ भोजयित्वार्चयेद्भक्त्यावस्त्रमा
ल्यानुलेपनैः ॥ पुंसःपीतांबरेदत्वास्त्रियाःकौसुंभवाससी ॥ ३० ॥ निष्पावाजाजिलवणमिक्षुदण्डंगुणान्वितम् ॥ स्त्रियंदद्यात्फलं
पुंसःसुवर्णोत्पलसंयुतम् ॥ ३१ ॥ यथानदेवदेवेशस्त्वांपरित्यन्यगच्छति ॥ तथामांसंपरित्यज्यपतिर्नान्यत्रगच्छतु ॥ ३२ ॥
कुसुदाविमलानंताभवानीवसुधाशिवा ॥ ललिताकमलागौरीसतीरंभाथपार्वती ॥ ३३ ॥ नभस्यादिषुमासेषुप्रीयतामित्युदीरयेत् ॥
व्रतांतेशयनंदद्यात्सुवर्णकमलान्वितम् ॥ ३४ ॥ मिथुनानिचतुर्विंशत्तदर्द्धंसकृदर्च्चयेत् ॥ अष्टावष्टावथपुनश्चातुर्मास्येसमर्चयेत् ॥ ३५ ॥
तथोपदेष्टारमपिपूजयेद्यत्नतोगुरुम् ॥ नपूज्यतेगुरुर्यत्रसर्वास्तत्राफलाःक्रियाः ॥ ३६ ॥ उक्तानंततृतीयैषासदानंदफलप्रदा ॥ सर्वपापहरा
देवीसौभाग्यारोग्यवर्धिनी ॥ ३७ ॥ नचैनांवित्तशाठ्येनकदाचिदपिलंघयेत् ॥ नरोवायदिवानारीवित्तशाठ्यात्पतत्यधः ॥ ३८ ॥ गर्भि
णीसूतिकानक्तंकुमारीचाथरोगयुक् ॥ यदाश्रद्धातदान्येनाक्रियमाणंतुकारयेत् ॥ ३९ ॥ इमामनंतफलदांतृतीयांयःसमाचरेत् ॥ कल्प
कोटिशतंसाग्रंशिवलोकेसपूज्यते ॥ ४० ॥ वित्तहीनोऽपिकुर्वीतवर्षत्रयमुपोषणैः ॥ पुष्प[1]पत्रविधानेनसोऽपितत्फलमाप्नुयात् ॥ ४१ ॥
नारीवाकुरुतेयातुकुमारीविधवातथा ॥ सोऽपितत्फलमाप्नोतिगौर्यनुग्रहभाविता ॥ ४२ ॥ इतिपठतिशृणोतिवायइत्थंगिरितनयाव्रतमिंदु
लोकसंस्थः ॥ मतिमपिचददातिसोऽपिदेवैरमरवधूजनकिंनरैश्चपूज्यः ॥ ४३ ॥ ॥ इति अनंततृतीयाव्रतम् ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
अन्यामपिप्रवक्ष्यामितृतीयांपापनाशिनीम् ॥ रसकल्याणिनीनामपुराकल्पविदोविदुः ॥ ४४ ॥ माघमासेतुसंप्राप्यतृतीयांशुक्लपक्षिकाम् ॥
प्रातर्गव्येनपयसातिलैःस्नानंसमाचरेत् ॥ ४५ ॥ स्नापयेन्मधुनादेवींतथैवेक्षुरसेनच ॥ पुनःपूजाप्रकर्तव्याजात्यावाकुंकुमेनवा ॥ ४६ ॥
दक्षिणांगानिसंपूज्यततोवामानिपूजयेत् ॥ ललितायैनमःपादौगुल्फंतद्वद्यथार्चयेत् ॥ ४७ ॥ जंघेजानूतथासत्यैतथोरश्चश्रियैनमः ॥
मदनालसायैतुकटिंमदनायैतथोदरम् ॥ ४८ ॥ स्तनौमदनवासिन्यैकुमुदायैचकंधरम् ॥ भुजान्भुजाग्रंमाधव्यैकमलायह्युपस्थितम् ॥ ४९ ॥ ॥

---

१ पुष्पमंत्रविधानेन-इ०पा० ।

भ्रूर्ललाटंचरुद्राण्यैशंकरायैतथालकान् ॥ मुकुटंविश्ववासिन्यैपुनःकांत्यैतथालकान् ॥ ५०॥ नेत्रंचक्रावधारिण्यैपुष्ट्यैचवदनंपुनः ॥ उत्कं
ठिन्यैनमःकंठमनंतायैतुकंधराम् ॥५१॥ रंभायैवामबाहुंचविशोकायैनमःपरम् ॥ हृदयंमन्मथादित्यैपाटलायैनमोनमः ॥५२॥ एवंसंपूज्य
विधिवद्द्विजदांपत्यमर्चयेत् ॥ भोजयित्वान्नदानेनमधुरेणविमत्सरः ॥ ५३ ॥ सलड्डुकंवारिकुंभंशुक्लांबरयुगंततम् ॥ दत्त्वासुवर्णकलशंगं
धमाल्यैरथार्चयेत् ॥ ५४ ॥ प्रीयतामत्रकुमुदागृह्णीयाल्लवणव्रतम् ॥ अनेनविधिनादेवींमासिमासिसमर्चयेत् ॥ ५५ ॥ लवणंवर्जयेन्माघे
फाल्गुनेचगुडंपुनः ॥ तावराजंतथाचैत्रेवर्ज्यंचमधुमाधवे ॥ ५६ ॥ पारकंज्येष्ठमासेतुआषाढेजीरकंतथा ॥ श्रावणेवर्जयेत्क्षीरंदधिभाद्रपदे
तथा ॥ ५७ ॥ घृतमश्वयुजेतद्वद्वर्जयेद्याचमज्जिका ॥ धान्यकंमार्गशीर्षेतुपुष्येवर्ज्यातुशर्करा ॥ ५८ ॥ व्रतांतेकरकापूर्णानेतेषांमासि
मासिच ॥ दद्याद्विकालवेलायांभक्षपात्रेणसंयुतान् ॥ ५९ ॥ तंदुलाञ्छ्वेतवर्णांश्चसंयावमधुपूरिकाः ॥ घारिकाघृतपूरांश्चमंडकान्क्षीरशाक
कम् ॥६०॥ दध्यन्नंषड्विधंचैवभिंडयःशाकवर्तिकाः ॥ माघादौक्रमशोदद्यादेतानिकरकोपरि॥६१॥कुमुदामाधवीगौरीरंभाभद्राजयाशिवा॥
उमाशचीसतीतद्वन्मंगलारतिलालसा ॥ ६२ ॥ क्रमान्माघादिसर्वत्रप्रीयतामितिकीर्तयेत् ॥ चर्वंतंपंचगव्यंचप्राशनंसमुदाहृतम् ॥६३॥
उपवासीभवेन्नित्यमशक्तोदक्षिणेकरे ॥ पुनर्माघेतुसंप्राप्यशर्कराकरकोपरि ॥६४॥ कृत्वातुकांचनींगौधांपंचरत्नसमन्विताम् ॥ उमामंगुष्ठ
मात्रांचसुधासूत्रकमंडलुम् ॥ ६५ ॥ तद्वद्गोमिथुनंसर्वंसुवर्णास्यंसितंपरम् ॥ सवस्त्रभाजनंदत्वाभवानीप्रीयतामिति ॥ ६६ ॥ अनेनवि
धिनायश्चरसकल्याणिनीव्रतम् ॥ कुर्यात्ससर्वपापेभ्यस्तत्क्षणादेवमुच्यते ॥ ६७ ॥ भवार्बुदसहस्रंतुनदुःखीजायतेक्वचित् ॥ अग्निष्टोमस
हस्रेणयत्फलंतदवाप्नुयात् ॥ ६८ ॥ नारीवाकुरुतेयातुकुमारीवायुधिष्ठिर ॥ विधवावावराकीवासापितत्फलभागिनी ॥ सौभाग्यारोग्य
संपन्नागौरीलोकेमहीयते ॥ ६९ ॥ इतिपठतियइत्थंयःशृणोतिप्रसंगात्सकलकलुषमुक्तःपार्वतीलोकमेति ॥ मतिमपिचनराणांयोद
दातिप्रियार्थंविपुलमतिजनानांनायकःस्यादमोघम् ॥ ७० ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेरसक
ल्याणिनीव्रतवर्णनंनामषड्विंशतितमोऽध्यायः ॥ २६ ॥ छ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ तथाचान्यांप्रवक्ष्यामितृतीयांपापनाशिनीम् ॥ लोके

पुनाम्नाविख्यातामार्द्रानंदकरीमिमाम् ॥ १ ॥ यदाशुक्लतृतीयायामाषाढर्क्षंभवेत्क्वचित् ॥ ब्रह्मर्क्षंचाथमार्गेवात्रतंग्राह्यंतदाशुभम् ॥ २ ॥
दर्भगंधोदकैःस्नानंतदासम्यक्समाचरेत् ॥ शुक्लमाल्यांबरधरःशुक्लगंधानुलेपनः ॥ ३ ॥ भवानीमर्चयेद्भक्त्याशुक्लपुष्पैःसुगंधिभिः ॥
महादेवेनसहितामुपविष्टांवरासने ॥ ४ ॥ वासुदेव्यैनमःपादौशंकरायनमोहरेः ॥ जंघेशोकविनाशिन्यायानन्दायनमःप्रभो ॥ ५ ॥ रंभायैपू
जयेदूरूशिवायचपिनाकिनः ॥ आदित्यैचकटिंपूज्याशूलिनःशूलपाणये ॥ ६ ॥ माधव्यैचतथानाभिमथशंभोर्भवायवै ॥ स्तना
वानंदकारिण्यैशंकरायेंदुधारिणे ॥ ७ ॥ उत्कंठिन्यैनमःकंठंनीलकंठायवैहरेः ॥ करावुत्पलधारिण्यैरुद्रायजगतीपतेः ॥ ८ ॥
बाहुंचपरिरंभिण्यैनृत्यशीलायवेहरेः ॥ ९ ॥ देव्यामुखंविलासिन्यैवृषेशायपुनर्विभोः ॥ स्मितंसस्मरशीलायैविश्वक्त्रायवैविभोः ॥ १० ॥
नेत्रंमदनवासिन्यैविश्वधाम्नेत्रिशूलिने॥भ्रुवौरतिप्रियायैचतांडवेशायवैविभोः॥११॥देव्यैललाटमिंद्राण्यैहव्यवाहायवैविभोः ॥ स्वाहायैमुकुटं
देव्याविभोःपञ्चशरायवै॥१२॥विश्वकायैविश्वमुख्यैविश्वपादकरौशिवौ॥प्रसन्नवदनौवंदेपार्वतीपरमेश्वरौ ॥१३॥ एवंसंपूज्यविधिवदग्रतःशि
वयोःपुनः॥पद्मोत्पलानिचतथानानावर्णानिकारयेत् ॥ १४ ॥ शङ्खचक्रेसकटकेस्वस्तिकंवर्द्धमानकम् ॥ गोमूत्रंगोमयंक्षीरंदधिसर्पिःकुशोद
कम्॥१५॥शृंगोदकंबिल्वपत्रंवारिकुंभान्वितंतथा ॥ उशीरनीरंतद्वच्चयवचूर्णोदकंततः ॥ १६ ॥ तिलोदकंचसंप्राप्यस्वपेन्मार्गशिरादिषु ॥
प्रतिपक्षेद्वितीयायांप्राशनंसमुदाहृतम् ॥ १७ ॥ सर्वत्रशुक्लपुष्पाणिप्रशस्तानिशिवार्चने ॥ दानकालेषुसर्वेषुमंत्रमेतमुदीरयेत् ॥१८॥ गौरी
मेप्रीयतांनित्यमघनाशायमंगला ॥ सौभाग्यायास्तुललिताभवानीसर्वसिद्धये ॥ १९ ॥ संवत्सरांतेलवणंगुडकुंभंसमर्ज्जितम् ॥ चन्द
नंनेत्रपट्टंचासितवस्त्रयुगान्वितम् ॥ २० ॥ उमामहेश्वरंहैमंतद्वदिक्षुफलैर्युतम् ॥ प्रस्तरावरणंशय्यांसविश्रामांनिवेदयेत् ॥ २१ ॥
सपत्नीकायविप्रायगौरीमेप्रीयतामिति ॥ आर्द्रानन्दकरीनामतृतीयैषासनातनी ॥ २२ ॥ यामुपोष्यनरोयातिशंभोस्तत्परमंपदम् ॥
इहलोकेयदानंदंप्राप्नोतिधनसंचयात् ॥ २३ ॥ आयुरारोग्यसंपन्नोनकश्चिच्छोकमाप्नुयात् ॥ नारीवाकुरुतेयातुकुमारीविधवातथा॥२४॥ ॥ ३

१ रक्तपुष्पैः-इ० पा० । २ विश्वचक्राय-इ० पा० । ३ शर्वाणी-इ०पा० ।

सापितत्फलमाप्नोतिदेव्यनुग्रहलालिता ॥ प्रतिपक्षमुपोष्यैवंमंत्रार्चनविधानतः ॥ २५ ॥ रुद्राणीलोकमाप्नोतिपुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥
यइदंशृणुयान्नित्यंश्रावयेद्वापिमानवः ॥ शक्रलोकेसगंधर्वैःपूज्यतेऽब्दशतत्रयम् ॥ २६ ॥ आनंददांसकलदुःखहरांतृतीयांयास्त्रीकरो
तिविधिवत्सधवाधवाच ॥ सास्वेगृहेसुखशतान्यनुभूयभूयोगौरीपुरंसदयितामुदिताप्रयाति ॥ २७ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्त
रपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेआर्द्रानन्दकरीतृतीयाव्रतंनामसप्तविंशतितमोऽध्यायः ॥ २७ ॥छ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ चैत्रेभाद्रपदेमाघेरूपसौ
भाग्यपुत्रदम् ॥ तृतीयात्रयमेतन्मेकृष्णकस्मान्नकीर्तितम् ॥ १ ॥ किमहंभक्तिरहितस्त्वयीमार्गातिगोनरः ॥ सुप्रसिद्धंजगत्येतद्गोपितंकेनहेतु
ना ॥ २ ॥ भवान्सर्वार्थानुकूलःसर्वज्ञइतिमेमतिः ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ व्रतंचैतज्जगत्ख्यातंनाख्यातंतेनतेमया ॥ ३ ॥ यद्यस्तिश्रवणेबुद्धिः
श्रूयतांपाण्डुनन्दन ॥ कोऽन्यःश्रोताजगत्यस्मिन्भवतासदृशोभुवि ॥ ४ ॥ जयाचाविजयाचैवउमायाःपरिचारिके ॥ आगत्यमुनिकन्या
भिःपृष्टेभीष्टफलेच्छया ॥ ५ ॥ भवत्यौसर्वदादेव्याश्चित्तवृत्तिविदौकिल ॥ केनव्रतोपचारेणकस्मिन्नहनिपार्वती ॥ ६ ॥
पूजितातुष्टिमभ्येतिमंत्रैःकैश्ववरानने ॥ तासांतद्वचनंश्रुत्वाजयाप्रोवाचसादरम् ॥ ७ ॥ श्रूयतामभिधास्यामिसर्वकामफलप्रदम् ॥
व्रतमुत्सवसंयुक्तंनरनारीमनोरमम् ॥ ८ ॥ चैत्रेसिततृतीयायांदन्तधावनपूर्वकम् ॥ उपवासस्यनियमंगृह्णीयाद्भक्तिभावितम् ॥ ९ ॥
सकुंकुमंसतांबूलंसिन्दूरंरक्तवाससी ॥ विधवासोपवासाप्यवैधव्यकरणंपरम् ॥ १० ॥ विधवायातिमार्गेणकुमारीतुयदृच्छया ॥
कुर्यादभ्यर्चनविधिंश्रूयतांमंत्रविक्रमः ॥ ११ ॥ नेत्रपट्टपटीवस्त्रैर्वस्त्रमण्डपिकांशुभाम् ॥ कारयेत्कुसुमामोदांदिव्याभरणभूषिताम् ॥ १२ ॥
प्रवाललंबितव्रातामंतर्दिव्यवितानकाम् ॥ विन्यस्तपूर्णकलशांसत्पीठस्थापितद्विजाम् ॥ १३ ॥ पुरतःकारयत्कुण्डंहस्तमात्रंसमेखलम् ॥
ततःस्नातानुलिप्ताचपरिधायसुवाससी ॥ १४ ॥ देवान्पितॄन्समभ्यर्च्यततोदेवीगृहंव्रजेत् ॥ नामाष्टकेनसंपूज्यागौरीगोपतिवल्लभा ॥ १५ ॥
तत्कालप्रभवैःपुष्पैर्गन्धालिव्रकुलाकुलैः ॥ कुंकुमेनसमालभ्यकर्पूरागरुचन्दनैः ॥ १६ ॥ एवंसंपूज्यविधिवत्सद्धूपेनाधिवासयेत् ॥

---

१ अब्दशतद्वयम्–इ० पा० । २ बिभृयात्सोपवासापि–इ० पा० । ३ समालक्ष्य–इ० पा० ।

पार्वतीललितागौरीगांधारीशाङ्करीशिवा ॥ १७ ॥ उमासतीसमुद्दिष्टंनामाष्टकमिदंमया ॥ लड्डुकैःखण्डवेष्टैश्चगुणकैःसिंहकेसरैः ॥
॥१८॥ सोमालकैःकोकसरैःखण्डखाद्यकरंबकैः ॥ घृतपक्वैर्बहुविधैःसुपक्वफलकल्पितैः ॥ १९ ॥ दृष्टिप्राणहरैर्हृद्यैर्नैवेद्यैःप्रीणयेदुमा
म् ॥ कंटुखंडंजीरकंचकुंकुमंलवणार्द्रकम् ॥ २० ॥ इक्षुदंडानैक्षवंचहरिद्राद्रान्पुरोन्यसेत् ॥ नालिकेरानामलकान्मातुलुंगान्सदा
डिमान् ॥ २१ ॥ कूष्माण्डकर्कटीवृंतनारङ्गपनसादिकान् ॥ कालोद्भवानिचान्यानिफलानिविनिवेदयेत् ॥ २२ ॥ गृहाद्यु
दूखलशिलासूर्यान्प्रणतिभिःसह ॥ नेत्रांजनशलाकाश्चनखरेचनकानिच ॥ २३ ॥ दर्पणंवंशपात्राणिभवान्यैविनिवेदयेत् ॥
शंखतूर्यनिनादेनगीतमङ्गलनिःस्वनैः ॥२४॥ भक्त्यासंपूजयेद्देवींस्वशक्त्याशिववल्लभाम् ॥ ततोऽस्तसमयेभानोःकुमार्यःकरकैर्नवैः॥२५॥
स्नानंकुर्युर्मुदायुक्ताःसौभाग्यारोग्यवृद्धये ॥ यामेयामेगतेस्नानंदेवीपूजनमेवच ॥ २६ ॥ तैरेवनामभिर्होमस्तिलाज्येनप्रशस्यते ॥ पश्चास
नस्थितासाध्वीतेनैवार्द्रेणवाससा ॥ २७ ॥ गौरीमुखेक्षणपरातांरात्रिमतिवाहयेत् ॥ काश्चिद्वाद्यंतिसंहृष्टाःकाश्चिन्नृत्यंतिहर्षिताः ॥ २८ ॥
कथयंतिकथाःकाश्चिद्देव्यास्तत्रमहोत्सवे ॥ गीततालानुसंबद्धमनुद्धतमनाकुलम् ॥ २९ ॥ नृत्यंतिस्मपुरेदेव्याःकाश्चिदुल्लासितभ्रुवम् ॥
नृत्येनहृष्यतिहरोगौरीर्गीतेनतुष्यति ॥ ३० ॥ सद्भावेनाथवासर्वेगच्छंतेपरमांमुदम् ॥ सुवासिनीभिस्तांबूलंकुंकुमंकुसुमानिच ॥ ३१ ॥
प्रदेयंजागरवताचान्येषामपिकिंचन ॥ नटैर्विटैर्भटैश्चैवतथाप्रेक्षणकोत्सवैः ॥ ३२ ॥ सखिभिःसहितारात्रिंगायन्नृत्यन्हितांनयेत् ॥ एवंप्रभा
तसमयेस्नात्वासंपूज्यपार्वतीम् ॥ ३३ ॥ ततोवैससमारोहेद्वस्त्रालंकृततोरणम् ॥ तोलयेत्सतथासीनंगुडेनलवणेनच ॥ ३४ ॥ कुंकुमेनाथ
वाशक्त्याकर्पूरागरुचंदनैः ॥ पर्वतानामपिच्छेदैःकेचिदिच्छंतिसूरयः ॥ ३५ ॥ कुंडमंडपसंभारैर्मंत्रैस्तत्रैवशोभयेत् ॥ लवणेनसहात्मानं
तोलयंतिगुडेनवा ॥३६॥ कयापिभक्तिपरयासौभाग्यमतुलीकृतम्॥एवंदेवींप्रणम्यार्याक्षमाप्यगृहमाविशेत् ॥ ३७ ॥ आमंत्र्यशास्त्रकुशला ॥ ३
नाचारविधिपारगान् ॥ अन्नंचमधुरप्रायंभोजयित्वासुवासिनीः ॥ ३८ ॥ स्वयंभुंजीतसहसाज्ञातीजनबुधैःस्वकैः ॥ यच्चदेव्याःपुरोदत्तंनैवे
द्यादितदिच्छया ॥ ३९ ॥ गृहंप्रतिनयेत्सर्वंविभज्याभ्रांतिमानसा ॥ ततोदद्याद्गृहस्थेभ्यःकृतकृत्याभवेत्तदा ॥ ४० ॥ विधिर्भाद्रपदेऽप्येष

सुसौन्दर्यप्रदायकः ॥ सप्तधान्यस्वरूपांचशूर्पैसंपूजयेदुमाम् ॥ ४१ ॥ गोमूत्रप्राशनंह्यत्रतेनगोमूत्रसंज्ञिता ॥ माघमासतृतीयायांविशे
षःश्रूयतामिति ॥ ४२ ॥ पूर्वोक्तंसकलंकृत्वाप्रभातेयवसंस्तरम् ॥ तोलयित्वाकुन्दपुष्पैःपूजयेत्तत्सुतामिति ॥ ४३ ॥ एतेनकारणेनो
क्ताचतुर्थीकुन्दसंज्ञया ॥ तृतीयाख्यंमयैतत्तेकथितंसर्वकारणम् ॥ ४४ ॥ जययामुनिकन्यानांयत्पुरासमुदाहृतम् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
आसीद्विदर्भनगरेवेश्यासर्वाङ्गसुन्दरी ॥ ४५ ॥ तयाब्राह्मणवाक्येनसर्वमेतत्कृतंपुरा ॥ भुक्त्वाभोगान्महीपृष्ठेदत्वादानंयथेप्सया ॥ ४६ ॥
कालेनसमनुप्राप्तामरणंमनुजेश्वर ॥ अचिन्त्याराजदुहितासाबभूवातिशोभना ॥ ४७ ॥ अवंतिसुन्दरीनामदेवानामपिसुन्दरी ॥
यदिवक्त्रसहस्राणांसहस्रंस्यात्कथंचन ॥ ४८ ॥ तथापिनिर्वर्णयितुमशक्यासासुलोचना ॥ चैत्रतृतीयामाहात्म्यात्साबभूवप्रभावती ॥४९॥
मातापित्रोरतिप्रेष्टाशिष्टान्यजनवल्लभा ॥ लब्धाब्धिसंभवायद्वत्कृष्णेनाक्लिष्टकर्मणा ॥ ५० ॥ ततःसाबुभुजेभोगान्भर्त्रासार्द्धंमुदासती ॥
यददाद्ब्राह्मणेभ्यःसाभूषणंकटकादिकम् ॥५१॥ तत्प्रभावेणसालेभेसौभाग्यंकिंततःपरम् ॥ पुत्रांश्चजनयामासविष्णुशक्रपराक्रमान्॥५२॥
सर्वास्त्रशस्त्रकुशलान्वेदोक्तविधिपारगान् ॥ एवंरूपंमहत्प्राप्यसौभाग्यंपुत्रसंपदम् ॥ ५३ ॥ भर्तुःसहैवमरणमंतेप्राप्यपतिव्रता ॥
शक्रादिलोकपालानांभवनेषुयथाक्रमम् ॥ ५४ ॥ आक्रम्यब्रह्मलोकंचजगामाशिवसात्मताम्॥एवंयान्यापिकुरुतेनारीव्रतमिदंशुभम्॥५५॥
सारूपसौभाग्यसुतान्प्राप्यस्वर्गेमहीयते ॥ नदुर्भगाकुलेतस्याःकाचिद्भवतिकन्यका ॥ ५६ ॥ नदुर्विनीतश्चसुतोनभृत्योऽप्रियकृद्भवेत् ॥
नदारिद्र्यंगृहेतस्मिन्नव्याधिरुपजायते ॥ ५७ ॥ यत्रसारमतेसाध्वीध्मातचामीकरप्रभा॥अन्याश्चयाश्चरिष्यंतिब्राह्मणानुमतेव्रतम् ॥ ५८ ॥
संपूज्यत्वाचकंभक्त्याभूषणाच्छादनादिभिः ॥ ताःसर्वसुखसंपन्नाअविपन्नमनोरथाः ॥ भविष्यंतिगुरुश्रेष्ठतस्यैदेविनमोस्तुते॥५९॥माघेमहा
र्घ्यमणिमंडितपादपीठांचैत्रेविचित्रकुसुमोत्करचर्चितांगीम् ॥ सूर्यप्ररूढनवसस्यमयींनभस्येसंपूज्यशंभुदयितांप्रभवंतिनार्यः ॥ ६० ॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेचैत्रभाद्रपदमाघतृतीयाव्रतवर्णनंनामाष्टाविंशतितमोऽध्यायः॥२८॥छ॥युधि
ष्ठिरउवाच ॥ शुक्लपक्षतृतीयास्तुबहवःसमुदाहृताः॥आनन्तर्यव्रतंब्रूहितृतीयोभयसंयुतम् ॥१॥ हितायसर्वभूतानांललनानांविशेषतः॥नाम

प्राशननैवेद्यैर्मासिमासिपृथक्पृथक् ॥२॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ब्रह्मविष्णुमहेशाद्यैर्यथोक्तंसुरसत्तमैः॥अपूर्वंसर्वमंत्राणामानंतर्यव्रतंशृणु ॥ ३ ॥
आदौमार्गशिरेमासिव्रतमेतत्समाचरेत् ॥ नक्तंकुर्याद्द्वितीयायांतृतीयायामुपोषितः ॥ ४ ॥ उमांदेवींसमभ्यर्च्यपुष्पगंधादिभिःक्रमात् ॥
शर्करापुत्रिकांशक्त्याप्रणिपत्यानिवेदयेत् ॥ ५ ॥ प्राशयित्वादधिरात्रौस्वपेद्विगतमत्सरः ॥ प्रभातेविधिवद्भक्त्यामिथुनंभोजयेत्सुधीः ॥६॥
अश्वमेधमवाप्नोतिसमग्रंनात्रसंशयः ॥ तथाकृष्णतृतीयायांसोपवासोजितेन्द्रियः ॥ ७ ॥ जपेत्कात्यायनींनामनालिकेरंनिवेदयेत् ॥
क्षीरंप्राश्यस्वपेद्रात्रौकामक्रोधविवर्जितः ॥ ८ ॥ दांपत्यंसुभगंभोज्यंगोमेधफलमाप्नुयात् ॥ पौषस्यादितृतीयायांसोपवासोजितेन्द्रियः ॥९॥
गौरींनामतुसंपूज्यलड्डुकान्विनिवेदयेत् ॥ घृतंप्राश्यस्वपेद्रात्रौत्यक्त्वाकामंतदग्रतः ॥ १० ॥ प्रभातेमिथुनंभोज्यंनरमेधफलंभवेत् ॥
एवंकृष्णतृतीयायांपार्वतीमितिपूजयेत् ॥११॥ निवेदयान्नंशष्कुल्योगोमयंप्राशयेन्निशि ॥ दांपत्यंविविधंभोज्यमश्वमेधफलंलभेत् ॥१२॥
माघस्यशुक्लपक्षेतुतृतीयायामुपोषितः ॥ सुरनायिकांचसंपूज्यखण्डबिल्वंनिवेदयेत् ॥ १३ ॥ ततःकुशोदकंप्राश्यस्वपेद्भूमौजितेन्द्रियः॥
प्रभातेमधुरान्नेनमिथुनंभोज्यभक्तितः ॥ १४ ॥ क्षमाप्यांतंनमस्कृत्यइतिस्वर्णफलंलभेत् ॥ पुनरेतत्ततोमाघेकृष्णपक्षेशुचिव्रतः ॥ १५ ॥
आर्यांनाम्नाप्रपूज्याथखाद्यकानिनिवेदयेत् ॥ मधुप्राश्यस्वपेद्रात्रौकामक्रोधविवर्जितः ॥ १६ ॥ मिथुनंभोजयित्वातुवाजपेयफलंलभेत् ॥
एवंवैफाल्गुनेमासिसोपवासांशुचिव्रतः ॥ १७ ॥ भद्रींनामप्रपूज्याथकासारंविनिवेदयेत् ॥ शर्करांप्राशयित्वाथस्वपेद्रात्रौविमत्सरः॥१८॥
प्रभातेमिथुनंभोज्यंसौत्रामणिफलंलभेत् ॥ पुनःकृष्णतृतीयायांफाल्गुनस्यैवभारत ॥ १९ ॥ विशालाक्षींसमभ्यर्च्यपूरिकाविनिवेदयेत् ॥
सोदकांस्तंडुलान्दत्त्वास्वपेद्भूमौमनस्विनी॥२०॥भोजयेन्मिथुनंप्रातरग्निष्टोमफलंलभेत्॥चैत्रस्यादितृतीयायांशुचिर्भूताजितेन्द्रिया॥२१॥
श्रियंदेवींयजेद्भक्त्यावटकानिनिवेदयेत् ॥ बिल्वपत्रंततःप्राश्यस्वपेद्ध्यानपरायणा ॥ २२ ॥ प्रातरुत्थायमद्भक्त्यामिथुनंपूजयेत्सुधीः ॥
प्रणिपत्यक्षमाप्यैवंराजसूयफलंभवेत् ॥ २३॥ पुनःकृष्णतृतीयायांचैत्रेसम्यगुपोषिता ॥ कालींनामसमभ्यर्च्यापिष्टंप्राश्यस्वपेन्निशि॥२४॥
पूपकानिनिवेद्याथकुर्याद्रात्रौप्रजागरम् ॥ मिथुनानिचसंभोज्यअतिरात्रफलंभवेत् ॥ २५ ॥ एवंवैशाखमासेतुसोपवासोजितेंद्रियः ॥

पूजयेच्चंडिकादेवींमधुकानिनिवेदयेत् ॥२६॥ श्रीखंडंचंदनंलिख्वास्वपेद्देव्यग्रतोभुवि ॥ भोजयित्वाचदांपत्यंचांद्रायणफलंलभेत् ॥२७॥ तथाकृष्णतृतीयायांसोपवासोविमत्सरः ॥ पूजयेत्कालरात्रिंतुगंधपुष्पैःसदीपकैः ॥ २८ ॥ सुराज्यंपावकंदत्वातिलान्भुंजन्स्वपेन्निशि ॥ प्रभातेमिथुनंभोज्यमतिकृच्छ्रफलंलभेत् ॥२९॥ ज्येष्ठेसिततृतीयायांह्युपवासकृतांवरः॥शुभांदेवींसमभ्यर्च्यआम्राणिविनिवेदयेत् ॥ ३०॥ संप्राश्यामलकंरात्रौगौरींध्यात्वासुखंस्वपेत् ॥ ततःप्रातःसमुत्थायदांपत्यंरूपशालिनम् ॥३१॥ भोजयित्वाविधानेनतीर्थयात्राफलंलभेत्॥ पुनःकृष्णतृतीयायांसोपवासासुवासिनी ॥ ३२ ॥ स्कन्दमातेतिसंपूज्यइडायैविनिवेदयेत् ॥ प्राशयेत्पञ्चगव्यञ्चस्वपेद्देव्यग्रतस्ततः॥३३॥ प्रभातेमिथुनंभोज्यंकन्यादानफलंलभेत् ॥ आषाढमासेसंप्राप्तेपूजयेच्चयशोधनम् ॥ ३४ ॥ करंजकंचनैवेद्यंगोशृंगांभःपिबेन्निशि ॥ प्रभाते मिथुनंभोज्यंकन्यादानफलंलभेत् ॥ ३५ ॥ तथाकृष्णतृतीयायांकूष्माण्डींशक्तितोयजेत् ॥ सक्तून्गुडाज्यसंयुक्तान्पुरतोविनिवेदयेत् ॥ ॥ ३६ ॥ कुशोदकंचसंप्राश्यस्वपेद्रात्रौजितेन्द्रिया ॥ प्रभातेमिथुनंभोज्यंगोसहस्रफलंलभेत् ॥ ३७ ॥ श्रावणेसोपवासाचचंडांघंटांप्रपूजयेत् ॥ कुल्माषास्तत्रनैवेद्यंपिबेत्पुष्पोदकंपुनः ॥ ३८ ॥ प्रभातेशक्तितोदद्याद्भोजनंमिथुनस्यतु ॥ प्राप्नोत्यभयदानस्यफलंनैवात्रसंशयः॥ ॥ ३९ ॥ तद्वत्कृष्णतृतीयायांरुद्राणींनामभिर्यजेत् ॥ सिद्धपिंडानिदिव्यानिनैवेद्यंदापयेत्तथा ॥ ४० ॥ पिण्याकंप्राशयित्वातुस्वपेद्रात्रौ विमत्सरा ॥ संपूज्यद्विजदांपत्यमिष्टापूर्तफलंलभेत् ॥ ४१ ॥ भाद्रेशुक्लतृतीयायांपूजयेतहिमाद्रिजाम् ॥ गोधूमान्ननिवेद्यैवप्राशयेच्चन्दनंसितम् ॥ ४२ ॥ गंधोदकंततःप्राश्यसखीभिःसहितास्वपेत् ॥ प्रभातेमिथुनंभोज्यमार्गपालीशतंलभेत् ॥ ४३ ॥ तद्वत्कृष्णतृतीयायांदुर्गांदेवींसमर्चयेत् ॥ दद्यात्पिष्टफलान्दिव्यान्गुडाज्यपरिपूरितान् ॥ ४४ ॥ प्राशयित्वातुगोमूत्रंस्वपेच्छान्तेनचेतसा ॥ प्रातस्तु मिथुनान्भोज्यसदासत्रफलंलभेत् ॥ ४५ ॥ मासिचाश्वयुजेभक्त्यादेवींनारायणींयजेत् ॥ सोपवासाखण्डपूपान्नैवेद्यंपरिकल्पयेत् ॥४६॥ प्राशयेच्चन्दनंरक्तंस्वपेच्चगतमत्सरा ॥ प्रभातेभोज्यदंपत्यमग्निहोत्रफलंलभेत् ॥ ४७ ॥ तथाकृष्णतृतीयायांस्वास्तिनामप्रपूजयेत् ॥

१ संप्रपूजयेत्–इ० पा०   २ एवं भाद्रपदस्यादौ पूजयेत्कमलालयाम्–इ०पा० ।

शाल्योदनंगुडोपेतंनैवेद्यंनिर्वपेत्ततः ॥ ४८ ॥ कुसुंभबीजान्संप्राश्यत्यक्त्वाकामंस्वपेन्निशि ॥ संभोज्यमिथुनंप्रातर्गवाह्निकफलंलभेत् ॥
॥ ४९ ॥ कार्तिकस्यतृतीयायांस्वाहानाम्नींप्रपूजयेत् ॥ क्षीरंखण्डघृतोपेतंनैवेद्यंदापयेच्चताम् ॥ ५० ॥ स्वपेद्रात्रौजितक्रोधाप्राश्यकुं
कुमकेशरान् ॥ प्रभातेमिथुनंभोज्यमेकभक्तफलंलभेत् ॥ ५१ ॥ तथाकृष्णतृतीयायांस्वधानाम्नींप्रपूजयेत् ॥ मुद्गौदनंनिवेद्याथघृतं
प्राश्यस्वपेन्निशि ॥ ५२ ॥ प्रातःसंभोज्यमिथुनंनक्तव्रतफलंलभेत् ॥ एवंसंवत्सरंकृत्वामुक्तपापाशुचिर्भवेत् ॥ ५३ ॥ शुक्लपक्षेतृतीयायां
सोपवासानिरामया॥विज्ञायचद्रुतंभक्त्याउमांशास्त्रार्थबोधकः ॥ ५४ ॥ मंडलंचततोलिख्यनवनाभंवरप्रदम् ॥ सौवर्णंकारयेद्देवमुमयास
हितंप्रभुम्॥५५॥ताभ्यांनेत्रेषुदातव्यंमौक्तिकंनीलमेवच॥प्रवालमोष्ठयोर्दद्यात्कर्णयोरत्नकुण्डले॥५६॥उपवीतंतुदेवस्यदेव्याहारंतथोरसि॥
रक्तवस्त्रधरांदेवींसितवस्त्रंमहेश्वरम्॥५७॥चतुःसमेनवालभ्यपुष्पैर्धूपैरथार्चयेत्॥मंडलेपूजयित्वाचहोमंकुर्यात्ततोगुरुः॥५८॥तथोऽपराजितां
नामदेवींतत्रैवपूजयेत्॥मृत्स्नांसंप्राशयित्वाचरात्रौकुर्यात्प्रजागरम्॥५९॥गीतवाद्योत्सवैर्हृद्यैर्वीणामङ्गलपाठकैः॥रात्रिमेवंजपेद्भक्त्यायावदुद्ग
च्छतेरविः॥६०॥तूलीगंडकसंयुक्तेपर्यंकेत्यंतशोभिते ॥ उद्धृत्यमण्डलाद्देवंपर्यंकोपरिविन्यसेत् ॥६१॥वितानध्वजमालालिकिंकिणीदर्पणा
न्वितम्॥पुष्पमण्डपिकाच्छन्नंधूपगुग्गुलवासितम्॥६२॥तस्याग्रेभोजयेद्भक्त्यास्वशक्त्यामिथुनानिच ॥प्रीणयेद्भक्ष्यभोज्यैश्चपक्वान्नैर्मधुरैःशु
भैः॥६३॥ ततोदत्त्वाऽक्षतान्हस्तेतांबूलंविनिवेदयेत् ॥ प्रीयतांमेउमाकांतःपार्वत्यासहितःशिवः ॥६४॥ उच्छिष्टंशोधयित्वातुपुनःप्रोक्ष्यस
मंततः॥रक्तवर्णांसुशीलांचसुरूपांसुपयस्विनीम्॥६५॥शृंगाभ्यांदत्तकनकांराजतखुरसंयुताम्॥ कांस्यदोहनकोपेतांरक्तवस्त्रावगुण्ठिताम् ॥
॥६६॥घंटाभरणशोभाढ्यांदेवदेव्यग्रसंस्थिताम्॥पादुकोपानहच्छत्रभोज्यभाजनसंयुताम् ॥६७॥ त्रिधाप्रदक्षिणीकृत्यगुरोःसर्वंनिवेदयेत्॥
उमामहेश्वरंदेवमवियोगंसुरार्चितम् ॥ ६८ ॥ अव्यवच्छेदभूतंचसुप्रीतंतदिहास्तुमे ॥ प्रणम्यशिरसाभूमौक्षमस्वेतिगुरुंवदेत् ॥ ६९ ॥
एवंसमाप्यतेदेव्याआनंतर्यव्रतोत्तमम् ॥ यःप्रकुर्यात्पुमान्स्त्रीवातस्यपुण्यफलंशृणु ॥ ७० ॥ गन्धर्वयक्षलोकांश्चविद्याधरमहोरगान् ॥

१ ततः-इ०पा० । सम्यक्-इ० पा० ।

ऋषिसिद्धामरंब्राह्मंविष्णुलोकंसनातनम्॥७१॥भुक्त्वाभोगानशेषांश्चएकविंशत्कुलान्वितः॥ रत्नयानेसमारूढोगुह्याप्सरससंवृतः॥७२॥
देवविद्याधरैर्यक्षैर्वृतोयातिशिवालयम्॥ तत्रभुक्त्वामहाभोगान्सभुंक्तेशिववद्बहून्॥ ७३ ॥ भुक्त्वाभोगान्यदाभूतःकदाचित्तपसःक्षयात्॥
पृथिव्यांतुसमागम्यभवेत्सकलभूमिपः॥ ७४ ॥ स्त्रीवासमाचरेद्यातुमहादेवीतुजायते॥ आनंतर्यंव्यवच्छिन्नान्भोगान्देवीउमायथा॥७५॥
त्रैलोक्यपतिरुद्रेणसाभुंक्तेसहितातथा॥ मनुदेव्यायथामह्याशच्याशक्रोयथासुखम्॥ ७६ ॥ नैरंतर्यंयथासौख्यंसाभुंक्तेपतिनासह ॥ मु
नेररुंधतीयद्वद्विष्णोर्लक्ष्मीर्हृदिस्थिता॥७७॥ तथातयोर्महत्सौख्यंनैरंतर्यंहिजायते॥ सावित्रीब्रह्मणोयद्वद्गंगातोयनिधेर्यथा॥ ७८ ॥ अव्य
वच्छिन्नयोःप्रीतिस्तथाजन्मनिजन्मनि ॥ अथजन्मन्यहोन्यस्मिन्व्रतमेतत्कृतंभवेत्॥ ७९ ॥ तेनैवपतिनासार्द्धंनवियोगमुपैतिसा॥
योजनायुतसाहस्रेसुरूपामण्डलेभवेत् ॥ ८० ॥ अर्घाढ्यासुभगासाध्वीपुत्रपौत्रैरलंकृता॥ एतत्तेनिखिलंप्रोक्तमानंतर्यव्रतंमया॥ ८१ ॥
भक्तायसुविनीतायकथितव्यंनचान्यथा ॥ ८२ ॥ एषाविशेषविहिताभिहितातृतीयायानंतरीत्यविधवाभिरुदीरितोच्चैः ॥ एतामुपोष्यावि
धिवत्प्रतिपक्षयोगान्नैवांतरंसुतसुहृत्स्वजनैरुपैति ॥ ८३ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेअनंतरतृती
याव्रतवर्णनंनामैकोनत्रिंशत्तमोऽध्यायः॥ २९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ बहुनात्रकिमुक्तेनकिंबह्वक्षरमालया॥ वैशाख
स्यसितामेकांतृतीयांशृणुपाण्डव॥ १ ॥ स्नानंदानंजपोहोमःस्वाध्यायःपितृतर्पणम्॥ यदस्यांक्रियतेकिंचित्सर्वंस्यात्तदिहाक्षयम्॥ २ ॥
आदौकृतयुगस्येयंयुगादिस्तेनकथ्यते ॥ सर्वपापप्रशमनीसर्वसौख्यप्रदायिनी ॥ ३ ॥ शाकलेनगरेकश्चिद्धर्मनामाभवद्वणिक्॥ प्रियं
वदःसत्यरतोदेवब्राह्मणपूजकः ॥ ४ ॥ तेनश्रुतंवाच्यमानंतृतीयारोहिणीपुरा॥ यदास्याद्बुधसंयुक्तातदासाचमहाफला ॥ ५ ॥ तस्यांय
द्दीयतेकिंचित्तत्सर्वंचाक्षयंभवेत्॥ इतिश्रुत्वासगङ्गायांसंतर्प्यपितृदेवताः॥ ६ ॥ गृहमागत्यकरकान्सान्नानुदकसंयुतान् ॥ अंबुपूर्णान्गृ
हेकुंभान्क्रमान्निःशेषतस्तदा॥ ७ ॥ यवगोधूमचणकसक्तुदध्योदनंतथा ॥ इक्षुक्षीरविकारांश्चसहिरण्यांश्चशक्तितः॥ ८ ॥ शुचिःशुद्धेन
मनसाब्राह्मणेभ्योददौवणिक्॥ भार्ययावार्यमाणोपिकुटुंबासक्तचिंतया ॥ ९ ॥ तावत्सचास्थितःसत्वेमत्वासर्वंविनश्वरम् ॥ धर्मार्थकाम

शक्तस्तुकालेनबहुनाततः ॥ १० ॥ जगामपञ्चत्वमसौवासुदेवंस्मरन्मुहुः ॥ ततःसक्षत्रियोजातःकुशावत्यांनरेश्वरः ॥ ११ ॥ बभूवचा
क्षयात्तस्यसमृद्धिर्धर्मनिर्जिता ॥ इयाजसमहायज्ञैःसमाप्तवरदक्षिणैः ॥ १२ ॥ ददौगोभूहिरण्यादीन्दानान्यस्यामहर्निशम् ॥ बुभुजेकामतो
भोगान्दीनार्तांस्तर्पयञ्जनान् ॥ १३ ॥ तथाप्यक्षयमेवास्यक्षयंयातिनतद्धनम् ॥ श्रद्धापूर्वंतृतीयायांयद्दत्तंविभवंविना ॥ १४ ॥ एतद्व्रतंम
याख्यातंश्रूयतामत्रयोविधिः ॥ उदकुंभान्सकरकान्स्नानसर्वरसैर्युतान् ॥ १५ ॥ ग्रैष्मिकंसर्वमेवात्रसस्यदानंप्रशस्यते ॥ छत्रोपानत्प्र
दानंचगोभूकांचनवाससाम् ॥ १६ ॥ यद्यदिष्टतमंचान्यत्तद्देयमविशंकया ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंकिमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि ॥ १७ ॥ अना
ख्येयंनमेकिञ्चिदस्तिस्वस्त्यस्तुतेऽनघ॥१८॥ अस्यांतिथौक्षयमुपैतिहुतंनदत्तंतेनाक्षयाचमुनिभिःकथितातृतीया॥उद्दिश्ययत्सुरपितॄन्क्रि
यतेमनुष्यैस्तच्चाक्षयंभवतिभारतसर्वमेव ॥ १९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेऽक्षय्यतृतीयाव्रत
वर्णनंनामत्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३० ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ रूपसौभाग्यसुखदंनरनारीजनप्रियम् ॥ पापापहंबहुफलंसु
करंसूपवासकम् ॥ १ ॥ ऋद्धिवृद्धिकरंस्वर्ग्यंयशस्यंसर्वकामदम् ॥ तन्मेवदव्रतंकिञ्चिद्यदितुष्टोऽसिमाधव ॥ २ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
शृणुपार्थपरंगुह्यंयन्मयाकथितंनच ॥ पुरातववनस्थस्यतदद्यप्रवदाम्यहम् ॥ ३ ॥ शिवयोरतिसंहर्षाद्रक्तबिंदुश्च्युतःक्षितौ ॥ मेदिन्यासप्रय
त्नेनविधृतोधृतियुक्तया ॥ ४ ॥ तस्माज्जातःकुमारोऽसौरक्तोरक्तसमुद्भवः ॥ अंगंप्रसिद्धमेवेहांगारकोवेगउच्यते ॥ ५ ॥ शिवांगाद्भसाजात
स्तेनांगारकउच्यते ॥ अंगस्थोऽगांरकांतिश्चअंगप्रत्यङ्गसंभवः ॥ ६ ॥ सौभाग्यारोग्यकृद्यस्मात्तस्मादंगारकःस्मृतः ॥ भक्त्याचतुर्थ्यांन
क्तेनयस्तुश्रद्धासमन्वितः ॥७॥ तंपूजयतियत्नेननारीवाऽनन्यमानसा ॥ तस्यतुष्टःप्रयच्छेत्सयत्त्वयासमुदाहृतम् ॥८॥ रूपंसौभाग्यसंपन्नं
नरनारीमनोहरम् ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ एतन्मेवददेवेशअंगारकविधिंशुभम् ॥९॥ सहोममंत्रसंस्थानंसाधिवासविधानतः॥श्रीकृष्णउवाच ॥
पूर्वंतुकृतसंकल्पःस्नानंकृत्वाबहिर्जले ॥१०॥ स्नानार्थंमृत्तिकांमंत्रैर्गृह्णीयादंभसिस्थितः ॥ त्वंमृदेवंदितापूर्वंकृष्णेनोद्धरताकिल ॥ ११ ॥ ॥ ३

१ यादव-इ० पा० । २ त्वमेव वदे देवेश-इ० पा० ।

तेनमेदहपापौघंयन्मयापूर्वसंचितम् ॥ इमंमंत्रंपठन्पार्थआदित्यायप्रदर्शयेत् ॥ १२ ॥ आदित्यरश्मिसंतप्तंगंगाजलकणोक्षितम् ॥
तांमृदंशिरसिप्राथ्यंपूर्वंदत्वांगसंधिषु ॥ १३ ॥ ततःस्नानंप्रकुर्वीतमंत्रेणान्तर्जलेपुनः ॥ त्वमापोयोनिःसर्वेषांदैत्यदानवरक्षसाम् ॥ १४ ॥
स्वेदजोद्भिज्जयोनीनांरसानांपतयेनमः ॥ स्नातोऽहंसर्वतीर्थेषुसर्वप्रस्रवणेषुच ॥ १५ ॥ नदीषुदेवखातेषुस्नानंतेषुचमेभवेत् ॥
ध्यायन्ध्वनिमिमंमंत्रंततःस्नानंसमाचरेत् ॥ १६ ॥ ततःस्नात्वाशुचिर्भूत्वागृहमागत्यनस्पृशेत् ॥ नजल्पेतचसंवीक्षेत्क्वचित्पापिष्ठमेवाहि
॥ १७ ॥ दूर्वाश्वत्थशमींस्पृष्ट्वागांचमंत्रेणमंत्रवित् ॥ दूर्वामप्यस्यमंत्रेणयुतेनसमुपस्थितम् ॥ १८॥ त्वंदूर्वेऽमृतजन्मासिसर्वदेवैश्चवंदिता॥
वंदितादहतत्सर्वंयन्मयादुष्कृतंकृतम् ॥ १९ ॥ दूर्वामंत्रः ॥ पवित्राणांपवित्रंत्वंकाश्यपीपठ्यसेश्रुतौ ॥ शमीशमयमेपापंयन्मयादुरनुष्ठित
म् ॥ २० ॥ शमीमंत्रः ॥ अश्वत्थमंगलभतेमंत्रमेतन्निबोधमे ॥ अक्षिस्पंदंभुजस्पंदंदुःस्वप्नंदुर्विचिंतितम् ॥ २१ ॥ शत्रूणांचसमुत्थान
मश्वत्थशमयस्वमे ॥ अश्वत्थमंत्रः ॥ गांदद्यात्तुततोदेवींसवत्सांसप्रदक्षिणाम् ॥ २२ ॥ समालभ्यंतुमंत्रेणमंत्रमेतदुदीरयेत् ॥ सर्वदेवमये
देविदैवतैस्त्वंसुपूजिता॥२३॥तस्मात्स्पृशामिवंदामिवंदितापापहाभव ॥ गोमंत्रः ॥ एवंमंत्रंपठन्पार्थभक्त्याभावेनभावितः ॥२४॥ प्रदक्षि
णांयःकुरुतेगांदृष्ट्वावरवर्णिनीम्॥प्रदक्षिणीकृतातेनपृथिवीनात्रसंशयः॥२५॥एवंमौनेनचागत्यवंद्यान्वंद्यगृहंव्रजेत्॥प्रक्षाल्यचमृदापादौआहि
ताऽग्निगृहंविशेत्॥२६॥होमंतत्रप्रकुर्वीतएभिर्मंत्रैःपदैर्वरैः॥शर्वायशर्वपुत्रायपार्वत्यागोःसुतायच॥२७॥ कुजायलोहितांगायगृहेशांगारकाय
च॥भूयोभूयेयमाहुत्याहुत्वाहुत्वाजुहोतिवै ॥२८॥ ओंकारपूर्वकैर्मंत्रैःस्वाहाकारांतयोजितैः ॥ अष्टोत्तरशतंपार्थअर्द्धमर्धार्धमेवच ॥ २९ ॥
एभिर्मंत्रपदैर्भक्त्याशक्त्यावाकाममेववा ॥ समिद्भिःखादिरीभिश्चघृतदुग्धैस्तिलैर्यवैः ॥ ३० ॥ भक्ष्यैर्नानाविधैरन्यैःशक्त्यावामंत्रविद्वशी॥
हुत्वाहुतीस्ततःपार्थदेवंसंस्थापयेत्क्षितौ ॥ ३१ ॥ स्नपनंकेचिदिच्छंतिसगुडेताम्रभाजने ॥ सौवर्णंरक्तवर्णंचशक्त्यादारुमयंतथा ॥ ३२ ॥
कृष्णागरुमयंचैवश्रीखण्डघटितंपुनः ॥ सौवर्णपात्रेरौप्येवाअर्च्यंकुंकुमकेसरैः ॥ ३३ ॥ अन्यैरालोहितैःपार्थपुष्पैर्वस्त्रैःफलैःशुभैः ॥

१ बादरीभिः–इ०पा० । २ स्थापनम्–इ० पा० ।

राजन्रत्नैश्चविविधैरर्थवान्भक्तितोऽर्चयेत्॥३४॥यावाद्धिशक्यतेचित्तंवित्तवान्भक्तिभावितः ॥ तावाद्धिवर्धतेपुण्यंदातुःशतसहस्रिकम् ॥३५॥
किञ्चित्ताम्रमयेपात्रेवंशजेमृन्मयेपिवा ॥ पूजयंतिनरारक्तैःपुष्पैःकुंकुमकेशरैः ॥ ३६ ॥ "ॐअंगारकायनमः ॥ शिरसि ॥ ॐकुजायनमः॥
वदने ॥ ॐभौमायनमः ॥ स्कंधयोः ॥ ॐमंगलायनमः ॥ बाह्वोः ॥ ॐ ‥कायनमः ॥ उरसि ॥ ॐलोहितांगायनमः ॥ कटचाम्॥
ॐआरायनमः ॥ जंघयोः ॥ ॐमहीधरायनमः ॥ पादयोः ॥ एपाष्टपुष्पिका ॥ पुरुषाकृतिंकृतपात्रेकुजंमंत्रैःसमर्चयेत् ॥ " गुग्गु
लंघृतसंयुक्तंकृष्णागरुसमन्वितम् ॥ धूपंसद्रव्यजंवापिदद्यात्तत्रसमाधिना ॥३७॥ होमंकुर्वीतपूर्वोक्तैर्मंत्रैर्मंगलसंज्ञितैः ॥एवंप्रणम्यदेवेशंब्रा
ह्मणायनिवेदयेत् ॥ ३८ ॥ निष्पावकंभोजनंवादद्याच्छक्त्यासदक्षिणम् ॥ वित्तशाठ्यंहिकुर्वाणोनमुख्यफलभाग्भवेत् ॥ ३९ ॥ पश्चा
द्भुञ्जीतमौनेनभूमिंकृत्वातुभाजनम् ॥ मन्त्रेणानेनचालभ्यतन्निबोधमयोदितम् ॥ ४० ॥ सर्वौषधिरसावासेसर्वदासर्वदायिनि ॥ त्वत्तलं
भोक्तुकामोऽहंतद्भुक्तममृतंभवेत् ॥ ४१ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ अंगारकेनसंयुक्ताचतुर्थीनक्तभोजनैः ॥ उपोष्याकतिमात्रासाकिमेकाव
दयादव ॥ ४२ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ चतुर्थीचचतुर्थीचयदांगारकसंयुता ॥ उपोष्यातत्रतत्रैवप्रदेयोविधिनाकुजः ॥ ४३ ॥ वि
त्तहीनाःप्रतीक्षंतेयावद्वित्तोपलंभनम् ॥ चतुर्थ्यांचचतुर्थ्यांचविधानंशृणुपाण्डव ॥ ४४ ॥ सौवर्णपात्रेकृत्वातुअंगारकमकृत्रिमम् ॥
दशसौवर्णिकंमुख्यंदशार्द्धार्द्धमथापिवा ॥४५॥ विंशत्पलानिपात्राणिविंशत्यर्द्धपलानिच॥विंशत्कर्षाणिवापार्थअतोन्यूनंनकारयेत्॥४६॥
प्रतिष्ठाप्यकुजंमंत्रैर्वस्त्रैःसंपरिवेष्टितम् ॥ पुष्पमंडपिकांकृत्वादिव्यांसद्धूपधूपिताम् ॥ ४७ ॥ तत्रै[3]संपूजयेद्देवंपूर्वैर्मंत्रैर्विधानतः ॥ भक्त्या
भोज्यैरनेकैश्चफलैरत्नैश्चसागरैः ॥ ४८ ॥ वस्त्रैःप्रावरणैर्यानैःशय्योपानद्वरासनैः ॥ छत्रैःपुष्पैर्गन्धवरैःशक्त्यावित्तानुसारतः ॥ ४९ ॥
ततोविप्रंपरीक्षेतव्रतशौचसमन्वितम् ॥ वेदाध्ययनसंपन्नंशास्त्रज्ञंनिरहंकृतम् ॥ ५० ॥ अंगारकविधिंयश्चसम्यग्जानातिशास्त्रतः ॥ आ
ह्वानविधिमंत्रांश्चहोमार्चनविसर्जनम् ॥५१॥ संपूज्यवस्त्राभरणैस्तस्मैदेयःकुजोत्तमः ॥यथाश्रुतोयथाज्ञातस्तथाभक्त्याह्युपोषितः ॥५२॥ ॥ ः

१ रत्नैः–इ० पा० । २ महीनंदनाय नमः–इ० पा० । ३ तत्रस्थमर्चयेन्मंत्रैःपुष्पधूपैर्विधानतः–इ०पा० । ४ शुभैः–इ०पा० ।

वित्तसारेणतुष्यत्वंममभौमभवोद्भव ॥ पठन्निमंमंत्रवरंब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ ५३ ॥ ब्राह्मणश्चाप्यसौविद्वान्मंत्रमेतमुदाहरेत् ॥ मंगलं
प्रतिगृह्णामिउभयोरस्तुमंगलम् ॥ ५४ ॥ दातृप्रतिग्राहकयोःक्षेमारोग्यंभवत्विति ॥ प्रतिग्राहकमंत्रः ॥ एवंचतुर्थेसंप्राप्तेधनप्राप्तिर्नविद्यते
॥ ५५ ॥ तदा[1]मंत्रार्चनपरःपुनरेतांसमाचरेत् ॥ आशरीरनिपाताद्वायथोक्तफलभाग्भवेत् ॥ ५६ ॥ अल्पवित्तोयथाशक्त्यासर्वमेतत्समाच
रेत् ॥ अंगारकेणसंयुक्तांवास्त्रांतिलशराविकाम् ॥ ५७ ॥ अनेनविधिनादत्वायथोक्तफलभाग्भवेत् ॥ एवंचतुर्थींयोभक्त्याकुजयुक्तामुपो
षयेत् ॥ ५८ ॥ तस्यपुण्यफलंयच्चतान्निबोधयुधिष्ठिर ॥ इहस्थित्वाचिरंकालंपुत्रपौत्रश्रियावृतः ॥ ५९ ॥ देहावसानेदिव्यौजादिव्यगंधानु
लेपनः ॥ दिव्यनारीगणवृतोविमानवरमास्थितः ॥ ६० ॥ यातिदेवपुरंहृष्टोदेवैःसहाभिनंदितः ॥ सतत्ररमतेकालंदेवैःसहसुरेशवत् ॥६१॥
चतुर्युगानिषट्त्रिंशत्ततःकालांतरेपुनः ॥ इहवागत्यराजासौकुलेमहतिजायते ॥ ६२ ॥ रूपवान्धनवान्वाग्मीदानशीलोदयापरः ॥
नारीचरूपसंपन्नासुभगाजातिसंयुता ॥ ६३ ॥ पुत्रपौत्रैःपरिवृताभर्त्रासहरमेच्चिरम् ॥ रमित्वासुचिरंकालंपुनःस्वर्गगतिंलभेत् ॥ ६४ ॥
एषतेकथितोराजन्सरहस्योविधिस्तथा ॥ दुर्लभोयोमनुष्याणांदेवानांभद्रमस्तुते ॥ ६५ ॥ अंगारकेणसहितातुसिताचतुर्थीशस्तासुरा
र्चनविधौपितृपिण्डदाने ॥ तस्यांकुजंकुरुकुलोद्वहयेऽर्चयंतिभूमौभवंतिबहुमंगलभाजनास्ते ॥६६॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणि
श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेचतुर्थीव्रतेअङ्गारकचतुर्थीव्रतवर्णनंनामैकत्रिंशत्तमोऽध्यायः॥३१॥छ॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥ यन्नसिद्ध्यंतिकार्मा
णिप्रारब्धानिनरोत्तमैः॥तत्केनकारणेनैतत्पृष्टोमेब्रूहिमाधव ॥१॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ विनायकोर्थसिद्ध्यर्थंलोकस्यविनियोजितः ॥
गणानामाधिपत्येचरुद्रेणब्रह्मणातथा ॥२॥ तेनोपसृष्टोयस्तस्यलक्षणानिनिबोधत ॥ स्वप्नेऽवगाहतेऽत्यर्थंजलंमुण्डांश्चपश्यति॥३॥ काषाय
वाससश्चैवक्रव्यादांश्चाधिरोहति ॥ अंत्यजैर्गर्दभैरुष्ट्रैःसहैकत्रावतिष्ठति ॥ ४ ॥ व्रजमानस्तथात्मानंमन्यतेतुगतंपरैः ॥ विमनाविफला
रंभःससीदत्यनिमित्ततः ॥ ५ ॥ पातकीविहीनच्छायोम्लानत्वहेतुलक्षणः ॥ करभारूढमात्मानंमहीषखरगंतथा ॥ ६ ॥ यातुधानासुतं

---

१ यन्त्रार्चनपरः–इ० पा० ।

यातंश्मशानस्यांतिकंनृप ॥ पश्येतकुरुशार्दूलस्वप्नांतिनात्रसंशयः ॥७॥ तैलार्द्रमात्रंसंदेहंकरवीरविभूषितम् ॥ तेनोपसृष्टोलभतेनराज्यंरा
जनंदनः ॥८॥ कुमारीनचभर्तारमपत्यंगर्भमंगना॥आचार्यत्वंश्रोत्रियश्चनशिष्योऽध्ययनंतथा ॥ ९ ॥ वणिग्लाभंनचाप्नोतिकृषिंचैवकृषीव
लः ॥ स्नापनंतस्यकर्तव्यंपुण्येऽह्निविधिपूर्वकम् ॥१०॥ गौरसर्षपकल्केनवस्त्रेणाच्छादितस्यतु ॥ सर्वौषधैःसर्वगंधैर्विलिप्तशिरसस्तथा ॥
॥ ११ ॥ शुक्लपक्षेचतुर्थ्यांतुवारेवाधिषणस्यतु ॥ पुष्येचवीरनक्षत्रेतस्यैवपुरतोनृप ॥ १२ ॥ भद्रासनोपविष्टस्यस्वास्तिवाच्याद्विजैःशु
भैः ॥ चत्वारऋग्यजुःसामाथर्वणप्रवणास्ततः ॥१३॥व्योमकेशंतुसंपूज्यपार्वतींभूमिजंतथा ॥ कृष्णस्यापितरंचाथअवतारंसितंतथा॥१४॥
धिषणंक्ष्वेदपुत्रंचकोणंलक्ष्मींचभारत ॥ विधुंतुदंबाहुलेयंनंदकस्यचधारणम् ॥ १५ ॥ अश्वस्थानाद्गजस्थानाद्वल्मकात्संगमाद्ध्रदात् ॥
मृत्तिकांरोचनांरत्नंगुग्गुलुंचाप्सुनिक्षिपेत् ॥ १६ ॥ यदाहृतंह्येकवर्णैश्चतुर्भिःकलशैर्ह्रदात्॥ चर्मण्यानडुहेरक्तेस्थाप्यभद्रासनंतथा ॥१७॥
सहस्राक्षंशतधारमृषिभिः पावनंकृतम् ॥ तेनत्वामभिषिंचामिपावमान्यःपुनंतुमे ॥ १८ ॥ ॐ भगंतेवरुणोराजाभगंसूर्योबृहस्पतिः ॥
भगमिन्द्रश्चवायुश्चभगंसप्तर्षयोददुः ॥ १९ ॥ यत्तेकेशेषुदौर्भाग्यंसीमंतेयच्चमूर्द्धनि ॥ ललाटेकर्णयोरक्ष्णोरापस्तद्घ्नंतुसर्वदा ॥ २० ॥
स्नातस्यसार्षपंतैलंस्रुवेणौदुंबरेणतु ॥ जुहुयान्मूर्ध्निशकलान्सव्येनप्रतिगृह्यच ॥ २१ ॥ मितश्चसम्मितश्चैवतथाशालकटंकटा ॥
कूष्माण्डोराजपुत्रश्चेत्यंतेस्वाहासमन्वितैः ॥ २२ ॥ नामभिर्बलिमंत्रैश्चनमस्कारसमन्वितैः ॥ दद्याच्चतुष्पथेशूर्पेकुशानास्तीर्यसर्वतः ॥
॥ २३ ॥ कृताकृतांस्तंडुलांश्चपललौदनमेवच ॥ मत्स्यान्ह्यपक्कांश्चतथामांसमेतावदेवतु ॥२४॥ पुष्पान्वितंसुगंधंचसुरांचात्रिविधामपि ॥
मूलकंपूरिकापूपांस्तथैवोंडेरकस्रजः ॥ २५ ॥ दध्यन्नंपायसंचैवगुडवेष्टिसमोदकम् ॥ विनायकस्यजननीमुपतिष्ठेत्ततोंबिकाम्॥
॥ २६ ॥ दूर्वासर्षपपुष्पाणांदत्त्वार्घ्यंपूर्णमञ्जलिम् ॥ रूपंदेहिजयंदेहिभगंभवतिदेहिमे ॥ २७ ॥ पुत्रान्देहिधनंदेहिसर्वान्कामां
श्चदेहिमे ॥ प्रबलंकुरुमेदेविबलविख्यातिसंभवम् ॥ २८ ॥ शुक्लमाल्यांबरधरःशुक्लगंधानुलेपनः ॥ भोजयेद्ब्राह्मणान्दद्याद्वस्त्रयु

१ प्रासादानुगतम्-इ० पा० ।

ग्मंगुरोरपि ॥ २९ ॥ एवंविनायकंपूज्यग्रहस्यैवविधानतः ॥ कर्मणांफलमाप्नोतिश्रियंप्राप्नोत्यनुत्तमाम् ॥ ३० ॥ आदित्यस्यसदापूजास्तिलकंस्वामिनस्तथा ॥ महागणपतेश्चैवकुर्वन्सिद्धिमवाप्नुयात् ॥ ३१ ॥ वैनायकंविनयसत्त्ववतांनराणांस्नानंप्रशस्तमिहविघ्नविनाशकारि ॥ कुर्वंतियेविधिवदत्रभवंतितेषांकार्याण्यभीष्टफलदानिनसंशयोऽत्र ॥ ३२ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणे उत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेविनायकस्नपनचतुर्थीव्रतंनामद्वात्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३२ ॥ ॥छ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच॥ ॥ अथाविघ्नकरंराजन्कथयामिव्रतंतव ॥ येनसम्यक्कृतेनेहनविघ्नमुपजायते ॥ १ ॥ चतुर्थ्यांफाल्गुनेमासिगृहीतव्यंव्रतंत्विदम् ॥ नक्ताहारेणराजेन्द्रतिलान्नंपारणंस्मृतम् ॥ २ ॥ तदेववह्नौहोतव्यंब्राह्मणायचतद्भवेत् ॥ ३ ॥ शूरायवीरायगजाननायलंबोदरायैकरदायचैव॥ एवंतुसंपूज्यपुनश्चहोमंकुर्याद्व्रतीविघ्नविनाशहेतोः ॥ ४ ॥ चतुर्मास्यांव्रतंचैवकृत्वेत्थंपञ्चमेतथा ॥ सौवर्णंगजवक्त्रंतुकृत्वाविप्रायदापयेत् ॥ ५ ॥ ताम्रपात्रैःपायसभृतैश्चतुर्भिःसहितंनृप ॥ पञ्चमेनतिलैःसार्द्धंगणेशाधिष्ठितेनच ॥ ६ ॥ मृन्मयान्यपिपात्राणिवित्तहीनस्तुकारयेत् ॥ हेरंबंराजतंतद्वद्विधिनानेनदापयेत् ॥ ७ ॥ इत्थंव्रतमिदंकृत्वासर्वविघ्नैःप्रमुच्यते ॥ हयमेधस्यविघ्नेतुसंजातेसगरःपुरा ॥ ८ ॥ एतदेवव्रतंचीर्त्वापुनरश्वंप्रलब्धवान् ॥ तथारुद्रेणदेवेनात्रिपुरंनिघ्नतापुरा ॥ ९ ॥ एतदेवकृतंयस्मात्त्रिपुरस्तेनघातितः ॥ मयासमुद्रंविशताएतदेवव्रतंकृतम् ॥ १० ॥ तेनाद्रिद्रुमसंयुक्तापृथिवीपुनरुद्धृता ॥ अन्यैरपिमहीपालैरेतदेवकृतंपुरा ॥ ११ ॥ तपोऽर्थिभिर्यज्ञसिद्धयैनिर्विघ्नंस्यात्परंतप ॥ अनेनकृतमात्रेणसर्वविघ्नैःप्रमुच्यते ॥ १२ ॥ मृतोरुद्रपुरंयातिवराहवचनंयथा ॥ १३ ॥ विघ्नानितस्यनभवंतिगृहेकदाचिद्धर्मार्थकामसुखसिद्धिविघातकानि ॥ यःसप्तमीन्दुशकलाकृतिकांतदंतंविघ्नेशमर्चयतिनक्तकृतीचतुर्थ्याम् ॥१४॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेविनायकचतुर्थीव्रतंनामत्रयस्त्रिंशत्तमोध्यायः ॥३३॥ इति चतुर्थीकल्पःसमाप्तः ॥ ॥छ॥ ॥श्रीकृष्णउवाच॥ शांतिव्रतंप्रवक्ष्यामिशृणुष्वैकमनाधुना ॥ येनचीर्णेनशांतिः

---

१ शुक्लपक्षीयाम्–इत्यर्थः

स्यात्सर्वदागृहमेधिनाम् ॥ १ ॥ पञ्चम्यांशुक्लपक्षस्यकार्तिकेमासिपार्थिव ॥ आरभ्यवर्षमेकंतुभुंजीयादाम्लवर्जितम् ॥ २ ॥ नक्तंदेवंचसंपूज्यहरिंशेषोपरिस्थितम् ॥ अनंतायेतिपादौतुधृतराष्ट्रायवैकटिम् ॥ ३ ॥ उदरंतक्षकायेतिउरःकर्कोटकायच ॥ पद्मायकर्णौसंपूज्यमहापद्मायदोर्युगम् ॥ ४ ॥ शंखपालायवक्षस्तुकुलिकायेतिवैशिरः ॥ एवंविष्णुंसर्वगतंपृथगेवप्रपूजयेत् ॥ ५ ॥ क्षीरेणस्नपनंकुर्याद्धरिमुद्दिश्यवाग्यतः ॥ तदग्रेहोमयेत्क्षीरंतिलैःसहविचक्षणः ॥६॥ एवंसंवत्सरस्यांतेकुर्याद्ब्राह्मणभोजनम् ॥ अच्युतंकांचनंकृत्वासुवर्णंतुविचक्षणम् ॥७॥ गांसवत्सांवस्त्रयुगंकांस्यपात्रंसपायसम् ॥ हिरण्यंचयथाशक्त्याब्राह्मणायोपपादयेत् ॥ ८ ॥ एवंयःकुरुतेभक्त्याव्रतमेतन्नराधिप ॥ तस्यशांतिर्भवेन्नित्यंनागानामभयंतथा ॥ ९ ॥ शेषाहिभोगशयनस्थमयोगसूतिंसंपूज्ययज्ञपुरुषंपतगेंद्रनाथम् ॥ येपूजयंतिमधुरैःसितपञ्चमीषुतेषांननागजनितंभयमभ्युपैति ॥ १० ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेशांतिव्रतंनामचतुस्त्रिंशत्तमोऽध्यायः ॥ ३४ ॥ ॥छ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ मधुराभारतीकेनव्रतेनमधुसूदन ॥ तथैवजनसौभाग्यमतिविद्यासुकौशलम् ॥ १ ॥ अभेदश्चापिदंपत्योस्तथाबंधुजनेनच ॥ आयुश्चविपुलंपुंसांजायतेकेनकेशव ॥ २ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ सम्यक्पृष्टस्त्वयाराजञ्छृणुसारस्वतंव्रतम् ॥ यस्यसंकीर्तनादेवतुष्यतीहसरस्वती ॥ ३ ॥ योऽयंभक्तःपुमान्कुर्यादेतद्व्रतमनुत्तमम् ॥ तद्वत्सरादौसंपूज्यविप्रेणतंसमाचरेत् ॥ ४ ॥ अथचादित्यवारेणग्रहताराबलेनच ॥ पायसंभोजयित्वाचकुर्याद्ब्राह्मणवाचनम् ॥ ५ ॥ शुक्लवस्त्राणिदद्याच्चसहिरण्यानिशक्तितः ॥ गायत्रींपूजयेद्भक्त्याशुक्लमाल्यानुलेपनैः ॥ ६ ॥ एभिर्मंत्रपदैःपश्चात्पूर्वंकृत्वाकृताञ्जलिः ॥ यथातुदेविभगवान्ब्रह्मालोकपितामहः ॥ ७ ॥ त्वांपरित्यज्यनोतिष्ठेत्तथाभववरप्रदा ॥ वेदशास्त्राणिसर्वाणिनृत्यगीतादिकंचयत् ॥ ८ ॥ वाहितंयत्त्वयादेवितथामेसंतुसिद्धयः ॥ लक्ष्मीर्मेधावरारिष्टिर्गौरीतुष्टिःप्रभामातिः ॥ ९ ॥ एताभिःपाहितनुभिरष्टाभिर्मांसरस्वति ॥ एवंसंपूज्यगायत्रींवीणाक्षमाणिधारिणीम्॥१०॥शुक्लपक्षेऽक्षतैर्भक्त्यासकमंडलुपुस्तकाम् ॥ मौनव्रतेनभुञ्जीतसायंप्रातश्चधर्मवित् ॥ ११ ॥

१ दंतवर्जितम्–इ०पा० ।

पञ्चम्यांप्रतिपक्षेचपूजयित्वासुवासिनीः ॥ तिलैश्चतंदुलप्रस्थंघृतपात्रेणसंयुतम् ॥ १२ ॥ क्षीरंतथाहिरण्यंचगायत्रीप्रियतामिति ॥
संध्यायांचततोमौनंतद्व्रतंतुसमाचरेत् ॥ १३ ॥ नांतराभोजनंकुर्याद्यावन्मासास्त्रयोदश ॥ समाप्तेतुव्रतेदद्याद्भाजनंशुक्लतंडुलैः ॥ १४ ॥
पूर्णंसुवस्त्रयुग्मंचगांचविप्रायभोजनम् ॥ देव्यैवितानंघंटांचासतनेत्रंपटान्वितम् ॥ १५ ॥ चन्दनंवस्त्रयुग्मंचदध्यन्नंशिखरैर्युतम् ॥
तथोपदेष्टारमपिभक्त्यासंपूजयेद्गुरुम् ॥ १६ ॥ वित्तशाठ्येनरहितोवस्त्रमाल्यानुलेपनैः ॥ अनेनविधिनायस्तुकुर्यात्सारस्वतंव्रतम् ॥१७॥
विद्यावानर्थयुक्तश्चरक्तकंठश्चजायते ॥ सरस्वत्याःप्रसादेनव्यासवत्तुकविर्भवेत् ॥ १८ ॥ नारीवाकुरुतेयातुसापितत्फलभागिनी ॥
ब्रह्मलोकेवसेत्तावद्यावत्कल्पायुतत्रयम् ॥ १९ ॥ सारस्वतंव्रतंयस्तुशृणुयादपियःपठेत् ॥ विद्याधरपुरेसोऽपिवसेत्कल्पायुतत्रयम् ॥२०॥
संवत्सरंव्रतवरेणसरस्वतींयेसंपूजयंतिजगतोजननींजनित्रीम् ॥ विद्यावदातहृदयामधुरस्वरास्तेरूपान्वितावहुकलाकुशलाभवंति ॥ २१ ॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेसारस्वतव्रतनिरूपणंनामपंचत्रिंशत्तमोऽध्यायः॥३५॥छ॥श्रीकृष्णउवाच॥पं
चमीदयिताराजन्नागानंदविवर्द्धनी॥पञ्चम्यांकिलनागानांभवतीत्युत्सवोमहान् ॥१॥ वासुकिस्तक्षकश्चैवकालिकोमणिभद्रकः॥धृतराष्ट्रोरैव
तश्चकर्कोटकधनंजयौ ॥२॥ एतेप्रयच्छंत्यभयंप्राणिनांप्राणजीविनाम्॥पञ्चम्यांस्नापयंतीहनागान्क्षीरेणयेनराः॥३॥तेषांकुलेप्रयच्छंतिअभ
यंप्राणिनांसदा॥शप्तानागायदामात्रादह्यमानादिवानिशम् ॥४॥ निर्वापितागवांक्षीरैस्ततःप्रभृतिवल्लभाः ॥ युधिष्ठिरउवाच॥मात्राशप्ताःकथं
नागाःकिमुद्दिश्यचकारणम् ॥५॥ कथं[1]वातस्यशापस्यविनाशोऽभूज्जनार्दन ॥ श्रीकृष्णउवाच॥उच्चैःश्रवाश्वराजश्चश्वेतवर्णोऽमृतोद्भवः॥६॥
तंदृष्ट्वाचाब्रवीत्कद्रूर्नागानांजननीस्वसाम् ॥ अश्वरत्नमिदंश्वेतंपश्यपश्यामृतोद्भवम् ॥ ७ ॥ कृष्णांश्चपश्यसेबालान्सर्वश्वेतानुताद्यवै ॥
॥ विनतोवाच ॥ सर्वश्वेतोहयवरोनायंकृष्णोनलोहितः ॥ ८ ॥ कथंत्वंपश्यसेकृष्णंविनतोवाचतांस्वसाम् ॥ कद्रूरुवाच ॥ पश्येहमेक
नयनाकृष्णबालसमन्वितम् ॥ ९ ॥ द्विनेत्राचत्वंविनतेनपश्यासिपणंकुरु ॥ विनतोवाच ॥ अहंदासीभवित्रीतिकृष्णकेशेप्रदर्शिते ॥१०॥

१ मन्दमभवत्प्रसादात्कस्य माधव-इ०पा० ।

नचेद्दर्शयसेकद्रुममदासीभविष्यासि ॥ एवंतेविपणंकृत्वागतेक्रोधसमन्विते ॥ ११ ॥ स्वापितेप्राज्यदोषेतुकद्रूर्जिह्ममचिंतयत् ॥ आ
हूयपुत्रान्प्रोवाचबालाभूत्वाहयोत्तमे ॥ १२ ॥ तिष्ठध्वंविपणौजेष्येविनतांजयगृद्धिनीम् ॥ प्रोचुस्तेजिह्मबुद्धिंतांनागाःकद्रूंविगृह्यच ॥१३॥
अधर्मएषतुमहान्करिष्यामोनतेवचः ॥ अशपद्दुषिताकद्रूःपावकोवःप्रधक्ष्यति ॥ १४ ॥ गतेबहुतिथेकालेपांडवोजनमेजयः ॥ सर्प
सत्रंसकर्तावैभूमावन्यैःसुदुष्करम् ॥ १५ ॥ तस्मिन्सत्रेचतिग्मांशुःपावकोभक्षयिष्यति ॥ एवंशप्वातदाकद्रूःप्रत्युवाचनाकिंचन ॥ १६ ॥
मात्राशप्तस्तदानागःकर्तव्यंनान्वपद्यत ॥ वासुकिर्दुःखसंतप्तःपपातभुविमूर्च्छितः ॥ १७ ॥ वासुकिंदुःखितंदृष्ट्वाब्रह्माप्रोवाचसांत्वयन् ॥
माशुचोवासुकेत्यर्थंशृणुमद्वचनंपरम् ॥१८॥ यायावरकुलेजातोजरत्कारुरितिद्विजः ॥ भविष्यतिमहातेजास्तस्मिन्कालेतपोनिधिः॥१९॥
भगिनींचजगत्कारुंतस्यत्वंप्रतिदास्यसि ॥ भवितातस्यपुत्रोऽसौआस्तीकइतिविश्रुतः ॥ २० ॥ सतत्सत्रंप्रवृद्धंवैनागानांभयदंमहत् ॥
निषेधयिष्यतिमुनिर्वाग्भिःसंपूज्यपार्थिवम् ॥२१॥ तदियंभगिनीनागरूपौदार्यगुणान्विता ॥ जरत्कारुर्जरत्कारोःप्रदेयाह्यविचारतः ॥२२॥
यदासौप्रार्थ्यतेऽरण्येयत्किञ्चित्प्रवदिष्यति ॥ तत्कर्तव्यमशेषेणइच्छञ्छ्रेयस्तथात्मनः ॥२३॥ पितामहवचःश्रुत्वावासुकिः प्रणिपत्यच ॥
तथाकरोद्यथाचोक्तंयत्नंपरममास्थितः ॥ २४ ॥ तच्छ्रुत्वापन्नगाःसर्वेप्रहर्षोत्फुल्ललोचनाः ॥ पुनर्जातमिवात्मानंमेनिरेभुजगोत्तमाः ॥२५॥
अप्लवेतुनिमग्नानांघोरेयज्ञाग्निसागरे ॥ आस्तीकस्तत्रभविताप्लवभूतोऽभयप्रदः ॥ २६ ॥ श्रुत्वासचाग्निराजानमृत्विजस्तदनंतरम् ॥
निवर्तयिष्यतियागंनागानांमोहनंपरम् ॥ २७ ॥ पञ्चम्यांतच्चभविताब्रह्माप्रोवाचलेलिहान् ॥ तस्मादियंमहाराजपंचमीदयिताशुभा॥२८॥
नागानांहर्षजननीदत्तावैब्रह्मणापुरा ॥ दत्वातुभोजनंपूर्वंब्राह्मणानांतुकामतः ॥ २९ ॥ विसृज्यनागाःप्रीयंतांयेकेचित्पृथिवीतले ॥
हिमाचलेयेवसंतियेंऽतरिक्षेदिविस्थिताः ॥ ३० ॥ येनदीषुमहानागायेसरःस्वभिगामिनः ॥ येवापीषुतडागेषुतेषुसर्वेषुवैनमः ॥ ३१ ॥
नागान्विप्रांश्चसंपूज्यविसर्ज्यचयथार्थतः ॥ ततःपश्चाच्चभुञ्जीयात्सहभृत्यैर्नराधिप ॥ ३२ ॥ पूर्वमधुरमश्नीयात्स्वेच्छयातदनंतरम् ॥ ॥ ३१

१ इह–इ०पा० ।

एवंनियमयुक्तस्ययत्फलंतन्निबोधमे ॥ ३३ ॥ मृतोनागपुरंयातिपूज्यमानोऽप्सरोगणैः ॥ विमानवरमारूढोरमतेकालमीप्सितम् ॥ ३४ ॥
इहचागत्यराजासौसर्वराजवरोभवेत् ॥ सर्वरत्नसमृद्धश्चवाहनाढ्यश्चजायते ॥ ३५॥ पञ्चजन्मन्यसौराजाद्वापरेद्वापरेभवेत् ॥ आधिव्याधि
विनिर्मुक्तःपत्नीपुत्रसहायवान् ॥३६॥ तस्मात्पूज्याश्चनागाश्चघृतक्षीरादिनासदा ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ दशंतियंनरंकृष्णनागाःक्रोधसमन्वि
ताः ॥ ३७ ॥ भवेत्किंतस्यदष्टस्यविस्तरात्प्रब्रवीहिमे ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ नागदष्टोनरोराजन्प्राप्यमृत्युंव्रजत्यधः ॥ ३८ ॥ अधोगत्वाभ
वेत्सर्पोनिर्विषोनात्रसंशयः ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ नागदष्टःपितायस्यभ्रातामातासुहृत्सुतः ॥३९॥ स्वसावादुहिताभार्याकिंकर्तव्यंवदस्वमे॥
मोक्षायतस्यगोविन्ददानंव्रतमुपोषितम्॥४०॥ब्रूहिमेयदुशार्दूलयेनस्वर्गतिमाप्नुयात् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ उपोष्यापंचमीराजन्नागानांपुष्टि
वर्द्धनी॥४१॥वर्षमेकंतुराजेन्द्रविधानंशृणुयादृशम्॥मासेभाद्रपदेयातुशुक्लपक्षेमहीपते ॥४२॥ साचपुण्यतमाप्रोक्ताग्राह्यासद्गतिकाम्यया ॥
ज्ञेयाद्वादशवर्षांतेपञ्चम्योभरतर्षभ ॥ ४३ ॥ चतुर्थ्यामेकभक्तंतुतस्यांनक्तंप्रकीर्तितम् ॥ भूरिचन्द्रमयंनागमथवाकलधौतजम् ॥ ४४ ॥
कृत्वादारुमयंचापिउताहोमृन्मयंनृप ॥ पञ्चम्यामर्चयेद्भक्त्यानागंपञ्चफणंशृणु ॥ ४५ ॥ करवीरैस्तथापद्मैर्जातीपुष्पैःसुशोभनैः ॥
गन्धपुष्पैःसनैवेद्यैःपूज्यपन्नगसत्तमम् ॥ ४६ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेत्पश्चाद्घृतपायसमोदकैः ॥ नारायणबलिःकार्यःसर्पदष्टस्यदेहिनः ॥ ४७ ॥
दानेपिण्डप्रदानेचब्राह्मणानांचतर्पयेत् ॥ वृषोत्सर्गस्तुकर्तव्योगतेसंवत्सरेनृप ॥ ४८ ॥ स्नानंकृत्वोदकंदद्यात्कृष्णोऽत्रप्रीयतामिति ॥
अनंतंवासुकिंशेषंपद्मंकंबलमेवच ॥ ४९ ॥ तथातक्षकनागंचनागमश्वतरंनृप ॥ धृतराष्ट्रंशंखपालंकालियंतक्षकंतथा ॥ ५० ॥ पिंगलं
चमहानागंमासिमासिप्रकीर्तिताः ॥ वत्सरांतेपारणंस्यान्महाब्राह्मणभोजनम् ॥ ५१ ॥ इतिहासविदेनागंकाञ्चनेनकृतंनृप ॥ तथार्जुनी
प्रदातव्यासंवत्साकांस्यदोहना ॥ ५२ ॥ एषपारणकेपार्थविधिःप्रोक्तोविचक्षणैः ॥ कृतेव्रतवरेतस्मिन्सद्गतिंयान्तिबान्धवाः ॥ ५३ ॥
येदन्दशूकरदनैर्दष्टाःप्राप्ताह्यधोगतिम् ॥ वर्षमेकंचरिष्यंतिभक्त्यायेव्रतमुत्तमम् ॥ ५४ ॥ दार्ष्टिकंमोक्ष्यतेतेषांशुभंस्थानमवाप्स्यति ॥

१ एतेनव्रतमुख्येन–इ०पा० । २ मान्याश्च–इ०पा० । ३ तथा–इ०पा० । ४ शुभम्–इ०पा० । ५ शंखम्–इ०पा० ।

यश्चेदंशृणुयान्नित्यं[१]पठेद्भक्त्यासमन्वितः ॥५५ ॥ नवैकुटुंबेनागेभ्योभयंभवतिकुत्रचित् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ तद्वद्भाद्रपदेमासिपञ्चम्यां
श्रद्धयान्वितः ॥५६॥ यस्त्वालेख्यनरोनागान्कृष्णवर्णादिवर्णकैः ॥ पूजयेद्गन्धपुष्पैस्तुसर्पिर्गुग्गुलुपायसैः ॥ ५७ ॥ तस्यतुष्टिंसमायांति
पन्नगास्तक्षकादयः ॥ आसप्तमात्कुलात्तस्यनभयंनागतोभवेत् ॥ ५८ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेननागान्संपूजयेद्बुधः ॥ तथाचाश्वयुजेमासिप
ञ्चम्यांकुरुनन्दन ॥ ५९ ॥ कृत्वाकुशमयान्नागानिंद्राण्यासहपूजयेत् ॥ घृतोदकाभ्यांपयसास्नापयित्वाविशांपते ॥ ६० ॥ गोधूमैःप
यसास्विन्नैर्भक्ष्यैश्चाविविधैस्तथा ॥ यस्त्वस्यांविविधान्नागाञ्छुचिर्भक्त्यासमन्वितः ॥ ६१ ॥ पूजयेत्कुरुशार्दूलतस्यशेषादयोनृप ॥
नागाःप्रीताभवंतीहशांतिंप्राप्नोतिशोभनाम् ॥६२॥सशांतिलोकमासाद्यमोदतेशाश्वतीःसमाः॥इत्येतत्कथितंवीरपञ्चमीव्रतमुत्तमम् ॥६३॥
तत्रायमुच्यतेमन्त्रःसर्वदोषनिषेधकः॥ [२]ॐकुरुकुल्लेहुंफट्स्वाहा॥भक्तेनभक्तिसहिताःशतपञ्चमीषुयेपूजयंतिभुजगान्कुसुमो[३]पहारैः॥तेषांगृहे
ष्वभयदाहिसदैवसर्पाःशश्वत्प्रमोदपरमारुचयोभवंति ॥ ६४॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेनागपञ्चमीव्र
तवर्णनंनामषट्त्रिंशत्तमोऽध्यायः॥३६॥छ॥युधिष्ठिरउवाच॥कथमासाद्यतेलक्ष्मीर्दुर्लभाभुवनत्रये॥दानेनतपसायापिव्रतेनानियमेनवा ॥१॥
जपहोमनमस्कारैःसंस्कारैर्वापृथग्विधैः ॥ एतद्वदयदुश्रेष्ठसर्ववित्त्वंमतोमम ॥ २॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ भृगोःख्यात्यांसमुत्पन्नापूर्वंश्रीःश्रू
यतेशुभा ॥ वासुदेवायसादत्तामुनिनामानवृद्धये ॥ ३ ॥ वासुदेवोऽपितांप्राप्यपीनोन्नतपयोधराम् ॥ पद्मपत्रविशालाक्षींपूर्णचन्द्रनिभा
ननाम् ॥ ४ ॥ भाभासितदिगाभोगांसाक्षाद्भानोःप्रभामिव ॥ निंतंबाडंबरवतींमत्तमातंगगामिनीम् ॥ ५ ॥ रेमेसहतयाराजन्विभ्रमो
द्भ्रांतचित्तया ॥ साचविष्णुंजगज्जिष्णुंपतिंत्रिजगतांपतिम् ॥ ६ ॥ प्राप्यकृतार्थमात्मानंमेनेमानयशोधना ॥ हृष्टंपुष्टंजगत्सर्वमभवद्भा
वितंतया ॥ ७ ॥ [४]लक्ष्म्यानिरीक्षितंचैवसानन्दंहिमहीतलम् ॥ क्षेमंसुभिक्षमारोग्यमना[५]क्रन्दमनाकुलम् ॥ ८ ॥ जगदासीदनुद्भ्रान्तं

---

१ पठेद्वाश्रद्धयान्वितः–इ०पा० । २ ओं वाच कुल्ले हुं फट् स्वाहा–इ०पा० । ३ सुभगाः–इ० पा० । ४लक्ष्यामां पालपंचम्यां सदृष्टे च महीतलम्–इ० पा० । ५ अनामयम्–इ० पा० ।

प्रशांतोपद्रवंतथा ॥ दिविदेवामुमुदिरेदानवादैत्यमागताः ॥ ९ ॥ विस्फारितफणाभोगानागाश्चैवरसातले ॥ हृदयेब्राह्मणैर्वह्नौभुज्य
तेत्रिदिवैर्हविः ॥ १० ॥ चातुर्वर्ण्यमसंकीर्णंपाल्यतेपार्थपार्थिवैः ॥ विरोचनप्रभृतिभिर्दृष्टैर्वैदैत्यसत्तमैः ॥ ११ ॥ तपस्तप्तुमथारब्ध
मग्निमाश्रित्यसंयतैः ॥ सोमसंस्थाहविःसंस्थापाकसंस्थादिभिर्मखैः ॥ १२ ॥ सदाचारैःसमारब्धामिष्टंस्वेष्टाभिलाषिभिः ॥ एवंधर्म
प्रधानैस्तैर्वैदवादरतात्मभिः ॥ १३ ॥ जगदासीत्समाक्रांतंविक्रमेणक्रमेणतु ॥ लक्ष्मीविलासप्रभवोदेवानामभवन्मदः ॥ १४ ॥ मदाच्छी
लंचशौचंचसत्यंसद्योव्यनीनशन् ॥ सत्यशौचविहीनांस्तान्देवान्संत्यज्यचञ्चलान् ॥१५॥ जगामदानवकुलंकुलदेवानुरागतः॥लक्ष्म्याभा
वितदेहैस्तैःपुनरुद्धतमानसैः ॥१६॥ व्यवहर्तुंसमारब्धमन्यायेनमदोद्धतैः ॥वयंवेदावयंयज्ञावयंविद्यावयंजगत् ॥१७॥ ब्रह्मविष्णुशंकराद्या
वयंसर्वेदिवौकसः ॥ अहंकारविमूढांस्ताञ्ज्ञात्वादानवसत्तमान्॥१८॥सागरंसाविवेशाथभ्रांतचित्ताभृगोःसुता॥क्षीराब्धिमध्यगतयालक्ष्म्या
क्षीणार्थसंचयाः॥१९॥निरानन्दगतश्रीकमभवद्भुवनत्रयम् ॥ गतश्रीकमथात्मानंमत्वाशंबरसूदनः॥२०॥पप्रच्छांगिरसंविप्रंब्रूहिकिञ्चिद्व्रतंम
म॥येनसंप्राप्यतेलक्ष्मीर्लब्धानचलतेपुनः ॥२१॥ निश्चलापिसुहृन्मित्रैर्भोग्याभवतिसामुने ॥नसाश्रीत्यभिमन्तव्याकन्यासापाल्यतेगृहे ॥
॥२२॥परार्थंयासुहृन्मित्रभृत्यैर्नैवोपभुज्यते ॥ शक्रस्यैतद्वचःश्रुत्वाबृहस्पतिरुदारधीः ॥२३॥ कथयामाससंचिंत्यशुभंश्रीपञ्चमीव्रतम् ॥
यत्पुराकस्यचित्प्रोक्तंव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ २४ ॥ तदस्मैकथयामाससरहस्यमशेषतः ॥ तच्छ्रुत्वाकर्तुमारब्धंसुरेशेनसुरैस्तथा ॥ २५ ॥
दैत्यदानवगंधर्वैर्यक्षैःप्रक्षीणकल्मषैः ॥ सिद्धैःप्रसिद्धचरितैर्विष्णुनाप्रभविष्णुना ॥ २६ ॥ ब्राह्मणैर्ब्रह्मतत्त्वज्ञैःसमर्थैःपार्थिवैःसह ॥
कैश्चित्सात्त्विकभावेनराजसेनापरैरपि ॥ २७ ॥ तामसेनतथाकैश्चित्कृतंव्रतमिदंतथा ॥ व्रतेसमाप्तेभूयिष्ठेनिष्ठयापरयाप्रभो ॥ २८ ॥
देवानांदानवानांचयुद्धमासीदथोद्धतम् ॥ निर्मथ्यभुजवीर्येणसागरंसरितांपतिम् ॥ २९ ॥ समाहरामोह्यमृतंहितायत्रिदिवौकसाम् ॥
इत्येवंसमयंकृत्वाममंथुर्वरुणालयम् ॥३०॥ मंथानंमंदरंकृत्वानेत्रंकृत्वातुवासुकिम् ॥ मथ्यमानजलाज्जातश्चन्द्रःशीतांशुरुज्ज्वलः ॥३१॥
अनंतरंसमुत्पन्नालक्ष्मीःक्षीराब्धिमध्यतः ॥ तयाविलोकिताःसर्वेदैत्यदानवसत्तमाः ॥ ३२ ॥ आलोक्यसाजगामाशुविष्णोर्वक्षःस्थलं

शुभम् ॥ विधिनाविष्णुनाचीर्णंव्रतंतेनाब्धिसंभवा ॥ ३३ ॥ शरीरस्थाबभूवास्यविभ्रमोद्भ्रांतलोचना ॥ किंचराजसभावेनशक्रेणै
तत्कृतंयतः ॥ ३४ ॥ ततस्त्रिभुवनैश्वर्यंप्राप्तंतेनमहार्द्धिकम् ॥ तमसावृतचित्तैस्तुसंचीर्णंदैत्यदानवैः ॥ ३५ ॥ तेनतेषामथैश्वर्यंदृ
ष्टिनष्टमभूत्किल ॥ एवंसश्रीकमभवत्सदेवासुरमानुषम् ॥ ३६ ॥ जरच्चजगतांश्रेष्ठव्रतस्यास्यप्रभावतः ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥
कथमेतद्व्रतंकृष्णक्रियतेमनुजैःकदा ॥ ३७ ॥ प्रारभ्यतेपार्यतेचसर्वंवदयदूत्तम ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ मार्गशीर्षेसि
तेपक्षेपंचम्यांपतगोदये ॥ ३८ ॥ उपवासस्यनियमंकुर्यादाशुसुहृद्धृदि ॥ स्वर्णरौप्यारकूटोत्थाताम्रमृत्काष्ठजाथवा ॥ ३९ ॥
चित्रपट्टगतांदेवींलक्ष्मींक्ष्मापालकारयेत् ॥ पद्महस्तांपद्मवर्णांपद्मांपद्मदलेक्षणाम् ॥ ४० ॥ दिग्गजेन्द्रैःस्नाप्यमानांकांचनैःकलशोत्तमैः ॥
ततोयामत्रयेजातेनिम्नगायांगृहेऽथवा ॥ ४१ ॥ स्नानंकुर्यादसंभ्रांतंशक्रवदुपचारतः ॥ देवान्पितॄंश्चसंतर्प्यततोदेवगृहंव्रजेत् ॥ ४२ ॥
तत्रस्थांपूजयेद्देवींपुष्पैस्तत्कालसंभवैः ॥ चपलायैनमःपादौचंचलायैचजानुनी ॥ ४३ ॥ कटिंकमलवासिन्यैनाभिंख्यात्यैनमोनमः ॥
स्तनौमन्मथवासिन्यैललितायैभुजद्वयम् ॥४४॥ उत्कंठितायैकंठंचमाधव्यैमुखमण्डलम् ॥ नमःश्रियैशिरःपूज्यदद्यान्नैवेद्यमादरात् ॥४५॥
फलानिचयथालाभंविरूढान्धान्यसंचयान् ॥ ततःसुवासिनीपूज्याकुसुमैःकुंकुमेनच ॥ ४६ ॥ भोजयेन्मधुरान्नेनप्रणिपत्यविसर्जयेत् ॥
ततस्तुतंदुलप्रस्थंघृतपात्रेणसंयुतम् ॥ ४७ ॥ ब्राह्मणायप्रदातव्यंश्रीशःसंप्रीयतामिति ॥ निवर्त्यतदशेषेणततोभुञ्जीतवाग्यतः ॥ ४८ ॥
मासानुमासंकर्तव्यंविधिनानेनभारत ॥ श्रीर्लक्ष्मीःकमलासंपदुमानारायणीतदा ॥ ४९ ॥ पद्माधृतिःस्थितिःपुष्टिर्ऋद्धिःसिद्धिर्यथाक्रमम् ॥
मासानुमासंराजेन्द्रप्रीयतामितिकीर्तयेत् ॥५०॥ ततश्चद्वादशेमासिसंप्राप्तेपंचमीदिने ॥ वस्त्रमंडपिकांकृत्वापुष्पगन्धाधिवासिताम् ॥५१॥
शय्यायांस्थापयेल्लक्ष्मींसर्वोपस्करसंयुताम् ॥ मौक्तिकाष्टकसंयुक्तांनेत्रपट्टावृतस्तनीम् ॥ ५२ ॥ सप्तधान्यसमोपेतांरसधातुसमन्विताम् ॥
पादुकोपानहच्छत्रभाजनासनसत्कृताम् ॥ ५३ ॥ दद्यात्संपूज्यविधिवद्ब्राह्मणायकुटुंबिने ॥ व्यासायवेदविदुषेयस्यवारोचतेस्वयम् ॥५४॥
सोपस्करांसवत्सांचधेनुंदत्त्वाक्षमापयेत् ॥ क्षीराब्धिमथनोद्भूतेविष्णोर्वक्षःस्थलालये ॥ ५५ ॥ सर्वकामप्रदेदेविऋद्धिंयच्छनमोऽस्तुते ॥

ततःसुवासिनीःपूज्यवस्त्रैराभरणैःशुभैः ॥५६॥ भोजयित्वास्वयंपश्चाद्भुञ्जीतसहबन्धुभिः ॥ एवंयःकुरुतेपार्थभक्त्याश्रीपञ्चमीव्रतम्॥५७॥
अस्यश्रीर्भवनेभातिकुलानामेकविंशतिः ॥ नारीवाकुरुतेयातुप्राप्यानुज्ञांस्वभर्तृतः ॥ ५८ ॥ सुभगादर्शनीयाचबहुपुत्राचजायते ॥५९॥
श्रीपञ्चमीव्रतमिदंदयितंमुरारेर्भक्त्यासमाचरातिपूज्यभृगोस्तनूजाम् ॥ राज्यंनिजंसमुविभज्यजनोपभोगान्भुक्त्वाप्रयातिभुवनंमधुसूदनस्य
॥६०॥इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेपञ्चमीव्रतकल्पेश्रीपञ्चमीव्रतानिरूपणंनामसप्तत्रिंशत्तमोऽध्यायः॥३७॥
इतिपंचमीकल्पःसमाप्तः॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥षष्ठीविधानमधुनाकथयस्वजनार्दन॥सर्वव्याधिप्रशमनंसर्वकर्मफलप्रदम्॥१॥श्रुतंमयापूज्यमा
नोभानुःसर्वंप्रयच्छति॥दिवाकराराधनमेतस्मात्कथयकेशव॥२॥श्रीकृष्णउवाच ॥ विशोकषष्ठीमतुलांवक्ष्यामिमनुजोत्तम॥यामुपोष्यनरः
शोकंनकदाचिदिहजायते॥३॥माघेकृष्णतिलैःस्नातःपञ्चम्यांशुक्लपक्षतः[1]॥कृताहारःकृशरयादंतधावनपूर्वकम्॥४॥उपवासव्रतंकृत्वाब्रह्मचा
रीभवेन्निशि॥ततःप्रभातेचोत्थायकृतस्नानस्ततःशुचिः॥५॥कृत्वातुकाञ्चनंपद्ममर्कोऽयमितिपूजयेत्॥करवीरेणरक्तेनरक्तवस्त्रयुगेनच॥६॥
यथाविशोकंभवनंत्वयैवादित्यसर्वदा ॥ तथाविशोकतामेस्यात्त्वद्भक्तिर्जन्मजन्मनि ॥ ७ ॥ एवंसंपूज्यषष्ठ्यांतुशक्त्यासंपूजयेद्द्विजान् ॥
सुप्त्वासंप्राश्यगोमूत्रमुत्थायकृतनिश्चयः[2] ॥ ८ ॥ संपूज्यविप्रमंत्रेणगुडपात्रसमन्वितः ॥ सुसूक्ष्मवस्त्रयुगलंब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ ९ ॥
अतैललवणंभुक्त्वासप्तम्यांमौनसंयुतः ॥ ततःपुराणश्रवणंकर्तव्यंभूतिमिच्छता ॥ १० ॥ अनेनविधिनासर्वमुभयोरपिपक्षयोः ॥ कुर्या
द्यावत्पुनर्माघशुक्लपक्षस्यसप्तमी ॥ ११ ॥ व्रतांतेकलशंदद्यात्सुवर्णकमलान्वितम् ॥ शय्यांसोपस्करांतद्वत्कपिलांचपयस्विनीम् ॥१२॥
अनेनविधिनायस्तुवित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ विशोकषष्ठींकुरुतेसयातिपरमांगतिम् ॥ १३ ॥ यावज्जन्मसहस्राणांसाग्रकोटिशतंभवेत् ॥ ता
वन्नशोकमभ्येतिरोगदौर्गत्यवर्जितः ॥ १४ ॥ यंयंप्रार्थयतेकामंतंतंप्राप्नोतिपुष्कलम् ॥ निष्कामंकुरुतेयस्तुसपरंब्रह्मगच्छति ॥ १५ ॥
यःपठेच्छृणुयाद्वापिषष्ठींशोकविनाशिनीम् ॥ सोपींद्रलोकमाप्नोतिनदुःखीजायतेक्वचित् ॥१६॥ येभास्करंदिनकरंकरवीरपुष्पैःसंपूजयंत्य

१ कृष्णपक्षतः-इ०पा०। २ कृतनैत्यकः-इ०पा०।

पैः सोहालककरंबकैः ॥ गुडपुष्पैः कर्णवेष्टैर्मोदकैर्मुखमोदकैः ॥ ११ ॥ एवमभ्यर्च्य विधिवद्रात्रौ जागरणं ततः ॥ गीतवाद्यनटच्छत्रप्रेक्षणीयैः सुशोभनैः ॥ १२ ॥ सखीभिः सहिता साध्वी तां रात्रिं प्रशमन्नयेत् ॥ न च सम्मीलयेन्नेत्रे नारी यामचतुष्टयम् ॥ १३ ॥ दुर्भगा दुर्गता वंध्या नेत्रसंमीलनाद्भवेत् ॥ एवं जागरणं कृत्वा सप्तम्यां सरितं नयेत् ॥ १४ ॥ गन्धपुष्पैरथाभ्यर्च्य गीतवाद्यपुरःसरम् ॥ तच्च दद्याद्द्विजेंद्राय नैवेद्यादि नरोत्तम ॥ १५ ॥ स्नात्वा गृहमुपागम्य हुत्वा वैश्वानरं क्रमात् ॥ देवान्पितॄन्मनुष्यांश्च पूजयित्वा सुवासिनीम् ॥ १६ ॥ कुमारिका भोजनीया ब्राह्मणा दश पंच च ॥ भक्ष्यभोज्यैर्बहुविधैर्देया तेभ्यः सुदक्षिणा ॥ १७ ॥ ललिता प्रीतियुक्तास्तु इत्युक्त्वा तान्विसर्जयेत् ॥ यः कश्चिदाचरेदेतद्भक्त्या ललितिकाव्रतम् ॥ १८ ॥ नरो वा यदि वा नारी तस्य पुण्यफलं शृणु ॥ तन्नास्ति मानुषे लोके तस्य यन्नोपपद्यते ॥ १९ ॥ सुखसौभाग्यसंयुक्ता गौरीलोकमवाप्नुयात् ॥ २० ॥ षष्ठ्यां जलांतरगतां वरवंशपात्रे संगृह्य पूजयति या सिकतां क्रमेण ॥ नक्तं च जागरमनुद्धतगीतनृत्यैः कृत्वा ह्यसौ त्रिभुवने ललितेव भाति ॥ २१ ॥

॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे ललिताषष्ठीव्रतवर्णनं नामैकचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४१ ॥ छ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥

येयं मार्गशिरे मासि षष्ठी भरतसत्तम ॥ पुण्यापापहरा धन्या शिवा शान्ता गुहप्रिया ॥ १ ॥ निहत्य तारकं षष्ठ्यां गुहस्तारकराजवत् ॥ रराज तेन दयिता कार्त्तिकेशस्य सा तिथिः ॥ २ ॥ स्नानदानादिकं कर्म तस्यामक्षयमुच्यते ॥ यस्यां पश्यंति गांगेयं दक्षिणापथमाश्रितम् ॥ ३ ॥ ब्रह्महत्यादिपापैस्ते मुच्यंते नात्र संशयः ॥ तस्मादस्यां सोपवासः कुमारं स्वर्णसंभवम् ॥ ४ ॥ राजतं वा महाराज मृन्मयं वापि कारयेत् ॥ अपराह्णे ततः स्नात्वा समाचम्य यतव्रती ॥ ५ ॥ पद्मासनस्थो गाङ्गेयं ध्यायंस्तिष्ठेत्समाधिना ॥ ब्राह्मणस्तु ततो विद्वान्गृहीत्वा करकं नवम् ॥ ६ ॥ पातयेत्तस्य शिरसि धारां वै दक्षिणामुखः ॥ चन्द्रमण्डलभूतानां भवभूतिपवित्रिता ॥ ७ ॥ गंगाकुमारधारेयं पतिता तव मस्तके ॥ एवं स्नात्वा समभ्यर्च्य भास्करं भुवनाधिप ॥ ८ ॥ पुष्पधूपादिना पश्चात्पूजयेत्कृत्तिकासुतम् ॥ देवसेनापते स्कन्द कार्त्तिकेय भवोद्भव ॥ ९ ॥ कुमार गुह गांगेय शक्तिहस्त नमोऽस्तु ते ॥ एभिर्नामपदैः पूज्य नैवेद्यं विनिवेदयेत् ॥ १० ॥ फलानि दक्षिणान्यानि चन्दनं मलयोद्भवम् ॥ पार्श्वस्थौ पूजयेच्छागकुक्कुटौ स्वामिवल्लभौ ॥ ११ ॥ सकलापं मयूरं च प्रत्यक्षां हिमजां तथा ॥ कृत्तिकाकटकं पार्श्वे संपूज्य स्कन्दवल्लभम् ॥ १२ ॥

तेनैवनामभिर्होमःकार्यःसाज्यैस्तिलैस्तथा ॥ एवंनिर्वर्त्यविधिवत्फलमेवंयुधिष्ठिर ॥ १३ ॥ भक्षयित्वास्वपेद्भूमौस्वास्तृतेदर्भसंस्तरे ॥
नालिकेरंमातुलुंगंनारिंगंपनसंतथा ॥ १४ ॥ जंबीरंदाडिमंद्राक्षांह्यन्याम्रफलानिच ॥ श्रीफलामलकंतद्वत्त्रपुसंकदलीफलम् ॥ १५ ॥
क्रमेणभक्षयेद्राजन्संयतोनियतव्रती ॥ अलाभेकलकालौघफलमद्यादतंद्रितः ॥ १६ ॥ प्रत्यक्षोहेमघटितश्छागोवाकुक्कुटोऽथवा ॥ प्रात
र्दद्याद्द्विजायैतत्सेनानीःप्रीयतामिति ॥ १७ ॥ सेनायांसचसंभूतःक्रौञ्चारिःषण्मुखोगुहः ॥ गांगेयःकार्तिकेयश्चस्वामीबालग्रहाग्रणीः ॥१८॥
छागप्रियश्शक्तिधरोद्वारोद्वादशमःस्मृतः ॥ प्रीयतामितिसर्वेषुक्रमान्मासेषुकीर्तयेत् ॥१९॥ ब्राह्मणान्भोजयित्वादौपश्चाद्भुञ्जीतवाग्यतः॥
एवंसंवत्सरस्यान्तेकार्तिकेमासिशोभने॥२०॥कार्तिकेयंसमभ्यर्च्यवासोभिर्भूषणैःसह॥गांगेयःकार्तिकेयश्चसकृद्देवैवमाचरेत् ॥२१॥ संवत्स
रविधिंकृत्वाजपंहोमपुरस्कृतम्॥दद्याद्विप्रायराजेन्द्रवाचकायविशेषतः॥२२॥एतेविप्राःस्मृतादिव्याभौमास्त्वन्याद्विजातयः॥पालितेऽस्मि
न्व्रतेपार्थतीर्णःस्याद्भवसागरे ॥ २३ ॥यएवंकुरुतेभक्त्यानरोयोषिदथापिवा॥सप्राप्येहशुभंकामंगच्छतीन्द्रसलोकताम् ॥२४॥ सदैवपूजनी
यस्तुकार्तिकेयोमहीपते ॥ कार्तिकेयादृतेनान्योराज्ञांपूज्यःप्रवक्ष्यते ॥ २५ ॥ संग्रामंगच्छमानोयःपूजयेत्कृत्तिकासुतम् ॥ ससर्वंजयते
वीरोयथेन्द्रोदानवान्रणे ॥ २६ ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनपूजयेच्छंकरात्मजम् ॥ पूज्यमानस्तुसद्भक्त्यासर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ २७ ॥ यस्तु
षष्ठ्यांनरोनक्तंकुर्याद्भारतसत्तम ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोगांगेयस्यसदाव्रजेत् ॥ २८ ॥ श्रुत्वैवंदक्षिणांमासंगत्वाश्रद्धासमन्वितः ॥ पूजयेद्देव
देवेशंसगत्वाशिवमंदिरम्॥२९॥ स्कन्दंगुहंशरवणोद्भवमादिदेवंशंभोःसुतंसदयितंगिरिराजपुत्र्याः ॥ स्वर्गेनिरर्गलसुखाननुभूयतेनासेनाप
तिर्भवतिराज्यधुरंधुरोऽसौ ॥३०॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेतारकवधकार्तिकेयपूजाषष्ठीव्रतवर्णनंनाम
द्विचत्वारिंशोऽध्यायः॥४२॥छ॥युधिष्ठिरउवाच॥सप्तमीचयदादेवकेनकालेनपूज्यते॥ किंफलानियमःकश्चिद्वददेवाकिनन्दन ॥१॥ श्रीकृष्ण
उवाच ॥ शुक्लपक्षेतुसप्तम्यांयदादित्यदिनंभवेत् ॥ सप्तमीविजयानामतत्रदत्तंमहाफलम् ॥ २ ॥ स्नानंदानंजपोहोमउपवासस्तथैवच ॥
सर्वंविजयसप्तम्यांमहापातकनाशनम् ॥ ३ ॥ प्रदक्षिणांयःकुरुतेफलैःपुष्पैर्दिवाकरम् ॥ ससर्वगुणसंपन्नंपुत्रंप्राप्नोत्यनुत्तमम् ॥ ४ ॥

प्रथमानालिकेरैस्तुद्वितीयारक्तनागरैः ॥ तृतीयामातुलुंगैश्चचतुर्थीकदलीफलैः ॥ ५ ॥ पञ्चमीवरकूष्माण्डैःषष्ठीपक्वैस्तुतैंदुकैः[1] ॥
वृंताकैःसप्तमीदेयाअष्टोत्तरशतेनच ॥ ६ ॥ मौक्तिकैःपद्मरागैश्चनीलैःकर्केतनैस्तथा ॥ गोमेदैर्वज्रवैडूर्यैःशतेनाष्टाधिकेनतु ॥ ७ ॥ अक्षो
टैर्बदरैर्बिल्वैःकरमर्दैःसबर्बरैः ॥ आम्राम्रातकजंबीरैर्जंबुककौटिकाफलैः ॥ ८ ॥ पुष्पैर्धूपैःफलैःपत्रैर्मोदकैर्गुणकैःशुभैः ॥ एभिर्वि
जयसप्तम्यांभानोःकुर्यात्प्रदक्षिणाम् ॥ ९ ॥ अन्यैःफलैश्चकाम्यैश्चऐक्षवैर्ग्रंथिवर्जितैः ॥ रवेःप्रदक्षिणादेयाफलेनफलमादिशेत् ॥ १० ॥
नविशेन्नचसंजल्पेन्नचकाश्चिद्ददेदपि ॥ एकचित्ततयाभानुश्चिन्तनायप्रयच्छाति ॥ ११ ॥ वसोर्धाराप्रदातव्याभानोर्गव्येनसर्पिषा ॥
चन्द्रातपत्रंवध्नीयाज्जयंकिंकिणिकायुतम् ॥ १२ ॥ कुंकुमेनसमालभ्यपुष्पधूपैश्चपूजयेत् ॥ शुभंनिवेद्यनैवेद्यंततःपश्चात्क्षमापयेत् ॥ १३ ॥
भानोभास्करमार्तण्डचण्डरश्मेदिवाकर ॥ आरोग्यमायुर्विजयंपुत्रंदेहिनमोऽस्तुते ॥ १४ ॥ उपवासेननक्तेनतथैवायाचितेनच ॥
कृतानियमयुक्तेनयात्वियंजयसप्तमी ॥ १५ ॥ रोगीविमुच्यतेरोगाद्दारिद्रःश्रियमाप्नुयात् ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रंविद्याविद्यार्थिनोभवेत् ॥
॥ १६ ॥ शुक्लपक्षेयदापार्थसादित्यसप्तमीभवेत् ॥ तदानक्तेनमुद्राशीःक्षपयेत्सप्तसप्तमीः ॥ १७ ॥ भूमौपलाशपत्रेषुस्नात्वा
हुत्वायथाविधि ॥ समाप्तेतुव्रतेदद्यात्सौवर्णमुद्रमिश्रितम् ॥ १८ ॥ मुद्गंश्रेष्ठायविप्रायवाचकायाविशेषतः ॥ सप्तम्यांसप्तसं
युक्तआदित्येननरोत्तम ॥ १९ ॥ उपोष्यविधिनानेनमंत्रप्राशनपूजनैः ॥ षडक्षरेणमंत्रेणसर्वकार्यविजानता ॥ २० ॥ अर्चनं
वह्निकार्यंचशतमष्टोत्तरंनरः ॥ समाप्तेतुव्रतेपश्चात्सुवर्णेनघटापितम् ॥ २१ ॥ सौवर्णभास्करंपार्थरुक्मपात्रगतंशुभम् ॥ रक्तां
वरंचकाषायंगन्धंदद्यात्सदक्षिणम् ॥ २२ ॥ मंत्रेणानेनविप्रायकर्मसिद्ध्यैद्विजातये ॥ ॐभास्करायसुदेवायनमस्तुभ्यंयशस्कर ॥ २३ ॥
ममाद्यसमीहितार्थप्रदोभवनमोनमः ॥ दानानिचप्रदेयानिगृहाणिशयनानिच ॥ २४ ॥ श्राद्धानिपितृदेवानांशाश्वतींतृप्तिमिच्छता ॥
यात्राप्रशस्तायातॄणांराज्ञांचजयमिच्छताम् ॥ २५ ॥ विजयोजायतेऽवश्यंयतीनांचनृणांतदा ॥ अतोर्थेविश्रुतालोकेसदाविजयसप्तमी ॥ २६ ॥

---

१ षष्टिपक्वैस्तुतंदुलैः–इ० पा० ।

एवमेषातिथिः पार्थइहकामप्रदानृणाम् ॥ परत्रसुखदासौम्यासूर्यलोकप्रदायिनी ॥ २७ ॥ दाताभोगीचचतुरोदीर्घायुर्नीरुजःसुखी ॥
इहागत्यभवेद्राजाहस्त्यश्वधनरत्नवान् ॥ २८ ॥ नारीवाकुरुतेयातुसापितत्पुण्यभागिनी ॥ भवत्यत्रनसंदेहःकार्यःपार्थत्वयाक्वचित् ॥
॥ २९ ॥ स्वर्ग्यासमीहितसुखार्थफलप्रदाचयामृग्यतेमुनिवरैःप्रवरातिथीनाम् ॥ साभानुपादकमलार्चनचिंतकानांपुंसांसदैवविजयाविजयं
ददाति ॥ ३० ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेविजयसप्तमीव्रतकथनंनामात्रिचत्वारिंशोऽध्यायः ॥४३॥छ॥
॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ अथान्यदपितेवच्मिदानंश्रेयस्करंपरम् ॥ आदित्यमंडलंनामसर्वाशुभविनाशनम् ॥ १ ॥ यवचूर्णेनशुभ्रेणकु
र्याद्गोधूमजेनवा ॥ सुपक्वंभानुबिंबाभंगुडगव्याज्यपूरितम् ॥ २ ॥ संपूज्यभास्करंभक्त्यातदग्रेमंडलंशुभम् ॥ रक्तचन्दनजंकुर्यात्कुंकुमं
वाविशेषतः ॥ ३ ॥ मण्डलंतत्रसंस्थाप्यरक्तवस्त्रैःसुपूजितम् ॥ ब्राह्मणायप्रदातव्यंमंत्रेणानेनपांडव ॥ ४ ॥ आदित्यतेजसोत्पन्नंराजतंवि
धिनिर्मितम् ॥ श्रेयसेममविप्रत्वंप्रतिगृह्णेदमुत्तमम् ॥ ५ ॥ इति दानमंत्रः ॥ कामदंधनदंधर्म्यंपुत्रदंसुखदंतव ॥ आदित्यप्रीतयेदत्तंप्रतिगृ
ह्णामिमंडलम् ॥६॥ इतिप्रतिग्रहमंत्रः ॥ एवंदत्वानरोराजन्सूर्यवद्विविराजते ॥ सर्वकामसमृद्धार्थोमंडलाधिपतिर्भवेत् ॥७॥ दातव्योजयस
प्तम्यांतदारभ्यदिनेदिने ॥ भास्करस्यमहाराजशक्त्याभावेनभावितः ॥ ८ ॥ गोधूमचूर्णजनितंयवचूर्णजंवाआदित्यमंडलमखण्डगुडा
द्यपूर्णम् ॥ कृत्वाद्विजायविधिवत्प्रतिपादयेद्योभूमौभवत्यमितमंडलमंडलोऽसौ ॥ ९ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्ण
युधिष्ठिरसंवादेआदित्यमंडलविधिवर्णनंनामचतुश्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४४ ॥ छ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ यामुपोष्यनरःकामान्प्राप्नोति
मनसेप्सितान् ॥ तामेकांवदमेदेवसप्तमींधनसौख्यदाम् ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ भानोर्दिनेसितेपक्षेअतीतेचोत्तरायणे ॥ पुन्ना
माह्वयनक्षत्रेगृह्णीयात्सप्तमीव्रतम् ॥ २ ॥ सव्रीहिकान्यवतिलान्सहमाषमुद्गैर्गोधूममांसमधुमैथुनकांस्यपात्रम् ॥ अभ्यंजनांजनशिलात
लचूर्णितानिषष्ठ्यांपरंपरिहरेदहनिप्रसिद्ध्यै ॥ ३ ॥ देवान्मुनीन्पितृगणान्सजलांजलीभिःसंतर्प्यपूज्यगगनांगणहस्तभुक्तान् ॥ हुत्वानले
तिलयवान्बहुशोघृताक्तान्भूमौस्वपेद्धृदिनिधायहितंसवित्रम् ॥ ४ ॥ यानित्रयोदशजनैरिहवर्जितानिद्रव्याणितानिपरिहृत्यपरिद्धिप

ष्टया ॥ संप्राप्यशुद्धचणकानिहवर्षमेकंप्राप्नोतिभारतसुखंमनसेप्सितंच ॥ ५ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधि
ष्ठिरसंवादेत्रयोदशवर्ज्यसप्तमीव्रतंनामपंचचत्वारिंशोऽध्यायः ॥४५॥छ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ लोमशोनामविप्रर्षिर्मथुरायांगतःपुरा ॥ सोऽर्चि
तोवसुदेवेनदेवक्याचयुधिष्ठिर ॥१॥ उपविष्टःकथाःपुण्याःकथयित्वामनोहराः ॥ ततःकथयितुंभूयोकथामेतांप्रचक्रमे ॥ २ ॥ कंसेहतेमृताः
पुत्राःपुत्राजातापुनःपुनः ॥ मृतवत्सादेवकित्वंपुत्रदुःखेनदुःखिता ॥ ३ ॥ यथाचन्द्रमुखीदीनाबभूवमृतपुत्रिका ॥ पश्चाच्चीर्णव्रता
सैवबभूवाक्षतवत्सका ॥ ४ ॥ त्वमेवदेवकितथाभविष्यासिनसंशयः ॥ देवक्युवाच ॥ कासाचन्द्रमुखीब्रह्मन्बभूवबहुपुत्रिका ॥ ५ ॥
किंविचीर्णंव्रतवरंबहुसंततिकारकम् ॥ सतांसदर्थकरणंसौभाग्यारोग्यवर्द्धनम् ॥ ६ ॥ लोमशउवाच ॥ अयोध्यायांपुरराजानहुषोनामवि
श्रुतः ॥ तस्यराज्ञोमहादेवीनाम्नाचन्द्रमुखीपुरा ॥ ७ ॥ पुरोहितस्यतस्यैवपत्न्यासीन्मानमानिका ॥ तयोरासीद्दृढाप्रीतिःस्पृहणीयापर
स्परम् ॥ ८ ॥ अथापितेपिमित्रिण्यौस्नानार्थंशरयूजले ॥ प्राप्तेप्राप्ताश्चतत्रैवबह्व्यश्चनगराङ्गनाः ॥९॥ स्नात्वातुमंडलंचक्रुःस्वपतेर्व्यक्तरूपि
णः॥लेखयित्वाशिवंशांतमुमयासहशंकरम्॥१०॥गन्धपुष्पाक्षतैर्भक्त्यापूजयित्वायथाविधि॥प्रणम्यगंतुकामास्ताःपृष्टास्ताभ्यांनरस्त्रियः॥
॥११॥ताऊचुःशङ्करोऽस्माभिःपार्वत्यासहपूजितः॥स्वर्णसूत्रमयंतंतुंशिवायात्मानिवेदितः॥१२॥धारामयमिदंतावद्यावत्प्राणावधारणम् ॥
तासांतुवचनंश्रुत्वामित्रिण्यौतेऽपिभारत ॥ १३ ॥ तस्यैवसमयंतत्रबद्धादोर्भ्यांतुडोरकैः ॥ ततस्ताःस्वगृहाञ्जग्मुःस्वसखीभिःसमावृताः ॥
॥ १४ ॥ कालेनमहतायातंतस्यावैतद्व्रतंनृप ॥ चंद्रवत्याःप्रमत्तायाविस्मृतःसतुडोरकः ॥ १५ ॥ मृताकैश्चिदहोरात्रैःसाबभूवप्लवङ्गमी ॥
मानीचकुक्कुटीजाताप्रायःसंनिकटंचरे ॥ १६ ॥ तथैवजातेमित्रिण्यौपूर्वजातिस्मरेतथा ॥ संभूयभूपसमयंप्राग्भूतंचक्रतुःपुनः ॥ १७ ॥
तद्दिनेतत्रसंप्राप्तेपुनःकालेनतेमृते ॥ तत्रैवमात्रकेदेशेजातेगोकुलसंयुते ॥ १८ ॥ राज्ञोजायाबभूवाथपृथ्वीनाथस्यवापुनः ॥ ईश्वरी
नामविख्याताराज्ञीराजेंद्रवल्लभा ॥ १९ ॥ अग्निमीलाद्द्विजस्याभूद्भार्याभूषणनामिका ॥ पुरोहितस्यकालेनकुक्कुटीबहुपुत्रिणी ॥ २० ॥

---

१ अग्निमाला-इ०पा० ।

जातिस्मरापन्नहस्ताअष्टपुत्रामृतप्रजा ॥ पुनर्निरंतराप्रीतिर्बभूवाथतयोर्नृप ॥ २१ ॥ तत्रेश्वरीपुत्रमेकंप्रसूताचैवरोगिणम् ॥ नववर्षेतु
पञ्चत्वमगात्सचयुधिष्ठिर ॥ २२ ॥ ततस्तांभूषणांद्रष्टुमथैषापुत्रदुःखिता ॥ सखीभावादतिस्नेहात्सर्वपुत्रसमन्विता ॥ २३ ॥ अमुक्ता
भरणानित्यंस्वभावेनैवभूषिता ॥ तांदृष्ट्वापुत्रिणींभव्यांप्रजज्वालेश्वरीरुषा ॥ २४ ॥ ततोगृहंप्रेष्यचतांसखींवैतीव्रमत्सरा ॥ चिंतया
माससाराच्यांतस्याःपुत्रवधंप्रति ॥ २५ ॥ हताहताश्चतत्पुत्रापुनर्जीवन्त्यनामयाः ॥ कदाचिदाहूयसखींभूषणांपुरतःस्थिताम् ॥ २६ ॥
ईश्वरीप्राहकिमिदंसखिपुण्यंत्वयाकृतम् ॥ येनतेनिहताःपुत्राःपुनर्जीवन्तिनोभयम् ॥ २७ ॥ बहुपुत्राजीववत्साअमुक्ताभरणाकथम् ॥
शोभसेऽभ्यधिकंभद्रेविद्युत्सौदामिनीवहि ॥ २८ ॥ भूषणोवाच ॥ भद्रेभाद्रपदेमासिसप्तम्यांसलिलाशये ॥ स्नात्वाशिवंमंडलकेलेखयि
त्वासहांबिकम् ॥ २९ ॥ भक्त्यासंपूज्यसमयंकुर्याद्बद्धाकरेगुणम् ॥ यावज्जीवंमयातावच्छिवस्यात्मानिवेदितः ॥ ३० ॥ इत्येवंसमयंकृ
त्वाततःप्रभृतिडोरकम् ॥ स्वर्णरौप्यमयंवापिकरशाखासुधारयेत् ॥ ३१ ॥ मंडकंवेष्टिकांदद्याच्छ्वश्रूपक्षेद्विजेतुवा ॥ स्वयंचतानभोक्त
व्याव्रतभंगभयात्सखि ॥ ३२ ॥ परितोमुद्रिकारौप्यासौवर्णाचयुधिष्ठिर ॥ ताम्रपात्रोपरिस्थाप्यब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ ३३ ॥ सोहा
लकानिकांसारंदद्याद्भुञ्जीतचस्वयम् ॥ मण्डलंसद्मवित्तंचाशिवंशक्तिसमन्वितम् ॥ ३४ ॥ संपूज्यसखिदुष्प्राप्यंत्रैलोक्येऽपिनविद्यते ॥
तदेवंसमयंपूर्वंत्वयासहमयाकृतः ॥ ३५ ॥ समयापालितोभक्त्याततोऽहंसुस्थितासखि ॥ त्वयासभग्नःसमयोदर्पात्त्यक्तःशरीरयोः ॥३६॥
तेनसंततिविच्छिन्नाराज्येपिसतिदुःखिता ॥ एषप्रभावःकथितोव्रतस्यास्यमयातव ॥ ३७ ॥ अर्द्धंतवप्रदास्यामितस्यधर्मस्यसुव्रते ॥
सखिभावात्प्रतीच्छत्वंनात्रकार्याविचारणा ॥३८॥ इत्युक्त्वाप्रतिजग्राहव्रतदानफलंततः ॥ बभूवसुप्रजाःसाध्वीमोक्षंप्राप्यसुरेश्वरी॥ ३९ ॥
व्रतस्यास्यप्रभावेणसपुत्रात्वंचदेवकि ॥ भविष्यसित्रिलोकेशंपुत्रंचजनयिष्यसि ॥ ४० ॥ इत्येवंकथयित्वास्यालोमशोमुनिपुंगवः ॥
जगामनभसापार्थमयाऽप्येतत्तवोदितम् ॥ ४१ ॥ येचरिष्यंतिमनुजाव्रतमेतद्युधिष्ठिर ॥ कृकवाकुप्रसंगाख्यंदेवक्याचरितंशुभम् ॥ ४२ ॥
तेषांसंततिविच्छेदोनकदाचिद्भविष्यति॥स्त्रियश्चयाश्चरिष्यंतिव्रतमेतत्सुतप्रदम्॥४३॥मर्त्यलोकेसुखंस्थित्वायास्यंतिशिवमंदिरम् ॥४४॥

यः कुक्कुटीव्रतवरंप्लवगीसमेतंचक्रेचराचरगुरुंहृदयेनिधाय ॥ तद्वच्चाकरोतिकलुषौघविघातरक्षांसास्त्रीयुवाभवतिशोभनगीतवत्सा ॥ ४५ ॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरेपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेकुक्कुटमर्कटीव्रतवर्णनंनामषट्चत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४६ ॥ ॥ छ ॥
॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अतऊर्ध्वंप्रवक्ष्यामिसप्तमीकल्पमुत्तमम् ॥ माघमासात्समारभ्यशुक्लपक्षेयुधिष्ठिर ॥ १ ॥ सप्तम्यांकुरुसंकल्पमहोरात्रे
व्रतेनृप॥वरुणेत्यर्चयित्वातुब्रह्मकूर्चंतुकारयेत् ॥२॥ अष्टम्यांभोजयेद्विप्रांस्तिलपिष्टंगुडौदनम् ॥ अग्निष्टोमस्ययज्ञस्यफलंप्राप्नोतिमानवः
॥ ३ ॥ सप्तम्यांफाल्गुनेमासिसूर्यमित्यभिपूजयेत् ॥ वाजपेयस्ययज्ञस्ययथोक्तंलभतेफलम् ॥ ४ ॥ सप्तम्यांचैत्रमासेतुवेदांशुरपिपूजयेत्॥
उक्थाध्वरसमंपुण्यंनरःप्राप्नोतिभक्तिमान् ॥ ५ ॥ वैशाखस्यतुसप्तम्यांधातारमभिपूजयेत् ॥ पशुबंध्वध्वरेपुण्यंसम्यक्प्राप्नोतिमानवः ॥
॥ ६ ॥ सप्तम्यांज्येष्ठमासस्यइन्द्रमित्यभिपूजयेत् ॥ वाजपेयस्ययज्ञस्यफलंप्राप्नोतिदुर्लभम् ॥ ७ ॥ आषाढमासेसप्तम्यांपूजयित्वा
दिवाकरम् ॥ बहुवर्णस्ययज्ञस्यफलंप्राप्नोतिपुष्कलम् ॥ ८ ॥ सप्तम्यांश्रावणेमासिमातापिनामपूजयेत् ॥ सौत्रामणिफलंसम्यक्प्राप्नो
तिपुरुषंशुभम् ॥ ९ ॥ रविंप्रौष्ठपदेमासेसप्तम्यामर्चयेच्छुचिः ॥ तुलापुरुषदानस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ १० ॥ आश्वयुक्छुक्लसप्तम्यां
सवितारंप्रपूज्यच ॥ गोसहस्रप्रदानस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ११ ॥ कार्तिकेशुक्लसप्तम्यांदिनेशंसप्तवाहनम् ॥ योऽभ्यर्चयतिपु
ण्यात्मापौण्डरीकंसविन्दति ॥ १२ ॥ भानुंमार्गसितेपक्षेपूजयित्वाविधानतः ॥ राजसूयस्ययज्ञस्यफलंदशगुणंलभेत् ॥ १३ ॥
भास्करंपुष्यमासेतुपूजयित्वायथाविधि ॥ नरमेधस्ययज्ञस्यफलंप्राप्नोतिपुष्कलम् ॥ १४ ॥ तदेवकृष्णसप्तम्यांनामसंपूजयेद्बुधः ॥
सोपवासःप्रयत्नेनवर्षमेकंयुधिष्ठिर ॥ १५ ॥ पश्चात्समाप्तेनियमेसूर्ययागंसमाचरेत् ॥ शुचिभूमौसमेदेशेलेपयेद्रक्तचन्दनैः ॥
॥ १६ ॥ एकहस्तंद्विहस्तंवाचतुर्हस्तमथापिवा ॥ सिंदूरगैरिकाभ्यांचसूर्यमण्डलमालिखेत् ॥ १७ ॥ रक्तपुष्पैःसपद्मैश्चधूपैः
कुंदुरकादिभिः ॥ संपूज्यदद्यान्नैवेद्यंविचित्रंघृतपाचितम् ॥ १८ ॥ पुरतः स्थापयेत्कुंभान्सहिरण्यान्नसंयुतान् ॥ अग्निकार्यंततः
कुर्यात्समभ्युक्ष्यहुताशनम् ॥ १९ ॥ आकृष्णेनेतिमंत्रेणसमिद्भिश्चार्कसंभवैः ॥ तिलैराज्यगुडोपेतैर्दद्यादशशताहुतीः ॥ २० ॥

ततस्तुदक्षिणादेयाब्राह्मणानांयुधिष्ठिर ॥ भोजयित्वारक्तवस्त्रैःशुक्लान्यपिपिधापयेत् ॥ २१ ॥ द्वादशात्रप्रशंसंतिगावोवस्त्रान्विताःशुभाः ॥
छत्रोपानहयुग्मंचएकैकायप्रदापयेत् ॥ २२ ॥ एवंविसृज्यतान्विप्रान्स्वयंभुञ्जीतवाग्यतः ॥ यएवंकुरुतेपार्थसप्तमीव्रतमुत्तमम् ॥ २३ ॥
नीरुजोरूपवान्वाग्मीदीर्घायुश्चैवजायते ॥ सप्तम्यांसोपवासास्तुभानोःपश्यंतियेमुखम् ॥ २४ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्ताःसूर्यलोकमवाप्नुयुः ॥
व्रतमेतन्महाराजसर्वाशुभविनाशनम् ॥ २५ ॥ सर्वदुष्टप्रशमनंशरीरारोग्यकारकम् ॥ सूर्यलोकप्रदंचांतेप्राहैवंनारदोमुनिः ॥ २६ ॥
येसप्तमीमुपवसंतिसितासितांचनामाक्षरैरहिमदीधितिमर्चयंति ॥ तेसर्वरोगरहिताःसुखिनःसदैवभूत्वारवेरनुचराःसुचिरंभवंति ॥ २७ ॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेउभयसप्तमीव्रतवर्णनंनामसप्तचत्वारिंशोऽध्यायः॥४७॥छ॥युधिष्ठिरउवाच ॥
भगवन्दुर्गसंसारसागरोत्तारकारकम्॥किञ्चिद्व्रतंसमाचक्ष्वस्वर्गारोग्यसुखप्रदम्॥१॥श्रीकृष्णउवाच ॥ यदातुशुक्लसप्तम्यामादित्यस्यादिनंभ
वेत् ॥ तदासातुमहापुण्याविजयातुनिगद्यते ॥ २ ॥ प्रातर्गव्येनपयसास्नानमस्यांसमाचरेत् ॥ शुक्लांबरधरःपद्ममक्षतैःपरिकल्पयेत् ॥३॥
प्राङ्मुखोष्टदलंमध्येताद्विचित्रांचकर्णिकाम् ॥ सर्वेष्वपिदलेष्वेवविन्यसेत्पूर्वतःक्रमात् ॥ ४ ॥ पूर्वेणतपनायेतिमार्तंडायेतिवैनमः ॥
याम्येदिवाकरायेतिविधात्रेनैर्ऋतेनच ॥ ५ ॥ पश्चिमेवरुणायेतिभास्करायेतिवानिले ॥ सौम्येचवरुणायेतिरवयेंऽत्येऽष्टमेदले ॥ ६ ॥
आदावंतेचतन्मध्येनमोऽस्तुपरमात्मने ॥ मंत्रैरेवंसमभ्यर्च्यनमस्कारांतदीपितैः ॥ ७ ॥ शुक्लवस्त्रफलैर्भक्ष्यैर्धूपमाल्यानुलेपनैः ॥
स्थंडिलेपूजयेद्भक्त्यागुडेनलवणेनच ॥ ८ ॥ ततोव्याहृतिहोमेनविभज्याद्विजपुङ्गवान् ॥ शक्तितस्तर्पयेद्भक्त्यागुडक्षीरघृतादिभिः ॥९॥
तिलपात्रंहिरण्यंचगुरवेचनिवेदयेत् ॥ एवंनियमकृत्स्नात्वाप्रातरुत्थायमानवः ॥ १० ॥ कृतस्नानजपोविप्रैःसहैवघृतपायसम् ॥
भुक्त्वाचवेदविद्भिर्बैडालव्रतवर्जितैः ॥ ११ ॥ एवंसंवत्सरस्यांतेकृत्वैतदखिलंनृप ॥ उद्यापयेद्यथाशक्त्याभास्करंसंस्मरन्हृदि ॥ १२ ॥
घृतपात्रंसकरकंसोदकुंभंनिवेदयेत् ॥ वस्त्रालंकारसंयुक्तांसुवर्णास्यांपयस्विनीम् ॥ १३ ॥ एकामपिप्रदद्याद्गांवित्तहीनोविमत्सरः ॥
वित्तशाठ्यंनकुर्वीतततोमोहात्पतत्यधः॥१४॥अनेनविधिनायस्तुकुर्यात्कल्याणसप्तमीम् ॥ शृणुयाद्वापठेद्वापिसोऽपिपापैःप्रमुच्यते॥१५॥

 यश्चाष्टपत्रकमलोदरकर्णिकायांसंपूजयेत्कुसुमधूपविलेपनाद्यैः ॥ षष्ठ्याःपरेहनिनवार्तिहरंदिनेशंकल्याणभाजनमसौभवतीहजंतुः ॥
 ॥ १६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेकल्याणसप्तमीव्रतवर्णनंनामाष्टचत्वारिंशोऽध्यायः ॥ ४८ ॥
॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शर्करासप्तमींवक्ष्येसर्वकल्मषनाशिनीम् ॥ आयुरारोग्यमैश्वर्ययथानंतंप्रजायते ॥ १ ॥
माधवस्यसितेपक्षेसप्तम्यांश्रद्धयान्वितः ॥ प्रातःस्नात्वातिलैःशुद्धैःशुक्लमाल्यानुलेपनैः ॥ २ ॥ स्थंडिलेपद्ममालिप्यकुंकुमेनसकर्णिकम् ॥
तस्मिन्नमःसवित्रेतिगंधपुष्पंनिवेदयेत् ॥ ३ ॥ स्थापयेदुदकुंभंचशर्करापात्रसंयुतम् ॥ रक्तवस्त्रैःस्वलंकृत्यशुक्लमाल्यानुलेपनैः ॥ ४ ॥
सुवर्णाश्वसमायुक्तंमंत्रेणानेनपूजयेत् ॥ विश्वेदेवमयोयस्माद्वेदवादीतिपठ्यते[1] ॥ ५ ॥ त्वमेवामृतसर्वस्वमतःपाहिसनातन ॥
सौरसूक्तंजपंस्तिष्ठेत्पुराणश्रवणेनवा ॥ ६ ॥ अहोरात्रेगतेपश्चादष्टम्यांकृतनैत्यकः ॥ सर्वंचवेदविदुषेब्राह्मणायोपपादयेत् ॥ ७ ॥
भोजयेच्छक्तितोविप्राञ्छर्कराघृतपायसैः ॥ भुञ्जीयात्तैललवणंस्वयमप्यथवाग्यतः ॥ ८ ॥ अनेनविधिनासर्वंमासिमासिसमाचरेत् ॥
वत्सरांतेपुनर्दद्याद्ब्राह्मणायसमाहितः ॥ ९ ॥ शयनंवस्त्रसंवीतंशर्कराकलशान्वितम् ॥ सर्वोपस्करसंयुक्तंतथैकांगांपयस्विनीम् ॥ १० ॥
गृहंचशक्तितोदद्यात्समस्तोपस्करान्वितम् ॥ सहस्रेणापिनिष्काणांकृत्वादद्याच्छतेनवा ॥ ११ ॥ दशभिर्द्वात्रिभिर्निष्कैस्तदर्धेनापिभ
क्तितः ॥ सुवर्णाश्वःप्रदातव्यःपूर्ववन्मंत्रवाचनम् ॥ १२ ॥ वित्तशाठ्यंनकुर्वीतकुर्वन्दोषान्समश्नुते ॥ अमृतंपिबतोवक्त्रात्सूर्यस्यामृत
बिन्दवः ॥ १३ ॥ निश्चेतुरेतदुत्थायशालिमुद्गेक्षवःस्मृताः ॥ शर्कराचपरंतस्मादिक्षुरसोद्भवामता ॥ १४ ॥ इष्टारवेरतः
पुण्याशर्कराहव्यकव्ययोः ॥ शर्करासप्तमीचैषावाजिमेधफलप्रदा ॥ १५ ॥ सर्वैर्ह्युपशमंयांतिपुनःसंततिवर्द्धिनी ॥ यःकुर्यात्परया
भक्त्यासपरंब्रह्मगच्छति ॥ १६ ॥ कल्पमेकंवसेत्स्वर्गेततोयातिपरंपदम् ॥ १७ ॥ इदमनघशृणोतियःस्मरेद्वापरिपठतीहसुरे

---

१ मुच्यते-इ०पा० ।

श्वरस्यलोके ॥ मतिमपिचददातियोजनानाममरवधूजनकिंन्नरैःसपूज्यः ॥ १८ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्ण
युधिष्ठिरसंवादेशर्करासप्तमीव्रतवर्णनंनामैकोनपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ४९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ अतःपरंप्रव
क्ष्यामितद्वत्कमलसप्तमीम् ॥ यस्याःसंकीर्तनादेवतुष्यतीहदिवाकरः ॥ १ ॥ वसंतेऽमलसप्तम्यांस्नातःसन्गौरसर्षपैः ॥ तिलपात्रेचसौव
र्णंनिधायकमलंशुभम् ॥ २ ॥ वस्त्रयुग्मवृतंकृत्वागंधपुष्पैरथार्चयेत् ॥ नमस्तेपद्महस्तायनमस्तेविश्वधारिणे ॥ ३ ॥ दिवाकरनमस्तुभ्यं
प्रभाकरनमोऽस्तुते ॥ ततोद्विकालवेलायामुदकुंभसमन्वितम् ॥ ४ ॥ विप्रायदद्यात्संपूज्यवस्त्रमाल्यविभूषणैः ॥ अहोरात्रेगतेपश्चादष्टम्यां
भोजयेद्विजान् ॥ ५ ॥ यथाशक्त्याथभुञ्जीतविमांसंतैलवर्जितम् ॥ अनेनविधिनाशुक्लसप्तम्यांमासिमासिच ॥ ६ ॥ सर्वंसमाचरेद्भक्त्यावि
त्तशाठ्यविवर्जितः ॥ व्रतांतेशयनंदद्यात्सुवर्णकमलान्वितम् ॥ ७ ॥ गांवंसदद्याच्छक्त्यातुसुवर्णाढ्यांपयस्विनीम् ॥ भाजनासनदीपादी
न्दद्यादिष्टानुपस्करान् ॥ ८ ॥ अनेनविधिनायस्तुकुर्यात्कमलसप्तमीम् ॥ लक्ष्मीमनन्तामभ्येत्यसूर्यलोकेचमोदते ॥ ९ ॥ कल्पेकल्पेत
थालोकान्सप्तगत्वापृथक्पृथक् ॥ अप्सरोभिःपरिवृतस्ततोयातिपरांगतिम् ॥ १० ॥ यःपश्यतीदंशृणुयान्मुहूर्तंपठेच्चभक्त्यासुमतिंददा
ति ॥ सोऽप्यत्रलक्ष्मीमचलामवाप्यगन्धर्वविद्याधरलोकमेति ॥ ११ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे
कमलासप्तमीव्रतवर्णनंनामपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५० ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ अन्यामपिप्रवक्ष्यामिशोभनांशुभसप्त
मीम् ॥ यामुपोष्यनरोरोगाच्छोकदुःखात्प्रमुच्यते ॥ १ ॥ पुण्यआश्वयुजेमासिकृतस्नानःपयःशुचिः ॥ वाचयेत्ततोविप्रानारभेच्छुभसप्त
मीम् ॥ २ ॥ कपिलांपूजयेद्भक्त्यागन्धमाल्यानुलेपनैः ॥ नमामिसूर्यसंभूतामशेषभुवनालयाम ॥ ३ ॥ त्वामहंशुभकल्याणशरीरांसर्वसि
द्धये ॥ अथाहृत्यातिलप्रस्थंताम्रपात्रेणसंयुतम् ॥ ४ ॥ काञ्चनंवृषभंतद्वद्वस्त्रमाल्यगुडान्वितम् ॥ दद्याद्विकालवेलायामर्यमाप्रीयतामि
ति ॥ ५ ॥ पञ्चगव्यंचसंप्राश्यस्वपेद्भूमौविमत्सरः ॥ ततःप्रभातेसंजातेभक्त्यासंतर्पयेद्विजान् ॥ ६ ॥ अनेनविधिनादद्यान्मासिमासिसदा

१ आर्षम् ।

नरः ॥ वाससीवृषभंहैमंतद्वद्धेनोस्तुपूजनम् ॥ ७ ॥ संवत्सरांतेशयनमिक्षुदण्डगुडान्वितम् ॥ सोपधानकविश्रामंभाजनासनसंयुतम् ॥८॥
ताम्रपात्रंतिलप्रस्थंसौवर्णवृषसंयुतम् ॥ दद्याद्वेदविदेसर्वविश्वात्माप्रीयतामिति ॥ ९ ॥ अनेनविधिनाराजन्कुर्याद्यःशुभसप्तमीम् ॥
तस्यश्रीविमलाकीर्तिर्भवेज्जन्मनिजन्मनि ॥ १० ॥ अप्सरोगणगन्धर्वैःपूज्यमानःसुरालये ॥ वसेद्गणाधिपोभूत्वायावदाभूतसंप्लवम् ॥ ११ ॥
सकल्पादवतीर्णस्तुसप्तद्वीपाधिपोभवेत् ॥ ब्रह्महत्यासहस्रस्यभ्रूणहत्याशतस्यच ॥ १२ ॥नाशङ्करोतिपुण्येयंकृतावैशुभसप्तमी ॥ १३ ॥
इमांपठेद्यःशृणुयान्मुहूर्तंपश्येतसंगादपिदीयमानम् ॥ सोऽप्यत्रसंबाध्यविमुक्तदेहःप्राप्नोतिविद्याधरनायकत्वम् ॥ १४ ॥ इति श्रीभ
विष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेशुभसप्तमीव्रतनिरूपणंनामैकपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५१ ॥छ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥
किमुद्वेगाद्भवेत्कृत्यमलक्ष्मीःकेनहन्यते ॥ मृतवत्सादिकार्येषुदुःस्वप्नेचाकिमिष्यते ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ पुराकृतानिपा
पानिफलंत्यत्रयुधिष्ठिर ॥ रोगदौर्गत्यरूपेणतथैवेष्टविघातनैः ॥ २ ॥ तद्विघातायवक्ष्यामिसदाकल्याणसप्तमीम् ॥ सप्तमीस्नपनं
नामव्याधिपीडाविनाशनम् ॥ ३ ॥ बालानांमरणंयत्रक्षीरपानंप्रशस्यते ॥ तद्वद्वृद्धातुराणांचयौवनेवापिवर्ततम् ॥ ४ ॥ शान्तये
तत्रवक्ष्यामिमृतवत्सादिकेचयत् ॥ एतदेवाद्भुतोद्वेगचिंताविभ्रममानसम् ॥ ५ ॥ वराहकल्पेसंप्राप्तेमनोर्वैवस्वतेऽतरे ॥ कृतेयुगेमहा
राजहैहयोरूपवर्द्धनः ॥ ६ ॥ आसीन्नृपोत्तमःपूर्वंकृतवीर्यःप्रतापवान् ॥ सप्तद्वीपमखिलंपालयामासभूतलम् ॥ ७ ॥ यावद्वर्ष
सहस्राणिसप्तसप्ततिभारत ॥ जातमात्रंचतस्याथशुभंपुत्रशतंकिल ॥ ८ ॥ यवनस्यतुशापेनविनाशमगमत्पुरा ॥ कृतवीर्यःस
माराध्यसहस्रांशुंदिवाकरम् ॥ ९ ॥ उपवासव्रतैर्दिव्यैर्वेदसूक्तैश्चभारत ॥ दर्शयामासचात्मानंकृतवीर्यस्यभानुमत् ॥ १० ॥
कृतवीर्येणवैपृष्टःप्रोवाचेदंबृहस्पतिः ॥ अतिक्लेशेनमहतापुत्रस्तवनराधिप ॥ ११ ॥ भविष्यतिचिरंजीवीकिंतुकल्मषनाशनम् ॥
सप्तमीस्नपनंवाप्यांकुरुपापविनष्टये ॥ १२ ॥ यातस्यमृतवत्सायाःसप्तमेमासिभूपते ॥ गृहताराबलंलब्ध्वाकृत्वाब्राह्मणवाचनम् ॥ १३ ॥

१ अतिक्रमेण-इ०पा० ।

बालस्यजन्मनक्षत्रंवर्जयेत्तांतिथिंबुधः ॥ सद्रुद्धातुरगाणांतुकृतंस्यादितितेषुच ॥ १४ ॥ गोमयेनोपलिप्तायांभूमावेकाग्रचितवान् ॥
तंदुलैरक्तशालेयैर्वरुणाक्षीरसंयुतम् ॥ १५ ॥ निर्वपेत्सूर्यमुद्राभ्यांमातृभ्योपिविधानतः ॥ कीर्तयेत्सूर्यदैवत्यंसप्तार्चिषिघृताहुतीः ॥१६॥
जुहुयाद्रुद्रसूक्तेनतद्वद्रुद्रायभारत ॥ होतव्याःसमिधश्चात्रतत्रवार्कपलाशजाः ॥ १७ ॥ यवकृष्णतिलैर्होमःकर्तव्योष्टशतंपुनः ॥ हुत्वा
स्नानंचकर्तव्यंमध्येगांगेनधीमता ॥ १८ ॥ विप्रेणवेदविदुषाविधिवद्दर्भपाणिना ॥ स्थापयित्वाचतुःकोणेचतुःकुंभान्प्रशोभनान् ॥ १९॥
पंचमंचपुनर्मध्येचाक्षतंचविभूषितम् ॥ स्थापयेद्दर्पणाक्रांतंसप्तर्षिणाभिमंत्रितः ॥ २० ॥ सौरेणतीर्थतोयेनपूर्णचन्द्रमलान्वितान् ॥ सर्वा
न्सर्वौषधियुतान्पञ्चभंगजलान्वितान्॥२१॥पंचरत्नफलैर्युक्ताञ्छाखाभिरपिवेष्टितान्॥गजाश्वरथ्याराजद्वार्वल्मीकाद्ध्रदगोकुलात् ॥ २२ ॥
सुशुद्धिमृदमानीयसर्वेष्वेवविनिक्षिपेत् ॥ चतुर्ष्वपिचकुंभेषुरत्नगर्भेषुमध्यमम् ॥ २३ ॥ गृहीत्वाब्राह्मणंचात्रसौरान्मन्त्रानुदीरयेत् ॥
नारीभिःसतसंख्याभिरथाङ्गाङ्गाभिरत्रच॥२४॥भोजिताभिर्यथाशक्त्यामाल्यवस्त्रविभूषणैः॥सविप्राभिश्चकर्तव्यंमृतवत्साभिषेचनम्॥२५॥
दीर्घायुरस्तुबालोऽयंजीवपुत्राचभाविनी ॥ आदित्यचन्द्रमासार्धंग्रहनक्षत्रमण्डलम् ॥ २६ ॥ शक्रःसलोकपालोवैब्रह्माविष्णुर्महेश्वरः ॥
एतेचान्येचवैदेवाःसदापांतुकुमारकम् ॥ २७ ॥ मासनिर्मासहुतभुङ्गाचबालग्रहाःक्वचित् ॥ पीडांकुर्वंतुबालस्यमामातृजनकस्यवै ॥२८॥
ततःशुक्लाम्बरधराःकुमारंपतिसंयुताः ॥ सप्तकंपूजयेद्भक्त्यापुष्पैर्गन्धैःफलैःशुभैः ॥ २९ ॥ काञ्चनींचततःकृत्वातिलपात्रोपरिस्थितम् ॥
प्रतिमांधर्मराजस्यगुरवेविनिवेदयेत् ॥ ३० ॥ वस्त्रकाञ्चनरत्नौघैर्भक्ष्यैःसघृतपायसैः ॥ पूजयेद्ब्राह्मणांस्तद्वद्वित्तशाठ्यंविवर्जयेत् ॥
॥ ३१ ॥ भुक्त्वाचगुरुणायेयमुच्चार्यामंत्रसंततिः ॥ दीर्घायुरस्तुबालोऽयंयावद्वर्षशतंसुखी॥३२॥यत्किञ्चिदस्यदुरितंतत्क्षिप्तंवडवामुखे ॥
ब्रह्मारुद्रोविष्णुःस्कन्दोवायुःशक्रोहुताशनः ॥ ३३ ॥ रक्षंतुसर्वेदुष्टेभ्योवरदायांतुसर्वदा ॥ एवमादीनिचान्यानिवदतःपूजयेद्गुरून्॥ ३४ ॥
शक्तितःकपिलांदत्त्वाप्रणिपत्यविसर्जयेत् ॥ चरुंचपुत्रसहिताप्रणम्यरविशंकरौ ॥ ३५ ॥ हुतशेषंतदानीयादादित्यायनमोऽस्तुते ॥

१ दक्षिणम्–इ० पा० । २ कर्पूरसंयुतमित्यर्थः । ३ पंचभङ्गाःपंचपल्लवाः–इत्यर्थः ।

इदमेवाद्भुतंयोगमद्भुतेषुचशस्यते ॥ ३६ ॥ कर्तुर्जन्मनिवृक्षाणांदेवान्संपूजयेत्तदा ॥ शांत्यर्थंशुक्लसप्तम्यामेतत्कुर्वन्नसीदति ॥ ३७ ॥
पुण्यंपवित्रमायुष्यंसप्तमीस्नपनंरविः ॥ कथयित्वानरश्रेष्ठतत्रैवांतरधीयत ॥ ३८ ॥ सचानेनविधानेनकार्तवीर्योऽर्जुनोनृप ॥ संवत्स
राणामयुतंशशासपृथिवीमिमाम्॥आरोग्यंभास्करादिच्छेद्धनमिच्छेद्धुताशनात्॥३९॥शंकराज्ज्ञानमिच्छेत्तुगतिमिच्छेज्जनार्दनात् ॥४०॥
एतन्महापातकनाशनंस्यादप्यक्षयंवेदविदःपठंति ॥ शृणोतियश्चैनमनन्यचेतास्तस्यापिसिद्धिंमुनयोवदंति ॥ ४१ ॥ इतिश्रीभवि
ष्यमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेस्नपनसप्तमीव्रतवर्णनंनामद्विपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५२ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥
अध्रुवेणशरीरेणसुपक्वेनापिकिंफलम् ॥ माघस्नानविहीनेनयत्त्यक्तंयदुनंदन ॥ १ ॥ प्रातःस्नानासमर्थानांशरीरंपश्यदेहिनाम् ॥
किंतेनवदकर्तव्यंमाघेसंसारभीरुणा ॥ २ ॥ कायक्लेशसहानार्योनभवंतियदूत्तम ॥ सौकुमार्यंशरीरस्यअचलत्वात्तथैवच ॥ ३ ॥
कथंचताःसुरूपाःस्युःसुभगाःसुप्रजास्तथा ॥ सुकृतस्येहपुण्यस्यसर्वमेतत्फलंयतः ॥ ४ ॥ अल्पायासेनसुमहद्येनपुण्यमवाप्यते ॥
स्त्रीभिर्माघेममब्रूहिस्नानंतत्सुरमाधव॥५॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच॥ ॥श्रूयतांपांडवश्रेष्ठरहस्यमृषिभाषितम् ॥ यन्मयाकस्यचिन्नोक्तमचलास
प्तमीव्रतम्॥६॥वेश्याचेंदुमतीनामरूपौदार्यगुणान्विता॥आसीत्कुरुकुलश्रेष्ठमगधस्यविलासिनी ॥७॥ तनुमध्यासुजघनीपीनोन्नतपयोधरा॥
सम्यग्विभक्तावयवापूर्णचन्द्रनिभानना ॥ ८ ॥ सौंदर्यंसौकुमार्यंचतस्याःकामेनगीयते ॥ यस्याःसंदर्शनादेवकामःकामातुरोभवेत् ॥ ९ ॥
मूर्तिःशशधरस्येवनयनानन्दकारिणी ॥ वशीकरणविद्येवसर्वलोकमनोहरा ॥ १० ॥ एकस्मिन्दिवसेप्रातःसुसुखस्थितयातया ॥
चिन्तिताहृदयेराजन्संसारस्यानवस्थितिः ॥११॥ सन्निमज्ज्याजगदिदंविषयेकायसागरे ॥ जन्ममृत्युजराग्राहंनकश्चिदवबुद्ध्यते ॥१२॥
अपाकोभूतभाण्डानांधातृशिल्पिविनिर्मितम् ॥ स्वकर्मेंधनसंवीतंपच्यतेबालवह्निना ॥ १३ ॥ येयांतिदिवसाःपुंसांधर्मकामार्थवर्जिताः ॥
नतेपुनरिहायांतिहरभक्तानरायथा ॥ १४ ॥ स्नानदानतपोहोमःस्वाध्यायःपितृतर्पणम् ॥ यस्मिन्दिनेनाक्रियतेवृथासादिवसोनृणाम् ॥ ॥ ४९
॥ १५ ॥ पुत्राणांदारगृहकसमासक्तंहिमानसम् ॥ वृकीवोरणमासाद्यमृत्युद्वारायगच्छति ॥ १६ ॥ इत्येवंचिंतयित्वातुवेश्याचेंदुमतीततः॥

वसिष्ठस्याश्रमंपुण्यंजगामगजगामिनी ॥ १७ ॥ वसिष्ठमृषिमासीनंप्रणम्यविनयात्ततः ॥ कृताञ्जलिपुटंकृत्वाइदंवचनमब्रवीत् ॥ १८ ॥
॥ इन्दुमत्युवाच ॥ दशसूनासमश्चक्रीदशचाक्रिसमोध्वजः ॥ दशध्वजसमावेश्यादशवेश्यासमोनृपः ॥ १९ ॥ मयानदत्तंनहुतंनोपवास
व्रतंकृतम् ॥ भक्त्यानपूजितःशम्भुःश्रितोनैकोधनीनरः ॥ २० ॥ सांप्रतंवर्तमानायाव्रतंकिंचिद्वदस्वमे ॥ येनदुःखांबुपापौघादुत्तरामि
भवार्णवात् ॥ २१ ॥ एतदस्याःसुबहुशःश्रुत्वाधर्मंपरंतपः ॥ वसिष्ठःकथयामासमहाकारुणिकोमुनिः ॥ २२ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥
माघस्यसितसप्तम्यांसर्वकामफलप्रदम् ॥ तपःसौभाग्यजननंस्नानंतववरानने ॥ २३ ॥ कृत्वाषष्ठ्यामेकभक्तंसप्तम्यांनिश्चलंजलम् ॥
रात्र्यंतेचालयेथास्त्वंदत्वाशिरसिदीपकम् ॥ २४ ॥ माघस्यसितसप्तम्यामचलंचालितंमया ॥ जलामलानांसर्वेषांकृतंनचलनंतथा॥२५॥
वसिष्ठवचनंश्रुत्वातस्मिन्नेवाहनिनृप ॥ सर्वंचकारेन्दुमतीस्नानंदानंयथाविधि ॥ २६ ॥ त्र्यहस्नानप्रभावेणभुक्त्वाभोग्यान्यथेप्सितान् ॥
इन्द्रलोकेप्सरःसंघेनायकत्वमवापसा ॥ २७ ॥ अचलासप्तमीस्नानंकथितंचविशांपते ॥ सर्वपापप्रशमनंसुखसौभाग्यवर्द्धनम् ॥ २८ ॥
॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ सप्तमीस्नानमाहात्म्यंश्रुतंनचविशेषतः ॥ सांप्रतंश्रोतुमिच्छामिविधिमंत्रसमन्वितम् ॥ २९ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
एकभक्तेनसंतिष्ठेत्षष्ठ्यांसंपूज्यभास्करम् ॥ सप्तम्यांतुव्रजेत्प्रातःसुगंभीरंजलाशयम् ॥ ३० ॥ सरित्संगंतडागंचदेवखातमथापिवा ॥ सुखा
वगाहसलिलंदुष्टसत्वैरदूषितम् ॥३१॥ पशुभिःपक्षिभिश्चैवजलजैर्मत्स्यकच्छपैः॥ नजलंचालयतेयावत्तावत्स्नानंसमाचरेत् ॥३२॥ नमस्ते
रुद्ररूपायरसानांपतयेनमः ॥ वरुणायनमस्तेऽस्तुहरिवासनमोऽस्तुते ॥ ३३ ॥ यावज्जन्मकृतंपापंमयाजन्मसुसप्तसु ॥ तन्मेरोगंचशो
कंचमाकरीहंतुसप्तमी ॥ ३४ ॥ जननीसर्वभूतानांसप्तमीसप्तसप्तिके ॥ सर्वव्याधिहरेदेविनमस्तेरविमंडले ॥ ३५ ॥ जलोपरितरंदीपंस्ना
त्वासंतर्प्यदेवताः ॥ चंदनेनलिखेत्पद्ममष्टपत्रंसकर्णिकम् ॥ ३६ ॥ मध्येशर्वंसपत्नीकंप्रणवेनतुपूजयेत् ॥ भानुंशक्रेदलेपूज्यरविंवैश्वान
रेदले ॥ ३७ ॥ याम्येविवस्वान्नैर्ऋत्येभास्करस्येतिपूजयेत् ॥ पश्चिमेसवितापूज्यःपूज्योर्कोवायुनाजले ॥ ३८ ॥ सौम्येसहस्राकिरणःशेषे

---

१ श्रितःआश्रित इत्यर्थः । २ अहो स्नानप्रभावेण–इ०पा० ।

सर्वात्मनेतिच ॥ पूज्याःप्रणवपूर्वास्तुनमस्कारांतयोजिताः ॥ ३९ ॥ पुष्पैःसुगन्धधूपैश्चवस्त्रेणाच्छाद्यभास्करम् ॥ विसर्जयेत्ततःपश्चात्स्व
स्थानंगम्यतामिति ॥ ४० ॥ ताम्रपात्रेसुविस्तीर्णेमृन्मयेवायुधिष्ठिर ॥ स्थापयेत्तिलचूर्णंचसघृतंसगुडंतथा ॥४१॥ काञ्चनंतालकंकृत्वाह्य
सिक्तस्तिलचूर्णकम् ॥ संस्थाप्यरक्तवस्त्रैस्तुपुष्पैर्धूपैस्तथार्चयेत्॥४२॥ततस्तंब्राह्मणेदद्याद्दत्वामंत्रेणतालकम् ॥ आदित्यस्यप्रसादेनप्रातः
स्नानफलंलभेत्॥४३॥दुष्टदौर्भाग्यदुःखेभ्योमयादत्तंतुतालकम् ॥ ततस्तंतालकंकृत्वाब्राह्मणायोपपादयेत्॥४४॥सपुत्रपशुभृत्यायमेऽर्को
यंप्रीयतामिति ॥ ततोव्रतोपदेष्टारंपूजयेद्वस्त्रगोतिलैः ॥ ४५ ॥ विप्रानन्यान्यथाशक्त्यापूजयित्वागृहंव्रजेत् ॥ एतत्तेकथितंकार्यंरूपसौभा
ग्यकारकम् ॥ ४६ ॥ अचलासप्तमीस्नानंसर्वकामफलप्रदम् ॥ ४७ ॥ इतिपठतियइत्थंयःशृणोतिप्रसंगात्कलिकलुषहरंवैसप्तमीस्ना
नमेतत् ॥ मतिमपिनयनानांयोददातिप्रसंगात्सुरभवनगतोऽसौपूज्यतेदेवसंघैः ॥ ४८ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणि
श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेऽचलासप्तमीव्रतविधिवर्णनंनामत्रिपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
बुधाष्टमीव्रतंभूयोब्रवीमिशृणुपांडव ॥ येनचीर्णेननरकंनरःपश्यतिनक्वचित् ॥ १ ॥ पुराकृतयुगस्यादौइलोराजाबभूवह ॥ बहुभृ
त्यसुहृन्मित्रमंत्रिभिःपरिवारितः ॥ २ ॥ जगामहिमवत्पार्श्वेमहादेवेनवारितः ॥ योऽन्यःप्रविशतेभूमौसास्त्रीभवतिनिश्चितम् ॥ ३ ॥
सराजामृगसंगेनप्राविशत्तदुमावने ॥ एकाकीतुरगोपेतःक्षणात्स्त्रीत्वंजगामह ॥ ४ ॥ साबभ्रामवनेशून्येपीनोन्नतपयोधरा ॥ कुतोऽहमागते
त्येवंनत्वबुध्यतकिंचन ॥ ५ ॥ तांददर्शबुधःसौम्यांरूपौदार्यगुणान्विताम् ॥ अष्टम्यांबुधवारेणतस्यास्तुष्टोबुधोग्रहः ॥ ६ ॥
दधौगर्भंतदुदरेइलायारूपतोषितः ॥ पुत्रमुत्पादयामासयोऽसौख्यातःपुरूरवाः ॥ ७ ॥ चंद्रवंशकरोराजाआद्यःसर्वमहीक्षिताम् ॥
ततःप्रभृतिपूज्येयमष्टमीबुधसंयुता ॥ ८ ॥ सर्वपापप्रशमनीसर्वोपद्रवनाशिनी ॥ अथान्यदपितेवच्मिधर्मराजकथानकम् ॥ ९ ॥
आसीद्राजाविदेहानांमिथिलायांसवैरिभिः ॥ संग्रामेनिहतोवीरस्तस्यभार्यादरिद्रिणी ॥ १० ॥ ऊर्मिलानामबभ्राममहींबालकसंयुता ॥ ॥५
अवंतीविषयंप्राप्ताब्राह्मणस्यनिवेशने ॥ ११ ॥ चकारोदरपूर्त्यर्थंनित्यंकंडनपेषणे ॥ हृत्वासास्तोकगोधूमान्ददौबालकयोस्तदा ॥ १२ ॥

कारुण्यान्मातृवात्सल्यात्क्षुधासंपीड्यमानयोः ॥ कालेनबहुनासाध्वीपंचत्वमगमच्छुभा ॥१३॥ पुत्रस्तस्याविदेहायांगत्वास्वपितुरासने॥
उपविष्टःसत्वयोगाद्भुजेगामनाकुलः ॥ १४ ॥ अन्विष्यधर्मराज्ञोवैसाकन्यामिथिवंशजा ॥ विवाहिताहिताभर्तुःसामहानायिकाऽभवत् ॥
॥ १५ ॥ श्यामलानामचार्वंगीप्रसिद्धाश्रूयतेश्रुतौ ॥ तामुवाचवरारोहांधर्मराजःस्वयंप्रियाम् ॥ १६ ॥ वहस्वसर्वव्यापारंश्यामलेत्वंगृहेमम
॥ कुरुस्वजनभृत्यानांदानक्षेपंयथेप्सितम् ॥ १७॥ किंत्वेतेपंजराःसप्तकीलकैरतियंत्रिताः ॥ कदाचिदपिनोद्घाटयास्त्वयावैदेहनंदिनि ॥
॥ १८ ॥ एवमस्त्वितिसाप्युक्त्वानिजंकर्मचकारह ॥ कदाचिद्व्याकुलीभूतेधर्मराजेविदेहजा ॥ १९ ॥ उद्घाटयित्वाप्रथमंददर्श
जननींस्वकाम् ॥ सापच्यमानाक्रंदंतीभीषणैर्यमकिंकरैः ॥ २० ॥ हेलयाक्षिप्यतेबद्धातप्ततैलेपुनःपुनः ॥ तथैवतालकंदत्वावी्री
डितासामनस्विनी ॥ २१ ॥ द्वितीयेपंजरेतद्वन्मातामेवददर्शह ॥ सुधावच्छिप्यमानांतांशिलातलपेष्टकेनतु ॥२२॥ तृतीयपंजरेतद्वत्तांददर्श
स्वमातरम् ॥ क्रकचैःपाट्यतेमूर्ध्निघंटायुक्तैःकरोल्बणैः ॥ २३ ॥ चतुर्थेपंजरेस्थानेभीषणैर्दारुणाननैः ॥ भक्ष्यमाणैःश्वापदैश्चक्रंदं
तींतांपुनःपुनः॥२४॥पंचमेनिहितांभूमौकंठेपादेनपीडिताम् ॥ संदंशैर्वनघातैश्चविदीर्णाक्रियतेरुषा ॥२५॥षष्ठेचेक्षुयन्त्रगतांमस्तकेमुद्गराह
ताम्॥संपीड्यमानामनिशंसुदृढाखंडखंडवत् ॥ २६ ॥ सप्तमेपंजरेचीर्णस्वनांपूतिसुगंधिनीम् ॥ दृष्ट्वातथागतांतांतुमातरंदुःखकर्षिता ॥
॥२७॥श्यामलाम्लानवदनाकिंचिन्नोवाचभामिनी॥अथागतंयमंप्राहसरोषाश्यामलापतिम् ॥२८॥ किंतवापहृतंराजन्ममामात्रासुदारुणम्॥
येनेयंविविधैर्घातैर्बध्यतेबहुधात्वया ॥ २९ ॥ यमःप्राहप्रियांदृष्ट्वाभद्रेह्युद्घाटितास्त्वया ॥ एतेपंजरकाःसप्तानिषिद्धात्वंमयापुरा ॥ ३० ॥
तवमात्रासुतस्नेहाद्ग्रोधूमायेहृताःकिल ॥ किंनजानासितेभद्रेयेनरुष्टाममोपरि ॥ ३१ ॥ ब्रह्मस्वंप्रणयाद्भुक्तंदहत्यासप्तमंकुलम् ॥ तदेवचौ
र्यरूपेणदहत्याचंद्रतारकम् ॥३२॥ गोधूमास्तइमेभूताःकृमिरूपाःसुदारुणाः ॥ येपुराब्राह्मणगृहेह्रृतास्तत्रकृतेऽनया ॥ ३३ ॥ श्यामलो
वाच ॥ जानामितदहंसर्वंयन्मेमात्राकृतंपुरा ॥ तथापित्वांसमासाद्यसाचजामातरंशुभम् ॥३४॥ मुच्यतेकृमिराशित्वाद्यथातदद्यनाकुरु ॥
तच्छुत्वाचिंतयाविष्टश्चिरंस्थित्वाजगादताम्॥३५॥धर्मराजःसहासीनांप्रियांप्राणधनेश्वरीम्॥ इतश्चसप्तमेऽतीतेजन्मनिब्राह्मणीशुभा ॥३६॥

आसीत्तस्मिंस्त्वयासंगात्सखीनांपर्युपासिता ॥ बुधाष्टमीसुसंपूर्णायथोक्तफलदायिनी ॥३७॥ तत्फलंयदिदास्यस्यैसत्यंकृत्वाममाग्रतः ॥
तेनमुच्येततेमातानरकात्पापसंकटात् ॥३८॥ तच्छ्रुत्वात्वरितंस्नात्वाददौपुण्यंस्वकंकृतम् ॥ स्वमातुःश्यामलातुष्टातेनमोक्षंजगामसा ॥३९॥
ऊर्मिलारूपसंपन्नादिव्यदेहधराशुभा ॥ विमानवरमारूढादिव्यमाल्यांबरावृता ॥ ४० ॥ भर्तुःसमीपेस्वर्गस्थादृश्यतेऽद्यापिसाजनैः ॥
बुधस्यपार्श्वेनभसिमिथिराजसमीपतः ॥ ४१ ॥ विस्फुरंतीमहाराजबुधाष्टम्याःप्रभावतः ॥ ४२ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ यद्येवंप्रव
राकृष्णसातिथिर्वैबुधाष्टमी ॥ तस्याएवविधिंब्रूहिविधानंचविशेषतः ॥ ४३ ॥ तस्याएवविधिंब्रूहियादितुष्टोऽसिमेप्रभो ॥ ४४ ॥ ॥ श्रीकृष्ण
उवाच ॥ ॥ शृणुपांडवयत्नेनबुधाष्टम्याविधिंशुभम् ॥ यदायदासिताष्टम्यांबुधवारोभवेद्यदि ॥ ४५ ॥ तदातदाचसाग्राह्याएकभक्ता
शनैर्नृभिः ॥ स्नात्वानद्यांतुपूर्वाह्णेगृहीत्वाकलशंनवम् ॥ ४६ ॥ जलपूर्णंतुसद्रव्यंपूर्णपात्रसमन्वितम् ॥ अष्टवारंप्रकर्तव्याविधानैस्तुपृथ
क्पृथक् ॥४७॥ प्रथमामोदकैःकार्याद्वितीयाफेणकैस्तथा ॥ तृतीयाघृतपूपैश्चचतुर्थीवटकैर्नृप ॥४८॥ पंचमीशुभ्रकारैश्चषष्ठीसोहालकैस्त
था ॥ अशोकवर्तिभिःशुभ्रैःसप्तमीखंडसंयुतैः ॥ ४९ ॥ अष्टमीफलपुष्पैश्चकेवलाखंडफेणिकैः ॥ एवंक्रमेणकर्तव्याःसुहृत्स्वजनबांधवैः ॥
॥ ५० ॥ सहकृत्वास्थितैर्भोज्यंभोक्तव्यंस्वस्थमानसैः ॥ उपोष्याणामिदंश्रेष्ठंकथयाद्भिःशनैःशनैः ॥ ५१ ॥ श्रुत्वाष्टमीबुधस्यापिमाहात्म्यं
भोजनंत्यजेत् ॥ तावदेवाहिभोक्तव्यंकथायावत्समाप्यते ॥ ५२ ॥ तथाभुक्त्वाबुधस्याग्रेआचम्यचपुनःपुनः ॥ विप्रायवेदविदुषेतंब्रुवन्प्र
तिपादयेत् ॥ ५३ ॥ साक्षतंसहिरण्यंचजातरूपमयंशुभम् ॥ अर्चितंविविधैःपुष्पैर्धूपदीपैःसुगंधिभिः ॥ ५४ ॥ पीतवस्त्रैःसमाच्छन्नंबुधंसो
मात्मजाकृतिम् ॥ माषकेणसुवर्णेनतदर्धार्धेनवापुनः ॥५५॥ ॥ ॐबुधायनमः ॥ ॥ ॐसोमात्मजायनमः ॥ ॥ ॐदुर्बुद्धिनाशनायनमः ॥
ॐसुबुद्धिप्रदायनमः ॥ ॥ ॐताराजातायनमः ॥ ॥ ॐसौम्यग्रहायनमः ॥ ॥ ॐसर्वसौख्यप्रदायनमः ॥ ॥ एतेपूजामंत्राः ॥ ॥ ८
अष्टमीतुयदापूर्णातदाराजर्षिसत्तम ॥ ब्राह्मणान्भोजयेदष्टौगांदद्याच्चसवत्सकाम् ॥ ५६ ॥ वस्त्रालंकरणैःसर्वैर्भूषणैर्विविधैरपि ॥ सपत्नी
कंसमभ्यर्च्यकर्णमात्रांगुलीयकैः ॥ ५७ ॥ मंत्रेणानेनकौंतेयदद्यादेवंसमाचरन् ॥ बुधोऽयंप्रतिगृह्णातुद्रव्यस्थोऽयंबुधःस्वयम् ॥ ५८ ॥

दीयतेबुधराजायतुष्यतांचबुधोमम ॥ ५९ ॥ ॥ इति दानमंत्रः ॥ ॥ बुधःसौम्यस्तारकेयोराजपुत्रइलापतिः ॥ कुमारोद्विजराजस्ययः
पुरूरवसःपिता ॥ ६० ॥ ॥ इतिप्रतिग्रहणमंत्रः ॥ ॥ दुर्बुद्धिबाधजनितंनाशयित्वाचमेबुधः ॥ सौख्यंचसौमनस्यंचकरोतुशशिनंदनः ॥
॥ ६१ ॥ इत्युच्चार्यगृहीत्वातुदद्यान्मंत्रपुरःसरम् ॥ सप्तजन्मनिराजेन्द्रजातोजातिस्मरोभवेत् ॥ ६२ ॥ धनधान्यसमायुक्तःपुत्रपौत्रप्रवर्द्ध
नम् ॥ दीर्घायुर्विपुलान्भोगान्भुक्त्वाचैवमहीतले ॥ ६३ ॥ ततःसुतीर्थेमरणंध्यात्वानारायणंविभुम् ॥ मृतोऽसौस्वर्गमाप्नोतिपुरंदरसमोन
रः ॥ ६४ ॥ वसतेयावदासृष्टेःपुनराभूतसंप्लवम् ॥ एवमेतन्मयाख्यातंव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ ६५ ॥ एतदेवमयाख्यातंगुह्यंपार्थबुधाष्टमी ॥
यांश्रुत्वाब्रह्महागोघ्नःसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ६६ ॥ यश्चाष्टमींबुधयुतांसमवाप्यभक्त्यासंपूजयेद्विधुसुतंकनपृष्ठसंस्थम् ॥ पक्वान्नपात्रसहितैः
सहिरण्यवस्त्रैःपश्येदसौयमपुरंनकदाचिदेव ॥ ६७ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेबुधाष्टमीव्रतवर्ण
नंनामचतुःपंचाशतमोऽध्यायः ॥ ५४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ जन्माष्टमीव्रतंब्रूहिविस्तरेणममाच्युत ॥ कस्मिन्कालेसमुत्प
न्नंकिंपुण्यंकोविधिःस्मृतः ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ हतेकंसासुरेदुष्टेमथुरायांयुधिष्ठिर ॥ देवकीमांपरिष्वज्यकृत्वोत्संगेरुरोदह ॥
॥ २ ॥ तत्रैवरंगवाटेनमंचारूढजनोत्सवे ॥ मल्लयुद्धेपुरावृत्तेसमेतेकुकुराऽन्धके ॥ ३ ॥ स्वजनैर्बंधुभिःस्निग्धैःसमंस्त्रीभिःसमावृते ॥ वसु
देवोऽपितत्रैववात्सल्यात्प्ररुरोदह ॥ ४ ॥ समाकृष्यपरिष्वज्यपुत्रपुत्रेत्युवाचह ॥ सगद्गदस्वरोदीनोबाष्पपर्याकुलेक्षणः ॥ ५ ॥ बल
भद्रंचमांचैवपरिष्वज्यमुदापुनः ॥ अद्यमेसफलंजन्मजीवितंयत्सुजीवितम् ॥ ६ ॥ यदुभाभ्यांसुपुत्राभ्यांसमुद्भूतःसमागमः ॥ एवंवर्षेणदां
पत्येहृष्टंपुष्टंतथाह्यभूत् ॥७॥ प्रणिपत्यजनाःसर्वेबभूवुस्तेप्रहर्षिताः ॥ एवंमहोत्सवंदृष्ट्वामामाहसकलोजनः ॥८॥ प्रसादःक्रियतांनाथलोक
स्यास्यप्रसादतः ॥ यस्मिन्दिनेजगन्नाथदेवकीत्वामजीजनत् ॥ ९ ॥ तद्दिनेदेहिवैकुंठंकुर्मस्तेत्रनमोनमः ॥ सम्यग्भक्तिप्रपन्नानांप्रसादंकु
रुकेशव ॥ १० ॥ एवमुक्तेजनौघेनवसुदेवोऽतिविस्मितः ॥ विलोक्यबलभद्रंचमांचकृत्वारुरोदह ॥ ११ ॥ एवमस्त्वितिलोकानांकथय
स्वयथातथा ॥ ततश्चपितुरादेशात्तथाजन्माष्टमीव्रतम् ॥ १२ ॥ मथुरायांजनौघाग्रेपार्थसम्यक्प्रकाशितम् ॥ पौरजनाजन्मदिनंवर्षेवर्षेम

मोदितम् ॥ १३ ॥ पुनर्जन्माष्टमींलोकेकुर्वंतुब्राह्मणादयः ॥ क्षत्रियावैश्यजातीयाःशूद्रायेन्येऽपिधार्मिकाः ॥ १४ ॥ सिंहराशिगतेसूर्येगगने
जलदाकुले ॥ मासिभाद्रपदेऽष्टम्यांकृष्णपक्षेऽर्धरात्रिके ॥ १५ ॥ वृषराशिस्थितेचन्द्रेनक्षत्रेरोहिणीयुते ॥ वसुदेवेनदेवक्यामहंजातोज
नाःस्वयम् ॥ १६ ॥ एवमेतत्समाख्यातंलोकेजन्माष्टमीव्रतम् ॥ भगवत्पार्श्वतोराजन्बहुरूपंमहोत्सवम् ॥ १७ ॥ मथुरायास्ततःपश्चाल्लोके
ख्यातिंगमिष्यति ॥ शांतिरस्तुसुखंचास्तुलोकाःसंतुनिरामयाः ॥ १८ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ तत्कीदृशंव्रतंदेवलोकैःसर्वैरनुष्ठितम् ॥ जन्मा
ष्टमीव्रतंनामपवित्रंपुरुषोत्तम ॥ १९ ॥ येनत्वंतुष्टिमायासिलोकानांप्रभुरव्ययः ॥ एतन्मेभगवन्ब्रूहिप्रसादान्मधुसूदन ॥ २० ॥ श्रीकृष्णउ
वाच॥पार्थतद्दिवसेप्राप्तेदंतधावनपूर्वकम्॥उपवासस्यनियमंगृह्णीयाद्भक्तिभावितः॥२१॥ एकेनैवोपवासेनकृतेनकुरुनंदन॥सप्तजन्मकृतंपापं
मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ २२ ॥ उपावृत्तस्यपापेभ्योयस्तुवासोगुणैःसह ॥ उपवासःसविज्ञेयःसर्वभोगविवर्जितः ॥ २३ ॥ ततःस्नात्वाचम
ध्याह्नेनद्यादौविमलेजले ॥ देव्याःसुशोभनंकुर्याद्देवक्याःसूतिकागृहम् ॥ २४ ॥ पद्मरागैःपत्रनेत्रैर्मंडितंचर्चितंशुभैः ॥ रम्यंतुवनमालाभी
रक्षामणिविभूषितम् ॥ २५ ॥ सर्वंगोकुलवत्कार्यंगोपीजनसमाकुलम् ॥ घण्टामर्दलसङ्गीतमाङ्गल्यकलशान्वितम् ॥ २६ ॥ यवार्धस्वस्ति
काकुडचैःशङ्खवादित्रसंकुलम् ॥ बद्धासुरालोहखड्गैःप्रियच्छागसमन्वितम् ॥ २७ ॥ धान्येविन्यस्यमुशलंरक्षितंरक्षपालकैः ॥ षष्ठ्याचादे
व्याश्चसंपूर्णंनैवेद्यैर्विविधैःकृतैः ॥ २८ ॥ एवमादियथाशेषंकर्तव्यंसूतिकागृहम् ॥ एतन्मध्येप्रतिष्ठाप्यासाचाप्यष्टविधास्मृता ॥ २९ ॥
काञ्चनीराजतीताम्रीपैत्तलीमृन्मयीतथा ॥ दार्वीमणिमयीचैवकर्णिकालिखिताथवा ॥ ३० ॥ सर्वलक्षणसंपन्नापर्यंकेश्वार्द्धसुप्तिका ॥ प्रतप्त
काञ्चनाभासामयासहतपस्विनी ॥ ३१ ॥ प्रस्तुताचप्रसूताचतत्क्षणाच्चप्रहर्षिता ॥ मांचापिबालकंसुप्तंपर्यंकेस्तनपायिनम् ॥ ३२ ॥
श्रीवत्सवक्षसंपूर्णंनीलोत्पलदलच्छविम् ॥ यशोदाचापितत्रैवप्रसूतावरकन्यकाम् ॥ ३३ ॥ तत्रदेवगृहंनागायक्षविद्याधरानराः ॥ प्रणताः
पुण्यमालाग्रव्यग्रहस्ताःसुरासुराः ॥३४॥ संचरंतइवाकाशेप्राकारैरुदितोदितैः ॥ वसुदेवोऽपितत्रैवखड्गचर्मधरःस्थितः ॥३५॥ कश्यपोवसुदे ॥ ९
वोयमदितिश्चापिदेवकी ॥ शेषनागोबलीभद्रोयशोदादित्यजायत ॥ ३६ ॥ नन्दःप्रजापतिर्दक्षोगर्गश्चापिचतुर्मुखः ॥ एषोवतारोराजेन्द्रकं

सोऽयंकालनेमिजः ॥ ३७ ॥ तत्रकंसनियुक्तायेदानवाविविधायुधाः ॥ तेचप्राहरिकाःसर्वेसुप्तानिद्राविमोहिताः ॥ ३८ ॥ गोधेनुकुञ्जराश्वा
स्यदानवाःशस्त्रपाणयः ॥ नृत्यंत्यप्सरसोहृष्टागंधर्वागीतततत्पराः ॥ ३९ ॥ लेखनीयश्चतत्रैवकालियोयमुनाह्रदे ॥ रम्यमेवविधिंकृत्वादेवकीं
नवसूतिकाम् ॥ ४० ॥ तांपार्थपूजयेद्भक्त्यागन्धपुष्पाक्षतैःफलैः ॥ कूष्माण्डैर्नालिकेरैश्चखर्जूरैर्दाडिमीफलैः ॥ ४१ ॥ बीजपूरैःपूगफलैर्लकुचैस्त्रपुसैस्तथा ॥ कालदेशोद्भवैर्मृष्टैःपुष्पैश्चापियुधिष्ठिर ॥ ४२ ॥ ध्यात्वावतारंप्रागुक्तंमंत्रेणानेनपूजयेत् ॥ ४३ ॥ गायद्भिःकिन्नराद्यैः
सततपरिवृतावेणुवीणानिनादैर्भृङ्गारादर्शकुम्भप्रवरकृतकरैःसेव्यमानामुनीन्द्रैः ॥ पर्यंकेस्वास्तृतेयामुदिततरमनाःपुत्रिणीसम्यगास्तेसादे
वीदेवमाताजयतिसुवदनादेवकीकांतरूपा ॥ ४४ ॥ पादावभ्यंजयंतीश्रीर्देवक्याश्चरणांतिके ॥ निषण्णापङ्कजेपूज्यानमोदेव्यैचमंत्रतः ॥
॥ ४५ ॥ ॐदेवक्यैनमः ॥ ॐवसुदेवायनमः ॥ ॐबलभद्रायनमः ॥ ॐश्रीकृष्णायनमः ॥ ॐसुभद्रायैनमः ॥ ॐनन्दायनमः ॥ ॐयशोदा
यैनमः ॥ ॥ एवमादीनिनामानिसमुच्चार्यपृथक्पृथक् ॥ पूजयेयुर्द्विजाःसर्वेस्त्रीशूद्राणाममंत्रकम् ॥४६॥ विध्यंतरमपीच्छंतिकेचिदत्रद्विजो
त्तमाः ॥ चन्द्रोदयेशशाङ्कायअर्घ्यंदद्याद्धरिंस्मरेत् ॥ ४७ ॥ अनघंवामनंशौरिंवैकुंठंपुरुषोत्तमम् ॥ वासुदेवंहृषीकेशंमाधवंमधुसूदनम् ॥
॥ ४८ ॥ वाराहंपुण्डरीकाक्षंनृसिंहंब्राह्मणप्रियम् ॥ दामोदरंपद्मनाभंकेशवंगरुडध्वजम् ॥ ४९ ॥ गोविन्दमच्युतंकृष्णमनंतमपराजितम् ॥
अधोक्षजंजगद्बीजंसर्गस्थित्यंतकारणम् ॥ ५० ॥ अनादिनिधनंविष्णुंत्रैलोक्येशंत्रिविक्रमम् ॥ नारायणंचतुर्बाहुंशंखचक्रगदाधरम् ॥५१॥
पीतांबरधरंनित्यंवनमालाविभूषितम् ॥ श्रीवत्साङ्कंजगत्सेतुंश्रीधरंश्रीपतिंहरिम्॥५२॥ योगेश्वराययोगेशभवायथोगपतयेगोविन्दायनमोन
मः ॥ इतिस्नानमन्त्रः ॥ यज्ञेश्वराययज्ञसंभवाययज्ञपतयेगोविन्दायनमोनमः ॥ ५३ ॥ इत्यनुलेपनाघ्यार्घ्यार्चनधूपमंत्रः ॥ विश्वायविश्वेश्वरा
यविश्वसंभवायविश्वपतयेगोविन्दायनमोनमः ॥ ५४ ॥ इतिनैवेद्यमन्त्रः ॥ धर्मेश्वरायधर्मपतयेधर्मसंभवायगोविंदायनमोनमः ॥ ५५ ॥ इति
दीपासनमंत्रः ॥ क्षीरोदार्णवसंभूतअत्रिनेत्रसमुद्भव॥गृहाणार्घ्यंशशाङ्केन्दोरोहिण्यासहितोमम ॥५६॥ स्थंडिलेस्थापयेद्देवंसचन्द्रांरोहिणींत

१ पाद्यार्घ्यैः-इ० पा० ।

था॥देवकींवसुदेवंचयशोदांनन्दमेवच॥५७॥बलदेवंतथापूज्यसर्वपापैःप्रमुच्यते॥अर्द्धरात्रेवसोर्द्धारांपातयेद्गुडसर्पिषा॥५८॥ ततोवर्द्धापनंष
ष्ठीनामादिकरणंमम॥कर्तव्यंतत्क्षणाद्रात्रौप्रभातेनवमीदिने॥५९॥यथाममतथाकार्यंभगवत्यामहोत्सवम्॥ ब्राह्मणान्भोजयेच्छक्त्यातेभ्योद
द्याच्चदक्षिणाम्॥६०॥हिरण्यंकाञ्चनंगावोवासांसिकुसुमानिच॥यद्यदिष्टतमंतत्तत्कृष्णोमेप्रीयतामिति॥६१॥ यदेवंदेवकीदेवीवसुदेवादजीज
नत्॥भौमस्यब्रह्मणोगुह्यैतस्मैब्रह्मात्मनेनमः॥६२॥ सुजन्मवासुदेवायगोब्राह्मणहितायच ॥ शान्तिरस्तुशिवंचास्तुइत्युक्त्वातुविसर्जयेत्
॥६३॥ एवंयःकुरुतेदेव्यादेवक्याःसुमहोत्सवम् ॥ वर्षेवर्षेभगवतोमद्भक्तोधर्मनन्दन ॥ ६४ ॥ नरोवायदिवानारीयथोक्तफलमाप्नुयात् ॥
पुत्रसंतानमारोग्यंधनधान्यादिसद्गृहम् ॥ ६५ ॥ शालीक्षुयवसंपूर्णमण्डलंसुमनोहरम् ॥ तस्मिन्राष्ट्रेप्रभुर्भुक्तेदीर्घायुर्मनसेप्सितान् ॥
॥ ६६ ॥ परचक्रभयंनास्तितस्मिन्राज्येऽपिपाण्डव ॥ पर्जन्यःकामवर्षीस्यादीतिभ्योनभयंभवेत् ॥ ६७ ॥ यस्मिन्गृहेपांडुपुत्रक्रियतेदेव
कीव्रतम् ॥ नतत्रमृतनिष्क्रांतिर्नगर्भपतनंतथा ॥६८॥ नचव्याधिभयंतत्रभवेदितिमतिर्मम ॥ नवैद्यजनसंयोगोनचापिकलहोगृहे ॥६९॥
संपर्केणापियःकश्चित्कुर्याज्जन्माष्टमीव्रतम् ॥ विष्णुलोकमवाप्नोतिसोऽपिपार्थनसंशयः ॥ ७० ॥ जन्माष्टमीजनमनोनयनाभिरामापापा
पहासपदिनंदितनंदगोपात् ॥ योदेवकींसदयितांजयतीहतस्यांपुत्रानवाप्यसमुपैतिपदंसविष्णोः ॥ ७१ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्त
रपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेजन्माष्टमीव्रतवर्णनंनामपंचपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५५ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शुक्लेभाद्र
पदेचैवपक्षेऽष्टम्यांयुधिष्ठिर ॥ दूर्वाष्टमीव्रतंपुण्यंयःकुर्याच्छ्रद्धयान्वितः ॥ १ ॥ नतस्यक्षयमाप्नोतिसंतानंसप्तपौरुषम् ॥ नंदतेवर्द्धतेनित्यं
यथापूर्वंतथाकुलम् ॥ २ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कुतएषासमुत्पन्नादूर्वाकस्माच्चिरायुषा ॥ कस्माच्चसापवित्राचलोकनाथब्रवीहिमे ॥ ३ ॥
॥श्रीकृष्णउवाच॥क्षीरोदसागरेपूर्वंमथ्यमानेमृतार्थिना॥विष्णुनाबाहुजंघाभ्यांयद्धृतोमन्दरोगिरिः॥४॥भ्रमितोवैसवेगेनरोमाण्युद्धर्षितानिवै॥
तान्येतानिजलोर्मीभिरुत्क्षिप्तानितदर्णवात् ॥५॥ अजायतशुभादूर्वारम्याहरितशाद्वला ॥ एवमेषासमुत्पन्नादूर्वाविधुतनूरुहा ॥ ६ ॥ त ॥५३
स्याश्चोपरिविन्यस्तंमथितामृतमुत्तमम् ॥ देवदानवगन्धर्वैर्यक्षविद्याधरैस्तथा ॥७॥ तत्राप्यमृतकुंभस्यपेतुर्निष्यंदबिंदवः ॥ तैरियंस्पृष्टमा

त्राभूद्दूर्वारस्याऽजराऽमरा ॥ ८ ॥ वंद्यापवित्रादेवैस्तुवंदिताभ्यर्चितापुरा ॥ अष्टम्यांफलपुष्पैस्तुखर्जूरैर्नारिकेलकैः ॥ ९ ॥ द्राक्षाक्षोट
कपित्थैश्चबर्बरैर्लकुचैस्तथा ॥ नारिंगैर्जंबुकैराम्रैर्बीजपूरैश्चदाडिमैः ॥ १० ॥ दध्यक्षतैःसुपुष्पैश्चधूपनैवेद्यदीपकैः ॥ मंत्रेणानेनराजेन्द्रशृ
णुष्वावहितेनच ॥ ११ ॥ त्वंदूर्वेमृतजन्मासिवंदिताचसुरासुरैः ॥ सौभाग्यंसंततिंकृत्वासर्वकार्यकरीभव ॥ १२ ॥ यथाशाखाप्रशाखाभि
र्विस्तृतासिमहीतले ॥ तथाममापिसंतानंदेहित्वमजरामरे ॥ १३ ॥ एवमेषापुरापार्थपूजितात्रिदशोत्तमैः ॥ तेषांपत्नीवधूभिश्चभगिनीभि
स्तथैवच ॥ १४ ॥ पूजिताभ्यर्हितावाचागौर्याराजश्रियातथा ॥ मर्त्यलोकेवेदवत्यादमयंत्यापिसीतया ॥ १५ ॥ सुकेश्याचघृताच्या
चरंभयाचसुकेशया ॥ सहन्याकामकंदन्यामेनकोर्वशिकादिभिः ॥ १६॥ स्त्रीभिरेवार्चितादूर्वासौभाग्यसुखदायिनी ॥ स्नाताभिःशुचिवस्त्रा
भिःसखीभिःससुहृज्जनैः ॥१७॥ दत्वादानानिविप्रेभ्यःफलंदत्वार्चयेत्प्रभोः ॥ तिलपिष्टकगोधूमसप्तधान्यानिपांडव ॥१८॥ भक्षयेत्वासुहृ
न्मित्रसंबंधिस्वजनेतथा॥यानार्योविचरिष्यंतिव्रतमेतत्पुरातनम्॥१९॥दूर्वाष्टमीतिविख्यातंपुण्यंसंतानकारकम्॥ ताःसर्वाःसुखसौभाग्यपुत्र
पौत्रादिभिस्तथा॥२०॥मर्त्यैर्लोकेचिरंस्थित्वाततःस्वर्गंगताःपुनः॥देवैरानंदितास्तत्रभर्तृभिःसहबांधवै॥२१॥वसंतिरममाणास्तायावदाभूत
संप्लवम्॥२२॥मेघावृतेंऽबरतलेहरितेवनांतेयासाष्टमीशुभफलासफलानभस्ये॥दूर्वाफलाक्षततिलैःप्रतिपूज्ययोषिद्दूर्वेववृद्धिमुपयातिसुतैःसुहृ
द्भिः॥२३॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेदूर्वाष्टमिव्रतवर्णनंनामषट्पंचाशत्तमोऽध्यायः ॥५६॥ छ ॥ ॥
॥श्रीकृष्णउवाच॥कृष्णाष्टमीव्रतंपार्थशृणुपापभयापहम् ॥ धर्मसंजननंलोकेरुद्रप्रीतिकरंपरम् ॥१॥ मासिमार्गशिरेप्राप्तेदंतधावनपूर्वकम्॥
उपवासस्यनियमंकुर्यान्नक्तस्यवापुनः ॥ २ ॥ अशक्तशक्तभेदेनगृहान्निष्क्रम्यबाह्यतः ॥ कृष्णाष्टम्यावर्षमेकंगुरुंपृष्ट्वाविचक्षणः ॥ ३ ॥
ब्रह्मचारीजितक्रोधःशिवार्चनजपेरतः ॥ ततोऽपराह्णसमयेस्नात्वानद्यांविशुद्धधीः ॥ ४ ॥ शिवलिङ्गंसमभ्यर्च्यसुमनोभिःसुगंधिभिः ॥
गुग्गुलुंचशुभंदग्ध्वादद्यान्नैवेद्यमुत्तमम् ॥ ५ ॥ ततोदेवस्यपुरतोहोमंकुर्यात्तिलैर्गुरुः ॥ मार्गशीर्षेशुभेमासिशंकरेत्यभिपूजयेत् ॥ ६ ॥
गोमूत्रप्राशनंकृत्वाततोभूमौनिशिस्वपेत् ॥ अतिरात्रस्ययज्ञस्यफलमाप्नोतिमानवः ॥ ७ ॥ एवंपुष्येपिसंपूज्यशंभुंनाममहेश्वरम् ॥

कृष्णाष्टम्यांघृतंप्राश्यवाजपेयफलंभवेत् ॥ ८ ॥ माघेमाहेश्वरंनामकृष्णाष्टम्यांप्रपूजयेत्॥निशिपीत्वागवांक्षीरंगोमेधाष्टकमाप्नुयात् ॥ ९ ॥
फाल्गुनेचमहादेवंसंपूज्यप्राशयेत्तिलान् ॥ राजसूयस्ययज्ञस्यफलमष्टगुणंभवेत् ॥ १० ॥ चैत्रेचस्थाणुनामानंकृष्णाष्टम्यांशिवंयजेत् ॥
यवाहारोश्वमेधस्ययज्ञस्यफलमाप्नुयात् ॥ ११ ॥ वैशाखेशिवनामानमिष्ट्वारात्रौकुशोदकम् ॥ पीत्वापुरुषमेधस्यफलंदशगुणंभवेत् ॥ १२ ॥
ज्येष्ठेपशुपतिंपूज्यगवांशृङ्गोदकंपिबेत् ॥ गवांलक्षप्रदानस्यनरःफलमवाप्नुयात् ॥ १३ ॥ आषाढेचोग्रनामानमिष्ट्वासंप्राश्यगोमयम् ॥
वर्षाणांनियुतंसाग्रंरुद्रलोकेमहीयते ॥ १४ ॥ श्रावणेशर्वनामानमिष्ट्वार्कंनिशिभक्षयेत् ॥ बहुस्वर्णस्ययज्ञस्यनरःफलमवाप्नुयात् ॥ १५ ॥
मासिभाद्रपदेऽष्टम्यांत्र्यंबकंनामपूजयेत् ॥ बिल्वपत्रंनिशिप्राश्यअन्नदीक्षाफलंलभेत् ॥ १६ ॥ भवनामाश्विनेपूज्यःप्राशयेत्तंदुलोदकम् ॥
पौण्डरीकस्ययज्ञस्यफलंशतगुणंलभेत् ॥ १७ ॥ कार्तिकेरुद्रनामानंसंपूज्यप्राशयेद्दधि ॥ अग्निष्टोमस्ययज्ञस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥१८॥
अब्दांतेभोजयेद्विप्राञ्छिवभक्तिपरायणान् ॥ पायसंमधुसंयुक्तंघृतेनसमाभिप्लुतम् ॥ १९ ॥ शक्त्याहिरण्यवासांसिभक्त्यातेभ्योनिवेदयेत् ॥
सतिलाःकृष्णकलशाभक्ष्यभोज्येनसंयुताः ॥२०॥ द्वादशात्रप्रदातव्याश्छत्रोपानद्युगान्विताः॥ निवेदयीतरुद्राणांगांचकृष्णांपयस्विनीम्॥
॥ २१ ॥ वर्षमेकंचरेदेवंनैरन्तर्य्येणयोनरः ॥ कृष्णाष्टमीव्रतंभक्त्यातस्यपुण्यफलंशृणु ॥ २२ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःसर्वैश्वर्यसमन्वितः ॥
मोदतेभूपवान्नित्यंमर्त्यलोकेशतंसमाः ॥ २३ ॥ अनेनविधिनादेवाःसर्वेदेवत्वमागताः ॥ देवीदेवत्वमापन्नागुहःस्कंदत्वमागतः ॥ २४ ॥
ब्रह्माब्रह्मत्वमापन्नोह्यहंविष्णुत्वमागतः ॥ इन्द्रश्चदेवराजत्वंगणोगणपतांगतः ॥ २५ ॥ नारीवापुरुषोवापिकृत्वाकृष्णाष्टमीव्रतम् ॥
अखंडितंमहाराजपुण्यंप्राप्नोत्यनुत्तमम् ॥ २६ ॥ सूर्यकोटिप्रतीकाशैर्विमानैःसर्वकामिकैः॥ रुद्रकन्यासमाकीर्णैर्हंससारससंयुतैः ॥ २७ ॥
नृत्यवादित्रसंयुक्तैरुत्कृष्टध्वनिनादितैः ॥ दोधूयमानश्चमरैःस्तूयमानःसुरासुरैः ॥ २८ ॥ त्रिनेत्रःशूलपाणिश्चशिवैश्वर्यसमन्वितः ॥
आस्तेशिवपुरेतावद्यावत्कल्पेषुचाष्टकम्॥२९॥इत्येतत्तेसमाख्यातंपार्थकृष्णाष्टमीव्रतम्॥यच्छ्रुत्वासर्वपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः॥ ३० ॥

१ वृद्धाः–इ० पा० । २ पार्थपापस्य–इ०पा० ।

कृष्णाष्टमीव्रतमिदंशिवभावितात्मासत्याशनैरुदितनामयुतैरुपोष्य ॥ कृष्णान्ददातिकलशान्सतिलान्नयुक्तान्योसौप्रयातिपदमुत्तममिन्दु
मौलेः ॥ ३१ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेकृष्णाष्टमीव्रतवर्णनंनामसप्तपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५७ ॥
॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ ब्रह्मपुत्रोमहातेजाअत्रिर्नाममहानृषिः ॥ तस्यपत्नीमहाभागअनसूयापतिव्रता ॥ १ ॥
तयोःकालेनमहताजातःपुत्रोमहातपाः ॥ दत्तोनाममहायोगीविष्णोरंशोमहीतले ॥ २ ॥ द्वितीयोनामलोकेस्मिन्ननघश्चेतिविश्रुतः ॥
तस्यभार्यानदीनामबभूवसहचारिणी ॥ ३ ॥ अष्टपुत्राजीववत्सासर्वब्राह्मगुणैर्वृता ॥ अनयोर्विष्णुरूपेणलक्ष्मीश्चैवानदस्मृता ॥ ४ ॥
एवंतस्यसभार्यस्ययोगाभ्यासरतस्यवा ॥ आजग्मुःशरणंदेवाःशुंभदैत्येनपीडिताः ॥ ५ ॥ ब्रह्मलब्धप्रसादेनद्रुतंगत्वामरावतीम् ॥
संरुद्धांजंभदैत्येनदिव्यवर्षशतंनृप ॥ ६ ॥ दैत्यदानवसंयोगेपातालादेत्यभारत ॥ तस्यसैन्यमसंख्येयंदैत्यदानवराक्षसैः ॥ ७ ॥
तेननिर्णाशितादेवाःसेंद्रचंद्रमरुद्गणाः ॥ त्याजिताःस्वानिधिष्ण्यानित्यक्त्वाजग्मुर्दिशोदश ॥ ८ ॥ अग्रतःप्रलयंयांतःसेन्द्रादेवाभयार्दि
ताः ॥ पृष्ठतोनुव्रजंतिस्मदैत्याजंभपुरःसराः ॥ ९ ॥ युध्यंतःशरसंघातैर्गदामुशलमुद्गरैः ॥ नर्दन्तोवृषभारूढाःकेचिन्माहिषवाहनाः ॥
॥ १० ॥ शरभैर्गंडकैर्व्याघ्रैर्वानरैरभसैर्द्रुताः ॥ मुञ्चन्तोयांतिपाषाणाञ्छतघ्नीस्तोमराञ्छरान् ॥ ११ ॥ यावद्विन्ध्यगिरिंप्राप्ता
स्तत्तस्याश्रममण्डलम् ॥ अनघश्चानदीचैवदंपत्यंयत्रतिष्ठति ॥ १२ ॥ तयोःसमीपंसंप्राप्तास्तेनराःशरणार्थिनः ॥ अनघोऽपि
चतान्देवाँल्लीलयैवसवासवान् ॥ १३ ॥ अभ्यंतरेप्रविश्याथतिष्ठध्वंविगतज्वराः ॥ तथेतिनामतेकृत्वासर्वेतुष्टिंसमास्थिताः ॥ १४ ॥
दैत्याअपिद्रुतंप्राप्ताघ्नंतःप्रहरणैररीन् ॥ इत्यूचुरुल्बणाघोरागृह्णीध्वंब्राह्मणींमुनेः ॥ १५ ॥ द्रुतंद्रुमानाक्षिप्यध्वंपुष्पोपगफलोपगान् ॥ अथा
रोप्यानघंमूर्ध्निदैत्याजग्मुस्तदाश्रमान् ॥ १६ ॥ तत्क्षणाच्चापिदैत्यानांश्रीर्बभूवाशिरोगता॥दत्तकेनापितेदृष्टानष्टाध्यानाग्निनाक्षणात्॥१७॥
निस्तेजसोबभूवुर्हिनिःश्रीकामदपंडिताः ॥ देवैरपिगृहीतास्तेदैत्याश्चहरणेरणे ॥१८॥ रुदंतोनिस्तनंतश्चनिश्चेष्टाब्रह्मकंटकाः ॥ ऋष्टिभिः
करणैःशूलैस्त्रिशूलैःपरिघैर्घनैः ॥ १९ ॥ एवंतेप्रलयंजग्मुस्तत्प्रभावान्मुनेस्तदा ॥ असुरादेवशस्त्रौघैर्जिताइन्द्रेणघातिताः ॥ २० ॥ देवाअ

पिस्वराष्ट्रेषुतस्थुःसर्वेयथापुरा ॥ सुरैरपिमुनेस्तस्यदेवर्षेर्महिमाऽभवत् ॥ २१ ॥ ततःससर्वलोकानांभवायसततोत्थितः ॥ कर्म
णामनसावाचाशुभान्येवसमाचरत् ॥ २२ ॥ काष्ठकुड्यशिलाभूतऊर्ध्वबाहुर्महातपाः ॥ ब्रह्मोत्तरंनामतपस्तेपेसुनियतव्रतः ॥ २३ ॥
नेत्रेह्यनिमिषेकृत्वाभ्रुवोर्मध्येविलोकयन् ॥ त्रीणिवर्षसहस्राणिदिव्यानीतिहिनःश्रुतम् ॥ २४ ॥ तथोर्ध्वरेतसस्तस्यस्थितस्यानिमिषस्यहि ॥
योगाभ्यासप्रयत्नस्यमाहिष्मत्याःपतिःप्रभुः ॥ २५ ॥ एकाह्याहुतमभ्येत्यकार्तवीर्योर्जुनोनृप ॥ शुश्रूषाविनयंचक्रेदिवारात्रमतंद्रितः ॥ २६ ॥
गात्रसंवाहनंपूजांमनसाचिंतितंतथा ॥ संपूर्णेनियमेवृत्तेहृष्टतुष्ट्यासमन्वितः ॥ २७ ॥ तस्मैददौवरान्पुष्टांश्चतुरोभूरितेजसः ॥
पूर्वंबाहुसहस्रंतुसवव्रेप्रथमंवरम् ॥ २८ ॥ अधर्माधीयमानस्यसद्भिस्तस्मान्निवारणम् ॥ धर्मेणपृथिवींजित्वाधर्मेणवानुपालनम् ॥ २९ ॥
संग्रामान्सुबहूञ्जित्वाहत्वावीरान्सहस्रशः ॥ संग्रामेयुध्यमानस्यवधोमेस्याद्वरेःकरात् ॥ ३० ॥ तेनदुष्टेनलोकेऽस्मिन्दत्तंराज्यंमहीतले ॥
कार्तवीर्यस्यकौंतेययोगाभ्यासंसविस्तरम् ॥ ३१ ॥ चक्रवर्तिपदंचैवअष्टसिद्धिसमन्वितम् ॥ तेनापिपृथिवीकृत्स्नासप्तद्वीपासपर्वता ॥ ३२ ॥
ससमुद्राकरवतीधर्मेणविधिनाजिता ॥ तस्यबाहुसहस्रंतुप्रभावात्किलधीमतः ॥ ३३ ॥ यागाद्रथोध्वजश्चैवप्रादुर्भवतिमायया ॥
दशयज्ञसहस्राणितेषुद्वीपेषुसप्तसु ॥ ३४ ॥ निरर्गलानिवृत्तानिस्वयंतेतस्यपाण्डव ॥ सर्वेयज्ञामहाबाहोप्रसन्नाभूरिदक्षिणाः ॥ ३५ ॥
सर्वेकाञ्चनवेदिक्याःसर्वेयूपैश्चकाञ्चनैः ॥ सर्वदेवैर्महाभागैर्विमानस्थैरलंकृताः ॥ ३६ ॥ गंधर्वैरप्सरोभिश्चनित्यमेवोपशोभिताः ॥
तस्ययज्ञेजगुर्गाथांगंधर्वोनारदस्तथा ॥ ३७ ॥ चरितंराजसिंहस्यमहिमानंनिरीक्ष्यसे ॥ तन्नूनंकार्तवीर्यस्यगतिंयास्यसिपार्थिव ॥ ३८ ॥
यज्ञैर्दानैस्तपोभिर्वाविक्रमेणश्रुतेनच ॥ द्वीपेषुसप्तसुसर्वेखड्गचर्मशरासनी ॥ ३९ ॥ व्यचरच्छ्येनवद्योवैदूरादारादपश्यत ॥
अनष्टद्रव्यताचास्यनशोकोनचवैक्लमः ॥ ४० ॥ प्रभावेनमहीराजःप्रजाधर्मेणरक्ष्यच ॥ पञ्चाशीतिसहस्राणिवर्षाणांवैनराधिप ॥ ४१ ॥
समुद्रवसनायांसचक्रवर्तीबभूवह ॥ सएवपशुपालोभूत्क्षेत्रपालःसएवच ॥ ४२ ॥ सएववृष्ट्यांपर्जन्योयोगित्वादर्जुनोभवत् ॥
सर्वैबाहुसहस्रेणज्याघातकठिनत्वचा ॥ ४३ ॥ वातिराइमसहस्रेणक्षोभ्यमाणेमहोदधौ ॥ सहिनागमनुष्यैस्तुमाहिष्मत्यांमहाद्युतिः ॥ ४४ ॥

कर्कोटाहेःसुताञ्जित्वापुरितत्रन्यवेशयेत् ॥ सवैपत्नींसमुद्रस्यप्रावृट्कालेंबुजेक्षणाम् ॥ ४५ ॥ क्रीडतेचमदोन्मत्तःप्रतिस्रोतश्चकारह ॥ ललि
ताक्रीडतातेनफलनिष्पन्दमालिनीम् ॥ ४६ ॥ ऊर्मीभ्रुकुटिमत्येवशंकितास्येतिनर्मदा ॥ तस्यबाहुसहस्रेणक्षोभ्यमाणेमहोदधौ ॥ ४७ ॥
भवंत्यालीनानिश्चेष्टाःपातालस्थामहासुराः ॥ तूष्णींकृतामहाभागलीनहीनमहामतिः ॥ ४८ ॥ चकाराडोलयत्तादोःसहस्रेणससागरम् ॥
क्रांतानिश्चलमूर्द्धानोबभूवुश्चमहोरगाः ॥ ४९ ॥ सायाह्नेकदलीखण्डान्निधातास्मिहताइव ॥ सर्वेविद्याधनुर्जाताःसुतिक्तंपञ्चाभिःशरैः ॥ ५० ॥
लङ्काधिपंमोहयित्वासबलंरावणंबलात् ॥ निर्जित्यवशमानीयमाहिष्मत्यांबबंधच ॥ ५१ ॥ ततोभ्येत्यपुलस्त्यस्तुअर्जुनंसंप्रसादयन् ॥
मुमोचरक्षःपौलस्त्यंपौलस्त्येनानुगामिना ॥ ५२ ॥ तस्यबाहुसहस्रस्यबभूवज्यातलस्वनः ॥ क्षुधितेनकदाचित्सप्रार्थितश्चित्रभानुना ॥ ५३ ॥
सप्तद्वीपांचित्रभानोःप्रादाद्भिक्षांमहीमिमाम् ॥ कुंडेशयस्ततोऽद्यापिदृश्यतेभगवान्हरिः ॥ ५४ ॥ निंबादित्यश्चप्रत्यक्षोजाग्रतस्तस्य
वेश्मनि ॥ बभूवदुहिताहेतोःशरदोऽद्यापितिष्ठति ॥ ५५ ॥ सएवंगुणसंयुक्तोराजाभूदर्जुनोभुवि ॥ अनघस्यप्रसादेनयोगाचार्यस्यपांडव ॥ ५६ ॥
तेनेयंवरलब्धेनकार्तवीर्येणयोगिना ॥ प्रवर्तितामर्त्यलोकेप्रसिद्धाह्यनघाष्टमी ॥ ५७ ॥ अघंपापंस्मृतंलोकेतच्चापित्रिविधंभवेत् ॥
यस्मादघंनाशयतितेनासावनघास्मृता ॥ ५८ ॥ तस्याष्टगुणमैश्वर्यंविनोदार्थंविभाव्यते ॥ अणिमामहिमाप्राप्तिप्राकाम्येमहिमा
तथा ॥ ५९ ॥ ईशित्वंतचवशित्वंचसर्वकामावसायिता ॥ इत्यष्टौयोगसिद्धस्यसिद्धयोमोक्षलक्षणाः ॥ ६० ॥ समुत्पन्नादत्तक
स्यलोकेप्रत्ययकारकाः ॥ यात्रासमाप्तौसंगृह्ययदघानितथैववा ॥ ६१ ॥ जगत्समस्तमनघंकुर्यादस्मादतोनघा ॥ मदंशोमद्गतप्राणोलो
केस्मिन्नृतकोद्विजः ॥ ६२ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कीदृशंपुण्डरीकाक्षसवैराजाजिनाव्रतम् ॥ ६३ ॥ चक्रेवात्रिषुलोकेषुकैर्मंत्रैःसमयैश्चकैः ॥
कस्मिन्कालेतिथौकस्यामेतन्मेवदकेशव ॥ ६४ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ कृष्णाष्टम्यांमार्गशीर्षेदांपत्यंदर्भनिर्मितम् ॥ अनघंचानघांचैवबहु
पुत्रैःसमन्विताम् ॥ ६५ ॥ पुराकृतीकृतंशांतंभूमिभागेस्थितंशुभम् ॥ स्नात्वैवमर्चयेत्पुष्पैःसुसुगन्धैर्युधिष्ठिर ॥ ६६ ॥ ऋग्वेदोक्तऋचावि

---

१ वृत्तकः–इ० पा० ।

प्राविष्णुंध्यात्वाममांशजम्॥ अनघंवासुदेवेनानघालक्ष्मींव्रजांतनुम् ॥ ६७ ॥ प्रद्युम्नादिपुत्रवर्गंहरिवंशेयथोदितम् ॥ ६८ ॥ "ॐअतोदेवा अवंतुनोयतोविष्णुर्विचक्रमे ॥ पृथिव्याःसप्तधामभिः ॥ इदंविष्णुर्विचक्रमेत्रेधानिदधेपदम् ॥ समूळ्हमस्यपांसुरे ॥ त्रीणिपदाविचक्रमे विष्णुर्गोपाअदाभ्यः ॥ अतोधर्माणिधारयन् ॥ विष्णोःकर्माणिपश्यतयतोव्रतानिपस्पशे ॥ इंद्रस्ययुज्यःसखा ॥ तद्विष्णोःपरमंपदंसदाप श्यंतिसूरयः ॥ दिवीवचक्षुराततम् ॥ तद्विप्रासोविपन्यवोजागृवांसःसमिंधते ॥ विष्णोर्यत्परमंपदम्"॥ लोकोद्भवैःफलैःकन्दैःशृंगारैर्बदरैः शुभैः ॥ वित्तैश्चधान्यैःपुष्पैश्चगंधधूपैःसदीपकैः ॥ ६९ ॥ यःपूजयेद्भक्तियुक्तःसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ततोद्विजान्भोजयेच्चसुहृत्संबंधिबांध वान् ॥ ७० ॥ व्रतावसानेगृह्णीयात्कश्चिदेकोनरोव्रतम् ॥ तेषांमध्येदृढाश्चकुरनघव्रतपारगाः ॥ ७१ ॥ इदंजीवनघातीचेत्सत्यंतुसमयोषि तम् ॥ वर्षमेकंततःस्वेच्छाइदंतवानघव्रतम् ॥ ७२ ॥ तत्रोपेक्षणकंकार्यंनटनर्तकगायकैः ॥ प्रभातेतुनवम्यांतंतोयमध्येविसर्जयेत् ॥ ७३॥ एवंसकुरुतेयात्रांवर्षेवर्षेचहर्षितः ॥ भक्तियुक्तःश्रद्धयाचसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ ७४ ॥ कुटुंबंवर्द्धतेतेषांयेषांविष्णुःप्रसीदति ॥ आरोग्यंसप्त जन्मानिततोयांतिपरांगतिम् ॥ ७५ ॥ एतामघौघशमनामनघाष्टमींचकौंतेयसंप्रतिमयाकथितांहिताय ॥ कुर्वंत्यनन्यमन सःस्वयशोभिवृद्ध्यैऋद्धिंप्रयांतिकृतवीर्यसुतानुरूपम् ॥ ७६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे अनघाष्टमीव्रतंनामाष्टपंचाशत्तमोऽध्यायः ॥ ५८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अथान्यत्संप्रवक्ष्यामिव्रतंश्रेयस्करंपरम् ॥ शिवलोकप्रदंपुण्यंविधिवन्मेनिबोधत ॥ १ ॥ वारेसोमेसिताष्टम्यांपक्षेसोमंसमर्चयेत् ॥ विधिनाचन्द्रचूडालंप्राप्यमेतत्सचन्द्रकम् ॥ ॥ २ ॥ दक्षिणार्धेहरिंध्यात्वामध्येतुपरितःप्रभुम् ॥ पञ्चामृतादिनादेवंस्थापयित्वायतव्रती ॥ ३ ॥ चंदनेनेन्दुयुक्तेनदक्षिणार्धे विलेपयेत् ॥ हरभागंनीलरक्तंशिवस्योपरिमौक्तिकम् ॥ ४ ॥ पश्चात्पुष्पैःसमभ्यर्च्यासितैरक्तैरनुत्तमैः ॥ नीराजनंपुनःकुर्यात्पंच विंशतिदीपकैः ॥ ५ ॥ अघसिद्धैःशुभैर्भक्ष्यैर्नैवेद्यंविनिवेदयेत् ॥ एवंकृतोपवासस्तुप्रभातेपूर्ववच्छिवम् ॥ ६ ॥ संपूज्याज्यतिलै ॥५९॥

१ अघसिद्ध्यै-इ० पा०।

मिश्रंजुहुयाज्जातवेदसि ॥ व्रतिनोब्राह्मणान्पश्चाद्भोजयित्वाविधानतः ॥ ७ ॥ मिथुनानितुसंभोज्ययथाशक्त्यानुपूजयेत् ॥ आवर्त्य
पितरावर्च्यविधिनातेनसुव्रत ॥ ८ ॥ संवत्सरांतेकर्तव्यंयत्तत्सर्वंनिबोधत ॥ प्रागुक्तविधिनापूज्यासितपीतयुगद्वयम् ॥ ९ ॥
दद्याद्वितानकंचैवपताकांघटकींतथा ॥ धूपगंधारसीचापिदीपवृक्षंसुशोभनम् ॥ १० ॥ एवमादीनियोज्यानिपूर्ववद्भोज्यमाचरेत् ॥
चतुरस्रंत्रिकोणंचमण्डलंकारयेत्ततः ॥ ११ ॥ त्रिकोणेपार्वतींध्यायेच्चतुरस्रेमहेश्वरम् ॥ संकल्प्याद्विजदांपत्यंवासोभिर्भूषणैस्तथा ॥१२॥
पूजयित्वायथाशक्त्याकुर्यान्नीराजनंशुभैः ॥ दीपकैःपञ्चविंशद्भिर्भोजयित्वाविसर्जयेत् ॥ १३ ॥ अब्दपञ्चकमेकंवाएवंयःकुरुतेनरः ॥
उभाभ्यांलोकमासाद्यपदंयास्यत्यनामयम् ॥ १४ ॥ आदेहपतनाद्यस्तुनित्यमेतत्समाचरेत् ॥ इहैवसहरिःसाक्षान्नतरूपंविभाव्यते ॥१५ ॥
नस्पृशंत्यापदस्तस्यनदुःखीभवतेकचित् ॥ ज्वरग्रहादिभिर्नैवपीड्यतेऽसौकदाचन ॥१६॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अथवातनेमागर्णैतामवे
हिसिताष्टमीम्॥संप्राप्यादित्ययोगेनप्राग्विधानेनचाभ्यसेत्॥१७॥किंतुदक्षिणतंत्रस्थंभास्करंवार्चयेद्बुधः ॥ पद्मरागेणदिव्येनसुवर्णेनचपार्व
तीम् ॥१८॥ कुंकुमेनसमालभ्यचन्दनेनाशिवंतथा ॥ अभावेसर्वरत्नानांहेमसर्वत्रयोजयेत् ॥ १९ ॥ रुद्रबीजंपरंपूतंप्रियंरुद्रस्यसर्वदा ॥
रक्तमाल्यांबरधरंनैवेद्यंघृतपाचितम् ॥ २० ॥ शेषःपूर्वविधानेनकर्तव्योविधिविस्तरः ॥ तिथौपूर्णेचकुर्वीतगव्येनानघपारणम् ॥ २१ ॥
एतत्प्राक्चविधायाब्दंपश्चाब्दानेवमेवच ॥ कृत्वासूर्यादिलोकेषुभुक्त्वाभोगान्व्रजेत्परम् ॥ २२ ॥ पतङ्गवत्प्रतापीस्याददीनश्चजन
प्रियः ॥ अस्मिन्रोगोनबाध्येतधनवान्पुत्रवान्भवेत् ॥ २३ ॥ यद्यष्टमीभवतिसोमयुताकदाचिदर्केणवाकुरुकुलोद्वहतामुपोष्य ॥ पूज्यो
मयासहहरंहरिणांकचिह्नंभक्त्यायुषांपदमुपैतिपरंमुरारेः ॥ २४ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेसोमा
ष्टमीव्रतवर्णनंनामैकोनषष्टितमोऽध्यायः ॥ ५९ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ समुत्पन्नेषुरत्नेषुक्षीरोदमथनेपुरा ॥
दैत्यानांमोहनार्थाययोषिद्भूतेजनार्दने ॥ १ ॥ बिल्ववृक्षेक्षणंश्रांताविश्रांताकमलालया ॥ यामेनामितिवान्योन्यंयुयुधुर्देवदानवाः ॥ २ ॥

१ किंतुलक्षणनेत्रस्थम्–इ०पा० ।

जिताःसर्वेपुरापार्थयुद्धेकृष्णेनचक्रिणा॥ पातालंगमितादैत्याःसश्रीकःस्वयमाययौ ॥ ३ ॥ श्रीसमावासितायस्माच्छ्रीवृक्षस्तुततःस्मृतः ॥
तस्माद्भाद्रपदस्यैवशुक्लपक्षेकुरूत्तम ॥ ४ ॥ नवम्यामर्चयेद्भक्त्याईषत्सूर्योदयेनगम् ॥ श्रीवृक्षंविविधैःपुष्पैरनाग्निपाचितैःफलैः ॥ ५ ॥
तिलपिष्टान्नगोधूमैर्धूपगन्धस्रगंबरैः ॥ ईषद्भानुकराताम्रताम्रीकृतनभस्तले ॥ ६ ॥ मंत्रेणानेनराजेन्द्रकृत्वाब्राह्मणभोजनम् ॥ त
तोभुञ्जीतमौनेनतैलक्षारविवर्जितः ॥ ७ ॥ अनग्निपाकंभूपात्रेदधिपुष्पफलैःशुभम् ॥ एवंयःकुरुतेपार्थश्रीवृक्षस्यार्चनंनरः ॥ ८ ॥
नारीवादुःखशोकाभ्यांमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ सप्तजन्मांतरंयावत्सुखसौभाग्यसंयुता ॥ ९ ॥ श्रीमतीफलिनीधन्यामर्त्यलोकेमहीयते ॥ १० ॥
श्रीवृक्षमक्षतफलंवसितंनवम्यांनैवेद्यपुष्पफलवस्त्रविचित्रधान्यैः ॥ पूज्यःप्रभातसमयेपुरुषोत्तमेष्टांसंप्राप्नुवंतिपुरुषाःपुरुषेन्द्रवन्द्यम् ॥ ११ ॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेश्रीवृक्षनवमीव्रतवर्णनंनामषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६० ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्री
कृष्णउवाच ॥ ॥ महिषासुरेविनिहतेभगवत्यामहासुरैः ॥ पूर्ववैरमनुस्मृत्यसंग्रामाबहवःकृताः ॥ १ ॥ नानारूपधरादेवीअवतीर्य
पुनःपुनः ॥ धर्मसंस्थापनार्थायनिजघ्नेदैत्यसत्तमान् ॥ २ ॥ अथरक्तासुरोनाममहिषस्यसुतोमहान् ॥ आसीत्तेनतपस्तप्तंवर्षाणांनियुतानि
षट् ॥ ३ ॥ तस्मैददौचतुर्वक्रोराज्यंत्रैलोक्यमण्डले ॥ तेनलब्धंवरेणाथमेलयित्वादनोःसुतान् ॥ ४ ॥ प्रारब्धंसहशक्रेणयुद्धंगत्वाऽमराव
तीम् ॥ तंदृष्ट्वादानवबलंसन्नद्धात्युद्धतध्वजाः ॥ ५ ॥ युयुधेदानवैःसार्द्धंसुरैःशक्रपुरस्सरैः ॥ तत्रप्रावर्ततनदीशोणितौघतरंगिणी ॥ ६ ॥
परमस्यगदाग्राहवसुनंदककच्छपाः ॥ वहंतिपितृलोकायसुरासुरभयानकाः ॥ ७ ॥ अथरक्तासुरोरोषाद्युयुधेविबुधैःसह ॥ तेहन्यमाना
विबुधारक्ताक्षेणमहारणे ॥ ८ ॥ भ्रष्टाःस्वर्गंपरित्यज्यत्यक्तप्रहरणाद्रुतम् ॥ करच्छत्रांपुरींप्राप्तायत्रास्तेभववल्लभा ॥ ९ ॥ दुर्गाचामुण्डया
सार्धंनवदुर्गासमन्विता ॥ आद्यातावन्महालक्ष्मीर्नंदाक्षेमकरीतथा ॥ १० ॥ शिवदूतीमहारुण्डाभ्रामरीचन्द्रमङ्गला ॥ रेवतीहरसिद्धिस्तु
नवैताःपरिकीर्तिताः ॥ ११ ॥ एतासांतेस्तुतिंचक्रुस्त्रिदशाःप्रणताननाः ॥ १२ ॥ अमरपतिमुकुटचुंबितचरणांबुजसकलभुवनसुखजननी ॥ जय
तिजगदीशवंदितासकलामलनिष्कलादुर्गा ॥ १३ ॥ विकृतनखदशनभूषणरुधिरवशाच्छुरितक्षतखड्गहस्ता ॥ जयतिनरमुंडमुंडितपिशित

सुराहारकृच्चंडी ॥ १४ ॥ प्रच्छादिताशिखिगणोद्धलविकटजटाबद्धचन्द्रमणिशोभा ॥ जयतिदिगंबरभूषासिद्धवटेशामहालक्ष्मीः ॥ १५ ॥
करकमलजनितशोभापद्मासनबद्धपद्मवदनाच ॥ जयतिकमंडलुहस्तानंदादेवीनतार्तिहरा ॥ १६ ॥ दिग्वसनाविकृतमुखा
फेत्कारोद्दामपूरितदिशोघा ॥ जयतिविकारालदेहाक्षेमंकरीरौद्रभावस्था ॥ १७ ॥ क्रोशितब्रह्मांडोदरसुरवरमुखरहुंकृतनिनादा ॥
जयतिमदातिमिहस्ताशिवदूतीप्रथमाशिवशक्तिः ॥ १८ ॥ मुक्ताट्टहासभैरवदुःसहतरचाकितसकलदिक्चक्रा ॥ जयतिभुजगे
न्द्रबंधनशोभितकर्णामहातुंडा ॥ १९ ॥ पटुपटहमुरजमर्दलझल्लरिझङ्कारनर्तितावयवा ॥ जयतिमधुव्रतरूपादैत्यहरीभ्रामरी
देवी ॥ २० ॥ शांताप्रशांतवदनासिंहवराध्यानयोगतन्निष्ठा ॥ जयतिचतुर्भुजदेहाचन्द्रकलाचन्द्रमण्डलादेवी ॥ २१ ॥
पक्षपुटचंचुघातैःसंचूर्णितविविधशत्रुसंघाता ॥ जयतिशितशूलहस्ताबहुरूपारेवतीभद्रा ॥ २२ ॥ पर्यटतिजगतिहृष्टापितृवननिलयेषु
योगिनीसहिता ॥ जयतिहरसिद्धिनाम्नीहरसिद्धिर्वंदितासिद्धैः ॥ २३ ॥ इतिनवदुर्गासंस्तवमनुपममार्याभिरपरराट्कृत्वा ॥ इदमूचे
सहदेवैस्त्राह्यस्मान्सर्वभीतिभ्यः ॥ २४ ॥ पुनःपुनःप्रणम्योचुर्भवानींसिंहवाहिनीम् ॥ अस्माकंभयभीतानांशरण्येशरणंभव॥२५॥देवानांत
द्वचःश्रुत्वादत्वातेभ्योऽभयंततः ॥ सिंहारूढाविनिर्गत्यदुर्गाभिःसहितापुरा ॥ २६ ॥ युयुधेदानवैस्सार्धंमहासमरदुर्दिनम् ॥ कुमारी
विंशतिभुजाघनविद्युल्लतोपमा ॥ २७ ॥ तेऽपितत्रासुराःप्राप्ताःप्रचंडारुद्ररूपिणः ॥ सर्वेलब्धवराःशूराःसुतप्ततपसस्तथा ॥ २८ ॥ महा
ग्राहपराक्रांतादुष्टमायाविनष्टये ॥ अब्राह्मण्याद्धूम्रमिषानामतश्चनिजोद्यतात् ॥ २९ ॥ इंद्रमारीमसत्क्लेशःप्रलंबोनरकःसुतः ॥ कुष्ठःपुलो
माशरभःशंबरोदुंदुभिःखरः ॥ ३० ॥ इल्वलोनमुचिर्भौमोवातापिर्धेनुकःकलिः ॥ मायावृतोबलोबंधुर्मधुकैटभकालजित् ॥ ३१ ॥ रहः
पौंड्रादिदैत्येन्द्राःप्राधान्येनप्रकीर्तिताः ॥ धनगोभिर्जनाःसर्वेसन्नद्धाःस्वाग्रतोध्वजः ॥ ३२ ॥ रूपतोवर्णिताश्चैवध्वजास्तेषांपृथक्पृथक् ॥
प्रत्यहश्यंतराजेन्द्रज्वलिताइवपावकाः ॥ ३३ ॥ काञ्चनाःकाञ्चनापीडाःकाञ्चनस्रगलंकृताः ॥ पताकाविविधैर्बालैरुच्छ्रितालक्षणान्विताः
॥ ३४ ॥ नील्यःपीताःसितारक्ताःकृष्णास्ताःपञ्चवर्णकाः ॥ तत्रपट्टपटीसौत्राःकृतबुद्बुदकर्बुराः ॥ ३५ ॥ पताकाकान्तिरनलानर्तक्यइव

शोभनाः ॥ ततोहलहलारावंचक्रुस्तेदानवोत्तमाः ॥ ३६ ॥ प्रास्फालयंतिपणवभेरीझर्झरगोमुखान् ॥ न्यवादयंत्यानकान्येशंखाडंबराडिंडि
मान् ॥ ३७ ॥ एवंतेसमयुध्यंतभवानींदैत्यदानवाः ॥ समाजघ्नुःशरैःशूलैःपरिघैःशक्तितोमरैः ॥३८॥ कर्णकैरिषणैःकुंतैःशतघ्नीकूटमुद्गरैः॥
आहत्यमानरोषेणजज्वालसमरेऽधिकम् ॥ ३९ ॥ सिंहारूढाद्रुतंदेवीरणमध्येप्रधाविता ॥ आच्छिद्याच्छत्रचिह्नानिध्वजानानाविधास्तथा
॥ ४० ॥ बलात्कारेणदैत्यानामनाथसमरेरुषा ॥ चिह्नकानिददौतुष्टादेवेभ्यःशीघ्रचारिणी ॥ ४१ ॥ सुरैरपिगृहीतानिजयदेवीतिवादिभिः॥
अंबिकातुभृशंतुष्टातेषांचकेक्षणात्क्षयम् ॥ ४२ ॥ कालरात्रीदानवानांमारीवानिपपातसा ॥ जीविता निचजग्राहदैत्यानांदेवनंदिनी ॥४३॥
अथरक्तासुरंकंठेगृहीत्वापात्यभूतले ॥ देवीजग्राहतीक्ष्णेनात्रिशूलेनभृशंदिवि ॥४४॥ सभिन्नहृदयःपश्चाद्भ्रमौतत्रप्रपोथितः ॥ तथापिदेव्या
निहतःपपातचममारच ॥ ४५ ॥ देवास्तानसुराञ्जित्वागत्वाशत्रुपुरंजितम् ॥ ददृशुस्तेरणप्रांतेलंबमानान्महाध्वजान् ॥ ४६ ॥ यात्रांच
क्रुःसंप्रहृष्टानवम्यांध्वजचिह्निताम् ॥ अतोद्यापीहभूपालैर्जयलब्धीच्छयादृतैः ॥ ४७ ॥ उपोष्यते नरैर्भक्तैर्नारीभिश्चैवपांडव ॥ ४८ ॥
॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कीदृग्विधानंतस्यास्तुनवम्याब्रूहिमेप्रभो ॥ सरहस्यंसमंत्रंचतुष्यतेयेनचंडिका ॥ ४९ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
पौषस्यशुक्लपक्षेयानवमीसंपरिश्रुता ॥ तस्यांस्नात्वाशुभैःपुष्पैरर्चनीयाहरेःस्वसा ॥ ५० ॥ कुमारीसुभगादेवीसिंहस्यन्दनगामिनी ॥
ध्वजान्नानाविधान्कृत्वापुरस्तस्याश्चपूजयेत् ॥ ५१ ॥ मालतीकुसुमैर्दीपैर्गन्धधूपविलेपनैः ॥ बलिभिःपशुभिर्मेध्यैःसुरामांसासृगंवरैः ॥
॥ ५२ ॥ दधिचन्दनचूर्णैश्चभग्नैश्चानग्निपाचितैः ॥ मंत्रेणानेनकौंतेयब्राह्मणोप्यथवानतु ॥५३॥ भद्रांभगवतींकृष्णांविश्वस्यजगतोहितम् ॥
संवेशिनींसंयमनींग्रहनक्षत्रमालिनीम् ॥ ५४ ॥ प्रपन्नोहंशिवांरात्रींभद्रेपारमशीमहि ॥ सर्वभूतपिशाचेभ्यःसर्वसत्वसरीसृपैः ॥५५॥देवेभ्यो
मानुषेभ्यश्चोभयेभ्योरक्षमांसदा ॥ ततश्चारोपयेद्राजादेवीनांभवनेतथा ॥५६॥ भोजयेच्चकुमारींचप्रणिपत्यक्षमापयेत्॥उपवासेनकुर्वीतएक
भक्तेनवापुनः ॥५७॥ भक्त्याभूपालयंचास्यभक्तिस्तस्यगरीयसी॥ एवंयेपूजयिष्यंति ध्वजैर्भगवतींनराः ॥५८॥ तेषांदुर्गांदुर्गमार्गेचोरव्या
लाग्निसंकटे ॥ रणेराजकुलेगेहेयुद्धमध्येजलेस्थिते॥५९॥रक्षांकरोतिसततंभवानीसर्वमंगला ॥ अस्यांबभूवविजयंनवम्यांपांडुनन्दन॥६०॥

भगवत्यास्तुतेनैषानवमीसततंप्रिया ॥ धन्यापुण्यापापहरासर्वोपद्रवनाशनी ॥ ६१ ॥ अनुष्ठेयाप्रयत्नेनसर्वान्कामानभीप्सुभिः ॥ ६२ ॥
देव्यर्चनाहितमतिर्मनुजोनवम्यांहेमस्रजंध्वजवरंसहिरोपयेद्यः ॥ भोगानवाप्यमनसोभिमतान्प्रकामंदेहंविहायसमुपैतिसवीरलोकम् ॥६३॥
इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेध्वजनवमीव्रतवर्णनंनामैकषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्ण
उवाच ॥ उल्काख्यांनवमींराजन्कथयामिनिबोधताम् ॥ याकाश्यपेनकथितातारकस्यार्तिनाशिनी ॥ १ ॥ अश्वयुक्छुक्लपक्षेयानवमीलो
कविश्रुता ॥ नद्यांस्नात्वासमभ्यर्च्यपितृदेवींयथाविधि ॥ २ ॥ पश्चात्संपूजयेद्देवींचामुण्डांभैरवप्रियाम् ॥ पुष्पैर्धूपैस्सनैवेद्यैर्मांसमत्स्यसुरा
सवैः ॥ ३ ॥ पूजयित्वास्तवंकुर्यान्मन्त्रेणानेनमानवः ॥ समारोप्याञ्जलिंमूर्ध्निजानुभ्यामवनींगतः ॥ ४ ॥ महिषघ्निमहामायेचामुण्डेमुण्ड
मालिनि ॥ द्रव्यमारोग्यविजयौदेहिदेविनमोऽस्तुते ॥ ५ ॥ कुमारीर्भोजयेत्पश्चान्नवनीलसुकंचुकैः[1] ॥ परिधानैर्भूषणैश्चभूषयित्वाक्षमापयेत्
॥ ६ ॥ सप्तपञ्चाप्यथैकांवाचित्तवृत्तानुरूपतः ॥ श्रद्धयातुष्यतेदेवीइतिवीरानुशासनम् ॥ ७ ॥ अभ्युक्ष्यमण्डलंकृत्वागोमयेनशुचिस्मि
तः ॥ दत्वासनेचोपवसेत्पात्रंचपुरतोन्यसेत् ॥ ८ ॥ ततःसुसिद्धमन्नंयत्तत्सर्वंपरिवेषयेत् ॥ सघृतंपायसंचापिस्थापयेत्पात्रसन्निधौ ॥ ९ ॥
तृणानिषष्टिमादायचादायधमनींतथा ॥ प्रज्वालयेत्ततोभोज्यंयावज्ज्वलतिपावकः ॥ १० ॥ प्रशांतेभोजनंत्यक्त्वासमाचम्यप्रसन्नधीः ॥
चामुंडांहृदयेध्यात्वागृहकृत्यपरोभवेत् ॥११॥ अनेनविधिनासर्वंमासिमासिसमाचरेत् ॥ ततःसंवत्सरस्यांतेभोजयित्वाकुमारिकाः ॥१२॥
वस्त्रैराभरणैःपूज्यप्रणिपत्यक्षमापयेत् ॥ सुवर्णंशक्तितोदद्याद्गांचविप्रायशोभनाम् ॥ १३ ॥ यएवंकुरुतेपार्थपुरुषोनवमीव्रतम् ॥ नत
स्यशत्रवोनार्तिःसराजानष्टतस्करः ॥ १४ ॥ भूताःप्रेताःपिशाचाश्चजनयंतिभयंगृहे ॥ समुद्यतेषुशस्त्रेषुहंतातस्यनविद्यते ॥ १५ ॥
रक्षतेतंसदोद्युक्तासर्वास्वापत्सुचंडिका ॥ नरोवायदिवानारीव्रतमेतत्समाचरेत् ॥ १६ ॥ उल्कावत्ससपत्नानांज्वलन्नास्तेसदाहृदि ॥१७॥

---

१ नवनीलकुसुंबकैः—इ०पा० ।

तांशुष्ककोहरमुखींप्रकटोरुदंष्ट्रांकापालिनींसमवलंबितमुण्डमालाम्॥उक्तव्रतेषुपुरुषोनवमीषुचण्डींसंपूज्यकस्यहृदयेनचशंकरोति॥१८॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेउल्कानवमीव्रतवर्णनंनामद्विषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृ
ष्णउवाच ॥ पूर्वंकृतयुगस्यादौभृगोर्भार्यामहासती ॥ दिव्यारामाश्रमेरम्यागृहकार्यैकतत्परा ॥१॥ बभूवसाभृगोर्नित्यंहृदयेप्सितकारिणी॥
तस्यांमुनिर्महातेजाअग्निहोत्रंनिधायच ॥२॥ विष्णोस्त्रासाद्दानवानांकुलत्राणसमाकुलम् ॥ मुक्त्वायुद्धस्थितंपार्श्वेसमर्प्यमुनिपुङ्गवः ॥३॥
दत्वानिक्षेपकंसर्वंदिव्ययासुमहातपाः ॥ जगामहिमवत्पार्श्वेहरंतोषयितुंहरः ॥ ४ ॥ संजीवनींकृतोनित्यंकर्णेधूममधोमुखः ॥
पपौदानवराजस्यविजयायपुरोहितः ॥ ५ ॥ आजगामगतेतस्मिन्गरुडेनाश्रितोहरिः ॥ अभ्येत्यजल्पनंचक्रेचक्रेणोत्कृत्तकंधरम् ॥ ६ ॥
गलद्रुधिरसंपन्नंलोहिताणर्वसंनिभम् ॥ दृष्ट्वासुरबलंसर्वंनिहतंविष्णुनातदा ॥ ७ ॥ दिव्यासंशप्तुकामाभूद्विष्णुंसास्त्राविलक्षणा ॥
यावन्नोच्चरतेवाचंचक्रेणकृत्तकंधरम् ॥ ८ ॥ तावन्निपातयामासशिरस्तस्याःसकुण्डलम् ॥ प्राप्यसंजीवनींविद्यांयावदायात्यसौमुनिः ॥९॥
तावत्सदैत्यान्नापश्यत्पश्यातिस्मानिपातितम्॥रोषाच्छशापचहरिंभ्रुकुटीकुटिलाननः ॥१०॥ अवश्यभावभावित्वाद्विश्वस्यहितकारणात्॥
यस्मात्त्वयाहतादैत्याब्रह्मणामत्परिग्रहाः ॥ ११ ॥ तस्मात्त्वंमानुषेलोकेदशवारान्गमिष्यसि ॥ अतोऽर्थंमानुषेलोकेरक्षार्थंचमहीक्षिताम् ॥
॥ १२ ॥ अवतारंचकाराहंभूयोभूयःपृथग्विधम् ॥ पूर्वोक्तैःकारणैःपार्थअवतीर्णंमहीतले ॥ १३ ॥ मांनरायेऽर्चयिष्यंतितेषांवासास्त्रिविष्टपे॥
॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ व्रतंदशावताराख्यंकृष्णब्रूहिसविस्तरम् ॥ १४ ॥ समंत्रंसरहस्यंचसर्वपापप्रणाशनम् ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
प्रोष्ठपदेसितेपक्षेदशम्यांनियतःशुचिः ॥ १५ ॥ स्नात्वाजलाशयेस्वच्छेपितृदेवादितर्पणम् ॥ कृत्वाकुरुकुलश्रेष्ठगृहमागत्यमानवः ॥१६॥
गृह्णीयाद्धान्यचूर्णस्यद्विहस्तप्रसृतीत्रयम् ॥ क्रमेणपावयेत्तांतुपुंसञ्ज्ञंघृतसंसृतम् ॥ १७ ॥ वर्षेवर्षेदिनेतस्मिन्यावद्वर्षाणिवैदश ॥ प्रथमे
पूरिकान्वर्षेद्वितीयेघृतपूरकान् ॥ १८ ॥ तृतीयेशुक्लकांसारंचतुर्थेमोदकाञ्छुभान् ॥ सोहालकान्पञ्चमेऽब्देषष्ठेऽब्देखण्डवेष्टकान् ॥ १९ ॥

१ ह्यर्घम्–इ० पा० ।

सप्तमेऽब्देकोकरसानपूपांश्वतथाष्टमे ॥ नवमेकर्णवेष्टांस्तुदशमेखंडकाञ्छुभान् ॥ २० ॥ दशधेनोर्देशहरेदशविप्रायदापयेत् ॥
क्रमेणभक्षयित्वाचयथोक्तंभरतर्षभ ॥ २१ ॥ अर्द्धार्द्धेपिष्टयेदेवमर्द्धार्द्धंवाद्विजातये ॥ स्वतएवाधमश्नीयाद्दत्वारम्येजलाशये ॥२२ ॥
दशावतारानभ्यर्च्यपुष्पधूपविलेपनैः ॥ मंत्रेणानेनमेधावीहरिमभ्युक्ष्यवारिणा ॥ २३ ॥ मत्स्यंकूर्मंवराहंचनरसिंहंत्रिविक्रमम् ॥
श्रीरामंरामकृष्णंचबुद्धंचैवसकल्किनम् ॥ २४ ॥ गतोऽस्मिशरणंदेवंहरिंनारायणंप्रभुम् ॥ प्रणतोऽस्मिजगन्नाथंसमेविष्णुःप्रसीदतु ॥२५॥
छिनत्तुवैष्णवींमायांभक्त्याजातोजनार्दनः ॥ श्वेतद्वीपंनयत्वस्मात्समात्मनिनिवेदयेत् ॥ २६ ॥ एवंयःकुरुतेपार्थविधिनानेनसुव्रत ॥
दशावतारनामाख्यंतस्यपुण्यफलंशृणु ॥ २७ ॥ श्रूयतेयास्त्विमालोच्यपुरुषाणांदशादश ॥ तांश्छिनत्तिनसंदेहशक्रप्रहरणैर्हरिः ॥ २८॥
संसारसागरेघोरेमज्जंतंतत्रमांहरिः ॥ श्वेतद्वीपंनयत्याशुव्रतेनानेनतोषितः ॥ २९ ॥ किंतस्यनभवेल्लोकेयस्यतुष्टोजनार्दनः ॥
सोऽहंजनार्दनोराजन्कालरूपीधरासुतः ॥३०॥ मर्त्यलोकेस्वयंपार्थभूभारोत्तारकारणम् ॥ यास्त्रीव्रतमिदंपार्थचरिष्यातिमयोदितम् ॥३१॥
सालक्ष्म्याऽचलयायुक्ताभर्तृपुत्रसमन्विता ॥ मर्त्यलोकेचिरंस्थित्वाविष्णुलोकेमहीयते ॥ ३२ ॥ विष्णुलोकाद्रुद्रलोकंततोयातिपरंपदम्॥
येपूजयंतिपुरुषाःपुरुषोत्तमस्यमत्स्यादिकांस्तुदशमीषुदशावतारान् ॥ मर्त्यादशस्वपिदशासुसुखंविहृत्यतेयांतियानमधिरुह्यसुरेशलो
कान् ॥३३॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेदशावतारचरित्रव्रतंनामत्रिषष्टितमोऽध्यायः॥६३॥छ॥श्रीकृष्ण
उवाच ॥ पार्थपार्थिववृन्दानांमुखपङ्कजसद्रवे ॥ शृणुष्वावहितोवच्मितवाशादशमीव्रतम् ॥ १ ॥ नलनामाभवत्पूर्वंनिषधेषुमहीपते ॥
सभ्रात्रानिहितोराज्येनिष्करेणेतिनःश्रुतम् ॥ २ ॥ अक्षैर्द्यूतेनराजेन्द्रनिर्ययौभार्ययासह ॥ वनंप्रतिभयंशून्यंझिल्लीकगणनादितम् ॥ ३ ॥
सगत्वाप्रत्यहोरात्रंजलमात्रेणवर्तयन् ॥ ददर्शवनमध्यस्थाञ्छकुनीन्कांचनच्छवीन् ॥ ४॥ ग्रहीतुमिच्छंस्तान्राजन्समाच्छाद्यस्ववाससा ॥
समापेतुःखगास्तूर्णंगृहीत्वावसनंशुभम् ॥ ५ ॥ आससादसभांकांचिद्धृतवासाःसुदुःखितः ॥ दमयंतींसभांप्राप्यनिद्रयापहृतांसदा॥ ६ ॥
दुःखादुत्सृज्यगतवान्भाग्यतःप्राग्धनेश्वरम् ॥ गतेतुनैषधेभैमीप्रबुद्धेवांचितानना ॥ ७ ॥ अपश्यंतीनलंवीरंवीरभीमसुतावने ॥ इतश्चे

तश्वबभ्रामहाहेतिरुदतेमुहुः ॥ ८ ॥ दुःखशोकसमाक्रांतानलदर्शनलालसा ॥ आससाददिनैःकैश्चित्साचैद्यपुरमंजसा ॥ ९ ॥ उन्म
त्तवत्परिवृताशिशुभिःकौतुकाकुलैः ॥ सादृष्टाचेदिराजस्यजनन्याजनवेष्टिता ॥ १० ॥ चंद्रलेखेवपतिताभूमौभासितादिङ्मुखा ॥
आरोप्यसास्वभवनंपृष्टाकात्वंवरानने ॥ ११ ॥ उवाचभैमीसव्रीडंसैरंध्रींमांनिबोधत ॥ नधावयेयंचरणौनोच्छिष्टंभक्षयाम्यहम् ॥ १२ ॥
यदिप्रार्थयतेकश्चिद्दंड्यस्तेसांप्रतंभवेत् ॥ प्रतिज्ञयानयादेवितिष्ठेयंतववेश्मनि ॥ १३ ॥ एवमस्त्वनवद्यांगिराजमाताप्युवाचताम् ॥
एवंविधातद्भवनेकंचित्कालमनिंदिता ॥ १४ ॥ उवासवसनार्द्धेनप्रवृत्तांतेकिलद्विजः ॥ आनयामासमुदितोदमयंतींगृहंपितुः ॥ १५ ॥
मात्रापित्रासमायुक्तासुतैर्भ्रातृभिरेवच ॥ दमयंतीतथाप्यास्तेदुःखंनैषधवर्जिता ॥ १६ ॥ प्रोवाचाविमनाहूयव्रतंदानमथापिवा ॥ कथ
यध्वंयथामेस्यादिष्टेनसहसंगमः ॥ १७ ॥ तत्रेतिहासकुशलोविप्रःप्रोवाचबुद्धिमान् ॥ भद्रेत्वमाशादशमींकुरुष्वेप्सितासिद्धिदाम् ॥ १८ ॥
चकारसर्वंतन्वंगीयत्पुराणविदातदा ॥ ख्यातमाख्यानविदुषादमनेनपुरोधसा ॥ १९ ॥ व्रतस्यास्यप्रभावेनदमयंत्यानरोत्तम ॥
संजातःसुखदोऽत्यर्थंभर्त्रासहसमागमः ॥ २० ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कथमाशादशम्येषागोविन्दक्रियतेकदा ॥ सर्वमेतत्समाच
क्ष्वमासपोह्यासियादव ॥ २१ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ राज्याशयाराजपुत्रःकृष्यर्थंतुकृषीवलः ॥ भार्यार्थंतुवणिक्पुत्रःपुत्रार्थंगुर्विणीतथा ॥
॥ २२ ॥ धर्मार्थकामसंसिद्ध्यैलोककन्यावरार्थिनी ॥ यष्टुकामोद्विजवरोरोगीरोगापनुत्तये ॥२३॥ चिरप्रवासितेकांतेकालेनधृतिपंडिता॥
एतेष्वन्येषुकर्तव्यमाशाव्रतमिदंसदा ॥ २४ ॥ यदायस्यभवेदार्तंकार्यंतेहितदाव्रतम् ॥ शुक्लपक्षेदशम्यांतुस्नात्वासंपूज्यदेवताः ॥ २५ ॥
नक्तंतदाशाःसंपूज्याःपुष्पालक्तकचन्दनैः ॥ गृहाङ्गणेलेखयित्वायवैःपिष्टातकेनवा ॥ २६ ॥ दत्त्वाघृताक्तंनैवेद्यंपुनःकार्यंनिवेदयेत् ॥
आशाश्चाशाःसदासंतुविघ्नंतांचमनोरथाः ॥ २७ ॥ भवतीनांप्रसादेनसदाकल्याणमस्त्विति ॥ एवंसंपूज्यभुञ्जीतदत्वाविप्रायदक्षिणाम् ॥
॥ २८ ॥ अनेनक्रमयोगेनमासिमासिसमाचरेत् ॥ यावन्मनोरथःपूर्णस्ततःपश्चात्समुद्यमात् ॥ २९ ॥ मासिपूर्णेचषण्मासेवर्षेवर्षद्वयेगते ॥
सौवर्णाःकारयेदाशारौप्यापिष्टातकेनवा ॥ ३० ॥ ज्ञातिबंधुजनैःसार्द्धंस्नातःसम्यगलंकृतः ॥ पूजयेन्मंत्रसंदर्भैरभिध्यात्वागृहांगणे ॥ ३१ ॥

तवसंनिहितःशक्रःसुरासुरनमस्कृतः ॥ पूर्वाचन्द्रेणसहिताऐन्द्रीदिग्देवतेनमः ॥ ३२ ॥ अग्नेःपरिग्रहादाग्नेयीत्वमाग्नेयीतिपठ्यसे ॥
तेजोमयीपराशक्तिराग्नेयिवरदाभव ॥ ३३ ॥ देवराजंसमासाद्यलोकःसंयमयत्यसौ ॥ तेनसंयमनीयासियाम्येकामप्रदाभव ॥ ३४ ॥
खड्गंसहातिविकृतानैर्ऋतिस्त्वमुपाभृता ॥ तेननैर्ऋतनाम्नीत्वंकृतवान्मघवासदा ॥ ३५ ॥ त्वय्यास्तेभवनाधारवरुणोयादसांपतिः ॥
इष्टकामार्थसिद्ध्यर्थंवारुणिप्रभवाभव ॥ अधिश्रितासियस्मात्त्वंवायुनाजगदायुना ॥३६ ॥ वायव्येत्वमतःशान्तिंनित्यंयच्छनमोनमः॥
कौबेरोवाशिसौम्याचप्रख्यातात्वमथोत्तरा ॥ ३७ ॥ ऐशानीजगदीशेनशंभुनात्वमलंकृता ॥ अतस्त्वंशिवसान्निध्यंदेविदेहिशिवे
नमः ॥ ३८ ॥ सर्पाष्टककुलेनत्वंसेवितासितथाप्यधः ॥ नागांगनाभिःसहिताहितानःसर्वदाभव ॥ ३९ ॥ सप्तलोकैःपरिगतासर्वदात्वं
शिवायतः ॥ सनकाद्यैःपरिवृताब्राह्मीजिह्वानयाकुरु ॥ ४० ॥ नक्षत्राणिचसर्वाणिग्रहास्ताराग्रहास्तथा ॥ नक्षत्रमातरोयेचभूतप्रेतावि
नायकाः ॥ ४१ ॥ सर्वेममेष्टसिद्ध्यर्थेभवंतुप्रणताःसदा ॥ एभिर्मंत्रैःसमभ्यर्च्यपुष्पधूपादिनाततः ॥ ४२ ॥ वासोभिरभिसंस्थाप्यफला
निविनिवेदयेत्॥तत्तूर्यध्वनिघोषेणगीतमङ्गलनिःस्वनैः ॥ ४३ ॥ नृत्यंतीभिर्वरस्त्रीभिस्तांरात्रिमतिवाहयेत्॥कुंकुमक्षोदतीव्रेणदानमानादि
भिःसुखम् ॥४४॥ प्रभातेवेदविदुषेसर्वंतत्प्रतिपादयेत् ॥ अनेनविधिनासर्वंक्षमाप्यप्रणिपत्यच ॥४५॥ भुञ्जीतमित्रसहितःसुहृद्बंधुजनैरपि॥
यएवंकुरुतेपार्थदशमीव्रतमादरात् ॥ ४६ ॥ ससर्वकाममाप्नोतिमनसाभीप्सितंनरः ॥ स्त्रीभिर्विशेषतःकार्यंव्रतमेतद्युधिष्ठिर ॥ ४७ ॥
लघुचित्तायतोनार्यःसदाकामपरायणाः ॥ धन्यंयशस्यमायुष्यंसर्वकामफलप्रदम् ॥ ४८ ॥ कथितंतेमहाराजमयाव्रतमनुत्तमम् ॥ ४९ ॥
येमानवामनुजपुङ्गवकामकामाःसंपूजयंतिदशमीषुसदादशाशाः ॥ तेषांविशेषनिहताहृदयेप्रकाममाशाःफलंत्यलमलंबहुनोदितेन ॥५०॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेआशादशमीव्रतंनामचतुष्षष्टितमोऽध्यायः ॥ ६४ ॥ छ ॥ युधिष्ठिरउ
वाच ॥ अहंत्वागस्करःपापःपृथिवीक्षयकारकः ॥ परिपृच्छामिगोविन्दत्वांनमस्कृत्यपादयोः ॥ १ ॥ गुह्याद्गुह्यतरंब्रूहिव्रतंकिंचिदनु
त्तमम् ॥ तरामियेनपापौघंभीष्मद्रोणवधार्णवम् ॥ २ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ आसीत्पुरोत्तरोनाम्नाविदर्भायांकुशध्वजः ॥ सांतःपुरसु

तोयश्चचक्रेराज्यमतंद्रितः ॥ ३ ॥ जघानतापसंसोऽथप्रमादान्मृगयांगतः ॥ मृगंमत्वामहारण्येब्राह्मणंदैवमोहितः ॥ ४ ॥ तेनकर्मविपा
केनदेहांतेनरकंगतः ॥ तत्रासौयातनाघोराअनुभूयातिपीडितः ॥ ५ ॥ तस्मादिहागतोमर्त्येरौद्रोविषधरोऽभवत् ॥ अदशत्सोऽपिराजे
न्द्रब्राह्मणंचरणेरुषा ॥ ६ ॥ लब्ध्वासहचपंचत्वंजगामद्विजसंयुतः ॥ विपन्नस्तुततःसिंहोद्वितीयेऽभूत्सुदारुणः ॥ ७ ॥ विदारितमुखोहिं
स्रोनानासत्त्वभयंकरः ॥ जघानासौपुनःश्रेष्ठंराजन्यंमृगयागतम् ॥ ८ ॥ ततोऽपिबहुभिःशस्त्रैराजलोकैर्निपातितः ॥ पुनर्व्याघ्रोबभूवासौ
तृतीयेऽपिभवांतरे ॥ ९ ॥ तीक्ष्णपादनखाघातव्यापादितमृगान्वयः ॥ तेनापिवैश्योनिधनंनीतःकिञ्चिद्वनांतरम् ॥ १० ॥ सनीतः
कृमिराशित्वंलोकैःखातनिपातनात् ॥ संजातस्तुमहान्वृक्षोनखराहतजंतुरुक् ॥ ११ ॥ जघानबालंचण्डालादसौमृत्युमवाप्नुयात् ॥ पञ्चमे
मकरोजातःसमुद्रेऽतिभयंकरः ॥ १२ ॥ स्त्रियंजघानतरुणींस्नातुकामामथागताम् ॥ प्रभातेशङ्करस्याग्रेशशाङ्कग्रहणेनिशि ॥ १३ ॥ तत्रापि
बडिशंदत्त्वाजनैःप्राणैर्वियोजितः ॥ पुनःषष्ठेभवेजातःपिशाचःपिशिताशनः ॥ १४ ॥ क्रूरश्छिद्रपरःक्षुद्रोनरप्राणवियोजकः ॥ सोऽवती
र्णोनरस्यांगंकर्षयामासकस्यचित् ॥ १५ ॥ मंत्रेणाहूयसिद्धेनवातिकेनव्यसुःकृतः ॥ सप्तमेसपुनर्जातोदुर्निरीक्ष्यवपुर्भृशम् ॥ १६ ॥
क्रूरदंष्ट्रःकरालास्योमांसशोणितभोजनः ॥ दिग्वासामनुभूमीषुवासिष्ठोब्रह्मराक्षसः ॥ १७ ॥ सराष्ट्रंजर्जरंशून्यंसर्वंचक्रेविषादिषु ॥
आक्रम्यभीमदासेनराज्ञाराक्षसशत्रुणा ॥ १८ ॥ समारोप्यधनुःसंख्येब्रह्मास्त्रेणनिपातितः ॥ भूयोऽभवद्व्याघ्रसमःस्वजन्मन्यष्टमेभुवि ॥ १९ ॥
वनेचराणांक्रुद्धाङ्गोब्राह्मणान्निधनंगतः ॥ ततोहस्तीचभल्लूकोमातंगेनधनुष्मता ॥ २० ॥ एकादशेऽपिपाञ्चालोभवमध्येऽतिभीषणः ॥
ऊर्ध्वकेशोतिरक्ताक्षोजातोह्रस्वतनुर्दृढः ॥ २१ ॥ पापोधर्मध्वजोरक्षोदेवतोज्झितमाल्यधृक् ॥ सदण्डपाशिकेनैववृक्षाग्रेह्यवलंबितः ॥ २२ ॥
द्वादशेसपुनर्जातःपुष्कलक्लेशभाजनः ॥ भक्ष्यलोभाद्बिलगतोव्याधेनाविनिपातितः ॥ २३ ॥ तेनचासीत्कृतंपूर्वंतारकद्वादशीव्रतम् ॥
तस्यप्रभावाज्जातोऽपिदुष्टयोनौपुनःपुनः ॥ २४ ॥ अवापशीघ्रंपंचत्वंसंसारभवसागरे ॥ पुनरेवाभवद्राजाविदर्भायांसुधार्मिकः ॥ २५ ॥

१ गौर्जरम्-इ०पा० ।

भूयश्चोपोषितातेनतारकद्वादशीशुभा ॥ पश्यतांव्रतमाहात्म्यंजातोजातःपुनःपुनः ॥२६॥ व्रतप्रभावाद्भुवनेभुक्त्वाराज्यमकंटकम्॥प्रापवि
ष्णुपुरेस्थानंयावदाभूतसंप्लवम्॥२७॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥कथमेतद्व्रतंकृष्णकर्तव्यंपुरुषोत्तमैः॥स्त्रीभिर्वाभर्तृभिर्वाक्येनस्नानदानजपादिकम्॥
॥२८॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच॥मार्गशीर्षेसितेपक्षेगृहीत्वाद्वादशीव्रतम्॥अकृत्रिमेजलेस्नानमपराह्णेसमाचरेत् ॥२९॥ प्रणम्यभास्करायाथकृत्वा
देवार्चनंतथा॥होमंचतावत्स्थातव्यंयावदस्तमितोरविः ॥३० ॥ ततोभुक्त्वाफलैःपुष्पैर्गन्धधूपविलेपनैः॥सजलंसाक्षतंकृत्वासहिरण्यंशुभैः
फलैः॥३१॥रम्येताम्रमयेपात्रेजानुभ्यांधरणींगतः॥पूर्वामुखःप्रदोषाग्रेमूर्ध्निकृत्वार्घ्यभाजनम् ॥३२॥भूमौतुमंडलंकृत्वागोमयेनसतारकम् ॥
चंदनेनसमालिख्यध्रुवंहिगगनोन्मुखः ॥ ३३ ॥ सहस्रशीर्षामंत्रेणभूमौशक्त्याशनैःस्वयम् ॥ तारकाणांकुरुश्रेष्ठदद्यादर्घ्यमतंद्रितः ॥ ३४ ॥
पर्युक्ष्यधूममुत्क्षिप्यदद्याद्विप्रायदक्षिणाम् ॥ क्रमेणसर्वंनिर्वर्त्यभोज्यंभोज्यंनिशागमे ॥ ३५ ॥ मार्गशीर्षेखंडखाद्यंपौषेसोहालकंतथा ॥
तिलतंडुलकंमाघेगुडापूपंचफाल्गुने ॥ ३६ ॥ मोदकांश्चैत्रमासेतुवैशाखेखंडवेष्टकम् ॥ ज्येष्ठेसक्तुभृतैःपात्रैराषाढेगुडपूरिकैः ॥ ३७ ॥
श्रावणेमधुशीर्षेणनभस्येपायसेनच ॥ घृतपर्णैश्चाश्वयुजेकांसारैःकार्तिकेक्रमात् ॥ ३८ ॥ एभिर्द्वादशभिर्वर्षैर्भोजयित्वाद्विजान्स्वयम् ॥
भुञ्जीतभक्त्याराजेन्द्रपश्चाद्देवंक्षमापयेत् ॥ ३९ ॥ समाप्तेतुव्रतेकृत्वाराजतंतारकागणम् ॥ दृष्ट्वावापूर्वविधिनापूजयित्वाक्षमापयेत् ॥४०॥
कुंभाद्वादशदातव्याःसोदकामोदकाश्रिताः ॥ ब्राह्मण्यांपरिधानंचपद्मरागंसकुंकुमम् ॥ ४१ ॥ ब्राह्मणेवल्गुलल्लाटंलक्षपुष्पोपशोभितम् ॥
चालकेनोपवीतंचपुष्पंदत्त्वाक्षमापयेत् ॥ ४२ ॥ अनेनविधिनाराजन्यःकरोतिव्रतंनरः ॥ नारीवाभरतश्रेष्ठभक्तिभावपुरःसरा ॥ ४३ ॥
नक्षत्रलोकंव्रजतिविमानेनार्कवर्चसा ॥ अप्सरोगणगन्धर्वयक्षविद्याधरामरैः ॥ ४४ ॥ सहस्रभर्तास्वर्लोकेपूज्यमानोदिवाकरैः ॥ वसे
त्कल्पायुतंयावत्पुनर्विष्णुपुरंव्रजेत् ॥ ४५ ॥ एतद्व्रतंपुराचीर्णंशच्याराज्ञ्याश्रियोमया ॥ सीतयादमयंत्याचरुक्मिण्यासत्यभामया ॥४६॥
मेनयारंभयास्वर्गेउर्वश्यादेवदत्तया ॥ अन्याभिरपिनारीभिःपुरुषैश्चपृथग्विधैः ॥ ४७ ॥ चीर्णमेतद्व्रतंपार्थसर्वपापभयापहम् ॥ ४८ ॥

२॥ जन्मांतरेष्वपिकृतानिहरत्यघानियासंदहत्यहरहःसुकृतोपयोगात् ॥ साद्वादशीजगतितारकनामधेयातन्नास्तियन्नविदधातिकृतामनु
ष्यैः ॥ ४१ ॥ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेतारकद्वादशीव्रतंनामपंचषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६५ ॥ अ० ६

॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ भगवन्ब्रूहिमेसम्यगरण्यद्वादशीव्रतम् ॥ सप्राशनंसोपवासंसरहस्यंसमंत्रकम् ॥ १ ॥
॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ कौंतेययत्पुराचीर्णंसीतयावनसंस्थया ॥ व्रतंराघववाक्येनप्रशस्तंदोषवर्जितम् ॥ २ ॥ लोपामु
द्रालयेसाध्व्योमुनिपत्न्योबहुप्रजाः ॥ भोजितास्तर्पिताःसर्वैराहारैःसर्वकामिकैः ॥ ३ ॥ पद्मिनीपत्रविस्तीर्णैःसोपदंशैर्यथानवैः ॥
भक्ष्यैर्भोज्यैस्तथालेह्यैश्चोष्यैश्चापियदृच्छया ॥४॥ तामिहैकमनाःपार्थशृणुष्वारण्यद्वादशीम् ॥ मार्गशीर्षेसितेपक्षेएकादश्यांदिनोदये॥५॥
स्नात्वानरःसोपवासःकृत्वापूजांजनार्दने ॥ गंधपुष्पाक्षतैर्धूपैर्दीपैर्जागरणैर्निशाम् ॥ ६ ॥ नीत्वाप्रभातेगत्वाचवनेवेदाङ्गपारगान् ॥
भोजयित्वाफलप्रायंस्वयंभुञ्जीतवाग्यतः ॥ ७ ॥ पञ्चगव्यंप्राशयित्वापूर्वमेवाथतद्दिने ॥ वर्षमेकंशुभंपूर्णंपारयित्वायुधिष्ठिर ॥ ८ ॥
श्रावणेकार्तिकेमाघेचैत्रेवाथसमर्चिते ॥ सोपदंशैःपत्रशाकैस्तिलशष्कुलिकादिभिः ॥ ९ ॥ अपूपैःखण्डवेष्टैश्चमरीचैःसिंहकेसरैः ॥
धूलीमुखैरमृतफलैःस्वादुकोकरसैःशुभैः ॥ १० ॥ शीतलैस्तर्पयेद्विद्वानर्कपुष्पैःसुमालकैः ॥ दधिक्षीराज्यपाणिज्यैश्चातुर्जातकरंजितैः ॥
॥ ११ ॥ कर्पूरनखविद्धैश्चमधुरैःपनसोत्तमैः ॥ बहुवृक्षंवनंगत्वासुस्वादुसलिलंशिवम् ॥ १२॥ सुखासनोपविष्टांश्चप्रागुदङ्मुखवच्छुचीन्॥
भोजयेद्दशचद्वौवामुनीनारण्यवासिनः ॥१३॥एकदंडींस्त्रिदंडींश्चगृहस्थांश्चापिसुव्रतान् ॥ ब्राह्मण्योविविधाःसतएकपत्न्यःपतिव्रताः॥१४॥
चार्वंग्यश्चार्चिताःस्नाताःसर्वावयवशोभनाः ॥ सुवस्त्राःकुंकुमाक्ताङ्गाःसुगन्धकुसुमार्चिताः ॥१५॥ अंगैर्वाभोजनीयास्तास्ताश्चादित्यस्यदै
वताः॥वासुदेवजनार्दनदामोदरमधुसूदनाः ॥१६॥ पद्मनाभकृष्णविष्णुगोवर्द्धनात्रिविक्रमाः ॥ श्रीधरश्चहृषीकेशःपुण्डरीकाक्षआदिवाराहाः
॥१७॥एभिर्द्वादशभिर्मंत्रैर्नमस्कारांतयोजितैः॥गंधचंदनसंवस्त्रंधूपंदत्त्वापृथक्पृथक्॥१८॥भोजयित्वाशुभान्नानिदद्यात्ताभ्यःसुदक्षिणाम् ॥

१ मासे-इ० पा० । २ प्रपापैः इ० पा० ।

प्रणम्यप्रार्थयेद्भक्त्याविष्णुर्मेप्रीयतामिति ॥१९॥ ततोभुञ्जीतसहितंभृत्यैःप्रेष्यजनेनच ॥ आगताभ्यागतैर्लोकैःसुहृत्संबंधिबंधुभिः ॥२०॥
एवंकौंतेयकुरुतेयोऽरण्यद्वादशींनरः ॥ सदेहांतेविमानस्थोदिव्यकन्यासमावृतः ॥२१॥ यातिज्ञातिसमायुक्तःश्वेतद्वीपंहरेःपुरम् ॥ यत्रलो
काःपीतवस्त्राःश्यामदेहाश्चतुर्भुजाः ॥ २२ ॥ शंखचक्रगदापद्मचारुहस्ताःसकौस्तुभाः॥गरुडासनाःसाभरणामुकुटोत्कटकुंडलाः ॥ २३ ॥
नीलोत्पलोद्दामपद्ममालयालंकृतोरसः ॥ लक्ष्मीधरामेघवर्णाःकूर्पराङ्गदभूषणाः ॥ २४ ॥ तिष्ठंतिविष्णुसामान्येयावदाभूतसंप्लवम् ॥
तस्मादेत्यमहातेजाःपृथिव्यांनृपपूजिताः ॥ २५ ॥ मर्त्यलोकेकीर्तिमंतःसंभवंतिनरोत्तमाः ॥ ततोयांतिपरंस्थानंमोक्षमार्गेशिवंशुभम् ॥
॥ २६ ॥ यत्रगत्वानशोचंतिनसंसारेभ्रमंतिच ॥ २७॥ येद्वादशीमुपवसंतिसितामरण्यनाम्नींवनेद्विजवरानथभोजयंति ॥ साध्व्यःस्त्रियःसु
चरिताभरणाश्चतेषांविष्णुःप्रसादमुपयातिददातिमोक्षम्॥२८॥इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेअरण्यद्वादशी
व्रतंनामषट्षष्टितमोऽध्यायः॥६६॥छ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ घनावृतेवरेदेवेवर्षाकालेह्युपस्थिते ॥ मयूरकेकाकुलितेदर्दुरारावपूरिते ॥ १ ॥
कुलस्त्रियःप्रयच्छंतिकस्यान्नंकाऽत्रदेवता ॥ किंव्रतंकृष्णविख्यातमन्नंकस्यांतिथौभवेत् ॥ २ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ प्रवृत्तेश्रावणे
मासिकृष्णपक्षेह्युपस्थिते ॥ एकादश्यांशुचिर्भूत्वासर्वौषधिजलैःशुभैः ॥ ३ ॥ माषचूर्णेनराजेन्द्रकुर्याद्दिंदुरिकाशनम् ॥ मोदकांश्च
तथापंचघृतपक्वान्सुनिर्मलान् ॥ ४ ॥ नरमेकैकमुद्दिश्यततोगत्वाजलाशयम् ॥ दुष्टयादोविरहितंसतोयंजलजैर्युतम् ॥ ५ ॥ तस्यैवपुलि
नेरम्येजुष्टान्नेगोमयादिना ॥ कृत्वामंडलकंवृत्तंपिष्टकादिभिरर्चितम् ॥ ६ ॥ चर्चितंगंधकुसुमैर्धूपदीपाक्षतोज्ज्वलम् ॥ तत्रचंद्रंलि
खेद्देवरोहिण्यासहितंविभुम् ॥ ७ ॥ अर्चयेच्चसभार्योवैमन्त्रेणानेनभावितः ॥ सोमराजनमस्तुभ्यंरोहिण्यैतेनमोनमः ॥ ८ ॥ महासतिमहा
देविसंपादयममेप्सितम् ॥ एवंसंपूज्यतस्याग्रेनैवेद्यंदेयमर्चितम् ॥ ९ ॥ तत्रैवब्राह्मणेदद्यात्सोमोमेप्रीयतामिति ॥ प्रीयतामितिमेदेवीरोहि
णीसहिताप्रिया ॥ १० ॥ एवमुच्चार्यदत्त्वाचततोऽतर्जलमाविशेत् ॥ कठांतंकटिमात्रंवागुल्फांतंवाजलाशये ॥ ११ ॥ ध्यायेतमनसासोमं
रोहिणीसहितंतदा ॥ यावत्समस्तंतद्भुक्तंभुक्त्वाचांतस्तटेस्थितः ॥ १२ ॥ नियम्यवसतांचान्येततोविप्रायभोजनम् ॥ दक्षिणासहितंदेयं

निश्चयंवाचिकल्पयेत्॥१३॥भक्त्याशक्त्यायथाचित्तंयथावित्तंतथातथा॥यःकरोतिनरोराजन्नारीवाथकुमारिका॥१४॥ वर्षेवर्षेविधानेनपार्थे
दंरोहिणीव्रतम् ॥ इहलोकेचिरंस्थित्वाधनधान्यसमाकुले ॥ १५ ॥ गृहाश्रमेशुभांलब्ध्वापुत्रपौत्रादिसंततिम् ॥ ततःसुतीर्थेमरणंततोब्रह्म
पुरंव्रजेत् ॥ १६ ॥ तस्माद्विष्णुपुरंपार्थततोरुद्रपुरंशुभम् ॥ १७ ॥ खेरोहिणीशशधराभिमताहिताचकिंकारणंशृणुनरेन्द्रनिवेदयामि ॥
संपिष्टमाषरचितेंदुरिकाशतंयद्धुक्तंजलेगुडघृतेनफलंतदेतत् ॥ १८ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे
रोहिणीचन्द्रव्रतंनामसप्तषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६७ ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ अवियोगव्रतंब्रूहिममयादवनंदन ॥ विधानं
तस्यकीदृक्चकिंपुण्यंकाऽत्रदेवता ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शृणुपांडवयत्नेनकथ्यमानंयथाखिलम् ॥ अवियो
गव्रतंनामव्रतानामुत्तमोत्तमम् ॥ २ ॥ प्रौष्ठपदेशुक्लपक्षेद्वादश्यांप्रातरुत्थितः ॥ यस्तुशुक्लांबरधरःस्नात्वापूर्वंजलाशये ॥ ३ ॥
हृद्येरम्येसौधतटेहरिंलिख्येतमण्डले ॥ गोधूमचूर्णपिष्टेनलक्ष्मींतत्पार्श्ववर्तिनीम् ॥ ४ ॥ तत्रैवचहरंगौरींसावित्रींब्रह्मणासह ॥
राज्ञीसहितंचरविंत्रैलोक्यद्योतकतारम् ॥ ५ ॥ गंधैःपुष्पैश्चधूपैर्नैवेद्यैरर्चयेद्यथाशक्त्या ॥ अवियोगव्रतचारीमंत्रेणानेनराजेन्द्र ॥ ६ ॥
नारीवापुरुषोवाअवियोगमतिंदृढांकृत्वा ॥ भक्त्याध्यानीमौनीदंपत्यंपूजयेद्देवम् ॥ ७ ॥ सहस्रमूर्द्धापुरुषःपद्मनाभोजनार्दनः ॥
व्यासोऽपिकपिलाचार्योभगवान्पुरुषोत्तमः ॥ ८ ॥ नारायणोमधुलिहाविष्णुर्दामोदरोहरिः ॥ महावराहोगोविंदःकेशवोगरुडध्वजः ॥ ९ ॥
श्रीधरःपुंडरीकाक्षोविश्वरूपस्त्रिविक्रमः ॥ उपेन्द्रोवामनोरामोवैकुंठोमाधवोध्रुवः ॥ १० ॥ वासुदेवोहृषीकेशःकृष्णःसंकर्षणोऽच्युतः ॥
अनिरुद्धोमहायोगीप्रद्युम्नोनंदएवच ॥ ११ ॥ नित्यंसमेशुभःप्रीतःसश्रीकःकेशशूलिनः ॥ उमापतिर्नीलकंठःस्थाणुःशंभुर्भगाक्षिहा॥१२॥
ईशानोभैरवःशूलीत्र्यंबकस्त्रिपुरांतकः ॥ कपर्दीशोमहालिंगीमहाकालोवृषध्वजः ॥ १३ ॥ शिवःशर्वोमहादेवोरुद्रोभूतमहेश्वरः ॥
ममास्तुसहपार्वत्याशंकरःशंकराश्चिरम् ॥ १४ ॥ ब्रह्माशंभुःप्रभुःस्रष्टापुष्करीप्रपितामहः ॥ हिरण्यगर्भोवेदज्ञःपरमेष्ठीप्रजापतिः ॥ १५ ॥ ॥ ६१
चतुर्मुखःसृष्टिकर्तास्वयंभूःकमलासनः ॥ विरञ्चिःपद्मयोनिश्चममास्तुवरदःसदा ॥ १६ ॥ आदित्योभास्करोभानुःसूर्योर्कःसवितारविः ॥

मार्तंडोमंडलज्योतिरग्निरश्मिर्जनेश्वरः ॥१७॥ प्रभाकरःसप्तसप्तिस्तरणिःसरणिःखगः ॥ दिवाकरोदिनकरःसहस्रांशुर्मरीचिमान् ॥ १८ ॥
पद्मप्रबोधनःपूषाकिरणीमेरुभूषणः ॥ निकुंभोवर्णभोदेवःसुप्रीतोऽस्तुसदामम ॥ १९ ॥ लक्ष्मीःश्रीःसंपदापद्मामाविभूतिर्हरिप्रिया ॥
पार्वतीललितागौरीउमाशंकरवल्लभा ॥ २० ॥ गायत्रीप्रकृतिःसृष्टिःसावित्रीविधसोमता ॥ राज्ञीभानुमतीसंज्ञानित्यभाभास्करप्रिया ॥२१॥
इतिपद्मनाभशंकरपितामहार्कादिसप्रियान्पूज्य ॥ दत्वादत्वादानंभुक्त्वाचांतेव्रजेद्धेश्म ॥ २२ ॥ द्वादश्यांचरतिनरोव्रतमेतद्भक्तिभावितो
लोके॥भवतियशोधनभागीसंततिमान्विगतसंतापः ॥ २३ ॥ हरिहरहिरण्यगर्भप्रभाकराणांक्रमेणलोकेषु ॥ भुक्त्वाभोगान्विपुलानथयो
गीनिर्वृतोभवति ॥ २४ ॥ स्त्रीपुंसोर्यदियुग्मंपुरुषोवायादिसमाचरतिकश्चित् ॥ नारीवाव्रतमेतच्चीर्त्वायात्यालयंविष्णोः ॥ २५ ॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेहरिहरहिरण्यगर्भप्रभाकराणामवियोगव्रतंनामाष्टषष्टितमोऽध्यायः ॥ ६८ ॥
॥ छ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ अक्षौहिण्योदशाष्टौचमद्राज्यार्थेक्षयंगताः ॥ तेनपापेनमेचित्तेजुगुप्सातीववर्तते ॥ १ ॥ तत्रब्राह्मणरा
जन्यवैश्यशूद्रादयोहताः ॥ भीष्मद्रोणकलिंगादिकर्णशल्यसुयोधनाः ॥ २ ॥ तेषांवधेनयत्पापंतन्मेमर्माणिकृंतति ॥ पापप्रक्षालनं
कश्चिद्धर्मंब्रूहिजगत्पते ॥ ३ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ सुमहत्पुण्यजननंगोवत्सद्वादशीव्रतम् ॥ अस्तिपार्थमहाबाहोपांडवानांधुरंधर ॥ ४ ॥
॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ केयंगोद्वादशीनामविधानंतत्रकीदृशम् ॥ कथमेषासमुत्पन्नाकस्मिन्कालेजनार्दन ॥ ५ ॥ एतत्सर्वंहरेब्रूहित्राहिमां
नरकार्णवात् ॥ ६ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ पुराकृतयुगेपार्थमुनिकोटिःसमागता ॥ तपश्चचारविपुलंनानाव्रतधरागिरौ ॥ ७ ॥ हर्षेणमहता
विष्टादेवदर्शनकांक्षया॥जंबूमार्गेमहापुण्येनानातीर्थविभूषिते॥८॥पारियात्रेसिद्धपात्रेरम्येतंदुलिकाश्रमे॥टंटांविरितिविख्यातेउत्तमेशिखरेनृ
प ॥९॥ तापसारण्यमतुलंदिव्यकाननमंडितम् ॥ वसिष्ठशुक्रांगिरसक्रतुदक्षादिभिर्वृतम् ॥१० ॥वल्कलाजिनसंवीतैर्भृगोराश्रममंडलम् ॥
नानामृगगणैर्जुष्टंशाखामृगगणैर्युतम् ॥ ११ ॥ प्रशांतसिंहहरिणंवस्तुसर्वगतद्रुमम् ॥ गहनंनिर्झरंरम्यंलतासंतानसंकुलम् ॥ १२ ॥

१ टटाभिरिति-इ०पा० ।

सिंहव्याघ्रगजैर्भिन्नंहरिणैःशंबरैःशशैः ॥ वराहैरुरुभिश्चित्रैःसमंतादुपशोभितम् ॥ १३ ॥ तपस्यतांतत्रतेषांमुनीनांदर्शनार्थिनाम् ॥
व्याजंचक्रेमहीनाथद्वादशार्धार्धलोचनः ॥ १४ ॥ बभूवब्राह्मणोवृद्धोजरापांडुरमूर्द्धजः ॥ श्लथचर्मतनुःकुब्जोयष्टिपाणिःसवेपथुः ॥ १५ ॥
उमापिचक्रेगोरूपंशृणुतत्पार्थयादृशम् ॥ क्षीरोदतोयसंभूतायाःपुरामृतमंथने ॥ १६ ॥ पञ्चगावःशुभाःपार्थपञ्चलोकस्यमातरः ॥
नंदासुभद्रासुरभीसुशीलाबहुलाइति ॥ १७ ॥ एतेलोकोपकारायदेवानांतर्पणायच ॥ जमदग्निभरद्वाजवसिष्ठासितगौतमाः ॥ १८ ॥
जगृहुःकामदाःपञ्चगावोदत्ताःसुरैस्ततः ॥ गोमयंरोचनामूत्रंक्षीरंदधिघृतंगवाम ॥ १९ ॥ षडंगानिपवित्राणिसंशुद्धिकरणानिच ॥
गोमयादुत्थितःश्रीमान्बिल्ववृक्षःशिवप्रियः ॥ २० ॥ तत्रास्तेपद्महस्ताश्रीःश्रीवृक्षस्तेनसस्मृतः ॥ बीजान्युत्पलपद्मानांपुनर्जातानिगोम
यात् ॥ २१ ॥ गोरोचनाचमांगल्यापवित्रासर्वसाधिका ॥ गोमूत्राद्गुग्गुलुर्जातःसुगंधप्रियदर्शनः ॥ २२ ॥ आहारःसर्वदेवानांशिवस्यचवि
शेषतः ॥ यद्बीजंजगतःकिञ्चित्तज्ज्ञेयंक्षीरसंभवम् ॥२३॥ दध्नःसर्वाणिजातानिमङ्गलान्यर्थसिद्धये॥घृतादमृतमुत्पन्नंदेवानांतृप्तिकारणम् ॥
॥ २४ ॥ ब्राह्मणाश्चैवगावश्चकुलमेकंद्विधाकृतम् ॥ एकत्रमंत्रास्तिष्ठंतिहविरन्यत्रतिष्ठति ॥ २५ ॥ गोषुयज्ञाःप्रवर्तंतेगोषुदेवाःप्रतिष्ठिताः॥
गोषुवेदाःसमुत्कीर्णाःसषडंगपदक्रमाः ॥ २६ ॥ शृङ्गमूलेगवान्नित्यंब्रह्माविष्णुश्चसंस्थितौ ॥ शृङ्गाग्रेसर्वतीर्थानिस्थावराणिचराणिच॥२७॥
शिवोमध्येमहादेवःसर्वकारणकारणम् ॥ ललाटेसंस्थितागौरीनासावंशेचषण्मुखः ॥ २८ ॥ कंबलाश्वतरौनागौनासापुटसमाश्रितौ ॥ कर्ण
योरश्विनौदेवौचक्षुर्भ्यांशशिभास्करौ ॥ २९ ॥ दंतेषुवसवःसर्वेजिह्वायांवरुणःस्थितः ॥ सरस्वतीचकुहरेयमयक्षौचगण्डयोः ॥ ३० ॥
संध्याद्वयंतथेष्टाभ्यांग्रीवायांचपुरंदरः ॥ रक्षांसिककुदेद्यौश्चपार्ष्णिकायेव्यवस्थितौ ॥ ३१ ॥ चतुष्पात्सकलोधर्मोनित्यंजंघासुतिष्ठति ॥
खुरमध्येषुगन्धर्वाःखुराग्रेषुचपन्नगाः ॥ ३२ ॥ खुराणांपश्चिमेभागेराक्षसाःसंप्रतिष्ठिताः ॥ रुद्राएकादशपृष्ठेवरुणःसर्वसन्धिषु ॥ ३३ ॥
श्रोणीतटस्थाःपितरःकपोलेषुचमानवाः ॥ श्रीरपानेगवांनित्यंस्वाहालंकारमाश्रिताः ॥ ३४ ॥ आदित्यारश्मयोवालाःपिण्डीभूताव्यवस्थि
ताः ॥ साक्षाद्गंगाचगोमूत्रेगोमयेयमुनास्थिता॥३५॥ त्रयस्त्रिंशद्देवकोट्योरोमकूपेव्यवस्थिताः ॥ उदरेपृथिवीसर्वासशैलवनकानना॥३६॥

चत्वारःसागराःप्रोक्तागवांयेतुपयोधराः ॥ पर्जन्यःक्षीरधारासुमेघाबिंदुव्यवस्थिताः ॥ ३७ ॥ जठरेगार्हपत्योऽग्निर्दक्षिणाग्निर्हृदिस्थितः ॥
कंठेआहवनीयोऽग्निःसभ्योऽग्निस्तालुनिस्थितः ॥ ३८ ॥ अस्थिव्यवस्थिताःशैलामज्जासुक्रतवःस्थिताः ॥ ऋग्वेदोऽथर्ववेदश्चसामवेदोयजु
स्तथा ॥ ३९ ॥ सुरक्तपीतकृष्णादिगवांवर्णेव्यवस्थिताः ॥ तासांरूपमुमास्मृत्वासुरभीणांयुधिष्ठिर ॥ ४० ॥ संस्मृत्यतत्क्षणाद्गौरीइयेष
सद्दशांतनुम् ॥ आत्मानंविदधेदेवीधर्मराजशृणुष्वताम् ॥ ४१ ॥ षडुन्नतांपंचनिम्नांमंडूकाक्षींसुवालधिम् ॥ ताम्रस्तनींरौप्यकटिंसुखुरीं
सुमुखींसिताम् ॥ ४२ ॥ सुशीलांचसुतस्नेहांसुक्षीरांसुपयोधराम् ॥ गोरूपिणीमुमांस्पृष्ट्वास्वामिनींतांसवत्सकाम् ॥४३॥ चर्ययाप्रतरंहृष्टो
महादेवःस्वचेतसि ॥ शनैःशनैर्ययौपार्थविप्ररूपीमहाश्रमम् ॥ ४४ ॥ दत्त्वाकुलपतेःपार्श्वेभृगोस्तांगांन्यवेदयत् ॥ तपस्विनांमहातेजास्तां
चसर्वेषुपांडव ॥ ४५ ॥ न्यासरूपांददौधेनुंरक्षित्वातांदिनद्वयम् ॥ यावत्स्नात्वाइतस्तीर्त्वाजंबूमार्गेवियाम्यहम् ॥ ४६ ॥ रक्षिष्यामःप्रति
ज्ञातेमुनिभिःसुरभीमिमाम् ॥ अंतर्द्धिमगमद्देवःपुनर्व्याघ्रोबभूवह ॥ ४७ ॥ वज्रचक्रनखोदर्वीज्वलत्पिंगललोचनः ॥ जिह्वाकरालवदनोजि
ह्मलांगूलदारुणः ॥ ४८ ॥ संप्रायादाश्रमपदंतांचधेनुंसवत्सकाम् ॥ त्रासयामासतांदेवमुनीनांदिक्ष्ववस्थिताः ॥४९॥ ऋषयोऽपिसमाक्रां
ताआर्तनादंप्रचक्रिरे ॥ हाहेत्युच्चैःकेचिदूचुर्हुंहुंकारैस्तथापरे ॥ ५० ॥ तालास्फोटान्ददुःकेचिद्व्याघ्रंदृष्ट्वातिभैरवम् ॥ सापिहंभारवांश्चक्रे
गौरुत्प्लुत्यसवत्सका ॥ ५१ ॥ तस्याव्याघ्रभयार्तायाःकपिलायायुधिष्ठिर ॥ पलायंत्याःशिलामध्येक्षणंक्षुरचतुष्टयम् ॥ ५२ ॥ व्याघ्रवत्स
कयोस्तत्रवंदितंसुरकिन्नरैः ॥ दृश्यतेऽतीवसुव्यक्तंतदद्यापिचतुष्टयम् ॥ ५३ ॥ सजलंशिवलिंगंचशंभोस्तीर्थंतदुत्तमम् ॥ यस्संस्पृशति
राजेन्द्रसगोवध्यांव्यपोहति ॥ ५४ ॥ तत्रस्नात्वामहातीर्थेजंबूमार्गेनराधिप ॥ ब्रह्महत्यादिभिःपापैर्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ ५५ ॥ ततस्तेमुन
यःक्रुद्धाब्रह्मदत्तांमहास्वनाम् ॥ जघ्नुर्घंटांसुरैर्दत्तांगिरिकंदरपूरणीम् ॥ ५६ ॥ शब्देनतेनव्याघ्रोऽपिमुक्त्वागावंसवत्सकाम् ॥ विप्रैस्तत्र
कृतंनामढुंढागिरिरितिश्रुतिः ॥ ५७ ॥ तंप्रपश्यंतियेपार्थतेरुद्रानात्रसंशयः ॥ अथप्रत्यक्षतांश्रेष्ठस्तेषांदेवोमहेश्वरः ॥ ५८ ॥ शूल
पाणिस्त्रिपुरहाकामघ्नोवृषभेस्थितः ॥ उमासहायोवरदःसस्वामीसविनायकः ॥ ५९ ॥ सनंदिःसमहाकालःसशृंगीसमनोहरः ॥ वीर

भद्राचचामुंडाघंटाकर्णादिभिर्वृतः ॥ ६० ॥ मातृभिर्भूतसंघातैर्यक्षराक्षसगुह्यकैः ॥ देवदानवगंधर्वमुनिविद्याधरोरगैः ॥ ६१ ॥
प्रणम्यदेवदेवायपत्नीभिःसहितैरुमा ॥ गोरूपिणीसवत्साचपूजिताब्रह्मचारिभिः ॥ ६२ ॥ कार्तिकेशुक्लपक्षेतु[1]द्वादश्यांनंदिनीव्रतम् ॥
ततःप्रभृतिराजेन्द्रअवतीर्णंमहीतले ॥ ६३ ॥ उत्तानपादेनतथाव्रतंचीर्णमिदंशृणु ॥ उत्तानपादनामासीत्क्षत्रियःपृथिवीपते ॥ ६४ ॥
तस्यभार्याद्वयंचासीद्रुचिशुभ्रीतिविश्रुतम् ॥ शुभ्रीजातोध्रुवःपुत्रोबालपादधरोऽलसः ॥ ६५ ॥ रुच्याःसमर्पितःशुभ्र्याध्रुवोऽयंरक्षतांसखि ॥
अहंकरिष्येशुश्रूषांभर्तुस्तावत्सदास्वयम् ॥६६॥ रुचीरसवतींनित्यंप्रत्यहंकुरुतेगृहे॥अकरोद्भर्तृशुश्रूषांशुभ्रीनित्यंपतिव्रता ॥ ६७ ॥ कदा
चित्क्रोधमात्सर्यात्सापत्न्यंदर्शितंतया॥स्वयंरुच्यानिहत्यासौशिशुःखंडलशःकृतः ॥६८॥ तापिकायांतथास्थाल्यांपक्वसिद्धःसुसंस्कृतः ॥
अन्नभोजनवेलायांददातिनृपभाजने ॥ ६९ ॥ तंवैभक्षयितुंदुष्टासामिषंभोजनंकिल ॥ अथभोजनवेलायांवव्रेजीवितमाप्तवान् ॥ ७० ॥
तथैवप्रहसन्बालोमातुरुत्संगजोऽभवत् ॥ तंदृष्ट्वामहदाश्चर्यंशुभ्रीपप्रच्छविस्मिता ॥ ७१ ॥ किमेतद्ब्रूहिवृत्तांतंकस्येयंव्युष्टिरुत्तमा ॥
किंत्वयाचरितंकिंचिद्व्रतंदत्तंहुतंतथा ॥ ७२ ॥ सत्यंसत्यंपुनःसत्यंयेनजीवतितेसुतः ॥ मयायंसप्तवारंतुविशल्यशकलीकृतः ॥ ७३ ॥
पक्वःस्वयंकृतःस्थाल्यांव्यंजनैःसहभोजनैः ॥ परिविष्यमाणःसपुनःकथंजीवितमाप्तवान् ॥ ७४ ॥ किंतेसिद्धामहाविद्यामृतसंजीवनीशुभा॥
रत्नंमणिर्महारत्नंयोगाञ्जनमहौषधम् ॥७५॥ कथयस्वमहाभागेसत्यंसत्यंभगिन्यसि ॥ एवमुक्तेरुचिस्तस्याव्याचख्यौवत्सगोव्रतम्॥७६॥
कार्तिकेचैवद्वादश्यांयथाचानुष्ठितंपुरा ॥ व्रतस्यास्यप्रभावेनपुनर्जीवतिमेसुतः ॥ ७७ ॥ वत्सोमेवत्सवेलायांमृतोऽर्थंलभतेपुनः ॥
समागमश्चभवतिव्रतैःप्रवासितैरपि ॥ ७८ ॥ यथार्थमेतद्व्याख्यातंतेचगोद्वादशीव्रतम् ॥ तवापिरुचितत्सर्वंभविष्यतिशुभंप्रियम् ॥ ७९ ॥
एवमुक्तंव्रतंचीर्णंरुच्यापुत्राःसुखंधनम् ॥ संप्राप्तंजीवितांतेचध्रुवस्थानेनिवेशिता ॥ ८० ॥ ब्रह्मणासृष्टिकारेणरुचिर्भर्त्रासहासिता ॥
दशनक्षत्रसंयुक्तोध्रुवःसोद्यापिदृश्यते ॥ ८१ ॥ ध्रुवर्क्षेचयदादृष्टेलोकःपापैःप्रमुच्यते ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कीदृशंतद्विधानंचतन्मे ॥ ६

1 कृष्णपक्षेतु–इ०पा० ।

ब्रूहिजनार्दन ॥ ८२ ॥ यत्कृतंशुभ्रिवचनाद्रुच्यायदुकुलोद्भव ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ संप्राप्तेकार्तिकेमासिशुक्लपक्षेकुरू
त्तम ॥ ८३ ॥ द्वादश्यांकृतसंकल्पःस्नात्वापुण्येजलाशये ॥ नरोवायदिवानारीएकभक्तंप्रकल्पयेत् ॥ ८४ ॥ ततोमध्याह्नसमयेदृष्ट्वाधेनुंस
वत्सकाम् ॥ सुशीलांवत्सलांश्वेतांकपिलांरक्तरूपिणीम्॥८५॥ब्राह्मणक्षत्रियविशांशूद्राणांस्त्रीजनेश्वर ॥ यथाक्रमेणपूज्येनगंधपुष्पजलाक्षतैः
॥ ८६॥ कुंकुमालक्तकैर्दीपैर्माषान्नवटकैःशुभैः॥कुसुमैर्वत्सकंचापिमंत्रेणानेनपांडव॥८७॥"ॐमातारुद्राणांदुहितावसूनांस्वसादित्यानाममृत
स्यनाभिः॥प्रनुवोचंचिकितुषेजनायमागामनागामदितिंवधिष्ट"नमोनमःस्वाहा ॥ ८८॥ इत्थंसंपूज्यगांदृष्ट्वापश्चात्तांचक्षमापयेत् ॥ ओंसर्व
देवमयेदेविलोकानांशुभनंदिनि॥८९॥मातर्ममाभिलषितंसफलंकुरुनंदिनि॥एवमभ्यर्च्चयेदेकांगामेतद्विगवाह्निकम्॥९०॥पर्युक्ष्यवारिणाभ
क्त्याप्रणम्यसुरभींततः ॥ तद्दिनेतापिकापक्कंस्थालीपाकंचवर्जयेत् ॥ ९१ ॥ भूमौस्वयंब्रह्मचारीशृणुयात्फलमाप्नुयात् ॥ यावंतिगात्रेरोमा
णिगवांकौरवनंदन॥९२॥तावत्कालंसवसतिगोलोकेनात्रसंशयः॥मेरोःपुर्यष्टकंरम्यमिंद्राग्नियमरक्षसाम्॥९३॥वरुणानिलयक्षाणांरुद्रस्यचयु
धिष्ठिर॥तासामुपरिगोलोकस्तत्रयातिसगोव्रती ॥ ९४ ॥ ऊर्जेसितेद्विदशमेऽहनिगांसवत्सांयाःपूजयंतिकुसुमैर्वटकैश्चहृद्यैः ॥ ताःसर्वकामसु
खभोगविभूतिभाजोमर्त्येवसंतिसुचिरंबहुजीववत्साः ॥ ९५ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेगोवत्सद्वादशी
व्रतंनमैकोनसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ६९ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शृणुपार्थप्रवक्ष्यामिगोविन्दशयनंव्रतम् ॥ कटदानंसमुत्था
नंचातुर्मास्यव्रतक्रमम् ॥ १ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ किंदेवशयनंनामदेवःस्वपितिचाप्यसौ ॥ देवःकिमर्थंस्वपितिकिंविधानंसदाव
द ॥ २ ॥ केमंत्राःकेचनियमाव्रतान्यथक्रियाचका ॥ किंग्राह्यंकिंचभोक्तव्यंसुप्तेदेवेजनार्दने ॥ ३ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ मिथुन
स्थेसहस्रांशौस्थापयेन्मधुसूदनम् ॥ तुलाराशिगतेतस्मिन्पुनरुत्थापयेद्व्रतम् ॥ ४ ॥ अधिमासेचपतितेएषएवविधिक्रमः ॥ नान्यथास्था
पयेदेवंनचैवोत्थापयेद्धरिम् ॥ ५ ॥ आषाढस्यसितेपक्षेएकादश्यामुपोषितः ॥ स्थापयेद्भक्तिमान्विष्णुंशंखचक्रगदाधरम् ॥ ६ ॥ पीतां
बरधरंसौम्यंपर्यंकेस्वास्तृतेशुभे ॥ शुक्लवस्त्रसमाच्छन्नेसोपधानेयुधिष्ठिर ॥७॥ इतिहासपुराणज्ञोविष्णुभक्तोपियःपुमान् ॥ स्नापयित्वादधि

क्षीरघृतक्षौद्रजलैस्तथा ॥ ८ ॥ समालभ्यशुभैर्गंधैर्धूपैर्वस्त्रैरलंकृतम् ॥ पूजयित्वाकुंकुमाद्यैर्मंत्रेणानेनपाण्डव ॥ ९ ॥ सुप्तेत्वयिजगन्नाथ
जगत्सुप्तंभवेदिदम् ॥ विबुद्धेत्वयिबुध्येतजगत्सर्वंचराचरम् ॥ १० ॥ एवंतांप्रतिमांविष्णोःस्थापयित्वायुधिष्ठिर ॥ तस्यैवाग्रेस्वयंवाचं
गृह्णीयान्नियमांस्ततः ॥ ११ ॥ चतुरोवार्षिकान्मासान्देवस्योत्थापनावधि ॥ स्त्रीवानरोवामद्भक्तोधर्मार्थंसुदृढव्रतः ॥ १२ ॥ गृह्णीयान्निय
मानेतान्दंतधावनपूर्वकम् ॥ तेषांफलानिवक्ष्यामितत्कर्तॄणांपृथक्पृथक् ॥ १३ ॥ मधुरस्वरोभवेद्राजापुरुषोगुडवर्जनात् ॥ तैलस्यवर्ज
नात्पार्थसुंदरांगःप्रजायते ॥ १४ ॥ कटुतैलपरित्यागाच्छत्रुक्षयमवाप्नुयात् ॥ मधूकतैलत्यागेनसौभाग्यमतुलंभवेत् ॥ १५ ॥ पु
ष्पादिभोगत्यागेनस्वर्गेविद्याधरोभवेत् ॥ योगाभ्यासीभवेद्यस्तुसब्रह्मपदमाप्नुयात् ॥ १६ ॥ कटुकाम्लतिक्तमधुरक्षारकाषायमेवच ॥ यो
वर्जयेत्सवैरूप्यंदौर्गंत्यंनाप्नुयात्क्वचित् ॥ १७ ॥ तांबूलवर्जनाद्भोगीरक्तकंठश्चजायते ॥ घृतत्यागात्सुलावण्यंसर्वांसिद्धिःपुनर्भवेत् ॥ १८ ॥
फलत्यागाच्चमतिमान्बहुपुत्रश्चजायते ॥ शाकपत्राशनाद्रोगीअपक्वादोऽमलोभवेत् ॥ १९ ॥ पादाभ्यंगपरित्यागाच्छिरोभ्यंगाच्चपार्थिव ॥
दीप्तिमान्दीप्तिकरणोयक्षोद्रव्यपतिर्भवेत् ॥२०॥ दधिदुग्धतक्रनियमाद्गोलोकंलभतेनरः ॥ इन्द्रातिथित्वमाप्नोतिस्थालीपाकविवर्जितात् ॥
॥२१॥ लभेतसंततिंदीर्घांतापपक्वस्यभक्षणात् ॥ भूमावस्तरशायीचविष्णोरनुचरोभवेत्॥२२॥सदामुनिःसदायोगीमधुमांसस्यवर्जनात् ॥
निर्व्याधिर्नीरुजौजस्वीसुरामद्यविवर्जनात् ॥ २३ ॥ एवमादिपरित्यागाद्धर्मःस्याद्धर्मनंदन ॥ एकांतरोपवासेनब्रह्मलोकेमहीयते ॥ २४ ॥
धारणंनखरोमाणांगंगास्नानंदिनेदिने ॥ मौनव्रतीभवेद्यस्तुतस्याज्ञाऽस्खलिताभवेत् ॥ २५ ॥ भूमौभुंक्तेसदायस्तुसपृथिव्याःपतिर्भवेत् ॥
नमोनारायणायेतिजपतोनशनंफलम् ॥२६॥ पादाभिवंदनाद्विष्णोर्लभेद्गोदानजंफलम् ॥ विष्णुपादांबुसंस्पर्शात्कृतकृत्योभवेन्नरः ॥२७॥
विष्णुदेवकुलेकुर्यादुपलेपनमर्चनम् ॥ कल्पस्थायीभवेद्राजासनरोनात्रसंशयः ॥ २८ ॥ प्रदक्षिणाशतंयस्तुकरोतिस्तुतिपाठकः ॥
हंसयुक्तविमानेनसचविष्णुपुरंव्रजेत् ॥ २९ ॥ गीतवाद्यकरोविष्णोर्गांधर्वलोकमाप्नुयात् ॥नित्यंशास्त्रविनोदेनलोकान्यस्तुप्रबोधति ॥३०॥
सव्यासरूपीभगवानंतेविष्णुपुरंव्रजेत् ॥ पुष्पमालादिभिःपूजांकृत्वाविष्णुपुरंव्रजेत् ॥ ३१ ॥ नित्यस्नायीनरोयस्तुनरकंसनपश्यति ॥

भोजनंचजयेद्यस्तुसस्नानंपौष्करंलभेत् ॥ ३२ ॥ कृत्वाप्रेक्षणकंदिव्यंराज्यंसोऽप्सरसांलभेत् ॥ अयाचितेनप्राप्नोतिवापीकूपेयथाफलम् ॥
॥३३॥षष्ठकालेन्नभोज्येनस्थायीस्वर्गेनरोभवेत् ॥ पर्णेषुयोनरोभुंक्तेकुरुक्षेत्रफलंलभेत्॥३४॥शिलायांभोजनान्नित्यंस्नानंप्रयागजंभवेत् ॥
यामद्वयेजलत्यागान्नरोगैःपरिभूयते ॥ ३५ ॥ एवमादिव्रतेपार्थतुष्टिमायातिहेतुतः ॥ सुप्तेसतिजगन्नाथेकेशवेगरुडध्वजे ॥ ३६ ॥
निवर्तन्तेक्रियाःसर्वाश्चातुर्वर्ण्यस्यभारत ॥ विवाहव्रतबंधादिभूतसंस्कारदीक्षणम् ॥ ३७ ॥ यज्ञाश्वगृहवेशादिगोदानाच्चप्रतिष्ठितम् ॥
पूज्यानियानिकर्माणितानिसर्वाणिवर्जयेत् ॥ ३८ ॥ असंक्रांततुमासंवैदैवेपित्र्येचवर्जयेत् ॥मलिम्लुचमशौचंचसूर्यसंक्रांतिवर्जितम् ॥३९॥
प्राप्तेभाद्रपदेमासिएकादश्यांदिनेहरेः ॥ कटदानंभवेद्विष्णोर्महापूजांप्रवर्तयेत् ॥ ४० ॥ यएतदेवशयनंतत्रेदंकारणंशृणु ॥
पुरातपःप्रभावेनतोषयित्वाहरिंविभुम् ॥ ४१ ॥ ममापिमानयत्यङ्गंप्रार्थितोयोगनिद्रया ॥ निरीक्ष्यचात्मनोदेवारुद्धंलक्ष्म्याउरःस्थलम् ॥
॥ ४२ ॥ शंखचक्रासिमार्गाद्यैर्बाहवोप्यथवक्षसा ॥ अधोनाभेर्निरुद्धंमेवैनतेयेनपक्षिणा ॥ ४३ ॥ मुकटेनशिरोरुद्धंकुंडलाभ्यांचकर्णकौ ॥
ततोददावहंतुष्टोनेत्रयोःस्थानमादरात्॥४४॥चतुरोवार्षिकान्मासान्माऽऽश्रितासाभविष्यति॥योगनिद्रापिमाहात्म्यंश्रुत्वापौरातनंशुभम् ॥
॥४५॥चकारलोचनावासमतोऽर्थमेयुधिष्ठिर॥अहंचतांभावयित्वामानयामिमनस्विनीम्॥४६॥योगनिद्रामहानिद्राशेषाभिशयनेस्थितम् ॥
क्षीरोदधौचविध्यग्रेधौतपादःसमाहितः ॥४७॥ लक्ष्मीकरांबुजैरक्षैर्मृद्यमानपदद्वयः ॥ तस्मिन्कालेऽपिमद्भक्तोयोमासांश्चतुरःक्षिपेत्॥४८॥
व्रतैरनेकैर्नियमैःपांडवश्रेष्ठमानवः ॥ कल्पस्थायीविष्णुलोकंसव्रजेन्नात्रसंशयः ॥ ४९ ॥ ततोऽवबुध्यतेदेवःश्रीमाञ्छार्ङ्गगदाधरः ॥
कार्तिकेशुक्लपक्षस्यएकादश्यांपृथक्छृणु ॥ ५० ॥ मन्त्रेणानेनराजेन्द्रदेवमुत्थापयेद्द्विजः ॥ इदंविष्णुर्विचक्रमेस्वासनेचतदानृप ॥ ५१ ॥
समुत्थितेतदाविष्णौक्रियाःसर्वाःप्रवर्तयेत् ॥ महातूर्यरवैरात्रौभ्रामयेत्स्यंदनेस्थितम् ॥ ५२ ॥ उत्थितेदेवदेवेशेनगरेपार्थिवःस्वयम् ॥
दीपोद्रेककरेमार्गेनृत्यगीतजनाकुले ॥ ५३ ॥ यंयंदामोदरःपश्येदुत्थितोधरणीधरः ॥ तंतंप्रदेयंराजेन्द्रसर्वंस्वर्गायकल्पते ॥ ५४ ॥

---

१ तद्वाक्यम्-इ०पा० ।

रात्रौप्रजागरेदेवमेकादश्यांसुरालये ॥ प्रभातेविमलेस्नात्वाद्वादश्यांविष्णुमर्चयेत् ॥ ५५ ॥ होमयेद्धव्यवाहंचहव्यद्रव्यैर्घृतादिभिः ॥
ततोविप्रान्छुभान्स्नात्वाभोजयेदन्नविस्तरैः॥५६॥घृतदधिक्षौद्रकाद्यैर्गुडधूपैःसमोदकैः ॥ यजमानोऽपिसंतुष्टस्त्वराहास्यविवर्जितः॥५७॥
एकादशदशाष्टौवापंचद्वौवाकुरूत्तम ॥ अर्चयेच्चन्दनैर्धूपैःपुष्पैर्गन्धैर्द्विजोत्तमान् ॥ ५८ ॥ श्रद्धोक्तविधिनापार्थभोजयेद्भाग्यवान्यतीन् ॥
आचांतेभ्यस्ततोदद्यात्त्यागंयत्किञ्चिदेवहि॥५९॥स्ववाचास्वमनोभीष्टपत्रपुष्पफलादिकम् ॥ चतुरोवार्षिकान्मासान्नियमंयस्ययत्कृतम्॥
॥६०॥कथयित्वाद्विजेभ्यस्तंदद्याद्भक्त्यासदक्षिणाम्॥दत्त्वाविसर्जयेद्विप्रांस्ततोभुञ्जीतचस्वयम्॥६१॥यत्त्यक्तंचतुरोमासान्प्रवृत्तिस्तस्यचा
चरेत्॥एवंयआचरेत्पार्थसोऽनन्तंधर्ममाप्नुयात् ॥ ६२ ॥ अवसानेतुराजेन्द्रवासुदेवपुरींव्रजेत् ॥ यस्याविघ्नैःसमाप्येतचातुर्मास्यव्रतंनृप ॥
॥ ६३ ॥ सभवेत्कृतकृत्यस्तुनपुनर्मातृकोभवेत् ॥ योदेवशयनंपार्थमासंमासंसमाचरेत् ॥ ६४ ॥ उत्थानंचापिकृष्णस्यसहरेर्लोकमाप्नु
यात् ॥ शृणोतिध्यायतिस्तौतिजुहोत्याख्यातियोनरः ॥ ६५ ॥ विष्णोर्भक्तिपरांपार्थसगच्छेद्वैष्णवंपदम् ॥ ६६ ॥ दुग्धाब्धिभोगशयने
भगवाननन्तोयस्मिन्दिनेस्वपितियत्रविबुध्यतेवा ॥ तस्मिन्ननन्यमनसामुपवासभाजांपुंसांददातिसुगतिंगरुडांगसंगी ॥ ६७ ॥ इति
श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेदेवशयनोत्थापनद्वादशीव्रतवर्णनंनामसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७० ॥ ॥ छ ॥
॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ पुराबभूवराजर्षिरजपालइतिश्रुतः ॥ प्रार्थितःसप्रजाभिस्तुसर्वदुःखापनुत्तये ॥ १ ॥ दुःखापनोदंकुरुभोव्याधि
तानांनरेश्वर ॥ एवमुक्तश्चिरंध्यात्वाकृत्वाऽव्याधीन्प्रजागणान् ॥ २ ॥ पालयामासहृष्टोऽसावजपालस्ततोऽभवत् ॥ तेनैषानिर्मिताशां
तिर्नाम्नानीराजताजने ॥ ३ ॥ तस्यास्तुपांडवश्रेष्ठलक्षणंवच्मितेशृणु ॥ राज्ञापुरोहितैःसार्द्धमनुष्ठेयाविधानतः ॥ ४ ॥ तस्मिन्कालेबभूवा
थरावणोराक्षसेश्वरः ॥ लंकास्थितःसुरगणान्नियुनक्तिस्वकर्मसु ॥५॥ अखण्डमण्डलंचन्द्रमातपत्रंचकारह ॥ इन्द्रंसेनापतिंचक्रेवायुंपांशुप्र
मार्जकम् ॥ ६ ॥ वरुणंबद्धकर्मस्थंधनदंधनरक्षकम् ॥ यमंसंयमनेऽरीणांयुयुजेमंत्रणेमनुम् ॥ ७ ॥ मेघाश्छादान्तिनृपातिंद्रुमपुष्पादिपं
क्तिषु ॥ सप्तर्षयःशांतिपराब्रह्मणासहसंस्थिताः॥८॥यामिकामध्यकक्षायांगन्धर्वागीततत्पराः॥प्रेक्षणीयेऽप्सरोवृंदंबाह्योविद्याधरावृताः ॥९॥

गंगाद्याः सरितः पाने गार्हपत्ये हुताशनः ॥ विश्वकर्मान्नसंस्कारे यमः शिल्पिप्रयोजने ॥ १० ॥ तिष्ठंति पार्थिवाः सर्वे पुरः सेवाविधायिनः ॥ दृश्यंते
भासुरै रत्नैः प्रभावंतो विभूषणैः ॥ ११ ॥ संदृष्ट्वा रावणः प्राह प्रशस्तं प्रतिहारकम् ॥ सेवां कर्तुं मम स्थाने ब्रूहि कोऽत्र समागतः ॥ १२ ॥ स उवाच प्रणम्याग्रे
दंडपाणिर्निशाचरः ॥ एष ककुत्स्थो मांधाता धुंधुमारो नलोऽर्जुनः ॥ १३ ॥ ययातिर्नहुषो भीमो राघवोऽयं विदूरथः ॥ एते चान्ये च बहवो राजान
इति आसते ॥ १४ ॥ मेघाकारास्तव स्थाने नाजपाल इहागतः ॥ रावणः कुपितः प्राह शीघ्रं दूतं व्यसर्जयत् ॥ १५ ॥ इत्युक्ते प्रहितो दूतो धूम्राक्षो नाम राक्ष
सः ॥ धूम्राक्ष गच्छ ब्रूहि त्वमजपालं ममाज्ञया ॥ १६ ॥ सेवां कुरु समागच्छ कबंधो यस्य पार्थिवः ॥ अन्यथा चन्द्रहासेन त्वां करिष्ये विकंधरम् ॥ १७ ॥
रावणेनैवमुक्तस्तु धूम्राक्षो गरुडो यथा ॥ संप्राप्य तां पुरीं रम्यां तत्र राजकुलं गतः ॥ १८ ॥ ददर्श यं तमेकं स अजपालमजावृतम् ॥ मुक्त
केशं मुक्तकक्षं नैकमुक्तक्रमद्वयम् ॥ १९ ॥ यष्टिस्कन्धं रेणुभृतं व्याधिभिः परिवारितम् ॥ निहतामित्रशार्दूलं सर्वोपद्रवनाशनम् ॥ २० ॥
मह्यामालिख्य नामानि विनिघ्नंतं द्विषां गणम् ॥ स्नातं भुक्तं शुभे स्थाने कृतकृत्यं मुनिं यथा ॥ २१ ॥ दृष्ट्वा हृष्टमनाः प्राह धूम्राक्षो रावणोदि
तम् ॥ साक्षेपमजपालोऽपि प्रत्युक्त्वाकरणांतरम् ॥ २२ ॥ प्रेषयामास धूम्राक्षं ततः कृत्यं समादधे ॥ ज्वरमाकारयित्वा तु प्रोवाचेदं महीपतिः ॥ २३ ॥
गच्छ लंकाधिपस्थानमाचरस्व यथोचितम् ॥ नियुक्तस्त्वजपालेन ज्वरो राजञ्जगाम ह ॥ २४ ॥ गत्वा च कंपयामास सगणं राक्षसेश्वरम् ॥ रा
वणस्तं विदित्वा तु ज्वरं परमदारुणम् ॥ २५ ॥ प्रोवाच तिष्ठतु नृपस्तेन मे न प्रयोजनम् ॥ ततः स विज्वरो राजा बभूव धनदानुजः ॥ २६ ॥
तेनैषा निर्मिता शांतिरजपालेन धीमता ॥ सर्वरोगप्रशमनी सर्वोपद्रवनाशिनी ॥ २७ ॥ कार्तिके शुक्लपक्षस्य द्वादश्यां रजनीमुखे ॥ सप्तु
त्थिते विनिद्रे तु देवे दामोदरे तदा ॥ २८ ॥ वेद्यंते रत्नमालाभी रम्ये मालानुरंजिते ॥ जनयित्वा नवं विष्णुं हुत्वा मंत्रैर्द्विजोत्तमैः ॥ २९ ॥
वर्द्धमानतरूत्थाभिर्दीपिकाभिर्हुताशनम् ॥ कृत्वा महाजनः सर्वैर्हरिं नीराजयेच्छनैः ॥ ३० ॥ पुष्पैरभ्यर्चितं देवं समालब्धं च चन्दनैः ॥ बद
रैः कर्बुरैश्चैव त्रपुसैरिक्षुभिस्तथा ॥ ३१ ॥ गन्धैः पुष्पैरलंकारैर्वस्त्रै रत्नैश्च पूजितैः ॥ तस्यैवानुमतां लक्ष्मीं ब्रह्माणं चण्डिकां तथा ॥ ३२ ॥

---

१ नारदः-इ० पा० । २ वशम्-इ० पा० ।

आदित्यंशंकरंगौरींयक्षंगणपींतग्रहान् ॥ मातरंपितरंनागान्सर्वान्नीराजयेत्ततः ॥ ३३ ॥ गवांनीराजनंकुर्यान्महिष्यादेश्चमंडलम् ॥ भ्राम
येत्रासयेच्छर्दिंघंटावादनच्छादनैः ॥ ३४ ॥ तागावःप्रस्तुतायांतिस्वापीडास्तबकांगदाः ॥ सिंदूरकृतशृंगाग्राःसंभारवशवत्सकाः ॥ ३५ ॥
अनुयांतिसगोपालाःकालयंतोधनानिते ॥ छेदानुलिप्तरक्ताङ्गारक्तपीतासितांबराः ॥ ३६ ॥ एवंकोलाहलेवृत्तेगवांनीराजनोत्सवे ॥ तुर
गाँल्लक्षणैर्युक्तान्द्विरदांश्चसुपूजितान् ॥ ३७ ॥ राजचिह्नानिसर्वाणिउद्धृत्यस्वगृहांगणे ॥ राजापुरोहितैःसार्द्धंमंत्रिभृत्यपुरःसरः ॥ ३८ ॥
सिंहासनोपविष्टश्चशङ्खतूर्यादिनिस्वनैः ॥ पूजयेद्गन्धकुसुमैर्वस्त्रदीपविलेपनैः ॥ ३९ ॥ ततःस्त्रीलक्षणैर्युक्तावेश्यावाथकुलाङ्गना ॥ शीर्षोप
रिनरेन्द्रस्यभ्रामयेद्दारुपात्रिकाम् ॥४०॥ शांतिरस्तुसमृद्धिश्चद्विजैश्चस्वजनेनच॥ततोनीराजयेत्सौम्यंहस्त्यश्वरथसंकुलम् ॥४१॥ एवमेषा
महाशांतिःख्यातानीराजनेजने॥येषांराष्ट्रेपुरेग्रामेक्रियतेपांडुनंदन॥४२॥तेषांरोगाःक्षयंयांतिसुभिक्षंवर्द्धतेतदा॥शांतिर्नीराजनाल्लोकेसर्वान्रो
गान्व्यपोहति ॥४३॥ लोकानावर्द्धयित्वातुअजपालवरोयथा ॥ एषांरोगादिपीडासुजंतूनांहितामिच्छता ॥ ४४ ॥ वर्षेवर्षेप्रयोक्तव्याशांतिर्नी
राजनाइति॥४५॥नीराजयंतिनवमेघनिभंहरिंयेगोब्राह्मणान्रथगजांश्चनरेशचिह्नान् ॥ तेसर्वरोगरहिताश्चनुतानरेन्द्रैरिंद्रप्रभाभुविभवंत्यजपा
लवाक्यात्॥४६॥इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेनीराजनद्वादशीव्रतवर्णनंनामैकसप्ततितमोऽध्यायः ॥७१॥
॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ यदेतदतुलंपुण्यंव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ कर्तव्यंकार्तिकेमासिप्रयत्नाद्भीष्मपञ्चकम् ॥ १ ॥ विधानंकीदृशंतस्यफलं
चकुरुसत्तम ॥ कथयस्वप्रसादान्मेमुनीनांहितामिच्छताम् ॥ २ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ प्रवक्ष्यामिव्रतंपुण्यंव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥
यथाविधिचकर्तव्यंफलंचास्ययथोदितम् ॥ ३ ॥ मयापिभृगवेप्रोक्तंभृगुश्चोशनसेददौ ॥ उशनापिहिविप्रेभ्यःप्रह्लादायचधीमते ॥ ४ ॥
तेजस्विनांयथावह्निःपवनःशीघ्रगामिनाम् ॥ विप्रोयथाचपूज्यानांदानानांकाञ्चनंयथा ॥ ५ ॥ भूलोकःसर्वलोकानांतीर्थानांजाह्नवीयथा ॥
यथाश्वमेधोयज्ञानांमथुरामुक्तिकांक्षिणाम् ॥ ६ ॥ वेदोयथैवशास्त्राणांदेवानामच्युतोयथा ॥ तथासर्वव्रतानांतुवरोक्तंभीष्मपञ्चकम् ॥ ७ ॥
दुष्करंभीष्ममित्याहुर्नशक्यंतदिहोच्यते ॥ यस्तंकरोतिराजेन्द्रतेनसर्वंकृतंभवेत् ॥ ८ ॥ वसिष्ठभृगुभर्गाद्यैश्चीर्णंकृतयुगादिषु ॥

नाभागांबांबरीषाद्यैश्चीर्णंत्रेतायुगादिषु ॥ ९ ॥ सीरभद्रादिभिर्वैश्यैः शूद्रैरन्यैः कलौयुगे ॥ दिनानिपंचपूज्यानिचीर्णमेतन्महाव्रतम् ॥ १०॥
ब्राह्मणैर्ब्रह्मचर्येणजपहोमक्रियादिभिः ॥ क्षत्रियैश्चतथाशक्त्याशौचव्रतपरायणैः ॥ ११ ॥ पराधिःपरिहर्तव्याब्रह्मचर्येणनिष्ठया ॥
मद्यंमांसंपरित्यज्यमैथुनंपापभाषणम् ॥ १२ ॥ शाकाहारपरैश्चैवकृष्णार्चनपरैर्नरैः ॥ स्त्रीभिर्वाभर्तृवाक्येनकर्तव्यंसुखवर्द्धनम् ॥ १३ ॥
विधवाभिश्चकर्तव्यंपुत्रपौत्रादिवृद्धये ॥ सर्वकामसमृद्ध्यर्थंमोक्षार्थमपिपांडव ॥ १४ ॥ नित्यंस्नानेनदानेनकार्तिकीयावदेवतु ॥
प्रातःस्नात्वाविधानेनमध्याह्नेनतथाव्रती ॥ १५ ॥ नद्यांनिर्झरगर्तेवासमालभ्यचगोमयम् ॥ यवव्रीहितिलैःसम्यक्तर्पयेच्चप्रयत्नतः ॥१६॥
देवानृषीन्पितॄंश्चैवततोन्यान्कामचारिणः ॥ स्नानंमौनंनरःकृत्वाधौतवासादृढव्रतः ॥ १७ ॥ ततोऽनुपूजयेद्देवंसर्वपापहरंहरिम् ॥
स्नापयेच्चाच्युतंभक्त्यामधुक्षीरघृतेनच ॥ १८ ॥ तत्रैवपञ्चगव्येनगंधचंदनवारिणा ॥ चन्दनेनसुगंधेनकुंकुमेनाथकेशवम् ॥ १९ ॥
कर्पूरोशीरमिश्रेणलेपयेद्गरुडध्वजम् ॥ अर्चयेद्रुचिरैःपुष्पैर्गंधधूपसमन्वितैः ॥ २० ॥ गुग्गुलंघृतसंयुक्तंदहेत्कृष्णायभक्तितः ॥
दीपकंचदिवारात्रौदद्यात्पंचदिनानितु ॥ २१ ॥ नैवेद्यंदेवदेवस्यपरमान्नंनिवेदयेत् ॥ ॐनमोवासुदेवायेतिजपेदष्टोत्तरंशतम् ॥ २२ ॥
जुहुयाच्चघृताक्तांश्चतिलव्रीहींस्ततोव्रती ॥ षडक्षरेणमंत्रेणस्वाहाकारान्वितेनच ॥ २३ ॥ उपास्यपश्चिमांसंध्यांप्रणम्यगरुडध्वजम् ॥
जपित्वापूर्ववन्मंत्रंक्षितिशायीभवेन्नरः ॥ २४ ॥ सर्वमेतद्विधानंचकार्यंपंचदिनेषुहि ॥ संविशेत्कंबलेचास्मिन्पदपूर्वंशृणुष्वमे ॥ २५ ॥
प्रथमेऽह्निहरेः पादौपूजयेत्कमलैर्नरः ॥ द्वितीयेबिल्वपत्रेणजानुदेशंसमर्चयेत् ॥ २६ ॥ पूजयेच्चतृतीयेऽह्निनाभिंभृङ्गरसेनच ॥
मध्येबिल्वजयाभिश्चततःस्कंधौप्रपूजयेत् ॥२७॥ ततोऽनुपूजयेच्छीर्षंमालत्याःकुसुमैर्नवैः॥कार्तिक्यांदेवदेवस्यभक्त्यातद्गतमानसः॥२८॥
अर्चयित्वाहृषीकेशमेकादश्यांसमाहितः ॥ संप्राश्यगोमयंसम्यङ्मंत्रवत्समुपावसेत् ॥ २९ ॥ गोमूत्रंमंत्रवत्कृत्वाद्वादश्यांप्राशयेद्व्रती ॥
क्षीरंतत्रत्रयोदश्यांचतुर्दश्यांतथादधि ॥३०॥ संप्राश्यकायशुद्ध्यर्थंलंघयीतचतुर्दिनम् ॥ पंचमेतुदिनेस्नात्वाविधिवत्पूज्यकेशवम् ॥३१॥

१ कार्यसिद्ध्यर्थम्-इ०पा० ।

भोजयेद्ब्राह्मणान्भक्त्यातेभ्योदद्याच्चदक्षिणाम् ॥ तथोपदेष्टारमपिपूजयेद्वस्त्रभूषणैः ॥ ३२ ॥ ततोनक्तंसमश्नीयात्पञ्चगव्यपुरःसरम् ॥
एवंसमापयेत्सम्यग्यथोक्तंव्रतमुत्तमम् ॥ ३३ ॥ सर्वपापहरंपुण्यंप्रख्यातंभीष्मपञ्चकम् ॥ मद्यपोयस्त्यजेन्मद्यंजन्मनोमरणांतिकम् ॥ ३४॥
तद्भीष्मपञ्चकंत्यक्त्वाप्राप्नोत्यभ्यधिकंफलम् ॥ ब्रह्मचर्यंनरश्चीर्त्वासुघोरंनैष्ठिकंव्रतम् ॥३५॥यत्प्राप्नोतिमहत्पुण्यंतत्कृत्वाभीष्मपंचकम्॥
गात्राभ्यंगंशिरोऽभ्यंगंमधुमांसंचमैथुनम्॥३६॥ ब्रह्मलोकमवाप्नोतित्यक्त्वैकंभीष्मपञ्चकम्॥संवत्सरेणयत्पुण्यंकार्तिकेनचयद्भवेत् ॥३७॥
यत्फलंकार्तिकेनोक्तंभवेत्तद्भीष्मपञ्चके ॥ व्रतमेतत्सुरैःसिद्धैःकिन्नरैर्नागगुह्यकैः ॥ ३८ ॥ फलंसमीहितंप्राप्यकृत्वाभ्यर्च्यजनार्दनम्॥ पाप
स्यप्रतिमाकार्यारौद्रवक्त्रातिभीषणा ॥३९॥ खड्गहस्तातिविकृतासर्वलोकमयीनृप ॥ तिलप्रस्थोपरिस्थाप्याकृष्णवस्त्राभिवेष्टिता ॥४०॥
करवीरकुसुमपीडाचलत्काञ्चनकुंडला ॥ ब्राह्मणायप्रदातव्याकृष्णोमेप्रीयतामिति ॥ ४१ ॥ अन्येषामपिदातव्यंयत्कृत्वावसुवांछितम् ॥
कृतकृत्यःस्थिरोभूत्वाविरक्तःसंयतोभवेत्॥४२॥शांतचेतानिराबाधःपरंपदमवाप्नुयात् ॥ नीलोत्पलदलश्यामश्चतुर्दंष्ट्रश्चतुर्भुजः॥४३॥अष्ट
षष्ठैकनयनःशंकुकर्णोमहास्वनः ॥ जटीद्विजिह्वस्ताम्रास्योमृगराजतनुच्छदः ॥ ४४ ॥ चिंतनीयोमहादेवोयस्यरूपंनविद्यते ॥ इदंभीष्मेण
कथितंशरतल्पगतेनमे ॥ ४५ ॥ तदेवतेसमाख्यातंदुष्करंभीष्मपंचकम् ॥ व्रतंचराजशार्दूलप्रवरंभीष्मपञ्चकम् ॥ ४६ ॥ यस्तस्मिंस्तो
षयेद्भक्त्यातस्मैमुक्तिप्रदोऽच्युतः ॥ ब्रह्मचारीगृहस्थोवावानप्रस्थोऽथवायतिः ॥४७॥ प्राप्नोतिवैष्णवंस्थानंसत्कृत्वाभीष्मपञ्चकम् ॥ ब्रह्म
हामद्यपःस्तेयीगुरुगामीसदाकृती ॥४८॥ मुच्यतेपातकात्सम्यक्कृत्वैकंभीष्मपञ्चकम् ॥ नास्माद्व्रतात्पुण्यतमंवैष्णवेभ्योयतोव्रतम्॥४९॥
अथास्मिंस्तोषितोविष्णुर्नृणांमुक्तिप्रदोभवेत्॥श्रुत्वैतत्पठ्यमानंतुपवित्रंभीष्मपंचकम्॥५०॥मुच्यतेपातकेभ्योवापाठकोविष्णुलोकभाक्॥
धन्यंपुण्यंपापहरंयुधिष्ठिरमहाव्रतम् ॥ ५१ ॥ यद्भीष्मपञ्चकमितिप्रथितंपृथिव्यामेकादशीप्रभृतिपञ्चदशीनिरुद्धम् ॥ अन्नस्यभोजन
निवृत्तिवशादमुष्मिन्निष्टंफलंदिशतिपांडवशार्ङ्गधन्वा ॥ ५२ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेभीष्मपंचक ॥ ६१ ॥
व्रतवर्णनंनामाद्विसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७२ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ शङ्खचक्रगदापाणेश्रीवत्सगरुडासन ॥ ब्रूहिमेमल्लद्वाद

श्याविधानंदेवकीसुत ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ यदाभांडीरन्यग्रोधेवसामियमुनातटे ॥ गोपालमध्येगोवत्सैरष्टवर्षोस्मिलीलया ॥
॥ २ ॥ कंसासुरवधार्थायमथुरोपवनेतदा ॥ आबालोबालरूपेणगोपमल्लैर्बलोत्कटैः ॥ ३ ॥ समेत्यमल्लगोपस्यबलेनसहकानने ॥
आस्फोटयंतिनृत्यंतित्रिदशोत्रिदशाइव ॥ ४॥ सुरभद्रोमंडलीकयोगवर्द्धनयोगदाः ॥ यक्षेंद्रभद्रइत्यादितेषांनामानिगोकुले॥५॥गोपीनामपि
नामानिप्राधान्येननिबोधमे ॥ गोपालीपालिकाधन्याविशाखाध्याननिष्ठिका ॥६॥ इल्वानुगंधासुभगातारकादशमीतथा ॥ इत्येवमादिभि
रहंसूपविष्टोवरासने ॥ ७ ॥ पूजितोऽस्मिसुरैःपुष्पैर्दधिदुग्धाक्षतैस्तथा ॥ शतानित्रीणिषष्टिश्चमल्लानांपूजयंतिमाम्॥८॥माल्लिन्यश्चसुरामांसै
रंगजागरनर्त्तनैः॥मल्लयुद्धैर्बहुविधैर्वाद्यैर्मल्लभटैःस्फुटैः॥९॥भक्ष्यैर्भोज्यैस्तथापानैर्दधिदुग्धघृतासवैः ॥ गोदानैर्वृषदानैश्चश्रद्धयाविप्रपूजनैः
॥१०॥ गोष्ठीप्रभूतैर्बंधूनांस्नेहसंभाषणैर्मिथः ॥ एवंद्वादशद्वादश्योगृहीतव्यायथेच्छया ॥ ११ ॥ संबंधिभिःक्रमेणैवमल्लानांचपृथक्पृथक्॥
पूजयंतिक्रमेणैवमासिमासितनुंमम ॥ १२ ॥ मासादिकार्तिकांतंचभक्त्याद्वादशनामभिः ॥ पारणेपारणेदद्यान्मल्लकानिद्विजातये॥१३ ॥
केशवनारायणमाधवगोविन्दविष्णुमधुसूदनत्रिविक्रमवामनश्रीधरहृषीकेशपद्मनाभदामोदराणांनमोनमइति ॥ १४ ॥ गन्धैःपुष्पैस्तथाधू
पैर्दीपैर्जागरणैर्निशि ॥ गीतवाद्यैश्चनृत्यैश्चमल्लक्ष्वेडांगयुद्धकैः ॥ १५ ॥ घृतदानैःक्षीरदानैःकृष्णोमेप्रीयतामिति ॥ एवमेषविधिःप्रोक्तोमा
सैर्द्वादशभिर्नृप ॥ १६ ॥ द्वादशीयाममाद्यापिमनसःप्रीतिवर्द्धनी ॥ मल्लैःप्रवर्तितायस्मादतोऽर्थंमल्लद्वादशी ॥ १७ ॥ तेषांपरममल्ला
नांतेषांज्ञानांयुधिष्ठिर ॥ गोष्ठेबभूवसुप्राज्यगोमाहिष्याद्यजाविकम् ॥ १८ ॥ मत्प्रसादाद्धर्मपुत्रबलंकीर्तिर्यशोधनम् ॥ एवमन्येऽपिपु
रुषाह्यबलामल्लद्वादशीम् ॥ १९ ॥ येकरिष्यंतिमद्भक्तास्तेषांदास्यामिहृद्गतम् ॥ आरोग्यंबलमैश्वर्यंविष्णुलोकंचशाश्वतम् ॥ २० ॥ भां
डीरपादपतलेमिलितैर्महाद्रिर्मल्लैरनाकुलितबाहुबलैर्बलिष्ठैः ॥ संपूजितःसपादियत्रतिथौततश्चसाद्वादशीसुविदिताव्रतमल्लसंज्ञा ॥ २१ ॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेमल्लद्वादशीव्रतवर्णनंनामात्रिसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७३ ॥ छ ॥
॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ विदर्भाधिपतिःश्रीमानासीत्पूर्वंसुधार्मिकः ॥ दमयंत्याःपितापूर्वंनलस्यश्वशुरोभुवि ॥ १ ॥ सत्यवादनशीलश्चप्रजा

पालनतत्परः ॥ क्षत्रधर्मरतःश्रीमान्संग्रामेष्वपराजितः ॥ २ ॥ तस्यापिकुर्वतोराज्यंशास्त्रदृष्टेनकर्मणा ॥ आजगाममहाभागःपुलस्त्योब्रह्म
णःसुतः ॥ ३ ॥ सर्वज्ञानविधिःश्रीमांस्तीर्थयात्राप्रसंगतः ॥ तमागतमथोदृष्ट्वाब्रह्मयोनिमकल्मषम् ॥ ४ ॥ उत्थायप्रददौराजास्वमासनम
भीप्सितम् ॥ अर्घ्यंपाद्यंचयत्किञ्चित्तत्तस्मैप्रददौस्वयम् ॥ ५ ॥ राज्यंचैवात्मनासार्द्धंनिवेद्यसकृतांजलिः ॥ तेनचैवाभ्यनुज्ञातोनिषसादव
रासने ॥ ६ ॥ पप्रच्छकुशलंप्रश्नंतपस्यध्ययनेतथा ॥ तथेतिचोक्त्वासमुनिस्तंराजानमभाषत ॥ ७ ॥ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ कच्चित्तेकुश
लंराजन्कोशेजनपदेपुरे ॥ धर्मेचतेमतिर्नित्यंकच्चित्पार्थिववर्तते ॥ ८ ॥ ॥ भीमउवाच ॥ सर्वत्रकुशलंब्रह्मन्येषांकुशलमिच्छसि ॥ तवचा
गमनेनाहंपावितःसंगवारिणा ॥ ९ ॥ एवंतौसंविदंकृत्वासंभाष्याथपरस्परम् ॥ रेमातेपूर्ववृत्तांतैःकथाभिरितरेतरम्[1] ॥ १० ॥ ततःकथांते
राजेन्द्रपुलस्त्यंजातविस्मयः ॥ पप्रच्छसर्वलोकस्यहितायजगतःपतिः ॥ ११ ॥ भगवन्प्राणिनःसर्वेसंसारार्णवमध्यगाः ॥ दृश्यंतेविविधै
र्दुःखैःपीड्यमानादिवानिशम् ॥ १२ ॥ नरकेगर्भवासेचव्याधिभिर्जन्मनातथा ॥ तथाकष्टवियोगादिदुःखैर्दौर्गत्यसंभवैः ॥ १३ ॥ लाल्प्य
मानाबहवःपरपीडोपजीविनः ॥ एवंविधान्यनेकानिदुःखानिमुनिपुङ्गव ॥ १४ ॥ दृष्ट्वैवतानितान्येवभृशंमेव्याधितंमनः ॥ तेषांदुःखानिभू
तानांप्राणिनांभुविमानद ॥ १५ ॥ उपकारकरंब्रूहिममानुग्रहकाम्यया ॥ स्वल्पायासेनभगवञ्जायतेसुमहत्फलम् ॥ १६ ॥ ॥ पुलस्त्यउ
वाच ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ यामुपोष्यनदुःखानांभाजनोजायतेजनः ॥ १७ ॥ माघमासेसितेपक्षेद्वादशीपावनीस्मृ
ता ॥ तस्यांजलार्द्रवसनउपोष्यसुखभाग्भवेत् ॥ १८ ॥ ॥ भीमउवाच ॥ कथंसामुनिशार्दूलउपोष्याद्वादशीभवेत् ॥ विधिनाकेनविप्रे
न्द्रतन्मेब्रूहियथाक्रमम् ॥ १९ ॥ ॥ पुलस्त्यउवाच ॥ शृणुराजन्नवहितोव्रतंपापप्रणाशनम् ॥ तवशुश्रूषणाद्वाच्यंममाप्येतन्नसंशयः॥२०॥
अदीक्षितायनोदेयानाशिष्यायकदाचन ॥ विष्णुभक्तायशांतायधर्मनिष्ठायचैवहि ॥ २१ ॥ वाच्यमेतन्महाराजभवतान्यस्यनकाचित् ॥
ब्रह्महागुरुघातीचबालस्त्रीघातकस्तथा ॥ २२ ॥ कृतघ्नोमित्रध्रुक्चौरःक्षुद्रोभग्नव्रतस्तथा ॥ मुच्यतेपातकैःसर्वैर्व्रतेनानेनभूपते ॥ २३ ॥

१ उत्तरोत्तरम्-इ०पा० ।

शुद्धेतिथौमुहूर्तेचमंडपंकारयेत्ततः ॥ दशहस्तप्रमाणेनदशपूर्वोत्तरेप्लवे ॥ २४ ॥ तन्मध्येपञ्चहस्तांतुवेदिकांपरिकल्पयेत् ॥ शुक्लां
सुकुट्टिमांभूमिंवेद्यांकृत्वाप्रयत्नतः ॥ २५ ॥ विलिखेन्मंडलंतत्रपंचवर्णैर्विधानतः ॥ ब्राह्मणोवेदसंपन्नोविष्णुभक्तोजितेन्द्रियः ॥ २६ ॥
पञ्चविंशतितत्त्वज्ञःस्वाचाराभिरतस्तथा ॥ कुंडानिकल्पयेत्तत्रअष्टौचत्वारिवापुनः ॥२७॥ ब्राह्मणांस्तेषुयुंजीतचातुश्चरणिकाञ्छुभान् ॥
मध्येचमंडलस्याथकर्णिकायांजनार्दनम् ॥ २८ ॥ प्रत्यङ्मुखंन्यसेद्देवंचतुर्बाहुमरिंदम ॥ पूजयेत्तंविधानेनशास्त्रोक्तेनविचक्षणः ॥ २९ ॥
गन्धैःपुष्पैस्तथाधूपैर्नैवेद्यैर्विविधैरपि ॥ एवंसंपूज्यदेवेशंब्राह्मणैःसहदेशिकः ॥ ३० ॥ न्यसेत्स्तंभद्वयंपश्चात्तिष्ठन्काष्ठसमन्वितम् ॥
देवस्याभिमुखंतत्रपीठंतुपरिकल्पयेत् ॥ ३१ ॥ षट्त्रिंशदंगुलंश्रेष्ठंचतुरस्रंसमंततः ॥ तत्रशिक्यंसमालंब्यसुवृत्तंसुदृढंनवम् ॥ ३२ ॥
आरोपयेद्घटंतत्रयादृशंतच्छृणुष्वमे ॥ कलधौतंतथारौप्यंताम्रंवाप्यथमृन्मयम् ॥ ३३ ॥ सर्वलक्षणसंयुक्तंदृढंव्यंगविवर्जितम् ॥
तत्सहस्रंशतंकुर्यादेकच्छिद्रमथापिवा ॥ ३४ ॥ कुशलत्वानुरूपेणपाशैकच्छिद्रमेववा ॥ सन्निधानेततःकुर्यात्सलिलंवस्त्रपावनम् ॥ ३५ ॥
होमार्थंकल्पयेच्चापिपालाश्यःसमिधःशुभाः ॥ तिलाघृतंतथाक्षीरंशमीपत्राणिचैवहि ॥ ३६ ॥ वेद्याःपूर्वोत्तरेभागेग्रहपीठंप्रकल्पयेत् ॥
तत्रपूज्याग्रहाःसर्वेग्रहयज्ञविधानतः ॥ ३७ ॥ पूर्वस्यांदिशिशक्रस्यपूजांकुर्वीतयत्नतः ॥ दक्षिणस्यांयमस्याथप्रतीच्यांवरुणस्यच ॥३८॥
कुबेरस्यतथोदीच्यांबलिंकुर्यात्फलाक्षतैः ॥ एवंसंभृत्यसंभारंशुक्लांबरधरस्तथा ॥ ३९ ॥ समालभ्यशुभैर्गंधैर्दर्भपाणिरतंद्रितः ॥
पीठमारोपयेयुस्तेयजमानंद्विजोत्तमाः ॥ ४० ॥ यजमानोऽपिदेवस्यसंमुखःप्रयतःशुचिः ॥ उपविश्यपठेन्मंत्रंपुराणोक्तमिदंशृणु ॥ ४१ ॥
नमस्तेदेवदेवेशनमस्तेभुवनेश्वर ॥ व्रतेनानेनमांत्राहिपरमात्मन्नमोस्तुते ॥ ४२ ॥ ततोदकस्यधारास्ताःप्रत्यंगेषुसमन्विताः ॥
शिरसाधारयेत्तूष्णींतद्गतेनांतरात्मना ॥ ४३ ॥ होमंकुर्युस्ततोविप्रादिक्षुसर्वासुतत्पराः ॥ पठेयुःशांतिकाध्यायंविष्णुसंज्ञानियानिवै ॥
॥४४॥ वादित्रैस्ताड्यमानैश्चशंखगेयस्वनैस्तथा॥पुण्याहजयशब्दैश्चवेदस्वनविमिश्रितैः॥४५॥मंगलैःस्तुतिसंयुक्तैःकारयेत्तन्महोत्सवम् ॥

१ अष्टौ चत्वारि वा पुनः–इ०पा० ।

देवदेवस्यचरितंकेशवस्यमहात्मनः ॥ ४६ ॥ हरिवंशादिकंसर्वंश्रावयेद्ब्राह्मणोवरः ॥ सौपर्णिकमथाख्यानंभारताख्यानमेवच ॥ ४७ ॥
व्याख्यानकुशलाःकेचिच्छ्रावयेयुरतंद्रिताः ॥ अनेनविधिनासर्वांतांरात्रिंप्रीतिवर्द्धिनीम् ॥४८॥ यजमानोनयेद्धीमान्यावत्सूर्योदयोभवेत् ॥
ब्राह्मणाश्चापितांरात्रींजुह्वतोजातवेदसम् ॥ ४९ ॥ मंत्रैस्तुवैष्णवैर्दिव्यैःक्षपयेयुर्महीपते ॥ वासुदेवस्याशिरासिवसोर्द्धारांप्रपातयेत् ॥ ५० ॥
क्षीरेणाज्येनवाराजन्सर्वसिद्धिप्रदायिनीम् ॥ ततःप्रभातसमयेयजमानोद्विजैःसह ॥ ५१ ॥ स्नानंकुर्यान्नृपश्रेष्ठनद्यांसरसिवापुनः ॥
अथवाशक्तिहीनस्तुयजमानोष्णवारिणा ॥ ५२ ॥ ततःशुक्लानिवस्त्राणिपरिधाययतव्रतः ॥ अर्घ्यंदत्वाभास्करायसविधानंप्रसन्नधीः॥५३॥
पुष्पैर्धूपैःसनैवेद्यैःपूजयेत्पुरुषोत्तमम् ॥ हुत्वाहुताशनंभक्त्यादत्त्वापूर्णाहुतिंततः ॥ ५४ ॥ पूजयेद्ब्राह्मणान्सर्वान्होतारोयज्ञकल्पिताः ॥
शय्याभोजनगोदानैर्वस्त्रैराभरणैस्तथा ॥ ५५ ॥ आचार्यःपूजनीयोऽत्रसर्वस्वेनापिभारत ॥ येनवातस्यसंतुष्टिर्दैवतुल्योगुरुर्यतः ॥ ५६ ॥
वित्तशाठ्यविहीनस्तुभक्तिशक्तिसमन्वितः ॥ दीनानाथविशिष्टाश्चयांदिनश्चसमागताः ॥ ५७ ॥ तेषामन्नंहिरण्यंचदद्याच्छुद्धेनचेतसा ॥
एवंसंपूज्यविप्रायभोजयित्वायथेप्सितम् ॥ ५८ ॥ यथाविभवसारेणपश्चाद्भुंजीतवाग्यतः ॥ हविष्यमन्नंयज्ञेनहविष्याःसतिलास्तथा ॥५९॥
एवंयज्ञोमहाराजंश्चोक्तस्तेसंप्रकीर्तितः ॥ पापिष्ठाःसर्वपापेभ्योमुच्यंतेनात्रसंशयः ॥ ६० ॥ वाजपेयातिरात्राभ्यांयेयजंतिशतंसमाः ॥
सर्वेतेविष्णुयागस्यकलांनार्हंतिषोडशीम्॥६१॥सप्तजन्मानिसौभाग्यमायुरारोग्यसंपदः ॥ प्राप्नोतिद्वादशीमेतांतामुपोष्यविधानतः॥६२ ॥
मृतोविष्णुपुरंयातिविष्णुनासहमोदते ॥ चतुर्युगानिद्वात्रिंशद्विष्णुरूपधरःस्थितः ॥ ६३ ॥ रुद्रलोकेतथाराजन्युगानिद्वादशैवतु ॥
ब्रह्मलोकेतथात्रीणिसूर्यलोकेयुगानिच ॥ ६४ ॥ पुण्यक्षयादिहाभ्येत्यराजाभवतिधार्मिकः ॥ पृथिव्याधिपतिःश्रीमान्विजितारिःप्रतापवान्
॥६५॥व्रतमेतत्पुराचीर्णंसगरेणमहात्मना ॥ अजेनधुंधुमारेणदिलीपेनययातिना ॥ ६६ ॥ अन्यैश्चपृथिवीपालैःपालितंशेषभूतलैः ॥
स्त्रीभिर्वैश्यैस्तथाशूद्रैर्धर्मकामैःसदानृप ॥ ६७ ॥ भृग्वाद्यैर्मुनिभिःसर्वैर्ब्राह्मणैर्वेदपारगैः ॥ त्वयाचपृष्टेनमयाकथितंतेनराधिप ॥ ६८ ॥ ॥ ७१ ॥
अद्यप्रभृतिचैवेयंख्यातिंयास्यतिभूतले ॥ भीमाख्याद्वादशीचेतिकृतकृत्याचभारत ॥ ६९ ॥ एषापुलस्त्यमुनिनाकथिताकुरुनंदन ॥

यश्चैनांकथितांध्यात्वाकुर्याद्वाभक्तिभावतः ॥ ७० ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुलोकेमहीयते ॥ दरिद्रश्चापिभोःपार्थवित्तशाठ्यंविवर्जयेत् ॥
॥७१॥विष्णुभक्तेनकर्तव्यासंसारभयभीरुणा ॥ ७२ ॥ भीमेनयाकिलपुरासमुपोषिताचरात्रौघटस्थिरसुशीतलवारिधारा ॥ तांद्वादशीं
दशमुखारिमुखाच्छ्रुतांचसम्यग्व्रतीचरतियातिसविष्णुलोके ॥ ७३ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे
भीमद्वादशीव्रतवर्णनंनामचतुःसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७४ ॥छ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ उपवासासमर्थानांसदैवपुरुषोत्तम ॥ एकायाद्वादशी
पुण्यातांवदस्वममानघ ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ मासिभाद्रपदेशुक्लाद्वादशीश्रवणान्विता ॥ सर्वकामप्रदापुण्याचोपवासेमहाफला ॥२ ॥
संगमेसरितांस्नात्वाद्वादश्यांसमुपोषितः ॥ अयत्नात्समवाप्नोतिद्वादशद्वादशीफलम् ॥ ३ ॥ बुधश्रवणद्वादश्यामेवंवैसंयतोभवेत् ॥
अतीवमहतीतस्यांकृतंसर्वमथाक्षयम् ॥ ४ ॥ द्वादशीश्रवणोपेतायदाभवतिभारत ॥ संगमेसरितांस्नात्वागंगादिस्नानजंफलम् ॥ ५ ॥
सोपवासःसमाप्नोतिनात्रकार्याविचारणा ॥ जलपूर्णेतथाकुंभेस्थापयित्वाविचक्षणः ॥ ६ ॥ पंचरत्नसमोपेतंसोपवीतंसुपूजितम् ॥
तस्यस्कंधेसुघटितंस्थापयित्वाजनार्दनम् ॥ ७ ॥ यथाशक्त्यास्वर्णमयंशंखशार्ङ्गविभूषितम् ॥ स्नापयित्वाविधानेनासितचंदनचार्चितम् ॥
॥८॥सितवस्त्रयुगच्छन्नंछत्रोपानद्युगान्वितम् ॥ ॐनमोवासुदेवायेतिशिरःसंपूजयेद्धरेः ॥ ९ ॥ श्रीधरायमुखंतद्वत्कंठंकृष्णायवैपुनः ॥
ॐनमःश्रीमतेवक्षोभुजौसर्वास्त्रधारिणे ॥ १० ॥ व्यापकायनमःकुक्षिंकेशवायोदरंनमः ॥ त्रैलोक्यजनकायेतिएवंसंपूजयेद्धरिम् ॥ ११ ॥
सर्वाधिपतयेजंघेपादौसर्वात्मनेनमः ॥ अनेनविधिनाराजन्पुष्पैर्धूपैःसमर्चयेत् ॥ १२ ॥ ततस्तस्याग्रतोदेयंनैवेद्यंघृतपाचितम् ॥
सोदकांश्चनवान्कुंभाञ्छक्त्यादद्याद्विचक्षणः ॥ १३ ॥ एवंसंपूज्यगोविंदंजागरंतत्रकारयेत्॥ प्रभातेविमलेस्नात्वासंपूज्यगरुडध्वजम्॥१४॥
पुष्पधूपादिनैवेद्यैःफलैर्वस्त्रैःसुशोभनैः ॥ ततःपुष्पांजलिंबद्ध्वामंत्रमेतमुदीरयेत् ॥ १५ ॥ नमोनमस्तेगोविंदबुधश्रवणसंज्ञक ॥
अघौघसंक्षयंकृत्वासर्वसौख्यप्रदोभव ॥ १६ ॥ एवंसंपूज्यगोविंदंब्राह्मणंपूजयेत्ततः ॥ अनंतरंब्राह्मणेवैवेदवेदांतपारगे ॥ १७ ॥ पुराणज्ञे
विशेषेणविधिवत्संप्रदापयेत् ॥ द्वादश्यांश्रवणेयुक्तेअशेषाहस्करान्विते ॥ १८ ॥ करकंसंगमेस्नात्वाप्रीयतांमेजनार्दनः ॥ ॥ श्रीकृष्ण

उवाच ॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासंपुरातनम् ॥ १९ ॥ महत्यरण्येयद्वृत्तंभूमिपालशृणुष्वतत् ॥ देशोदशार्णकोनामतस्यभागेतुपश्चि
मे ॥ २० ॥ अस्तिकश्चिन्मरुदेशःसर्वसत्त्वभयंकरः ॥ सुतप्तसिकताभूमिर्यत्रदुष्टामहोरगाः ॥ २१ ॥ अल्पच्छायद्रुमाकीर्णोमृतप्राणिसमा
कुलः ॥ शमीखदिरपालाशकरीरैःपीलुभिःसह ॥ २२ ॥ तत्रभीमद्रुमाःपार्श्वेकंटकैःशबलाहढैः ॥ दग्धप्राणिगणाकीर्णायत्रभूर्दृश्यतेक्वचि
त् ॥ २३ ॥ अन्नोदकंनोलभंतेराजंस्तत्रचलाहकाः ॥ कदाचिदपिदृश्यंतेभ्रममाणाविहंगमाः ॥ २४ ॥ वृक्षांतरगतैर्नित्यंशिशुभिस्तृपितैः
समम् ॥ उत्कृत्तजीविताराजन्दृश्यंतेविहगोत्तमाः ॥ २५ ॥ तृषातुराश्चसहसामृगाःसैकतमागताः ॥ सैकतेष्वेवनश्यंतिजलंसैकतसेतुवत्
॥ २६ ॥ तस्मिंस्तथाविधेदेशेकश्चिद्दैववशाद्वणिक् ॥ निजसार्थपरिभ्रष्टःप्रविष्टोमरुजंगले ॥ २७ ॥ पिशाचान्मलिनांस्तीक्ष्णान्निर्मांसा
न्भीमदर्शनात् ॥ इतस्ततःसंचरतोददर्शवणिजोत्तमः ॥ २८ ॥ बभ्रामोद्भ्रांतहृदयःक्षुत्तृपाभ्रमकर्पितः ॥ क्वग्रामःक्वजलंक्वाहंयास्यामिनबु
बोधसः ॥ २९ ॥ अथप्रेतान्ददर्शासौतृष्णाव्याकुलितेंद्रियान् ॥ स्नायुबद्धास्थिचरणान्प्रेक्षमाणानितस्ततः ॥ ३० ॥ प्रेतस्कंधसमारूढ
मेकंप्रेतंददर्शह ॥ अपश्यद्बहुभिःप्रेतैःसमंतात्परिवारितम् ॥ ३१ ॥ आगच्छमानमव्यग्रंस्तुतुशब्दपुरःसरम् ॥ प्रेतस्कंधान्महींगत्वातस्यां
तिकमुपागमत् ॥ ३२ ॥ सदृष्ट्वाथवणिक्छ्रेष्ठमिदंवचनमब्रवीत् ॥ अस्मिन्वैनिर्जलेदेशेगमनंभवतःकथम् ॥ ३३ ॥ तमुवाचवणिग्धीमान्सा
र्थभ्रष्टस्यचैवमे ॥ प्रवेशोदैवयोगेनपूर्वकर्मकृतेनतु ॥ ३४ ॥ तृष्णामांबाधतेऽत्यर्थंक्षुद्दुनोतिभृशंतथा ॥ प्राणाःकंठमनुप्राप्तानचनंनश्यती
वमे ॥ ३५ ॥ अत्रोपायंनपश्यामिजीवेयंयेनकेनचित् ॥ कृष्णउवाच ॥ इत्येवमुक्तेप्रेतस्तंवणिजंवाक्यमब्रवीत् ॥ ३६ ॥ पुंनागमिममा
श्रित्यप्रतीक्षस्वमुहूर्तकम् ॥ कृतातिथ्योयथालाभंगमिष्यसियथासुखम् ॥ ३७ ॥ एवमुक्तस्तथाचक्रेसवणिक्तृष्णयार्दितः ॥ मध्याह्न
समयेप्राप्तेततस्तंदेशमागतः ॥ ३८ ॥ पुन्नागवृक्षात्करकोवारिधारामनोरमः ॥ दध्योदनसमायुक्तोवर्धमानेनसंयुतः ॥ ३९ ॥ आगतेकरकेतस्मि
न्प्रादादतिथयेतदा ॥ भुक्त्वान्नंचजलंपीत्वावणिक्तुष्टिमुपागतः ॥ ४० ॥ वितृष्णोविज्वरश्चैवक्षणेनसमपद्यत ॥ ततस्तुप्रेतसंघस्यभोक्तु ॥ ७२ ॥
कामस्यवैददौ ॥ ४१ ॥ दध्योदनंसपानीयंप्रेतास्तृप्तिंपरांगताः ॥ अतिथिंतर्पयित्वाचप्रेतलोकंचसर्वशः ॥ ४२ ॥ ततःस्वयंसबुभुजेसु

क्शेषंयथासुखम् ॥ तस्यभुक्तवतश्चान्नंपानीयंचक्षयंययौ ॥४३॥ प्रेताधिपंततस्तृप्तोवणिग्वचनमब्रवीत् ॥ आश्चर्यमेतत्परमंवनेऽस्मिन्प्रति
भातिमे॥४४॥अन्नपानस्यसंप्राप्तिःपरमस्यकुतस्तव॥स्तोकेनचतथान्नेनबिभर्षिसुबहून्पृथक्॥४५॥तृप्ताःपरंकथंत्वेतेनिर्मांसाभिन्नकुक्षयः॥
अपरंचकथंचेहममपापपरिक्षयः ॥ ४६ ॥ हस्तावलंबनःकस्त्वंसंप्राप्तोनिर्जनेवने ॥ तृप्तश्चासिकथंग्रासमात्रेणचशुभव्रत ॥ ४७ ॥ कस्त्व
मस्यांसुघोरायामटव्यांतुकृतालयः॥ तदेतत्संशयंछिंधिपरंकौतूहलंमम ॥ ४८॥ एवमुक्तःसवणिजाप्रेतोवचनमब्रवीत् ॥ शृणुभद्रप्रवक्ष्या
मिदुष्कृतंकर्मचात्मनः ॥ ४९ ॥ शाकलेनगरेरम्येअहमासंसुदुर्मतिः॥वणिजासक्तितःपूर्वकालोनीतोमयानघ ॥ ५० ॥ धनलोभान्मयातत्क
दाचिच्चप्रमादिना॥ नदत्ताभिक्षवेभिक्षातृष्णयापीडितायच ॥ ५१ ॥ प्रतिवेशेचतत्रासीद्ब्राह्मणोगुणवान्मम ॥ श्रवणद्वादशीयोगेमासिभाद्र
पदेतथा ॥ ५२ ॥ सकदाचिन्मयासार्धंतोषांनामनदींययौ ॥ तस्याश्चसंगमःपुण्योयत्रासीच्चंद्रभागया ॥ ५३ ॥ चंद्रभागासोमसुतातोपाचै
वार्कनंदिनी ॥ तयोःशीतोष्णसलिलसंगमःसुमनोहरः ॥ ५४ ॥ तत्तीर्थवरमासाद्यप्रतिवेश्यःसचद्विजः ॥ श्रवणद्वादशीयोगेस्नातश्चैनमुपो
षितः ॥ ५५ ॥ चंद्रभागातोपयोश्चवारिधान्यैर्नवैर्दृढैः ॥ दध्योदनयुतैःसार्धंसंपूर्णैर्वर्धमानकैः ॥ ५६ ॥ छत्रोपानद्युगंवस्त्रंप्रतिमांविधिवद्धरेः ॥
चंद्रभागाजीवनेनदध्योदनयुतंतदा ॥ ५७ ॥ एतत्कृत्वागृहंप्राप्तस्ततःकालेनकेनचित्॥ पंचत्वमहमासाद्यनास्तिक्यात्प्रेततांगतः ॥५८॥
अस्यामटव्यांघोरायांयथादृष्टस्त्वयानघ ॥ ब्रह्मस्वहारिणस्त्वेतेपापाःप्रेतत्वमागताः ॥ ५९ ॥ परदाररताःकेचित्स्वामिद्रोहरताःपरे ॥
मित्रद्रोहरताःकेचिद्देशेऽस्मिंस्तुसुदारुणे ॥६०॥ ममैतेभृत्यतांयाताअन्नपानकृतेनच ॥ अक्षय्योभगवान्कृष्णःपरमात्मासनातनः ॥६१॥
यदीयतेतमुद्दिश्यअक्षय्यंतत्प्रकीर्तितम् ॥ मयाविहीनाःकिंत्वेतेवनेऽस्मिन्भृशदारुणे ॥ ६२ ॥ पीडामनुभविष्यंतिदारुणांकर्मयोनिजाम्॥
एतेषांत्वंमहाभागममानुग्रहकाम्यया ॥ ६३ ॥ अनेकनामगोत्राणिगृहाणलेखनेनच ॥ अस्तुकक्षागताचैवतवसंपुटिकाशुभा ॥ ६४ ॥
हिमवत्यांतथासाध्यतत्रत्वंलप्स्यसेनिधिम् ॥ गयाशीर्षंततोगत्वाश्राद्धंकुरुमहामते ॥ ६५ ॥ एकमेकमथोद्दिश्यप्रेतंप्रेतंयथासुखम् ॥ एवं
संभाष्यमाणोऽसौततजांबूनदप्रभः ॥ ६६ ॥ विमानवरमारुह्यस्वर्गलोकमितोगतः ॥ स्वर्गतेप्रेतनाथेतुप्रभावात्सवणिक्पुमान् ॥ ६७ ॥

नामगोत्राणिसंगृह्यप्रयातःसहिमाचलम् ॥ तत्रप्राप्यनिधिंगत्वाविनिक्षिप्यस्वकेगृहे ॥ ६८ ॥ धनभागमुपादायगयाशीर्षवटंययौ ॥ प्रेता उ०प०१
नांक्रमशस्तत्रचक्रेश्राद्धंदिनेदिने ॥ ६९ ॥ यस्ययस्यगयाश्राद्धंसकरोतिदिनेवणिक् ॥ सचतस्यसदास्वप्नेदर्शयत्यात्मनस्तनुम् ॥ ७० ॥
ब्रवीतिचमहाभागप्रसादेनतवानघ ॥ प्रेतभावोमयात्यक्तःप्राप्तोस्मिपरमांगतिम् ॥ ७१ ॥ सकृत्वाधनलोभाच्चप्रेतानांसत्कृतिंवणिक् ॥ ज अ०७६
गामस्वगृहंतत्रमासिभाद्रपदेतथा ॥ ७२ ॥ श्रवणद्वादशीयोगेपूजयित्वाजनार्दनम् ॥ दानंचदत्त्वाविप्रेभ्यःसोपवासोजितेंद्रियः ॥ ७३ ॥
महानदीसंगमेषुप्रतिवर्षंयुधिष्ठिर ॥ चकारविधिवद्दानंततोदिष्टांतमागतः ॥ ७४ ॥ अवापपरमंस्थानंदुर्लभंचात्रमानवैः ॥ यत्रकामफला
वृक्षानद्यःपायसकर्दमाः ॥ ७५ ॥ शीतलामलपानीयाःपुष्करिण्योमनोहराः ॥ ७६ ॥ तंदेशमासाद्यवणिङ्महात्मासुतप्तजांबूनदभूषितां
गः ॥ कल्पंसमग्रंसहसुंदरीभिःस्वर्गेसरेमेमुदितःसदैव ॥ ७७ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेश्रवण
द्वादशीव्रतवर्णनंनामपंचसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ द्वादश्यास्तेविधिःप्रोक्तःश्रावणेयोयुधिष्ठिर ॥
सर्वपापप्रशमनःसर्वसौख्यप्रदायकः ॥ १ ॥ एकादशीयदास्याच्छ्रवणेनसमन्विता ॥ विजयासातिथिःप्रोक्ताभक्तानांविजयप्रदा ॥ २ ॥
वलवानजितोदैत्योवलिर्नामामहावलः ॥ तेनदेवगणाःसर्वेत्याजिताःसुरमंदिरम् ॥ ३ ॥ ततोदेवामहाविष्णुंगत्वावचनमूचिरे ॥ त्वं
गतिःसर्वदेवानांशीघ्रंकष्टात्समुद्धर ॥ ४ ॥ जहिदैत्यंमहावाहोवलिंवलनिषूदन ॥ श्रुत्वाविष्णुस्तदावाक्यंदेवानांकरणोदयम् ॥ ५ ॥
उवाचवाक्यंकालज्ञोदेवानांहितकाम्यया ॥ जानेवैरोचनिंदैत्यंवलिंत्रैलोक्यकंटकम् ॥ ६ ॥ तपसाभावितात्मानंशांतंदांतंजितेंद्रियम् ॥
मद्भक्तंमद्गतप्राणंसत्यसंधंमहावलम् ॥ ७ ॥ तपसोंतःसुवहुनाकालेनास्यभविष्यति ॥ यदाविनयसंपन्नंज्ञास्येकालेनकेनचित् ॥ ८ ॥
समाहृत्यश्रियंतस्यतदादास्येदिवौकसम् ॥ अदितिर्मांप्रपन्नावैपुत्रार्थंपुत्रलोभिनी ॥ ९ ॥ तस्यामतिहितंदेवाःकरिष्येनात्रसंशयः ॥ तद्दे
वानांहितंसर्वंचाहितंतुसुरद्विषाम् ॥ १० ॥ तद्गच्छध्वंनिरुद्विग्नाःकालःकश्चित्प्रतीक्ष्यताम् ॥ एवमुक्तागतादेवाःकार्यंविष्णुरचिंतयत् ॥ ११ ॥ ॥ ७३ ॥
संचिंतयित्वासुचिरंदेव्यागर्भावतारणम् ॥ अदितिर्वरयामासवांछितंमेभविष्यति ॥ १२ ॥ अथकालेवहुतिथेगतेसागर्भिणीह्यभूत् ॥ सुषु

वेनवमेमासिपुत्रंसावामनंहरिम् ॥ १३ ॥ ह्रस्वपादंह्रस्वकायंमहच्छिरसमर्भकम् ॥ पाणिपादोदरकृशंस्वयंनारायणंहरिम् ॥ १४ ॥
दृष्ट्वातुवामनंजातंयदिसावकुमुद्यता ॥ निरुद्धवाक्याह्यभवद्दृकुंकिंचिन्नपारितम् ॥ १५ ॥ एकादश्यांभाद्रपदेश्रवणेननरोत्तम ॥ संच
चालमहीजातेवामनेतुत्रिविक्रमे ॥ १६ ॥ भयंबभूवदैत्यानांदेवानांतोषआभवत् ॥ जातकर्मादिकांस्तस्यसंस्कारान्स्वयमेवहि ॥ १७ ॥
चकारकश्यपोधीमान्प्रजापातिरनुद्यतः ॥ आबद्धमेखलोदंडीधृत्वायज्ञोपवीतकम् ॥ १८ ॥ कुशस्वच्छोदकधरःकमंडलुविभूषितः ॥ बले
र्बलवतोयज्ञंजगामबहुविस्तरम् ॥ १९ ॥ दृष्ट्वाबलिमथोवाचवामनोऽभ्येत्यतत्क्षणम् ॥ अथचाहयज्ञपतेदीयतांममभेदिनी ॥ २० ॥
पादत्रयप्रमाणेनपठनार्थंस्थितोह्यसि ॥ दत्तादत्तातवमयाबलिःप्राहद्विजोत्तमम् ॥ २१ ॥ ततोवर्द्धितुमारब्धोवामनोऽनंतविक्रमः ॥ पादौ
भूमौप्रतिष्ठाप्यशिरसावृत्यरोदसी ॥ २२ ॥ ताभ्यामिंद्रादिकाँल्लोकाँल्ललाटेब्रह्मणःपदम् ॥ नतृतीयंपदंलेभेततोनेदुर्दिवौकसः ॥ २३ ॥
तद्दृष्ट्वामहदाश्चर्यंसिद्धादेवर्षयस्तथा ॥ साधुसाध्वितिदेवेशंप्रशशंसुर्मुदान्विताः ॥ २४ ॥ ततोदैत्यगणान्सर्वाञ्जित्वात्रिभुवनंवशी ॥ बलिमाहत
तोगच्छसुतलंस्वबलानुगः ॥ २५ ॥ तत्रत्वमीप्सितान्भोगान्भुक्त्वामद्बाहुपालितः ॥ अस्यैंद्रस्यावसानेतुत्वमेवेंद्रोभविष्यासि ॥ २६ ॥ एवमुक्तो
बलिःप्रायान्नमस्कृत्यनरोत्तमम् ॥ विसृज्यैमंबलिंदेवान्सकलान्सउवाचह ॥ २७ ॥ स्वानिधिष्ण्यानिगच्छध्वंतिष्ठध्वंविगतज्वराः ॥ देवेनोक्तागता
देवाहृष्टाःसंपूज्यवामनम् ॥ २८ ॥ देवःकृत्वाजगत्कार्यंतत्रैवांतरधीयत ॥ एतत्सर्वंसमभवदेकादश्यांनराधिप ॥ २९ ॥ तेनेष्टादेवदेवस्यसर्व
दाविजयातिथिः ॥ एषावैफाल्गुनेमासिपुष्येणसहितानृप ॥ ३० ॥ विजयाप्रोच्यतेसद्भिःकोटिकोटिगुणोत्तरा ॥ एकादश्यांसोपवासोरात्रौसं
पूजयेद्धरिम् ॥ ३१ ॥ रौप्यसौवर्णपात्रेवादारुवंशमयेऽपिवा ॥ कुंडिकांस्थापयेत्पार्श्वेछत्रंवैपादुकेतथा ॥ ३२ ॥ शुभांचवैष्णवींयष्टिंतथासूत्रकमं
डलू ॥ आच्छाद्यपात्रंवासोभिःफलैश्चापिसुशोभनैः ॥ ३३ ॥ मार्गचामण्यगंधैश्चभक्त्यावामृगचर्मणा ॥ तिलाढकेनवित्ताढ्यःप्रस्थेनकुडवेनवा ॥
॥ ३४ ॥ व्रीहिभिर्वाथगोधूमैःफलैःशुक्लतिलैर्भवेत् ॥ पुष्पैर्गंधैर्धूपदीपैःपक्वान्नैरर्चयेद्धरिम् ॥ ३५ ॥ नानाविधैश्चनैवेद्यैर्भक्ष्यभोज्यैर्गुडौदनैः ॥
स्वस्ववित्तानुसारेणसहिरण्यंचकारयेत् ॥ ३६ ॥ मंत्रंशतगुणंचैवभक्त्यालक्षगुणोत्तरम् ॥ भक्तिमांश्चगुणोपेतंकोटिकोटिगुणोत्तरम् ॥ ३७ ॥

एभिर्मंत्रपदैस्तत्रपूजयेद्गरुडध्वजम् ॥ उपहारैर्नरश्रेष्ठशुचिर्भूत्वासमाहितः ॥ ३८ ॥ ॐजलजोपमदेहायजलजास्यायशंखिने ॥
जलराशिस्वरूपायनमस्तेपुरुषोत्तम ॥ ३९ ॥ नमःकमलनाभायनमस्तेजलशायिने ॥ नमस्तेकेशवानंतवासुदेवनमोऽस्तुते ॥ ४० ॥
स्नानमंत्रः ॥ मलयंपुसमुत्पन्नंगंधाढ्यंसुमनोहरम् ॥ मयानिवेदितंतुभ्यंगृहाणपरमेश्वर ॥ ४१ ॥ चंदनमंत्रः ॥ वनस्पतिरसयुतंगंधाढ्यं
सुमनोहरम् ॥ मयानिवेदितंपुष्पंगृहाणपुरुषोत्तम ॥ ४२ ॥ पुष्पमंत्रः ॥ नमःकमलकिंजल्कपीतनिर्मलवाससे ॥ मनोहरवपुस्कंध
धृतचक्रायशार्ङ्गिणे ॥ ४३ ॥ पूजामंत्रः ॥ मत्स्यंकूर्मंवराहंचनारसिंहंचवामनम् ॥ रामंरामंचकृष्णंनामभिर्वामनायते ॥ ४४ ॥ पादाद्ये
कैकांगस्यपूजनंशीर्षगंततः ॥ सर्वांगपूजा ॥ धूपोऽयंदेवदेवेशशंखचक्रगदाधर ॥ ४५ ॥ अच्युतानंतगोविंदवासुदेवनमोऽस्तुते ॥ धूप
मंत्रः ॥ त्वमेवपृथिवीज्योतिर्वायुराकाशमेवच ॥ ४६ ॥ त्वमेवज्योतिषांज्योतिर्दीपोऽयंप्रतिगृह्यताम् ॥ दीपमंत्रः ॥ अन्नंचतुर्विधंस्वादु
रसैःषड्भिःसमन्वितम् ॥ ४७ ॥ भक्ष्यभोज्यसमायुक्तंप्रसीदपरमेश्वर ॥ अन्नंप्रजापतिर्विष्णूरुद्रेंद्रशशिभास्कराः ॥ ४८ ॥ अन्नंत्वमायमो
ऽग्निश्चपापंहरतुमेऽव्ययः ॥ नैवेद्यमंत्रः ॥ जगदादिर्जगद्रूपमनादिजगदंतकृत् ॥४९॥ जलाशयजगद्योनिःप्रीयतांमेजनार्दनः ॥ प्रीणनमंत्रः॥
अनेककर्मनिर्बंधध्वंसिनंजलशायिनम् ॥ ५० ॥ नतोऽस्मिमथुरावासंमाधवंमधुसूदनम् ॥ नमोवामनरूपायनमस्तेऽस्तुत्रिविक्रम ॥५१॥
नमस्तेषणिबंधायवासुदेवनमोऽस्तुते ॥ नमस्कारमंत्रः ॥ नमोनमस्तेगोविंदवामनेशत्रिविक्रम ॥ ५२ ॥ अघौघसंक्षयंकृत्वासर्वकाम
प्रदोभव ॥ प्रार्थनामंत्रः ॥ सर्वगःसर्वदेवेशःश्रीधरःश्रीनिकेतनः ॥ ५३ ॥ विश्वेश्वरश्चविष्णुश्चश्रीशायीचनमोनमः ॥ शयनमंत्रः ॥ एवं
संपूज्ययोरात्रावेकादश्यांनृपोत्तम ॥ ५४ ॥ जागरंतत्रकुर्वीतगीतवादित्रनिस्वनैः ॥ याचश्रवणसंयुक्ताद्वादशीपरमातिथिः ॥ ५५ ॥ त
स्यांचसंगमेस्नात्वासर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ एवंसंपूज्ययत्नेनप्रभातेविमलेसति ॥ ५६ ॥ प्रदेयंशास्त्रविदुषेब्राह्मणायचमंत्रतः ॥ ब्राह्मणश्चा
पिमंत्रेणप्रतिगृह्णीतमंत्रवत् ॥ ५७ ॥ वामनोऽस्यप्रतिग्राहीवामनायनमोनमः ॥ ५८ ॥ ॐगुह्ये ॥ ॐशिरसि ॥ ॐपादयोः ॥ ॐना
भौ ॥ ॐभुजयोः ॥ ॐसर्वांगे ॥ सर्वात्मनेनमः ॥ पुष्पंफलंचनैवेद्यंसर्वमेतद्यथाविधि ॥ नरोदद्यादुपोष्यैवमेकादश्यांसमंत्रकम् ॥५९॥

पूर्वोक्तविधिनाप्रातर्भोजनंपृषदाज्यकम् ॥ पूर्वंदत्वाब्राह्मणेभ्यःपश्चाद्भुंजीतवाग्यतः ॥ ६० ॥ भूयोभूयोऽपिराजेंद्रसर्वत्रैवंविधिःस्मृतः ॥ समाप्तेतुव्रतेराजन्यत्पुण्यंतन्निबोधमे ॥ ६१ ॥ चतुर्युगानिराजेंद्रएकसप्ततिसंख्यया ॥ प्राप्याविष्णुपुरेराजन्क्रीडतेकालमक्षयम् ॥ ६२ ॥ इहागत्यभवेद्राजाप्रतिपक्षक्षयंकरः ॥ हस्त्यश्वरथपत्तीनांदाताभोक्ताविमत्सरी ॥ ६३ ॥ रूपसौभाग्यसंपन्नोदीर्घायुर्नीरुजोभवेत् ॥ पुत्रैःपरिवृतोजीवोजीवेच्चशरदःशतम् ॥ ६४ ॥ एतस्याःफलमाख्यातमेकादश्यामयातव ॥ पूर्वमेवसमाख्याताद्वादशीश्रवणान्विता ॥६५॥ उपोष्यैकादशींपश्चाद्द्वादशीमप्युपोषयेत् ॥ नचात्रविधिलोपःस्यादुभयोर्देवताहरिः ॥ ६६ ॥ "एकादशीद्वादश्योरन्यतरस्यांश्रवणयुक्तायां श्रवणयुक्तोपवासेनैवव्रतद्वयसिद्धिः ॥ एकस्मिन्व्रतेपूर्वमन्यांतिथिमुपोष्यपश्चादपारयित्वैवान्योपोष्यतइतियोविधिलोपःसएकदेवताकत्वेन नभवतीत्यर्थः" ॥ बुधश्रवणसंयुक्ताद्वादशीसंगमोदकम् ॥ दानंदध्योदनंसत्यमुपवासःपरोविधिः ॥ ६७ ॥ सगरेणककुत्स्थेनधुंधुमारेणगाधिना ॥ एतैश्चान्यैश्चराजेंद्रकृतंवैद्वादशीव्रतम् ॥ ६८ ॥ साद्वादशीबुधयुताश्रवणेनसार्कंस्याद्वैजयायकथिताऋपिभिर्नभस्ये ॥ तामादरेणसमुपोष्यनरोऽमरत्वंप्राप्नोतिपार्थअणिमादिगुणोपपन्नम् ॥ ६९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेविजयश्रवणद्वादशीव्रतवर्णनंनामषट्सप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७६ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ कृष्णपक्षेतुपौषस्यसंप्राप्तंद्वादशीव्रतम् ॥ पौषादिपारणंमासैःषड्भिर्ज्ञेयंतांतिकंस्मृतम् ॥ १ ॥ प्रथमंपुंडरीकाक्षंनामकृष्णस्यगीयते ॥ द्वितीयेमाधवाख्यंतुविश्वरूपंतुफाल्गुने ॥ २ ॥ पुरुषोत्तमाख्यंतुततःपंचमेऽच्युतसंज्ञकम् ॥ षष्ठेजयेतिदेवेशगुह्यंनामप्रकीर्तितम् ॥ ३ ॥ पूर्वोक्तेपुचमासेपुस्नानप्राशनयोस्तिलाः ॥ आषाढादिषुमासेषुपंचगव्यमुदाहृतम् ॥ ४ ॥ स्नानंचप्राशनंचैवपंचगव्यंसदेष्यते ॥ पूजयेत्पुंडरीकाक्षंतैस्तैरवचनामभिः ॥ ५ ॥ प्रतिमासंचदेवेशकृत्वापूजांयथाविधि ॥ विप्रायदक्षिणांदद्याच्छ्रद्दधानश्चभक्तितः ॥ ६ ॥ पारणंचैवदेवेशग्रीणनंभक्तिपूर्वकम् ॥ कुर्वीतभक्त्यागोविंदसद्भावेनार्चनंयतः ॥ ७ ॥ नक्तंभुंजीतसततंतैलक्षारविवर्जितम् ॥ एकादश्यामुपोष्यैवंद्वादश्यामथवादिने ॥ ८ ॥ एवंसंवत्सरस्यांतेयदभिप्रेतमात्मनः ॥ धनंचसुहिरण्यंचधान्यंभाजनमासनम् ॥ ९ ॥ शय्यांवाब्राह्मणेदद्यात्केशवःप्रीतिगृ

ह्यताम् ॥ एतामुपोष्यविधिनाविष्णुप्रीतौचतत्परः ॥ १० ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतियद्यदिच्छातिचेतसा ॥ ततोलोकेषुविख्यातंसंप्राप्तं
द्वादशीतिवै ॥ ११ ॥ कृताभिलषिताहृष्टाप्रारब्धाधर्मतत्परैः ॥ पूरयेदखिलान्कामान्संस्मृतावादिनेदिने ॥ १२ ॥ संप्राप्तिकामुप
वसंतिसमीहितार्थयेमानवामनुजपुंगवविष्णुभक्ताः ॥ तेषांसमीहितफलानिददातिशश्वद्वासःसुरेशभवनेभगवत्प्रसादात् ॥ १३ ॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेसंप्राप्तिद्वादशीव्रतंनामसप्तसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७७ ॥ छ ॥श्रीकृष्णउवाच॥
तथान्यामपितेवच्मिगोविंदद्वादशींशृणु ॥ तस्याःसम्यगनुष्ठानात्प्राप्नोत्यभिमतंफलम् ॥ १ ॥ पौषेमासेसितेपक्षेद्वादश्यांसमुपोषितः ॥
सम्यक्संपूज्यगोविन्दनाम्नादेवमधोक्षजम् ॥ २ ॥ धूपपुष्पोपचारैश्चनैवेद्यैश्चसमाहितः ॥ गोविंदेतिजपेन्नामपुनस्तद्गतमानसः ॥ ३ ॥
विप्रायदक्षिणांदद्याद्यथाशक्त्यानराधिप ॥ स्वयंविबुद्धस्तुलितोगोविंदेतिचकीर्तयेत् ॥ ४ ॥ पाखंडिभिर्विकर्मस्थै[1]रालापांश्चविवर्जयेत् ॥
गोमूत्रंगोमयंवापिदधिक्षीरमथापिवा ॥ ५ ॥ गोदोहतःसमुद्धूतंप्राश्नीतात्मविशुद्धये ॥ द्वितीयेऽह्निपुनःस्नानंतथैवाभ्यर्च्यकेशवम् ॥ ६ ॥
तेनैवनाम्नासंपूज्यदत्वाविप्रस्यदक्षिणाम् ॥ ततोभुञ्जीतगोदोहसंभूतेनसमुद्भवम् ॥ ७ ॥ एवमेवाखिलान्मासानुपोष्यप्रयतःशुचिः ॥
दद्याद्गवाह्निकंविद्वान्प्रतिमासंतुशक्तितः ॥ ८ ॥ पारितेचपुनर्वर्षेगोविन्दंपद्मयासह ॥ गोविन्दःप्रीतिमायातुव्रतेनानेनमेसदा ॥ ९ ॥
विशेषतःपुनर्दद्यात्तस्मिन्नह्निगवाह्निकम् ॥ भक्त्यापरमयाराजञ्छृणुयत्फलमाप्नुयात् ॥ १० ॥ स्वर्णशृंगंरौप्यखुरंगोशतंवृषभंवरम् ॥
इतिमांसंद्विजातिभ्योदत्वायत्फलमश्नुते ॥ ११ ॥ तदाप्नोत्यखिलंसम्यग्व्रतमेतदुपोषितः ॥ तंचलोकमवाप्नोतिगोविन्दोयत्रतिष्ठति॥१२॥
गोविन्दद्वादशीमेतामुपोष्यंतिविधानतः ॥ विद्योतमानादृश्यंतेलोकेव्यापिशशाङ्कवत् ॥ १३ ॥ गोविन्दमर्चयतिगोरसभोजनस्तुगावोवि
नोदयतितद्गवाह्निकश्च ॥ योद्वादशीषुकुरुराजकृतोपवासःप्राप्नोत्यसौसुरभिलोकमपेतशोकम् ॥ १४ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउ
त्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेगोविन्दद्वादशीव्रतवर्णनंनामाष्टसप्ततितमोऽध्यायः ॥ ७८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ ७८

१ विकल्पस्थैः-इ०पा०।

उपवासव्रतानांतुवैकल्यंयन्महामते ॥ दानधर्मैकृतंयस्यविपाकोवदयादृशः ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ यज्ञानामुपवासा
नांव्रतानांचनरेश्वर ॥ वैकल्यात्फलवैकल्यंयादृशंतच्छृणुष्वमे ॥ २ ॥ उपवासान्विनाखण्डंप्राप्नुवंत्येवताञ्छृणु ॥
भ्रष्टैश्वर्यानिर्द्धनाश्चवसंतिपुरुषाःपुनः ॥ ३ ॥ रूपंनथोत्तरंप्राप्यव्रतवैकल्यदोषतः ॥ काणाःकुब्जाश्चपण्ढाश्चभवंत्यन्धाश्चमानवाः ॥ ४ ॥
उपवासैर्नरःपत्नींनारीप्राप्यतथापतिम् ॥ वियोगंव्रतवैकल्यंदुर्भगत्वमवाप्नुयात् ॥ ५ ॥ येद्रव्येसत्यदातारस्तथान्नेसत्यनम्रयः ॥
कुलेवसंतिदुःशीलादुष्कुलाशीलनिश्चये ॥ ६ ॥ वस्त्रानुलेपनैर्हीनाभूषणैश्चातिरूपिणः ॥ विरूपरूपाश्चतथाप्रसाधकगुणान्विताः ॥ ७ ॥
तेसर्वेव्रतवैकल्यात्फलवैकल्यमागताः ॥ तस्माद्व्रतवैकल्यंयज्ञवैकल्यमेवच ॥ ८ ॥ उपवासेनकर्तव्यंवैकल्याद्विकलंफलम् ॥
॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कथंचिद्यदिवैकल्यमुपवासादिकेभवेत् ॥ ९ ॥ किंतत्रवदकर्तव्यमच्छिद्रंयेनजायते ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥
अखंडद्वादशीह्येषासमस्तेष्वेवकर्मसु ॥ १० ॥ वैकल्यंप्रशमंयातिशृणुष्वगदतोमम ॥ मार्गशीर्षेसितेपक्षेद्वादश्यांनियतःशुचिः ॥ ११ ॥
कृतोपवासोदेवेशंसमभ्यर्च्यजनार्दनम् ॥ स्नातोनारायणंब्रूयाद्भुञ्जन्नारायणंतथा ॥ १२ ॥ गच्छन्नारायणंदेवंस्वपन्नारायणंपुनः ॥
पञ्चगव्यजलस्नातोविशुद्धात्माजितेन्द्रियः ॥ १३ ॥ यवव्रीहिमयंपात्रंदत्वाविप्रायभक्तितः ॥ इदमुच्चारयेत्पश्चाद्देवस्यपुरतोहरेः ॥ १४ ॥
सप्तजन्मनियत्किञ्चिन्मयाखण्डव्रतंकृतम् ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेनतदखंडमिहास्तुमे ॥ १५ ॥ यथाखंडंजगत्सर्वंत्वमेवपुरुषोत्तम ॥
तथाखिलान्यखंडानिव्रतानिममसंतुवै॥१६॥चतुर्भिरपिमासैस्तुपारणंप्रथमंस्मृतम्॥प्रीणनंचहरेःकुर्यात्पारितःपारणेततः॥१७॥चैत्रादिषुच
मासेषुचतुर्गुण्यंतुपारणम् ॥ तत्रापिसक्तुपात्राणिदद्याच्छ्रद्धासमन्वितः ॥ १८ ॥ श्रावणादिषुमासेषुकार्तिकांतेषुपारणम् ॥ तत्रापिघृत
पात्राणिदद्याद्विप्रायदक्षिणाः ॥ १९ ॥ सौवर्णंरौप्यंताम्रंचमृन्मयंपात्रमिष्यते ॥ स्वशक्त्यपेक्षयाराजन्पालाशंवापिकारयेत् ॥ २० ॥
एवंसंवत्सरस्यांतेब्राह्मणान्सजितेन्द्रियः ॥ आमंत्र्यद्वादशान्विप्रान्भोजयेद्घृतपायसैः ॥ २१ ॥ वस्त्राभरणदानैश्चप्रणिपत्यक्षमापयेत् ॥

१ उपवासादिना राज्यं प्रापयंत्येव-इ०पा० ।

उपदेष्टारमप्यत्रपूजयेद्विधिवद्गुरुम् ॥ २२ ॥ एवंसम्यग्यथान्याय्यमखंडद्वादशींनरः ॥ समुपोष्यअखंडस्यव्रतस्यफलमश्नुते ॥ २३ ॥
सप्तजन्मसुवैकल्यंयद्व्रतस्यक्वचित्कृतम् ॥ करोत्यविकलंसर्वमखंडद्वादशीतुतत् ॥ २४ ॥ तस्मादेषाप्रयत्नेननरैःस्त्रीभिश्चसुव्रत ॥
अखंडद्वादशीसम्यगुपोष्याफलकांक्षया ॥२५॥ येद्वादशीव्रतमखंडमितिप्रसिद्धंमार्गोत्तमाङ्गमधिकृत्यकृतंनयेन॥खंडव्रतानिपुरुषैःसुकृता
नियानिसंपूर्णतांसमुपयान्तिहरेःप्रसादात् ॥ २६॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेऽखंडद्वादशीव्रतवर्णनंनामै
कोनाशीतितमोऽध्यायः॥७९॥छ॥श्रीकृष्णउवाच॥फाल्गुनेमलपक्षस्यएकादश्यामुपोषितः॥नरोवायदिवानारीसमभ्यर्च्यजगत्पतिम् ॥१॥
हरेर्नामवदन्भक्त्याभावयुक्तोयुधिष्ठिर ॥उत्तिष्ठन्प्रस्वपंश्चैवहरिमेवानुकीर्तयेत् ॥२॥ततोन्येदिवसंप्राप्तेद्वादश्यांनियतोहरिम्॥स्नात्वासम्यक्स
मभ्यर्च्यदत्वाविप्रायदक्षिणाम्॥३॥हरिमुद्दिश्यचैवाग्नौघृतहोमकृताक्रियः॥प्रणिपत्यजगन्नाथमितिवाणीमुदीरयेत् ॥४॥ पातालसंस्थांवसुधां
यांप्रसाद्यमनोरथान्॥अवापवसुदेवोसौप्रदद्यात्तुमनोरथान्॥५॥यमभ्यर्च्यदिविप्राप्तःसकलांश्चमनोरथान् ॥ भ्रष्टराज्यश्चदेवेंद्रोयमभ्यर्च्यजग
त्पतिम्॥६॥मनोरथानभिनवान्प्राप्तवांश्चमनोहरान् ॥ एवमभ्यर्च्यपूजांचनिष्पाद्यचहरेस्ततः ॥ भुंजीतप्रयतःसम्यग्हविष्यंपांडुनंदन॥७॥
फाल्गुनेचैत्रवैशाखेज्येष्ठमासिचसत्तम ॥ चतुर्भिःपारणंमासैरेभिर्निष्पादितंभवेत् ॥ ८ ॥ रक्तपुष्पैश्चचतुरोमासान्कुर्वीतचार्चनम् ॥
दहेत्तुगुग्गुलुंप्राश्यगोशृंगक्षालनंजलम् ॥ ९ ॥ हविष्यान्नंचनैवेद्यमात्मनश्चापिभोजनम् ॥ ततश्चश्रूयतांपार्थआषाढादौतुयाक्रिया॥१०॥
जातीपुष्पाणिधूपश्चशस्तःसार्जरसोनृप ॥ प्राश्यदर्भोदकंचास्यशाल्यन्नंचनिवेदनम् ॥ ११ ॥ स्वयंतदेवचाश्नीयाच्छेषंपूर्ववदाचरेत् ॥
कार्तिकादिषुमासेषुगोमूत्रंकायशोधनम् ॥ १२ ॥ सुगंधंचेच्छयाधूपंपूजांभृंगारकेनच ॥ कांसारंचात्रनैवेद्यमश्नीयात्तच्चवैस्वयम्॥१३॥
प्रतिमासंचविप्रायदातव्यादक्षिणातथा ॥ पारणंचेच्छयाविष्णोःपारणेपावनेमते ॥ १४ ॥ यथाशक्त्यायथाप्रीत्यावित्तशाठ्यंविवर्जयेत् ॥
सद्भावेनैवगोविंदःपूजितःप्रीयतेयतः॥१५॥पारणांतेयथाशक्त्यास्नापितःपूजितोहरिः॥प्रीणितश्चेप्सितान्कामांस्तान्ददात्यव्ययान्नृप॥१६॥
वर्षांतेप्रतिमामिष्टांकारयित्वासुशोभनाम्॥स्वर्णकेचयथाशक्त्याशंखशार्ङ्गविभूषिताम् ॥ १७ ॥ पुष्पवस्त्रयुगच्छन्नांब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥

द्वादशब्राह्मणांस्तत्रभोजयित्वाक्षमापयेत् ॥१८॥ द्वादशात्रप्रदातव्याःकुंभाःसान्नजलाक्षताः॥छत्रोपानद्युगैःसार्द्धंदक्षिणाभिश्चभारत ॥१९॥
एषापुण्यापापहराद्वादशीफलमिच्छताम्॥ यथाभिलषितान्कामान्ददातिनृपसत्तम ॥ २० ॥ पूरयत्याखिलान्भक्त्यायतश्चैषांमनोरथान् ॥
मनोरथाद्वादशीयंततोलोकेषुविश्रुता ॥२१॥ उपोष्यैतांत्रिभुवनंलब्धमिन्द्रेणवैपुरा ॥ आदित्याश्चोषिताःपुत्राधनमौशनसातथा ॥ २२ ॥
धौम्येनाध्ययनंप्राप्तमन्यैश्चाभिमतंफलम् ॥ राजर्षिभिस्तथाविप्रैःस्त्रीविट्शूद्रैश्चभूतले ॥२३॥ यंयंकाममभिध्यायव्रतमेतदुपोषितम् ॥ सत्त्व
दाप्नोत्यसंदिग्धंविष्णोराराधनोद्यतः ॥ २४ ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रमधनोलभतेधनम् ॥ रोगाभिभूतश्चारोग्यंकन्याप्राप्नोतिसत्पतिम् ॥ २५ ॥
समागमंप्रवसनैरुपोष्यैतामवाप्यते ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिमृतःस्वर्गेचमोदते ॥ २६ ॥ नापुत्रोनाधनोज्येष्ठोवियोगीनचनिर्गुणः ॥ उपोष्यै
तद्व्रतंमर्त्यःस्त्रीशूद्रोवापिजायते ॥२७॥स्वर्गलोकेसहस्राणिवर्षाणामयुतानिच ॥ भोगानभिमतान्भुक्त्वातत्रतत्रयथेच्छया ॥२८॥ इहपुण्य
वतांनृणांधनिनांलघुशालिनाम् ॥ गृहेप्रजायतेराजन्सर्वव्याधिविवर्जितः ॥२९॥ नद्वादशीमुपवसन्तिमनोरथाख्यांनैवार्चयंतिपुरुषोत्तमआ
दिदेवम्॥गोब्राह्मणांश्चननमंतिनपूजयंतियेतेमनोभिलषितंकथमाप्नुवंति ॥ ३० ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसं
वादेमनोरथद्वादशीव्रतवर्णनंनामाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८० ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ अल्पायासेनभगवन्धने
नाल्पेनवाविभो ॥ पापंप्रशममायातियेनतद्वक्तुमर्हसि ॥ ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुपार्थपरांपुण्यांद्वादशींपापना
शिनीम् ॥ यामुपोष्यपरंपुण्यमाप्नुयाच्छ्रद्धयान्वितः ॥ २ ॥ माघमासेचसंप्राप्तेआषाढर्क्षंभवेद्यदि ॥ मूलंवाकृष्णपक्षस्यद्वादश्यांनियत
व्रतः ॥ ३ ॥ गृह्णीयात्पुण्यफलदंविधानंतस्यमेशृणु ॥ देवदेवंसमभ्यर्च्यसुस्नातःप्रयतःशुचिः ॥ ४ ॥ कृष्णनाम्नाचसंपूज्यएकाद
श्यांमहामते ॥ उपोषितोद्वितीयेह्निपुनःसंपूज्यकेशवम् ॥ ५ ॥ संस्तूयनाम्नातेनैवकृष्णाख्येनपुनःपुनः ॥ दद्यात्तिलांश्चविप्रायकृष्णोमे
प्रीयतामिति ॥ ६ ॥ ततश्चप्राशयेच्छस्तांस्तथाकृष्णतिलान्नृप ॥ विष्णुप्रीणनमंत्रोक्तेसमाप्तेवर्षपारणे ॥ ७ ॥ कृष्णकुंभांस्तिलैः

१ अलब्धः-इ०पा० । २ कृतेनानेन-इ० पा० । ३ पूज्यं वा-इ०पा०

साद्धैपक्कान्नेनचसंयुतान् ॥ छत्रोपानद्युगैर्वस्त्रैःसहितानन्नगर्भिणः ॥८॥ ब्राह्मणानांप्रदेयास्तेयथावन्माससंख्यया ॥ तिलप्ररोहाज्जायंतेयाव त्संख्यास्तिलानृप ॥ ९ ॥ तावद्वर्षसहस्राणिस्वर्गलोकेमहीयते ॥ अरोगोजायतेनित्यंनरोजन्मनिजन्मनि ॥ १० ॥ अंधोनबधिरश्चैवन कुष्ठीनचकुत्सितः ॥ भवत्येतामुपित्वातुतिलाख्यांद्वादशीनरः ॥ ११ ॥ अनेनपार्थविधिनातिलदातानसंशयः ॥ मुच्यतेपातकैःसर्वैरना यासेनमानवः ॥ १२ ॥ दानंविधिस्तथाश्राद्धंसर्वपातकशांतये ॥ नार्थःप्रभूतोनायासःशरीरेनृपसत्तम ॥ १३ ॥ सर्वोपभोगनिरतोह्यिपरे दशम्यांस्नानंतिलैस्तिलनिवेदनकृत्तिलाशी ॥ दत्वातिलान्द्विजवरायविराजकेतुंसंपूज्यविष्णुपदवीसमुपैतिमर्त्यः ॥ १४ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेउल्कानवमीव्रतवर्णनंनामैकाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ ॥ यन्नतापायवैपुंसांभवत्यामुष्मिकंकृतम् ॥ तदपापायभवतितदाचक्ष्वयदूत्तम ॥ १ ॥ उपवासप्रभावंवैकृष्णाराधन कांक्षिणाम् ॥ कथयेहमहाबाहोनैवतृप्यामिकथ्यतः ॥ २ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ श्रूयतांपार्थयत्पृष्टःकौतुकाद्भवतावयम् ॥ आमुष्मिकंनतापायप्रतापायचजायते ॥ ३ ॥ उपोषितप्रभावंचकृष्णाराधनकांक्षिणाम् ॥ कथयामियथावृत्तंपूर्वमेवनरोत्तम ॥ ४ ॥ वैदिशंनामनगरंप्रख्यातंनृपसत्तम ॥ तत्रवैश्योऽभवत्पूर्वंसीरभद्रइतिश्रुतः ॥ ५ ॥ भार्ययामातृदुहितापुत्रपौत्रैःसमन्वितः ॥ प्रभूतभृत्यवर्गश्चबहुव्यापारकारकः ॥ ६ ॥ पुत्रपौत्रादिभरणेव्यासक्तिर्मतिरेवच ॥ परलोकंप्रतिमतिस्तस्यनासीत्कदाचन ॥ ७ ॥ चकारानुदिनंसोऽथन्यायान्यायैर्द्धनार्जनम् ॥ सर्वत्रान्यत्रनिःस्नेहःपुत्रस्नेहपरिप्लुतः ॥ ८ ॥ नजुहोत्युदितेकालेनददात्यातितृष्णया ॥ बभूवचोद्यमस्तस्यपुत्रादिभरणेपरः ॥ नित्यनैमित्तिकानांचहानिंचक्रेस्वकर्मणा ॥ ९ ॥ तृष्णाभिभूतोराजेन्द्रस्ववर्गभरणोज्झितः ॥ कालेनागच्छतासोऽथमृतोविंध्याटवीतटे ॥ १० ॥ यातनादेहभृत्प्रेतोग्रीष्मकालेभवन्नृप ॥ तंददर्शमहाभागोदिव्ययानसमन्वितः ॥ ११ ॥ वेदवेदाङ्गविद्वेषीविपीतोनामवैद्विजः ॥ भास्करस्यांशुभिर्दीप्तैर्देहंतमतिदारुणैः ॥ १२ ॥ प्रतप्तवालुकामध्येतृषार्तश्चातिपीडितः ॥ क्षु त्क्षामकंठंशुष्कास्यंतथोद्वृत्तविलोचनम् ॥ १३ ॥ निष्क्रांतजिह्वमंगेषुविस्फोटैःसर्वतश्चितम् ॥ निश्वासायासखेदेनविह्वलःपीडितोदरः ॥ १४ ॥

निजेनकर्मणाबद्धमसमर्थंप्रसर्पणे ॥ तथादृशमथोदृष्ट्वागदर्भेयोमहानृषिः ॥ १५ ॥ विपीतःप्राहराजेन्द्रकारुण्यभरितंवचः ॥ जान
न्नपियथाप्राप्तंतस्यानुष्ठानजंफलम् ॥ १६ ॥ जंतोस्तस्योपकारायसर्वतोह्लादयन्निव ॥ ॥ विपीतउवाच ॥ ॥ अधःसूर्यांशुभिस्त
तैर्बहुभिःपथिपांशुभिः ॥ १७ ॥ उपर्यर्ककरैस्तीक्ष्णैस्तृषावातनिपीडितम् ॥ अन्यस्तत्राणकैर्घोरैरविषह्यैःसुदारुणैः ॥ १८ ॥ कथयेह
यथातत्वमेकाकीदह्यसेकथम् ॥ तस्यैतद्वचनंश्रुत्वाविपीतस्यसवेदनः ॥ १९ ॥ वेदनार्तउवाचेदंकृच्छ्रादुच्छ्वस्यमंदकम् ॥सैरिभद्रउवाच॥
ब्रह्मन्नालोचितंपूर्वंकथमंतेभविष्यति ॥ २० ॥ अशाश्वतेशाश्वतधीस्तेनदह्यामिदुर्मतिः ॥ इदंकरिष्याम्यपरंत्विदंकृत्वात्विदंपुनः ॥२१॥
इतीच्छाशतमारूढस्तेनदह्यामिदुर्मतिः ॥ शीतोष्णवर्षादिभवंलोभात्सोढंमयाऽशुभम् ॥ २२ ॥ तदेवहिनधर्मार्थंतेनदह्यामिदुर्मतिः ॥ पि
तृदेवमनुष्याणामदत्त्वायोषिताहिये ॥ २३ ॥ तेगतानापिवर्ततेदह्याम्येकोऽत्रदुर्मतिः ॥ पुत्रक्षेत्रकलत्रेषुममत्वाहृतचेतसा ॥ २४ ॥ बहुसा
धुकृतंकर्मतेनदह्यामिदुर्मतिः ॥ मृतेमयिधनेतस्मिन्नन्यायोपार्जितेसदा ॥ २५ ॥ रूपवंतोऽभिवर्ततेदह्याम्येकोत्रदुर्मतिः ॥ नमयापूजिता
गेहान्निर्गताद्विजसत्तमाः ॥ २६ ॥ स्ववर्गमिहकामेनतेनदह्याम्यहंमतिः ॥ यन्मेनपूजितादेवाःकुटुंबंपोषितंपरम् ॥ २७ ॥ एकाकीतत्रदह्या
मियेसुतास्तेऽन्यतोगताः ॥ नित्यंनैमित्तिकंकर्मपूर्वेषांचैवनोकृतम् ॥ २८ ॥ एकाकीतेनदह्यामिगतास्तेफलभोगिनः ॥ दाराःपुत्राश्च
भृत्याश्चपापशुद्ध्यामयाभृताः ॥ २९ ॥ एकाकीतेनदह्यामिगतास्तेफलभोगिनः ॥ दाराःपुत्राश्चभृत्यार्थेमयान्यायार्थसंचयः ॥ ३० ॥
कृतस्तेनात्रदह्यामियेभुक्तास्तेऽन्यतोगताः ॥ क्षतपापंमयाभुक्तमन्यैस्तत्कर्मसंचितम् ॥ ३१ ॥ दह्याम्येकोऽहमत्यंतंगतास्तेफलभोगिनः ॥
यन्ममत्वाभिभूतेनमयापापमुपार्जितम् ॥ ३२ ॥ नतदन्यस्यकस्यापिकेवलंममदुष्कृतम् ॥ अंतर्दुःखेनदग्धोऽहंबहिर्दह्यामिभावयन् ॥
॥ ३३ ॥ तावद्दुःखंनवाभंतुपापमेकंद्विधास्थितम् ॥ कुरुतस्मात्समुद्धारंपश्यस्यमृतसागरम् ॥ ३४ ॥ तवयेनाहमाह्लादंप्राप्नुयांमुनि
सत्तम ॥ ॥ विपीतउवाच ॥ ॥ अल्पकालिकउद्धारेतवपश्यामिसंशयम् ॥ ३५ ॥ प्रक्षीणंपापमेतावत्सुवृत्तंचास्तितेपरम् ॥ प्रती
तेदशमेजन्मन्यच्युताराधनेच्छया ॥ ३६ ॥ सुकर्मजयदाभद्रद्वादशींसमुपोषितः ॥ नचतस्याःप्रसादेनपापमत्यन्तदुर्जयम् ॥ ३७ ॥

अल्पैरहोभिःसंक्षीणमामपात्रेयथाजलम् ॥ गतंपापमयंह्यस्याःप्रभावोऽत्यन्तदुर्लभः ॥ ३८॥ नाशःपापस्यकुरुतेजयंसुकृतकर्मणः ॥ सकृ
त्कर्मप्रदाह्येषाततोवैद्वादशीस्मृता ॥ ३९ ॥ यथैतद्ददतातेनभवतापरिदेवितम् ॥ तमुवाचात्रसंदेहोममतापायदेवकिम् ॥ ४० ॥
पापमत्रकृतंप्रेत्यभद्रतापायजायते ॥ आह्लादायतथापुण्यमिहपुण्यकृतांनृणाम् ॥ ४१ ॥ सीरभद्रंसमाश्वास्ययथावित्थंमहामुनिः ॥ सो
प्यल्पेनैवकालेनततोमोक्षमवाप्तवान् ॥ ४२ ॥ उपवासप्रभावश्चकथितस्तेनरोत्तम ॥ येनाल्पैरेवदिवसैर्भूरिपापंक्षयंगतम् ॥ ४३ ॥
तस्मान्नरेणपुण्याययतितव्यंनपातकम् ॥ उपवासाश्चकर्तव्याःसदैवात्महितैषिणा ॥ ४४ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ अथैतत्कष्टपापानां
विपाकोनरकस्थितैः ॥ पुरुषैर्भुज्यतेशश्वत्तन्मोक्षंवदसत्तम ॥ ४५ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ जयासमेताःपुरुषाःसदासुकृतकर्मणः ॥
जयासाद्वादशीशस्तानृणांसुकृतकर्मणाम् ॥ ४६ ॥ फाल्गुनामलपक्षस्यएकादश्यामुपोषितः ॥ द्वादश्यांतुद्विजश्रेष्ठपूजयेन्मधुसूद
नम् ॥४७॥ एकादश्यांसमुत्तिष्ठन्विष्णोर्नामानुकीर्तयन् ॥ पूजायांवासुदेवस्यभुञ्जीतसुसमाहितः ॥४८॥ कामंक्रोधंचलोभंचमदंमोहंचवर्ज
येत्॥द्रोहादीन्वर्जयेद्दोषान्सर्वान्धनमदोद्भवान्॥४९॥भावयेद्विष्णुभक्तश्चसंसारेऽसारतांतथा॥एवंभाविताचित्तेनप्राणिनांहितमिच्छता॥५०॥
नमोनारायणायेतिवक्तव्यंस्वपतानिशि॥तथैवकुर्याद्द्वादश्यांनाम्नाक्षुत्पारणंनृप॥५१॥सौवर्णताम्रपात्राणिमृन्मयान्यपिपांडव ॥यवपात्राणिपू
र्वंतुदद्यान्मासचतुष्टयम्॥५२॥आषाढादिद्वितीयंतुपारयेच्चमहामते॥तत्रापिघृतपात्राणिदद्याच्छ्रद्धासमन्वितः ॥५३॥कार्तिकादिषुमासेषुमा
घांतेषुतथातिलान्॥विप्रायदद्यात्पात्रंतुप्रतिमासमुपोषितः॥५४॥नामत्रयमशेषेणमासिमासिदिनद्वयम्॥ तथैवोच्चारयन्दद्यान्मासिमासियवा
दिकम्॥प्रणम्यचहृषीकेशंकृतपूजःप्रसादयेत्॥५५॥विष्णोनमस्तेजगतीप्रसूतेश्रीवासुदेवायनमोनमस्ते॥ नारायणास्यंप्रणतैर्विचिंत्यंकरोतु
मेशाश्वतपुण्यराशिम् ॥ ५६ ॥ प्रसीदपुण्यंजयमेतिविष्णोश्रीवासुदेवार्द्धिमुपैतुपुण्यम् ॥ प्रयातुवाशेषमथोविनाशंमातेऽङ्घ्रिपद्मादितरत्रमे
मतिः ॥ ५७ ॥ विष्णोपुण्योद्भवोमेस्तुवासुदेवास्तुमेशुभम् ॥ नारायणास्तुमेधर्मोजहिपापमशेषतः ॥ ५८ ॥ अनेकजन्मजनितंबाल्ययौव ॥ ७८ ॥
नवार्द्धके ॥ पुण्यंविवृद्धिमायातुयातुपापंचसंक्षयम् ॥ ५९ ॥ आकाशादिषुशब्दादौश्रोत्रादौमहदादिषु ॥ प्रकृतौपुरुषेचैवब्रह्मण्यपिचस

प्रभुः ॥ ६० ॥ यथैकएवधर्मात्मावासुदेवोऽव्यवस्थितः ॥ तेनसत्येनपापंमेनरकार्तिप्रदंक्षयम् ॥ ६१ ॥ प्रयातुसुकृतस्यास्तुश्नमानुदिवस
श्रयः ॥ पापस्यहानिःपुण्यस्यवृद्धिर्मेस्तूत्तमोत्तमा ॥ ६२ ॥ एवमुच्चार्यविप्रायदद्याद्यत्कथितंतव ॥ भुञ्जीतकृतकृत्यस्तुपारणेपारणेगते
॥ ६३ ॥ पारणांतेतुदेवेशप्रीणनंशक्तितोनृप ॥ कुर्वीताखिलपाखंडैरालापंचाविवर्जयेत् ॥ ६४ ॥ एवंसंवत्सरस्यांतेकांचनींप्रतिमांहरेः ॥
पूजयित्वावस्त्रपुष्पैर्घृतपात्रेणसंयुतैः ॥ ६५ ॥ गांसवत्सांचविप्रायदद्याच्छ्रद्धासमन्वितः ॥ विलंबितंचयत्पूर्वंदेवानन्यान्भजेद्यदि ॥ ६६ ॥
तस्मिन्नहनिदातव्यंभोजनेचानिवारितम् ॥ इत्येषाकथितापुण्यासुकृतस्यजयावहा ॥ ६७ ॥ द्वादशीनरकंपार्थयामुपोष्यनपश्यति ॥
नाग्नयोनचशस्त्राणिनचलोहमुखाःखगाः ॥ ६८ ॥ नारकास्तंप्रबाधन्तेमतिर्यस्यजनार्दने ॥ नामोच्चारणमात्रेणविष्णोःक्षीणाघसंचयः ॥६९॥
भवत्यघविनाशश्चनरकेपतनंकुतः ॥ नमोनारायणहरेवासुदेवेतिकीर्तयन् ॥ ७० ॥ नयातिनरकंमर्त्यःसंक्षीणाशेषपातकः ॥ तस्मात्पा
खंडिसंसर्गमकुर्वन्द्वादशीमिमाम् ॥ ७१ ॥ उपोष्यपुण्योपचयेनयातिनरकंनरः ॥ ७२ ॥ पापंक्षिणोतिसुकृतस्यकरोतिवृद्धिंवृद्धिंप्रयच्छ
तिनियच्छतिसर्वदोषान् ॥ यद्द्वादशीहसुकृतातिहिताचलोकेकस्मान्नतामुपवसंतिविमूढचित्ताः ॥७३॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्व
णिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेसुकृतद्वादशीव्रतवर्णनंनामद्व्यशीतितमोऽध्यायः ॥ ८२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ यदेतत्परमंगुह्यंस
र्ववेदेषुपठ्यते ॥ सदेवःपुण्डरीकाक्षःस्वयंनारायणोहरिः ॥ १ ॥ सयज्ञैर्विविधैरिष्टैर्व्रतैश्चयदुसत्तम ॥ प्राप्यतेपरमोदेवःसनातनकथं
चन ॥ २ ॥ बहुवित्तेनभगवानृत्विग्भिर्वेदपारगैः ॥ प्राप्यन्तेसुसहायैश्चकाचित्स्यक्ताःसुदुष्कराः ॥ ३ ॥ वित्तेनचविनादानंदातुंकृष्णन
शक्यते ॥ विद्यमानेऽपिनमतिःकुटुंबासक्तचेतसः ॥ ४ ॥ तस्यामोक्षःकथंकृष्णसर्वथादुर्लभोहरिः ॥ अल्पायासेनलभतेयेनदेवः
सनातनः ॥ ५ ॥ तन्मेसामान्यतोब्रूहिसर्ववर्णेषुयद्भवेत् ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ कथयामिपरंगुह्यंरहस्यंदेवनिर्मितम् ॥ ६ ॥
धरण्यायत्कृतंपूर्वंमज्जन्त्यावसुधातले ॥ पृथिव्यांपार्थिवभवेत्सलिलेनातिवाहितः ॥ ७ ॥ तस्मिन्सलिलसंलग्नेमहीप्रायाद्रसात
लम् ॥ साभूतधात्रीधरणीरसातलगताशुभा ॥ ८ ॥ आराधयामासविभुंदेवंनारायणंपरम् ॥ उपवासव्रतैर्दैवैर्नियमैश्चपृथग्विधैः ॥ ९ ॥

कालेनमहतातस्याःप्रसन्नोगरुडध्वजः ॥ उज्जहारस्थितौचेमांस्थापयामासवाच्युतः ॥ १० ॥ प्राप्तेमार्गशिरेमासेदशम्यांनि
यतात्मवान् ॥ स्नात्वादेवार्चनंकृत्वाअग्निकार्यंयथाविधि ॥ ११ ॥ शुचिवासाःप्रसन्नात्माह्यत्यल्पान्नंसुसंस्कृतम् ॥ भुक्त्वापं
चपदंकृत्वापुनःशौचंचपादयोः ॥ १२ ॥ कृत्वाष्टाङ्गुलमात्रंतुक्षीरवृक्षसमुद्भवम् ॥ भक्षयेद्दंतकाष्ठंतुततश्चाचम्ययत्नतः ॥ १३ ॥
स्पृष्ट्वान्यासानिकर्माणिचिरंध्यात्वाजनार्दनम् ॥ शंखचक्रगदापाणिंपीताम्बरसमावृतम् ॥ १४ ॥ एवमुच्चारयेद्वाचंतस्मिन्कालेमहाद्युते ॥
एकादश्यांनिराहारःस्थित्वाहमपरेहनि ॥ १५ ॥ भोक्ष्येहंपुण्डरीकाक्षशरणंमेभवाच्युत ॥ एवमुक्त्वाततोदेवदेवदेवस्यसन्निधौ ॥ १६ ॥
जपेन्नारायणायेतिरूपेतत्रविधानतः ॥ ततःप्रभातेविमलेनदींगत्वासमुद्रगाम् ॥ १७ ॥ इतरांवातडागंवागृहेवानियतात्मवान् ॥
आनीयमृत्तिकांशुद्धांमंत्रेणानेनमानवः ॥ १८ ॥ धारणंपोषणंत्वत्तोभूतानांदेविसर्वदा ॥ तेनसत्वेनमांपाहिपापान्मोचयसुव्रते ॥ १९ ॥
॥ मृत्तिकामंत्रः ॥ ॥ ब्रह्माण्डोदरतीर्थानिकरैःस्पृष्टानितेरवे ॥ भवंतिभूतानिसतांमृत्तिकामालभेत्पुनः ॥ २० ॥ आदित्यदर्शनमन्त्रः ॥
एवंमृदंरवेरग्रेकृत्वाथात्मानमालभेत् ॥ त्रिःकृत्वाशेषमृदयाकुंडमालिख्यवैजले ॥ २१ ॥ ततःस्नात्वानरःसम्यक्चक्रवर्त्युपचारकः ॥
आचम्यावश्यकंकृत्वापुनर्देवगृहंव्रजेत् ॥ २२ ॥ तमाराध्यमहायोगंदेवंनारायणंप्रभुम् ॥ केशवायनमःपादौकटिंदामोदरायच ॥ २३ ॥
ऊरुयुग्मंनृसिंहायउरःश्रीवत्सधारिणे ॥ कंठंकौस्तुभनाथायवक्षःश्रीपतयेतथा ॥ २४ ॥ त्रैलोक्यविजयायेतिबाहूसर्वात्मनेशिरः ॥
रथाङ्गधारिणेचक्रंशंकरायेतिचांबुजम् ॥ २५ ॥ गंभीरायेतिचगदामभयंशांतमूर्तये ॥ एवमभ्यर्च्यदेवेशंदेवंनारायणंप्रभुम् ॥
॥ २६ ॥ पुनस्तस्याग्रतःकुंभांश्चतुरःस्थापयेद्बुधः ॥ जलपूर्णान्समाल्यांश्चसितचन्दनचर्चितान् ॥ २७ ॥ चतुर्भिस्तिलपात्रैश्चस्थ
गितान्रत्नसंयुतान् ॥ चत्वारस्तेसमुद्रास्तुकलशाःपरिकीर्तिताः ॥ २८ ॥ तेषांमध्येतुसंपीठंस्थापयेद्वस्त्रसंवृतम् ॥ तस्मिन्सौ
वर्णंरौप्यंवाताम्रंवादारवंतथा ॥ २९ ॥ पात्रंतोयभृतंकृत्वातस्यमध्येततोन्यसेत् ॥ सौवर्णमात्स्यरूपेणकृत्वादेवंजनार्दनम् ॥ ३० ॥
वेदवेदाङ्गसंयुक्तंश्रुतिस्मृतिविभूषितम् ॥ भक्ष्यैर्बहुविधैराजन्फलैःपुष्पैश्चशोभितम् ॥ ३१ ॥ गंधैर्धूपैर्मंत्रवरैरर्चयित्वायथाविधि ॥

रसातलगतावेदायथादेवत्वयाहृताः ॥ ३२ ॥ मत्स्यरूपेणतद्वन्मांभवादुद्धरकेशव ॥ एवमुच्चार्यतस्याग्रेजागरंतत्रकारयेत् ॥ ३३ ॥
यथाविभवसारेणप्रभातेऽपिपुनःपुनः ॥ चतुर्णांब्राह्मणानांतुचतुरोदापयेद्घटान् ॥ ३४ ॥ पूर्वंतुबह्वृचेदद्याच्छंदोगेदक्षिणंतथा ॥
यजुःशाखान्वितेदद्यात्पश्चिमंघटमुत्तमम् ॥ ३५ ॥ उत्तरंकामतोदद्यादेशएवविधिक्रमात् ॥ ऋग्वेदःप्रीयतांपूर्वेसामवेदश्चदक्षिणः ॥ ३६ ॥
यजुषःपश्चिमोनाम्नाआथर्वायोत्तरंतथा ॥ पूर्णपात्रैस्तुसतिलैःस्थगितान्कारयेद्घटान् ॥ ३७ ॥ ततस्तंजलपात्रस्थंब्राह्मणायकुटुंबिने ॥
दद्याद्देवंमहाभागततःपश्चात्तुभोजयेत् ॥ ३८ ॥ ब्राह्मणान्पायसान्नेनततःपश्चात्स्वयंगृही ॥ भुंजीतभृत्यसहितोवाग्यतःसंयतेन्द्रियः ॥३९॥
अनेनविधिनायस्तुद्वादशींक्षपयेन्नरः ॥ तस्यपुण्यफलंराजञ्छृणुसत्यवतांवर ॥ ४० ॥ यदिवक्त्रसहस्राणिभवंतिहियुगेयुगे ॥
आयुश्चब्रह्मणस्तुल्यंभवेद्यदिमहामते ॥ ४१ ॥ तदस्यफलसंख्यानंकर्तुंशक्यंनधारयेत् ॥ यःकृष्णद्वादशीमेतामनेनविधिनानृप ॥ ४२ ॥
करोतिब्रह्मलोकंससमाप्नोतिनसंशयः ॥ ब्रह्महत्यादिपापानिजन्मांतरकृतान्यपि ॥ ४३ ॥ अकामतःकामतोवाप्रणश्यंतिनसंशयः ॥
तथैवपुष्यमासेनअमृतंमथितंसुरैः ॥ ४४ ॥ तत्रकूर्मोभवद्देवःस्वयमेवजनार्दनः ॥ तस्येयंतिथिरुद्दिष्टाहरेर्वैकूर्मरूपिणः ॥ ४५ ॥ पुष्यमासं
समासाद्यद्वादशींशुक्लसंयुताम् ॥ तस्यांप्राग्वत्तुसंकल्पःप्रातःस्नानादिकाःक्रियाः ॥ ४६ ॥ निर्वर्त्याधारयेद्रात्र्यामेकादश्यांजनार्दनम् ॥
प्रीयमंत्रैर्नृपश्रेष्ठदेवदेवंजगद्गुरुम् ॥ ४७ ॥ कूर्मायपादौप्रथमंसुपूज्यनारायणायेतिकटिंहरेस्तु ॥ सङ्कर्षणायेत्युदरंविशोधेत्पुरोभवायेतिचकं
ठपीठम् ॥ ४८ ॥ सुबाहवेत्येवभुजौशिरश्चसर्वात्मनेपांडवपूजनीयौ ॥ स्वनाममंत्रेणचशंखचक्रेगदांनमस्कारपरेणचैव ॥ ४९ ॥ मंत्रैरिमैः
पुष्पसुगन्धधूपैर्नैवेद्यदीपैर्विविधैःफलैश्च ॥ अभ्यर्च्यदेवंकलशंतदग्रेसंस्थापयेन्माल्यविलेपनाद्यम् ॥ ५० ॥ तंरत्नगर्भंसुसुगंधतोयंकृत्वात
तोहेममयंस्वशक्त्या ॥ समंदरंकूर्मतनुंसुरेशंसंस्थापयेच्चात्रशुभेचपात्रे ॥५१॥ घृतस्यपूर्णेकलशाग्रसंस्थंसंपूजयेज्जागरनृत्यगीतैः ॥ संपूज्य
विप्रान्घृतपायसेननिवेद्यपूर्वंद्विजपुङ्गवाय ॥ ५२ ॥ निर्वर्त्यसर्वंविधिवत्ततश्चभुञ्जीतसंतुष्टमनाःसभृत्यः ॥ एवंकृतेकल्पयुगांतराणिस्वर्गेव
सेत्सर्वसमृद्धकामः॥५३॥संसारचक्रंसविधायशीघ्रमाप्नोतिलोकेतुहरेःपुराणे॥प्रयांतिपापानिविनाशमाशुश्रियायुतोजायतिसत्यधर्मः ॥५४॥

अनेकजन्मार्जितसंयुतानिनश्यंतिपापानिनरस्यभक्त्या ॥ प्रागुक्तरूपंचफलंलभेत्सनारायणंवस्तुमुपैतिसद्यः ॥ ५५ ॥ एवंमाघे
सितेपक्षेद्वादशींधरणीधर ॥ वराहस्यशृणुष्वान्यांराजन्परमधार्मिक ॥ ५६ ॥ प्रागुक्तेनविधानेनस्नानंसंकल्पमेवच ॥ कृत्वादेवंसमभ्य
र्च्यएकादश्यांसमाहितः ॥ ५७ ॥ धूपनैवेद्यगंधैस्तुअर्चयित्वायुतंनरः ॥ पश्चात्तस्याग्रतःकुंभंजलपूर्णंतुविन्यसेत् ॥ ५८ ॥ वराहायेतिपा
दौतुमाधवायेतिवैकटिम् ॥ क्षेत्रज्ञायेतिजठरंविश्वरूपेत्युरोहरेः ॥५९॥ पूर्वत्रायेतिकंठंतुप्रजानांपतयेशिरः ॥ प्रद्युम्नायेतिचभुजौदिव्यास्त्रा
यसुदर्शनम् ॥ ६० ॥ अमृतोद्भवायशंखंतुगदिनेचगदांतथा ॥ एवमभ्यर्च्यमेधावीतस्मिन्कुंभेऽपिविन्यसेत् ॥ ६१ ॥ सौवर्णरूप्यताम्रंवा
पात्रंविभवशक्तितः ॥ सर्वबीजैस्तुसंपूर्णंस्थापयित्वाविचक्षणः ॥ ६२ ॥ तत्रशक्त्याचसौवर्णंवाराहंकारयेत्ततः ॥ दंष्ट्राग्रेणोद्धरन्पृथ्वींसपर्व
तवनद्रुमाम् ॥ ६३ ॥ माधवंमधुहंतारंवाराहंरूपमास्थितम् ॥ सर्वबीजभृतैःपात्रैरत्नगर्भंघटोपरि ॥ ६४ ॥ स्थापयेत्परमंदेवंजातरूपमयं
हरिम् ॥ सितवस्त्रयुगच्छन्नंताम्राभावेतुवैणवे ॥ ६५ ॥ स्थाप्यार्चयेद्गन्धपुष्पैर्नैवेद्यैर्विविधैःफलैः ॥ पुष्पमंडपिकांकृत्वाजागरंतत्रकारयेत्
॥ ६६ ॥ प्रादुर्भावंहरेर्दिव्यंवाचयेद्गोपयेद्बुधः ॥ एवंसनियमस्यास्यप्रभातेउदितेरवौ ॥ ६७ ॥ वेदवेदाङ्गविदुषेसाधुवृत्तायधीमते ॥
विष्णुभक्तायराजेन्द्रविशेषेणप्रदापयेत् ॥ ६८ ॥ एवंसकुंभंदत्त्वाचहरिंवाराहरूपिणम् ॥ ब्राह्मणायभवेद्यद्वत्फलंतन्मेनिशामय ॥ ६९ ॥
इहजन्मनिसौभाग्यंश्रीःकांतिःपुष्टिरेवच ॥ प्राप्नोतिपुरुषोराजन्यद्यदिच्छतिकिंचन ॥ ७० ॥ एकाऽपिविधिनोपास्तादददात्यमृतमुत्तमम् ॥
किंपुनर्वर्षमेकंचकरोतिकुरुनंदन ॥ ७१ ॥ एतच्चफाल्गुनेमासिशुक्लपक्षेतुद्वादशी ॥ उपोष्यापूर्वविधिनाहरिमाराधयेत्सुधीः ॥ ७२ ॥
नरसिंहायपादौतुगोविंदायोदरंतथा ॥ कटिंविश्वसृजेपूज्यअनिरुद्धेत्युरोहरेः ॥ ७३ ॥ कंठंतुशितिकंठायवैनतेयायवैशिरः ॥ असु
रध्वंसनायेतिवक्त्रंतोयात्मनेनमः ॥ ७४ ॥ शंखमित्येवसंपूज्यगंधपुष्पैःफलैस्तथा ॥ तदग्रेतुघटंस्थाप्यासितवस्त्रयुगान्वितम् ॥ ७५ ॥
तस्योपरिनृसिंहंतुसौवर्णंताम्रभाजने ॥ हैमेचशक्तितःकृत्वादारुवंशमयेऽपिवा ॥ ७६ ॥ रत्नगर्भमयेस्थाप्यभक्त्यासंपूज्यमानवः ॥ द्वा
दश्यांवेदविदुषेब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ ७७ ॥ एषावंद्यापापहराद्वादशीभवतेमया ॥ कथिताचप्रयत्नेनश्रुताचभवतोप्सिता ॥ ७८ ॥

एवमेषानरव्याघ्रचैत्रेसंकल्प्यद्वादशी ॥ उपोष्याराधयेत्पश्चाद्देवदेवंजनार्दनम् ॥ ७९ ॥ कुंडिकांस्थापयेत्पार्श्वेछत्रिकांपादुकेतथा ॥
अमलंवामनंस्थाप्यबृसीकांसपरिच्छदाम् ॥८०॥ फलैःपुष्पैःसुगंधैश्चप्रभातेसद्विजातये ॥ दापयेत्प्रीयतांविष्णुर्ह्रस्वरूपीत्युदीरयेत् ॥८१॥
मासनाम्नात्रसंयुक्तंप्रादुर्भावंविधानतः ॥ प्रीयतामितिसर्वत्रविधिरेवंप्रकीर्तितः ॥ ८२ ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रमधनोधनमाप्नुयात् ॥ भ्रष्टराज्यो
लभेद्राज्यंमृतोविष्णुपुरंव्रजेत् ॥ ८३ ॥ क्रीडित्वासुचिरंकालमिहमर्त्यमुपागतः ॥ चक्रवर्तीभवेद्धीमान्ययातिरितिनाहुषः ॥ ८४ ॥
वैशाखेऽप्येवमेवंतुसंकल्प्यविधिवन्नरः ॥ तद्वत्स्नानंमृदातद्वत्ततोदेवालयंव्रजेत् ॥ ८५ ॥ तत्राराध्यहरिंभक्त्याएभिर्मन्त्रैर्विचक्षणः ॥ जामद
ग्न्यायपादौतुउदरंसर्वधारिणे ॥ ८६ ॥ मधुसूदनायेतिकटिमुरःश्रीवत्सधारिणे ॥ क्षत्रांतकायचभुजौमणिकंठायकंठकम् ॥ ८७ ॥
पूजयेन्नियतोभूत्वासुरूपायेतिवैमुखम् ॥ स्वनाम्नाशंखचक्रेचशिरोब्रह्मांडधारिणे ॥ ८८ ॥ एवमभ्यर्च्यमेधावीप्राग्वंशस्याग्रतोघटम् ॥
विन्यसेत्पुष्पवस्त्राढ्यंसितचन्दनचर्चितम् ॥ ८९ ॥ वैणवेऽभिनवेपात्रेस्थापयेन्मधुसूदनम् ॥ जामदग्न्येनरूपेणकृत्वासौवर्णमग्रतः ॥९०॥
दक्षिणेपरशुंहस्तेतस्यदेवस्यकारयेत् ॥ सर्वगंधैस्तुसंपूज्यपुष्पैर्नानाविधैःशुभैः ॥ ९१ ॥ ततस्तस्याग्रतःकुर्याज्जागरंभक्तिमान्नरः ॥ प्रभा
तेविमलेसूर्येब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ ९२ ॥ एवंनियमयुक्तस्ययत्फलंतन्निबोधमे ॥ काश्यपेब्रह्मणोलोकेवासित्वाप्सरसांगणैः ॥ ९३ ॥
स्थित्वाभौत्यंचसृष्टौचचक्रवर्तीभवेद्ध्रुवम् ॥ ज्येष्ठमासेऽप्येवमेवसंकल्प्यविधिवन्नरः ॥ ९४ ॥ अर्चयेत्परमंदेवंपुष्पैर्नानाविधैःशुभैः ॥
नमोदामोदरायेतिपादौपूर्वंसमर्चयेत् ॥ ९५ ॥ त्रिविक्रमायेतिकटिंधृतविश्वायचोदरम् ॥ उरःसंवर्तकायेतिकंठंसंवत्सरायच ॥ ९६ ॥
सर्वासुधारिणेबाहुंस्वनाम्नाब्जरथांगकौ ॥ सहस्रशिरसेऽभ्यर्च्यशिरस्तस्यमहात्मनः ॥ ९७ ॥ एवमभ्यर्च्यविधिवत्प्रागुक्तंविधिवन्न्यसेत् ॥
प्राग्वद्वस्त्रसुगंधस्यसुवर्णौरामलक्ष्मणौ ॥ ९८ ॥ अर्चयित्वाविधानेनप्रभातेब्राह्मणायतौ ॥ दातव्यौमनसाकाममहितापुरुषेणतु ॥ ९९ ॥
अपुत्रेणपुरापृष्टोराज्ञादशरथेनतु ॥ पुत्रकामेनवदतावसिष्ठःपरमार्चितः ॥ १०० ॥ इदमेवविधानंतुकथयामासवैद्विजः ॥
सरहस्यंविदित्वात्रसराजाकृतवानिदम् ॥१०१॥ तस्यपुत्रःस्वयंजज्ञेरामोनाममहाबलः ॥ चतुर्द्धासोऽव्ययोविष्णुःपरितोषादजायत ॥१०२॥

एतदेवंमयाख्यातंपरलोकेसुखप्रदम् ॥ १०३ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ आषाढेऽप्येवमेवंतुसंकल्प्यविधिनापरः ॥ अर्चयेत्परमंदेवंगंधपुष्पैः समाहितः ॥ १०४ ॥ वासुदेवायपादौतुकटिंसंकर्षणायच ॥ प्रद्युम्नायेतिजठरमनिरुद्धायवैनमः ॥ १०५ ॥ चक्रपाणिंभुजौकंठंमुखं भूपतयेतथा ॥ स्वनाम्नाशंखचक्रेतुपुरुषायेतिवैशिरः ॥ १०६ ॥ एवमभ्यर्च्यमेधावीप्राग्वत्तस्याग्रतोघटम् ॥ विन्यस्यवस्त्रसंयुक्तंतस्योप रिततोन्यसेत् ॥१०७॥ कांचनंवासुदेवेतिचक्रबाहुंसनातनम् ॥ तमभ्यर्च्यविधानेनगंधपुष्पादिभिःक्रमात् ॥ १०८ ॥ प्राग्वृत्तंब्राह्मणेदद्या द्देववादिनिसुव्रते ॥ एषाह्युपोषिताराजन्विद्यांविप्रेप्रयच्छति ॥ १०९ ॥ राज्यंचभ्रष्टराज्यानामपुत्राणांसुतान्बहून् ॥ मृतोविष्णुपुरेरम्ये क्रीडतेकालमक्षयम् ॥ ११० ॥ मन्वंतराणिषट्त्रिंशत्ततःकालात्ययेपुनः ॥ इहलोकेभवेद्राजासप्तजन्मनिमानवाः ॥ १११ ॥ दाताथ शःक्षमायुक्तस्ततोनिर्वाणमाप्नुयात् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ एवमेवंश्रावणेतुमासिसंकल्प्यद्वादशीम् ॥ ११२ ॥ अर्चयेत्परमंदेवंगंधपुष्पनिवे दनैः ॥ बुधायपादौसंपूज्यश्रीधरायेतिवैकटिम् ॥११३॥ पद्मोद्भवायजठरमुरःसंवत्सरायच ॥ सुग्रीवायेतिवैकंठंभुजौवैचित्रबाहवे ॥११४॥ प्राग्वद्वस्त्राणिसंपूज्यब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ अनेनविधिनासर्वद्वादशींसमुपोषितः ॥ ११५ ॥ शुद्धोदनेनतस्याभूत्स्वयंपुत्रोजनार्दनः ॥ महतीं चाश्रियंप्राप्यपुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ ११६ ॥ भुक्त्वाराज्यश्रियंसोथगतःपरमिकांगतिम् ॥ एषतेविधिरुद्दिष्टःश्रावणेमासिसत्तम ॥ ११७ ॥ एकैकोपोषिताप्यस्तुराज्यमेकैवयच्छति ॥ किंपुनर्द्वादशैवात्रदद्युर्द्रंमहत्पदम् ॥ ११८ ॥ तद्वद्भाद्रपदेमासिशुक्लपक्षेतुद्वादशीम् ॥ सं कल्प्यविधिनादेवमर्चयेत्परमेश्वरम् ॥११९॥ नमोऽस्तुकल्किनेपादौहृषीकेशायवैकटिम्॥म्लेच्छप्रध्वंसनायेतिजगन्मूर्तेतथोदरम्॥१२०॥ शितिकंठायकंठंतुखड्गपाणीतिवैभुजौ ॥ शंखचक्रेस्वनाम्नात्रविश्वमूर्तेतथासितः ॥ १२१ ॥ एवमभ्यर्च्यमेधावीप्राग्वत्तस्याग्रतोघटम् ॥ विन्यस्यकल्किनंदेवंसौवर्णंतत्रकारयेत् ॥१२२॥ सितवस्त्रयुगच्छन्नंगंधपुष्पोपशोभितम् ॥ कृत्वाप्रभातेविप्रायप्रदेयःशास्त्रवित्तमे॥१२३॥ एवंकृतेभवेद्यत्तुतन्निबोधनृपोत्तम ॥ दशावतारदानेनपूजनेचैवतत्फलम् ॥ १२४ ॥ पूज्यतेमत्स्यरूपेणसर्वज्ञत्वमभीप्सुभिः ॥ स्ववंश भरणायाथकूर्मरूपीतुपूज्यते ॥ १२५ ॥ भवोदधिनिमग्नैस्तुवाराहःपूज्यतेहरिः ॥ नृसिंहनवरूपेणतद्वत्पापभयान्नरः ॥ १२६ ॥

वामनंमोहनाशायवित्तार्थेजमदग्निजम् ॥ क्रूरशत्रुविनाशायजपेद्दाशरथिंबुधः ॥ १२७ ॥ बलकृष्णौजपेद्धीमान्पुत्रकामोनसंशयः॥रूपका
मोजपेद्बुद्धंकल्किनंशत्रुघातने ॥ १२८ ॥ सर्वांदत्वाविधानेनपूजांप्राप्नोतिवांछितम् ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ तद्वदाश्वयुजेमासिशुक्लपक्षे
तुद्वादशीम्॥१२९॥संकल्प्याभ्यर्चयेद्देवंपद्मनाभंसनातनम्॥पद्मनाभायपादौतुकटिंवैपद्मयोनये॥१३०॥उदरंसर्वदेवायपुष्कराक्षायवैउरः॥
अव्ययायतथाशीर्षंप्राग्वदस्त्राणिपूजयेत्॥१३१॥ततस्तस्याग्रतःकुंभंमाल्यवस्त्रसमन्वितम् ॥ यथाशक्त्याकाञ्चनेनपद्मनाभेतिभूषितम् ॥
॥१३२॥रात्रौतुजागरंकृत्वाप्रभातेविमलेततः॥ब्राह्मणेतत्प्रदातव्यंसंसारभयभीरुणा ॥१३३॥ एवंकृतेतुयत्पुण्यंतद्वक्तुंशक्यतेकथम्॥ब्रह्मह
त्यादिपापानिकिंतुपंचैवभारत ॥१३४॥ नश्यंतिकृतपुण्यस्यविष्णोर्नामानुकीर्तनात् ॥श्रीकृष्णउवाच॥ शृणुराजन्महाबाहोकार्तिकेमासि
द्वादशीम्॥१३५॥उपोष्यविधिनायेनयथास्याःप्राप्यतेफलम् ॥ प्राग्विधानेनसंकल्प्यवासुदेवंप्रपूजयेत्॥१३६॥अनुलोमेनदेवेशंपूजयित्वा
विचक्षणः॥नमोदामोदरायेतिसर्वाङ्गंपूजयेद्धरिम्॥१३७॥एवंसंपूज्यविधिनातस्याश्चचतुरोघटान्॥स्थापयेद्रत्नगर्भांश्चसितचन्दनचर्चितान्
॥१३८॥स्रग्दामालंबितग्रीवान्सितवस्त्रैश्चगुंठितान्॥स्थगितांस्ताम्रपात्रेतुतिलपूर्णैःसकांचनैः॥१३९॥चत्वारःसागरास्तेचकथिताराजसत्तम॥
तन्मध्येप्राग्विधानेनसौवर्णंस्थापयेद्धरिम् ॥१४०॥ योगेश्वरमङ्गनिर्धिविरक्तंपीतवाससम् ॥ तद्वद्देवंचसंपूज्यजागरंतत्रकारयेत् ॥ १४१ ॥
कृत्वातुवैष्णवंयोगंजपेद्योगेश्वरंहरिम् ॥ षोडशैवरथांगेषुरजोभिर्बहुभिःकृते ॥ १४२ ॥ एवंकृत्वाप्रभातेतुब्राह्मणान्पञ्चभोजयेत् ॥ चत्वा
रःकलशादेयाश्चतुर्णांपञ्चमस्याहि ॥ १४३ ॥ योगेश्वरंचसौवर्णंदापयेत्प्रयतःशुचिः ॥ ब्राह्मणायसमंदत्तंद्विगुणंवेदवादिने ॥ १४४ ॥
वेदवेदांगविदुषेसहस्रगुणितंभवेत् ॥ पंचमस्यरहस्यंतुससमंचोपपादयेत् ॥ १४५ ॥ विधानंतस्यपंचैवदत्वाकोटिगुणोत्तरान् ॥ इतिहास
पुराणज्ञेदत्तंचैवाक्षयंभवेत् ॥ १४६ ॥ पञ्चदत्त्वाविधानेनद्वादश्यांविष्णुमर्च्यच ॥ विप्राणांभोजनंदद्याद्यथाशक्त्यासदक्षिणम् ॥ १४७ ॥
दीनानाथादिकान्सर्वान्पूजयेच्छक्तितोनृप ॥ धरणीव्रतमेतत्तुपुराकृत्वाप्रजापतिः ॥ प्रजांलेभेततोमुक्तिर्ब्रह्मणाविष्णवेशुभे ॥ १४८ ॥
युवनाश्वेनराजर्षिरनेनविधिनापुरा ॥ मत्वातारंशुभंलोकेपरंब्रह्मचशाश्वतम् ॥ १४९ ॥ तथाहैहयदायादःकृतवीर्योनराधिप ॥ चक्रवर्तिसु

तंलेभेसहस्रार्जुनमूर्जितम् ॥ १५० ॥ शकुंतलाप्येवमेवव्रतंचीर्त्वानरोत्तमम् ॥ लेभेशाकुंतलंपुत्रंदुष्यंतश्चक्रवर्तिनम् ॥ १५१॥ तथापुराण
राजानोवेदोक्ताश्चक्रवर्तिनः ॥ अनेनविधिनाप्राप्ताश्चक्रवर्तित्वमुत्तमम् ॥ १५२ ॥ अरण्याअपिपातालेमग्नयाचरितंपुरा ॥ व्रतमेतत्ततोना
म्नाधरणीव्रतमुच्यते ॥ १५३ ॥ समाप्तेऽस्मिंस्तदादेवीहरिणाक्रोडरूपिणा ॥ उद्धृतादशनाग्रेणस्थापितानौरिवांभसि ॥ १५४॥ धरणीव्रत
मेतत्तेकथितंपांडुनंदन ॥ यइदंशृणुयाद्भक्त्यायश्चकुर्यान्नरोत्तम ॥ १५५ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोविष्णुसायुज्यतांव्रजेत् ॥ १५६ ॥
चीर्णेरसातलतलेगतयाधरण्यातेनप्रसिद्धिमगमद्धरणीव्रतोति ॥ सद्यःसमाचरतिधर्मरतिर्द्धरित्र्यामुद्धृत्यसप्तपुरुषान्सपरंप्रयाति ॥ १५७ ॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेधरणीव्रतंनामत्र्यशीतितमोऽध्यायः ॥ ८३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठि
रउवाच ॥ ॥ किमभीष्टवियोगशोकसंघाल्लघुइहसमुपोषतांव्रतंवा ॥ विभवोद्भवकारिभूतलेऽस्मिन्भवतिविभोभयसूदनंचपुंसाम् ॥१॥
श्रीकृष्णउवाच ॥ परिपृष्टमिदंजगत्प्रियंतेविबुधानामपिदुर्लभंमहत्त्वात् ॥ तवभक्तिमतस्तथापिवक्ष्येव्रतमिन्द्रासुरदानवेषुगुह्यम् ॥ २ ॥
पुण्यमाश्वयुजेमासिविशोकद्वादशीव्रतम् ॥ दशम्यांलघुभुग्विद्वानारभेन्नियमेनतु ॥ ३॥ उदङ्मुखःप्राङ्मुखोवादंतधावनपूर्वकम् ॥ एका
दश्यांनिराहारःसम्यगभ्यर्च्यकेशवम् ॥४॥ विधिवत्त्वांसमभ्यर्च्यभोक्ष्यामिअपरेऽहनि॥ एवंनियमकृत्सुप्त्वाप्रातरुत्थायमानवः॥५॥स्नानंस
र्वौषधैःकुर्यात्पञ्चगव्यजलेनतु ॥ शुक्लमाल्यांबरस्तद्वत्पूजयेच्छ्रीशमुत्पलैः ॥ ६ ॥ विशोकायनमःपादौजंघेचवरदायवै ॥ श्रीशायजा
नुनीतद्वदूरूचजलशायिने ॥ ७ ॥ कंदर्पायनमोगुह्यमाधवायनमःकटिम् ॥ दामोदरायेत्युदरंपार्श्वेचविपुलायवै ॥ ८ ॥ नाभिं
चपद्मनाभायहृदयंमन्मथायवै ॥ श्रीधरायविभोर्वक्षःकरौमधुभिदेनमः ॥ ९ ॥ चक्रिणेनामबाहुंचदक्षिणंगदिनेनमः ॥ वैकुंठाय
नमःकंठमास्यंयज्ञमुखायवै ॥ १० ॥ नासामशोकनिधयेवासुदेवायचाक्षिणी ॥ ललाटंवामनायेतिकिरीटंविश्वरूपिणे ॥ ११ ॥
नमःसर्वात्मनेतद्वच्छिरइत्यभिपूजयेत् ॥ एवंसंपूज्यगोविंदंफलमाल्यानुलेपनैः ॥ १२ ॥ ततस्तस्याग्रतोभव्यंस्थंडिलंकारयेन्मृदा ॥
चतुरस्रंसमंताच्चारत्निमात्रमुदग्भवम् ॥ १३ ॥ नदीवालुकयापूर्णंलक्ष्म्याकृतिंकृतन्यिसेत् ॥ स्थंडिलेसूर्यमारोप्यलक्ष्मीमित्यर्च

येद्बुधः ॥ १४ ॥ नमोदेव्यैनमःशांत्यैनमोलक्ष्म्यैनमःश्रियै ॥ नमःपुष्ट्यैनमस्तुष्ट्यैनमोहृष्ट्यैनमोनमः ॥ १५ ॥ विशोकादुः
खनाशायविशोकावरदास्तुमे ॥ विशोकावास्तुसंतत्यैविशोकासर्वसिद्धये ॥ १६ ॥ ततःशुक्लांबरधरांशूर्पसंवेष्ट्यपूजयेत् ॥ भक्ष्यै
र्नानाविधैस्तद्वत्सुवर्णकमलेनच ॥ १७ ॥ रजनीषुचसर्वासुपिबेद्दर्भोदकंव्रती ॥ ततस्तुनृत्यगीतादिकारयेत्सर्वरात्रिकम् ॥ १८ ॥
यामत्रयेव्यतीतेतुसुप्त्वास्वस्थोपमानसः ॥ अभिगम्यचविप्राणांमिथुनानिसदार्चयेत् ॥ १९ ॥ शक्तितस्त्रीणिचैकंवावस्त्रमाल्यानुलेपनैः ॥
शयनस्थानिपूज्यानिनमोऽस्तुजलशायिने ॥ २० ॥ ततस्तुगीतवाद्याद्यैरात्रौजागरणेकृते ॥ प्रभातेविमलेस्नानंकृत्वादांपत्यमर्चयेत् ॥२१॥
भोजनंचयथाशक्त्यावित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ भुक्त्वाश्रुत्वापुराणानितद्दिनंत्वतिवाहयेत् ॥२२॥ अनेनविधिनासर्वंमासिमासिसमाचरेत् ॥
व्रतांतेशयनंदद्याद्गुडधेनुसमन्वितम् ॥ २३ ॥ सोपधानकविश्रामभास्तरावरणंशुभम् ॥ यथानलक्ष्मीर्देवेशत्वांपरित्यज्यगच्छति ॥२४॥
तथाकुरुयथायोग्यमशोकंचास्तुमेसदा ॥ यथादेवेनरहितानलक्ष्मीर्जायतेक्वचित् ॥ २५ ॥ तथाविशोकतामेऽस्तुभक्तिरग्र्याचकेशवे ॥ मंत्रे
णानेनध्यात्वातुगुडधेनुसमन्वितम् ॥ २६ ॥ शूर्पंचलक्ष्म्यासहितंदातव्यंभूतिमिच्छता ॥ उत्पलंकरवीरंचबाणमम्लानकुंडलम् ॥२७॥
केसरंसिंदुवारंचमल्लिकागंधपाटलम् ॥ कदंबंकुंकुमंजातीतथान्यैरपिपूजयेत् ॥२८॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ गुडधेनुविधानंमेत्वमाचक्ष्वजगत्प
ते ॥ किंरूपाकेनमंत्रेणदातव्यातदिहोच्यताम् ॥ २९ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ गुडधेनुविधानंचयद्रूपमिहयत्फलम् ॥ तदिदानींप्रवक्ष्यामि
सर्वपापप्रणाशनम् ॥ ३० ॥ कृष्णाजिनंचतुर्हस्तंप्रागग्रंविन्यसेद्भुवि ॥ गोमयेनानुलिप्तायांदर्भानास्तीर्यसर्वतः ॥३१॥ लघ्वेनकांचनंत
द्वत्संचपरिकल्पयेत् ॥ प्राङ्मुखींकल्पयेद्धेनुमुदक्पादांसवत्सकाम् ॥३२॥ उत्तमागुडधेनुःस्यात्सदाभारचतुष्टया ॥ वत्संभारेणकुर्वीत
द्वाभ्यांवैमध्यमास्मृता ॥ ३३ ॥ अर्द्धभारेणवत्सःस्यात्कनिष्ठाभारकेणतु ॥ चतुर्थांशेनवत्सःस्याद्गृहवित्तानुसारतः ॥ ३४ ॥ धेनुवत्सौ
कृतावेतौसितसूक्ष्मांबरावृतौ ॥ शुक्तिकर्णाविक्षुपादौशुक्तिमुक्ताफलेक्षणौ ॥३५॥ सितसूत्रशिरालौतुसितकंबलकंबलौ ॥ ताम्रगल्लकपृष्ठौ

१ हृष्ट्यै कृष्ट्यै नमोनमः–इ० पा० ।

तौसितचामररोमकौ ॥ ३६ ॥ विद्रुमभ्रूयुगा॰त॰ . . म्तनान्वितौ ॥ क्षौमपुच्छौकांस्यदोहाविन्द्रनीलकतारकौ ॥ ३७ ॥ सुवर्णशृंगाभर
णौराजतखुरसंयुतौ ॥ नानाफलसमायुक्तौघ्राणगंधकरण्डकौ ॥ ३८ ॥ इत्येवंरचयित्वातुधूपदीपैरथार्चयेत् ॥ यालक्ष्मीःसर्वभूतानांयाच
देवेव्यवस्थिता ॥ ३९ ॥ धेनुरूपेणसादेवीममपापंव्यपोहतु ॥ विष्णोर्वक्षसियालक्ष्मीःस्वाहायाचविभावसौ ॥ ४० ॥ चंद्रार्कश
क्रशक्तिर्याधेनुरूपास्तुसाश्रिये ॥ चतुर्मुखस्ययालक्ष्मीर्यालक्ष्मीर्धनदस्यच ॥ ४१ ॥ यालक्ष्मीर्लोकपालानांसाधेनुर्वरदास्तुमे ॥
स्वधात्वंपितृमुख्यानांस्वाहायज्ञभुजांपुनः ॥ ४२ ॥ सर्वपापहराधेनुस्तस्माच्छांतिंप्रयच्छमे ॥ एवमामंत्र्यतांधेनुंब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥
॥ ४३ ॥ विधानमेतद्धेनूनांसर्वासामिहपठ्यते ॥ यास्तुपापविनाशिन्यःश्रूयंतेदशधेनवः ॥ ४४ ॥ तासांस्वरूपंवक्ष्यामिनामा
निचनराधिप ॥ प्रथमागुडधेनुःस्याद्घृतधेनुरथापरा ॥ ४५ ॥ तिलधेनुस्तृतीयास्याच्चतुर्थीमधुधेनुका ॥ जलधेनुःपंचमीतुषष्ठी
तुक्षीरसंभवा ॥ ४६ ॥ सप्तमीशर्कराधेनुर्दधिधेनुरथाष्टमी ॥ रसधेनुश्चनवमीदशमीस्यात्स्वरूपतः ॥ ४७ ॥ कुंभाःस्युर्दशधे
नूनामितरासांतुराशयः ॥ सुवर्णधेनुमप्यत्रकेचिदिच्छंतिमानवाः ॥ ४८ ॥ नवनीतेनरत्नैश्चतथाप्यन्येमहर्षयः ॥ एतदेववि
धानंस्यात्तएवोपस्कराःस्मृताः ॥ ४९ ॥ मंत्रावाहनसंयुक्तांसदापर्वणिपर्वणि ॥ यथाश्रद्धंप्रदातव्याभुक्तिमुक्तिफलप्रदा ॥ ५० ॥
गुडधेनुप्रसंगेनसर्वास्तवमयोदिताः ॥ अशेषयज्ञफलदाःसर्वपापहराःशुभाः ॥ ५१ ॥ व्रतानामुत्तमंयत्स्याद्विशोकद्वादशीव्रतम् ॥
तदंगत्वेनचैवैषागुडधेनुःप्रशस्यते ॥ ५२ ॥ अयनेविषुवेपुण्येव्यतीपातेऽथवापुनः ॥ गुडधेन्वादयोदेयाउपरागादिपर्वसु ॥ ५३ ॥
विशोकद्वादशीचैषासर्वपापहराशुभा ॥ यामुपोष्यनरोयातितद्विष्णोःपरमंपदम् ॥ ५४ ॥ इहलोकेतुसौभाग्यमायुरारोग्यमेवच ॥
वैष्णवंपदमाप्नोतिमरणेसद्गतिर्भवेत् ॥ ५५ ॥ भवार्बुदसहस्राणिदशचाष्टौचधर्मवित् ॥ नशोकदुःखदौर्गत्यंतस्यसंजायतेनृप ॥ ५६ ॥
नारीवाकुरुतेयातुविशोकद्वादशीमिमाम् ॥ नृत्यगीतपरानित्यंसापितत्फलमाप्नुयात् ॥ ५७ ॥ इतिपठतियइत्थंयःशृणोतीहसम्यङ्मधु
पुरनरकारेरर्चनंयश्चपश्येत् ॥ मतिमपिचजनानांयोददातीन्द्रलोकेवसतिसविबुधाद्यैःपूज्यमानःसदैव ॥ ५८ ॥ इति श्रीभविष्येमहा
पुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेविशोकद्वादशीव्रतंनामचतुरशीतितमोऽध्यायः ॥ ८४ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुभू

पालवक्ष्यामिविष्णुव्रतमनुत्तमम्॥विभूतिद्वादशींनामसर्वामरनमस्कृतम्॥१॥कार्तिकेवाथवैशाखेमार्गशीर्षेचफाल्गुने ॥ आषाढेवादशम्यां
चशुक्लायांलघुभुङ्नरः॥२॥कृत्वासायंतनींसंध्यांगृह्णीयान्नियमंबुधः ॥ एकादश्यांनिराहारःसमभ्यर्च्यजनार्दनम् ॥३॥ द्वादश्यांद्विजसंयुक्तः
करिष्येभोजनंविभो॥तदविघ्नेनमेयातुसाफल्यंमधुसूदन ॥ ४ ॥ ततःप्रभातउत्थायकृतस्नानजपःशुचिः ॥ पूजयेत्पुण्डरीकाक्षंशुक्लमाल्या
नुलेपनैः॥ ५ ॥भूतिदायनमःपादौविशोकायचजानुनी ॥ नमःशिवायेत्यूरूचविश्वमूर्तेनमःकटिम् ॥६॥ कंदर्पायनमोमेढ्रमादित्यायनमःक
रौ ॥ दामोदरायेत्युदरंवासुदेवायचस्तनौ ॥ ७ ॥ माधवायेतिहृदयंकंठंवैकुंठिनेनमः ॥ श्रीधरायमुखंकेशान्केशवायेतिपांडव ॥ ८ ॥
पृष्ठंशार्ङ्गधरायेतिश्रवणौवरदायवै ॥ स्वनाम्नाशङ्खचक्रासिगदापरशुपाणये ॥ ९ ॥ सर्वात्मनेशिरोराजन्नमइत्यभिपूजयेत् ॥
दशावताररूपाणिप्रतिमासंक्रमान्नृप ॥ १० ॥ दत्तात्रेयंतथाव्यासमुत्पलेनसमन्वितम् ॥ दद्यादनेनविधिनापाखंडानपिवर्जयेत् ॥ ११ ॥
समाप्यैवंयथाशक्त्याद्वादशद्वादशीर्नरः ॥ संवत्सरांतेलवणपर्वतेनसहप्रभोः ॥ १२ ॥ शय्यांदद्यान्मुनिश्रेष्ठगुरवेरससंयुताम् ॥ ग्रामं
चशक्तिमान्दद्यात्क्षेत्रंवाभवनान्वितम् ॥ १३ ॥ गुरुंसंपूज्यविधिवद्वस्त्रालंकारभूषणैः ॥ अन्यानपियथाशक्त्याभोजयित्वाद्विजोत्तमान् ॥
॥१४॥ तर्पयेद्वस्त्रगोदानैरन्यत्रधनसंचयात् ॥ अल्पवित्तोयथाशक्त्यास्तोकंस्तोकंसमाचरेत् ॥१५॥ यश्चातिनिःस्वःपुरुषोभक्तिमान्माधवं
प्रति ॥ पुष्पार्चनविधानेनसकुर्याद्वत्सरत्रयम्॥१६॥अनेनविधिनायस्तुविभूतिद्वादशीव्रतम् ॥ कुर्यात्सपापनिर्मुक्तःपितॄणांतारयेच्छतम् ॥
॥१७॥ जन्मनांशतसाहस्रंनशोकफलभाग्भवेत् ॥ नचव्याधिर्भवेत्तस्यनदारिद्र्यंनबंधनम् ॥१८॥ वैष्णवोवाथशैवोवाभवेज्जन्मनिजन्मनि ॥
यावद्युगसहस्राणांशतमष्टोत्तरंभवेत् ॥ १९ ॥ तावत्स्वर्गेवसेद्राजन्भूपतिश्चपुनर्भवेत् ॥ पुरारथंतरेकल्पेराजासीत्पुष्पवाहनः ॥ २० ॥
नाम्नालोकेषुविख्यातस्तेजसासूर्यसन्निभः ॥ तपसातस्यतुष्टेनचतुर्वक्त्रेणभारत ॥ २१ ॥ कमलंकाञ्चनंदत्तंयथाकामगतःसदा ॥ समस्त
भृत्यसहितःसांतःपुरपरिस्थितः ॥ २२ ॥ द्वीपानिसुरलोकंचयथेष्टंविचरत्यसौ ॥ कल्पादौसप्तमंद्वीपंतस्यपुष्करवासिनः ॥ २३ ॥ लोकेसं

पूजितोयस्मात्पुष्करंद्वीपमुच्यते ॥ तदैवब्रह्मणादत्तंयानमस्ययतोनृप ॥ २४ ॥ पुष्पवाहनमित्याहुस्तस्मात्तंदेवदानवाः ॥ २५ ॥ ना
गस्यतस्यास्यजगत्त्रयेपिब्रह्मांबुजस्थस्यतपोऽनुभावात् ॥ पत्नीचतस्याप्रातिमानरेन्द्रनारीसहस्रैरभितोऽभिनंद्या ॥ २६ ॥ नाम्नाचलाव
ण्यवतीबभूवयापार्वतीवेष्टतमाभवस्य ॥ तस्यात्मजानामयुतंबभूवधर्मात्मनामग्र्यधनुर्द्धराणाम् ॥ २७ ॥ तदात्मनःसर्वमवेक्ष्यराजामुहुर्मुहु
र्विस्मयमाससाद ॥ सोभ्यागतंपूज्यमुनिप्रवीरंप्रचेतसंवाचमिमांबभाषे ॥ २८ ॥ कस्माद्विभूतिरमलाममर्त्यपूज्याजायाचसर्वविजिताम
रसुंदरीया ॥ भार्यात्वनल्पतपसावसुतोषितेनदत्तंममांबुजगृहंपरमप्रसादात् ॥ २९ ॥ यस्मिन्प्रविष्टमपिकोटिशतंनृपाणांसामात्यकुंजरन
वाश्वघनावृतानाम् ॥ नालक्ष्यताक्षगतमंबरनौरिवेहतारागणैरपिसुरासुरलोकपालैः ॥ ३० ॥ तस्मात्किमन्यजननीजठरोद्भवेनधर्मादिकं
कृतमशेषजनातिगंस्यात्॥सम्यङ्ममयाथतनयैरनयामहर्षेमाहार्ययातदखिलंकथयप्रचेतः॥३१॥तस्यतद्वचनंश्रुत्वाध्यानेनावेक्ष्यचाखिलम्॥
प्रचेतास्तमुवाचाथशृणुभूपपुरातनम् ॥ ३२ ॥ लुब्धकस्त्वंपुराराजन्सर्वसत्वभयंकरः॥आसीदसाधुचरितःसुहृन्मित्रविवर्जितः ॥ ३३॥ य
तमध्योह्रस्वकेशःकृष्णांगोरक्तलोचनः ॥ धनुष्पाणिर्वनगतःकृतांतकसमोभवान् ॥ ३४ ॥ अभूदनावृष्टिरतीवरौद्राकदाचिदाहारनिमित्तरो
षः ॥ पद्मान्यथादायततोबहूनिगतंपुरंवैदिशनामधेयम् ॥ ३५ ॥ उन्मूल्यलोभाच्चपुरंसमस्तंभ्रांतंत्वयाशेषमहत्तदासीत् ॥ क्रेतानकश्चि
त्कमलेषुजातस्तोकेभृशंक्षुत्परिपीडितश्च॥३६॥उपविष्टस्त्वमेकास्मिन्सभार्योभवनांगणे ॥ अथमङ्गलशब्दस्तुत्वयारात्रौतथाश्रुतः॥३७॥
समाप्यमाघमासस्यद्वादश्यांलवणाचलम् ॥ निवेदयंतीगुरवेशय्यांचोपस्करान्विताम् ॥ ३८ ॥ अलंकृत्यहृषीकेशंसौवर्णपरमंपदम् ॥
साथदृष्टाततस्ताभ्यामिदंचित्तेवधारितम् ॥३९॥ किमेभिःकमलैःकार्यवरंविष्णुरलंकृतः॥इतिभक्तिस्तदाजातादांपत्यस्यनरेश्वर ॥ ४० ॥
तत्प्रसंगात्समभ्यर्च्यकेशवंलवणाचलम् ॥ शय्यांचपुष्पप्रकरैःपूजिताभूच्चसर्वदा ॥ ४१ ॥ अथानंगवतीतुष्टातयोर्हेमशतत्रयम् ॥
प्रादाद्गृहीतंताभ्यांचनतत्सर्वावलंबनात् ॥ ४२ ॥ अनंगवतीचपुनस्तयोरन्नंचतुर्विधम् ॥ आनाय्योपहृतंकृत्वाभुज्यतामितिभूपते ॥ ४३ ॥
ताभ्यांतुतदपित्यक्तंभोज्यावःश्वोवरानने ॥ प्रसंगाच्चोपवासेनतवाद्यास्तुसुखावहः ॥ ४४ ॥ जन्मप्रभृतिपापिष्ठावावांदेविदृढव्रते ॥

सत्प्रसंगाद्धनुर्मध्येधर्मलाभस्तुचावयोः ॥ ४५ ॥ इतिजागरणंताभ्यांप्रसंगात्तदनुष्ठितम् ॥ प्रभातेचतयादत्ताशय्यासलवणाचला ॥ ४६ ॥
ग्रामश्चगुरवेभक्त्याविप्रेभ्योद्वादशैवहि ॥ वस्त्रालंकारयुक्तागागावश्चकनकांचिताः ॥ ४७ ॥ भोजनंचसुहृन्मित्रदीनांधकृपणैःसमम् ॥
तत्तुलुब्धकदांपत्यंपूजयित्वाविसर्जितम् ॥४८॥ सभवाँल्लुब्धकोजातःसपत्नीकोनरेश्वरः ॥ पुष्पाणांप्रकरेतस्मात्केशवस्यप्रपूजनम् ॥४९॥
प्राप्तंसुदुर्लभंवीरत्वयापुष्करमन्दिरम् ॥ तस्यसर्वस्यमाहात्म्यादलंनतपसानृप ॥ ५० ॥ यथाकामगतंदक्षंपद्मयोनिर्विरिंचिना ॥
संतुष्टस्तस्यराजेन्द्रब्रह्मरूपीजनार्दनः ॥ ५१ ॥ शय्यानंगवतीवेश्याकोमदेशस्यसांप्रतम् ॥ पत्नीसपत्नीसंजातारत्याप्रीतिरितिश्रुता ॥५२॥
लोकेष्वानंदजननीसकलामरपूजिता ॥ तदप्युत्सृज्यराजेन्द्रनिर्वाणंसमवाप्स्यसि ॥ ५३ ॥ इत्युक्त्वासमुनिःसर्वंतत्रैवांतरधीयत ॥
राजायथोक्तंचपुनःसचक्रेपुष्पवाहनः ॥ ५४ ॥ इमामाचरतोब्रह्मन्नखण्डव्रतमाचरेत् ॥ यथाकथंचित्कालेनद्वादशद्वादशीर्मुने ॥ ५५ ॥
कर्तव्याःशक्तितोदेयाविप्रेभ्योदक्षिणानृप ॥ ५६ ॥ इतिकलुषविदारणंजनानामितिपठतिशृणोतिचातिभक्त्या ॥ मतिमपिचददातिदे
वलोकेवसतिसपरःशतानिवत्सराणाम् ॥ ५७ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेविभूतिद्वादशीव्रतवर्णनंनाम
पंचाशीतितमोऽध्यायः ॥ ८५ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ श्रोतुमिच्छामिभगवन्मदनद्वादशीव्रतम् ॥ सुतानेकोनपंचाशद्ये
नलेभेदितिःपुरा ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ तद्वसिष्ठादिभिःप्रोक्तमित्येकातिथिरुत्तमा ॥ विस्तरेणतदेवेदंतत्सकाशान्निबोधत ॥२॥
चैत्रेमासेसितेपक्षेद्वादश्यांनियतव्रतः ॥ स्थापयेदव्रणंकुंभंसिततंडुलपूरितम् ॥ ३ ॥ नानाफलयुतंतद्वदिक्षुदण्डसमन्वितम् ॥
सितवस्त्रयुगच्छन्नंसितचन्दनचर्चितम् ॥ ४ ॥ नानाभक्ष्यसमोपेतंसहिरण्यंचशक्तितः ॥ ताम्रपात्रंगुडोपेतंतस्योपरिनिवेदयेत् ॥ ५ ॥
तस्योपरितथाकामंकदलीदलसंस्थितम् ॥ कुर्याच्छर्करयोपेतमितितस्यसमीपतः ॥ ६ ॥ गंधंपुष्पंतथादद्याद्गीतंवाद्यंचकारयेत् ॥
तदलाभेकथांकुर्यात्कामकेशवयोर्नरः ॥ ७ ॥ कामनाम्नाहरेरर्चांस्नापयेद्गंधवारिणा ॥ शुक्लपुष्पाक्षततिलैरर्चयेन्मधुसूदनम् ॥
॥ ८ ॥ कामायपादौसंपूज्यजंघेसौभाग्यदायच ॥ मन्मथायतथामेढ्रंमाधवायकटिंनमः ॥ ९ ॥ शांतोदरायेत्युदरमनंगायेत्युरो

हरेः ॥ मुखंपद्ममुखायेतिबाहुंपञ्चशरायवै ॥ १० ॥ नमःसर्वात्मनेमौलिमर्चयेदितिकेशवम् ॥ ततःप्रभातेकुंभंचब्राह्मणाय
निवेदयेत् ॥ ११ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेद्भक्त्यास्वयंचलवणादृते ॥ भक्त्याथदक्षिणांदद्यादिमंमंत्रमुदीरयेत् ॥ १२ ॥ प्रीयतामत्रभगवान्काम
रूपीजनार्दनः ॥ हृदयेसर्वभूतानांयथावेदोऽभिधीयते ॥ १३ ॥ अनेनविधिनासर्वंमासिमासिसमाचरेत् ॥ फलमामलकंप्राश्यद्वादश्यांभूत
लेस्वपेत् ॥ १४ ॥ ततस्त्रयोदशेमासिघृतधेनुसमन्विताम् ॥ शय्यांदद्याद्द्विजेन्द्रायसर्वोपस्करसंयुताम् ॥१५॥ काञ्चनंकामदेवंचशुक्लांगांच
पयस्विनीम् ॥ वासोभिर्द्विजदांपत्यंपूज्यशक्त्याविभूषणैः ॥१६॥होमःशुक्लतिलैःकार्यःकामनामानिकीर्तयेत् ॥ गव्येनसर्पिषातत्रपायसेनच
धर्मवित्॥१७॥ विप्रेभ्योभोजनंकृत्वावित्तशाठ्यंविवर्जयेत्॥इक्षुदंडान्नरोदद्यात्पुष्पमालांचशक्तितः॥१८॥ यःकुर्याद्विधिनानेनमदनद्वादशी
मिमाम् ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःप्राप्नोतिपरमंपदम् ॥१९॥ इहलोकेवरान्पुत्रान्सौभाग्यंसुखमश्नुते ॥कश्यपोव्रतमाहात्म्यादागत्यपरयामुदा ॥
॥२०॥ चकाराकर्कशांभूयोरूपलावण्यसंयुताम् ॥ वरेणच्छन्दयामासयाचवव्रेवरंवरम् ॥ पुत्रंशत्रुवधार्थायसमर्थममितौजसम् ॥ २१ ॥
प्रार्थयामिमहाभाग्यंसर्वामरनिषूदनम् ॥ कश्यपःप्राहतांभद्रेएवमस्तुसुशोभने ॥ २२ ॥ संवत्सरशतंत्वेकंगर्भोधार्यःसुखेप्सया ॥ सं
ध्यायांनैवभोक्तव्यंगर्भिण्यावरवर्णिनि ॥ २३ ॥ नस्थातव्यंनगंतव्यंवृक्षमूलेषुसर्वदा ॥ नोपस्करेभुविविशेन्मुशलोलूखलादिषु ॥ २४ ॥
जलंनचावगाहेतशून्यागारंविवर्जयेत् ॥ वर्जयेत्कलहंगेहेगात्रभंगंतथैवच ॥ २५ ॥ मुक्तकेशीनातिष्ठेतनाशुचिःस्यात्कथंचन ॥
नशयीतोन्नताशिरानचाप्यार्द्रशिराःक्वचित् ॥ २६ ॥ नवस्तुहीनानोद्विग्नानार्द्रपादानभूतले ॥ नामंगल्यांवदेद्वाचंनचहास्यपराभवेत् ॥२७॥
कुर्याच्चगुरुशुश्रूषांनित्यंमंगलतत्परा ॥ सर्वौषधीभिःकोष्णेनवारिणास्नानमाचरेत् ॥ २८ ॥ कुस्त्रियोनाभिभाषेतवस्त्रवार्तांविवर्जयेत् ॥
मृतवत्सादिसंसर्गंपरगेहंचसुंदरि ॥ २९ ॥ नशीघ्रंमार्गमाक्रामेल्लंघयेन्नमहानदीम् ॥ नचबीभत्सकंकिंचिन्नचवीक्षेद्भयानकम् ॥ ३० ॥
गुरुवातलमाहारमजीर्णंनसमाचरेत् ॥ संपूर्णगर्भिण्यायामंव्यायामंचविवर्जयेत् ॥ ३१ ॥ गर्भोरक्ष्यःसदौषध्याह्लादिधार्योनमत्सरः ॥ अ
नेनाविधिनासाध्विशोभनंपुत्रमाप्नुयात् ॥ ३२ ॥ अन्यथागर्भपतनंस्तंभनंवाप्रवर्तते ॥ तस्मात्त्वमनयावृत्त्यागर्भेस्मिन्श्वसमाचरेः ॥ ३३ ॥

भविष्यतिशुभःपुत्रःसर्वावयवसुंदरः ॥ स्वस्त्यस्तुतेगमिष्यामितथेत्युक्तस्तयाचसः ॥ ३४ ॥ पश्यतांसर्वभूतानांतत्रैवांतरधीयत ॥ ततःसा
कश्यपोक्तेनविधिनासमतिष्ठत ॥ ३५ ॥ अथापपुत्रान्पंचाशदेकोनान्पांडुनंदन ॥ एवमन्यापियानारीमदनद्वादशीमिमाम् ॥ ३६ ॥
करोतिपुत्रानाप्नोतिसहभर्त्रासुखीभवेत् ॥३७॥ एकोनमर्द्धशतमापादितिःसुतानांयेनव्रतेनबलवीर्यसमन्वितानाम् ॥ मर्त्यःसमाचरतिपुत्रध
नाभिलाषीतत्सर्वमत्रसफलंभवतीहपुंसाम् ॥ ३८ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेमदनद्वादशीव्रतवर्णनं
नामषडशीतितमोऽध्यायः ॥ ८६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कांतारवनदुर्गेषुसुप्रसन्नाटवीषुच ॥ समुद्रतरणेदानेसंग्रामेत
स्कराहते ॥ १ ॥ कांदेवतांस्मरेत्कृष्णपरित्राणकरीमिह ॥ कथंचदेवःपुरुषःपरित्राणंस्मृतोजनैः ॥ २ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ सर्वमंगलमां
गल्यांदुर्गांभगवतीमिमाम् ॥ नाप्नोतिदुःखंपुरुषःसंस्मरन्सर्वमङ्गलाम् ॥ ३ ॥ अलक्ष्यांलक्षभूतानांसंस्मरन्सर्वमंगलाम् ॥ नभयंसमवा
प्नोतिपुरुषःपार्थकुत्रचित् ॥ ४ ॥ यदातांप्रतिजिज्ञासुरवंत्यामहमागतः ॥ पुरासंदीपनौपार्थबलेनसहभारत ॥ ५ ॥ प्राप्तविद्येनचमयाप्र
तिज्ञातास्यदक्षिणा ॥ दिव्यंस्तवंविदित्वामेतेनाहंयाचितःप्रभो ॥ ६ ॥ प्रभासतीर्थेपुत्रोमेगतःकेनाप्यसौहतः ॥ तमानयमहाबाहो
सत्यंकुरुवचोमम ॥ ७ ॥ उपाध्यायस्यवचनाद्वैवस्वतपुरेमया ॥ प्राप्तःसंदीपनेःपुत्रःसमानीतःक्षणादसौ ॥ ८ ॥ दक्षिणां
तामुदाहृत्यप्रस्थितौपुनरागतौ ॥ स्थानमेतत्स्वपादांकंकृत्वावांगृहमागतौ ॥ ९ ॥ ततःप्रभृतिपुत्रार्थाःपूजयंतिजनाःसदा ॥
मांचैवबलभद्रंचमध्यस्थांसर्वमंगलाम् ॥ १० ॥ वामेनारायणोहंसएवमेवचकेभवेत् ॥ अबाधकंयोर्चयतेतृतीयंकुंतिनंदन ॥ ११ ॥
त्रयोदश्यांसितेपक्षेमासिमासियतव्रतः ॥ नक्तेनैवोपवासेनएकभक्तेनवापुनः ॥ १२ ॥ गंधपुष्पैश्चमधुभिःसीधुभिश्चसुरासवैः ॥
मृन्मयींकांचनींवापिकृत्वाप्रतिकृतिंतुयः ॥ १३ ॥ यक्षगंधबलिक्षेपैःपललौदनसंसृजैः ॥ सोऽभ्यर्चयतिराजेन्द्रसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥
॥ १४ ॥ नारीवाभर्तृसहितास्वर्गलोकेमहीयते ॥ १५ ॥ अंबाम्बिकांविदशमेऽह्निसितेसदैवयःपूजयेत्कुसुममांससुरोपहारैः ॥ नश्यंतित
स्यभवनेष्वतिभीषणानिचौराग्निमारजनितानिभयानिसद्यः ॥ १६ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेअ
बाधकव्रतवर्णनंनामसप्ताशीतितमोऽध्यायः ॥८७॥छ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ ब्रूहिमेयदुशार्दूलव्रतंगन्धविनाशनम् ॥ कटुतिक्ताम्लदेहोत्थंदौ

भाग्यशमनंतथा ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ इमंप्रश्नंपुरापार्थजातूकर्ण्योमहामुनिः ॥ पृष्टोराज्ञ्याविष्णुभक्त्याकालनंदनजातया ॥ २ ॥
कथयामाससंपृष्टासूपविष्टाशृणोतिसा॥देवीकृताञ्जलिपुटाजातूकर्ण्योवदद्व्रतम् ॥३॥ ज्येष्ठेमासिसितेपक्षेत्रयोदश्यांयुधिष्ठिर ॥स्नात्वापुण्यन
दीतोयेपूजयेच्छुभदेशजम्॥४॥श्वेतमंदारमर्कंवाकरवीरंचरक्तकम्॥निंबंचसूर्यदेवस्यवल्लभंदुर्लभंतथा ॥५॥पुष्पैर्नैवेद्यधूपाद्यैर्मंत्रेणानेनपांड
व॥निरीक्ष्यगगने सूर्यंध्यात्वाह्यादिसमुच्चरेत्॥६॥सूर्यश्वेतारमंदारश्वेतार्कार्कास्यसंशयम्॥करवीरनमस्तुभ्यंनिंबवृक्षनमोऽस्तुते ॥७॥ इत्थंयो
र्कंपतेभक्त्यावर्षेवर्षेपृथङ्नरः॥मूलमंत्रेणनृश्रेष्ठनारीवाभक्तिसंयुता॥८॥तस्याःशरीरदौर्गंध्यंदौर्भाग्यंवाअजाविकम् ॥९॥ निंबंनवार्ककरवीर
लतांसुपुष्पांयाःपूजयंतिकुसुमाक्षतधूपदीपैः॥ताःसर्वकामसुखभोगसमृद्धिभाजोदौर्भाग्यदोषरहिताःसुभगाभवंति।१०॥इतिश्रीभविष्येमहा
पुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेमन्दारनिम्बार्ककरवीरव्रतवर्णनंनामाष्टाशीतितमोऽध्यायः॥८८॥छ॥युधिष्ठिरउवाच॥यमस्याराध
नंब्रूहिश्रीवत्सपुरुषोत्तम॥कथंनगम्यतेकृष्णनरकंनरकेसरिन्॥१॥श्रीकृष्णउवाच॥द्वारवत्यांपुरापार्थस्नातोऽहंलवणाम्भसि ॥ दृष्टवान्मुनिमा
यांतंमुद्गलंनामपार्थिव॥२॥प्रज्वलंतमिवादित्यंतपसाद्योतितात्मना॥तंप्रणम्यार्घ्यसत्कारैःपप्रच्छाहंयुधिष्ठिर ॥ ३ ॥ यमादर्शननामानंव्रतंज
न्तुभयापहम्॥कथयामाससकलंमुद्गलोविस्मयान्वितः॥४॥मुद्गलउवाच॥अकस्मात्कृष्णमूर्च्छांमेपतितोऽस्मिधरातले ॥ पश्यामिदंडपुरुषै
र्मेदेहात्प्रज्वलन्निव ॥ ५ ॥ अंगुष्ठमात्रःपुरुषोबलदाकृष्यरोषितः ॥ बद्धोयमभटैर्गाढंनीयतेवेदवादिभिः ॥ ६ ॥क्षणात्सभायांपश्यामिय
मंपिंगललोचनम् ॥ कृष्णावदातंरौद्रास्यंमृत्युंव्याधिशतान्वितम् ॥७॥ वातपित्तमहाश्लेष्मैर्मूर्तिमद्भिरुपासितम् ॥कासशोफज्वरातंकस्फो
टिकालूतमारिभिः ॥ ८ ॥ ज्वरगर्दभशीर्षादिभगंदरमलक्षयैः ॥ गंडमालाक्षिरोगैश्चमूत्रकृच्छ्रहरव्रणैः ॥ ९ ॥ वेदनाभिःप्रमेहैश्चपिटकैर्गं
डबुद्बुदैः ॥ विषूचिकागलग्राहदरिद्राभूततस्करैः ॥१०॥ इत्थंबहुविधैरौद्रैर्नानारूपभयंकरैः ॥ करालशस्त्रहस्तैश्चसंग्रामैर्नरकैस्तथा॥११॥
राक्षसैर्दानवैरुग्रैरुपविष्टैःपुरःस्थितैः ॥ धर्माधिकरणस्थैश्चचित्रगुप्तादिलेखकैः ॥ १२ ॥ सिंहैर्व्याघ्रैर्वराहैश्चतरक्षैश्वा[1]नुजंतुकैः ॥ वृश्चिकैर्दंश ॥ ८६

१ जानंजंबुकैः–इ०पा० ।

मशकैःशिवासर्पैःसडुंडुभैः ॥ १३ ॥ गृध्रैरुलूकैर्बहुभिर्मत्कुणैर्डाकिनीग्रहैः ॥ अपस्मारस्मरोन्मादवृद्धिकारेवतीग्रहैः ॥ १४ ॥ पिशा
चैर्यक्षकूष्मांडैःपाशखड्गधनुर्द्धरैः ॥ मुक्तकेशैस्त्रासकरैर्भ्रुकुटीकुटिलाननैः ॥ १५ ॥ बृहत्कायैर्नारकीयैःपापिष्ठानांनियामकैः ॥ असि
पत्रवर्नागारैःक्षारगर्ताण्डदायकैः ॥ १६ ॥ असिभंगामिषच्छेदरुधिरस्रावकादिभिः ॥ आस्थानेसंभृतोभातियमोमृत्यूपमोपमः ॥ १७ ॥
सआहकिंकरान्सर्वान्धर्मराजोजनार्दन ॥ किमयंमुनिरानीतोयुष्माभिर्भ्रांतनामाभिः ॥ १८ ॥ मुद्गलोनामकौंडिन्येनगरेभीष्मका
त्मजः ॥ क्षत्रियोऽस्तिसआनेयःक्षीणायुस्त्यज्यतांमुनिः ॥ १९ ॥ इत्युक्तास्तेगतास्तस्मादायाताःपुनरेवते ॥ ऊचुर्यत्रभटाः
प्रह्वाधर्मराजंसाविस्मयाः ॥ २० ॥ अस्माभिस्तत्रक्षीणायुर्नदेहीलक्षितोगतैः ॥ नजानीमोभानुसूनोकथंचिद्भ्रांतमानसाः ॥ २१ ॥
॥ यमराजउवाच ॥ प्रायेणतेनदृश्यंतेपुरुषैर्यमकिंकरैः ॥ कृतात्रयोदशीयैस्तुनरकार्तिविनाशिनी ॥ २२ ॥ उज्जयिन्यांप्रयागे
वाभैरवेवाथयेमृताः ॥ तिलान्नगोहिरण्यादिदत्तंयैश्चगवाह्निकम् ॥ २३ ॥ ॥ दूतउवाच ॥ ॥ कीदृशंतद्व्रतंस्वामिञ्छंसनोभास्क
रात्मज ॥ किंतत्रवदकर्तव्यंपुरुषैस्तवतुष्टिदम् ॥ २४ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ पूर्वाह्णेमार्गशीर्षादौवर्षमेकंनिरन्तरम् ॥ त्रयोदश्यांसौ
म्यदिनेसूर्यागारकवर्जितः ॥ २५ ॥ ममनाम्नाद्विजानष्टौपंचचैवसमाह्वयेत् ॥ वेदांतगाञ्जातिशुद्धाञ्छांतचित्तान्सुशोभनान् ॥ २६ ॥ वाच
कश्चापितन्मध्येसदाभास्करवल्लभान् ॥ दिनस्यप्रथमेयामेशुचौदेशेसमास्थितान् ॥ २७ ॥ अंतर्वासोवृतान्भक्तान्सोपदिष्टादिसोन्मुखान् ॥
अभ्यंगयेच्छिरोदेशात्तिलतैलेनमर्दयेत् ॥२८॥ स्नापयेद्गन्धकाषायैःसुखोष्णांबुभिरेवच ॥ पृथक्पृथक्स्नापयित्वासर्वानेवद्विजोत्तमान्॥२९॥
शुचिर्भूत्वातथाचांतोव्रतीभक्तिपरायणः ॥ स्वयंसंभृत्यशुश्रूषांतेषांकृत्वानरोत्तम ॥ ३० ॥ प्राङ्मुखानुपविष्टांश्चत्रयोदशपृथक्पृथक् ॥
भोजयेच्छालिमुद्गाद्यंगुडपूपान्सुखोचितान् ॥३१॥ सुव्यञ्जनंसुपक्वान्नंभूयोभूयोनिवेदयेत् ॥ शुचिर्भूत्वातथाचांतादर्चयेत्तिलतंडुलैः॥३२॥
प्रस्थमात्रैरथैकैकंताम्रपात्रसमन्वितैः ॥ सदक्षिणैःसच्छत्रैश्चजलकुंभैःपवित्रकैः ॥ ३३ ॥ चर्मप्रावरणैःश्रेष्ठैस्तेषांदत्त्वाविसर्जयेत् ॥ मंत्रेणा

१ यमनाम्ना-इ० पा० ।

नेनराजेन्द्रअर्चयेत्तान्पृथक्सुधीः ॥ ३४ ॥ ब्राह्मणान्वाचकंवापिपंक्तिभेदंनकारयेत् ॥ ॐनमःशनैश्चरोमृत्युर्दंडहस्तोविनाशकः ॥ ३५ ॥
अभावःप्रलयःसौरिर्दुःखघ्नःशमनोंऽतकः ॥ लोकपालोह्यतिक्रूरोरौद्रोघोराननःशिवः ॥ ३६ ॥ यमःप्रसन्नमानस्कोदद्यान्मेऽभयदक्षिणाम् ॥
स्वाहा॥इत्युक्त्वासंप्रयच्छेतदेयंदत्वाव्रतीपुनः ॥ ३७ ॥ द्विजांश्चानुव्रजेत्तान्गृहांश्चार्चितचार्चितान् ॥ एवंयःपुरुषःकाश्चित्सकृद्व्रतामिदंचं
रेत्॥३८॥समृतोऽपिनरोमर्त्यौनायातिममंमंदिरम्॥अदृष्टोममभायाभिर्विमानैर्नाकेमंडले॥३९॥सचायातिपुरींविष्णोस्ततःशिवपुरंव्रजेत् ॥
कृतंचीर्णंव्रतंतेनमुद्गलेनममोदितम् ॥ ४० ॥ तेननायात्यसौलोकेममक्षत्रियपुङ्गवः ॥ इतिकालवचःश्रुत्वातेऽपिदूतागतास्तुमे ॥ ४१ ॥
अहंपुनःसमापन्नस्तूर्णंकालैर्विसर्जितः ॥ स्वशरीरंपुनःप्राप्यनीरोगःपुनरुत्थितः ॥ ४२ ॥ त्वांद्रष्टुमागतःप्रोक्तमेतद्वृत्तंमयातव ॥
इत्युक्त्वामुद्गलोराजन्प्रयातःस्वगृहंप्रति ॥ ४३ ॥ इदंकुरुष्वकौंतेयत्वमप्यत्रमहीतले ॥ ततोयास्यस्यसंदिग्धंवंचयित्वायमंमृतः ॥ ४४ ॥
एवंयेन्येऽपिपुरुषाःस्त्रियोवापियुधिष्ठिर ॥ त्रयोदश्यांत्रयोदश्यांये[1]चरिष्यंतिभूतले ॥ ४५ ॥ एकभक्तेननक्तेनउपवासेनवापुनः ॥
यमदर्शनमाख्यातंव्रतंसर्वव्रतोत्तमम् ॥ ४६ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तादिव्ययानसमाश्रिताः ॥ यास्यन्तीन्द्रपुरंहृष्टाअप्सरोगणसंवृताः ॥ ४७ ॥
दोधूयमानाश्चमरैःस्तूयमानाःसुरासुरैः ॥ गन्धर्वतूर्यनादेनच्छत्रपंक्तिविराजिताः ॥ ४८ ॥ अदृष्ट्वाघोररूपास्यैर्यमदूतैर्युधिष्ठिर ॥
अनर्दिताव्याधिगतैरदृष्टयमकिङ्करैः ॥ ४९ ॥ अनारितामहारौद्रैर्नानाप्रहरणोत्तमैः ॥ यमदृष्टिपथामुक्तैःसर्वसौख्यसमन्वितैः ॥ ५० ॥
सर्वसौख्यसमायुक्तैःशिववत्सौम्यदर्शनाः॥स्वर्गेवसंतिसुचिरंभाविताःस्वेनकर्मणा॥ ५१॥ स्नाप्यत्रयोदशमुनीन्घृतपायसेनसंपूज्यपूज्यातिल
तन्दुलवस्त्रदानैः ॥ कुर्वंतितेव्रतमिदंत्रिदशोह्निपूताःपश्यंतितेयममुखंनकदाचिदेव ॥५२॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयु
धिष्ठिरसंवादेयमदर्शनत्रयोदशीव्रतवर्णनंनामैकोननवतितमोऽध्यायः ॥ ८९ ॥छ॥ युधिष्ठिरउवाच॥भगवन्भूतभव्येशसंसारार्णवतारक ॥
व्रतंकथयकिञ्चिन्मेरूपसौभाग्यदायकम् ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ किंकृतैर्बहुभिःपार्थव्रतैरुन्मत्तचेष्टितैः ॥ कायक्लेशकरैःक्रूरैरसारैःफल

१ यजिष्यन्ति-इ० पा० ।

साधनैः ॥ २ ॥ वरमेकापिवरदाकृतानंगत्रयोदशी ॥ प्रसिद्धिंसमनुप्राप्तामर्त्यैकामप्रदायिनी ॥ ३ ॥ सौभाग्यारोग्यजयदासर्वातंकनिवारिणी ॥ सर्वदुष्टोपशमनीसर्वमङ्गलवर्धनी ॥ ४ ॥ शृणुष्वतांमहाबाहोकथयामिसविस्तरम् ॥ पुरादग्धेनकामेनत्रिनेत्रनयनाग्निना ॥ ५ ॥ भस्मीभूतेनलोकानांसंकल्पितापुरानघ ॥ अनंगेनकथाह्येषातेनानंगत्रयोदशी ॥ ६ ॥ हेमंतेसमनुप्राप्तेमासिमार्गशिरेशुभे ॥ शुक्लपक्षेत्रयोदश्यांसोपवासोजितेन्द्रियः ॥ ७ ॥ स्नानंनद्यांतडागेचगृहेवानियतात्मवान् ॥ कृत्वासमभ्यर्च्यविभुंविधिनाशशिशेखरम् ॥ ८ ॥ धूपदीपैःसनैवेद्यैःपुष्पैःकालोद्भवैस्तथा ॥ शंभुनामान्यथोच्चार्यहोमःकार्यस्तिलाक्षतैः ॥ ९ ॥ अनंगनाम्नासंपूज्यमधुप्राश्यस्वपेन्निशि ॥ नैवेद्यैर्मधुरैर्दिव्यैःसुस्वादैर्घृतपाचितैः ॥ १० ॥ धूपंसुगंधंदद्याच्चरक्तपुष्पैस्तुपूजनम् ॥ रंभातुल्याभवेत्सातुरूपयौवनशालिनी ॥ ११ ॥ मधुवत्स्यात्समधुरःकामरूपधरस्तथा ॥ दशानामश्वमेधानांफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ १२ ॥ पुष्यमासस्यचैवोक्तंचंदनंप्राशयेन्निशि ॥ योगेश्वरंतुसंपूज्यमालतीकुसुमैःशुभैः ॥ १३ ॥ नैवेद्यंघृतपूराश्चदमशान्तास्तुताःस्त्रियः ॥ सौम्यशीतसुगन्धाढ्यचन्दनप्राशनोद्भवैः ॥ ॥ १४ ॥ राजसूयस्ययज्ञस्यफलंप्राप्नोत्यनुत्तमम् ॥ माघेनटेश्वरंनामपूजयेत्पंकजेनतु ॥ १५ ॥ नैवेद्यंक्षीरखंडाद्यैर्मौक्तिकंप्राशयेन्निशि ॥ बहुपुत्राभवेत्सातुधनंसौभाग्यमुत्तमम् ॥ १६ ॥ मुक्ताचूर्णनिभैर्नेत्रैर्यद्वास्यात्तद्वदेवहि ॥ गौरीतुल्याभवेत्सातुकोमलाङ्गःप्रजायते ॥ १७ ॥ तप्तजांबूनदाभासोभवेद्दिव्यतनुर्महान् ॥ गोमेधस्यसहस्रस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ १८ ॥ फाल्गुनेमासिसंपूज्यदेवदेवंहरेश्वरम् ॥ काञ्चनारस्यपुष्पाणिनैवेद्येबीजपूरकम् ॥ १९ ॥ कंकोलंप्राशयेद्रात्रौसौंदर्यमतुलंलभेत् ॥ चैत्रेसुरूपकंनामपूजयेद्दमनेनतु ॥ २० ॥ नैवेद्यंधूपकंदद्याद्घृतखण्डविपाचितान् ॥ कर्पूरंप्राशयेद्रात्रौसौभाग्यंमहदाप्नुयात् ॥ २१ ॥ चन्द्रश्चचन्द्रकांतिश्चचन्द्रवर्तिर्हरावृते ॥ नरमेधस्ययज्ञस्यफलंप्राप्नोतिशोभनम् ॥ २२ ॥ वैशाखेचमहारूपंपुष्पैर्नाममालिकार्चनम् ॥ कांरंवकैस्तुनैवेद्यंदातव्यंचातिशोभनम् ॥२३॥ जातीफलंतुसंप्राश्यजातिमाप्नोत्यनुत्तमाम् ॥ सफलास्तस्यसर्वाशाभवंतिभुविभारत ॥२४॥

---

१ मधुनामान्यथोच्चार्य-इ० पा०। २ तु जवीरकम्-इ०पा०। ३ षड्गुणम्-इ० पा०।

गोसहस्रफलंप्राप्यब्रह्मलोकेमहीयते ॥ ज्येष्ठमासेतुप्रद्युम्नंपूजयेन्मल्लिकास्रजैः ॥ २५ ॥ नैवेद्यंखंडवर्तिंचलवंगंप्राशयेन्निशि ॥ ज्येष्ठपदम वाप्नोतितथालक्ष्मींजनार्दनात् ॥ २६ ॥ सर्वसौख्यसमोपेतांस्थित्वाभुविशतंसमाः ॥ वाजपेयस्ययज्ञस्यशतमष्टगुणोत्तरम् ॥ २७ ॥ आषाढेचैवसंप्राप्तेउमाभर्तारमर्चयेत्॥पुष्पधूपादिनैवेद्यैःप्राशयीततिलोदकम् ॥२८॥ तिलोत्तमारूपधरासुखीस्याच्छरदःशतम् ॥ श्रावणे उमापतिंनामतिलपुष्पैस्तुपूजनम्॥२९॥नैवेद्यंलड्डुकान्दद्यात्कृष्णांश्चप्राशयेत्तिलान्॥पौंडरीकस्ययज्ञस्यफलंप्राप्नोत्यनाकुलम् ॥३०॥ तदं तेराजराजःस्याच्छत्रुपक्षक्षयंकरः ॥सद्योजातंभाद्रपदेपूज्यकुंकुमकेशरैः ॥३१॥ नैवेद्यंसोलिकांदद्यात्प्राशयेदगुरुंनिशि॥अगुरुंप्राशयित्वातु गुरुर्भवतिभूतले॥३२॥पुत्रपौत्रैःपरिवृतोभुक्त्वाभोगान्मनोऽनुगान्॥उक्तयज्ञफलंप्राप्यविष्णुलोकेमहीयते ॥३३॥ त्रिदशाधिपतिमश्वयुजिपू ज्यसिंदूरकस्रजैः॥स्वर्णादिकंतुसंप्राश्यस्वर्णवर्णःप्रजायते ॥३४॥ रूपवान्सुभगोवाग्मीभुक्त्वाभोगान्महीतले॥सुवर्णकोटिदानस्यफलंप्राप्नो तिमानवः ॥ ३५ ॥ विश्वेश्वरं[1]कार्तिकेतुसर्वपुष्पैस्तुपूजयेत् ॥ दमनस्यफलंप्राश्यदमनेनपुमान्भवेत् ॥ ३६ ॥ दमनोन्मादकर्ताचसर्वस्य जगतःप्रभुः ॥भवेद्भुजबलोपेतस्ततःशिवपुरंव्रजेत् ॥ ३७ ॥ एवंसंवत्सरस्यांतेपारितेऽस्मिन्व्रतोत्तमे ॥ यत्कर्तव्यंतदधुनाश्रूयतांयदुनं दन ॥ ३८ ॥ व्रतेविघ्नंयदाचस्यादशक्त्यासूतकेनवा ॥ उपोष्यमेवोपवसेत्तदाद्रुमपुरःपुनः ॥ ३९ ॥ पूर्वोक्तमेवंनिर्वर्त्यसौवर्णंकारयेच्छि वम् ॥ ताम्रपात्रेतुसंस्थाप्यकलशोपरिविन्यसेत् ॥ ४० ॥ शुक्लवस्त्रेणसंछाद्यपुष्पनैवेद्यपूजितम् ॥ ब्राह्मणायप्रदातव्यंशिवभक्तायसुव्रते ॥ ॥ ४१ ॥ शक्तिमाञ्छयनंदद्याद्गांसवत्सांपयस्विनीम् ॥ छत्रोपानत्प्रदातव्यंकलशान्सोदकांस्तथा ॥ ४२ ॥ शांताश्चकेचिदिच्छंतिश क्तिंदद्याच्चदक्षिणाम् ॥ पञ्चामृतेनस्नानंचतस्मिन्नहनिकारयेत् ॥ ४३ ॥ देवदेवस्यराजेन्द्रपुष्पदीपान्नसंयुतम् ॥ भोजनंचयथाशक्त्याष ड्रसंमधुरोत्तरम् ॥ ४४ ॥ प्रदद्याच्छिवभक्तानांविशुद्धेनांतरात्मना ॥ एवंनिर्वर्त्यविधिवत्कृतकृत्यःपुमान्भवेत् ॥ ४५ ॥ नारी वाभरतश्रेष्ठकुमारीवायतव्रता ॥ पारितेतुव्रतेपश्चात्कुर्याच्चसुमहोत्सवम् ॥ ४६ ॥ अनेनविधिनाकुर्याद्यस्त्वनंगत्रयोदशीम् ॥ सराज्यं

१ विद्येश्वरम्-इ०पा० ।

निहतामित्रंकीर्तिरायुर्यशोबलम् ॥ ४७ ॥ सौभाग्यंमहदाप्नोतियावज्जन्मशतंनृप ॥ ततोनिर्वाणमायातिशिवलोकंचगच्छति ॥
॥ ४८ ॥ कामेनयाकिलपुरासमुपोषितासीच्छुभ्रातिथिस्त्रिदशमौसुशुभांगहेतोः ॥ तांप्राशनैरुदितनामयुतैरुपेतांकृत्वाप्रयातिपर
मंपदमिंदुमौलेः ॥ ४९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वण्यनंगत्रयोदशीव्रतवर्णनंनामनवतितमोऽध्यायः ॥ ९० ॥ छ ॥
॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ अंबुपूर्णतडागेषुमहत्तोयाशयेषुच ॥ कस्यार्थंसंप्रयच्छंतिकृष्णैताःकुलयोषितः ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्ण
उवाच ॥ ॥ मासिभाद्रपदेप्राप्तेशुक्लेभूततिथौनृप ॥ तडागपाल्यांदातव्यंवरुणायार्घ्यमुत्तमम् ॥ २ ॥ ब्राह्मणैःक्षत्रियैर्वैश्यैःशूद्रैःस्त्रीभि
स्तथैवच ॥ तस्मिन्दिनेभक्तिनम्रैर्देयादर्घ्यंयुधिष्ठिर ॥ ३ ॥ पुष्पैःफलैस्तथावस्त्रैर्दीपालक्तकचन्दनैः ॥ अनग्निपाकसिद्धान्नैस्तिलतंडुल
मिश्रकैः ॥ ४ ॥ खर्जूरैर्नालिकेरैश्चबीजपूर्णारकैस्तथा ॥ द्राक्षादाडिमपूगैश्चत्रपुसैश्चापिपूजयेत् ॥ ५ ॥ आलिख्यमण्डलेदेवंवरुणंवारुणीयु
तम् ॥ मंत्रेणानेनराजेन्द्रपूजयेद्भक्तिभावतः ॥ ६ ॥ वरुणायनमस्तुभ्यंनमस्तेयादसांपते ॥ अपांपतेनमस्तेऽस्तुरसानांपतयेनमः ॥ ७ ॥
माक्लेदंमाचदौर्गंध्यंविरस्यंमासुखेऽस्तुमे ॥ वरुणोवारुणीभर्तावरदोऽस्तुसदाममस्वाहा ॥ ८ ॥ एवंयःपूजयेद्भक्त्यावरुणंवरुणालयम् ॥
मध्याह्नेसरसिस्नात्वानाग्निपाकीव्रतीनृप ॥ ९ ॥ चातुर्वर्ण्यार्थवैनारीव्रतेनानेनपांडव ॥ नैवेद्यंब्राह्मणेदेयंयन्नैवेद्येप्रकल्पितम् ॥ १० ॥
एवंयःकुरुतेपार्थपालीव्रतमनुत्तमम् ॥ तत्क्षणात्सर्वपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ ११ ॥ संरुद्धशुद्धसलिलातिबलांविशालांपालीमुपेत्य
बहुभिस्तरुभिःकृतालीम् ॥ येपूजयंतिवरुणंसहितंसमुद्रैस्तेषांगृहेभवतिभूमिरलब्धवेगा ॥ १२ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्व
णिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेपालीव्रतवर्णनंनामैकनवतितमोऽध्यायः ॥ ९१ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ अस्मिन्नेवदिनेपार्थशृ
णुब्रह्मसभातले ॥ देवलेनपुरागीतंदेवर्षिगणसन्निधौ ॥ १ ॥ अप्सरोगणगंधर्वैर्देवैःसर्वैःसमर्चितम् ॥ संसारासारतांदृष्ट्वातत्रस्था
कदलीद्रुमे ॥ शुक्लपक्षेचतुर्दश्यांमासिभाद्रपदेनृप ॥ २ ॥ दत्तमर्घ्यंवरस्त्रीभिःफलैर्नानाविधैःशुभैः ॥ विरूढैःसप्तधान्यैश्चदीपालक्तकचंद

१ मम–इ॰पा॰। २ समन्वितम्–इ॰ पा॰।

शयः ॥ केनकालेनभवतिरतेर्वैरतिरेतयोः ॥ ९ ॥ एतद्विचिन्त्यप्रहितौदेवैस्तत्रानिलानलौ ॥ गतौतौचोमयादृष्टौसमस्थौविषम
स्थया ॥ १० ॥ शशापचरुषादेवीदेवान्गर्भविवर्जिता ॥ यस्मात्तैर्जनितंविघ्नमपत्यार्थेदिवौकसाम् ॥ ११ ॥ अथोवाचतदादेवोदेवा
न्सर्वगणाञ्छनैः ॥ अग्निर्गृह्णातुवीर्यमेसंभृतंसुचिरंहियत् ॥ १२ ॥ एवमुक्तोऽथरुद्रेणनष्टोऽग्निर्देवसंकुलात् ॥ नखस्थोनभुविस्थोवानसूर्य
स्थोनभूतले ॥ १३ ॥ देवाअन्वेषणेयत्नमकुर्वन्नाग्निदर्शने ॥ कृमिकीटपतंगाश्चअष्टौचात्रिदिवौकसः ॥ १४ ॥ हंहोकेकाःशुकावह्निःशीघ्रं
शरवणंगतः ॥ शशापाग्निर्गजाजिह्वाद्विगुणावोभविष्यसि ॥ १५ ॥ दृष्ट्वाथविबुधाःसर्वेपक्षिणंपक्षिणांवरम् ॥ जीवंजीवकनामानं
भोभोसत्यंवदस्वनः ॥ १६ ॥ कच्चिद्दृष्टस्त्वयावह्निर्वनेऽस्मिन्नटतासदा ॥ नभद्रंनापिभद्रंवाकिञ्चिद्देववचोऽब्रवीत् ॥ १७ ॥
भूयोभूयस्तुपृष्टोऽपिनगामुच्चारयेच्चिरम् ॥ तुष्टस्तस्याब्रवीद्वह्निर्जीवंजीववदामिते ॥ १८ ॥ यस्मान्नकिञ्चिदुक्तंतेतस्माच्चित्रतनूरुहाः ॥
जीवंजीवपुनर्जीवयावदिच्छातथायुषः ॥ १९ ॥ द्वितीयंतेवरंदद्मिजीवंजीवकशोभनम् ॥ व्यक्तातेमानुषीवाचास्पष्टार्थाचभविष्यति ॥२०॥
कश्चिद्यदितवाधस्ताद्बुधःस्नानंकरिष्यति ॥ वंध्यावाषोडशाब्दीयाक्षणाद्बालोभविष्यति ॥ २१ ॥ मांसंयश्चतृतीयंवैभक्षयिष्यतिनिंदितम् ॥
अजरःसोऽमरश्चैवसर्वकालंभविष्यति ॥ २२ ॥ इदंदत्त्वावरांस्तस्यवह्नित्वमथआप्तवान् ॥ विबुधाअपितत्रैवतमपश्यंतवंशगम् ॥ २३ ॥
ऊष्मयाजातकल्माषंज्ञात्वासंहृष्टमानसः ॥ तुष्टावंशमथोचुस्तेदेवास्त्रिभुवनेश्वराः ॥ २४ ॥ ऊष्मयाकल्मषीभूत्वाअग्निगर्भंधरिष्यति ॥
योगृहीवैणवींयष्टिंब्रह्मचारीचनैष्ठिकः ॥ २५ ॥ पंडाग्निपालनेपुण्यंयदृष्टंब्रह्मवादिभिः ॥ वदतःकल्मषीयष्टिस्तंप्राप्नोतिद्विजोत्तम ॥ २६ ॥
वंशस्यानुग्रहंकृत्वादेव्याहृतिमथाब्रुवन् ॥ गृह्णीतशुक्रंभद्रस्यतवपुत्रोभविष्यति ॥ २७॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ यदाग्निर्नष्टोदेवानांकेना
ग्नित्वंतदाकृतम्॥भूयोऽपिकेनकालेनअग्निराग्नित्वमाप्तवान् ॥२८॥ कृष्णउवाच॥शृणुराजन्प्रनष्टेऽग्नौयेनाग्नित्वंकदाचन ॥यस्मिन्कालेतिथौ
यस्यांपुनराग्नित्वमाप्तवान्॥२९॥उतथ्याङ्गिरसोःपूर्वमासीद्व्यतिकरोमहान्॥अहंविद्यातपोभ्यांवैतवज्यायाञ्छ्रुतेनच ॥३०॥ उत्तथ्यैनैवमुक्त
स्तुअङ्गिराःप्राहतंमुनिम्॥गच्छावोब्रह्मसदनंमरीचिप्रमुखैर्द्विजैः॥३१॥उपेतंचान्यमुनिभिर्ब्रह्मराजर्षिसत्तमैः॥उतथ्यःप्राहसद्ब्रह्मन्नृषींस्तान्स्त

ब्धमानसः ॥३२॥ ज्यायान्वाकतमोस्माकमितिनःकथ्यतांस्फुटम् ॥ अथोवाचमुनिर्ब्रह्माताबुभौक्रुद्धमानसौ ॥३[illegible]॥ आनयध्वंद्रुतंगत्वावि उ०प० ४
बुधान्भुवनेश्वरान् ॥ ततोविवादंपश्यामिभवनांतैःसमेत्यच ॥ ३४ ॥ ततस्तौसाहितौगत्वाऽऽनिन्यतुश्चऋषींस्तदा ॥ लोकपालान्महेंद्रादी अ० ९३
न्सयमान्वारुणानिलान्॥३५॥साध्यान्मरुद्गणान्विश्वानृषीन्भृग्वग्निनारदान् ॥ गंधर्वान्वित्तरक्षोघ्नान्राक्षसान्दैत्यदानवान्॥३६॥नायातस्तत्र
तिग्मांशुःसर्वेचान्येसमागताः ॥ दृष्ट्वातुविबुधान्सर्वान्ब्रह्माप्रोवाचतानृषीन् ॥३७ ॥ आनयध्वमितःसूर्यंसाम्नादंडेनवापुनः॥एवमुक्तोगतस्ता
वदुतथ्यःसूर्यमंडलम्॥३८॥ सगत्वाप्राहमार्तण्डंशीघ्रमेह्येवसंविदम् ॥ सउतथ्यमथोवाचकथंब्रह्मन्व्रजाम्यहम् ॥ ३९ ॥एवमुक्त्वागतःसूर्यो
भुवनेमयिनिर्गते ॥ एवमुक्तोमुनिःप्रायात्सर्वदेवसमागमम् ॥ ४० ॥ आचचक्षेचयत्प्रोक्तंभास्वतातपनंप्रति ॥ उवाचाङ्गिरसंब्रह्माशीघ्रमेनंत्व
मानय॥४१॥सतथोक्तोगतस्तत्रयत्रासौतपतेरविः ॥ एह्येहिभगवन्सूर्यतप्यतेभवतान्वहम् ॥ ४२ ॥ एवमुक्तोगतःसूर्योयत्रदेवाःसमागताः ॥
स्थित्वामुहूर्तंप्रोवाचकिंवाकार्यमुपस्थितम् ॥ ४३ ॥ पृच्छन्तमेवमार्तंडंब्रह्माप्रावोचसादरम् ॥ गच्छशीघ्रंनदहतेभुवनंयावदंगिराः ॥ ४४ ॥
लब्धप्रायंतुगोलोकंवर्ततेकृष्णपिंगलम् ॥ पाटलंहरितंश्रोणंश्वेतोवर्णःप्रणाशितः ॥ ४५ ॥ शाकद्वीपंकुशद्वीपंक्रौञ्चद्वीपंसपन्नगम् ॥
दग्धमङ्गिरसासर्वंभूयोऽपिप्रदहिष्यति ॥ ४६ ॥ यावच्चदहतेसर्वंभुवनंतपसांगिराः ॥ गच्छतावादितःशीघ्रंस्वस्थानेतपभास्कर ॥ ४७ ॥
एवमुक्तःसविभुनास्वस्थानमधिरूढवान् ॥ विसृष्टवानंगिरसंसकाशममृताशिनाम् ॥ ४८ ॥ गत्वाङ्गिराउवाचेदंगतःकिंकरवाण्यहम् ॥
देवाअंगिरसंप्राहुस्तपोराशिमकल्मषम् ॥ ४९ ॥ संप्रशस्योचुराग्नित्वंकुरुतावन्महीतले ॥ पूर्वंयथाग्निःकृतवांस्तथात्वमपिसत्तम ॥ ५० ॥
यावदाग्निंप्रपश्यामःक्वासौनष्टःक्वतिष्ठति ॥ एवमुक्तःसदेवैस्तुअग्नित्वंकृतवांस्तदा ॥ ५१ ॥ देवैर्दृष्टोयथाह्यग्निस्तत्तेसर्वंनिवेदितम् ॥ देव
कार्येकृतेतस्मिन्देवावह्निमथाब्रुवन् ॥ ५२ ॥ अग्नेऽग्नित्वंकुरुष्वत्वमंगिरास्तुयथापुरा ॥ एवमुक्तःसुरैर्वह्निश्चिन्तयामासदुःखितः ॥ ५३ ॥
केनमेऽपहृतंतेजःकेनाग्नित्वंकृतंत्विह ॥ अथाग्निरंगिरसंदृष्ट्वातेजोराशिमकल्मषम् ॥ ५४ ॥ उवाचमुंचमत्स्थानंवचस्तोषकरंशृणु ॥ अहं ॥ ९० ॥
तेतनयश्रेष्ठोभाविष्येप्रथमेशुभे ॥५५ ॥ बृहस्पतीतिनामावैतथान्येबहवःसुताः ॥ एवमुक्तोमुनिस्तुष्टोबहूंश्चाजनयत्सुतान् ॥५६॥ वह्निःसं

जनयामासपुत्रान्पौत्रांस्तदांगिराः ॥ अवापपुनरग्नित्वमग्निस्तस्यांतिथौनृप ॥ ५७ ॥ सर्वमेवचतुर्दश्यांसंजातंहव्यवाहनम् ॥ हव्यवाहन
देवानांभूतानांगुह्यचारितम् ॥ ५८ ॥ ततोऽष्टपातिपत्वेचरुद्रेणप्रतिपादितम् ॥ पूजितेयंतिथिर्देवैर्दैविस्थैश्चनृपैरपि ॥ ५९ ॥ पैलजाबा
लमन्वाद्यैरन्यैश्चनहुषादिभिः ॥ विषशस्त्रहतानांचसंग्रामेन्यत्रतेक्वचित् ॥ ६० ॥ अज्ञातावृषपापैश्चव्यालैर्यैव्याप्यहिंसिताः ॥ नदीप्र
वाहपतिताःसमुद्रेपर्वतेऽध्वनि ॥ ६१ ॥ पतिताःपर्वतेभ्यश्चतोयाग्निदहनेमृताः ॥ उदध्यापातितायेचयेकेचात्महनोजनाः ॥ ६२ ॥ ते
षांशस्तंचतुर्दश्यांश्राद्धंस्वर्गसुखप्रदम् ॥ श्राद्धानिचैवदत्तानिदानानिसुलघून्यपि ॥ ६३ ॥ प्रसूनफलभोज्यानिउपतिष्ठंतितान्नरान् ॥
एवंतिथिरियंराजन्नाग्नेयीप्रोच्यतेजनैः[1] ॥ ६४ ॥ रौद्रींचकेचिदित्याहूरुद्रोग्निःसचपठ्यते ॥ यस्यांमनोरथंयंयंसमुद्दिश्यह्युपोषति ॥ ६५ ॥
ददातितस्यतद्वह्निःसाग्रेसंवत्सरेगते ॥ चतुर्दश्यांनिराहारःसमभ्यर्च्यत्रिलोचनम् ॥ ६६ ॥ पुष्पधूपादिनैवेद्यैरात्रौजागरणान्नरः ॥ पञ्चग-
व्यंनिशिप्राश्यस्वपेद्भूमौविमत्सरः ॥ ६७ ॥ श्यामाकमथवाभुक्तातैलक्षारविवर्जितम् ॥ होमःकृष्णतिलैःकार्यःशतमष्टोत्तरंनृप ॥ ६८ ॥
अग्नयेहव्यवाहनायसोमायांगिरसेनमः ॥ ततःप्रभातेविमलेस्नाप्यपंचामृतैःशिवम् ॥ ६९ ॥ पूजयित्वाविधानेनहोमंकृत्वातथैवच ॥
उदीरयेन्मन्त्रमेतंकृत्वाशिरसिचांजलिम् ॥७०॥ नमस्त्रिमूर्तयेतुभ्यंनमःसूर्याग्निरूपिणे ॥ पुत्रान्यच्छसुखंयच्छमोक्षंयच्छनमोऽस्तुते॥७१॥
नीराजनंततःकृत्वापश्चाद्भुंजीतवाग्यतः ॥ एवंसंवत्सरस्यांतेकृत्वासर्वंयथोदितम् ॥ ७२ ॥ सौवर्णकारयेद्देवंत्रिनेत्रंशूलपाणिनम् ॥ वृषस्कं
धगतंसौम्यंसितवस्त्रयुगान्वितम्॥७३॥चन्दनेनानुलिप्ताङ्गंसितमाल्योपशोभितम् ॥ स्थापयित्वाताम्रपात्रेब्राह्मणायनिवेदयेत्॥७४॥सर्वका
लिकमेतत्तेकथितंव्रतमुत्तमम्॥संवत्सरंसमाप्तंहिव्रतस्यतुयदाभवेत् ॥७५॥ कालेगतेबहुतिथेतीर्थस्यशरणंभवेत् ॥ मृतस्यदेहोदिव्यस्थोदि
व्यालंकारभूषितः॥७६॥दिव्यनारीगणवृतोविमानवरमास्थितः॥देवदेवैःसमःशंभोःक्रीडतेत्रिपुरेचिरम् ॥७७॥ इहचागत्यकालांतेजातःसच
नृपोभवेत्॥दातायज्वाधनीदक्षोब्राह्मणोब्राह्मणप्रियः॥७८॥श्रीमान्वाग्मीकृतीधीमान्पुत्रपौत्रसमन्वितः ॥पत्नीगणसमायुक्तश्चिरंभद्राणिपश्य

---

१ बुध्यते-इ० पा० ।

ति॥७९॥ येदुर्लभामुविसुरोरगमानवानांकामाह्यनुत्तमगुणेनयुताःसदैव॥तानाप्नुवंतिसितभूततिथौसुरेशंसंपूज्यसोमतिलकंविधिवन्मनुष्याः
॥८०॥इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेआग्नेयीचतुर्दशीव्रतवर्णनंनामत्रिनवतितमोऽध्यायः ॥ ९३ ॥छ॥ ॥
श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ अनंतव्रतमस्त्यन्यत्सर्वपापहरंशिवम् ॥ सर्वकामप्रदंनॄणांस्त्रीणांचैवयुधिष्ठिर ॥१॥ शुक्लपक्षेचतुर्दश्यांमासिभाद्रपदे
शुभे ॥ तस्यानुष्ठानमात्रेणसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ २ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कृष्णकोऽयंत्वयाख्यातेअनंतइतिविश्रुतः ॥ किंशेष
नागआहोस्विदनंतस्तक्षकःस्मृतः ॥ ३ ॥ परमात्माथवानंतउताहोब्रह्मउच्यते ॥ कएषोऽनंतसंज्ञोवैतथ्यंमेब्रूहिकेशव ॥ ४ ॥ ॥ श्रीकृष्ण
उवाच ॥ ॥ अनंतइत्यहंपार्थममनामनिबोधय ॥ आदित्यादिषुवारेषुयःकालउपपद्यते ॥ ५ ॥ कलाकाष्ठामुहूर्तादिदिनरात्रिशरीर
वान् ॥ पक्षमासर्तुवर्षादियुगकल्पव्यवस्थया ॥ ६ ॥ योऽयंकालोमयाख्यातस्तवधर्मभृतांवर ॥ सोऽहंकालोऽवतीर्णोऽत्रभुवोभारावतार
णात् ॥ ७ ॥ दानवानांविनाशायवसुदेवकुलोद्भवम् ॥ मांविद्ध्यनंतंपार्थत्वंविष्णुंजिष्णुंहरंशिवम् ॥ ८ ॥ ब्रह्माणंभास्करंशेषंसर्वव्यापि
नमीश्वरम् ॥ विश्वरूपंमहात्मानंसृष्टिसंहारकारकम् ॥ ९ ॥ प्रत्ययार्थंमयाख्यातंसोऽहंपार्थनसंशयः ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥
अनंतव्रतमाहात्म्यंविधिंवदविदांवर ॥१०॥ किंपुण्यंकिंफलंचास्ययह्यनुष्ठानवतांनृणाम् ॥ केनवादौपुराचीर्णंमर्त्येकेनप्रकाशितम् ॥ ११ ॥
एवंसमस्तंविस्तार्यब्रूह्यनंतव्रतंहरेः ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ आसीत्पुराकृतयुगेसुमंतोनामवैद्विजः ॥ १२ ॥ वसिष्ठगो
त्रेचोत्पन्नःसुरूपश्चभृगोःसुताम् ॥ दीक्षांनामोपयेमेतांवेदोक्तविधिनाततः ॥ १३ ॥ तस्याःकालेनसंजातादुहितानंतलक्षणा ॥ शीला
नामसुशीलासावर्धतेपितृसद्मनि ॥ १४ ॥ माताचतस्याःकालेनहरदाहेनपीडिता ॥ विनंनाशनदीतीरेमृतास्वर्गपुरंययौ ॥ १५ ॥ सुमं
तोपिततोन्यांवैधर्मपुंसःसुतांपुनः ॥ उपयेमेविधानेनकर्कशांनामनामतः ॥ १६ ॥ दुःशीलांकर्कशांचंडींनित्यंकलहकारिणीम् ॥ सापि ॥ ९१ ॥
शीलापितुर्गेहेगृहार्चनरताविभो ॥ १७ ॥ कुड्यस्तंभतुलाधारदेहलीतोरणादिषु ॥ चातुर्वर्णकरंगैश्चनीलपीतसितासितैः ॥ १८ ॥

१ आनंदचतुर्दशीव्रतवर्णनंनाम–इ० पा० । १ सर्वपापं प्रणश्यति–इ० पा० ।

स्वस्तिकैः शंखपद्मैश्च अर्चयंतीपुनःपुनः ॥ पित्राहष्टासुमंतेनस्त्रीचिह्नायौवनेस्थिता ॥ १९ ॥ कस्मैदेयामयाशीलाविचार्यैवंसुदुःखितः॥
पितादद्मौमुनीन्द्रायकौंडिन्यायशुभेदिने ॥२०॥ स्मृत्युक्तशास्त्रविधिनाविवाहमकरोत्तदा॥निवर्त्योद्वाहिकंसर्वंप्रोक्तवान्कर्कशांद्विजः॥२१॥
किञ्चिद्दायादिकंदेयंजामातुःपारितोषिकम् ॥ तच्छ्रुत्वाकर्कशाक्रुद्धाप्रोद्धृत्यगृहमंडपम् ॥२१॥ कपाटेसुस्थिरंकृत्वागम्यतामित्युवाचह ॥
भोज्यावशिष्टचूर्णेनपाथेयंचचकारसा ॥२३॥ कौंडिन्योपिविवाह्यैनांपथिगच्छञ्छनैःशनैः॥ शीलांसुशीलामादायनवोढांगोरथेनाहि ॥२४॥
मध्याह्नेभोज्यवेलायांसमुत्तीर्यसरित्तटे ॥ ददर्शशीलासास्त्रीणांसमूहंरक्तवाससाम् ॥ २५ ॥ चतुर्दश्यामर्चयंतंभक्त्यादेवंपृथक्पृथक् ॥उपग
म्यशनैःशीलापप्रच्छस्त्रीकदंबकम् ॥२६॥ नार्यःकिमेतन्मेब्रूतकिंनामव्रतमीहशम्॥ताऊचुर्योषितःसर्वाअनंतोनामविश्रुतः॥२७॥साब्रवीदह
मप्येवंकरिष्येव्रतमुत्तमम्॥विधानंकीहशंतत्रकिंदानंकस्यपूजनम् ॥२८॥ ॥ स्त्रियऊचुः ॥ ॥ शीलेपक्वान्नप्रस्थस्यपुन्नाम्नःसुकृतस्यतु॥
अर्द्धंविप्रायदातव्यमर्द्धमात्मनिभोजनम् ॥ २९ ॥ कर्तव्यंतुसरित्तीरेकथांश्रुत्वाहरेरिमाम्॥ अनंतानंतमभ्यर्च्यमंडलेगन्धदीपकैः ॥ ३० ॥
धूपैःपुष्पैःसनैवेद्यैःपीतालक्तैश्चतुःशतैः॥तस्याग्रतोदृढंसूत्रंकुंकुमाक्तंसुदोरकम् ॥३१ ॥ चतुर्दशग्रंथियुतंवामे[1]स्त्रीदक्षिणेपुमान् ॥ मंत्रेणानेन
राजेन्द्रयावद्वर्षंसमाप्यते॥३२॥अनंतसंसारमहासमुद्रेमग्नान्समभ्युद्धरवासुदेव॥अनंतरूपेविनियोजितात्माअनंतरूपायनमोनमस्ते ॥३२॥
अनेनदोरकंबद्ध्वाभोक्तव्यंस्वस्थमानसैः ॥ ध्यात्वानारायणंदेवमनंतंविश्वरूपिणम् ॥ ३४ ॥ भुक्त्वाचांतेव्रजेद्वेश्ममिदंप्रोक्तंव्रतंतव ॥
सापिश्रुत्वाव्रतंचक्रेशीलाबद्ध्वासुदोरकम् ॥ ३५ ॥ भर्तातस्याःसमागत्यतांददर्शमहाधनाम्॥पाथेयशेषंविप्रायदत्त्वाभुक्त्वातथैवच॥३६॥
पुनर्जगामसाहृष्टागोरथेनस्वमाश्रमम् ॥ भर्त्रासहैवशनकैःप्रत्यक्षंतत्क्षणादभूत् ॥ ३७ ॥ ते[2]नानंतप्रभावेनशुभगोधनसंकुलम् ॥
गृहाश्रमंश्रियायुक्तंधनधान्यसमायुतम् ॥३८॥ आकुलंव्याकुलंरम्यंसर्वत्रातिथिपूजनम्॥सापिमाणिक्यकाञ्चीभिर्मुक्ताहारविभूषिता॥३९॥
दिव्याङ्गवस्त्रसंछन्नासावित्रीप्रतिमाभवत् ॥ कदाचिदुपविष्टेनहष्टंबद्धंसुदोरकम् ॥ ४० ॥ शीलायाहस्तमूलेतुसाक्षेपंत्रोटितंरुषा ॥

---

१ वामे करतले न्यसेत्–इ०पा । २ तेनानंतव्रतेनास्य बभौ–इ०पा० ।

तेनकर्मविपाकेनतस्यसाश्रीःक्षयंगता ॥ ४१ ॥ गोधनंतस्करैर्नीतंगृहंचाग्निविदाहितम् ॥ यद्यदेवागतंगेहेतत्रतत्रैवनश्यति ॥ ४२ ॥
स्वजनैःकलहोमित्रैर्वचनंनजनैस्तथा ॥ अनंताक्षेपदोषेणदारिद्र्यंपतितंगृहे ॥ ४३ ॥ नकश्चिद्वदतेलोकस्तेनसार्द्धंयुधिष्ठिर ॥ ततोजगा
मकौंडिन्योनिर्वेदाद्गनगह्वरम् ॥ ४४ ॥ मनसाध्यायतेनंतंकदाद्रक्ष्यामिकेशवम् ॥ व्रतंनिरशनंगृह्यब्रह्मचर्यंजपन्हरिम् ॥ ४५ ॥
विह्वलःप्रययौपार्थअरण्यंजनवर्जितम् ॥ तत्रापश्यन्महावृक्षंफलितंपुष्पितंतथा ॥ ४६ ॥ तमपृच्छत्त्वयानंतःकच्चिद्दृष्टोमहाद्रुम ॥
तद्ब्रूहिसोप्युवाचेदंनानन्तंवेद्म्यहंद्विज ॥ ४७ ॥ एवंनिरीक्षितस्तेनगांददर्शसवत्सकाम् ॥ तृणमध्येप्रधावंतीमितश्चेतश्चपांडव ॥ ४८ ॥
सोब्रवीद्धेनुकेब्रूहियद्यनंतस्त्वयेक्षितः ॥ गौरुवाचाथकौंडिन्यंनानंतंवेद्म्यहंविभो ॥ ४९ ॥ ततोजगामाथवनेगोवृषंशाड्वलेस्थितम् ॥
दृष्ट्वापप्रच्छगोस्वामिन्ननन्तोलक्षितस्त्वया ॥५०॥ गोवृषस्तमुवाचाथनानंतोवीक्षितोमया॥ ततोव्रजन्ददर्शाग्रेरम्यंपुष्करिणीद्वयम् ॥५१॥
अन्योन्यजलकल्लोलवीचिभिःपरिशोभितम् ॥ छन्नंकुमुदकह्लारैःकुमुदोत्पलमंडितम् ॥ ५२ ॥ सेवितंभ्रमरैर्हंसैश्चक्रैःकारंडवैर्बकैः ॥
तमपृच्छद्द्विजोनंतोभवद्भ्यांनोपलक्षितः ॥ ५३ ॥ ऊचतुःपुष्करिण्यौतंनानन्तंविद्महेद्विज ॥ ततोब्रह्मन्ददर्शाग्रेगर्दभंकुञ्जरंतथा ॥ ५४ ॥
तावप्युक्तौसुमंतेनतस्यापिविनिवेदितम् ॥ नावाभ्यांवीक्षितोनंतस्तच्छ्रुत्वानिषसादह ॥ ५५ ॥ तस्मिन्क्षणेमुनिवरेकौंडिन्येब्राह्मणोत्तमे ॥
कृपयानंतदेवोपिप्रत्यक्षःसमजायत ॥ ५६ ॥ वृद्धब्राह्मणरूपेणइतएहीत्युवाचतम् ॥ प्रवेशयित्वास्वगृहंगृहीत्वादक्षिणेकरे ॥ ५७ ॥
तांपुरींदर्शयामासदिव्यनारीनरैर्युताम् ॥ तस्यांनिविष्टमात्मानंवरसिंहासनेनृप ॥ ५८ ॥ पार्श्वस्थशंखचक्रासिगदागरुडशोभितम् ॥
दर्शयामासविप्रायपूर्वोक्तंविश्वरूपिणम् ॥ ५९ ॥ विभूतिभेदैश्चानन्तमनन्तंपरमेश्वरम् ॥ तंदृष्ट्वातुद्विजोनन्तमुवाचपरयामुदा ॥ ६० ॥
पापोहंपापकर्माहंपापात्मापापसंभवः ॥ त्राहिमांपुण्डरीकाक्षसर्वपापहरोभव ॥ ६१ ॥ अद्यमेसफलंजन्मजीवितंचसुजीवितम् ॥ चूतवृ
क्षोवृषःकस्तुकागौःपुष्करिणीद्वयम् ॥६२॥ गर्दभंकुञ्जरंचैवदेवमेब्रूहितत्त्वतः ॥ अनंतउवाच॥चूतवृक्षोहिविप्रोसौविद्वान्योवेदगर्वितः॥६३॥ ॥९२॥
विद्यादानंनोपकुर्वञ्छिष्येभ्यस्तरुतांगतः ॥ सागौर्वसुन्धरादृष्टानिष्फलायात्वयोक्षिता ॥६४॥ सहर्षोवृषभोदृष्टोलाभार्थंयस्त्वयावृतः॥धर्मा

१ आसीददानाच्छास्त्रस्य–इ०पा० ।

धर्मव्यवस्थानंतच्चपुष्करिणीद्वयम् ॥ ६५ ॥ खरःक्रोधस्त्वयादृष्टःकुंजरोधर्मदूषकः ॥ ब्राह्मणोसावनंतोहंगुहासंसारगह्वरे ॥ ६६ ॥ इत्यु
क्तंतेमयासर्वंविप्रगच्छपुनर्गृहम् ॥ चरानंतव्रतंतत्त्वंनववर्षाणिपंचच ॥ ६७ ॥ ततस्तुष्टःप्रदास्यामिनक्षत्रस्थानमुत्तमम् ॥ भुक्त्वाचवि
पुलान्भोगान्सर्वान्कामान्यथेप्सितान् ॥ ६८ ॥ पुत्रपौत्रैःपरिवृतस्ततोमोक्षमवाप्स्यसि ॥ इतिदत्वावरंदेवस्तत्रैवांतरधीयत ॥ ६९ ॥
कौंडिन्योप्यागतोगेहेचचारानंतसद्व्रतम् ॥ शीलयासहधर्मात्माभुक्त्वाभोगान्मनोरमान् ॥७०॥ अंतेजगामचस्वर्गंनक्षत्रंचपुनर्वसुम् ॥ कल्प
स्थायीचसंभूतोदृश्यतेद्यापिसज्वलन् ॥७१॥ अनंतव्रतधर्मेणसम्यक्चीर्णेनकौरव ॥ एतत्तेकथितंपार्थव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥७२॥ यत्कृत्वास
र्वेपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः ॥७३॥ येचशृण्वंतिसततंवाच्यमानंनरोत्तम ॥ तेसर्वेपापनिर्मुक्तायास्यंतिपरमांगतिम् ॥७४॥ संसारसागरगुहां
सुसुखंविहर्तुंवांछंतियेकुरुकुलोद्भवशुद्धसत्वाः ॥ संपूज्यतेत्रिभुवनेशमनंतदेवंबध्नंतिदक्षिणकरेवरदोरकंमे ॥७५॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणे
उत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेअनंतचतुर्दशीव्रतंनामचतुर्नवतितमोऽध्यायः ॥ ९४ ॥ छ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ लोकेप्रसिद्धाःश्रूयंतेश्रव
ण्योनामदेवताः ॥ एताःकाःकिंचकुर्वंतिधर्मंचासांब्रवीहिमे ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ विद्यंतेदेवताःपुण्याःश्रवण्योनामपांडव ॥
ब्रह्मणाप्रथमंसृष्टानियोगंचजनेकृतम् ॥ २ ॥ योयंवदतिलोकेस्मिञ्छुभंवाप्यथवाशुभम् ॥ श्रावयंतिहितंशीघ्रंब्राह्मणाःकर्मगोचरम् ॥ ३ ॥
जातास्त्रिलोकेपूज्यास्तुनियमेनप्रजायते ॥ दूराच्छ्रवणविज्ञानंदूराद्दर्शनगोचरम् ॥ ४ ॥ तासामस्तीहसाशक्तिरचिन्त्यातर्कहेतुभिः ॥
नरैस्तुष्टैश्चयत्प्रोक्तंकार्याकार्यस्यकारणात् ॥ ५ ॥ तंशृण्वंतियतःपार्थनैकाश्रावणिकामताः ॥ यथादेवायथादैत्यायथाविद्याधरानराः ॥६॥
यथाहिसिद्धगन्धर्वानागाःकिंपुरुषाःखगाः ॥ राक्षसाश्चपिशाचाश्चदेवानामष्टयोनयः ॥ ७ ॥ तथैताःपुण्यनामानोवंद्याःश्रावणिकाःस्मृताः ॥
ताःसमुद्दिश्यकर्तव्यंव्रतंनारीनरैरिह ॥ ८ ॥ किंतुतासांमहोग्रंतुव्रतंसंयमनंतदा ॥ आघ्रायधूपंपक्वान्नंजलंचागन्धमेवच ॥ ९ ॥
दातव्यंपुनरन्यासांनारीणांभोज्यपारणा ॥ अदत्वायदिमृत्युःस्यादंतरालेपिपांडव ॥ १० ॥ तदालग्नग्रहैर्ग्रस्तालग्नाह्युपरिकारटम् ॥
सफेनिलैर्मुखैरौद्रैर्म्रियंतेनीचदुःखिताः ॥ ११ ॥ श्रूयंतेहिपुरापार्थपृथिव्यांनहुषोनृपः ॥ तस्यभार्यामहादेवीजयश्रीर्नामभारत ॥१२॥

प्रत्यक्षरूपसंपन्नादर्शनीयतराशुभा ॥ पीवरोरुस्तनाश्यामामृदुकुञ्चितमूर्द्धजा ॥ १३ ॥ शब्दगद्गदसंभाषामत्तमातंगगामिनी ॥
यथारूपातथाशीलासतीचेष्टामहीतले ॥ १४ ॥ साकदाचिद्व्रतास्नातुंगंगायांसाश्रमेमुनेः ॥ वसिष्ठस्यददर्शाथसतींभार्यामरुं
धतीम् ॥ १५ ॥ भोजयंतिमुनीनांतुपत्न्योनानान्नभोजनैः ॥ तयाचप्रणिपत्याथपृष्टादेव्यामहासती ॥ १६ ॥ पूज्यंभगव
तिब्रूहिकिमेतद्व्रतमुच्यते ॥ अरुन्धत्युवाच ॥ जयश्रियेशृणुष्वत्वंनाम्नाश्रवणिकाव्रतम् ॥ १७ ॥ एतद्धर्त्रासमाख्यातंवसिष्ठेनमहर्षिणा ॥
गूढंब्रह्मर्षिसर्वस्वंसुपतिव्रतकंशुभम् ॥ १८ ॥ गच्छवातिष्ठवाराज्ञितवातिथ्यंकरोम्यहम् ॥ एवमुक्त्वाजयश्रीस्तुभोज्येतस्मिन्यदृच्छ
या॥१९॥बुभुजेसापितत्रैवअरुंधत्याकृतादरात् ॥भुक्त्वाचम्यजगामाथस्वपुरंपरमेश्वरम् ॥२०॥कालेनविस्मृतंतस्यास्तद्व्रतंतस्यभोजने ॥
ततस्तुसमयेपूर्णेम्रियमाणामहासती ॥ २१ ॥ जयश्रीर्घर्घरांगंतुकुर्वाणाकंठगद्गदम् ॥ फेनंलालाविलाद्वक्त्रादुद्गिरंतीमुहुर्मुहुः ॥ २२ ॥
स्थितापंचदशाहानिबीभत्सादारुणानना ॥ ततःषोडशमेप्राप्तेदिनेस्वयमरुंधती ॥ २३ ॥ प्रतिश्याभ्यंतरंपूर्णेतांराज्ञीमवलोक्यच ॥
नहुषायसमाचख्यौयदुक्तंश्रवणीव्रते ॥ २४ ॥ तच्छ्रुत्वानहुषोराजाद्रुतंभोज्यंप्रचक्रमे ॥ यथोक्तंतदरुंधत्यायच्चयावदभीप्सितम् ॥ २५ ॥
दत्वाचकरकान्षष्टौतामुद्दिश्यजयश्रियम् ॥ क्षणाज्जगामपञ्चत्वंकरकाणांप्रदानतः ॥ २६ ॥ जगामशक्रलोकंसाविमानेनार्कवर्चसा ॥
दोधूयमानाचमरैःस्तूयमानासुरासुरैः ॥ २७ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ मार्गशीर्षादिमासेषुद्वादशस्वपिपांडव ॥ द्रव्यप्राप्तिश्चभक्तिश्चदान
कालेप्रशस्यते ॥ २८ ॥ भुक्त्वायज्ञेचतुर्दश्यामष्टम्यांवायुधिष्ठिर ॥ व्रतीस्नात्वातुपूर्वाह्णेनद्यादौविमलेजले ॥ २९ ॥ आमंत्रयेद्दशैकैका
नारीर्गौरीस्वरूपिणीः ॥ यदाचाराःसुवेषाश्चब्राह्मण्योवास्वगोत्रजाः ॥३०॥ द्वादशब्राह्मणांस्तत्रवेदवेदांगपारगान् ॥ मंत्रज्ञानितिहासज्ञानु
पशांताञ्जितेन्द्रियान् ॥ ३१ ॥ सर्वंदद्याद्विधानेनपादक्षालनपूर्वकम् ॥ चंदनेनसुगन्धेनपुष्पधूपादिनातथा ॥ ३२ ॥ ग्रीवासूत्रकसिंदूरकुं
कुमेनचभूषयेत् ॥ तासामग्रेप्रदातव्यावर्द्धन्योद्वादशैवतु ॥३३॥ अच्छिद्राजलपूर्णास्तुसुवृत्ताःसूत्रवेष्टिताः॥सोहालकादिभिश्छन्नाःपुष्पमा
लाविभूषिताः ॥३४॥ चंदनेनसमालब्धाःसहिरण्याःपृथक्पृथक् ॥ तन्मध्येवर्द्धनीचैकास्वकेशीर्षेनिवेशयेत्॥३५॥स्थित्वामण्डलकेमध्ये

यजमानः स्वयंतदा॥यद्वाल्येयच्चकौमारेवार्द्धकेवापियत्कृतम् ॥३६॥ तत्सर्वंनाशमायातुपितृदेवर्षिणांनृणाम्॥इमामेसमयंस्वर्णंतारयस्वभ
वार्णवात्॥३७॥अद्याहंगंतुमिच्छामिविष्णोःपदमनुत्तमम् ॥ एवमस्त्वितितांब्रूयुःस्त्रियःसर्वायुधिष्ठिर ॥ ३८ ॥ ततोब्राह्मणमाहूययजमान
इदंवदेत् ॥ ब्रूहिब्राह्मणयन्मेत्वमघंयेनक्षयंव्रजेत् ॥ ३९ ॥ उत्तीर्यश्रावणंमासंसमुत्तारयसांप्रतम् ॥ उत्तारयीतमंत्रेणब्राह्मणोवर्धनीं
चताम् ॥४०॥ उपोष्यशिरसोदेव्याःसमुत्तीर्यरुहद्रुमान् ॥ कटुकंनिंबवृक्षंवाततोमधुकमारुह ॥४१॥ ततोगच्छमहादेवंश्रवणेश्रवणोत्तमे ॥
वर्धनिकोत्तारणमंत्रः ॥ एवंताःसमयंप्रोक्त्वादत्त्वाशीर्वचनानिच ॥४२॥ तांवर्द्धनिकामेकान्तेविप्रायप्रतिपादयेत् ॥ गृहीत्वाकरकान्नार्य्यो
व्रजेयुःस्वेषुवेश्मसु ॥ ४३ ॥ यजमानोऽपियातासुयथेष्टंकाममाचरेत् ॥ एवमाचरतेपार्थश्रावणीव्रतमादरात् ॥ ४४ ॥ तस्यकालेतुसं
प्राप्तेसुखंमृत्युःप्रजायते ॥ निर्व्याधिर्नीरुजोभोगीस्थित्वास्थित्वाशतंसुखम् ॥४५॥ पुत्रपौत्रसमृद्धादौभुक्त्वामर्त्यसुखानिच ॥ रुद्रलोकम
वाप्नोतिसोमलोकंसगच्छति ॥ ४६ ॥ स्त्रीणांतुल्यंसर्हानोऽपिव्रतीव्रतफलंभवेत् ॥ गौरीभोज्येषुदत्तेषुएकादशसुयत्फलम् ॥ ४७ ॥
तदेकेनापिलभतेपार्थश्रवणिकाव्रते ॥ भक्त्यागच्छंतितेलोकान्विहृत्यसुखमादरात् ॥ ४८ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणि
श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेश्रवणिकाव्रतंनामपंचनवतितमोऽध्यायः॥९५॥छ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अथनक्तोपवासस्यविधानंशृणुपांडव ॥ येन
विज्ञातमात्रेणनरोमोक्षमवाप्नुयात् ॥ १ ॥ येषुतेषुचमासेषुशुक्लपक्षेचतुर्दशीम् ॥ ब्राह्मणंभोजयित्वातुप्रारभेत्तुततोव्रतम् ॥ २ ॥ मासिमा
सिभवंतिद्वावष्टम्यौचचतुर्दशी ॥ शिवार्चनरतोभूत्वाशिवध्यानैकमानसः ॥ ३ ॥ वसुधाभाजनंकृत्वाभुञ्जीयान्नक्तभोजनम् ॥ उपवा
सात्परंभैक्ष्यंभैक्ष्यात्परमयाचितम् ॥ ४ ॥ अयाचितात्परंनक्तंतस्मान्नक्तेनभोजयेत् ॥ देवैश्चभुक्तंपूर्वाह्णेमध्याह्नेमुनिभिस्तथा ॥ ५ ॥
अपराह्णेचपितृभिःसंध्यायांगुह्यकादिभिः ॥ सर्वलोकानतिक्रम्यनक्तभोजीसदाभवेत् ॥ ६ ॥ हविष्यभोजनंस्नानंसत्यमाहारलाघवम् ॥
अग्निकार्यमधःशय्यानक्तभोजीसदाभवेत् ॥ ७ ॥ एवंसंवत्सरस्यांतेव्रतंपूर्णस्यसर्पिषः ॥ पूर्णकुंभोपरिस्थाप्यपूजयेच्चसुशोभने ॥८॥
कपिलापंचगव्येनस्थापयेन्मृन्मयंशिवम् ॥ फलंपुष्पंयवक्षीरंदधिदर्भांकुरांस्तथा ॥ ९ ॥ तत्कुंभांश्चजलोन्मिश्रमर्घमष्टाङ्गमुच्यते ॥

शिरसाधारयित्वातुजानूकृत्वामहीतले ॥ १० ॥ महादेवायदातव्यंगंधपुष्पंयथाक्रमम् ॥ भक्ष्यौदनैर्बलिंकृत्वाप्रणम्यपरमेश्वरीम् ॥ ११ ॥
धेनुंवादक्षिणांदद्याद्वृषंवापिधुरंधरम् ॥ श्रोत्रियायदरिद्रायकल्पव्रतविदायच ॥ १२ ॥ योददातिशिवेभक्त्यातस्यपुण्यफलंशृणु ॥
विमानमर्कप्रतिमंहंसयुक्तमलंकृतम् ॥ १३ ॥ आरूढोऽप्सरसांगीतैर्यातिरुद्रालयेसुखम् ॥ स्थित्वारुद्रस्यभवनेवर्षकोटिशतत्रयम् ॥
॥ १४ ॥ इहलोकेनृपश्रेष्ठग्रामलक्षेश्वरोभवेत् ॥ १५ ॥ यश्चाष्टमीषुचशिवासुचतुर्दशीषुनक्तंसमाचरतिशास्त्रविधानदृष्टम् ॥
स्वर्गांगनाकलरवाकुलितंविमानमारुह्ययातिससुखेनसुरेशलोकम् ॥ १६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसं
वादेषण्णवतितमोऽध्यायः ॥ ९६ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शृणुष्वावहितोराजन्वक्ष्येमाहेश्वरंव्रतम् ॥ त्रिषुलोके
षुविख्यातंनाम्नाशिवचतुर्दशी ॥ १ ॥ मार्गशीर्षत्रयोदश्यांसितायामेकभुङ्नरः ॥ मासेष्वन्येषुवाराजन्पार्थएवंनकारयेत् ॥ २ ॥
चतुर्दश्यांनिराहारःसमभ्यर्च्यमहेश्वरम् ॥ सौवर्णवृषभंदत्वावक्ष्यामिचपरेऽहनि ॥ ३ ॥ एवंनियमकृत्सुप्त्वाप्रातरुत्थायमानवः ॥
कृतस्नानजपःपश्चादुमयासहशंकरम् ॥ ४ ॥ पूजयेत्कुसुमैःशुक्लैर्गंधधूपानुलेपनैः ॥ पादौनमःशिवायेतिशिरःसर्वात्मनेनमः ॥ ५ ॥
ललाटंतुत्रिनेत्रायनेत्राणिहरयेनमः ॥ मुखमिन्दुमुखायेतितथेशानायचोदरम् ॥ ६ ॥ पार्श्वौचानंतधर्मायज्ञानरूपायवैकटिम् ॥
ऊरूचानन्त्यवैराग्यजानुनीचार्चयेद्बुधः ॥ ७ ॥ प्रधानायनमोजंघेगुल्फौव्योमात्मनेनमः ॥ व्योमव्योमात्मरूपायपृष्ठमभ्यर्चयेन्नरः ॥ ८ ॥
नमःसृष्ट्यैनमस्तुष्ट्यैपार्वतींचापिपूजयेत् ॥ ततश्चवृषभंहैममुदकुंभसमन्वितम् ॥ ९ ॥ शुक्लमाल्यांबरयुतंपञ्चरत्नविभूषितम् ॥ भक्ष्यैर्नाना
विधैर्युक्तंब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ १० ॥ प्रीयतांदेवदेवोऽत्रसद्योजातःपिनाकधृक् ॥ पृषदाज्यंचसंप्राश्यस्वपेद्भूमावुदङ्मुखः ॥ ११ ॥ पञ्चद
श्यांततःप्रातःसर्वमेतत्समाचरेत् ॥ तर्पयित्वाततोन्नेनब्राह्मणाञ्छक्तितःशुभान् ॥ १२ ॥ सुहृत्पदातिसहितःपश्चाद्भुञ्जीतवाग्यतः ॥
ततःकृष्णचतुर्दश्यामेतत्सर्वंसमाचरेत् ॥ १३ ॥ चतुर्दशीषुसर्वासुकुर्यात्पूर्ववदर्चनम् ॥ येचमासेविशेषाःस्युस्तान्निबोधक्रमादिह ॥ १४ ॥ ॥ ९४ ॥
मार्गशीर्षादिमासेषुस्वपन्नेतानुदीरयेत् ॥ शंकरायनमस्तुभ्यंनमस्तेकरवीरक ॥ १५ ॥ त्र्यंबकायनमस्तुभ्यंमहेश्वरमतःपरम् ॥ नम

स्तेऽस्तुमहादेवस्थाणवेचततःपरम् ॥ १६ ॥ नमःपशुपतेनाथनमस्तेशंभवेनमः ॥ नमस्तेपरमानंदनमःसोमार्द्धधारिणे ॥ १७ ॥
नमोभीमायचोग्रायत्वामहंशरणंगतः ॥ गोमूत्रंगोमयंक्षीरंदधिसर्पिःकुशोदकम् ॥ १८ ॥ पंचगव्यंतथाबिल्वंयवागूक्षीरवारिजम् ॥
तिलांश्चकृष्णान्विधिवत्प्राशयेत्समुदाहृतम् ॥१९॥ प्रतिमासंचतुर्दश्यामेकैकंप्राशनंस्मृतम् ॥ मंदारैर्मालतीभिश्चतथाधत्तूरकैरपि ॥२०॥
सिंदुवारैरशोकैश्चमल्लिकाकुब्जपाटलैः ॥ अर्कपुष्पैःकदंबैश्चशतपत्रैस्तथोत्पलैः ॥ २१ ॥ करवीरैश्चराजेंद्रतथापूज्योमहेश्वरः ॥
एकैकेनचतुर्दश्यामर्चयेत्पार्वतीपतिम् ॥ २२ ॥ पुनश्चकार्तिकेमासिसंप्राप्तेतर्पयेद्द्विजान् ॥ अन्नैर्नानाविधैर्भक्ष्यैर्वस्त्रैर्माल्यविभूषणैः ॥
॥२३॥कृत्वानीलंवृषोत्सर्गंश्रुत्युक्तविधिनानरः ॥ उमामहेश्वरंहैमंवृषभंचगवासह ॥ २४ ॥ मुक्ताफलाष्टकयुतंसितनेत्रपटावृतम् ॥
सर्वोपस्करयुक्तायांशय्यायांविनिवेदयेत् ॥ २५ ॥ उदकुंभयुतंतद्वच्छालितंदुलसंयुतम् ॥ स्थाप्यविप्रायशांतायवेदव्रतपरायच ॥ २६ ॥
ज्येष्ठसामविदेदेयंनचकुर्वीतितेक्वचित् ॥ अव्यंगगायसौम्यासदाकल्याणकारिणे ॥ २७ ॥ सपत्नीकायसंपूज्यमाल्यवस्त्रविभूषणैः ॥
नवित्तशाठ्यंकुर्वीतकुर्याल्लोभात्पतत्यधः ॥२८॥ अनेनविधिनायस्तुकुर्याच्छिवचतुर्दशीम्॥सोऽश्वमेधसहस्रस्यफलंप्राप्नोतिमानवः॥२९॥
ब्रह्महत्यादिकंपापंयदत्रामुत्रवाकृतम्॥पितृभिर्मातृभिर्वापितत्सर्वंनाशमाप्नुयात् ॥३०॥दीर्घायुरारोग्यकुलाभिवृद्धिरत्राक्षयान्यत्रचतुर्भुजत्व
म्॥गणाधिपत्यंदिविकल्पकोटिस्वर्गेवसित्वापदमेतिशंभोः॥३१॥नबृहस्पतिरप्येतन्नरस्यफलमिंद्रोनपितामहोऽपिवक्तुम् ॥ नचासिद्धगणोऽ
प्यलंनवाहंयदिजिह्वायुतकोप्यपिवक्त्रे॥३२॥भवत्यमरवल्लभःपठतियःस्मरेद्वासदाशृणोत्यपिविमत्सरःसकलपापनिर्मोचनम् ॥इमांशिवचतु
र्दशीममरकामिनीकोटयःस्तुवंतिदिविनंदिताःकिमुसमाचरेद्यःसदा॥३३॥यापार्थनारीकुरुतेऽतिभक्त्याभर्त्तारमापृच्छ्यचशुभंगुरुंवा ॥ सा
पिप्रसादात्परमेश्वरस्यपरंपदंयातिपिनाकपाणेः ॥३४॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेशिवचतुर्दशीव्रतंनाम
सप्तनवतितमोऽध्यायः॥९७॥छ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ तथासर्वफलत्यागमाहात्म्यंशृणुभारत॥यदक्षय्यंपरेलोकेसर्वकामफलप्रदम्॥१॥

१ माल्यानुलेपनैः-इ०पा० ।

मार्गशीर्षेशुभेमासिचतुर्दश्यांधृतव्रतः ॥ आरंभेशुक्कपक्षस्यकृत्वाब्राह्मणवाचनम् ॥ २ ॥ अन्येष्वपितुमासेषुअष्टम्यांनरसत्तम ॥
सदक्षिणापायसेनशक्तितःपूजयेद्द्विजान् ॥ ३ ॥ अष्टादशानांधान्यानामन्यत्रफलमूलकम् ॥ वर्जयेदब्दमेकंतुविधिनौषधकारकम् ॥ ४ ॥
ततःसंवत्सरस्यांतेचतुर्दश्यष्टमीषुच ॥ अशक्तश्चव्रतंकर्तुंसहसैवप्रमुच्यते ॥ ५ ॥ सौवर्णंकारयेद्रुद्रंधर्मराजंतथैवच ॥ कूष्माण्डंमातु
लुंगंचवृंताकंपनसंतथा ॥६॥ आम्राम्रातकपित्थंचकलिंगंसेर्ववारुकम् ॥ श्रीफलंसवटाश्वत्थंजंबीरंकदलीफलम् ॥ ७ ॥ बदरंदाडिमंशक्त्याका
र्याण्येतानिषोडश ॥ मूलकामलकंजंबूपुष्करंकरमर्दकम् ॥ ८ ॥ उदुंबरंनालिकेरंद्राक्षाचबृहतीद्वयम् ॥ कंकालीकाकतुंडीरकरीरकुटजंश
मी ॥ ९ ॥ रौप्याणिकारयेच्छक्त्याफलानीमानिषोडश ॥ ताम्रंतालफलंकुर्यादगस्त्यफलमेववा ॥१०॥ पिंडीरकंचखर्जूरंतथासूरणकंदक
म् ॥ पनसंलकुचंचैवकर्कटींतिंतिडिंतथा ॥ ११ ॥ चित्रावल्लीफलंतद्वत्कूटशाल्मलिकाफलम् ॥ मधूकंकारवेल्लंचवल्लींगुदपटोलकम् ॥ १२ ॥
कारयेच्छक्तितोधीमान्फलान्येतानिषोडश ॥ उदकुंभद्वयंकुर्याद्धान्योपरिसवाससम् ॥१३॥ पक्षपात्रद्वयोपेतंयमरुद्रसमन्वितम् ॥ धेन्वासहै
वशांतायविप्रायाथकुटुंबिने ॥ १४ ॥ सपत्नीकायसंपूज्यपुण्येहानिनिवेदयेत् ॥ यथाफलेषुसर्वेषुवसंत्यमरकोटयः ॥ १५ ॥ तथासर्वफल
त्यागाच्छिवेभक्तिःसदास्तुमे ॥ यथाशिवश्चधर्मश्चसदानन्तफलप्रदौ ॥ १६ ॥ तद्युक्तफलदानेनतौस्यातांमेवरप्रदौ ॥ यथाफलाना
कामस्यशिवभक्तस्यसर्वदा ॥ १७ ॥ यथानंतफलावाप्तिरस्तुजन्मनिजन्मनि ॥ यथाभेदंनपश्यामिशिवविष्णवर्कपद्मजाम् ॥ १८ ॥
तथाममास्तुविश्वात्माशङ्करःशङ्करःसदा ॥ इत्युच्चार्यचतत्सर्वमलंकृत्यविभूषणैः ॥ १९ ॥ शक्तश्चेच्छयनंदद्यात्सर्वोपस्करसंयुतम् ॥
अशक्तस्तुफलान्येवयथोक्तानिविधानतः ॥ २० ॥ तथोदकुंभसहितौशिवधर्मौचकांचनौ ॥ विप्रायदत्वाभुञ्जीततैलक्षारविवर्जितम् ॥२१॥
अन्यानपियथाशक्त्याभोजयेद्द्विजपुङ्गवान् ॥ नशक्नोतिविहातुंचेत्सर्वाण्यपिफलान्युत ॥ २२ ॥ एकमेवपरित्यज्यतादित्थंप्रतिपादयेत् ॥
एतत्त्यागव्रतानांतुगर्ववैष्णवयोगिनाम् ॥ २३ ॥ शस्तंसर्वफलत्यागंव्रतंवेदविदोविदुः ॥ नारीभिश्चयथाशक्त्याकर्तव्यंराजसत्तम ॥ २४ ॥
नैतस्मादपरंकिञ्चिदिहलोकेपरत्रच ॥ व्रतमस्तिमुनिश्रेष्ठयदनंततफलप्रदम् ॥२५॥ सौवर्णरौप्यताम्रेषुयावंतःपरमाणवः ॥ भवंतिचूर्यमाणे

षुफलेषुनृपसत्तम ॥२६॥ तावद्युगसहस्राणिरुद्रलोकेमहीयते ॥ २७॥ एतत्समस्तकलुषापहरंजनानामाजीवनायमनुजेश्वरसर्वदास्यात् ॥
जन्मान्तरेष्वपिनपुत्रकलत्रदुःखमाप्नोतिधामसपुरंदरएवजुष्टम् ॥ २८॥ योवाशृणोतिपुरुषोल्पधनोनरोवायोब्राह्मणस्तुभवनेषुचधार्मिका
णाम् ॥ पापैर्विमुक्तश्चपरत्रपुरंमुरारेरानंदकृत्परमुपैतिनरेन्द्रसोपि ॥ २९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिर
संवादेफलत्यागचतुर्दशीव्रतवर्णनंनामाष्टनवतितमोऽध्यायः ॥ ९८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ पूर्णमासीमहाराजन्सो
मस्यदयितातिथिः ॥ पूर्णमासोभवेद्यस्यांपौर्णमासीततःस्मृता ॥ १ ॥ पौर्णमास्यांचसंजातःसंग्रामोजयलक्षणः ॥ सोमस्यारिबुधैःसार्द्धं
सर्वसत्वभयंकरम् ॥ २ ॥ तारायांचन्द्रमाःसक्तस्तस्याभर्ताबृहस्पतिः ॥ तयोरभून्महायुद्धंभार्याकृत्येषुतेपुरा ॥ ३ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच॥
ताराकस्यसुताकस्मात्सक्रुद्धःससुरारिहा॥सोमेनसहसंग्रामंचक्रेचक्रगदाधर ॥४॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच॥ ॥प्रजापतेरभूत्कन्याताराव्रत्रस्यचा
नुजा ॥ तांबृहस्पतयेप्रादात्पृथिव्यामेकसुंदरीम् ॥ ५ ॥ देवाचार्यसभार्यात्वनिर्देश्यातथाविधा । रूपेणाभ्यांरूपवतीसानिर्धूयव्य
वस्थिता ॥ ६ ॥ बृहस्पतिंपर्यचरद्यथाचान्याःस्त्रियःक्वचित् ॥ तांददर्शायतापांगींतन्वंगींचारुहासिनीम् ॥ ७ ॥ शीतांशुर्दर्शनादेव
कामस्यवशमीयिवान् ॥ आबभाषेचमधुरंतारेएह्येहिमाचिरम् ॥ ८ ॥ इंगिताकारकुशलातारासोमस्यचेष्टितम् ॥ बुद्ध्वाशुद्धिमथो
तन्वीप्राहेदंमधुराक्षरम् ॥ ९ ॥ मुनेरंगिरसःपुत्रस्त्वंचसोम्योऽसिसोमराट् ॥ अंगिरसोमुनेर्वीरस्नुषाहमुचितंनते ॥ १० ॥ सहसौम्येन
योयोगस्तवासिद्धोऽद्भुतोमहान् ॥ अंगिरास्त्वांकिलपुरासुरासुरराक्षसैः॥११॥राजत्वेस्थापयामासनैतत्स्मरसिकिंविधो ॥ कथमद्यनिशा
नाथह्यनंगेनासिपीडितः ॥ १२ ॥ तस्माद्ब्रवीमिसिद्ध्यर्थंतेरोचयेघटितंकुरु ॥ परवत्यस्मिभद्रंतेनगम्यास्मिबुधोत्तम ॥ १३ ॥ एवमु
क्तस्तथाचासौनचैतत्कृतवांस्ततः ॥ गृहीत्वाकर्षयामाससोमोऽनंगवशीकृतः ॥ १४ ॥ बृहस्पतिस्तुतांज्ञात्वासतंसोममगर्हयत् ॥ प्रेष
यिष्यतिमेभार्यांस्वयमेवममांतिकम् ॥ १५ ॥ एवंचिरेणविज्ञायबृहस्पतिरुदारधीः ॥ नाससादस्वकांभार्यांरोषात्प्रस्फुरिताधरः ॥ १६ ॥
आचख्यौसर्वमिन्द्रायसोमस्येदंविचेष्टितम् ॥ इंद्रःसमाह्वयामासदेवानृषिगणांस्तथा ॥ १७ ॥ नसोमोगणयामासततोऽबुध्यतदेवराट् ॥

आकार्यत्रिदशान्सर्वानाचख्यौचन्द्रचेष्टितम् ॥ १८ ॥ तच्छुत्वादेवगंधर्वाःक्रोधान्धाःक्षुब्धमानसाः ॥ प्रगृहीतप्रहरणारथानारुरुहुःस्व
कान् ॥ १९॥ सोमोऽपिदेवान्सद्योधाञ्ज्ञात्वासुकृतनिश्चयान् ॥ दैत्यदानवरक्षांसिसमानीयव्यवस्थितः ॥ २० ॥ आरुह्यचरथश्रे
ष्ठंयुद्धायैवमनोदधे ॥ प्रवृत्तंसुमहद्युद्धंशरतोमरकंपनैः ॥ २१ ॥ कौणपैःक्ष्मासुरैःशूलैर्देवदानवदारुणम् ॥ सतेषांसुमहद्युद्धंदत्वाता
रागणाधिपः ॥ २२ ॥ बभंजदेवान्सेन्द्रांश्चहिमवृष्ट्याक्षपाकरः ॥ सजित्वादेवगन्धर्वान्सोमोराजन्यसत्तम ॥ २३ ॥ श्रियापरम
यायुक्तोयथानान्योहविर्भुजाम् ॥ देवाश्चनिर्जितास्तेनसोमेनामिततेजसा ॥ २४ ॥ आजग्मुःशरणंदेवंशरण्यंस्वर्गवासिनाम् ॥
इन्द्रःसर्वंसमाचख्यौसोमस्येदृग्विचेष्टितम् ॥ २५ ॥ श्रुत्वाक्रुद्धोहृषीकेशआरुह्यगरुडंरुषा ॥ गृहीत्वाचायुधंश्रेष्ठंयुद्धायैवमनोदधे ॥
॥ २६ ॥ प्रकर्तुंसुमहद्युद्धंचक्रशार्ङ्गगदाधरः ॥ जगामाविबुधैःसार्धंसोमस्योपरिरोषितः ॥ २७ ॥ विष्णुंविदित्वासंप्राप्तंसोमोदैत्यगणैः
सह ॥ युद्धायसमरामर्षीस्थितः[2]प्रध्माप्यवारिजम् ॥ २८ ॥ सजित्वादेवसंघातंसेंद्रं[3]वायुपुरस्सरम् ॥ विष्णुनासहसंयुक्तःशस्त्रास्त्रै
रसुभोजनैः ॥ २९ ॥ यदानासावुपरमेद्युद्धायसहविष्णुना ॥ तदाऽऽददेरुषाविष्णुश्चक्रं[1]क्रोधसमन्वितः ॥ ३० ॥ अथाहब्रह्मादेवे
शमजितंविष्णुमव्ययम् ॥ योऽसौमेघप्रपुष्टांगंयत्त्वांवच्मिनिबोधतत् ॥ ३१ ॥ नास्तिवध्यंत्रिभुवनेचक्रस्यास्यतवानघ ॥ सोमोद्विजा
धिपत्येचमयासमभिषेचितः ॥ ३२ ॥ तस्माद्यद्युध्यतेदेवकार्येऽस्मिंस्तद्विधीयताम् ॥ अथाहभगवान्विष्णुःसुरब्रह्मर्षिसन्निधौ ॥ ३३ ॥
सिनीवालीकुहूनामतस्यांनष्टःक्षपाकरः ॥ विनष्टोऽपिपुनर्जन्मप्राप्स्यतीतिनसंशयः ॥३४॥ राकांचानुमतींप्राप्यवृद्धिरस्यभविष्यति ॥ आ
प्यायितश्चश्रुत्युक्तैःपितृपिण्डैःसमंत्रकैः ॥३५॥ ब्राह्मणैर्हव्यकव्यानिदेवेभ्यःप्रापयिष्यति ॥ वृद्धिःकृष्णेनचैवास्यनचजातस्यभूयसी॥३६॥
एवमेवविधिर्दृष्टस्तस्याप्यायनमेवमे ॥ अमोघस्यनमोघत्वंभविष्यतिकदाचन ॥३७॥ शप्तश्चसोमोदक्षेणसचावश्यंभविष्यति ॥ सुदर्शन
स्यचप्रीतिरेवमेवभविष्यति ॥ ३८ ॥ एवमस्त्वितिदेवेशयद्भवान्प्रब्रवीषिवै ॥ ब्रह्माप्रोवाचसोमंतुविनीतवदुपस्थितम् ॥ ३९ ॥ अर्पयस्व

१ विमलं चक्रम्-इ०पा० । २ प्रध्मातवारिजः-इ०पा० । ३ विष्णुं चाभिप्रदुद्रुवे-इ०पा० ।

गुरोर्भार्यानकार्यैपुनरीदृशम् ॥ सतथोक्तःसमानीयददौतारांबृहस्पतेः ॥ ४० ॥ पुनरूचेशशीस्पष्टंशृण्वतांत्रिदिवौकसाम् ॥ अस्यांगर्भो
मदीयोऽयंयदपत्यंममैवतत् ॥ ४१ ॥ बृहस्पतिरथोवाचमयिगर्भःसमाहितः ॥ क्षेत्रेमदीयेचोत्पन्नस्तस्मात्सममपुत्रकः ॥ ४२ ॥ उक्तं
चवेदशास्त्रज्ञैर्ऋषिभिर्धर्मदर्शिभिः ॥ उप्तंवाताहृतंबीजंयस्यक्षेत्रेप्ररोहति ॥ ४३ ॥ क्षेत्रिणस्तस्यतद्बीजंनबीजीफलभाग्भवेत् ॥ सम्यगु
क्तंनभवताशशांकःप्राहतत्ववित् ॥ ४४ ॥ माताभस्त्रापितुःपुत्रोयेनजातःसएवसः ॥ इतिपौराणिकाःप्राहुर्मुनयोनयचक्षुषः ॥ ४५ ॥
विवदंतौनिवार्याथब्रह्माप्रोवाचतांवधूम् ॥ शनैरेकांतमानीयगर्भोयंकस्यशंसमे ॥ ४६ ॥ एतदुक्तवतीताराह्रियानोवाचकिंचन ॥
उत्ससर्जक्षणाद्गर्भंभाभासितसुरालयम् ॥ ४७ ॥ तमुवाचततोब्रह्मापुत्रकस्यसुतोभवान् ॥ सोमस्याहंसुतोब्रह्मन्नितितथ्यंमयोदितम्॥४८॥
बुधोऽयंविबुधाःप्राहुःसर्वज्ञानविदांवरः ॥ गृहीत्वापुत्रकंसोमोजगामस्वंनिवेशनम् ॥ ४९ ॥ गुरुर्गृहीत्वास्वांभार्यांजगामभवनंशनैः ॥
सोमोऽपितनयंलब्ध्वाहर्षव्याकुलमानसः ॥५०॥ पौर्णमासीसमाख्याताप्राप्तपूर्णमनोरथा ॥ प्रातःपुत्रोमयाह्यस्यांलब्धश्चविजयस्तथा ॥५१॥
तस्मादेनामुपासिष्येविधिनाव्रततत्परः ॥ एवमन्योऽपिपूर्णार्थःपूर्णांशःपूर्णलक्षणः ॥ ५२ ॥ योमामस्यांतिथौभक्त्याविधिवत्पूजयिष्यति॥
तस्यप्रसादाभिमुखःसर्वकामप्रदोह्यहम् ॥ ५३ ॥ एवमेषातिथिःपार्थसोमस्यदयिताशुभा ॥ पौर्णमासीसमाख्यातापूर्णोमासोभवेद्यथा॥५४॥
तदस्यांस्रोतसिस्नात्वासंतर्प्यपितृदेवताः ॥ आलिख्यमंडलेसोमंनक्षत्रैःसहितंविभुम् ॥ ५५ ॥ पूजयेत्कुसुमैर्हृद्यैर्नैवेद्यैर्घृतपाचितैः ॥
शुक्लाक्षतैःशुक्लवस्त्रैःपूजयित्वाक्षमापयेत् ॥ ५६ ॥ शाकाहरणमुन्यन्नैर्नक्तंभुञ्जीतवाग्यतः ॥ वसंतबांधवविधोशीतांशोस्वस्तिनःकुरु ॥५७॥
गगनार्णवमाणिक्यचन्द्रदाक्षायणीपते ॥ पक्षेपक्षेपौर्णमास्यांविधिरेषप्रकीर्तितः ॥ ५८ ॥ कृष्णपक्षेऽपियःकश्चिच्छ्रद्धावान्वैव्रतीभवेत् ॥
तस्याप्येषविधिःप्रोक्तःसर्वसौख्यप्रदायकः ॥ ५९ ॥ अमावास्यातिथिरियंपितॄणांदयितासदा॥अस्यांदत्तंतपस्तप्तंपितॄणामक्षयंभवेत्॥६०॥
अमावास्यामहाराजप्रयत्नैर्यैरुपोषिता ॥ तैरक्षय्यंभवेद्दत्तंपितृभ्यस्तीर्थमुत्तमम् ॥ ६१ ॥ यःकश्चित्कुरुतेतस्मिन्पितृपिण्डोदकक्रियाम् ॥

१ मासेमासे-इ०पा० ।

सतारयतिपुंण्यात्मापुरुषानेकविंशतिम् ॥ ६२ ॥भवेयुरक्षयास्तस्यलोकाःपितृनिषेविताः ॥ यदातुइहकालांतेतस्यात्रागमनंभवेत् ॥६३॥
ब्राह्मणःपितृभक्तश्चसर्वविद्याविशारदः ॥ एवंजन्मनिराजेन्द्रभवेद्धनसमन्वितः ॥ ६४ ॥ एवंसंवत्सरस्यांतेहैमंकृत्वासुशोभनम् ॥
सोमंनक्षत्रसहितंविप्रायप्रतिपादयेत् ॥ ६५ ॥ उपदेशंप्रयच्छेद्यस्तस्मैव्रतकृतेनरः ॥ संपूज्यवस्त्राभरणैर्मंत्रेणेत्थंनिवेदयेत् ॥ ३० ॥
मासेमासेविधिरयंव्रतस्यास्यनराधिप ॥ योनशक्नोतिवाकर्तुंपक्षंवाथानिरंतरम् ॥ ६६ ॥ सएकामप्युपोष्यैवकृत्वाह्युद्यापनंसुधीः ॥
यश्चैतत्कुरुतेपार्थपौर्णमासीव्रतंनरः ॥ ६७ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तश्चन्द्रवद्दिविराजते ॥ पुत्रपौत्रधनोपेतोयज्वादाताप्रियंवदः ॥ ६८ ॥
संततिंविपुलांप्राप्यप्रयागेमरणंभवेत् ॥ ततश्चैवाक्षयाँल्लोकान्प्राप्नोतिसुरसेवितान् ॥ ६९ ॥ सेव्यमानःसगन्धर्वैःस्तूयमानःसुरासुरैः ॥
आस्तेसंपूर्णसर्वांगोयावत्कल्पायुतत्रयम् ॥ ७० ॥ अभ्यर्चयंतिसितपञ्चदशीषुसोमंकृष्णासुयेपितृगणंजलपिंडदानैः ॥ तेषांगृहाणिधन
धान्यसुतादिसंपत्पूर्णानिपार्थिवभवंतिविधेर्विधानात् ॥ ७१ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेविजयपौ
र्णमासीव्रतवर्णनंनामनवनवतितमोऽध्यायः ॥ ९९ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ संवत्सरेचयाःकाश्चित्तिथयःपुण्यलक्षणाः ॥
तामेवदयदुश्रेष्ठस्नानेदानेमहाफलाः ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ वैशाखीकार्तिकीमाघीतिथयोऽतीवपूजिताः ॥ स्नान
दानविहीनैस्ताननेयाःपांडुनन्दन ॥ २ ॥ तीर्थस्नानंतदाशस्तंदानंवित्तानुरूपतः ॥ वैशाख्यांपांडवश्रेष्ठश्रेष्ठाद्योतनिकामता ॥ ३ ॥
कार्तिक्यांपुष्करारण्यंमाघ्यांवाराणसीस्मृता ॥ स्नानेनोदकदानेनतारयत्यपिदुष्कृतीन् ॥ ४ ॥ कुंभान्स्वच्छांभसःपूर्णान्सहि
रण्यान्नसंयुतान् ॥ वैशाख्यांब्राह्मणेदत्वानशोचतिकृतेव्रते ॥५ ॥ मधुरान्नरसैःपूर्णान्भाजनान्कनकोज्ज्वलान् ॥ गोभूहिरण्यवासांसिविधि
वत्प्रतिपादयेत् ॥ ६ ॥ माघ्यांमघासुचतथासंतर्प्यपितृदेवताः ॥ तिलपात्राणिदेयानितिलांश्चपललौदनम् ॥ ७॥ कार्पासदानमत्रैवातिलदा
नंचशस्यते ॥ कंबलाजिनरत्नानिमोचकौपापमोचकौ ॥८॥ उपानद्दानमत्रैवकथितंसर्वकामदम् ॥ यत्रवातत्रवास्नानंदानंवित्तानुरूपतः॥९॥

१ नरकात्-इ० पा० । २ कृत्वा बलिम्-इ०पा० ।

कलिकालोद्भवंसर्वंशस्यतेपांडुनंदन ॥ कार्तिक्यांतुवृषोत्सर्गोविवाहःपुण्यलक्षणः ॥ १० ॥ कार्यंकुरुकुलश्रेष्ठहरेर्नीराजनंतथा ॥
गजाश्वरथदानंचघृतधेन्वादयस्तथा ॥ ११ ॥ प्रदेयाःपुण्यकृद्भिश्चतास्ताःसंकल्प्यदेवताः ॥ फलानियानिविद्यंतेसुगंधिमधुराणिच ॥१२॥
जातीफलंचकंकोललवंगलवलीफलम् ॥ खर्जूरीनालिकेरांश्चकदल्याश्चफलानिच ॥ १३ ॥ दाडिमान्मातुलुंगांश्चकर्कोटांस्त्रपुसांस्तथा ॥
वृंताकान्कारवेल्लांश्चबिंबान्कूष्मांडकर्बुरान् ॥१४॥ अप्रदानेनयेषांतुतिथयोयांतिभारत ॥ तेव्याधितादरिद्राश्चजायंतेभुविमानवाः ॥१५॥
नकेवलंब्राह्मणानांदानंसर्वस्यशस्यते ॥ भगिनीभागिनेयानांमातुलानांपितृष्वसुः ॥ १६ ॥ दरिद्राणांचबंधूनांदानंकोटिगुणोत्तरम् ॥ मित्रं
कुलीनश्चापन्नोबंधुर्दारिद्र्यदुःखितः ॥ १७ ॥ आशयाभ्यागतोदूरात्सोतिथिःस्वर्गसंक्रमः ॥ वनंप्रस्थापितेरामेससीतेसहलक्ष्मणे ॥ १८ ॥
मातामहकुलादेत्यविशुद्धेनांतरात्मना ॥ ससर्वैःश्रावितोनेकैःकौशल्याभरतेनवै ॥ १९ ॥ यदानप्रत्ययंयातिकथंचित्कौशलात्मजः ॥ तदा
विशुद्धभावेनतिथयःश्राविताःपुनः ॥ २० ॥ वैशाखीकार्तिकीमाघीतिथयोमरपूजिताः ॥ अप्रदानवतोयांतियस्यार्थेनुमतेगतः ॥ २१ ॥
एतच्छ्रुत्वातुकौसल्यासहसाप्रत्ययंगता ॥ अंकमानीयभरतंसांत्वयामासदुःखितम् ॥ २२ ॥ एतात्तिथीनांमाहात्म्यमाख्यातंबहुविस्तरम् ॥
भूयस्तुकिंप्रवक्ष्यामितवराजन्महामते ॥ २३ ॥ वैशाखकार्तिकमघासहिताथमाघेयापूर्णिमाभवतिपूर्णशशांकचिह्ना ॥ तस्यांजलान्नकन
कांबरमातपत्रंदत्वाप्रयातिपुरुषःपुरुहूतलोकम् ॥ २४ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेवैशाखीका
र्तिकीमाघीव्रतवर्णनंनामशततमोऽध्यायः ॥ १०० ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ पुनर्मेब्रूहिदेवेशत्वद्भक्त्याभावितात्म
नः ॥ कथ्यमानामिहेच्छामिशुभधर्मपदंमहत् ॥ १ ॥ यत्राण्वपिनरैर्दत्तंजतंवासुमहद्भवेत् ॥ २ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शृणुपां
डवतेवच्मिरहस्यंदेवनिर्मितम् ॥ यन्मयाकस्यचिन्नोक्तंसुप्रियस्यापिभारत ॥ ३ ॥ वैशाखमासस्यतुयातृतीयानवम्यसौकार्तिकशुक्लपक्षे ॥
नभस्यमासस्यतुकृष्णपक्षेत्रयोदशींपञ्चदशींचमाघे ॥४॥ वैशाखस्यतृतीयातुसमाकृतयुगेनतु ॥ नवमीकार्तिकेयातुत्रेतायुगसमावुभौ ॥
॥ ५ ॥ त्रयोदशीनभस्येतुद्वापरेणसमागता ॥ माघेपञ्चदशीराजन्कलिकालादिरुच्यते ॥ ६ ॥ एताश्चतस्रोराजेन्द्रयुगानांप्रभवाद्यथा ॥

युगादयश्चकथ्यंतेतेनैताःसर्वसूरिभिः ॥ ७ ॥ उपवासस्तपोदानंजपहोमाक्रियास्तथा ॥ यद्यत्तुक्रियतेकिंचित्सर्वंकोटिगुणंभवेत् ॥ ८ ॥
वैशाखस्यतृतीयायांश्रीसमेतंजगद्गुरुम् ॥ नारायणंपूजयेथाःपुष्पधूपविलेपनैः ॥ ९ ॥ वस्त्रालंकारसंभारैर्नैवेद्यैर्विविधैस्तथा ॥
ततस्तस्याग्रतोधेनुर्लवणस्याढकेनतु ॥ १० ॥ कार्याकुरुकुलश्रेष्ठचतुर्भागेणवत्सकम् ॥ अविचर्मोपरिस्थाप्यकल्पयित्वाविधानतः॥११॥
शास्त्रोक्तक्रमयोगेनब्राह्मणायोपपादयेत् ॥ श्रीधरःश्रीपतिःश्रीमाञ्छ्रीशःसंप्रीयतामिति ॥ १२ ॥ अनेनविधिनादत्वाधेनुंविप्रायभारत ॥
गोसहस्रंदशगुणंप्राप्नोतीहनसंशयः ॥ १३ ॥ तथैवकार्तिकेमासिनवम्यांनक्तभुङ्नरः ॥ स्नात्वानदीतडागेषुदेवखातेषुवापुनः ॥ १४ ॥
उमासहायंवरदंनीलकंठमथार्चयेत् ॥ पुष्पधूपादिनैवेद्यैरनिंद्यैःशंकरंशिवम् ॥ १५ ॥ धेनुंतिलमयींदद्यात्पुराणोक्तविधानतः ॥
अष्टमूर्तिर्नीलकंठःप्रीयतामितिचिंतयेत् ॥ १६ ॥ यदत्रप्राप्यतेपुण्यंपार्थतत्केनवर्ण्यते ॥ दत्वातिलमयींधेनुंशिवलोकमवाप्नुयात् ॥ १७ ॥
त्रयोदशीनभासियाकृष्णमस्यांसमर्चयेत् ॥ पितॄन्[1]पायसदानेनमधुनाचघृतेनतु ॥ १८ ॥ भोजयेद्ब्राह्मणान्भक्त्यावेदवेदाङ्गपारगान् ॥
पितॄनुद्दिश्यदातव्यासवत्साकांस्यदोहनी ॥ १९ ॥ प्रत्यक्षागौर्महाराजतरुणीसुपयस्विनी ॥ पितापितामहश्चैवतथैवप्रपितामहः ॥ २० ॥
प्रीयंतांगोप्रदानेनइतिदत्वाविसर्जयेत् ॥ कृतेनानेनराजेन्द्रयत्पुण्यंप्राप्यतेनृभिः ॥ २१ ॥ तत्केनवर्णितुंयातिवर्षकोटिशतैरपि ॥
पुत्रान्पौत्रान्प्रपौत्रांश्चधनंचमहदीप्सितम् ॥ २२ ॥ इहचाप्नोतिपुरुषःपरत्रचशुभांगतिम् ॥ पञ्चदश्यांचमाघस्यपूजयित्वापितामहम्॥२३॥
गायत्र्यासहितंदेवंवेदवेदाङ्गभूषितम् ॥ नवनीतमयींधेनुंफलैर्नानाविधैर्युताम् ॥ २४ ॥ सहिरण्यांसवत्सांचब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥
कीर्तयेत्प्रीयतामत्रपद्मयोनिःपितामहः ॥ २५ ॥ यत्स्वर्गेयच्चपातालेयच्चमर्त्येसुदुर्लभम् ॥ तदवाप्नोत्यसंदिग्धंपद्मयोनिप्रसादतः ॥ २६ ॥
यानिचान्यानिदानानिदत्तानिसुबहून्यपि ॥ युगादिषुमहाराजअक्षयानिभवंतिहि ॥ २७ ॥ अल्पमल्पंहियःकश्चित्प्रदद्यान्निर्धनोपिसन् ॥
तदक्षयंभवेत्सर्वंयुगादिषुनसंशयः ॥ २८ ॥ वित्तानुसारंस्वंज्ञात्वावित्तवान्पार्थिवोपिवा ॥ अनुसारेणवित्तस्यअसाध्येनसमाधिना ॥ २९ ॥

---

१ पितॄनुद्दिश्य–इ०पा०।

भूहिरण्यंगृहंवासःशयनान्यासनानिच ॥ छत्रोपानहयुग्मानिप्रदेयानिद्विजातिषु ॥ ३० ॥ एवंदत्त्वायथाशक्त्याभोजयित्वाद्विजानपि ॥
पश्चाद्भुञ्जीतसुमनावाग्यतःस्वजनैःसह ॥३१॥ यत्किञ्चिन्मानसंपापंकायिकंवाचिकंतथा॥तत्सर्वंनाशमायातियुगादितिथिपूजनात् ॥३२॥
उद्गीयमानोगन्धर्वैःस्तूयमानःसुरासुरैः ॥ रमतेचाक्षयंकालंस्वर्गलोकेनसंशयः ॥ ३३ ॥ यद्दीयतेकिमपिकोटिगुणंतदाहुःस्नानंजपो
नियममक्षयमेवसर्वम् ॥ स्यादक्षयासुयुगपूर्वतिथीषुराजन्व्यासादयोमुनिवराःसमुदाहरंति ॥ ३४ ॥ ७ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणे
उत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेयुगादितिथिव्रतमाहात्म्यवर्णनंनामैकाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०१ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥
स्मरयामिहृषीकेशयन्नोक्तंभवताक्वचित् ॥ तत्सावित्रीव्रतंब्रूहिममोपरिदयांकुरु ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ कथया
मिकुलस्त्रीणांमहाभाग्यंयुधिष्ठिर ॥ यथाचीर्णंव्रतवरंसावित्र्याराजकन्यया ॥ २ ॥ आसीन्मद्रेषुधर्मात्मासर्वभूतहितेरतः ॥ पार्थि
वोश्वपतिर्नामपौरजानपदप्रियः ॥ ३ ॥ क्षमावांश्चक्षितिपतिःसत्यवांश्चजितेन्द्रियः ॥ ससभार्योव्रतमिदंचचारनृपतिःस्वयम् ॥ ४ ॥ सावि
त्रीव्रतसिद्धंतत्सर्वकामप्रदायकम् ॥ तस्यतुष्टाभवद्राजन्सावित्रीब्रह्मणःप्रिया ॥ ५ ॥ भूर्भुवःस्वरितीत्येषासाक्षान्मूर्तिमतीस्थिता ॥
कमंडलुधरादेवीप्रसन्नवदनेक्षणा ॥ ६ ॥ उवाचदुहिताह्येकातवराजन्भविष्यति ॥ इत्येवमुक्त्वासावित्रीजगामादर्शनंपुनः ॥ ७ ॥
कालेनसातथाराजन्दुहितादेवरूपिणी ॥ सावित्र्याप्रीतयादत्तासावित्र्याजप्तयातदा ॥ ८ ॥ सावित्रीत्येवनामास्याश्चक्रुर्विप्रास्तथापिता ॥
सागृहवतीसश्रीर्व्यवर्द्धतनृपात्मजा ॥ ९ ॥ सावित्रीसुकुमाराङ्गीयौवनस्थाबभूवह ॥ तांसुमध्यांपृथुश्रोणींप्रतिमांकाञ्चनीमिव ॥ १० ॥
प्राप्तेवदेवकन्येतिदृष्ट्वातामितरेजनाः ॥ सातुपद्मपलाशाक्षीप्रज्वलंतीवतेजसा ॥ ११ ॥ चचारसाचसावित्रीव्रतंयद्भृगुणोदितम् ॥
अथोपोष्यशिरःस्नात्वादेवतामभिगम्यसा ॥ १२ ॥ हुत्वाग्निंविधिवद्विप्रान्वाचयित्वेंदुपर्वणि ॥ तेभ्यःसुमनसःशेषाःप्रतिगृह्यनृपात्मजा ॥
॥१३॥साध्वीपतिव्रताभ्येत्यदेवश्रीरिवरूपिणी॥सोभिवाद्यपितुःपादौशेषान्पूर्वंनिवेद्यच ॥१४॥ कृतांजलिर्वरारोहानृपतेःपार्श्वतःस्थिता॥तां
दृष्ट्वायौवनंप्राप्तांस्वच्छांतांदेवरूपिणीम्॥१५॥उवाचराजासंमंत्र्यस्मृत्यर्थंसहमंत्रिभिः॥युक्तिप्रदानकालेभ्यस्तेनकश्चिद्वृणोतिमाम्॥ १६ ॥

विचारयित्वापश्यामिवरंतुल्यंमहात्मनः ॥ देवादीनांयथावाच्योनलभेयंतथाकुरु ॥ १७ ॥ बुद्ध्यमानोमयापुत्रिधर्मशास्त्रेषुयच्छतम् ॥
पितुर्गृहेतुयाकन्यारजःपश्यत्यसंस्कृता ॥ १८ ॥ ब्रह्महत्यापितुस्तत्रसाकन्यावृषलीस्मृता ॥ अतोर्थंप्रेषयामीतिकुरुपुत्रिस्वयंवरम् ॥१९॥
वृद्धैरमात्यैःसहिताशीघ्रंगच्छातिधारयन् ॥ एवमस्त्वितिसावित्रीप्रोक्तातस्माद्विनिर्ययौ ॥ २० ॥ तपोवनानिरम्याणिराजर्षीणांजगामसा ॥
मान्यानामत्रवृद्धानांकृत्वापादाभिषेचनम् ॥ २१ ॥ ततोभिगम्यतीर्थानिसर्वाण्येवाश्रयाणिच ॥ आजगामपुनर्वेश्मसावित्रीसहमंत्रिभिः ॥
॥२२॥तत्रापश्यतदेवर्षिंनारदंपुरतःपितुः ॥ आसीनमासनेविप्रंप्रणम्यस्मितभाषिणी ॥ २३ ॥ कथयामासतत्सर्वंयथावृत्तंवनेऽभवत् ॥
॥ सावित्र्युवाच ॥ ॥ आसीत्साल्वेषुधर्मात्माक्षत्रियःपृथिवीपतिः ॥ २४ ॥ द्युमत्सेनइतिख्यातोदैवदत्तोबभूवसः ॥ ॥ नारदउवाच ॥
अहोबतमहत्कष्टंसावित्र्यानृपतेःकृतम् ॥ २५ ॥ बाल्यभावाद्यदनयागुणवान्सत्यवान्नृपः ॥ सत्यंवदत्यस्यपितासत्यंमाताप्रभाषते ॥२६॥
उपेतोऽस्तिगुणैःसर्वैर्द्युमत्सेनसुतोबली ॥ एकोदोषोऽस्तिनान्योऽस्यसोऽद्यप्रभृतिसत्यवाक् ॥ २७ ॥ संवत्सरेणहीनायुर्देहत्यागंकरिष्यति॥
नारदस्यवचःश्रुत्वादुहितांप्राहपार्थिवः ॥ २८ ॥ पुत्रिसावित्रिगच्छत्वमन्यंवरयसत्पतिम् ॥ संवत्सरेणसोल्पायुर्देहत्यागंकरिष्यति ॥२९॥
॥ सावित्र्युवाच ॥ सकृज्जल्पंतिराजानःसकृज्जल्पंतिपंडिताः ॥ सकृत्प्रदीयतेकन्यात्रीण्येतानिसकृत्सकृत् ॥३०॥ दीर्घायुरथवाल्पायुःसगु
णोनिर्गुणोऽपिवा ॥ सकृद्वृतोमयाभर्तानाद्वितीयंवृणोम्यहम् ॥३१ ॥ मनसानिश्चयंकृत्वाततोवाचाऽभिधीयते ॥ क्रियतेकर्मणापश्चात्प्रमाणं
मेमनःसदा ॥३२॥ नारदउवाच ॥ यद्येतदिष्टंदुहितुस्ततःशीघ्रंविधीयताम् ॥ अविघ्नमस्तुसावित्र्याःप्रदानेदुहितुस्तव ॥ ३३ ॥ एवमुक्त्वा
समुत्पत्यनारदस्त्रिदिवंगतः ॥ राजाचदुहितुःसर्वंवैवाहिकमथाकरोत् ॥ ३४ ॥ शुभेमुहूर्तेपार्श्वस्थैर्ब्राह्मणैर्वेदपारगैः॥सावित्र्यपिवरंलब्ध्वा
भर्तारंमनसेप्सितम् ॥३५॥ मुमुदेऽतीवतन्वंगीस्वर्गंप्राप्येवपुण्यकृत् ॥ एवंतत्राश्रमेतेषांवसतांप्रीतिपूर्वकम् ॥ ३६॥ कालस्तपस्यतांकश्चि
दतिचक्रामभारत॥सावित्र्यास्तप्यमानायास्तिष्ठंत्याश्चदिवानिशम् ॥३७॥ नारदेनयदुक्तंतद्वाक्यंमनसिवर्तते॥ततःकालेबहुतिथेव्यतिक्रां
तेकदाचन॥३८॥सप्राप्तकालोम्रियेतइतिसंचिंत्यभामिनी ॥ प्रोष्ठपदेसितेपक्षेद्वादश्यांरजनीमुखे ॥३९॥ गणयंत्याश्चसावित्र्यानारदोक्तंवचो

ह्रादि॥व्रतंत्रिरात्रमुद्दिश्यदिवारात्रंविनाभवत् ॥४०॥ ततस्त्रिरात्रंनिर्वर्त्यस्नात्वासंतर्प्यदेवताः ॥ चतुर्थेऽहनिमर्तव्यमितिसंचिंत्यभामिनी ॥
॥४१॥श्वश्रूश्वशुरयोःपादाववंदेचारुहासिनी ॥ अथप्रतस्थेपरशुंगृहीत्वासत्यवान्वनम् ॥४२॥ सावित्र्यपिचभर्तारंगच्छतःपृष्ठतोऽन्वगात् ॥
ततोऽवदत्सभर्तातांपृच्छस्वश्वशुरौनिजौ ॥ ४३ ॥ तथेत्युक्त्वाहिपप्रच्छनत्वाश्वश्रूपदानिसा ॥ श्वशुराववदत्तांचनगंतव्यंत्वयानघे ॥४४॥
बालेत्वंपरमंभीरुःकथंगच्छसिकाननम् ॥ भूयोभावेनसाप्रोचेद्रष्टव्यंकाननंमया ॥ ४५ ॥ गच्छेतितांतदोचातेश्वशुरौचारुहासिनीम् ॥
ततोगृहीत्वातरसाफलपुष्पसमित्कुशान् ॥ ४६ ॥ यथाशुष्काणिवादायकाष्ठभारमकल्पयत्॥अथपाटयतःकाष्ठंजाताशिरसिवेदना॥४७॥
व्यथामांबाधतेबालेस्वप्तुमिच्छामिसुंदरि ॥ विश्रमस्वमहाबाहोसावित्रीप्राहदुःखिता ॥ ४८ ॥ पश्चादपगमिष्यामिस्वाश्रमंश्रमनाशनम् ॥
यावदुत्संगकेकृत्वाशिरआस्तेमहीतले ॥ ४९ ॥ तावद्ददर्शसावित्रीपुरुषंकृष्णपिंगलम् ॥ किरीटिनंपीतवस्त्रंसाक्षात्सूर्यमिवोदितम् ॥५०॥
तमुवाचाथसावित्रीप्रणम्यमधुपिंगलम् ॥ कस्त्वंदेवोऽथवादैत्योमांधर्षयितुमागतः ॥ ५१ ॥ नचाहंकेनचिच्छक्यास्वधर्मादवरोपितुम् ॥
स्प्रष्टुंवापुरुषश्रेष्ठदीप्तामग्निशिखामिव ॥ ५२ ॥ ॥ यमउवाच ॥ ॥ यमःसंयमनश्चास्मिसर्वलोकभयंकरः ॥ क्षीणायुरेषतेभर्तातंनयामिप
तिव्रते ॥५३॥ नशक्यःकिंकरैर्नेतुमतोऽहंस्वयमागतः ॥ एवमुक्त्वासत्यवतःशरीरात्पाशसंचयैः ॥ ५४ ॥ अंगुष्ठमात्रंपुरुषंनिश्चकर्षयमो
बलात्॥अथप्रयातुमारेभेपंथानंपितृसेवितम् ॥५५॥ सावित्र्यपिवरारोहापृष्ठतोऽनुजगामह॥पतिव्रतांतथाश्रांतांतामुवाचयमस्तदा ॥५६॥
निवर्तगच्छसावित्रिस्वगृहेत्वमिहागता ॥ एषमार्गोविशालाक्षिनकेनाप्यनुगम्यते ॥ ५७ ॥ ॥ सावित्र्युवाच ॥ नश्रमोनचमेग्लानिःकदाचिद
पिजायते ॥ भर्तारमनुगच्छंतियास्तासांनश्रमादयः ॥ ५८ ॥ सतांसंतोगतिर्नान्यास्त्रीणांभर्तासदागतिः ॥ वेदोवर्णाश्रमाणांचशिष्याणां
चगतिर्गुरुः ॥ ५९ ॥ सर्वेषामेवजंतूनांस्थानमस्तिमहीतलम् ॥ भर्तारएवमनुजस्त्रीणांनान्यःसमाश्रयः ॥ ६० ॥ एवमन्यैश्चविविधैर्वाक्यै
र्द्धर्मार्थसंहितैः ॥ तुतोषसूर्यतनयःसावित्रींचेदमब्रवीत् ॥ ६१ ॥ तुष्टोऽस्मितवभद्रंतेवरंवरयभामिनि ॥ सावित्र्यपिवरान्वव्रेविनयावनता
नना ॥ ६२ ॥ चक्षुःप्राप्तिस्तथाराज्यंश्वशुरस्यमहात्मनः ॥ पितुःपुत्रशतंचैवपुत्राणांशतमात्मनः ॥ ६३ ॥ जीवितंचतथाभर्तुर्धर्मसिद्धिश्च

शाश्वती ॥ धर्मराजोवरान्दत्त्वाप्रेषयामासतांततः ॥ ६४ ॥ अथभर्तारमासाद्यसावित्रीहृष्टमानसा ॥ जगामसाश्रमपदंसहभर्त्रानिराकुला
॥ ६५ ॥ भाद्रस्यपौर्णमास्यांतुयथाचीर्णंव्रतंत्विदम् ॥ माहात्म्यमस्यनृपतेकथितंसकलंमया ॥ ६६ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कीदृशं
तद्व्रतंदेवसावित्र्यायदनुष्ठितम् ॥ तस्मिन्भाद्रपदेमासिसिद्धान्नंतस्यकीदृशम् ॥ ६७ ॥ कादेवताव्रतेतस्मिन्ब्रूहिकामंप्रतिप्रभो ॥ सविस्त
रंहृषीकेशब्रूहिधर्मंसनातनम् ॥ ६८ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ श्रूयतांपांडवश्रेष्ठसावित्रीव्रतमादरात् ॥ कथयामिकथंचीर्णंतयासत्यायुधिष्ठिर ॥ ६९ ॥
त्रयोदश्यांभाद्रपदेदंतधावनपूर्वकम् ॥ त्रिरात्रनियमःकार्यउपवासस्यभारत ॥ ७० ॥ अशक्त्यातुत्रयोदश्यांनक्तंकुर्याज्जितेन्द्रियः ॥ अयाचितंचतु
र्दश्यामुपवासेनपूर्णिमा ॥ ७१ ॥ नित्यंस्नात्वामहानद्यांतडागेचाथनिर्झरे ॥ विशेषःपूर्णमास्यांतुस्नानंसर्षपमृज्जलैः ॥ ७२ ॥ गृहीत्वातिलकान्पात्रे
प्रस्थमात्रंयुधिष्ठिर ॥ अथवाधान्यमादाययवशालितिलादिकम् ॥ ७३ ॥ ततोवंशमयेपात्रेवस्त्रयुग्मेनवेष्टयेत् ॥ सावित्रीप्रतिमांकृत्वासर्वा
वयवशोभनाम् ॥ ७४ ॥ सौवर्णींमृन्मयींवापिस्वशक्त्यारौप्यनिर्मिताम् ॥ रक्तवस्त्रयुगंदद्यात्सावित्र्यैब्रह्मणेतथा ॥ ७५ ॥ सावित्रींब्रह्मणासार्द्धमेवं
भक्त्याप्रपूजयेत् ॥ गंधैःसुगंधपुष्पैश्चधूपनैवेद्यदीपकैः ॥ ७६ ॥ पूर्णैःकोशातकैर्भक्ष्यैःकूष्मांडैःकर्कटीफलैः ॥ नालिकेरैश्चखर्जूरैःकपित्थैर्दा
डिमीफलैः ॥ ७७ ॥ जंबूजंबीरनारंगैःकर्कटैःपनसैस्तथा ॥ जीरकैःकटुखंडैश्चगुडेनलवणेनच ॥ ७८ ॥ विरूढैःसप्तधान्यैश्चवंशपात्रेप्रकल्पितैः ॥
राजन्यासूत्रकंटैश्चशुभैःकुंकुमकेसरैः ॥ ७९ ॥ अवतारवतीत्येवंसावित्रीब्रह्मणःप्रिया ॥ तामर्चयेतमंत्रेणसावित्रींब्राह्मणःस्वयम् ॥ ८० ॥
इतरेषांपुराणोक्तमंत्रोऽत्रसमुदाहृतः ॥ ॐकारपूर्वकेदेविवीणापुस्तकधारिणी ॥ ८१ ॥ वेदमातर्नमस्तुभ्यमवैधव्यंप्रयच्छमे ॥
एवंसंपूज्यविधिवज्जागरंकारयेत्ततः ॥ ८२ ॥ गीतवादित्रशब्देनह्यष्टतारिकदंबकैः ॥ नृत्यहासैर्नयेद्रात्रिंपृष्ठतश्चकथानकैः ॥ ८३ ॥
सावित्र्याख्यानकंवापिवाचयेद्द्विजसत्तमम् ॥ यावत्प्रभातसमयंगीत्याभावरसैःसमम् ॥ ८४ ॥ ततःप्रभातेविमलउषःकालेह्युपस्थिते ॥
ब्राह्मणेवेदविदुषिसावित्रींविनिवेदयेत् ॥ ८५ ॥ यथासावित्रकल्पज्ञेसावित्र्याख्यानवाचके ॥ दैवज्ञउंच्छवृत्तौचदरिद्रेचाग्निहोत्रिणे ॥ ८६ ॥
मंत्रेणानेनकौंतेयप्रणम्यविधिपूर्वकम् ॥ दर्भाक्षततिलैर्मिश्रापूर्वाशाभिमुखास्थिता ॥ ८७ ॥ सुधीर्विप्रवरोविप्रॐकारस्वस्तिपूर्वके ॥

सावित्रीयंमयादत्तासहिरण्यामहासती ॥ ८८ ॥ ब्रह्मणःप्रीणनार्थायब्राह्मणप्रतिगृह्यताम् ॥ एवंदत्त्वाद्विजेंद्रायसावित्रींतांयुधिष्ठिर ॥ ८९ ॥
नैवेद्यादिचतत्सर्वंब्राह्मणःस्वगृहंनयेत् ॥ स्वयंदशपदंगच्छेत्स्ववेश्मपुनराविशेत् ॥ ९० ॥ तत्रभुक्त्वाहविष्यान्नंब्राह्मणैर्बांधवैःसह ॥
विसर्जयेत्ततोविप्रान्सावित्रीप्रीयतामिति ॥ ९१ ॥ पंचदश्यांतथाज्येष्ठेवटकेचमहासती ॥ त्रिरात्रोपोषितानारीविधिनानेनपूजयेत् ॥९२॥
सार्द्धंसत्यवतासाध्वीफलनैवेद्यदीपकैः ॥ पट्टावलंबनंकृत्वाकाष्ठभारंयुधिष्ठिर ॥ ९३ ॥ रात्रौजागरणंकृत्वानृत्यगीतपुरस्सरैः ॥ प्रभाते
विधिनापूर्वपूर्वोक्तेननरोत्तमः ॥ ९४ ॥ तत्सर्वंब्राह्मणेदद्यात्प्रणिपत्यक्षमापयेत् ॥ एतत्तुतेव्रतमिदंकथितंविधिवन्मया ॥ ९५ ॥ याश्चरिष्यं
तिलोकेस्मिन्पुत्रपौत्रसमन्विताः ॥ भुक्त्वाभोगांश्चिरंभूमौयास्यंतिब्रह्मणःपदम् ॥ ९६ ॥ एतत्पुण्यंपापहरंधन्यंदुःस्वप्ननाशनम् ॥ जपतां
शृण्वतांचैवसावित्रीव्रतमादरात् ॥ ९७ ॥ स्मृत्यर्थवेदजननींसहशंभुजायांसंपूजयेदिहत्रिरात्रकृतोपवासा ॥ सावित्रिवत्पितृकुलंचतथास्व
भर्तुरुद्धारयेच्चविभुनक्तिचिरंसुखानि ॥ ९८ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेवटसावित्रीव्रतंनामद्व्य
धिकशततमोऽध्यायः ॥१०२॥छ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ पूर्वमासीत्कृतयुगेक्षत्रिणीबहुपुत्रिणी॥नाम्नाकलिंगभद्रेतिरूपलावण्यसंयुता ॥
॥ १ ॥ तुंगस्तनीपद्मनेत्राहंसनागेन्द्रगामिनी ॥ सौभाग्यगुणसंपूर्णाचंद्रबिंबनिभानना ॥ २ ॥ धनरत्नैश्चसंपूर्णामध्यदेशेवृषस्थले ॥
राज्ञःपत्नीतुसादेवीदिलीपस्यमहात्मनः ॥ ३ ॥ कलिङ्गभद्राललितामहादेवीगुणान्विता ॥ महाप्रसादंमन्वानाबहुमानपुरस्सरम् ॥ ४ ॥
ब्राह्मणेभ्यश्चदानानिप्रयच्छतिमहासती ॥ त्यागसंभोगसौभाग्येद्वितीयायातुतादृशी ॥ ५ ॥ नारीणांतुनरश्रेष्ठदिलीपस्ययथाविधा ॥
यथाचकार्तिकेमासिगृहीतंक्षत्रिकाव्रतम् ॥ ६ ॥ षण्मासेनव्रतंयावदिदंसंचिंत्यचेतसि ॥ पारितंचतयासर्वंकिंचिन्मात्रंतुवर्तते ॥
॥ ७ ॥ पारणेपारणेवापिपुराणज्ञेद्विजोत्तमे ॥ उद्यापनंप्रयच्छंतीकालंनयतिसुन्दरी ॥ ८ ॥ कदाचिदर्धरात्रेतुसुप्ताभर्त्रासह
हैवसा ॥ दष्टासर्पेणरौद्रेणजगामनिधनंक्षणात् ॥ ९ ॥ तेनदोषेणसाबालाअजायोनौह्यजायत ॥ वनेचरीधर्मपरापूर्वजाति
स्मराहढा ॥ १० ॥ पूर्वाभ्यासेनतेनैवगृहीतंकृत्तिकाव्रतम् ॥ व्यस्तायूथपरिभ्रष्टाउपवासपरिस्थिता ॥ ११ ॥ परक्षेत्रेनगच्छं

तीअजासस्यावमर्द्दनी ॥ कार्तिक्यांगलकेबद्धाग्रामकेणचिरागता ॥ १२ ॥ दृष्टात्रिणामहाभागापूर्वजातिस्मरेणसा ॥ कारणं
बुध्यतांबुद्धासहकालिंदभद्रकाम् ॥ १३ ॥ मोक्षितावदरीबद्धाचरंतीकृत्तिकाव्रतम् ॥ गोपालबंधनात्साध्वीअनिर्वेदपरातुसा ॥ १४ ॥
संप्राप्यबदरीपत्रंपीत्वापुष्करिणीपयः ॥ ममेत्युक्त्वाह्यसंभ्रांतापारयामासतद्व्रतम् ॥१५॥ तस्यैयोगंततोदत्वाजगामात्रिस्तपोवनम्॥सापि
योगेश्वरीभूत्वानिंदित्वाजन्मचात्मनः ॥१६॥ तत्याजयोगात्स्वान्प्राणान्प्रस्थितागौतमस्यहि ॥ ऋषेर्बभूवदुहिताह्यहल्यागर्भसुन्दरी॥१७॥
योगलक्ष्मीतिनाम्नासाकन्यागुणगणैर्युता ॥ विद्येवदत्तासापित्राशांडिल्यायमहर्षये ॥ १८ ॥ तपोधनायदांतायनित्यंसहचरीबभौ ॥
ब्राह्मलक्ष्म्यादीप्यमानासाक्षाद्वेदस्मृतिर्यथा ॥ १९ ॥ सरस्वतीचस्वाहाचशचीचारुन्धतीयथा ॥ गौरीराज्ञीतथालक्ष्मीर्गायत्रीचोत्तमासती
॥ २० ॥ महालक्ष्मीस्तथाराजञ्छाण्डिल्यस्यगृहेबभौ ॥ पितृदेवमनुष्याणांनित्यंशुश्रूषणेरता॥२१॥ अथतेनात्रिणादृष्टापुनर्गर्भवतीगृहे॥
भक्त्याभिक्षांप्रयच्छंतीब्राह्मणानामनिंदिता ॥२२॥योगाद्विदित्वातामूचेभगवान्पूर्ववच्छनैः॥योगलक्ष्मिमहाभागेवर्ततेकतिकृत्तिकाः॥२३॥
सापिजातिस्मराप्राहभगवंतंमहासती ॥ षड्वर्ततेमहायोगिन्नेकापरवशेस्थिता ॥ २४ ॥ तच्छ्रुत्वास्यैभगवतासकारुण्येनचेतसा ॥
दत्तंव्रतंतथामंत्रोयेनस्वर्गंजगामसा ॥ २५ ॥ इहभुक्त्वाचिरंभोगान्पुत्रपौत्रश्रियावृता ॥ ततःसातत्पदंप्राप्तापुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ २६ ॥
॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कीदृशंतद्व्रतंकृष्णमंत्रश्चापिजनार्दन ॥ विधानंकृत्तिकानांचतंचकालंवदस्वमे ॥ २७ ॥ ॥ श्रीकृष्ण
उवाच ॥ ॥ कृत्तिकासुस्वयंसोमःकृत्तिकासुबृहस्पतिः ॥ यदास्यात्सोमवारेणसामहाकार्तिकीस्मृता ॥ २८ ॥ ईदृशीबहुभि
र्वर्षैर्बहुपुण्यैश्चलभ्यते ॥ तथासानवृथानेयायदीच्छेच्छ्रेयआत्मनः ॥ २९ ॥ अन्यापिकार्तिकीपार्थसमुपोष्याविधानतः ॥ तस्याविधा
नंराजेन्द्रशृणुष्वैकमनाभव ॥ ३० ॥ कार्तिकेशुक्लपक्षस्यपूर्णमास्यांदिनोदये ॥ नक्तायनियमंकुर्याद्दंतधावनपूर्वकम् ॥ ३१ ॥
उपवासस्यवाशक्त्याततःस्नात्वाजलाशये ॥ कुरुक्षेत्रेप्रयागेवापुष्करेनैमिषेतथा ॥ ३२ ॥ शालग्रामेकुशावर्तेमूलस्थानेसकुंतले ॥ गो
कर्णेवार्बुदेपुण्येऽथवाप्यमरकंटके ॥ ३३ ॥ पुरेवानगरेवापिग्रामेघोषेऽथपत्तने ॥ यत्रवातत्रवास्नायान्नरोयोषिदथापिवा ॥ ३४ ॥ देव

र्षिपितृपूजांचकृत्वाहोमंयुधिष्ठिर ॥ ततोऽस्तसमयेप्राप्तेपात्रंगव्यस्यसर्पिषः ॥ ३५ ॥ क्षीरस्यवासुसंपूर्णंकृत्वागुडफलान्वितम् ॥ षट्प्रमा
णयंथाव्योम्निकृत्तिकाशकटंन्यसेत् ॥ ३६ ॥ षट्कृत्तिकानांबिंबानिस्वर्णरौप्यमयानिच॥रत्नगर्भाणिकुर्याच्चस्वशक्त्यापाण्डुनंदन ॥३७॥
प्रथमास्वर्णनिष्पन्नाद्वितीयारौप्यकीकृता ॥ तृतीयारत्नघटिताचतुर्थीनवनीतजा ॥३८॥ पञ्चमीकणिकान्यूनाषष्ठीपिष्टमयीकृता ॥ षट्
कृत्तिकाःकृतबिंबाःकृत्वालक्तकसूत्रकाः॥३९॥रत्नगर्भाःकुंकुमाक्ताःपृष्ठतःस्तबकान्विताः॥सिंदूरचन्दनाभ्यक्ताजातीपुष्पैःसुपूजिताः॥४०॥
मंत्रेणानेनराजेंद्रद्विजायप्रतिपादयेत् ॥ ४१ ॥ "ॐसप्तर्षिदाराह्यनलस्यवल्लभायाब्रह्मणारक्षितयेतियुक्ताः ॥ तुष्टाःकुमारस्ययथार्थमातरो
ममापिसुप्रीततराभवंतुस्वाहा" ॥ ४२ ॥ एवमुच्चार्यविप्रायप्रदेयाःकृत्तिकानृप ॥ ब्राह्मणोपिप्रतीच्छेतमंत्रेणानेनपांडव ॥ ४३ ॥ धर्मदाः
कामदाःसतुइमानक्षत्रमातरः ॥ कृत्तिकादुर्गसंसारात्तारयंत्वावयोःकुलम् ॥ ४४ ॥ अनेनाविधिनादत्वादृष्ट्वाचैवांबरेस्थिताः ॥ विसर्ज्यब्रा
ह्मणान्भक्त्याचानुव्रज्यपदानिषट् ॥ ४५ ॥ निर्वर्त्यचकथार्थंतुशृणुयात्फलमाप्नुयात् ॥ विमानेनार्कवर्णेनगत्वानक्षत्रमंडलम् ॥ ४६ ॥दि
व्येनवपुषायुक्तःस्रक्चंदनविभूषितः ॥ दिव्यनारीगणवृतःसुखंभुंक्तेह्यनामयम् ॥ ४७ ॥ दोधूयमानश्चमरैरत्नपंक्त्याविराजितः ॥ पारि
जातकमंदारपुष्पभारोपशोभिताः ॥४८॥ कृतार्थःपरिपूर्णाशस्तिष्ठेदाभूतसंप्लवम् ॥ ताराःकृत्वाव्रतंतिवागत्वास्वर्गेसभर्तृका ॥४९॥ रमते
सुभयासाध्वीसर्वभोगसमन्विता ॥ यश्चैतच्छृणुयात्पार्थभक्तियुक्तःसमाधिना ॥ नारीवापुरुषोवापिमुच्यतेसर्वकिल्बिषैः ॥ ५० ॥ सौवर्ण
रौप्यमणिगोनवनीतसिद्धाःषट्कृत्तिकाःकणिकपिष्टमयीश्चकृत्वा ॥ पात्रेनिधायकुसुमाक्षतधूपदीपैःसंपूज्यजन्मगहनंनविशंतिमर्त्याः ॥५१॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेकार्तिक्यांकृत्तिकाव्रतंनामत्र्यधिकशततमोऽध्यायः ॥१०३॥छ॥ श्रीकृष्णउ
वाच॥पञ्चदश्यांशुक्लपक्षेफाल्गुनस्यनरोत्तम ॥ पाखंडान्पतितांश्चैवतथैवान्त्यावसायिनः॥१॥ नास्तिकान्भिन्नवृत्तांश्चपापिनोनैवचालपेत्॥
नारायणेगतमनाःपुरुषोहिजितेन्द्रियः ॥ २ ॥ तिष्ठन्व्रजन्प्रस्खलन्वाभुंजन्नपिजनार्दनम् ॥ कीर्तयेच्चक्रियाकालेसप्तकृत्वःप्रकीर्तयेत् ॥ ३ ॥
लक्ष्म्यासमन्वितंदेवमर्चयेच्चजनार्दनम् ॥ संध्याद्युपरमेचन्द्रस्वरूपंहरिमीश्वरम् ॥ ४ ॥ रात्रौचलक्ष्मींसंचिन्त्यसम्यगर्वेणपूजयेत् ॥

श्रीनिशाचन्द्ररूपस्त्वंवासुदेवजगत्पते ॥ ५ ॥ मनोभिलषितंदेवपूरयस्वनमोनमः ॥ मंत्रेणानेनदत्त्वार्घंदेवदेवस्यभक्तितः ॥ ६ ॥
नक्तंभुञ्जीतनस्वैरस्तैलक्षारविवर्जितम् ॥ तथैवचैत्रवैशाखेज्येष्ठेचनृपसत्तम ॥ ७ ॥ अर्चयेच्चयथाप्रोक्तंमासिमासिचतद्दिने ॥
निष्पादितंभवेदेकंपारणंपार्थशक्तितः ॥ ८ ॥ द्वितीयंचापिवक्ष्यामिपारणंतेनरोत्तम ॥ आषाढेश्रावणेमासिप्राप्तेभाद्रपदेतथा ॥ ९ ॥
तथैवाश्वयुजेभ्यर्च्यश्रीधरंप्रिययासह ॥ अर्घंचन्द्रमसेदत्त्वाभुञ्जीताथयथाविधि ॥ १० ॥ द्वितीयमेतदाख्यातंतृतीयंपारणंशृणु ॥
कार्तिकादिषुमासेषुतथैवाभ्यर्च्यकेशवम् ॥ ११ ॥ भूत्यासमन्वितंदद्याच्छशांकायतथानिशि ॥ भुञ्जीतचयथाख्यातंतृतीयंपारणंशृणु ॥
॥ १२ ॥ प्रतिपूज्यततोदद्याद्ब्राह्मणेभ्यश्चदक्षिणाम्॥प्रतिमासंचवक्ष्यामिप्राशनंकायशुद्धये ॥ १३ ॥ चतुरःप्रथमान्मासान्पञ्चगव्यमुदाहृ
तम् ॥ कुशोदकंतथैवान्यदुक्तंमासचतुष्टयम् ॥ १४ ॥ सूर्यांशुतप्तंतद्वच्चजलंकायविशोधनम् ॥ गीतवाद्यादिकंरात्रौतथाकृष्णकथांशुभाम्
॥ १५ ॥ कारयेच्चैवदेवस्यपारणेपारणेगते ॥ जनार्दनंसपत्नीकमर्चयेत्प्रथमंततः ॥ १६ ॥ सश्रीकंश्रीधरंतद्वत्तृतीयेभूतिकेशवौ ॥
प्रतिमासंतुनामानिकृष्णस्यैतानिभारत ॥ १७ ॥ कृतोपवासःसुस्नातःपूजयित्वाजनार्दनम् ॥ उच्चारयन्नरोयातियथालोकंयथासुखम् ॥
॥ १८ ॥ ततोविप्रायवैदद्यादुदकुंभंसदक्षिणम् ॥ उपानद्वस्त्रयुग्मंचच्छत्रंकनकमेवच ॥ १९ ॥ यद्वैमासगतंनामप्रीयतामितिकीर्तयेत् ॥
केशवंमार्गशीर्षेतुपौषेनारायणंतथा ॥ २० ॥ माधवंमाघमासेतुगोविन्दमपिफाल्गुने ॥ चैत्रमासेतथाविष्णुंवैशाखेमधुसूदनम् ॥ २१ ॥
ज्येष्ठेत्रिविक्रमंज्ञेयंतथाषाढेचवामनम् ॥ श्रीधरंश्रावणेतद्वद्धृषीकेशेतिचापरम् ॥ २२ ॥ रामोभाद्रपदेमासिगीयतेपुण्यकांक्षिभिः ॥
पद्मनाभमश्वयुजिदामोदरमतःपरम् ॥ २३ ॥ कार्तिकेदेवदेवेशंस्तुवंस्तरातिदुर्गतिम् ॥ एवंसंवत्सरस्यांतेप्रतिमासेक्रमोदितम् ॥ २४ ॥
यदिदातुंनशक्नोतिदद्याच्चैवैकहेलया ॥ विशेषश्चात्रकथितश्चन्द्रंकृत्वाहिरण्मयम् ॥ २५ ॥ पूजयित्वाफलैर्वस्त्रैर्ब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥
स्तुवंत्येवंविधानेनपारणेऽभ्यर्चयेत्प्रभुम् ॥ २६ ॥ तावंतिजन्मान्यसुखंनाप्नोतीष्टवियोगजम् ॥ इहैवस्वस्थतांप्राप्यमरणेस्मरणंततः॥२७॥
स्थानंतुममसंप्राप्यस्वर्गलोकेमहीयते ॥ ततोमानुष्यमासाद्यनिरातंकोगतज्वरः ॥ धनधान्यवतिस्फीतेजन्मसाधुकुलेऽर्हति ॥ २८ ॥

श्रीशर्वरीमधुनिहाभगवाञ्छशांकः संकल्प्यचन्दनतिलाक्षतपुष्पमिश्रम् ॥ यच्छंतियेऽर्घमनयानृपपूर्णिमायांनूनंभवंतिपरिपूर्णमनोरथास्ते
॥ २९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेपूर्णमनोरथव्रतंनामचतुराधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०४ ॥ छ ॥
॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ अशोकपूर्णिमांचान्यांशृणुष्वगदतोमम ॥ यामुपोष्यनराःशोकंनाप्नुवंतिकदाचन ॥ १ ॥ फाल्गु
नामलपक्षस्यपूर्णमास्यांनरोत्तम ॥ मृज्जलेननरःस्नात्वादत्त्वाशिरसिवैमृदम् ॥ २ ॥ मृत्प्राशनंततःकृत्वाकृत्वाचस्थंडिलंमृदा ॥
पुष्पैःपत्रैस्तथाभ्यर्च्यभूधरंनामनामतः ॥ ३ ॥ धरणींचतथादेवीमशोकेत्यभिकीर्तयेत् ॥ यथाविशोकांधरणींकृतवांस्तुजनार्दनः ॥ ४ ॥
तथामांसर्वशोकेभ्योमोचयाशेषधारिणि ॥ यथासमस्तभूतानामाधारत्वेव्यवस्थिता ॥ ५ ॥ तथाविशोकंकुरुमांसकलेच्छाविभूतिभिः ॥
ध्यानमात्रेयथाविष्णोःस्वास्थ्यंजानासिमेदिनि॥६॥तथामनःस्वस्थतांमेकुरुत्वंभूतधारिणि॥एवंस्तुत्वातथाभ्यर्च्यचन्द्रायार्घ्यंनिवेद्यच ७॥
उपोषितव्यंनक्तंवाभोक्तव्यंतैलवर्जितम् ॥ अनेनैवप्रकारेणचत्वारःफाल्गुनादयः ॥ ८ ॥ उपोष्यानृपतेमासाःप्रथमंपारणंस्मृतम् ॥
आषाढादिषुमासेषुतद्वत्स्नानंमृदंबुना ॥ ९ ॥ तथैवप्राशनंपूजातद्वद्दिदोस्तथार्हणम् ॥ चतुर्ष्वन्येषुचैवोक्तंकार्तिकादिषुपारणम् ॥ १० ॥
पारणंत्रितयेचैवचातुर्मासिकमुच्यते ॥ विशेषपूजादानंचतथाजागरणंनिशि ॥ ११ ॥ विशेषेणैवकर्तव्यंपारणेपारणेगते ॥ प्रथमेधरणी
नामतुभ्यंमासचतुष्टयम् ॥ १२ ॥ द्वितीयेमेदिनीवाच्यातृतीयेचवसुंधरा ॥ पारणेपारणेपार्थयुग्मानेवार्चयेद्विजान् ॥ १३ ॥ धरणींदेव
देवंचतत्तत्स्थानेनकेशवम् ॥ वस्त्राभावेचसूत्रेणपूजयेद्धरणींतथा ॥ १४॥ घृताभावेतथाक्षीरंशस्तंवासलिलंहरेः ॥ एवंसंवत्सरस्यांतेगौः
सवत्साद्विजातये ॥ १५ ॥ प्रदेयाधरणीदेवीवस्त्रालंकारसंयुता ॥ पातालसंस्थयादेव्याचीर्णमेतन्महाव्रतम् ॥ १६ ॥ धरण्याकेशव
प्रीत्यैततःप्राप्तासमुन्नतिम् ॥ देवेनचोक्ताधरणीवराहवपुषापुरा ॥ १७ ॥ उपवासव्रतपरासमुद्धृत्यरसातलात् ॥ व्रतेनानेनकल्याणित्व
याहंपरितोषितः ॥ १८ ॥ तस्मात्प्रसादमतुलंकरोमितवसुव्रते ॥ यथैवकुरुषेभक्त्यापूजांममसुशोभनाम् ॥ १९ ॥ तथैवतवकल्या
णिप्रणतोयःकरिष्यति ॥ व्रतमेतदुपाश्रित्यपारणंचयथाविधि ॥ २० ॥ सर्वबाधाविनिर्मुक्तोजन्मजन्मांतराण्यपि ॥ विशोकःसर्वकल्या

णभाजनंस्यान्नसंशयः ॥ २१ ॥ यथात्वमेववसुधेसंप्राप्तानिर्वृतेःपदम् ॥ तथासपरमँल्लोकेसुखंप्राप्स्यातिमानवः ॥ २२ ॥ एवमेतन्महा उ०प०४
पुण्यंसर्वपापप्रशांतिदम् ॥ विशोकाख्यंव्रतवरंतत्कुरुष्वमहाव्रतम् ॥ २३ ॥ सम्यग्विशोककरणीनृपपूर्णिमातेख्यातामयामनुमहेन्द्रस अ० १०६
मानकीर्ते ॥ एवंकरोतिकुरुपुङ्गवयःप्रयत्नाच्छोकोनतस्यभवतीहकुलेपिपुंसः ॥२४॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधि
ष्ठिरसंवादेविशोकपूर्णिमाव्रतंनामपंचाधिकशततमोऽध्यायः ॥१०५॥ ॥छ॥ ॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥सर्वकामानवाप्नोतिसमाराध्यजनार्दनम्॥
प्रकारैर्बहुभिःकृष्णयान्यानिच्छतिचेतसा॥१॥ नृणांस्त्रीणांचसर्वेषांनान्यच्छोकस्यकारणम्॥ अपत्यादधिकंकिंचिद्विद्यतेह्यत्रजन्मनि॥२॥
अपुत्रतामहादुःखमतिदुःखंकुपुत्रता ॥ सुपुत्रःसर्वसौख्यानांहेतुभूतोमतोमम ॥ ३ ॥ धन्यास्तेयेसुतंप्राप्ताःसर्वदुःखविवर्जितम् ॥
शक्तंप्रशांतंबलिनंपरांनिर्वृतिमागतम् ॥ ४ ॥ स्वकर्माभिरतंनित्यंदेवद्विजपरायणम् ॥ शास्त्रज्ञंसर्वधर्मज्ञंदीनानाथानुकंपिनम् ॥ ५ ॥
विनिर्जितारिसर्वस्वंमनोहृदयनंदनम् ॥ देवानुकूलतायुक्तंयुक्तंसम्यग्गुणेनच ॥ ६ ॥ मित्रस्वजनसन्मानलब्धंनिर्वाणमुत्तमम् ॥
यःप्राप्नोतिसुतंतस्मान्नान्योधन्यतरोभुवि ॥ ७ ॥ सोऽहमेवंविधंश्रोतुंकर्मेच्छामिमहामते ॥ येनेदृग्लक्षणःपुत्रःप्राप्यतेभुविमानवैः ॥ ८ ॥
॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ एवमेतन्महाभागपुत्रापुत्रसमुद्भवम् ॥ दुःखंप्रयात्युपशमंतनयान्नेहकेनचित् ॥ ९ ॥ अत्रापिश्रूयतांवृत्तंयत्पूर्व
मभवन्मुने ॥ उत्पत्तौकार्तवीर्यस्यहैहयस्यमहात्मनः ॥ १० ॥ कृतवीर्योमहीपालोहैहयोनामवैपुरा ॥ तस्यशीलधनानामबभूव
वरवर्णिनी ॥ ११ ॥ पत्नीसहस्रप्रवरामहिषीशीलमंडना ॥ सात्वपुत्रामहाभागामैत्रेयींपर्यपृच्छत ॥ १२ ॥ गुणवत्पुत्रलाभायकृता
सनपरिग्रहम् ॥ तयापृष्टाथसासम्यङ्मैत्रेयीब्रह्मवादिनी ॥ १३ ॥ कथयामासपरमंनाम्नानन्तव्रतंमहत् ॥ सर्वकामफलावाप्तिकारणं
पापनाशनम् ॥ १४ ॥ तस्याःसुपुत्रलाभायराजपुत्र्यास्तपस्विनी ॥ मैत्रेय्युवाच ॥ योयमिच्छेन्नरःकामंनारीवावरवर्णिनी ॥ १५ ॥
सतंसमाराध्यविभुंसमाप्नोतिजनार्दनात्॥मार्गशीर्षेमृगशिरोभीमोयस्मिन्दिनेऽभवत् ॥ १६ ॥ तस्मिन्संप्राश्यगोमूत्रंस्नातोनियतमानसः॥ ॥१०३॥

---

१ दीनानाथजनाश्रयम्-इ०पा०।

पुष्पैर्धूपैस्तथागन्धैरुपवासैश्चभक्तितः ॥ १७ ॥ वामपादमनंतस्यपूजयेद्धरवर्णिनि ॥ अनंतःसर्वकामानामनंतंभगवान्फलम् ॥ १८ ॥
ददात्वनंतंचपुनस्तदेवान्यत्रजन्मनि ॥ अनंतपुण्योपचयमनंतंतुमहाव्रतम् ॥ १९ ॥ यथाभिलषितावाप्तिंकुरुमेपुरुषोत्तम ॥
इत्युच्चार्याभिपूज्यैनंयथावद्विधिनानरः ॥ २० ॥ समाहितमनाभूत्वाप्रणिपातपुरस्सरम् ॥ विप्रायदक्षिणांदद्यादनंतःप्रीयतामिति ॥ २१ ॥
समुच्चार्यततोनक्तंभुञ्जीयात्तैलवर्जितम् ॥ ततश्चपौषेपुष्यर्क्षेतथैवभगवत्कटिम् ॥ २२ ॥ वामामभ्यर्च्चयेद्भक्त्यागोमूत्रप्राशनंततः ॥
अनंतःसर्वकामानामितिचोच्चारयेत्पुनः ॥ २३ ॥ भुञ्जीतचयथाविप्रान्वाचयित्वायथाविधि ॥ माघेमघासुतद्वच्चबाहुंदेवस्यपूजयेत् ॥२४॥
स्कंधंचफाल्गुनीयेमेफाल्गुनेमासिभामिनि ॥ चतुर्ष्वेतेषुगोमूत्रंप्राशयेन्नृपनंदिनि ॥ २५ ॥ ब्राह्मणायतथादद्यात्तिलान्कनकमेवच ॥
देवस्यदक्षिणंस्कंधंचैत्रेचित्रासुपूजयेत् ॥ २६ ॥ तथैवप्राशनंचात्रपञ्चगव्यमुदाहृतम् ॥ विप्रवाचनिकेदद्याद्यवान्मासचतुष्टयम् ॥ २७ ॥
वैशाखेचविशाखासुबाहुंसंपूज्यदक्षिणम् ॥ तथैवोक्तान्यवान्दद्यान्नक्तंकुर्याद्द्विजक्रियाम् ॥ २८ ॥ ज्येष्ठासुकटिपूजांचज्येष्ठमासिशुभव्रते ॥
आषाढासुतथाषाढेकुर्यात्पादार्चनंशुभे ॥ २९ ॥ पादद्वयंतुश्रवणेश्रावणेमासिपूजयेत् ॥ घृतंविप्रायदातव्यंप्राशनीयंयथाविधि ॥ ३० ॥
श्रावणादिषुमासेषुप्राशनंदानमेवच ॥ एतदेवंसमाख्यातंदेवास्तद्वच्चपूजयेत् ॥ ३१ ॥ गुह्यंप्रोष्ठपदायोगेमासिभाद्रपदेऽर्चयेत् ॥
तद्वदाश्वयुजेपूज्यंहृदयंचाश्विनीषुच ॥ ३२ ॥ कुर्यात्समाहितमनाःस्नानंप्राशनमर्चनम् ॥ अनंतशिरसःपूजांकार्तिकेकृत्तिकासुच ॥ ३३ ॥
यस्मिन्यस्मिन्दिनेपूजातत्रतत्रतदादिने ॥ नामानंतस्यजप्तव्यंक्षुतप्रस्खलितादिषु ॥ ३४ ॥ घृतेनानंतमुद्दिश्यपूर्वंमासचतुष्टयम् ॥
कुर्वीतहोमंचैत्रादौशालिनाकुलनंदिनि ॥ ३५ ॥ क्षीरेणश्रावणादौचहोमंमासचतुष्टयम् ॥ प्रशस्तंसर्वमासेषुहविष्यान्नेनभोजनम् ॥ ३६ ॥
एवंद्वादशभिर्मासैःपारणात्रितयंशुभे ॥ व्रतावसानेचानंतंसौवर्णंकारयेच्छुभम् ॥ ३७ ॥ राजतंमुशलंचैवहलंपार्श्वेषुविन्यसेत् ॥
पुष्पधूपादिनैवेद्यैःपूजाकार्यायथाविधि ॥ ३८ ॥ ताम्रपीठोपरिहरेर्मंत्रैरेभिर्यथाक्रमम् ॥ नमोऽस्त्वनंतायशिरःपादौसर्वात्मनेनमः ॥ ३९ ॥
शेषायजानुयुगलंकामायेतिकटिंनमः॥ नमोस्तुवासुदेवायपार्श्वेसंपूजयेद्धरेः ॥ ४० ॥ संकर्षणायेत्युदरंभुजंसर्वासुधारिणे ॥ कण्ठंश्रीकण्ठ

नाथायमुखामिन्दुमुखायच ॥ ४१ ॥ हलंचमुसलंचैवस्वनाम्नापूजयेद्बुधः ॥ एवंसंपूज्यगोविन्दंसितवस्त्रविभूषितम् ॥ ४२ ॥ छत्रोपानहसंयु
क्तंस्रग्दामालंकृतंतथा ॥ नक्षत्रदेवताःपूज्यनक्षत्राणिचसर्वशः ॥ ४३॥ सोमोनक्षत्रराजाचमासःसंवत्सरंतथा ॥ द्वादशात्रघटान्कुर्यात्सतोयां
श्चान्नसंयुतान्॥४४॥एवंसंपूज्यविधिवद्देवदेवंजनार्दनम्॥ब्राह्मणंपूजयित्वाचवस्त्रैराभरणैस्तथा॥४५॥ कर्णांगुलैःपवित्रैश्चशांतंदांतंजितेन्द्रिय
म्॥पुराणज्ञंधर्मनित्यमव्यङ्गंसुप्रियंवदम् ॥४६॥ तस्यदेयंसमस्तंतदनन्तःप्रीयतामिति॥अन्येषांब्राह्मणानांचदेयंशक्त्यायथेप्सितम् ॥४७॥
अनेनविधिनापार्थव्रतंचैतत्समाप्यते ॥ पारितेचसमाप्नोतिसर्वानेवमनोरथान् ॥ ४८॥ पुत्रार्थिभिर्वित्तकामैर्भृत्यदारानभीप्सुभिः ॥ प्रार्थ
यद्भिश्चमर्त्यैऽस्मिन्नारोग्यफलसंपदः ॥ ४९ ॥ एतद्व्रतंमहाभागेपुण्यंस्वस्त्ययनप्रदम् ॥ अनंतव्रतसंज्ञंवैसर्वपापप्रणाशनम् ॥५०॥ तत्कुरु
ष्वैवदेवित्वंव्रतंशीलधनेपरम् ॥ वरिष्ठंसर्वलोकस्ययदिपुत्रमभीप्ससि ॥५१ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ इतिशीलधनाश्रुत्वामैत्रेयीवचनंशुभम् ॥
चकारैतद्व्रतवरंसाविष्ण्वाहितमानसा ॥ ५२॥ पुत्रार्थिन्यास्ततस्तस्माद्व्रतेनानेनसुव्रत ॥ विष्णुस्तुतोषतुष्टेचविष्णौसासुषुवेसुतम्॥५३॥
तस्यवैजातमात्रस्यप्रववौचानिलःशुभम् ॥ नीरजस्कमभूद्व्योमसुदंप्रापाखिलंजगत् ॥ ५४ ॥ देवदुंदुभयोनेदुःपुष्पवृष्टिःपपातच ॥ प्रज
गुर्देवगन्धर्वाननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ ५५ ॥ धर्मेमनःसमस्तस्यपार्थलोकस्यचाभवत् ॥ तस्यनामपिताचक्रेतनयस्यार्जुनेतिवै ॥ ५६ ॥
कृतवीर्यसुतत्वाच्चकार्तवीर्योबभूवसः ॥ तेनापिभगवान्विष्णुर्दत्तात्रेयस्वरूपवान् ॥ ५७ ॥ आराधितोऽतिमहतातपसापार्थभूभृताम् ॥ त
स्यतुष्टोजगन्नाथश्चक्रवर्तित्वमुत्तमम् ॥ ५८ ॥ ददौशौर्यधनेचापिसकलान्यायुधानिच ॥ सेवत्रेचवधदेवममत्वत्तोभवेदिति ॥ ५९ ॥
परंतुस्मरणंज्ञानंभीतानामार्तिनाशनम् ॥ स्मरणादुपकारित्वंजगतोऽस्यजगत्पते ॥ ६० ॥ तमाहदेवदेवेशःपुण्डरीकनिभेक्षणः ॥ सर्वमेत
न्महाभागतवभूयोभविष्यति ॥ ६१ ॥ यश्चप्रभातेरात्रौचत्वांनरःकीर्तयिष्यति ॥ नमोऽस्तुकार्तवीर्यायेत्यभिधास्यतिचैवयः ॥ ६२ ॥
तिलप्रस्थप्रदानस्यनरःपुण्यमवाप्स्यति ॥ अनष्टद्रव्यताचैवतवनामानुकीर्तने ॥ ६३ ॥ भविष्यतिमहीपालेत्युक्त्वातंप्रययौहरिः ॥

१ शौर्यबले–इ० पा०। २ स वेत्र च वरं देव मम त्राता भवेति च–इ० पा०।

सचापिवरमासाद्यप्रसन्नाद्गरुडध्वजात् ॥ ६४ ॥ पालयामासभूपालःसप्तद्वीपांवसुंधराम् ॥ तेनेष्टंविविधैर्यज्ञैःसमाप्तवरदक्षिणैः ॥ ६५ ॥
जित्वारिवर्गमखिलंधर्मतःपालिताःप्रजाः ॥ अनंतव्रतमाहात्म्यादासाद्यतनयंचतम् ॥ ६६ ॥ पितुःपुत्रोद्भवंदुःखंनासीत्स्वल्पमपिप्रभो ॥
एवमेतत्समाख्यातमनंताख्यंव्रतंतव॥६७॥यत्कृत्वाराजपत्नीसाकार्तवीर्यमसूयत॥यश्चैतच्छृणुयाज्जन्मकार्तवीर्यस्यमानवः॥६८॥स्त्रीवादुः
खमपत्योत्थंसप्तजन्मनिनाश्नुते ॥६९ ॥ ऐश्वर्यमप्रतिहतंपरमंविवेकंपुत्रानमित्रहृदयार्तिकरान्बहूंश्च ॥ कृत्वात्वनंतइतियद्व्रतनामधेयंप्राप्नो
त्यनंतविभवस्यविभोःप्रसादात् ॥७०॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेअनंतव्रतवर्णनंनामषडधिकशततमो
ऽध्यायः॥१०६॥छ॥युधिष्ठिरउवाच॥अप्राप्तेनतथादुःखमैश्वर्याद्यैर्नरोत्तम॥यथामनोरमैःस्वैःस्वैर्नानादुःखंभवेन्नृणाम् ॥१॥यथामनोरथैर्लब्धै
र्नस्याद्दुःखभयंनृणाम् ॥ ऐश्वर्याद्विच्युतोवापिसंततेर्दैवलोकतः ॥ २ ॥ अभीष्टादन्यतोवापियदाघेनाविनिष्कृतिम् ॥ प्राप्नोतिपुरुषोवाथ
नारीवापुण्यसंचयात् ॥ ३ ॥ तन्ममाचक्ष्वभगवन्येननाभ्येतिविच्युतिम् ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥सत्यमेतन्महाभागदुःखंप्राप्नोत्यसं
शयः ॥ ४ ॥ ऐश्वर्योदयचित्तस्यबंधुवर्गसुखस्यच ॥ तदेतच्छ्रूयतांपार्थयथानेष्टात्परिच्युतिः ॥ ५ ॥ स्वर्गादेर्जायतेसम्यगुपवासवतांसता
म् ॥ द्वादशर्क्षाणिराजेंद्रप्रतिमासंतुयानिवै ॥६॥ तन्नाम्नाचाच्युतंतेषुसम्यक्संपूजयेन्नृप ॥ पुष्पैर्धूपैस्तथांभोभिरभीष्टैरपरैरपि ॥ ७ ॥ आ
दितःकृत्तिकांकृत्वाकार्तिकेनृपसत्तम ॥ कृशरामत्रनैवेद्यंपूर्वंमासचतुष्टयम् ॥ ८ ॥ निवेदयेत्फाल्गुनादिसंयावंचततःपरम् ॥ आषाढा
दिषुदेवायपायसंविनिवेदयेत् ॥ ९ ॥ तेनैवान्नेनराजेन्द्रब्राह्मणान्भोजयेद्बुधः ॥ पञ्चगव्यजलस्नानंतस्यैवप्राशनाच्छुचिः ॥ १० ॥ सम्य
क्संपूज्यराजेन्द्रतमेवपुरुषोत्तमम् ॥ प्रणम्यप्रार्थयेद्विष्णुंशुचिःस्नातोयथाविधि ॥ ११ ॥ नमोनमस्तेऽच्युतमेक्षयोस्तुपापस्यवृद्धिंसमु
पैतुपुण्यम्॥ऐश्वर्यवित्तादितथाऽक्षयंमेक्षयंचमासंततिरभ्युपैतु ॥१२॥ यथाच्युतस्त्वंपरतःपरस्मात्सब्रह्मभूतःपरतःपरात्मा ॥ तथाच्युतंमे
कुरुवांछितंत्वंहरस्वपापंचतथाप्रमेय ॥१३॥अच्युतानंतगोविन्दप्रसीदयदभीप्सितम् ॥ तदक्षयममेयात्मन्कुरुष्वपुरुषोत्तम ॥१४॥ एवमे

१ सौभाग्यमिष्टजनलाभसुखं च लोकास्ते वै समस्तसुखदाः सुलभा भवन्ति–इ०पा० ।

वंसमभ्यर्च्यप्रार्थयित्वातथाशिवम्॥नैवेद्यंस्वयमश्नीयान्नक्तंसंपूजितेच्युते ॥ १५ ॥ ततःसंवत्सरस्यांतेसुखसुप्तोत्थितेऽच्युते ॥ घृतपूर्णंताम्र
पात्रंब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ १६ ॥ शक्तितोदक्षिणांदद्यादच्युतःप्रीयतामिति ॥ ततस्तुसप्तमेवर्षेकुर्यादुद्यापनंबुधः ॥ १७ ॥ कार्याचैवा
च्युतस्यार्चाशक्त्यास्वर्णमयीनृप ॥ तदग्रेब्राह्मणीस्थाप्यास्थविरासांभरायणी ॥ १८ ॥ महासतीरौप्यमयीसमानार्हासदेवता ॥ ततस्तौपू
जयित्वाचमाल्यवस्त्रविलेपनैः ॥ १९ ॥ मंत्रेणानेनराजेन्द्रप्रणिपत्यविधानतः ॥ प्रतिवर्षंचदत्तंचेत्ताम्रंपात्रंद्विजातये ॥ २० ॥ तदेकहे
लयादद्यात्सहिरण्याश्वसंयुतम् ॥ गाश्चप्रदद्यात्संपूज्यसवत्साःकांस्यदोहनाः ॥ २१ ॥ एकांवाशक्तितोदद्याद्भक्त्यातुष्यतिकेशवः ॥ घटाः
सत्पात्रनिर्दिष्टाःसान्नाःपूर्णजलोज्ज्वलाः ॥ २२ ॥ छत्रोपानद्युगैःसार्धमेवंदत्वाविसर्जयेत् ॥ शय्यांसतूलिकांदद्याद्गृहंचोपस्करैःसह ॥ २३ ॥
श्रियाचसहविष्णुंचपूजयेद्भूषयेत्प्रभुम् ॥ वस्त्रैराभरणैश्चैवप्रणिपत्यक्षमापयेत् ॥ २४ ॥ कृतेनानेनराजेन्द्रच्युतिंनाप्नोतिमानवः ॥
संततेःस्वर्गवित्तादेरैश्वर्यस्यतथैवच ॥ २५ ॥ यद्वाभिमतमन्यच्चततोनच्यवतेनरः ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनमासनक्षत्रपूजनैः ॥ २६ ॥
यजेताक्षयकामस्तुसदैवपुरुषोत्तमम् ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अत्रापिश्रूयतेकाचित्सिद्धास्वर्गेमहाव्रता ॥ २७ ॥ नारीतपोध
नाभूत्वाप्रख्यातासांभरायणी ॥ समस्तसंदेहहरासदास्वर्गौकसांहिसा ॥ २८ ॥ कस्यचित्त्वथकालस्यदेवराजःशतक्रतुः ॥ पूर्वेन्द्र
चरितंराजन्पप्रच्छेदंबृहस्पतिम् ॥ २९ ॥ पूर्वेन्द्रात्परतःपूर्वेयेबभूवुःसुरेश्वराः ॥ तेषांचरितमिच्छामिश्रोतुमंगिरसांवर ॥ ३० ॥
एवमुक्तस्तदातेनदेवेन्द्रेणामलद्युतिः ॥ प्राहधर्मभृतांश्रेष्ठःपरमर्षिर्बृहस्पतिः ॥ ३१ ॥ नाहंचिरंतनान्वेद्मिदेवराजसुरेश्वरान् ॥
आत्मनःसमकालीनमवेहिचसुरेश्वर ॥ ३२ ॥ ततःप्रपच्छदेवेन्द्रःकोस्माभिर्मुनिपुंगवः ॥ प्रष्टव्योऽत्रमहाभागकृतादिवसतिर्दिवि ॥ ३३ ॥
बृहस्पतिश्चिरंध्यात्वाततःप्राहशचीपतिम् ॥ तपस्विनींमहाभागांपृच्छैतांसांभरायणीम् ॥ ३४ ॥ इत्युक्तस्तेनदेवेन्द्रःकौतूहलसमन्वितः ॥
ययौयत्रमहाभागासम्यगास्तेतपस्विनी ॥ ३५ ॥ सातौदृष्ट्वासमायांतौदेवराजबृहस्पती ॥ सम्यगर्घ्येणसंपूज्यप्रणिपत्याहसुव्रता ॥ ३६ ॥

---

१ सुखव्युष्टोत्थिते–इ०पा० । २ पूर्णजलान्विताः–इ०पा० ।

नमोऽस्तुदेवराजायतथैवाङ्गिरसेनमः ॥ यद्वांकार्यंमहाभागौसकलंतदिहोच्यताम् ॥ ३७ ॥ यदिकर्तुंमयाशक्यंतत्करिष्येविमृश्यच ॥
॥ बृहस्पतिरुवाच ॥ आवामभ्यागतौप्रष्टुंत्वामत्रातिविवेकिनीम् ॥ ३८ ॥ यच्चकार्यंमहाभागेपृष्टंतत्कथयस्वनः ॥ यदिस्मरसिकल्याणि
पूर्वेन्द्रचरितानिवै ॥ ३९ ॥ तदाख्याहिमहाभागेदेवेन्द्रस्यकुतूहलम् ॥ सांभरायण्युवाच ॥ योवैपूर्वंसुरेंद्रस्यततश्चप्रथमोह्ययः ॥ ४० ॥
तस्मात्पूर्वतरोयश्चतस्यापिप्रथमश्चयः ॥ तेषांपूर्वतरायेचवेद्मितानखिलानहम् ॥ ४१ ॥ तेषांचचरितंकृत्स्नंजानाम्यंगिरसांवर ॥
मन्वंतराण्यनेकानिसृष्टीश्चत्रिदिवौकसाम् ॥ ४२ ॥ सप्तर्षीन्सुबहून्वेद्मिमनूनांचसुतान्नृपान् ॥ एवमुक्त्वाततस्ताभ्यांसुहृष्टासांभरायणी ॥
॥ ४३ ॥ यथावदाचष्टतयोःपूर्वेन्द्रचरितंमहत् ॥ स्वायंभुवेयस्तुमनौमनौस्वारोचिषेचयः ॥ ४४ ॥ उत्तमेतामसेचैवरैवतेचाक्षुषेतथा ॥
येबभूवुर्हिदेवेन्द्रास्तस्यतस्यतपस्विनी ॥ ४५ ॥ तदाजगादचरितंयथावत्सांभरायणी ॥ कथयामासचाश्चर्यंतच्चापिकथयामिते ॥ ४६ ॥
शंकुकर्णस्तदादैत्योबभूवात्यंतदुर्जयः ॥ सलोकपालान्समरेविजित्यसहदैवतैः ॥ ४७ ॥ इंद्रस्यासाद्यभवनंप्रविवेशसुनिर्भयः ॥ तंदृष्ट्वा
सहसाप्राप्तंशक्रःशय्यातलेऽलुठत् ॥४८॥ जुगोपसहसात्मानंशंकुकर्णभयार्दितः॥ दानवःशक्रशयनेतस्मिन्नुपविवेशह ॥४९॥ इन्द्राण्यापित
थाभीतागतावाचस्पतेर्गृहम् ॥ अथदेवाःसमाजग्मुर्भयाद्द्रष्टुंसुरद्विषम् ॥ ५० ॥ आसीनंशक्रशयनेप्रणिपातपुरस्सराः ॥ वासुदेवोऽपि
तत्रागात्तंद्रष्टुंदेवकंटकम् ॥ ५१ ॥ दृष्ट्वाकृष्णमनुप्राप्तंदानवःप्राहहर्षितः ॥ धन्योऽहंकृतकृत्योऽहंयस्यमेगरुडध्वजः ॥ ५२ ॥ शक्रश
य्यासनस्थस्यद्रष्टुमभ्येतिकेशवः ॥ ततःकरेसमालंब्यशयनाभ्याशमानयत् ॥ ५३ ॥ चकारकंठग्रहणंबांधवस्येवहर्षितः ॥ ततःकृ
ष्णस्तुसहसागृह्यदोर्भ्यांशनैःशनैः ॥ ५४ ॥ पीडयामासविहसन्नदंतंभैरवान्नवान् ॥ ममारदानवेन्द्रोऽसौबलाद्भग्नास्थिपञ्जरः ॥ ५५ ॥
निर्जगामततःशक्रःशय्यामूलादवाक्छिराः ॥ तुष्टावहरिमासीनंशंखचक्रगदाधरम् ॥५६॥एतद्दृष्टंमयाशक्रवसंत्यासुरसद्मनि ॥ ततःकुतूहल
परोदेवराट्तांतपस्विनीम्॥५७॥उवाचजानासिकथंत्वमेतान्सांभरायणि॥सांभरायण्युवाच॥सर्वएवहिदेवेन्द्राःस्वर्गस्थायेमरेश्वराः॥५८॥

---

१ सा हृष्टा-इ०पा०। २ महाहनुः-इ०पा०। ३ कृतपुण्योऽहम्-इ०पा०।

वभूवुरेतेचारितमेतेषांवेद्मितेनवै ॥ चरितंचमयातेपांश्रुतंदृष्टंतथैवच ॥५९॥इन्द्रउवाच ॥ किंकृतंवदधर्मज्ञेत्वयायेनेयमक्षया ॥ स्वर्लोकेवस
सातिःप्राप्तायथानान्येनकेनाचित् ॥ ६० ॥ अहोसर्वव्रतानांतुह्युपोषितमथाद्भुतम् ॥ प्रधानतरमत्यंतंस्वर्गवासप्रदंमतम् ॥ ६१ ॥
एवमुक्तातस्तेनदेवेन्द्रेणतपस्विनी ॥ प्रत्युवाचमहाभागायथावत्सांभरायणी ॥ ६२ ॥ मासर्क्षेह्यच्युतोदेवःप्रतिमासंसुरेश्वर ॥
यथोक्तव्रतयासम्यक्सप्तवर्षाणिपूजितः ॥ ६३ ॥ तस्येयंकर्मणोव्युष्टिरच्युताराधनस्यमे ॥ देवलोकादभिमतादेवराजपदच्युतिः ॥ ६४ ॥
स्वर्गेन्द्रविभवैश्वर्यसंततिर्यातिचाच्युतिम् ॥ नरोवाञ्छतितेनेत्थंतोषणीयस्ततःप्रभुः ॥ ६५ ॥ एतत्तेपूर्वदेवेन्द्रचरितंसकलंमया ॥
स्वर्गवासाक्षयत्वंचमासर्क्षाच्युतपूजनात् ॥ ६६ ॥ यथावत्कथितंदेवपृच्छतास्त्रिदशेश्वर ॥ धर्मार्थकाममोक्षाश्चवाञ्छताविबुधाधिप॥६७॥
विष्णोराराधनादन्यत्परंमंसिद्धिकारणम् ॥ तस्यास्तद्वचनंश्रुत्वादेवराजबृहस्पती ॥ ६८ ॥ तत्तथेत्यूचतुःसाध्वींचेरतुश्चापितद्व्रतम् ॥
तस्मात्पार्थप्रयत्नेनप्रतिमासंसमाहितः ॥ ६९ ॥ मासर्क्षाच्युतपूजायांभवेथास्तन्मनाःसदा ॥ ७० ॥ येसांभरायणिकथाचरितव्रतेस्मि
न्वर्षाणिसप्तविधिनासुधियोनयंति ॥ तेस्वर्गलोकमभिगम्यकृताधिवासाःकल्पायुतायुतशतैरपिनच्यवंते ॥ ७१ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापु
राणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेसांभरायणीव्रतवर्णनंनामसप्ताधिकशततमोऽध्यायः ॥१०७॥ ॥छ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ सुरू
पतामनुष्याणांस्त्रीणांचयदुसत्तम ॥ कर्मणाजायतेकेनतन्ममाख्यातुमर्हसि ॥ १ ॥ सुरूपाणांसुगात्राणांसुवेषाणांतथैवच ॥ न्यूनंतथाधि
कंचापियथानाङ्गंप्रजायते ॥ २ ॥ समस्तैःशोभनैरंगैर्नराःकेचिद्यदूत्तम ॥ काणाःकुंता[2]श्चजायंतेत्रुटितश्रवणास्तथा ॥ ३ ॥ नराणांयोषि
तांचैवसमस्ताङ्गसुरूपता ॥ कर्मणायेनभवतितत्पूर्वंकथयामल ॥ ४ ॥ लावण्यगतिवाक्यानिसातिरूपेमहामते ॥ कुर्वंत्यभ्यधिकांशोभां
समस्तपरमोगुणः ॥ ५ ॥ वाक्यलावण्यसंस्कारविलासललितागतिः ॥ विडंबनानुरूपाणांकेवलासाहिजायते ॥६॥ रूपकारणभूतायकर्म
णाप्रयतोभवेत् ॥ तस्मात्तन्मेसमाचक्ष्वकर्मयच्चारुरूपदम्॥७॥श्रीकृष्णउवाच ॥ सम्यक्पृष्टंत्वयाहीदमुपवासाश्रितंनृप ॥कथयामियथाप्रो ॥१०६

१ अपि–इ०पा० । २ खंजाश्च–इ० पा० ।

क्तंवसिष्ठेनमहात्मना॥८॥वसिष्ठमृषिमासीनंसप्तर्षिप्रवरंद्विजम्॥पप्रच्छारुन्धतीपृष्टायदेतद्भवतावयम् ॥९॥तस्यास्तुपरिपृच्छन्त्याजगादमु
निसत्तमः॥यत्तच्छृणुष्वकौंतेयममेदंवदतोऽखिलम् ॥१०॥ वसिष्ठउवाच॥श्रूयतांयदहंपृष्टस्त्वयैतद्वरवर्णिनि॥सुरूपतानृणांयेनयोषितांचोप
जायते ॥११॥ अनभ्यर्च्यतुगोविंदमनाराध्यचकेशवम्॥रूपादिकागुणाःकेनप्राप्यंतेऽन्येनकर्मणा ॥१२॥तस्मादाराधनीयोऽत्रेविष्णुरेवयश
स्विनि॥पारत्र्यंप्राप्तुकामेनरूपसंपत्सुतादिकम्॥१३॥यस्तुवाञ्छतिधर्मज्ञेरूपंसर्वाङ्गसुन्दरम्॥नक्षत्रपुरुषंभद्रेजितक्रोधोजितेंद्रियः ॥ १४ ॥
सुस्नातःप्रयताहारःसंपूजयतियोऽच्युतम् ॥ भक्त्यायोषिन्नरोवापिसुरूपाङ्गःप्रजायते ॥ १५ ॥ योषिताहिपरंरूपमिच्छन्त्याजगतःपतिः ॥
सएवाराधनीयोऽत्रेनक्षत्राङ्गोजनार्दनः ॥ १६ ॥ ॥ अरुन्धत्युवाच ॥ नक्षत्ररूपीभगवान्पूज्यतेपुरुषोत्तमः ॥ मुनेयेनविधानेनतन्ममाख्या
तुमर्हसि ॥ १७ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ ॥ चैत्रमासात्समारभ्यविष्णोःपादाभिपूजनम् ॥ यथाकुर्वीतरूपार्थंतन्निशामयतत्त्वतः ॥१८॥
नक्षत्रमेकमेकंवैस्नातःसम्यगुपोषितः ॥ नक्षत्रपुरुषस्यांगंपूजयेच्चविचक्षणः ॥ १९ ॥ मूलेपादौतथाजंघेरोहिण्यामर्चयेच्छुभे ॥ जानुनी
चाश्विनीयोगेआषाढेचोरुसंज्ञिते ॥ २० ॥ फाल्गुनीद्वितयेगुह्यंकृत्तिकासुतथाकटिम् ॥ पार्श्वेभाद्रपदागुल्फेद्वेकुक्षीरेवतीषुच ॥ २१ ॥
अनुराधासूरःपृष्ठंधनिष्ठास्वभिपूजयेत् ॥ भुजयुग्मंविशाखासुहस्तेचैवकरद्वयम् ॥ २२ ॥ पुनर्वसावंगुलीश्चआश्लेषासुतथानखान् ॥ ज्ये
ष्ठायांपूजयेद्ग्रीवांश्रवणेश्रवणेतथा ॥ २३ ॥ पुष्येमुखंतथास्वातौदशनानभिपूजयेत्॥आस्यंशतभिषग्योगेमघायोगेचनासिकाम् ॥ २४ ॥
मृगोत्तमाङ्गेनयनेपूजयेद्भक्तितःशुभे ॥ चित्रयोगेललाटंचभरणीषुतथाशिरः ॥ २५ ॥ संपूजनीयाविद्वाद्भिरार्द्रायांचाशिरोरुहाः ॥
उपोषितोनरोभद्रेस्नानमभ्यंगपूर्वकम् ॥ २६ ॥ वर्जनीयंप्रयत्नेनरूपघ्नंतद्विनिर्दिशेत् ॥ पूजयेत्तच्चनक्षत्रंनक्षत्रस्यचदैवतम् ॥ २७ ॥
सोमंनक्षत्रराजानंस्वमंत्रैरर्चयेद्बुधः ॥ प्रतिनक्षत्रयोगेचभोजनीयाद्विजोत्तमाः ॥ २८ ॥ नक्षत्रज्ञायविप्रायदानंदद्याच्चशक्तितः ।
अंतरायेसमुत्पन्नेसूतकाशौचकारिते ॥ २९ ॥ उपोष्यवाचोपविशेन्नक्षत्रमपरंपुनः ॥ एवंमाघावसानेतुव्रतपारःसमाप्यते ॥ ३० ॥
समाप्तेतुव्रतेदद्याच्छत्तयासोपस्करान्वितम् ॥ नक्षत्रपुरुषंहैमंपूजयेत्तत्रशक्तितः ॥ ३१ ॥ ब्राह्मणंब्राह्मणींचैववस्त्रालंकारभूषणैः ॥

शय्यायांतुसमासन्नंगन्धमाल्यानुलेपनैः ॥ ३२ ॥ सप्तधान्यंयथालाभंगांसवत्सांपयस्विनीम् ॥ छत्रोपानद्युगंचैवघृतपात्रंतथैवच ॥ ३३ ॥
मंत्रेणानेनविप्रायसुशीलायनिवेदयेत् ॥ यथानविष्णुभक्तानांवृजिनंजायतेक्वचित् ॥ ३४ ॥ तथासुरूपतारोग्यसुखसंपदिहास्तुमे ॥
यथानलक्ष्म्याशयनंतवशून्यंजनार्दन ॥ ३५ ॥ शय्याममाप्यशून्यास्तुतथाजन्मनिजन्मनि ॥ एवंनिवेद्यतत्सर्वंप्रणिपत्यक्षमापयेत् ॥३६॥
शक्तिहीनस्तुगांदद्याद्घृतपात्रसमन्विताम् ॥ नक्षत्रपुरुषाख्योऽयंयथावत्कथितस्तव ॥ ३७ ॥ पापापनोदंकुरुतेसम्यक्छ्रद्धावतांसताम् ॥
अङ्गोपाङ्गानिचैवास्यपादादीनियशस्विनि ॥ ३८ ॥ सुरूपाण्यभिजायंतेसदाजन्मान्तराणिवै ॥ गात्राणिचैवभद्राणिशरीरारोग्यमुत्तमम्
॥३९॥ संततिंमनसःप्रीतिंरूपंचातीवशोभनम् ॥ वाङ्माधुर्यंतथाकांतिंयच्चान्यदपिवाञ्छितम् ॥४०॥ददातिनक्षत्रपुमान्पूजितश्चजनार्दनः॥
वसिष्ठेनयथाख्यातंसर्वंतत्तेनिवेदितम् ॥ ४१ ॥ नक्षत्रपुरुषंनामव्रतानामुत्तमोत्तमम् ॥ ४२ ॥ हृद्बाहुजानुनयनोरुनितंबभागंदक्षैः
प्रकल्प्यसुतनुंपुरुषोत्तमस्य ॥ येपूजयंतिजितकोपमनोविकाराःकौंतेयतेननुभवंतिसुरूपदेहाः ॥ ४३ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुरा
णेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेनक्षत्रपुरुषव्रतवर्णनंनामाष्टाधिकशततमोऽध्यायः ॥ १०८ ॥ छ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥
उपवासेष्वशक्तस्यतदेवफलमिच्छतः ॥ अनभ्यासेनयोगाद्वाकिमिष्टंव्रतमुच्यते ॥ १ ॥ शिवस्योपरियस्यस्याद्भक्तिःसूर्यस्यसंभवेत् ॥
नक्षत्राख्यंव्रतंतेनकथंकार्यंवदस्वमे ॥ २ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ उपवासेष्वशक्तानांनक्तंभोजनमिष्यते ॥ अस्मिन्व्रतेतदप्यत्रश्रूयताम
क्षयंमहत् ॥ ३ ॥ शिवनक्षत्रपुरुषंशिवभक्तिप्रदायकम् ॥ यस्मिन्नक्षत्रयोगेतुपुराणज्ञाःप्रचक्षते ॥ ४ ॥ फाल्गुनस्यामलेपक्षेयदाहस्तंप्र
जायते ॥ तदाग्राह्यंव्रतंचैवनक्तेनशिवपूजनम् ॥ ५ ॥ शिवायेतिचहस्तेनपादौपूज्यतमौस्मृतौ ॥ शंकरायनमोगुल्फौपूज्यौचित्रासुपांडव॥
॥ ६ ॥ भीमायेतिचस्वातीषुपूजयेत्पुरुषर्षभ ॥ ऊरुद्वयंविशाखासुत्रिनेत्रायेतिपूजयेत् ॥ ७ ॥ मेढ्रंचैवानुराधासुअनङ्गाङ्गहरायच ॥
कटिंज्येष्ठासुचतथासुरज्येष्ठेतिचार्चयेत् ॥ ८ ॥ दानाख्यायनमोनाभिःपूज्यामूलेनशूलिनः ॥ पूर्वोत्तराषाढयुगेपार्श्वेवैपार्वतीपतिः ॥ ९ ॥

१ अङ्गुल्यौ-इ० पा० ।

श्रवणेनतथाकुक्षीपूज्येकपालिनेतिच ॥ वक्षःस्थलंधनिष्ठासुसद्योजातेतिनामच ॥ १० ॥ वामेतिपूजयेत्पार्थहृदयंशतभिषासुच ॥
पूर्वोत्तरायुगेबाहूनमःखट्वाङ्गधारिणे ॥ ११ ॥ पूज्यंरुद्रायचतथारेवतीषुकरद्वयम् ॥ नखाःपूज्याऽश्विनीयोगेनमःखण्डेन्दुधारिणे ॥ १२ ॥
भरणीषुततःपृष्ठंवृषांकायनमोऽस्तुते ॥ कृत्तिवासायचतथाकृत्तिकासुकृकाटिकाम् ॥ १३ ॥ वाक्पूज्यारोहिणीयोगेनमोवाचस्पतेतिच ॥
मृगोत्तमांगेदशनान्भैरवायेतिवैनमः ॥१४॥ आर्द्रासुपूज्यावधरौस्थाणवेतियुधिष्ठिर ॥ नासापुनर्वसौपूज्यापूषदंतविनाशिने ॥१५॥ पुष्येने
त्रत्रयंपूज्यंनमस्तेसर्वदर्शिने ॥ आश्लेषायांललाटंचत्र्यम्बकायनमोनमः ॥ १६ ॥ मघासुचजटाजूटंपूजयेदंधकारये ॥ पूर्वाफाल्गुनिकायुग्मे
श्रवणेसोमधारिणे॥१७॥नमोऽस्तुपाशांकुशपद्मशूलकपालसर्पेन्दुधनुर्द्धराय ॥ गजासुरानंगपुरान्धकादिविनाशमूलायनमःशिवाय ॥१८॥
शिरःसंपूजयेद्वद्यात्ततोधूपविलेपनम् ॥ ततस्तुरात्रौभोक्तव्यंतैलक्षारविवर्जितम् ॥ १९ ॥ शालेयतंदुलप्रस्थंघृतपात्रेणसंयुतम् ॥ द
द्यात्सर्वेषुनक्तेषुब्राह्मणायनृपोत्तम ॥ २० ॥ शक्त्यभावेनदोषःस्यादधिकेचाधिकंफलम् ॥ नक्षत्रयुगलेप्राप्तेनक्तयुग्मंसमाचरेत् ॥ २१ ॥
सूतकाशौचदोषेतुपुनरन्यदुपोषयेत् ॥ एवंक्रमेणसंप्राप्तेपारणेपांडवादिके ॥ २२ ॥ ब्राह्मणान्भोजयेद्भक्त्यागुडक्षीरघृतादिभिः ॥ कांच
नंकारयेद्देवमुमयासहशंकरम् ॥ २३ ॥ शय्यांसुलक्षणांकृत्वाविरुद्धग्रंथिवर्जिताम् ॥ सोपधानकविश्रामांस्वास्तरावरणांशुभाम्॥२४॥
भाजनोपानहच्छत्रचामरासनदर्पणैः ॥ भूषणैरपिसंयुक्तांफलवस्त्रानुलेपनैः ॥ २५ ॥ तस्यांनिधायतंदेवमलंकृत्यगुणान्वितम् ॥ कपि
लांवस्त्रसंवीतांशुचिशीलांपयस्विनीम् ॥२६॥ सुवर्णशृंगींरौप्यखुरांसवत्सांकांस्यदोहनाम् ॥ दद्यान्मंत्रेणपूर्वाह्णेनकालमभिलंघयेत्॥२७॥
यथानदेवशयनंतवपर्वतजातया॥शून्यंवृत्त्याथसंतत्यातथामेसंतुसिद्धयः॥२८॥यथादेवनश्रेयोऽर्थस्त्वदन्योविद्यतेक्वचित्॥तथामामुद्धराशे
षदुःखसंसारसागरात् ॥२९॥ ततःप्रदक्षिणीकृत्यप्रणिपत्यविसर्जयेत् ॥ शय्यागवादितत्सर्वंद्विजस्यभवनंनयेत् ॥३०॥नैतद्विशीलायनदां
भिकायकुतर्कदुष्टायविनिंदकाय ॥ प्रकाशनीयंव्रतमिन्दुमौलेर्यश्चापिलोभोपहतांतरात्मा ॥ ३१ ॥ भक्तायदांतायगुणान्वितायप्रदेयमेत

१ ब्राह्मणस्य गृहम्-इ०पा० ।

च्छिवभक्तियुक्तैः ॥ इदंमहापातककृन्नराणामप्यक्षयंवेदविदोवदंति ॥ ३२॥यावाथनारीकुरुतेऽतिभक्त्याभर्तारमाश्रित्यशुभंगुरुंवा॥नबंधु
पुत्रैर्नधनैर्वियोगमाप्नोतिदुःखंनसुहृत्समुत्थम् ॥३३॥ इदंवसिष्ठेनपुराऽर्जुनेनकृतंकुबेरेणपुरंदरेण ॥ यत्कीर्तनादप्यखिलान्यघानिविध्वंसमा
यांतिनसंशयोत्र ॥ ३४ ॥ इतिपठतिशृणोतिवायइत्थंशिवपुरुषंपुरुहूतवल्लभःस्यात् ॥ अपिनरकगतान्पितॄनशेषाञ्छिवभवनंनयतीहयः
करोति॥३५॥इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेशिवनक्षत्रपुरुषव्रतंनामनवोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १०९ ॥छ॥
युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ यदिकर्तुंनशक्नोतिव्रतंनक्षत्रपौरुषम् ॥ गृहीतंरभसाकृष्णह्यन्यद्वाव्रतमुत्तमम् ॥ १ ॥ संपूर्णंजायतेयेनयदचीर्णंपुरा
स्थितम्॥कुरुप्रसादंगुह्यार्थमेतन्मेवक्तुमर्हसि॥२॥ श्रीकृष्णउवाच॥ साधुसाधुमहाबाहोकुरुराजयुधिष्ठिर॥ रहस्यानांरहस्यंतेकथयामिव्रतो
त्तमम् ॥ ३ ॥ संपूर्णनामतच्चापिव्रतंसम्यक्फलप्रदम् ॥ यच्चीर्णंनरनारीभिर्भवेत्संपूर्णकारकम् ॥४॥अवश्यंतच्चकर्तव्यमक्षीणफलकांक्षिभिः[1]॥
किञ्चिद्व्यग्रंप्रमादेनयद्व्रतंव्रतिनांस्थितम् ॥ ५ ॥ तत्संपूर्णंभवेत्सर्वंव्रतेनानेनपाण्डव ॥ उपद्रवैर्बहुविधैर्मदान्मोहाच्चपार्थिव ॥ ६ ॥
यद्व्यग्रंकिञ्चिदेवस्याद्व्रतंविघ्नविनायकैः ॥ तत्संपूर्णंभवेत्पार्थसत्यंसत्यंनसंशयः ॥ ७ ॥ काञ्चनंरौप्यकंरूपंशिल्पिनातद्घटापयेत् ॥
भग्नव्रतेतुयोदेवस्तत्स्वरूपंसुनिर्मितम् ॥ ८ ॥ रूपंस्त्रीपुंसयोर्वापिप्रारब्धंयद्व्रतेकिल ॥ नवानिष्पादितंकिंचिद्दैवात्सर्वंतथोत्थितम् ॥९॥
द्विभुजंपङ्कजारूढंसौम्यप्रहसिताननम् ॥ निष्पादितंशिल्पभावात्तस्मिन्नेवदिनेदिने ॥ १० ॥ तन्मासेचपुनःप्राप्तेब्राह्मणोविधिनागृहे ॥
स्नापयेत्पयसादध्नाघृतक्षीररसांबुभिः ॥११॥ गंधचंदनपुष्पैश्चचर्चयेत्कुंकुमादिना[2] ॥ तोयपूर्णस्यकुंभस्यपृष्ठ्यांविन्यस्यचंदनैः ॥ १२ ॥
धूपदीपाक्षतैर्वस्त्रैरत्नैरप्युपहारकैः ॥ अर्घ्यंदद्याच्चतन्नाम्नामंत्रेणानेनपांडव ॥ १३ ॥ उपसन्नस्यदीनस्यप्रायश्चित्तकृताञ्जलेः ॥
शरणंचप्रपन्नस्यकुरुष्वाद्यदयांप्रभो ॥ १४ ॥ परत्रभयभीतस्यभग्नखंडव्रतस्यच ॥ कुरुप्रसादंसंपूर्णंव्रतंसंपूर्णमस्तुमे ॥ १५ ॥ तपश्छि
द्रंव्रतच्छिद्रंयच्छिद्रंभग्नकेव्रते ॥ तवप्रसादाद्देवेशसर्वमच्छिद्रमस्तुनःस्वाहा ॥ १६ ॥ ॥ अमुकदेवायनमः ॥ ॥ पूर्वतोदक्षिणतःप

१ संपूर्णफलकाङ्क्षिभिः–इ०पा० । २ कुसुमादिना–इ०पा० ।

श्रिमतउत्तरतः ॥ विदिक्षुचोपर्य्यधस्ताद्दिक्पालेभ्योनमोनमः ॥ १७ ॥ इदमर्घ्यमिदंपाद्यंनैवेद्यंतेनमोनमः ॥ एवंप्रोच्यततःपादौजानुनी
कटिशीर्षके ॥ १८ ॥ वक्षःकुक्षिदृष्टिपृष्ठबाहूंसांकाशिरोरुहान् ॥ पूजयेत्तस्यदेवस्यततःपश्चात्क्षमापयेत् ॥ १९ ॥ पूजितस्त्वंयथाश
क्त्यानमस्तेऽस्तुसुरोत्तम ॥ ऐहिकामुष्मिकींनाथकार्यसिद्धिंदिशस्वमे ॥ २० ॥ एवंक्षमापयित्वातुदेवरूपंविधानतः ॥ ततोद्विजस्यकौ
न्तेयविधिज्ञस्योपपादयेत् ॥ २१ ॥ स्थित्वापूर्वमुखोविप्रोगृह्णीयाद्दर्भपाणिना ॥ विप्रस्यहस्तेयच्छेच्चदातावैचोत्तरामुखः ॥ २२ ॥
मंत्रेणानेनकौंतेयसोपवासःप्रयत्नतः ॥ इदंव्रतंमयाखंडंकृतमासीत्पुराद्विज ॥ २३ ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेनसंपूर्णंतादिहास्तुमे ॥ ब्राह्मणोऽपि
प्रतीच्छेत्तुमंत्रेणानेनतद्व्रतम् ॥ २४ ॥ वाक्संपूर्णंमनःपूर्णंपूर्णंकायव्रतेनते ॥ संपूर्णस्यप्रसादेनभवपूर्णमनोरथः ॥२५॥ ब्राह्मणायाभिभाषंते
ह्यनुमोदंतिदेवताः ॥ सर्वदेवमयाविप्रानैतद्वचनमन्यथा ॥ २६ ॥ जलधिःक्षारतांनीतःपावकःसर्वभक्षताम् ॥ सहस्रनेत्रःशक्रोपिकृतोविप्रै
र्महात्मभिः ॥ २७ ॥ ब्राह्मणानांतुवचनाद्ब्रह्महत्याप्रणश्यति ॥ अश्वमेधफलंसाग्रंप्राप्यतेनात्रसंशयः ॥ २८ ॥ व्यासवाल्मीकिवचना
द्ब्राह्मणवचनाच्चगर्गगौतमपराशरधौम्यांगिरसवसिष्ठनारदादिमुनिवचनात्संपूर्णंभवतुतेव्रतम् ॥ एवंविधिविधानेनगृहीत्वाब्राह्मणोव्रजेत् ॥
तद्दानंप्रेषयेत्सर्वंब्राह्मणस्यगृहेस्वयम् ॥ २९ ॥ ततःपंचमहायज्ञान्निर्वपेद्भोजनादिच ॥ एवंयःकुरुतेभक्त्याव्रतमेतत्सकृत्तथा ॥ ३० ॥
तस्यसंपूर्णतांयातितद्व्रतंयत्पुरास्थितम् ॥ खंडंसंपूर्णतांयातिप्रसन्नेव्रतदैवते ॥ ३१ ॥ संपूर्णंचततःकृत्वासंपूर्णांगोभवेद्व्रती ॥ भोगीभव्यो
लसत्कीर्तिःस्वसंपूर्णमनोरथः ॥ ३२ ॥ स्थित्वावर्षशतंमर्त्यैततःस्वर्गेऽमरोभवेत् ॥ यथेष्टचेष्टाचारीचब्रह्मविष्ण्विन्द्रपूजितः ॥ ३३ ॥
स्वर्गलोकेचिरंस्थित्वापुनर्मोक्षमवाप्नुयात् ॥ प्रायश्चित्तमिदंप्रोक्तंपुरागर्गेणमेप्रभो ॥ ३४ ॥ गोकुलेगोकुलाकीर्णेमयाबाल्येऽप्युपोषितम् ॥
एवंत्वमपिकौंतेयचरसंपूर्णकंव्रतम् ॥ ३५ ॥ भग्नानियानिमदमोहवशाद्गृहीत्वाजन्मान्तरेष्वपिनरेणसमत्सरेण ॥ संपूर्णपूजनपरस्यपुरो
भवंतिसर्वव्रतानिपरिपूर्णफलप्रदानि ॥ ३६ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेसंपूर्णव्रतवर्णनंनामदशोत्तर
शततमोऽध्यायः ॥ ११० ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ वर्णाश्रमाणांप्रभवःपुराणेषुमयाश्रुतः ॥ पण्यस्त्रीणांसमाचारंश्रोतु

१ चक्षुःकुक्षी–इ० पा० । २ प्रापयेत्–इ०पा० ।

मिच्छामितत्वतः ॥ १ ॥ काह्यासांदेवताकृष्णकिंव्रतंकिमुपोषितम् ॥ केनधर्मेणचैवैताःस्वर्गमाप्स्यंत्यनुत्तमम् ॥ २ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
ममपत्नीसहस्राणिसंतिपांडवषोडश ॥ रूपौदार्यगुणोपेतामन्मथायतनाःशुभाः ॥ ३ ॥ ताभिर्वसंतसमयेकोकिलालिकुलाकुले ॥
पुष्पितोपवनोत्फुल्लकल्हारसरसस्तटे ॥ ४ ॥ निर्भरापानगोष्ठीषुप्रसक्ताभिरलंकृते ॥ कुरंगनयनःश्रीमान्मालतीकृतशेखरः ॥ ५ ॥
गच्छन्समीपमार्गेणसांबःपरपुरंजयः ॥ साक्षात्कन्दर्परूपेणसर्वाभरणभूषितः ॥ ६ ॥ अनंगशरतप्ताभिःसाभिलाषमवेक्षितः ॥ प्रवृद्धो
मन्मथस्तासांसर्वाङ्गक्षोभदायकः ॥ ७ ॥ निरीक्ष्यतमहंसर्वंविकारंज्ञानचक्षुषा ॥ अशपंरुषितःसर्वाहरिष्यंतीहदस्यवः ॥ ८ ॥
मयिस्वर्गमनुप्राप्तेभवतीःकाममोहिताः ॥ एतद्वाक्यमुपश्रुत्यबाष्पपर्याकुलेक्षणाः ॥ ९ ॥ मामूचुर्वदगोविन्दकथमेतद्भविष्यति ॥
भर्तारंजगतामीशंभवंतमपराजितम् ॥ १० ॥ दिव्यानुभावांचपुरींरत्नवंतिगृहाणिच ॥ द्वारिकावासिनःसर्वान्देवरूपान्कुमारकान् ॥११॥
भगवन्सर्वलोकस्यकथंभोग्याभवामहे ॥ दासभावमनुप्राप्यभविष्यामःकथंपुनः ॥ १२ ॥ कोधर्मःकःसमाचारःकथंवृत्तिर्भविष्यति ॥
तथालालप्यमानास्ताबाष्पपर्याकुलेक्षणाः ॥ १३ ॥ मयाप्रोक्तायुवत्यस्ताःसंतापस्त्यज्यतामयम्॥जलक्रीडाविहारेषुपुरासरसिमानसे ॥
॥१४॥भवतीनांसगर्वाणांनारदोऽभ्याशमागतः ॥ हुताशनसुताःसर्वाभवंत्योऽप्सरसःपुरा ॥ १५ ॥ अप्रणम्यावलेपेनपरिपृष्टःसयोगवित् ॥
कथंनारायणोऽस्माकंभर्तास्यादित्युपादिश॥१६॥तस्माद्व्रतप्रदानंचशापदानमभूत्पुरा ॥ शय्याद्वयप्रदानेनमधुमाधवमासयोः ॥ १७ ॥
सुवर्णोपस्करोत्सर्गान्द्वादश्यांशुक्लपक्षतः ॥ भर्तानारायणोनूनंभविष्यत्यन्यजन्मनि ॥ १८ ॥ नकृतोयत्प्रणामोमेरूपसौभाग्यमत्सरात् ॥
परंपृष्टोऽस्मितेनाशुवियोगोवोभविष्यति ॥१९॥ चौरैरपहृताःसर्वावेश्यात्वंसमवाप्स्यथ ॥ एवंनारदशापेनमच्छापेनचसांप्रतम् ॥ २० ॥
नकार्यःसंभ्रमःकश्चिद्दासत्वंवोभविष्यति ॥ इदानीमपियद्वक्ष्येतच्छृणुध्वंवराननाः ॥ २१ ॥ पुरादेवासुरेयुद्धेहतेषुशतशःपुनः ॥
दानवासुरसैन्येषुराक्षसेषुततस्ततः ॥ २२ ॥ तेषांनारीसहस्राणिशतशोऽथसहस्रशः ॥ परिणीतानियानिस्युर्बलाद्भुक्तानियानिवै ॥ २३ ॥
तानिसर्वाणिदेवेशःप्रोवाचवदतांवरः ॥ वेश्याधर्मेणवर्तध्वमधुनानृपमंदिरे ॥ २४ ॥ भक्तिमंत्योवरारोहास्तदादेवकुलेषुच ॥ राजानःस्वा

मिनःस्तुत्याब्राह्मणाश्चबहुश्रुताः ॥ २५ ॥ तेषांगृहेषुतिष्ठध्वंसूतकंचापितत्समम् ॥ भविष्यातिचसौभाग्यंसर्वासामपिशक्तितः ॥ २६ ॥
नचैकस्मिन्रतिःकार्यापुरुषेधनवर्जिते ॥ अनुमान्यःप्रसाद्यश्चशुल्कदोदेववत्सदा ॥ २७ ॥ सुरूपोवाविरूपोवाद्रव्यंतत्रप्रयोजनम् ॥ नतद्व्य
तिक्रमःकार्योब्रह्महत्यामवाप्नुयात् ॥२८॥ नचापिमद्यपाभिश्चभाव्यंकौटिल्यबुद्धिभिः ॥ यःकश्चिच्छुल्कमादायगृहमेष्यतिवःसदा ॥२९॥
निश्छद्मनैवापहार्यंतत्सर्वंदंभवर्जितम् ॥ व्यभिचारोनकर्तव्यःस्वामिनासहकर्हिचित् ॥ ३० ॥ रूपयौवनदर्पेणधनलोभेनवापुनः ॥ दा
सीभूत्वाचयाकाचिद्व्यभिचारंकरोतिच ॥३१॥ पतिनासहपापिष्ठापापिष्ठांयात्यधोगतिम् ॥ देवतानांपितॄणांचपुण्येऽह्निसमुपस्थिते ॥३२॥
गोभूहिरण्यधान्यानिप्रदेयानिचशक्तितः ॥ब्राह्मणेभ्योवरारोहाःकार्याणिवचनानिच ॥ ३३ ॥ यच्चाप्यन्यद्व्रतंसम्यगुपदेक्ष्यामितत्त्वतः ॥
अविचारेणसर्वाभिरनुष्ठेयंचतत्पुनः ॥३४॥ संसारोत्तारणायालमेतद्वेदविदोविदुः ॥ यदासूर्यदिनेप्राप्तेपुष्योवासपुनर्वसुः ॥ ३५ ॥ भवेत्सर्वौ
षधिस्नानंसम्यङ्नारीसमाचरेत् ॥ तदापंचशरस्यापिसंनिधातृत्वमेष्याति ॥ ३६ ॥ अर्चयेत्पुण्डरीकाक्षमनङ्गस्यापिकीर्तनम् ॥
कामायपादौसंपूज्यजंघेवैमोहकारिणे ॥ ३७ ॥ मेढ्रंकंदर्पनिधयेकटिंप्रीतियुजेनमः ॥ नाभिंसौख्यसमुद्रायवामनायतथोदरम् ॥ ३८ ॥
हृदयंहृदयेशायस्तनावाह्लादकारिणे ॥ उत्कंठायेतिवैकंठमास्यमानन्दजायच ॥ ३९ ॥ वामांसंपुष्पचापायपुष्पबाणायदक्षिणम् ॥
नमोऽनन्तायवैमौलिंविलोलायेतिचध्वजम् ॥ ४० ॥ सर्वात्मनेशिरस्तद्वद्देवदेवस्यपूजयेत् ॥ नमःश्रीपतयेतार्क्ष्यध्वजांकुशधरायच ॥४१॥
गदिनेपीतवस्त्रायशङ्खिनेचक्रिणेनमः ॥ नमोनारायणायेतिकामदेवात्मनेनमः ॥ ४२ ॥ नमःशांत्यैनमःप्रीत्यैनमोरत्यैनमःश्रियै ॥
नमःपुष्ट्यैनमस्तुष्ट्यैनमःसर्वार्थदेतिच ॥ ४३ ॥ एवंसंपूज्यगोविन्दमनंगात्मकमीश्वरम् ॥ गंधैर्माल्यैस्तथाधूपैर्नैवेद्यैश्चैवभामिनी ॥ ४४ ॥
अत्रचाहूयधर्मज्ञंब्राह्मणंवेदपारगम् ॥ अव्यंगावयवंपूज्यगंधपुष्पादिभिस्तथा ॥ ४५ ॥ शालेयतंडुलप्रस्थंघृतपात्रेणसंयुतम् ॥
तस्मैविप्रायसादद्यान्माधवःप्रीयतामिति ॥ ४६ ॥ यथेष्टाहारभुक्तंचतमेवद्विजसत्तमम् ॥ रत्यर्थंकामदेवोऽयमितिचित्तेऽवधार्यच ॥ ४७॥

१ स्वामिना–इ०पा० ।

यद्यदिच्छतिविप्रेन्द्रस्तत्तत्कुर्याद्विलासिनी ॥ सर्वभावेनचात्मानमर्पयेत्स्मितभाषिणी ॥ ४८ ॥ एवमादित्यवारेणसदातद्व्रतमाचरेत् ॥
तंडुलप्रस्थदानंचयावन्मासांस्तुद्वादश॥४९॥ततस्त्रयोदशेमासिसंप्राप्तेतस्यभामिनी॥विप्रस्योपस्करैर्युक्तांशय्यांदद्याद्विलक्षणाम् ॥ ५० ॥
सोपधानकविश्रामांस्वास्तरावरणांशुभाम् ॥ दीपिकोपानहच्छत्रपादुकासनसंयुताम् ॥ ५१ ॥ सपत्नीकमलंकृत्यहेमसूत्राङ्गुलीयकैः ॥
सूक्ष्मवस्त्रैःसकटकैर्धूपमाल्यानुलेपनैः ॥ ५२ ॥ कामदेवंसपत्नीकंगुडकुंभोपरिस्थितम् ॥ ताम्रपात्रासनगतंहैमनेत्रपटावृतम् ॥ ५३ ॥
सकांस्यभाजनोपेतमिक्षुदण्डसमन्वितम् ॥ दद्यादेतेनमंत्रेणतथैकांगांपयस्विनीम् ॥ ५४ ॥ यथांतरंनपश्यामिकामकेशवयोःसदा ॥
तथैवसर्वकामाप्तिरस्तुविष्णोसदामम ॥ ५५ ॥ यथानकामिनीदेहात्प्रयातितवकेशव ॥ तथापिममदेवेशशरीरस्थंपतिंकुरु ॥ ५६ ॥
तथैवकाञ्चनंदेवंप्रतिगृह्णन्द्विजोत्तमः॥ "कइदंकोऽदात्कस्माअदात्कामःकामायादात्कामोदाताकामःप्रतिग्रहीताकामᳪसमुद्रमाविशमैतत्ते"
इतिवैदिकमन्त्रमीरयेत् ॥ कोऽदादितिपठेन्मन्त्रंध्यायंश्चेतसिमाधवम् ॥ ५७ ॥ ततःप्रदक्षिणीकृत्यविसृजेद्द्विजपुङ्गवम् ॥ शय्या
सनादिकंसर्वंब्राह्मणस्यगृहंनयेत् ॥ ५८ ॥ ततःप्रभृतियोऽन्योपिरत्यर्थंगृहमागतः ॥ ससम्यक्सूर्यवारेणसमंपूज्योयथेच्छया ॥ ५९ ॥
एवमेकंद्विजंशांतं[1]पुराणज्ञंविचक्षणम् ॥ तमर्चयीतचसदाअपरंवातदाज्ञया ॥ ६० ॥ नप्राप्नोतितदाविघ्नंगर्भसूतकजंक्वचित् ॥
दैवंवामानुषंवास्यादुपरागेणवाततः ॥ ६१ ॥ साधारनष्टपशुवद्यथाशक्त्यासमापयेत् ॥ एतद्वःकथितंसर्वंवेश्याधर्ममशेषतः ॥ ६२ ॥
पुरुहूतेनयत्प्रोक्तंदानवीषुततोमया ॥ तदिदंचव्रतंसर्वंभवतीषुप्रकाशितम् ॥ ६३ ॥ सर्वपापप्रशमनमनंतफलदायकम् ॥ क
ल्याणिनीनांकथितंकुरुध्वंतद्वरानना: ॥ ६४ ॥ एतत्पार्थमयापूर्वंगोपीनांतुप्रकाशितम् ॥ पुराणंधर्मसर्वस्वंवेश्याजनसुखप्रदम् ॥ ६५ ॥
करोतियाशेषमखण्डमेतत्कल्याणिनीमाधवलोकसंस्था ॥ सापूजितादेवगणैरशेषैरानन्दकृत्स्थानमुपैतिविष्णोः ॥ ६६ ॥ इतिश्रीभ ॥११०
विष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेकामदानवेश्याव्रतवर्णनंनामैकादशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १११ ॥ ॥ छ ॥

१ आचारज्ञम्-इ०पा० । २ प्रपूजयेत्-इ०पा० ।

॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ अथातोवृंताकविधिंव्याख्यास्यामः ॥ संवत्सरंचषण्मासांस्त्रीन्मासान्वानभक्षयेत् ॥ अथभरण्यांमघायांवा
एकरात्रोपवासंकृत्वास्थंडिलेदेवानाहूयगंधधूपपुष्पनैवेद्यदीपादिनापूजयेत् ॥ दर्भपाणिर्गंधोदकेनावाहयेत् ॥ यमराजानमावाहयामि ॥
कालमावाहयामि ॥ नीलमावाहयामि ॥ चित्रगुप्तमावाहयामि ॥ वैवस्वतमावाहयामि ॥ मृत्युमावाहयामि ॥ परमेष्ठिन
मावाहयामीति ॥ ततोऽग्निमुपसमाधायतिलाज्येजुहुयात् ॥ यमराजायस्वाहा ॥ कालायस्वाहा ॥ नीलायस्वाहा ॥ चित्रगुप्तायस्वाहा ॥
वैवस्वतायस्वाहा ॥ मृत्यवेस्वाहा ॥ परमेष्ठिनेस्वाहेति ॥ अग्निर्मूर्धेत्याहुतीस्त्वष्टशतंहुत्वास्विष्टकृतिंकृत्वाप्रायश्चित्तंहुत्वाब्राह्मणःस्वय
मेवकरोति ॥ इतरेषामाचार्यः ॥ अथसौवर्णंवृंताकंब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ कृष्णवृषभंगांचदद्यात् ॥ कर्णवेष्टांगुलीयकेच्छत्रोपानहौकृष्णयु
गंकृष्णकंबलंचदद्यात् ॥ ब्राह्मणान्भोजयित्वाआशिषोवाचयेत् ॥ पौंडरीकाश्वमेधफलमवाप्नोति ॥ सप्तकोटिसहस्राणिनाकपृष्ठेमहीयते ॥
सप्तजन्मांतरंयावद्यमलोकंनपश्यतीत्याहभगवान्बौधायनः ॥ वृंताकमप्रतिहतान्तरहेमासिद्धंदद्याद्द्विजायघृततक्रसमन्वितंयः ॥ कृत्वाव्रतं
वत्सरमासमेकंयाम्यंनपश्यातिपुरंपुरुषःकदाचित् ॥ १ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेवृंताकव्रतविधि
वर्णनंनामद्वादशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ ११२ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ अथातःसंप्रवक्ष्यामिरहस्यंह्येतदुत्तमम् ॥
येनलक्ष्मीनिर्वृत्तिस्तुपुष्टिश्चैवोपजायते ॥ १ ॥ सर्वेग्रहाःसदासौम्याजायंतेयेनपांडव ॥ आदित्यवारेहस्तेनपूर्वंगृह्याविचक्षणः ॥ २ ॥
नक्तोक्तविधिनासर्वंकुर्यात्पूजांतथारवेः ॥ प्रत्यक्षंसप्तनक्तानिकृत्वाभक्तिपरोनरः ॥ ३ ॥ ततस्तुसप्तमेप्राप्तेकुर्याद्ब्राह्मणवाचनम् ॥
भास्करंसर्वसौवर्णंकृत्वायत्नेनमानवः ॥ ४ ॥ ताम्रपात्रेस्थापयित्वारक्तपुष्पैःप्रपूज्यच ॥ रक्तवस्त्रयुगच्छन्नंछत्रोपानद्युगान्वितम् ॥ ५ ॥
घृतेनस्नपनंकृत्वाल[1]ड्डुकान्विनिवेद्यच ॥ मंत्रेणानेनविदुषेब्राह्मणायोपपादयेत् ॥ ६ ॥ आदिदेवनमस्तुभ्यंसप्तसप्तेदिवाकर ॥
त्वंरवेतारयस्वास्मानस्मात्संसारसागरात् ॥ ७ ॥ कृतेनानेनराजेन्द्रभवेदारोग्यमुत्तमम् ॥ द्रव्यसंपत्सुतप्राप्तिरितिपौराणिकाविदुः ॥ ८ ॥

१ तन्दुलान्–इ० पा० ।

अविसंवादिनीचेयंशांतिपुष्टिप्रदानृणाम् ॥ तद्वच्चित्रासुसंगृह्यसोमवारंविचक्षणः ॥ ९ ॥ सप्तमेचततःप्राप्तेदत्वाब्राह्मणभोजनम् ॥
कांस्यभाजनसंस्थंवाराजतंराजतेऽथवा ॥ १० ॥ पात्रेकृत्वासोमराजंश्वेतवस्त्रावगुंठनम् ॥ पादुकोपानहच्छत्रभाजनासनसंयुतम् ॥ ११ ॥
दध्यन्नशिखरंदत्वाब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ मंत्रेणानेनराजेन्द्रतंशृणुष्ववदामिते ॥ १२ ॥ श्रीमहादेवजावल्लीपुष्पगोक्षीरपांडुर ॥
सोमसौम्योभवास्माकंसर्वदाह्युत्तमोत्तम ॥ १३ ॥ एवंकृतेमहाराजसोमस्तुष्टिप्रदोभवेत् ॥ भवंतितुष्टेऽत्रिसुतेसर्वेसानुग्रहाग्रहाः ॥ १४ ॥
स्वात्यामंगारकंगृह्यक्षपयेनक्तभोजनः ॥ सप्तमेत्वथसंप्राप्तेस्थापितंताम्रभाजने ॥ १५ ॥ रक्तवस्त्रयुगच्छन्नंकुंकुमेनानुलेपनम् ॥
नैवेद्यंहंतकारंचपूज्यधूपाक्षतादिभिः ॥ १६ ॥ मंत्रेणानेनतंदद्याद्ब्राह्मणायकुटुंबिने ॥ कुजन्मप्रभवोऽपित्वंमंगलःपठ्यसेबुधैः ॥ १७ ॥
अमंगलंनिहत्याशुसर्वदायच्छमंगलम् ॥ विशाखासुबुधंगृह्यसप्तनक्तान्यथाचरेत् ॥ १८ ॥ बुधंहेममयंकृत्वास्थापितंकांस्यभाजने ॥
शुक्लवस्त्रयुगच्छन्नंशुक्लमाल्यानुलेपनैः ॥ १९ ॥ गुडौदनोपहारंतुब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ बुधःसद्बुद्धिजननोबोधदःसर्वदानृणाम् ॥ २० ॥
तत्त्वावबोधंकुरुमेराजपुत्रनमोनमः ॥ अनुराधास्वथाचार्यंदेवानांपूज्यभक्तितः ॥ २१ ॥ पूर्वोक्तक्रमयोगेनसप्तनक्तान्यथाचरेत् ॥
हैमंहेममयेपात्रेस्थापयित्वाबृहस्पतिम् ॥ २२ ॥ पीतांबरयुगच्छन्नंपीतयज्ञोपवीतिनम् ॥ पादुकाच्छत्रसहितंसदंडंसकमण्डलुम् ॥ २३ ॥
संपूज्यपुष्पनिकरैर्दीपधूपाक्षतादिभिः ॥ खण्डखाद्योपहारैश्चद्विजायप्रतिपादयेत् ॥ २४ ॥ धर्मशास्त्रार्थशास्त्रज्ञज्ञानविज्ञानपारग ॥ अगा
धबुद्धिगांभीर्यदेवाचार्यनमोऽस्तुते ॥ २५ ॥ शुक्रंज्येष्ठासुसंगृह्यक्षपयेन्नक्तभोजनैः ॥ पूर्वोक्तक्रमयोगेनद्विजसंतर्पणेनच ॥ २६ ॥ सप्त
मेत्वथसंप्राप्तेसौवर्णंकारयेच्छुभम् ॥ रौप्येवावंशपात्रेवास्थापयित्वाभृगोःसुतम् ॥ २७ ॥ संपूज्यपरयाभक्त्याश्वेतवस्त्रविलेपनैः ॥ अग्रे
तस्यप्रदातव्यंपायसंघृतसंयुतम् ॥ २८ ॥ दद्यादनेनमंत्रेणब्राह्मणायविचक्षणः ॥ भार्गवोभृगुपुत्रोऽसिशुक्रक्रमविशारद ॥ २९ ॥ हत्वा
ग्रहकृतान्दोषानायुरारोग्यदोभव ॥ मूलेनसूर्यतनयंगृहीत्वाभरतर्षभ ॥ ३० ॥ तस्मिन्दिनेपूजनीयंग्रहत्रितयमादरात् ॥ शनैश्चरश्चरा

१ महामते-इ०पा०।

हुश्चकेतुश्चेतिक्रमान्नृप ॥ ३१ ॥ होमंतिलघृतैःकुर्याद्ग्रहनाम्नातुमंत्रवित् ॥ अर्कःपलाशखदिरौह्यपामार्गोथपिप्पलः ॥ ३२ ॥ उदुंबरशमीदू
र्वाकुशाश्चसमिधःक्रमात् ॥ एकैकस्यत्वष्टशतमष्टाविंशतिरेववा ॥ ३३ ॥ होतव्यामधुसर्पिभ्यांदध्नावापायसेनवा ॥ सप्तमे
त्वथसंप्राप्तेनक्तंसूर्यसुतस्यतु ॥ ३४ ॥ ग्रहास्त्रयोऽपिकर्तव्याराजँल्लोहमयाःशुभाः ॥ व्रतांतेसर्वतश्चैतान्सौवर्णान्वाथकारयेत् ॥ ३५ ॥
कृष्णवस्त्रयुगंदद्यादेकैकस्यक्रमान्नृप ॥ मृगनाभ्यासमालभ्यकृशरान्विनिवेद्यच ॥ ३६ ॥ होमावसानेसर्वंतद्ब्राह्मणायोपपादयेत् ॥
शनैश्चरनमस्तेऽस्तुनमोऽस्तुराहवेतथा ॥ ३७ ॥ केतवेचनमस्तुभ्यंसर्वशांतिप्रदोभव ॥ एवंकृतेभवेद्यत्तुतन्निबोधनरेश्वर ॥ ३८ ॥
यदिभौमोरविसुतोभास्करोराहुणासह ॥ केतुश्चमूर्ध्नितिष्ठंतिसर्वेपीडाकराग्रहाः ॥ ३९ ॥ अनेनकृतमात्रेणसर्वेशाम्यंत्युपद्रवाः ॥
एवंयःकुरुतेराजन्सदाभक्तिसमन्वितः ॥ ४० ॥ तस्यसानुग्रहाःसर्वेयच्छन्तिविजयंसुखम् ॥ यश्चैतच्छृणुयात्कल्पंग्रहाणांपठतेऽपिवा ॥ ४१ ॥
तस्यसानुग्रहाःसर्वेशांतियच्छंतिनान्यथा ॥ शनैश्चरंराहुकेतूलोहपात्रेषुविन्यसेत् ॥ ४२ ॥ कृष्णागरुःस्मृतोधूपोदक्षिणाचात्मशक्तितः ॥ ४३ ॥
सूर्यंविधुंकुजबुधौगुरुशुक्रसौरीन्हस्तादिकर्क्षसहितानुदितक्रमेण ॥ संपूज्यहेमघटितान्द्विजपुङ्गवायदत्वापुमान्ग्रहगणेननपीड्यतेऽत्र ॥ ४४ ॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेग्रहनक्षत्रव्रतवर्णनंनामत्रयोदशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ ११३ ॥ छ ॥ श्रीकृष्णउ
वाच ॥ पुरात्रेतायुगेपार्थनावर्षत्पाकशासनः ॥ कथंचिदनयाद्राज्ञस्तस्यराष्ट्रेसमंततः ॥ १ ॥ ततोराष्ट्रंक्षुधाविष्टंबभूवातिवदारुणम् ॥
पतंगमूषिकाकीर्णंचौरव्यालभयाकुलम् ॥ २ ॥ तस्मिन्घोराकुलेकालेसपत्नीकःसबालकः ॥ कौशिकःस्वगृहंत्यक्त्वापरराष्ट्रमगाच्छनैः ॥ ३ ॥
मार्गेऽथगच्छतातेनकौशिकेनमहर्षिणा ॥ त्यक्तःसबालकोह्येकोदुर्भरंचकुटुंबकम् ॥ ४ ॥ तस्मिन्कालेविशेषेणक्षीणेन्नौषधिसंचये ॥
कृत्वातिनिर्घृणंकर्मगतोऽसौकौशिकोमुनिः ॥ ५ ॥ सोऽपिबालोरुदन्दीनोदिशोवीक्ष्यस्थितःपथि ॥ उत्थायपिप्पलस्याधःफलान्यत्तुंप्रचक्रमे
॥ ६ ॥ कूपेजलंपपौनित्यंतत्रैवाश्रममंडलम् ॥ कृत्वासम्यक्स्थितोरौद्रंतेपेचविपुलंतपः ॥ ७ ॥ अथाजगामभगवान्नारदोवेदपारगः ॥
तंदृष्ट्वादीनवदनंक्षुधार्तंद्विजपोतकम् ॥ ८ ॥ दययातस्यसंस्कारंचक्रेमौञ्ज्यादिबंधनम् ॥ वेदानध्यापयामाससरहस्यपदक्रमान् ॥ ९ ॥

ददौचवैष्णवंमंत्रंद्वादशाक्षरमित्युत ॥ वेदाभ्यासरतस्यास्यविष्णुध्यानपरस्यच ॥ १० ॥ प्रत्यहंपिप्पलादस्यविष्णुःप्रत्यक्षतांययौ ॥
वैनतेयसमारूढोनीलोत्पलदलच्छविः ॥ ११ ॥ चतुर्भुजःपीतवासाःशंखचक्रगदाधरः ॥ सउवाचतदातुष्टोवरंब्रूहियमिच्छसि ॥ १२ ॥
तच्छ्रुत्वानारदमुखंसमालोक्यशिशुस्तदा ॥ नारदेनाप्यनुज्ञातोज्ञानविद्यामयाचत ॥ १३ ॥ दत्वाज्ञानंसोपदेशंयोगाभ्यासंचनिर्मलम् ॥
नागारिगमनोविष्णुस्तत्रैवान्तरधीयत ॥ १४ ॥ ततोराजन्महाज्ञानीमहर्षिःसशिशुस्तदा ॥ नारदंपरिपप्रच्छकेनाहंपीडितोमुने ॥ १५ ॥
ग्रहेणाग्रहभूतेनबालरूपोऽपिदुःखितः ॥ नमेपितानमेमाताजीवितोस्म्यतिपीडया ॥ १६ ॥ ब्राह्मण्यंभवतादत्तंदैवान्ममाद्विजोत्तम ॥
एतच्छ्रुत्वाशिशोर्वाक्यंकथयामासनारदः ॥ १७ ॥ शनैश्चरेणक्रूरेणग्रहेणत्वंहिपीडितः ॥ पीडितश्चसमस्तोऽपिदेशोयंमंदचारिणा ॥ १८ ॥
तेनैतत्तेफलंप्राप्तंसैषसौरिःशनैश्चरः ॥ प्रज्वलन्नतिदर्पेणस्फुरतीवनभस्तले ॥ १९ ॥ एवमुक्तःशिशुःक्रोधात्प्रजज्वालेवपावकः ॥
आलोक्यगगनाद्भूमौपातयामासवैशनिम् ॥ २० ॥ पतमानोगिरेःशृंगाद्भग्नःखंजोबभूवह ॥ धरण्यांपतितंदृष्ट्वाभास्करात्मजमातुरम् ॥ २१ ॥
ननर्तिभुजक्षेपैर्नारदोहृष्टमानसः ॥ हर्षाद्देवानथाहूयदर्शयामासतंशनिम् ॥ २२ ॥ अथदेवास्तथाप्राप्ताब्रह्मरुद्रेन्द्रपावकाः ॥
शनैःसंशमयामासुरूचुश्चेदमृषिंचतम् ॥ २३ ॥ स्वस्तितेऽस्तुमहाभागपिप्पलादमहामुने ॥ भद्रंतेऽत्रकृतंनामनारदेनमहर्षिणा ॥ २४ ॥
अन्वर्थयुक्तंविप्रेन्द्रजीवितंपिप्पलादनात् ॥ भगवन्पिप्पलान्यत्त्वाजीवितोऽसियतोमुने ॥ २५ ॥ ततश्चपिप्पलादेतिख्यातिंलोकेगमिष्यसि ॥
येचत्वांपूजयिष्यंतिस्नात्वापुष्पैर्महाऋषिम् ॥ २६ ॥ इहाश्रमेसमभ्येत्यरूपेस्मिन्भक्तिभाविताः ॥ सप्तजन्मान्तरंयावत्पुत्रपौत्रानुगामि
नः ॥ २७ ॥ नतेषांबाधिकासत्यंग्रहपीडाभविष्यति ॥ स्मरिष्यंतीहयेचत्वांपिप्पलादेतिनामतः ॥ २८ ॥ तेषांशनैश्चरकृतापीडानप्र
भविष्यति ॥ क्षमस्वास्यमहाभागनिर्दोषोऽयंग्रहाग्रणीः ॥ २९ ॥ चरन्वृक्षंशनैरेषशुभाशुभफलप्रदः ॥ हतसाध्याग्रहाश्चैतेनभवंतिकदाचन ॥ ३० ॥
बलिहोमनमस्कारैःशांतियच्छंतिपूजिताः ॥ अतोऽर्थमस्यादिवसेस्नानमभ्यंगपूर्वकम् ॥ ३१ ॥ कार्यंदेयंचविप्राणांतैलमभ्यंगहेतवे ॥ यस्तु

---

१ स्फुटति–इ० पा० । २ स्थावरकृता–इ०पा० ।

संवत्सरंयावत्प्राप्तेशनिदिनेनरः ॥ ३२ ॥ तैलंददातिविप्राणांस्वशक्त्यान्यजनेपिच ॥ ततस्संवत्सरस्यांतेप्राप्तेतस्यदिनेपुनः ॥ ३३ ॥
लोहैर्घटापितंसौरिंतैलमध्येविनिक्षिपेत् ॥ लोहभांडकमध्यस्थंकृष्णवस्त्रयुगच्छदम् ॥ ३४ ॥ कृष्णगोदक्षिणायुक्तंकृष्णकंबलशायि
नम् ॥ तिलतैलेनचस्नानंकृष्णपुष्पैःसुपूजितम् ॥ ३५ ॥ कृष्णगंधैःकृष्णधूपैःकृशरान्नैस्तिलौदनैः ॥ पूजयित्वासूर्यपुत्रंब्राह्मणा
यनिवेदयेत् ॥ ३६ ॥ मंत्रेणानेनब्रह्मर्षेशन्नोदेवीतिभक्तिमान्[1] ॥ इतरेषांतुवर्णानांशृणुमन्त्रंद्विजोत्तम ॥ ३७ ॥ क्रूरावलोकन
वशाद्भुवनंनाशयिष्यतियोग्रहोरुष्टः ॥ तुष्टोधनकनकसुखंददातिसौरिःशनैश्चरःपातु ॥ ३८ ॥ यत्पुरानष्टराज्यायनलायप्रददौकिल ॥
स्वप्नेसौरिर्निजंमन्त्रंशृणुकामफलप्रदम्[2] ॥ ३९ ॥ क्रोडंनीलाञ्जनप्रख्यंनीलवर्णसमस्रजम्[3] ॥ छायामार्तंडसंभूतंनमस्यामिशनैश्चरम् ॥ ४० ॥
नमोऽर्कपुत्रायशनैश्चरायनीहारवर्णांजनमेचकाय ॥ श्रुत्वारहस्यंभवकामदश्चफलप्रदोमेभवसूर्यपुत्र ॥ ४१ ॥ नमोऽस्तुप्रेतराजायकृष्ण
देहायवैनमः ॥ शनैश्चरायक्रूरायशुद्धबुद्धिप्रदायिने ॥ ४२ ॥ यएभिर्नामभिःस्तौतितस्यतुष्टोभवाम्यहम्[4] ॥ मदीयंतुभयंतस्यस्वप्नेऽपि
नभविष्यति ॥ ४३ ॥ एवमूचेशनिःपूर्वमतस्तंब्राह्मणेददेत्[5] ॥ एवमेतद्व्रतंविप्रयेचरिष्यंतिमानवाः ॥ ४४ ॥ स्थावरेस्थावरेप्राप्तेवत्सरंयाव
देवतु ॥ तेषांशनैश्चरीपीडादेशेऽपिनभविष्यति ॥ ४५ ॥ एवमुक्त्वासुराःसर्वेप्रतिजग्मुर्यथागतम् ॥ शनैश्चरोऽपिस्वस्थानेग्रहांतेखेप्रति
ष्ठितः ॥ ४६ ॥ पिप्पलादोऽपिब्रह्मज्ञोब्रह्माज्ञांप्रतिपालयन् ॥ शनैश्चरंतुसंपूज्यतुष्टावरचिताञ्जलिः ॥ ४७ ॥ कोणस्थःपिङ्गलोबभ्रुःकृष्णो
रौद्रोऽन्तकोयमः ॥ सौरिःशनैश्चरोमन्दःप्रीयतांमेग्रहोत्तमः ॥ ४८ ॥ शनैश्चरमितिस्तुत्वापिप्पलादोमहामुनिः ॥ खेप्रज्वलन्विमानस्थो
दृश्यतेऽद्यापिमानवैः ॥ ४९ ॥ इदंशनैश्चराख्यानंयेश्रोष्यन्तिसमाहिताः ॥ तेषांकुरुवरश्रेष्ठशनिःपीडांनदास्यति ॥ ५० ॥ कृष्णायसेन
घटितांग्रहराजमूर्तिंलोहेनिधायकलशेतिलतैलपूर्णे ॥ योब्राह्मणायरविजंप्रददातिभक्त्यापीडाशनैश्चरकृतानहिबाधतेतम् ॥ ५१ ॥ इति
श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेशनैश्चरव्रतवर्णनंनामचतुर्दशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ ११४ ॥ ॥ छ ॥

१ भक्तितः–इ०पा० । २ स्वयम्–इ०पा० । ३ कोद्रम्–इ०पा० । ४ भवत्यसौ–इ० पा० । ५ एवमुक्त्वा शनिर्दत्वा तं द्विजातिं विसर्जयेत्–इ०पा० ।

॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ यदारोग्यकरंपुंसांयदनंतफलप्रदम् ॥ व्रतंतद्ब्रूहिगोविन्दसर्वपापप्रणाशनम् ॥ १ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
यत्तद्विश्वात्मनोधामपरंब्रह्मसनातनम् ॥ सूर्याग्निचन्द्ररूपेणतत्त्रिधाजगतिस्थितम् ॥ २ ॥ तमाराध्यपुमान्किंनप्राप्नोतिकुरुनन्दन ॥
तस्मादादित्यवारेणसदानक्ताशनोभवेत् ॥ ३ ॥ उत्पद्यतेयदाभक्तिर्भानोरुपरिशाश्वती ॥ तदारभ्यसदाकार्यंनक्तमादित्यवासरे ॥ ४ ॥
पूर्वोक्तविधिनाचैवपूजयित्वाद्विजोत्तमान् ॥ ततोऽस्तसमयेभानोरक्तचन्दनपङ्कजम् ॥ ५ ॥ विलिख्यद्वादशदलंपूज्यसूर्येतिपूर्वतः ॥
दिवाकरंतथाग्नेयेविवस्वंतमतःपरम् ॥ ६ ॥ भगंतुनैर्ऋतेदेवंवरुणंपश्चिमेदले ॥ महेन्द्रंमारुतदलेआदित्यंतुतथोत्तरे ॥ ७ ॥
शांतमीशानभागेतुनमस्कारेणविन्यसेत् ॥ कर्णिकापूर्वपत्रेतुसूर्यस्यतुरगान्न्यसेत् ॥ ९ ॥ दक्षिणेयमनामानंमार्तंडंपश्चिमेदले ॥ उत्तरेण
रविंदेवंकर्णिकायांतुभास्करम् ॥ ९ ॥ अर्घ्यंदद्यात्ततःपार्थसतिलारुणचंदनम् ॥ फलाक्षतयुतंतद्वदिमंमंत्रमुदीरयेत् ॥१० ॥ कालात्मासर्व
भूतात्मावेदात्माविश्वतोमुखः ॥ यस्मादग्नींदुरूपस्त्वमतःपाहिप्रभाकर ॥ ११ ॥ अग्निमीळेनमस्तुभ्यंइषेत्वोर्जेचभास्करे ॥ अग्नआयाहि
वरदनमस्तेज्योतिषांपते॥१२॥अर्घ्यंदत्वाविसर्ज्याथनिशितैलविवर्जितम्॥भुञ्जीतभावितमनाभास्करंसंस्मरन्मुहुः॥१३॥ प्राक्तनेऽह्निशनौ
चैवतैलाभ्यंगंविवर्जयेत्॥वत्सरांतेकारयित्वाकाञ्चनंकमलोत्तमम् ॥ १४ ॥ पुरुषंचयथाशक्त्याकारयेद्द्विभुजंतथा ॥१५॥सुवर्णशृंगींकपिलां
महार्घ्यांरौप्यखुरांकांस्यदोहांसवत्साम्॥पूर्णेगुडस्योपरिताम्रपात्रेनिधायपद्मंचततोनिदध्यात् ॥१६॥ गांकल्पयित्वापुरुषंसपद्मंदद्यादनेकव्र
तनायकाय ॥अव्यंगरूपायजितेन्द्रियायकुटुंबिनेशुद्धमनुद्धताय ॥१७॥ नमोऽस्तुऋक्सामयजुर्विधात्रेपद्मप्रबोधायजगत्सवित्रे॥त्रयीमयाय
त्रिगुणात्मनेचत्रिलोकनाथायनमोनमस्ते॥१८॥इत्यनेनविधानेनवर्षमेकंतुयोनरः॥ नक्तमादित्यवारेणकुर्यात्सनीरुजोभवेत्॥धनधान्यसमा
युक्तःपुत्रपौत्रसमन्वितः॥१९॥मर्त्येस्थित्वाचिरंकालंसूर्यलोकमवाप्नुयात् ॥२०॥ कर्मसंक्षयमवाप्यपार्थिवःशोकदुःखभयरोगवर्जितः॥स्याद
मित्रकुलकालसंनिभोधर्ममूर्निरमितौजसायुतः ॥२१॥ याचभर्तृगुरुदेवतत्परावेदमूर्तिदिननक्तमाचरत्॥सापिलोकममरेशपूजितायातिकौ

१ पूर्वभागे तु-इ०पा० । २ सर्वमनुव्रताय-इ०पा० ।

रवरवेन्नसंशयः ॥२२॥यःपठेदथशृणोतिवानरःपश्यतीत्थमथवानुमोदयेत्॥सोऽपिशक्रभवनेदिवौकसैःकल्पकोटिशतमेकमीड्यते॥२३॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेआदित्यदिननक्तविधिवर्णनंनामपंचदशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥११५॥ छ ॥
॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अथान्यदपितेवच्मिसंक्रांत्युद्यापनेफलम् ॥ यदक्षयंपरंलोकेपुराणकवयोविदुः ॥१॥ विषुवेअयनेवापिसंक्रांतिव्रतमारभेत् ॥ पूर्वेद्युरेकभक्तेनदंतधावनपूर्वकम् ॥२॥ संक्रांतिवासरेप्राप्तेतिलैःस्नानंविधीयते ॥ अभिसंक्रमणंभूमौचन्दनेनाष्टपत्रकम् ॥३॥ पद्मंसकर्णिकंकुर्यात्तस्मिन्नावाहयेद्रविम् ॥ कर्णिकायांन्यसेत्सूर्यमादित्यंपूर्वतस्ततः ॥४॥ नमःसप्तार्चिषेऽग्नेयेयाम्येरुङ्मण्डलायच ॥ नमःसवित्रेनैर्ऋत्येवरुणंवारुणेयजेत् ॥५॥ सप्तसप्तिंचवायव्येपूजयेद्भास्वतांपतिम् ॥ मार्तंडमुत्तरेविष्णुमीशानेविन्यसेद्दले ॥६॥ गंधमाल्यफलैर्भक्ष्यैःस्थंडिलेपूजयेत्ततः ॥ चन्दनोदकपुष्पैस्तुदत्वार्घंविन्यसेद्भुवि ॥ ७ ॥ नमस्तेविश्वरूपायविश्वधाम्नेस्वयंभुवे ॥ नमोनमस्तेवरदऋक्सामयजुषांपते ॥८॥ अनेनविधिनादत्वाभानवेऽर्घ्यंनरोत्तम ॥ द्विजायसोदकंकुंभंघृतपात्रंहिरण्मयम् ॥९॥ कमलंचयथाशक्त्याकारयित्वानिवेदयेत् ॥ विधिनानेनकर्तव्यंमासिमासिनरोत्तम ॥१०॥ एकभक्ताशनैःपुंभिःसर्वमेतद्यथाविधि ॥ एकस्मिन्नह्निकर्तव्यंवत्सरांतेथवापुनः ॥११॥ कौंतेयतस्मिन्घृतपायसेनसंपूज्यवह्निंद्विजपुंगवाय॥ कुंभान्पुनर्द्वादशधेनुयुक्तान्दद्यादलंकारयुतान्सुशीलान् ... कामम्॥१२॥निवेदयेद्ब्राह्मणपुङ्गवायहैमंचदद्यात्पृथिवींससस्याम्॥शक्त्याथरौप्यामथवापिताम्रींपैष्टीमशक्तोवसुधांविधाय ॥१३॥ सौवर्णसूर्येणसमंप्रदद्यान्नवित्तशाठ्यंपुरुषोऽत्रकुर्यात् ॥ कुर्वन्नधोयातिनरेन्द्रचंद्रयावन्महेन्द्रप्रमुखाःसुरेशाः॥१४॥ पृथ्वीचयावत्सकुलाचलाचयावच्चसूर्यानिलवह्निचंद्राः ॥ तावत्सगंधर्वकुलैरशेषैःसंपूज्यतेभारतनाकपृष्ठे ॥ १५ ॥ ततस्तुकर्मक्षयमाप्यसप्तद्वीपाधिपःस्यात्सुकुलप्रसूतः ॥ दिव्यैःसुखैर्युक्तवपुःसभार्यःप्रसूतपुत्रान्वयबंधुवर्गः ॥ १६ ॥ इतिपठतिशृणोतियोऽतिभक्त्याविधिमखिलंरविसंक्रमेषुपुण्यम्॥ मतिमपिचददातिसोऽपिदेवैरमरपतिप्रमुखैर्मृतस्तुपूज्यः ॥ १७ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेसंक्रांत्युद्यापनवर्णनंनामषोडशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ ११६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कृष्णकेयंजनैःसर्वैर्विशिष्टभद्रेतिचोच्यते ॥

कस्यात्मजेयंकिंरूपापूज्यतेचकथंजनैः ॥१॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ सुतामार्तंडदेवस्यछाययाजानितापुरा ॥ शनैश्चरस्यसोदर्याभगिन्याति
भयंकरी॥२॥साजातमात्राभुवनंग्रस्तुंसमुपचक्रमे॥कृष्णाकरालवदनासितदंष्ट्रोर्ध्वमूर्द्धजा॥३॥निर्यातियदिकार्येणकश्चित्तस्यपुरःस्थिता ॥
विघ्नंकरोतिस्वपतोभुञ्जानस्यास्थितस्यवा ॥ ४ ॥ यज्ञविघ्नकरीरौद्रासमाजोत्सवनाशिनी ॥ नित्योद्वेगकरीरौद्राविनाशयतिसाजगत्॥५॥
तांतुदुर्विनयासक्तांदृष्ट्वादेवोदिवाकरः ॥ चिंतयामासकस्यापियच्छाम्येनांसुमध्यमाम् ॥ ६ ॥ कन्यादुर्विनयाच्चेहपितादोषेणगृह्यते ॥
युवत्यास्तुततोभर्तातस्माद्भर्तृगृहंनयेत् ॥ ७ ॥ विचिंत्यैवंसुतांभद्रांयस्ययस्यप्रयच्छति ॥ तेनमंतिक्षणेनैवसुरराक्षसकिन्नराः ॥ ८ ॥
मंडपंमंडपारम्भेभंक्त्वाभीषयतेजनम् ॥ विवस्वांश्चितयाविष्टःकस्येयंप्रतिपाद्यताम् ॥ ९ ॥ विरूपादुष्टहृदयास्वेच्छाचारविहारिणी ॥
दत्ताप्येषानदोषायभवतीहकथंचन ॥ १० ॥ वितर्कयन्यावदेवमास्तेदेवोदिवस्पतिः ॥ तावत्तयाजगत्सर्वंदुष्टयासमभिद्रुतम् ॥ ११ ॥
अथाजगामसवितुःपार्श्वंब्रह्माऽण्डसंभवः ॥ कार्यंनिवेदयामासविष्टेदौष्ट्यमशेषतः ॥ १२ ॥ भास्करस्तमुवाचाथब्रह्माणंभुवनेश्वरम् ॥
भवान्कर्ताचहर्ताचकस्मादेवंप्रभाषसे ॥ १३ ॥ एवमुक्तस्तदाब्रह्माभास्करेणामितद्युतिः ॥ उवाचविष्टिमानाय्यशृणुभद्रेमयोदितम् ॥१४॥
करणैःसहवर्तस्वबववालवकौलवैः ॥ सप्तमेऽर्धदिनेप्राप्तेयदभीष्टंकुरुष्वतत् ॥ १५ ॥ यात्राप्रवेशमांगल्यकृषिवाणिज्यकारणात् ॥
भक्षयस्वाभिमुखगान्नरानुन्मार्गगामिनः ॥१६॥ उद्वेजनीयोनोहिजनोभवत्यादिवसत्रयम् ॥ पूज्यासुरासुराणांत्वंदिवसार्द्धेभविष्यसि॥१७॥
उल्लंघ्ययेप्रवर्ततेभद्रेत्वांनिर्भयानराः ॥ तेषांविनाशयाशुत्वंकार्यमार्यैसुखीभव ॥ १८ ॥ एवमुक्त्वागतोब्रह्माभद्रापिभुवनत्रयम् ॥
बभ्रामोद्भ्रांतहृदयाभीषयंतीसुरासुरान् ॥१९॥ एवमेषासमुत्पन्नाविष्टिरिष्टविनाशिनी ॥ निवेदितातेकौंतेयतस्मात्तांपरिवर्ज्जयेत् ॥२०॥अ
सितजलदवर्णादीर्घनासोग्रदंष्ट्राविपुलहनुकपोलापिंडिकोद्बद्धजंघा ॥ अनलशतसहस्रंचोद्गिरंतिसमंतात्पतातिभुवनमध्येकार्यनाशायविष्टिः॥
॥ २१ ॥ भानोःसुताकेतुशताग्रजाताकृष्णाकुमूर्तिःसततंकुवेला ॥ देवैर्नियुक्ताकरणार्थसंस्थाविष्टिस्तुसर्वत्रविसर्जनीया ॥ २२ ॥

महद्द्युतिः-इ०पा० । २ विपुलहनुकपोला-इ० पां० ।

मुखेतुघटिकाःपञ्चद्वेकंठेतुसदास्थिते ॥ हृदिचैकादशप्रोक्ताश्वतस्रोनाभिमंडले ॥२३॥ कट्यांपञ्चैवविज्ञेयास्तिस्रःपुच्छेजयावहाः ॥ मुखे
कार्यविनाशायग्रीवायांधननाशिनी ॥ २४ ॥ हृदिप्राणहराज्ञेयानाभ्यांतुकलहावहा ॥ कट्यामर्थपरिभ्रंशोविष्टिपुच्छेध्रुवोजयः ॥ २५ ॥
पृथिव्यांयानिकार्याणिसुशुभान्यशुभानिच ॥ तानिसर्वाणिसिद्ध्यंतिविष्टिपुच्छेनसंशयः ॥ २६ ॥ धन्यादधिमुखीभद्रामहामारीखरानना ॥
कालरात्रिर्महारुद्राविष्टिश्चकुलपुत्रिका ॥ २७ ॥ भैरवीचमहाकालीअसुराणांक्षयंकरी ॥ द्वादशैवतुनामानिप्रातरुत्थाययःपठेत् ॥ २८ ॥
नचव्याधिर्भवेत्तस्यरोगीरोगात्प्रमुच्यते ॥ ग्रहाःसर्वेऽनुकूलाःस्युर्नचविघ्नादिजायते ॥ २९ ॥ रणेराजकुलेद्यूतेसर्वत्रविजयीभवेत् ॥
यश्चपूजयतेनित्यंशास्त्रोक्तविधिनानरः ॥ ३० ॥ तस्यसर्वार्थसिद्धिस्तुभवतीहनसंशयः ॥ येनोपवासविधिनाव्रतेनचयशस्विनी ॥ ३१ ॥
पूजितातुष्टिमभ्येतितदेवकथयामिते ॥ यस्मिन्दिनेभवेद्भद्रातस्मिन्नहनिभारत ॥ ३२ ॥ उपवासस्यनियमंकुर्यान्नारीनरोऽथवा ॥
यदिरात्रौभवेद्विष्टिरेकभुक्तंदिनद्वयम् ॥ ३३ ॥ कार्यंतेनोपवासःस्यादितिपौराणिकीश्रुतिः ॥ प्रहरस्योपरियदास्याद्विष्टिःप्रहरत्रयम्॥३४॥
तत्रोपवासःकर्तव्यएकभुक्तमतोऽन्यथा॥सर्वौषध्युदकस्नानंसुगंधामलकैरथ॥३५॥नद्यांतडागेथगृहेस्नानंसर्वत्रशस्यते ॥ देवान्पितॄन्प्रीणयि
त्वाततोदर्भमयींशुभाम्॥३६॥विष्टिंकृत्वापुष्पधूपैर्नैवेद्येनचपूजयेत् ॥ होमंकृत्वाविष्टिनामैरष्टोत्तरशतंततः॥३७॥भुञ्जीतदत्वाविप्रायतिला
न्पायसमेवच॥सतिलांकृशरांभुक्त्वापश्चाद्भुञ्जीतकामतः ॥३८॥ छायासूर्यसुतेदेविविष्टिरिष्टार्थदायिनि॥पूजिताऽसियथाशक्त्याभद्रेभद्रप्रदाभ
व॥३९॥उपोष्यविधिनानेनदशसप्तयथाक्रमम् ॥ उद्यापनंततःकुर्यात्पूर्ववत्पूज्यभामिनीम् ॥४०॥ स्थापयित्वायसेपीठेकृशरान्ननिवेद्यच॥
परिधाप्यकृष्णयुगंस्तुत्वामंत्रेणतांपुनः ॥ ४१ ॥ ब्राह्मणायपुनर्दद्याल्लोहंतैलंतिलांस्तथा ॥ कृष्णांसवत्सांगामेकांतथैकंकालकंबलम् ॥
॥४२॥दक्षिणांचयथाशक्त्यादत्वाभद्रांविसर्जयेत् ॥ यएवंकुरुतेपार्थसम्यग्भद्राव्रतंनरः ॥ ४३ ॥ विघ्नंनजायतेतस्यकार्यारंभेकदाचन ॥
राक्षसाश्चपिशाचावापूतनाशाकिनीग्रहाः ॥४४॥ नपीडयन्तितंमर्त्यंयोभद्राव्रतमाचरेत् ॥ नचैवेष्टवियोगःस्यान्नहानिस्तस्यजायते ॥४५॥

१ पयस्विनी–इ० पा० । २ पुष्टिम्–इ० पा० । ३ आर्षमेतत् ।

देहांतेयातिसदनंभास्करस्यनसंशयः ॥ ४६ ॥ सूर्यात्मजेतिदयिताभगिनीशनेर्यामत्यैश्रमत्यातिरथाकरणक्रमेण ॥ तांकृष्ण
भासुरमुखींसमुपोष्यविष्टिमिष्टार्थसिद्धिमबुधोऽपिपुमानुपैति ॥ ४७ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे
विष्टिव्रतवर्णनंनामसप्तदशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥ ११७ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ अगस्तिव्रतमस्त्यन्यत्सर्वपापप्रणा
शनम् ॥ तच्छृणुष्वमहीपालकथ्यमानंमयानघ ॥ १ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ शृणोमिब्रूहिमेकृष्णदेवर्षेस्तस्यचेष्टितम् ॥ जन्मचै
वार्घदानंचकालमुद्गमनस्यच ॥ २ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ मित्रश्चवरुणश्चैवपूर्वमेतौसुरोत्तमौ ॥ मंदरस्यसमीपेतुचेरतुर्विपुलंतपः ॥ ३ ॥
तयोःसंक्षोभणार्थायवासवेनवराप्सराः ॥ उर्वशीप्रेषितातत्ररूपौदार्यगुणान्विता ॥ ४ ॥ तस्याःसंदर्शनादेवंक्षुभितौतौसुरोत्तमौ ॥
विकारंमनसोबुद्ध्वाकुंभेवीर्यंससर्जतुः ॥ ५ ॥ निमेःशापात्तत्रजातोवसिष्ठोभगवानृषिः ॥ अनंतरमगस्त्यस्तुजातोदिव्यस्तपोधनः ॥ ६ ॥
मलयस्यैकदेशेतुवैखानसविधानतः ॥ सभार्यःसंवृतोविप्रैस्तपस्तेपेसुदुश्चरम् ॥ ७ ॥ आस्तांदैत्यौपुरादुष्टावादौकृतयुगस्यतु ॥ ना
म्नाइल्वलवातापीदेवब्राह्मणकंटकौ ॥ ८ ॥ तयोरेकोऽभवन्मेषोद्वितीयोभोज्यदायकः ॥ श्राद्धक्रमेणतेनैवंबहवोनाशिताद्विजाः ॥ ९ ॥
अथान्यस्मिन्दिनेदैत्योह्यगस्त्यंसंन्यमन्त्रयत्॥भोज्यार्थंब्राह्मणैःसार्द्धंभृगुगर्गकुलोद्भवैः ॥१०॥ अगस्त्योप्यभवच्छ्राद्धेधौरेयोरोषदर्पितः॥
सोऽपिहत्वापचद्धृष्टोवातापिंमेषरूपिणम् ॥११॥ परिविष्यमाणेषुतेषुस्मितमितंप्राहदानवम्॥अगस्त्योभगवान्क्रुद्धःसर्वंमेदीयतामिति॥१२॥
मैषंमांसंततःप्रादादिल्वलःकुपितस्तदा ॥ भक्षयित्वाभवत्स्वस्थोनिर्विकारोमहामुनिः ॥ १३ ॥शुचिर्भूत्वाततःप्राहवातापिमिल्वलःशनैः॥
निष्क्रमस्वमुनेर्देहंभित्त्वाकस्माद्विलंबसे ॥१४॥ तच्छ्रुत्वागस्त्यविप्रोपिउद्गारंकृतवान्गुरुम्॥ कुतोनिष्क्रमणंप्राहभक्षितःसमयापुनः॥१५॥
जीर्णोऽयंभस्मभूतोऽयंवातापिर्ब्रह्मकंटकः॥ इल्वलोऽपिस्फुरत्क्रोधःसोऽगस्त्येननिरीक्षितः ॥ १६ ॥ भस्मीभूतःक्षणेनैवततःशांतंजगद्द
भौ ॥ तेनवैरेणतेदुष्टानष्टशेषास्तुदानवाः ॥१७॥ संमंत्र्यनिश्चयंमेरौततोऽगस्त्यमुपागताः॥ विवर्द्धयिषवस्तेजोमुनेरस्यादिवौकसः ॥१८॥
तेऽगस्त्यमाहुर्ब्रह्मर्षेसमुद्रंशोषयस्ववै ॥ तच्छ्रुत्वागस्त्यविप्रोपिआग्नेयींधारणांदधत् ॥१९॥ तयापीतःसमुद्रोपिभ्रांतमीनोर्मिकच्छपः॥ पी

तेसमुद्रतोयेऽपिदेवैःक्रुद्धैस्तुदानवाः ॥ २० ॥ क्षयंनीताःक्षणात्सर्वेक्रन्दमानाःपुनःपुनः ॥ क्षेमंजगत्यभूत्सर्वममस्त्यर्षेःप्रसादतः ॥ २१ ॥
अथगंगानदीतोयैःसंपूर्णेसगरेपुनः ॥ मंथानंमंदरंकृत्वानेत्रंकृत्वातुवासुकिम् ॥ २२ ॥ ममंथुःसहिताःसर्वेसमुद्रंदैत्यदानवाः ॥ अथो
त्थितेरत्नसंघेसोमेश्रीकौस्तुभेगजे ॥ २३ ॥ अतिलोभान्मथ्यमानेसागरेपयसांनिधौ ॥ अथोत्थितंज्वलद्रौद्रंकालकूटंमहाविषम् ॥ २४ ॥
येनासौसुरसंघातआघूर्णितइवाभवत् ॥ सागरंसंप्रविष्टास्तेरात्रौरात्रौविनिर्ययुः ॥ २५ ॥ निर्गम्यचवधंचक्रुर्मुनीनामूर्ध्वरेतसाम् ॥ बभंजुर्य
ज्ञपात्राणिदिवातोयेनिलिल्यिरे ॥ २६ ॥ समुद्रमध्येनज्ञात्वाब्रह्मानारायणोहरः ॥ वायुःकुबेरोवसवःसर्वेदेवाःसवासवाः ॥ २७ ॥ ततो
मन्त्रैःशंकरेणाकिंचित्तत्रैवभक्षितम् ॥ क्षणाद्दग्धःसमंत्रोपिनीलकंठीकृतोहरः ॥ २८ ॥ ब्रह्मापिचेतनांप्राप्यअब्रह्मण्यमुवाचह ॥ नास्तिक
श्चिज्जगत्यस्मिन्विषमापातुमीश्वर ॥ २९ ॥ अगस्त्योदक्षिणाशायांलङ्कामूलेमहामुनिः ॥ तद्गच्छध्वंमहाभागाःशरणंसर्वदाह्यसौ ॥ ३० ॥
एवमुक्तागतादेवाअगस्त्याश्रमदक्षिणाम् ॥ देवान्वीक्ष्यचतान्हर्षादगस्त्योमुनिसत्तमः ॥ ३१ ॥ ध्यानंचक्रेविषंयेनहिमाद्रौसंप्रवेशितम् ॥
कंठीसूत्रंनिकुंजेषुहिमपर्वतसानुषु ॥ ३२ ॥ तस्मिन्कालेविषंलग्नंकिंचिच्छेषंद्रुमादिषु ॥ उन्मत्तकरवीरार्कस्थलभूमिजलानिले ॥ ३३ ॥
तद्विषंचूर्णितंतेनक्षणात्संकोचितंतथा ॥ हिमवातेनदुष्टेनवहमानेनपांडव ॥ ३४ ॥ मनुष्याणांतुजायंतेरोगानानाविधाभुवि ॥ तेच
मासत्रयंसार्द्धंप्रवहंतिविषोल्बणाः ॥ ३५ ॥ वृषसंक्रांतिमारभ्यसिंहांतेशाम्यतेविषम् ॥ रोगदोषापनोदश्चभवेत्पार्थप्रभावतः ॥ ३६ ॥
एवंकालेनमहतानीरुजेव्याधिवर्जिते ॥ जगत्यस्मिन्पुरापार्थघनीभूतेप्रजागणे ॥ ३७ ॥ निरंतरेमर्त्यलोकेऊर्ध्वबाहुप्रसारिणि ॥
बलवान्धूमनिर्देशान्मृत्युर्भ्राम्यतिमूर्तिमान् ॥ ३८ ॥ प्रजाव्यापादयन्कालादाजगाममहामुनेः ॥ समीपंमूर्तिमान्क्रुद्धोमृत्युस्तेननिरीक्षितः ॥
॥ ३९ ॥ भस्मीबभूवपश्चाच्चब्रह्मणःसुखकारणात् ॥ व्याधिवृन्दसमोपेतोमृत्युरन्योविनिर्मितः ॥ ४० ॥ तथान्योदंडकारण्येश्वेतो
नामनृपोत्तमः ॥ स्वमांसमश्नतातेननिर्वेदात्प्रार्थितामुनिः ॥ ४१ ॥ भगवन्सर्वमेवान्यद्दत्तंराज्यमदान्मया ॥ अन्नंजलंवाश्राद्धंवानदत्तंपाप
बुद्धिना ॥ ४२ ॥ ततोऽगस्त्यःकरुणयारत्नैःश्राद्धमकल्पयत् ॥ श्राद्धेनिवृत्तेसहसादिव्यदेहःश्रियावृतः ॥ ४३ ॥ प्राप्तश्चपरमंस्थानमगस्त्य

पैःप्रसादतः ॥ अथविन्ध्योमहाशैलःसूर्यरोषाद्व्यवर्धत ॥ ४४ ॥ कस्मान्मेरुमिवासौमांनकरोतिप्रदक्षिणम् ॥ वर्द्धमानंतुतंदृष्ट्वाततोदेवाः
सवासवाः ॥ ४५ ॥ एकीभूयाश्रमंगत्वास्तुत्वादेवर्षिपुङ्गवम् ॥ अगस्त्यमूचुर्भगवन्सूर्यमार्गविरोधिनम् ॥ ४६ ॥ विंध्यंनिवारयस्वैनंस्थितौ
स्थापयपर्वतम् ॥ अगस्त्योपिद्रुतंगत्वाप्राहेदंविन्ध्यपर्वतम् ॥ ४७ ॥ प्रस्थितंतीर्थयात्रायांविद्धिमामचलोत्तम ॥ स्थितौचस्थयितांतावद्यावदागम
नंमम ॥ ४८ ॥ एवमुक्त्वासंप्रयातोनाद्यापिविनिवर्तते ॥ दृश्यतेभ्राजयन्नाशांदक्षिणांगगनेज्वलन् ॥ ४९ ॥ त्रैलोक्यवंद्यचरणोलोपामुद्रा
सहायवान् ॥ लोपामुद्रापितंप्राहदेवर्षिंदेवपूजितम् ॥ ५० ॥ तत्राश्रमस्थालिकायामृतुकालेह्युपस्थिते ॥ भोक्तुमिच्छामिविषयांस्त्वयासहसुखे
षिणी ॥ ५१ ॥ भवेद्यदिगृहंरम्यंसर्वरत्नविभूषितम्[1] ॥ गजैरथैश्चसंपूर्णंशयनैःप्रवरासनैः ॥ ५२ ॥ दुकूलपट्टनेत्रैश्चविलासैर्ललितैर्मुने ॥
त्वयासहसमायोगंयास्येऽहंकुरुचिन्तितम् ॥ ५३ ॥ एतच्छ्रुत्वामुनिर्हृष्टःप्राह्वयद्धनदंक्षणात् ॥ कारयामासभवनंसंपूर्णैरत्नराशिभिः ॥ ५४ ॥
तत्ररेमेसभगवानगस्त्यःस्वाश्रमेसुखम् ॥ तस्यैवंचेष्टितस्यर्षेःप्रयच्छार्घ्यंयुधिष्ठिर ॥ ५५ ॥ आस्तिक्यबुद्ध्याभक्त्याचधर्मंप्राप्स्यसिपांडव ॥
कन्यायामागतेसूर्येअर्वाग्वैसप्तमेदिने ॥ ५६ ॥ कन्यायांसमनुप्राप्तेसूर्येयःसन्निवर्तते ॥ प्रत्यूषसमयेविद्वान्कुर्यादस्योदयेनिशि ॥ ५७ ॥
स्नानंशुक्लतिलैस्तद्वच्छुक्लमाल्याम्बरोगृही ॥ स्थापयेदव्रणंकुंभंमाल्यवस्त्रविभूषितम् ॥ ५८ ॥ पञ्चरत्नसमायुक्तंघृतपात्रेणसंयुतम् ॥
नानाभक्ष्यसमोपेतंसप्तधान्यसमन्वितम् ॥ ५९ ॥ काञ्चनंकारयित्वातुयथाशक्त्यासुशोभनम् ॥ पुरुषाकृतिंप्रशान्तंचजपमण्डलधारिणम्
॥ ६० ॥ कमंडलुकरंशिष्यैर्मृगैश्चपरिधारितम् ॥ मृत्युघ्नंविषहन्तारंदर्भाक्षिष्टकरंमुनिम् ॥ ६१ ॥ तस्मिन्कुम्भेसमालभ्यचन्दनेनततोन्यसेत् ॥
स्नापितंचानुलिप्तंचचन्दनेनसुगंधिना ॥ ६२ ॥ पूजितंचापिकुसुमैर्हृद्यैर्धूपैस्तुधूपितम् ॥ ततश्चार्घःप्रदातव्योयैर्द्रव्यैस्तानिमेशृणु ॥ ६३ ॥
खर्जूरैर्नालिकेरैश्चकूष्मांडैस्त्रपुषैरपि ॥ कर्कोटकारवेल्लैश्चकर्चरैर्बीजपूरकैः ॥ ६४ ॥ वृंताकैर्दाडिमैश्चैवनारंगैःकदलीफलैः ॥ ॥११॥
दूर्वांकुरैःकुशैःकाशैःपद्मैर्नीलोत्पलैस्तथा ॥ ६५ ॥ नानाप्रकारैर्भक्ष्यैश्चगोभिर्वस्त्रैरसैःशुभैः ॥ विरूढैःसप्तधान्यैश्चवंशपात्रेनिधापितैः ॥ ६६ ॥

[1] सर्वरत्नसमन्वितम्–इ०पा० ।

सौवर्णरौप्यपात्रेणताम्रवंशमयेनच ॥ मूर्ध्निस्थितेननम्रेणजानुभ्यांपृथिवीतले ॥ ६७ ॥ दक्षिणाभिमुखोभूत्वाह्यर्घ्यपात्रादिकंचयत् ॥
शीलेनचेतसाभक्त्यादद्यात्कौरवनंदन ॥ ६८ ॥ काशपुष्पप्रतीकाशअग्निमारुतसंभव ॥ मित्रावरुणयोःपुत्रकुंभयोनेनमोऽस्तुते ॥ ६९ ॥
विंध्यवृद्धिक्षयकरमेघतोयविषापह ॥ रत्नवल्लभदेवर्षेलंकावासनमोऽस्तुते ॥ ७० ॥ वातापिभक्षितोयेनसमुद्राःशोषिताःपुरा ॥ लोपा
मुद्रापतिःश्रीमान्योऽसौतस्मैनमोऽस्तुते॥७१॥येनोदितेनपापानिप्रलयंयांतिव्याधयः॥तस्मैनमोऽस्त्वगस्त्यायसशिष्यायसुपुत्रिणे ॥७२॥
ब्रह्मणोवेदऋचयादद्यादर्घ्यंनमोऽस्तुते॥"अगस्त्यःखनमानश्चनित्यंप्राजापत्यंबलिमिच्छमानः॥उभौवर्णौवृष्टयनुग्रहार्थमुपोषसत्यादेष्वाशि
षोजगाम॥"दत्वैवमर्घ्यंकौंतेयप्रतिपूज्यचपुष्पकैः॥ ७३ ॥ विसर्जयित्वागस्त्यंतंविप्रायप्रतिपादयेत्॥दैवज्ञव्यासरूपायवेदवेदांगवादिने ॥
॥७४॥ एवंयःकुरुतेभक्त्याह्यगस्त्यंप्रतिपूजनम् ॥ फलमेकंतथाधान्यंकोपंवासंपरित्यजेत् ॥ ७५ ॥ संपूर्णेचततोवर्षेपुनरन्यदुपक्रमेत् ॥
दत्त्वार्घ्यंसप्तवर्षाणिक्रमेणानेनपांडव ॥ ७६ ॥ पुमान्फलमवाप्नोतितदेकाग्रमनाःशृणु ॥ ब्राह्मणश्चतुरोवेदान्सर्वशास्त्रविशारदः ॥ ७७ ॥
क्षत्रियःपृथिवींसर्वांप्राप्नोत्यर्णवमेखलाम् ॥ वैश्योऽप्यायुष्यमाप्नोतिगोधनंचापिनंदति ॥७८॥ शूद्राणांधनमारोग्यंसन्मानश्चाधिकोभवेत् ॥
स्त्रीणांपुत्राःप्रजायंतेसौभाग्यंवृद्धिऋद्धिमत् ॥७९॥ विधवानांमहत्पुण्यंवर्धतेपांडुनंदन॥कन्याभर्तारमाप्नोतिव्याधेर्मुच्येतदुःखितः ॥८०॥
येषुदेशेष्वगस्त्यर्षेःपूजनंक्रियतेजनैः ॥ तेषुदेशेषुपर्जन्यःकामवर्षीप्रजायते ॥ ८१ ॥ ईतयःप्रशमंयांतिनश्यंतिव्याधयस्तथा ॥
पठंतियेत्वगस्त्यर्षेःख्यानंशृण्वंतिचापरे ॥ ८२ ॥ तेसर्वेपापनिर्मुक्ताश्चिरंस्थित्वामहीतले ॥ हंसयुक्तविमानेनस्वर्गंयांतिनरोत्तम ॥ ८३ ॥
मर्त्योयदीच्छतिगृहंपरमर्द्धियुक्तंभोगंशरीरमरुजंपशुपुत्रपुष्टिम् ॥ तत्सर्ववल्लभमुनेरुदयेमहार्घ्यंयच्छेन्महार्घफलवस्त्रधनैःसहान्यैः ॥८४॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेअगस्त्यार्घ्यविधिव्रतंनामाष्टादशोत्तरशततमोऽध्यायः ॥११८॥छ॥ श्रीकृष्ण
उवाच ॥ पार्थपार्थिवदिव्यस्त्रीमुखपंकजसेंदवे ॥ शृणुष्वाभिनवस्येंदोरुदयेऽर्घ्यविधिंपरम् ॥१॥ रविद्वादशभिर्भागैर्वारुण्यांदृश्यतेयादि ॥
प्रदोषसमयेपार्थअर्घ्यंदद्यात्तदाविभोः ॥ २ ॥ द्वितीयायांसितेपक्षेसंध्याकालेह्युपस्थिते ॥ संस्थाप्याभिनवंचंद्रंसभूम्यांदृश्यतेयादि ॥ ३ ॥

गोमयंमंडलंकृत्वाचंदनेनसुशोभितम् ॥ रोहिण्यासहितंदेवंकुमुदामोदसंभवम् ॥ ४ ॥ पुष्पचंदनधूपैश्चदीपाक्षतजलैःशुभैः ॥
दूर्वांकुरैरत्नवरैर्दध्नावस्त्रैश्चपाण्डुरैः ॥ ५ ॥ मंत्रेणानेनराजेन्द्रक्षत्रियःसपुरोहितः ॥ नवोनवोऽसिमासांतेजायमानःपुनःपुनः ॥ ६ ॥
आप्यायस्वसमेत्वेवंसोमराजनमोनमः ॥ अनेनविधिनाचार्यंसर्वकामफलप्रदम् ॥ ७ ॥ यःप्रयच्छतिकौंतेयमासिमासिसमाहितः ॥ सकी
र्त्यायशसाकांत्याधन्यश्चभुविमानवः ॥ ८ ॥ पुत्रपौत्रैःपरिवृतोगोधान्यधनसंकुलः ॥ स्थित्वावर्षशतंमर्त्येततःसोमपुरंव्रजेत ॥ ९ ॥
तत्रास्तेदिव्यवपुषाभोगान्भुञ्जन्नृपोत्तम ॥ वरस्त्रीभिःसहात्यर्थयावदाभूतसंप्लवम् ॥ १० ॥ धर्मसमृद्धिमतुलांयदिवाञ्छसित्वंमासानुमासामि
हमद्वचनंकुरुष्व ॥ सोमस्यसोमकुलनंदनधूपपुष्पैरर्घंप्रयच्छनतजानुनवोदितस्य ॥ ११ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्ण
युधिष्ठिरसंवादेऽभिनवचंद्रार्घ्यव्रतंनामैकोनविंशोत्तरशततमोऽध्यायः॥ ११९॥छ॥ ॥श्रीकृष्णउवाच॥अथातःशृणुभूपालप्रतिशुक्रप्रशांतये॥
यात्रारंभेप्रयाणेचतथाशुक्रोदयेष्विह ॥ १ ॥ शुक्रपूजाप्रकर्तव्यातांनिशामयसारतः ॥ राजतेवाऽथसौवर्णेकांस्यपात्रेऽथवापुनः ॥ २ ॥
शुक्लपुष्पांबरयुतेसिततंदुलपूरिते ॥ निधायराजतंशुक्रंशुचिमुक्ताफलान्वितम् ॥ ३ ॥ सहतेनसवत्साङ्गांब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ नमस्तेसर्व
देवेशनमस्तेभृगुनंदन ॥ ४ ॥ कवेसर्वार्थसिद्ध्यर्थंगृहाणार्घ्यंनमोऽस्तुते ॥ दत्त्वैवमर्घ्यंकौन्तेयप्रणिपत्याविसर्जयेत् ॥ ५ ॥
यावच्छुक्रस्यनकृतापूजासोभालकैःशुभैः ॥ वटकैःपूरिकाभिश्चगोधूमैश्चणकैरपि ॥ ६ ॥ तावन्नदानंदातव्यंस्त्रीभिःकामार्थसिद्धये ॥
एवंतस्योदयेकुर्वन्यात्रादिषुचभारत ॥ ७ ॥ सर्वसस्यागमंचैवसर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ तद्वद्वाचस्पतेःपूजांप्रवक्ष्यामियुधिष्ठिर ॥ ८ ॥
सौवर्णपात्रेसौवर्णममरेशपुरोहितम् ॥ पीतपुष्पांबरयुतंकृत्वास्नात्वाथसर्षपैः ॥ ९ ॥ पालाशाश्वत्थभंगेनपञ्चगव्यजलेनच ॥
पीतांगरागवसनंघृतहोमंतुकारयेत् ॥ १० ॥ प्रणम्यचगवासार्द्धंब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ नमस्तेऽङ्गिरसांनाथवाक्पतेथबृहस्पते ॥ ११ ॥
क्रूरग्रहैःपीडितानाममृतायभवस्वनः ॥ एवंसुरगुरुंपूज्यप्रणिपत्यक्षमापयेत् ॥ १२ ॥ संक्रातावुदयेचास्तेसर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ ॥११
अथवामौक्तिकान्येवसुवृत्तानिबृहंतिच ॥ १३ ॥ भार्गवांगिरसौचिंत्यतान्येवप्रतिपादयेत् ॥ भक्त्यामौक्तिकदानेनदत्तेनकुरुनंदन ॥ १४ ॥

विरूपतादृशोः पुंसांयात्रास्वभ्युदयेषुच ॥ कुर्वन्बृहस्पतेः पूजांनकदाचित्प्रजायते ॥ १५ ॥ येभार्गवोदयमवाप्यसवस्त्रपुष्पांकुर्वंत्यनन्य
मनसोऽङ्गिरसेचपूजाम् ॥ तेषांगृहेप्रविशतांप्रतिशुक्रजातंविघ्नंनसंभवतिभारतपुण्यभाजाम् ॥ १६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्त
रपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेशुक्रबृहस्पत्यर्घपूजाविधानंनामविंशत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १२० ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥
शृणुभारतवक्ष्यामिपञ्चाशीतिव्रतानिच ॥ नोक्तानियानिकस्यापिमुनिभिर्धर्मदर्शिभिः ॥ १ ॥ भविष्यमत्स्यमार्तंडपुराणेषुचवर्णितम् ॥
वाराहंचैवसंगृह्यकथ्यंतेतानिपांडव ॥ २ ॥ यदभीष्टंसुमित्रायशिष्यायचसुतायच ॥ नकथ्यतेधर्मजातंकिंतेनोदरवर्तिना ॥ ३ ॥
श्रुतिस्मृतिपुराणेभ्योयन्मयाह्यवधारितम् ॥ तत्तेवच्मिकुरुश्रेष्ठकस्यान्यस्योपदिश्यते ॥ ४॥ स्नात्वाप्रभातसंध्यायामुपगृह्यचपिप्पलम् ॥
तिलपात्राणियोदद्यान्नसशोचेततत्कृते ॥ ५ ॥ व्रतानामुत्तमंह्येतत्सर्वपापप्रणाशनम् ॥ पात्रव्रतमितिख्यातंनाख्यातंकस्यचिन्मया ॥ ६ ॥
सुशुद्धस्यसुवर्णस्यसुवर्णंयः प्रयच्छति ॥ पुण्येऽह्निविप्रकथितेप्रीत्यापीतयुगान्वितम् ॥ ७ ॥ व्रतंवाचस्पतेरेतद्बलबुद्धिप्रदायकम् ॥
वृत्रघ्नस्यपुराख्यातंगुरुणासर्वकामदम् ॥ ८ ॥ लवणंकटुतिक्तंचजीरकंमरिचानिच ॥ हिंगुशुंठिसमायुक्तंसर्वंपरिचयंतथा ॥ ९ ॥
चतुर्थ्यामेकभक्ताशीसकृद्दत्वाकुटुंबिने ॥ गृहेषुसप्तसुसदाशिलायुक्तानिभारत ॥ १० ॥ एतच्छिलाव्रतंनामलक्ष्मीलोकप्रदायकम् ॥
कर्तव्यमिहयत्नेनमुखपाटवकारकम् ॥ ११ ॥ नक्तमन्नंचरित्वातुगवासार्द्धंकुटुंबिने ॥ हैमंचक्रंत्रिशूलंचदद्याद्विप्रायवाससी ॥ १२ ॥
प्रणम्यभक्त्यादेवेशौप्रीयेतांशिवकेशवौ ॥ एतदेवव्रतंनाममहापातकनाशनम् ॥ १३ ॥ कृत्वैकभुक्तंवर्षांतेशक्त्याहैमवृषान्विताम् ॥ धेनुं
तिलमयींदद्यात्सर्वोपस्करणैर्युताम् ॥ १४ ॥ एतद्रुद्रव्रतंनामपापशोकप्रणाशनम् ॥ यःकरोतिपुमान्राजन्सपदंयातिशांकरम् ॥ १५ ॥
सर्वौषध्युदकस्नातःपञ्चम्यांपूज्यपंचकम् ॥ सप्तोपस्करदानंचयःकरोतिगृहाश्रमी ॥१६॥ गृहाद्युदूखलंशूर्पंशिलास्थालीचपञ्चमी ॥ उदकुं
भंचचुल्लीचएतेषामनुकिञ्चन ॥ १७ ॥ एतानिगृहिणांगेहेप्रस्थाप्यपुरुषोत्तमम् ॥ उपस्करोतियानारीनसीदातिकदाचन ॥ १८ ॥ ए
तद्गृहव्रतंनामसर्वसौख्यप्रदायकम् ॥ अत्रिणाह्यनसूयायाःकथितंपाण्डुनन्दन ॥ १९ ॥ यस्तुनीलोत्पलंहैमंशर्करापात्रसंयुतम् ॥ ददा

तिश्रद्धयोपेतोब्राह्मणायकुटुंबिने ॥ २० ॥ सवैष्णवंपदंयातिलीलाव्रतमिदंस्मृतम् ॥ आषाढादिचतुर्मासमभ्यंगंवर्जयेन्नरः ॥२१॥ पारि
तेचपुनर्दद्यात्तिलतैलघटंनवम् ॥ भोजनंपायसाज्यंचसयातिभवनंहरेः ॥२२॥ लोकप्रीतिकरंचैतत्प्रीतिव्रतमिहोच्यते॥ वर्जयित्वामधौयस्तु
दधिक्षीरघृतैक्षवम् ॥२३॥ दद्याद्वस्त्रयुगंसूक्ष्मंरसपात्रैश्चसंयुतम्॥ संपूज्यविप्रमिथुनंगौरीमेप्रीयतामिति॥२४॥एतद्गौरीव्रतंनामभवानीलोक
दायकम्॥पुरुषोयस्त्रयोदश्यांकृत्वानक्तमथोपुनः॥२५॥संवत्सरांतेतस्मिन्वादिवसेविघ्नवर्जितम्॥अशोककांचनंदद्यात्सद्वस्त्रयुगसंश्रितम्॥
॥२६॥विप्रायवसुसंयुक्तंप्रद्युम्नःप्रीयतामिति ॥ कल्पंविष्णुपदेस्थित्वाविशोकःस्यात्पुनर्नृप ॥२७॥ एतत्कामव्रतंनामसर्वशोकविनाशनम्॥
आषाढादिचतुर्मासंवर्जयेन्नखकृंतनम् ॥ २८ ॥ वृंताकभक्षणंचैवमधुसर्पिर्घटान्वितम् ॥ कार्तिक्यांतुपुनर्हैमंब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ २९ ॥
रुद्रलोकमवाप्नोतिशिवव्रतमिदंस्मृतम् ॥ एवंपञ्चदशींस्मृत्वाएकभक्तेनमानवः ॥ ३० ॥ संपूज्यपूर्णिमांदेवींलिखित्वाचन्दनादिना ॥
ततःपञ्चघटान्पूर्णान्पयोदधिघृतेनच ॥ मधुनासितखण्डेनब्राह्मणायोपपादयेत् ॥ ३१ ॥ मनोरथान्पूरयस्वसंपूर्णान्पूर्णिमाह्यसि ॥
पञ्चकुम्भप्रदानेनभूतानांतुष्टिरस्तुमे ॥ द्विजानेवंनमस्कृत्यसर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ ३२ ॥ एतत्पंचघटंनामव्रतंपुष्टिप्रदायकम् ॥
वर्जयेद्यस्तुपुष्पाणिहेमंतशिशिरावृतम् ॥ ३३ ॥ पुष्पत्रयंचफाल्गुन्यांकृत्वाशक्त्याथकाञ्चनम् ॥ दद्याद्वैकालवेलायांप्रीयेतांशिवकेशवौ॥
॥३४॥ शिरःसौगन्ध्यजननंसदानन्दकरंनृणाम् ॥ कृत्वापरपदंयातिसौगन्ध्यव्रतमुत्तमम् ॥३५॥ फाल्गुनादितृतीयायांलवणंयस्तुवर्जयेत्॥
समाप्तेशयनंदद्याद्गृहेचोपस्करान्वितम् ॥३६॥ संपूज्यविप्रमिथुनंभवानीप्रीयतामिति ॥ गौरीलोकेवसेत्कल्पंसौभाग्यव्रतमुत्तमम् ॥ ३७ ॥
संध्यामौनंनरःकृत्वासमाप्तेघृतकुंभदः ॥ वस्त्रयुग्मंचघंटांचब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ ३८ ॥ सारस्वतंपदंयातिपुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ एतत्सा
रस्वतंनामरूपविद्याप्रदायकम् ॥ ३९ ॥ लक्ष्मींमध्येऽथपञ्चम्यामुपवासीभवेन्नरः ॥ समाप्तेहेमकमलंदद्याद्धेनुसमन्वितम् ॥ ४० ॥ सवै
ष्णवंपदंयातिलक्ष्मीःस्याज्जन्मजन्मनि ॥ एतल्लक्ष्मीव्रतंनामदुःखशोकविनाशनम् ॥४१॥ यातुनारीपिबेत्तोयंजलधारांप्रपातयेत् ॥ समा
प्तघृतसंपूर्णांदद्याद्द्वंतिकांनवाम् ॥ ४२ ॥ एतद्धाराव्रतंनामसर्वरोगहरंपरम् ॥ कांतिसौभाग्यजननंसपत्नीदर्पनाशनम् ॥ ४३ ॥

गौरीसमन्वितंरुद्रंलक्ष्म्यासहजनार्दनम् ॥ राज्ञीसमन्वितंसूर्यंप्रतिष्ठाप्ययथाविधि ॥ ४४ ॥ धूपाक्षेपेणसहितांसुघंटांपात्रसंयुताम् ॥
योददातिद्विजेन्द्राणांपुष्पैरभ्यर्च्यपांडुरैः ॥४५॥ दक्षिणासहितांकृत्वाप्रणम्यचविसर्जयेत्॥एतद्देवव्रतंनामदिव्यदेहप्रदायकम् ॥४६॥ कृत्वो
पलेपनंशंभोरग्रतःकेशवस्यच॥यावद्व्रतंसमाप्यैतद्धेनुंचसजलान्विताम् ॥४७॥ जन्मायुतंसराजास्यात्ततःशिवपुरेवसेत्॥एतच्छ्रुत्वाव्रतंनाम
बहुकल्याणकारकम् ॥ ४८ ॥ अश्वत्थंभास्करंगंगांप्रणम्यैवचवाग्यतः ॥ एकभुक्तंनरःकुर्यादब्दमेकंविमत्सरः ॥ ४९ ॥ व्रतांते
विप्रमिथुनंपूज्यधेनुत्रयान्वितम् ॥ वृक्षंहिरण्मयंदद्यात्सोश्वमेधफलंलभेत् ॥ ५० ॥ दिविदिव्यविमानस्थःसेव्यतेऽप्सरसांगणैः ॥
एतत्कीर्तिव्रतंनामभूतिकीर्तिफलप्रदम् ॥ ५१ ॥ घृतेनस्नपनंकृत्वाशंभोर्वाकेशवस्यच॥ब्राह्मणोभास्करस्यापिगौर्यालंबोदरस्यवा ॥५२॥
अक्षतैस्तुसमंकुर्यात्पद्मंगोमयमण्डले ॥ समाप्यहेमकमलंतिलधेनुसमन्वितम् ॥ ५३ ॥ शुद्धमष्टाङ्गुलंदद्याच्छिवलोकेमहीयते ॥
सामगायनतश्चैतत्सामव्रतमिहोच्यते ॥ ५४ ॥ नवम्यामेकभुक्तंतुकृत्वाकन्याश्चशक्तितः ॥ भोजयित्वासमादद्याद्धैमकंचुकवाससी॥५५॥
हैमंचसिंहंविप्रायदत्त्वाशिवपुरंव्रजेत् ॥ भवार्बुदंसुरूपश्चशत्रुभिश्चापराजितः ॥ ५६ ॥ एतद्वीरव्रतंनामनारीणांचसुखप्रदम् ॥
यावत्समारभेद्यस्तुपञ्चदश्यांपयोव्रतः ॥ ५७ ॥ समाप्तेश्रद्धयादद्याद्गाश्चपञ्चपयस्विनीः ॥ वासांसिचपिशंगानिजलकुंभयुतानिच ॥ ५८॥
सयातिवैष्णवंलोकंपितॄणांतारयेच्छतम् ॥ कल्पांतेराजराजःस्यात्पितृव्रतमिदंस्मृतम् ॥ ५९ ॥ तांबूलंसमयेनित्यंगौरीपुत्रंददातिया ॥
पूगचूर्णसमायुक्तंस्त्रियोवापुरुषोऽपिवा ॥ ६० ॥ वर्षस्यांतेतुसौवर्णंकारयित्वाफलान्वितम् ॥ मुक्ताफलमयंचूर्णंत्रितयंयाप्रयच्छाति[1] ॥६१ ॥
नसाप्राप्नोतिदौर्भाग्यंनदौर्गन्ध्यंमुखस्यच ॥ एतत्पत्रव्रतंनामसौगन्ध्यजननंपरम् ॥ ६२ ॥ चैत्रादिचतुरोमासाञ्जलंकुर्यादयाचितम् ॥
ज्येष्ठाषाढेचवामासंपक्षंवापांडुनंदन ॥ ६३ ॥ व्रतांतेमणिकंदद्यादन्नवस्त्रसमन्वितम् ॥ घृतेनसहितंतद्वत्सप्तधान्यसमन्वितम् ॥ ६४ ॥
तिलपात्रंहिरण्यंचब्रह्मलोकेमहीयते ॥ कल्पांतेराजराजःस्याद्वारिव्रतमिहोच्यते ॥ ६५ ॥ पञ्चामृतेनस्नपनंकृत्वाविष्णोःशिवस्यच ॥

१ तृतीयायां प्रयच्छाति–इ० पा० ।

वत्सरांतेपुनर्दद्याद्धेनुंपञ्चामृतैर्युताम् ॥ ६६ ॥ विप्रायकनकंशंखंसपदंयातिशांकरम् ॥ राजाभवतिकल्पांतेवृत्तिव्रतमिहोच्यते ॥
॥ ६७ ॥ योहिंसांवर्जयित्वातुमासंसंवत्सरंतथा ॥ व्रतांतेहेमहरिणंकृत्वाशक्त्याविचक्षणः ॥ ६८ ॥ तद्वत्सवत्सांगांदद्यात्सोऽ
श्वमेधफलंलभेत् ॥ अहिंसाव्रतमित्येतत्सर्वशांतिप्रदंनृणाम् ॥ ६९ ॥ माघमास्युषसिस्नानंकृत्वादंपत्यमर्चयेत् ॥ भोजयित्वायथा
शक्त्यामाल्यवस्त्रविभूषणैः ॥ ७० ॥ सौभाग्यंमहदाप्नोतिशरीरारोग्यमुत्तमम् ॥ सूर्यलोकेवसेत्कल्पंसूर्यव्रतमिदंस्मृतम् ॥ ७१ ॥ आषा
ढादिचतुर्मासंप्रातःस्नायीभवेन्नरः ॥ विप्रायभोजनंदद्यात्कार्तिक्यांगोप्रदोभवेत् ॥ ७२ ॥ घृतकुंभंततोदत्त्वासर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥
वैष्णवव्रतमित्युक्तंविष्णुलोकमवाप्नुयात् ॥ ७३ ॥ अयनादयनंयावद्वर्जयेन्मधुसर्पिषी ॥ तदंतेपुण्यदानानिघृतधेन्वासहैवतु ॥ ७४ ॥
दत्त्वाशिवपदंयातिदत्त्वातुघृतपायसम् ॥ एतच्छीलव्रतंनामशीलारोग्यफलप्रदम् ॥ ७५ ॥ संध्यादीपप्रदोयस्तुमांसंतैलंविवर्जयेत् ॥
समाप्तेदीपकंदद्याच्चक्रशूलेचकाञ्चने ॥ ७६ ॥ वस्त्रयुग्मंचविप्रायसतेजस्वीभवेद्दृढम् ॥ एतद्दीपव्रतंनामसदाकांतिप्रदायकम् ॥ ७७ ॥
एकभक्तेनसप्ताहंगौरींवायस्तुपूजयेत् ॥ संपूज्यपार्वतींभक्त्यागन्धपुष्पविलेपनैः ॥ ७८ ॥ ततःसुवासिनीभ्यांतुकुंकुमेनविलेपयेत् ॥
पुष्पैर्विलेपयेच्चैनांकर्पूरागरुचन्दनैः ॥ ७९ ॥ तांबूलंशोभनंदत्त्वानारिकेलफलंतथा ॥ प्रीयतांकुमुदांदेवींप्रणिपत्यविसर्जयेत् ॥ ८० ॥
एकैकांपूजयेद्देवींसप्ताहंयावदेवतु॥पुनस्तुसप्तमेपूर्णेताःसप्तैवनिमंत्रयेत्॥८१॥षड्रसंभोजयित्वातुयथाशक्त्याविभूषणैः॥भूषयित्वामाल्यवस्त्रैः
कर्णवेष्टांगुलीयकैः॥८२॥कुमुदामाधवीगौरीभवानीपार्वतीउमा॥कालीचदर्पणंहस्तेप्रत्येकंविनिवेदयेत् ॥८३॥ब्राह्मणंपूजयित्वैकंवाच्यःसंप
न्नमस्तुते॥सप्तसुन्दरकंनामव्रतंचैतद्युधिष्ठिर ॥८४॥ करोतिसुन्दरंदेहंसौभाग्यंयच्छतेपरम्॥वर्जयेच्चैत्रमासेतुयस्तुगन्धानुलेपनम् ॥ ८५ ॥
शुक्तिगंधभृतांदत्त्वाविप्रायसितवाससी ॥ शक्त्याचदक्षिणांदद्यात्सर्वान्कामान्समश्नुते ॥ ८६ ॥ वारुणंचपदंयातितदेतद्वरुणव्रतम् ॥
वैशाखमासेलवणंवर्जयित्वायतव्रतः ॥ ८७ ॥ मासांतेऽथततोदद्यात्सवत्सांगांद्विजातये॥स्थित्वाविष्णुपदेकल्पंततोराजाभवेदिह ॥८८॥
एतत्कांतिव्रतंनामकांतिकीर्तिप्रदायकम् ॥ ब्रह्माण्डंकांचनंकृत्वातिलद्रोणोपरिस्थितम् ॥ ८९ ॥ त्र्यहंतिलव्रतीभूत्वावाह्निंसंतर्प्यद्विजम् ॥

संपूज्यविप्रदंपत्यंमाल्यवस्त्रविभूषणैः ॥९०॥ शक्तितास्त्रिपलादूर्ध्वंविश्वात्माप्रीयतामिति॥पुण्येऽह्निदद्यात्सपरंब्रह्मयात्यपुनर्भवम् ॥ ९१ ॥
एतद्ब्रह्मव्रतंनामनिर्वाणफलदंनृणाम् ॥ यश्चोभयमुखींदद्यात्प्रभूतकनकान्विताम् ॥ ९२ ॥ दिनंपयोव्रतंतिष्ठेत्सयातिपरमंपदम् ॥
त्र्यहंपयोव्रतःस्थित्वाकाञ्चनंकल्पपादपम् ॥९३॥ पलादूर्ध्वंयथाशक्त्यातंदुलंरूपसंयुतम्॥छादितंवरवासोभिःपुष्पमालाविभूषितम्॥९४॥
दत्त्वास्वर्गेवसेत्कल्पंकल्पव्रतमिदंस्मृतम् ॥ यस्तुवत्सतरींभव्यांकंठाभरणभूषिताम् ॥ ९५ ॥ सुपर्याणांसुखस्पृष्टांखलिनालंकृताननाम्॥
मोदकोदकपात्रेणतांबूलेनसमन्विताम् ॥९६ ॥ स्थगितांस्थापयेत्पृष्ठेशृंगाग्रेषुहिमान्विताम् ॥ ईदृग्विधांव्यतीपातेग्रहणेचायनद्वये ॥९७॥
अयाचितेनचस्थित्वाततोदद्याद्द्विजातये ॥ एतद्द्वारव्रतंनाममार्गखेदविनाशनम् ॥ ९८ ॥ परलोकाध्वगमनेक्लांतिश्रमहरंपरम् ॥ नक्ताशी
त्वष्टमीषुस्याद्वत्सरांतेऽष्टगोप्रदः ॥ ९९ ॥ पौरंदरंपदंयातिसुगतिव्रतमुच्यते ॥ यश्चेन्धनप्रदोराजन्हेमंताशिशिरव्रतम् ॥ १०० ॥
घृतधेनुंप्रयच्छेतपरंब्रह्मसगच्छति ॥ शरीरारोग्यजननंद्युतिकांतिप्रदायकम् ॥ १०१ ॥ वैश्वानरव्रतंनामसर्वपापप्रणाशनम् ॥
एकादश्यांतुनक्ताशीयश्चक्रंविनिवेदयेत्॥१०२॥तद्वच्छंखंतुसौवर्णंचैत्रेचित्रासुपांडव ॥ यएतत्कुरुतेभक्त्यासविष्णोःपदमाप्नुयात्॥१०३॥
एताद्विष्णुव्रतंनामकल्पादौराज्यलाभकृत् ॥ पयोव्रतस्तुपञ्चम्यांव्रतांतेगोयुगप्रदः ॥ १०४ ॥ लक्ष्मीलोकेवसेत्कल्पमेतद्देवीव्रतंस्मृतम् ॥
सप्तम्यांनक्तभुग्दद्यात्समाप्तेगांपयस्विनीम् ॥१०५॥ सोऽर्कलोकमवाप्नोतिभानुव्रतमिहोच्यते ॥ चतुर्थ्यांनक्तभुग्दद्यादष्टगाहोमचारणम् ॥
॥१०६॥ व्रतंवैनायकंनामसर्वविघ्नविनाशनम् ॥ महाफलानियस्त्यक्त्वाचातुर्मास्यंद्विजातये ॥१०७॥ हैमानिकार्तिकेदद्याद्गोयुगेनसमंनरः॥
सितंवस्त्रयुगंनामसंपूर्णाम्बुघटानिच ॥ १०८ ॥ एतत्फलव्रतंनामफलावाप्तिकरंसदा ॥ यश्चोपवासीसप्तम्यांसमांतेहेमपङ्कजम् ॥ १०९ ॥
धेनूश्चशक्तितोदद्यात्सवत्साःकांस्यदोहनाः ॥ भक्त्याराजेन्द्रविप्रायवाचकायनिवेदयेत् ॥ ११० ॥ एतत्सौरव्रतंनामसूर्यलोकप्रदायकम् ॥
द्वादशद्वादशीर्यस्तुनामप्राशनसंयुतः ॥ १११ ॥ समुपोष्यसमांतेतुसवस्त्राःसोदकाघटाः ॥ द्वादशात्रप्रदेयाश्चसर्वकामप्रसिद्धये ॥ ११२ ॥

---

१ विनिवेशयेत्–इ०पा०। २ विष्णुलोकप्रदायकम्–इ० पा०।

गोविन्दव्रतमित्येतद्गोविन्दपददायकम् ॥ कार्तिक्यांयोवृषोत्सर्गंकृत्वानक्तंसमाचरेत् ॥ ११३ ॥ सगोलोकमवाप्नोतिवृषव्रतमिदंस्मृतम् ॥
व्रतांतेगौःप्रदातव्याभोजनंशक्तितःपरम् ॥ ११४ ॥ विप्राणामत्रकथितंप्राजापत्यमिदंव्रतम् ॥ चतुर्दश्यांतुनक्ताशीसमांतेगोयुग
प्रदः ॥ ११५ ॥ शैवंपदमवाप्नोतिज्ञेयंचत्र्यंबकव्रतम् ॥ सप्तरात्रोषितोदद्याद्घृतकुंभंद्विजातये ॥ ११६ ॥ ब्रह्मव्रतमिदंप्राहुर्ब्रह्मलो
कप्रदायकम् ॥ मासांतेचसगांदद्याद्धेनुमंतेपयस्विनीम् ॥ ११७ ॥ शक्रलोकेवसेत्कल्पंशक्रव्रतमिदंस्मृतम् ॥ कार्तिकस्यां[1]सितपक्षेच
तुर्दश्यांनराधिप ॥ ११८ ॥ सोपवासःपञ्चगव्यंपिबेद्रात्रौविचक्षणः ॥ कपिलायास्तुगोमूत्रंकृष्णायागोमयंतथा ॥ ११९ ॥ सितधेन्वास्त
थाक्षीरंरक्तायास्तुतथादधि ॥ गृहीत्वाकर्बुरायास्तुघृतमेकत्रमेलयेत् ॥ १२० ॥ वेदोक्तमंत्रैराजेन्द्रकुशोदकसमान्वितम् ॥ ततःप्रभातसम
येस्नात्वासंतर्प्यदेवताः ॥१२१॥ ब्राह्मणान्वाचयित्वातुभुञ्जीयाद्वाग्यतःशुचिः ॥ ब्रह्मकूर्चव्रतंह्येतत्सर्वपापप्रणाशनम् ॥ १२२ ॥ यद्बाल्ये
यच्चकौमार्येवार्धक्येचापियत्कृतम् ॥ ब्रह्मकूर्चोपवासेनतत्सर्वंनश्यतिक्षणात् ॥१२३॥ अनग्निपक्वमश्नातितृतीयायांतुयोनरः ॥ गांदत्त्वाशि
वमभ्येतिपुनरावृत्तिवर्जितम्॥१२४॥एतदृषिव्रतंनामसर्वमाङ्गल्यकारकम् ॥ हैमंपलद्वयादूर्ध्वंरथमश्वयुगान्वितम् ॥१२५॥तिलप्रस्थोपरि
गतंसितमाल्ययुगान्वितम् ॥ दत्त्वाकृतोपवासस्तुदिविकल्पशतंवसेत्॥१२६॥तदंतेराजराजःस्यादग्निव्रतमिदंस्मृतम्॥कृत्वापलद्वयादूर्ध्वं
शय्याभ्यांसंयुतंनरः॥१२७॥हैमंरथवरंश्रेष्ठंसर्वोपस्करसंयुतम्॥सत्यलोकेवसेत्कल्पंसहस्रमथभूपतिः ॥ १२८॥ भवेदुपोषितोदत्त्वाकरिव्रत
मिदंशुभम्॥मुखवासंपरित्यज्यसमांतेगोप्रदोभवेत्॥१२९॥यक्षाधिपंसमाप्नोतिसुमुखव्रतमुच्यते॥ निशिकृत्वाजलेवासंप्रभातेगोप्रदोभवेत्॥
॥१३०॥ वारुणंलोकमाप्नोतिवरुणव्रतमुच्यते ॥ चान्द्रायणंचयःकुर्याद्धैमंचंद्रंनिवेदयेत् ॥१३१॥ चन्द्रव्रतमिदंप्रोक्तंचन्द्रलोकप्रदायकम्॥
ज्येष्ठेपञ्चतपाःसायंहेमधेनुप्रदोदिवम् ॥ १३२ ॥ अथाष्टमीचतुर्दश्योरुद्रव्रतमिदंस्मृतम् ॥ अनुलेपनंयःकुर्यात्तृतीयायांशिवालये ॥१३३॥
सस्वर्गंधेनुदोयातिभवानीव्रतमुच्यते ॥ माघेनिश्यार्द्रवासाःस्यात्सप्तम्यांगोप्रदोभवेत् ॥१३४॥ दिविकल्पंवसित्वेहराजास्यात्तापनंव्रतम् ॥ ॥१

१ असिते पक्षे-इ० पा० ।

दत्वाकृतोपवासस्तुदिविकल्पशतंवसेत् ॥१३५॥ तदंतेराजराजःस्यादश्वव्रतमिदंस्मृतम्॥तद्वत्कल्पद्वयादूर्ध्वंकरिभ्यांसंयुतंनरः ॥१३६॥
हैमंरथंनरश्रेष्ठसर्वोपस्करणान्वितम् ॥ त्रिरात्रोपोषितोदद्यात्फाल्गुन्यांभवनंशुभम् ॥ १३७ ॥ आदित्यलोकमाप्नोतिपूजितःससुरासुरैः ॥
सुरलोकमवाप्नोतिधाम[1]व्रतसमन्वितम् ॥१३८॥ त्रिसंध्यं[2]पूज्यदांपत्यमुपवासीविभूषणैः ॥ पूर्णमास्यामवाप्नोतिमोक्षमिन्दुव्रतादिह ॥१३९॥
[3]दत्वासिताद्वितीयायामिंदोर्लवणभोजनम् ॥ कांस्यंसवस्त्रंराजेन्द्रदक्षिणासहितंतथा ॥ १४० ॥ समांतेगोप्रदोयांतिविप्रायशिवमंदिरम् ॥
कल्पांतेराजराजःस्यात्सोमव्रतमिदंस्मृतम्॥१४१॥ प्रतिपद्येकभक्ताशीसमांतेकपिलाप्रदः ॥ वैश्वानरपुरंयातिआग्नेयव्रतमुच्यते ॥१४२॥
एकादश्यांमाघमासेचतुर्दश्यष्टमीषुच ॥ एकभक्तेनयोदद्याद्बालकान्यजिनानिच ॥ १४३ ॥ उपानहौकंबलांश्चचैत्रेछत्रादिकंततः ॥
करपत्रादिकंचापियथाशक्त्याविचक्षणः॥१४४॥ब्राह्मणानांमहाराजसोऽश्वमेधफलंलभेत्॥एतत्सौख्यव्रतंनामसर्वसौख्यप्रदायकम् ॥१४५॥
दशम्यामेकभक्ताशीसमांतेदशधेनुदः ॥ दिशश्चकाञ्चनीर्दद्यान्नारी[4]रूपायुधिष्ठिर ॥ १४६ ॥ तिलद्रोणोपरिगताब्रह्मांडाधिपतिर्भवेत् ॥
एताद्विश्वव्रतंनाममहापातकनाशनम् ॥ १४७ ॥ संपूज्यसितसप्तम्यांभानुधान्यानिसप्तयः ॥ ददातिनक्तभुग्राजल्लँवणेनसमंद्विजे ॥ १४८ ॥
सतारयतिसप्ताष्टौकुलान्यात्मानमेवच ॥ एतद्धा[5]न्यव्रतंनामधनधान्यप्रदायकम् ॥ १४९ ॥ मासोपवासीयोदद्याद्धेनुंविप्रायशोभनाम् ॥
सवैष्णवंपदंयातिभीमव्रतमिदंस्मृ[6]तम् ॥ १५० ॥ पक्षोपवासीयोदद्याद्विप्रायकपिलाद्वयम् ॥ सब्रह्मलोकमाप्नोतिपूजितःसुरसत्तमैः ॥१५१॥
दद्यात्रिंशत्पलादूर्ध्वंमहींकृत्वातुकांचनीम् ॥ कुलाचलाद्रिसहितांतिलवस्त्रसमन्विताम् ॥ १५२ ॥ तिलद्रोणोपरिगतांब्राह्मणायकुटुंबिने ॥
दिनंपयोव्रतस्तिष्ठेद्रुद्रलोकेमहीयते ॥ १५३ ॥ एतन्महीव्रतंप्रोक्तंसप्तकल्पानुवर्तकम् ॥ माघमासेऽथचैत्रेवागुडधेनुप्रदोभवेत् ॥ १५४ ॥

---

१ धामव्रतमिदं स्मृतम्-इ॰पा॰। २ पूजितं देवम्-इ॰पा॰। ३ कस्मिंश्चित्पुस्तके-"दत्वासिताद्वितीयायाम्"-इत्यारभ्य"संतारयतिसप्ताष्टौकुलान्यात्मानमेवच" इत्यन्तःसार्धनवश्लोकात्मको ग्रन्थः-"कार्तिकादितृतीयायांप्राश्यगोमूत्रयावकम् "-इत्येतदग्रेऽस्ति। ४ द्विजाग्र्याय-इ॰पा॰। ५ एतद्धानुव्रतंनाम-इ॰पा॰। ३ शुभम्-इ॰पा॰।

गुडव्रतस्तृतीयायांसर्वोपस्करणैर्युतम् ॥ गौरीलोकमवाप्नोतिपूज्यतेऽप्सरसांगणैः ॥ १५५ ॥ उमाव्रतमिदं[1]प्रोक्तंसततानन्ददायकम्॥वत्सरं
त्वेकभक्ताशीसभक्ष्यजलकुंभदः॥१५६॥शिवलोकेवसेत्कल्पंप्राप्तिव्रतमिदंस्मृतम्॥कार्तिकादितृतीयायांप्राश्यगोमूत्रयावकम् ॥ १५७ ॥
गौरीलोकेवसेत्कल्पंततोराजाभवेदिह ॥ एतद्रुद्रव्रतंनाममहाकल्याणकारकम् ॥ १५८ ॥ चैत्रींत्रिरात्रंनक्ताशीनद्यांस्नात्वाददातियः ॥
अजाःपयस्विनीःपञ्च[2]ब्राह्मणायकुटुंबिने ॥ १५९ ॥ नजायतेपुनरसौजीवलोकेकदाचन ॥ एतद्रुस्तव्रतंप्रोक्तंसर्वव्या[3]धिविनाशनम् ॥ १६०॥
कन्यादानंतुयःकुर्यादुद्वाहंकारयेच्चयः ॥ एकविंशतिकुलोपेतोब्रह्मलोकंसगच्छति ॥१६१॥ कन्यादानात्परंदानंनचास्त्यभ्यधिकंक्वचित्॥
येकरिष्यंतिनृपतेतेषांलोकोऽक्षयोदिवि ॥१६२ ॥ तिलपिष्टमयंकृत्वागजंहेमविभूषितम् ॥ कुर्यात्कुशमयंतद्वदारोहकसमन्वितम्॥१६३॥
नक्षत्रमालासहितंचामरापीडधारिणम् ॥ दशनाग्रबद्धनेत्ररक्तवस्त्रयुगान्वितम् ॥ १६४ ॥ ताम्रपात्र्यांकुंडकंवाकृतंदत्वाग्रमोदकम् ॥
प्रदद्याद्विजदांपत्यंपूज्यमाल्यविभूषणैः ॥ १६५ ॥ कंठप्रमाणमाविश्यजलंमलविवर्जितः ॥ कांतारकारिणाह्येतत्कथितंतुयुधिष्ठिर ॥
॥१६६॥कांतारकारिदुर्गेषुवारयत्यपिदुष्कृतीन् ॥ इहलोकेपरेचैवनात्रकार्याविचारणा ॥ १६७ ॥ येकुर्वंतिदिनेपुण्येव्रतंपौरंदरंनराः ॥
तेषांपौरंदरोलोकोभवेदाभूतसंप्लवम् ॥ १६८ ॥ पयोव्रतस्तुपञ्चम्यांदत्वानागंद्विजातये ॥ सौवर्णसर्पजनितंभयंतेषांनजायते ॥ १६९ ॥
सिताष्टम्यांसोपवासोवृषभंयःप्रयच्छति ॥ सितवस्त्रसमाच्छन्नंघण्टाभरणभूषितम् ॥ १७० ॥ शिवलोकेवसेत्कल्पंततो[4]राजाभवेदिह ॥
वृषव्रतमिदंप्रोक्तंसर्वधर्मप्रदायकम् ॥ १७१ ॥ उत्तरेत्वयनेप्राप्तेघृतप्रस्थेनयोहरिम् ॥ स्नापयित्वाब्राह्मणायवडवांयःप्रयच्छति ॥ १७२ ॥
ससर्वकामसंयुक्तःपुत्रभ्रातृसमन्वि[5]तः ॥ सूर्यलोकेवसेद्राजन्राज्ञीव्रतमिहोच्यते ॥ १७३ ॥ सकृन्नवम्यांभक्तेनपूजयेद्विन्ध्यवासिनीम् ॥
पुष्पधूपैस्ततोदद्यात्पञ्जरंशुकशोभितम् ॥ १७४ ॥ हैमंविप्रायशांतायसवाग्मीजायतेनरः॥एतदाग्नेयमित्युक्तंव्रतमग्निपदप्रदम् ॥१७५ ॥
द्वादश्यांगुह्यकानांचपललैक्षवसंयुतम् ॥ विप्रायभोजनंदत्वायःसयातिहरेः[6]पदम् ॥ १७६ ॥ विष्कम्भादिषुयोगेषुएकभक्तरतोनरः ॥

१ महाव्रतम्–इ०पा० । २ दरिद्राय–इ०पा० । ३ सर्वविघ्ननिवारणम्–इ०पा० । ४ विष्णुलोकं ततो व्रजेत्–इ० पा० । ५ पुत्रपौत्रसमन्वितः–इ०पा० ।
६ पुरम्–इ०पा० ।

एतदाग्नेयमित्युक्तंव्रतमग्निपदप्रदम् ॥ १७७ ॥ योददातिक्रमादेषुघृततैलफलैक्षवम् ॥ यवगोधूमचणकान्निष्पावाञ्छालितंदुलान् ॥
॥ १७८ ॥ लवणंदधिदुग्धंचवस्त्रंकनकमेवच ॥ कंबलंगांवृषंछत्रमुपानद्युगलंतथा ॥ १७९ ॥ कर्पूरंकुंकुमंचैवचंदनंकुसुमानिच ॥
लोहंकनकताम्रंचरौप्यंचेतियुधिष्ठिर ॥ १८० ॥ स्नातःस्वशक्त्याविधिवत्सर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ नवियोगमवाप्नोतियोगव्रतमिदंस्मृतम् ॥
॥१८१॥ कार्तिक्यांनक्तभुग्दद्यान्मेषंमार्गशिरेवृषम्॥पौषमाघादिमासेषुसौवर्णाःसर्वएवहि॥१८२॥क्रमेणराशयःसर्वावस्त्रमाल्यैर्विभूषिताः[1] ॥
पौर्णमास्यांपौर्णमास्यांकौंतेयबहुदक्षिणाम्[2] ॥ १८३ ॥ एतद्राशिव्रतंनामसर्वोपद्रवनाशनम्[3] ॥ सर्वाशापूरकंतद्वत्सोमलोकप्रदायकम् ॥
॥ १८४ ॥ पञ्चाशीतिर्व्रतानांतेकथितापांडुनंदन ॥ यांश्रुत्वाब्रह्महागोघ्नःपितृहामातृहातथा ॥ १८५ ॥ मुच्यतेतत्क्षणादेवपातकैःसोपपा
तकैः ॥ १८६ ॥ पंचाधिकातवमयाकथिताव्रतानांराजन्नशीतिरतिसौख्यधनप्रदानाम् ॥ एतांसमाचरतियःशृणुयात्पठेद्वाहस्ताग्रलग्नइव
तस्यसुरेशलोकः ॥ १८७ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेव्रतपञ्चाशीति वर्णनंनामैकविंशत्युत्तरशत
तमोऽध्यायः ॥ १२१ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ कृतंब्रह्मयुगंप्रोक्तंत्रेतातुक्षत्रियंयुगम् ॥ वैश्यंद्वापरमित्याहुःशूद्रंकलियुगं
स्मृतम् ॥ १ ॥ कलौराजन्मनुष्याणांशैथिल्यंस्नानकर्माणि ॥ तथापिमाघव्याजेनकथयिष्यामितेशृणु ॥ २ ॥ यस्यहस्तौचपादौचवाङ्मन
नस्तुसुसंयुतम् ॥ विद्यातपश्चकीर्तिश्चसतीर्थफलमश्नुते ॥३॥ अश्रद्दधानःपापात्मानास्तिकोऽच्छिन्नसंशयः॥हेतुनिष्ठाश्चपञ्चैतेनतीर्थफलभा
गिनः ॥४॥ प्रयागंपुष्करंप्राप्यकुरुक्षेत्रमथापिवा ॥ यत्रवातत्रवास्नायान्माघेनित्यमितिश्रुतिः ॥ ५ ॥ त्रिरात्रफलदानद्योयाःकाश्चिदसमुद्र
गाः ॥ समुद्रगास्तुपक्षस्यमासस्यसरितांपतिः ॥६॥ उषःसमीपेयःस्नानंसंध्यायामुदितेरवौ ॥ प्राजापत्येनतत्तुल्यंमहापातकनाशनम् ॥७॥
प्रातरुत्थाययोविप्रःप्रातःस्नायीसदाभवेत् ॥ ससर्वपापनिर्मुक्तःपरंब्रह्माधिगच्छति ॥ ८ ॥ वृथाचोष्णोदकस्नानंवृथाजाप्यमवैदिकम् ॥
अश्रोत्रियेवृथाश्राद्धंवृथाभुक्तमसाक्षिकम् ॥ ९ ॥ स्नानंचतुर्विधंप्रोक्तंस्नानविद्भिर्युधिष्ठिर ॥वायव्यंवारुणंब्राह्मंदिव्यंचेतिपृथक्छृणु ॥१०॥

१ सुपूजिताः-इ० पा० । २ फलदक्षिणाम्-इ० पा० । ३ ग्रहोपद्रवनाशनम्-इ० पा० ।

वायव्यंगोरजःस्नानंवारुणंसागरादिषु ॥ ब्राह्म्यंब्राह्मणमंत्रोक्तंदिव्यंमेघांबुभास्करम् ॥ ११ ॥ सर्वेषामेवस्नानानांविशिष्टंतत्रवारुणम् ॥
ब्रह्मचारीगृहस्थश्चवानप्रस्थोऽथभिक्षुकः ॥ १२ ॥ एतेसर्वेप्रशंसंतिसर्वदामाघमज्जनम् ॥ बालास्तरुणकावृद्धानरनारीनपुंसकाः ॥ १३ ॥
स्नात्वामाघेशुभेतीर्थेप्राप्नुवंती[1]प्सितंफलम् ॥ ब्रह्मक्षत्रविशांचैवमन्त्रवत्स्नानमिष्यते ॥ १४ ॥ तूष्णीमेवहिशूद्रस्यस्त्रीणांचकुरुनंदन ॥
माघमासेरटंत्यापःकिञ्चिदभ्युदितेरवौ ॥ १५ ॥ ब्रह्मघ्नंवासुरापंवाकंपंतंतंपुनीमहे ॥ प्रासादायत्रसौवर्णाःस्त्रियश्चाप्सरसोपमाः ॥ १६ ॥
दधिकुल्यावहायत्रनद्यःपायसकर्दमाः ॥ तत्रतेयांतिमज्जंतियेमाघेभास्करोदये ॥ १७॥ यतिवत्पथिगच्छेतमौनीपैशुन्यवर्जितः ॥ यदीच्छे
द्विपुलान्भोगांश्चन्द्रसूर्योपमान्गृहान्॥१८॥पुष्यफाल्गुनयोर्मध्येप्रातःस्नायीभवे[2]न्नरः॥पौर्णमास्याह्यमावास्याःप्रारभ्यस्नानमाचरेत् ॥१९॥
त्रिंशद्दिनानिपुण्यानिमकरस्थेदिवाकरे ॥ तत्रउत्थायनियमंगृह्णीयाद्विधिपूर्वकम् ॥ २० ॥ माघमासमिमंपूर्णंस्थाप्येहंदेवमाधवम् ॥ तीर्थे
शीतजलेनित्यमितिसंकल्प्यचेतसा ॥ २१ ॥ अप्रावृतशरीरस्तुयःकष्टंस्नानमाचरेत् ॥ पदेपदेऽश्वमेधस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ २१ ॥
तत्रस्नात्वाशुभेतीर्थेदत्वाशिरसिवैमृदम् ॥ वेदोक्तविधिनाराजन्सूर्यस्यार्घंनिवेदयेत् ॥ २३ ॥ पितॄन्संतर्प्यतत्रस्थोह्यवतीर्यततोजलात् ॥
इष्टदेवंनमस्कृत्यपूजयेत्पुरुषोत्तमम् ॥ २४ ॥ शङ्खचक्रधरंदेवंमाधवंनामपूजयेत् ॥ वह्निंहुत्वाविधानेनततस्त्वेकाशनोभवेत् ॥ २५ ॥
भूशय्याब्रह्मचर्येणशक्तःस्नानंसमाचरेत् ॥ अशक्तस्य[3]धनाढ्यस्यस्वेच्छासातत्रकथ्यते ॥ २६ ॥ अवश्यमपिकर्तव्यंमाघेस्नानमितिश्रुतिः ॥
ईश्वरेणयथाकामंबलधर्मोऽनुवर्तते ॥ २७ ॥ तिलस्नायीतिलोद्वर्तीतिलभोक्तातिलोदकी ॥तिलहोताचदाताचषट्तिलोनावसीदति ॥२८॥
तैलस्यामलकानांचतीर्थेदेयानिनित्यशः ॥ तथाप्रज्वालयेद्वह्निंनिवातार्थंद्विजन्मनाम् ॥ २९ ॥ एवंस्नानावसानेतुभोज्यंदेयमवारितम् ॥
भोजयेद्द्विजदंपत्यान्भूषयेद्वस्त्रभूषणैः ॥३०॥ कंबलाजिनरत्नानिवासांसिविविधानिच ॥ चोलकानिचदिव्यानिप्रच्छादनपटीस्तथा ॥३१॥
उपानहौतथागुप्तंमोदकैःपापमोचकैः ॥ अनेनविधिनादद्यान्माधवःप्रीयतामिति ॥ ३२ ॥ अगम्यागमनस्तेयपापेभ्यश्चपरिग्रहात् ॥

---

१ महत्–इ०पा० । २ सदा भवेत्–इ०पा० । ३ धनेशस्य–इ०पा० ।

रहस्याचरिताद्वापिमुच्यतेस्नानमाचरेत् ॥ ३३ ॥ पितृभिःपितामहैःसार्द्धंतथैवप्रपितामहैः॥मातृमातामहैःसार्द्धंवृद्धमातामहैस्तथा॥३४॥
एकविंशकुलैःसार्द्धंभोगान्भुक्त्वायथेप्सितान् ॥ माघमास्युषसिस्नात्वाविष्णुलोकंसगच्छति ॥ ३५ ॥ योमाघमास्युषसिसूर्य्यकराभिता
म्रेस्नानंसमाचरतिचारुनदीप्रवाहे ॥ उद्धृत्यसप्तपुरुषान्पितृमातृतश्चस्वर्गंप्रयात्यमलदेहधरोनरोऽसौ ॥ ३६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणे
उत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेमाघस्नानविधिवर्णनंनामद्वाविंशत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १२२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
नैर्मल्यंभावशुद्धिश्चविनास्नानंनयुज्यते ॥ तस्मात्कायविशुद्ध्यर्थंस्नानमादौविधीयते ॥ १ ॥ अनुद्धृतैरुद्धृतैर्वाजलैःस्नानंसमाचरेत् ॥
तीर्थंप्रकल्पयेद्विद्वान्मूलमंत्रेणमंत्रवित् ॥ २ ॥ नमोनारायणायेतिमूलमन्त्रउदाहृतः ॥ दर्भपाणिस्तुविधिनास्वाचान्तःप्रयतःसुधीः ॥ ३ ॥
चतुर्हस्तसमायुक्तंचतुरस्रंसमंततः ॥ प्रकल्प्यवाहयेद्गङ्गामेभिर्मंत्रैर्विचक्षणः ॥ ४ ॥ ॐविष्णुपादप्रसूतासिवैष्णवीविष्णुदेवता ॥
पाहिनस्त्वेनसस्तस्मादाजन्ममरणांतिकात्॥५॥तिस्रःकोट्योऽर्द्धकोटीचतीर्थानांवायुरब्रवीत्॥दिविभुव्यंतरिक्षेचतानितेसन्तिजाह्नवि॥६॥
नंदिनीत्येवतेनामदेवेषुनलिनीतिच ॥ क्षमापृथ्वीचविहगाविश्वकायाशिवास्मृता ॥ ७ ॥ विद्याधरासुप्रसन्नातथालोभप्रसादिनी ॥
हैमातथाजाह्नवीचशांताशांतिप्रदायिनी ॥ ८ ॥ एतानिपुण्यनामानिस्नानकालेप्रकीर्तयेत् ॥ भवेत्संनिहितातत्रगङ्गात्रिपथगामिनी ॥ ९ ॥
सप्तवाराभिजप्तेनकरसंपुटयोजितम् ॥ ३ ॥ मूर्ध्निकुर्याज्जलंभूपत्रिचतुःपञ्चसप्तधा ॥ १० ॥ स्नानंकुर्यान्मृदातद्वदामंत्र्यचाविधानतः ॥
अश्वक्रांतेरथक्रांतेविष्णुक्रांतेवसुंधरे ॥ ११ ॥ मृत्तिकेहरमेसर्वंयन्मयादुष्कृतंकृतम् ॥ उद्धृतासिवराहेणकृष्णेनशतबाहुना ॥ १२ ॥
नमस्तेसर्वलोकानामसुधारिणिसुव्रते ॥ एवंस्नात्वाततःपश्चादाचम्यचविधानतः ॥ १३ ॥ उत्थायवाससीशुक्लेसूक्ष्मेतुपरिधायवै ॥
ततस्तुतर्पणंकुर्यात्त्रैलोक्याप्यायनायतु॥१४॥ देवायक्षास्तथानागागन्धर्वाप्सरसांगणाः ॥ क्रूराःसर्पाःसुपर्णाश्चतरक्षाविहगाःखगाः ॥१५॥
विद्याधराजलधरास्तथैवाकाशगामिनः ॥ निराधाराश्चयेजीवाःपापकर्मरताश्चये ॥ १६ ॥ तेषामाप्यायनायैतद्दीयतेसलिलंमया ॥

---

१ विश्वमाया-इ०पा० ।

कृतोपवीतोदेवेभ्योनिवीतीचभवेत्ततः ॥ १७ ॥ मनुष्यांस्तर्पयेद्भक्त्याब्रह्मपुत्रानृषींस्तथा ॥ सनकश्चसनन्दश्चतृतीयश्चसनातनः ॥ १८ ॥
कपिलश्चासुरिश्चैववोढुःपञ्चशिखस्तथा ॥ सर्वेतेतृप्तिमायांतुमद्दत्तेनांबुनासदा ॥ १९ ॥ मरीचिमत्र्यङ्गिरसौपुलस्त्यंपुलहंक्रतुम् ॥
प्रचेतसंवसिष्ठंचभृगुंनारदमेवच ॥ २० ॥ देवब्रह्मऋषीन्सर्वांस्तर्पयेताक्षतोदकैः ॥ अपसव्यंततःकृत्वासव्यंजानुचभूतले ॥ २१ ॥
अग्निष्वात्ताबर्हिषदोहविष्मंतस्तथोष्मपाः ॥ सुकलितास्तथाभौमाआज्यपाःसोमपास्तथा ॥ २२ ॥ तर्पयेच्चापितॄन्भक्त्यासतिलोदकचन्दनैः ॥
दर्भपाणिस्तुविधिवत्तर्पयेन्नामगोत्रतः ॥ २३ ॥ पित्रादीन्नामगोत्रेणतथामातामहानपि ॥ संतर्प्यविधिवद्भक्त्याइमंमंत्रमुदीरयेत् ॥ २४ ॥
येऽबान्धवाबान्धवायेयेऽन्यजन्मनिबान्धवाः ॥ तेतृप्तिमखिलायांतुयश्चास्मत्तोऽभिवाञ्छति ॥ २५ ॥ ततश्चाचम्यविधिवदालिखेत्पद्ममग्रतः ॥
अक्षताभिःसपुष्पाभिःसतिलारुणचन्दनैः ॥ २६ ॥ अर्घंदद्यात्प्रयत्नेनसूर्यनामानुकीर्तनैः ॥ नमस्तेविश्वरूपायनमोविष्णुसखायवै ॥ २७ ॥
सहस्ररश्मयेनित्यंनमस्तेसर्वतेजसे ॥ नमस्तेसर्ववपुषेनमस्तेसर्वशक्तये ॥ २८ ॥ जगत्स्वामिन्नमस्तेऽस्तुदिव्यचन्दनभूषित ॥
पद्मनाभनमस्तेऽस्तुकुंडलांगदधारिणे ॥ २९ ॥ नमस्तेसर्वलोकेशसर्वासुरनमस्कृत ॥ सुकृतंदुष्कृतंचैवसम्यग्जानासिसर्वदा ॥ ३० ॥
सत्यदेवनमस्तेस्तुसर्वदेवनमोऽस्तुते ॥ दिवाकरनमस्तेऽस्तुत्रयीमयनमोऽस्तुते ॥ ३१ ॥ एवंसूर्यंनमस्कृत्यत्रिःकृत्वाचप्रदक्षिणाम् ॥
द्विजंगांकाञ्चनंस्पृष्ट्वाततोविष्णुगृहंव्रजेत् ॥ ३२ ॥ स्नानंदिनंप्रतिदिनंकथितंमुनीन्द्रैःपापापहंमलहरंसुखदंसदैव ॥ तस्मान्नदीष्वथगृहे
ष्वथवातडागेकर्तव्यमेतदिहधर्मधियानरेण[1] ॥ ३३ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेनित्यस्नानविधिवर्णनं
नामत्रयोविंशत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १२३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ रुद्रस्नानविधानंमेकथयस्वजनार्दन ॥ सर्वदुष्टो
पशमनंसर्वशांतिप्रदंनृणाम् ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ देवसेनापतिंस्कन्दंरुद्रपुत्रंदुरासदम् ॥ अगस्तिर्मुनिशार्दूलःसुखासीनमु
वाचह ॥ २ ॥ सर्वज्ञोऽसिकुमारत्वंप्रसादाच्छङ्करस्यवै ॥ स्नानंरुद्रविधानेनब्रूहिकस्यकथंभवेत् ॥ ३ ॥ स्कन्दउवाच ॥ मृतप्रजातुयानारी

१ धर्मपरेण पुंसा–इ० पा० ।

दुर्भगासु[1]तवर्जिता ॥ यासूते[2]दुहितांवंध्यास्नानमासांविधीयते ॥ ४ ॥ अष्टम्यांवाचतुर्दश्यामुपवासपरायणा ॥ ऋतौशुद्धेचतुर्थेह्निप्राप्तेसूर्य
दिनेऽथवा ॥ ५ ॥ नद्योस्तुसङ्गमेकुर्यान्महानद्योर्विशेषतः ॥ शिवालयेऽथवागोष्ठेविविक्तेवागृहाङ्गणे ॥ ६ ॥ आहिताग्निंद्विजंशांतंधर्मज्ञंस
त्यशीलिनम् ॥ स्नानार्थंप्रार्थयेद्[3]देवंनिपुणंरौद्रकर्मणि॥७॥ततस्तुमंडपंकुर्याच्चतुरस्रमुदग्गतम्॥बद्धचन्दनमालंतुगोमयेनोपलेपितम् ॥८॥
तन्मध्येश्वे[4]तंरजसासंपूर्णपद्ममालिखेत्॥मध्येतस्यमहादेवंस्थापयेत्कर्णिकोपरि ॥ ९ ॥ दद्याद्दलेषुशक्त्या[5]दींश्चतुर्थंविधिपूर्वकम्॥इन्द्रादिलो
कपालांश्चदलेष्वन्येषुविन्यसेत्॥ १० ॥ देवींविनायकंचैवस्थापयेत्तस्यपार्श्वतः॥दत्वार्घंगन्धपुष्पंचधूपदीपंगुडौदनम् ॥११॥ भक्ष्यान्नाना
विधान्दद्यात्फलानिविविधानिच॥चतुष्कोणेषुभृंगारमश्वत्थदलभूषितम् ॥१२॥ एकैकंविन्यसेद्ब्रह्मन्सर्वौषधिसमन्वितम्॥चतुर्दिशंमंडपस्य
दद्याद्भूतबलिंततः॥१३॥आग्नेय्यांदिशिकर्तव्यंमंडपस्यसमीपतः ॥ अग्निकार्यंशुभेकुंडेपुष्पपत्रैरलंकृते॥१४॥लवणंसर्षपैर्युक्तंघृतेनमधुना
सह ॥ मानस्तोकेनजुहुयात्कृतहोमेनवग्रहे ॥१५॥ द्वितीयमग्निकार्यस्यकर्तारंब्राह्मणंकुरु॥रुद्रजापकमाचार्यंसितचन्दनचर्चितम् ॥ १६ ॥
सितवस्त्रपरीधानंसितमालाधरंशुभम् ॥ शोभितंकंकणैःकंठचैःकर्णवेष्टांगुलीयकैः ॥ १७ ॥ मंडलस्यसमीपस्थोजपेद्रुद्रान्विमत्सरः ॥
यावदेकादशगताःपुनरेवजपेत्तुतान् ॥ १८ ॥ देवमंडलवत्कार्यंद्वितीयंमंडलंशुभम् ॥ तस्यमध्येतुसानारीश्वेतपुष्पैरलंकृता ॥ १९ ॥
श्वेतवस्त्रैश्चसंछन्नाश्वेतगंधानुलेपिता ॥ सुखासनोपविष्टायामाचार्योरुद्रचिंतकः ॥ २० ॥ अभिषिंचेत्ततश्चैनामर्कपत्रपुटांबुना ॥ चतुःष
ष्टिविधेनैवरुद्रेणैकादशेनतु ॥ २१ ॥ शतानिसप्तपर्णानांचतुर्भिरधिकानितु ॥ अच्छिद्राणांमनूनांचस्नानार्थंविनियोजयेत् ॥ २२ ॥ अ
श्वस्थानाद्गजस्थानाद्वल्मीकात्संगमाद्ध्रदात् ॥ वेश्यांगणाद्राजगृहाद्गोष्ठादानीयवैमृदः ॥ २३ ॥ सर्वौषधिंरोचनांचनदीतीर्थोदकानिच ॥
एतान्संक्षिप्यकलशेशिवसंज्ञेसुपूजिते ॥ २४ ॥ आपादतलकेशंचकुक्षीचैवविशेषतः ॥ सर्वांगंलेपयेन्नार्याःसुशीलाकाचिदङ्गना ॥ २५ ॥

---

१ ऋतुवर्जिता-इ०पा० । २ दुहितामित्यार्षम् । ३ एवं सगुणं रुद्रकर्मणि-इ०पा० । ४ श्वेतरक्तं च-इ०पा । ५ सद्यादीनिति पाठे सद्यः प्रणव इति मांत्रिकसंज्ञा ।

रुद्राभिजप्तेनततःस्नापयेत्कलशेनताम् ॥ तोयपूर्णाष्टकलशैरश्वत्थदलपूरितैः ॥ २६॥ सर्वतोदिक्स्थितैःपश्चात्स्नापयेत्सफलाक्षतैः ॥ एवं
स्नातास्नापकायदद्याद्गांकांचनंतथा ॥ २७ ॥ हेतुरप्यत्रनिर्दिष्टादक्षिणागौःपयस्विनी ॥ ब्राह्मणानामथान्येषांस्वशक्त्यापांडुनंदन ॥२८॥
गोवत्सकाञ्चनादीनिदत्त्वासर्वंक्षमापयेत् ॥ कृतेनानेनराजेन्द्ररुद्रस्नानेनभागिनी ॥ २९ ॥ सुभगासुखसंयुक्ताबहुपुत्राचजायते ॥ सर्वेष्व
पिहिमासेषुब्राह्मणाभिमतेशुभम् ॥ ३० ॥ तस्मादवश्यंकर्तव्यंपुत्रश्रीसुखमिच्छता ॥ ३१ ॥ यास्नानमाचरतिरुद्रमितिप्रसिद्धंश्रद्धान्वि
ताद्विजवरानुमताऽऽनताङ्गी ॥ दोषान्निहत्यसकलान्स्वशरीरभागाद्भर्तुःप्रियाभवतिभारतजीववत्सा ॥ ३२ ॥ इति श्रीभविष्येमहापु
राणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेरुद्रस्नानाविधिवर्णनंनामचतुर्विंशत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १२४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधि
ष्ठिरउवाच ॥ ॥ चन्द्रादित्योपरागेषुयत्स्नानमभिधीयते ॥ तदहंश्रोतुमिच्छामिद्रव्यमन्त्रप्रधानतः ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
यस्यराशिंसमासाद्यभवेद्ग्रहणसंप्लवः ॥ तस्यस्नानंप्रवक्ष्यामिमंत्रौषधिसमान्वितम् ॥ २ ॥ चन्द्रोपरागंसंप्राप्यकृत्वाब्राह्म
णवाचनम् ॥ संपूज्यचतुरोविप्रान्गन्धमाल्यानुलेपनैः ॥ ३ ॥ पूर्वमेवोपरागस्यसमानाय्यौषधादिकम् ॥ स्थापयेच्चतुरः
कुंभानग्रतःसागरानिति ॥ ४ ॥ गजाश्वरथ्यावल्मीकसङ्गमाद्ध्रदगोकुलात् ॥ राजद्वारप्रदेशात्तुमृदमानीयप्रक्षिपेत् ॥ ५ ॥
पंचगव्यंचकुंभेषुपंचरत्नानिचैवहि ॥ रोचनांपद्मशंखौचपञ्चभङ्गसमान्वितौ ॥ ६ ॥ स्फटिकंचंदनंश्वेतंतीर्थवारिससर्षपम् ॥
गजदंतंकुंकुमंचतथैवोशीरगुग्गुलम् ॥ ७ ॥ एतत्सर्वंविनिक्षिप्यकुंभेष्वावाहयेत्सुरान् ॥ सर्वेसमुद्राःसरितस्तीर्थानिजलदाह्रदाः ॥ ८ ॥
आयांतुयजमानस्यदुरितक्षयकारकाः ॥ योऽसौवज्रधरोदेवआदित्यानांप्रभुर्मतः ॥ ९ ॥ सहस्रनयनश्चेन्द्रःपीडांमेऽत्रव्यपोहतु ॥
रक्षोगणाधिपःसाक्षात्प्रलयानिलसप्रभः ॥१०॥ खड्गव्यग्रोऽतिभीमश्चरक्षापीडांव्यपोहतु ॥ योऽसौबिंदुकरोबिन्दुःपिनाकीवृषवाहनः ॥११॥
चन्द्रोपरागपापानिसनाशयतुशङ्करः ॥ त्रैलोक्येयानिभूतानिस्थावराणिचराणिच ॥ १२ ॥ ब्रह्मार्कविष्णुयुक्तानितानिपापंदहंतुवै ॥
एवमामंत्रितैःकुंभैरंभोयुक्तैर्युगान्वितैः ॥ १३ ॥ ऋग्यजुःसाममंत्रैश्चशुक्लमाल्यानुलेपनैः ॥ पूजयेद्वस्त्रगोदानैर्ब्राह्मणानिष्टदेवताः ॥ १४ ॥

एतानेवततोमंत्रान्विलिख्यकनकान्वितान् ॥ यजमानस्यशिरसिउद्धृत्यास्तेनरोत्तम ॥ १५ ॥ कलशान्द्रव्यसंयुक्तान्प्राप्तेग्रहणपर्वणि ॥
चन्द्रग्रहेनिवृत्तेतुकृतगोदानमङ्गलः ॥ १६ ॥ कृतस्नानःश्वेतपट्टंब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ अनेनविधिनायस्तुसग्रहंस्नानमाचरेत् ॥ १७ ॥
नतस्यग्रहपीडास्यान्नचबंधुजनक्षयः ॥ परमांसिद्धिमाप्नोतिपुनरावृत्तिदुर्लभाम् ॥ १८ ॥ सूर्यग्रहेसूर्यनामसदामंत्रेषुकीर्तयेत् ॥
द्रव्यैस्तैरेवकथितंस्नानंकुरुकुलोद्वह॥१९॥ यइदंशृणुयान्नित्यंश्रावयेद्वापिमानवः॥सर्वपापविनिर्मुक्तःशक्रलोकेमहीयते ॥२०॥चन्द्रग्रहेनृपर
विग्रहणेजपन्मांमंत्रैरिमैःसमभिमंत्र्यशुभोदकुंभात्॥स्नानंकरोतिनियमेननरश्चयश्चपीडानतंग्रहकृताचपुनर्दुनोति ॥ २१ ॥ इतिश्रीभविष्ये
महापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेचन्द्रादित्यग्रहणस्नानविधिवर्णनंनामपंचविंशत्युत्तरशततमोऽध्यायः॥१२५॥युधिष्ठिरउवाच॥
गृहस्थोमरणेप्राप्तेकथंत्यजतिजीवितम्॥एतन्मेब्रूहिगोविन्दपरंकौतूहलंहिमे॥१॥ ॥श्रीकृष्णउवाच ॥ नान्यद्दुष्कृष्टमुद्दिष्टंतज्ज्ञैरनशनात्पर
म् ॥ तस्याहंलक्षणंवक्ष्येयज्जप्यंचमुमूर्षता ॥ २ ॥ याद्दग्रूपश्चभगवांश्चिंतनीयोजनार्दनः ॥ आसन्नमात्मनःकालंज्ञात्वाप्राज्ञोयुधिष्ठिर ॥३॥
निर्धूतमलदोषश्चस्नातोनियतमानसः ॥ समभ्यर्च्यैहृषीकेशंपुष्पधूपादिभिस्ततः ॥ ४ ॥ प्रणिपातैःस्तवैःपुण्यैर्गंधैर्धूपैस्तुपूजयेत् ॥
दत्वादानंचविप्रेभ्योविकलादिभ्यएवच ॥५॥ समर्प्यब्राह्मणेभ्यश्चदेवार्चाद्युपयोगिच ॥ बंधुपुत्रकलत्रेषुक्षेत्रधान्यधनादिषु ॥ ६ ॥
मित्रवर्गेचराजेन्द्रममत्वंविनिवर्तयेत् ॥ मित्राण्यमित्रान्मध्यस्थान्परान्स्वांश्चपुनःपुनः ॥ ७ ॥ अत्यर्थमपकारेणनोपकारेणचिन्तयेत् ॥
ततश्चप्रयतःकुर्यादुत्सर्गंसर्वकर्मणाम् ॥ ८ ॥ शुभाशुभानांराजेंद्रवाक्यंचेदमुदीरयेत् ॥ परित्यजाम्यहंभोगांस्त्यजामिसुहृदोऽखिलान्॥९॥
भोजनंहिमयोत्सृष्टमुत्सृष्टमनुलेपनम् ॥ स्रग्भूषणादिकंगेयंदानमासनमेवच ॥ १० ॥ होमादयःपरार्थायेयेचनित्यक्रमागताः ॥ नैमित्तिका
स्तथाकाम्याःश्राद्धधर्मादयोज्झिताः ॥ ११ ॥ त्यक्ताश्चाश्रमिकाधर्मावर्णधर्मास्तथोज्झिताः ॥ पद्भ्यांकराभ्यांविहरन्कुर्वाणःकर्मचोद्वहन्॥
॥१२॥नपापंकस्यचिन्न्याय्याःप्राणिनःसंतुनिर्भयाः ॥ नभसिप्राणिनोयेचयेजलेयेचभूतले ॥ १३ ॥ क्षितेर्विवरगायेचयेचपाषाणसंपुटे ॥
धान्यादिषुचवस्त्रेषुशयनेष्वासनेषुच ॥१४॥ तेस्वयंतुविबुध्यंतुदत्तंतेभ्योऽभयंमया ॥ नमेऽस्तिबांधवःकश्चिद्विष्णुंमुक्त्वाजगद्गुरुम् ॥१५॥

पु० मित्रपक्षेचमेविष्णुरधश्चोर्ध्वंतथायुतः ॥ पार्श्वतोमूर्ध्निहृदयेबाहुभ्यांचैवचक्षुषी ॥ १६ ॥ श्रोत्रादिषुचसर्वेषुममविष्णुःप्रतिष्ठितः ॥ उ०प
२६॥ इतिसर्वंसमुत्सृज्यधृत्वासर्वेशमच्युतम् ॥१७॥ वासुदेवेत्यविरतंनामदेवस्यकीर्तयेत् ॥ दक्षिणाग्रेषुदर्भेषुशेतेवैप्राक्छिराशरास्तथा ॥ १८ ॥ अ०
उदक्छिरावाराजेंद्रचिंतयञ्जगतःपतिम् ॥ विष्णुंजिष्णुंहृषीकेशंकेशवंमधुसूदनम् ॥ १९ ॥ नारायणंनरंशौरिंवासुदेवंजनार्दनम् ॥
वाराहंयज्ञपुरुषंपुंडरीकाक्षमच्युतम् ॥ २० ॥ वामनंश्रीधरंकृष्णंनृसिंहमपराजितम् ॥ पद्मनाभमजंश्रीशंदामोदरमधोक्षजम् ॥ २१ ॥
सर्वेश्वरेश्वरंशुद्धमनंतंविश्वरूपिणम् ॥ चक्रिणंगदिनंशांतंशङ्खिनंगरुडध्वजम् ॥ २२ ॥ किरीटकौस्तुभधरंप्रणमाम्यहमव्ययम् ॥ अहम
स्मिजगन्नाथमयिवासंकुरुद्रुतम् ॥ २३ ॥ आवयोरंतरंमास्तुसमीराकाशयोरिव ॥ अयंविष्णुरयंशौरिरयंकृष्णःपुरोमम ॥ २४ ॥
नीलोत्पलदलश्यामःपद्मपत्रायतेक्षणः ॥ एषपश्यतुमामीशःपश्याम्यहमधोक्षजम् ॥ २५ ॥ इत्थंजपेदेकमनाःस्मरन्सर्वेश्वरंहरिम् ॥
आसीतसुखदुःखेषुसमोमित्राहितेषुच ॥२६॥ ॐनमोवासुदेवायइत्येतत्सततंजपेत् ॥ यथायथाभवेत्कामस्तथातन्नामकीर्तयेत् ॥ २७ ॥
ध्यायेच्चदेवदेवेशंविष्णोरूपंमनोरमम् ॥ प्रसन्ननेत्रभ्रूचक्रशङ्खचक्रगदाधरम् ॥ २८ ॥ श्रीवक्षसंसुमनसंचतुर्वक्त्रंकिरीटिनम् ॥ पीतां
बरधरंकृष्णंचारुकेयूरधारिणम् ॥ २९ ॥ चिंतयेत्तुसदारूपंमनःकृत्वैकनिश्चयम् ॥ यादृशेवामनःस्थैर्यंरूपेबध्नातिचक्रिणः ॥ ३० ॥
तदेवचिंतयेद्रूपंवासुदेवेतिकीर्तयेत् ॥ इत्थंजपन्स्मरन्नित्यंस्वरूपंपरमात्मनः ॥ ३१ ॥ अप्राणपरमोदारस्तच्चित्तस्तत्परायणः ॥ सर्व
पातकयुक्तोऽपिपुरुषःपुरुषर्षभ ॥ ३२ ॥ प्रयातिदेवदेवेशेलयमीप्सितमच्युते ॥ यथाग्निस्तृणजातानिदहत्यनिलसंगतः ॥ ३३ ॥
तथानशनसंकल्पःपुंसांपापमसंशयम् ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ उत्क्रांतिकालेभूतानांमुह्यंतिचित्तवृत्तयः ॥ ३४ ॥ जराव्याधिविही
नानांकिमुतव्याधिदोषिणाम् ॥ अत्यंतवयसादग्धोव्याधिनाचोपपीडितः ॥ ३५ ॥ यदिस्थातुंनशक्नोतिक्षितिस्थोदर्भसंस्तरे ॥ किमप्य
न्योप्युपायोऽस्तिनवानशनकर्मणि॥३६॥वैकल्यंयेननाप्नोतितन्मेब्रूहिजनार्दन॥त्वयोक्तंभगवन्ध्यानंतद्ब्रूहिममतत्त्वतः ॥ ३७ ॥ ध्यानस्वरू ॥१२
पमखिलंकथयस्वजनार्दन॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ नात्रभूमिर्नचकुशाःस्वास्तराश्चनकारणम् ॥ ३८ ॥ चित्तस्यालंबनीभूतोविष्णुरेवात्र

कारणम् ॥तिष्ठन्भुञ्जन्स्वपन्गच्छंस्तथाधावन्नितस्ततः ॥३९॥ उत्क्रांतिकालेगोविन्दंसंस्मरंस्तन्मयोभवेत् ॥ यंयञ्चापिस्मरन्भावंत्यजत्य
न्तेकलेवरम् ॥ ४० ॥ तंतमेवैतिकौन्तेयसदातद्भावभावितः ॥ तस्मात्प्रधानमत्रोक्तंवासुदेवस्यचिन्तनम् ॥ ४१ ॥ यद्यत्पृष्टंत्वयाध्या
नंतदेवकथयामिते ॥ पुरामेकथितंपार्थमार्कंडेयेनधीमता ॥ ४२ ॥ राज्योपभोगशयनासनवाहनेषुस्त्रीगंधमाल्यमणिवस्त्रविभूषणेषु ॥
इच्छाभिलाषमतिमात्रमुदेतिमोहाद्ध्यानंतदार्त्तमितिसंप्रवदंतितज्ज्ञाः ॥ ४३ ॥ संछेदनैर्दहनताडनपीडनैश्चगात्रप्रहारदमनैर्विनिकृंतनैश्च॥
यस्येहचेतसिहियातिनचानुकंपाध्यानंतुरौद्रमितितत्प्रवदंतितज्ज्ञाः॥४४॥सूत्रार्थमार्गणमहाव्रतभावनाभिर्बंधप्रमोक्षगतिरागतिहेतुचिन्ता॥
पञ्चेन्द्रियाद्युपशमश्चशमश्चभूतेध्यानंतुधर्म्यमितितत्प्रवदंतिसंतः॥४५॥यस्येन्द्रियाणिविषयैर्नविवर्जितानिसङ्कल्पनात्मजाविकल्पविकारयो
गैः ॥ तत्त्वैकनिष्ठहृदयोनिभृतांतरात्माध्यानंतुशुक्लमितितत्प्रवदंतिसिद्धाः ॥ ४६ ॥ आद्येतिर्यगधोगतिश्चनियतंध्यानेतुरौद्रेसदाधर्म्येदेवग
तिःशुभंफलमहोशुक्लेचजन्मक्षयः ॥ तस्माज्जन्मरुजापहेहिततरेसंसारनिर्वाहकेध्यानेशुक्लतरेरजःप्रमथनेकुर्यात्प्रयत्नंबुधः ॥ ४७॥ समाःस
हस्राणितुसप्तवैजलेदशैकमग्नौपवनेचषोडश ॥ गवांग्रहेषष्टिरशीतिराहवेअनाशनेभारतचाक्षयागतिः ॥ ४८ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणे
उत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेसांभरायणीव्रतवर्णनंनामषड्विंशत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १२६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥
तडागोत्सर्जनेदेवविधिंविधिविदांवर ॥ कथयस्वमहाभागममदेवकिनंदन ॥ १ ॥ वापीकूपोदकानाञ्चकेमंत्राःपरिकीर्तिताः ॥ केऋत्विजो
त्रकेयूपाःकर्तव्याःकुण्डमण्डपे ॥ २ ॥ दानंकिमत्रनिर्दिष्टंवलयःकेप्रकीर्तिताः ॥ कस्मिन्कालेकथंकुर्यादित्येतत्सकलंवद ॥ ३ ॥
॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ साधुसाधुमहाबाहोयन्मांत्वंपरिपृच्छसि ॥ तडागवापीकूपानामुत्सर्गंकथयामिते ॥ ४ ॥ निष्पन्नेबद्धपालीकेसर्वोद्भेद
विवर्जिते॥सोपानपंक्तिसहितेपाषाणैःसर्वतश्चिते॥५॥तस्मिन्सलिलसंपूर्णेकार्तिकेवाविशेषतः॥तडागस्यविधिःकार्यःस्थिरनक्षत्रयोगतः॥६॥
मुनयःकेचिदिच्छंतिव्यतीतेचोत्तरायणे ॥ नकालनियमोह्यत्रप्रमाणंसलिलंयतः ॥ ७ ॥ तडागपालशीर्षेतुमंडलंकारयेच्छुभम् ॥ दशद्वाद
शहस्तंचचतुर्द्वारंसुविस्तृतम्॥८॥तोरणानितुचत्वारिचतुर्दिक्षुविचक्षणैः ॥ अश्वत्थोदुंबरप्लक्षवटशाखामयानिच॥९॥नानावर्णास्तुपरितःप

ताकाःपरिकल्पयेत्॥मध्येमहाध्वजःकार्यःपञ्चवर्णःसुशोभनः॥१०॥चतुर्हस्ताभवेद्वेदीमध्येपञ्चकराथवा॥ यजमानप्रमाणेनमध्येयूपेनशोभि
ता ॥११॥ कदंबाश्वत्थपालाशवैकंकतमयःशुभः॥ब्राह्मणस्यास्यनिर्दिष्टोयूपःश्रुतिविचक्षणैः ॥१२॥ न्यग्रोधबिल्वजःप्रोक्तःक्षत्रियाणांचखा
दिरः॥वैश्यस्योदुंबरमयोमध्वर्जुनसमुद्भवः ॥१३॥ बिभीतकोदुंबरजःशाकशाल्मलिसंभवः॥ शूद्रस्ययूपोनिर्दिष्टःसारदारुमयोऽथवा॥१४॥
लोकपालाष्टकंतत्ररजसाचविलेखयेत् ॥ ब्रह्माविष्णुश्चरुद्रश्चकमलाचाम्बिकातथा ॥ १५ ॥ सावित्रीसहिताकार्यापुष्पधूपैरथार्चयेत् ॥
कुर्यात्कुंडानिचत्वारिचतुर्दिक्षुविचक्षणः ॥१६॥ मेखलात्रययुक्तानिहस्तमात्राणिसर्वतः ॥ हेमालंकारिणःकार्याहोतारःषोडशाष्टवा ॥१७॥
अहतांबरसंवीताःस्रक्चन्दनविभूषिताः ॥ स्थापकाश्चात्रविहितावेदवेदाङ्गपारगाः ॥ १८ ॥ इतिहासपुराणज्ञाःप्रियवागनसूयकाः ॥
मृन्मयानिचपात्राणिताम्राणिस्रुक्स्रुवंतथा॥१९॥व्यंजनानिचकार्याणिहोमार्थंसमिधस्तिलाः ॥ ग्रहयज्ञविधानेनहोमःकार्योविजानता ॥२०॥
वेद्याधिवासितानांचसुराणांहोमइष्यते ॥ वारुणैस्तुतथामंत्रैर्होतव्यंपुष्टिवर्द्धनम् ॥ २१ ॥ इन्द्रादिलोकपालानांपूर्वादिक्रमयोगतः ॥
बलिंदद्याच्चतल्लिङ्गैर्मन्त्रैस्सर्वार्थसिद्धये ॥ २२॥ द्वारेषुकलशान्दद्यात्सहिरण्यान्सपल्लवान् ॥ अश्वत्थपल्लवैःकार्याःशुभाश्चन्दनमालिकाः ॥
॥ २३ ॥ सौवर्णंकारयेत्कूर्मंताम्रेणमकरंतथा ॥ रजतेनतथामत्स्यंत्रपुणाद्दर्दुरंतथा ॥ २४ ॥ शिशुमारजलौकाश्चरजतेनैवकारयेत् ॥
सर्वानपियथास्थानंताम्रपात्र्यांनिधापयेत् ॥२५॥ एषाप्रतिष्ठानामेतिमन्त्रेणामंत्रयेच्चतान् ॥ यूपप्रतिष्ठाकर्तव्यावेदोक्तविधिनाततः ॥२६॥
कुंकुमेनसमालभ्यपुष्पैर्धूपैःसमर्चयेत् ॥ वस्त्रयुग्मेनसंपूज्यनैवेद्यादियथाक्रमम् ॥ २७ ॥ ततोद्विजातिप्रवरःश्रपयित्वाचरुंनवम् ॥
ततश्चास्याहुतीर्दद्याद्भूर्भुवःस्वरितिक्रमात् ॥ २८ ॥ ततश्चावाहयेद्देवंवरुणंसरितांपतिम् ॥ वादित्रघोषैर्गीतैश्चगन्धमाल्यानुलेपनैः ॥
॥२९॥श्वेतेनैवतुवस्त्रेणशिरोवेष्टंतुकारयेत् ॥ आदायताम्रपात्रींतुब्रह्मघोषपुरःसरः ॥ ३० ॥ अप्रमाणंजलंगत्वावरुणायनिवेदयेत् ॥
त्वंवरुणइतिमंत्रेणजलमध्येप्रवाहयेत् ॥ ३१ ॥ यच्चान्यद्रत्नबीजानितत्सर्वंमज्जयेज्जले ॥ तारयेच्चततोधेनुंदक्षिणायाउदग्व्रजेत् ॥ ३२ ॥
गोशिरोवेष्टनंकुर्यात्सातिवस्त्रेतुबुद्धिमान् ॥ लांगूलस्याग्रमादायअवतीर्यततोजलम् ॥ ३३ ॥ ज्ञातिभिःसहितःकर्तासभार्यश्चावगाहयेत् ॥

ततोऽवतीर्यसलिलाद्दत्त्वागांब्राह्मणायताम् ॥ शक्त्याचदक्षिणांदद्याद्देवंविप्रान्विसर्जयेत् ॥ ३४ ॥ सामान्यंसर्वभूतेभ्योमयादत्तमिदंजलम् ॥ एवंजलाञ्जलिंक्षिप्त्वापूजयेज्जलमातरः ॥ ३५ ॥ तोष्याःकर्मकराःसर्वेकुद्दालानिचपूजयेत् ॥ अवारितंतुदातव्यंमंत्रपूर्वदिनत्रयम् ॥ ३६ ॥ एकाहंचयथाशक्त्यावित्तशाठ्यंनकारयेत् ॥ गोसहस्रंतदर्धंवातस्यार्धमथवापिवा ॥ ३७ ॥ शतमर्धशतंवापिपञ्चविंशतिमेवच ॥ तासामभावेगांदद्यात्सवत्सांकांस्यदोहनाम् ॥ ३८ ॥ एषराजेन्स्तडागस्यविधिस्तेपरिकीर्तितः ॥ वापीकूपविधानंचकथयामितथापरम् ॥३९॥ कुंडमंडपसंभारभूषणाच्छादनादिकम् ॥ तडागविधिवत्कुर्याद्यूपगोतरणादिकम् ॥ ४० ॥ अकालमूलान्कलशान्वापीकोणेषुदापयेत् ॥ तीर्थोदकसमायुक्तान्सितचन्दनचर्चितान् ॥ ४१ ॥ सितवासोयुगच्छन्नान्समाल्यान्रत्नगर्भिणः ॥ अर्पयित्वाचरुंतत्रयावन्मात्रोयथाविधि ॥४२॥ चतस्रआहुतीर्दद्याद्भूर्भुवःस्वरितिक्रमात् ॥ ग्रहहोमंप्रकुर्वीतशांतिपुष्टिविवर्द्धनम् ॥ ४३ ॥ वरुणायबलिंदद्याल्लोकपालेभ्यएवच ॥ वारुणानिचसूक्तानिपठेयुर्द्विजसत्तमाः ॥ ४४ ॥ वेदीमध्येमंडलंचपद्ममत्रप्रशस्यते ॥ तन्मध्येपूजयेच्छंभुंब्रह्माणंकेशवंतथा ॥ ४५ ॥ मत्स्यकमठमण्डूकान्वेद्यामध्येऽधिवासयेत् ॥ मित्रमित्रोऽसिभूतानांधनदोधनकांक्षिणाम् ॥ ४६ ॥ वैद्योरोगाभिभूतानांशरण्यःशरणार्थिनाम् ॥ अनेनैवहिमंत्रेणवरुणायविसर्जयेत् ॥ ४७ ॥ आदौचावाहयेदेवमनेनैवविशेषतः ॥ नमस्तेविश्वगुप्तायनमोविष्णोअपांपते ॥ ४८ ॥ सान्निध्यंकुरुदेवेशसमुद्रेयद्वदत्रवै ॥ ततस्तुदक्षिणादेयाब्राह्मणानांनराधिप ॥ ४९ ॥ गौःस्थापकायदातव्याभोजनंचानिवारितम् ॥ सर्वेषामेवदातव्यमेषपौराणिकोविधिः ॥ ५० ॥ शरायाआगतंतोयंसामुद्रंप्रथमंस्मृतम् ॥ निपानेवातडागेवासांस्थितंतद्भवेच्छुचि ॥ ५१ ॥ वापीकूपतडागेवास्थितंतुप्रथमंजलम् ॥ अपेयंतुभवेत्सर्वंतज्जलंसूतिकासमम् ॥५२॥ समुद्रोऽपिहिकौंतेयदेवयोनिरपांपतिः ॥ कुशाग्रेणापिरभसानस्पृष्टव्यस्त्वसंस्कृतः ॥५३॥ अग्निश्चतेजोमृडयाथदेहेरेतोधाविष्णुरमृतस्यनाभिः ॥ एवंब्रुवन्पांडवसत्यवाक्यंततोवगाहेतपतिंनदीनाम् ॥ ५४ ॥ वैष्णवेमासिसंप्राप्तेनक्षत्रेवारुणेतथा ॥ अर्घ्यंप्रदद्याद्भक्त्यातुतस्मिन्कालेमहोदधेः ॥ ५५ ॥ स्नात्वातुविधिवन्मंत्रैः

१ भेषजम्-इ०पा० ।

सागरेतुसमाहितः ॥ फलमूलाक्षतैर्भक्ष्यैस्तथार्घ्यैःसंप्रकल्पयेत् ॥ ५६ ॥ अपिजन्मसहस्रंतुयत्पापंकुरुतेनरः ॥ मुच्यतेसर्वपापेभ्यः
स्नात्वातुलवणांभसि ॥ ५७ ॥ विधिज्ञेनतुकर्तव्यंब्राह्मणेनयथाविधि ॥ कर्ताकारयिताचैवउभौतुस्वर्गगामिनौ ॥ ५८ ॥ विधिंत्वेन
मजानानोयःकुर्यादर्थमोहितः ॥ कर्ताकारयिताचैवउभौनरकगामिनौ ॥ ५९ ॥ योनकारयतेशांतितडागाद्येषुकर्मसु ॥ तस्यतन्निष्फलं
सर्वमुप्तंबीजमिवोषरे ॥ ६० ॥ सर्वरत्नमयंदिव्यंचन्द्रार्कसदृशप्रभम् ॥ विमानंतेजसायुक्तमारोहेत्पुण्यकर्मकृत् ॥ ६१ ॥ कश्चित्पि
बतितत्तोयंनिपानस्थंततोऽञ्जलिम् ॥ ब्राह्मणोवाथतिर्गौर्वायेनकर्तानसीदति ॥ ६२ ॥ उत्सृष्टेकृतकृत्यस्तुसुहृत्कुर्यान्महोत्सवम् ॥
महाभोज्यंमहोत्सर्गेयजमानोदिनाष्टकम् ॥ ६३ ॥ कारकाःकर्मणोवापिसूत्रधारादयोनराः ॥ इष्टापूर्तेनधर्मेणतेऽपिस्वर्गंप्रयांतिहि ॥ ६४ ॥
खन्यमानेमहीभागेप्राणिनोयेक्षयंगताः ॥ चित्रेवादेवकूटार्थेतेसर्वेत्रिदिवंगताः ॥ ६५ ॥ धेनोस्तुरोमकूपाणियावंतीहनरोत्तम ॥ ताव
द्वर्षसहस्राणिवर्षकोटिशतानिच ॥ ६६ ॥ कोटिर्युगसहस्राणांस्वर्गेतिष्ठेत्तडागकृत् ॥ चेत्तस्यपितरःकेचिन्नरकंसमुपागताः ॥ ६७ ॥
तांस्तुतारयतेसर्वानात्मानंचमहीपते ॥ आस्फोटयंतिपितरोवल्गंतिप्रपितामहाः ॥ ६८ ॥ अपिनःसकुलेजातोयस्तडागंकरिष्यति ॥
सर्वस्वेनापिकौंतेयभूमिष्ठमुदकंकुरु ॥ ६९ ॥ कुलानितारयेत्सप्तयत्रगौर्वितृषीभवेत् ॥ एवंवर्षशतेनापिकृत्तिकाविहरीवने ॥ ७० ॥
मासंचेतागृहेकोटिक्षणध्वंसिधनस्यहि ॥ तडागंदेवभवनंवापीवृक्षोघनच्छदः ॥ ७१ ॥ चतुर्थकंफलंप्राप्तंकारितेऽस्मिंश्चतुष्टये ॥
यथामातुःसमाचष्टेपुत्रःशीलंस्वकैर्गुणैः ॥ ७२ ॥ तथास्वादेनचजलंकर्तुःसर्वंशुभाशुभम् ॥ अतःशुभागतंद्रव्यंतडागादिषुलापयेत् ॥
॥ ७३ ॥ धन्यस्यपांथाःसंप्राप्यतडागंवृक्षमण्डितम् ॥ पीत्वापःपादपतलेविश्रमंतिरमंतिच॥७४॥मारुतोद्धूतवीच्यग्रैःकरैःकमलमंडितम्॥
अभ्यागतायसुधियातडागाद्यंप्रकल्पितम् ॥ ७५ ॥ सामान्यंसर्वभूतेभ्योयेनभूमिगतंजलम् ॥ तारितंकारितंतेनसुपुत्रेणकुलद्वयम् ॥ ७६ ॥ ॥१
मूर्तंस्वभावतःसिद्धमिष्टंमंत्रप्रदर्शितम् ॥ इष्टापूर्तेकृतेराजन्कृतकृत्यःपुमान्भवेत् ॥ ७७ ॥ उन्नतावाथनिम्नावाकीर्तिर्येनप्रकाशिता ॥
तेनत्रैलोक्यचन्द्रेणजननीपार्थपुत्रिणी ॥ ७८ ॥ त्रितयंनिम्नतांनेयंत्रितयंचोन्नतिंपराम् ॥ तडागमथयोभूमौदेवदेवाकुलंकृती ॥ ७९ ॥

यःकारयतिलोकेऽस्मिन्कीर्तिस्तस्यामलाभवेत् ॥ सजीवतिसएवैकःसभवेदजरामरः ॥ ८० ॥ उपेतानामपिदिवंसनिबन्धविधायिनाम् ॥
आस्तएवानिरातंकंतस्यकीर्तिमयंवपुः ॥ ८१ ॥ तावत्स्वर्गेसरमतेयावत्कीर्तिरनश्वरी ॥ तावत्त्विलायामध्यास्तेसुकृतीवैबुधंपदम् ॥ ८२ ॥
हंसास्याक्षिप्तनील्यग्रंपद्मिनीखण्डमण्डितम् ॥ पीयमानंमहाग्रामैर्धन्याःपश्यंतिस्वंसरः ॥ ८३ ॥ घटैरञ्जलिभिर्वक्त्रैर्यस्यवाटीपुटैर्जलम् ॥
पिबंतिजंतवःसर्वेकिमन्यत्तस्यवर्ण्यते ॥ ८४ ॥ तडागंनगरोपांतिधन्यस्याकिलजायते ॥ उभयोरर्थसंसिद्धिर्दृष्टाकर्तुर्जनस्यच ॥ ८५ ॥ येषांदे
वकुलंतत्तुनिष्पद्येतसरस्तटे ॥ अभीष्टदेवतायुक्तंतेषांपार्थकिमुच्यते ॥ ८६ ॥ नभवंतीष्टिकायावद्द्रोणीवाभूमिसन्निभा ॥ स्वर्गेमहीयते
तावत्कारकोदेववेश्मनः ॥ ८७ ॥ भोग्यस्थानेकृतःकूपःसुस्वादुसलिलस्तथा ॥ दृढरज्जुसमायुक्तःपुनात्यासप्तमंकुलम् ॥ ८८ ॥ य
स्यस्वादुजलंकूपेपिबंतिसततंजनाः ॥ किंतेननकृतंपुण्यंसर्वसत्वोपकारिणा ॥ ८९ ॥ यःप्रासादान्रचयतिशुभान्देवतानांतडागेकी
र्तिस्तस्यभ्रमतिविपुलावंशमार्गानुयाता ॥ दिव्यान्भोगान्भजतिचसदाकारकश्चाप्रमेयान्भुक्त्वासौख्यंपुनरपिचभवेच्चक्रवर्तीपृथिव्याम् ॥
॥ ९० ॥ तेषांतडागानित्रिह्रदकानिकूपाश्चयूपाश्चप्रतिश्रयाश्च ॥ अन्नप्रदानंमधुराचवाणियमस्यतेनिर्वचनंभवंति ॥ ९१ ॥ इतिश्रीभविष्ये
महापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेवापीकूपतडागोत्सर्गविधिवर्णनंनामसप्तविंशत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १२७ ॥ छ ॥ ॥
॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ वृक्षारोपणमाहात्म्यंवददेवकिनन्दन ॥ उद्यापनविधिंचैवसरहस्यंसमासतः ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥
वरंभूमिरुहाःपञ्चनगकाष्ठरुहादश ॥ पत्रैःपुष्पैःफलैर्मूलैःकुर्वंतिपितृतर्पणम् ॥ २ ॥ बहुभिर्मूतकिञ्जातैःपुत्रैर्धर्मार्थवर्जितैः ॥
वरमेकंपथितरुर्यत्रविश्रमतेजनः ॥ ३ ॥ प्राणिनःप्रीणयंतिस्मच्छायावल्कलपल्लवैः ॥ घनच्छदाःसुतरवः पुष्पैर्देवान्फलैःपितॄन् ॥ ४ ॥
पुष्पपत्रफलच्छायामूलवल्कलदारुभिः ॥ धन्यामहीरुहायेषांविफलायांतिनार्थिनः ॥ ५ ॥ पुत्राःसंवत्सरस्यांतेश्राद्धंकुर्वंतिवानवा ॥
प्रत्यहंपादपाःपुष्टिंश्रेयोऽर्थंजनयंतिहि ॥ ६ ॥ नतत्करोत्यग्निहोत्रंसुवंयद्योषितःसुतः ॥ यत्करोतिघनच्छायःपादपःपथिरोपितः ॥ ७ ॥
सच्छायाचसपुष्पाचसफलावृक्षवाटिका ॥ कुलयोषेवभवातिभर्तृलोकद्वयानुगा ॥ ८ ॥ अशोकफलावकरातिलकालंकृतानना ॥

सर्वोपभोगवेश्येववाटिकारसिकासदा ॥ ९ ॥ सदासावित्रीभवतिसदादानंप्रयच्छति ॥ सदायज्ञंसयजतेयोरोपयतिपादपम् ॥
॥ १० ॥ अश्वत्थमेकंपिचुमंदमेकंन्यग्रोधमेकंदशचिञ्चिणिकम् ॥ कपित्थबिल्वामलकीत्रयंचपञ्चाम्रवापीनरकंनपश्येत् ॥ ११ ॥
पुष्पोपगंधाढ्यफलोपगन्धंयःपादपंस्पर्शयतेद्विजाय ॥ सस्त्रीसमृद्धंबहुरत्नपूर्णंलभेद्विमानप्रतिमंगृहंवै ॥ १२ ॥ प्रतिश्रयाश्रा
न्तसमाश्रयत्वात्समीहितंतत्रफलंबुभुक्षोः ॥ अपत्यमेकंपरलोकहेतोर्विमृश्यतांकिंतरवोनरोपिताः ॥ १३ ॥ नखानिताःपुष्करिण्योरोपि
तानमहीरुहाः ॥ मातुर्यौवनचौरेणतेनजातेनकिंकृतम् ॥१४॥ छायामन्यस्यकुर्वंतितिष्ठंतिस्वयमातपे ॥ फलंतिचपरार्थेषुनस्वार्थेषुमहाद्रुमाः
॥ १५ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिवृक्षस्योद्यापनेविधिम् ॥ सर्वपापप्रशमनंसर्वकीर्तिविवर्द्धनम् ॥ १६ ॥ अपुत्रयापुरापार्थपार्वत्यामन्दराचले ॥
अशोकःशोकशमनःपुत्रत्वेपरिकल्पितः॥१७॥जातकर्मादिकास्तस्ययाःक्रियाःकिलबुद्धिमन् ॥ चरकात्रिपुराणोक्तास्ताःशृणुष्वयुधिष्ठिर॥
॥ १८॥ ततोमूलोपनदलोवल्गुच्छायांगपल्लवः॥शीतवातातपसहःसंस्कार्यस्तरुणस्तरुः॥१९॥स्त्रीनामकंटकीकुब्जकीटवृश्चिककोटरः ॥
नोद्याप्यःपादपःपार्थशिष्टानांयोनसंमतः ॥ २० ॥ आलवालेसुविहितेशुभेबद्धचतुष्किके ॥ शोधयित्वातमुद्देशंसुगुप्तंकारयेत्ततः ॥ २१ ॥
सदैवोद्यापनंपार्थपादपानांप्रशस्यते ॥ शुभेऽह्निविप्रकथितेग्रहनक्षत्रसंयुते ॥ २२ ॥ पताकालंकृतंवृक्षंपूर्वेद्युरधिवासयेत् ॥
रक्तवस्त्रैःसमाच्छाद्यरक्तसूत्रेणवेष्टयेत् ॥ २३ ॥ पिष्टातकेनावकिरेत्सर्वौषध्याचपादपम् ॥ स्थापयेत्पूर्णकलशांश्चतुर्दिक्षुविचक्षणः॥२४ ॥
पल्लवालंकृतमुखान्सितचन्दनचर्चितान् ॥ सितवासोयुगच्छन्नान्सकलान्रत्नगर्भिणः ॥ २५ ॥ पताकालंकृताःसर्वेकार्यास्तत्सन्निधौद्रुमाः ॥
मूलविन्यस्तकलशारक्तसूत्रावगुण्ठिताः ॥ २६ ॥ रक्तपीतासिताच्छादैश्चर्चिताःसुमनोहरैः ॥ कलधौतमयान्यत्रफलानिदशपंचवा ॥२७॥
ताम्रपात्र्यांसबीजानिसरत्नान्यधिवासयेत् ॥ तूर्यमङ्गलघोषेणचतुर्दिक्षुक्षिपेद्बलिम् ॥ २८ ॥ इन्द्रादिलोकपालेभ्योभूतेभ्योमंत्रविद्गुरुः ॥
ततःप्रभातेविमलेकुंडंकृत्वासमेखलम् ॥ २९ ॥ ग्रहयज्ञविधानेनशांतिकर्मसमारभेत् ॥ सुवर्णालंकृतान्कृत्वाब्राह्मणान्वेदपारगान् ॥ ३०॥
चतुरोऽष्टौयथाशक्त्यावासोभिरभिपूजयेत् ॥ तिलाज्येनचहोमःस्यात्तुष्टिपुष्टिकरःसदा॥ ३१ ॥ मातरंस्थापयित्वाग्रेपूजयेत्कुसुमाक्षतैः ॥

श्रपयित्वाचरुंसम्यक्पायसाद्यपरिप्लुतम् ॥ ३२ ॥ होमादौजातकर्मादिगोदानंयावदेवतु ॥ पादपंस्नापयित्वातुसमंत्रैस्तीर्थवारिभिः ॥३३॥
जातकंनामकरणमन्नप्राशनमेवच ॥ सुवर्णसूच्याकुर्वीतकर्णवेधंविधानवित् ॥ ३४ ॥ जातरूपक्षुरेणात्रचूडाकार्यायथाक्रमम् ॥ बध्नी
यान्मेखलामौञ्जीवासश्चपरिधापयेत् ॥ ३५ ॥ यजमानस्ततःस्नातःशुक्लांबरधरःशुचिः ॥ पुष्पाञ्जलिःसमभ्येत्यमंत्रमेतमुदीरयेत् ॥३६॥
येशाखिनःशिखरिणांशिरसाविभूषायेनन्दनादिषुवनेषुकृतप्रतिष्ठाः ॥ येकामदाःसुरनरोरगकिन्नराणांतेमेनतस्यदुरितार्तिहराभवंतु ॥३७॥
एतैर्द्विजैर्विधिवरप्रहुतोहुताशःपश्यत्यसावहिमदीधितिरंबरस्थः ॥ त्वंवृक्षपुत्रपरिकल्पनयावृतोऽसिकार्यंसदेवभवताममपुत्रकार्यम् ॥३८॥
इत्येवमुक्त्वातंवृक्षंलालयित्वापुनःपुनः ॥ घृतपात्रेस्ववदनंदृष्ट्वाशिषमुदीरयेत् ॥ ३९ ॥ अङ्गादङ्गात्संभवासिहृदयादभिजायसे ॥
आत्मावैपुत्रनामासिसजीवशरदःशतम् ॥४०॥ ब्राह्मणानांततोदेयादक्षिणाहृष्टमानसैः॥स्थापकायशुभांधेनुंदत्वाकुर्यान्महोत्सवम् ॥४१॥
दीनानाथजनानांचभोजनंचानिवारितम् ॥ इतरेषांप्रदातव्यंसंतुष्टेनसुरासवम् ॥ ४२ ॥ ज्ञातिबंधुजनैःसार्द्धंस्वयंभुञ्जीतकामतः ॥
प्रेष्याःकर्मकराःसर्वेपूजनीयाःस्वशक्तितः ॥४३॥ यएवंकुरुतेपार्थवृक्षाणांमहदुत्सवम् ॥ सर्वकामानवाप्नोतिइहलोकेपरत्रच ॥ ४४ ॥ पुत्र
विनाशुभगतिर्नभवेन्नराणांदुष्पुत्रकैरितितथोभयलोकनाशः॥ एतद्विचार्यसुधियापरिपाल्यवृक्षान्पुत्राःपुराणविधिनापरिकल्पनीयाः ॥४५॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेवृक्षोद्यापनविधिवर्णनंनामाष्टाविंशत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥१२८॥ ॥ छ॥
॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ येमानवास्त्रिदशमूर्तिनिकेतनानिकुर्वंतिसाधुजनदृष्टिमनोहराणि ॥ तेषांमृतेऽथपरमार्थमयेशरीरेलोकेपरिभ्रमतिकीर्ति
मयंशरीरम्॥ १॥यःकारयेद्धारसिताभ्रगौरमुत्तुंगसौधधवलायतनंसुराणाम्॥ चन्द्रावदातभवनेदिविलब्धसौख्योराज्यश्रियंसभुविबोधयुतामुपै
ति॥२॥येकारयंतिसुरसद्मसुदेवतानामर्चाःसुवर्णरजतायसशैलताम्राः ॥ सामंतमौलिमणिरश्मिसमर्चितास्तेसिंहासनेऽङ्गदकिरीटभृतोऽवभां
ति॥३॥येमेरुमौलिसुरसंघकृताभिषेकाःपञ्चामृतैःसुरवरानभिषेचयंति॥तेदिव्यकल्पमभिधायसुरेश्वरत्वंराजाभिषेकमतुलंपुनराप्नुवंति॥४॥
येशैलराजमलयोद्भवचंदनेनसत्कुंकुमेनचसुरानुनुलेपयंति ॥ तेदिव्यगन्धपटवाससुगंधिदेहानंदंतिनंदनवनेषुसहाप्सरोभिः ॥ ५ ॥

गंधाढ्यजातिकमलोत्पलदिव्यपुष्पैर्देवान्नवैरनुदिनंननुयेऽर्चयंति॥पुष्पोत्तमैर्नरपतित्वमवाप्यतेऽपियास्यंतिकुंदधवलामचिरेणसिद्धिम् ॥६॥
आमोदिभिर्हिमतुरुष्कसुगन्धधूपैर्येमानवाःसुरवरानपिधूपयंति ॥ कर्पूरधारानिभगन्धवराभिरामेस्वर्गेविमानवतितेभवनेरमंते ॥ ७ ॥
दोधूयतेकनकदंडविराजितैश्चसच्चामरैःप्रवलकुण्डलसुन्दरीभिः ॥ दिव्यांबरस्रगनुलेपनभूषिताङ्गांकृत्वासुरेशभवनांबरवस्त्रपूजाम् ॥ ८ ॥
देदीप्यतेदिनकरोज्ज्वलपद्मरागरत्नप्रभाच्छुरितहेममयेविमाने ॥ दिव्यांगनापरिवृतोनयनाभिरामःप्रज्वाल्यदीपममलंभवनेश्वराणाम् ॥९॥
योजागरंसुरवराभिमतोददातिचैत्रोत्सवादिदिवसेष्वपितूर्यनादैः॥वीणासुवेणुमधुरस्वरभाषिणीभिःसंगीयतेचसकृशोदरकिन्नरीभिः ॥१०॥
कुर्वंतियेसदुपलेपनधातुरागसंमार्जनंसुरवरायतनेऽनुरक्ताः ॥ मुक्ताकलापमपिकांचनभक्तिचित्रैर्वैडूर्यकुट्टिमतलेदिवितेवसंति ॥ ११ ॥
दद्याच्चयःपरमभक्तियुतःसुराणांघण्टावितानवरचामरमातपत्रम् ॥ केयूरहारमणिकुण्डलभूषितोसौरत्नाधिपोवसतिभूतलचक्रवर्ती ॥१२॥
अभ्यर्चयेत्प्रतिवचःकुसुमैर्विचित्रैर्देवाधिदेवपरिसंस्तुतपादपद्मान्॥भक्त्याप्रहृष्टमनसःप्रणमंतिदेवांस्तेभूर्भुवःस्वर्महिमाप्तफलाभवंति॥१३॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेदेवपूजाफलव्रतवर्णनंनामैकोनविंशत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १२९ ॥ छ ॥
॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ भगवन्केनतपसाव्रतेननियमेनवा ॥ दानेनकेनवालोकेप्रोज्ज्वलत्वंप्रजायते ॥ १ ॥ अंतितेजोमहद्दी
प्तंदीप्तांशुकिरणोज्ज्वलम् ॥ शरीरंजायतेयेनतन्मेवक्तुमथार्हसि ॥ २ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ मथुरायांपुरापार्थपिङ्गलो
नामतापसः ॥ आगतःसचमेपत्न्याजाम्बवत्याप्रपूजितः ॥ ३ ॥ पृष्टश्चप्रश्नमेवैतंसचावोचद्यथातथम् ॥ तयापिमेसमाख्यातंतत्स
र्वंतेवदाम्यहम् ॥ ४ ॥ यदायदानृपश्रेष्ठपुण्यकालःप्रपद्यते ॥ संक्रांतौसूर्यग्रहणेचन्द्रपर्वणिवैधृते ॥ ५ ॥ उत्तरेत्वयनेप्राप्तेदाक्षिणे
विषुवेतथा ॥ एकादश्यांशुक्लपक्षेचतुर्दश्यांदिनक्षये ॥ ६ ॥ सप्तम्यामथवाष्टम्यांस्नात्वाव्रतपरोनरः ॥ नारीवाभूमिदेवेभ्यः
प्रयच्छेत्प्रयतांगणे ॥ ७ ॥ घृतकुंभेनदीपेनप्रज्वलंतंप्रदीपकम् ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ भूमिदेवाइतिप्रोक्तंयत्त्वयामधुसूदन ॥ ८ ॥

१ अतितीव्रं महद्दिव्यम्-इ०पा।

किमेतत्कौतुकंमेऽस्तिसंशयंछेत्तुमर्हसि ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ पुराकृतयुगस्यादौत्रिशंकुर्नामपार्थिवः ॥ ९ ॥ सस्वर्गंगंतुकामोऽ
भूच्छरीरेणनरोत्तम ॥ ततश्चण्डालतांनीतोवसिष्ठेनमहात्मना ॥ १० ॥ त्रिशंकुःसर्वमाचख्यौविश्वामित्रायधीमते ॥ सोऽपिमन्युवशाद्यज्ञं
चकाराहूयदेवताः ॥ ११ ॥ नताहविःप्रत्यगृह्णंस्ततःक्रुद्धःकुशात्मजः॥ विश्वामित्रस्तुकोपेनचकारान्यान्सुरोत्तमान् ॥ १२ ॥ शृंगाट
कान्नालिकेरान्पचनानानजौडकान् ॥ मेधारथदवार्ताकतारिकूष्माण्डकोद्रवान् ॥ १३ ॥ उष्ट्रान्मनुजदेवांश्चक्रोधान्मुनिरवासृजत् ॥ च
कारान्यान्सप्तऋषीन्प्रतिमासंसुरोत्तमान् ॥ १४ ॥ ततःशक्रःसमागम्यविश्वामित्रंप्रसाद्यवै ॥ सृष्टिंनिवारयामासयेसृष्टास्तेतथापिच॥१५॥
मर्त्यलोकेचतेसर्वेदेवादेवकुलेष्वथ ॥ मंत्रैर्निबद्धाःपिंडीषुस्थितामूर्तिभृतोयथा ॥ १६ ॥ ब्रह्माविष्णुस्तथारुद्रोयेचान्येदेवतागणाः ॥ लो
कानामुपकारायमर्त्यलोकमुपागताः ॥१७॥ प्रतिमासुस्थिताःशश्वद्भोगान्भुञ्जंतिशाश्वतान् ॥ वरप्रदाश्चभक्तानामितितेगुह्यमीरितम्॥१८॥
तेभ्यःपुरस्ताद्दातव्यंप्रज्वलंतंप्रदीपकम् ॥ सूर्यायरक्तवस्त्रेणपूर्णवर्तिंघृतेनतम् ॥ १९ ॥ चतुःप्रस्थैःप्रज्वलंतींमंत्रेणानेनदापयेत् ॥
तद्विष्णोःपरमंपदंसदापश्यंतिसूरयः ॥ दिवीवचक्षुराततम् ॥ २० ॥ पीतवस्त्रेणकृष्णायश्वेतवस्त्रेणशूलिने ॥ कौसुंभवस्त्रेणाढ्येनगौरीमु
द्दिश्यदापयेत् ॥ २१ ॥ लाक्षारक्तेनदुर्गायैपूर्णवर्तिंप्रबोधयेत् ॥ नीलवस्त्रेणकामायगणनाथायखादिरे ॥ २२ ॥ नागेभ्यःकृष्णवस्त्रेणग्रहेभ्य
इषिकायुधाम् ॥ देवाङ्गनापितृभ्यस्तुपितृवर्तिंप्रबोधयेत् ॥२३॥ विशेषंशृणुसूर्यायपूर्णवर्तिर्निगद्यते ॥ शिवायेश्वरवर्तीतिभोगवर्तिंजनार्दने
॥ २४ ॥ पद्मवर्तिर्विरिंचायगौर्य्यैसौभाग्यवर्तिका ॥ नागेभ्योनागवर्तीतिग्रहवर्तिंर्युधिष्ठिर ॥ २५ ॥ नेत्रपट्टेनमधुनाघृतेनमधुकुंडके ॥
अर्चितेचर्चितेचैवललितायैप्रबोधयेत् ॥२६॥ मंत्रेणानेनराजेन्द्रतन्निशामयवैदिकम् ॥ २७ ॥ अग्नेत्वांकामयागिरातुभ्यंतागिरसस्तु
विश्वाः ॥ सुक्षितयःपृथक्पृथक् ॥ २८ ॥ अग्नेकामायजेगिरेअग्निप्रियेषुधामसु ॥ कामोभूतस्यभव्यस्यसम्राडेकोविराजतिताभ्यांनामस्वा
हा ॥२९॥ एवमेतेनविधिनायःप्रयच्छतिदीपकम् ॥ विस्तीर्णेविपुलेपात्रेघृतकुंभेनियोजितम् ॥३०॥ यांतितेब्रह्मसदनंविमानेनार्कवर्चसा॥
तिष्ठंतिद्योतमानास्तेयावदाभूतसंप्लवम् ॥ ३१ ॥ सदीपेतुयथादेशेचक्षूंषिबलवंतिहि ॥ तथादीपस्यदातारोभवंतिसफलेक्षणाः ॥ ३२ ॥

 यथैवोर्ध्वगतिर्नित्यंराजन्दीपशिखासुवै ॥ दीपदातुस्तथैवोर्ध्वगतिर्भवतिशोभना ॥ ३३ ॥ घृतेनदीपोदातव्योराजंस्तैलेनवापुनः ॥
 वसामज्जादिभिर्देयोनतुदीपःकथंचन ॥ ३४ ॥ दीपस्तैलेनकर्तव्योनतुकर्मविजानता ॥ निर्वापणंचदीपस्यहिंसनंचाविगर्हितम् ॥ ३५ ॥
यःकुर्यात्तेनकर्माणिस्यादसौपुष्पितेक्षणः ॥ दीपहर्ताभवत्यंधःकाणोनिर्वापकोभवेत् ॥ ३६ ॥ पद्मसूत्रोद्भवांवर्तिंगंधतैलेनदीपिताम् ॥
विरोगःसुभगश्चैवदत्वाभवतिमानवः ॥ ३७ ॥ प्रज्वाल्यदेवदेवस्यकर्पूरेणतुदीपकम् ॥ अश्वमेधमवाप्नोतिकुलंचैवसमुद्धरेत् ॥ ३८ ॥
एतन्मयोक्तंतवदीपदानफलंसमग्रंकुरुवंशचन्द्र ॥ श्रुत्वायथावत्सततंहिदेयादीपास्त्वयाविप्रसुरालयेषु ॥३९॥ अत्राप्युदाहरंतीममितिहासं
पुरातनम्॥दीपदानाल्ललितयायदवाप्तंपुरानघ॥४०॥आसीच्चित्ररथोनामविदर्भेषुमहीपतिः ॥ तस्यपुत्रशतंराज्ञोजज्ञेपञ्चदशोत्तरम् ॥४१॥
एकैवकन्यातस्यासील्ललितानामनामतः ॥ सर्वलक्षणसंपन्नारूपेणाप्रतिमाभुवि ॥४२॥ तांददौकाशिराजायचार्वङ्गींचारुधर्मणे ॥शतान्यन्या
निभार्याणांत्रीण्यासंश्चारुधर्मणः ॥ ४३ ॥ तासांमध्येग्रमहिषीललितासाप्यथाभवत्॥विष्णोरायतनेसातुसहस्रंपरिदीपकान्॥४४॥ प्रज्वाल
यंत्यनुदिनंदिवारात्रमनिर्वृतम्॥तामिस्रमाश्वयुक्पक्षंशुक्लपक्षंचकार्तिकम्॥४५॥तस्याःप्रज्वलतोदीपउच्चस्थानकृतःशुभः॥तस्मिन्कालेतथा
नित्यंब्राह्मणावसथेचसा॥व्यग्राभवतिसायाह्नेदीपप्रेषणतत्परा ॥४६॥चतुष्पथेषुरथ्यासुदेवतायतनेषुच॥चैत्यवृक्षेषुगोष्ठेषुपर्वतानांचमूर्द्धसु
॥ ४७ ॥ पुलिनेषुनदीनांचकूपमूलेषुपांडव ॥ तांसपत्न्योऽथसंगम्यपप्रच्छुरिदमादृताः ॥ ४८ ॥ ललितेवदभद्रंतेललितंवदनंतथा ॥
नतथाबलिपुष्पेषुनतथाद्विजपूजने ॥ ४९ ॥ भवत्याःसुमहान्यत्नोदीपप्रज्वालनेयथा ॥ तदेतत्कथयास्माकंललितेकौतुकंपरम् ॥ ५० ॥
मन्यामहेत्वयावश्यंदीपदानफलंश्रुतम् ॥ ललितोवाच ॥ नाहंमत्सरिणीभद्रानचनागादिदूषिता ॥५१॥ एकपत्याश्रिताःसाध्व्योभवत्यो
ममानदाः॥अपृथग्धर्मचरणाःशृण्वंतुगदितंमम ॥५२॥ मयैतद्दीपदानस्ययथेष्टंभुज्यतेफलम् ॥ हिरण्यदायिताभार्याशैलराजसुतावरा॥
॥५३॥ उमादेवीतिमद्रेषुदेविकासासरिद्वरा ॥ नराणामनुकंपार्थंब्रह्मणाह्यवतारिता ॥ श्रुताकिंभवतीभिःसादेविकापापनाशिनी ॥ ५४ ॥

१ कृपया-इ०पा०। २ वृषस्य-इ०पा०।

तस्यांस्नात्वासकृन्नर्यागाणपत्यमवाप्नुयात् ॥ तस्यामथनृसिंहाख्यंतीर्थंकल्मषनाशनम् ॥ हरिणानृसिंहवपुषायत्रस्नानंकृतंपुरा ॥ ५५ ॥ सौवी
रराजस्यपुरामैत्रेयोभूत्पुरोहितः ॥ तेनचायतनंविष्णोःकारितंदेविकातटे ॥ ५६ ॥ अहन्यहनिशुश्रूषांपुष्पधूपानुलेपनैः ॥ दीपदा
नादिभिश्चैवचक्रेतत्रसवैद्विजः ॥ ५७ ॥ कार्तिक्यांदीपकस्तत्रप्रदत्तस्तेनचैकदा ॥ आसीन्निर्वाणभूयिष्ठोदेवार्चासुरतोनिशि ॥ ५८ ॥
देवतायतनेवासीतत्राहमपिमूषिका ॥ प्रदीपवर्तिंहरणेकृतबुद्धिर्वरानना ॥ ५९ ॥ गृहीताथमयावर्तिर्वृकदंशोररासच ॥ नष्टा
चाहंततस्तस्यमार्जारस्यभयातुरा ॥ ६० ॥ वक्त्रप्रांतेनपश्यंत्यासदीपःप्रेरितोमया ॥ जज्वालपूर्ववद्दीप्त्यातास्मिन्नायतनेपुनः ॥ ६१ ॥
मृताहंचपुनर्जातावैदर्भैराजकन्यका ॥ जातिस्मरामहीयस्यमहिषीचारुधर्मणः ॥ ६२ ॥ एषप्रभावोदीपस्यकार्तिकेमासिशोभनः ॥ द
त्तस्यायतनेविष्णोर्यस्येयंव्युष्टिरुत्तमा ॥ ६३ ॥ असंकल्पितमध्यस्यप्रेरणंयन्मयाकृतम् ॥ केशवेबालदीपस्यतस्येदंभुज्यतेफलम् ॥ ६४ ॥
एतस्मात्कारणाद्दीपानहमेतानहर्निशम् ॥ प्रयच्छामिहरेर्गेहेजातमस्यमहाफलम् ॥ ६५ ॥ एवमुक्त्वासपत्नीःसादीपदानपरायणा ॥ बभू
वदेवदेवस्यकेशवस्यगृहेसदा ॥ ६६ ॥ ततःकालेनमहतासहराज्ञामहात्मना ॥ विष्णुलोकमनुप्राप्तापंचत्वंप्राप्यमानदा ॥ ६७ ॥ तंलो
कमासाद्यनृपेणसार्द्धंसाराजपत्नीकमलाभनेत्रा ॥ रेमेमहीपालमुदासमेतादीपप्रदानात्सकलार्तिहीना ॥ ६८ ॥ दीपप्रदानमपिपुण्यतरंव
दंतिविप्राग्निगोसुरकुलैकगृहांगणेषु ॥ तद्दानदीप्तवपुषाथपथांधकारेगच्छन्नरःपततिनस्खलतेकदाचित् ॥ ६९ ॥ इतिश्रीभविष्येमहा
पुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेदीपदानविधिवर्णनंनामत्रिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १३० ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥
कार्तिक्यामथवामाघ्यामयमेवयुधिष्ठिर ॥ १ ॥ चैत्र्यामथतृतीयायांवैशाख्याद्वादशेऽह्निवा ॥ खंडनीलंशंखपादंसपौंड्रंधौतपुष्पकम् ॥ २ ॥
गोभिश्चतुर्भिःसहितंसृजेच्चैवविधिंशृणु ॥ यदुवाचपुरागर्गोगोकुलेऽनघपांडव ॥ ३ ॥ तत्तेहंचप्रवक्ष्यामिविधिंगर्गप्रचोदितम् ॥ मात
रंस्थापयित्वाग्रेपूजयेत्कुसुमाक्षतैः ॥ ४ ॥ मातृश्राद्धंततःकुर्यात्सदाभ्युदयकारकम् ॥ अकालमूलंकलशमश्वत्थदलशोभितम् ॥ ५ ॥
तत्रविद्वान्अर्पित्वातुस्थापयेद्रुद्रदेवताम् ॥ सुसमिद्धंततःकृत्वावह्निमंत्रपुरःसरम् ॥ ६ ॥ अथैनंजुहुयात्षड्भिःपृथगाहुतिसंज्ञितैः ॥

पौष्यामंत्रैस्ततःपश्चाद्धुत्वावाह्निंयथाविधि ॥ ७ ॥ एकवर्णंद्विवर्णंवारोहितंश्वेतमेववा ॥ जीवद्वत्सपयस्विन्याःपुत्रंसर्वांगसुंदरम् ॥ ८ ॥ चत
स्रोवत्सतर्यश्चताभिःसार्धमलंकृतम् ॥ तासांकर्णेजपेद्विप्रःपतिंवोबालिनंशुभम् ॥ ९ ॥ समितास्तेनसहिताःक्रीडध्वंहृष्टमानसाः ॥
ततोवामेत्रिशूलंचदक्षिणेचक्रमालिखेत् ॥१०॥ अंकितंशंखचक्राभ्यांवार्षितंकुसुमादिना॥ पुष्पमालाकृतग्रीवंसितवस्त्रैश्चच्छादितम्॥११॥
विमुंचेद्वत्सकाभिश्चनीलाभिर्बालिनंवृषम् ॥ देवालयेगोकुलेवानदीनांसंगमेऽथवा ॥ १२ ॥ इत्युक्तंगर्गमुनिनाविधानंवृषमोक्षणे ॥
स्वेच्छाविहारिणंहृष्टंगर्जंतंसुंदरंगवाम् ॥ १३ ॥ ककुद्मिनंपतिंधन्यायेविमुञ्चन्तिगोवृषम् ॥ फलंचतस्यवक्ष्यामिब्रुवतोमेनिबोधतत् ॥१४॥
वृषोत्सर्गेपुनात्येवदशातीतान्दशापरान् ॥ यत्किंचित्स्पृशतेतोयंसमुत्तीर्यजलान्महीम् ॥ १५ ॥ वृषोत्सृष्टंपितॄणांतुतदक्षयमुदाहृतम् ॥
यैश्चयैश्चस्पृशेत्तोयंलांगूलादिभिरंततः ॥ १६ ॥ सर्वंतदक्षयंतस्यापितॄणांनात्रसंशयः ॥ शृंङ्गैःखुरैर्वायद्भूमिमुल्लिखत्यनिशंवृषः ॥ १७ ॥
मधुकुल्याःपितुस्तस्यअक्षयास्ताभवंतिवै ॥ सहस्रतलमात्रेणतडागोनयथाश्रुतिः ॥ १८ ॥ पितॄणांयाभवेत्तृप्तिस्तांवृषस्त्वतिरिच्यते ॥
योददातितिलैर्मिश्रांस्तिलान्वाश्राद्धकर्मणि ॥१९॥ मधुवानीलखंडंवाअक्षयंसर्वमेवतत् ॥ एष्टव्याबहवःपुत्रायद्येकोऽपिगयांव्रजेत् ॥२०॥
यजेतवाश्वमेधेननीलंवावृषमुत्सृजेत् ॥ नकरोतिवृषोत्सर्गंसुतीर्थेवाजलाञ्जलिम् ॥२१॥ नप्रयच्छतियःपुत्रःपितुरुच्चारएवसः ॥२२॥ यद्भू
मिमालिखतिशृङ्गखुरैःप्रहृष्टोयद्वाकरोतिप्रतिमल्लवृषान्निरीक्ष्य॥खण्डंसमस्तमपितस्यविवाहकर्तुःसंतोषमावहतिशक्रसभागतस्य ॥ २३ ॥
इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेवृषोत्सर्गविधिवर्णनंनामैकत्रिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः॥१३१॥छ॥युधिष्ठिरउवा
च ॥ किमर्थंफाल्गुनस्यांतेपूर्णमास्यांजनार्दन ॥ उत्सवोजायतेलोकेग्रामेग्रामेपुरेपुरे ॥ १ ॥ किमर्थंशिशवस्तस्यांगेहेगेहेऽतिवादिनः ॥
होलिकादीप्यतेकस्मात्फाल्गुनांतेकिमुच्यते॥२॥ अडाडेतिचकासंज्ञाशीतोष्णेतिकिमुच्यते ॥ कोह्यस्यांपूज्यतेदेवःकेनेयमवतारिता॥३॥
किमस्यांक्रियतेकृष्णएतद्विस्तरतोवद॥ ॥श्रीकृष्णउवाच॥आसीत्कृतयुगेपार्थरघुर्नामनराधिपः॥४॥शूरःसर्वगुणोपेतःप्रियवादीबहुश्रुतः॥
ससर्वांपृथिवींजित्वावशीकृत्यनराधिपान् ॥ ५ ॥ धर्मतःपालयामासप्रजाःपुत्रानिवौरसान् ॥ नदुर्भिक्षंनचव्याधिर्नाकालमरणंतथा ॥ ६ ॥

१ वृषस्य-इ०पा० । २ नृणाम्-इ०पा० ।

नाधर्मरुचयःपौरास्तस्मिञ्छांसतिपार्थिव ॥ तस्यैवंशासतोराज्यंक्षात्रधर्मरतस्यवै ॥ ७ ॥ पौराःसर्वेसमागम्यत्राहित्राहीत्यथाब्रुवन् ॥
॥ पौराऊचुः ॥ अस्माकंहिगृहेकाचिद्ढौंढानामेतिराक्षसी ॥ ८ ॥ दिवारात्रौसमागम्यबालान्पीडयतेबलात् ॥ रक्षयाकंडकेनापिभेषैकैर्वान
राधिप ॥ ९ ॥मंत्रज्ञैःपरमाचार्यैःसानियंतुंनशक्यते ॥ पौराणांवचनंश्रुत्वारघुर्विस्मयमागतः ॥ १० ॥ विस्मयाविष्टहृदयःपुरोहितमथा
ब्रवीत् ॥ रघुरुवाच ॥ ढौंढेतिराक्षसीकेयंकिंप्रभावाद्विजोत्तम ॥ ११ ॥ कथमेषानियंतव्यामयादुष्कृतकारिणी ॥ रक्षणात्प्रोच्यतेराजापृथि
वीपालनात्पतिः ॥ १२ ॥ अरक्षमाणःपृथिवींराजाभवतिकिल्बिषी ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ शृणुराजन्परंगुह्यंयन्नाख्यातंमयाक्वचित् ॥ १३ ॥
ढौंढानामेतिविख्याताराक्षसीमालिनःसुता ॥ तयाचाराधितःशंभुरुग्रेणतपसापुरा ॥ १४ ॥ प्रीतस्तामाहभगवान्वरंवरयसुव्रते ॥ यत्तेमनोऽभिल
षितंतद्ददाम्यविचारितम् ॥ १५ ॥ ढौंढाप्राहमहादेवंयदितुष्टःस्वयंमम ॥ नचवध्यासुरादीनांमनुजानांचशंकर ॥ १६ ॥ माकुरुत्वंत्रि
लोकेशशस्त्रास्त्राणांतथैवच ॥ शीतोष्णवर्षासमयेदिवारात्रौबहिर्गृहे ॥ १७ ॥ अभयंसर्वदामेस्यात्त्वत्प्रसादान्महेश्वर ॥ ॥ शंकरउवाच ॥
एवमस्त्वित्यथोक्त्वातांपुनःप्रोवाचशूलभृत् ॥ १८ ॥ उन्मत्तेभ्यःशिशुभ्यश्चभयंतेसंभविष्यति ॥ ऋताशृतौमहाभागेमाव्यथां
हृदयेकृथाः ॥ १९ ॥ एवंदत्वावरंतस्याभगवान्भगनेत्रहा ॥ स्वप्नेलब्धोयथार्थोर्थस्तत्रैवांतरधीयत ॥ २० ॥ एवंलब्धवरासातु
राक्षसीकामरूपिणी ॥ नित्यंपीडयतेबालान्संस्मृत्यहरभाषितम् ॥ २१ ॥ अडाडयेतिगृह्णातिसिद्धमंत्रंकुटुंबिनी ॥ गृहेषुतेनसालो
केह्यडाडेत्यभिधीयते ॥ २२ ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंढौंढायाश्चरितंमया ॥ सांप्रतंकथयिष्यामियेनोपायेनहन्यते ॥ २३ ॥ अद्यपञ्चदशी
शुक्लाफाल्गुनस्यनराधिप ॥ शीतकालोविनिष्क्रान्तःप्रातर्ग्रीष्मोभविष्यति ॥ २४ ॥ अभयप्रदानंलोकानांदीयतांपुरुषोत्तम ॥
यथाद्याशंकितालोकारमंतिचहसंतिच ॥ २५ ॥ दारुजानिचखंडानिगृहीत्वासमरोत्सुकाः ॥ योधाइवविनिर्यांतुशिशवःसंप्रहर्षिताः ॥ २६ ॥
संचयंशुष्ककाष्ठानामुपलानांचकारयेत् ॥ तत्राग्निंविधिवद्धुत्वारक्षोघ्नैर्मन्त्रविस्तरैः ॥ २७ ॥ ततःकिलकिलाशब्दैस्तालशब्दैर्मनोहरैः ॥

---

१ वसति-इ०पा० । २ भेषजैः-इ०पा० । ३ प्रख्याता-इ०पा० । ४ रौद्रेण-इ० पा० ।

तमग्निंत्रिःपरिक्रम्यगायंतुचहसंतुच ॥ २८ ॥ जल्पंतु[1]स्वेच्छयालोकानिःशंकायस्ययन्मतम् ॥ तेनशब्देनसापापाहोमेनचनिराकृता॥२९॥
अदृष्टघातैर्डिंभानांराक्षसीक्षयमेष्यति ॥ श्रीकृष्णउवाच॥ तस्यैषैवंवचनंश्रुत्वासनृपःपांडुनंदन ॥३०॥ सर्वंचकाराविधिवदुक्तंतेनचधीमता॥
गतासाराक्षसीनाशंतेनचोग्रेणकर्मणा ॥ ३१ ॥ ततःप्रभृतिलोकेऽस्मिन्नडाडाख्यातिमागता ॥ सर्वदुष्टापहोहोमःसर्वरोगोपशांतिदः ॥३२॥
क्रियतेऽस्यांद्विजैःपार्थतेनसाहोलिकामता ॥ सर्वसारातिथिश्चेयंपूर्वमासीद्युधिष्ठिर ॥ ३३ ॥ सारत्वात्फल्गुरित्येषापरमानंददायिनी ॥
अस्यांनिशागमेपार्थसंरक्ष्याःशिशवोगृहे ॥३४॥ गोमयेनोपसंलिप्तेसचतुष्केगृहांगणे ॥ आकारयेच्छिशुप्रायान्खड्गव्यग्रकरान्नरान्॥३५॥
तेकाष्ठखण्डैःसंस्पृश्यगीतैर्हास्यकरैःशिशून् ॥ रक्षंतितेषांदातव्यंगुडंपक्वान्नमेवच ॥ ३६ ॥ एवंढौंढितमात्रस्यसदोषःप्रशमंव्रजेत् ॥
बालानांरक्षणंकार्यंतस्मात्तस्मिन्निशागमे ॥ ३७ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ प्रभातेकिंजनैर्देवकर्तव्यंसुखमीप्सुभिः ॥ प्रवृत्तेमाधवेमासि
प्रतिपद्भास्करोदये ॥ ३८ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ कृत्वाचावश्यकार्याणिसंतर्प्यपितृदेवताः ॥ वंदयेद्धोलिकाभूतिंसर्वदुष्टोपशांतये॥३९॥
मंडितेचर्चितेचैवउपलिप्तेगृहाजिरे ॥ चतुष्कंकारयेच्छ्रेष्ठंवर्णकैश्चाक्षतैःशुभैः ॥ ४० ॥ तन्मध्येस्थापयेत्पीठंशुक्लवस्त्रोत्तरच्छदम् ॥
अग्रतःपूर्णकलशंस्थापयेत्पल्लवैर्युतम् ॥ ४१ ॥ साक्षतंसहिरण्यंचासितचन्दनचर्चितम् ॥ कलशस्याग्रतोदेयाउपानहवरांशुकाः ॥ ४२ ॥
आसनेचोपविष्टस्यब्रह्मघोषेणभारत ॥ चर्चये[2]च्चन्दनंनारीअव्यंगांगासुलक्षणा ॥ ४३ ॥ पद्मरागोत्तरपटाश्रेष्ठांशुकविभूषिता ॥
वसुधारांशिरोग्रेचदधिदूर्वाक्षतान्विताम् ॥ ४४ ॥ चर्चा[3]पयित्वाश्रीखंडमायुरारोग्यवृद्धये ॥ पश्चाच्चप्राशयेद्विद्वांश्चूतपुष्पंसचंदनम् ॥४५॥
मनोभवस्यसापूजाऋषिभिःसंप्रदर्शिता ॥ येपिबंतिवसंतादौचूतपुष्पंसचन्दनम् ॥ ४६ ॥ सत्यंहृदिस्थकामस्यतत्पूर्तिर्जायतेञ्जसा ॥
अनंतरंद्विजेन्द्राणांसूतमागधबंदिनाम् ॥४७॥ दद्याद्दानंयथाशक्त्याकामोमेप्रीयतामिति ॥ ततोभोजनवेलायांशृतंयत्प्राक्तनेऽहनि ॥४८॥
प्राशयेत्प्रथमंचान्नंततोभुञ्जीतकामतः ॥ यएवंकुरुतेपार्थशास्त्रोक्तंफाल्गुनोत्सवम् ॥ ४९ ॥ अनायासेनसिद्ध्यंतितस्यसर्वेमनोरथाः ॥

१ वलगन्तु–इ० पा० । २ वर्द्धयेत्सदने नारी–इ०पा० । ३ वर्द्धापयित्वा–इ० पा० ।

आधयोव्याधयश्चैवयांतिनाशंनसंशयः ॥ ५० ॥ पुत्रपौत्रसमायुक्तःसुखंतिष्ठतिमानवः ॥ पुण्यापवित्राजयदासर्वविघ्नविनाशिनी ॥ ५१ ॥ एषातेकथितापार्थतिथिनामुत्तमातिथिः॥५२॥वृत्तेतुषारसमयेसितपञ्चदश्यांप्रातर्वसन्तसमयेसमुपस्थितेच ॥ संप्राश्यचूतकुसुमंसहचन्दनेनसत्यंहिपार्थपुरुषस्ससुखीसमास्ते ॥ ५३ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेफाल्गुनपूर्णिमोत्सववर्णनंनामद्वात्रिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १३२ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ संत्यज्यालिकुलालीढकुसुमानिमृदून्यपि ॥ दमनेनकथंलोकैःपूज्यंतेनाकनायकाः ॥ १ ॥ दोलांदोलनमाहात्म्यंरथयात्रामहोत्सवम् ॥ कथयस्वामलंप्राज्ञयादवांभोजभास्कर ॥ २ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ पार्थार्थिजनसद्वृक्षक्षांतिधामधरापते ॥ यदेतद्भवतापृष्टंतच्छृणुष्ववदामिते ॥ ३ ॥ पुरापुराणामावासेमंदरेचारुकंदरे ॥ गन्धाधारीकुलालीढोजातोदमनकस्तरुः ॥ ४ ॥ तस्यगंधमनाघ्रेयमाघ्रायसुरयोषितः ॥ मदनोन्मादवशगागायंतिचहसंतिच ॥ ॥ ५ ॥ ऋषयोनियमांस्त्यक्त्वाप्राद्रवंतगृहान्प्रति ॥ नवेदाध्ययनेध्यानेरतिस्तेषांबभूवह ॥ ६ ॥ अपराधाद्विघटितंयद्बभूवप्रियेपरम् ॥ मानसंमानिनीनांतुपुनर्गंधेनसंधितम् ॥ ७ ॥ गंधेनाकुलितंलोकंदृष्ट्वाब्रह्मातमब्रवीत् ॥ शमनिर्मितयावाचारोषात्प्रस्फुरिताधरः ॥ ८ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ जातस्त्वंलोकदमनान्नूनंदमनकोमया ॥ जगद्वाघूर्णसेकस्मात्कर्मनैतत्तवोचितम् ॥ ९ ॥ यत्संतस्त्वनुमन्यंतेसर्वातिशयवर्जितम् ॥ यत्सेवेतनरःकर्मयत्रोद्वेगोनधीमताम् ॥ १० ॥ एकस्याप्यपकारंयःकरोतिसनराधमः ॥ बहूनामपकारायसंप्रवृत्तःकिमुच्यते ॥ ११ ॥ दृष्टार्थबाधकंकर्मनकर्तव्यंकथंचन ॥ अदृष्टंप्रतिसंदेहःसोस्माभिरनुमीयते ॥ १२ ॥ ततःस्वयंप्रभवतिदैवेपित्र्येचकर्मणि ॥ भोगार्थेचत्रिभुवननिरादेयोभविष्यति ॥ १३ ॥ ॥ दमनकउवाच ॥ ॥ पुरुषादैवमारब्धंनक्रोधान्नार्थकारणात् ॥ स्वभावएषमेब्रह्मंस्त्वयासृष्टःपुराविभो ॥ १४ ॥ यायस्यजंतोःप्रकृतिःशुभावायदिवेतरा ॥ सतस्यामेवरमतेदुष्कृतेसुकृतेतथा ॥ १५ ॥ तत्स्वभावप्रवृत्तस्ययदिशापस्त्वयामम ॥ प्रदत्तःकिंकरोम्येतन्नकृत्यमपराध्याति ॥ १६ ॥ युक्तियुक्तंवचःश्रुत्वादमनेन

१समस्ते-इ० पा० । ते त्वया समरजुल्य इत्यर्थः ।

समीरितम् ॥ प्रीतात्मापद्मजःप्राहकरोमितवसत्प्रियम् ॥ १७ ॥ वसंतेसहकारोत्थमंजरीपिंजरेजने ॥ पुष्पिताशोकशोभाढ्येवनेपुंस्को
किलाकुले ॥ १८ ॥ तस्मिन्कालेसुरेशानांशिरांस्याक्रम्यलीलया ॥ स्थास्यसित्वंदिनंचैकंयद्यस्याविहितंहितम् ॥ १९ ॥ येत्वामारोपयि
ष्यंतिदानमानपुनस्सराः ॥ सुराणांतेभविष्यंतिसदैवसुखिनोनराः ॥ २० ॥ सर्वदैवशिवस्येष्टापुण्यापापभयापहा ॥ प्रसिद्धिंयास्यतिम
धौदमनाख्याचतुर्दशी ॥ २१ ॥ एवमुक्त्वाययौब्रह्मादमनोमंदरेगिरौ ॥ उवासवासिताशेषभुवनोगंधसम्पदा ॥ २२ ॥ दिव्येगिरौगिरिसु
तादयिताधिवासेरत्नांशुकच्छुरितकाञ्चनभूमिभागे ॥ शापंवरंचहृदयेविनिवेश्यशंभोस्तत्रास्थितोदमनकोदमितांतरात्मा ॥ २३ ॥
॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ धर्मराजनिबोधेदमांदोलकमहोत्सवम् ॥ प्रवृत्तनरनारीकंपञ्चमोच्चारसुन्दरम् ॥ २४ ॥ सानंदंनंदनवनेआद्रेयास
हितोयथा ॥ विस्मयस्मेरनयनोबभ्रामोद्भ्रांतसौरभः ॥ २५ ॥ उन्मादयन्वनेपुण्येविद्याधरगणान्बहून् ॥ वसंततौनृत्यमानान्सुरासुरशता
र्चितः ॥ २६ ॥ संतानपारिजातोत्थांबद्धासमाधवीलताम् ॥ कश्चिदांदोलनंचक्रेसमालिंग्यघनस्तनीम् ॥ २७ ॥ गीतमांदोलकारूढस्त
द्गायंत्यमरस्त्रियः ॥ येनचोत्पादयंतिस्ममन्मथस्यापिमन्मथम् ॥ २८ ॥ तंदृष्ट्वाष्टापदनिभाभवानीप्राहशंकरम् ॥ कौतुकंमेसमुत्पन्नंपश्ये
माःशंकरप्रभो ॥२९॥ आंदोलकंममकृतेकारयस्वस्वलंकृतम् ॥ त्वयासहांदोलयेयंयथाचैतेत्रिलोचन ॥३०॥ तद्गौरीवचनंरम्यंश्रुत्वागोवृष
भध्वजः ॥ सद्दोलांकारयामाससमाहूयमहासुरान् ॥ ३१ ॥ स्तंभद्वयंरोपयित्वाइष्टापूर्तमयंदृढम् ॥ सत्यंचैवोपरिततंश्रेष्ठंकाष्ठमकल्पयत् ॥
॥३२॥ वासुकिंदंडकस्थानेबद्ध्वातांतवसप्रभम् ॥ तत्फणामंतरापीठंकृतवान्२मणिमंडितम् ॥३३॥ कृमिकार्पासकौशेयवस्त्रैःसंवेष्टितंनवैः ॥
स्रग्दामालंबितप्रान्तंमणिमौक्तिकशेखरम् ॥३४॥ रचयित्वाविचित्रांतांदोलांचैलाजिनोत्तराम् ॥ससिद्धांसिद्धगुरवेगौरवेणन्यवेदयत् ॥३५॥
तत्रारूढस्तुयावत्ससौम्यसोमविभूषणः ॥ मंदरंदोलयामासपार्श्वस्थैःपार्षदैःसह ॥३६॥ वामपार्श्वेतुविजयादक्षिणेनजयाभवेत् ॥ चामरा
क्रांतबाहूतेतेनाश्लिष्टेन्यवीजताम् ॥ ३७ ॥ आंदोलयंत्यापार्वत्यासहितंसगदाक्षरम् ॥ येनदेवासुरस्त्रैणमासीदानंदनिर्भरम् ॥ ३८ ॥ ॥१३

१ आलोचनम्-इ०पा० । २ मणिमौक्तिकम्-इ०पा० ।

जगुर्गंधर्वपतयोननृतुश्चाप्सरोगणाः ॥ उच्छलत्तालवाद्यानिवादयंतिस्मचारणाः ॥ ३९ ॥ चेलुःकुलाचलाःसर्वेचुक्षुभुःसप्तसागराः ॥
ववुर्वाताःसनिर्घातादेवेदोलांसमास्थिते ॥ ४० ॥ आलोक्यव्याकुलंलोकंदेवाःशक्रपुरोगमाः ॥ उपेत्यप्रणिपत्योचुःसर्वपापहरंपरम् ॥ ४१ ॥
उपारमस्वभगवन्भवतःक्रीडयानया ॥ जगद्व्यापद्यतेदेवचलितःसागरश्चयत् ॥ ४२ ॥ गीर्वाणगीर्भिःसंहृष्टःशंकरोलोकशंकरः ॥ समुत्प
पातदोलातःप्रहर्षोत्फुल्ललोचनः ॥ ४३ ॥ उवाचवचनंपार्थसुरसार्थस्यपश्यतः ॥ सानुकंपंसुललितंविस्फुटार्थपदाक्षरम् ॥ ४४ ॥
॥ श्रीमहादेवउवाच ॥ अद्यप्रभृतियेदोलाक्रीडांपुष्करिणीतटे ॥ वसंतेकारयिष्यंतिमंडितेत्रिदशांगणे ॥ ४५ ॥ नेत्रपट्टापटच्छन्नांप
द्मरागविभूषिताम् ॥ आतपत्रेणसंयुक्तांविन्यस्तकनकांडकाम् ॥ ४६ ॥ विचित्राभरणाभाभिराभासितदिगंतराम् ॥ तारकाशांतचित्रांगपु
ष्पमालामनोरमाम् ॥ ४७ ॥ मालांविद्याधराक्रांतांप्रांतरोपितदर्पणाम् ॥ छत्रचामरसंछन्नांयथाशक्त्याप्यलंकृताम् ॥ ४८ ॥ अग्निका
र्यंततःकृत्वाक्षिप्त्वाचैवदिशांबलिम् ॥ तस्यामारोपयेद्देवमिष्टहृष्टजनावृतः ॥ ४९ ॥ मूलमंत्रेणदेवानांप्रोक्तंदोलाधिरोहणम् ॥ पार्श्वस्थो
ब्राह्मणोविद्वान्पठेद्वामंत्रमुत्तमम् ॥ ५० ॥ गंभीरांतरनिर्घोषैर्ललनानांचनिस्वनैः ॥ स्तुतिमंगलशब्दैश्चपुष्पधूपाधिवासिताम् ॥ ५१ ॥
एतस्मिन्नन्तरेनारींदोहनायनिकुट्टकाम् ॥ प्रवेशयेत्कुंकुमाढ्यांक्रीडावर्णप्रियैःसह ॥ ५२ ॥ सुवर्णशृंगिणाप्रोक्तंस्मितदंतांशुकर्बुरम् ॥
लगमानंजलंचांगेकस्यनस्यात्सुखप्रदम् ॥ ५३ ॥ जलसंक्लिन्नवसनोरशनादाममंडितः ॥ कम्बुग्रीवोल्लसन्सर्वोबभूवगणिकागणः ॥ ५४ ॥
कुंकुमक्षोदतांबूलपुष्पमालाकुलोजनः ॥ तांविहायजलक्रीडांनान्यस्यांविदधेमनः ॥ ५५ ॥ पीतशीतजलाघातताडितोऽपिजनःसुखम् ॥
मन्यतेनियतःकोपिप्रभावोऽयमनंगजः ॥ ५६ ॥ एवंयेतुगमिष्यंतिनरावर्त्मतयागतम् ॥ नीरुजस्तेभविष्यंतिसुखिताःशरदांशतम् ॥ ५७ ॥
पुत्रपौत्रसमायुक्ताधनधान्यसमायुताः ॥ विहृत्यसुखसंपत्तौततोयास्यंतिमत्पुरम् ॥ ५८ ॥ प्रातर्वसंतसमयेसुरसत्तमानामान्दोलनंसुरवरा
ननुकुर्वतेये ॥ तेप्राप्नुवंतिभुविजन्मतरोःफलानिदुःखार्णवात्कुलशतान्यपितारयंति ॥ ५९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्व
णिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेआन्दोलकविधिवर्णनंनामत्रयस्त्रिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १३३ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ रथया

त्राविधानंतेकथयामियुधिष्ठिर ॥ स्थिरोभूत्वानिबोधेदंत्वंहिमूर्तविदांवरः ॥ १ ॥ चैत्रेत्रिनेत्रसंभूतमलयाख्यमहागिरौ ॥ प्रवहत्प
वनध्वानप्रेखोंलितलताचये ॥ २ ॥ एतस्मिन्नेवकालेतुभ्रममाणोयदृच्छया ॥ नारदःशारदाकांताच्छिवलोकेसमाययौ ॥ ३ ॥
दृष्ट्वापूर्वंशिवंशांतंसुरेशैःसर्वतोवृतम् ॥ प्रणम्योपाविशाद्विप्रःपुरतःकेशवेशयोः ॥ ४ ॥ तमुपासीनमालक्ष्यभगवान्भगनेत्रहा ॥
पप्रच्छाच्छादितमनाःकुतश्चागम्यतेपुनः ॥ ५ ॥ ॥ श्रीनारदउवाच ॥ ॥ शिवकामंचतंविद्धिदग्धंमाविबुधोत्तम ॥ वसंतोनाम
कोऽप्येषकामस्यदयितःसखा ॥ ६ ॥ मलयानिलयुक्तेनतेनविश्वंवशीकृतम् ॥ सहकारकरीन्द्रस्थंकृत्वाकोकिलडिंडिमम् ॥
॥ ७ ॥ घोषयामासविजयंमन्मथस्यपुरेपुरे ॥ शशांकशेखरःकोऽयंकोयंशंखगदाधरः ॥ ८ ॥ कोयंचाडिम्भोवाब्रह्माकामस्त्रिजगतांप्र
भुः ॥ प्रायःक्रीडारतिर्लोकोवसंतवचनात्पुनः ॥ ९ ॥ ऊर्ध्वबाहुस्तुनर्नर्तितालदत्तपदक्रमैः ॥ व्यवसायंनगच्छंतियेसंहृत्यवनांतरम्
॥ १० ॥ गायंतश्चपरीहृष्टास्तेचाप्यायांतियांतिच ॥ गोप्यसीमांतरगताःक्षेत्रस्थानस्यरक्षिणः ॥ ११ ॥ तेऽपिगायंतिनृत्यंतिहसंतिस्मरता
रकाः ॥ करस्यताडनेऽत्यर्थंमुरजोघुर्घरायते ॥ १२ ॥ विटंपश्यंतिकुलटाःप्रारब्धोचितपण्डिताः ॥ सुमनांसिसुसंगीतनृत्यवाद्यसुवादि
तम् ॥ १३ ॥ एवमेतत्त्रिलोकेऽस्मिन्नितिव्यवसितोजनः ॥ ललल्लम्बस्तनींदृष्ट्वाजरायोषापिनृत्यति ॥ १४ ॥ वसंतस्यप्रभावोऽयंकोऽप्यपूर्वोविजृंभ
ते ॥ सरांस्यद्भुतपद्मानिप्रफुल्लाःपुष्पवाटिकाः ॥ १५ ॥ वृक्षाःपक्षिशताकीर्णाविजिघ्राणमुखाःसुराः ॥ विकंपवसनावालःपवनस्त्रिगुणात्मकः १६ ॥
कृतःप्रत्यक्षसुमहान्वसंतोनजगत्त्रये ॥ अवजल्पमुखाबालावृद्धास्तुविकलाद्विजाः ॥ १७ ॥ उभावपिप्रतप्स्येतेपश्येदंकामचेष्टितम् ॥
पक्षिणांपक्षनिक्षेपैर्नद्यस्तुंगतरंगकैः ॥ १८ ॥ पादपाःपल्लवशतैर्नृत्यंतेचप्रहर्षिणः ॥ एतच्छ्रुत्वातुवचनंनारदस्येन्दुशेखरः ॥ १९ ॥
कौतुकाकुलितःशीघ्रमारुरोहरथंस्वकम् ॥ रथेनकाञ्चनांगेनपतत्त्रिवरकेतनः ॥ २० ॥ प्रययौपुण्डरीकाक्षःशंखचक्रगदाधरः ॥ ॥१२
पारावतप्रतीकाशंचतुर्वेदमयंरथम् ॥ २१ ॥ आस्थायप्रययौहृष्टोब्रह्माब्राह्मणसंस्तुतः ॥ मुनिभिश्चाप्सरोभिश्चयक्षरक्षोमहोरगैः ॥ २२ ॥
वृतोरथेनप्रययौभास्करोवारितस्करः ॥ शैलजोरुपताकेनरथेनादित्यवर्चसा ॥ २३ ॥ कात्यायनीप्रचलितापञ्चवक्त्रेणकेतुना ॥

लंबोदरःकरशतगृहीतकनकोत्पलः॥ २४ ॥ प्रयातःस्वरथारूढःकृतकर्णकुलाकुलः ॥ एवंदेवःपरिवृतोभगवान्गोवृषध्वजः ॥ २५ ॥ रथारूढैरमूढात्मामर्त्यलोकमवातरत् ॥ यावत्पश्यतिदेवेशस्तावत्सर्वंतदक्षरम् ॥ २६ ॥ नारदेनयथैवोक्तस्तावत्सर्वंतदक्षरम् ॥ नारदेनयथैवोक्तंजगदानन्दनिर्भरम् ॥ २७ ॥ देवैःसार्द्धंपशुपतिर्यावत्पश्यतिविस्मितः ॥ तावत्तस्यैवहिगणाःपरंब्रह्मसमंजसम् ॥ २८ ॥ गायंतिकेचित्सोत्कंठंलुंठंत्यन्येप्रहर्षिताः ॥ वादयंत्यपरेतुष्टाजहसुःकेचिदुल्बणम् ॥ २९ ॥ वादयंत्यन्यथावाद्यंगायंत्यन्योन्यथागणाः ॥ अन्योन्यथाप्रनृत्यंतिचित्रंचैत्रस्यचेष्टितम् ॥३०॥ नीलोत्पलाभनयनैर्विलसत्प्रांततारकैः ॥ क्रीडारातिभिरारब्धमालापैश्वसुरैरपि ॥३१॥ सुराणांक्षोभमालक्ष्यभगवान्गोवृषध्वजः ॥ चिन्तयामाससुमहान्कार्ययोगोह्युपस्थितः ॥ ३२ ॥ अनर्थमुत्थितंतद्वत्तद्विघाताययेजनाः ॥ नयंतियेऽतिमूर्खत्वादापदोऽभिभवंतितान्॥३३॥ वसंतःस्वामिभक्तत्वान्मान्यपुष्पाकरंयदा ॥उन्मादाढ्यजनोरक्षःकार्यकायद्वयंमम ॥३४॥ संचिंत्यैवंसमानाय्यवसंतंप्राहशंकरः ॥ तमानीतोमासमेकंस्थातव्यंभवतात्विह ॥ ३५ ॥ सितपक्षःसहायोऽयंसर्वभूतसुखप्रदः ॥ भवत्यतिमहानंदोविशेषेणदिवौकसाम् ॥ ३६ ॥ योयथारथमारूढःसमायातःसमीशितुः ॥ वर्षेवर्षेसतेनैवसंस्थानेनागमिष्यति ॥ ३७ ॥ कारयिष्यन्तियेमर्त्यारथयात्रामहोत्सवम् ॥ तेदिव्यभोगभोक्तारोभविष्यन्तिनिरामयाः ॥ ३८ ॥ एवमाभाष्यभगवान्वसंतंचततःसुरैः ॥ संस्तुतोऽथनतश्चापिस्वस्थानमगमत्ततः ॥ ३९ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ रथःकिमात्मकःकार्यःकायात्राकथंभवेत् ॥ आरोपयेत्कथंदेवान्रथेवदजगत्पते ॥ ४० ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ सुविचित्रंचित्रतनुंश्रेष्ठकाष्ठमयंरथम् ॥ सुदृढाक्षंदृढाबंधंसुचक्ररथकूबरम् ॥ ४१ ॥ अथवावंशविहितंनेत्रपट्टपटावृतम् ॥ तारकाशतचित्रांशंपुष्पमालाविभूषितम् ॥ ४२ ॥ सितगोयुगसंयुक्तंपञ्चबाणपताकिनम् ॥ छत्रचामरशोभाढ्यंस्थापयेद्भवनाङ्गणे ॥ ४३ ॥ वैश्वदेवंततःकुर्याद्ग्रहयज्ञविधानतः ॥ चतुश्चरणकैर्मंत्रैर्विप्रशान्तिकपौष्टिकैः ॥ ४४ ॥ आरोपयेद्रथेदेवंमूलमंत्रेणमंत्रवित् ॥ वेदोक्तैरथपौराणैर्गंधधूपाधिवासिते ॥ ४५ ॥ रथेतिष्ठन्नयतिवाजिनःपुरोयत्रयत्रकामयतेसुसारथिः ॥

१ प्रारब्धमसमंजसम्-इ०पा० ।

अभीषूणांमहिमानंपनायतेमनःपश्चादनुयच्छन्तिरश्मयः॥४६॥शंखदुंदुभिनिर्घोषैःकाहलानांचनिःस्वनैः ॥ हस्तदीपैःप्रज्वलितैस्तालको
लाहलेनच॥४७॥दोषासुखेनरमितंप्रेषणीयपुरःसरम्॥महतोत्सवभारेणभ्रामयेत्परितोरथम्॥४८॥तांबूलानिरथेदद्यात्पुष्पमालायुतानिच॥
रथंवोढुंप्रदद्यात्तुप्रेक्षकेभ्योऽप्यवारितम् ॥४९॥ यस्ययस्यगृहेऽभ्येतिप्रेरितोरथिनारथः ॥ तस्यतस्यभवेत्पूज्यःपुष्पधूपाक्षतादिभिः॥५०॥
इतरोऽपिभवेत्पूज्यःसंप्राप्तेगृहिणांगृहे॥किंपुनर्जगतांभर्तासर्वलोकमहेश्वरः॥५१॥कदाचिदक्षभङ्गःस्याद्ध्वजभंगोऽथवाभवेत्॥ भज्येतवायुग
मध्येनहनंत्रुटच्यतेयादि ॥ ५२ ॥ ब्राह्मणांस्तत्रसंपूज्यहोमःकार्योविजानता ॥ तिलैराज्येनपयसायेनसंपद्यतेसुखम् ॥ ५३ ॥ प्रेरणीप्रेक्षणी
यैश्चभ्रामयित्वारथोत्तमम् ॥ स्थापयेन्नगरस्यांतस्तत्रकुर्यान्महोत्सवम् ॥ ५४ ॥ दोलाग्राहैश्चक्रडोलाभ्रमैर्डमरकैस्तथा ॥ विद्याधरी
णांचरितमितराभिःप्रकाश्यते ॥ ५५ ॥ एवंयःकुरुतेपार्थरथोत्सवंसुखप्रदम् ॥ तथैवपूजयेत्पार्थउपवासपरोनरः ॥ ५६ ॥ सर्वव्याधिविही
नश्चसुखीस्याच्छरदांशतम् ॥ यःकारयित्वासौवर्णरौप्यंवारथमुत्तमम् ॥ ५७ ॥ वर्णैकाश्चित्रितंदिव्यंदारुजंवासुशोभनम् ॥ स्वहस्तरचितं
यश्चभास्करायनिवेदयेत् ॥ ५८ ॥ समर्त्यलोकेसुचिरात्सुखानिचसमश्नुते ॥ पूर्वोक्तविधिनाभानुंभ्रामयित्वारथेस्थितम् ॥ ५९ ॥
स्थापयेत्सर्वभागेतुगेयवाद्यपुरःसरम् ॥ दक्षिणेतुदिशोभागेद्वितीयेऽह्निनयेद्रथम् ॥ ६० ॥ तत्रापिजागरंकुर्याद्वाद्यगीतसुमंगलैः ॥
अपरायांतृतीयेऽह्निस्थापयेद्रथमुत्तमम् ॥ ६१ ॥ प्रेक्षणीयविनोदेनतांरात्रिमतिवाहयेत्॥ स्थापयेदुत्तरस्यांतुचतुर्थेदिवसेरथम् ॥ ६२ ॥
महायात्रांप्रकुर्वीततत्राप्यद्भुतचेष्टितम् ॥ पंचमेदिवसेप्राप्तेनगरांतःस्थितंरविम् ॥ ६३ ॥ पूजयित्वाविधानेनषष्ठेऽह्निभवनंनयेत् ॥
रथयात्राप्रसंगेनकथितारथसप्तमी ॥ ६४ ॥ सर्वपापहरापुण्या[1]किञ्चिदन्यन्निबोधमे ॥ गौरीपूज्यातृतीयायांचतुर्थ्यांविघ्ननायकम्
॥ ६५ ॥ पञ्चम्यांपंकजकरांपूजयेद्वासरस्वतीम् ॥ षष्ठ्यांशक्तिधरंस्कन्दंसप्तम्यांतुदिवाकरम् ॥ ६६ ॥ अष्टम्यांसचतुर्दश्यां
संपूज्यशशिशेखरम् ॥ नवम्यांपूजयेच्चण्डींचामुण्डांमुण्डमालिनीम् ॥ ६७ ॥ दशम्यामृषयःशांताःसर्वेव्यासपुरस्सराः ॥ एकादश्यां

१ किंचिदन्यन्न विद्यते–इ०पा० ।

चक्रपाणिंद्वादश्यांवासमर्चयेत् ॥ ६८ ॥ त्रयोदश्यांत्रिनेत्रोत्थवह्निनाशांतविग्रहम् ॥ साधारणीतुसर्वेषांपौर्णमासीतिथिःस्मृता ॥ ६९ ॥
आंदोलकेदमनकेरथयात्रासुचैवहि ॥ व्युत्क्रमेणापिकर्तव्यातिथीनांकार्यगौरवात् ॥ ७० ॥ यात्रावासंतिकाचेयंचित्तस्वास्थ्यकरीपरा
॥ ७१ ॥ सम्यक्सुधाधवलितेभवनेसुराणामंतस्सुवस्त्रमणिमौक्तिकदानचित्रे ॥ तांबूलकक्रमुकवारविलासिनीभिर्यात्रांविधाय
भवतीहसभारतेशः ॥ ७२ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेदमनकांदोलकरथयात्रामहोत्सवव
र्णनंनामचतुस्त्रिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १३४ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ गौरींविवाह्यजग्राहहरःपाशुपतंव्रतम् ॥
उमापतिःपशुपतिर्ध्यानासक्तोबभूवह ॥ १ ॥ ब्रह्मादिभिःसमामंत्र्यविबुधैःपुत्रलब्धये ॥ गौर्यामनोभिलषितपूरणायप्रहर्षितैः ॥ २ ॥
प्रहितःक्षोभणार्थायसमर्थइतिमन्मथः ॥ ततोमारःस्मरःकामोप्याजगामतमाश्रमम् ॥ ३ ॥ रतिप्रीतिमदोन्मादवसंतश्रीसहायवान् ॥
निधानवारुणीदर्पशृंगारैःपरिवारितः ॥ ४ ॥ आम्राशोकवनोत्तंसोमालतीकृतशेखरः ॥ वीणामृदंगसंगीतकोकिलाभृंगदूतकः ॥ ५ ॥
झल्लरीवाद्यसंघुष्टभांडागारिकलेखकः ॥ पानमत्ताङ्गनारूढोहिन्दोलाश्चर्यमंत्रिमान् ॥ ६ ॥ दक्षिणानिलगंधाढ्यःकटाक्षेक्षितवर्षवान् ॥
महाराजाधिराजोवास्मरःप्राप्तोहरांतिकम् ॥ ७ ॥ सपुष्पचापमाकृष्यमदनोन्मादनंशरम् ॥ चिक्षेपत्रिपुरघ्नायसमाधेर्भंगहेतवे ॥ ८ ॥
बुद्ध्वातंतस्यसंकल्पंरुद्रःक्रोधाज्ज्वलत्त्विषा ॥ ललाटाद्वह्निमसृजत्तृतीयनयनाद्धरः ॥ ९ ॥ कामोविलोकितस्तेनभस्मीभूतश्चतत्क्षणात् ॥
दग्धंदृष्ट्वास्मरंशोकाद्रतिप्रीतीस्थितेसदा ॥ १० ॥ कारुण्यंविलपंत्यौतेसर्वमन्याद्दिशंगतम् ॥ ततःशोकार्तहृदयागौरीरुद्रमुवाचह ॥ ११ ॥
भगवन्नस्मदर्थेतंकामंनिर्दग्धवानसि ॥ तेनैतेपश्यनार्यौतिकामस्यरुदितःकथम् ॥ १२ ॥ कुरुप्रसादंदेवेशरतिप्रीत्यैवृषध्वज ॥ संजी
वयस्मरंशंभोमूर्तिमंतंपुनःकुरु ॥ १३ ॥ तच्छ्रुत्वातुमहादेवोहृष्टःप्रोवाचपार्वतीम् ॥ उपप्लुतंजगत्सर्वंमन्मथेनशरीरिणा ॥ १४ ॥ म
यादग्धस्यकामस्यपुनरागमनंकुतः ॥ किंतुतेमानयन्वाक्यंकरोमिसफलंप्रिये ॥ १५ ॥ अस्मिन्वसंतसमयेशुक्लपक्षेत्रयोदशी ॥ अस्यां
मनोभवोदेविभविष्यतिशरीरवान् ॥ १६ ॥ एतेनबीजभूतेनजगद्घूर्णिष्यतेऽखिलम् ॥ एवंवरमिमंदत्त्वामन्मथाययुधिष्ठिर ॥ १७ ॥

जगामाहिमवच्छृंगंकैलासंपार्वतीप्रियः ॥ तदेतत्सर्वमाख्यातंस्मरस्यचरितंनृप ॥ १८ ॥ पूजाविधानमपरंकथयामिशृणुष्वतत् ॥ अ
स्यांस्नात्वात्रयोदश्यामशोकाख्यंनगंलिखेत् ॥१९॥ सिन्दूरजनितैरंगैरतिप्रीतिसमन्वितम् ॥ कामदेवंवसंतंचवाजिवक्त्रंझषध्वजम् ॥२०॥
सौवर्णंवामहाराजवार्क्षंचित्रमथापिवा ॥ लीलाविलासगमनंगार्वितंचाप्सरोगणम् ॥ २१ ॥ गन्धर्वगीतवादित्रप्रेक्षणीयसमाकुलम् ॥ नं
द्यावर्तैरतिक्रीडाप्रीतिविद्याधरैर्युतम् ॥ २२ ॥ मध्याह्नेभोजयेद्भक्त्याभक्ष्यैर्धूपैःस्रग्वरैः ॥ मंत्रेणानेनकौंतेयनरोनार्यासमन्वितः ॥ २३॥
नमोवामायकामायदेवदेवायमूर्तये ॥ ब्रह्मविष्णुशिवेन्द्राणांमनःक्षोभकरायवै ॥ २४ ॥ कृत्वैवमर्चयित्वातुदेवदेवंमनोभवम् ॥ ततस्त
स्याग्रतोदेयामोदकासुखमोदकाः ॥ २५ ॥ नानाप्रकारान्भक्ष्यांश्चकामोमेप्रीयतामिति ॥ ततोविसर्जयेद्विप्रान्दत्वायुग्मंसदक्षिणम् ॥२६॥
स्वपतिंपूजयेन्नारीवस्त्रमालाविभूषणैः ॥ कामोऽयमितिसंचिंत्यप्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ २७ ॥ मन्मथायतनेतस्मिन्यजमानःसुहृद्वृतः ॥
रात्रौजागरणंकुर्यात्सुखरात्रिर्यथाभवेत् ॥ २८ ॥ कर्पूरकुंकुमक्षोदगंधतांबूलसर्जनैः ॥ नानाप्रकारैर्भक्ष्यैश्चकुर्याद्रात्रौमहोत्सवम् ॥ २९ ॥
दीपप्रज्वालनैर्नृत्यैःप्रेक्षणैःप्रेक्षणोत्सवैः ॥ एवंयःकुरुतेपार्थवर्षेवर्षेमहोत्सवम् ॥ ३० ॥ वसंतसमयेप्राप्तेहृष्टस्तुष्टोनृपःपुरे ॥ तस्यसंवत्सरं
यावल्लोकोरोगैर्विमुच्यते ॥ ३१ ॥ सुभिक्षंक्षेममारोग्यंयशःश्रीःसौख्यमुत्तमम् ॥ कामवर्षीचपर्जन्यस्तस्मिन्राष्ट्रेप्रजायते ॥ ३२ ॥ तुष्यते
तुभृशंदेवोद्वादशार्द्धार्द्धलोचनः ॥ तथाकामश्चविष्णुश्चवसंतश्चप्रजापतिः ॥ ३३ ॥ चन्द्रसूर्यादिकाःसर्वेग्रहाब्रह्मर्षयस्तथा ॥ सर्वेऽपितस्य
तुष्यंतियक्षगंधर्वदानवाः ॥ ३४ ॥ असुरायातुधानाश्चसुपर्णाःपतंगानगाः ॥ तुष्टाःप्रयच्छंतिसुखंतस्यकर्तुर्नसंशयः ॥ ३५ ॥ चैत्रोत्सवे
सकललोकमनोनिवासंकामंवसंतमलयाद्रिमरुत्सहायम् ॥ रत्यासहार्च्यपुरुषःप्रवराचयोषित्सौभाग्यरूपसुतसौख्ययुतःसदास्यात् ॥३६॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेमदनमहोत्सववर्णनंनामपंचत्रिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥१३५॥छ॥युधिष्ठिर
उवाच ॥ भूतमातोतिसंहृष्टेग्रामेग्रामेपुरेपुरे ॥ गायन्नृत्यन्हसँल्लोकःसर्वतःपरिधावति ॥ १ ॥ उन्मत्तवत्प्रलपतिक्षितौपततिमत्तवत् ॥ ॥१३

१ ते समाख्यातम्–इ०पा० । २ पन्नगाः–इ० पा० ।

क्रुद्धवद्धावतिपुरान्मत्तवत्कथ्यंतेबहिः ॥ २ ॥ मुखांगभंगान्कुरुतेलोकेवातगृहीतवत् ॥ भूतवद्भस्मगात्रंतुकर्दमानवगाहते ॥ ३ ॥ किमेष
शास्त्रनिर्दिष्टोमार्गःकिमुतलौकिकः ॥ मुह्यतेमेमनःकृष्णत्वंतुवक्तुमिहार्हसि ॥ ४ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुपार्थप्रवक्ष्यामियत्तेकिंचिन्म
नोगतम् ॥ आस्तिकःश्रद्दधानश्चभवतीतिमतिर्मम ॥ ५ ॥ पार्वत्यासहितःपार्थमन्दरेचारुकंदरे ॥ क्रीडन्नास्तेमुदायुक्तोदिव्यक्रीडनकैर्हरः
॥६॥ हंसोन्नतगतिंचारुकुंभभ्राजिकुचद्वयाम् ॥ सिंजत्सद्दशनांहृष्टांदृष्ट्वागौरींजगद्गुरुः ॥ ७ ॥ दग्धकामोऽपिचहरःसंदीप्तमदनोऽभवत् ॥
निःसृतांकामयामासमहार्हशयनेशिवः ॥ ८ ॥ रतस्थयोस्तयोर्जातंदिव्यंवर्षशतंयदा ॥ तदादेवीसमुच्छ्रायानिरोधान्निर्गताबहिः ॥ ९ ॥
मूत्रोदकात्समुत्तस्थौनारीनिर्दारितोदरा ॥ कृष्णाकरालवदनापिंगाक्षामुक्तमूर्द्धजा ॥ १० ॥ कपालमालाभरणाबद्धपिंडोर्ध्वपिंडका ॥
खट्वाङ्गकंकालधरामुद्राङ्कितकराशिवा ॥ ११ ॥ व्याघ्रचर्मांबरधरारणत्किंकिणिमेखला ॥ डमड्डमड्डमरुकाकेत्कारापूरितांबरा ॥ १२ ॥
तस्याःपार्श्वानुजाश्चान्यागीतवाद्यलयानुगाः ॥ उत्तालतालमबलानृत्यंतिचहसंतिच ॥ १३ ॥ कपालखट्वाङ्गधरागजचर्मावगुंठिताः ॥
तथैवशंकराज्जातस्तद्रूपाभरणःपुमान् ॥ १४ ॥ अनुगम्यमानोबहुभिर्भूतैरतिभयंकरैः ॥ सिंहशार्दूलवदनैरदनोल्लिखितांबरैः ॥ १५ ॥
एकीभूतैःक्षणेनैवतौभवानीभवोद्भवौ ॥ दृष्ट्वाहृष्टमनादेवःप्राहदेवींसुविस्मिताम् ॥ १६ ॥ कल्याणिपश्यपश्यैतौमत्त्वदङ्गसमुद्भवौ ॥
बीभत्साद्भुतशृंगारवरायुधविधारिणौ ॥ १७ ॥ भ्रातृभांडौयथादेवितद्वत्तौचमतौमम ॥ नूनायोरंतरंकिंचित्साहृश्यात्प्रतिभासयेत् ॥१८॥
भ्रातृभांडाभूतमातातथैवोदकसेविका ॥ संज्ञात्रयंतयोःकृत्वाततःप्रादाद्वरंहरः ॥ १९ ॥ भुक्त्वाहोपगतांचैतांजरत्तरुतलेस्थिताम् ॥
सेवयिष्यंतियेभक्त्याजलसंपूर्णकंडुकैः ॥ २० ॥ चन्दनेनसमालभ्यपुष्पधूपैरथार्च्यताम् ॥ भोजयेत्क्षिप्रयाचैवकृशरापूपपायसैः ॥ २१ ॥
यएवंकुरुतेदेविभक्तिभावेनभावितः ॥ सपुत्रपशुवृद्धिंचशरीरारोग्यमाप्नुयात् ॥ २२ ॥ नशाकिन्योगृहेतस्यनापिशाचानराक्षसाः ॥
पीडांकुर्वंतिशिशवोयांतिवृद्धिंनिरामयाः ॥ २३ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ कदापूजाप्रकर्तव्याभूतमातुःसुखार्थिभिः ॥ पुरुषैःपुरुषव्याघ्रय
त्तन्मेवक्तुमर्हसि ॥ २४ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ सर्वत्रैषाभगवतीबालानांहितकारिणी ॥ नामभेदैःक्रियाभेदैःकालभेदैश्चपूज्यते ॥ २५ ॥

प्रतिपत्प्रभृतिज्येष्ठेयावत्पंचदशीतिथिः ॥ तावत्पूजाप्रकर्तव्याप्रेरणैःप्रेक्षणीयकैः ॥ २६ ॥ विकर्मफलनिर्देशःपांडवानांविडंबनम् ॥
प्रदर्श्यंतेहास्यपरैर्नरैरद्भुतचेष्टितैः ॥ २७ ॥ विश्वास्यधनलोभेनसंध्यायांनिहतःपथि ॥ आरोहणंचशूलाग्रेनपश्यंतंहिपश्यति ॥ २८ ॥
दृष्टोभवद्भिःसंहृष्टःपरपारावमर्शकः ॥ छित्त्वास्वहस्तैर्यद्दत्तोविभुनामुख्यमोदकः ॥ २९ ॥ शीर्णसूक्ष्मेणपत्रेणबालामालानुमोदिताः ॥
मुष्कभुग्रासभारूढोमुखंकृत्वाचपश्चिमे ॥३०॥ हेजनाःकिंनपश्यध्वंस्वामिद्रोहकरंपरम् ॥ करपत्रैर्विदार्यंतमुच्छलच्छोणितच्छटम् ॥३१॥
चरैःकिलासैःसंप्राप्तःसर्वोद्वेगकरःपरम् ॥ दंडप्रहाराभिहतोनीयतेदंडपाशिकैः ॥ ३२ ॥ प्रेक्षकैर्वेष्टितःस्तेनोरटत्येषविमांडितः ॥
संयम्यनीयतेयंतुमूर्खःक्रौर्याविलेक्षणः ॥ ३३ ॥ सितकेशंसितश्मश्रुंसितांबरधरंद्विजम् ॥ वटचेष्टाचपेटाभिर्हन्यमानंनपश्यत ॥ ३४ ॥
गृहान्निष्काम्यतांरंडावृद्धोभूत्वाप्यसौस्त्रियाः ॥ स्वस्याअसौनकुरुतेमूढोभरणपोषणम् ॥ ३५ ॥ भैरवाभरणोत्तालव्यालयज्ञोपवीतिनः ॥
प्रदत्वाताण्डवपदान्पश्यध्वंध्वांतदीपकान् ॥ ३६ ॥ निर्वेदकोऽस्यहृदयेनकिंचिदपितिष्ठति ॥ गृहीतंयदनेनेदंबालेनापिमहाव्रतम् ॥३७॥
रक्तढक्काककृष्णाङ्गंशबरंकिंनपश्यत ॥ तरुकोटरांतरगतांश्छित्त्वाचशुकशावकान् ॥ ३८ ॥ बहुभिःकोठकीकृत्यशरौघैःशकलीकृतम् ॥
विमुक्तढक्काहुंकारसुप्रहारंनिरीक्षत ॥ ३९ ॥ इमांकृष्णार्द्धवदनांगृहीतांसिंदुरार्चिताम् ॥ विमुक्तकेशांनृत्यंतींपश्यध्वंयोगिनीमिव ॥४०॥
गंभीरतूर्यध्वनिनाप्रवृद्धांवृत्ततांडवाम् ॥ एवंप्रेक्षणकंकृत्वानयेद्वृक्षतलेचताम् ॥ ४१ ॥ एवंकृतेनदारिद्र्यंनचदुःखंभवेन्नृणाम् ॥ ४२ ॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेभूतमात्रुत्सववर्णनंनामषट्त्रिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १३६ ॥ ॥ छ ॥
॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अथातःसंप्रवक्ष्यामिबलिरक्षाविधिंनृप ॥ तंशृण्वेकाग्रमनसासमासाद्गदितंमया ॥ १ ॥ पुरादेवासुरेयुद्धेदानवाःसुरनि
र्जिताः ॥ शुक्रंबलिंपुरःकृत्वाययुः शुक्रउवाचतम् ॥ २ ॥ शुक्रउवाच॥नविषादस्त्वयाकार्यःकार्याणांगतिरीदृशी ॥ दैवाद्भवंतिभूतानां
कालेजयपराजयाः ॥ ३ ॥ संधानंसहशक्रेणक्रियाणामयनद्वयम् ॥ अजेयःसर्वशत्रूणांकृतःशच्याशचीपतिः ॥ ४ ॥ रक्षाबंधप्रभावेनदान ॥१३
वेन्द्रोजितोमहान् ॥ वर्षमेकंप्रतीक्षस्वततःश्रेयोभविष्यति ॥ ५ ॥ भार्गवेणैवमुक्तास्तेदानवाविगतज्वराः ॥ तस्थुःकालंप्रती

क्षन्तोयथोक्तंगुरुणातथा ॥ ६ ॥ एषप्रभावोरक्षायाःकथितस्तेयुधिष्ठिर ॥ जयदःसुखदश्चैवपुत्रारोग्यधनप्रदः ॥ ७ ॥ ॥ युधि
ष्ठिरउवाच ॥ क्रियतेकेनविधिनारक्षाबंधःसुरोत्तम ॥ कस्यांतिथौकदादेवएतन्मेवक्तुमर्हसि ॥ ८ ॥ यथायथाहिभगवान्विचित्रा
णिप्रभाषते ॥ तथातथानमेतृप्तिर्बह्वर्थाःशृण्वतःकथाः ॥ ९ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ घनावृतेऽम्बरेपार्थशाद्वलेधरणीतले ॥
संप्राप्तेश्रावणेचैवपौर्णमास्यांदिनोदये ॥ १० ॥ स्नानंकुर्वीतमच्छुमानितिस्मृतिविधानतः ॥ ततोदेवान्पितॄंश्चैवतर्पयेत्परमांभसा ॥ ११ ॥
उपाकर्मादिवेदोक्तानृषीणांचैवतर्पणम् ॥ कुर्युश्चब्राह्मणाःश्राद्धंदेवमुद्दिश्यशक्तितः ॥ १२ ॥ शूद्राणांमंत्रसहितंस्नानंदानंचशस्यते ॥
ततोपराह्णसमयेरक्षापोटलिकाःशुभाः ॥ १३ ॥ कारयेच्चाक्षतैःशस्तैःसिद्धार्थैर्हेमभूषिताः ॥ वस्त्रैर्विचित्रैःकार्पासैःक्षौमैर्वामलवर्जितैः ॥ १४ ॥
विचित्रतरैर्ग्रथिताःस्थापयेद्राजनोपरि ॥ १५ ॥ कार्यागृहस्यरक्षागोमयरहितैःसुवृत्तकुंडकैः ॥ दूर्वावर्णकसहितैःसकलदुष्कृतोपशांतये ॥ १६ ॥
उपलिप्तगृहमध्येचतुष्कोपरिन्यसेच्छुभंपीठम् ॥ तत्रोपविशेद्राजासामात्यःसपुरोहितःससुहृत् ॥ १७ ॥ वेश्याजनसहितोमंगलशब्दैःसुह
सितैश्चिह्नैः ॥ रक्षाबंधःकार्यःशांतिध्वनिनानरेन्द्रस्य ॥ १८ ॥ देवद्विजातिशस्तासुस्त्रीरर्घ्यैःसमर्चयेत्प्रथमम् ॥ तदनुपुरोधानृपतेरक्षांबध्नीतमंत्रेण
॥ १९ ॥ येनबद्धोबलीराजादानवेन्द्रोमहाबलः ॥ तेनत्वामभिबध्नामिरक्षेमाचलमाचल ॥ २० ॥ ब्राह्मणैःक्षत्रियैर्वैश्यैःशूद्रैश्चान्यैश्चमानवैः ॥
कर्तव्योरक्षिकाबन्धोद्विजान्संपूज्यभक्तितः ॥ २१ ॥ अनेनविधिनायस्तुरक्षिकाबंधमाचरेत् ॥ ससर्वदोषरहितःसुखीसंवत्सरंभवेत् ॥ २२ ॥
यःश्रावणेस्रवतिशीतजलेसुरेन्द्ररक्षाविधानविधिमाचरतेमनुष्यः ॥ आस्तेसुखेनपरमेणससर्वमेकःपुत्रप्रपौत्रसहितःससुहृद्वृतश्च ॥ २३ ॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेश्रावणपूर्णिमारक्षाबन्धनविधिवर्णनंनामसप्तत्रिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥
॥ १३७ ॥ ॥ छ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ पुण्यामहानवम्यस्तितातिथीनांप्रवरातिथिः ॥ सानुष्ठेयासुरैःसर्वैःप्रजापालैर्विशेषतः ॥ १ ॥
भवानुत्थापयेत्पार्थसंवत्सरसुखायवै ॥ भूतप्रेतपिशाचानांप्रीत्यर्थंचोत्सवायवा ॥ २ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कस्मात्कालात्प्रवृ
त्तेयंनवमीमहशब्दयुक् ॥ किमादावुपपन्नोऽस्तिभगवन्नवमीविधिः ॥ ३ ॥ यशोदागर्भसंभूतेरुतयात्राप्रवर्तते ॥ उताहोपूर्वमेवासीत्कृतत्रे

तायुगादिषु ॥ ४ ॥ यदस्यांप्राणिनःकेचिन्मन्यंतेघातयंतिच ॥ हतानांप्राणिनांतेषांकागतिःपारलौकिकी ॥ ५ ॥ स्वयंघ्नतांघातयताम
नुमोदयतांतथा ॥ एतन्मेसंशयंपूर्वंवक्तुमर्हसिकेशव ॥ ६ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ पार्थयापरमाशक्तिरनंतालोकविश्रुता ॥ आद्यासर्व
गताशुद्धाभावगम्यामनोहरा ॥ ७ ॥ आद्याष्टमीकलाकालीद्वितीयासर्वमंगला ॥ मायाकात्यायनीदुर्गाचामुंडाशंकरप्रिया ॥ ८ ॥
ध्यायंतियांयोगरतांसादेवीपरमेश्वरी ॥ रूपभेदैर्नामभेदैर्भवानीपूज्यतेशिवा ॥ ९ ॥ अष्टम्यांतुनवम्यांतुदेवदानवराक्षसैः ॥
गंधर्वैरुरगैर्यक्षैःपूज्यतेकिन्नरैर्नरैः ॥ १० ॥ अन्येष्वपियुगेष्वादौसृष्टेःपूर्वंप्रदर्शिता ॥ पूज्यतेयंपुरादेवीतेभ्यःपूर्वतरैःशुभैः ॥ ११ ॥
आश्वयुक्छुक्लपक्षेचयाष्टमीमूलसंयुता ॥ सामहानवमीनामत्रैलोक्येऽपिसुदुर्लभा ॥ १२ ॥ कन्यागतेसवितरिशुक्लपक्षेऽष्टमीतुया ॥
मूलनक्षत्रसंयुक्तासामहानवमीस्मृता॥१३॥अष्टम्यांचनवम्यांचजगन्मातरमम्बिकाम् ॥ पूजयित्वाऽऽश्विनेमासिविशोकोजयतिद्विषः॥१४॥
संतर्जयंतेहुंकारैःखड्गादिभिरहर्निशम् ॥ नवम्यांपूजितादेवीददातिनवमंफलम् ॥ १५ ॥ सापुण्यासापवित्राचसाधर्मसुखदायिनी ॥
तस्मात्सदापूजनीयाचामुंडामुंडमालिनी ॥ १६ ॥ तस्यांयद्युपयुज्यंतेप्राणिनोमहिषादयः ॥ सर्वेतेस्वर्गतिंयांतिघ्नतांपापंनविद्यते ॥ १७ ॥
नतथाबलिदानेनपुष्पधूपविलेपनैः ॥ यथासंतुष्यतेलोकेमहिषैर्विंध्यवासिनी ॥ १८ ॥ उद्दिश्यदुर्गांहन्यंतेविधानाद्येऽत्रजंतवः ॥
स्वर्गंतेयांतिकौंतेयघातयंतोऽपिभक्तितः ॥१९॥ भवानीप्राङ्गणेप्राणायेषांयातायुधिष्ठिर ॥ तेषांस्वर्गेध्रुवंवासोवरास्तेऽप्सरसांप्रियाः॥२०॥
मन्वन्तरेषुसर्वेषुकल्पेषुकुरुनंदन ॥ तेषुसर्वेषुचैवासीन्नवमीयंपुरार्चिता ॥ २१ ॥ प्रसिद्धानादिनिधनावर्षेवर्षेयुधिष्ठिर ॥ भूयोभू
योऽवतारैश्चभवानीपूज्यतेसुरैः ॥ २२ ॥ अवतीर्णाभुविसदानित्यंदैत्यनिबर्हिणी ॥ स्वर्गपातालमर्त्येषुकरोतिस्थितिपालनम् ॥ २३ ॥
पुनश्चैषामहादेवीयशोदागर्भसंभवा ॥ कंसासुरस्योत्तमाङ्गेपादंदत्त्वागतायुषः ॥ २४ ॥ ततःप्रभृतिलोकेषुयशोदानंददायिनीम् ॥ विंध्या
चलेस्थापयित्वापुनःपूजाप्रवर्तिता ॥ २५ ॥ पूर्वप्रवृद्धोऽपिपुनर्भगिन्यामहिमाकृतः ॥ भुविसर्वोपकारायसर्वोपद्रवशांतये ॥ २६ ॥ ॥१३
एवंविंध्योपवासिन्यानवरात्रोपवासिनः ॥ एकरात्रेणनक्तेनस्वशक्त्याऽयाचितेनवा ॥ २७ ॥ यजनैर्याजनैर्देवाःस्थानेस्थानेपुरेपुरे ॥

गृहेगृहेभक्तिपरैर्ग्रामेग्रामेवनेवने ॥ २८ ॥ स्नातैःप्रमुदितैर्हृष्टैर्ब्राह्मणैःक्षत्रियैर्नृपैः ॥ वैश्यैःशूद्रैर्भक्तिचित्तैर्म्लेच्छैरन्यैश्चमानवैः ॥ २९ ॥
स्त्रीभिश्चकुरुशार्दूलतद्विधानमिदंशृणु ॥ जयाभिलाषीनृपतिःप्रतिपत्प्रभृतिक्रमात् ॥ ३० ॥ लोहाभिहारिकंकर्मकारयेद्यावदष्टमी ॥
प्रागुदक्प्रवणेदेशेपताकाभिरलंकृतम् ॥ ३१ ॥ मण्डपंकारयेद्दिव्यंनवसप्तकरंवरम् ॥ आग्नेय्यांकारयेत्कुण्डंहस्तमात्रंसुशोभनम् ॥ ३२ ॥
मेखलात्रयसंयुक्तंयोन्यश्वत्थदलाभया ॥ राजचिह्नानिसर्वाणिशस्त्राण्यस्त्राणियानिच ॥ ३३ ॥ आनीयमंडपेतानिसर्वाण्येवाधिवासयेत् ॥
ततस्तुब्राह्मणःस्नातःशुक्लाम्बरधरःशुचिः ॥ ३४ ॥ ॐकारपूर्वकैर्मंत्रैस्तल्लिंगैर्जुहुयाद्घृतम् ॥ लोहनामाभवत्पूर्वंदानवस्तुमहाबलः॥ ३५ ॥
सदेवैःसमरेक्रुद्धैर्बहुधाशकलीकृतः ॥ तदङ्गसंभवंलोहंयत्सर्वंदृश्यतेक्षितौ ॥ ३६ ॥ शस्त्रास्त्रमंत्रैर्होतव्यंपायसंघृतसंयुतम् ॥
हुतशेषंतुरंगाणांगजानामुपहारयेत् ॥ ३७ ॥ लोहाभिहारकंकर्मतेनैतदृषिभिःस्मृतम् ॥ बद्धप्रतिशरव्यंचगजाश्वसमलंकृतम् ॥ ३८ ॥
भ्रामयेन्नगरेनित्यंनंदिघोषपुरस्सरम् ॥ प्रत्यहंनृपतिःस्नात्वासंपूज्यपितृदेवताः ॥ ३९ ॥ पूजयेद्राजचिह्नानिफलमाल्यानुलेपनैः ॥ हुत
शेषंप्रदातव्यमौपनायनिकेद्विजे ॥ ४० ॥ तस्याभिहरणाद्राज्ञोविजयंसमुदाहृतम् ॥ पूजामंत्रान्प्रवक्ष्यामिपुराणोक्तानहंतव ॥ ४१ ॥
यैःपूजिताःप्रयच्छन्तिकीर्तिमायुर्यशोबलम् ॥ यथांबुदश्छादयतिशिवायेमांवसुंधराम् ॥ ४२ ॥ तथाच्छादयराजानंविजयारोग्यवृद्धये ॥
॥ इति छत्रमंत्रः ॥ ॥ गन्धर्वकुलजातस्त्वंमाभूयाःकुलदूषकः ॥ ४३ ॥ ब्रह्मणःसत्यवाक्येनसोमस्यवरुणस्यच ॥ प्रभावाच्चहुताशस्य
वर्द्धस्वत्वंतुरंगम ॥४४॥ तेजसाचैवसूर्यस्यमुनीनांतपसायथा ॥ रुद्रस्यब्रह्मचर्येणपवनस्यबलेनच ॥ ४५ ॥ स्मरत्वंराजपुत्रोऽसिकौस्तुभं
चमणिंस्मर॥ यांगतिंब्रह्महागच्छेत्पितृहामातृहातथा ॥ ४६ ॥ भूम्यर्थेनृतवादीचक्षत्रियश्चपराङ्मुखः ॥ सूर्याचन्द्रमसौवायुःपावकश्चनय
त्रवै ॥ ४७ ॥ व्रजेच्चतांगतिंक्षिप्रंतच्चपापंभवेत्किल ॥ विकृर्तिंयदिगच्छेस्त्वंयुद्धेधनितुरंगम ॥ ४८ ॥ रिपून्विजित्यसमरेसहभर्त्रासुखीभ
व ॥ ॥ अश्वमंत्रः ॥ ॥ शक्रकेतोमहावीर्यसुपर्णस्त्वय्युपस्थितः ॥ ४९ ॥ पतत्रिराड्वैनतेयस्तथानारायणध्वजः ॥ काश्यपेयोऽमृता

१ किंकृतिम्–इ०पा० ।

ज्ञेयोनागारिर्विष्णुवाहनः ॥ ५० ॥ अप्रमेयोदुराधर्षोदेवशत्रुनिषूदनः ॥ गरुत्मान्मारुतगतिस्त्वयिसन्निहितःस्थितः ॥ ५१ ॥ शस्त्रवर्मा
युधान्योधात्रक्षास्मांश्चरिपून्दह ॥ ध्वजमंत्रः ॥ कुमुदैरावणौपद्मःपुष्पदंतोऽथवामनः ॥ ५२ ॥ सुप्रतीकोञ्जनोनीलएतेऽष्टौदेवयोनयः ॥
एतेषांपुत्रपौत्राश्चबलान्यष्टौसमाश्रिताः ॥५३॥ भद्रोमन्दोमृगश्चैवगजःसंकीर्णएवच ॥ वनेवनेप्रसूतास्तेकरियोनिंमहागजाः ॥ ५४ ॥ पांतु
त्वांवसवोरुद्राआदित्याःसमरुद्गणाः ॥ भर्तारंरक्षनागेन्द्रसमयंप्रतिपालयन् ॥ ५५ ॥ अवापुर्हिजयंयुद्धेगमनेस्वास्तिनोव्रज ॥ श्री
स्तेसोमाद्बलंविष्णोस्तेजःसूर्याज्जवोनिलात् ॥ ५६ ॥ स्थैर्यंमेरोर्जयंरुद्राद्यशोदेवात्पुरंदरात् ॥ युद्धेरक्षंतुनागास्त्वांदिशश्चसह
दैवतैः ॥ ५७ ॥ अश्विनौसहगंधर्वैःपांतुत्वांसर्वतःसदा ॥ ॥ हस्तिमन्त्रः ॥ ॥ हुतभुग्वसवोरुद्रावायुःसोमोमहर्षयः ॥ ५८ ॥
नागकिन्नरगन्धर्वयक्षभूतगणाग्रहाः ॥ प्रमथाश्चसहादित्यैर्भूतेशोमातृभिःसह ॥ ५९ ॥ शक्रसेनापतिःस्कन्दोवरुणश्चाश्रितास्त्व
यि ॥ प्रदहंतुरिपून्सर्वान्राजाविजयमृच्छतु ॥ ६० ॥ यानिप्रयुक्तान्यरिभिर्दूषणानिसमंततः ॥ एतद्यःपरशत्रूणांहतानितव
तेजसा ॥ ६१ ॥ कालनेमिवधेयुद्धेयुद्धेत्रिपुरघातने ॥ हिरण्यकशिपोर्युद्धेयुद्धेदेवासुरेतथा ॥ ६२ ॥ शोभितासितथैवा
द्यशोभमानास्तुभूपतेः ॥ नीलांश्वेतामिमांदृष्ट्वानश्यंत्वद्यनृपारयः ॥ ६३ ॥ व्याधिभिर्विविधैर्घोरैःशस्त्रैश्चयुधिनिर्जिताः ॥ सद्यःस्वस्था
भवंतिस्मत्वद्धातेनापमार्जिताः ॥ ६४ ॥ पूतनारेवतीनाम्नाकालरात्रीतियास्मृता ॥ दहत्वाशुरिपून्सर्वान्पताकेत्वामुपागताः ॥ ६५ ॥
॥ पताकामन्त्रः ॥ ॥ असिश्चरिपुहाखड्गस्तीक्ष्णकर्मादुरासदः ॥ श्रीगर्भोविजयश्चैवधर्मधारस्तथैवच ॥ ६६ ॥ इत्यष्टौतवनामा
निस्वयमुक्तानिवेधसा ॥ नक्षत्रंकृत्तिकातुभ्यंगुरुर्देवोमहेश्वरः ॥ ६७ ॥ हिरण्यंचशरीरंतेधातादेवोजनार्दनः ॥ पितापितामहोदेवस्त्वं
मांपालयसर्वदा ॥ ६८ ॥ खड्गमन्त्रः ॥ शर्मप्रदस्त्वंसमरेवर्मसर्वायसोह्यसि ॥ रक्षमांरक्षणीयोऽहंतववर्मनमोऽस्तुते ॥ ६९ ॥
॥ वर्ममंत्रः ॥ दुंदुभेत्वंसपत्नानांघोषाद्धृदयकंपन ॥ भवभूमिपसैन्यानांतथाविजयवर्द्धनः ॥ ७० ॥ यथाजीमूतघोषेणहृष्यंतिवरवार

१ त्वय्युपाश्रिताः–इ० पा० ।

णाः ॥ तथास्तुतवशब्देनहर्षोऽस्माकंमुदावहः ॥ ७१ ॥ यथाजीमूतशब्देनस्त्रीणांत्रासोऽभिजायते ॥ तथाचतवशब्देनत्रस्यंत्वस्मद्विषो
रणे ॥ ७२ ॥ दुंदुभिमंत्रः ॥ सर्वायुधमहामात्रसर्वदेवारिसूदन ॥ चापमांसर्वदारक्षसाकंसायकसत्तमैः ॥ ७३ ॥ चापमन्त्रः ॥ पुण्यस्त्वं
शङ्खपुष्पाणांमङ्गलानांचमङ्गलम् ॥ विष्णुनाविधृतोनित्यंमनःशांतिप्रदोभव ॥७४॥ शङ्खमन्त्रः ॥ शशांककरसंकाशहिमडिंडीरपांडुर ॥
प्रोत्सारयाशुदुरितंचामरामरवल्लभ ॥७५॥ चामरमंत्रः ॥ सर्वायुधानांप्रथमानिर्मिताऽसिपिनाकिना ॥ शूलायुधाद्विनिष्कृष्यकृत्वामुष्टिपरि
ग्रहम्॥७६॥चंडिकायाःप्रदत्तासिसर्वदुष्टनिबर्हिणि॥तथाविस्तारिताचासिदेवानांप्रतिपादिता॥७७॥सर्वसत्वांगभूतासिसर्वाशुभनिवारिणि॥
च्छुरिकेरक्षमांनित्यंशान्तियच्छनमोऽस्तुते॥७८॥छुरिकामंत्रः॥प्रोत्सारणायदुष्टानांसाधुसंग्रहणायच ॥ब्रह्मणानिर्मितश्चासिव्यवहारप्रसिद्ध
ये॥७९॥यशोदेहिसुखंदेहिजयदोभवभूपतेः ॥ ताडयाशुरिपून्सर्वान्हेमदंडनमोस्तुते ॥ ८० ॥ कनकदण्डमन्त्रः ॥ विजयोजयदोजेतारिपु
घातीप्रियंकरः ॥ दुःखहाधर्मदःशांतःसर्वारिष्टविनाशनः ॥८१॥ एतेऽष्टौसन्निधौयस्मात्तवसिंहामहाबलाः॥तेनासिंहासनोतित्वंविप्रैर्वेदेषुगीय
से॥८२॥त्वयिस्थितःशिवःसाक्षात्त्वयिशक्रःसुरेश्वरः ॥ त्वयिस्थितोहरिर्देवस्त्वदर्थंतप्यतेतपः ॥८३॥ नमस्तेसर्वतोभद्रभद्रदोभवभूपते ॥
त्रैलोक्यजयसर्वस्वसिंहासननमोऽस्तुते ॥ ८४ ॥ सिंहासनमंत्रः ॥ लोहाभिहारिकंकर्मकृत्वेदंमंत्रपूर्वकम् ॥ फलनैवेद्यकुसुमैर्धूपदीपविले
पनैः ॥ ८५ ॥ अष्टम्यांधावनंकृत्वापूर्वाह्णेस्नानमाचरेत् ॥ ८६ ॥ गद्यम् ॥ दुर्गांकांचनमूर्तिरौप्यांवापित्तलींवार्क्षींचैत्रींताम्रींवाधिभवतः
कृत्वादारुविचित्रतोरणविन्यस्तांशोभनेस्थानेपुरतोविन्यस्तदृष्टांविचित्रगृहमध्यगांस्नातांकुंकुमचंदनगंधैश्चतुःसमैश्चीरपट्टैश्चर्चितगात्रांदेवीं
कुसुमैरभ्यर्च्यतांबहुभिःपुष्यमाणकीर्तिस्तैर्द्विजननैर्जनितपरितोषैर्दिवान्वितोनरेंद्रःस्वयंप्रयच्छेत्पुरोहितैःसार्धंबिल्वपत्रेणार्चनेनमंत्रेणानेन
भगवत्यै ॥ गद्यंसंपूर्णम् ॥ जयंतीमंगलाकालीभद्रकालीकपालिनी ॥ दुर्गाशिवाक्षमाधात्रीस्वाहास्वधानमोस्तुते ॥ ८७ ॥
अमृतोद्भवःश्रीवृक्षोमहादेवीप्रियःसदा ॥ बिल्वपत्रंप्रयच्छामिपवित्रंतेसुरेश्वरि ॥ ८८ ॥ दुर्गासंपूजनीयाचतद्दिनाद्रणपुष्पया ॥

---

१ द्विजेन्द्रेणसुशिष्यया-इ० पा० ।

साचाभीष्टासुरेशान्यास्तथारूढव्रणायुतः ॥८९॥ ततःखड्गंनमस्कृत्यशत्रूणांमानमर्दनम् ॥ इच्छेतविजयंराज्यंसुभिक्षंचात्मनोनृप ॥९०॥
पुनःपुनःप्रणम्याथध्यायेच्चहृदयेशिवाम् ॥ महिषघ्नींबहुभुजांकुमारींसिंहवाहिनीम् ॥ ९१ ॥ दानवांस्तर्जयंतींचखड्गोद्घातकरांशुभाम् ॥
घंटाक्षस्रग्धरांदुर्गांरणारंभेव्यवस्थिताम् ॥ ९२ ॥ ततोजयजयाकारैःस्तवंकुर्यादिमंततः ॥ सर्वमङ्गलमाङ्गल्येशिवेसर्वार्थसा
धिके ॥ ९३ ॥ शरण्येत्र्यंबकेगौरिनारायणिनमोऽस्तुते ॥ कुंकुमेनसमालब्धेचन्दनेनविलेपिते ॥ ९४ ॥ बिल्वपत्रकृतामालेदुर्गे
ऽहंशरणंगतः ॥ कृत्वैवमर्चांकौरव्यअष्टम्यांजागरंनिशि ॥ ९५ ॥ नटनर्तनगीतैश्चकारयेत्तुमहोत्सवम् ॥ एवंहृष्टैर्निशांनीत्वाप्र
भातेचारुणोदये ॥ ९६ ॥ पातयेन्महिषान्मेषानग्रतोनतकन्धरान् ॥ शतंचापिशतार्धंवातदर्द्धंवायथेच्छया ॥ ९७ ॥ सुरासवभृ
तैःकुंभैस्तर्पयेत्परमेश्वरीम् ॥ कापालिकेभ्यस्तद्देयंदासीदासजनैस्तथा ॥ ९८ ॥ विभज्यसर्वंकौंतेयसुहृत्संबंधिबन्धुषु ॥ ततोपराह्ण
समयेनवम्यांस्यंदनेस्थिताम् ॥ ९९ ॥ भवानींभ्रामयेद्राष्ट्रेस्वयंराजास्वसैन्यवान् ॥ सहस्रैःपुरुषैर्वापिरथयुक्तैःसुशिक्षितैः ॥ १०० ॥
शनैःशनैरधिकयादीप्त्याप्रज्वलदीपकैः ॥ आकृष्टखड्गैर्वीरैश्चधातुरक्तैर्गजैस्तथा ॥१०१॥ नदद्भिःशङ्खपटहैर्नृत्यद्भिर्वारयोषितैः ॥ अलंकृता
भिर्नारीभिर्बालकैःसुविभूषितैः ॥ १०२ ॥ भूतेभ्यस्तुबलिंदद्यान्मंत्रेणानेनसामिषम् ॥ सरक्तंसजलंसान्नंगन्धपुष्पाक्षतैर्युतम् ॥ १०३ ॥
त्रींस्त्रिवारांस्त्रिशूलेनदिग्विदिक्षुक्षिपेद्बलिम् ॥ बलिंगृह्णन्त्विमंदेवाआदित्यावसवस्तथा ॥ १०४ ॥ मरुतोऽथाश्विनौरुद्राःसुपर्णाःपन्नगाग्र
हाः ॥ असुरायातुधानाश्चमातरश्चापिशाचकाः ॥ १०५ ॥ शाकिन्योयक्षवेतालायोगिन्यःपूतनाःशिवाः ॥ जृंभकाःसिद्धगन्धर्वा[3]बाल्याविद्या
धराधराः ॥ १०६ ॥ दिक्पालालोकपालाश्चयेचविघ्नविनायकाः ॥ जगतांशांतिकर्तारोब्रह्माद्याश्चमहर्षयः ॥ १०७ ॥ सविघ्नंममपापं
तेशाम्यंतुपरिपन्थिनः ॥ सौम्याभवंतुतृप्ताश्चभूताःप्रेताःसुखावहाः ॥ १०८ ॥ इत्येवंभ्रामयेद्राष्ट्रेदुर्गांदेवींरथेस्थिताम् ॥ नरयानेनवापार्थ
ततोऽविघ्नंसमापयेत् ॥१०९॥ अथोत्पन्नेषुविघ्नेषुभूतशांतिंसमाचरेत् ॥ येनविघ्नानजायंतेयात्रासंपूर्णतांव्रजेत् ॥ ११० ॥ एवंयेकुर्वतेयात्रां

१ प्रणम्यादौचिंतयतेशिवांमहिषमर्दिनीम् ॥ कुमारींतोषयंतींचखण्डचन्द्रयुतांशुभाम्–इ०पा० । २ उग्राम्–इ०पा० । ३ बालाविद्याधरानराः–इ०पा० ।

राजानोऽन्येऽपिमानवाः ॥ महानवम्यांनंदायांपुत्रकाहृष्टमानसाः ॥ १११ ॥ तेसर्वेपापानिर्मुक्तायांतिभागवतांपुरीम् ॥ नतेषांश्वापकोना
ग्निर्नचौरानविनायकाः ॥११२॥ विघ्नंकुर्वन्तिराजेन्द्रयेषांतुष्टामहेश्वरी॥नीरुजःसुखिनोभोगभोक्तारोभयवर्जिताः॥११३॥ भवंतिभक्ताःपुरु
षाभगवत्याःकिमुच्यते ॥ इत्येषतेसमाख्यातोदुर्गादेव्यामहोत्सवः ॥ ११४ ॥ पठतांशृण्वतांचैवसर्वाशुभविनाशनः ॥ ११५ ॥
शूलाग्रभिन्नमहिषासुरपृष्ठविष्टामुत्खातखड्गरुचिरांगदबाहुदण्डाम् ॥ अभ्यर्च्यपंचवदनानुगतांनवम्यांदुर्गांसुदुर्गगहनानितरंतिमर्त्याः ॥
॥ ११६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेमहानवमीव्रतवर्णनंनामाष्टत्रिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १३८ ॥
॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ पुरादेवासुरेयुद्धेब्रह्माद्यैरमरैर्नृप ॥ विजयार्थंमहेन्द्रस्यध्वजयष्टिःप्रतिष्ठिता ॥ १ ॥
मेरोरुपरिसंस्थाप्यसिद्धविद्याधरोरगैः ॥ सादेवीह्यर्चितानित्यंभूषणैर्भूषितास्वकैः ॥ २ ॥ स्वच्छत्रघंटापिटकैःकिंकिणीबद्धबुद्बुदैः ॥
तांदृष्ट्वादानवानष्टाभयादेवरणेहताः ॥ ३ ॥ गताःरसातलंदैत्यादेवाश्चापिदिविस्थिताः ॥ ततःप्रभृतितांदिव्यामिंद्रयष्टिंयजंतिते ॥ ४ ॥
देवाःसर्वेगणाःसर्वेहृष्टास्तुष्टायुधिष्ठिर ॥ अतःस्वर्गगतोराजाभूरिपुण्यवशाद्वसुः ॥ ५ ॥ इन्द्रलोकेमहाभागोवसुदेवैःसुपूजितः ॥
तस्मैदत्तामहेन्द्रेणवसुयष्टिःप्रगृह्यताम् ॥ ६ ॥ पूजयित्वामहाभागसर्वदैत्यापनुत्तये ॥ अवतार्यवर्षासमयेसर्वैर्नृपतिभिःसह ॥ ७ ॥
मह्यांसंपूजयामासचक्रेचेन्द्रमहंवसुः ॥ महेनमघवाप्रीतोददौपुण्यंवसोर्वरम् ॥ ८ ॥ येषुदेशेषुमनुजाभक्तिभावपुरःसराः ॥ पू
जयिष्यंतिवर्षान्तेमयादत्तंमहाध्वजम् ॥ ९ ॥ तेषुदेशेषुमुदिताःप्रजारोगविवर्जिताः ॥ प्रभूतान्नाधर्मयुक्तावृषमेधामहोत्सवाः ॥ १० ॥
भविष्यंतिसुवेषाश्चसुभाषाश्चसुभूषणाः ॥ श्रुत्वैतद्वचनंराजावसुर्वसुमतांवरः ॥ ११ ॥ विशेषेणततश्चक्रेवर्षेवर्षेमहोत्सवम् ॥
श्रवणेस्थापयेद्यष्टिंस्नानवस्त्रैःप्रपूजिताम् ॥ १२ ॥ दैर्घ्येणविंशतिकरांसारदारुमयींशुभाम् ॥ इन्द्रस्थानेपुरोदिष्टेइन्द्रमातृकसंज्ञके ॥१३॥
तस्मिन्यष्टिंनृपोभोक्तास्वयंयत्नेनयोजयेत् ॥ वस्त्रैर्विचित्रैःसंवीतांपिटिकालंकृतांतथा ॥ १४ ॥ पिटिकानांमहाराजक्रमंचकथयामिते ॥

१ ततः-इ० पा० ।

प्रथमंलोकपालाख्यंचतुरस्रंसकर्णिकम् ॥ १५ ॥ यमेन्द्रधनदैर्युक्तंवरुणेनसमंततः ॥ वृत्तंखंडास्रकंरम्यंद्वितीयंरक्तचूर्णितम् ॥ १६ ॥
तृतीयंश्वेतकंचित्रमष्टास्रंपिटकंशुभम् ॥ चतुर्थमिन्द्रगोपालवृत्तंमा[2]तृसमावृतम् ॥ १७ ॥ पञ्चमंचाष्टकोणंतुशुक्लंधातु[3]विचित्रितम् ॥
कृष्णकर्णिकयाषष्ठंवृत्तंबुद्बुदशोभितम् ॥ १८ ॥ सप्तमंचाष्टकोणंतुशुक्लंविद्याधरैर्युतम् ॥ अष्टमंपिटकंवृत्तंवरत्रासूत्रवेष्टितम् ॥ १९ ॥
नवग्रहयुतंदीप्तंनवमंचसचंडिकम् ॥ ब्रह्मविष्ण्वीशसहितंदशमंशिवसंस्थितम् ॥ २० ॥ कृष्णमेकादशंवृत्तंयमयुक्तंयुधिष्ठिर ॥ छात्रं
द्वादशमंशुक्लं[4]ध्वजदीर्घंत्रयोदशम् ॥ २१ ॥ सकुशंपुष्पस्रग्दामघंटीचामरचर्चितम् ॥ बंधयित्वाचंद्रपादैरज्जुभिःस्थूणिकानरैः ॥ २२ ॥
शनैरुत्थापयेत्पार्थहुत्वावैश्वानरंद्विजान् ॥ दक्षिणाभिश्चसंपूज्यगुडपायसपूपकैः ॥ २३ ॥ कुर्यान्महोत्सवंराजादिनानिनवसप्तवा ॥ प्रेक्ष
णीयैर्महादानैर्नटैर्गीतैःकथानकैः ॥ २४ ॥ चक्रदोलाधरोत्सर्गैःकर्कटैर्मल्लयोधनैः ॥ वेश्यांगनानरैर्हृष्टैर्द्यूतक्रीडामहोत्सवैः ॥ २५ ॥
कर्पूरवस्त्रदानैश्चसम्मानैश्चपरस्परम् ॥ रात्रौप्रजागरःकार्योरक्षणायप्रयत्नतः ॥ २६ ॥ काकोलूककपोतानांयेनपातोनविद्यते ॥
काकाद्भवतिदुर्भिक्षंकौशिकान्म्रियतेनृपः ॥ २७ ॥ कपोताच्चप्रजानाशस्ततोरक्षेत्सदोद्यतः ॥ शैथिल्याद्विरिभिच्छक्रःप्रमादान्नीयतेयादि ॥
॥ २८ ॥ तस्मिन्देशेसमुत्थानमिन्द्रकेतोर्नकारयेत् ॥ यावत्तुनीयतेस्थानादन्यस्मादैंद्रजोध्वजः ॥ २९ ॥ इंद्रध्वजसमुत्थानंप्रमादान्नकृतं
यदि ॥ ततोद्वादशमेवर्षेकर्तव्यंनांतरेपुनः ॥३०॥ कथंचिद्यदिविघ्नःस्याद्विपाकंमेनिबोधवै ॥ छत्रभंगेच्छत्रभंगोध्वजेराष्ट्रंविनश्यति ॥३१॥
मस्तकेमन्त्रिविच्छेदोमुखेमुख्यबलक्षयः ॥ बाहुदंडेवदेत्पीडांजठरेजाठरंभयम् ॥३२॥ वरत्रायांमित्रनाशःस्थूणिकासुपदातयः ॥ क्षयंगच्छं
तिराजेन्द्रतस्माद्यत्नात्पुरंदरम् ॥ ३३ ॥ उत्थाप्यपूजयेद्भक्त्यादिवारात्रमतंद्रितः ॥ प्रमादात्पतितेभग्नेगतेचेन्द्रध्वजेद्विधा ॥ ३४ ॥ सौ
वर्णंरौप्यकंकृत्वापूर्णमुत्थापयेद्ध्वजम् ॥ शांतिकंपौष्टिकंकृत्वाद्विजेभ्योन्नंप्रदापयेत् ॥ ३५ ॥ त्रपुषैःकर्कटीभिश्चनालिकेरैःकपित्थकैः ॥
बीजपूरैःसनारंगैर्भक्ष्या[5]न्नैर्विविधैस्तथा ॥३६॥ नैवेद्यादिभिरभ्यर्च्यमंत्रेणानेनतोषयेत् ॥ वज्रहस्तसुरारिघ्नबहुनेत्रपुरंदर ॥ ३७ ॥ क्षेमार्थं ॥१४

१ स्मृतम्-इ०पा० । २ मातृसमन्वितम्-इ०पा० । ३ धातुविवर्जितम्-इ०पा० । ४ वज्रदीर्घं त्रयोदशम्-इ०पा० । ५ पक्वान्नैः-इ० पा० ।

सर्वलोकस्यपूजेयंप्रतिगृह्यताम् ॥ श्रवणाद्धरणींयावत्पूजांकृत्वाविधानतः ॥ ३८ ॥ रात्रौविसर्जयेच्छक्रंमंत्रेणानेनपांडव ॥ सार्द्धंसुरासुर
गणैःपुरंदरशतक्रतो ॥ ३९ ॥ उपहारंगृहीत्वैनंमहेन्द्रध्वजगम्यताम् ॥ एवंयःकुरुतेयात्रामिन्द्रकेतोर्युधिष्ठिर ॥ ४० ॥ पर्जन्यःकामवर्षी
स्यात्तस्मिन्राष्ट्रेनसंशयः ॥ ईतयोनप्रवर्ततेतस्मान्मृत्युकृतंभयम् ॥ ४१ ॥ विजित्यशत्रून्समरेवशेकृत्वामहीतलम् ॥ भुक्त्वाराज्यंचिरंका
लमिन्द्रलोकेमहीयते॥४२॥ राष्ट्रेपुरेचनगरेसुरराजकेतोर्यत्रोत्सवोनृपजनैःक्रियतेसमेत्य ॥ दुष्टोपसर्गजनितंपरचक्रजंवातास्मिन्भयंभवतिपा
र्थनकिञ्चिदेव॥४३॥इति श्रीभविष्येमहापुराणेश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेमहेन्द्रध्वजमहोत्सववर्णनंनामैकोनचत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः॥
॥ १३९ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ पुरावामनरूपेणयाचयित्वाधरामिमाम् ॥ बलियज्ञेहरिःसर्वंक्रांतवान्विक्रमैस्त्रिभिः ॥ १ ॥
इन्द्रायदत्तवान्राज्यंबलिंपातालवासिनम् ॥ कृत्वादैत्यपतेर्वासमहोरात्रंपुनर्नृप ॥ २ ॥ एकमेवाहिभोगार्थंबलिराज्येतिचिह्नितम् ॥ सरह
स्यंतदेतत्तेकथयामिनरोत्तम ॥ ३ ॥ कार्तिकेकृष्णपक्षस्यपञ्चदश्यांनिशागमे ॥ यथेष्टचेष्टादैत्यानांराज्यंतेषांमहीतले ॥ ४ ॥ ॥ युधि
ष्ठिरउवाच ॥ ॥ निश्शेषेणहृषीकेशकौमुदींब्रूहिमेप्रभो ॥ किमर्थंदीयतेदानंतस्यांकादेवताभवेत् ॥ ५ ॥ किंस्वित्तेषांभवेद्देयंकेभ्योदेयं
जनार्दन ॥ प्रहर्षःकोऽत्रनिर्दिष्टःक्रीडाकात्रप्रकीर्तिता ॥ ६ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ कार्तिकेकृष्णपक्षेचचतुर्दश्यांदिनोदये ॥ अव
श्यमेवकर्तव्यंस्नानंनरकभीरुभिः ॥ ७ ॥ अपामार्गपल्लवान्वाभ्रामयेन्मस्तकोपरि ॥ सीतालोष्टसमायुक्तसकंटकदलान्वितान् ॥ ८ ॥
हरपापमपामार्गभ्राम्यमाणंपुनःपुनः ॥ ॥ अपामार्गभ्रमणमंत्रः ॥ ॥ आपदंकिल्बिषंचापिममापहरसर्वशः ॥ ९ ॥ अपामार्गनमस्ते
स्तुशरीरंममशोधय ॥ ततश्चतर्पणंकार्यंधर्मराजस्यनामभिः ॥ १० ॥ यमायधर्मराजायमृत्यवेचांतकायच ॥ वैवस्वतायकालायसर्वभूतक्ष
यायच ॥ ११ ॥ नरकायप्रदातव्योदीपःसंपूज्यदेवताः ॥ ततःप्रदोषसमयेदीपान्दद्यान्मनोरमान् ॥१२॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनांभवनेषुमठे
षुच ॥ कूटागारेषुचैत्येषुसभासुचनदीषुच ॥१३॥ प्राकारोद्यानवापीषुप्रतोलीनिष्कुटेषुच ॥ सिद्धार्हबुद्धचामुंडाभैरवायतनेषुच ॥ १४ ॥

---

१ कृत्वा दैत्यपतेर्दत्तमहोरात्रं पदं नृप—इ० पा० ।

मंदुरासुविविक्तासुहस्तिशालासुचैवहि ॥ एवंप्रभातसमयेह्यमावास्यांनराधिप ॥ १५ ॥ स्नात्वादेवान्पितॄन्भक्त्यासंपूज्याथप्रणम्यच ॥
कृत्वातुपार्वणंश्राद्धंदधिक्षीरघृतादिभिः ॥ १६ ॥ भोज्यैर्नानाविधैर्विप्रान्भोजयित्वाक्षमाप्यच ॥ ततोऽपराह्णसमयेघोषयेन्नगरेनृपः ॥१७॥
अद्यराज्यंबलेर्लोकायथेष्टंमोद्यतामिति ॥ लोकश्चापिपरेहृष्येत्सुधाधवलिताजिरे ॥ १८ ॥ वृक्षचन्दनमालाढ्यैश्चर्चितेचगृहेगृहे ॥
द्यूतपानरतोहृष्टनरनारीमनोहरे ॥ १९ ॥ नृत्यवादित्रसंघुष्टेसंप्रज्वालितदीपके ॥ अन्योन्यप्रीतिसंहृष्टदत्तलाभेनवेजने ॥ २० ॥
तांबूलहृष्टवदनेकुंकुमक्षोदचर्चिते ॥ दुकूलपट्टनेपथ्येस्वर्णमाणिक्यभूषिते ॥ २१ ॥ अद्भुतोद्भटशृंगारप्रदर्शितकुतूहले ॥ युव
तीजनसंकीर्णवस्त्रोज्ज्वलविहारिणि ॥ २२ ॥ दीपमालाकुलेरम्येविध्वस्तध्वांतसंचये ॥ प्रदोषेदोषरहितेशस्तदोषागमेशुभे ॥ २३ ॥
शशिपूर्णमुखाभिश्चकन्याभिःक्षिप्ततंडुलम् ॥ नीराजनंप्रकर्तव्यंवृक्षशाखासुदीपकैः ॥ २४ ॥ भ्राम्यमाणोनतोमूर्ध्निमनुजानांजनाधिपः ॥
वृक्षशाखांतदीपानांनिरस्ताद्दर्शनाद्व्रजेत् ॥ २५ ॥ नीराजनंतुतेनेहप्रोच्यतेविजयप्रदम् ॥ तस्माज्जनेनकर्तव्यंरक्षोदोषभयापहम् ॥ २६ ॥
यात्राविहारसंचारेजयजीवेतिवादिनः ॥ क्षुद्रोपसर्गरहितेराजचौरभयोज्झिते ॥ २७ ॥ मित्रस्वजनसंबंधिसुहृत्प्रेमानुरंजिते ॥
ततोऽर्द्धरात्रसमयेस्वयंराजाव्रजेत्पुरम् ॥ २८ ॥ अवलोकयितुंरम्यंपद्भ्यामेवशनैःशनैः ॥ महतातूर्यघोषेणज्वलद्भिर्हस्तदीपकैः ॥ २९ ॥
कृतशोभांपुरींपश्येत्कृतरक्षःस्वकैर्नरैः ॥ तंदृष्ट्वामहदाश्चर्यमृद्धिंचैवात्मनःशुभाम्[1] ॥ ३० ॥ बलिराज्यप्रमोदंचततःस्वगृहमाव्रजेत् ॥
एवंगतेनिशार्धेतुजनेनिद्रार्द्धलोचने ॥ ३१ ॥ तावन्नगरनारीभिःशूर्पडिंडिमवादनैः ॥ निष्क्राम्यतेप्रहृष्टाभिरलक्ष्मीःस्वगृहाङ्गणात् ॥ ३२॥
ततःप्रबुद्धेसकलेजनेजातमहोत्सवे ॥ माल्यदीपकहस्तेचस्नेहानिर्भरलोचने ॥ ३३ ॥ वेश्याविलासिनीसार्धंस्वास्तिमङ्गलकारिणी ॥
गृहाद्गृहंव्रजंतीचपादाभ्यंगप्रदायिनी ॥ ३४ ॥ पिष्टकोद्वर्तनपरेगुरुशुश्रूषणाकुले ॥ द्विजाभिवादनपरेसुखराज्याभिवीक्षणे ॥ ३५ ॥ ॥१४
सुवासिनीभ्योदानेचदीयमानेयदृच्छया ॥ यथाप्रभातसमयेराजार्हमानयेज्जनम् ॥ ३६ ॥ सद्भावेनैवसंतोष्यादेवाःसत्पुरुषाद्विजाः ॥

१ प्रभाम्-इ० पा० ।

इतरेचान्नपानेनवाक्प्रदानेनपंडिताः ॥ ३७ ॥ वस्त्रैस्तांबूलदानैश्चपुष्पकर्पूरकुंकुमैः ॥ भक्ष्यैरुच्चावचैर्भोज्यैरन्तःपुरविलासिनीः ॥ ३८ ॥
ग्रामैर्विषयदानैश्चसामंतनृपतीन्धनैः ॥ पदातीनङ्गसंलग्नान्ग्रैवेयकटकैःस्वकान् ॥ ३९ ॥ स्वयंराजातोषयेत्सजनान्भृत्यान्पृथक्पृथक् ॥
यथार्हंतोषयित्वातुततोमल्लनटान्भटान् ॥४०॥ वृषभान्महिषांश्चैवयुध्यमानान्परैःसह ॥ गजानश्वांश्चयोधांश्चपदातीन्समलंकृतान् ॥४१॥
मंचारूढःस्वयंपश्येन्नटनर्तकचारणान् ॥ क्रुद्धापयेदानयेच्चगोमहिष्यादिकंततः ॥ ४२ ॥ दिष्ट्याकार्यंपयोज्योतिरुक्तिप्रत्युक्तिकावदेत् ॥
ततोपराह्णसमयेपूर्वस्यांदिशिभारत॥४३॥मार्गपालींप्रबध्नीयात्तुंगस्तंभेऽथपादपे ॥ कुशकाशमयींदिव्यांसंभवेबहुभिर्वृताम् ॥४४॥ पूजयि
त्वागजान्वाजीन्सार्धंयामत्रयेगते ॥ गावोवृषाःसमहिषामण्डिताघण्टिकोत्कटाः॥४५॥ कृतेहोमेद्विजेन्द्रैस्तुगृह्णीयान्मार्गपालिकाम्॥राष्ट्रभो
ज्येनधाराभिःसहस्रेणशतेनवा ॥४६॥ स्वशक्त्यपेक्षयावापिगृह्णीयाद्ग्रामभोजनैः॥ मातुःकुलंपितृकुलमात्मानंसहबंधुभिः ॥४७॥ संतारये
त्ससकलंमार्गपालींददातियः ॥ नीराजनंचतत्रैवकार्यंराज्ञेजयप्रदम्॥४८॥ मार्गपालीतलेनेत्थंहयागावोगजावृषाः ॥ राजानोराजपुत्राश्चब्रा
ह्मणाःशूद्रजातयः ॥ ४९ ॥ मार्गपालींसमुल्लंघ्यनीरुजःस्यात्सुखीसदा ॥ कृत्वैतत्सर्वमेवेहरात्रौदैत्यपतेर्बलेः ॥५० ॥ पूजांकुर्यान्नरःसाक्षा
द्भूमौमंडलकेकृते ॥ बलिमालिख्यदैत्येन्द्रंवर्णकैःपंचरंगकैः ॥५१॥ सर्वाभरणसंपूर्णंविंध्यावल्यासहासितम् ॥ कूष्मांडबाणजंबोरुमुरदान
वसंवृतम् ॥ ५२ ॥ संपूर्णहृष्टवदनंकिरीटोत्कटकुंडलम् ॥ द्विभुजंदैत्यराजानंकारयित्वानृपःस्वयम् ॥ ५३ ॥ गृहस्यमध्येशालायांविशा
लायांततोऽर्चयेत् ॥ भ्रातृमंत्रिजनैःसार्द्धंसंतुष्टोबंदिभिःस्तुतः ॥ ५४ ॥ कमलैःकुमुदैःपुष्पैःकह्लारैरक्तकोत्पलैः ॥ गन्धधूपान्ननैवेद्यैरक्षतै
र्गुडपूपकैः ॥ ५५ ॥ मद्यमांससुरालेह्यदीपवत्युपहारकैः ॥ मंत्रेणानेनराजेन्द्रसमंत्रीसपुरोहितः ॥ ५६ ॥ बलिराजनमस्तुभ्यंविरोचनसुतप्र
भो ॥ भविष्येन्द्रसुरारातेपूजेयंप्रतिगृह्यताम्॥५७॥एवंपूजांनृपःकृत्वारात्रौजागरणंततः॥कारयेत्प्रेक्षणीयादिनटक्षत्रकथानकैः ॥५८॥ लोक

१ प्रयत्नात्-इ०पा० ।

 श्चापिगृहस्यांतेशय्यायांशुक्लतंडुलैः ॥ संस्थाप्यबलिराजानंफलैःपुष्पैश्चपूजयेत् ॥ ५९ ॥ बलिमुद्दिश्यदीयंतेदानानिकुरुनन्दन ॥
 यानितान्यक्षयाण्याहुर्मयैवंसंप्रदर्शितम् ॥६०॥ यदस्यांदीयतेदानंस्वल्पंवायदिवाबहु ॥ तदक्षयंभवेत्सर्वंविष्णोःप्रीतिकरंपरम् ॥६१॥ विष्णु
नावसुधालब्धाप्रीतेनबलयेपुनः ॥ उपकारकरोदत्तश्चासुराणांमहोत्सवः ॥ ६२ ॥ ततःप्रभृतिराजेन्द्रप्रवृत्ताकौमुदीपुनः ॥ सर्वो
पद्रवविद्रावीसर्वविघ्नविनाशिनी ॥६३॥ लोकशोकहरीकाम्याधनपुष्टिसुखावहा ॥ कुशब्देनमहीज्ञेयामुदाहर्षेततःपरम् ॥ ६४ ॥ धातुज्ञै
र्नैगमज्ञैश्चतेनैषाकौमुदीस्मृता ॥ कौमोदन्तेजनायस्यांनानाभावैःपरस्पराः ॥ ६५ ॥ हृष्टास्तुष्टाःसुखायत्तास्तेनैषाकौमुदीस्मृता ॥
कुमुदानिबलेर्यस्माद्दीयन्तेऽस्यांयुधिष्ठिर ॥६६॥ अर्थार्थंपार्थभूमौचतेनैषाकौमुदीस्मृता ॥ एकमेवमहोरात्रंवर्षेवर्षेविशांपते ॥६७॥ दत्तं
दानवराजस्यआदर्शमिवभूतले ॥ यःकरोतिनृपोराष्ट्रेतस्यव्याधिभयंकुतः ॥ ६८ ॥ कुतईतिभयंतत्रनास्तिमृत्युकृतंभयम् ॥
सुभिक्षंक्षेममारोग्यंसर्वसम्पदउत्तमाः ॥ ६९ ॥ नीरुजश्चजनाःसर्वेसर्वोपद्रववर्जिताः ॥ कौमुदीकरणाद्राजन्भवतीहमहीतले ॥७०॥ योया
दृशेनभावेनतिष्ठत्यस्यांयुधिष्ठिर ॥ हर्षदैन्यादिरूपेणतस्यवर्षंप्रयातिहि ॥ ७१ ॥ रुदितेरोदितिवर्षंहृष्टोवर्षंप्रहृष्यति ॥ भुक्तोभो
क्ताभवेद्वर्षंस्वस्थःस्वस्थोभवेदिति ॥७२॥ तस्मात्प्रहृष्टैस्तुष्टैश्चकर्तव्याकौमुदीनरैः ॥ वैष्णवीदानवीचेयंतिथिःपैत्रीयुधिष्ठिर ॥ ७३ ॥
उपशमितमेघनादंप्रज्वलितदशाननंरमितरामम् ॥ रामायणमिवसुभगंदीपादिनंहरतुवोदुरितम् ॥ ७४ ॥ कूष्माण्डदानरम्यंकुवलयख
ण्डैश्चधातुकाभद्रम् ॥ शरदिवहरिगतनिद्रंदीपादिनंहरतुवोदुरितम् ॥७५॥ दीपोत्सवेजनितसर्वजनप्रमोदांकुर्वंतियेसुमनसोबलिराजपूजाम् ॥
दानोपभोगसुखवृद्धिशताकुलानांहर्षेणवर्षमिहपार्थिवयातितेषाम् ॥ ७६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिर
संवादेदीपालिकोत्सववर्णनंनामचत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४० ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कथयस्वमहाभा
गसर्वज्ञोह्यसियादव ॥ सर्वकामाप्तयेकृत्यंकथंशांतिकपौष्टिकम् ॥१॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ श्रीकामःशान्तिकामोवाग्रहयज्ञंसमारभेत् ॥
दृष्ट्यायुःपुष्टिकामोवातथैवाभिचरन्पुनः ॥२॥ सर्वशास्त्राण्यनुक्रम्यसंक्षिप्यग्रन्थविस्तरम् ॥ ग्रहशांतिंप्रवक्ष्यामिपुराणश्रुतिभाषिताम् ॥३॥

पुण्येऽह्नि विप्रकथिते कृत्वा ब्राह्मणवाचनम् ॥ ग्रहान्ग्रहाधिदेवांश्च स्थाप्य होमं समारभेत् ॥ ४ ॥ ग्रहयज्ञस्त्रिधा प्रोक्तः पुराणश्रुतिकोविदैः ॥
प्रथमोऽयुतहोमः स्याल्लक्षहोमस्ततः परम् ॥ ५ ॥ तृतीयः कोटिहोमस्तु सर्वकामफलप्रदः ॥ अयुतेनाहुतीनां च नवग्रहमखः स्मृतः ॥ ६ ॥
तस्य तावद्विधिं वक्ष्ये पुराणश्रुतिभाषितम् ॥ गर्तस्योत्तरपूर्वेण वितस्तिद्वयविस्तृताम् ॥ ७ ॥ कुर्याद्विधानतो वेदिं वितस्त्युच्छ्रयसंयुताम् ॥
संस्थापनाय देवानां चतुरस्रामुदक्प्लवाम् ॥ ८ ॥ अग्निप्रणयनं कृत्वा तस्यामावाहयेत्सुरान् ॥ देवानां तत्र संस्थाप्या विंशतिर्द्वादशाधिका ॥ ९ ॥
सूर्यः सोमो महीपुत्रो बुधो जीवः सितार्कजः ॥ राहुः केतुरिति प्रोक्ता ग्रहा लोकहितावहाः ॥ १० ॥ ताम्रकात्स्फटिकाद्रक्तचन्दनात्स्वर्णजावुभौ ॥
रजतादायसाच्चैव ग्रहाः कार्याः क्रमादमी ॥ ११ ॥ मध्ये तु भास्करं विद्याल्लोहितं दक्षिणेन तु ॥ उत्तरेण गुरुं विद्याद्बुधं पूर्वोत्तरेण तु ॥ १२ ॥
पूर्वेण भार्गवं विद्यात्सोमं दक्षिणपूर्वके ॥ पश्चिमोत्तरतः केतुं स्थापयेच्छुक्लतंदुलैः ॥ १३ ॥ राजामात्यान्महाराज तंदुलैः स्थापयेदथ ॥
भास्करस्येश्वरं विद्यादुमां च शशिनस्तथा ॥ १४ ॥ स्कन्दमङ्गारकस्यापि बुधस्य च तथा हरिम् ॥ ब्रह्माणं च गुरोर्विद्याच्छुक्रस्यापि शचीप
तिम् ॥ १५ ॥ शनैश्चरस्य तु यमं राहोः कालं तथैव च ॥ केतोस्तु चित्रगुप्तं तु सर्वेषामेव देवताः ॥ १६ ॥ अग्निरापः क्षितिर्विष्णुरिन्द्रः सौपर्णदेव
ताः ॥ प्रजापतिश्च सूर्यश्च ब्रह्मा प्रत्यधिदेवताः ॥ १७ ॥ विनायकं तथा दुर्गां वायुमाकाशमेव च ॥ सावित्रीं च तथा लक्ष्मीमुमां च सहभर्तृकाम् ॥
॥ १८ ॥ आवाहयेद्व्याहृतिभिस्तथैवाश्विकुमारकौ ॥ संस्मरेद्रक्तमादित्यमंगारकसमन्वितम् ॥ १९ ॥ सोमशुक्रौ यथा श्वेतौ बुधजीवौ च
पिङ्गलौ ॥ मंदराहू तथा कृष्णौ धूम्रं केतुगुणं विदुः ॥ २० ॥ ग्रहवर्णानि देयानि वासांसि कुसुमानि च ॥ गंधाश्च वलयश्चैव धूपा गुग्गुलपूर्वकाः ॥
॥ २१ ॥ गुडौदनं रवेर्दद्यात्सोमाय घृतपायसम् ॥ अंगारकाय संयावं बुधाय क्षीरषष्टिकम् ॥ २२ ॥ दध्यन्नं गुरवे दद्याच्छुक्राय तु घृतौदनम् ॥
शनैश्चराय कृशरं मेषमांसं तु राहवे ॥ २३ ॥ चित्रौदनं केतवे च सर्वान्भक्ष्यैरथार्चयेत् ॥ प्रागुत्तरेण तस्माच्च दध्यक्षतविभूषितम् ॥ २४ ॥
चूतपल्लवसंपन्नं फलवस्त्रयुगान्वितम् ॥ पञ्चरत्नसमायुक्तं पञ्चभंगयुतं तथा ॥ २५ ॥ स्थापयेदव्रणं कुंभं वरुणं तत्र विन्यसेत् ॥ गंगाद्याः
सरितः सर्वाः समुद्राश्च सरांसि च ॥ २६ ॥ गजाश्वरथ्यावल्मीकात्संगमाद्ध्रदगोकुलात् ॥ मृदमानीय राजेन्द्र सर्वौषधिजलान्विताम् ॥ २७ ॥

स्नानार्थीविन्यसेत्तत्रयजमानस्यधर्मवित् ॥ सर्वेसमुद्राःसरितःसरःप्रस्रवणानिच ॥ २८ ॥ आयांतुयजमानस्यदुरितक्षयकारकाः ॥
एवमावाहयित्वातान्सर्वान्नृपतिसत्तम ॥ २९ ॥ होमंसमारभेत्सर्पिर्यववीहितिलादिना ॥ अर्कःपलाशखदिरौह्यपामार्गोऽथपिप्पलः ॥३०॥
उदुंबरशमीदूर्वाकुशाश्चसमिधःक्रमात् ॥ एकैकस्यचाष्टशतमष्टाविंशतिवापुनः ॥ ३१ ॥ होतव्यामधुसर्पिर्भ्यांदध्नावापायसेनवा ॥ प्रादे
शमात्राऋजवोविशाखाविफलाःशुभाः ॥ ३२ ॥ कल्प्यंतेसमिधःप्राज्ञैःसर्वकर्मसुसर्वदा ॥ देवानामपिसर्वेषामुपांशुपरमार्थवित् ॥ ३३ ॥
स्वेनस्वेनैवमंत्रेणहोतव्याःसमिधःपृथक् ॥ आकृष्णेनइमंदेवाअग्निर्मूर्द्धादिवःक्रमात् ॥ ३४ ॥ उद्बुध्यस्वेतिबोध्यश्चयथासंख्यमुदाहृताः ॥
बृहस्पतेअतियदस्तथैवान्नात्परिस्रुतः ॥ ३५ ॥ शन्नोदेवीतिचकयाकेतुंकृण्वन्नितीतिच ॥ होतव्यंयद्वदाज्यंचचरुंभक्ष्याणिवापुनः ॥ ३६ ॥
मंत्रैर्दशाहुतीर्दत्वाहोमोव्याहृतिभिस्ततः ॥ उदङ्मुखाःप्राङ्मुखाश्चकुर्युर्ब्राह्मणपुंगवाः ॥३७॥ मंत्रवंतस्तुकर्तव्याश्चरवःप्रतिदैवतम् ॥ अ
पोराजेतिरुद्रस्यबलिहोमंसमारभेत् ॥३८॥ आपोहिष्ठेत्युमायास्तुश्येनेतिस्वामिनस्तथा ॥ विष्णोरिदंविष्णुरितिस्वमिच्छेतिस्वयंभुवः ॥
॥ ३९ ॥ इन्द्रादिदेवतानांतुइन्द्रायजुहुयात्पुनः ॥ नवायमस्यायंगौश्चेत्येवंहोमःप्रकीर्तितः॥४०॥कालस्यब्रह्मजज्ञानमितिमंत्रःप्रशस्यते ॥
चित्रगुप्तस्यवाजातपौराणिकाविदुर्बुधाः ॥ ४१ ॥ अग्निंदूतंवृणीमहेइतिवह्नेरुदाहृतः ॥ इंद्रंयमंवरुणमित्ययंमंत्रःप्रकीर्तितः ॥ ४२ ॥
भूमेःपृथिव्यंतरिक्षमितिवेदेषुपठ्यते ॥ सहस्रशीर्षापुरुषइतिविष्णोरुदाहृतः ॥ ४३ ॥ वरुणःपवनश्चैवधनाध्यक्षस्तथाशिवः ॥
ब्रह्मणासहितःशेषोदिक्पालाःपांतुतेसदा ॥४४॥कीर्तिर्लक्ष्मीर्धृतिर्मेधाःपुष्टिःश्रद्धाक्रियामतिः ॥ बुद्धिर्लज्जाशांतिपुष्टीकांतिस्तुष्टिश्चमातरः
॥ ४५ ॥ एतास्त्वामभिषिंचंतुधर्मपत्न्यःसमागताः॥आदित्यश्चन्द्रमाभौमोबुधजीवसितार्कजाः ॥४६॥ ग्रहास्त्वामभिषिंचंतुराहुःकेतुश्चत
र्पिताः ॥ देवदानवगंधर्वायक्षराक्षसपन्नगाः ॥ ४७ ॥ ऋषयोमनवोगावोदेवमातरएवच ॥ देवपत्न्योद्रुमानागादैत्याश्चाप्सरसांगणाः ॥४८॥
अस्त्राणिसर्वशस्त्राणिराजानोवाहनानिच ॥ औषधानिचरत्नानिकालस्यावयवाश्चये ॥ ४९ ॥ सरितःसागराःशैलास्तीर्थानिजलदानदाः ॥ ॥१४
एतेत्वामभिषिंचंतुसर्वकामार्थसिद्धये ॥ ५० ॥ ततःशुक्लांबरधरःशुक्लगन्धानुलेपनः ॥ सर्वगन्धसमायुक्तःस्नातःश्रद्धासमन्वितः ॥५१ ॥

यजमानःसपत्नीकान्सिद्धिदांस्तान्समाहितान् ॥ दक्षिणाभिःप्रयत्नेनपूजयेद्गतविस्मयः ॥ ५२ ॥ सूर्यायकपिलांधेनुंदद्याच्छंखंतथेन्दवे ॥
रक्तंधुरंधरंदद्याद्भौमायककुदाधिकम् ॥ ५३ ॥ बुधायजातरूपंचगुरवेपीतवाससी ॥ श्वेताश्वंदैत्यगुरवेकृष्णांगामर्कसूनवे ॥ ५४ ॥
आयसंराहवेदद्यात्केतवेच्छागमुत्तमम् ॥ सुवर्णेनसमाकार्यायजमानेनदक्षिणा ॥ ५५ ॥ सर्वेषामथवादद्याद्गुरुर्वायेनतुष्यति ॥
सुमंत्रेणप्रदातव्याःसर्वाःसर्वार्थदक्षिणाः ॥ ५६ ॥ कपिलेसर्वदेवानांपूजनीयासिरोहिणी ॥ तीर्थदेवमयीयस्मादतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ ५७ ॥
पुण्यस्त्वंशङ्खपुण्यानांमङ्गलानांचमङ्गल ॥ विष्णुनाविधृतोनित्यमतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ ५८ ॥ धर्मस्त्वंवृषरूपेणजगदानन्दकारकः ॥
अष्टमूर्तेरधिष्ठानमतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ ५९ ॥ हिरण्यगर्भगर्भस्थंहेमबीजंविभावसोः ॥ अनन्तपुण्यफलदमतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ ६० ॥
पीतवस्त्रयुगंदद्याद्वासुदेवस्यवल्लभम् ॥ प्रदानात्तस्यमेविष्णुरतःशांतिंप्रयच्छतु ॥ ६१ ॥ कपिलस्त्वश्वरूपेणयस्मादमृतसंभवः ॥
चन्द्रार्कवाहनोनित्यमतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ ६२ ॥ यस्मात्त्वंपृथिवीसर्वाधेनोवैकृष्णसंज्ञिता ॥ सर्वपापहरानित्यमतःशांतिंप्रयच्छमे ॥ ६३ ॥
यस्मादायसकर्माणितवाधीनानिसर्वदा ॥ लाङ्गलान्यायुधादीनितस्माच्छान्तिंप्रयच्छमे ॥ ६४ ॥ यस्मात्त्वंछागयज्ञानामंगत्वेनव्यवस्थिता ॥
योनिर्विभावसोर्नित्यमतःशान्तिंप्रयच्छमे ॥ ६५ ॥ गवामङ्गेषुतिष्ठंतिभुवनानिचतुर्दश ॥ यस्मात्तस्माच्छिवंमेस्यादिहलोकेपरत्रच ॥ ६६ ॥
यस्मादशून्यशयनंकेशवस्यशिवस्यच ॥ शय्याममाप्यशून्यास्तुतथाजन्मनिजन्मनि ॥ ६७ ॥ यथारत्नेषुसर्वेषुसर्वेदेवाव्यवस्थिताः ॥
तथाशांतिंप्रयच्छंतुरत्नदानेनमेसुराः ॥ ६८ ॥ यथाभूमिप्रदानस्यकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ दानान्यन्यानिमेशांतिंभूमिदानाद्भवत्यपि ॥ ६९ ॥
एवंसंपूजयेद्भक्त्याविचशाठ्यविवर्जितः ॥ ७० ॥ वस्त्रकाञ्चनरत्नौघैर्माल्यगंधानुलेपनैः ॥ ग्रहस्वरूपमतुलंकथ्यमानंनिबोधमे ॥ ७१ ॥
भक्तिभावप्रपन्नस्यकथ्यमानंविराजते ॥ पद्मासनःपद्मकरःपद्मगर्भसमद्युतिः ॥ ७२ ॥ सप्ताश्वःसप्तरज्जुश्चद्विभुजःस्यात्सदारविः ॥ श्वे
तःश्वेतांबरधरोदशाश्वःश्वेतभूषणः ॥ ७३ ॥ गदापाणिर्द्विबाहुश्चकर्तव्योवरदःशशी ॥ रक्तमाल्यांबरधरःकर्णिकारसमद्युतिः ॥ ७४ ॥
खड्गचर्मगदापाणिर्विधेयोभूमिनंदनः ॥ पीतमाल्यांबरधरःपीतगंधानुलेपनः ॥ ७५ ॥ कांचनेचरथेदिव्येशोभमानोबुधःसदा ॥ देव

दैत्यगुरूतद्वत्पीतश्वेतौचतुर्भुजौ ॥ ७६ ॥ दंडिनौवरदौकार्यौसाक्षसूत्रकमंडलू ॥ इन्द्रनीलद्युतिःशूलीवरदोगृध्रवाहनः ॥ ७७ ॥
बाणबाणासनधरःकर्तव्योऽर्कसुतःसदा ॥ शार्दूलवदनःखड्गीवर्मशूलीवरप्रदः ॥ ७८ ॥ नीलसिंहासनस्थश्चराहुरत्रप्रशस्यते ॥ धूम्रा
द्विबाहवःसर्वेगदिनोविकृताननाः ॥ ७९ ॥ गृध्रासनरतानित्यंकेतवःस्युर्वरप्रदाः ॥ सर्वेकिरीटिनःकार्याग्रहालोकहितावहाः ॥ ८० ॥
स्वाङ्गुलेनोच्छ्रिताःसर्वेशतमष्टोत्तरंतदा ॥ ग्रहस्वरूपमेतत्तेव्याख्यातंपाण्डुनन्दन ॥ ८१ ॥ एतज्ज्ञात्वाप्रयत्नेनपूजाकार्याविचक्षणैः ॥
अनेनविधिनायस्तुग्रहपूजांसमारभेत् ॥ ८२ ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिप्रेत्यस्वर्गेमहीयते ॥ यस्तुपीडाकरोनित्यंमाल्यवित्तस्यवाग्रहः ॥
॥ ८३ ॥ तंतुयत्नेनसंपूज्यशेषानप्यर्चयेद्बुधः ॥ ग्रहागावोनरेन्द्राश्चब्राह्मणाश्चविशेषतः ॥ ८४ ॥ पूजिताःपूजयंत्येतेनिर्दहंत्यपमानिताः ॥
तस्माच्चदक्षिणाहीनंकर्तव्यंभूतिमिच्छता ॥ ८५ ॥ संपूर्णायांदक्षिणायांयस्मादेकोऽपितुष्यति ॥ सदैवाऽयुतहोमोऽयंनवग्रहमखःस्मृतः ॥ ८६ ॥
विवाहोत्सवयज्ञेषुप्रतिष्ठादिषुकर्मसु ॥ निर्विघ्नार्थंमहाराजतथोद्वेगाद्भुतेषुच ॥ ८७ ॥ कथितोऽयुतहोमोऽयंलक्षहोममतःशृणु ॥
सर्वकामाप्तयेयस्माल्लक्षहोमंविदुर्बुधाः ॥ ८८ ॥ पितॄणांवल्लभोयस्माद्भुक्तिमुक्तिफलप्रदः ॥ ग्रहताराबलंलब्ध्वाकृत्वाब्राह्मणवाचनम् ॥ ८९ ॥
गृहस्योत्तरपूर्वेणमण्डपंकारयेद्बुधः ॥ रुद्रायतनभूमौवाचतुरस्रमुदङ्मुखम् ॥ ९० ॥ दशहस्तमथाष्टौवाहस्तान्कुर्याद्विधानतः ॥
प्रागुदक्प्रवणांभूमिंकारयेद्यत्नतोनरः ॥ ९१ ॥ प्रागुत्तरंसमासाद्यप्रदेशंमंडपस्यतु ॥ शोभनंकारयेत्कुंडंयथावल्लक्षणान्वितम् ॥ ९२ ॥
मानहीनंचाप्रशस्तमनेकभयदंभवेत् ॥ यस्मात्तस्मात्सुसंपूर्णंशांतिकुंडंविधीयते ॥ ९३ ॥ अस्माद्दशगुणःप्रोक्तोलक्षहोमःस्वयंभुवा ॥
आहुतिभिःप्रयत्नेनदक्षिणाभिस्तथैवच ॥ ९४ ॥ द्विहस्तविस्तृतंतद्वच्चतुर्हस्तायतंपुनः ॥ लक्षहोमेभवेत्कुंडंयोनिवक्त्रंत्रिमेखलम् ॥ ९५ ॥
संस्थापनायदेवानांविप्रत्रयसमावृतम् ॥ द्विरंगुलोच्छ्रितोविप्रःप्रथमःसमुदाहृतः ॥ ९६ ॥ अंगुलोच्छ्र्यसंयुक्तंवप्रद्वयमथोपरि ॥
द्व्यंगुलस्तत्रविस्तारःसर्वेषांकथ्यतेबुधैः ॥ ९७ ॥ दशांगुलोच्छ्रिताभित्तिःस्थंडिलस्यतथोपरि ॥ तस्मिन्नावाहयेद्देवान्पूर्ववत्पुष्पतंडुलैः ॥
॥ ९८ ॥ आदित्याभिमुखाःसर्वेस्थाप्याःप्रत्यधिदेवताः ॥ स्थापनीयामुनिश्रेष्ठनांतरेणपराङ्मुखाः ॥ ९९ ॥ गरुत्मानाधिकस्तत्रसंपूज्यःश्रियामि

च्छता ॥ समपीनशरीरस्तुवाहनंपरमेष्ठिनः॥१००॥विषपापहरोनित्यमतःशांतिंप्रयच्छमे॥पूर्ववत्कुंभमामंत्र्यतद्वद्धोमंसमाचरेत्॥१०१ ॥
सहस्राणांशतंहुत्वासमित्संख्यादिकंपुनः ॥ औदुंबरीमथार्द्रांचवक्रकोटरवर्जिताम् ॥ १०२ ॥ बाहुमात्रांस्रुचंकृत्वाततःस्तंभद्वयोपरि ॥
घृतधारांतथासम्यगग्नेरुपरिपातयेत् ॥ १०३ ॥ पाठयेत्सूक्तमाग्नेयंवैष्णवंरौद्रमैंदवम् ॥ महावैश्वानरंसामज्येष्ठसामचपाठयेत् ॥ १०४ ॥
स्नानंतुयजमानस्यपूर्ववन्मन्त्रवाचनम् ॥ दातव्यायजमानेनपूर्ववद्दक्षिणापृथक् ॥ १०५ ॥ कामक्रोधविहीनेनऋत्विग्भ्यःशांतचेतसः ॥
नवग्रहमखेविप्राश्चत्वारोवेदवेदिनः ॥ १०६ ॥ अथवाऋत्विजौशांतौद्वावेवस्त्वतिकोविदौ॥कार्यावयुतहोमेतुनप्रसज्येतविस्तरे ॥ १०७॥
तद्वच्चदशचाष्टौवालक्षहोमेऽपिऋत्विजः ॥ कर्तव्याःशक्तितस्तद्वच्चत्वारोवाविमत्सराः ॥ १०८ ॥ नवग्रहमखेसर्वेलक्षहोमेदशोत्तरम् ॥
दद्याच्चपांडवश्रेष्ठभूषणान्यपिशक्तितः ॥१०९॥ शयनानिचवस्त्राणिहैमानिकटकानिच॥कर्णांगुलीपवित्राणिभक्तिमान्प्रतिपादयेत्॥११०॥
नकुर्याद्दक्षिणाहीनंवित्तशाठ्येनमानवः ॥ अददल्लोभमोहाभ्यांकुलक्षयमवाप्नुयात् ॥ १११ ॥ अन्नदानंयथाशक्त्यादातव्यंभूतिमिच्छता ॥
अन्नहीनंव्रतंयस्माद्दुर्भिक्षफलदंभवेत् ॥ ११२ ॥ अन्नहीनोहनेद्राष्ट्रंमंत्रहीनस्तुऋत्विजः ॥ अदक्षिणोयजमानंनास्तियज्ञसमोरिपुः॥११३॥
नचाप्यल्पधनःकुर्याल्लक्षहोमंनरःक्वचित् ॥ तस्मात्पीडाकरोनित्यंयज्ञएवभवतिग्रहः ॥ ११४ ॥ तमेवपूजयेद्भक्त्याद्वौवात्रीन्वायथाविधि ॥
एकमप्यर्चयेद्भक्त्याब्राह्मणंवेदपारगम् ॥ ११५ ॥ दक्षिणाभिःप्रयत्नेनबहून्वाबहुवित्तवान् ॥ लक्षहोमस्तुकर्तव्योयादिवित्तंगृहेगृहे ॥११६॥
यतःसर्वानवाप्नोतिकुर्वन्कामान्विधानतः ॥ पूज्यतेशिवलोकेचवस्वादित्यमरुद्गणैः ॥ ११७ ॥ यावत्कल्पशतान्यष्टावथमोक्षमवाप्नुयात् ॥
सकामोयस्त्विमंकुर्याल्लक्षहोमंयथाविधि ॥ ११८ ॥ सतंकाममवाप्नोतिपदंचानंत्यमश्नुते ॥ पुत्रार्थीलभतेपुत्रंधनार्थीलभतेधनम् ॥११९॥
भार्यार्थीशोभनांभार्यांकुमारीचशुभंपतिम् ॥ भ्रष्टराज्यस्तथाराज्यंश्रीकामःश्रियमाप्नुयात् ॥ १२० ॥ यंयंप्रार्थयतेकामंतंतमाप्नोतिपुष्क

१ श्रावयेत्-इ० पा० । २ शक्तिमान्-इ० पा० । ३ भवति ग्रहपूजने-इ० पा० । ४ दयाधर्मपरो नित्यं क्षमावान्बहुवित्तवान्-इ० पा० । ५ पातकं समवाप्नोति यत्कुर्वन्नविधानतः-इ० पा० ।

लम् ॥ निष्कामःकुरुतेयस्तुपरंब्रह्मसगच्छति ॥ १२१ ॥ शांतिनवग्रहमयींदुरितोपशांतिंराजन्करोतिबहुनाविधिवद्द्विजेन्द्रैः ॥ क्षेमंसुभि
क्षमतुलंकुलवृद्धिसंपत्तत्रास्तियत्रकुरुतेबतलक्षहोमम् ॥ १२२ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेनवग्रहलक्ष
होमविधिवर्णनंनामैकचत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः॥१४१॥छ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ राजासंवरणःपूर्वंप्रतिष्ठानेपुरोत्तमे ॥ बभूवसमहाभागः
शास्त्रार्थकुशलोबली ॥ १ ॥ ब्रह्मण्यःपितृभक्तश्चदेवब्राह्मणपूजकः ॥ तस्याथकुर्वतोराज्यंसम्यक्पालयतःप्रजाः ॥२॥ आजगाममहायोगीस
नकोब्रह्मणःसुतः ॥ दत्वातस्यासनंराजाप्रणम्यशिरसातथा ॥३॥ पूजयित्वार्घ्यपाद्याद्यैरात्मानंविनिवेद्यच ॥ इतिहासपुराणोक्ताश्चकाराविवि
धाःकथाः॥४॥ राजर्षीणांपुराणांचचरितानियथार्थवित् ॥ ततःकथांतरेराजाकार्यंमनसिसंस्थितम् ॥५॥ हितायपृथिवीशानांजगतश्चात्मन
स्तथा ॥ पप्रच्छविनयोपेतोयोगाचार्यंमहामतिः ॥ ६ ॥ संवरणउवाच ॥ भगवन्महदुत्पातसंभवेभूप्रकंपने ॥ निर्घातेपांशुवर्षेचगृहभंगेतथै
वच ॥ ७ ॥ जन्मनक्षत्रपीडासुअनावृष्टिभयेषुच ॥ ज्वरासुग्रहपीडासुदुर्भिक्षेराष्ट्रविग्रहे ॥ ८ ॥ व्याधीनांसंभवेजातेशरीरेचातिपीडिते ॥
क्लेशेमहतिचोत्पन्नेकिंकर्तव्यंनरोत्तम ॥ ९ ॥ स्वर्गस्यसाधनंयच्चकीर्तिदंधनदंतथा ॥ प्रब्रूहिमेद्विजश्रेष्ठतथारोग्यप्रदंनृणाम् ॥ १० ॥
॥ सनत्कुमार उवाच ॥ ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिशांतिकर्मह्यनुत्तमम् ॥ कोटिहोमाख्यमतुलंसर्वकामफलप्रदम् ॥ ११ ॥ ब्रह्महत्यादिपापा
नियेननश्यंतितत्क्षणात् ॥ उत्पाताःप्रशमंयांतिमहत्संपद्यतेसुखम् ॥ १२ ॥ विधानंतस्यवक्ष्यामिशृणुष्वैकमनाभव ॥ देवागारेनदीतीरे
वनेवाभवनेपिवा ॥ १३ ॥ पर्वतेवापिकुर्वीतयइच्छेत्क्षेममात्मनः ॥ शुभनक्षत्रयोगेचवारेपूर्वगुणान्विते ॥ १४ ॥ यजमानस्यानुकूलेको
टिहोमंसमाचरेत् ॥ पूजयित्वाप्रयत्नेनब्राह्मणंवेदपारगम् ॥ १५ ॥ वस्त्रैर्विभूषणैश्चैवगंधमाल्यानुलेपनैः ॥ प्रणम्यविधिवत्तस्मैआत्मानं
विनिवेदयेत् ॥१६॥ त्वंनोगतिःपितामातात्वंगतिस्त्वंपरायणः॥त्वत्प्रसादेनविप्रर्षेसर्वंमेस्यान्मनोगतम्॥१७॥आपद्विमोक्षायचमेकुरुयज्ञम
नुत्तमम् ॥ कोटिहोमार्थमतुलंशांत्यर्थंसार्वकामिकम् ॥ १८ ॥ पुरोहितस्ततःप्राज्ञःशुक्लांबरधरःशुचिः ॥ ब्राह्मणैर्वेदसंवृत्तैःपुण्यैर्युक्तःसमा

१ राजविप्लवे–इ० पा० । २ नृपोत्तमैः–इ० पा० । ३ देवागारे च भवने तीर्थे वा शिवसंनिधौ–इ० पा० । ४ समारभेत्–इ० पा० । ५ सर्वतः पुण्यैः संयुक्तः सुसमाहितैः–इ० पा० ।

हितैः ॥ १९ ॥ भूमिभागेसमेशुद्धेप्रागुदक्प्रवणेतथा ॥ पुण्याहंवाचयेत्पूर्वंकृत्वाविप्रान्सुपूजितान् ॥ २० ॥ ततस्तुमहितैर्विप्रैःसूत्रयेन्म
ण्डपंशुभम् ॥ उत्तमंशतहस्तंतुतदर्धेनतुमध्यमम् ॥२१॥जघन्यंतुतदर्द्धेनशक्तिकालाद्यपेक्षया॥मध्येतुमण्डपस्यापिकुंडंकुर्याद्विचक्षणः ॥
॥ २२ ॥ अष्ट[2]हस्तप्रमाणेनआयामेनतथैवच ॥ मेखलात्रितयंतस्यद्वादशाङ्गुलविस्तृतम् ॥२३॥ तत्प्रमाणांतथायोनिंकुर्वीतसुसमाहितः॥
कुंडस्यपूर्वभागेतुवेदिंकुर्याद्विचक्षणः ॥२४॥ चतुर्हस्तांसमांचैवहस्तमात्रोच्छ्रितांनृप ॥ स्थानंतत्सर्वभूतानांकुर्याद्यत्नेनबुद्धिमान् ॥२५॥
उपलिप्यततोभूमिंमंडपस्यसमीपतः ॥ विन्यसेत्कलशांस्तत्रजलपूर्णांश्चतुर्दश ॥ २६ ॥ अश्वत्थप्लक्षचूताद्यैःपल्लवैरुपशोभितान् ॥
वितानमुपरिष्टाच्चमंडपस्यप्रकल्पयेत् ॥ २७ ॥ स्थापयेद्दिक्षुसर्वासुतोरणानिविचक्षणः ॥ एवंसंभृतसंभारैःपुरोधाःसुसमाहितः ॥ २८ ॥
पुण्याहजयघोषेणहोमकर्म[4]समारभेत् ॥ स्थापयित्वासुरान्वेद्यांवक्ष्यमाणानरिंदम ॥ २९ ॥ ब्रह्माणंपूर्वभागेतुमध्येदेवंजनार्दनम् ॥
पश्चिमेतुतथारुद्रंवसूनुत्तरतस्तथा ॥ ३०॥ ऐशान्यांचग्रहान्सर्वानाग्नेय्यांमरुतस्तथा ॥ वायुंसौम्यांतथैशान्यांलोकपालान्क्रमेणतु ॥३१॥
एवंसंस्थाप्यविबुधान्यथास्थानंनृपोत्तम ॥ पूजयेद्विधिवद्वस्त्रगन्धमाल्यानुलेपनैः ॥३२॥ वेदोक्तमंत्रैस्तल्लिङ्गैःपुराणोक्तैःपृथक्पृथक् ॥ आ
दित्यावसवोरुद्रालोकपालास्तथाग्रहाः॥३३॥ब्रह्माजनार्दनश्चैवशूलपाणिर्भगाक्षिहा॥अत्रसंनिहिताःसर्वेभवंतुसुखभागिनः॥३४॥पूजांगृह्णंतु
सर्वेत्रमयाभक्त्योपपादिताम्॥कुर्वंतुचशुभंसर्वेयज्ञकर्मसमाहिताः॥३५॥एवंसंपूजयित्वातान्देवान्यत्नेनशुद्धधीः॥नैवेद्यैर्विविधैर्भक्ष्यैःफलैःपु[6]
त्रैस्तथैवच॥३६॥ततस्तुतैर्द्विजैःसार्द्धंकुंडस्यविधिपूर्वकम्॥कुर्यात्संस्कारकरणंयथोक्तंवेदचिन्तकैः ॥३७॥ततःसमाह्वयेद्वह्निंनाम्नाख्यातंघृ
तार्चिषम्॥नियोजयेद्द्विजांस्तत्रशतसंख्यान्नृपोत्तम॥अलाभेतुबहूनांचयथालाभंनियोजयेत्॥३८॥ विद्यावृद्धवयोवृद्धान्गृहस्थान्संयतेन्द्रिया
न् ॥ स्वकर्मनियताञ्ज्ञानशीलाञ्छान्तान्द्विजोत्तमान् ॥ ३९ ॥ चिंतयेत्तत्रदेवेशंपंचास्यंनृपपावकम् ॥ मुखानितस्यचत्वारिसप्तजिह्वानि

---

१ महितैः–इ० पा० । २ चतुर्हस्तप्रमाणेन–इ० पाठस्त्वशुद्धः । कुण्डसिद्धिग्रन्थे–" ककुद्भिर्वाकोटौ नृपकरमपि प्राहुरपरे "–इत्युक्तेः कोटिहोमेऽष्टकरप
रिमितकुण्डस्योदितत्वात् । ३ सर्वदेवानाम्–इ०पा० । ४ समाचरेत्–इ०पा० । ५ महेश्वरः–इ०पा० । ६ चैव सुशोभनैः–इ०पा० । ७ प्रज्वालयेत्–इ०पा० ।

पार्थिव॥४०॥एकजिह्वामथैकंतुतत्स्मृतंसर्वकामदम्॥धूमायमानेनवृथाहोतव्यंज्वलितेनले॥४१॥ऋग्भिःपूर्वामुखैर्होमोयजुर्भिश्चोत्तरामुखैः सामभिःपश्चिमेकार्योऽथर्वभिर्दक्षिणामुखैः ॥ ४२ ॥ आघारावाज्यभागौतुपूर्वंहुत्वाविचक्षणः॥परितोथपरिस्तीर्णेकल्पितेचतथासने॥४३॥ ब्रह्माणंपूर्वमप्येतत्सर्वंपश्चात्समाचरेत् ॥ होमोव्याहृतिभिश्चैवसर्वस्तत्रविधीयते ॥ ४४ ॥ प्रणवादिभिस्तल्लिंगैःस्वाहाकारांतयोजितैः ॥ जुहुयात्सर्वदेवानांविद्यांयेचोपकल्पिताः ॥ ४५ ॥ एवंप्रकल्पयेद्यज्ञंकोटिहोमाख्यमुत्तमम्॥तिलाःकृष्णाघृताभ्यक्ताःकिञ्चिद्यवसमन्विताः॥ ॥ ४६ ॥ होतव्याःकोटिहोमेतुसमिधश्चपलाशजाः॥पूर्णेपूर्णेसहस्रेतुदद्यात्पूर्णाहुतिंशुभाम् ॥४७॥ पञ्चमेतन्मुखेराजन्सर्वकामार्थसिद्धये ॥ पूर्णाहुत्यःसमाख्याताःकोटिहोमेनराधिप ॥ ४८ ॥ सहस्राणिनृपश्रेष्ठदशशास्त्रविशारदैः ॥ प्रारंभादिनमारभ्यब्राह्मणैर्ब्रह्मवादिभिः[2] ॥४९॥ भाव्यंसयजमानैस्तुअथवासपुरोहितैः ॥ क्रोधलोभादयोदोषावर्जनीयाःप्रयत्नतः ॥ ५० ॥ यजमानेनराजेन्द्रसर्वान्कामानभीप्सता ॥ ॥ संवरणउवाच ॥ ॥ बहुत्वात्कर्मणोब्रह्मन्कोटिहोमःसुदुष्करः॥५१॥कालेनमहताचैवशक्यःप्राप्तुंकथंचन ॥ नियमाद्ब्रह्मचर्याद्वादुष्करोहीतिमेमतिः ॥५२॥ निरोधोऽत्रब्राह्मणानांभूशय्यादिःसुदुष्करः ॥ कार्याद्गुरुतयायस्मात्पर्वकालाद्यपेक्षया ॥५३॥ एतद्विज्ञायतेब्रह्मन्यादिशास्त्रेषुकथ्यते ॥ कोटिहोमस्यसंक्षेपंवदमेब्रह्मसंभव ॥ ५४ ॥ ॥ सनत्कुमारउवाच ॥ ॥ शताननोदशमुखोद्विमुखैकमुखस्तथा ॥ चतुर्विधोमहाराजकोटिहोमोविधीयते ॥ ५५ ॥ कार्यस्यगुरुतांज्ञात्वानैवं[3]कुर्यादपर्वणः ॥ यथासंक्षेपतःकार्यःकोटिहोमस्तथाशृणु ॥ ५६ ॥ कृत्वाकुंडशतंदिव्यंयथोक्तंहस्तसंमितम् ॥ एकैकस्मिंस्ततःकुंडेशतंविप्रान्नियोजयेत् ॥ ५७ ॥ सद्यःपक्षेतुविप्राणांसहस्रंपरिकीर्तितम् ॥ एकस्थानप्रणीतेग्नौसर्वतःपरिभाविते ॥ ५८ ॥ होमंकुर्युर्द्विजाःसर्वेकुण्डेकुण्डेयथोदितम् ॥ यथाकुंडबहुत्वेऽपिराजसूयेमहाक्रतौ ॥ ५९ ॥ नचवह्निबहुत्वंस्यात्तत्रयज्ञेविधीयते ॥ तथाकुंडशतेऽप्यत्रघृतार्चिषिवितानिते ॥ ६० ॥ एकएवभवेद्यज्ञःकोटिहोमोनसंशयः ॥ एवंयत्क्रियतेक्षिप्रंव्याकुलैःकार्यगौरवात्॥६१॥ शताननःसविज्ञेयःकोटिहोमोनसंशयः ॥ स्वल्पैरहोभिःकार्यःस्याद्वर्षाकालादिकेऽपिवा ॥६२॥

१ कृत्वा–इ० पा० । २ ब्रह्मचारिभिः–इ० पा० । ३ नैष्कर्म्यमथ कर्मणः–इ०पा० ।

तदादशगुणः कार्यः कोटिहोमो विजानता ॥ विप्राणां द्विशते तत्र सुविभज्य नियोजयेत् ॥ ६३ ॥ तेऽपि विज्ञानशीलाः स्युर्व्रतवंतो जितेन्द्रियाः ॥
यत्र कुंडद्वयं कृत्वा विभज्य च विभावसुम् ॥६४॥ होमं कुर्युर्द्विजा भूयः संस्कृत्य विधिपूर्वकम् ॥ शतं तत्र नियोज्यं स्याद्विप्राणां प्रविभज्य वै॥६५॥
मासे वाथ द्विमासे वा यथाकाले ह्युपस्थिते ॥ एवं च द्विमुखं कार्यः कोटिहोमो विचक्षणैः ॥ ६६ ॥ यदा तु स्वेच्छया यज्ञं यजमानः समापयेत् ॥
कालेन बहुधा राजंस्तदा चैकमुखो भवेत् ॥६७॥ एककुंडस्थितो वह्निरेकचित्तैः समाहितैः ॥ यथालाभस्थितैर्विप्रैर्ज्ञानशीलैर्विचक्षणैः ॥६८॥
न संख्यानियमश्चात्र ब्राह्मणानां नरोत्तम ॥ न कालनियमश्चैव स्वेच्छायज्ञः स उच्यते ॥ ६९ ॥ आवृत्त्या सर्वकामस्य चातुर्मास्यानुकर्मवत्॥
तद्प्रसक्तौ कर्तव्यो यज्ञोऽयं सर्वकालिकः ॥ ७० ॥ अयमेकमुखो राजन्कालेन बहुना भवेत् ॥ बहुविघ्नश्च कालेन तस्मात्संक्षेपमाचरेत् ॥
॥ ७१ ॥ यतो हि चित्तवित्ताद्यमायुश्चैवास्थिरं सदा ॥ अतः संक्षेपतः कार्यं धर्मकार्यं प्रशस्यते ॥७२॥ ततः समाप्ते यज्ञे तु कारयेत्सुमहोत्सवम्॥
शंखतूर्यनिनादेन ब्रह्मघोषस्वनेन च ॥ ७३ ॥ ततस्तु दक्षयेद्विप्रान्होतॄंश्च श्रद्धयान्वितः ॥ निष्कैश्च कंकणैश्चैव कुंडलैर्विविधैर्नृप ॥ ७४ ॥
गोशतं चैव दातव्यमश्वानां च शतं तदा ॥ सहस्रं च सुवर्णस्य सर्वेषामपि दापयेत् ॥ ७५ ॥ ग्रामैर्गजैरथैरश्वैः पूजयेच्च पुरोहितम् ॥ दीना
न्धकृपणान्सर्वान्वस्त्राद्यैश्चापि पूजयेत् ॥ ७६ ॥ ततश्चावभृथं स्नायात्तैर्घटैः पूर्वकल्पितैः ॥ लक्षहोमोक्तमंत्रेण सदा विजयकारिणा॥ ७७ ॥
एवं समापयेद्यस्तु कोटिहोममखं शुभम् ॥ तस्यारोग्यं वित्तपुत्रराष्ट्रवृद्धिस्तथैव च ॥ ७८ ॥ सर्वपापक्षयश्चैव जायते नृपसत्तम ॥ अना
वृष्टिभयं चैव उत्पातभयमेव च ॥ ७९ ॥ दुर्भिक्षं ग्रहपीडा च प्रशमं याति भूतले ॥ एतत्पुण्यं पापहरं सर्वकामफलप्रदम् ॥ सनत्कुमा
रमुनिना पार्थिवाय निवेदितम् ॥ ८० ॥ सर्वोपसर्गशमनं भवने वने वा ये कारयन्ति मनुजा नृप कोटिहोमम् ॥ भोगानवाप्य मनसोऽभि
मतान्प्रकामं ते यांति शक्रसदनं सुविशुद्धसत्त्वाः ॥ ८१ ॥ इति श्रीभविष्ये महापुराणे उत्तरपर्वणि श्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे कोटिहोमविधि
वर्णनं नाम द्विचत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥१४२॥छ॥ ॥श्रीकृष्ण उवाच॥ ॥ महाशांतिं प्रवक्ष्यामि महादेवेन भाषिताम् ॥ पार्थिवा

---

१ सुविभाव्य वियोजयेत्-इ०पा० ।

नांहितार्थायमहादुस्तरतारिणीम् ॥ १ ॥ नृपाभिषेकेसाकार्यायात्राकालेनृपस्यतु ॥ दुःस्वप्नेदुर्निमित्तेचग्रहवैगुण्यसंभवे ॥ २ ॥
विद्युदुल्कानिपातेचजन्मर्क्षेग्रहदैवते ॥ केतूदयेऽथसंजातेनिर्घातेक्षितिकम्पने ॥ ३ ॥ प्रसूतौमूलगण्डान्तेयमलस्यतुसंभवे ॥ छत्रा
णां[1]चध्वजानांचस्वस्थानात्पतनेभुवि ॥ काकोलूककपोतानांप्रवेशेवेश्मनस्तथा ॥ ४ ॥ क्रूरग्रहाणांवक्रत्वेजन्मादिषुविशेषतः ॥ जन्म
निद्वादशेचैवचतुर्थेवाष्टमेतथा ॥ ५ ॥ यदास्युर्गुरुमंदाऽऽराःसूर्य[2]श्चैवविशेषतः ॥ युद्धेग्रहाणांसर्वेषांसूर्यशीतांशुकीलके ॥ ६ ॥
वस्त्रायुधगवाश्वेषुमणिकेशविनाशने ॥ यद्यग्रेपरिदृश्येतरात्राविंद्रधनुस्तथा ॥ ७ ॥ वेश्मनश्चतुलाभंगेगर्भेष्वश्वतरीषुच ॥ रवी
न्द्वोरुपरागेषुमहाशांतिःप्रशस्यते ॥ ८ ॥ सर्वाणिदुर्निमित्तानिप्रशमंयान्तिसर्वथा ॥ तांकुर्युर्ब्राह्मणाःपंचकुलशीलसमन्विताः ॥ ९ ॥
चतुर्वेदास्त्रिवेदाश्चद्विवेदाश्चापिपांडव ॥ आथर्वणाविशेषेणबह्वृचायजुःसंयुताः ॥ १० ॥ शुचयःश्रुतसंपन्नाजपहोमपरायणाः ॥ कृच्छ्र
पाराकनक्ताद्यैःकृतकायविशोधनाः ॥ ११ ॥ पूर्वमाराध्यमंत्रैस्तुप्रारभेतक्रियांततः ॥ दशद्वादशहस्तंवामंडपंकारयेच्छुभम् ॥ १२ ॥
तन्मध्येवेदिकांकुर्याच्चतुर्हस्तप्रमाणतः ॥ आग्नेय्यांकारयेत्कुंडंहस्तमात्रंसुशोभनम् ॥ १३ ॥ मेखलात्रयसंयुक्तंयोन्याचापिविभूषितम् ॥
बद्धचन्दनमालंचतोरणालंकृतंतथा ॥ १४ ॥ गोमयेनोपलिप्तेचमंडपेतुद्विजातयः ॥ शुक्लाम्बरधराःस्नाताःशुक्लमाल्यानुलेपनाः ॥ १५ ॥
ततश्चपञ्चकलशांस्तस्यांवेद्यांनियोजयेत् ॥ आग्नेयादिषुकोणेषुपञ्चमंमध्यतस्तथा ॥ १६ ॥ अष्टास्त्रालंकृतेपद्मेचूतपल्लवशोभिते ॥
ब्रह्मकूर्चविधानेनपंचगव्यंतुकारयेत् ॥ १७ ॥ औषधीःपञ्चरत्नानिरोचनांचन्दनंतथा ॥ सिद्धार्थकाञ्छमीदूर्वाःकुशान्व्रीहियवांस्तथा ॥ १८ ॥
अपामार्गंफलवतींन्यग्रोधोदुंबरौतथा ॥ प्लक्षाश्वत्थकपित्थांश्चप्रियंगुचूतपल्लवान् ॥ १९ ॥ हस्तिदंतमृदंचैवकोणकुंभेषुनिक्षिपेत् ॥
पुण्यतीर्थोदकान्नंचधान्यंगव्यंचमध्यमे ॥ २० ॥ कूर्चंवाचमितीदंचवह्निकुंभाभिमंत्रणम् ॥ आशुःशिशानोमन्त्रेणमन्त्रणंवायुगोचरे ॥ २१ ॥
ईशावास्यंचतुर्थस्यकुंभस्यचाभिमंत्रणम् ॥ मध्यमेतुप्रजपव्यारुद्रकुंभेभवोद्भवाः ॥ २२ ॥ गंधपुष्पाक्षतैर्वस्त्रैर्नैवेद्यैर्घृतपाचितैः ॥ ॥१४८

१ चामराणां च-इ० पा० । २ सूर्यस्य-इ० पा० ।

फलैश्चनारिकेलाद्यैर्दीपकैः कुंभपूजनम् ॥ २३ ॥ स्वस्तिवाचनकंचैवकारयेत्तदनंतरम् ॥ क्रमेणानेनशनकैरग्निकार्यंप्रयोजयेत् ॥ २४ ॥ अग्निंदूतमितिह्यग्निंपूर्वमेवविनिधापयेत् ॥ हिरण्यगर्भःसमितिब्रह्मासननियोजनम् ॥ २५ ॥ कपोतसुप्रणीतेनमंत्रेणविनिवेशयेत् ॥ कृत्वाचावरणंवह्नेराज्यसंस्कारमेवच ॥ २६ ॥ अथचासादयेद्द्रव्यंयथावत्सप्रयोजनम् ॥ ततःपुरुषसूक्तेनपायसश्रपणंभवेत् ॥ २७ ॥ अभिघार्यार्थसंसिद्धंतथासंस्थापयेद्भुवि ॥ अष्टादशप्रमाणेध्मान्दद्यादथशमीमयान् ॥ २८ ॥ पालाशीःसमिधःसप्ततथासप्तेतिदापयेत् ॥ आघारावाज्यभागौतुहुत्वापूर्वक्रमेणतु ॥ २९ ॥ जुहुयादाहुतीःसप्तजातवेदसइत्यृचा ॥ स्थालीपाकस्यजुहुयात्पुनर्वैजातवेदसा ॥ ३० ॥ तरत्समंदीसूक्तेनचतस्रोजुहुयात्ततः ॥ यमायेतिचसप्तान्याःस्वाहांताजुहुयात्ततः ॥ ३१ ॥ इदंविष्णुस्ततःसप्तजुहुयादाहुतीर्नृप ॥ नक्षत्रेभ्यस्ततःस्वाहासप्तविंशदथाहुतीः ॥ ३२ ॥ यत्कर्मणेतिजुहुयात्ततःस्विष्टकृतंपुनः ॥ ग्रहहोमस्ततःकार्यस्तिलैराज्यपरिप्लुतैः ॥ ३३ ॥ प्रायश्चित्तंततोहुत्वाहोमकर्मसमापयेत् ॥ ततस्तुतूर्यनिर्घोषैःकाहलाशंखनिःस्वनैः ॥ ३४ ॥ यजमानस्यकर्तव्योह्यभिषेकोद्विजोत्तमैः ॥ काश्मर्यवृक्षसंभूतेभद्रेभद्रासनेस्थितम् ॥ ३५ ॥ वेदिमध्यगतंकृत्वादुर्निमित्तप्रशांतये ॥ पंचभिःकलशैःपूर्णैर्मंत्रैरेभिर्यथाक्रमम् ॥ ३६ ॥ सहस्राक्षेणप्रथमंततश्चैवशतायुषा ॥ सजोषसाचइन्द्रेतिविश्वानीत्यृग्भिरेवच ॥ ३७ ॥ ऋतवास्त्वितिचततःस्नापयेयुःसमाहिताः ॥ ततो दिशांबलिंदद्याद्विचित्रान्नसमायुतम् ॥ ३८ ॥ नमोस्तुसर्वभूतेभ्यइतिमंत्रमुदाहरन् ॥ स्नातस्यब्राह्मणाःसर्वेपठेयुःशांतिमुत्तमाम् ॥ ३९ ॥ शांतितोयेनधारांचपातयित्वासमंततः ॥ पुण्याहवाचनंकृत्वाशांतिकर्मसमापयेत् ॥ ४० ॥ क्षितिंहिरण्यंवासांसिशयनान्यासनानिच ॥ विप्रेभ्योदक्षिणांदद्याद्यथाशक्त्याविमत्सरः ॥ ४१ ॥ दीनानाथविशिष्टेभ्यःश्रोत्रियेभ्यश्चदापयेत् ॥ भोजनंशोभनंदत्वाततःसर्वंप्रसिद्ध्यति ॥ ४२ ॥ आयुश्चलभतेदीर्घंशत्रून्विजयतेक्षणात् ॥ दुर्गाणिचास्यसिद्ध्यन्तिपुत्रांश्चलभतेशुभान् ॥ ४३ ॥ यथाशस्त्रप्रहाराणांकवचंवारणंभवेत् ॥ तथादैवोपघातानांशान्तिर्भवतिवारणम् ॥ ४४ ॥ अहिंसकस्यदांतस्यधर्मार्जितधनस्यच ॥ दयादाक्षिण्ययुक्तस्यसर्वेसानु

---

१ येन यत्सप्रयोजनम्–इ०पा० । २ पुनः–इ०पा० । ३ शुभैर्जलैः–इ०पा० । ४ समाहिताः–इ० पा० । ५ दद्याच्चैव युधिष्ठिर–इ०पा० । ६ दयामाणिक्ययुक्तस्य–इ० पा० ।

ग्रहाग्रहाः ॥ ४५ ॥ अर्थान्समर्थयतिवर्द्धयतेचधर्मंकामंप्रसाधयतितस्यपिनष्टिपापम् ॥ यःकारयेत्सकलदोषहरींसमर्थांशांतिंप्रशांतहृद
यःपुरुषःसदैव ॥ ४६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेमहाशांतिविधिवर्णनंनामत्रिचत्वारिंशदुत्तर
शततमोऽध्यायः ॥ १४३ ॥ छ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ शांतिंकथयदेवेशगणनाथस्यमेविभो ॥ यांकृत्वासर्वदुर्गाणितरतेमानवोऽखि
लाम् ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शांतिंवक्ष्यामिराजेन्द्रगणनाथप्रियांपराम् ॥ यस्याआचरणेनैवसर्वारिष्टक्षयोभवेत् ॥ २ ॥
विनायकंकर्मविघ्नसिद्ध्यर्थंविनिबोधत ॥ स्वप्नेऽवगाहतेऽत्यर्थंजलंमुंडांश्चपश्यति ॥ ३ ॥ काषायवाससश्चैवक्रव्यादानाधिरोहति ॥
अपमूर्धैःशवैरुद्रैःसहैकत्रचतिष्ठति ॥ ४ ॥ व्रजन्नपितथात्मानंमन्यतेऽनुगतंपरैः ॥ विमनाविफलारंभःसंसीदत्यनिमित्ततः ॥ ५ ॥ तेनो
पसृष्टोलभतेराज्यंनराजनंदनः ॥ कुमारीनचभर्तारमपत्यंगर्भिणीतथा ॥६॥ आचार्यत्वंश्रोत्रियश्चनाशिष्योऽध्यापनंतथा ॥ वणिग्लाभंनचा
प्नोतिनकृषिंचकृषीवलः ॥ ७ ॥ स्नपनंतस्यकर्तव्यंपुण्येऽह्निविधिपूर्वकम् ॥ गौरसर्षपकल्केनराज्येनोत्सादितस्यतु ॥ ८ ॥ सुगन्धकुंकु
मालिप्तशरीरशिरसस्तथा ॥ भद्रासनोपविष्टस्यस्वस्तिवाच्यद्विजाञ्छुभान् ॥९॥ अश्वस्थानाद्गजस्थानाद्वल्मीकात्संगमाद्ध्रदात् ॥ मृत्ति
कारोचनांगंधान्गुग्गुलंचाप्सुनिक्षिपेत् ॥ १० ॥ यदाहृताह्येकवर्णैर्मंतुभिःकलशैर्ह्रदात् ॥ चर्मण्यानडुहेरक्तेस्थाप्यभद्रासनंतथा ॥ ११ ॥
सहस्राक्षंशतधारऋषिणावचनंकृतम् ॥ तेनत्वामभिषिंचामिपावमान्यःपुनंतुते ॥ १२ ॥ भगंतेवरुणोराजाभगंसूर्योबृहस्पतिः ॥ भगमि
न्द्रश्चवायुश्चभगंसप्तर्षयोददुः ॥ १३ ॥ यत्तेकेशेषुदौर्भाग्यंसीमंतेयच्चमूर्द्धनि ॥ ललाटेकर्णयोरक्ष्णोरापस्तन्घ्नन्तुतेसदा ॥ १४ ॥ स्ना
तस्यसार्षपंतैलंस्रुवेणौदुम्बरेणच ॥ जुहुयान्मूर्द्धनिकुशान्सव्येनपरिगृह्यच ॥ १५ ॥ मितश्चसंमितश्चैवतथासालकटंकटौ ॥ कूष्मांडौराज
पुत्रश्चअंतेस्वाहासमन्वितैः ॥ १६ ॥ नामभिर्बलिमंत्रैश्चनमस्कारसमन्वितैः ॥ दद्याच्चतुष्पथेशूर्पेकुशानास्तीर्यसर्वशः ॥ १७ ॥ कृताकृतां
स्तंडुलांश्चपललौदनमेवच ॥ मत्स्यान्पक्वांस्तथैवामान्मांसमेतावदेवतु ॥ १८ ॥ पुष्पंचित्रंसुगंधंचसुरांचत्रिविधामपि ॥ मूलकंपूरिका ॥१४
पूपंतथैवोंडेरकस्रजम् ॥ १९ ॥ दूर्वासर्वप्रपुष्पाणांदत्वार्घंपूर्णमंडलाम् ॥ विनायकस्यजननीमुपतिष्ठेत्ततोऽम्बिकाम् ॥ २० ॥ रूपंदेहि

यशोदेहिभगंभगवतिदेहिमे ॥ पुत्रान्देहिधनंदेहिसर्वकामांश्चदेहिमे ॥ २१ ॥ ततःशुक्लांबरधरःशुक्लमाल्यानुलेपनः ॥ भोजयेद्ब्राह्मणा
न्दद्याद्वस्त्रयुग्मंगुरोरपि ॥ २२ ॥ एवंविनायकंपूज्यग्रहांश्चैवविधानतः ॥ कर्मणांफलमाप्नोतिश्रियमाप्नोतिचोत्तमाम् ॥ २३ ॥ आदित्यस्य
तथापूजांतिलकंस्वामिनस्तथा ॥ महागणपतेश्चैवकुर्वन्सिद्धिमवाप्नुयात् ॥ २४ ॥ श्वेतार्कस्यतुयोमूलेमहागणपतिःकृतः ॥
सर्वलक्षणसंपूर्णःसोऽपिसिद्धिकरःस्मृतः ॥ २५ ॥ संजप्यतेशुचौदेशेविघ्नंनात्रहिदेहिनः ॥ परमंपूजयेन्नित्यंगन्धमाल्यस्रगादिभिः ॥
॥ २६ ॥ क्षीणभाग्योऽपिपुरुषःपूजितश्चनरेश्वरः ॥ सर्वसिद्धिमवाप्नोतिजयीभवतिसर्वदा ॥ २७ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणे
उत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेगणनाथशांतिवर्णनंनामचतुश्चत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४४ ॥ ॥छ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
अग्निहोत्रेसुखासीनंगर्गःपृच्छतिकौशिकम् ॥ बंधनेसंनिरोधेगव्याधीनांसंप्रपीडने ॥ १ ॥ कथंमोक्षोभवेत्तस्यसाध्यासाध्यंब्रवीहिमे ॥
गर्गेणकौशिकःपृष्टइदंवचनमब्रवीत् ॥ २ ॥ आधानेजन्मनक्षत्रेनैधनप्रत्यरेषुच ॥ व्याधिरुत्पद्यतेयस्यक्लेशायमरणायच ॥ ३ ॥
कृत्तिकासुयदाकश्चिद्व्याधिंसंप्रतिपद्यते ॥ नवरात्रंभवेत्पीडात्रिरात्रंरोहिणीषुच ॥ ४ ॥ मृगशीर्षेपञ्चरात्रमार्द्राप्राणवियोजिनी ॥
पुनर्वसौचपुष्येचसप्तरात्रंविधीयते ॥ ५ ॥ नवरात्रंतथाश्लेषास्मशानांतंमघासुच ॥ द्वौमासौफाल्गुनीचैवउत्तरासुत्रिपक्षकम् ॥ ६ ॥
हस्तेचतनुदृश्येतचित्रायांत्वर्द्धमासकम् ॥ ७ ॥ मासद्वयंतथास्वातौविशाखाविंशतिर्दिनाः ॥ मैत्रेचैवदशाहंतुज्येष्ठाचैवार्द्धमासिका ॥८॥
मूलेनजायतेमोक्षश्चाषाढासुत्रिपञ्चकम् ॥ उत्तरादिनविंशत्याद्वौमासौश्रवणेनतु ॥ ९ ॥ धनिष्ठायामर्द्धमासंवारुणेतुदशाहभिः ॥
नवभाद्रपदाऋक्षउत्तरासुत्रिपंचकम् ॥ १० ॥ रेवतीदशरात्रंतुअहोरात्रंतथाश्विनी ॥ प्राणैर्वियोजयेन्नित्यंगर्गनास्त्यत्रसंशयः ॥ ११ ॥
कौशिकेनसमादिष्टोनक्षत्रव्याधिसंभवः ॥ दैवज्ञेनापिज्ञातव्यंनक्षत्रमथजन्मना ॥ १२ ॥ क्षीरवृक्षस्यसमिधोजुहुयादश्वदैवते ॥ तिलान्मधु
घृतान्याम्येयवमेवाग्निदैवते ॥ १३ ॥ प्राजापत्येतुजुहुयाद्द्रोग्यबीजकरंबकम् ॥ सौम्येप्रियंगवोरौद्रेसर्पिंषमांससमन्वितम् ॥ १४ ॥ आदित्ये
चप्रयत्नेनघृताक्ताःसिततंदुलाः ॥ पयसासर्पिषासाकंबृहस्पत्याधिदैवते ॥ १५ ॥ ग्राम्यौषधैर्वटपत्रैःसर्पिःसर्पाधिदैवते ॥ होमःप्रोक्तःप्रि

यंगूनांनक्षत्रेयामदैवते ॥ १६ ॥ सावित्रेदधिहोमोत्रत्वाष्ट्रेचित्रौदनंहविः ॥ १७ ॥ यवान्सहाज्येनहुनेद्रौद्रेऽश्नौतुपयौदनम् ॥ मैत्रेणाथतुमंत्रे
णमैत्रेकंटकामिश्रितम् ॥ १८ ॥ नैर्ऋत्येतिलहोमःस्यादव्यक्तेचहुताशने ॥ अब्दैवत्येशालिबीजैर्वैश्वदेवंतुकारयेत् ॥१९॥रक्ताश्वतंडुलाश्चै
वहोतव्याविष्णुदैवते ॥ वारुणेपारिजातानांपुष्पाणांहोमइष्यते ॥ २० ॥ अजैकपादेनक्षत्रेप्राजापत्येनतत्समम् ॥ आहिर्बुध्न्येतुनक्षत्रेवैश्वदे
वंतुकारयेत् ॥ २१ ॥ रक्ताश्वतण्डुलाश्चैवहोतव्याविष्णुदैवते ॥ पौषेफलान्यखंडानिजुहुयादष्टोत्तरंशतम् ॥ २२ ॥ सावित्रीहोममेकंतुब्रह्मा
भिहितवान्पुरा॥ सर्वज्वरप्रशमनंसद्योज्वरहरंपरम् ॥ २३ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेनक्षत्रहोमविधि
वर्णनंनामपंचचत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीवसिष्ठउवाच ॥ ॥ अथान्यदपितेवच्मिव्रतंराजन्महाफलम् ॥
अपराधशतंयेनक्षयंयातिशृणुष्वतत् ॥ १ ॥ इक्ष्वाकुरुवाच ॥ किंव्रतंतन्ममाचक्ष्वकोऽपराधस्तुतंवद ॥ कःपूज्यतेचवैतस्मिन्कदावाक्रि
यतेनरैः ॥ २ ॥ श्रीवसिष्ठउवाच ॥ शृणुराजन्महाबाहोअपराधशतव्रतम् ॥ येनानुष्ठितमात्रेणकाममोक्षौलभेन्नरः ॥ ३ ॥ प्रायश्चित्तान्य
शेषाणिसर्वपापापनुत्तये ॥ कृतान्यप्यकृतानिस्युरितिहोवाचपद्मजः ॥ ४ ॥ पापंगुरुतरंचापिदह्यतेतूलराशिवत् ॥ अपराधशतंराज
ञ्छृणुष्वगदतोमम ॥ ५ ॥ नकरोतिनरोमोहाद्व्रतमेतादिनेदिने ॥ अनाश्रमित्वंप्रथमोऽनाग्नितावृतहीनता ॥ ६ ॥ अदातृत्वमशौचंचनिर्द
यत्वंस्पृहालुता ॥ अक्षांतिर्जनपीडाचमायित्वमप्यमंगलम् ॥ ७ ॥ क्षतव्रतत्वंनास्तिक्यंवेदनिंदाकठोरता ॥ असत्यताहिंसकत्वं
स्तैन्यमिन्द्रियविप्लवः ॥ ८ ॥ मनसोऽनिग्रहश्चैवक्रोधईर्ष्याथमत्सरः ॥ दंभःशाठ्यंचधौर्त्यंचकटुकोक्तिःप्रमादता ॥ ९ ॥ भार्यामातृ
सुतादीनांत्यागश्चापूज्यपूजनम् ॥ श्राद्धहानिर्जपत्यागःपंचयज्ञविवर्जनम् ॥ १० ॥ संध्यातर्पणहोमानांहानिरग्नेःप्रणाशनम् ॥
अनृतौमैथुनंपार्थपर्वण्यपिचमैथुनम् ॥ ११ ॥ पैशुनंपरदारेषुदानंवेश्याभिगामिता ॥ अपात्रदानंचालपंचमूलिकाकुलिभक्षणम् ॥ १२ ॥
अंत्यजागमनंमातृत्यागःपितृविवर्जनम् ॥ पित्रोरभक्तिर्वादश्चपुराणस्मृतिवर्जनम् ॥ १३ ॥ अभक्ष्यभोजनंचापिपाति
द्रोहोऽविचारता ॥ कृषिकर्मक्रियावाहंभार्यासंग्रहकारिता ॥ १४ ॥ इंद्रियाजयमायित्वंविद्याविस्मरणंतथा ॥ शास्त्रत्यागऋणंचि

त्रकर्मचानंगधावनम् ॥ १५ ॥ भार्यापुत्रसुतादीनांविक्रयःपशुमैथुनम् ॥ इन्धनार्थंद्रुमच्छेदोविलेपार्थादिपूरणम् ॥ १६ ॥ तडागागमनेवृत्तंविद्याविक्रयकारिता ॥ वृत्तिलोपोमहीपालयाचकत्वंकुमित्रता ॥ १७ ॥ स्त्रीवधोगोवधश्चैवपौरोहित्यंसुहृद्वधः ॥ भ्रूणहत्यापरान्नंचशूद्रान्नस्यनिषेवणम् ॥ १८ ॥ शूद्रस्यचाग्निकर्मत्वमविधित्वंकुपुत्रता ॥ विद्वद्वचोयाचकत्वंहिवाचाटत्वंप्रतिग्रहः ॥ १९ ॥ श्रौतसंस्कारहीनत्वमार्तत्राणविवर्जनम् ॥ ब्रह्महत्यासुरापानंरुक्मस्तैन्यमतःपरम् ॥ २० ॥ गुरुदाराभिगामित्वंसंयोगश्चापितैःसह ॥ अपराधशतंत्वेतत्कथितंतेमयानघ ॥ २१ ॥ अन्येऽपिविविधाःसंतिप्रोक्ताःप्राधान्यतस्त्वमी ॥ यदिवक्त्रसहस्राणिवक्त्रेजिह्वाशतानिच ॥ २२ ॥ तथाप्येतेनशक्यंतेवक्तुंयस्मादनंतकाः ॥ अपराधसहस्राणिलक्षकोटिशतानिच ॥ २३ ॥ नश्यंतितत्क्षणान्नूनंसत्येशस्यानुपूजनात् ॥ पूज्यतेभगवानत्रव्रतकृत्येपराजिते ॥२४॥ ध्वजेसत्यस्थितश्चायंलक्ष्म्यासहजगत्पतिः ॥ वामदेवस्ततःपूर्वंनृसिंहोदक्षिणेस्थितः ॥ २५ ॥ कपिलःपश्चिमास्येतुवाराहश्चोत्तरेस्थितः ॥ ऊर्ध्ववक्त्रोऽच्युतोज्ञेयएतद्वैब्रह्मपंचकम् ॥ २६ ॥ तंसत्येशंस्थितंराजन्पूजयेच्चसदैवहि ॥ क्षीरोदयार्धचन्द्रस्थपद्मकर्णिकसंस्थितम् ॥ २७ ॥ पद्मकौमोदकीशंखचक्रायुधविधारणम्॥वामेचाधस्तथादक्षेऊर्ध्वेपश्चादधोनृप ॥ २८ ॥ पादाधस्ताद्विनिष्क्रांतागंगापूतासदानृभिः ॥ शक्त्यष्टकंतथाचान्यत्तन्नामानिचमेशृणु ॥ २९ ॥ जयाचविजयाचैवजयंतीपापनाशिनी॥उन्मीलनीवंजुलीचत्रिस्पृशाक्षविवर्द्धना ॥३०॥ एताभिःशक्तिभिर्युक्तंलोकादिक्पालवर्जितम् ॥ शुक्लांबरधरंसौम्यंप्रहृष्टवदनंशिवम् ॥३१॥ सर्वाभरणशोभाढ्यंभुक्तिमुक्तिप्रदंहरिम् ॥ पूजयेच्चप्रयत्नेनविधिनायेनतंशृणु ॥ ३२ ॥ मार्गशीर्षादिमासेषुद्वादशस्वपिसर्वदा ॥ द्वादश्यामप्यमावास्यामष्टम्यांचसितासिते ॥३३॥ कृतोपवासःशुद्धात्माकुर्याद्व्रतमतंद्रितः ॥ पक्षयोरुभयोरेवंपूजयेऽहंजनार्दनम् ॥ ३४॥ एवंतुनियमंकृत्वादंतधावनपूर्वकम् ॥ गच्छेत्ततस्तडागेवापुष्करिण्यांगृहेऽपिवा ॥ ३५॥ स्नात्वातुनैत्यकंकर्मकृत्वानैमित्तिकंततः ॥ कुर्यात्सर्वंप्रयत्नेनयथावदनुपूर्वशः ॥ ३६ ॥ सौवर्णंकारयेद्देवंपूर्वोक्तंसत्यरूपिणम् ॥ शक्त्यष्टकयुतंलक्ष्म्यायुक्तंपद्मासनस्थया ॥ ३७ ॥ सुवर्णपलमानेनकार्यमेतत्सविस्तरम् ॥ दुग्धकुंभोपरिष्टात्तुस्वर्णपद्मंप्रकल्पयेत् ॥ ३८ ॥ तत्कर्णिकागतंदेवंशक्तिवृन्दसमन्वितम् ॥

पूजयेद्विधिवत्पश्चाद्गुरुमंत्रप्रचोदितः ॥ ३९ ॥ शुद्धशुक्लाम्बरधरोमंत्रसंभारसंस्थितः ॥ देवक्षीरसमुद्रेऽस्मिन्वृत्तेचन्द्रेचपुष्करे ॥ ४० ॥
तत्रत्वंसत्यया सार्द्धंसत्येशभवसन्निधौ ॥ ॐक्षीरसागरकल्लोलेस्नाहिपापनिषूदन ॥ ४१ ॥ अनेनभूतभव्येनदत्तेनजलबिन्दुना ॥
हरस्वसर्वंदुरितंममनाथजनार्दन ॥ ४२ ॥ वस्त्रदानेनशुभ्रेणसत्येशकुरुमेशुभम् ॥ यज्ञेयोगेतथासांख्येपवित्रस्त्वंसदोच्यसे ॥ ४३ ॥
यज्ञोपवीतदानेनकुरुमांसर्वपावनम् ॥ विलिप्तंकर्मणासर्वंसत्यंसत्यंनकेनाचित् ॥ ४४ ॥ ममचन्दनलिप्तांगःसर्वलेपापहोभव ॥
सत्यनाथनमस्तुभ्यंमूर्तामूर्तस्वरूपिणे ॥ ४५ ॥ वासुदेवनृसिंहाख्यकपिलादिव्यभूधर ॥ वाराहाच्युतयज्ञेशलक्ष्मीकांतनृपेश्वर ॥ ४६ ॥
पशुंपुत्रंचमेदेहिपापशत्रोनिरंजन ॥ संकर्षणमहावीर्यसर्वेशामितविक्रम ॥ ४७ ॥ अनिरुद्धेन्द्रगोविन्दधृतचक्रनमोऽस्तुते ॥ ४८ ॥ पूजा
मंत्रः ॥ कृष्णकृष्णप्रभोरामरामकृष्णविभोहरे ॥ त्राहिमांसर्वदुःखेभ्योरमयासहमाधव ॥ ४९ ॥ पूजाचेयंमयादत्तापितामहजगद्गुरो ॥
गृहाणजगदीशाननारायणनमोऽस्तुते ॥ ५० ॥ धनंगुप्तंमहीपालसर्वपापापनुत्तये ॥ एकस्यैवतुविप्रस्ययावद्वर्षंसमर्पयेत् ॥ ५१ ॥
दानंदद्यान्महाराजह्यशक्तौतदभावतः ॥ पक्षेपक्षेप्रकर्तव्यंव्रतमेतन्महत्तरम् ॥ ५२ ॥ संवत्सरेततःपूर्णेकुर्यादुद्यापनंबुधः ॥ पूर्ववत्पूजये
देवंबहुसंभारविस्तरैः ॥ ५३ ॥ अनुज्ञांप्रार्थयेद्विप्रान्पापध्वंसोममास्तुवै ॥ पापध्वंसोऽस्तुसततंतवेतिचद्विजोवदेत् ॥ ५४ ॥ ततःसर्वंब्रा
ह्मणायसमर्प्यंचक्षमापयेत् ॥ अस्मिन्व्रतेकृतेराजन्भवेद्बहुफलोदयः ॥ ५५ ॥ यत्फलंसर्ववेदेषुसर्वतीर्थेषुयत्फलम् ॥ तत्फलंकोटिगुणितं
व्रतस्यास्यनिषेवणात् ॥ ५६ ॥ इहलोकेधनंधान्यंपुत्रमित्रसुखादिकम् ॥ प्राप्नोतिपुरुषःसम्यग्विद्यारोग्यकलायुधम् ॥ ५७ ॥ धर्ममर्थं
चकामंचमोक्षंचनृपसत्तम ॥ लभतेनात्रसंदेहोब्रह्मणोवचनंयथा ॥ ५८ ॥ यःपठेच्छृणुयाद्वापिसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥ यःकुर्यात्पुनरेतद्धिसोऽ
नन्तफलभाग्भवेत् ॥ ५९ ॥ अशक्तस्तुतथाशक्तोवित्तशाठ्यविवर्जितः ॥ व्रतंकुर्वन्नरोभक्त्यालभतेशाश्वतंपदम् ॥ ६० ॥ कृतेवै
क्रियमाणेतुकर्ताफलमवाप्नुयात् ॥ अपराधशताघौघंव्रतेनानेननाशयेत् ॥६१॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसं
वादेअपराधशतव्रतवर्णनंनामषट्चत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४६ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ श्वेतद्वीपेसुखासीनंदेवदेवं

जगत्प्रभुम् ॥ वासुदेवंजगन्नाथंस्थितिसंयमकारकम् ॥ १ ॥ परावराणांस्रष्टारंपुराणंपरमव्ययम् ॥ आदिदेवंजगन्नाथंजगतःकारणात्मकम्
॥ २ ॥ प्रणिपत्यमहादेवंचराचरगुरुंहरिम् ॥ लक्ष्मीःप्रोवाचराजेन्द्रपादसंवाहनेस्थिता ॥ ३ ॥ भगवन्देवदेवेशभक्तानामनुकंपक ॥ प्रष्टव्यं
किंचिदिच्छामिप्रष्टुंप्रश्नविदांवर ॥ ४ ॥ प्रकुरुष्वमहाभागदयांकृत्वाममोपरि ॥ व्रतंकिंचित्कथयमेरूपसौभाग्यदायकम् ॥ ५ ॥ उत्तमंसर्व
वर्णानांव्रतानामपिचोत्तमम् ॥ कृतेनयेनदेवेशसर्वतीर्थफलंभवेत् ॥ ६ ॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ ॥ गृहस्थश्चाश्रमाणांचवर्णानांब्राह्मणोयथा ॥
यथानदीषुसर्वासुजाह्नवीलोकविश्रुता ॥ ७ ॥ ह्रदानामुदधिःश्रेष्ठोदेवानांविष्णुरुत्तमः ॥ स्त्रीणांदेवीयथालक्ष्मीस्तथेदंव्रतमुत्तमम् ॥ ८ ॥
नगङ्गानकुरुक्षेत्रंनकाशीनचपुष्करम् ॥ पावनानिमहाभागेयथेदंव्रतमुत्तमम् ॥ ९ ॥ गौर्यादेव्याकृतंपूर्वंशंकरेणमहात्मना ॥ रामे
णसीतयासार्द्धंराज्यंप्राप्यकृतंपुरा ॥ १० ॥ दमयंतीवियोगेननलेनतुतथाकृतम् ॥ कृष्णयासहितैःपार्थैपांडवैर्वनवासिभिः ॥ ११ ॥
कृतमेतद्व्रतंभद्रेस्वर्गमोक्षप्रदायकम् ॥ रंभयामेनयावापिपौलोम्यासत्यभामया॥१२॥ शांडिल्याचाप्यरुंधत्याउर्वश्यादेवदत्तया ॥ कृतंव्रत
मिदंभद्रेसौभाग्यसुखकाम्यया ॥ १३ ॥ पातालेनागकन्याभिःकृतमेतत्सुशोभनम् ॥ गायत्र्याचसरस्वत्यासावित्र्याब्रह्मभार्यया ॥ १४ ॥
अन्याभिःसर्वनारीभिःसर्वकामफलेप्सुभिः ॥ तस्मात्तेऽहंप्रवक्ष्यामिसर्वपापप्रणाशनम् ॥ १५ ॥ वसुप्रीतिकरंरम्यंव्रतानांपरमंशृणु ॥
ब्रह्महामुच्यतेपापात्सुरापोवसुहारकः ॥ १६ ॥ गुरुभार्याभिगामीचह्येतेषांसंगमीचयः ॥ मानकूटंतुलाकूटंकन्यावृत्तिर्गरांव्रती ॥ १७ ॥
अगम्यागमनोयस्तुमांसाशीवृषलीपतिः ॥ कुंडाग्निभोजियस्तुस्याद्भूमिहर्तातथैवच ॥ १८ ॥ एभिःसर्वैर्महापापैर्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥
एभिःस्यान्नरनारीभिःकर्तव्यंव्रतमुत्तमम् ॥१९॥ अतस्तेऽहंविधिंवक्ष्येविधानमवधारय ॥ काञ्चनाख्यापुरीनामव्रतंत्रैलोक्यविश्रुतम्॥२०॥
यःकरोतिनरोदेविनारीवाभक्तिसंयुता ॥ तस्यपुत्राश्चपौत्राश्चजायतेविपुलंधनम् ॥२१॥ तस्मिन्मासेचकर्तव्यंव्रतमेतच्चसुन्दरि ॥ तस्मिन्मा
सेचकर्तव्याकाञ्चनाख्यापुरीशुभा ॥ २२ ॥ शुक्लकृष्णतृतीयायामेकादश्यांचपूर्णिमाम् ॥ संक्रांतिर्वामहाभागेकुहूर्वाचाष्टमीतिथिः
॥ २३ ॥ पर्वस्वन्येषुसर्वेषुदातव्याकाञ्चनीपुरी ॥ व्रतीस्नात्वातुपूर्वाह्णेनद्यादौविमलेजले ॥ २४ ॥ मृत्तिकालंभनंकार्यंमंत्रेणानेनसुव्रते ॥

उद्धृतासियथापूर्वंविष्णुनाक्रोडरूपिणा ॥ २५॥ लोकानामुपकारार्थंवंदनात्सिद्धिकामदा ॥ तस्मात्त्वंवंदितापापंहरमेऽनेकजन्मजम्॥२६॥ मृत्तिकामन्त्रः ॥ आपस्तुविश्वयोनिर्हिविष्णुनानिर्मिताःस्वयम् ॥ सान्निध्यंतीर्थसहितंकर्तव्यंममसांप्रतम् ॥ अम्मत्रः ॥ २७ ॥ अनेन विधिनास्नात्वायजमानःसमाहितः ॥ गृहमागम्यशुद्धात्मानालपन्पिशुनांस्त्वरात् ॥२८॥पाखंडिनोविकर्मस्थान्धूर्तांश्चकितवाञ्छठान्॥ प्रक्षाल्यपाणिवदनंकुर्यात्त्वाचमनंततः ॥ २९ ॥ उपवासस्यनियमंकुर्यान्नक्तस्यवापुनः ॥ शंखप्रवरमादायहेमयुक्तंजलैर्भृतम् ॥ ३० ॥ द्वादशाक्षरमंत्रेणतज्जलंचाभिमंत्रयेत् ॥ पिबेत्तोयंगृहेगत्वाहरिरित्यक्षरंजपेत् ॥ ३१ ॥ शमीवृक्षमयावेदीचतुःस्तंभसमन्विता ॥ चतुर्हस्तप्रमाणेनकार्य्याचैवसुशोभना ॥ ३२ ॥ वस्त्रेणावेष्टिताःस्तंभाविताननवरमंडिताः ॥ पुष्पमालान्विताःकार्यादिव्यधूपाधिवासिताः ॥ ३३ ॥ मध्येतुमंडलंकार्यंपद्माख्यंवर्णकैःशुभैः ॥ येनदृष्टेनदेवेशिसर्वपापक्षयोभवेत् ॥ मंडलस्यतुमध्येवैभद्रपीठंसुशोभनम् ॥ ३४ ॥ आसनंतत्रविन्यस्यकोमलंवस्त्रवेष्टितम् ॥ तस्योपरिन्यसेद्देवंलक्ष्म्यायुक्तंजनार्दनम्॥३५ ॥अग्रेतुकलशःकार्योजलपूर्णःसुशोभनः॥क्षीरसागरनामासकल्पितव्यःप्रयत्नतः॥३६॥पंचरत्नसमायुक्तंवस्त्रेणावेष्टयेद्घनम्॥कुम्भंप्रपूर्णमुदकैस्तस्योपरिन्यसेद्बुधः॥३७॥तस्योपरिष्टात्संस्थाप्यकांचनाख्यांपुरींशुभाम्॥चतुष्पलाद्युत्तमास्याद्द्विपलामध्यमास्मृता ॥३८॥सामान्यैकपलाकार्याकलशैस्तुसमन्विता ॥ मोदकान्स्थापयेद्दिव्यान्समंतात्सुंदराकृतीन्॥३९॥तदग्रेकदलीस्तंभैस्तोरणंपरिकल्पयेत्॥चातुश्चरणिकांस्तत्रविप्रानावाह्यसुंदरि॥४०॥प्रतिष्ठांकारयेत्तस्यावेदमंत्रैःसुशोभनैः॥तस्यामध्येन्यसेद्विष्णुंहैमंलक्ष्म्यासमन्वितम्॥४१॥नेत्रेरत्नमयेकार्येदशनावज्रभूषिताः॥मुक्ताफलमयंतस्यभूषणंपरिकल्पयेत् ॥४२॥ अंगंस्वर्णमयंकार्यंशंखचक्रगदायुधम् ॥ पञ्चामृतेनदेवेशंस्नाप्यनारायणंविभुम् ॥४३॥ तमेवगंधपुष्पाद्यैर्मंत्रमुच्चार्यपूजयेत् ॥ ब्राह्मणोवैदिकैर्मंत्रैःपूजयेन्मधुसूदनम् ॥ ४४ ॥ शेषावर्णाःपुराणोक्तैस्ताञ्छृणुष्वममप्रिये ॥ वासुदेवायपादौतुगुल्फौसंकर्षणायच ॥४५॥ त्रैलोक्यजनकायेतिजानुनीपूजयेद्धरेः ॥ त्रैलोक्यनाथायगुह्यंज्ञानमयायवैकटिम् ॥ ४७ ॥ दामोदरायेत्युदरंहृदयंविश्वरूपिणे ॥ नित्यंहिपूजयेद्देविउरःश्रीवत्सधारिणे ॥ ४८ ॥ कंठंकौस्तुभनाथायआस्यंयज्ञमुखायच ॥ दैत्यांतकारिणेबाहूस्वैर्नामैरायुधानिच ॥ ४९ ॥

१ आर्षमेतत् ।

शिरःसर्वात्मनेदेविदेवदेवस्यपूजयेत् ॥ श्रियंप्रपूजयेद्देवींदेव्यामंत्रैःपृथग्विधैः ॥ ५० ॥ इन्द्रादिलोकपालानांपूजाकार्यायथाक्रमम् ॥
नवग्रहाणांचहोमःकर्तव्योविघ्ननाशनः ॥ ५१ ॥ पूजागणपतेःकार्यातथाहोमंविधानतः ॥ अग्रेनैवेद्यमतुलंदापयेद्घृतपाचितम् ॥ ५२ ॥
पायसंघृतपूरांश्चमोदकान्पूरिकास्तथा ॥ सोहालिकादिनैवेद्यंफेणिकाःशर्करास्तथा ॥ ५३ ॥ देशकालोद्भवान्येवफलानिविनिवेदयेत् ॥
दीपान्दशदिशोदद्यात्पार्थिवान्रक्तवर्तिकान् ॥ ५४ ॥ एतेनतुविशालाक्षिमूलमंत्रेणदापयेत् ॥ पुष्पमालान्वितान्कृत्वाचंदनेनविभूषितान् ॥ ५५ ॥
अभिमंत्र्यप्रयत्नेनविष्णुस्तवककवाचकैः ॥ सहस्रशीर्षादिभिर्मंत्रैर्जपाद्विब्राह्मणोत्तमैः ॥ ५६ ॥ षोडशाथसपत्नीकान्पूजयेच्चयथाविधि ॥
भूषयेच्चशुभैर्वस्त्रैस्तथालंकरणादिभिः ॥ ५७ ॥ विष्णुंमत्वाद्विजःपूज्योलक्ष्मींमत्वाचब्राह्मणीम् ॥ छत्रंचोपानहंचैवअंगुल्याभरणंतथा ॥ ५८ ॥
फलानिसप्तधान्यंचभोजनंचयदीप्सितम् ॥ दातव्यंचसभार्यायकृष्णोमेप्रीयतामिति ॥ ५९ ॥ शय्यांसोपस्करांचैववस्त्रेणाच्छाद्ययत्नतः ॥
तथाप्रकल्पयेद्वित्तशक्त्याचसुंदरीयथा ॥ ६० ॥ व्रतेपूर्णेचगोर्देयासर्वोपस्करसंयुता ॥ पुरींघटापयेत्पूर्ववस्त्रेणाच्छाद्ययत्नतः ॥ तथाकुर्यात्प्रया
सेनयथाकर्तानपश्यति ॥ ६१ ॥ दीपांस्तुदीपितांस्तत्रआनयेद्यज्ञमंडपम् ॥ श्वेतवस्त्रेणनेत्रेतुयजमानस्यचप्रिये ॥ ६२ ॥ आचार्यःशास्त्र
वित्प्राज्ञआबध्यनयनेततः ॥ आबध्यनेत्रेसुप्राज्ञआचार्यस्तमिदंवदेत् ॥ ६३ ॥ सर्वकामप्रदांपश्यकांचनाख्यांपुरीमिमाम् ॥ वरवस्त्रयुतां
रम्यांदुःखदौर्भाग्यनाशिनीम् ॥ ६४ ॥ एवमुक्त्वामहाभागपटमुन्मुच्यनेत्रयोः ॥ पुष्पाञ्जलिंगुरौक्षिप्त्वासपश्येत्तांपुरींशुभाम् ॥ ६५ ॥
दृष्ट्वातांनगरींदेवियजमानःसमाहितः ॥ सौवर्णपात्रमादायरौप्यंताम्रमथापिवा ॥ ६६ ॥ अथवाशंखमादायपात्रालाभेतुसुन्दरि ॥
पञ्चरत्नंक्षिपेत्पात्रेजलंगाङ्गंतथाफलम् ॥ ६७ ॥ सिद्धार्थमक्षतापूर्वरोचनादधिवापुनः ॥ ततश्चार्घःप्रदातव्यःकृष्णायप्रभविष्णवे ॥ ६८ ॥
लक्ष्मीनारायणौदेवौसर्वकामफलप्रदौ ॥ रुक्मपुर्याःप्रदानेनयच्छेतांवांछितंमम ॥ ६९ ॥ नारायणहृषीकेशज्ञानज्ञेयनिरंजन ॥
लक्ष्मीकांतजगन्नाथगृहाणार्घ्यंनमोस्तुते ॥ ७० ॥ ॥ अर्घमंत्रः ॥ ॥ एवमर्घ्यंततोदत्वाविष्णवेप्रभविष्णवे ॥ देव्यास्त्वर्घ्यःप्रदातव्योभक्तियु
क्तेनचेतसा ॥ ७१ ॥ जानुभ्यामवनिंगत्वामंत्रमेतदुदीरयेत् ॥ ब्रह्मणापूजितादेवीविष्णुनाशंकरेणच ॥ ७२ ॥ पार्वत्यापूजितालक्ष्मीःस्कंदवै

श्रवणेनच ॥ मयाचपूजितादेविधर्मस्यविजिगीषया ॥ ७३ ॥ सौभाग्यंदेहिमेपुत्रान्धनंपौत्रांश्चपूजितान् ॥ गृहाणार्घ्यंमयादत्तंदेविसौख्यंप्र
यच्छमे ॥ ७४ ॥ यएवंपुरतोदत्वापूर्वोक्तविधिनातव॥ रात्रौजागरणंकुर्याद्भक्तियुक्तेनचेतसा ॥ ७५ ॥ गीतनृत्यविनोदेनउपाख्यानैश्चवैष्ण
वैः ॥ येनकेनविनोदेननिद्रानैवप्रजायते ॥ ७६ ॥ उन्निद्रोजागरेयस्तुशतयज्ञफलंलभेत् ॥ प्रभातेविमलेस्नात्वासंपूज्यापितृदेवताः ॥७७॥
ब्राह्मणांश्चसपत्नीकान्परिधाप्यानुभोजयेत् ॥ दक्षिणाश्चयथाशक्त्याप्रदायचक्षमापयेत् ॥ ७८ ॥ दीनांधबधिरान्पंगून्सर्वांस्तान्परितोप
यत् ॥ पश्चात्पारणकंकार्यमुपवासीभवेद्यदि ॥ ७९ ॥ मधुरंपयसायुक्तंसुहृद्भिर्बांधवैःसह ॥ एवमेतद्व्रतंकार्यमेकादश्यांशुचिस्मिते॥८०॥
शुक्लायामथकृष्णायांतृतीयायांतथातिथौ ॥ संक्रांतिवासरेवापिव्यतीपातेचवैधृतौ ॥८१॥ यदावाजायतेवित्तंचित्तंचवरवर्णिनि ॥ गवा
निकाप्रदातव्याकृष्णोमेप्रीयतामिति ॥ ८२ ॥ एवंकृतेचयत्पुण्यंतन्नशक्यंनिवेदितुम् ॥ अपिवर्षसहस्रेणकुललक्षशतैरपि ॥ ८३ ॥
कल्पकोटिसहस्राणिकल्पकोटिशतानिच ॥ ब्रह्मलोकंसमासाद्यप्रतिमोदतिब्रह्मणा ॥ ८४ ॥ ब्रह्मलोकाद्रुद्रलोकंतत्परंविष्णुसंनिधौ ॥
इन्द्रादिलोकपालानांव्रतीलोकमवाप्नुयात् ॥८५॥ ततोभुक्त्वाशुचिःश्रीमान्भोगांस्त्रैलोक्यसुंदरि ॥ चक्रवर्तीभवेद्धर्मोब्रह्मण्योवैष्णव
स्तथा ॥ ८६ ॥ यइदंशृणुयान्नित्यंवाच्यमानंसमंततः ॥ कुलसप्तकमुद्धृत्यवैष्णवंलोकमाप्नुयात् ॥ ८७ ॥ त्वयाकांचनपुर्याख्यंव्रतमेत
त्कृतंपुरा ॥ तेनपुण्येनलब्धोऽहंभर्तात्रैलोक्यपूजितः ॥ ८८ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेश्रीविष्णुलक्ष्मीसंवादेकांचनपुरीव्रतवर्णनंना
मसप्तचत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४७ ॥छ॥ अथकन्यादानम् ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ब्रह्मदेयांतुयःकन्यामलंकृत्यप्रयच्छति ॥सप्त
पूर्वान्भविष्यांश्चस्वकुलेसप्तमानवान्॥१॥तेनकन्याप्रदानेनसतारयत्यसंशयम्॥लोकानाप्नोतिचतथादक्षस्यैवप्रजापतेः॥२॥ प्राजापत्येनावि
धिनाआत्मानंचसमुद्धरेत्॥महत्पुण्यमवाप्नोतिस्वर्गलोकंचगच्छति॥३॥भूगवाश्वप्रदानानिगजदानंतथैवच ॥ दत्वातुवर्णहीनायघोरेतमसिम
ज्जति ॥४॥ बहुवर्षसहस्राणिपुरीषंकाकमश्नुते ॥ शुल्केनदत्वाकन्यांचघोरंनरकमाप्नुयात् ॥५॥ बहून्यब्दसहस्राणितथाअशुचिभुङ्नरः ॥
सवर्णांचसवर्णेभ्योदद्यात्कन्यांयथाविधि ॥ ६ ॥ दत्वाचाधिकवर्णायद्विगुणंनिर्गुणंतथा ॥ द्विजपुत्रमनाथंवासंस्कुर्याद्यश्चकर्मभिः ॥ ७ ॥

चूडोपनयनाद्यैश्चसोऽश्वमेधफलंलभेत् ॥ अनाथांकन्यकांदत्वानाकलोकेमहीयते ॥ ८ ॥ कन्ययासहदत्तंचसुवर्णंवह्निमूलकम् ॥
सकलंद्विगुणंतस्यफलमुक्तंपुरातनैः ॥ ९ ॥ कन्यादानादवाप्नोतिदक्षलोकंनरोत्तम ॥ विष्णुपूजासमंपुण्यंतत्कन्यापूजयाभवेत् ॥ १० ॥
विमानमाहत्यमनोभिरामंसुराङ्गनागीतविलासहृद्यम् ॥ प्राप्नोतिलोकंत्रिदशोत्तमानांकन्याप्रदानान्नविचारणेति ॥ ११ ॥ इति श्रीभ
विष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेकन्याप्रदानंनामाष्टचत्वारिंशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्री
कृष्णउवाच ॥ ॥ ब्राह्मणादैवतंभूमौब्राह्मणादिविदैवतम् ॥ ब्राह्मणेभ्यःपरंनास्तिनास्तिभूतंजगत्त्रये ॥ १ ॥ अदेवंदैवतंकुर्युःकुर्युर्दैवमदैव
तम् ॥ ब्राह्मणाहिमहाभागाःपूज्यंतेसततंद्विजाः ॥ २ ॥ ब्राह्मणेभ्यःसमुत्पन्नादेवाःपूर्वमितिस्मृतिः ॥ ब्राह्मणेभ्योजगत्सर्वंतस्मात्पूज्यतमा
द्विजाः ॥ ३ ॥ येषामश्नंतिवक्त्रेणदेवताःपितरस्तथा ॥ ऋषयश्चतथानागाःकिंभूतमधिकंततः ॥ ४ ॥ यदैवमनुजोभक्त्याब्राह्मणेभ्यःप्रय
च्छति ॥ तदेवाप्नोतिधर्मज्ञबहुजन्मानिजन्मनि ॥ ५ ॥ तालवृंतानिलेनैवश्रांतसंवाहनेनच ॥ उत्सादनेनगात्राणांतथाभ्यंजनकर्मणा ॥ ६ ॥
पादशौचप्रदानेनपादयोःसेचनेनच॥परिचर्ययथाकाममेकेनैवाद्विजोत्तम ॥ ७ ॥ अनिष्ट्वापिसमाप्नोतिस्वर्गलोकंचशाश्वतम्॥ब्राह्मणानांशुभं
कृत्वानाकलोकेमहीयते॥८॥यद्ब्राह्मणास्तुष्टिमन्तोवदंतिप्रत्यक्षदेवेषुपरोक्षदेवाः॥तद्वैशुभंतस्यनरस्यनूनंभवेदतस्तान्सततंनिषेवेत्॥ ९ ॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेब्राह्मणशुश्रूषाविधिवर्णनंनामैकोनपंचाशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १४९ ॥
॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ युष्मद्वाक्यामृतमिदंशृण्वन्नहंजनार्दन ॥ नतृप्तिमधिगच्छामिजातंकौतूहलंहिमे ॥ १ ॥ गोपतिःकिलगोविन्दास्त्रि
षुलोकेषुविश्रुतः ॥ गोवृषस्यप्रदानेनत्रैलोक्यमभिनंदति ॥ २ ॥ तस्माद्गोवृषकल्पस्यविधानंकथयाच्युत ॥ ३ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
वृषदानफलंपुण्यंशृणुष्वकथयामिते ॥ पवित्रंपावनंचैवसर्वदानोत्तमंतथा ॥ ४ ॥ दशधेनुसमोनड्वानेकश्चैवधुरंधरः ॥ दशधेनुप्रदानाद्धि
सएवैकोविशिष्यते ॥ ५ ॥ वोढाचचारुपृष्ठांगोह्यरोगःपांडुनंदन ॥ युवाभद्रःसुशीलश्चसर्वदोषविवर्जितः ॥ ६ ॥ धुरंधरःस्थापयतेएकए
वकुलंमहत् ॥ त्राताभवतिसंसारेनात्रकार्याविचारणा ॥ ७ ॥ अलंकृत्यवृषंशांतंपुण्येह्निसमुपस्थिते ॥ रौप्यलाङ्गूलसंयुक्तंब्राह्मणायनिवे

दयेत् ॥ ८ ॥ मंत्रेणानेनराजेन्द्रतंशृणुष्ववदामिते ॥ धर्मस्त्वंवृषरूपेणजगदानंदकारक ॥ ९ ॥ अष्टमूर्तिरधिष्ठानमतःपाहिसनातन ॥
दत्वैवंदाक्षिणायुक्तंप्रणिपत्यविसर्जयेत् ॥ १० ॥ सप्तजन्मकृतंपापंवाङ्मनःकायकर्मजम् ॥ तत्सर्वंविलयंयातिगोदानसुकृतेनच ॥ ११ ॥
यानंवृषभसंयुक्तंदीप्यमानंसुशोभितम् ॥ आरुह्यकामगंदिव्यंस्वर्लोकमधिरोहति ॥ १२ ॥ यावंतितस्यरोमाणिगोवृषस्यमहीपते ॥
तावद्वर्षसहस्राणिगवांलोकेमहीयते ॥ १३ ॥ गोलोकादवतीर्णस्तुइहलोकेद्विजोत्तमः ॥ यज्ञयाजीमहातेजाःसर्वब्राह्मणपूजितः ॥ १४ ॥
तवोक्तंवैमहाराजकस्यदेयोवृषोत्तमः ॥ तदप्यहंतेवक्ष्यामिपात्रंत्राणपदंनृणाम् ॥ १५ ॥ येषांसदावैश्रुतिपूर्णकर्णाजितेन्द्रियाःप्राणिवधेनि
वृत्ताः ॥ प्रतिग्रहेसंकुचितागृहस्थास्तेब्राह्मणास्तारयितुंसमर्थाः ॥ १६ ॥ गात्रेदृढंभारसहंसुपुष्टंसुशृङ्गिणंसर्वगुणोपपन्नम् ॥ दत्वर्षभंगो
दशकेनतुल्यंसत्यंभवंतिभुवितत्फलभागिनस्ते ॥ १७ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेवृषदानविधिवर्णनंनाम
पंचाशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १५० ॥ ॥ छ ॥ अथविविधदानानि ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ श्रुतःपुराणविषयस्त्वत्प्रसादान्मयाच्यु
त ॥ संसारासारतांज्ञात्वाश्रुतश्चव्रतविस्तरः ॥ १ ॥ भूयश्चश्रोतुमिच्छामिदानमाहात्म्यमुत्तमम् ॥ किंदीयतेकदाकृष्णकेनोपायेनशंसमे
॥ २ ॥ नहिदानात्परतरमन्यदस्तीतिमेमतिः ॥ धनंधनवतांकिञ्चिदहार्यंराजतस्करैः ॥ ३ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अनिश्चितंनिधानंय
दप्रयुक्तंचवर्द्धते ॥ अनीतंयातिचाध्वानंधनंविप्रकरार्पितम् ॥ ४ ॥ किंकायेनसुपुष्टेनबलिनाचिरजीविना ॥ यन्नसत्वोपकारायतज्जीवित
मनर्थकम् ॥ ५ ॥ ग्रासादर्द्धमपिग्रासमर्थिभ्यःकिंनदीयते ॥ इच्छानुरूपोविभवःकदाकस्यभविष्यति ॥ ६ ॥ एकस्मिन्नप्यतिक्रांतेदिनेदा
नविवर्जिते ॥ दस्युभिर्मुषितश्चैवदिवारात्रौचशोचति ॥ ७ ॥ यस्यत्रिवर्गशून्यानिदिनान्यायांतियांतिच ॥ सलोहकारभस्त्रेवश्वसन्नपिनजीवति ॥
॥ ८ ॥ यैर्नदत्तंनचहुतंनतीर्थेमरणंकृतम् ॥ हिरण्यमन्नमुदकंब्राह्मणेभ्योनचार्पितम् ॥ ९ ॥ दीनानिरशनारूक्षाःकपालाङ्कितपाणयः ॥
तेदृश्यंतेमहाराजजायमानाःपुनःपुनः ॥ १० ॥ आयासशतलब्धस्यप्राणेभ्योपिगरीयसः ॥ गतिरेकैववित्तस्यदानमन्याविपत्तयः ॥ ११ ॥

१ युक्तमाक्रन्दितुं चिरम्-इ०पा०। २ त्रिवर्गशून्यस्य-इ०पा०।

नोपभोगैःक्षयंयांतिनप्रदानैःसमृद्धयः ॥ पूर्वा[1]र्जितानामन्यत्रसुकृतानांपरिक्षयात् ॥ १२ ॥ अदृष्टपरतत्वोपिपात्रेभ्योविसृजे
द्धनम् ॥ यस्मान्मृतस्यतन्नास्तितस्मात्सांशयिकंवरम् ॥ १३ ॥ दा[2]नानिबहुरूपाणिकथयाभितवानघ ॥ व्यासवाल्मीकिमन्वाद्यैः
कथितानिपुरामम ॥ १४ ॥ किञ्चि[3]द्धुतंयत्क्रियतेपूज्यतेचत्रिलोचनः ॥ दीयतेयच्चविप्रेभ्यएतज्जन्मतरोःफलम् ॥ १५ ॥
॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ ब्राह्मणप्रीणनार्थायकेशवस्यशिवस्यच ॥ यानिदानानिदेयानितान्याचक्ष्वयदूत्तम ॥ १६ ॥ येनचैव
विधानेनदानं[4]पुंण्यसुखावहम् ॥ ऐहिकामुष्मिकावाप्तिंकरोतिनहिहन्यते ॥ १७ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ त्रीण्याहुरतिदानानिगावः
पृथ्वीसरस्वती ॥ आसप्तमंपुनंत्येतेदोहवाहनवेदनैः ॥ १८ ॥ गोदानमादौवक्ष्यामिप्रत्यक्षक्रमयोगतः ॥ ये[5]नचैवविधानेनअन्यूनाधि
कविस्तरम् ॥ १९ ॥ ॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ ॥ देयाःकिंलक्षणागावःकाश्चराजन्विवर्जिताः ॥ कीदृशायप्रदातव्यानदेयाःकीदृशायवै ॥ २० ॥
॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ तरुणीरूपसंपन्नासुशीलाचपयस्विनी ॥ न्यायार्जितासवत्साचप्रदेयाश्रोत्रियस्यगौः ॥ २१ ॥ वृद्धासरोगाहीं
नांगीवंध्यादुष्टामृतप्रजा ॥ दूरस्थाऽन्यायलब्धाचदेयागौर्नकथंचन ॥ २२ ॥ सादत्तैवहरेत्पापंश्रोत्रियायाहिताग्नये ॥ अतिथिप्रियायदांता
यधेनुंदद्याद्गुणाधिके ॥ २३ ॥ अकुलीनायमूर्खायलुब्धायपिशुनायच ॥ हव्यकव्यव्यपेतायनदेयागौःकथंचन ॥ २४ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
पुण्यंदिनमथासाद्यस्नात्वातर्प्यपितॄंस्तथा ॥ घृतक्षीराभिषेकंचकृत्वाविष्णोःशिवस्यच ॥ २५ ॥ समभ्यर्च्यंयथान्यायंपुष्पादिभिरनु
क्रमात् ॥ उदङ्मुखींप्राङ्मुखींवागृष्टिंकृत्वापयस्विनीम् ॥ २६ ॥ सवत्सांवस्त्रसंवीतांसितयज्ञोपवीतिनीम् ॥ स्वर्णशृंगींरौप्यखुरांकांस्यदोहनका
न्विताम् ॥ २७ ॥ शक्तितोदक्षिणायुक्तांब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ पुच्छेकृष्णाजिनंदेयंगांपुच्छेकारिणंकरे ॥ २८ ॥ अश्वंसदासुकर्णेवादासींशिर
सिदापयेत् ॥ गावोममाग्रतःसंतुगावोमेसंतुपृष्ठतः ॥ २९ ॥ गावोमेहृदयेसंतुगवांमध्येवसाम्यहम् ॥ प्रदक्षिणांततःकृत्वाधेनुंद्विजवरायताम् ॥ ३० ॥
इमांचप्रतिगृह्णीष्वधेनुर्दत्तामयातव ॥ एवमुच्चार्यतंविप्रंदेवेशंपरिकल्पयेत् ॥ ३१ ॥ अ[6]नुव्रजेच्चगच्छंतंपदान्यष्टौनराधिप ॥ अनेनावि

१ धनस्योत्पत्तिकरणे–इ० पा० । २ दानमेव प्रकर्तव्यम्–इ० पा० । ३ हुतम्–इ० पा० । ४ पुंसः–इ० पा० । ५ तेन–इ० पा० । ६ अग्रे गच्छेच्च गच्छंतम्–इ० पा० ।

धिनाधेनुंयोविप्रायप्रयच्छति ॥ ३२ ॥ सर्वकामसमृद्धात्मास्वर्गलोकंसगच्छति ॥ सप्तपूर्वान्सप्तपरानात्मानंचैवमानवः ॥ ३३॥ सप्त जन्मकृतात्पापान्मोचयत्यवनीपते ॥ पदेपदेऽश्वमेधस्यगोशतस्यचमानवः ॥ ३४॥ फलमाप्नोतिराजेन्द्रदक्षायैवंजगौहरिः ॥ सर्वकामप्रदा सास्यात्सर्वकालेषुपार्थिव ॥ ३५ ॥ भवत्यसौपापहरायावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ सर्वेषामेवपापानांकृतानामपिजानता ॥ ३६ ॥ प्रायश्चित्तमिदं प्रोक्तमनुतापोपबृंहितम् ॥ सर्वेषामेवदानानामेकजन्मानुगंफलम् ॥ ३७ ॥ ब्राह्मणैःक्षत्रियैर्वैश्यैःशूद्रैश्चान्यैश्चमानवैः ॥ लोकाःकाम गमाःप्राप्तादत्त्वैताद्विधिनानृप ॥ ३८ ॥ गोभ्योधिकंजगतिनापरमस्तिकिञ्चिद्दानंपवित्रमितिशास्त्रविदोवदंति ॥ तत्संपदःसुरसदश्चसमीह मानैर्देयाःसदैवविधिनाद्विजपुङ्गवाय ॥ ३९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेप्रत्यक्षधेनुदानव्रतविधि वर्णनंनामैकपंचाशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥१५१॥छ॥श्रीकृष्णउवाच ॥ अथातःसंप्रवक्ष्यामिधेनूनांकल्पनानृप॥विशेषविधिनायाश्चदेयाः कामानभीप्सुभिः ॥१॥ कामंयद्दीयतेदानंसमग्रंतत्सुखावहम् ॥ असमग्रंतुदोषायभवतीहपरत्रच ॥२ ॥ तस्मान्नदक्षिणाहीनंविधानविकलं तथा ॥ देयंदानंमहाराजसमग्रफलकाम्यया ॥३॥ अन्यथादीयमानंतदहंकारायकेवलम् ॥ प्रत्यक्षंचार्थहानिःस्यान्नवातत्फलदंभवेत्॥४॥ तिलधेनुंप्रवक्ष्यामिशृणुपार्थिवसत्तम ॥ वाराहेणपुराप्रोक्तांमहापातकनाशिनीम् ॥ ५ ॥ यांदत्वाब्रह्महागोघ्नःपितृहागुरुतल्पगः ॥ अगारदाहीगरदःसर्वपापरतोपिवा ॥ ६ ॥ महापातकयुक्तश्चसंयुक्तश्चोपपातकैः ॥ मुच्यतेह्यखिलैःपापैःस्वर्गलोकंचगच्छति ॥ ७ ॥ अनुलिप्तेमहीपृष्ठेकृष्णाजिनसमावृते ॥ धेनुंतिलमयींकृत्वादर्भानास्तीर्यसर्वतः ॥ ८ ॥ तिलाःश्वेतास्तिलाःकृष्णास्तिलागोमूत्रवर्णकाः तिलानांचविचित्राणांधेनुंसर्वांचकारयेत् ॥ ९ ॥ द्रोणस्यवत्सकंकुर्याच्चतुराढकिकांचगाम् ॥ स्वर्णशृंगींरौप्यखुरांगंधवर्णवतींतथा ॥१०॥ कार्याशर्करयाजिह्वागुडेनास्यंचकंबलम् ॥ इक्षुपादांताम्रपृष्ठींशुक्तिमुक्ताफलेक्षणाम् ॥ ११ ॥ प्रशस्तपत्रश्रवणांफलदंतवतींशुभाम् ॥

१ जन्म चतुर्दश-इ० पा० । २ देवानामेतज्जन्मांतरं फलम्-इ० पा० । ३ कामदुघाः-इ० पा० । ४ पुण्यम्-इ०पा० । ५ सर्वपापकरोऽपि वा-इ०पा० । ६ सः-इ०पा० । ७ वस्त्राजिनसमावृते-इ०पा० । ८ गोमूत्रसंभवाः-इ०पा० । ९ शुचिमुक्ताफलेक्षणाम्-इ०पा० ।

स्रग्दामपुच्छांकुर्वीतनवनीतस्तनान्विताम्॥१२॥सितवस्त्राशिरालंबांसितसर्षपरोमिकाम् ॥ फलैर्मनोहरैरत्नैर्मणिमुक्ताफलान्विताम् ॥१३॥
ईदृक्संस्थानसंपन्नांकृत्वाश्रद्धासमन्वितः ॥ कांस्योपदोहनांदद्यात्पर्व[1]कालेसमागते ॥ १४ ॥ यालक्ष्मीःसर्वभूतानांयावैदेवेष्ववास्थिता ॥
धेनुरूपेणसादेवीममपापंव्यपोहतु ॥ १५ ॥ ततःप्रदक्षिणांकृत्वापूजयित्वाप्रणम्यच ॥ सदक्षिणामयातुभ्यंदत्तेत्युक्त्वाविसर्जयेत् ॥१६॥
अनेनविधिनादत्त्वातिलधेनुंनराधिप ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोपरंब्रह्माधिगच्छति ॥ १७ ॥ यश्चगृह्णातिविधिवद्दीयमानांप्रमोदते ॥
दीयमानांप्रशंसंतियेचसंहृष्टमानसाः ॥[2] १८ ॥ तेपिदोषविनिर्मुक्ताब्रह्मलोकंव्रजंतिते ॥ प्रशांतायसुशीलायवेदं[3]व्रतरतायच ॥ १९ ॥
धेनुंतिलमयींदत्वानशोचतिकृताकृते ॥ त्रिरात्रंयस्तिलाहारस्तिलधेनुप्रदोभवेत् ॥ २० ॥ एकाहमथवाराजन्नर्युं[4]च्छेदंतरात्मना ॥
दानाद्विशुद्धिःपापस्यतस्यपुण्यवतोनृप ॥२१॥ चान्द्रायणादभ्याधिकंकथितंतिलभक्षणम्॥बालत्वेचैवयत्पापंयौवनेवार्द्धकेतथा ॥ २२ ॥
वाचाकृतंतुमनसाकर्मणायच्चसंचितम् ॥ उदकष्ठीवनेचैवनग्नस्नानेनयद्भवेत् ॥ २३ ॥ मुशलेनोद्यतेनापिलंबितेब्राह्मणेतथा ॥ वृष
लीगमनेचैवगुरुदाराभिगामिनि ॥ २४ ॥ सुरापानेनयत्पापमभक्ष्यस्यचभक्षणात् ॥ तत्सर्वंविलयंयातितिलधेनुप्रदायिनाम् ॥ २५ ॥
यममार्गेमहाघोरेनदीवैतरणीस्मृता ॥ वालुकायाःस्थलंचैवपच्यंतेयत्रपापिनः ॥ २६ ॥ यत्रलोहमुखाःकाकायत्रश्वानोभयावहाः ॥
निकृत्यपापिनांमांसंभक्षयंतिबुभुक्षिताः ॥ २७ ॥ असिपत्रवनंचैवलोहकंटकशाल्मलीम् ॥ एतान्सर्वानतिक्रम्यततोयमपुरंव्रजेत् ॥२८॥
विमानेकांचनेदिव्येमणिरत्नविभूषिते ॥ तत्रारुह्यनरश्रेष्ठोगच्छतेपरमाङ्गतिम् ॥ २९ ॥ गुणहीनेनदातव्यानदातव्याधनेश्वरे ॥ कुण्ड
गोलेचलुब्धेचनचदेयाकदापिसा ॥३०॥ एकाएकस्यदातव्यामुनिभिःकथितंपुरा॥अरण्येनैमिषेपार्थनारदेननिवेदितम् ॥३१॥ तत्तेहंसंप्रव
क्ष्यामिसम्यक्फलसहस्रदम् ॥ इदंपुण्यंपवित्रंचमाङ्गल्यंकीर्तिवर्धनम्॥ ३२॥विप्राणांश्रावयेच्छ्राद्धेअनन्तफलमश्नुते॥बहूनांनप्रदेयानिगौर्गृ

---

१ पर्वकालं समीक्ष्य च-इ०पा० । २ अशेषशोकनिर्मुक्ताः प्रयान्ति परमां गतिम्-इ०पा० । ३ वेदव्रतधराय च-इ०पा० । ४ नयुच्छेत्र प्रमाद्येदित्यर्थः । 'युच्छ' प्रमादे धातुः ।

हंशयनंस्त्रियः ॥३३॥ विभज्यमानान्येतानिदातारंपातयंत्यधः ॥ सातुविक्रयमापन्नादहत्यासप्तमंकुलम् ॥३४॥ अस्यादानप्रभावेनविमानं
सर्वकामिकम् ॥ समारुह्यनरोयातियत्रदेवोहरिःस्वयम्॥३५॥एषाचैवप्रदातव्याप्रयतेनान्तरात्मना ॥ पौर्णमास्यांचमाघस्यकार्तिक्यांचैव
भारत॥३६॥चन्द्रसूर्योपरागेतुविषुवेअयनेतथा॥षडशीतिमुखेचैवव्यतीपातेतुसर्वदा ॥३७॥ वैशाख्यांमार्गशीर्ष्यांवागजच्छायासुचैवहि ॥
एषातेकथितापार्थतिलधेनुर्मयानघ ॥ ३८ ॥ यावंतिधेनोरोमाणिगात्रेषुनृपपुङ्गव ॥ तावद्वर्षसहस्राणितदास्वर्गेमहीयते ॥ ३९ ॥
यश्चगृह्णातिविधिवद्दीयमानांचपश्यति ॥ अनुमोदयतेचैवतेसर्वेस्वर्गगामिनः ॥ ४० ॥ धेनुंधनाधिपतयोमगधोद्भवेनमानेनयोतिलमयीं
चतुराढकेन ॥ कृत्वायथोक्तरचनांकृतचारुवत्सांयच्छंतितेभुविभवंतिविमुक्तपापाः ॥ ४१ ॥ प्रतिगृह्णामिदेवित्वांकुटुंबभरणायच ॥
कामानयादयास्माकंधेनोत्वंसर्वदाह्यसि ॥ ४२ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेतिलधेनुदानव्रतवि
धिवर्णनंनामद्विपंचाशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १५२ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ जलधेनुंप्रवक्ष्यामिप्रीतयेदत्तयायया ॥
देवदेवोहृषीकेशः[1]पूजितःसर्वभावनः ॥ १ ॥ जलकुंभंनरव्याघ्रस्थापयित्वासुपूजितम् ॥ रत्नगर्भंतुतंकृत्वाग्राम्यैर्धान्यैःसमन्वितम् ॥
॥ २ ॥ सितवस्त्रयुगच्छन्नंदूर्वापल्लवशोभितम् ॥ [2]कुष्ठमांसीपुरोशीरवालकामलकीयुतम् ॥ ३ ॥ प्रियङ्गुपत्रसहितंसितयज्ञोपवी
तिनम् ॥ सच्छत्रंसोपानहंचदर्भविष्टरसंस्थितम् ॥ ४ ॥ चतुर्भिःसंयुतंरौप्यंतिलपात्रैश्चतुर्दिशम् ॥ स्थगितंदधिपात्रेणघृतक्षौद्र
वतामुखम् ॥ ५ ॥ सवत्सांचप्रतिष्ठाप्यगोमयेनोपशोभिताम् ॥ स्रग्दामपुच्छींकुर्वीतताम्रदोहनकान्विताम् ॥ ६ ॥ ततःसम
भ्यर्च्यविभुंवासुदेवंसनातनम् ॥ पुष्पधूपोपहारैश्चयथाविभवमात्मनः ॥ ७ ॥ संकल्प्यजलधेनुंचकुंभंतमभिमंत्र्यच ॥ विष्णोर्वक्ष
सियालक्ष्मीःस्वाहायाचविभावसोः ॥ ८ ॥ सोमशक्रार्कशक्तिर्याधेनुरूपेणसास्तुमे ॥ एवमामंत्र्यविधिवत्सफलांवत्सकान्विताम् ॥
॥ ९ ॥ भक्त्यासंपूज्यगोविंदंजलशायिनमच्युतम् ॥ सितव[3]स्त्रधरंशांतोवीतरागोविमत्सरः ॥ १० ॥ दद्याद्विप्रायराजेन्द्रप्रीत्यर्थंजलशा ॥१

१ सर्वेशः-इ० पा० । २ कुष्ठमांसीपुरोशीरनालकैर्बिल्वसंयुतम्-इ० पा० । ३ सितवस्त्रेण संवीतो वीतरागः-इ०,सितवस्त्रेण संवीतम्-इ०च पा० ।

यिनः ॥ शेषपर्यंकशयनःश्रीमाञ्छार्ङ्गविभूषितः ॥ ११ ॥ जलशायिजगद्योनिःप्रीयतांममकेशवः ॥ इत्युच्चार्यजगन्नाथंविप्रायप्रतिपाद्य
ताम् ॥ १२ ॥ तद्दिनंगोव्रतस्तिष्ठेच्छ्रद्धयापरयायुतः ॥ अनेनविधिनादत्त्वाजलधेनुंजनाधिप ॥ १३ ॥ सर्वभोगानवाप्नोतियेदिव्याये
चमानुषाः ॥ शरीरारोग्यमतुलंप्रशमंसर्वकालिकम् ॥ १४ ॥ नृणांभवंतिदत्तायांसर्वैकामानसंशयः ॥ अत्रापिश्रूयतेभूपमुद्गलेनमहात्म
ना ॥ १५ ॥ जातिस्मरेणयद्गीतमिहाभ्येत्यपुराकिल ॥ समुद्गलःपुराविप्रोयमलोकगतोमुनिः ॥ १६ ॥ ददर्शयातनानेकाःपापकर्मकृतां
नृणाम् ॥ दीप्ताग्नितीक्ष्णयन्त्रस्थाःक्राथतैलमयास्तथा ॥ १७ ॥ उष्णक्षारनदीपाताभैरवाःपुरुषर्षभ ॥ व्रणक्षारनिपातोथकुंभीपाकम
हालयाः ॥ १८ ॥ तादृष्ट्वायातनाविप्रश्चकारपरमांकृपाम् ॥ आह्लादंतेतदाजग्मुःपापास्तदनुकंपया ॥ १९ ॥ तंदृष्ट्वानारकाःकेचित्स्थ
त्वातदवलोकिनः ॥ तदवस्थंविलोक्याथमुनिर्नारकिमण्डलम् ॥ २० ॥ धर्मराजंसपप्रच्छतेषांप्रशमकारणम् ॥ तस्मैचाचष्टराजेन्द्रतदा
वैवस्वतोयमः ॥ २१ ॥ आह्लादहेतुमधिकंनारकाणांनरोत्तम ॥ दानानुभावात्सर्वेषांनारकाणांद्विजोत्तम ॥ २२ ॥ सप्रवृत्तोऽयमाह्ला
दःकारणंतच्छृणुष्वमे ॥ त्वयाभ्यर्च्यजगन्नाथंसर्वेशंजलशायिनम् ॥ २३ ॥ जलधेनुःपुरादत्ताविधिवद्द्विजपुङ्गव ॥ तस्मात्त्वज्जन्मनोऽती
तेतृतीयेद्विजजन्मनि ॥२४॥ तस्यदानस्यतेव्युष्टि[1]रियमाह्लाददायिनी ॥ येत्वांपश्यंतिशृण्वंतियेचध्यायंतिमानवाः॥२५॥शृणोषियांश्चवि
प्रेन्द्रयांश्चध्यायसिपश्यसि ॥ निवृत्तिःपरमातेषांसर्वाह्लादप्रदायिनी ॥ २६॥ सद्योभवतिमाऽत्रत्वंद्विजातेकुरुविस्मयम् ॥ आह्लादहेतुजननं
नास्तिविप्रेन्द्रतादृशम् ॥२७॥ जलधेनुर्यथानॄणांजन्मान्येकोनविंशतिम् ॥ नदोषोनज्वरोनार्तिर्नक्लमोद्विजजायते ॥२८॥ अपिजन्मसहस्रेऽ
पिजलधेनुप्रदायिनाम् ॥ सत्वंगच्छगृहीत्वार्घमस्मत्तोद्विजसत्तम॥२९॥येषांसमाश्रयःकृष्णेननियम्याहितेमया॥कृष्णस्तुपूजितोयैस्तु[2]येकृ
ष्णार्थमुपोषिताः ॥३०॥ यैश्च[3]नित्यंस्मृतःकृष्णोनतेमद्विषयोपगाः॥ नमःकृष्णाच्युतानंतवासुदेवेत्युदीरितम् ॥३१॥ यैर्भावभावितैर्विप्रन
तेमद्विषयोपगाः ॥ दानंददद्भिर्यैरुक्तमच्युतःप्रीयतामिति ॥ ३२ ॥ श्रद्धापुरःसरैर्विप्रनतेमद्विषयोपगाः ॥ सएवनाथःसर्वस्यतान्नियोगकरा

१ व्युष्टिःफलमित्यर्थः- । २ यैःकृष्णार्थमुपोषितम्-इ० पा० । ३ येस्तु-इ० पा० ।

वयम् ॥३३॥ जनसंयमनश्चाहमस्मत्संयमनोहरिः ॥ इत्थंनिशम्यवचनंयमस्यवदतोऽखिलम् ॥३४ ॥ ऊचुस्तेनारकाःसर्वेवाह्निशस्त्रार्कभीर
वः ॥ नमःकृष्णायहरयेविष्णवेजिष्णवेनमः ॥३५॥ हृषीकेशायकेशायजगद्धात्रेऽच्युतायच ॥ नमःपङ्कजनेत्रायनमःपङ्कजनाभये ॥३६॥
जनार्दनायश्रीशायश्रीभर्त्रेपीतवाससे ॥ गोविंदायनमोनित्यंनमश्चो[1]दधिशायिने ॥ ३७ ॥ नमःकमलनेत्रायनृसिंहायनिनादिने ॥
शार्ङ्गिणेशितखड्गायशङ्खचक्रगदाभृते ॥ ३८ ॥ नमोवामनरूपायक्रांतलोकत्रयायच ॥ वराहरूपायतथानमोयज्ञाङ्गधारिणे ॥ ३९ ॥
व्याप्ताशेषदिगंतायानंता[2]यपरमात्मने ॥ वासुदेवनमस्तुभ्यंनमःकैटभसूदिने ॥४०॥केशवायनमो[3]रामनमस्तेस्तुमहीधर ॥ नमोऽस्तुवासुदे
वायह्येवमुच्चारितेचतैः ॥ ४१ ॥ शस्त्राणिकुंठतांजग्मुरनलश्चापिशीतत[4]ताम् ॥ समभज्यंतवस्त्राणिसमुत्पेतुरयोमुखाः ॥ ४२ ॥ संशुष्काः
क्षारसरितःपतितःशाल्मलिर्द्रुमः ॥ प्रकाशस्तमसोजग्मेनरकाद्धातुभिःसह ॥ ४३ ॥ ववौचयुंजन्पवनोऽप्यसिपत्रवनंततः ॥ निरुत्सा
हाजडधियोबभूवुर्यमकिंकराः ॥ ४४ ॥ जातागंगाबुवाहिन्यःपूयशोणितानिम्नगाः ॥ दिव्यःसुगंधिःपवनोमनःप्रीतिकरस्तथा ॥ ४५ ॥
वेणुवीणास्वनयुताःशब्दाश्चासन्मनोरमाः ॥ तंतादृशमथालक्ष्यतदावैवस्वतोयमः ॥४६॥क्षीणपापत्रयोस्तांस्तुपाद्याद्यैःसमपूजयत् ॥ पूज
यित्वाचतानाहसकृष्णायकृतांजलिः ॥ ४७ ॥ समाहितमतिर्भूत्वाधर्मराजोनरेश्वर ॥ विष्णोदेवजगद्धातर्जनार्दनजगत्पते ॥ ४८ ॥ प्रणा
मंयेऽपिकुर्वन्तितेषामपिनमोनमः ॥ अच्युतायाप्रमेयायमायावामनरूपिणे॥४९॥प्रणामंयेऽपिकुर्वन्तितेषामपिनमोनमः ॥ नमस्तेवासुदेवा
यधीमतेपुण्यकीर्तये ॥ ५० ॥ प्रणामंयेचकुर्वंतितेषामपिनमोनमः ॥ तस्ययज्ञवराहस्यविष्णोरमिततेजसः ॥ ५१ ॥ एवंस्तुत्वाहृषीकेशं
धर्मराजस्यपश्यतः ॥ विमानवरमारुह्यनारकास्त्रिदिवंययुः ॥ ५२ ॥ मुद्गलोऽपिमहाबुद्धिर्दृष्ट्वैतदखिलंनृप ॥ जातिस्मरोऽभवद्विप्रःकण्वगो
त्रेमहामुनिः ॥ ५३ ॥ संस्मृत्ययमवाक्यानिविष्णोर्माहात्म्यमेवच ॥ जलधेनोस्तुमाहात्म्यंसंस्मृत्येदमगायत ॥ ५४ ॥ अहोसुदुस्तरा
विष्णोर्माययमतिगह्वरी ॥ ययामोहिताचित्तस्तुनवेत्तिपरमेश्वरम् ॥ ५५ ॥ जीवोगच्छतिकीटत्वंयूकामत्कुणयोनिताम् ॥ तस्माद्दुमलता

१ उदकशायिने–इ० पा० । २ शांताय–इ०पा० । ३ व्यापिन्नमस्तेऽस्तु महीभृते–इ०पा० । ४ शीतलः–इ०पा० ।

दीनांयोनिंतस्माच्चपक्षिणाम् ॥ ५६॥ ततश्चपशुतांप्राप्यनरत्वमभिवांछति ॥ ततोमानुष्यतांप्राप्यनरोयोनिंकृतात्मनाम् ॥ ५७ ॥ तांप्रा
प्यचश्रियंपरांनरामायाविमोहिताः ॥ दुस्तरापिसुसाध्यासामायाकृष्णस्यमोहिनी ॥ ५८ ॥ विद्यतेसामनोन्यस्तामुधैवमधुसूदने ॥
अवाप्यैवंचगार्हस्थ्यमवाप्यैवंचतत्परम् ॥ ५९ ॥ छिनत्तिवैष्णवींमायांकेशवार्पितमानसः ॥ अविरोधेनविषयान्भुञ्जन्विष्णुंसमाश्रयेत् ॥
॥ ६० ॥ भुक्त्वानरस्तरत्येनांविष्णोर्मायांसुदुस्तराम् ॥ ईदृग्बहुफलाभक्तिःसर्वधातारिकेशवे ॥ ६१ ॥ माययातस्यदेवस्यतांनकुर्वंतिमो
हिताः ॥ मुधैवोक्तंसुधापानंमुधातद्धिविचेष्टितम् ॥ ६२ ॥ मुधैवजन्मतन्नष्टंयत्रनाराधितोहरिः ॥ आराधितोहियःपुंसामैहिकामुष्मिकंफ
लम् ॥ ६३ ॥ ददातिभगवान्देवःकस्तंनप्रतिपूजयेत् ॥ संवत्सरास्तथामासाविफलादिवसाश्चते ॥ ६४ ॥ नराणांविषयांधानांयैस्तुनारा
धितोहरिः॥योनवित्तर्द्धिविभवैर्नवासोभिर्नभूषणैः ॥६५॥ तुष्यतेहृदयेनैवकस्तमीशंनपूजयेत्॥जलधेनोस्तुमाहात्म्यंनिशम्येदृग्विधंनराः॥
॥ ६६ ॥ नात्रयच्छंतितेषांवैविवेकःकुत्रतिष्ठति ॥ कर्मभूमौहिमानुष्यंजन्मनामयुतैरपि ॥ ६७ ॥ स्वर्गापवर्गफलदंकदाचित्प्राप्यतेनरैः ॥
संप्राप्यचनयैर्विष्णुस्तोषितोजलधेनुना॥६८॥ तेजनाभ्रष्टजन्मानोवंचितास्तस्यमायया॥ऊर्ध्वबाहुर्विरौम्येषदृष्टलोकद्वयोऽस्मिभोः॥६९॥
आराधयध्वंगोविन्दंजलधेनुंप्रयच्छत॥दुःसहोनारकोवह्निरविषह्याचयातना ॥७०॥ ज्ञातंमयैतदौर्लभ्यकृष्णंभवतिनिश्चलम् ॥ आदेशिकोदे
शिकोहियममार्गेसुदुस्तरे ॥७१॥विचिन्त्यतत्सत्यमेतन्मनःकृष्णेनिवेश्यताम् ॥ इष्टैर्निकिंक्रतुशतेनसुदुष्करेणक्लेशाधिकेनकिमुकृतैर्नियमै
र्व्रतैश्च ॥ दत्वाद्विजायपितृराजगृहंगतस्यह्येकाऽपिगौर्जलमयीसुखमातनोति॥७२॥इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिर
संवादेजलधेनुदानव्रतविधिवर्णनंनामत्रिपंचाशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १५३ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ घृतधेनुंप्रवक्ष्यामितांशृणु
ष्वनरोत्तम॥दीयतेयेनविधिनायादृग्रूपांचकारयेत्॥१॥गव्यस्यसर्पिषःकुंभान्गंधमाल्यविभूषितान् ॥ कांस्योपदोहसंयुक्तान्सितवस्त्रावगुंठि
तान् ॥ २ ॥ इक्षुयष्टिमयाःपादाःखुरारौप्यमयास्तथा॥ सौवर्णेचाक्षिणीकार्येशृङ्गेचागुरुकाष्ठके ॥ ३ ॥ सप्तधान्यमयेपार्श्वेपटोर्णेनचकम्ब

१ तत्रैव–इ०पा०।२आलंब्यकृष्णे–इ०पा०।३–गव्यस्य सर्पिषःकुम्भं गन्धमाल्यविभूषितम्।कांस्योपधानसंयुक्तं सितवस्त्रावगुंठितम्–इ०पा०।४कुर्यात्–इ०पा०।

लम् ॥ कुर्याच्चुरुष्ककर्पूरैर्घ्राणंफलमयान्स्तनान् ॥४॥ तद्वच्छर्करयाजिह्वांगुडक्षीरमयंमुखम् ॥ क्षौमसूत्रेणलांगूलंरोमाणिसितसर्षपैः ॥५॥
ताम्रपात्रमयंपृष्ठंकुर्याच्छ्रद्धासमन्वितः ॥ ईदृग्रूपांतुसंकल्प्यघृतधेनुंनराधिप ॥ ६ ॥ तद्वत्कल्पनयाधेनोर्वत्संचपरिकल्पयेत् ॥ अ० १८
मंत्रेणानेनराजेन्द्रतांसमभ्यर्च्यबुद्धिमान् ॥ ७ ॥ आज्यंतेजःसमुद्दिष्टमाज्यंपापहरंपरम् ॥ आज्यंसुराणामाहारःसर्वमाज्येप्रतिष्ठितम् ॥८॥
त्वंचैवाज्यमयीदेविकल्पितासिमयाकिल ॥ सर्वपापापनोदायसुखायभवभामिनि ॥ ९ ॥ तंचविप्रंमहाभागमनसैवघृतार्चिषा ॥
कल्पयित्वाततस्तस्मैप्रयतःप्रतिपादयेत् ॥१०॥ दक्षिणासहिताधेनुःकल्पिताज्यमयीशुभा॥एतांममोपकारायगृहाणत्वंद्विजोत्तम ॥११॥
इत्युदाहृत्यविप्रायतांगांतुप्रतिपादयेत् ॥ दत्वैकरात्रंस्थित्वाचघृताहारोयतव्रतः ॥ १२ ॥ अनेनचविधानेननवनीतमयीशुभा ॥ दात
व्यानृपतेधेनुर्न्यूने[2]नाधिकविवर्जिता ॥ १३ ॥ शृणुपार्थमहाबाहो[3]प्रदानफलमुत्तमम् ॥ घृतक्षीरमहानद्योयत्रपायसकर्दमाः ॥ १४ ॥
घृतधेनुप्रदायांतितत्रकामैःसं[4]पूरिताः ॥ पितुरूर्ध्वंचयेसप्तपुरुषास्तस्ययेऽप्यधः ॥ १५ ॥ तांस्तेषुनृपलोकेषुसनयत्य[5]स्तकल्मषान् ॥
सकामानामियंव्युष्टिःकथितानृपसत्तम ॥१६॥ निष्किल्बिषंपदंयांतिनिष्कामाघृतधेनुदाः ॥ घृतमग्निर्घृतंसोमस्तन्मयाःसर्वदेवताः॥१७॥
घृतंप्रयच्छतांभीताभवंत्यखिलदेवताः ॥ १८ ॥ मायाजलंसुतकलत्रमहोर्मिमालंलोभोग्रनक्रविषमंवहुपुण्यभाजः ॥ लग्नानिमग्नव
पुषोघृतधेनुपुच्छेसंसारसागरमपारमहोतरंति ॥ १९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेघृतधेनुदानव्रत
विधिवर्णनंनामचतुःपंचाशदुत्तरशततमोऽध्यायः॥१५४॥छ॥युधिष्ठिरउवाच॥कृष्णकृष्णमहाबाहोसर्वशास्त्रविशारद ॥ कथयस्वेहदानाना
मुत्तमंयत्प्रकीर्तितम्॥१॥येनदत्तेनदानानिसर्वाण्येवभवंत्य[6]तः॥ सर्वकामसमृद्धिश्चसर्वपापक्षयोभवेत्॥२॥प्रायश्चित्तविशुद्धिश्चतन्मेकथयसु
व्रत॥ ॥श्रीकृष्णउवाच॥ ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामिदानानामुत्तमोत्तमम्॥३॥ख्यातंलवणधेन्वाख्यंसर्वकामप्रदंनृणाम् ॥ यांदत्वाब्रह्महागो ॥१८
घ्नःपितृहागुरुतल्पगः॥४॥विश्वासघातीक्रूरात्मासर्वपापरतोऽपिवा॥मुच्यतेनात्रसंदेहःशिवलोकंसगच्छति ॥५॥ सुभगोधनसंपन्नोदीर्घायुरप

१ शुभे-इ०पा०।२ अतुलाऽधिकवर्जिताम्-इ०पा०।३ महाभाग-इ०पा०।४ प्रपूजिताः-इ०, प्रपूरिताः-इ०च पा०। ५ अपकल्मषम्-इ०पा०। ६ उत-इ०पा०।

राजितः॥जायतेपुरुषोलोकेसर्वकामसमन्वितः॥६॥विधिंवक्ष्यामिराजेन्द्रलवणस्येहकल्पना ॥ गोमयेनोपलिप्तेनदर्भसंस्तरसंस्थितम् ॥७॥
आविकंचर्मविन्यस्यपूर्वाशाभिमुखंस्थितम् ॥ वस्त्रेणाच्छादितंकृत्वाधेनुंकुर्वीतबुद्धिमान् ॥८॥ आढकेनैवकुर्वीतबहुवित्तोऽल्पवित्तवान् ॥
स्वर्णशृङ्गीरौप्यखुरामिक्षुपादांफलस्तनीम् ॥ ९ ॥ कार्याशर्करयाजिह्वागन्धघ्राणवतीतथा ॥ समुद्रोदरजेशुक्तिकर्णौतस्याःप्रकल्पयेत् ॥
॥१०॥कंबलंपट्टसूत्रेणग्रीवायांघण्टिकांतथा ॥ शृंगेचंदनकाष्ठाभ्यांमौक्तिकेचाक्षिणीउभे ॥ ११ ॥ कपोलौसक्तुपिण्डाभ्यांयवानास्येप्रदा
पयेत् ॥ तिलान्पार्श्वेप्रकुर्वीतगोधूमांश्चैवभक्तितः ॥१२॥ एवंवैसप्तधान्यानियथालाभंप्रकल्पयेत् ॥ पृष्ठेवैताम्रपात्रंतुअपानेगुडपिंडिकम्॥
॥१३॥ लांगूलेकंबलंदद्याद्द्राक्षांक्षीरप्रदेशतः ॥ योनिप्रदेशेचमधुसर्ववस्तुफलान्वितम् ॥१४॥ एवंसम्यक्परिस्थाप्यरसरस्यमयींचगाम् ॥
स्थापयेद्वत्समेकंचचतुर्भागेनमानवः॥१५॥ एवंधेनुंसमभ्यर्च्यमाल्यवस्त्रविभूषणैः ॥ स्नात्वादेवार्चनंकृत्वाब्राह्मणानभिपूज्यच ॥ १६ ॥
कृत्वाप्रदक्षिणांगांतुपुत्रभार्यासमन्वितः ॥ ब्राह्मणायसुशीलायवृत्तयुक्तायवैनृप ॥ १७ ॥ दद्यात्पर्वसुसर्वेषुमन्त्रपूर्वंसुभक्तितः ॥
लवणेवैरसाःसर्वेलवणेसर्वदेवताः ॥ १८ ॥ सर्वदेवमयेदेविलवणाख्येनमोऽस्तुते ॥ एवमुच्चार्यमंत्रांतेविप्रायप्रतिपादयेत् ॥ १९ ॥
सम्यक्प्रदक्षिणांकृत्वादक्षिणासहितांनृपः ॥ प्रदक्षिणामहीतेनकृताभवतिभारत ॥ २० ॥ सर्वदानानिदत्तानिसर्वक्रतुफलानिच ॥
सर्वेरसाःसर्वमन्नंसर्वंचसचराचरम् ॥ २१ ॥ सौभाग्यंपरमाबुद्धिरारोग्यंसर्वसंपदः ॥ नृणांभवतिदत्त्वातुरसधेनुंनसंशयः ॥ २२ ॥
स्वर्गेचनियतावासोयावदाभूतसंप्लवम् ॥ पर्णोर्णकंबलगलांलवणाढकेनकृत्वाफलस्तनवतीमपिलावणाख्याम् ॥ दत्वाद्विजायविधि
वद्रसधेनुमेनांलोकंगवांसकलसौख्ययुतोविशेत्सः ॥ २३ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेलवणधेनुदानव्र
तविधिवर्णनंनामपंचपंचाशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १५५ ॥ छ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अतःपरंवप्रक्ष्यामिराजन्काञ्चनधेनुकाम् ॥
यांदत्त्वासर्वपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः ॥ १ ॥ सुरापोब्रह्महागोघ्नोभीरुर्भग्नव्रतोऽपिवा ॥ गुरुघातीस्वसृगामीपरदाररतश्चयः ॥ २ ॥

१ घृतस्तनीम्–इ० पा० । २ रसं क्षारप्रदेशतः–इ० पा० ।

मुच्यतेपातकैःसर्वैर्दत्वाकाञ्चनधेनुकाम् ॥ संशुद्धस्यसुवर्णस्यपंचाशत्पलिकांशुभाम् ॥ ३ ॥ [1]अर्द्धेनवाप्रकुर्वीतशक्त्यावानृपसत्तम ॥
उत्वांपश्चिमभागेतुदृष्टकुक्षिपयोधराम् ॥ ४ ॥ विभक्ताङ्गींसुजघनांसुमनोहरकर्णिकाम् ॥ सर्वरत्नविचित्राङ्गींकारयेत्कपिलांशुभाम् ॥
॥ ५ ॥ चतुर्थेनतुभागेनवत्संतस्याःप्रकल्पयेत् ॥ रौप्यघंटांचदत्वातुकौशेयपरिवारिताम् ॥ ६ ॥ ताम्रशृंगींतथाकुर्याद्वैडूर्यमयकं
चलाम् ॥ मुक्ताफलमयेनेत्रेवैद्रुमीरसनातथा ॥ ७ ॥ कृष्णाजिनेगुडप्रस्थंतत्रस्थांकारयेच्छुभाम् ॥ कुंभाष्टकसमोपेतांनानाफलसमन्वि
ताम् ॥ ८ ॥ तथाष्टादशधान्यातपत्रोपानद्युगान्विताम् ॥ भाजनंवसनंचैवताम्रदोहनकंतथा ॥ ९ ॥ दीपकान्नादिलवणशर्कराधान्यका
न्विताम् ॥ प्रदद्याद्ब्राह्मणंपूज्यवस्त्रैराभरणैःशुभैः ॥ १० ॥ स्नातःप्रदक्षिणीकृत्यधेनुंसर्वाङ्गसंयुताम् ॥ गुडधेनूक्तमंत्रैश्चआवाह्यप्र
तिपूज्यच ॥ ११ ॥ [2]त्वंसर्वदेवगणमन्दिरभूषणासि विश्वेश्वरत्रिपथगोदधिपर्वतानाम् ॥ श्रद्धाम्बुतीक्ष्णशकलीकृतपातकौघः
प्राप्नोतिनिर्वृतिमतीवपरांनमामि ॥ १२ ॥ लोकेयथेप्सितफलार्थविधायिनींत्वामासाद्यकोहिभयभाग्भवतीहमर्त्यः ॥ संसारदुः
खशमनाययतस्त्वकामास्त्वांकामधेनुमितिवेदविदोवदंति ॥ १३ ॥ एवमामन्त्र्यतांधेनुंविप्रायप्रतिपादयेत् ॥ सदक्षिणोप
स्करांचप्रणिपत्यक्षमापयेत् ॥ १४ ॥ दानकालेतुयेदेवास्तीर्थानिमनसस्तथा ॥ शरीरेनिवसंत्यस्यास्ताञ्छृणुष्वनराधिप ॥ १५ ॥
नेत्रयोःसूर्यशशिनौजिह्वायांतुसरस्वती ॥ दंतेषुमरुतोदेवाःकर्णयोश्चतथाश्विनौ ॥ १६ ॥ शृंगाग्रगौसदाचास्यादेवौरुद्रपितामहौ ॥ गंध
र्वाप्सरसश्चैवककुद्देशंप्रतिष्ठिताः ॥ कुक्षौसमुद्राश्चत्वारोयोनौत्रिपथगामिनी ॥ १७ ॥ ऋषयोरोमकूपेषुअपानेवसुधास्थिता ॥ अन्त्रे
षुनागाविज्ञेयाःपर्वताश्चास्थि[3]षुसुस्थिताः ॥ १८ ॥ धर्मकामार्थमोक्षास्तुपादेषुपरिसंस्थिताः ॥ हुंकारेचचतुर्वेदाः[4]कंठेरुद्राःप्रतिष्ठिताः ॥ १९ ॥
पृष्ठवंशस्थितोमेरुर्विष्णुःसर्वशरीरगः ॥ एवंसर्वमयीदेवीपावनी[5]विश्वरूपिणी ॥ २० ॥ काञ्चनेनकृताधेनुःसर्वदेवमयीस्मृता ॥ योदद्या

---

१ तदर्धेन-इ० पा० । २ त्वं सर्वदेवगणमन्दिरसंघभूता-इ०, त्वं सर्वदेवगणमन्दिरशोभितासि-इ० च पा० । ३ आस्थिसंधिषु-इ०पा० । ४ पुच्छे
रुद्रोव्यवस्थितः-इ० पा० । ५ विश्वधारिणी-इ०पा० ।

त्तादृशींधेनुंसर्वदानप्रदोहिसः ॥ २१ ॥ कर्मभूमौहिमर्त्यानांदानमेतत्सुदुर्लभम् ॥ तस्माद्देयमिदंशक्त्यासर्वकल्मषनाशनम् ॥ २२ ॥
पावनंतारणंचैवकीर्तिदंशांतिदंतथा ॥ वर्षकोटिशतंसाग्रंस्वर्गलोकेगतोनरः ॥ २३ ॥ नारीवापूज्यतेदेवैर्विमानवरमास्थिता ॥ गंधर्वै
र्गीयमानस्तुपुष्पैर्मालाविभूषितैः ॥ २४ ॥ सर्वाभरणसंपन्नःसर्वद्वंद्वविवर्जितः ॥ स्वर्गेस्थित्वाचिरंकालंततोमर्त्येभिजायते ॥२५॥ आधि
व्याधिविनिर्मुक्तोरूपवान्प्रियदर्शनः॥एवंनरोवानारीवादत्वादानमिदंभुवि॥२६॥सर्वान्कामानवाप्नोतिजायमानःपुनःपुनः ॥२७॥ आमन्त्र्य
साधुकुलशीलगुणान्वितायविप्राययःकनकधेनुमिमांप्रदद्यात् ॥ प्राप्नोतिसिद्धमुनिकिन्नरदेवजुष्टंकन्याशतैःपरिवृतंपदमिन्दुमौलेः ॥२८॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेसुवर्णधेनुदानव्रतविधिवर्णनंनामषट्पंचाशदुत्तरशततमोऽध्यायः॥१५६॥छ॥
॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अथातःसंप्रवक्ष्यामिदानमन्यत्सुदुर्लभम् ॥ रत्नधेन्वितिविख्यातंगोलोकफलदंनृणाम् ॥ १ ॥ पुण्यंदिनमथासाद्यगो
मयेनोपलेपनम् ॥ कृत्वाभूमौमहाराजतत्रधेनुंप्रकल्पयेत् ॥ २॥ धेनुंरत्नमयींकुर्यात्तत्तत्संकल्पपूर्वकम् ॥ स्थापयेत्पद्मरागाणामेकाशीतिं
मुखेबुधः॥३॥पुष्परागशतंधेनोःपादयोःपरिकल्पयेत् ॥ ललाटेहेमतिलकंमुक्ताफलशतंदृशोः ॥४॥ भ्रूयुगेविद्रुमशतंशुक्तीकर्णद्वयेस्मृते ॥
काञ्चनानिचशृङ्गाणिशिरोवज्रशतात्मकम् ॥ ५ ॥ ग्रीवायांनेत्रपुटकेगोमेदकशतंतथा ॥ इन्द्रनीलशतंपृष्ठेवैडूर्यशतंपार्श्वके ॥ ६ ॥
स्फाटिकैरुदरंकार्यंसौगन्धिकशतंकटौ ॥ खुराहेममयाःकार्याःपुच्छंमुक्तावलीमयम् ॥ ७ ॥ सूर्यकान्तेन्दुकान्तौचघ्राणेकर्पूरचन्दनैः ॥
कुंकुमेनचरोमाणिरौप्यनाभिंचकारयेत् ॥ ८ ॥ गारुत्मतशतंतद्वदपानेपरिकल्पयेत् ॥ तथान्यानिचरत्नानिस्थापयेत्सर्वसंधिषु ॥ ९ ॥
कुर्याच्छर्करयाजिह्वांगोमयंचगुडात्मकम् ॥ गोमूत्रमाज्येनतथादधिदुग्धंस्वरूपतः ॥ १० ॥ पुच्छाग्रेचामरंदद्यात्स्तनयोस्ताम्रदोहनम् ॥
कारयेदेवमेवंतुचतुर्थांशेनवत्सकम् ॥ ११ ॥ नानाफलानिपार्श्वेषुकृत्वापूजांप्रयत्नतः ॥ गुडधेनुवदावाह्यइदंचोदाहरेत्ततः ॥ १२ ॥
त्वां[3]सर्वदेवगुणवासमितिस्तुवंतिरुद्रेन्द्रचन्द्रकमलासनवासुदेवाः ॥ तस्मात्समस्तभुवनत्रयदेहयुक्तामांपाहिदेवि[4]भवसागरमज्जमानम्॥१३॥

---

२ भक्त्या–इ०पा० । २ सर्वगंधविवर्जितः–इ•पा० । 'गंधो गन्धक आमोदे लेशे संबंधगर्वयोः ' इति विश्वः । ३ त्वांसर्वदेवगणधामनिधिंविरिंचिरुद्रेन्द्र
विष्णुकमलासनवासुदेवाः–इ० पा० । ४ भवसागरपतितमानम्–इ०पा० ।

एवमामन्त्र्यतांधेनुंविप्रायप्रतिपादयेत् ॥ संपूज्यवस्त्राभरणैर्विधिज्ञंवेदपारगम् ॥ १४ ॥ ततश्चदक्षिणांदत्वाप्रणिपत्यक्षमापयेत् ॥ एवंयः
कुरुतेपार्थतस्यपुण्यफलंशृणु ॥ १५ ॥ कल्पकोटिशतंसाग्रंशिवलोके[1]सुखंवसेत् ॥ ततःकालेबहुतिथेराजराजोभवेदिह ॥ १६ ॥ सर्वका
मसमृद्धश्चशत्रुपक्षक्षयंकरः॥१७॥इतिसकलविधिज्ञोरत्नधेनुप्रदानंवितरतिसविमानंप्राप्यदेदीप्यमानम्॥सकलकलुषमुक्तोबंधुभिःपुत्रपौत्रैः
सहमदनसरूपःस्थानमभ्येतिशंभोः ॥ १८ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेरत्नधेनुदानव्रतविधिवर्णनंनाम
सप्तपंचाशदुत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १५७ ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ प्रसूयमानादातव्याधेनुर्ब्राह्मणपुङ्गवे ॥ विधिनाकेन
धर्मज्ञ[2]दानेतस्याश्चकिंफलम् ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ प्रसूयमानातिपुण्यैःप्राप्यतेगौर्नृपोत्तम ॥ प्राप्नुवंतिनराःकेचित्पुण्यसंभार
विस्तराः ॥ २ ॥ यावत्पादौयोनिगतौशिरश्चैवप्रदृश्यते ॥ तावद्गौःपृथिवीज्ञेयायावद्गर्भंनमुंचति ॥ ३ ॥ गौर्यावद्विमुखीचैवयदाभवतिभार
त ॥ तदासौपृथिवीज्ञेयासशैलवनकानना ॥ ४ ॥ दत्वोभयमुखींराजन्यत्पुण्यंप्राप्यतेनृभिः ॥ नतद्वर्णयितुंयातिमुखेनैकेनकेनचित् ॥
॥ ५ ॥ किमिष्टैर्बहुभिर्यज्ञैर्दानैर्दत्तैश्चसत्तम ॥ प्रसूयमानांगामेकांदेहिकिंबहुनातव ॥ ६ ॥ एकैवपातिनरकात्सुखमेकैवकारयेत् ॥
एकापिद्विमुखीदत्तागौर्गौर्भवतिभारत ॥ ७ ॥ स्वर्णशृंगींरौप्यखुरां[3]मुक्तालाङ्गूलभूषिता ॥ कांस्योपदोहनांराजन्नलंकृत्याद्विजोत्तमे ॥८॥
प्रसूयमानांगांदत्वामहत्पुण्यफलंलभेत् ॥ यावंतिधेनुरोमाणिवत्सस्यापिनराधिप ॥९॥ तावद्वर्षसहस्राणिस्वर्गलोकेमहीयते ॥ पितॄन्पिता
महांश्चैवतथैवप्रपितामहान् ॥१०॥ समुद्धरत्यसंदिग्धंनरकाद्भूरिदक्षिणः ॥ घृतक्षीरवहानद्योदधिपायसकर्दमाः ॥ ११ ॥ तत्रतेयांतियत्रा
स्तिद्रुमश्चेप्सितकामदः ॥ योददातिसुवर्णेनबहुनासहभाविनीम् ॥१२॥ गोलोकःसुलभस्तस्यब्रह्मलोकश्चपार्थिव ॥ नदेयादुर्बलाराजन्धेनु
र्नैवाल्पदक्षिणा॥१३॥काम्योऽयंविधिरुद्दिष्टःफलदोविधिनाकृतः ॥१४॥ स्त्रियश्चतंचंद्रसमानवक्त्राःप्रतप्तजांबूनदतुल्यवर्णाः॥महानितंबास्त
नुवृत्तमध्याःसेवंत्यजस्रंनलिनाभनेत्राः॥१५॥इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेउभयमुखीगोदानव्रतविधिवर्णनं
नामाष्टपंचाशदुत्तरशततमोऽध्यायः॥ १५८ ॥ छ ॥ ॥युधिष्ठिरउवाच॥ ॥ गोसहस्रविधानंचकथयस्वजनार्दन ॥ कस्मिन्कालेप्रदातव्यं ॥१६

१ सुखी भवेत्-इ० पा० । २ कर्मज्ञ-इ० पा० । ३ रक्तलांगूलभूषिता-इ० पा० ।

कथंदेयंचतद्भवेत् ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ गावःपवित्रालोकानांगावएवपरायणम् ॥ ब्रह्मणासृजतालोकान्वृत्तिहेतोःप्रजे
श्वर ॥ २ ॥ गावःप्रथमतःसृष्टास्त्रैलोक्यहितकाम्यया ॥ यासांमूत्रपुरीषेणदेवतायतनान्यपि ॥ ३ ॥ शुचीनिसमजायंतकिंभूतमधिकं
ततः ॥ मूलंयज्ञस्यकाम्यस्यसर्वदेवमयाःशुभाः ॥ ४ ॥ गोमयेवसतेलक्ष्मीःपर्याप्तंतन्निदर्शनम् ॥ ब्राह्मणाश्चैवगावश्चकुलमेकंद्विधाकृतम्॥
॥५॥एकत्रमंत्रास्तिष्ठन्तिहविरन्यत्रतिष्ठति ॥ यासांपुत्रैर्धृतालोकधारिताःसर्वदेवताः ॥ ६ ॥ तासांदानविधानंचशृणुतत्पृथिवीपते ॥
एकाऽपिगौर्गुणोपेताकृत्स्नंतारयतेकुलम् ॥ ७ ॥ सुरूपाशीलसंपन्नायुवतीसुपयस्विनी ॥ सुवत्सासुदुहाचैवपापरोगविवर्जिता ॥ ८ ॥
विधिवत्ताद्दशादत्ताकृत्स्नंतारयतेकुलम् ॥ किंपुनर्दशयोदद्याच्छतंवाविधिपूर्वकम् ॥ ९ ॥ सहस्रंतुपुनर्दद्यात्तस्यवैकिमिहोच्यते ॥
गोसहस्रंपुरादत्तंनहुषेणमहीभृता ॥ १० ॥ सगतोब्रह्मणःस्थानंययातिश्चमहामतिः ॥ गंगातीरेमहद्दत्तमदित्यापुत्रकाम्यया ॥ ११ ॥
लेभेपुत्रंत्रिलोकेशंनारायणमकल्मषम् ॥ श्रूयंतेपितृभिर्गीतागाथास्ताःशृणुभूपते ॥ १२ ॥ यदिकश्चित्कुलेऽस्माकंगोसहस्रंप्रदापयेत् ॥
यास्यामःपरमांसिद्धिंकारितांपुण्यकर्मणा ॥१३॥ दुहितावाकुलेकाचिद्गोसहस्रप्रदायिनी ॥ सोपानःसुगतिंदत्तोभविष्यतिनसंशयः ॥१४॥
अतःपरंप्रवक्ष्यामियज्ञंवैसर्वकामिकम् ॥ गोसहस्रंतदादद्याच्छास्त्रोक्तविधिवन्नरः ॥ १५ ॥ तीर्थेगोष्ठेगृहेवाऽपिमंडपंकारयेच्छुभम् ॥
दशद्वादशहस्तंवाचतुर्वक्त्रंसतोरणम् ॥ १६ ॥ तन्मध्येकारयेद्वेदिंचतुर्हस्तामनूपमाम् ॥ हस्तमात्रप्रमाणेनहस्तेनसमलंकृताम् ॥ १७ ॥
पूर्वोत्तरेऽथदिग्भागेग्रहवेदिंप्रकल्पयेत् ॥ ग्रहयज्ञविधानेनग्रहांस्तत्रक्रमाद्यजेत् ॥ १८ ॥ ब्रह्माविष्णुश्चरुद्रश्चपूज्याःप्रथममेवहि ॥
ऋत्विजःपरिकर्तव्याषोडशाष्टौचशोभनाः ॥ १९ ॥ चतुरोवामहाराजउपाध्यायश्चपंचमः ॥ सर्वाभरणसंपन्नाःकर्णवेष्टांगुलीयकैः ॥ २० ॥
शोभिताश्छत्रसंपन्नास्ताम्रपात्रद्वयान्विताः ॥ ग्रहयज्ञोक्तविधिनाहोमंहव्यंसमाचरेत् ॥ २१ ॥ वेद्याःपूर्वोत्तरेभागेशिवकुंडंनियोजयेत् ॥
कुंभद्वयंचद्वारेषुपंचरत्नंसपल्लवम् ॥ २२ ॥ कार्यंकुरुकुलश्रेष्ठततोहोमंसमारभेत् ॥ लोकपालबलिंदद्यात्तुलापुरुषदानवत् ॥ २३ ॥
गोसहस्राद्विनिष्क्रष्यसवत्संदशकंगवाम् ॥ गोसहस्राद्बहिष्कुर्याद्वस्त्रमाल्यविभूषणम् ॥ २४ ॥ अतःप्रवेश्यदशकंवस्त्रैर्माल्यैश्चपूजयेत् ॥

सुवर्णघंटिकायुक्तंताम्रदोहनकान्वितम् ॥ २५ ॥ सुवर्णतिलकोपेतंखुरैरौप्यैरलंकृतैः ॥ हेमरत्नमयैःशृंगैश्चामरैश्चोपशोभितम् ॥ २६ ॥
मुनयःकेचिदिच्छन्तिकांचनंनंदिकेश्वरम् ॥ लवणद्रोणशिखरेभक्त्यातमपिकारयेत् ॥ २७ ॥ एकाप्रत्यक्षऋषभेकेषांचिद्दानमिष्यते ॥
ग्रहान्सुरांश्चसंपूज्यमाल्यवस्त्रफलाक्षतैः ॥ २८ ॥ पताकाभिरलंकृत्यदेवतायतनानिच ॥ गोशतेऽपिदशांशेनसर्वमेतत्प्रकल्पयेत्॥ २९ ॥
यदिसर्वानविद्यन्तेगावःसर्वगुणोत्तमाः ॥ दशकंपूज्ययत्नेनइतराःपरिकल्पयेत् ॥ ३० ॥ पुण्यकालमथोवाद्यगीतमंगलनिस्वनैः ॥
सर्वौषध्युदकस्नातःस्नपितोद्विजपुंगवैः ॥ ३१ ॥ इममुच्चारयेन्मंत्रंगृहीतकुसुमांजलिः ॥ नमोवोविश्वमूर्तिभ्योविश्वमातृभ्यएवच ॥ ३२ ॥
लोकाधिवासिनीभ्यस्तुरोहिणीभ्योनमोनमः ॥ गवामंगेषुतिष्ठन्तिभुवनान्येकविंशतिः ॥ ३३ ॥ ब्रह्मादयस्तथादेवारोहिण्यःपांतुमातरः ॥
गावोममाग्रतःसंतुगावोमेसंतुपृष्ठतः ॥ ३४ ॥ गावोमेसर्वतःसंतुगवांमध्येवसाम्यहम् ॥ यस्मात्त्वंवृषरूपेणधर्मश्चैवसनातनः ॥ ३५ ॥
अष्टमूर्तिरधिष्ठानमतःपाहिसनातनः ॥ इत्यामन्त्र्यततोदद्याद्गुरवेनंदिकेश्वरम् ॥ ३६ ॥ सर्वोपकरणोपेतंगोयुतंचविशेषतः ॥
गवांशतमथैकैकंतदर्धंचापिविंशतिः ॥ ३७ ॥ दशपञ्चशतंदद्याद्बहुभ्यस्तदनुज्ञया ॥ नैकाबहुभ्योदातव्यादातादोषकरोभवेत् ॥ ३८ ॥
बह्वयस्त्वेकस्यदातव्याःश्रीमदारोग्यवृद्धये ॥ पयोव्रतस्ततस्तिष्ठेदेकाहंगोसहस्रशः ॥ ३९ ॥ तथैवब्रह्मचारीस्याद्यइच्छेद्विपुलांश्रियम् ॥
नदेयादुर्बलाधेनुर्नाल्पक्षीरानरोगिणी ॥ ४० ॥ नजीर्णाजीर्णवस्त्रावानापत्यगतचेतसा ॥ अनेनविधिनायस्तुगोसहस्रप्रदोभवेत् ॥ ४१ ॥
सर्वपापविनिर्मुक्तःसिद्धचारणसेवितः ॥ विमानेनार्कवर्णेनकिंकिणीजालमालिना ॥ ४२ ॥ सर्वेषांलोकपालानांलोकेसंपूज्यतेसुरैः ॥
सप्तावरान्सप्तपरान्सप्तचैवपरावरान् ॥४३॥ पुरुषानुद्धरेद्दत्त्वागोसहस्रंविधानतः ॥ स्वर्गलोकाच्च्युतोवाथनारीवासत्परायणा ॥४४॥ सप्त
जन्मानिराज्ञीस्यात्स्तूयमानापुनःपुनः ॥४५॥ नत्वेवेदंदानमात्रंप्रशस्तंपात्रंकालोगोविशेषोविधिश्च ॥ तस्मादेताःसर्वभूषासमेताःपात्रेकाले
क्षीरवत्योविधानात्॥४६॥एकापिगौर्बहुगुणागुणिनेप्रदत्तादातुःकुलंत्रिपुरुषंविधिवत्पुनाति ॥यःश्रद्धयावितरतीहगवांसहस्रंशक्यंफलंननृप

तेऽस्यमयाभिधातुम् ॥४७॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेगोसहस्रप्रदानविधिव्रतवर्णनंनामैकोनषष्ट्युत्तर शततमोऽध्यायः ॥ १५९ ॥छ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ युष्मद्वाक्यामृतमिदंशृण्वानोहंजनार्दन॥नतृप्तिमधिगच्छामिजातंकौतूहलंहिमे ॥ ॥ १ ॥गोपतिःकिलगोविन्दास्त्रिषुलोकेषुविश्रुतः ॥ गोवृषस्यप्रदानेनत्रैलोक्यमभिनंदति ॥ २ ॥ तद्गोवृषभदानस्यफलंमेकथयाच्युत ॥ ॥श्रीकृष्णउवाच ॥ वृषदानफलंपुण्यंशृणुष्वकथयामिते॥३॥पवित्रंपावनंचैवसर्वदानोत्तमोत्तमम्॥दशधेनुसमोऽनड्वानेकश्चैकधुरंधरः॥४॥ दशधेनुप्रदानाद्धिसएवैकोविशिष्यते ॥ योहृष्टश्चातिपुष्टांगोह्यरोगःपांडुनंदन ॥ ५ ॥ युवाभद्रःसुशीलश्चसर्वदोषविवर्जितः ॥ धुरंधरःस्थापयतेएकएवकुलंमहत् ॥ ६ ॥ त्राताभवतिसंसारेनात्रकार्याविचारणा ॥ अलंकृत्यवृषंशांतंपुण्यकालउपस्थिते ॥ ७ ॥ रौप्यलांगूलसंयुक्तंब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ मंत्रेणानेनराजेन्द्रतंशृणुष्ववदामिते ॥ ८ ॥ धर्मस्त्वंवृषरूपेणजगदानन्दकारकः ॥ अष्टमूर्तेरधिष्ठानमतःपाहिसनातन ॥ ९ ॥ दत्वैवंदक्षिणायुक्तंप्रणिपत्यविसर्जयेत् ॥ सप्तजन्मकृतंपापंवाङ्मनःकायकर्मणाम् ॥ १० ॥ तत्सर्वंविलयंयातिगोदानसुकृतेनच ॥ यानंवृषभसंयुक्तंदीप्यमानंसुशोभनम् ॥ ११ ॥ आरुह्यकामगंदिव्यंस्वर्लोकमधिरोहति ॥ यावंतितस्यरोमाणिगोवृषस्यमहीपते ॥ तावद्वर्षसहस्राणिगवांलोकेमहीयते ॥ १२ ॥ गोलोकादवतीर्णस्तुइहलोकेद्विजोभवेत् ॥ यज्ञ याजीमहातेजाःसर्वब्राह्मणपूजितः ॥ १३ ॥ यथोक्तंतेमहाराजकस्यदेयोवृषोत्तमः ॥ तदहंतेप्रवक्ष्यामिपात्रंत्राणपदंनृणाम ॥ १४ ॥ येक्षांतदांताःश्रुतिपूर्णकर्णाजितेंद्रियाःप्राणिवधान्निवृत्ताः ॥ प्रतिग्रहेसंकुचितागृहस्थास्तेब्राह्मणास्तारयितुंसमर्थाः ॥ १५ ॥ ऊर्जस्विनंभर सहंदृढकंधरंचयच्छंतियेवृषमशेषगुणोपपन्नम् ॥ दत्तेनयद्भवतिगोदशकेनपुण्यंसत्यंभवंतिभुवितत्फलभागिनस्ते ॥ १६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेवृषभदानव्रतविधिवर्णनंनामषष्ट्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६० ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कपिलादानमाहात्म्यंकथयस्वजगत्पते ॥ पुण्यंयत्सर्वदानानांसर्वपातकनाशनम् ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥

---

१ दिव्यम्-इ०पा० । २ अरोषः-इ० पा० । ३ ततः-इ०पा० । ४ सुशोभितम्-इ०पा० । ५ तदप्यहं ते वक्ष्यामि-इ० पा० । ६ दृढबंधनम्-इ० पा० ।

तत्तेऽहंसंप्रवक्ष्यामिविनताश्वेनयत्पुरा ॥ कथितंकपिलादानंतच्छृणुष्वमहामते ॥ २ ॥ ॥ विनताश्वउवाच ॥ ॥ अतःपरंमहाराजो
भयमुख्याःसमासतः ॥ विधानंयद्वराहेणधरण्यैकथितंपुरा ॥ ३ ॥ तदहंसंप्रवक्ष्यामिनवपुण्यफलंचयत् ॥ धरण्युवाच ॥ यत्त्वयाकपिला
नामपूर्वमुत्पादिताप्रभो॥४॥होमधेनुःसदापुण्याधेनुर्यज्ञावतारभूः॥साकथंब्राह्मणेभ्योहिदेयाकस्मिन्दिनेऽपिच ॥५ ॥ कीदृशायचविप्रायदा
तव्यापुण्यलक्षणा ॥कतिवाकपिलाःप्रोक्ताःस्वयमेवस्वयंभुवा ॥६॥ तासांप्रयत्नाद्दानेनकिंपुण्यंस्याच्चमाधव॥एतदिच्छाम्यहंश्रोतुंविस्तरा
न्मधुसूदन॥७॥ वराहउवाच॥शृणुष्वभद्रेतत्त्वेनपवित्रांपापनाशिनीम् ॥ कृत्वायत्सर्वपापेभ्योमुच्यतेनात्रसंशयः ॥८॥कपिलाअग्निहोत्रार्थं
यज्ञार्थेचवरानने ॥ उद्धृत्यसर्वतेजांसिब्रह्मणानिर्मितापुरा ॥ ९ ॥ पवित्राणांपवित्रंचमङ्गलानांचमङ्गलम् ॥ पुण्यानांपरमंपुण्यंकपिलांच
वरानने ॥ १० ॥ तपसस्तपएवाग्र्यंव्रतानामुत्तमंव्रतम् ॥ दानानामुत्तमंदानंविधिनाह्येतदक्षयम् ॥ ११ ॥ पृथिव्यांयानितीर्थानिगुह्या
न्यायतनानिच ॥ पवित्राणिचपुण्यानिसर्वलोकेवसुन्धरे ॥ १२ ॥ होतव्यान्यग्निहोत्राणिसायंप्रातर्द्विजातिभिः ॥ कपिलायाघृतेनेहदध्ना
क्षीरेणवापुनः ॥ १३ ॥ यजंतेयेऽग्निहोत्राणिअन्नैश्चविविधैःसदा ॥ पूजयन्त्यतिथींश्चैवपरांभक्तिमुपागताः ॥ १४ ॥ तेषांत्वादित्यवर्णैश्च
विमानैर्जायतेगतिः॥ सूर्यमण्डलमध्येचब्रह्मणानिर्मितापुरा ॥१५॥ कपिलायाःशिरोग्रीवांसर्वतीर्थानिभामिनि ॥ पितामहनियोगाच्चानिव
संतिहिनित्यशः ॥ १६ ॥ प्रातरुत्थाययोमर्त्यःकपिलागलमस्तकात् ॥ च्युतंतुभक्त्यापानीयंशिरसाधारयेन्नरः ॥ १७ ॥ सतेनपुण्येनो
पेतस्तत्क्षणाद्धतकिल्बिषः॥त्रिंशद्वर्षकृतंपापंदहत्यग्निरिवेन्धनम् ॥१८॥ कल्यउत्थाययोमर्त्यःकुर्यात्तासांप्रदक्षिणाम्॥प्रदक्षिणीकृतातेनपृ
थिवीस्याद्वसुन्धरे॥१९॥प्रदक्षिणायांचैकायांकृतायांचवसुन्धरे॥दशवर्षकृतंपापंनश्यतेनात्रसंशयः ॥२०॥ कपिलायास्तुमूत्रेणस्नायाद्यैयः
शुचिव्रतः ॥ सगङ्गाद्येषुतीर्थेषुस्नातोभवतिमानवः ॥२१॥ येनस्नानेनचैकेनभवमुक्तोभवेन्नरः॥ यावज्जीवकृतात्पापात्तत्क्षणादेवमुच्यते ॥
॥ २२ ॥गोसहस्रंचयोदद्यादेकांवाकपिलांनरः ॥ सममेतत्पुराप्राहब्रह्मलोकेपितामहः ॥ २३ ॥ यश्चैकांकपिलांहन्यान्नरोरज्जुकरोयदि ॥
गोसहस्रंहतंतेनभवतीहनसंशयः ॥ २४ ॥ गवांस्थितिंकल्पयेतघृतंगव्यंनदूषयेत् ॥ यावद्विवर्द्धतेगव्यंतावत्पापैस्तुपूयते ॥ २५ ॥

गवांकंडूयनंश्रेष्ठंतथाचप्रतिपालनम् ॥ तुल्यंगोघृतदानस्यभयरोगादिपालनम् ॥ २६ ॥ तृणादिभक्षणार्थंचगवांदद्याद्धरादिकम् ॥
स्वर्गवासफलंदिव्यंलभतेमानवोत्तमः ॥ २७ ॥ दशेहकपिलाःप्रोक्ताःस्वयमेवस्वयंभुवा ॥ योदद्याच्छ्रोत्रियस्यैवस्वर्गंगत्वासमानवः ॥२८॥
विमानैर्विविधैर्दिव्यैर्दिव्यकन्याभिरर्चितः ॥ सेव्यमानस्तुगंधर्वैर्दीप्यमानायथाग्नयः ॥ २९ ॥ सुवर्णकपिलापूर्वाद्वितीयागौरपिङ्गला ॥
आशाचैवतृतीयास्यादग्निज्वालाचतुर्थिका ॥३०॥ पंचमीजुहुवर्णास्यात्षष्ठीतुघृतपिङ्गला॥सप्तमीश्वेतपिङ्गास्यादष्टमीक्षीरपिङ्गला ॥३१॥
नवमीपाटलाज्ञेयादशमीपुष्पपिङ्गला ॥ एतादशसमाख्याताःकपिलाश्ववसुंधरे ॥ ३२ ॥ सर्वाह्येतामहाभागास्तारयंतिनसंशयः ॥
संगमेषुप्रशस्ताश्चसर्वपापप्रणाशनाः ॥ ३३ ॥ एवमेतास्तुकपिलाःपापघ्न्यश्चवसुन्धरे ॥ आशाचैवतुयाप्रोक्ताअग्निगर्भानलप्रभा ॥ ३४ ॥
अग्निज्वालोज्ज्वलैःशृंगैःप्रदीप्तांगारलोचना ॥ अग्निपुष्पाअग्निलोमातथान्याचानलप्रभा ॥३५॥ तामाग्नेय्यांसदादद्याद्ब्राह्मणायेतरैःसदा ॥
गृहीत्वाकपिलांशूद्रःकामतस्तुस्वयंपिबेत्॥३६॥ पतितश्चभवेन्नित्यंचंडालसदृशःपुमान् ॥ तस्मान्नप्रतिगृह्णीयाच्छबलांगांकथंचन ॥३७॥
द्वारांतेपरिहर्तव्याकपिलागौर्द्विजेतरैः ॥ लोकेषुतेमूढतमाःकपिलाक्षीरभोजनाः ॥ ३८ ॥ असंभाष्याश्चपतिताःशूद्रास्तेपापकर्मिणः ॥
पिबंतियावत्कपिलांतावत्तेषांपितामहाः ॥ ३९ ॥ अमेध्यंभुंजतेऽतस्तांनोपजीव्याद्विजेतरः ॥ तासांघृतंचक्षीरंवानवनीतमथापिवा॥४०॥
उपजीवंतियेशूद्रास्तेप्रयांतियमालयम् ॥ कपिलाजीविनःशूद्राःसर्वेगच्छंतिरौरवम् ॥ ४१ ॥ रौरवेभुंजतेदुःखंवर्षकोटिशतोषिताः ॥ ततो
विमुक्ताःकालेनजायंतेश्वानयोनिषु ॥ ४२ ॥ श्वानयोनेर्विमुक्तास्तेविष्ठायांकृमियोनिगाः ॥ विष्ठास्वेवचपापिष्ठादुर्गंधेषुचनित्यशः ॥४३॥
भूयोऽपिजायमानास्तेतत्रोत्तारोनविद्यते ॥ ब्राह्मणश्चैवयोदेविकुर्यात्तेषांप्रतिग्रहम् ॥ ४४ ॥ ततःप्रभृत्यमेध्यायांपितरस्तस्यशेरते ॥
तंविप्रंनानुभाषेतनचाप्येकासनेविशेत् ॥ ४५ ॥ सनित्यंवर्जनीयोवैदूरात्तुब्राह्मणाधमः ॥ यस्तेनसहभाषेतप्रायश्चित्तीभवेद्विजः ॥ ४६ ॥
एकस्यगोप्रदानस्यसहस्रांशेनपूर्यते ॥ किमन्यैर्बहुभिर्दानैःकोटिसंख्याताविस्तरैः ॥ ४७ ॥ श्रोत्रियायदरिद्रायसुवृत्तायाहिताग्नये ॥

१ गोव्यतिरिक्तधान्यद्रव्यादिप्रतिग्रहमित्यर्थः।

दत्त्वैकांकपिलांधेनुंसर्वपापैःप्रमुच्यते ॥४८॥ मासेप्रसविनींधेनुंदानार्थीप्रतिपालयेत् ॥ आत्मार्थेनप्रपाल्याहिसदानरकभीरुभिः ॥ ४९ ॥
कपिलाऽर्धप्रसूताचदातव्याहिद्विजन्मने ॥ जायमानस्यवत्सस्यमुखंयोन्यांप्रदृश्यते ॥५०॥ तावत्सापृथिवीज्ञेयायावद्गर्भंनमुंचति ॥ धेनो
र्यावंतिरोमाणिसवत्सायावसुन्धरे ॥ ५१ ॥ भूम्यांतुपांसवोयावद्यावन्नक्षत्रतारकाः ॥ तावद्वर्षसहस्राणिब्रह्मेशादिभिरर्चितः ॥ ५२ ॥
ब्रह्मलोकेनिवसतियश्चैककापिलाप्रदः ॥ सुवर्णशृङ्गींयःकृत्वारौप्यैरंखुसमर्चितः ॥ ५३ ॥ ब्राह्मणस्यकरेदत्त्वासुवर्णंरौप्यमेवच ॥ कापि
लायास्तदापुत्रंब्राह्मणस्यकरेन्यसेत् ॥ ५४ ॥ उदकंचकरेदत्त्वावाचयेतस्वशक्तितः ॥ सुवर्णैस्तुचतुर्भिश्चत्रिभिर्द्वाभ्यामथापिवा ॥ ५५ ॥
एकहीनानदातव्यायदीच्छेच्छुभमात्मनः ॥ ससमुद्रवनोपेतासशैलवनकानना ॥ ५६ ॥ रत्नपूर्णाभवेद्दत्तापृथिवीनात्रसंशयः ॥ पृथिवी
दानतुल्येनदानेनैतेनवैनरः ॥ ५७ ॥ तारितोयातिपितृभिर्वैष्णवंयत्पदंपरम् ॥ ब्रह्मस्वहरणोगोघ्नोभ्रूणहाब्रह्मघातकः ॥ ५८ ॥
पापकृच्चोभयमुखींदद्यात्सत्कनकान्विताम् ॥ तद्दिनंचपयोभोजीसंयतश्चातिवाहयेत् ॥ ५९ ॥ गोमयेनोपलिप्याथमंडलंविधिपूर्वकम् ॥
स्वशाखोक्तेनमंत्रेणहोमयेत्तुविचक्षणः ॥ ६० ॥ व्याहृत्याहोमयेत्पूर्वंपंचवारुणकंतथा ॥ इरावतीधेनुमतीदेवस्यत्वेतिवापुनः ॥ ६१ ॥
स्योनापृथिविमंत्रेणगौर्वत्ससहितानवा ॥ निकामफलदाधेनुःसास्यात्सुरभिनंदिनी ॥ ६२ ॥ यातेसरस्वतीदेवीविष्णुनाचतथामही ॥
गौरीविष्णुपदंचोक्त्वाशांतिकर्मणिवाचयेत् ॥ ६३ ॥ यावद्वत्सस्यद्वौपादौशिरश्चैवप्रदृश्यते ॥ तावद्वैपृथिवीज्ञेयायावद्गर्भंनमुंचति ॥६४॥
तस्मिन्कालेप्रदातव्याब्राह्मणायवसुंधरे ॥ सुवर्णशृंगींरौप्यखुरांकांस्यदोहांसताम्रकाम् ॥ ६५ ॥ सवस्त्रघंटाभरणांगंधपुष्पैरलंकृताम् ॥
वस्त्राक्षतैःसमभ्यर्च्यब्राह्मणायसमर्पयेत् ॥६६॥ सुवर्णस्यसहस्रेणतदर्धेनापिभामिनि ॥ तस्याप्यर्धेनशक्त्याथतस्याप्यर्द्धेनवापुनः ॥६७॥
यथाशक्त्याप्रदातव्यावित्तशाठ्यविवर्जिता ॥ करेदत्त्वासुवर्णंचअथवारूप्यमेवच ॥ ६८ ॥ इमांगृह्णमहाधेनुंभवभ्रातामामाशुवै ॥ सर्व
पापक्षयंकृत्वासदास्वस्तिकरोभव ॥ ६९ ॥ इरावतीधेनुमतीजघानतदनंतरम् ॥ प्रतिदास्यामितेधेनुंकुटुंबार्थेविशेषतः ॥ ७० ॥ ॥१
स्वस्तिभवतुमेनित्यंसुखंचानुत्तमंतथा ॥ दत्तातुपृथिवीदेवीत्वयेयंप्रातिगृह्यताम् ॥ ७१ ॥ कोऽदादितिचवैमंत्रःप्रजप्तव्योद्विजेनच ॥

विसृज्यब्राह्मणंसोऽपितांधेनुंस्वगृहंनयेत् ॥ ७२ ॥ एवंप्रसूयमानांगांयोददातिवसुन्धरे ॥ ससमुद्रवनोपेतासशैलवनकानना ॥ रत्नपूर्णा
भवेद्दत्तापृथिवीनात्रसंशयः ॥ ७३ ॥ प्रतप्तजांबूनदतुल्यवर्णांमहानितंबांतनुवृत्तमध्याम् ॥ अर्द्धप्रसूतांद्विमुखींसुशीलांसेवन्त्यजस्रंकपि
लांहिदेवाः॥७४॥प्रातरुत्थाययोभक्त्याधेनुकल्पंनरोभुवि॥७५॥जितेन्द्रियःशुचिर्भूत्वापठेद्भक्त्यासमन्वितः ॥ त्रिकालंपठतेयस्तुपापंवर्षश
तोद्भवम्॥७६॥नश्यत्येकक्षणादेववायुनापांसवोयथा॥श्राद्धकालेपठेद्यस्तुइदंपावनमुत्तमम् ॥ ७७॥ तस्यान्नंसंस्कृतंतद्वैपितरोऽश्नंतिधीम
तः ॥ अमावास्यांचयोविद्वान्द्विजानामग्रतःपठेत् ॥७८॥ पितरस्तस्यतुष्यंतिवर्षाणांशतमेवच॥यश्चैतच्छृणुयात्पुण्यंतद्गतेनांतरात्मना ॥
॥७९॥संवत्सरकृतात्पापात्तत्क्षणादेवमुच्यते ॥ इदंरहस्यंराजेन्द्रवराहमुखनिर्गतम् ॥८०॥ धरण्यैकथितंपूर्वंसर्वपापप्रणाशनम् ॥८१॥ इति
श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेकपिलादानमाहात्म्यवर्णनंनामैकषष्ट्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥१६१॥छ॥ श्रीकृष्ण
उवाच ॥ महिषीदानमाहात्म्यंकथयामियुधिष्ठिर ॥ [1]पुण्यंपापविनाशंचआयुष्यंसर्वकामदम् ॥ १ ॥ चन्द्रसूर्यग्रहेपुण्येकार्तिक्यामयनेत
था ॥ शुक्लपक्षेचतुर्दश्यांसूर्यसंक्रांतिवासरे ॥ २ ॥ यदावाजायतेचित्तंवित्तंचकुरुनंदन ॥ तदैवदेयामहिषीसंसारभयभीरुणा ॥ ३ ॥
सुपयोधरशोभाढ्यासुशृंगीसुखुरातथा ॥ प्रथमप्रसूतातरुणीसुशीलादोषवर्जिता ॥ ४ ॥ सुवर्णशृङ्गतिलकाघंटाभरणभूषिता ॥
रक्तवस्त्रावृतारम्याताम्रदोहनकान्विता ॥ ५ ॥ पिण्याकपिटिकोपेतासहिरण्याचशक्तितः ॥ सप्तधान्ययुतादेयाब्राह्मणेवेदपारगे ॥ ६ ॥
पुराणपाठकेतद्वज्ज्योतिःशास्त्रविदेतथा ॥ देयानवेदरहितेनचकुव्रतिनेक्वचित् ॥ ७ ॥ द्रव्यैरेभिःसमायुक्तांपुण्येऽह्निविधिपूर्वकम् ॥
दद्यान्मंत्रेणराजेन्द्रपुराणपठितेनतु ॥८॥ इन्द्रादिलोकपालानांयाराजमहिषीशुभा ॥ महिषीदानमाहात्म्यात्सास्तुमेसर्वकामदा ॥९॥ धर्म
राजस्यसाहाय्येयस्याःपुत्रःप्रतिष्ठितः ॥ महिषासुरस्यजननीयासास्तुवरदामम॥१०॥इतिदानमंत्रः॥दद्यात्प्रदक्षिणीकृत्यब्राह्मणेतांपयस्वि
नीम्॥प्रतिग्रहःस्मृतस्तस्याःपृष्ठदेशेस्वयंभुवा॥११॥एवंदत्त्वाविधानेनब्राह्मणस्यगृहंनयेत्॥वस्त्रैराभरणैःपूज्यभक्त्याचकुरुनंदन ॥ १२ ॥

१ पुण्यं पवित्रमायुष्यं सर्वकामफलप्रदम्–इ०पा० । २ च–इ०पा० ।

संपादितामयातुभ्यंसंतुष्टोमेभवद्विज ॥ अनेनविधिनादत्त्वामहिषींद्विजपुङ्गवे ॥ १३ ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिइहलोकेपरत्रच ॥ यासा
ददातिमहिषींसाराजमहिषीभवेत् ॥ १४ ॥ महाराजःपुमान्राजन्व्यासस्यवचनंयथा ॥ यज्ञयाजीभवेद्विप्रःक्षत्रियोविजयीभवेत् ॥ १५ ॥
भवेद्वै[1]श्यस्तुधनवाञ्छूद्रःसर्वार्थसंयुतः ॥ तस्मान्नरेणदातव्यामहिषीविभवेसति ॥१६॥ पुत्रपौत्रप्रपौत्रार्थमात्मनःशुभमिच्छता ॥ दशधेनु
समांराजन्महिषींनारदोऽब्रवीत् ॥ १७ ॥ विंशतिगोसमांव्यासःसर्वदानोत्तमंहविः ॥ सगरेणककुत्स्थेनधुंधुमारेणगाधिना ॥ १८ ॥
दत्ताःसंपूज्यविप्रेभ्योमाहिष्यःसर्वकामदाः ॥ महिषीदानमाहात्म्यंयःशृणोतिसदानरः ॥ १९ ॥ ससर्वपापनिर्मुक्तःशिवलोकेमहीयते॥२०॥
दुग्धाधिकांहिमहिषींजलमेघवर्णांसंपुष्टपट्टकवतीं[2]जंघनाभिरामाम्॥दत्त्वासुवर्णतिलकांद्विजपुङ्गवायलोकद्वयंविजयतेकिमुतत्रचित्रम्॥२१॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेमहिषीदानव्रतविधिवर्णनंनामाद्विषष्ट्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६२ ॥ छ ॥
॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शृणुपार्थपरंदानंसर्वकिल्बिषनाशनम् ॥ यद्दत्त्वात्रिविधंपापंसद्योविलयमृच्छति ॥ १ ॥ सुवर्णरोमांसौवर्णीं
प्रत्यक्षंवासुशोभनाम् ॥ सुवर्णतिलकोपेतांसर्वालंकारभूषिताम् ॥ २ ॥ कौशेयपरिधानांचदिव्यचंदनभूषिताम् ॥ दिव्यपुष्पोपहारां
चसर्वधातुरसैर्युताम् ॥ ३ ॥ सप्तधान्यसमायुक्तांफलपुष्पवतींतथा ॥ शतेनकारयेत्तांचसुवर्णस्यप्रयत्नतः ॥ ४ ॥ यथाशक्त्या
थवाकुर्याद्वित्तशाठ्यंनकारयेत् ॥ अयनेविषुवेचैवग्रहणेशशिसूर्ययोः ॥ ५ ॥ दुःस्वप्न[3]दर्शनेचैवजन्मर्क्षेपितृसंक्षये ॥ यदा
वाजायतेवित्तंचित्तंश्रद्धासमन्वितम् ॥ ६ ॥ तदैवदानकालःस्याद्यतोऽनित्यंहिजीवितम् ॥ दद्यात्तीर्थेगृहेवापियत्रवारमतेमनः ॥ ७ ॥
तत्रसंस्थाप्यदेवेशमुमयासहशङ्करम् ॥ ब्रह्माणंसहगायत्र्यासश्रीकंश्रीधरंतथा ॥ ८ ॥ रत्यासहतथानंगंलोकपालान्ग्रहानपि ॥
संपूज्यचविधानेनगंधपुष्पनिवेदनैः ॥ ९ ॥ तदग्रेकारयेद्धोमंतिलाज्येनमहीपते ॥ अलंकृत्यद्विजंशांतंवासोभिःप्रतिपूज्यच ॥ १० ॥
तल्लिङ्गमंत्रैर्होमश्चकर्तव्योज्वलितेऽनले ॥ ततस्तांतिलकुंभस्थांलवणान्तमुपास्थिताम् ॥ ११ ॥ पूजयित्वाविधानेनमन्त्रमेतमुदीरयेत् ॥

१ तु बहुपुत्रवान्–इ० पा० । २ नयनाभिरामाम्–इ० पा० । ३ दुःस्वप्ने पुत्रजनने–इ० पा० ।

रोमत्वङ्मांसमज्जाद्यैःसर्वोपकरणैःसदा ॥१२॥ जगतःसंप्रवृद्धासित्वामतःप्रार्थयेस्थिताम् ॥ वाङ्मनःकायजनितंयत्किञ्चिन्ममदुष्कृतम् ॥१३॥तत्सर्वंविलयंयातुतवदानात्प्रसेवितम् ॥ एवमुच्चार्यतांदद्याद्ब्राह्मणायकुटुंबिने ॥ १४ ॥ नाभिभाषेततंदत्त्वामुखंचनावलोकयेत् ॥ दुष्टप्रतिग्रहहतोविप्रोभवतिपातकी ॥१५॥ नोदद्याद्दक्षिणाहीनांदातव्यासाविधानतः ॥ दक्षिणाविधिनाहीनादुःखशोकावहाभवेत् ॥ १६ ॥ पुरादत्तामिदंदानंगौर्याशंकरकाम्यया ॥ तेनशंभुःपतिर्लब्धःसर्वदेवनमस्कृतः ॥ १७ ॥ इन्द्राण्यास्वर्णरोमाणांशतंदत्तंविधानतः ॥ सर्वदेवपतिंप्राप्यपतिंसाद्यापिमोदते ॥ १८ ॥ नलेनदत्तमेतद्धिराज्यंकृत्वादिवंगतः ॥ रुक्मिण्याहंपतिर्लब्धःसौभाग्यमतुलंतथा ॥१९॥ दानस्यास्यप्रभावेनपुत्राबहुबलान्विताः ॥ अपुत्रोलभतेपुत्रमधनोलभतेधनम् ॥ २० ॥ दत्त्वादानंशुभांकांतिंविपुलांचतथाश्रियम् ॥ यइमंशृणुयान्नित्यंदानकल्पमनुत्तमम् ॥ अहोरात्रकृतात्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ २१ ॥ मेषीविशेषकलुषापहरातिशस्तादाने सदैवरसधातुयुतासधान्या ॥ तामादरेणकुरुनन्दनदेहिदत्वायेनास्तपापतिमिरःसवितेवभासि ॥ २२ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेअविदानव्रतविधिवर्णनंनामत्रिषष्ट्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६३ ॥ ॥छ॥ ॥श्रीकृष्ण उवाच ॥ ॥ भूमिदानमतोवक्ष्येसर्वपापप्रणाशनम् ॥ येप्रयच्छंतिविप्रेभ्योभूमिदानंसदक्षिणम् ॥ १ ॥ श्रोत्रियायदरिद्रायअग्निहोत्ररताय च ॥ ससर्वकामतृप्तात्मासर्वरत्नैर्विभूषितः ॥ २ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तोदीप्यमानोरविर्यथा ॥ बालसूर्यप्रभावासैर्वादित्रध्वजशोभितैः ॥ ३ ॥ विमानैर्भास्वरैर्दिव्यैर्विष्णुलोकंसगच्छति ॥ तत्रादिव्यांगनाभिश्चसेव्यमानोयथासुखम् ॥ ४ ॥ कामगःकामरूपीचक्रीडत्यानंत्यमक्षयम् ॥ यावद्धारयतेलोकान्भूरंकुरसमुद्भवा ॥ ५ ॥ तावद्भूमिप्रदःकामंविष्णुलोकेमहीयते ॥ नहिभूमिप्रदानाद्धिदानमन्यद्विशिष्यते ॥ ६ ॥ दिशादशानुगृह्णंतिहर्तातादशहंतिच ॥ दानान्यन्यानिक्षीयंतेकालेनपुरुषर्षभ ॥ ७ ॥ भूमिप्रदानपुण्यस्यक्षयोनैवोपपद्यते ॥ सर्वपापानिक्षी

१ संप्रवृत्तासि–इ० पा० । २ किल्बिषी–इ० पा० । ३ दक्षगृहस्थया–इ० पा० । ४ विधानतः–इ० पाठो युक्तः । ५ यावद्धारयते लोको भूमिं कुरुकुलोद्भव–इ०पा० ।

यंतेकालयोगक्रमेणतु ॥८॥ भूमिहर्तुश्चराजेंद्रदुःखस्यांतोनविद्यते ॥ ब्राह्मणाय[1]सुशीलायभूमिंदत्त्वातुयोनरः॥९॥नहितामुपजीवेद्यःसमहत्पुं[2]
 ण्यमाप्नुयात् ॥ [3]हलकृष्टांमहींकृत्वासबीजांसस्यमालिनीम् ॥ १० ॥ यावत्सूर्यकृतालोकस्तावत्स्वर्गेमहीयते ॥ धनंधान्यंहिरण्यंचरत्ना
न्याभरणानिच ॥ ११ ॥ सर्वदानानिराजेंद्रददातिवसुधांददत् ॥ सागरान्सरितःशैलान्समानिविषमाणिच ॥ १२ ॥ सर्वगंधरसान्स्ने
हान्ददातिवसुधांददत् ॥ १३ ॥ ओषधीःक्षीरसंपन्नाना[4]नापुष्पफलोपगाः ॥ कमलोत्पलखंडांश्चददातिवसुधांददत् ॥ १४ ॥
अग्निष्टोमादिभिर्यज्ञैर्येयजंतिसदक्षिणैः ॥ प्राप्नुवंतिचतत्पुण्यंभूमिदानाद्यदाप्यते ॥ १५ ॥ श्रोत्रियायमहींदत्त्वायेह[5]रंतिनमानवाः ॥ ता
वत्तेषांभवेत्स्वर्गोयावल्लोकाःप्रतिष्ठिताः ॥ १६ ॥ सस्यपूर्णांमहींयस्तुश्रोत्रियायप्रयच्छति ॥ पितरस्तस्यतुष्यंतियावदाभूतसंप्लवम् ॥
॥ १७ ॥ यत्किंचित्कुरुतेपापंपुरुषोवृत्तिकर्शितः ॥ अपिगोचर्ममात्रेणभूमिदानेनशुध्यति ॥ १८ ॥ सुवर्णानांसहस्रेणयत्पुण्यंसमुदाहृत
म् ॥ भूमिगोचर्ममात्रेणतत्फलं[6]प्राप्नुयान्नरः ॥ १९ ॥ कपिलानांसहस्रेभ्योयद्दत्तेऽन्नंनरोत्तम ॥ भूमिगोचर्ममात्रेणतत्फलंलभतेनरः ॥२०॥
मध्यमस्यमनुष्यस्यव्यासेनपरिसंख्यया ॥ त्रिंशद्दंडांश्चगोचर्मदत्वास्वर्गेमहीयते ॥ २१ ॥ बहुभिर्वसुधाभुक्ताराजभिःसगरादिभिः ॥
यस्ययस्ययदाभूमिस्तस्यतस्यतदाफलम् ॥२२॥ किंकरामृत्युदंडाश्चआसिपत्रवनादयः ॥ घोराश्चवारुणाःपाशानोपसर्पंतिभूमिदम्॥२३॥
निरयारौरवाद्याश्चकुंभीपाकःसुदुःसहः ॥ तथाचयातनाःकष्टानोपसर्पंतिभूमिदम् ॥ २४ ॥ चित्रगुप्तश्चकालश्चकृतांतोमृत्युरेवच ॥
यमश्चापिस्वयंराजासंपूजयतिभूमिदम् ॥ २५ ॥ रुद्रःप्रजापतिः[7]शक्रोदेवासुरगणास्तथा ॥ अहंचपरमप्रीत्यापूजयामिहभूमिदम् ॥ २६ ॥
षट्कर्मकृत्सुवृत्तायकृशायचाप्रियार्थिने ॥ भूमिर्देयानरव्याघ्रसन्निधिश्चाक्षयोभवेत् ॥ २७ ॥ सीदमानकुटुंबायश्रोत्रियायाहिताग्नये ॥
वृत्तस्थायदरिद्रायभूमिर्देयानरेश्वर ॥ २८ ॥ यथाजनित्रीक्षीरेणपुत्रंसंवर्द्धयेत्सदा ॥ तथाभूमिप्रदंभूमिःसर्वकामैस्तुतर्पति ॥ २९ ॥

१ सुकृष्टां तु–इ०पा० । २ फलम्–इ०पा० । ३ फालकृष्टाम्–इ०पा० । ४ नगान्पुष्पफलोपगान्–इ०पा० । ५ न हिंसंति–इ०पा० । ६ लभते हि सः–इ०पा० । ७ शुक्रः–इ०पा० ।

यथागौर्भरतेवत्संक्षीरेणक्षीरमुत्सृजेत् ॥ तथासर्वरसोपेताभूमिर्भरतिभूमिदम् ॥ ३० ॥ यथाबीजानिरोहंतिजलसिक्तानिभूतले ॥ तथा
कामाःप्ररोहंतिभूमिदस्यदिनेदिने ॥ ३१ ॥ यथोदयन्सहस्रांशुस्तमःसर्वंव्यपोहति ॥ तथाभूमिप्रदानंतुसर्वपापंव्यपोहति ॥ ३२ ॥
परदत्तांतुयोभूमिमुपहिंसेत्कदाचन ॥ सबद्धोवारुणैःपाशैःक्षिप्यतेपूयशोणिते ॥ ३३ ॥ स्वदत्तांपरदत्तांवायोहरेतवसुंधराम् ॥ सनरो
नरकेघोरेक्लिश्यत्याप्रलयांतिकम् ॥ ३४ ॥ रुदतांवृत्तिनाशेनयेपतंत्यश्रुबिंदवः ॥ तावद्वर्षसहस्राणिनरकेपच्यतेतुसः ॥ ३५ ॥
ब्राह्मणानांहृतेक्षेत्रेहतंत्रिपुरुषंकुलम् ॥ दत्त्वाभूमिंतुविप्रायउपहिंसेद्यदापुनः ॥ अधोमुखश्चदुष्टात्माकुंभीपाकेसपच्यते ॥ ३६ ॥
दिव्यवर्षसहस्रांतेकुंभीपाकाद्विनिःसृतः ॥ इहलोकेभवेच्छ्वावैसप्तजन्मानिपार्थिव ॥ ३७ ॥ स्वदत्तांपरदत्तांवायत्नाद्रक्षेद्युधिष्ठिर ॥
महींमहीभृतांश्रेष्ठदानाच्छ्रेयोनुपालनम् ॥ ३८ ॥ तोयहीनेष्वरण्येषुशुष्ककोटरवासिनः ॥ कृष्णाहयोभिजायंतेनराब्रह्मस्वहारिणः ॥
॥ ३९ ॥ एवंदत्त्वामहींराजन्प्रहृष्टेनांतरात्मना ॥ सर्वान्कामानवाप्नोतिमनसाचिंतितान्नरः ॥ ४० ॥ भूमिदानात्परंनास्तिसुखंवामुष्मिकं
महत् ॥ नचापिभूमिहरणादन्यत्पातकमुच्यते ॥ ४१ ॥ यच्छंतियेद्विजवरायमहींसुकृष्टांतेयांतिशक्रसदनंसुविशुद्धदेहाः ॥ येलोपयंत्य
तिबलादर्थकामलोभात्तेरौरवातिगहनान्नसमुत्तरंति ॥ ४२ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेभूमिदान
माहात्म्यवर्णनंनामचतुःषष्ट्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६४ ॥ ॥ ॥ छ ॥ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ भूमिदानंक्षत्रियाणां
नान्येषामुपपद्यते ॥ तेह्युपार्जयितुंशक्तादातुंपालयितुंयथा ॥ १ ॥ भूमिदानसमंकिंचिद्दन्यत्कथययादव ॥ संप्राप्तवित्तैर्यच्छक्यंसं
सारभयभीरुभिः ॥ २ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ सौवर्णींविधिवत्कृत्वासाद्रिद्रुमवतींशुभाम् ॥ महींप्रयच्छविप्राणांतत्तुल्यासानिगद्यते ॥
॥ ३ ॥ शृणुष्वैकमनाभूत्वामहादानंनरोत्तम ॥ सविधानंप्रवक्ष्यामिफलंयत्तेनयद्भवेत् ॥ ४ ॥ चंद्रसूर्योपरागेचजन्मर्क्षेविषुवेतथा ॥

---

१ वृत्तिलोपेन-इ०पा० । २ हरेत्क्षेत्रं हन्यात्-इ०पा० । ३ सप्तजन्म पुनःपुनः-इ०पा० । ४ परम्-इ० पा० । ५ स्वकृष्टाम्-इ० सुमृष्टाम्-इ० च पा० । ६ अपि-इ०पा० । ७ तथा-इ० पा० । ८ दानम्-इ० पा० । ९ दत्तं च-इ० पा० ।

युगादिषुचदातव्यमयनेचा[1]विधानतः ॥ ५ ॥ अन्येष्वपिचकालेषुप्रशस्तेधनसंचये ॥ पापक्षयायदातव्यंयशोऽर्थैवानरैर्भुवि ॥ ६ ॥
हेम्नःपलशतेनोक्तातदर्धे[2]नापिशक्तितः ॥ कुर्यात्पंचपलादूर्ध्वमसमर्थोऽपिभक्तिमान् ॥ ७ ॥ कारयेत्पृथिवींहैमींजंबुद्वीपानुकारिणीम् ॥
मर्यादापर्वतवतींमध्येमेरुसमन्विताम् ॥ ८ ॥ लोकपालाष्टकोपेतांब्रह्मविश्वेशसंयुताम् ॥ नानापर्वतपूर्णांचरत्नाभरणभूषिताम् ॥ ९ ॥
सर्वसस्यविचित्रांगींसर्वगंधाधिवासिताम् ॥ ईदृशींतुमहींकृत्वाकारयेन्मंडपंततः ॥ १० ॥ दशद्वादशहस्तंच[3]चतुर्वक्रंसतोरणम् ॥
मध्येचवेदिकांकुर्याद्ध[4]नुर्हस्तांप्रमाणतः ॥ ११ ॥ ईशान्यांसुरसंस्थानमाग्नेय्यांकुंडमेवच ॥ पताकाभिरलंकृत्यदेवतायतनान्यथ ॥ १२ ॥
लोकपालाग्रहाश्चैवपूज्यामाल्यविलेपनैः ॥ होमंकुर्युर्द्विजाःशांताश्चातुश्चरणिकाःशुभाः ॥१३॥ सालंकाराःसवस्त्राश्चमाल्यचंदनभूषिताः ॥
अग्निसंस्थापनंतत्रकृत्वापूर्वंततोमहीम् ॥१४॥ आनयेयुर्द्विजाराजन्ब्रह्मघोषपुरःसरम् ॥ शंखतूर्यनिनादैश्चगेयमंगलनिस्वनैः ॥ १५ ॥
तिलैःप्रच्छादितांवेदिंकृत्वातत्राधिवासयेत् ॥ अथाष्टादशधान्यानिरसांश्चलवणादिकान् ॥ १६ ॥ तथाष्टौपूर्णकलशान्समंतात्स्थापयेच्छु
भान् ॥ वितानकंचकौशेयंफलानिविविधानिच ॥ १७ ॥ अंशुकानिविचित्राणिश्रीखं[5]डशकलानिच ॥ इत्येवंरचयित्वातामधिवासन
पूर्वकम् ॥ १८ ॥ ततोहोमावसानेषुनिष्पन्नेसर्वशांतिके ॥ शुक्लमाल्यांबरधरोयजमानःस्वयंततः ॥ १९ ॥ कृत्वाप्रदक्षिणंपृथ्वींगृही
त्वाकुसुमांजलिम् ॥ पुण्यकालमथासाद्यमंत्रानेतानुदी[6]रयेत् ॥ २० ॥ नमस्तेसर्वदेवानांत्वमेवभवनंयतः ॥ धात्रीत्वमसिभूतानामतः
पाहिवसुंधरे ॥ २१ ॥ वसुधारयसेयस्मात्सर्वसौख्यप्रदायकम् ॥ वसुंधराततोजातातस्मात्पाहिभयादलम् ॥ २२ ॥ चतुर्मुखोऽपिनो
गच्छेद्यस्मादंतंतवाचले ॥ अनंतायैनमस्तु[7]भ्यंपाहिसंसारकर्[8]दमात् ॥ २३ ॥ त्वमेवलक्ष्मीर्गोविंदेशिवेगौरीतिसंस्थिता ॥ गायत्रीब्रह्म
णःपार्श्वेज्योत्स्नाचंद्ररवौप्रभा ॥ २४ ॥ बुद्धिर्बृहस्पतौख्यातामेधामुनिषुसंस्थिता ॥ विश्वंप्राप्यस्थितायस्मात्ततोविश्वंभरामता॥२५॥

१ वा–इ० पा० । २ शक्तितः–इ० पा० । ३ वा–इ०पा० । ४ चतुर्हस्ताम् । ५ श्रीखण्डशकटानिच–इ०पा० । ६ उदाहरेत्–इ०पा० । ७ तस्मात्–इ० पा० । ८ संसारसागरात्–इ० पा० ।

धृतिःक्षितिःक्षमाक्षोणीपृथिवीवसुधामही ॥ एताभिर्मूर्तिभिःपाहिदेविसंसारसागरात् ॥ २६ ॥ एवमु[1]च्चार्यतांदेवींब्राह्मणेभ्योनिवेद
येत् ॥ धरार्द्धंवाचतुर्भागंगुरवेप्रतिपादयेत् ॥ २७ ॥ अनेनविधिनायस्तुदद्याद्देवींधरांबुधः ॥ पुण्यकालेचसंप्राप्तेसपदंयातिवैष्णवम् ॥
॥ २८ ॥ यदिकर्तुंनशक्नोति[2]पुण्येह्निबहुविस्तरम् ॥ संस्थाप्यशोभनेस्थानेमहीमेवप्रदापयेत् ॥ २९ ॥ विमानेनार्कवर्णेनकिंकिणीजाल
मालिना ॥ नारायणपुरंगत्वाकल्पत्रयमथावसेत् ॥ ३० ॥ क्षीणपुण्यइहाभ्येत्यराजाभवतिधार्मिकः ॥ विजयीशत्रुदमनोबहुभृ[3]त्यपरि
च्छदः ॥ ३१ ॥ [4]शतकोट्यधिपःशूरश्चक्रवर्तीमहाबलः ॥ सप्तजन्मानिदानस्यमाहात्म्याद्राज्यमाप्नुयात् ॥ ३२ ॥ द्वीपाविकर्षविषमांवि
धिवद्विधायहैमींमहींसुरमहीमिवविन्ध्यमध्याम् ॥ लोकेशशंभुशिवकेशवसंयुतांचप्रायच्छपार्थंतवकिंबहुनोदितेन ॥ ३३ ॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेपृथिवीदानविधिवर्णनंनामपंचषष्ट्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६५ ॥ छ ॥
॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिदानमत्यद्भुतं[5]तव ॥ येनदत्तेनराजेन्द्रसर्वदानप्रदोभवेत् ॥ १ ॥ सर्वपाप
प्रशमनंसर्वसौख्यप्रदायकम् ॥ प्रयुक्तंहलपंक्त्याचसर्वदानफलप्रदम् ॥ २ ॥ पंक्तिर्दशहलाप्रोक्ताहलंस्यात्तुचतुर्गवम् ॥
[6]सारदारुमयान्याहुर्हलानिदशपंडिताः ॥ ३५ ॥ सौवर्णपट्टसंनद्धरत्नवंतिशुभानिच ॥ यूनश्चबलिनोभव्यान्व्यंगहीनान्स्वलंकृतान् ॥ ४ ॥
वस्त्रकांचनपुष्पैश्चचंदनैर्दिग्धमस्तकान् ॥ अभग्नान्योजयेत्तेषुलांगलेषुवृषाञ्छुभान् ॥ ५ ॥ योक्त्राणियुग[7]लग्नानिसवृषाणिचकारयेत् ॥
प्रतोदकीलकाबंधसर्वोपकरणान्विताम् ॥ ६ ॥ एवंविधहलैःकुर्यात्संयुक्तांहलपंक्तिकाम् ॥ कर्कटंखेटकंचापिग्रामंवासस्यमालिनम् ॥ ७ ॥
निवर्तनशतंवापितदर्द्धंवाप्रकल्पयेत् ॥ एवंविधांपर्वकालेदद्यात्प्रयतमानसः ॥ ८ ॥ कार्तिक्यांचाथवैशाख्यामुत्तरेवाऽयनेतथा ॥
जन्मर्क्षेग्रहणेवापिविषुवेवाप्रदापयेत् ॥ ९ ॥ ब्राह्मणान्वेदसंपन्नान्व्यंगहीनान्[8]नलंकृतान् ॥ श्रोत्रियांश्चविनीतांश्चहलसंख्यान्निमंत्रयेत् ॥ १० ॥

१ संधार्य–इ० पा० । २ पुण्यैश्च–इ०पा० । ३ बहुवित्तपरिच्छदः–इ०, बहुवृत्तपरिच्छदः–इ०च पा० । ४ शतकोशाधिपः–इ० पा० । ५ परम्–इ०पा० ।
६ सारदारुमयान्कृत्वा हलान्दश विचक्षणः–इ०पा० । ७ धूपलग्नानि–इ०पा० । ८ स्वलंकृतान्–इ०पा० ।

दशहस्तप्रमाणेनमंडपंकारयेद्बुधः ॥ पूर्वेद्विकुंडमेकंवाहस्तमात्रंसुशोभनम् ॥ ११ ॥ तत्रव्याहृतिभिर्होमंकुर्युस्तेद्विजसत्तमाः ॥
पर्जन्यादित्यरुद्रेभ्यःपायसेनयजेद्बुधः ॥१२॥ पालाश्यःसमिधस्तत्रह्याज्यंकृष्णास्तिलास्तथा ॥ अधिवास्यचतांपंक्तिंधान्यमध्यगतांशुभा
म् ॥ १३ ॥ ततःसर्वसमीपेतुस्नातःशुक्लांबरःशुचिः ॥ हलपंक्तियोजयित्वायजमानःसमाहितः ॥ १४ ॥ तूर्यशंखनिनादैश्चब्रह्मघोषैःसुपुष्क
लैः ॥ इममुच्चारयेन्मंत्रंगृहीतकुसुमांजलिः ॥१५॥ यस्माद्देवगणाःसर्वेहलेतिष्ठंतिसर्वदा॥वृषस्कंधेसंनिहितास्तस्माद्भक्तिःशिवेस्तुमे ॥१६॥
यस्माच्चभूमिदानस्यकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥ दानान्यन्यानिमेभक्तिर्धर्मेचास्तुदृढासदा ॥ १७ ॥ एवमुक्तेततःपंक्तिप्रेरयेयुर्द्विजोत्तमाः ॥
बीजानिसर्वरत्नानिसुवर्णरजतंतथा ॥ १८ ॥ स्वयंपश्चाद्धलेलग्नोविप्रहस्तेषुनिर्वपेत् ॥ यायान्निवर्तनंयावत्ततस्तुविरमेद्बुधः ॥ १९ ॥
प्रदक्षिणंततःकृत्वाविप्राणांप्रतिपाद्यच ॥ सदक्षिणांविधानेनप्रणिपत्यविसर्जयेत् ॥ २० ॥ अनेनविधिनायस्तुदानमेतत्प्रयच्छति ॥
एकविंशत्कुलोपेतःस्वर्गलोकेमहीयते ॥ २१ ॥ सप्तजन्मसुदारिद्र्यंदौर्भाग्यंव्याधयस्तथा॥ नपश्यतिचभूमेस्तुतथैवाधिपतिर्भवेत् ॥ २२॥
दृष्ट्वातंदीयमानंतुदानमेतद्युधिष्ठिर ॥ आजन्मनःकृतात्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः ॥ २३ ॥ दानमेतत्प्रदत्तंहिदिलीपेनययातिना ॥
शिबिनानिमिनाचैवभरतेनचधीमता ॥ २४ ॥ तेऽद्यापिदिविमोदंतेदानस्यास्यप्रभावतः ॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेनदानमेतन्नृपोत्तम ॥ २५ ॥
दातव्यंभक्तियुक्तेनस्त्रियावापुरुषेणवा ॥ यदिपंक्तिर्नविद्येतपंचवाचतुरोऽथवा ॥ २६ ॥ एकमप्युक्तविधिनाहलंदेयंविचक्षणैः
॥ २७ ॥ येसंतिलांगलमुखोत्थरजोविकारायावंतितद्गतधुरंधररोमकाणि ॥ तावंतिशंकरपुरेत्रियुगानितिष्ठेत्पंक्तिप्रदानमिहय
त्कुरुतेमनुष्यः ॥ २८ ॥ युक्तांवृषैरतिबलैर्हलपंक्तिमेतांपुण्येह्निभक्तिसहितांद्विजपुंगवानाम् ॥ यच्छंतियेसुकृतिनोवसुधासमेतांते
भूभुजोभुवमुपेत्यभवंतिभव्याः ॥ २९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेहलपंक्तिदानविधिवर्ण
नंनामषट्षष्ट्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६६ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ तन्मेकथयदेवेशयेनदत्तेनमानवः ॥ बहुपुत्रो ॥१

१ कारयेत्कुंडम्-इ०पा। २ धनमध्यगतां शुभाम्-इ०पा०। ३ कृषिदानस्य-इ०पा०। ४ भुवि भवंति समेत्य भव्याः-इ० पा०।

बहुधनोबहुभृत्यश्चजायते ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ पुराभारतवंशेऽस्मिन्राजासीद्धव्यवाहनः ॥ पितृपैतामहंतेनप्राप्तंराज्यम
कंटकम् ॥२॥ नतस्यराज्येविध्वंसोनवैरिजनितंभयम् ॥ शरीरोत्थमहाव्याधिर्नचैवांतरदायकः ॥३॥ तस्यैवंकुर्वतोराज्यंपूर्वकर्मार्जिताशु
भात् ॥ नास्तिभृत्योभारसहःसर्वराज्यधुरंधरः ॥ ४ ॥ नपुत्रःप्रियकृत्कश्चिन्नमंत्रीमधुराक्षरः ॥ नमित्रंकार्यकरणेसमर्थोनसुहृत्तथा ॥
॥ ५ ॥ नभोज्यसमयेप्राप्तेभोजनंसार्वकामिकम् ॥ नपूगफलसंयुक्तंतां[1]बूलंवसनंनच[2] ॥ ६ ॥ नधनंजनसंबंधकारकोरत्नसंचयः ॥
तस्यैवंकुर्वतोराज्यम[3]व्याहतमचेष्टितम् ॥७॥ अथैकस्मिन्दिनेविप्रःपिप्पलादोऽतिविश्रुतः ॥ आजगाममहायोगीराज्ञःपार्श्वमहाद्युतिः॥८॥
तमागतंमुनिंदृष्ट्वाराज[4]पत्नीशुभावती ॥ पाद्यार्घ्यासनदानेनसर्वथातमपूजयत् ॥ ९ ॥ ततःकथांतेकस्मिंश्चित्तमुवाचशुभावती ॥
भगवन्राज्यमेतन्नःसर्वबाधाविवर्जितम् ॥१०॥ कस्मान्नभृत्याःपुत्रावामंत्रिमित्रादिकंद्विज ॥ भोगावाप्तिर्नचैतथासर्वलोकातिशायिनी॥११॥
॥ ॥ पिप्पलादउवाच ॥ ॥ यद्येनपूर्वंविहितंतद[6]स्मैप्राप्नुतेफलम् ॥ कर्मभूमिरियंराज्ञिनातःशोचितुमर्हसि ॥ १२ ॥ नतत्कुर्वंति
राजानोनदायादानशत्रवः ॥ नबांधवानमित्राणियद्येननपुराकृतम् ॥ १३ ॥ तस्माद्भवद्भिर्यद्दत्तंप्राप्तंतद्राज्यमुत्तमम् ॥ भृत्यमित्रादिसंबं
धोनदत्तःप्राप्यतेकुतः ॥ १४ ॥ शुभावत्युवाच[7] ॥ इदानीमेवविप्रर्षेकस्मात्तन्नोपदिश्यते ॥ येनमेबहवःपुत्राधनंभृत्याभवंतिवै ॥ १५ ॥
मंत्रोवासिद्धयोगोवाव्रतंदानमुपोषितम् ॥ कथयस्वामलमतेयेनसंपद्यतेसुखम् ॥ १६ ॥ ततःसकथयामासपिप्पलादोद्विजोत्तमः ॥ आपा
काख्यंमहादानंसर्वसंपत्प्रदायकम् ॥१७॥ श्रद्धयाकुरुशार्दूलनारीवाप्यथवापुमान्॥येनदत्तेनभाग्यानांबहूनांभाजनंभवेत् ॥१८॥तच्छ्रुत्वा
सददौराजाऽऽपाकाख्यंदानमुत्तमम्॥लेभेपुत्रान्पशून्भृत्यान्मंत्रिमित्रसुहृज्जनान् ॥१९॥ श्रीकृष्णउवाच॥आपाकाख्यंमहादानंकथयामियु
धिष्ठिर॥दत्तेनयेनकामानांपुमान्भवतिभाजनम्॥२०॥ग्रहताराबलंलब्ध्वाभार्गवंपूजयेच्छुभम्॥वासोभिर्भूषणैश्चैवपुष्पैरगरुचंदनैः॥ २१ ॥

---

१ तांबूलसेवनम्-इ० पा० । २ तथा-इ० पा० । ३ अव्याहतविचेष्टितम्-इ० पा० । ४ राज्ञोराज्ञी-इ० पा० । ५ हि-इ० पा० । ६ अस्मै-इ० पा० । ७ भानुमत्युवाच-इ० पा० । ८ मुने-इ० पा० । ९ कुलालमित्यर्थः ।

कुर्यात्तथैवसम्मानंयथातुष्टोऽभिजायते ॥ कुरुष्वत्वंमेभांडानिगुरूणिचलघूनिच ॥ २२ ॥ मणिकादीनिशुभ्राणिस्थालयश्चसुमनोहराः ॥
घटकाःकरकाश्चैवगलंत्यःकुंडलानिच ॥ २३ ॥ शरावादीनिपात्राणिभांडमुच्चावचंबहु ॥ संपादयमहाभागविश्वकर्मात्वमेवहि ॥ २४ ॥
भार्गवोऽपिप्रयत्नेननानाभांडान्वितंशुभम् ॥ आपाकंकल्पयेद्दिव्यंविधिदृष्टेनकर्मणा ॥ २५ ॥ सहस्रमेकंभांडानांस्थापयित्वाविचक्षणः ॥
संध्याकालेज्वलित्वातुदद्याच्चापिहुताशनम् ॥२६॥ रात्रौजागरणंकुर्याद्गीतमंगलनिस्वनैः ॥ ततःप्रभातेविमलेज्ञात्वानिर्वापितंशनैः॥२७॥
रक्तवस्त्रैःसमाच्छाद्यपुष्पमालाभिरर्चयेत् ॥ यजमानस्ततःस्नात्वाशुक्लांबरधरःशुचिः ॥ २८ ॥ हेमरौप्याणिभांडानिताम्रलोहमयानिच ॥
परितःस्थापयित्वाचस्वशक्त्यातानिषोडश ॥ २९ ॥ पूजयित्वाप्रयत्नेनकृत्वाचापिप्रदक्षिणाम् ॥ ब्राह्मणान्पूजयित्वाचभार्गवंपूज्ययत्न
तः ॥ ३० ॥ नार्यश्चाविधवास्तत्रसमानीयप्रपूज्यच ॥ प्रदक्षिणंततःकृत्वामंत्रेणानेनपूजयेत् ॥ ३१ ॥ आपाकब्रह्मरूपोसिभांडानीमानिजं
तवः ॥ प्रदानात्तेप्रजापुष्टिःस्वर्गश्चास्तुममाक्षयः ॥ ३२ ॥ भांडरूपाणियान्यत्रकल्पितानिमयाकिल ॥ भूत्वासत्पात्ररूपाणिउपतिष्ठंतुता
निमे ॥ ३३ ॥ ॥ दानमंत्रः ॥ ॥ याचयद्भांडमादत्तेतस्यैतद्दापयेत्ततः ॥ स्वेच्छयाचैवगृह्णातुनानिवार्यास्तुकाश्चन ॥ ३४ ॥ अने
नाविधिनायस्तुदानमेतत्प्रयच्छाति ॥ विश्वकर्माभवेत्तुष्टस्तस्यजन्मत्रयंनृप ॥ ३५ ॥ नारीचदत्त्वासौभाग्यमतुलंप्रतिपद्यते ॥ गृहंसर्वगुणो
पेतंभृत्यमित्रजनैर्वृतम् ॥ ३६ ॥ अवियोगंसदाभर्त्रारूपंचानुत्तमंलभेत् ॥ भूदानमेतन्निर्दिष्टंप्रकारेणतवानघ ॥ भिद्यतेबहुभिर्भेदैर्भूमिरे
षानरेश्वर ॥ ३७ ॥ निष्पाद्यभांडनिचयोच्चतरंप्रयत्नादापाकदानमिहयाकुरुतेवरस्त्री ॥ सापुत्रपौत्रपशुवृद्धिसुखानिभुक्त्वाप्रेत्यस्वभर्तृस
हितासुखिनीसदास्ते ॥ ३८ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेआपाकदानविधिवर्णनंनामसप्तषष्ट्युत्तरश
ततमोऽध्यायः ॥ १६७ ॥ छ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ सर्वशास्त्रार्थतत्त्वज्ञज्ञानविज्ञानपारग ॥ गृहदानस्यमाहात्म्यंविधिंवदविदांवर ॥ १ ॥

१ जपित्वातु–इ०, स्वपित्वा तु–इ० च पा० । २ स्वनैः–इ० पा० । ३ समासाद्य–इ० पा० । ४ तेजसापुष्टिः–इ० पा० । ५ तथा सदा–इ० पा० । ६ सर्वजनोपेतंभृत्यमंत्रिजनैर्वृतम् । ७ अवियोगं च पत्युर्वा रूपं चानुत्तमं लघु–इ० पा० । ८ चेह विविधैः–इ० पा० । ९ च साध्वी–इ० पा० १० विधिविदांवर–इ० पा० ।

॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ नगार्हस्थ्यात्परोधर्मोनास्तिदानंगृहात्परम् ॥ नानृतादधिकंपापंनपूज्योब्राह्मणात्परः॥२॥धनधान्यसमायुक्तंकलत्राप
त्यसंकुलम् ॥३॥ गोगजाश्वगणाकीर्णंगृहंस्वर्गाद्विशिष्यते ॥ यथामातरमाश्रि[1]त्यसर्वेजीवंतिजंतवः ॥४॥ एवंगृहस्थमाश्रित्यवर्तयंती[2]तराश्र
माः ॥ धर्मश्चार्थश्चकामश्चमित्राणिप्रथितंयशः ॥ ५ ॥ प्राप्तुकामैर्नरैःपार्थसदासेव्योगृहाश्रमः[3] ॥ नगृहेणविनाधर्मोनार्थकामौसुखंनच ॥ ६ ॥
नलोकपंक्तिर्नयशःप्राप्यतेत्रिदशैरपि ॥ नतत्स्वर्गेनापवर्गेनतत्केनोपमीयते ॥ ७॥ प्रसार्यपादौयद्रात्रौस्वगृहेस्वपतांसुखम् ॥ दिना
निनास्यगण्यंतेनैनमाहुर्महाशनम् ॥ ८ ॥ अपिशाकंपचानस्यस्वगृहेपरमंसुखम् ॥ इतिमत्वामहाराजकारयित्वासुशोभनम् ॥ ९ ॥
भ[4]वनंब्राह्मणेदेयंभ[5]व्यभूतिमभीप्सता ॥ कारयित्वादृढस्तंभं[6]शुभपक्वेष्टकामयम् ॥ १० ॥ शुभंकमठपृष्ठाभंभाभासितदिगंतरम् ॥
सुधानुलिप्तंगुप्तंचसुखशालाविराजितम् ॥ ११ ॥ दद्याद[7]नंतफलदंशैववैष्णवयोगिनाम् ॥ प्रतिश्रयेतुविस्तीर्णेकारितेसजलेघने ॥ १२ ॥
दीनानाथजलार्थायकृतंकिंनकृतंभवेत् ॥ कारयित्वागृहान्पश्चाद्दत्विमुद्राकैसंख्यया ॥१३॥ कुड्यस्तंभगवाक्षाद्यान्विचित्रान्बहुभूमिकान्॥
सप्राकारप्रतोलीकान्कपाटार्गलयंत्रितान् ॥ १४ ॥ सुधाधवलितान्रम्यान्विस्तीर्णांगणवाटिकान् ॥ प्रवेशनिर्गमयुतान्समासन्नजलाशयान्
॥ १५ ॥ लोहोपस्करसंपूर्णांस्ताम्रोपस्करसंयुतान् ॥ स्वर्णोपस्करशोभाढ्यान्रौ[8]प्योपस्करसंकुलान् ॥ १६ ॥ रत्नोपस्करसंयुक्तान्कांस्यो
पस्करमंडितान्॥आरकूटत्रपुसीसदानोपस्करवर्जितान्॥१७॥वं[9]शोपस्करसंकीर्णान्काष्ठोपस्करबृंहितान् ॥मृन्मयोपस्कराकीर्णान्वस्त्रोपक
रणान्वितान्॥१८॥धर्मो[10]पस्करसंभारशणवल्कलराजितान्॥राजितांस्तृणपाषाणैः[11]सर्वोपस्करभूषितान् ॥१९॥ सप्तधातुमयंभांडंयत्तद्रत्नस
मुद्भवम् ॥ चर्मकाष्ठ[12]महाभांडंनववस्तुमयंतथा ॥ २० ॥ गोमहिष्यश्ववृषभप्रेष्यवेश्यागणान्वितान् ॥ क्षेत्रारामजलासन्नान्काम्यान्हर्म्यवरा

---

१ आसाद्य इ० पा० । २ वर्तयन्ते तथाश्रमाः-इ० पा० । ३ गृहाश्रमी-इ० पा० । ४ गृहंसुब्राह्मणे०इ०पा० । ५ भार्यां भूमिमभीप्सता-इ०पा० । ६ पक्वेष्टकामयं नवम्-इ०पा० । ७ दानं तत्फलदम्-इ०पा० । ८ रौप्योपस्करमंडितान्-इ०पा। ९ वंशोपस्करसंपूर्णान्काष्ठोपस्करसंहितान्-इ०पा०। १० धर्मो पस्करसंयुक्तान्-इ०पा० । ११ सुवर्णोपस्करान्वितान्-इ०पा० । १२ चर्मकाष्ठमहीभारंदत्तवस्त्रमयंतथा-इ०पा० ।

ञ्छुभान् ॥ २१ ॥ संपूर्णान्[1]सर्वधान्यैस्तुघृततैलगुडादिभिः ॥ तिलतंदुलशालीक्षुमुद्गगोधूमसर्षपैः ॥२२॥ निष्पावाढक्यचणककुलत्थाणुम
सूरकैः॥कंगुमाषयवाद्याढ्याञ्छाकवृंताकपूरितान् ॥ २३ ॥ लवणार्द्रकखर्जूरद्राक्षाजीरकधान्यकैः ॥ हिंगुकुंकुमकर्पूरस्नानद्रव्यैःसचंदनैः
॥ २४ ॥ धूपोपस्करपर्युंततूलीगण्डोपधानकैः ॥ [2]चुल्लीच्छेदनमंथानभद्रासनकगुच्छकैः ॥ २५ ॥ [3]पिठरोलूखलस्थालीशूर्पदर्पणपत्रकैः॥
मुशलासिकृपाणीषुदंडकोदंडमुद्गरैः ॥ २६ ॥ गृहाटवाटकादर्वीदृषल्लोष्टकहस्तकैः ॥ चात्रकांशुकलोहादिदीप्तमंथनिकादिभिः ॥ २७॥
कंडणीपेषणिचुल्लीउदकुंभीप्रमार्जनी ॥ मंजूषाकोष्ठकासंदीकंबलैस्तंतुरांकवैः ॥ २८ ॥ इत्येवमादिभिःपूर्णान्गृहान्दद्याद्द्विजातिषु ॥
कर्तुश्चंद्रबलोपेतेस्थिरनक्षत्रसंयुते ॥ २९ ॥ शुभेऽह्निविप्रकथितेदानकालःप्रशस्यते ॥ एवंसंभृतसंभारोयजमानःस्वयंद्विजान् ॥ ३० ॥
कुलशीलसमायुक्तान्गृहसंख्यान्निमंत्रयेत्॥अधीतवेदाञ्छास्त्रज्ञान्पुराणस्मृतिपारगान्॥३१॥गृहस्थधर्मनिरताञ्छांतान्दांताञ्जितेंद्रियान् ॥
अलंकृत्यसपत्नीकान्वासोभिरथपूजयेत् ॥३२॥ सुगंधिस्रग्धरान्कृत्वाशांतिकर्मणियोजयेत्॥गृहांगणेकारयित्वाकुंडमेकंसमेखलम् ॥३३॥
ग्रहयज्ञःप्रकर्तव्यस्तुष्टिपुष्टिकरःसदा ॥ राक्षोघ्नानिचसूक्तानिपठेयुर्ब्राह्मणास्ततः ॥ ३४ ॥ वास्तुपूजाप्रकर्तव्यादिक्षुभूतबलिंक्षिपेत् ॥
[4]ततःपुण्याहघोषेणब्राह्मणांस्तेषुवेश्मसु ॥३५॥ प्रवेशयित्वाशय्यासुसभार्यानुपवेशयेत् ॥ यजमानस्ततःप्राज्ञःशुक्लांबरधरःशुचिः ॥३६॥
यद्यस्यविहितंपूर्वंतत्तस्यप्रतिपादयेत् ॥ इदंगृहंगृहाणत्वंसर्वोपस्करसंयुतम् ॥ ३७ ॥ तवविप्रप्रसादेनममास्त्वभिमतंफलम् ॥ एव
मेकैकशो[5]दत्त्वाप्रणिपत्यक्षमापयेत् ॥३८॥ स्वस्तीतिब्राह्मणैर्वाच्यंकोदादितिचपूजितैः ॥ गृहोपकरणैस्तुल्यादक्षिणाभवनंविना ॥ ३९ ॥
उपदेष्टारमापृच्छेत्तन्मूलत्वान्महर्षयः ॥ स्वयंतान्पूजयित्वातुततःस्वभवनंव्रजेत् ॥ ४० ॥ दद्यादनेनविधिनागृहमेकंबहूनपि ॥ नसं
ख्यानियमःकार्यःशक्तिरत्रनियामिका ॥ ४१ ॥ शीतवातातपहरंदत्त्वातृणकुटीरकम् ॥ इष्टान्कामानवाप्नोतिप्रेत्यस्वर्गेमहीयते ॥ ४२ ॥

---

१ सप्तधान्यैस्तु-इ०पा० । २ चुल्लीच्छेदनमंथानभद्रासनकुकुच्छकैः-इ०पा० । ३ पिठरोलूखलस्थालीशूर्पदर्पणपन्नगैः-इ०पा० । ४ स्वस्तीति ब्राह्मणै र्वाच्यम्-इ०पा० । ५ दद्यात्-इ० पा० ।

किंपुनर्बहुनोक्तेनसर्वोपस्करभूषिताम् ॥ अत्यंतसुखलुब्धेनदत्वाब्रह्मपुरींप्रियाम् ॥४३॥ गोभूहिरण्यदानानिनियमाःसनियमास्तथा ॥ गृहदा
नस्यकौंतेयकलांनार्हंतिषोडशीम् ॥४४॥ यःकारयेत्सुदृढहर्म्यवतीं[1]महार्हांसत्सेवितांद्विजपुरींसुजनोपभोग्याम्॥दिव्याप्सरोभिरभिनंदित
चित्तवृत्तिःप्राप्नोत्यसावनवमंपदमिंदुमौलेः ॥ ४५ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेगृहदानविधिवर्णनं
नामाष्टषष्ट्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १६८ ॥ छ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ अन्नदानस्यमाहात्म्यंकथयामितवानघ ॥ यत्प्रोक्तमृषिभिः
पूर्वंतदिहैकमनाःशृणु ॥ १ ॥ ददस्वान्नंददस्वान्नंददस्वान्नंयुधिष्ठिर ॥ सद्यस्तुष्टिकरंलोकेकिंदत्तेन[2]परेणते ॥ २ ॥
रामेणदाशरथिनावनस्थेननिजानुजः ॥ निर्वेदाद्यत्पुराप्रोक्त[3]स्तदहंप्रब्रवीमिते ॥ ३ ॥ पृथिव्यामन्नपूर्णायांवयमन्नस्यकांक्षिणः ॥
सौमित्रेनूनमस्माभिर्नब्राह्मणमुखेहुतम् ॥ ४ ॥ यदुच्यतेकर्मबीजंतस्यावश्यंफलंनरैः ॥ प्राप्यतेलक्ष्मणास्माभिर्नान्नंविप्रमुखे
हुतम् ॥ ५ ॥ यन्नप्राप्यंतदप्राप्यंविद्ययापौरुषेणवा ॥ सत्योलोकप्रवादोऽयंनादत्तमुपतिष्ठति ॥ ६ ॥ भक्षोपयोगादन्न
स्यदानंश्रेयस्क[4]रंपरम् ॥ ७ ॥ प्रकारांतरभोज्यानिदा[5]नान्यन्यानिभारत ॥ अन्नमेवपरंदानंसत्यवाक्यंपरंपदम् ॥ ८ ॥ बुद्धिश्चा
र्थात्परोलोभःसंतोषःपरमंसुखम् ॥ स्नातानामनुलिप्तानांभूषितानांचभूषणैः ॥ ९ ॥ नसुखंनचसंतोषोभवेदन्नादृतेनृणाम् ॥ श्वेतो
नाममहीपालःसार्वभौमोऽभवत्पुरा ॥ १० ॥ तेनेष्टंबहुभिर्यज्ञैःसंग्रा[6]मावहवोजिताः ॥ दानानिचप्रदत्तानिधर्मतःपालितामही ॥ ११ ॥
भुक्ताभोगाःसुविपुलाःशत्रूणांमूर्ध्निस्थितम् ॥ वानप्रस्थेनविधिनात्यक्त्वाराज्यश्रियंनृप ॥१२॥ स्वर्गंजगामभुक्त्वातुपूज्यमानोमरुद्गणैः॥
विमानमर्कप्रतिमंप्रतिपेदेमुदायुतः ॥ १३ ॥ तत्रास्तेरममाणोऽसौसाकंविद्याधरैःसुखम् ॥ प्रसिद्धैःस्तूयतेसिद्धैःसेव्यतेऽप्सरसांगणैः॥१४॥
गंधर्वैर्गीयतेहृष्टैःशक्रेणाप्य[7]नुगम्यते ॥ दिव्यमाल्यांबरधरोदिव्याभरणभूषितः ॥ १५ ॥ सचनित्यंविमानाग्र्यादवतीर्यमहीतलम् ॥

---

१ महार्घाम्–इ० पा० । २ अपरेण–इ० पा० । ३ तच्चापि कथयामि ते–इ० पा० । ४ श्रेयःफलम्–इ० पा० । ५ नानाविधानि–इ० पा० ।
६ संग्रामात्–इ० पा० । ७ अनुगीयते–इ० पा० ।

स्वमांसान्यत्तिकौंतेयपूर्वंत्यक्त्वाकलेवरम् ॥ १६॥ तच्छरीरंतथैवास्तेरक्षितंपूर्वकर्मभिः ॥ सकदाचित्सुरेशानंब्रह्माणंसमुपास्थितः ॥१७॥
प्रणम्यप्रांजलिर्भूत्वानिर्वेदादिदमब्रवीत् ॥ भगवंस्त्वत्प्रसादेनप्राप्तंस्वर्गसुखंमया ॥ १८ ॥ सर्वेषामपिसंपूज्यःसुराणांसुरपुंगव ॥
किंतुक्षुद्बाधतेऽत्यर्थंस्वर्गस्थस्यापिमेप्रभो ॥ १९ ॥ ययामांसान्यहंस्वस्यभक्षयाम्यशनंविना ॥ ब्रह्मोवाच ॥ श्वेताभिजनसंपन्नश्वेतशृणुव
चोमम॥२०॥त्वयाधीतंहुतंदत्तंगुरवःपरितोषिताः ॥ नाशनंभवतादत्तंयद्द्विजेभ्योनराधिप ॥२१ ॥ अनन्नदानस्यफलंत्वयेदमुपभुज्यते ॥
तर्ह्यन्नदानतोनान्यच्छरीरारोग्यकारकम् ॥ २२ ॥नान्यदन्नादृतेपुंसांकिंचित्संजीवनौषधम् ॥ महींगत्वामहाराजकुरुष्ववचनंमम ॥ २३ ॥
तपःस्वाध्यायसंपन्नेशास्त्रज्ञेसांजितेंद्रिये ॥ येनसंपद्यतेतृप्तिरक्षयाक्ष्मापतेतव ॥ २४ ॥ विरिंचेर्वचनाद्गत्वात्वरायुक्तोमहीतलम् ॥ अगस्त्यं
भोजयामासभक्त्याभरतसत्तम ॥२५॥ भोजयित्वाततःप्रादाद्दक्षिणांक्षीणकल्मषः॥ एकावलिंस्वकात्कंठात्समुत्तार्यसमुज्ज्वलाम् ॥ २६ ॥
ततोदुंदुभिघोषेणपूजितःसुरसत्तमैः ॥ श्वेतस्तृप्तोगतःस्वर्गंदत्वान्नंदक्षिणायुतम् ॥ २७ ॥ पौलस्त्येनिहतेपश्चाद्देवदानवसंकटे ॥
रामायैकावलिंप्रादादगस्त्यःपरयामुदा ॥ २८ ॥ एतदन्नस्यमाहात्म्यंकथयाम्यपरंचते ॥ नचान्नादपरंकिंचित्सत्यंतवमयोदितम् ॥ २९ ॥
अन्नंवैप्राणिनां[2]प्राणाअन्नमोजोबलंसुखम् ॥ एतस्मात्कारणात्सद्भिरन्नदःप्राणदःस्मृतः ॥३०॥ सुदूरादाशयायस्यगृहंप्राप्ताबुभुक्षिताः ॥ तृप्ताः
प्रतिनिवर्ततेकोऽन्यस्तत्सदृशःपुमान्॥३१॥ दीक्षितःकापिलासत्रीराजाभिक्षुर्महोदधिः ॥ दृष्टमात्राःपुनंत्येतेतस्मात्पश्यंतिनित्यशः ॥३२॥
एकस्याप्यतिथेरन्नंयःप्रदातुमशक्तिमान् ॥ तस्याऽऽरंभैःपरिक्लेशैर्वसतःकिंफलंगृहे ॥ ३३ ॥ शक्यतेदुष्करेप्यर्थेचिररात्रायजीवितुम् ॥
नत्वाहारविहीनेनशक्यंवर्तयितुंचिरम् ॥ ३४ ॥ भुक्त्वागृहेगृहस्थस्यमैथुनंयश्चसेवते ॥ यस्यान्नंतस्यतेपुत्राइतिप्राहुर्मनीषिणः ॥ ३५ ॥
दुष्कृतंहिमनुष्याणामन्नमाश्रित्यातिष्ठति ॥ योयस्यान्नंसमश्नातिसतस्याश्नातिदुष्कृतम् ॥ ३६ ॥ वनस्पतिगतेसोमेपरान्नंयस्तुभुंजति ॥
तस्यमासकृतंपुण्यंदातारमुपगच्छति ॥ ३७ ॥ कस्मान्नदीयतेनित्यंकस्माद‌न्नंनदीयते ॥ यस्येदृशीफलावाप्तिःकथितापूर्वसूरिभिः॥३८॥

---

१ जायते-इ० पा० । २ प्राणिनः-इ० पा० ।

भिक्षांवापुष्कलांवापिहंतकारांद्विजातये ॥ भोजनंवायथालाभमदत्त्वाश्नातिकिल्बिषम् ॥ ३९ ॥ येनायुतंसहस्रंवाभोजितंस्याद्द्विजन्मनाम्॥
तेनब्रह्मगृहासन्नंनूनंबद्धंकुटीरकम् ॥ ४० ॥ वाराणस्यांपुरापार्थवणिगापणजीवनः ॥ धनेश्वरइतिख्यातोदेवब्राह्मणपूजकः ॥ ४१ ॥
तस्यापणैकदेशेतुमुक्त्वांडंपांडुरच्छवि ॥ ससर्पसर्पस्तद्देशाद्व्रणिग्दृष्ट्वाविशंकितः ॥ ४२ ॥ तदंडंवणिजातेनदृष्टंकारुण्यबुद्धिना ॥ ततः
प्रभृत्यनुदिनंररक्षचपुपोषच ॥ ४३ ॥ निर्जगामदिनैःकैश्चिद्भित्त्वांडंसर्पपोतकः ॥ तंवणिक्क्षीरपानाद्यैरुपचारैरवर्धयत् ॥ ४४ ॥
लिलिहेघृतभांडानिजिघ्रेचगंधसंचयान् ॥ लुलोठपांसुप्रकरेचचारवारिमध्यगः ॥ ४५ ॥ वणिजारक्ष्यमाणःसस्नेहाच्चाहरहर्निशम् ॥
जगामसुमहान्कालोऽभवदेषभयंकरः ॥ ४६ ॥ अथैकस्मिन्दिनेगंगांगतःस्नातुंत्रिलोकगाम् ॥ वणिगापणेपण्यविदंस्थापयित्वासुतंमतम् ॥
॥ ४७ ॥ व्यवहर्तुं[1]समारब्धंवणिक्पुत्रेणधीमता ॥ ददातिप्रतिगृह्णातिघृततैलयवेक्षवम् ॥ ४८ ॥ व्यवहाराकुलतयापादयोरंतरेणसः ॥
सर्पश्चचालचापल्याद्व्रणिग्विक्षेपमभ्यगात् ॥ ४९ ॥ जानन्नपितद्वृत्तांतंनिदानेनियतेर्वशात् ॥ त्रासात्संतर्जयामासबलेन[2]पदचारिणम् ॥
॥ ५० ॥ समहीतःसमुत्थायमूर्द्धानमं[3]वरुह्यच ॥ उवाचदारुणं[4]तरंवचनंपन्नगाधमः ॥ ५१ ॥ शरणागतंपोषितंचतवापिश्राप्रियंकरम् ॥
कस्मान्मांहंसिदुष्टात्मन्कथंजीवन्विमोक्ष्यसे ॥५२॥ अनंतरंकलकलःसंजातोरो[5]दंतांनृणाम् ॥ धनेश्वरसुतोदष्टःसर्पेणापिभृशाकुलः ॥५३॥
अच्युतानंतगोविंदकृष्णकृष्णेत्युदीरयन्॥ धनेश्वरोप्यनुप्राप्तःप्रोवाचाकुलयागिरा॥५४॥किंकृतंममपुत्रेणतवपन्नगविप्रियम् ॥ यदयंभवता
मूर्ध्निस्वभोगेनाभिवेष्टितः ॥ ५५ ॥ मूर्खंमित्रंसुसंबंधंहीनजातिजनोहियः॥ यःकरोत्यबुधोंगारान्सं[6]स्वहस्तेनकर्षति ॥५६॥ तमुवाचचसर्पो
ऽसौबाष्पगद्गदयागिरा ॥ निरपराधोभवतःपुत्रेणाहंसमाहतः ॥ ५७ ॥ तदहंपश्यतस्तेद्यदशाम्येनंनराधिप ॥ यथानभूयोभूतानांभवेद
स्मात्क्वचिद्भयम् ॥ ५८ ॥ धनेश्वरउवाच ॥ ॥ उपकारंव्रतंभक्त्यास्नेहपाशोनयस्यच ॥ सतांमार्गमपाक्रम्यप्रयातःकेनवार्यते ॥ ५९ ॥

---

१ व्यवहारः समारब्धः–इ० पा० । २ फलेन फलभोजिनम्–इ० पा० । ३ अधिगच्छति–इ० पा० । ४ दारुणतमं स्वामिनम्–इ० पा० । ५ रोषणः–इ० पा० । ६ स्वहस्तेनापि कर्षति–इ० पा० ।

क्षणमात्रंप्रतीक्षस्वयावदेवाशिशुर्मम ॥ और्ध्वदेहिककर्माणिकरोतिस्वयमात्मनः ॥ ६० ॥ एवमुक्त्वागृहं[1]गत्वायतीनांब्रह्मचारिणाम् ॥
सहस्रंभोजयामासघृतपायसभोजनैः ॥६१॥ समुत्थायततःसर्वेब्राह्मणाहृष्टमानसाः ॥ वणिक्पुत्रस्योत्तमांगेचिक्षिपुःकुसुमाक्षतान्॥ ६२ ॥
वणिक्पुत्रचिरंजीवनश्यंतुतवशत्रवः ॥ अभीष्टफलसंसिद्धिरस्तुतेब्राह्मणाज्ञया ॥ ६३ ॥ ततःसं[2]दुष्टप्रकृतिर्विप्रवाग्वज्रताडितः ॥
पन्नगोनगसंकाशःपपातचममारच ॥ ६४ ॥ विपन्नंपन्नगंदृष्ट्वात्रस्तचक्षुर्धनेश्वरः ॥ आःकिमेतदितिप्रोच्यविषादमगमत्परम् ॥ ६५ ॥
पोषितोऽयंमयाबालःपालितोलालितस्तथा॥ममापचा[3]रात्पंचत्वमापन्नःपवनाशनः ॥६६॥ उपकारिषुयःसाधुःसाधुत्वेतस्यकोगुणः ॥ अप
कारिषुयःसाधुःससाधुःसद्भिरिष्यते ॥ ६७ ॥ इत्येवमें[4]वधार्यासौदुःखसंतप्तमानसः ॥ बुभुजेनाकुलतयानचसुष्वापतांनिशाम् ॥ ६८ ॥
ततःप्रभातेगंगायांस्नात्वासंतर्प्यदेवताः ॥ सहस्रंभोजयामासपुनरेवाद्विजन्मनाम् ॥ ६९ ॥ तैर्भुक्तैरिष्टसंसिद्धैर्ब्राह्मणैरनुमोदितः ॥ वणि
क्प्राहममाभीष्टंसंजीवत्वेषपन्नगः ॥ ७० ॥ ततोद्विजवरोन्मुक्तैरंबुभिःपरिषिंचितः ॥ उदतिष्ठदहीनांगःसहसाहिमहाकुलः ॥ ७१ ॥
प्रहर्षमतुलंलेभेदृष्ट्वातंपुरतःस्थितम् ॥ प्रत्यग्रावयवंदृष्ट्वासृ[5]क्किणीपरिलेलिहम् ॥७२॥ साधुवादोमहाञ्जातःप्रशशंसुधनेश्वरम् ॥ पुरीनिवा
सिनःसर्वेविस्मयोत्फुल्ललोचनाः॥७३॥सहस्रभोज्यमाहात्म्यंकथितंतेयुधिष्ठिर॥सम्यक्छ्रद्धाप्रयुक्तस्यकिमन्यत्कथयामिते ॥ ७४ ॥ यच्छं
तियेऽनुदिवसंद्विजपुंगवानामन्नंविशुद्धमनसोभृशमागतानाम् ॥ मर्त्यैविहृत्यसुचिरंससुहृज्जनास्तेप्रेत्य[6]प्रयांतिभवनंमुदितामुरारेः ॥ ७५ ॥
इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे[7]अन्नदानमाहात्म्यवर्णनंनामैकोनसप्तत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥१६९॥छ॥छ॥
॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ अन्नदानप्रसंगेनममापिस्मृतिमागतम् ॥ तत्तेऽहंसंप्रवक्ष्यामिश्रुतंदृष्टंचयन्मया ॥ १ ॥ अक्षद्यूतेनभगवन्धनंरा
ज्यंचनोहृतम् ॥ आहूयनिष्कृतिप्राज्ञैःकितवैरक्षकोविदैः ॥२ ॥ वनंप्रस्थापिताःसर्वेवल्कलाजिनवाससः ॥ द्रौपद्यासहिताःकृष्णकर्णदुर्यो

१ दत्वा-इ० पा० । २ सुहृष्टप्रकृतिः-इ० पा० । ३ अपकारात्-इ०पा० । ४ संप्रधार्य-इ०पा० । ५ किंकिणीपरिलेलिहम्-इ०पा० । ६ प्रेत्येह-इ०पा० । ७ सदाव्रतवर्णनंनाम-इ०पा० ।

धनादिभिः ॥३॥ ज्ञात्वावनगतानस्मान्ब्राह्मणाःसंजितेंद्रियाः ॥ द्रष्टुमभ्याययुःसर्वेपौराश्चाप्यनुजग्मिरे॥४॥अस्मान्स्नेहात्क्लिश्यमानान्दृष्ट्वा
ब्राह्मणसत्तमाः॥पौरान्कर्मकरांश्चैवनिर्वेदादिदमब्रुवन् ॥ ५ ॥ जीवतोयस्यजीवंतिविप्रामित्राणिबांधवाः ॥ जीव[1]नंतस्यसफलमात्मार्थेकोन
जीवति ॥ ६ ॥ अभ्यागतंसुहृद्वर्गंकुटुंबमपहायच ॥ जीवन्नपिमृतःपापःकेवलंस्वोदरंभरिः ॥ ७ ॥ इत्येवमवधार्याहंतानृषीन्पुनर
ब्रुवम् ॥ भवंतःसर्वएवात्रत्रिकालज्ञामहर्षयः ॥ ८ ॥ समागतामतिप्रियार्थंज्ञानविज्ञानपारगाः ॥ ब्रूतकंचिदुपायंमेभवंतोभिजनंप्रति ॥
॥ ९ ॥ भवद्भिःसहिताःसर्वेभृत्यैर्भ्रातृभिरेवच ॥ निर्ग[3]च्छेयंवनेशून्येद्वादशेमाःसमायथा ॥ १० ॥ मा[4]मुवाचाथमैत्रेयःशृणुकौंतेयमद्वचः ॥
पूर्ववृत्तंप्रवक्ष्यामिदृष्टंदिव्येनचक्षुषा ॥ ११ ॥ आसीत्तपोवनेकाचिद्ब्राह्मणीब्रह्मचारिणी ॥ दुर्भगादुर्गतादुःखादाराधयतिसाद्विजान् ॥१२॥
शौचेनतुष्टामुनयःप्रश्रयेणदमेनच ॥ प्रोचुर्वदविशालाक्षिकिंकुर्मस्तवसुव्रते ॥ १३ ॥ सातानुवाचकिंतन्मेव्रतंदानमथापिवा ॥ कथयध्वं
[6]भवेयंयेनश्रीसुखभागिनी ॥ १४ ॥ आधारभूताभूतानांबह्वपत्यापतिप्रिया ॥ स्पृहणीयात्रिजगतांत्रिवर्गफलभागिनी ॥ १५ ॥
वसिष्ठस्तामुवाचाथशृणुष्वकथयामिते ॥ दानं[7]मानकरंपुंसांसर्वकामप्रदायकम् ॥ १६ ॥ कृत्वाताम्रमयींस्थालींपलानांपंचभिःशतैः ॥
अशक्तस्तुतदर्द्धेनचतुर्थांशेनवापुनः ॥ १७ ॥ सर्वशक्तिविहीनस्तुमृन्मयीमपिकारयेत् ॥ सुगंभीरोदरदरीदृढदंडकुटुंबकाम् ॥ १८ ॥
मुद्गतंदुलनिष्पन्नसुस्विन्नाक्षिप्रपूरिताम् ॥ उपदंशोदकयुतांघृतपात्रसमन्विताम् ॥ १९ ॥ धौतपार्श्वांधौतकर्णांचर्चितांचंदनेनच ॥
स्थाप्यमंडलकेवस्त्रैःपुष्पधूपैरथार्चयेत् ॥ २० ॥ आदित्येऽहनिसंक्रांतौचतुर्दश्यष्टमीषुवा ॥ एकादश्यांतृतीयायांविप्रायप्रतिपादयेत् ॥
॥२१॥ ज्वलज्ज्वलनपार्श्वस्थैस्तंडुलैःसजलैरपि॥नभवेद्भोज्यसंसिद्धिर्भूतानांपिठरींविना॥२२॥त्वंसिद्धिःसिद्धिकामानांत्वंपुष्टिःपुष्टिमिच्छ

---

१ सफलंजीवितंतस्य–इ०पा० । २ भोजनम्–इ०पा० । ३ निर्दहेयम्–इ०,निगृहेयम्–इ०पा० । ४ अत्र–"मैत्रेयउवाच–शृणुकौंतेयमद्वाक्यमवधानेनयत्न तः"–इति पाठो दृश्यते–सच मूलस्थपाठेनैव गतार्थः । ५ दुर्गतिग्रस्ता देवतार्चनतत्परा–इ०पा० । ६ पुरा दृष्टं व्रतं दानमथापि वा–इ०पा० । ७ मानप्रदम्–इ० पा० ।६ वाऽपि–इ० पा० ।

ताम् ॥ अतस्त्वांप्रणमाम्याशुसत्यंकुरुवचोमम ॥२३॥ ज्ञातिबंधुसुहृद्वर्गैर्विप्रैःप्रेष्यजनेतथा ॥ अभुक्तवतिनाश्रीयात्तथाभववरप्रदा ॥२४॥
इत्युच्चार्यप्रदातव्याहंडिकाद्विजपुंगवे ॥ तुष्टिपुष्टिप्रदापुंसांसर्वान्कामानभीप्सता ॥ २५ ॥ वसिष्ठवचनंश्रुत्वासाचकारतथैवतु ॥
प्रादात्स्थालींब्राह्मणायबहूनांबहुदक्षिणाम् ॥२६॥ साचैषाद्रौपदीपार्थभवद्भार्याऽभवत्प्रिया ॥ तेनदानप्रभावेणभाविताऽशून्यपाणिका ॥२७॥
एषासतीशचीस्वाहासावित्रीभूररुंधती ॥ श्रीरेषायत्रवसातिनांकिंचित्तत्रदुर्लभम् ॥ २८ ॥ अनयायाभृतास्थालीतयासर्वमिदंजगत् ॥
भोजयिष्यसिकौंतेयकिमतोब्राह्मणाअमी ॥ २९ ॥ मैत्रेयात्तदुपश्रुत्यतत्रसंहृष्टमानसः ॥ पूर्वंभोजितवानस्मिबहुविप्रजनान्वने ॥ ३० ॥
अन्नदानप्रसंगेनस्थालीदानमिदंमया ॥ कथितंपुंडरीकाक्षक्षंतव्यमनसूयया ॥ ३१ ॥ स्थालींविशालवदनांचसतंडुलांचयच्छंतियेमधु
रशुल्बमयींद्विजेभ्यः ॥ तेषांसुहृत्स्वजनविप्रजनेनभोज्यंसंभुज्यमानमपिकृष्णनयातिनाशम् ॥ ३२ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणे
उत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेस्थालीदानविधिवर्णनंनामसप्तत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १७० ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥
दासीदानमहंतेऽद्यप्रवक्ष्याम्यरिसूदन ॥ भक्त्यास्नेहाच्चभवतोयन्नोक्तंकेनचित्क्वचित् ॥ १ ॥ चतुर्णामाश्रमाणांहिगृहस्थःश्रेष्ठउच्यते ॥
गृहस्थाच्चगृहंश्रेष्ठंगृहाच्छ्रेष्ठावराःस्त्रियः ॥ २ ॥ पूर्णेंदुबिंबवदनाःपीनोन्नतपयोधराः ॥ तद्गृहंयत्रदृश्यंतेयोषितःशीलमंडनाः ॥ ३ ॥
जामयोयत्रपूज्यंतेरमंतेतत्रदेवताः ॥ यत्रैतास्तुनपूज्यंतेविनंक्ष्यत्याशुतद्गृहम् ॥ ४ ॥ जामयोयानिगेहानिशपंत्यप्रतिपूजिताः ॥
तानिकृत्याहतानीवसद्योयांतिपराभवम् ॥ ५ ॥ अमृतस्येवकुंडानिसुखानामिवराशयः ॥ रतेरिवनिधानानियोषितःकेननिर्मिताः ॥ ६ ॥
श्यामामंथरगामिन्यःपीनोन्नतपयोधराः ॥ महिष्योवरनार्यश्चनभवंतिगृहेगृहे ॥ ७ ॥ अहिरण्यमदासीकमल्पान्नाज्यमगोरसम् ॥
गृहंकृपणवृत्तीनांनरकस्यापरोविधिः ॥ ८ ॥ अदंडपाशिकंग्राममदासीकंचयद्गृहम् ॥ अनाज्यंभोजनंयच्चवृथातादितिमेमतिः ॥ ९ ॥
विभवाभरणादास्योयद्गृहंसमुपासते ॥ तत्रास्तेपंकजकरालक्ष्मीःक्षीरोदवासिनी ॥ १० ॥ नयत्रास्तिगृहेशौचंनसुखंव्यवहारजम् ॥ यत्र

१ मैत्रेयादुपश्रुत्याहमेतद्वृत्तांतमुत्तमम् ॥ सर्वान्भोजितवानस्मि–इ० पा०। २ हिमांशुबिंबवदनाः–इ० पा०।

वानास्तिदास्येकातत्सदैवानवास्थितम् ॥ ११ ॥ यत्रकर्मकरीनास्तिसर्वकर्मकरीसदा ॥ नतच्छतंकिंकराणांकरोतिशुभतामपि ॥ १२ ॥
यदेकाकुरुतेदासीगृहस्थेनभृताहिसा ॥ बहुलोकाकुलोग्रामोदासीदासाकुलंगृहम् ॥ १३ ॥ बुद्धिर्धर्माकुलायस्यतस्यचेतःकिमाकुलम् ॥
यत्रभार्यागृहेदक्षादास्यःकर्मण्यनुव्रताः ॥ १४ ॥ भृत्याःसदोद्यमपरास्त्रिवर्गस्तत्रदृश्यते ॥ यद्यदिष्टतमंलोकेतत्तद्देयमितिश्रुतिः ॥१५॥
एतद्विचार्यहृदयेदेयादासीद्विजातये ॥ स्थिरनक्षत्रसंयुक्तेसोमेसौम्यग्रहान्विते ॥ १६ ॥ दानकालंप्रशंसंतिसंतःपर्वणिवापुनः ॥ अलं
कृत्ययथाशक्त्यावासोभिर्भूषणैस्तथा ॥ १७ ॥ ब्राह्मणायप्रदातव्यामंत्रेणानेनकौरव ॥ इयंदासीमयातुभ्यंभगवन्प्रतिपादिता ॥ १८ ॥
कर्मोपयोज्याभोज्यावायथेष्टंभद्रमस्तुते ॥ दत्वाक्षमापयेत्पश्चाद्ब्राह्मणंकांचनेनतम् ॥ १९ ॥ अनुव्रज्यगृहद्वारंयावत्पश्चाद्विसर्जयेत् ॥
अनेनविधिनादद्याद्दंकयित्वासुरालये ॥२०॥ मखेचापिमहाराजप्रसिद्धेवाप्रतिश्रये ॥ सर्वकर्मकरींदत्त्वातरुणींरूपशालिनीम् ॥२१॥प्राप्यते
यत्फलंपुंभिःपार्थतत्केनवर्ण्यते॥२२॥दासींसमीक्ष्यबहुशोगृहकर्मदक्षांयोब्राह्मणायकुलशीलवतेददाति ॥ विद्याधराधिपशतैरपिपूजितोऽसौ
लोकंत्रिलोकरमयाप्सरसांप्रयाति॥२३॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेदासीदानविधिवर्णनंनामैकसप्तत्युत्त
रशततमोऽध्यायः ॥१७१॥छ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ प्रपादानस्यमाहात्म्यंवददेवकिनंदन॥कथंदेयाकदादेयादानंतस्याश्चकिंफलम्॥
॥१॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ अतीतेफाल्गुनेमासिप्राप्तेचैत्रेमहोत्सवे॥पुण्येऽह्निविप्रकथितेग्रहचंद्रबलान्विते ॥ २ ॥ मंडपंकारयेद्विद्वान्घ
नच्छायंमनोरमम् ॥ पुरस्यमध्येपथिवाकांतारेतोयवर्जिते॥३॥देवतायतनेवापिचैत्यवृक्षतलेऽपिवा॥सुशीतलंचरम्यंचाविचित्रासनसंयुतम्॥
॥ ४ ॥ कारयेन्मंडपंभव्यंशीतवातसहंदृढम् ॥ तन्मध्येस्थापयेद्भक्त्यामणीन्कुंभांश्चशोभनान् ॥ ५ ॥ अकालमूलान्करकान्वस्त्रैरावेष्टिता
नथ ॥ ब्राह्मणःशीलसंपन्नोवृत्तिंदत्त्वायथोचिताम् ॥६॥ प्रपापालःप्रकर्तव्योबहुपुत्रपरिच्छदः॥पानीयपानमश्रांतंयःकारयतिमानवान् ॥७॥

---

१ तिष्ठति–इ० पा० । २ शोभनेशशलाञ्छने–इ० पा० । ३ गौरिव–इ० पा० । ४ अश्रुते–इ० पा० । ५ कस्याः–इ० पा० । ६ अथवा–इ, तथा–इ० पा० । ७ शीतवातसहम्–इति पाठे शीतवाताभ्यां मह उत्सवो यस्मिंस्तमित्यर्थः । ८ भूतिम्–इ० पा० । ९ तु कर्तव्यः–इ०पा० ।

एवंविधांप्रपांकृत्वाशुभेऽह्निविधिपूर्वकम् ॥ यथाशक्त्यानरश्रेष्ठप्रारंभेभोजयेद्द्विजान् ॥ ८ ॥ ततश्चोत्सर्जयेद्विप्रान्मंत्रेणानेनमानवः ॥ प्रपेयंसर्वसामान्याभूतेभ्यःप्रतिपादिता[1] ॥ ९ ॥ अस्याःप्रदानात्पितरस्तृप्यंतुचैपितामहाः[2] ॥ अनिवार्यंततोदेयंजलंमासचतुष्टयम् ॥ १०॥ त्रिपक्षंवामहाराजजीवानां[3]जीवनंपरम् ॥ गंधाढ्यंसुरसंशीतंशोभनेभाजनेस्थितम् ॥ ११ ॥ प्रदद्यादप्रतिहतंमुखंचानवलोकयन्[4] ॥ प्रत्यहं कारयेत्तस्यांभोजनंशक्तितोद्विजान्॥ १२ ॥अनेनविधिनायस्तुग्रीष्मोष्मशोषनाशनम् ॥ पानीयमुत्तमंदद्यात्तस्यपुण्यफलंशृणु ॥ १३ ॥ सर्वतीर्थेषुयत्पुण्यंसर्वदानेषुयत्फलम् ॥ तत्पुण्यफलमाप्नोतिसर्वदेवैःसुपूजितः ॥ १४ ॥ पूर्णचंद्रप्रतीकाशं[5]विमानंसोधिरुह्यच ॥ यातिदेवेन्द्रनगरेपूज्यमानोऽप्सरोगणैः ॥ १५ ॥ विंशत्कोटयोहिवर्षाणांयक्षगन्धर्वसेवितः ॥ पुण्यक्षयादिहागत्यचतुर्वेदोद्विजोभवेत् ॥ ॥ १६ ॥ ततःपरंपदंयातिपुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ प्रपादानासमर्थेनविशेषाद्धर्ममीप्सता ॥ १७ ॥ प्रत्यहंधर्मघटकःकर्पटावेष्टिताननः ॥ ब्राह्मणस्यगृहेनेयःशीतामलजलःशुचिः ॥ १८ ॥ तस्यैवोद्यापनंकार्यंमासिमासिनरोत्तम ॥ मंडकावेष्टिकाभिश्चपक्वान्नैःसार्वकामिकैः ॥ ॥ १९ ॥ उद्दिश्यशंकरंविष्णुंब्रह्माणंकुरुनंदन ॥ सलिलंप्रोक्षयित्वातुमंत्रेणानेनमानवः ॥ २० ॥ एष[6]धर्मघटोदत्तोब्रह्मविष्णुशिवात्मकः ॥ अस्यप्रदानात्सकलाममसंतुमनोरथाः ॥२१॥ इतिधर्मघटदानमंत्रः॥अनेनविधिनायस्तुधर्मकुंभंप्रयच्छति ॥ प्रपादानफलंसोऽपिप्राप्नोतीह नसंशयः ॥ २२ ॥ धर्मकुंभप्रदानेऽपियद्यशक्तःपुमान्भवेत् ॥ तेनाश्वत्थतरोर्मूलंसेच्यंनित्यं[7]जितात्मना ॥ २३ ॥ अश्वत्थरूपीभगवान्प्रीयतांमेजनार्दनः॥ इत्युच्चार्यनमस्कृत्यप्रत्यहंपापनाशनम्॥२४॥यःकरोतितरोर्मूलेसेकंमासचतुष्टयम्॥सोपितत्फलमाप्नोतिश्रुतिरेषासनातनी॥२५॥सुस्वादुशीतसलिलाक्लमनाशनीचप्रांतेपुरस्यपथिपांथसमाजभूमौ ॥ यस्यप्रपाभवतिसर्वजनोपभोग्याधर्मोत्तरःसखलुजीवतिजीवलोके॥२६॥इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेप्रपादानविधिवर्णनंनामद्विसप्तत्युत्तरशततमोध्यायः॥१७२॥छ॥

---

१ प्रतिपादये–इ०,प्रतिपादयेत्–इ० च पा० । २ प्रतिपादयेत्–इ० पा०। ३ जीविनाम्–इ० पा० । ४ वा न विलोकयेत्–इ० पा० । ५ स्वर्णकुंभप्रतीकाशम्–इ० पा० । ६ ब्रह्मघटः–इ०पा० । ७ मासचतुष्टयम्–इ०पा० ।

॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ अग्निष्टिकाकथंदेयाशिशिरेशीतभीरुभिः ॥ सर्वसत्वोपकारायकरुणीकृतमानसैः ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥
अग्निष्टिकामहंपार्थकथयामिनिबोधताम् ॥ यथायेनविधानेनसर्वसत्वसुखप्रदाम् ॥ २ ॥ आदौमार्गशिरेमासिशोभनेदिवसेशुभाम् ॥
अग्निष्टिकांकारयित्वासुखासनवतींशुभाम्[1] ॥ ३ ॥ देवांगणेपथेगेहेविस्तीर्णेचत्वरेथवा ॥ उभयोःसंध्ययोःकृत्वासंशुष्कंकाष्ठसंचयम् ॥४॥
ततःप्रज्वालयेदग्निंहुत्वाव्याहृतिभिःक्रमात् ॥ अनेनविधिनाहुत्वाप्रत्यहंज्वालयेत्ततः॥५॥यदिकश्चित्क्षुधार्थीस्याद्धोज्यंतस्मै[3]प्रकल्पयेत् ॥
सुखासीनोजनस्तत्रविशीतोविज्वरस्तथा ॥ ६ ॥ यःकरोतिकथाःपार्थनताःशक्यामयोदितुम् ॥ राजवार्ताजनवार्तायादिकाश्चिन्निजेच्छया॥
॥ ७ ॥ वदेल्लोकःसुखासीनोनकेनापिनिवार्यते ॥ अनेनविधिनायस्तुदद्यादग्निष्टिकांनरः ॥ ८ ॥ तस्यपुण्यफलंराजन्कथ्यमानंनिबोधमे ॥
विमानेचार्कसंकाशेसमारूढोमहाधने ॥ ९ ॥ षष्टिवर्षसहस्राणिषष्टिवर्षशतानिच ॥ हर्षितोऽत्यंतसुखितोब्रह्मलोकेमहीयते ॥ १० ॥
इहलोकेवतीर्णश्चचतुर्वेदोद्विजोभवेत् ॥ नीरुजःसत्रयाजीचअग्निवत्तेजसान्वितः ॥ ११ ॥ चैत्येसुरांगणसभावसथेसुभव्यांयेऽग्निष्टिकांप्रचु
रकाष्ठवतींप्रदद्युः ॥ हेमंतशैशिरऋतौसुखदाजनानांकायाग्निदीपनमलंपुनराप्नुवंति ॥ १२ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्री
कृष्णयुधिष्ठिरसंवादेअग्निष्टिकादानविधिवर्णनंनामत्रिसप्तत्युत्तरशततमोध्यायः ॥ १७३ ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥
बहुप्रदानंगोदानंत्वत्तोविद्वञ्छ्रुतंमया ॥ भूमिदानस्यमाहात्म्यंविधिश्चैवावधारितः ॥ १ ॥ सांप्रतंयदुशार्दूलविद्यादानस्ययोविधिः॥तमहंश्रो
तुमिच्छामिकथयस्वजनार्दन ॥ २ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ विद्यादानविधिंवक्ष्येयाथातथ्येनतेऽधुना॥ यथादेयंफलंयच्चदत्तेनकुरुनंदन ॥३॥
शुभेऽह्निविप्रकथितेगोमयेनसुशोभनम् ॥ कारयेन्मंडलं[4]दिव्यंचतुरस्रंसमंततः ॥ ४ ॥ पुष्पप्रकरसंछन्नंस्वस्तिकादिविभूषितम् ॥
पुस्तकंतत्रसंस्थाप्यगंधपुष्पैःसमर्चयेत् ॥ ५ ॥ सौवर्णीलेखनीकार्यारौप्यंचमषिभाजनम् ॥ लेखकंपूजयित्वातु[5]आरंभंकारयेत्सुधीः ॥ ६ ॥
विनीतश्चाप्रमत्तश्चततःप्रभृतिलेखकः ॥ मात्रानुस्वारसंयुक्तंपद[6]च्छेदसमान्वितम् ॥ ७ ॥ समानिसमशीर्षाणिवर्तुलानिघनानिच ॥

---

१ कारयेत्तु–इ०पा०। २ दद्याम्–इ०पा०। ३ तस्य–इ०पा०। ४ मंडपम्–इ०पा०। ५ विप्रमाकारयेत्–इ० पा०। ६ पदबंधसमान्वितम्–इ० पा०।

पु० ९॥

ध्यंतिगृहस्थेषुनतानिवै ॥ महाधनाश्चयेलोकाराजानो[1]रत्नभागिनः ॥ १८॥ नतेषांकृच्छ्रसाध्योऽपिकश्चिद्धर्मःप्रशस्यते ॥ यदेतद्द्रविणं उ०
नामप्राणाश्चैतेबहिश्चराः ॥ १९ ॥ तस्माद्बहिश्चरैःप्राणैरा[2]त्मायोज्यःसदाबुधैः ॥ द्रव्याणामुत्तमंलोकेकांचनंसार्वकामिकम् ॥ २० ॥ अ०
अपत्यंसुरमुख्यस्यज्येष्ठंचैवा[3]विभावसोः ॥ तेनसार्द्धंयआत्मानंतोलयेत्प्रयतोबुधैः ॥ २१ ॥ विधूयसर्वपापानिसद्योदिव्यतनुर्भवेत् ॥
एतत्पुलस्त्यमुनिनाऋषीणांपार्थिवस्यच ॥ २२ ॥ समाख्यातंनृपश्रेष्ठतेभ्यश्चतन्मयाश्रुतम् ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ तुलापुरुषदानस्य
विधानंप[4]रमेश्वर ॥ २३ ॥ कथयस्वमहाभागममभक्त्या[5]नुकंपया ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुष्वावहितोराजन्विधानंगदतोमम॥२४॥[6]तुलापुरु
षसंज्ञस्यदानस्येहनृपोत्तम ॥ व्यतीपातेऽयनेचैवकार्तिक्यांविषुवेतथा ॥ २५ ॥ चंद्रसूर्यग्रहेयुद्वामाघ्यांवानृपसत्तम ॥ जन्मर्क्षेग्रहपीडासुत
थादुःस्वप्नदर्शने॥२६॥यदावाजायतेवित्तंतदादेयमिदंभवेत्॥अनित्यंजीवितंयस्माद्वपुश्चातीवचंचलम्॥२७॥केशेषुचगृहीतःसन्मृत्युनाधर्मं
माचरेत्॥तस्माद्यदैवजायेतश्रद्धादानंप्रतिप्रभो ॥ २८ ॥ तदैवदानकालःस्यात्कारणंहियतोमम॥तीर्थे[7]वायतनेगो[8]ष्ठेष्वथवाभवनांगणे॥२९॥
मंडपंकारयेद्विद्वांश्चतुर्भद्रा[9]ननंबुधः॥आर्द्रशाखान्वितांदिव्यंप्रागुदक्प्रवणंदृढम्॥३०॥षोडशारत्निमात्रंचपताकाभिरलंकृतम्॥तन्मध्येकारये
द्वेदिं[10]हस्तमात्रोच्छ्रितांशुभाम् ॥३१॥चतुरस्रांसमंताच्चसप्तहस्तांसुशोभनाम् ॥ तस्यामध्येतुलांदिव्यांस्थापयेद्विधिपूर्वकम् ॥३२॥ हस्तद्व
यंचनिखनेच्चतुर्हस्तोच्छ्रितांबुधः ॥ स्तंभद्वयंमहाराजस्थापयेत्सुदृढंनवम् ॥ ३३ ॥ चंदनःखदिरोबिल्वःशाकश्चैवेंगुदस्तथा ॥ तिंदुको
देवदारुश्चश्रीपर्णश्चाष्टमःस्मृतः ॥ ३४ ॥ इत्यष्टौवृक्षजातीयाःस्तंभास्तेपरिकीर्तिताः ॥ अन्यश्चापिभवेद्वृक्षःसारज्ञोयाज्ञिकस्तथा॥३५॥
सुनिश्चलंततःकृत्वातिर्यक्काष्ठमथोपरि ॥ न्यसेतद्वृक्षजातीयंचतुर्हस्तंप्रमाणतः ॥ ३६ ॥ समानजातितुतुलांतन्मध्येयोजयेद्दृढम् ॥

---

१ यजमानोऽपिरत्नभाक्-इ० पा० । २ आत्माशोध्यःसदाबुधैः-इ०, मनोयोज्यःसदाबुधैः-इ० च पा० । ३ तत्तु-इ०, तद्धि-इ० च पा० ।
४ पुरुषोत्तम-इ० पा० । ५ भक्त्या-इ० पा० । ६ तुलापुरुषदानस्य ह्युत्तमस्य-इ० पा० । ७ वाथ-इ० पा० । ८ घोषेषु-इ० पा० ।
९ चतुर्भद्रासनम्-इ०पा० । १० हस्तमात्रोच्छ्रयाम्-इ०पा० ।

षण्णवत्यंगुलादिव्यासमग्रालोहपाशिका ॥ ३७ ॥ कृष्णलोहमयौ[1]तस्यांकर्णौचापिप्रकल्पयेत् ॥ तुलापुरुषसंज्ञस्तुमध्येकार्यःपुमान्भवेत्
॥ ३८ ॥ एवंविधांतुलांकृत्वानानारत्नैर्विभूषिताम् ॥ चंदनेनानुलिप्तांगांवस्त्रालंकारविग्रहाम् ॥ ३९ ॥ स्तंभौचवस्त्रसंयुक्तौपुष्पमालाव
लंबिनौ ॥ चंदनेनानुलिप्तांगौनानारत्नैरलंकृतौ ॥४०॥ कुंडानिचात्रचत्वारियोनियुक्तानिकारयेत्॥हस्तमात्रप्रमाणानिमेखलात्रयवंतिच ॥
॥ ४१ ॥ पूर्वोत्तरे[2]हस्तमितावेदिःकार्यासुशोभना ॥ लोकपालग्रहाणांचपूजातत्रविधीयते ॥ ४२ ॥ अर्चा[3]र्चनंचतत्रैवविरंच्यच्युतयोर्नृप ॥
शंकरस्यभवेत्कार्यमाल्यवस्त्रफलाक्षतैः ॥ ४३ ॥ तोरणानिचकार्या[4]णिक्षीरवृक्षोद्भवानिच ॥ चतुर्द्वारेषुसंस्थाप्याःकुंभाःस्रक्पल्लवाननाः ॥
॥ ४४ ॥ पंचरत्नसमायुक्ताःसप्तधान्योपरिस्थिताः ॥ ऋग्वेदपाठकौद्वौचपूर्वकुंडेनियोजयेत् ॥ ४५ ॥ यजुर्वेदाविदौयाम्येपश्चिमेसामवेदि
नौ ॥ अथर्वणावुत्तरतोनवमोधर्मदेशकः ॥ ४६ ॥ अत्रैवकेचिदिच्छंतिऋषयःषोडशर्त्विजः॥ ताम्रपात्रद्वयंदेयमेकैकस्यतथासनम् ॥ ४७॥
होमद्रव्याणिसर्वाणितिलाज्यंसमिधस्तथा ॥ स्रुवाःस्रुचश्चशस्त्राणिविष्टरःकुसुमानिच ॥ ४८ ॥लोकपालाःसुवर्णास्तुपताकाःपरितःशुभाः॥
महाध्वजंचबध्नीयात्पंचवर्णवितानकम् ॥ ४९ ॥ एतत्सर्वंसमाहृत्यपुण्येऽहनिविचक्षणः ॥ वर्द्धकिब्राह्मणैःसार्द्धंसर्वशिल्पविशारदः ॥५०॥
संपूर्णयजमानायदर्शयेद्यज्ञमंडपम्[5] ॥ यजमानस्ततःप्राज्ञःशुक्लांबरधरःशुचिः ॥ ५१ ॥ शंखतूर्यनिनादेनवेदध्वनिरवेणच ॥ प्राक्षि
पेल्लोकपालानामेभिर्मंत्रैःशुभैर्बलिम् ॥ ५२ ॥ एह्येहिसर्वामरसिद्धसाध्यैरभिष्टुतोवज्रधरामरे[6]श॥ संवीज्यमानोप्सरसांगणेनरक्षाध्वरंनोभगव
न्नमस्ते ॥५३॥ ॐइंद्रायनमः ॥ एह्येहिसर्वामरहव्यवाहमुनिप्रवीरैरभिहृष्टमानसः॥तेजोवतालोकगणेनसार्द्धंममाध्वरंरक्षकवेनमस्ते ॥५४॥
ॐअग्नयेनमः ॥ एह्येहिवैवस्वतधर्मराजसर्वामरैरर्चितदिव्यमूर्ते ॥ शुभाशुभानंदकृतामधीशरक्षाध्वरंमेभगवन्नमस्ते ॥ ५५ ॥
ॐयमायनमः ॥ एह्येहिरक्षोगणनायकस्त्वंविशालवेतालपिशाचसंघैः ॥ ममाध्वरंपाहिपिशाचनाथलोकेश्वरस्त्वंभगवन्नमस्ते ॥ ५६ ॥
ॐनिर्ऋतयेनमः॥एह्येहियादोगणवारिधीनांगणेनपर्जन्यसहाप्सरोभिः[7] ॥ विद्याधरेंद्रामरगीयमानपाहित्वमस्मान्भगवन्नमस्ते ॥५७॥ ॐवरु

---

१ दिव्यौ–इ०पा० । २ हस्तमात्रा–इ०पुस्तकद्वये पा० । ३ अर्घार्चनम्–इ०पा० । ४ दिव्यानि–इ०पा० । ५ यज्ञमंडलम्–इ०पा० । ६ अप्रमेय–इ०पा० ।
७ सदाप्सरोभिः–इ०पा० ।

णायनमः ॥ एह्येहियज्ञेममरक्षणायमृगाधिरूढःसहसिद्धसंघैः ॥ प्राणाधिपःकालक[1]वेःसहायोगृहाणपूजांभगवन्नमस्ते ॥५८॥ ॐवायवेनमः॥
एह्येहियज्ञेश्वरयज्ञरक्षांविधत्स्वनक्षत्रगणेनसार्द्धम् ॥ सर्वौषधीभिःपितृभिःसहैवगृहाणपूजांभगवन्नमस्ते ॥ ५९ ॥ ॐसोमायनमः ॥
[2]एह्येहिविश्वेश्वरविश्वमूर्तेत्रिशूलखट्वांगधरेणसार्द्धम् ॥ लोकेनभूतेश्वरयज्ञसिद्ध्यैगृहाणपूजांभगवन्नमस्ते ॥ ६० ॥ ॐईशानायनमः ॥
एह्येहिपातालधराधरेंद्रनागांगनाकिन्नरगीयमान ॥ य[3]क्षोरगेंद्रामरलोकसाकमनंतरक्षाध्वरमस्मदीयम् ॥ ६१ ॥ ॐअनंतायनमः ॥
एह्येहिविश्वाधिपतेमुनींद्रलोके[4]शसार्द्धंपितृदेवताभिः ॥ विशाध्वरांतःसततंशिवायपितामहस्त्वंसततंनमस्ते ॥ ६२ ॥ ॐब्रह्मणेनमः ॥
त्रैलोक्येयानिभूतानिस्थावराणिचराणिच ॥ ब्रह्मविष्णुशिवैःसार्द्धंरक्षांकुर्वंतुतानिमे ॥ ६३ ॥ देवदानवगंधर्वायक्षराक्षसपन्नगाः ॥
ऋषयोमनवोगावोदेवमातरएवच ॥ ६४ ॥ सर्वे[5]ममाध्वरेरक्षांप्रकुर्वंतुमुदान्विताः ॥ इत्यावाह्यसुरान्दद्यादृत्विग्भ्यःकंठभूषणम् ॥ ६५ ॥
कुंडलानिचहैमानिसूत्राणिकटकानिच ॥ तथांगुलिपवित्राणिवासांसिकुसुमानिच ॥ ६६ ॥ द्विगुणंगुरवेदद्याद्भूषणाच्छादनादिकम् ॥
आघारावाज्यभागौतुपूर्वंहुत्वाविच[6]क्षणः ॥ ६७ ॥ प्रणवादिस्वनाम्नाचस्वाहांतोहोमउच्यते॥ होमःसुराणांकर्तव्योयेचैवात्रप्रतिष्ठिताः॥६८॥
ग्रहाणांलोकपालानांशिवकेशवयोस्तथा ॥ वनस्पतिभ्योब्रह्मणेहोमःकार्योयथेच्छया ॥ ६९ ॥ ततोमंगलशब्देनस्थापितोवेद[7]मंगलैः ॥
त्रिःप्रदक्षिणमावृत्यगृहीतकुसुमांजलिः ॥ ७० ॥ शुक्लमा[8]ल्यांबरोभूत्वातांतुलामभिमंत्रयेत् ॥ नमस्तेसर्वे[9]देवानांशक्तिस्त्वंसत्य
मास्थिता ॥ ७१ ॥ साक्षिभूताजगद्धात्रीनिर्मिताविश्वयोनिना ॥ एकतःसर्व[10]सत्यांनितथानृतशतानिच ॥ ७२ ॥ [11]धर्माधर्मभृतां

१ कालविधेः सहायः–इ० पा०। २ एह्येहि यज्ञेश्वर शूलपाणे ईशान चापासिधर प्रवीर ॥ वृषाधिरूढः सगणः सहाय ममाध्वरं पाहि नमोनमस्ते–इ०पा० अत्रापि ‘ यज्ञेश्वर ’ इत्यस्य स्थाने पुस्तकांतरे ‘ सर्वेश्वर ’ इति पाठ उपलभ्यते। ३ रक्षोनगेंद्रामरलोकसार्द्धम्––इ० पा०। ४ लोकेन–इ० पा० ५ सर्वे मखाश्च मे–इ० पा०। ६ द्विजोत्तमः–इ० पा०। ७ दैवमंगलैः–इ०, वेदपुंगवैः–इ०च पा०। ८ शुक्लमाल्यधरो भूत्वा–इ० पा०। ९ सर्वम्–इ० पा०। १० सर्वसत्वानि–इ० पा०। ११ धर्माधर्मकृताम्–इ०पा०।

मध्येस्थापितासिजगद्धिते ॥ त्वंतुलेसर्व[1]भूतानांप्रमाणमिहकीर्तिता ॥ ७३ ॥ मांतोलयंतीसंसारादुद्धरात्रनमोस्तुते ॥ योऽ
सौतत्वाधिपोदेवःपुरुषःपंचविंशकः ॥ ७४ ॥ सएकोऽधिष्ठितोदेवित्वयितस्मान्नमोनमः ॥ नमोनमस्तेगोविंदतुलापुरुषसंज्ञक ॥ ७५ ॥
त्वंहरेतारयस्वास्मानस्मात्संसार[2]सागरात् ॥ पुण्यकालमथासाद्यकृत्वैवमधिवासनम् ॥ ७६ ॥ प्रणम्यपरयाभक्त्यातांतुलामारुहेद्बु
धः ॥ सखड्गचर्मकवचीसर्वाभरणभूषितः ॥ ७७ ॥ धर्मराजम[3]थादायहैमसूर्येणसंयुतम् ॥ कराभ्यांबद्धमुष्टिभ्यामास्तेपश्यन्हरेर्मु
खम् ॥ ७८ ॥ वामेयमंतथागृह्यदक्षिणेचरविंतथा ॥ ततोऽपरेतुलाभागेन्यसेयुर्द्विजपुंगवाः ॥ साम्यादभ्यधिकंयावत्कांचनंचाति
निर्मलम् ॥ ७९ ॥ पुष्टिकामस्तुकुर्वीतभूमिसंस्थंनरेश्वर ॥ क्षणमात्रंततःस्थित्वापुनरेतदुदीरयेत् ॥ ८० ॥ नमस्तेसर्वभूतानांसा
क्षिभूतेसनातने ॥ पितामहेनदेवित्वंनिर्मितापरमेष्ठिना ॥ ८१ ॥ त्वयो[4]द्धृतंजगत्सर्वंसहस्थावरजंगमम् ॥ सर्वभूतात्मभूतस्थेनमस्तेवि
श्वधारिणि ॥ ८२ ॥ ततोऽवतीर्यगुरवेसर्वमर्द्धंनिवेदयेत् ॥ ऋत्विग्भ्योऽपरमर्द्धंचदद्यादुदकपूर्वकम् ॥ ८३ ॥ प्राप्यतेषामनुज्ञांवातथान्ये
भ्योऽपिदापयेत् ॥ दीनानाथविशिष्टादीन्पूजयेद्ब्राह्मणैःसह ॥ ८४ ॥ नचिरंधारयेद्गेहेहे[5]मसंप्रोक्षितंबुधः ॥ तिष्ठद्भयावहंयस्मात्कष्टं[6]व्या
धिकरंभवेत् ॥ ८५ ॥ शीघ्रंपरस्वीकरणाच्छ्रियंप्राप्नोत्यनुत्तमाम् ॥ अनेनैवविधानेनकेचिद्रौप्यमयंतथा ॥ ८६ ॥ कर्पूरेणतथेच्छंति
केचिद्ब्राह्मणपुंगवाः ॥ तथासिततृतीयायांनार्यःसौभाग्य[7]वर्धिताः ॥ ८७ ॥ कुंकुमेनप्रयच्छंतिलवणेनगुडेनच ॥ तत्रमंत्रानहोमोवाएवमेव
प्रदापयेत् ॥ ८८ ॥ विधिनानेनयोदद्याद्दानमेतत्समाहितः ॥ तस्यपुण्यफलंराजञ्छृणुष्वगदतोमम ॥ ८९ ॥ विमानवरमास्थायनारीवा
पुरुषोऽपिवा ॥ अप्सरोगणसंकीर्णंगंधर्वनगरोपमम् ॥ ९० ॥ नानावृक्षाकुलंरम्यंनानागंधाधिवासितम् ॥ [8]अनेकरत्नविद्धांगंमुक्तादामावलं
बितम् ॥ ९१ ॥ शयनासनसंकीर्णंपताकाभिरलंकृतमम् ॥ घंटाशतरवोद्घुष्टंचामरव्यजनान्वितम् ॥ ९२ ॥ सर्वर्तु[9]सुखदंरम्यंसर्वदुःखविव

---

१ सर्वदेवानाम्–इ० पा० । २ संसारकर्दमात्–इ० पा० । ३ समादाय–इ० पा० । ४ धृतम्–इ० पा० । ५ समस्तं प्रोक्षितं बुधः–इ० पा० । ६ क्षोभव्याधिकरं भवेत्–इ० पा० । ७ सौभाग्यदर्शिताः इ० पा० । ८ अनेकरत्नबद्धांगम्–इ० पा० । ९ सर्वदासुखदम्–इ० पा० ।

र्जितम् ॥ इत्थंविमानमारुह्यगच्छेत्सूर्यसलोकताम् ॥ १३ ॥ रेमित्वातत्रराजेंद्रकल्पमेकंनिरामयेः ॥ विष्णुलोकेतथाकल्पंशिवलोकेतथै
वच ॥ १४ ॥ विश्वेषांचैवदेवानांदेवराजपुरेतथा ॥ पुरे[4]चधर्मराजस्यवरुणस्यतथैवच ॥ १५ ॥ धनदस्यपुरेस्थित्वाकल्पकोटिशतंनरः ॥
पुनर्मानुषमभ्येत्यराजाभवतिधार्मिकः ॥ १६ ॥ यज्वा[6]दानपतिर्धीमाञ्छत्रुपक्षक्षयंकरः ॥ यश्चैतच्छृणुयाद्भक्त्यामहादानानुकीर्तनम्॥१७॥
सोऽपिमुच्येतपापेनात्रिविधेननसंशयः ॥ १८ ॥ ब्रह्मेशकेशवपरोऽस्तिनपूजनीयोनैवाश्वमेधसदृशःक्रतुरस्तिकश्चित् ॥ गंगासमंत्रिभुवनेऽपि
नतीर्थमस्तिदानंतुलापुरुषतुल्यमिहास्तिनान्यत्॥१९॥ इति श्रीभविष्यमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेतुलापुरुषदानविधि
वर्णनंनामपंचसप्तत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥१७५॥छ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ भगवन्सर्वभूतेशसर्वभूतनमस्कृत ॥ अनुग्रहायलोकानांकथयस्व
ममापरम् ॥१॥ त्वत्तुल्योजायतेयेनआयुषायशसाश्रिया॥तन्मेकथयदेवेशदानंव्रतमथापिवा ॥२॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामि
तवलोकहितेच्छया ॥ येनोपायेनजायंतेमत्तुल्यामानवाभुवि ॥ ३ ॥ नव्रतैर्नोपवासै[11]श्चनतीर्थगमनैरपि ॥ [12]महापथादिमरणैर्नयज्ञैर्नश्रुते
नच ॥ ४ ॥ प्राप्यतेममलोकोऽयंदुष्प्राप्यस्त्रिदशैरपि॥ पार्थस्नेहान्महाभागप्रवक्ष्यामिहितंतव ॥ ५ ॥ गोब्राह्मणार्थेमरणंप्राप्तंयेनसुमेधसा॥
प्रयागेऽनशनंवापि[13]पूजितोवाथशंकरः ॥ ६ ॥ प्रयाति[14]ब्रह्मसालोक्यंश्रुतिरेषासनातनी ॥ येनमत्समतां यातितत्तेवक्ष्याम्यतःपरम् ॥ ७ ॥
दानंहिरण्यगर्भाख्यंकथ्यमानंनि[15]बोधमे ॥ अग्नेरपत्यंप्रथमंसुवर्णमिह[16]पठ्यते ॥ ८ ॥ पवित्रंसर्व[17]भूतानांपावनंपरमंमहत् ॥ पर्यायनामत
स्योक्तंहिरण्यं[18]सार्वलौकिकम् ॥९॥ तदपांगर्भमाविश्यपुनर्जातंतुभूतले॥यश्चतद्ब्राह्मणेदद्यान्मत्तुल्योजायतेहिसः ॥ १० ॥ युधिष्ठिरउवाच॥
विधानंतस्यदेवेशकथयस्वसनातन ॥ यत्प्रमाणं[19]यथाचैतद्दातव्यंपरमेश्वर ॥११॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ पर्व[20]कालेप्रदातव्यंदानमेतन्महामते ॥

१ गमित्वा–इ०पा० । २ निरामयम्-इ०पा० । ३ वसूनांभवनेऽप्यथ-इ० पा० । ४ वै इ० पा० । ५ अप्येत्य–इ०पा० । ६ यज्ञदानपतिर्धीमान्–इ०पा० । ७ इति श्रीभविष्ये आदित्यवारकल्पे-इ० पा० । ८ सर्वलोकेश सर्वलोकनमस्कृत–इ० पा० । ९ कथय त्वं ममाग्रतः–इ० पा० । १० वपुषा–इ०पा० । ११ तु–इ० पा० । १२ महातीर्थादिमरणैः–इ० पा० । १३ पूज्यते–इ० पा० । १४ स ब्रह्मलोकम्–इ० पा० । १५ मयाशृणु–इ० पा० । १६–पश्यति–इत्यशुद्धःपा० । १७ सर्वधातूनाम्–इ० पा० । १८ सार्वकामिकम–इ०पा० । १९ च दातव्यं कथ्यताम–इ० । २० सर्वकाले–इ०पा० ।

अयनेविषुवेचैवग्रहणेशशिसूर्ययोः॥ १२॥व्यतीपातेऽथकार्तिक्यांजन्मर्क्षेवानरोत्तम ॥ दुःस्वप्नदर्शनेचैवग्रहपीडासुचैवहि॥ १३॥प्रयागेनैमिषे
चैवकुरुक्षेत्रेतथार्बुदे ॥ गंगायांयमुनायांचसिंधुसागरसंगमे॥ १४॥पुण्यनद्यश्चदानेस्मिन्प्रशस्ताःस्युर्नसंशयः ॥ यत्रवारोचतेराजन्गृहेदेवकुले
ऽथवा॥ १५॥आरामेवातडागेवाशुचौदेशेविधानतः॥तत्रभूशोधनंकुर्यात्प्रागुदक्प्रवणंशुभम् ॥ १६॥ हस्ताद्वादशकर्तव्यंमंडपंतुसुशोभनम्॥
स्तंभैर्मनोहरैर्युक्तमार्द्रशाखाभिरन्वितम् ॥ १७॥ तन्मध्येवेदिकांकुर्यात्पंचहस्तामलंकृताम् ॥ वितानमुपरिष्टाच्चपुष्पमालावलंबितम्॥ १८॥
हिरण्यगर्भंतन्मध्येप्रथमेहनिकल्पयेत् ॥ तस्यप्रमाणंवक्ष्यामिरूपंवैस्थंडिलोद्भवम् ॥ १९ ॥ शिल्पिनंपूजयेत्पूर्वंवासोभिर्भूषणैस्तथा॥
ब्राह्मणान्वाचयेत्पश्चात्ततः[1]कर्मसमारभेत् ॥ २० ॥ सुवर्णेनसु[2]शुद्धेनशक्तितःकारयेद्बुधः ॥ अंगुलानिचतुःषष्टिर्दैर्घ्यंच[3]परिकीर्तितम् ॥ २१॥
त्रिभागहीनंवदनेमूलेतस्यार्द्धविस्तरम् ॥ वर्तुलंकर्णिकाकारंचारुग्रंथिविवर्जितम् ॥ २२ ॥ पिधानमुपरिष्टाच्चकर्तव्यं[4]चांगुलाधिकम् ॥
[5]अस्त्राणिदशकुर्वीतनालंसूर्यंचकांचनम् ॥ २३ ॥ दात्रंसपट्टिकंचैवं[6]सर्वोपस्करणान्वितम् ॥ सूचीक्षुरश्चहैमानितत्सर्वंपरिकल्पयेत् ॥२४॥
पार्श्वतःस्थापयेत्तस्यहेमदंडकमंडलू ॥ छत्रिकापादुकायुग्मंवज्रवैडूर्यमंडितम् ॥ २५ ॥ एवंलक्षणसंयुक्तंकृत्वागर्भंविचक्षणः ॥
ब्रह्मघोषेणमहताशंखतूर्यरवेणच ॥ २६ ॥ हस्तिनाशकटेनाथराजन्ब्रह्मरथेनवा ॥ आनयेन्मंडपंकृत्वाप्रदक्षिणमतंद्रितः ॥ २७ ॥
तिलद्रोणोपरिगतंवेदीमध्येऽधिवासयेत् ॥ समालभ्यपुनःसर्वंकुंकुमेनसुगंधिना ॥ २८ ॥ कौशेयवाससीशुभ्रेततस्तंपरिधापयेत् ॥
समंतात्पुष्पमालाभिःपूजयेद्भक्तितःसुधीः॥२९॥धूपैःसुधूपितंकृत्वामंत्रमेतमुदीरयेत् ॥ भूर्लोकप्रमुखालोकास्तवगर्भेव्यवस्थिताः ॥३०॥
ब्रह्मादयस्तथादेवानमस्तेभुवनोद्भव ॥ नमस्तेभुवनाधारनमस्तेभुवनेश्वर ॥ ३१ ॥ नमोहिरण्यगर्भायगर्भेयस्यपितामहः ॥
एवंसंपूजयित्वातुतांरात्रिमधिवासयेत् ॥ ३२ ॥ वेद्याश्चतुर्दिशंचैवकुंडानिपरिकल्पयेत् ॥ चत्वारिचतुरस्राणितेषुहोमोविधीयते ॥ ३३ ॥

---

१ यज्ञम्–इ० पा० । २ सुसिद्धेन–इ० पा० । ३ परिकल्पयेत्–इ० पा० । ४ ह्यंगुलाधिकम्–इ०, द्व्यंगुलाधिकम्–इ० च पा० । ५ अंत्राणि–इ०पा० ।
६ सर्वोपकरणानिच–इ० पा० । ७ संपूजितं राजन्–इ० पा० । ८ समस्तभुवनेश्वर–इ० पा० । ९ रात्रौ तमधिवासयेत्–इ० पा० ।

चतुश्चारणिकास्तत्रब्राह्मणामंत्रपारगाः ॥ होमंकुर्युर्जिता[1]त्मानोमौनिनःसर्वएवते ॥ ३४ ॥ सर्वाभरणसंपन्नाःसर्वेचाहतवाससः ॥
ताम्रपात्रद्वयोपेतागंधपुष्पादिपूजिताः ॥ ३५ ॥ वेद्याःपूर्वोत्तरेभागेग्रहवेदिंप्रकल्पयेत् ॥ तत्रग्रहाँल्लोकपालान्ब्रह्मविष्णुमहेश्वरान् ॥ ३६॥
पूजयेत्स्वर्णघटिता[2]न्पुष्पधूपविलेपनैः ॥ पताकाभिरलंकृत्यमंडपंतोरणैस्तथा ॥ ३७ ॥ कुंभद्वयंचद्वारेषुस्थापयेद्रत्नसंयुतम् ॥
तुलापुरुषमंत्रैश्चलोकपालबलिंक्षिपेत् ॥ ३८ ॥ पालाश्यःसमिधस्तत्रप्रशस्ताहोम[3]कर्मणि ॥ चरुश्चैवेंद्रदैवत्यस्तिलागव्यंघृतंतथा॥३९ ॥
स्वलिंगैर्होमयेत्पूर्वंमंत्रैर्व्याहृतिभिःपुमान् ॥ अयुतेद्वेचहोमस्यसंख्यामाहुर्मनीषिणः ॥ ४० ॥ यजमानस्ततःस्नात्वाशुक्लांबरधरःशुचिः॥
भक्त्याहिरण्यगर्भंचपर्वकालेसमर्चयेत् ॥ ४१ ॥ नमोहिरण्यगर्भायविश्वगर्भा[4]यवैनमः ॥ चराचरस्यजगतोगृहभूतायतेनमः ॥ ४२ ॥
मात्राहंजनितःपूर्वंमर्त्यधर्मासुरोत्तम ॥ त्वद्गर्भसंभवादद्यदिव्यदेहोभवाम्यहम् ॥ ४३ ॥ इत्युच्चार्यस्वयंभक्त्याकृत्वाचैवप्रदक्षिणाम् ॥
क्षीराज्यदधिसंपूर्णंतद्गर्भंप्रविशेद्बुधः ॥ ४४ ॥ सौवर्णधर्मराजंतुसव्येकृत्वाकरेततः ॥ भास्करंदक्षिणेचैवमुष्टिंबद्ध्वाप्रयत्नतः ॥ ४५ ॥
जान्वोरंतरतश्चैवशिरःकृत्वासमाहितः ॥ उच्छ्वासपंचकंतिष्ठेच्चेतसाचिंतयञ्छिवम् ॥ ४६ ॥ गर्भाधानंपुंसवनंसीमंतोन्नयनंतथा ॥
कुर्युर्हिरण्यगर्भस्यततस्तेद्विजपुंगवाः॥४७॥जातकर्मादिकाःकुर्युःक्रियाःषोडशचापराः॥ ततउत्थायनिःसृत्यपुनःकुर्यात्प्रदक्षिणाम्॥४८॥
तावन्मुखंनपश्येतकस्यचिन्नृपसत्तम ॥ सौवर्णापृ[6]थिवीयावन्नदृष्टास्पष्ट[7]चक्षुषा ॥४९॥ ततःस्नानंप्रकुर्वीतब्रह्मघोषपुरःसरम् ॥ अष्टौद्विजाः
सुवर्णांगाःसौवर्णैःकलशैःशुभैः ॥ ५० ॥ रौप्यैरौदुंबरैर्[8]वापिमृन्मयैर्वासुशोभनैः ॥ दध्यक्षतविचित्रांगैराम्रपल्लवशोभितैः ॥ ५१ ॥
पुष्पैरावेष्टितग्रीवैरव्रणैः[9]कलशैर्दृढैः ॥ चतुष्कमध्येसंस्थाप्यपीठमव्रणमुत्तमम् ॥ ५२ ॥ तत्रस्थाप्यमहाभागयजमानंद्विजोत्तमाः ॥
देवस्यत्वेतिमंत्रेणकुर्युरस्याभिषेचनम् ॥ ५३ ॥ अद्यजातस्यतेऽगा[10]निअभिषेक्ष्यामहेवयम् ॥ दिव्येनानेनवपुषाचिरं[11]जीवसुखीभव ॥५४॥

१ यतात्मानः–इ० पा० । २ पुष्पवस्त्रानुलेपनैः–इ० पा० । ३ यज्ञकर्मणि–इ० पा० । ४ ब्रह्मगर्भाय–इ० पा० । ५ भागे–इ० पा० । ६ सूर्यकिरणसंपर्कादापितवर्णा पृथिवी सौवर्णा–सुवर्णमयी च । ७ स्पष्टचेतसा–इ०पा० । ८ ताम्रमयैरित्यर्थः । ९ गौरवर्णैर्नवैर्दृढैः–इ०पा० । १० मूर्ध्नि–इ०पा० ११ चिरंजीवी–इ०पा० ।

एवंकृताभिषेकस्तुयजमानःसमाहितः ॥ दद्याद्धिरण्यगर्भंतंसोदकेनैवपाणिना ॥ ५५ ॥ तान्संपूज्यचभावेनबहुभ्योवातदाज्ञया ॥
यज्ञोपकरणंसर्वंगुरवेविनिवेदयेत् ॥ ५६ ॥ पादुकोपानहौचैवच्छत्रचामरभाजनम् ॥ अन्येषांचैवविप्राणांयेचतत्रसभासदः ॥ ५७ ॥
तेषांचैवप्रदातव्यंदानंचात्रविशेषतः ॥ दीनांधकृपणानांचदातव्यंसार्वकामिकम् ॥ ५८ ॥ अन्नसत्रंचकर्तव्यंयावद्दानपरिग्रहः ॥
अनेनविधिनायस्तुदानमेतत्प्रयच्छति ॥ ५९ ॥ सकुलंतारयेत्सर्वंदेवलोकंसगच्छति ॥ विमानवरमारुह्यपंचयोजनविस्तृतम् ॥ ६० ॥
वापीकूपतडागाद्यैर्जलस्थानैरलंकृतम् ॥ उद्यानशतसंस्थानंपद्माकरनिषेवितम् ॥ ६१ ॥ प्रासादशतसंकीर्णंवरस्त्रीशतसेवितम् ॥
वीणावेणुमृदंगानांशब्दैरापूरितंमहत् ॥ ६२ ॥ भूमयोयत्रराजेंद्रदिव्यामणिमयाःशुभाः ॥ वेदिकाभिर्विचित्राभिःशोभितंभास्करप्रभम् ॥ ६३ ॥
धृतंस्तंभसहस्रेणसुकृतंविश्वकर्मणा ॥ पताकाभिर्विचित्राभिर्वस्त्रैश्चसमलंकृतम् ॥ ६४ ॥ तदारुह्यविमानाग्र्यंविद्याधरगणैर्युतम् ॥
सयातिलोकंशक्रस्यशक्रेणसहमोदते ॥ ६५ ॥ मन्वंतरशतेजातेकर्मभूमौप्रजायते ॥ जंबूद्वीपमशेषंतुभुंक्तेदिव्यपराक्रमः ॥ ६६ ॥
धार्मिकःसत्यशीलश्चब्रह्मण्योगुरुवत्सलः ॥ दशजन्मान्यसौराजाजायतेरोगवर्जितः ॥ ६७ ॥ यस्त्विदंशृणुयाद्भक्त्यारहस्यंपापनाशनम् ॥
सोऽपिवर्षशतंसाग्रंसुरलोकेमहीयते ॥ ६८ ॥ गर्भंहिरण्यरचितंविधिवत्प्रविश्यसंस्कारसंस्कृततनुःपुनरेवतस्मात् ॥ निःसृत्यतद्द्विजव
रायनिवेद्यभक्त्यामार्तण्डवद्दिविविराजतिदिव्यदेहः ॥ ६९ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेहिरण्यगर्भदा
नविधिवर्णनंनामषट्सप्तत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १७६ ॥ छ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ अगस्त्येनपुरागीतोदानानांविधिरुत्तमः ॥
शृणुत्वंराजशार्दूलकथ्यमानंमयाधुना ॥ १ ॥ येनदत्तेनराजेंद्रसर्वंपापंव्यपोहति ॥ मानसंवाचिकंवापिकायिकंचसुदुस्तरम् ॥ २ ॥
मंगल्यंमंगलंपुण्यंसर्वदानेषुचोत्तमम् ॥ धन्यंयशस्यमायुष्यंपरलोकभयापहम् ॥ ब्रह्मांडंकांचनंकृत्वासर्वलक्षणसंयुतम् ॥ ३ ॥
देवासुरमनुष्यैश्चगंधर्वोरगराक्षसैः ॥ संयुक्तंचनदीभिश्चसमुद्रैःपर्वतैस्तथा ॥ विमानशतकोटीभिर्भूषितंचाप्सरोवरैः ॥ ४ ॥ दिग्गजा

१ च-इ०पा० । २ पापवर्जितः-इ०पा० । ३ निर्गत्य-इ०पा० । ४ परलोकभयावहम्-इ०पाठे परलोकःशत्रुजनो बोध्यः । ५ चप्सरोवरैः-इ०पा० ।

ष्टकसंयुक्तंमध्यस्थितचतुर्मुखम् ॥ शिवाच्युतार्कशिखरमुमालक्ष्मीसमन्वितम् ॥ ५ ॥ तस्यांगेकल्पयेद्राजन्भुवनानिचतुर्दश ॥ वितस्तेरं
गुलशतंयावदायामविस्तरम् ॥ ६ ॥ कुर्याद्विंशत्पलादूर्ध्वमासहस्राच्चभक्तितः ॥ शकलद्वयसंयुक्तंपुटाकारंसुसंहितम् ॥ ७ ॥ शिल्पि
नाविहितंयस्माद्ब्रह्मांडंसर्वकामदम् ॥ अयनेविषुचैवचंद्रादित्यग्रहेतथा ॥ ८ ॥ अन्येष्वपितुकालेषुश्रद्धावित्तसमन्वितः ॥ पुष्पमंड
पिकांकृत्वातत्रसंस्थापयेद्बुधः ॥ ९ ॥ तिलद्रोणोपरिगतंकुंकुमक्षोदचर्चितम् ॥ वासोयुग्मेनसंछाद्यपुष्पगंधाधिवासितम् ॥ १० ॥ तस्य
दिक्षुचसर्वासुपूर्णकुंभांश्चविन्यसेत् ॥ अष्टादशैवधान्यानिद्रोणमात्राण्यथाहरेत् ॥ ११ ॥ गृहेवामंडपेवापिस्थापयेत्तद्विचक्षणः ॥ पादु
कोपानहच्छत्रभाजनासनदर्पणैः ॥ १२ ॥ संयुक्तंकारयेत्तत्रपयस्विन्यातथैवच ॥ कारयेत्कुंडमेकंतुहस्तमात्रंविधानतः ॥ १३ ॥
चतुश्चारणिकास्तत्रहोमंकुर्युर्द्विजोत्तमाः ॥ सर्वाभरणसंपन्नाःसुस्नाताहतवाससः ॥ १४ ॥ प्रचरेयुर्द्विजास्तत्रउपाध्यायसमन्विताः ॥ तथा
पुरोहितश्चैवराज्ञाषष्ठोविधीयते ॥ १५ ॥ इतरेषांतुपंचैवकुर्युर्यज्ञमतंद्रिताः ॥ ग्रहयज्ञविधानेनग्रहाणांयज्ञइष्यते[1] ॥ १६ ॥ ब्रह्मविष्णु
शिवानांचतन्नाम्नाजुहुयात्[2]तिलान् ॥ अयुतंहोमयेत्पश्चान्[3]महाव्याहृतिभिर्नृप ॥ १७ ॥ रुद्रजापस्तुकर्तव्यस्तस्यैवानंतरंद्विजैः ॥ ततः
सर्वसमाप्तौतुस्नात्वाशुक्लांबरःशुचिः ॥ १८ ॥ ब्रह्मांडंपूजयेद्भक्त्यागृहीतकुसुमांजलिः ॥ नमोजगत्प्रतिष्ठायविश्वधाम्नेनमोस्तुते ॥ १९ ॥
वाङ्मयांतनिमग्नायब्रह्मांडशुभकृद्भवाः ॥ ब्रह्मांडोदरवर्तीनियानिसत्वानिकानिचित् ॥ २० ॥ तानिसर्वाणिमेतुष्टिंप्रयच्छंत्वं[4]तुलांसदा ॥
ब्रह्माविष्णुश्चरुद्रश्चलोकपालास्तथाग्रहाः ॥ २१ ॥ नक्षत्राणितथानागाऋषयोमरुतस्तथा ॥ सर्वेभवंतुसंतुष्टाः[5]सप्तजन्मांतराणिमे ॥ २२ ॥
इत्युच्चार्यततोदद्याद्ब्रह्मांडंसर्वकामदम् ॥ सदक्षिणंचतंकृत्वावसुसंपादयेद्द्विजान्[6] ॥ २३ ॥ अनेनविधिनादत्त्वायत्पुण्यंस्यान्नरोत्तम ॥
तत्तेऽहंसंप्रवक्ष्यामिशृणुष्वगदतो[7]मम ॥ २४ ॥ आसीदादियुगेराजासुद्युम्नो[8]नामभारत ॥ नागायुतबलःश्रीमान्बहुभृत्यपरिच्छदः ॥२५॥

---

१ उच्यते–इ० पा० । २ तत्राज्यम्–इ० पा० । ३ महाव्याधिहतिर्भवेत्–इ० पा० । ४ आत्मना–इ०पा० । ५ सुप्रीताः–इ०पा० । ६ दिक्सं
ख्यान्वाचयेद्द्विजान्–इ० पा० । ७ वदतो मम–इ० पा० । ८ प्रद्युम्नो नाम वीर्यवान्–इ०पा० ।

त्रिं[1]शद्वर्षसहस्राणिकृत्वाराज्यमकंटकम्॥ततःसंस्थाप्यतनयंराजाराज्येवनंययौ॥२६॥प्रविश्यचवनंघोरंतपस्तीव्रंचचारह ॥ अध्यात्मगतित
त्वज्ञःकर्मकांडंविसृज्यच॥२७॥कालेनमहताराजादिष्टांतमगमत्पुरा॥दिव्यंविमानमारुह्यनानावाद्य[2]रवाकुलम्॥२८॥ अतीत्यशक्रलोकादी
न्ब्रह्मलोकमितोगतः॥तस्यासनंददेशाथब्रह्मासुरगणैर्[3]वृतः॥२९॥दिव्यंकनकचित्रांगंरत्नालंकृतविग्रहम् ॥ एवंलोकवरेतस्मिन्रममाणोनृपो
त्तम॥३०॥आस्तेचानुदिनंसोऽथदिव्यभोगविवर्जितः॥वसतस्तस्यराज्ञस्तुशरीरंपरितप्यते ॥३१॥ बुभुक्षयानरश्रेष्ठतथात्यंतपिपासया ॥
सपीड्यमानोब्रह्माणंकृतांजलिरभाषत॥३२॥भगवन्ब्रह्मलोकोऽयंसर्वदोषविवर्जितः॥अत्रास्थितंचमांदेवक्षुत्तृष्णाचप्रबाधते ॥३३॥ केनकर्म
विपाकेनक्षुधामेनापसर्पति॥ब्रह्मलोकेगतस्यापिसंशयंछेत्तुमर्हसि ॥३४॥ ॥ ब्र[4]ह्मोवाच ॥ ॥ त्वयाहिकुर्वताराज्यंपुष्टान्यंगानिपार्थिव ॥ नैवद
त्तंतुबहुलमात्मवादरतेनवै ॥३५॥ दानंबंधात्मकंमत्वातस्माद्दत्तंत्वयानहि॥ज्ञानाद्ब्रह्मपदंप्राप्तमदानात्क्षुत्प्रबाधते ॥३६॥ ॥राजोवाच॥ ॥
भगवंस्तृषापनुत्तिःस्यात्कथंमेपरमेश्वर॥उपदेशप्रदानेनप्रसादंकर्तुमर्हसि॥३७॥ ॥ब्रह्मोवाच॥ ॥भूयोगत्वामहींराजन्ब्रह्मांडंसार्वकामिकम्॥
प्रयच्छद्विजमुख्या[5]नांतेनतृप्तिमवाप्स्यसि ॥ ३८॥ इत्युक्तःसम्यगागत्य[6]मर्त्यलोकंमहीपतिः॥ब्रह्मांडंतुविधानेनब्राह्मणेभ्यःप्रदत्तवान् ॥३९॥
सजगामपुनःस्वर्गलोभतृप्तिंचशाश्वतीम् ॥ एतत्तेसर्वमाख्यातंमहादानस्ययत्फलम् ॥ ४० ॥ ब्रह्मांडंयःप्रयच्छेततेनदत्तंचराचरम् ॥ सप्ता
वरान्सप्तपरान्सप्तचैवपरावरान् ॥ ४१ ॥ तारयेत्कुलजान्दत्त्वाभविष्यांश्चनसंशयः ॥ मन्वंतराणिषट्त्रिंशद्ब्रह्मलोकेमहीयते ॥ ४२ ॥
पुनर्मानुष्यम[7]भ्येत्यधार्मिकोजायतेकुले ॥ नदारिद्र्यंनचव्याधिर्वियोगंनैव[8]पश्यति ॥ ४३ ॥ नारीवापुरुषोवापिदानस्यास्यप्रभावतः ॥
यश्चैतच्छृणुयाद्भक्त्याभक्तानांश्रावयेच्चयः ॥ ४४ ॥ सोऽपिसद्गतिमाप्नोतिकिंपुनर्यःप्रयच्छति ॥ ४५ ॥ ब्रह्मांडखंडयुगलंसकुलाकुलंचादि
ग्भागसागरसरोवरसिद्धजुष्टम् ॥ दिक्संख्ययागुणवतांद्विजसत्तमानांदत्त्वापुमान्पदमुपैतिपितामहस्य ॥ ४६ ॥ इति श्रीभविष्ये
महापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेब्रह्मांडदानविधिवर्णनंनामसप्तसप्तत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १७७ ॥ छ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥

१ विंशद्वर्षसहस्राणि–इ० पा० । २ विद्याधराकुलम्–इ० पा० ।३ सह–इ० पा० । ४ कृष्णउवाच–इ०, विष्णुरुवाच–इ०च पा० ।५ द्विजमुख्याय–इ०पा० ।
६ ब्रह्मलोकात्–इ० पा० । ७ आसाद्य–इ० पा० । ८ न वै विपत्–इ० पा० ।

भगवाञ्छंकरःपूर्वंकृतोद्वाहो[1]मयासह ॥ रममाणस्तयासार्द्धंबहुवर्षगणान्स्थितः ॥१॥ ततःसुरगणाःसर्वेपरंत्रासमुपागताः ॥ तयोरपत्यस्य भयात्तमेवशरणंगताः ॥ २ ॥ वैश्वानरमुखादेवा[2]महादेवंत्रिलोचनम् ॥ प्रसन्नश्चाभवत्तेषांविबुधानांत्रिलोचनः ॥ ३ ॥ ॥ ईश्वरउवाच ॥ किंभीतास्त्रिदशाःसर्वेकिंवरंचददामिवः ॥ मयिप्रसन्नेविबुधादुर्लभंहिनकिंचन ॥ ४ ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ भगवंस्तवसंयोगात्पार्वत्या सहशंकर ॥ मोघोभवतुदेवेशोभीताःस्मतनयस्यते ॥ ५ ॥ अनपत्यश्चदेवेशभवभूतपतेसदा ॥ अशक्ताःस्मवयंसर्वेभवदोजोविधारणे ॥ ६ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ ॥ अतःप्रभृत्यहंदेवाऊर्ध्वरेताव्यवस्थितः ॥ स्थाणुवच्चस्थितश्चास्मिनामचैतद्भविष्यति ॥ ७ ॥ ततःक्रुद्धाउमातेषांदेवानांवाक्यमब्रवीत् ॥ वितथंपुत्रजंसौख्यंभवद्भिर्मेकृतंसुराः ॥ ८ ॥ यस्मात्तस्माद्भवंतोऽपिनपु[3]त्राञ्जनायिष्यथ ॥ ततःप्रभृतिवैदेवाःप्रसूयंतेनभूपते ॥ ९ ॥ दत्त्वाशापंततोदेवीदेवानामाहशंकरम् ॥ पुत्रजन्ममयाप्राप्तंनतावज्जगतःपते ॥ १० ॥ अपुत्रस्यगतिर्नास्तिइतीयंश्रूयतेश्रुतिः ॥ तदादिशमहाभागलोकद्वयहितंप्रभो ॥ ११ ॥ ॥ भगवानुवाच ॥ ॥ अपुत्रःपुरुषोयश्चनारीवापर्वतात्मजे ॥ सौवर्णस्तेनदातव्यःकल्पवृक्षोगुणान्वितः ॥१२॥ कृत्रिमंवापिगृह्णीयाद्वृक्षंवास्थावरादिकम् ॥ जातपुत्रोऽथवापुत्रःपुत्रत्वेपरिकल्पयेत् ॥१३॥ तेनपुत्रवतांलोकादेवितस्यनसंशयः ॥ कल्पवृक्षस्तुकर्तव्यःशुद्धकांचनसंभवः ॥ १४ ॥ बहुशाखःसुवर्णांगोप्यनेककुसुमान्वितः ॥ महास्कंधस्वरूपश्चरत्नालंकृतविग्रहः ॥ १५ ॥ फलानितस्यदिव्यानिसौवर्णानिप्रकल्पयेत् ॥ कुर्याद्विशतपलादूर्द्ध्वंशक्त्यावानृपसत्तम ॥१६॥ दानमेतत्प्रदातव्यंराजतंचैवमुत्तमम्॥ प्रवालांकुरसंछन्नंमुक्तादामावलंबितम् ॥१७॥ चतुष्कोणेषुकुर्वीतचतुरःकांचनद्रुमान्॥ सुवर्णस्यप्रमाणंचकथयामिवरानने ॥ १८ ॥ सहस्रेणतदर्द्धेनतस्याप्यर्द्धेनवापुनः ॥ नद्यास्तीरेगृहेवापिदेवतायतनेतथा ॥ १९ ॥ प्रागुदक्प्रवणेदेशेमंडपंतत्रकारयेत् ॥ दशहस्तप्रमाणानिदशहस्ताश्चवेदिकाः ॥ २० ॥ हस्तमात्रप्रमाणेनकुंडमेकंसुशोभनम् ॥

१ संधिरार्षः-कृतोद्वाहः उमयासहेति पदच्छेदः। यद्वा कृतोद्वाहया उमया सहेति योजनानुसंधेया। २ देवदेवम्-इ० पा०। ३ प्रजाम्-इ० पा०। ४ पार्थ-इ० पा०।

आग्नेय्यांकारयेद्राजन्मेखलामुपलेपनम् ॥ २१ ॥ तत्रैवब्राह्मणायोज्याऋग्यजुःसामपाठकाः ॥ उपदेष्टाचतत्रैवतृतीयःपंचमोऽथवा ॥२२॥
सर्वाभरणसंपन्नास्ताम्रपत्रद्वयान्विताः ॥ अनुलिप्ताश्चंदनेनवस्त्रमाल्यादिभूषिताः ॥ २३ ॥ गुडप्रस्थोपरिष्टाच्चस्थापयेत्कल्पपादपम् ॥
ब्रह्मविष्णुशिवोपेतंपंचशाखंसभास्करम् ॥ २४ ॥ कामदेवमधस्ताच्चसंकलत्रंप्रयोजयेत् ॥ सतानंसहगायत्र्यापूर्वतोलवणोपरि ॥ २५ ॥
मंदारंदक्षिणेपार्श्वेश्रियासहतथाघृते ॥ पश्चिमेपारिजातंतुउमयासहपादपम् ॥ २६ ॥ सुरभीसंयुतंतद्वात्तिलेषुहरिचंदनम् ॥ कौशेयवस्त्रसं
युक्तानिक्षुमाल्यफलान्वितान् ॥ २७ ॥ तथाष्टौपूर्णकलशान्समंतात्परिकल्पयेत् ॥ अग्निप्रणयनंकृत्वाआधिवास्यचपादपान् ॥ २८ ॥
धान्यानिचैवसर्वाणिसमंतात्परिकल्पयेत् ॥ नानाभक्ष्याणिनैवेद्यंसर्वंतत्रनियोजयेत् ॥ २९ ॥ दीपमालाविचित्राश्चज्वालयीतसमंततः ॥
मंत्रेणयोजयित्वातंमयोक्तेनवरानने ॥ ३० ॥ कामदस्त्वंहिदेवानांकामवृक्षस्ततःस्मृतः ॥ मयासंपूजितोभक्त्यापूरयस्वमनोरथान् ॥
॥ ३१ ॥ एवंसंपूज्यविधिनाजागरंतत्रकारयेत् ॥ शंखवादित्रनिर्घोषैर्वेदध्वनिविमिश्रितैः ॥ ३२ ॥ होमंचब्राह्मणाःकुर्युर्मंद्रतेनांतरात्मना ॥
आघारावाज्यभागौतुपूर्वंहुत्वाविचक्षणः ॥ ३३ ॥ तल्लिंगैःस्थापितान्देवान्होमेनाप्याययेत्ततः ॥ महाव्याहृतिभिश्चैवहोमंकुर्युस्ततःपरम्॥
॥ ३४ ॥ अयुतेनभवेत्सिद्धिर्यज्ञस्यवरवर्णिनि॥ततःप्रभातेचोत्थायस्नात्वाशुक्लांबरःशुचिः ॥३५॥ दद्यात्पर्वसमीपेतुकल्पवृक्षंसदक्षिणम् ॥
त्रिःप्रदक्षिणमावृत्यमंत्रमेतमुदीरयेत् ॥ ३६ ॥ नमस्तेकल्पवृक्षायवितानार्थप्रदायच ॥ विश्वंभरायदेवायनमस्तेविश्वमूर्तये ॥ ३७ ॥
यस्मात्त्वमेवविश्वात्माब्रह्मस्थाणुदिवाकराः ॥ मूर्तामूर्तपरंबीजमतःपाहिसनातन ॥३८॥ एवमामन्त्र्यतंदद्याद्गुरवेकल्पपादपम्॥चतुर्भ्यश्चा
पिऋत्विग्भ्यःसामंतादीन्प्रकल्पयेत् ॥ ३९ ॥ अनेनविधिनायस्तुदानमेतत्प्रयच्छति ॥ तस्यपुण्यफलंदेविशृणुष्वगदतोमम ॥ ४० ॥
विमानवरमारुह्यसूर्यतेजःसमप्रभम् ॥ अप्सरोगणसंकीर्णंकिंकिणीजालमालितम् ॥ ४१ ॥ यातिलोकंसुरेशस्यसर्वबाधाविवर्जितम् ॥

---

१ ऋग्यजुःसामयाजकाः–इ० पा० । २ द्वितीयः–इ० पा० । ३ संकल्पेन–इ०पा० । ४ वृते–इ०पा० । ५ किंकिणिजालमंडितम्–इ०पा० ।

पुनःकर्मभूमावेत्यजायतेश्रोत्रियेकुले ॥ ४२ ॥ यज्वाशूरोऽपिविद्वांश्चनरोभवतिधार्मिकः ॥ पुनरंतेप्राप्नुयाद्वैलोकंदेवस्यशार्ङ्गिणः ॥ ४३ ॥
इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेकल्पवृक्षदानविधिवर्णनंनामाष्टसप्तत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १७८ ॥छ॥ यु
धिष्ठिरउवाच ॥ भगवन्सर्वभूतेशसर्वलोकनमस्कृत ॥ अनुग्रहायलोकानांकथयस्वममापरम् ॥ १ ॥ निष्पापोजायतेयेनआयुपाय
शसाश्रिया ॥ तन्मेकथयदेवेशदानंव्रतमथापिवा ॥ २ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शृणुराजन्प्रवक्ष्यामितं[1]वलोकहितेप्सया ॥
येनोपायेनजायंतेसभाग्यामानवाभुवि ॥ ३ ॥ नव्रतैर्नोपवासैश्चनतीर्थगमनैरपि ॥ महापथादिमरणैर्नयज्ञैर्नश्रुतेनच ॥ ४ ॥
प्राप्यतेममलोकोऽयंदुष्प्राप्यस्त्रिदशैरपि ॥ पार्थस्नेहान्महाभागप्रवक्ष्यामिहितंतव ॥ ५ ॥ वक्ष्येकल्पलतादानंशोभनंविधिपूर्वकम् ॥
सर्वपूर्वविधानंचतत्रतन्त्रेप्रकल्पयेत् ॥ ६ ॥ दिक्पालेभ्योबलिंतत्रक्षिपेद्वैविधिपूर्वकम् ॥ आघारावाज्यभागौतुपूर्वंहुत्वाविचक्षणः
॥ ७ ॥ ततोग्रहमखंकुर्याद्धोमंव्याहृतिभिस्ततः ॥ अयुतेनैवहोमस्यसमाप्तिरिहकथ्यते ॥ ८ ॥ ततःसर्वसमीपेतुस्नातःशुक्लां
बरःशुचिः ॥ पुष्पधूपैरथाभ्यर्च्यवासोभिःसफलाक्षतैः ॥ ततःप्रदक्षिणीकृत्यमंत्रानेतानुदीरयेत् ॥ ९ ॥ नमोनमःपापविनाशिनी
भ्योब्रह्मांडलोकेश्वरपालनीभ्यः ॥ आशाशताधिक्यफलप्रदाभ्योदिग्भ्यस्तथाकल्पलतावधूभ्यः ॥ १० ॥ यायस्यशक्तिःपरमा
प्रदिष्टावेदेपुराणेसुरसत्तमस्य ॥ तांपूजयामीहपरेणसाम्नासामेशुभंयच्छतुतांनतोऽस्मि ॥ ११ ॥ एवमुच्चार्यताःसर्वाब्राह्मणेभ्योनिवेदयेत् ॥
दशाशाःपरयाभक्त्यातास्ताःसंकल्प्यचेतसि ॥ १२ ॥ ततःक्षमापयेद्विप्रान्प्रणिपत्यसदक्षिणान् ॥ अनेनविधिनायस्तुदानमेतत्प्रयच्छति
॥१३॥तस्यपुं[2]ण्यफलंराजन्कथ्यमानंनिबोधमे ॥ इहलोकेसविजयीधनवान्पुत्रवान्भवेत् ॥ १४ ॥ मृतोलोकाधिपपुरेप्रतिमन्वंतरंवसेत् ॥
महाशक्तिवृतःपश्चादे[3]त्यराजन्रसातलम् ॥ १५ ॥ जितसर्वमहीपालश्चक्रवर्तीभवेद्भुवि ॥ याचनारीमहाराजदानमेतत्प्रयच्छति ॥ १६ ॥
साचक्रवर्तिनंपुत्रंसूतेशक्तिसमन्वितम् ॥ यश्चपश्येद्दीयमानंदत्तंयश्चा[4]नुमोदते ॥१७ ॥ शृणोतिवाच्यमानंचसोपिपे[5]त्यविमुच्यते ॥ १८ ॥ ॥१८

---

१ तावत्-इ०पा० । २ मुख्यफलम्-इ० पा० । ३ सुरलोके वसत्यसौ ॥ पश्चादवे महाराज चक्रवर्ती धराधिपः-इ० पा० । ४ अनुमोदयेत्-इ० पा० ।
५ पापैः-इ० पा० ।

याशक्रवह्नियमनैर्ऋतपाशहस्तावातेंदुराजशिवकेशवशंभुशक्तयः ॥ तावैप्रपूज्यदशकल्पलताद्विजेभ्योदेहित्रिलोकविजयेयदितेऽस्तिबु
द्धिः ॥ १९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेकल्पलतादानविधिवर्णनंनामैकोनाशीत्युत्तरशततमोऽध्यायः
॥ १७९ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ भगवन्क्षत्रियैःशूरैःस्ववीर्योपात्तसंचयैः ॥ कानिदानानिदेयानिपवित्राणिशुभानिच ॥ १ ॥
अन्यैर्वापुरुषैःकृष्णअधर्मभयभीरुभिः ॥ ग्रहपीडाभिसंतप्तैर्दुःस्वप्नाद्युपतापितैः ॥ २ ॥ इहलोकेपरेचैवविहितंसर्वकामदम् ॥
विशेषविहितंदानंकथयस्वमहामते ॥ ३ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ शृणुभूपालभद्रंतेदानधर्ममनुत्तमम् ॥ विशेषेणमहीपानांहि
तायचनसंशयः ॥ ४ ॥ दानानिबहुरूपाणिनानाशास्त्रोदितानिच ॥ गोदानादीनिराजेंद्रप्रधानानिनसंशयः ॥ ५ ॥ किंतुप्रधानमेकंते
दानंवक्ष्यामिभारत ॥ वैरोचनाययत्सर्वंशुक्रःप्रोवाचभारत ॥ ६ ॥ ॥ शुक्रउवाच ॥ ॥ शृणुदैत्यपतेदानंसर्वपापप्रणाशनम् ॥
आधयोव्याधयश्चैवग्रहपीडाःसुदारुणाः ॥ ७ ॥ येनदत्तेननश्यंतिपुण्यमाप्नोतिचोत्तमम् ॥ कार्तिक्यामयनेचैवग्रहणेशशिसूर्ययोः ॥ ८ ॥
दानमेतत्प्रदातव्यंविषुवेसूर्यसंक्रमे ॥ पुण्यंदिनमथासाद्यजितक्रोधोजितेंद्रियः ॥ ९ ॥ संस्थाप्यदारुजंदिव्यंहेमपट्टैरलंकृतम् ॥
रथंसुचक्राक्षधरंयुगयोक्त्रसमन्वितम् ॥ १० ॥ सुवर्णध्वजसंयुक्तंसितासितपताकिनम्[3] ॥ पुष्पप्रकरसंकीर्णेप्रागुदक्प्रवणेशुभे ॥ ११ ॥
नद्यास्तीरेऽथवागोष्ठेविचित्रेवागृहांगणे[4] ॥ रथस्यपूर्वभागेतुकृत्वावेदिमनुत्तमाम् ॥ १२ ॥ पुराणवेदविद्यावान्विनयाचारसंयुतः ॥
तस्यांसंस्थापयेद्देवान्ब्रह्मादीन्कथयामिते ॥ १३ ॥ मध्येब्रह्माप्रतिष्ठाप्यःपूजयेत्प्रणवेनतम् ॥ विष्णुरुत्तरतःस्थाप्यःपौरुषेणतमर्च
येत् ॥ १४ ॥ सूक्तेनरुद्रंरौद्रेणदक्षिणस्यांसमर्चयेत् ॥ ग्रहान्सूर्यमुखांश्चैवविधिवत्पूजयेत्तथा ॥ पुष्पैर्गंधैःफलैर्भक्ष्यैर्दी
पमालाभिरेवच ॥ १५ ॥ पूजयेद्गंधकुसुमैःश्वेतवस्त्रैःसचंदनैः ॥ शंखभेरीमृदंगानांशब्दैःसर्वत्रगामिभिः ॥ १६ ॥ ब्रह्मघोषविमिश्रै
श्चकारयीतमहोत्सवम् ॥ कुंडंकृत्वाविधानेनहस्तमात्रप्रमाणतः ॥ १७ ॥ आग्नेय्यांदिशिराजेंद्रब्राह्मणांस्तत्रपूजयेत् ॥ चतुश्चार

१ च–इ० पा० । २ भार्गवः–इ० पा० । ३ सितासितपिनाकिनम्–इ० पा० । ४ नद्यास्तीर्थे गवां गोष्ठे–इ० पा० ।

णिकान्विप्रान्पूजितान्ब्रह्मभूषणैः ॥ १८ ॥ चतुरोष्टौमहाराजगुरुरेकोऽथवाभवेत् ॥ होमोपकरणंसर्वैमेलयित्वातिलान्घृतम् ॥ १९ ॥
अग्निकार्यंततःकुर्याद्यथावद्विधिपूर्वकम् ॥ आघारावाज्यभागौतुहुत्वाप्राग्वच्चतौततः ॥ २० ॥ विष्णवेशितिकंठायमंत्रैःपूर्वोदितैःशुभैः ॥
ग्रहयज्ञोदितैश्चैवग्रहाणांहोमइष्यते ॥ २१ ॥ एवंयज्ञविधिंकृत्वायजमानोद्विजैःसह ॥ योजयीतरथेदांतौगजौलक्षणसंयुतौ ॥ २२ ॥
विचित्रतनुसंवीतौशुभकक्षौसुघंटिकौ ॥ हेमपट्टैःसुतिलकैःशोभितौशंखचामरैः ॥ २३ ॥ दिव्यमुक्तापरिच्छन्नौदिव्यांकुशसमन्वितौ ॥
महामात्रान्वितौचैवसर्वाभरणभूषितौ ॥ २४ ॥ एवंविधिंततःकृत्वारथंतंसगजंनरः ॥ आरोपयेत्ततस्तस्मिन्ब्राह्मणंशंसितव्रतम् ॥ २५ ॥
भूषितंकंठकटकैःकर्णवेष्टांगुलीयकैः ॥ आगुप्तचोलकच्छत्रवस्त्रायुधसमन्वितम् ॥ २६ ॥ बद्धतूणिंधनुष्पाणिंबहुचर्मविभूषितम् ॥ खड्ग
धेनुकयानद्धंहारालंकृतविग्रहम् ॥ २७ ॥ यजमानस्ततःप्राज्ञःशुक्लांबरधरःशुचिः ॥ रथंप्रदक्षिणीकृत्यगृहीतकुसुमांजलिः ॥ २८ ॥
इममुच्चारयेन्मन्त्रंसर्वपापप्रणाशनम् ॥ कुमुदैरावणौपद्मःपुष्पदंतोऽथवामनः ॥ २९ ॥ सुप्रतीकोंजनःसार्वभौमोऽष्टौदेवयोनयः ॥ तेषां
वंशप्रसूतौतुबलरूपसमन्वितौ ॥ ३० ॥ तद्युक्तरथदानेनममस्यातांवरप्रदौ ॥ रथोऽयंयज्ञपुरुषोब्राह्मणात्रशिवःस्वयम् ॥ ३१ ॥
ममैभरथदानेनप्रीयेतांशिवकेशवौ ॥ इत्युच्चार्यमहाभागपूजयित्वापुनःपुनः ॥ ३२ ॥ आरोपयेत्ततस्तस्मिन्ब्राह्मणंशंसितव्रतम् ॥ स्वदा
रनिरतंशांतंवेदवेदांगपारगम् ॥ ३३ ॥ पंचाग्न्यभिमतंचैवअव्यंगंव्याधिवर्जितम् ॥ पुनःप्रदक्षिणीकृत्यरथस्थंद्विजसत्तमम् ॥ ३४ ॥
आद्वारमनुगच्छेच्चप्रणिपत्यगृहंविशेत् ॥ ततोयज्ञावसानेतुदीनांधादीञ्जडान्कृशान् ॥ ३५ ॥ पूजयेद्विविधैर्दानैर्वस्त्रगोदानभोजनैः ॥ अने
नैवविधानेनसंकल्प्यरथमुत्तमम् ॥ ३६ ॥ कुंडमंडपसंभारभूषणाच्छादनादिकम् ॥ तदेवहोमद्रव्यंचहोममंत्रास्तएवहि ॥ ३७ ॥
विशेषोऽश्वरथेराजन्कथ्यमानोनिबोध्यताम् ॥ हयौलक्षणसंयुक्तौखलीनालंकृताननौ ॥ ३८ ॥ विचित्रवस्तुसंवीतौकंठाभरणभूषितौ ॥ ॥१८
सुप्रग्रहयुतौयोज्यौदातातस्मिन्रथोत्तमे ॥ ३९ ॥ तंप्रदक्षिणमावृत्त्यमंत्रमेतमुदीरयेत् ॥ ४० ॥ नमोऽस्तुतेवेदतुरंगमायत्रयीमयाय

१ सर्वैः-इ०पा० । २ दिव्यांशुकसमन्वितौ-इ०पा० । ३ महाभागे-इति संदिग्धः संवादः । ४ विचित्रवस्त्रसंवीतौ-इ० पा० ।

त्रिगुणात्मकाय ॥ सुदुर्गमार्गेसुखपानपात्रेनमोऽस्तुतेवाजिधरायनित्यम् ॥ ४१ ॥ रथोऽयंसवितासाक्षाद्वेदाश्चामीतुरंगमाः ॥ अरुणोब्राह्म
णश्चायंप्रयच्छंतुसुखंमम ॥ ४२ ॥ इत्युच्चार्यततस्तस्मिन्रथेब्राह्मणसत्तमम् ॥ आरोपयेद्गृहाद्वारंयावदेतमनुव्रजेत् ॥ ४३ ॥ अनेनवि
धिनायस्तुदद्याद्वाजिरथंबुधः ॥ तस्माद्वाहरथंराज्यंतस्यपुण्यफलंशृणु ॥ ४४ ॥ सर्वपापविनिर्मुक्तःसर्वामयविवर्जितः ॥ मन्वंतरशतं
यावत्सर्वभोगसमन्वितः ॥ ४५ ॥ अप्सरोगणसंकीर्णेविमानेसूर्यवर्चसे ॥ दिव्यभोगान्वितःश्रीमान्कां[1]मचारीवसेद्दिवि ॥ ४६ ॥ पुण्यक्षया
दिहाभ्येत्यरा[2]जाभवतिधार्मिकः॥पुत्रपौत्रान्वितश्चैव[3]चिरंजीवीप्रियातिथिः ॥४७॥ गजेनैकेननिर्दिष्टःकश्चिद्गजरथोनृप॥एकेनाश्वेनाश्वरथःक
थ्यतेवेदवादिभिः ॥४८॥ दानमंत्रास्तएवोक्ताःफलंतत्रनिगद्यते ॥ ४९ ॥ यच्छंतियेरथवरंसुधुराक्षचक्रंविक्रांतवारणयुतंतुरगान्वितंवा ॥
तपस्करंकनकपट्टविचित्रितांगंतेस्यंदनेनसुरराजपुरंप्रयांति ॥ ५० ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादे
गजरथाश्वरथदानविधिवर्णनंनामाशीत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १८० ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ दानान्यन्यानिमे
कृष्णकथयस्वयदुत्तम ॥ मंगल्यानिपवित्राणिसर्वपापहराणिच ॥ १ ॥ संसारसागरोत्तारहेतुभूतोऽसिमाधव ॥ धर्माधर्मपरिज्ञानेत्वदन्यो
नेहकश्चन ॥ २ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ दानानिबहुरूपाणिकथितानिमयातव ॥ पुनरेवप्रवक्ष्यामियद्यस्तितवकौतुकम् ॥ ३ ॥
कथितानिमयातुभ्यंकथयिष्यामियानिच ॥ महतार्थेनसिध्यंतिप्रयच्छंतिमहत्फलम् ॥ ४ ॥ काम्योदानविधिःपार्थक्रियमाणःप्रयत्नंतः[4] ॥
फलायमुनिभिःप्रोक्तोविपरीतोभयायच ॥५॥ ज्ञेयंनिष्कशतंसर्वदानेषुविधिरुत्तमः ॥ मध्यमस्तुतदर्द्धेनतदर्द्धेनावरःस्मृतः ॥६॥ एवंवृक्षरथें
द्राणांधेनोःकृष्णाजिनस्यच ॥ अशक्तस्यापिकृ[5]ष्टोऽयंपंचसौवर्णिकोविधिः ॥ ७ ॥ अतोऽप्यूहेनयोदद्यान्महादानंनराधिप ॥ प्रतिगृह्णाति
वातस्यदुःखशोकावहंभवेत् ॥ ८ ॥ आदौतावत्प्रवक्ष्यामिकालाख्यंपुरु[6]षंतव ॥ सप्तसागरदानंचमहाभूतघटस्तथा ॥ ९ ॥ अर्घ्यप्रदान
मत्रोक्तमात्मप्रतिकृतिस्तथा ॥ सुवर्णाश्वःस्मृतःषष्ठःसुवर्णाश्वरथोऽपरः ॥ १० ॥ सर्वदानोत्तमंराजन्कृष्णाजिनमथाष्टमम् ॥ विश्वचक्रंचन

१ कल्पचारी–इ०पा० । २ परः–इ० पा० । ३ श्रीमान्–इ० पा० । ४ यथार्थतः–इ० पा० । ५ कष्टोऽयम्–इ० पा० । ६ पुरुषोत्तमम्–इ० पा० ।

वर्मंहैमोगजरथस्तथा ॥ ११ ॥ एतत्तेदानदशकंवेद्मिपार्थिवसत्तम ॥ देहिदापयसद्बुद्धिंदानेनृपनरोत्तम ॥ १२ ॥ दानाद्धतेनोपकारोवि
द्यतेधनिनोऽपरः ॥ दीयमानोहिनापैतिभूयएवाभिवर्धते ॥ १३ ॥ कूपउत्सिच्यमानोऽपिभवत्येवबहूदकः ॥ पुण्यंदिनमथासाद्यभूमिभागेस
मेशुभे ॥ १४ ॥ चतुर्थ्यांवाचतुर्दश्यांविष्ट्यांवापांडुनंदन ॥ पुमान्कृष्णतिलैःकार्योरौप्यदंतःसुवर्णदृक् ॥ १५ ॥ खड्गोद्यतकरोदीर्णोज
पाकुसुमकुंडलैः[1] ॥ रक्तांबरधरःस्रग्वीशंखमालाविभूषितः ॥ १६ ॥ तीक्ष्णासिपत्रधनुषाविस्फारितकटीतटः ॥ उपानद्युगयुक्ताहिकृष्णं[2]
कंबलपार्श्वगः ॥ १७ ॥ गृहीतमांसपिंडश्चवामेकरतलेतथा ॥ एवंविधंनरंकृत्वागृहीतकुसुमांजलिः ॥ १८ ॥ संपूज्यगंधकुसुमैर्नैवेद्यांवि
निवेद्यच ॥ तिलाज्यंजुहुयात्तत्रत्र्यंबकेतिचमंत्रतः ॥ १९ ॥ स्वगृह्योक्तविधानेनशतमष्टोत्तरंयजेत् ॥ यजमानःप्रसन्नात्माइमं[3]मंत्रमुदीरये
त् ॥ २० ॥ सर्वं[4]कलयसेयस्मात्कालस्त्वंतेनभण्यसे ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनांत्वमसाध्योऽसिसुव्रत ॥ २१ ॥ पूजितस्त्वंमयाभक्त्याप्रा
र्थितश्च[5]तथा[6]सुखम् ॥ यदुच्यतेतवविभोतत्कुरुष्वनमोनमः ॥ २२ ॥ एवंसंपूजयित्वा[7]तंब्राह्मणायनिवेदयेत् ॥ ब्रह्माणं[8]प्रथमंपूज्यवासोभिर्भू
षणैस्तथा ॥ २३ ॥ दक्षिणांशक्तितोदद्यात्[9]प्रणिपत्यविसर्जयेत् ॥ अनेनविधिनायस्तुदानमेतत्प्रयच्छति ॥ २४ ॥ नापमृत्युभयंतस्यनच
व्याधिकृतंभयम् ॥ भवत्यव्याहतैश्वर्यःसर्वबाधाविवर्जितः ॥ २५ ॥ देहांतेसूर्यभवनंभित्त्वायातिपरंपदम् ॥ पुण्यक्षयादिहाभ्येत्यराजा
भवतिधार्मिकः ॥ संतत्याचश्रियायुक्तःपुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ २६ ॥ संपूज्यकालपुरुषंविधिवद्द्विजायदत्त्वाशुभाशुभफलोदयहेतुभूतः ॥
रोगांतरेसकलदोषमयेचदेहीभोहन्यमानमुपगच्छतितत्प्रभावात् ॥ २७ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिर
संवादेकालपुरुषदानविधिवर्णनंनामैकाशीत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १८१ ॥ ॥ ॥ छ ॥ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ अ
थातःसंप्रवक्ष्यामिपार्थ[10]दानमनुत्तमम् ॥ सप्तसागरकंनामसर्वपापप्रणाशनम् ॥ १ ॥ पुण्यंदिनमथासाद्ययुगादिग्रहणादिकम् ॥ ॥१

---

१ मंडपः–इ०पा० । २ कृष्णम्–इ०पा० । ३ इदं वचनमब्रवीत्–इ० पा० । ४ सकालनियमे यस्मात्कालत्वं तेन गण्यते–इ० पा० । ५ प्रा
पितश्च–इ० पा० । ६ यथा–इ० पा० । ७ तु–इ० पा० । ८ ब्राह्मणम्–इ० पा० । ९ दत्त्वा–इ० पा० । १० सर्वदानम्–इ० पा० ।

कारयेत्सप्तकुंडानिकांचनानिविचक्षणः ॥ २ ॥ प्रादेशमात्राणितथारत्निमात्राणिवापुनः ॥ कुर्यात्सप्तशतादूर्ध्वमासहस्राच्चशक्तितः ॥ ३ ॥ संस्थाप्यानिचसर्वाणिकृष्णाजिनतिलोपरि ॥ प्रथमंपूरयेत्कुंडंलवणेनविचक्षणः ॥ ४ ॥ द्वितीयंपयसातद्वत्तृतीयंसर्पिषापुनः ॥ चतुर्थंतुगुडेनैवदध्नापंचममेवच ॥ ५ ॥ षष्ठंशर्करयातद्वत्सप्तमंतीर्थवारिणा ॥ स्थापयेल्लवणस्यांतेब्रह्माणं[1]कांचनंशुभम् ॥ ६ ॥ केशवं क्षीरमध्येतुघृतमध्येमहेश्वरम् ॥ भास्करंगुडमध्येतुदधिमध्येसुराधिपम् ॥ ७ ॥ शर्करायांन्यसेल्लक्ष्मींजलमध्येतुपार्वतीम् ॥ सर्वेषुस र्वरत्नानिधान्यानिचसमंततः ॥ ८ ॥ स्थापयेत्पुरुषश्रेष्ठयथालाभंयथासुखम् ॥ ततः[3]पर्वसमीपेतुस्नातःशुक्लांबरोगृही ॥ ९ ॥ त्रिःप्रद क्षिणमावृत्यमंत्रानेतानुदीरयेत् ॥ नमोवःसर्वसिंधूनामाधारेभ्यःसनातनाः ॥ १० ॥ जंतूनांप्राणदेभ्यश्चसमुद्रेभ्योनमोनमः ॥ पूर्णाःसर्वे भवंतोवैक्षारक्षीरघृतैक्षवैः ॥ ११ ॥ दध्नाशर्करयातद्वत्तीर्थवारिभिरेवच ॥ तस्माद्घौघविध्वंसंकुरुध्वंममदानदाः ॥ १२ ॥ अलक्ष्मीः प्रशमंयातुलक्ष्मीश्चास्तुगृहेमम ॥ एवमुच्चार्यतान्दद्याद्ब्राह्मणेभ्योयुधिष्ठिर ॥ १३ ॥ एकमेकमथाभ्यर्च्यपुष्पवस्त्रविलेपनैः ॥ बहूनामे तदु[4]द्दिष्टंदानमेकस्यवापुनः ॥ १४ ॥ देयंवासर्वसामान्यंक्रियाविप्रानुरूपतः ॥ दानंसप्तसमुद्राख्यंयःप्रयच्छतिपार्थिव ॥ १५ ॥ तस्य गृहान्नचलतिलक्ष्मीर्यावत्कुलाष्टकम् ॥ पूज्यमानःसुरगणैःसिद्धविद्याधरोरगैः ॥ १६ ॥ देवलोकान्नच्यवतेसप्तमन्वंतराण्यसौ ॥ ततश्च वेदसंस्कारात्परंब्रह्माधिगच्छति ॥ १७ ॥ इतिददातिरसामरसंयुताञ्छुचिरविस्मयदानिहसागरान् ॥ अनलकांचनरत्नमयानसौपदमु पैतिहरेर[5]मयावृतम् ॥ १८ ॥ दानंप्रधानतरमतदतीवविप्रेप्रोक्तंयुधिष्ठिरसमाधिधियाविचिंत्य ॥ हैमान्विधायजलधीन्वितरस्व शक्त्याप्राप्नोषियेनसरसानिसमीहितानि ॥ १९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेसप्तसागरदानावधि वर्णनंनामद्व्यशीत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १८२ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ अथातःसंप्रवक्ष्यामिदानमन्यत्त्व[6]वोत्तमम् ॥

---

१ ब्रह्मणा–इ० पा०। २ देयानि–इ० पा०। ३ सर्वसमीपेतु–इ०पा०। ४ एतदिष्टं वैदानमेतदुदीरयत्–इ०पा०। ५ अमरावृतम्–इ० पा०। ६ नरोत्तम–इ० पा०।

महाभूतघटंनाममहापातकनाशनम् ॥ १ ॥ पुण्यांतिथिंसमासाद्यस्वनुलिप्तेगृहांगणे ॥ कारयेत्कांचनंकुं[1]भंमहारत्नान्वितंपुनः ॥ २ ॥
प्रादेशादंगुलशतंयावत्कुर्यात्प्रमाणतः ॥ शक्त्यापंचपलादूर्ध्वमाशताच्चनरोत्तम ॥ ३ ॥ क्षीराज्यपूरितंकृत्वाकल्पवृक्षसमन्वितम् ॥
पद्मासनगतास्तत्रब्रह्मविष्णुमहेश्वराः ॥ ४ ॥ लोकपालामहेंद्राश्चस्ववाहनसमास्थिताः ॥ ऋग्वेदःसाक्षसूत्रश्चयजुर्वेदःसपंकजः ॥ ५ ॥
वीणाधारीसामवेदोह्यथर्वास्रक्स्रुभान्वितः ॥ पुराणवेदोवरदःसाक्षसूत्रकमंडलुः ॥ ६ ॥ सप्तधान्यानिपुरतःस्थापयेच्छक्तितोबुधः ॥ पा
दुकोपानहौछत्रंचामराण्यासनायुधान् ॥ ७ ॥ एवंप्रकल्प्यविधिवन्महाभूतघटंनरः ॥ गुडसारोपरिगतंमाल्यवस्त्रैरथार्चयेत् ॥ ८ ॥
अथपर्वसमीपेतुस्नात्वानियतमानसः ॥ त्रिःप्रदक्षिणमावृत्यमंत्रमेतमुदीरयेत् ॥ ९ ॥ यस्मान्नकिंचिदप्यस्तिमहाभूतैर्विनाकृतम् ॥
महाभूतमयश्चायंतस्माच्छांतिंददातुमे ॥१०॥ अत्रसन्निहितादेवाःस्थापिताविश्वकर्मणा ॥ तेमेशांतिंप्रयच्छंतुभक्तिभावेनपूजिताः ॥११॥
इत्येवंपूजयित्वातुमहाभूतघटंनरः ॥ ब्राह्मणंपूजयित्वातुभूषणाच्छादनादिभिः ॥ १२ ॥ महाभूतघटंदद्यात्पर्वकालेयतव्रतः ॥ पुनःप्र
दक्षिणीकृत्यब्राह्मणंतंक्षमापयेत् ॥ १३ ॥ अनेनविधिनायश्चदानमेतत्प्रयच्छति ॥ एकविंशत्कुलोपेतःशिवलोकेप्रयात्यसौ ॥ १४ ॥
पुण्यक्षयादिहाभ्येत्यराजाभवतिधार्मिकः ॥ अजेयःशत्रुसंघातैर्महाबलपराक्रमः ॥ १५ ॥ क्षत्रधर्मरतोविद्वान्देवब्राह्मणपूजकः ॥ १६ ॥
अष्टापदोत्तमघटंविमलंविधायब्रह्मे[3]शंकेशवयुतंसहलोकपालैः ॥ क्षीराज्यपूर्णविवरंप्रणिपत्यभक्त्याविप्रायदेहितवदानशतैःकिमन्यैः ॥ १७ ॥
इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेमहाभूतघटदानविधिवर्णनंनामत्र्यशीत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १८३ ॥ छ ॥
॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ शय्यादानंप्रवक्ष्यामितवपां[4]डुकुलोद्वह ॥ यद्दत्वासु[5]खभागीस्यादिहलोकेपरत्रच ॥ १ ॥ शय्यादानंप्रयच्छंतिसर्वेदेव
द्वि[6]जोत्तमाः ॥ अनित्यंजीवितंयस्मात्को[7]न्यःपश्चात्प्रदास्यति ॥ २ ॥ तावत्सबंधुःसपितायावज्जीवतिभारत ॥ मृतोमृतइतिज्ञात्वाक्षणात्स्ने

१ दिव्यम्-इ०पा० । २ प्रयत्नतः-इ०पा० । ३ ब्रह्मेंद्रकेशवयुतम्-इ०पा० । ४ पांडुकुलोद्भव-इ०पा० । ५ सर्वभागी-इ०,सुतभोगी-इ०च पा० ।
६ नृपोत्तम-इ०पा० । ७ दानं कोन्यः प्रदास्यति-इ०पा० ।

होनिवर्तते ॥ ३ ॥ [1]तस्मात्स्वयंप्रदातव्यंशय्याभोज्यजलादिकम् ॥ आत्मैवात्मरतोबंधुरितिसंचिंत्यचेतसि ॥ ४ ॥ आत्मैवयोहिनात्मा
नंदानभोगैर्नपूजयेत् ॥ कोऽन्योऽहिततरस्तस्मात्कःपश्चात्पूजयिष्यति ॥ ५ ॥ तस्माच्छय्यांसमासाद्यसारदारुमयींदृढाम् ॥ दंतपत्रचि
तांरम्यांहेमपट्टैरलंकृताम् ॥ ६ ॥ हंसतूलीप्रतिच्छन्नांशुभगंडोपधानिकाम् ॥ प्रच्छादनपटीयुक्तांगंधधूपाधिवासिताम् ॥ ७ ॥ तस्यांसं
स्थापयेद्धैमंहरिंलक्ष्मीसमन्वितम् ॥ उच्छीर्षकेधृतंचैवकलशंपरिकल्पयेत् ॥८॥ विज्ञेयंपांडवसदासनिद्राकलपकंबुधैः ॥ तांबूलंकुंकुमक्षोद
कर्पूरागरुचंदनम् ॥ ९ ॥ दीपकोपानहच्छत्रचामरासनभोजनम् ॥ पार्श्वेषुस्थापयेच्छक्त्यासप्तधान्यानिचैवहि ॥ १० ॥ शयनस्थस्यभव
तियदन्यदुपकारकम् ॥ भृंगारकाद्यपुष्पाणिपंचवर्णवितानकम् ॥ ११ ॥ शय्यामेवंविधांकृत्वाब्राह्मणायोपदापयेत् ॥ सपत्नीकायसंपूज्य
पुण्येऽन्हिविधिपूर्वकम् ॥ १२ ॥ नमस्तेसर्वदेवेशशय्यादानंकृतंमया ॥ देहितस्माच्छांतिफलंनमस्तेपुरुषोत्तम ॥ १३ ॥ यथानकृष्णशय
नंशून्यंसागरजातया ॥ शय्याममाप्यशून्यास्तुतथाजन्मनिजन्मनि ॥ १४ ॥ दत्त्वैवंतल्पममलंप्रणिपत्यविसर्जयेत् ॥ एकादशाहेऽपि
तथाविधिरेषप्रकीर्तितः ॥ १५ ॥ ददातियदिधर्मार्थंमानवोबांधवेमृते ॥ विशेषंचात्रराजेंद्रकथ्यमानंनि[2]बोधमे ॥१६॥ तेनोपभुक्तंयद्वस्तुकि
चित्पूर्वंगृहेसता ॥ तद्गात्रलग्नंचतथावस्त्रवाहनभाजनम् ॥ १७ ॥ [3]यदिष्टंचतथास्यासीत्तत्सर्वंपरिकल्पयेत् ॥ सएवपुरुषोहैमस्तस्यांतंस्था
पयेत्तथा ॥ १८ ॥ पूजयित्वाप्रदातव्योमृतशय्यायथोदिता ॥ स्वर्गेपुरंदरगृहेसूर्यपुत्रालयेथवा ॥ १९ ॥ सुखंवसत्यसौजंतुःशय्यादानप्र
भावतः॥पीडयंतिनतंयाम्याःपुरुषाभीषणाननाः॥२०॥नघर्मेणनशीतेनबाध्यतेसनरःक्वचित्॥अपिपापसमायुक्तःस्वर्गलोकेमहीयते॥२१॥
विमानवरमारूढःसेव्यमानोप्सरोगणैः॥आभूतसंप्लवंयावत्तिष्ठेत्पातकवर्जितः॥२२॥ शय्याप्रदानममलंतवपांडुपुत्रसंकीर्तितं[4]सकलसौख्यानि
धानमेतत्॥तद्योददातिविधिवत्स्वयमेवनाकेतल्पंविकल्परहितःसविभातिसत्यम्॥२३॥इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयु
धिष्ठिरसंवादेशय्यादानविधिवर्णनंनामचतुरशीत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥१८४॥ ॥श्रीकृष्णउवाच॥ ॥ आत्मप्रतिकृतिर्नामयथोक्तंकस्य

---

१ यस्मात्तस्मात्प्रदातव्यं शय्याभोज्यातिलादिकम्–इ०पा० ।२निशामय–इ०पा० । ३ यद्यदिष्टं च तस्यासीत्–इ०पा०।४ सकलसौख्यनिधानभूतम्–इ०पा०।

चित्पुरा ॥ तत्तेऽहंसंप्रवक्ष्यामिदानंमानविवर्धनम् ॥१॥दानकालःसदातस्यमुनिभिःपरिकीर्तितः॥ पुण्यैःपुण्यदिनंपार्थप्राप्यतेजीवितैर्नच ॥
॥२॥ लोहजांप्रकृतिंभव्यांकारयित्वात्मनोनृप ॥ अभीष्टवाहनगतामिष्टालंकारसंयुताम् ॥ ३ ॥ अभीष्टलोकसहितांसर्वोपस्करसंयुताम ॥
ततःपट्टपटीवस्त्रैरछादितांरत्नभूषिताम् ॥ ४ ॥ कुंकुमेनानुलिप्तांगींकर्पूरागरुवासिताम्॥स्त्रीचेद्ददातिशयनेशयितांकारयेत्स्वयम् ॥ ५ ॥
यद्यदिष्टतमंकिंचित्तत्सर्वंपार्श्वतोन्यसेत् ॥ उपकारकरंस्त्रीणांस्वशरीरेचयद्भवेत् ॥ ६ ॥ तत्सर्वंस्थापयेत्पार्श्वेस्वयंसंचिंत्यचेतसि ॥
एतत्सर्वंमेलयित्वास्वेस्वेस्थानेनिधायच ॥ ७ ॥ पूजयित्वालोकपालान्गृहान्देवींविनायकम् ॥ ततःशुक्लांबरःस्नात्वागृहीतकुसुमांजलिः ॥
॥ ८ ॥ इममुच्चारयेन्मंत्रंविप्रस्यपुरतोबुधः[1] ॥ आत्मनःप्रतिमाचेयंसर्वोपकरणैर्युता ॥ ९ ॥ सर्वरत्नसमायुक्ता[2]तवविप्रनिवेदि
ता ॥ आत्माशंभुःशिवःशौरिःशक्रःसुरगणैर्वृतः ॥ १० ॥ तस्मादात्मप्रदानेनममात्मासुप्रसीदतु ॥ इत्युच्चार्यततोदद्याद्ब्राह्मणाययुधिष्ठिर
॥ ११ ॥ ब्राह्मणश्चापिगृह्णीयात्कोदादितिचकीर्तयन् ॥ ततःप्रदक्षिणीकृत्यप्रणिपत्यविसर्जयेत् ॥ १२ ॥ विधिनानेनराजेंद्रदानमेतत्प्रय
च्छति ॥ यःपुमानथवानारीशृणुयात्फलमाप्नुयात् ॥ १३ ॥ साग्रंवर्षशतंदिव्यंस्वर्गलोकेसुरैर्वृतः ॥ अभीष्टफलदानेनह्यभीष्टफलभाग्भ
वेत् ॥ १४ ॥ यत्रैवोत्पद्यतेजंतुःप्राप्तेकर्मक्षयेपुनः ॥ तत्रैवसर्वकामानांफलभाग्भवतेनृपः ॥ १५ ॥ इष्टबंधुजनैःसार्द्धंनवियोगंकदाचन ॥
प्राप्नोतिपुरुषोराजन्स्वर्गेचानंत्यमश्नुते ॥ १६ ॥ यश्चात्मनःप्रतिकृतिंवरवाहनस्थांहैमींविधायधनधान्यसमाकुलांच ॥ सोपस्करांद्विजवरा
यददातिभक्त्याचंद्रार्कवत्सदिविभातिहिराजराजः ॥१७॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेआत्मप्रतिकृतिदा
नविधिवर्णनंनामपंचशीत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥१८५॥छ॥श्रीकृष्णउवाच॥ ॥सांप्रतंसंप्रवक्ष्यामिहिरण्याश्वविधिंपरम् ॥ यस्यप्रसादात्पु
रुषःशाश्वतंफलमश्नुते॥१॥पुण्यंदिनमथासाद्यपात्रंवापिगुणाधिकम्॥शक्तितस्त्रिपलादूर्ध्वमाशताच्चनरोत्तम॥२॥खलीनालंकृतमुखंकारयेद्धे
मवाजिनम्॥सुखरंसोन्नतस्कंधंदृढजानुसवालधिम्॥३॥स्थापयेद्वेदिमध्येतुकृष्णाजिनतिलोपरि॥कौशेयवस्त्रसंवीतंकुंकुमेनविलेपितम् ॥४॥

१ बुधैः-इ० पा० । २ सर्वसंपत्समायुक्ता-इ०पा० ।

संपूज्यकुसुमैःश्वेतैश्चणकान्विनिवेद्यच॥ततःपर्वसमीपेतुगृहीतकुसुमांजलिः ॥५॥ इममुच्चारयेन्मंत्रंपुराणोक्तंयतव्रतः ॥ [1]नमस्तेसर्वदेवेशवेदा
हरणलंपट ॥ ६ ॥ वाजिरूपेणमामस्मात्पाहिसंसारसागरात् ॥ त्वमेवसप्तधाभूत्वाछंदोरूपेण[2]भास्करम् ॥ ७ ॥ यस्माद्धा[3]रयसेलोकानतः
पाहिसनातन ॥ एवमुच्चार्यतंराजन्विप्रायप्रतिपादयेत् ॥ ८ ॥ प्रदक्षिणंततःकृत्वाप्रणिपत्यविसर्जयेत् ॥ अनेनविधिनाराजन्हिरण्याश्वम
लंकृतम् ॥ ९ ॥ दत्त्वापापक्षयाद्दानोलोकमा[4]प्नोतिशाश्वतम् ॥ तस्मिन्नहनिभुंजीततैलक्षारविवर्जितम् ॥ १० ॥ पुराणश्रवणंतद्वत्कारये[5]
द्भोजनादनु ॥ ११ ॥ इत्थंहिरण्याश्वविधिंकरोतियःसपुण्यमासाद्यदिनंनरेंद्र ॥ विमुक्तपापःसपुरंमुरारेःप्राप्नोतिसिद्धैरभिपूजि[6]तंयत् ॥१२॥
इतिपठतियइत्थंहैमवाजिप्रदानंसकलकलुषमुक्तःसोऽश्वयुक्तेनभूपः ॥ कनकमयविमानेनार्कलोकंप्रयातस्त्रिदशपतिवधूभिःपूज्यतेहर्म्यभो
गैः ॥ १३ ॥ योवाशृणोतिपुरुषोऽप्यथवास्मरेद्वाहैमाश्वदानमभिनंदतिदीयमानम् ॥ सोऽपिप्रयातिहतकल्मषशुद्धदेहःस्थानंपुरंदरमहेश्वर
लोकजुष्टम् ॥ १४ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेहिरण्याश्वदानविधिवर्णनंनामषडशीत्युत्तरशततमोऽ
ध्यायः ॥ १८६ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ अथातःसंप्रवक्ष्यामितवपांडुकुलोद्वह ॥ पुण्यंहेमरथंनाममहापातकनाशनम् ॥ १ ॥
पुण्येऽह्निविप्रकथितेस्वनुलिप्तेगृहांगणे ॥ कृष्णाजिनतिलान्कृत्वाकांचनंस्थापयेद्रथम् ॥ २ ॥ चतुरस्रंमहाभागचतुश्चक्रंसकूबरम् ॥
ब्रह्माणमग्रतःकृत्वागृहीतप्रग्रहंशुभम् ॥ ३ ॥ इंद्रनीलेनकुंभेनध्वजरूपेणसंयुतम् ॥ लोकपालाष्टकोपेतंपद्मरागदलान्वितम् ॥
॥ ४ ॥ चत्वारःपूर्णकलशाधान्यान्यष्टादशैवतु ॥ कौशेयवस्त्रसंवीतमुपरिष्टाद्वितानकम् ॥ ५ ॥ मध्येतुफलसंयुक्तंपुरुषेणसम
न्वितम् ॥ योगयुक्तःपुमान्कार्यस्तंचतत्राधिवासयेत् ॥ ६ ॥ एवंविधंपूजयित्वामाल्यगंधानुलेपनैः ॥ चक्ररक्षावुभौतस्यकार्यौ
विश्वकुमारकौ ॥ ७ ॥ पुण्यंकालंततःप्राप्यस्नातःसंपूज्यदेवताः ॥ त्रिःप्रदक्षिणमावृत्यगृहीतकुसुमांजलिः ॥ ८ ॥ शुक्लमा

---

१ त्वया जितं जगत्सर्वं त्वत्खुराक्रांतिता मही ॥ वाजिरूप नमस्तुभ्यं पाहि संसारसागरात्–इ० पा० । २ वर्तसे–इ०पा० । ३ भावयसे–इ० पा० ।
४ अभ्येति–इ०पा० । ५ राजन्कारयेन्नियतात्मना–इ०पा० । ६ अभिपूजितात्मा–इ०पा० ।

ल्यांबरधरइमंमंत्रमुदीरयेत् ॥ ९ ॥ नमोनमःपापविनाशनायविश्वात्मनेदेवैतुरंगमाय ॥ धाम्नामधीशायभवाभवाय्थरथस्यदानान्ममदे
हिशांतिम् ॥ १० ॥ वस्वष्टकादित्यमरुद्गणानांत्वमेवधातापरमंनिधानम् ॥ यतस्ततोमेहृदयंप्रयातुधर्मैकतानत्वमघौघनाशात् ॥ ११ ॥
इतितुरगरथप्रदानमेतद्भवभयसूदनमत्रयःकरोति ॥ सकलुषपटलैर्विमुक्तदेहःपरममुपैतिपदंपिनाकपाणेः ॥ १२ ॥ देदीप्यमानवपुषाच
जितप्रभावमाक्रम्यमंडलमखंडले[2]चंडभानोः ॥ सिद्धांगनानयनयुग्मनिपीयमानवक्त्रांबुजेऽबुजभवेनाचिरंसहास्ते ॥ १३ ॥ इतिपठतिशृ
णोतिवायएतत्कनकतुरंगरथप्रदानमस्मिन् ॥ नसनरकपुरंव्रजेत्कदाचिन्नरकरिपोर्भवनंप्रयातिभूयः ॥ १४ ॥ इति श्रीभविष्ये
महापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेहिरण्याश्वरथदानविधिवर्णनंनामसप्ताशीत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १८७ ॥ ॥ छ ॥
॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ कृष्णाजिनप्रदानस्यविधिकालंममानघ ॥ ब्राह्मणंचसमाचक्ष्वतत्रमेसंशयोमहान् ॥१॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥
युगादिषूपरागेषुसंक्रांतौदिनसंक्षये ॥ माघ्यांवाग्रहपीडासुदुः[3]स्वप्नाद्भुतदर्शने ॥ २ ॥ देयमेतन्महादानंद्रव्यमात्रागमेतथा ॥ आहिताग्नि
र्द्विजोयश्चवेदवेदांगपारगः ॥ ३ ॥ पुराणाभिरतोदक्षोदेयंतस्यचपार्थिव ॥ यथायेनविधानेनतन्मेनिगदतःशृणु ॥ ४ ॥ गोमयेनोपलिप्तेतु
शुचौदेशेनराधिप ॥ आदावेवसमास्तीर्यशोभितंवस्त्रमाविकम् ॥ ५ ॥ कर्तव्यंरुक्मशृंगंतद्रौप्यदंतंतथैवच ॥ मुक्तादाम्नातुलांगूलंतिलच्छ
न्नंतथैवच ॥६॥ तिलैःकृत्वाशिरोराजन्वाससाच्छादयेद्बुधः ॥ सुवर्णेनाभितःकुर्यादलंकुर्याद्विशेषतः ॥७॥ पुष्पैर्गंधैःफलैश्चैवनैवेद्येनचपूज
येत् ॥ रत्नैरेवंयथाशक्त्यातस्यादिक्षुचविन्यसेत् ॥ ८ ॥ कांस्यपात्राणिचत्वारितेषुदद्याद्यथाक्रमम् ॥ घृतंक्षीरंदधिक्षौद्रमेवंदत्वायथावि
धि ॥ ९ ॥ ततःसर्वसमीपेतुमंत्रमेतमुदीरयेत् ॥ कृष्णःकृष्णमलोदेवकृष्णाजिनवरस्तथा ॥ १० ॥ त्वद्दानापास्तपापस्यप्रीयतांमेनमो
नमः ॥ त्रयस्त्रिंशत्सुराणांचआधारेत्वंव्यवस्थितः ॥ ११ ॥ कृष्णोऽसिमूर्तिमान्साक्षात्कृष्णाजिननमोऽस्तुते ॥ एवंप्रदक्षिणीकृत्यप्रणिप

१ वेदतुरंगमाय–इ०पा० । २ अखंडलदंडभानोः–इ०, अखंडलतुल्यभानोः–इ० च पा० । ३ दुःखदुःस्वप्नदर्शने–इ० पा० । ४ सुशिखरम्–इ० पा० ।

त्यपुनःपुनः ॥ १२ ॥ तत्प्रतिग्राहकंविप्रंवेदवेदांगपारगम् ॥ स्नातंवस्त्रयु[1]गाच्छन्नंस्वशक्त्यावाप्यलंकृतम् ॥१३ ॥ प्रतिग्रहश्चतस्योक्तः
पुच्छदेशेस्वयंभुवा ॥ प्रतिग्रहप्रदग्धस्याविप्रस्यचसभारत ॥ १४ ॥ नपश्येद्वदनंपश्चान्नचैनमाभिभाषयेत् ॥ अनेनविधिनादत्त्वायथावत्कृ
ष्णमार्गणम् ॥ १५ ॥ समग्रंभूमिदानस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ कृष्णाजिनतिलान्कृत्वाहिरण्यंमधुसर्पिषी ॥ १६ ॥ येप्रयच्छंतिविप्रायनं[2]
तेशोच्याभवंतिवै ॥ सर्वांल्लोकांश्चरंत्येवकामचारावियद्गताः ॥ १७ ॥ आभूतसंप्लवंयावत्स्वर्गेप्राप्तानसंशयः ॥ कृष्णाजिनसमंदानंनचा
स्तिभुवनत्रये ॥ १८ ॥ प्रतिग्रहोपिपापीयानितिवेदविदोविदुः ॥ अवस्थात्रितयेयच्चात्रिधायत्समुपार्जितम् ॥ १९ ॥ तत्सर्वंनाशमायातिद
त्त्वाकृष्णाजिनंक्षणात् ॥ २० ॥ कृष्णेक्षणंकृष्णमृगस्यचर्मदत्त्वाद्विजेंद्रायसमाहितात्मा ॥ यथोक्तमेतन्मरणंनशोचेत्प्राप्नोत्यभीष्टंमनसः
फलंयत् ॥ २१ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेकृष्णाजिनदानविधिव्रतवर्णनंनामाष्टाशीत्युत्तरशत
तमोऽध्यायः ॥ १८८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ कथयिष्येमहाराजहेमहस्तिरथंतव ॥ यस्यप्र[3]दानाद्भवनंवैष्णवंयातिमान
वः ॥ १ ॥ पर्वकालंसमासाद्यसंक्रांतौग्रहणेऽपिवा ॥ कुर्याद्देवरथाकारंरथंमणिविभूषितम् ॥२॥ वलभीभिर्विचित्राभिश्चतुश्चक्रसमन्वितम् ॥
चतुर्भिर्हेममातंगैर्युक्तंहेमविभूषितम् ॥ ३ ॥ ध्वजेचगरुडंकुर्यात्कूबराग्रेविनायकम् ॥ लोकपालाष्टकोपेतंब्रह्मार्कशिवसंयुतम् ॥ ४ ॥
मध्येनारायणोपेतंलक्ष्मीपुष्टिसमन्वितम् ॥ कृष्णाजिनतिलद्रोणंकृत्वातंस्थापयेद्रथम् ॥ ५ ॥ नानाफलसमायुक्तमुपरिष्टाद्वितानकम् ॥
कौशेयवस्त्रसंवीतमम्लानकुसुमार्चितम् ॥ ६ ॥ कुर्यात्पंचपलादूर्ध्वमाशताच्चनरोत्तम ॥ ततःस्नात्वासमभ्यर्च्यपितॄन्देवान्यथाविधि ॥ ७ ॥
त्रिःप्रदक्षिणमावृत्यगृ[4]हीतकुसुमांजलिः ॥ इममुच्चारयेन्मंत्रंसर्वसौख्यप्रदायकम् ॥ ८ ॥ नमोनमःशं[5]करपद्मजार्कलोकेशविद्याधरवासुदेवैः ॥
त्वंसेव्यसेवेदपुराणयज्ञैस्तेजोहिनःस्यंदनपाहितस्मात् ॥९॥ यत्तत्पदंपरमगु[6]ह्यतमंपुराणमानंदहेतुगणरूपविमुक्तबन्धाः ॥ योगैकमानसदृ

---

१ वस्त्रपरिच्छन्नम्–इ० पा० । २ ते च स्वर्गमवाप्नुयुः–इ० पा० । ३ प्रसादात्–इ० पा० । ४ गृहीत्वा कुसुमांजलिम्–इ०पा० । ५ शंकरलोकपाललो
केशविद्याधरवासुदेवैः–इ०पा० । ६ पुण्यतमं मुरारेः–इ०पा० ।

शोमुनयःसमाधौपश्यंतितत्त्वमसिनाथरथेतिरूढः ॥१०॥ यस्मात्त्वमेवभवसागरसंप्लुतानामानंदभांडचितमध्यगपानपात्रम्॥तस्मादघौघश
मनेनकुरुप्रसादंचामीकरेभरथमाधवसंप्रदानात् ॥ ११ इत्थंप्रणम्यकनकेभरथप्रदानंयःकारयेत्सकलपापविमुक्तदेहः ॥ विद्याधरामरमुनीं
द्रगणाभिजुष्टंप्राप्नोत्यसौपदमतींद्रियमिंदुमौलेः ॥ १२ ॥ कृतदुरितवितानातुष्टिसद्वह्निपालव्यतिकरकृतदेहोद्वेगभानोऽपिबंधून् ॥ नयति
चपितृपौत्रान्रौरवादप्यशेषात्कृतगजरथदानःशाश्वतंसद्मविष्णोः ॥१३ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेहेम
हस्तिरथदानविधिवर्णनंनामैकोननवत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १८९ ॥छ॥ श्रीकृष्णउवाच॥पुनरेवप्रवक्ष्यामिदानमत्यद्भुतंतव॥विश्वचक्र
मितिख्यातंसर्वपापविनाशनम् ॥१॥ तपनीयस्यशुद्धस्यविशुद्धात्माथकारयेत् ॥ श्रेष्ठंपलसहस्रेणतदर्द्धेनतुमध्यमम् ॥२॥ तस्याप्यर्द्धेक
निष्ठंस्याद्विश्वचक्रमुदाहृतम् ॥ तथाविंशत्पलादूर्ध्वमशक्तोऽपिनिवेदयेत् ॥ ३ ॥ षोडशारंततश्चक्रंभ्रमन्नेम्यष्टकावृतम् ॥ नाभिपद्मोस्थितं
विष्णुंयोगारूढंचतुर्भुजम् ॥ ४ ॥ शंखचक्रेऽस्यपार्श्वस्थेदेव्यष्टकसमावृतम् ॥ द्वितीयावरणेतद्वत्पूर्वतोजलशायिनम् ॥ ५ ॥ अत्रिर्भृगुर्व
सिष्ठश्चब्रह्माकश्यपएवच ॥ मत्स्यःकूर्मोवराहश्चनारसिंहोथवामनः ॥ ६ ॥ रामोरामश्चकृष्णश्चबुद्धःकल्कीचतेदश ॥ तृतीयावरणेगौरीम
तुभिर्वसुभिर्युता ॥७॥ चतुर्थेद्वादशादित्यावेदाश्चत्वारएवच॥ पंचमेपंचभूतानिरुद्राश्चैकादशैवतु ॥८॥ लोकपालाष्टकंषष्ठेदिङ्मातंगास्त
थैवच ॥ सप्तमेऽस्त्राणिसर्वाणिमंगलानिचकारयेत् ॥ ९ ॥ अंतरांनरतोदेवान्विन्यसेदष्टमेपुनः ॥ दशहस्तंततःकृत्वापताकातोरणा
न्वितम् ॥ १० ॥ मंडपंकुंडमेकंचकारयेद्वस्त्रसंयुतम् ॥ चतुर्हस्ताभवेद्वेदीमध्येतस्यास्ततोन्यसेत् ॥ ११ ॥ कृष्णाजिनोपरिगतं
विश्वचक्रंविधानतः ॥ तथाष्टादशधान्यानिरसाश्चलवणादयः ॥ १२ ॥ पूर्णकुंभाष्टकंतद्वद्वस्त्रमाल्यविभूषितम् ॥ फलानिदापयेत्पार्श्वेपंच
वर्णवितानकम् ॥१३॥ अधिवास्यततश्चक्रंपश्चाद्धोमंसमाचरेत् ॥ चातुश्चरणिकास्तत्रब्राह्मणाश्चतुरोऽथवा ॥ १४ ॥ होमंकुर्युर्जितात्मानो ।।१८'
वस्त्राभरणभूषिताः॥होमद्रव्यसमोपेताःस्रुक्स्रुवैस्ताम्रभाजनैः ॥१५॥ चक्रप्रतिष्ठितानांतुसुराणांहोमइष्यते॥तल्लिंगैर्जुहुयान्मंत्रैःसर्वोपद्रवशां

१ मूढः-इ०पा०।

तये ॥१६॥ततोमंगलशब्देनस्नातःशुक्लांबरोगृही॥होमाधिवासनांतेतुगृहीतकुसुमांजलिः॥१७॥इममुच्चारयन्मंत्रंकृत्वातांत्रिःप्रदक्षिणम्॥नमो विश्वंभरायेतिविश्वचक्रात्मनेनमः॥ १८ ॥ परमानंदरूपीत्वंपाहिनःपापकर्दमात् ॥ तेजोमयमिदंयस्मात्सदापश्यंतिसूरयः ॥ १९ ॥ हृदितत्रगुणातीतंविश्वचक्रंनमाम्यहम् ॥ वासुदेवेस्थितंचक्रंतस्यमध्येतुमाधवः ॥ २० ॥ अन्योन्याधाररूपेणप्रणमामिस्थिताविह ॥ विश्वचक्रमिदंयस्मात्सर्वपापहरंहरेः ॥२१॥ आयुधंचाधिवासश्चतस्माच्छान्तिंददातुमे॥इत्यामंत्र्यचयोदद्याद्विश्वचक्रंविमत्सरः॥२२॥विमुक्तःसर्वपापेभ्योविष्णुलोकेमहीयते॥वैकुंठलोकमासाद्यचतुर्बाहुनरावृतम्॥२३॥सेव्यतेऽप्सरसांसंघैस्तिष्ठेत्कल्पशतत्रयम्॥प्रणमेद्वाथयःकृत्वाविश्वचक्रंदिनेदिने॥२४॥तस्यायुर्वर्द्धतेदीर्घंलक्ष्मीस्तुविपुलाभवेत्॥तस्माच्चक्रंसदाकार्यंधार्यंचस्वगृहेनरैः॥२५॥कांचनंवाथरौप्यंवातद भावेऽथताम्रजम्[2]॥२६॥इतिसकलजगत्सुराधिवासंवितरतियस्तपनीयषोडशारम्॥ हरिभुवनगतःससिद्धसंघैश्चिरमधिगम्यनमस्यतेऽप्सरोभिः॥२७॥अथसुदर्शनतांप्रयातिशत्रोर्मदनसुदर्शनतांचकामिनीभ्यः॥ससुदर्शनकेशवानुरूपःकनकसुदर्शनदानदग्धपापः॥२८॥कृतगुरुदुरितोऽपिषोडशारप्रवितरणात्प्रवराकृतिर्मुरारेः॥ अभिभवतिभवोद्भवानिभित्त्वाभवमभितोभवनेभवानिभूपः ॥ २९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेविश्वचक्रदानविधिवर्णनंनामनवत्युत्तरशततमोऽध्यायः॥१९०॥ छ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ प्रतिष्ठाशाश्वतीकेनदानेनमधुसूदन ॥ इहलोकेपरेचैवकीर्तिरत्यद्भुतातथा ॥ १ ॥ सद्गतिंचतथायांतिसर्वेपितृपितामहाः ॥ संततिश्चाक्षयालोकेविभवश्चापिपुष्कलः ॥ २ ॥ स्थापनात्सर्वदेवानांकथंस्याद्यदुनंदन ॥ तदाचक्ष्वमहाभागदानेननियमेनवा ॥ ३ ॥ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ साधुपृष्टंत्वयाराजँल्लोकानामुपकारकम्॥ शृणुष्वैकमनाभूत्वागुह्यंपरममुत्तमम् ॥ ४ ॥ भुवनानांसमासेनप्रतिष्ठांकथयामिते ॥ देवासुरास्तथानागागंधर्वायक्षराक्षसाः ॥५॥ प्रेताःपिशाचाभूताश्चस्थापिताःस्युर्नसंशयः ॥ कारकस्यानुकूलेतुमुहूर्तेविजयेशुभे ॥ ६ ॥ पुण्येतिथौशिवक्षेत्रेदिनेसौम्यग्रहान्विते ॥ सप्तहस्तंपटंकृत्वाचतुरस्रंसुसंहतम् ॥ ७ ॥ अभिन्नांगंदृढंशुद्धं[3]शु

१ नित्यम्-इ०पा०। २ ताम्रकम्-इ०पा०। ३ सूत्रं शंखस्फाटिकवर्चसम्-इ० पा०।

द्रस्फटिकवर्चसम् ॥ तस्मिन्सर्वाणिराजेंद्रभुवनानिचलेखयेत् ॥ ८ ॥ चातुर्वर्णकमानीयविचित्रांचित्रकर्मणि ॥ युवानंव्याधिरहितं
भव्यंचित्रकरंशुभम् ॥ ९ ॥ संपूजयित्वायत्नेनदिव्यवासोविभूषणैः ॥ तस्मिन्कर्मणियुंजीतपठ्यमानैर्द्विजोत्तमैः ॥ १० ॥ शंखभेरी
निनादैश्चगीतमंगलनिस्वनैः ॥ पुण्याहजयघोषैश्चब्राह्मणान्[1]पूजयेत्ततः ॥ ११ ॥ आचार्यमपिसंपूज्यवासोभिर्भूषणैस्तथा ॥ प्रारंभंकार
येद्राजन्पटेतस्मिन्यथोदितम् ॥१२॥ मध्येचलेखयेद्राजञ्जंबूद्वीपं[2]संविस्तरम् ॥ तस्यमध्येस्थितोमेरुर्मेरोरुपरिदेवताः ॥१३॥ दिशासुलोक
पालानांपुरोऽष्टौसुरसंयुताः ॥ सप्तद्वीपवतीपृथ्वीसप्तचैवकुलाचलाः ॥ १४ ॥ सागराःसप्तचात्रैवनद्योह्रदाःसरांसिच ॥ पातालाःसप्त
चात्रैवसप्तस्वर्गविभूतयः ॥ १५ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादीनांभुवनानियथाक्रमम् ॥ ध्रुवमार्गस्तथादित्योग्रहतारागणैर्युतः ॥ १६ ॥ देवदान
वगंधर्वायक्षराक्षसपन्नगाः ॥ ऋषयोमुनयोगावोदेवमातरएवच ॥ १७ ॥ सुपर्णाद्याश्चविहगानागाश्चैरावतादयः ॥ दिग्गजाष्टकमत्रै
वलेखयेन्मदमंडितम् ॥ १८ ॥ एवंविधंपटंराजन्कारयित्वासुशोभनम् ॥ दशोत्तरेणपयसाएतत्सर्वंसमावृतम् ॥ १९ ॥ तत्तेजसा
वृतंभूयोमहतोग्रेणसर्वतः ॥ तेजस्तद्वायुनावायुराकाशेनसमावृतः ॥ २० ॥ भूतादिनातथाकाशंभूतादिर्महतातथा ॥ अव्यक्तेनमहां
श्चैवव्याप्तोवैशुद्धिलक्षणः ॥ २१ ॥ अव्यक्तंतमसाव्याप्तंतमश्चरजसातथा ॥ रजःसत्वेनसंव्याप्तंत्रिधाप्रकृतिरुच्यते ॥ २२ ॥ एवमा
वरणोपेतंब्रह्मांडमखिलंनृप ॥ पुरुषेणावृतंसर्वंसबाह्याभ्यंतरंतथा ॥ २३ ॥ एतत्सर्वंपटस्थंतुकृत्वाचित्रमयंसुधीः ॥ कार्तिक्यामय
नेचैवविषुवेग्रहणेऽपिवा ॥ २४ ॥ पूजयेद्येनविधिनातत्समासेनमेशृणु ॥ पुरतोमंडपंतस्यविचित्रंकारयेद्बुधः ॥ २५ ॥ तत्रकुंडा
निचत्वारिचतुरस्राणिकारयेत् ॥ द्वौद्वौनियोजयेत्तेषुब्राह्मणौवेदपारगौ ॥ २६ ॥ यज्ञोपकरणोपेतौवस्त्राभरणभूषितौ ॥ होमंकुर्युर्जि
तात्मानोमौनिनःसर्वएवते ॥ २७ ॥ पटेस्थितानांदेवानांमं[3]त्रैरोंकारपूर्वकैः ॥ यजमानस्ततःस्नातःसर्वालंकारभूषितः ॥ २८ ॥ ॥१८
आचार्येणसमंकुर्यात्पूजामग्रेपटस्यतु ॥ पुष्पैर्वस्त्रैःसमभ्यर्च्यमंत्रमेतमुदीरयेत् ॥ २९ ॥ ब्रह्मांडोदरवर्तीनिभुवनानिचतुर्दश ॥ तानि

१ पूज्य यत्नतः-इ० पा० । २ सुविस्तरम्-इ० पा० । ३ मेरोः-इ० पा० ।

संनिहितान्यत्रपूजितानिभवंतुमे ॥ ३० ॥ ब्रह्माविष्णुस्तथारुद्रोह्यादित्यावसवस्तथा ॥ पूजिताःसुप्रतिष्ठाश्चभवंतु[1]सततंमम ॥ ३१ ॥ एवंपटंतंसंपूज्यकृत्वाचैवप्रदक्षिणम् ॥ भक्ष्यान्नानाविधांश्चैवनैवेद्यंतत्रदापयेत् ॥३२॥ शंखतूर्यनिनादैश्चजागरंकारयेत्ततः ॥ ब्रह्मघोषैर्विचित्रैश्चगीतमंगलनिस्वनैः ॥ ३३ ॥ पुनःप्रभातेविमलेस्नात्वाशुचिरलंकृतः ॥ पूर्वोक्तविधिनानेनपुनःसंपूज्यतंपटम् ॥ ३४ ॥ ऋत्विक्पूजांततःकृत्वागोशतेनविचक्षणः ॥ अथवागोयु[2]गंदद्यादेकैकस्याप्यलंकृतम् ॥ ३५ ॥ उपानहौतथाछत्रंगृहोपकरणानिच ॥ यद्यदिष्टतमंकिंचित्सर्वंदद्याद्विचक्षणः ॥ ३६ ॥ ततःप्रकल्पयेद्यानंनागयुक्तमलंकृतम् ॥ अलाभेवाजिसंयुक्तंपताकाध्वजशालिनम् ॥ ३७ ॥ सहस्रंदक्षिणांदत्त्वाततस्तत्वारोपयेत्पटम्[3] ॥ ब्राह्मणंवारथेनाथनयेद्देवालयंबुधः ॥ ३८ ॥ तत्रस्थंस्थापयेन्नीत्वागंधैःपुष्पैश्चधूपयेत् ॥ तत्रापिदद्यान्नैवेद्यंकुर्याच्चापिमहोत्सवम् ॥ ३९ ॥ यस्मिन्नायतनेतस्यप्रतिष्ठाक्रियतेनृप ॥ पूजातत्रापिमहतीकर्तव्याभूतिमिच्छता ॥ ४० ॥ चंद्रातपत्रंघंटांचध्वजाद्यंदापयेत्सुधीः ॥ यथाशक्त्याचराजेंद्रगुरुंगौरवयंत्रितः ॥ ४१ ॥ अभ्यर्च्यदक्षिणाभिश्चब्राह्मणांश्चविसर्जयेत् ॥ दीनांधकृपणानांचभोजनंचाप्यवारितम् ॥४२॥ तस्मिन्नहनिदातव्यंमित्रस्वजनबंधुषु ॥ अनेनविधिनायस्तुश्रद्दधानोजितेन्द्रियः ॥४३॥ कुर्यान्नरोवानारीवाप्रतिष्ठांसार्वलौकिकीम् ॥ स्थापितंतुभवेत्तेनत्रैलोक्यंसचराचरम् ॥ ४४ ॥ कुलंचतारितंतेनसत्पुत्रेणयुधिष्ठिर ॥ यावच्चदेवतागारेपटस्तिष्ठतिपूजितः ॥ ४५ ॥ तावद[4]स्याक्षयाकीर्तिस्त्रैलोक्येसंप्रसर्पति[5] ॥ दानेनकीर्ति[6]र्यावंतिमर्त्यलोकेषुगीयते ॥ ४६ ॥ तावद्वर्षसहस्राणिस्वर्गलोकेमहीयते ॥ गंधर्वैर्गीयमानस्तुअप्सरोगणसेवितः ॥ ४७ ॥ वसेद्धृष्टमनाःस्वर्गेयावदिंद्राश्चतुर्दश ॥ पुण्यक्षयादिहाभ्येत्यराजाभवतिधार्मिकः ॥ ४८ ॥ पुत्रपौत्रान्वितःश्रीमान्दीर्घायुरतिधार्मिकः ॥ दशजन्मानिराजेंद्रजायमानःपुनःपुनः ॥ ४९ ॥ श्रूयतेचपुराराजारजिर्नाममहाबलः ॥ चक्रवर्तीदृढमतिर्जितारिर्विजितेंद्रियः ॥ ५० ॥ महीयेनपुरादत्तादेवराजस्यसंगरे ॥ जित्वादै

१ मम सर्वदा–इ० पा० । २ गोयुतम्–इ० पा० । ३ संस्थापयेत्पटम्–इ० पा० । ४ तस्य–इ० पा० । ५ प्रतिसर्पति–इ० पा० । ६ वर्षसहस्राणीत्यग्रिमेणाप्यत्राध्याहृतेनान्वयः ।

प्रश्नंदेवकीधर्मदर्शिनी ॥ ३ ॥ तस्याःसंपृच्छमानायादेवर्षिर्नारदस्ततः ॥ आचष्टविधिवत्सर्वंयत्तच्छृणुविशांपते ॥ ४ ॥ नक्षत्रयोगंव
क्ष्यामिसर्वपातकनाशनम् ॥ कृत्तिकासुमहाभागपायसेनससर्पिषा ॥ ५ ॥ संतर्प्यब्राह्मणान्साधूँल्लोकान्प्राप्नोत्यनुत्तमान् ॥ रोहिण्यांपां
डवश्रेष्ठमांसैरन्नेनसर्पिषा ॥ ६ ॥ संतर्प्यब्राह्मणान्साधूँल्लोकान्प्राप्नोत्यनुत्तमान् ॥ पयोऽन्नदानंदातव्यमानृण्यार्थंद्विजातये ॥ ७ ॥ दो
ग्ध्रींसवत्सांतुनरोनक्षत्रेसोमदैवते ॥ दत्त्वादिव्यविमानस्थःस्वर्गंप्राप्नोत्यनुत्तमम् ॥ ८ ॥ आर्द्रायांकृशरांदत्त्वातिलमिश्रांसमाहितः ॥
नरस्तरतिदुर्गाणिसर्वाण्येवनरोत्तम ॥ ९ ॥ पूपान्पुनर्वसौदत्त्वाघृतपूर्णान्सुपाचितान् ॥ यशस्वीरूपसंपन्नःसज्जनोजायतेकुले ॥ १० ॥
पुष्येतुकांचनंदत्त्वाकृतंवाकृतमेववा ॥ अनालोकेषुलोकेषुसोमवत्सविराजते ॥ ११ ॥ आश्लेषासुतथारौप्यंयःसुरूपंप्रयच्छति ॥ सर्व
भयविनिर्मुक्तःशास्त्रवानभिजायते ॥ १२ ॥ मघासुतिलपूर्णानिवर्धमानानिमानवः ॥ प्रदायपशुमांश्चैवपुत्रवांश्चप्रजायते ॥ १३ ॥ फा
ल्गुनीपूर्वसमयेवडवांद्विजपुंगवे ॥ दत्त्वापुण्यकृताँल्लोकान्प्राप्नोतिसुरसेवितान् ॥ १४ ॥ उत्तराफाल्गुनीयोगेदत्त्वासौवर्णपंकजम् ॥ सूर्यलो
कमवाप्नोतिसर्वबाधाविवर्जितः ॥ १५ ॥ हस्तेतुहस्तिनंदत्त्वाकांचनंशक्तितःकृतम् ॥ यात्यसौशक्रसदनंवरवारणधूर्गतः ॥ १६ ॥ चित्रासुवृष
भंदत्त्वापुण्यानांपुण्यमुत्तमम् ॥ चरत्यप्सरसांलोकेमोदतेनंदनेवने ॥ १७ ॥ स्वातीषुचधनंदत्त्वायदभीष्टमिहात्मनः ॥ प्राप्नोतिचशुभाँल्लो
कानिहलोकेमहद्यशः ॥ १८ ॥ विशाखासुमहाराजधुरंधरविभूषितम् ॥ सोपस्करंचशकटंसधान्यंवस्त्रसंवृतम् ॥ १९ ॥ दत्त्वाप्रीणातिसपि
तॄःप्रेत्यचानन्त्यमश्नुते ॥ नचदुर्गाण्यवाप्नोतिरौरवादीनिमानवः ॥ २० ॥ दत्त्वायथेष्टंविप्रेभ्योगतिमिष्टांसगच्छति ॥ कंबलान्यनुराधर्क्षे
दत्त्वाप्रावरणानिच ॥ २१ ॥ स्वर्गेवर्षशतंसाग्रमास्तेसुरगणैर्वृतः ॥ कालशाकंचविप्रेभ्योदत्त्वामर्त्यःसमूलकम् ॥ २२ ॥ ज्येष्ठानुज्येष्ठतामेति
गतिमिष्टांचगच्छति ॥ मूलेमूलफलंदत्त्वाब्राह्मणेभ्यःसमाहितः ॥ २३ ॥ पितॄन्प्रीणयतेसर्वान्गतिंप्राप्नोत्यनुत्तमाम् ॥ अथपूर्वास्वषाढासु
दधिपात्राणिमानवः ॥ २४ ॥ कुलवृत्तोपसम्पन्नेब्राह्मणेवेदपारगे ॥ प्रदायजायतेप्रेत्यकुलेचबहुभोगवान् ॥ २५ ॥ पुत्रपौत्रैःपरिवृतःपशुमान्धनवां

१ तथा-इ०पा० । २ मृगशीर्षे-इत्यर्थः । ३ शर्करान् इ० पा० । ४ ब्रह्मण्यः-इ०पा० । ५ विंदति-इ० पा० ।

स्तथा॥उदमंथंससर्पिष्कंप्रभूतमधुफाणितम्॥२६॥दत्त्वोत्तरास्वषाढासुसर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ दुग्धंत्वभिजितोभागेदत्त्वाघृतमधुप्लुतम्॥
॥२७॥ धर्मनित्योमनीषिभ्यःस्वर्गेवसतिपुण्यभाक्॥श्रवणेपुस्तकंश्रेष्ठंप्रददातीहयोनरः॥२८॥स्वेच्छयायातियानेनसर्वाँल्लोकान्नसंशयः ॥
गोयुगंचधनिष्ठासुदत्त्वाविप्रायमानवः ॥ २९ ॥ सर्वत्रमानमाप्नोतियत्रयत्रेहजायते ॥ तथाशताभिषायोगेदत्त्वासागरुचंदनम् ॥ ३० ॥
प्राप्नोत्यप्सरसांलोकेप्रेत्यगंधांश्चशोभनान् ॥ पूर्वभाद्रपदायोगेराजमाषान्प्रदापयेत् ॥ ३१ ॥ सर्वभक्षफलोपेतःसर्वैप्रेत्यसुखीभवेत् ॥
रत्नमुत्तरयोगेतुसुवस्त्रंयःप्रयच्छति ॥ ३२ ॥ पितॄन्प्रीणातिसकलान्प्रेत्यचानंत्यमश्नुते॥कांस्योपदोहनांधेनुंरेवत्यांयःप्रयच्छति ॥ ३३ ॥
सप्रेत्यकामानादायदातारमुपगच्छति ॥ रथमश्वसमायुक्तंदत्त्वाश्विन्यांनरोत्तम ॥ ३४ ॥ हस्त्यश्वरथसंपूर्णेवर्चस्वीजायतेकुले ॥
भरणीषुद्विजातिभ्यस्तिलधेनुंप्रदायवै ॥ ३५ ॥ गावःप्रभूताःप्राप्नोतिनरःप्रेत्ययशस्तथा ॥ इत्येषदक्षिणोद्देशःप्रोक्तोनक्षत्रयोगतः ॥ ३६ ॥
देवक्यैनारदेनैवमयाचकथितस्तव ॥ सर्वपापप्रशमनःसर्वोपद्रवनाशनः ॥ ३७ ॥ नचात्रकालनियमोनक्षत्रप्रक्रमस्तथा ॥ वित्तंश्रद्धाच
राजेन्द्रकारणंचात्रकथ्यते ॥ ३८ ॥ यद्यच्चतेभगवताकमलोद्भवस्यपुत्रेणदानमुदितंप्रसमीक्ष्यवेदान्॥[1]तद्योददातिविभवेसतिसाधुवृत्तोकिंते
नपार्थनकृतंभवतीहलोके ॥ ३९ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेनक्षत्रदानविधिवर्णनंनामाद्विनवत्युत्तरश
ततमोऽध्यायः ॥ १९२ ॥छ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ तिथिदानमिदानींतेकथयामियुधिष्ठिर ॥ सर्वपापप्रशमनंसर्वविघ्नविनाशनम् ॥१॥
मानसंवाचिकंचापिकर्मजंयदघंभवेत् ॥ सर्वंप्रशममायातिदानेनानेनपाण्डव ॥२॥ श्रावणेकार्तिके[2]चैत्रेवैशाखेफाल्गुनेतथा ॥ सितपक्षात्प्र
भृत्येवदातव्यंपुण्यवर्द्धनम् ॥ ३ ॥ वित्तंश्रद्धासहायश्चपात्रप्राप्तिस्तथैवच ॥ दानकालःसदैवेहकथितस्तत्त्वदर्शिभिः ॥ ४ ॥ तीर्थेदेवालये[3]
गोष्ठगृहेवानियतात्मवान्[4] ॥ [5]यद्ददातिनरश्रेष्ठस्तदानंत्यायकल्पते ॥ ५ ॥ प्रतिपत्सुद्विजान्पूज्यान्पूजयित्वाप्रजापतिम् ॥ सौवर्णमरविन्दं
चकारयित्वाष्टपत्रकम् ॥ ६ ॥ कृत्वाचौदुम्बरेपात्रेसुगन्धघृतपूरिते ॥ पुष्पैर्धूपैःपूजयित्वाविप्रायप्रतिपादयेत् ॥ ७ ॥ अनेनविधिनादत्त्वा ॥१

१ सर्वः-इ॰पा॰। २ मासे-इ॰पा॰। ३ चायतने-इ॰ पा॰। ४ नियतात्मना-इ॰पा॰। ५ यो ददाति नरश्रेष्ठ दानं च न्यायकल्पितम्-इ॰पा॰।

कमलंकमलालयम्॥ईप्सितांल्लँभतेकामान्निष्कामोब्रह्मसा[1]त्म्यताम् ॥ ८ ॥ वह्निंपूज्यद्वितीयायांभूर्भुवःस्वरितिक्रमात् ॥ तिलाज्येनशतंहु
त्वादत्त्वापूर्णाहुतिंततः ॥९॥ वैश्वानरंतुसौवर्णंस्थापयेत्ताम्रभाजने॥गुडाज्यपूरितेराजंस्तोयपूर्णघटोपरि ॥ १० ॥ पूजयित्वावस्त्रमाल्यैर्भ
क्ष्यभोज्यैरनेकधा ॥ ततस्तंब्राह्मणेदद्याद्वह्निर्मेप्रीयतामिति ॥११॥ यावज्जीवकृतात्पापान्मुच्यतेनात्रसंशयः॥ मृतोवह्निपुरंयातिप्राहेदंनार
दोमुनिः ॥ १२ ॥ तृतीयायांमहाराजराधांस्वर्णमयींशुभाम् ॥ स्थापयित्वाताम्रपात्रेलवणोपरिविन्यसेत् ॥ १३ ॥ जीरकंकटुकंचैवगुडं
पार्श्वेषुदापयेत् ॥ रक्तवस्त्रयुगच्छन्नांकुंकुमेनविभूषिताम् ॥ १४ ॥ पुष्पधूपैःसनैवेद्यैःपूजयित्वाद्विजातये ॥ दत्वायत्फलमाप्नोति पार्थतत्के
नवर्ण्यते ॥ १५ ॥ प्रासादायत्रसौवर्णानद्यःपायसकर्दमाः ॥ गंधर्वासप्सरसोयत्रतत्रतेयांतिमानवाः ॥ १६ ॥ स्वर्गादिहैत्यसंसारेसुरूपः
सुभगोभवेत् ॥ दाताभोक्ताबहुधनःपुत्रपौत्रसमन्वितः ॥ १७ ॥ नारीवातद्गु[2]णैर्युक्ताभवतीहनसंशयः ॥ चतुर्थ्यांवारणंहैमंपलार्द्धं[3]सुशो
भनम् ॥ १८ ॥ कारयित्वांकुशयुतंतिलद्रोणोपरिन्यसेत् ॥ वस्त्रैःपुष्पैःपूजयित्वानैवेद्यंविनिवेद्यच ॥ १९ ॥ ततस्तुब्राह्मणेदद्याद्गणेशःप्री
यतामिति ॥ कार्यारंभेषुसर्वेषुतस्यविघ्नंनजायते ॥२०॥ वारणाःसप्तजन्मानिभवंतिमदविह्वलाः॥वारणेन्द्रसमारूढस्त्रैलोक्यविजयीभवेत् ॥
॥ २१ ॥ पंचम्यांपन्नगंचैवस्वर्णेनैकेनकारयेत् ॥ क्षीराज्यपात्रमध्यस्थंपू[4]जयित्वाप्रदापयेत् ॥ २२ ॥ द्विजंसंपूज्यवासोभिःप्रणिपत्यक्षमाप
येत् ॥ इहलोकेपरेचैवदानमेतत्सुखावहम् ॥ २३ ॥ नागोपद्रवविद्रावि सर्वदुष्टनिबर्हणम् ॥ प्रायश्चित्तंतथाप्रोक्तंनागदष्टस्यशंभुना ॥२४॥
षष्ठ्यांशक्तिसमोपेतंकुमारंशिखिवाहनम् ॥ कारयित्वायथाशक्त्याहेममालाविभूषितम् ॥२५॥ तंडुलेनाथशिखरेवासोभिःपूज्यशक्तितः ॥
षष्ठ्यांस्कंदंयथाशक्तिकृत्वास्कंदंहिरण्मयम् ॥२६॥ पूजयित्वागंधपुष्पधूपैर्नैवेद्यतस्तथा ॥ नमस्कृत्यततोदद्याद्ब्राह्मणायकुटुंबिने ॥२७॥
इहभूतिंपरांप्राप्यप्रेत्यस्वर्गेमहीयते ॥ शूद्रोब्राह्मणतामेतिब्राह्मणोब्रह्मलोकताम् ॥ २८ ॥ सप्तम्यांभास्करंपूज्यब्राह्मणानश्वमुत्तमम् ॥
दद्यादलंकृतग्रीवंसपर्याणंसदक्षिणम् ॥ २९ ॥ सूर्यलोकमवाप्नोतिसूर्येणसहमोदते ॥ गंधर्वास्तुप्रिमायांतिदत्तेऽश्वेसमलंकृते ॥ ३० ॥ अष्ट

१ ब्रह्म शाश्वतम्-इ० पा० । २ बहुशो युक्ता-इ० पा० । ३ पलार्द्धार्द्धम्-इ० पा० । ४ पूज्य विप्राय दापयेत्-इ० पा० ।

म्यांवृषभंश्वेतमव्यंगांगंधुरंधरम् ॥ सितवस्त्रयुगच्छन्नंघंटाभरणभूषितम् ॥ ३१ ॥ दद्यात्प्रणम्यविप्रायप्रीयतांवृषभध्वजः ॥ प्रदक्षिणं
ततःकृत्वाआद्वारांतमनुव्रजेत् ॥ ३२ ॥ दानेनानेननृपतेशिवलोकोनदुर्लभः ॥ वृषस्कंधेप्रतिष्ठंतिभुवनानिचतुर्दश ॥३३॥ तस्माद्वृषभदा
नेनदत्ताभवतिभारती ॥ नवम्यांकांचनंसिंहंकारयित्वास्वशक्तितः ॥ ३४ ॥ मुक्ताफलाष्टकयुतंनीलवस्त्रावगुंठितम् ॥ दद्याद्देवीमनुस्मृ
त्यदुष्टदैत्यनिबर्हणीम् ॥ ३५ ॥ द्विजातिप्रवरायेत्थंसर्वान्कामान्समश्नुते ॥ कांतारवनदुर्गेषुचौरव्यालाकुलेपथि[1] ॥ ३६ ॥ हिंसकास्तंनहिं
संतिदानस्यास्यप्रभावतः ॥ मृतोदेवीपुरंयातिपूज्यमानःसुरासुरैः ॥ ३७ ॥ पुण्यक्षयादिहाभ्येत्यराजाभवतिधार्मिकः ॥ दशम्यांनृपशा
र्दूलदशाशाःस्वर्णनिर्मिताः ॥ ३८ ॥ लवणेचगुडेक्षीरेनिष्पावेषुतिलेषुच ॥ गव्यत्रयेतंदुलेषुमाषाणामुपरिस्थिताः ॥ ३९ ॥ संपूज्यवस्त्रपु
ष्पाद्यैर्द्विजायप्रतिपादयेत् ॥ अनेनविधिनायस्तुपुमान्स्त्रीवाथवापुनः ॥ ४० ॥ निर्वापयतिराजेंद्रतस्यपुण्यफलंशृणु ॥ इहलोकेभूपतिः
स्यात्प्रेत्यस्वर्गेमहीयते ॥ ४१ ॥ सफलास्तस्यसर्वाशायाःकाश्चिन्मनसेच्छिताः ॥ ततःस्वर्गादिहाभ्येत्यकुलेमहतिजायते ॥ ४२ ॥
एकादश्यांगरुत्मंतंकारयित्वाहिरण्मयम् ॥ यथाशक्त्याताम्रपात्रेघृतस्योपरिपूजितम्[2] ॥ ४३ ॥ पंचाम्यभिरतेविप्रेपुराणज्ञेविशेषतः ॥
दत्त्वाकिंबहुनोक्तेनविष्णुलोकेमहीयते ॥ ४४ ॥ गांवृषंमहिषींहेमसप्तधान्यान्यजाविकम् ॥ वडवांगुडरसान्सर्वांस्तथाबहुफलद्रुमान्॥४५॥
पुष्पाणिचाविचित्राणिगंधांश्चोच्चावचान्बहून् ॥ यथाशक्त्यामेलयित्वावस्त्रैराच्छादयेन्नवैः॥४६॥द्वादश्यांद्वादशैतानिब्राह्मणेभ्योनिवेदयेत्॥
एकस्यवामहाराजयत्फलंतन्निशामय ॥४७॥इहकीर्तिपरांप्राप्यभुक्त्वाभोगान्यथेप्सितान्॥ततोविष्णुपुरंयातिसेव्यमानोऽप्सरोगणैः॥४८॥
कर्मक्षयादिहाभ्येत्यराजाभवतिधार्मिकः ॥ यज्ञयाजीदानपतिर्जीवेच्चशरदांशतम् ॥ ४९ ॥ स्नापयेद्ब्राह्मणांश्चात्रत्रयोदश्यांत्रयोदश ॥
तानाच्छाद्य[3]नवैर्वस्त्रैर्गंधपुष्पैरथार्चयेत् ॥ ५० ॥ भोजयीतसुमिष्टान्नंदक्षिणांविनिवेदयेत् ॥ यथाशक्त्याहेमखंडान्धर्मात्माप्रीयतामिति ॥
॥ ५१ ॥ धर्मराजायकालायचित्रगुप्तायदंडिने ॥ मृत्यवेक्षयरूपायअंतकाययमायच ॥ ५२ ॥ प्रेतनाथायरौद्रायतथावैवस्वतायच ॥

१ घोरव्यालाकुले पथि–इ० पा० । २ पूरितम्–इ० पा० । ३ आवाह्य–इ० पा० ।

महिषस्थायदेवायनामानीहत्रयोदश ॥ ५३ ॥ उच्चार्यश्रद्धयायुक्तःप्रणिपत्यविसर्जयेत् ॥ यःकरोतिमहाराजपूजामेतांमनोरमाम् ॥ ५४॥ यमायससुखंमर्त्येस्थित्वाव्याधिविवर्जितः ॥ यममार्गगतःपश्चाद्दुःखंनाप्नोत्यसौपुमान् ॥ ५५ ॥ नपश्यतिप्रेतमुखंपितृलोकंसगच्छति ॥ पुण्यक्षयादिहाभ्येत्यससुखीनीरुजोभवेत् ॥ ५६ ॥ महिषंसुशुभंकुंभंचतुर्दश्यांपयोभृतम् ॥ तंकर्षकेणसंयुक्तंहेम्नःसद्वस्त्रसंयुतम् ॥ ५७ ॥ घंटाभरणशोभाढ्यंवृषभेणसमन्वितम् ॥ योदद्याच्छिवभक्तायब्राह्मणायकुटुंबिने ॥ ५८ ॥ वृषंदत्त्वानरश्रेष्ठशिवलोकेमहीयते ॥ तत्रस्थित्वाचिरंकालंक्रमादेत्यमहीतलम् ॥ ५९ ॥ आरोग्यधनसंयुक्तेकुलेमहतिजायते ॥ सर्वकामसमृद्ध्यर्थंयावज्जन्मशतत्रयम् ॥ ६० ॥ पौर्णमास्यांवृषोत्सर्गंकारयित्वाविधानतः ॥ चंद्रंरजतनिष्पन्नंफलेनैकेनशोभनम् ॥ ६१ ॥ पूजयेद्गंधकुसुमैर्नैवेद्यंविनिवेद्यच ॥ दद्याद्विप्राय संकल्प्यवासोलंकारभूषणैः ॥ ६२ ॥ मंत्रेणानेनराजेंद्रतन्निबोधयथोदितम् ॥ क्षीरोदार्णवसंभूतत्रैलोक्यांगणदीपक ॥ ६३ ॥ उमापतेः शिरोरत्नशिवंयच्छनमोनमः ॥ दानेनानेननृपतेभ्राजतेचंद्रवद्दिवि ॥ ६४ ॥ अप्सरोभिःपरिवृतोयावदाभूतसंप्लवम् ॥ ६५ ॥ दानान्यमूनि विधिवत्प्रयतिक्रमेणयच्छंतियेद्विजवरायविशुद्धसत्वाः ॥ तेब्रह्मविष्णुभुवनेषुसुखंविहृत्ययांत्यंतकेतांसहशिवेननसंशयोमे ॥ ६६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेतिथिदानवर्णनंनामत्रिनवत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥१९३ ॥छ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ आदिवराहदानंतेकथयामियुधिष्ठिर॥धरण्यैयत्पुराप्रोक्तंवराहवपुषामया ॥ १ ॥ पुण्यंपवित्रमायुष्यंसर्वदानोत्तमोत्तमम्॥महापापादिदोषघ्नं पूजितंधर्मसत्तमैः ॥ २ ॥ देयंसंक्रमणेभानोर्ग्रहणेद्वादशीष्वथ ॥ यज्ञोत्सवविवाहेषुदुःस्वप्नाद्भुतदर्शने ॥३॥ यदाचजायतेवित्तंचित्तंश्रद्धासमन्वितम् ॥ तदैवदानकालःस्यादध्रुवंजीवितंयतः ॥ ४ ॥ कुरुक्षेत्रादितीर्थेषुगंगाद्यासुनदीषुच ॥पुरेषुचपवित्रेषुअरण्येषुवनेषुच ॥ ५ ॥ गोष्ठेदेवालयेवापिरथेवास्वगृहांगणे॥देयंपुराणविधिनाब्राह्मणायकुटुंबिने॥६॥कुशैरास्तीर्यतांपार्थप्रणवाक्षरमंत्रितैः॥उपरिष्टात्तिलैस्तेषांवराहंपरिकल्पयेत्॥७॥द्रोणैश्चतुर्भिःसंपूर्णंतदर्धेनाथवापुनः॥आढकेनाथकुर्वीतावित्तशाठ्यंनकारयेत् ॥८ ॥ सुवर्णेन मुखंकार्यंभुजौचक्रगदान्वि

---

१ मनुजः-इ०पा० । २ संयुक्तम्-इ०पा० । ३ कुशरेषु-इ० पा० ।

पु० तौ॥राजतींकारयेद्दंष्ट्रांपद्मरागविभूषिताम् ॥९॥शंखंचस्थापयेत्पार्श्वेवनमालांहिरण्मयीम्॥पुष्पैर्वाकारयेद्विद्वान्पादौरूप्यमयौतथा॥ १० ॥
.२॥ दंष्ट्राग्रलग्नवसुधांसौवर्णींकारयेच्छुभाम् ॥ सर्वधान्यरसोपेतांवस्त्रालंकृतविग्रहाम् ॥ ११ ॥ प्रच्छाद्यवस्त्रैर्देवेशंवराहंसर्वकामदम् ॥ रोम अ०
राजिंकुशैःकृत्वागंधपुष्पैरथार्चयेत् ॥ १२ ॥ नवग्रहमखःकार्योहोमश्चात्रतिलैःस्मृतः ॥ एवंसंस्थाप्यविधिवत्ततःस्तोत्रमुदीरयेत् ॥ १३ ॥
वराहेशप्रदुष्टानिसर्वपापफलानिच ॥ मर्दमर्दमहादंष्ट्रभास्वत्कनककुंडल ॥ १४ ॥ शंखचक्रासिहस्तायहिरण्याक्षांतकायच ॥ दंष्ट्रो
द्धृतधराभृतेत्रयीमूर्तिमतेनमः ॥ १५ ॥ इत्युच्चार्यनमस्कृत्यप्रदक्षिणमनुव्रजेत् ॥ ततस्तंब्राह्मणेदद्याद्वस्त्रालंकारभूषितम् ॥ १६ ॥
प्रतिग्रहस्तुतस्योक्तःपादयोःपरमर्षिभिः ॥ अनेनविधिनादत्त्वाप्राणिपत्यक्षमापयेत् ॥ १७॥ एवंदत्त्वामहीनाथवराहंसर्वकामदम् ॥ य
त्फलंसमवाप्नोतिपार्थतत्केनवर्ण्यते ॥ १८ ॥ सर्वदानेषुयत्पुण्यंसर्वक्रतुषुयत्फलम् ॥ तत्फलंसमवाप्नोतिदत्त्वादेवंजनार्दनम् ॥ १९ ॥
यथाशक्तयासमुद्धृतावराहेणवसुंधरा ॥ तथाकुलंसमुद्धृत्यविष्णुलोकेमहीयते ॥ २० ॥ ब्राह्मणक्षत्रियविशांस्त्रीणांशूद्रजनस्यच ॥
एतत्साधारणंदानंशैववैष्णवयोगिनाम् ॥ २१ ॥ विप्रायवेदविदुषेनृवराहरूपंदत्त्वातिलामलसुवर्णमयंसवस्त्रम् ॥ उद्धृत्यपूर्वपुरुषान्सकलत्र
मित्रःप्राप्नोतिसिद्धभुवनंसुरसिद्धजुष्टम् ॥ २२ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेवराहदानविधि
वर्णनंनामचतुर्नवत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १९४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ भगवञ्छ्रोतुमिच्छामिदानमाहात्म्यमुत्तमम् ॥
यदक्षयंपरेलोकेदेवर्षिगणपूजितम् ॥ १ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ रुद्रेणयत्पुराप्रोक्तंनारदायमहात्मने ॥ मत्स्येनमनवेतद्वत्तच्छृणु
ष्वकुरूद्वह ॥ २ ॥ मेरोःप्रदानंवक्ष्यामिदशधापुनरेवते ॥ यत्प्रदातोत्तराँल्लोकान्प्राप्नोतिसुरपूजितान् ॥ ३ ॥ पुराणेषुचवेदेषुयज्ञेष्वध्यय
नेषुच ॥ नतत्फलमधीतेषुकृतेष्विहयदश्नुते ॥ ४ ॥ तस्माद्विधानंवक्ष्यामिपर्वतानामनुक्रमात् ॥ प्रथमोधान्यशैलःस्याद्वितीयोलवणाच
लः ॥ ५ ॥ गुडाचलस्तृतीयस्तुचतुर्थोहेमपर्वतः ॥ पंचमस्तिलशैलःस्यात्षष्ठःकार्पासपर्वतः ॥ ६ ॥ सप्तमोघृतशैलश्चरत्नशैलस्तथाष्ट ॥१

१ रत्नशैलः-इ०पा० ।

मः ॥ राजतोनवमस्तद्वद्दशमःशर्कराचलः ॥ ७ ॥ वक्ष्येविधानमेतेषांयथावदनुपूर्वशः ॥ अयनेविषुवेपुण्येव्यतीपातेदिनक्षये ॥ ८ ॥
शुक्लपक्षेतृतीयायामुपरागेशशिक्षये ॥ विवाहोत्सवयज्ञेवाद्वादश्यामथवापुनः ॥ ९ ॥ शुक्लायांपंचदश्यांवापुण्यर्क्षेवाप्रधानतः[1] ॥
धान्यशैलादयोदेयायथाशास्त्रंविजानता ॥ १० ॥ तीर्थेवायतनेवापिगोष्ठेवासंगमेऽपिवा ॥ मंडपंकारयेद्भक्त्याचतुरस्रमुदङ्मुखम् ॥
॥ ११ ॥ प्रागुदक्प्रवणंतत्रप्राङ्मुखंवाविधानतः ॥ गोमयेनानुलिप्तायांभूमावास्तीर्यवाकुशान् ॥ १२ ॥ तन्मध्येपर्वतंकुर्याद्विष्कं
भपर्वतान्वितम् ॥ धान्यद्रोणसहस्रेणभवेद्गिरिरिहोत्तमः ॥ १३ ॥ मध्यमःपंचशतिकःकनिष्ठःस्यात्त्रिभिःशतैः ॥ १४ ॥ मेरुर्महाव्री
हिमयस्तुमध्यसुवर्णवृक्षत्रयसंयुतःस्यात् ॥ संपूर्णमुक्ताफलवज्रयुक्तोयाम्ये[2]तुगोमेदकपुष्परागैः ॥ १५ ॥ यः[3]स्याच्चगारुत्मतनीलरत्नैः
सौम्येनवैडूर्यसरोजरागैः ॥ श्रीखंडखंडैरभितःप्रवाललतान्वितःशुद्धशिलातलःस्यात् ॥ १६ ॥ ब्रह्माथविष्णुर्भगवान्पुरारि
र्दिवाकरोऽप्यत्रहिरण्मयःस्यात् ॥ तथैकदेशोद्धृतकंधरस्तुघृतोदकप्रस्रवणाश्चदिक्षु ॥ १७ ॥ शुक्लांबरोऽन्यश्चसुराचलःस्यात्पू
र्वेणकृष्णानिचदक्षिणेन ॥ वासांसि[4]पश्चादथकेसराणिरक्तानिचैवोत्तरतोदलानि ॥ १८ ॥ रौप्यान्महेन्द्रप्रमुखांस्तथाष्टौसंस्थापयेल्लो
कपतीन्क्रमेण ॥ नानाफलालीचसमंततःस्यान्मनोरमामाल्यविलेपनाढ्या ॥ १९ ॥ वितानकंचोपरिपंचवर्णमम्लानपुष्पाभर
णांसितंवा ॥ इत्थंनिवेश्यामरशैलमग्र्युन्मनास्तुविष्कंभगणान्क्रमेण ॥ २० ॥ तुरीयभागेनचतुर्दिशंचसंस्थापयेत्पुष्पविलेपनाढ्यान् ॥
पूर्वेणमंदरमनेकफलावलीभिर्युक्तंयवैःकनकभद्रकदंबचिह्नम् ॥ २१ ॥ कामेनकांचनमयेनविराजमानमाकारयेत्कुसुमवस्त्रविलेपना
ढ्यम् ॥ क्षीरारुणोदसरसाथतथावनेनरौप्येणशक्तिघटितेनविराजमानम् ॥ २२ ॥ याम्येनगंधमदनोत्रनिवेशनीयोगोधूमसंचयमयःकल
धौतजोवा ॥ हैमेनयक्षपतिनाघृतमानसेनतेनाद्यमेवसकलंकिलसंयुतःस्यात् ॥ २३ ॥ पश्चात्तिलाचलमनेकसुगंधपुष्पसौवर्णपिप्पल
हिरण्मयहंसयुक्तम् ॥ आकारयेद्रजतपुष्पवनेनतद्वद्वस्त्रान्वितंदधिसितोदसरस्तथाग्रे ॥ २४ ॥ संस्थाप्यतंविपुलशैलमथोत्तरेणशैलंसुप

१ विधानतः–इ० पा० । २ तु–इ० पा० । ३ पश्चाच्च–इ० पा० । ४ पार्श्वान्–इ० पा० ।

श्वमपिमाषमयंसुवप्रम् ॥ पुष्पैश्चहेमवटपादपशेपरत्नमाकारयेत्कनकधेनुविराजमानम् ॥ २८ ॥ माक्षीकभद्रकरसावचयेनतद्वद्रौप्येण
भास्वररसैश्चयुतंविधाय ॥ होमश्चतुर्भिरथवेदपुराणविद्भिर्दान्तैरनिंद्यचरिताकृतिभिर्द्विजेंद्रैः ॥ २६ ॥ पूर्वेणहस्तमुखमत्रविधायकुंडंकार्य
स्तिलैरथघृतेनसमित्कुशैश्च ॥ रात्रौचजागरमनुद्धतगीततूर्यैरावाहनंचकथयामिशिलोच्चयानाम् ॥ २७ ॥ त्वंसर्वदेवगणधामनिधेचवि
घ्नमस्मद्गृहेष्वमरपर्वतनाशयाशु ॥ क्षेमंविधत्स्वकुरुशांतिमनुत्तमांनःसंपूजितःपरमभक्तिमतःप्रदेहि ॥ २८ ॥ त्वमेवभगवानीशोब्रह्माவि
ष्णुर्दिवाकरः ॥ मूर्तामूर्त्तपरंबीजमतःपाहिसनातन ॥ २९ ॥ यस्मात्त्वंलोकपालानांविश्वमूर्तेश्चमंदिरम् ॥ केशवार्कवसूनां
चतस्माच्छांतिंप्रयच्छमे ॥ ३० ॥ यस्मादशून्यममरैर्गंधर्वैश्चशिरस्तव ॥ तस्मान्मामुद्धराशेषदुःखसंसारसारसागरात् ॥ ३१ ॥
एवमभ्यर्च्यतंमेरुंमंदरंचापिपूजयेत् ॥ यस्माच्चैत्ररथेनाथभद्राश्ववरिषेणच ॥ ३२ ॥ शोभसेमंदरक्षिप्रमतस्तुष्टिकरोभव ॥ यस्मा
च्चूडामणिर्जंबूद्वीपेत्वंगंधमादनः ॥ ३३ ॥ गंधर्वैरप्सरोभिश्चगीयमानंयशोऽस्तुमे ॥ यस्मात्त्वंकेतुमालेनवैभ्राजेनवनेनच ॥ ३४ ॥
हिरण्मयपाषाणस्तस्माच्छांतिंप्रयच्छमे ॥ उत्तरैःकुरुभिर्यस्मात्सावित्रेणवनेनच ॥ ३५ ॥ सुपार्श्वराजसेनित्यमतःश्रीरक्षयास्तुमे ॥
एवमामंत्र्यतान्सर्वान्प्रभातेविमलेपुनः ॥ ३६ ॥ स्नात्वातुगुरवेदद्यान्मध्यमंपर्वतोत्तमम् ॥ शेषांश्चपंचतान्दद्यादृत्विग्भ्यःक्रमशोनृप ॥
॥३७॥ गावोदेयाश्चतुर्स्त्रिंशदथवादशभारत ॥ शक्तितःसप्तवाष्टौवाएवंदद्यादशक्तिमान् ॥ ३८ ॥ एकापिगुरवेदेयाकपिलासुपयस्विनी ॥
पर्वतानामशेषाणामेषएवविधिःस्मृतः ॥ ३९ ॥ यएवपूजनेमंत्रास्तएवोपस्करेतथा ॥ ग्रहाणांलोकपालानांब्रह्मादीनामगैःसह ॥ ४० ॥
स्वमंत्रेणैवसर्वेषुहोमःशैलेषुशस्यते ॥ उपवासीभवेन्नित्यमशक्तौनक्तमिष्यते ॥ ४१ ॥ विधानंसर्वशैलानांक्रमशःशृणुभारत ॥ दान
कालेषुयेमंत्राःपर्वतेषुचयत्फलम् ॥ ४४ ॥ अन्नंब्रह्मयतःप्रोक्तमन्नेप्राणाःप्रतिष्ठिताः ॥ अन्नाद्भवंतिभूतानिजगदन्नेनवर्द्धते ॥ ४३ ॥
अन्नमेवयतोलक्ष्मीरन्नमेवजनार्दनः ॥ धान्यपर्वतरूपेणपाहितस्मान्नगोत्तम ॥ ४४ ॥ अनेनविधिनायस्तुदद्याद्धान्यमयंगिरिम् ॥ मन्वंतर ॥१

१ सुवस्त्रम् इ०, सुविप्रम्–इ० च पा० । २ ते–इ०पा० । ३ ते–इ० पा० ।

शतंसाग्रंदेवलोकेमहीयते ॥ ४५ ॥ अप्सरोगणगंधर्वैराकीर्णेनविराजता ॥ विमानेनदिवःपृष्ठेसयातिऋषिसेवितः ॥ ४६ ॥ पुण्यक्षयेराज
राज्यमाप्नोतीहनसंशयः ॥ ४७ ॥ धान्याचलंकनकवृक्षविराजमानंविष्कंभपर्वतयुतंसुरोसद्धजुष्टम् ॥ यच्छंतियेसुमतयःप्रणिपत्यविप्रास्ते
प्राप्नुवंतिपरमेष्ठिपदाब्जयुग्मम् ॥४८॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेधान्यपर्वतदानविधिवर्णनंनामपंचनव
त्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १९५ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अथातःसंप्रवक्ष्यामिलवणाचलमुत्तमम् ॥ यत्प्रदानान्नरोलोकमाप्नो
तिशिवसंयुतम् ॥१॥ उत्तमःषोडशद्रोणःकर्तव्योलवणाचलः ॥ मध्यमःस्यात्तदर्द्धेन तदर्द्धेनाधमःस्मृतः ॥२॥ वित्तहीनोयथाशक्त्याद्रोणा
दर्धंतुकारयेत् ॥ चतुर्थांशेनविषयान्पर्वतान्कारयेत्पृथक् ॥ ३ ॥ विधानंपूर्ववत्कुर्याद्ब्रह्मादीनांचसर्वदा ॥ तद्वद्धेमतरून्सर्वाँल्लोकपालनि
वेशनम् ॥ ४ ॥ शिरांसिकामदेवादींस्तद्वत्तत्रनिवेशयेत् ॥ कुर्याज्जागरमत्रापिदानमंत्रान्निबोधमे ॥ ५ ॥ सौभाग्यरससंभूतोयतोऽयंल
वणोरसः ॥ दानात्मकत्वेनचमांपाहिपापान्नगोत्तम ॥ ६ ॥ तस्मादन्नरसाःसर्वेनोत्कृष्टालवणंविना ॥ प्रियंचशिवयोर्नित्यंतस्माच्छांतिप्र
दोभव ॥ ७ ॥ विष्णुदेहसमुद्भूतंयस्मादारोग्यवर्धनम् ॥ यस्मात्पर्वतरूपेणपाहिसंसारसागरात् ॥ ८ ॥ अनेनविधिनायस्तुदद्याल्लवणप
र्वतम् ॥ उमालोकेवसेत्कल्पंततोयातिपरांगतिम् ॥ ९ ॥ पुण्यक्षयादिहाभ्येत्यराजाभवतिधार्मिकः ॥ पुत्रपौत्रैःपरिवृतोजीवेच्चशरदांश
तम् ॥ १० ॥ कुर्वंतियेलवणपर्वतसंप्रदानंसंप्राप्नुवंतिदिवितेसुमहद्विमानम् ॥ तत्राप्सरोगणसुरासुरसेव्यमानास्तिष्ठंतिहृष्टमनसोदिविवृद्ध
मानाः ॥ ११ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेलवणपर्वतदानविधिवर्णनंनामषण्णवत्युत्तरशततमोऽध्यायः
॥ १९६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिगुडपर्वतमुत्तमम् ॥ यत्प्रदानान्नरःस्वर्गंप्राप्नोतिसुरपूजितम् ॥ १ ॥
उत्तमोदशभिर्भारैर्मध्यमःपंचभिस्तथा ॥ त्रिभिर्भारैःकनिष्ठःस्यात्तदर्द्धेनाल्पकोमतः ॥ २ ॥ तद्वदामंत्रणंपूजांहेमवृक्षसुरार्चनम् ॥
विष्कंभपर्वतांस्तत्रसरांसिवनदेवताः ॥ ३ ॥ होमंजागरणंतद्वल्लोकपालाधिवासनम् ॥ धान्यपर्वतवत्कुर्यादिमंमंत्रमुदीरयेत् ॥ ४ ॥

---

१ सर्वशः-इ०पा० । २ अष्टशतीभारैः-इ०पा० ।

यथादेवेषुविश्वात्माप्रवरोऽयंजनार्दनः ॥ सामवेदस्तुवेदानांमहादेवस्तुयोगिनाम् ॥ ५ ॥ प्रणवःसर्वमंत्राणांनारीणांपार्वतीयथा ॥
तथारसानांप्रवरःसदाचेक्षुरसोमतः ॥ ६ ॥ ममतस्मात्परांलक्ष्मींप्रयच्छगुडपर्वत ॥ सुरासुराणांसर्वेषांनागयक्षर्क्षयंत्रिणाम् ॥
॥ ७ ॥ विनाशश्चापिपार्वत्यास्तस्मान्मांपाहिसर्वदा ॥ अनेनविधिनायस्तुदद्याद्गुडमयंगिरिम् ॥ ८ ॥ संपूज्यमानोगंध
र्वैर्गौरीलोकेमहीयते ॥ पुनःकल्पशतांतेतुसप्तद्वीपाधिपोभवेत् ॥ ९ ॥ आयुरारोग्यसंपन्नःशत्रुभिश्चापराजितः ॥ आसीद्रा
ज्ञीमहाभागासुलभानामसुव्रता ॥ १० ॥ मरुत्तस्यप्रियाभार्यारूपयौवनशालिनी ॥ तस्यभार्याशतान्यासन्सप्तराज्ञोमहात्मनः ॥ ११ ॥
तादास्यइववाक्यानिकुर्युस्तस्याःसदैवहि ॥ मुखावलोकनकरोराजातस्यचसाप्रिया ॥ १२ ॥ अथकालेनमहतादुर्वासाऋषिसत्तमः ॥
आजगामतदभ्याशंभ्रममाणोयदृच्छया॥१३॥तस्याथसत्क्रियांकृत्वादत्वाचार्घंयथाविधि ॥ पप्रच्छसुलभाविप्रंदुर्वाससमकल्मषम् ॥१४॥
सुलभोवाच ॥ केनपुण्येनभगवन्ममराजाप्रियंकरः ॥ मुखावलोकनपरोवशेतिष्ठतिसर्वदा ॥१५॥ सपत्न्यश्चममब्रह्मन्सदाप्रियहितेरताः ॥
एतदाचक्ष्वभगवन्परंकौतूहलंमम ॥ १६ ॥ दुर्वासाउवाच ॥ शृणुष्वावहितासुभ्रूरात्मवृत्तंपुरातनम् ॥ जानामिसर्वंसुभगेतववृत्तमशेषतः
॥ १७ ॥ त्वमासीर्वैश्यमहिषीगिरिव्रजपुरेपुरा ॥ धार्मिकासत्यशीलाचपतिव्रतपरायणा ॥ १८ ॥ तत्रश्रुतस्त्वयावत्सेब्राह्मणानांसमी
पतः ॥ पुरादानविधिःकृत्स्नःस्थितयापतिसंनिधौ ॥ १९ ॥ विशेषतस्तत्रविप्रैःकथितोगुडपर्वतः ॥ दत्तश्चापित्वयापुत्रिसंभृ
त्यविधिवत्तदा ॥ २० ॥ तस्यदानस्यमाहात्म्यात्त्वयाभुक्तंवरानने ॥ राज्यंजन्मानिचत्वारिनिःसपत्नमनाकुलम् ॥ २१ ॥ आद्यानिसप्त
जन्मानितवराज्यंभविष्यति ॥ सौभाग्यमतुलंचैवरूपमारोग्यमेवच ॥ २२ ॥ भूतंचैवमवश्यंचगुडपर्वतदानजम् ॥ कथंतववरारोहेयास्ये
त्वंभवपुत्रिणी ॥ २३ ॥ तस्माद्देयमिदंदानंफलमुत्तममिच्छता ॥ गतिंचशाश्वतींलेभेसौभाग्यंरूपमेवच ॥ २४ ॥ दानमेतत्प्रशंसंतिस्त्री
णांराजन्विशेषतः ॥ पूर्वोक्तंचफलंप्राप्यकृतकृत्योऽभिजायते ॥ २५ ॥ कृष्णेष्टसुंदरदरीश्रवणाकुलेनगंधर्वसिद्धवनिताशतसेवितेन ॥

१ नरोत्तमः-इ० पा० ।

दत्तेनभारतविधानवतासदैवगौरीप्रसादमुपयातिगुडाचलेन ॥ २६ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेगुडा
चलदानविधिवर्णनंनामसप्तनवत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १९७ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ अथपापहरंवक्ष्येसुवर्णाचलमुत्त
मम् ॥ यस्यप्रसादाद्भवनंवैरिंच्यंयातिमानवः ॥ १ ॥ उत्तमःपलसाहस्रोमध्यमःपंचभिःशतैः ॥ तदर्द्धेनावरस्तद्वदल्पवित्तोऽपिशक्तितः ॥
॥ २ ॥ दद्यादेकपलादूर्द्ध्वंयथाशक्त्याविचक्षणः ॥ धान्यपर्वतवत्सर्वंविदध्यान्नृपसत्तम ॥ ३ ॥ विष्कंभशैलांस्तद्वच्चकृत्वामंत्रमुदीरयेत् ॥
नमस्तेब्रह्मबीजायब्रह्मगर्भायवैनमः ॥ ४ ॥ यस्मादनंतफलदस्तस्मात्पाहिशिलोच्चय ॥ यस्मादग्नेरपत्यंत्वंयस्माद्बलंजगत्पतेः ॥ ५ ॥
हेमपर्वतरूपेणतस्मात्पाहिनगोत्तम ॥ अनेनविधिनायस्तुदद्यात्कनकपर्वतम् ॥ ६ ॥ सयातिपरमंस्थानंयत्रदेवोमहेश्वरः ॥ तत्रवर्षशतं
तिष्ठेत्ततोयातिपरांगतिम् ॥ ७ ॥ हेमाचलात्परंदानंनचान्यद्विद्यतेक्वचित् ॥ ८ ॥ हैमंमहींद्रमणिशृंगशतैरुपेतंलोकाधिपाष्टकयुतंसहितं
मुनीन्द्रैः ॥ यःशक्तिमान्वितरतीहगणेशलोकेकल्पंकुमारवदसौकुरुपुंगवाऽऽस्ते ॥ ९ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयु
धिष्ठिरसंवादेहेमाचलदानविधिवर्णनंनामाष्टनवत्युत्तरशततमोऽध्यायः ॥ १९८ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामि
तिलशैलंविधानतः ॥ यत्प्रदानान्नरोयातिविष्णुलोकमनुत्तमम् ॥ १ ॥ तिलाःपवित्रमतुलंपवित्राणांचपावनम् ॥ विष्णुदेह
समुद्भूतास्तस्मादुत्तमतांगताः ॥ २ ॥ मधुकैटभनामानावास्तांदितिसुतौपुरा ॥ मधुनासहतत्राभूद्युद्धंविष्णोरनारतम् ॥ ३ ॥
सहस्रंकिलवर्षाणांनव्यजीवतदानवः ॥ तत्रस्वेदोमहानासीत्क्रुद्धस्याथगदाभृतः ॥ ४ ॥ पतितश्चधरापृष्ठेकणशोलवशस्तथा ॥
समुत्तस्थुस्तिलामाषाःकुशाश्चकुरुनंदन ॥ ५ ॥ हतश्चहरिणायुद्धेसमधुर्बलिनांवरः ॥ मेदसातस्यवसुधारंजितासकलातदा ॥
॥ ६ ॥ मेदिनीतिततःसंज्ञामवापाचलधारिणी ॥ हतेऽथदैत्यप्रवरेदेवास्तोषंपरंययुः ॥ ७ ॥ स्तुतिभिश्चपरंस्तुत्वाऊचुस्त्रिदश
पुंगवम् ॥ ॥ देवाऊचुः ॥ ॥ त्वयाधृतंजगदेवत्वयासृष्टंतथैवच ॥ ८ ॥ त्वयीशलीयतेसर्वंत्वयैवमधुसूदन ॥ तस्मा

१ दिवस्पतिः—इ० पा० । २ अथापरम्—इ० पा० । ३ पावनाः—इ० पा० । ४ त्रिदशपुंगवाः—इ०पा० ।

सर्वांश... —इ० पा०

स्वेदंगताजातास्तिलाःसंतुजगद्धिताः ॥ ९ ॥ पालयंतुचदेवेशहव्यकव्यानिसर्वदा ॥ दैवेपित्र्येचसततंनियोज्यास्तत्परैर्नरैः ॥ १० ॥
नहिदैत्याःपिशाचावाविघ्नंकुर्वंतिभारत ॥ तिलायत्रोपयुज्यंतेएतच्छीघ्रंविधीयताम् ॥ ११ ॥ श्रुत्वासुराणांतद्वाक्यंविष्णुस्तानिदमब्रवीत् ॥
तिलाभवंतुरक्षार्थंत्रयाणांजगतामपि ॥ १२ ॥ शुक्लपक्षेतुदेवानांसंप्रदद्यात्तिलोदकम् ॥ कृष्णपक्षेपितॄणांचस्नात्वाश्रद्धासमान्वितः ॥ १३ ॥
तिलैःसप्ताष्टभिर्वापिसमर्पितजलांजलिः ॥ तस्यदेवाःसपितरस्तृप्तायच्छंतिशोभनम् ॥ १४ ॥ श्वकाकोपहतंयच्चपतितादिभिरेवच ॥ ति
लैरभ्युक्षितंसर्वंपवित्रंस्यान्नसंशयः ॥ १५ ॥ एतैर्भूतैस्तिलैर्यस्तुकृत्वापर्वतमुत्तमम् ॥ प्रदद्याद्द्विजमुख्यायदानंतस्याक्षयंभवेत् ॥ १६ ॥
उत्तमोदशभिर्द्रोणैर्मध्यमःपंचभिर्मतः ॥ त्रिभिःकनिष्ठोराजेंद्रतिलशैलःप्रकीर्तितः ॥ १७ ॥ पूर्ववच्चापरंसर्वंविष्कंभपर्वतादिकम् ॥
दानमन्त्रंप्रवक्ष्यामियथावन्नृपसत्तम ॥ १८ ॥ यस्मान्मधुवधेविष्णोर्देहस्वेदसमुद्भवाः ॥ तिलाःकुशाश्चमाषाश्चतस्माच्छंनोभवंत्विह ॥
॥ १९ ॥ हव्येकव्येचयस्माच्चतिलैरेवाभिमंत्रणम् ॥ भवादुद्धरशैलेंद्रतिलाचलनमोऽस्तुते ॥ २० ॥ इत्यामंत्र्यचयोदद्यात्तिलाचलमनु
त्तमम् ॥ सवैष्णवंपदंयातिपुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ २१ ॥ दीर्घायुष्ट्वमवाप्नोतिइहलोकेपरत्रच ॥ पितृभिर्देवगंधर्वैःपूज्यमानोदिवंव्रजेत् ॥
॥ २२ ॥ पुण्यक्षयादिहाभ्येत्यराजाभवतिधार्मिकः ॥ नारीवातस्यपत्नीस्याद्रूपसौभाग्यसंयुता ॥ २३ ॥ दक्षाकुलोद्भवाचैवपुत्रपौ
त्रसमन्विता ॥ विधानमिदमाकर्ण्यविधिनाश्रद्धयान्वितः ॥ २४ ॥ कपिलादानपुण्यस्यसमंफलमवाप्नुयात् ॥ २५ ॥ दानंतिलाचलसमंय
दिचान्यदस्तितद्भूतशास्त्रनिचयंप्रविचार्यबुद्ध्या ॥ यैर्वर्जितापितृक्रियानचहोमकर्मतेषांप्रदानमिहकिंनकरोतिशर्म ॥ २६ ॥ इति
श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेतिलाचलदानविधिवर्णनंनामैकोनद्विशततमोऽध्यायः ॥ १९९ ॥ छ ॥
॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिकार्पासाचलमुत्तमम् ॥ परमंसर्वदानानांप्रियंसर्वदिवौकसाम् ॥ १ ॥ देशकालौसमासा

१ भगवतः–इ० पा० । २ शुद्धिसमन्वितः–इ० पा० । ३ च नरोत्तम–इ० पा० । ४ काले विष्णोर्देहसमुद्भवाः–इ० पा० । ५ मुद्राश्च–इ० पा० । ६ अभिरक्षणैः–इ० पा० । ७ आगत्य –इ० पा० । ८ इह सौभाग्यसंयुता–इ० पा० । ९ निर्धनः–इ० पा० ।

व्यधनंश्रद्धांचयत्नतः ॥ देयमेतन्महादानंकुशोद्धरणहेतवे ॥ २ ॥ पूर्वोक्तेनविधानेनकृत्वासर्वमशेषतः ॥ पर्वतंकल्पयेत्तत्रकार्पासेन
विधानतः ॥ ३ ॥ विंशद्भारस्तुकर्तव्यउत्तमःपर्वतोबुधैः ॥ दशभिर्मध्यमःप्रोक्तोजघन्यःपंचभिर्मतः ॥ ४ ॥ भारेणाल्पधनोदद्याद्वित्त
शाठ्यविवर्जितः ॥ धान्यपर्वतवत्सर्वमासाद्यनृपपुंगव ॥ ५ ॥ तद्वज्जागरणंकुर्यात्तद्वच्चैवाधिवासनम् ॥ प्रभातायांतुशर्वर्यामिमंमंत्रमु
दीरयेत् ॥ ६ ॥ त्वमेवावरणंयस्माल्लोकानामिहसर्वदा ॥ कार्पासाचलनस्तस्मादघौघध्वंसनोभव ॥ ७ ॥ इतिकार्पासशैलेंद्रंयो
दद्यात्पर्वसंनिधौ ॥ रुद्रलोकेवसेत्कल्पंततोराजाभवेदिह ॥ ८ ॥ रूपवान्सुभगोवाग्मीश्रीमानतुलविक्रमः ॥ पंचजन्मानिनारी
वाजायतेनात्रसंशयः ॥ ९ ॥ कार्पासपर्वतमयोजगदेकबंधुर्यस्मान्नतेनरहितोवरवस्त्रयोगः ॥ तस्मादघौघशमनायसुखायानि
त्यंदेयोनरेणनरनाथविमत्सरेण ॥ १० ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेकार्पासाचलदान
विधिवर्णनंनामद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०० ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ अथातःसंप्रवक्ष्यामिघृताचलमनुत्त
मम् ॥ तेजोऽमृतमयंदिव्यंमहापातकनाशनम् ॥ १ ॥ पंचाशद्घृतकुंभानामुत्तमःस्याद्घृताचलः ॥ मध्यमस्तुतदर्धेनतदर्द्धे
नावरःस्मृतः ॥ २ ॥ अल्पवित्तस्तुकुर्वीतयथाशक्त्याविधानतः ॥ विष्कंभपर्वतांस्तद्वच्चतुर्भागेनकल्पयेत् ॥ ३ ॥
शालेयतंदुलानांचकुंभांश्चपरिविन्यसेत् ॥ कारयेत्संहतानुच्चान्यथाशोभंविधानतः ॥ ४ ॥ वेष्टयेच्छुक्लवासोभिरिक्षुदंडफलादिकैः ॥
धान्यपर्वतवच्छेषंविधानमिहपठ्यते ॥ ५ ॥ अधिवासनपूर्वंचतद्वद्धोमंसुरार्चनम् ॥ प्रभातायांतुशर्वर्यांगुरवेविनिवेदयेत् ॥ ६ ॥
विष्कंभपर्वतांस्तद्वद्दत्विग्भ्यःशांतमानसः ॥ मंत्रेणानेनकौंतेयत[2]च्छृणुष्ववदामिते ॥ ७ ॥ संयोगाद्घृतमुत्पन्नंयस्मादमृततेजसे ॥
तस्माद्घृताचलश्चास्मात्प्रीयतांममशंकरः ॥ ८ ॥ तस्मात्तेजोमयंब्रह्मघृतेनेनित्यंव्यवस्थितम् ॥ घृतपर्वतरूपेणतस्मान्नःपाहिभूधर ॥९॥
अनेनविधिनादद्याद्घृताचलमनुत्तमम् ॥ [3]महापातकयुक्तोऽपिलोकमायातिशांकरम् ॥ १० ॥ हंससारससंयुक्तैःकिंकिणीजालमालिते ॥

---

१ प्रियं सर्वदिवौकसाम्-इ० पा० । २ शृणुष्वाद्य वदामि ते-इ०पा० । ३ ब्रह्मपातकयुक्तोऽपि-इ०पा० ।

विमानेअप्सरोभिश्चसिद्धविद्याधरैर्वृतः ॥११॥ विहरेत्पितृभिःसार्द्धंयावदाभूतसंप्लवम् ॥ १२ ॥ आज्याचलंप्रचलत्कुंडलसुंदरीभिःसंसेव्यमा
नमिहयेवितरंतिमर्त्याः ॥ स्वर्गंसुरेंद्रभवनंभवसंनिधिंवास्नेहानुबंधमचलंभवतीतिसर्वम् ॥ १३ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्री
कृष्णयुधिष्ठिरसंवादेघृताचलदानविधिवर्णनंनामैकाधिकद्विशततमोऽध्यायः॥२०१॥छ॥श्रीकृष्णउवाच ॥ अथातःसंप्रवक्ष्यामिरत्नाचलम
नुत्तमम् ॥ यत्प्रदानान्नरोयातिलोकान्सप्तर्षिसेवितान् ॥१॥ मुक्ताफलसहस्रेणपर्वतःस्यादनुत्तमः ॥मध्यमःपंचशतिकस्त्रिशतेनावरःस्मृतः
॥२॥ अल्पवित्तस्तुकुर्वीतमुक्ताफलशतेनच ॥ चतुर्थांशेनविष्कंभपर्वताःस्युःसमंततः ॥३॥ पूर्वेणवज्रगोमेदैर्दक्षिणेनेंद्रनीलकैः॥पुष्पराग
युतःकार्योविद्वद्भिर्गंधमादनः ॥ ४ ॥ वैडूर्यविद्रुमैःपश्चात्संमिश्रोविपुलाचलः ॥ पद्मरागंससौवर्णमुत्तरेणापिविन्यसेत् ॥ ५ ॥ धान्यपर्वतव
च्छेषमत्रापिपरिकल्पयेत्[1] ॥ तद्वदावाहनंकृत्वावृक्षान्देवांश्चकांचनान् ॥६॥ पूजयेत्पुष्पनैवेद्यैः[2]प्रभातेतुविसर्जनम् ॥ पूर्ववद्गुरुऋत्विग्भ्य
इमान्मंत्रानुदीरयेत् ॥ ७ ॥ यथादेवगणाःसर्वेसर्वरत्नेष्ववस्थिताः ॥ त्वंचरत्नमयोनित्यमतःपाहिमहाचल ॥ ८ ॥ यस्माद्रत्नप्रदानेनतु[3]
ष्टिमेतिजनार्दनः ॥ पूजारत्नप्रदानेनतस्मान्नःपाहिसर्वदा ॥ ९ ॥ अनेनविधिनायस्तुदद्याद्रत्नमयंगिरिम् ॥ सयातिवैष्णवंलोकममरेश्वरपू
जितम् ॥ १० ॥ यावत्कल्पशतंसाग्रंवसित्वेहनराधिप ॥ रूपारोग्यगुणोपेतः[4]सप्तद्वीपाधिपोभवेत् ॥११॥ ब्रह्महत्यादिकंकिंचिदत्रचामुत्र
वाकृतम् ॥ तत्सर्वंनाशमायातिगिरिर्वज्रहतोयथा ॥ १२ ॥ मुक्तामयंकनकविद्रुमभक्तिचित्रंचंचन्महामणिमरीचिचयोपपन्नम् ॥ रत्नाच
लंद्विजवरायनिवेदयित्वाभास्वत्प्रभामाभिभवेत्सुरलोकलोके ॥ १३ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेरत्ना
चलदानविधिवर्णनंनामद्व्यधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०२ ॥ छ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ अतःपरंप्रवक्ष्यामिरौप्याचलमनुत्तमम् ॥
यत्प्रदानान्नरोयातिसोमलोकंनरोत्तम ॥ १ ॥ सहस्रेणपलानांतुउत्तमोरजताचलः ॥ पंचभिर्मध्यमःप्रोक्तस्तदर्द्धेनावरःस्मृतः ॥
॥ २ ॥ अशक्तोविंशतेरूर्ध्वंकारयेद्भक्तितःसदा ॥ विष्कंभपर्वतांस्तद्वत्तुरीयांशेनकल्पयेत् ॥ ३ ॥ पूर्ववद्राजतान्कुर्यान्मंदरादी

१ अन्नादिः-इ०पा० । २ पुष्पगंधाद्यैः-इ०,पुष्पधूपाद्यैः-इ०च पा० । ३ तुष्टिं प्रकुरुते हरिः-इ० पा० । ४ रूपारोग्यकुलोपेतः-इ०पा० ।

न्विधानतः ॥ कलधौतमयांस्तद्वल्लोकेशान्कारयेन्नृप ॥ ४ ॥ ब्रह्मविष्णुशिवादींश्चनितंबोऽत्रहिरण्मयः ॥ राजतंस्याद्यदन्येषांसर्वंतदिह कांचनम् ॥ ५ ॥ शेषंचपूर्ववत्कृत्वाहोमजागरणादिकम् ॥ दद्यात्तद्वत्प्रभातेतुगुरवेरौप्यपर्वतम् ॥६॥ विष्कंभशैलानृत्विग्भ्यःपूजयेच्चविभूषणैः ॥ इमंमंत्रंपठन्दद्याद्दर्भपाणिर्विमत्सरः ॥ ७ ॥ पितॄणांवल्लभंयस्माद्धर्मेदंशंकरस्यच ॥ रजतंपाहितस्मान्नोघोरात्संसारसागरात् ॥८॥ इत्थंनिवेश्ययोदद्याद्रजताचलमुत्तमम् ॥ गवामयुतदानस्यफलंप्राप्नोतिमानवः ॥ ९ ॥ सोमलोके[1]सगंधर्वैःकिंनराप्सरसांगणैः ॥ पूज्यमानोवसेद्विद्वान्यावदाभूतसंप्लवम् ॥ १० ॥ रा[2]जेशराजतगिरिंकनकोपलालोच्छन्नंप्रसन्नसलिलैःसहितंसरोभिः ॥ यच्छंतियेसुकृतिनोविरजोविशोकंगच्छंतितेगतमलानृपसोमलोकम् ॥ ११ ॥ इतिश्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेरौप्याचलदानविधिवर्णनंनामत्र्यधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०३ छ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ अथातःसंप्रवक्ष्यामि[3]शर्कराचलमुत्तमम् ॥ यस्यप्रदानाद्विष्णवर्करुद्रास्तुष्यंतिसर्वदा ॥ १ ॥ अष्टभिःशर्कराभारैरुत्तमःस्यान्महाचलः ॥ चतुर्भिर्मध्यमःप्रोक्तोभाराभ्यामधमःस्मृतः ॥ २ ॥ भारेणैवार्द्धभारेणकुर्याद्यश्चाल्पवित्तवान् ॥ विष्कंभपर्वतान्कुर्यात्तुरीयांशेनमानवः ॥ ३ ॥ धान्यपर्वतवत्सर्वमासाद्यरससंयुतम् ॥ मेरोरुपरितद्वत्स्थाप्यहैमतरुत्रयम् ॥ ४ ॥ मंदारःपारिजातश्चतृतीयःकल्पपादपः ॥ एतद्वृक्षत्रयंमूर्ध्निसर्वेष्वपिनिधापयेत् ॥ ५ ॥ हरिचंदनसंतानौपूर्वपश्चिमभागयोः ॥ निवेश्यौसर्वशैलेषुविशेषाच्छर्कराचले ॥ ६ ॥ मंदरेकामदेवंतुकदंबस्यतलेन्यसेत् ॥ जंबूवृक्षतलेकार्योगरुन्मान्गंधमादने ॥ ७ ॥ प्राङ्मुखोहेममूर्तिश्चहंसःस्याद्विपुलाचले ॥ हैमीश्रेयोर्थिभिःकार्यासुरभिर्दक्षिणामुखी ॥८॥ धान्यपर्वतवत्सर्वमावाहनमखादिकम् ॥ कृत्वाथगुरवेदद्यान्मध्यमं[4]पर्वतोत्तमम् ॥ ९ ॥ ऋत्विग्भ्यश्चतुरःशैलानिमान्मंत्रानुदीरयेत् ॥ सौभाग्यामृतसारोऽयंपरमःशर्करायुतः ॥ १० ॥ यस्मादानंदकारीत्वंभवशैलेंद्रसर्वदा ॥ अमृतंपिबतांयेतुनिष्पेतुर्भुविशीकराः ॥ ११ ॥ देवानांतत्समुत्थोऽसिपाहिनःशर्कराचल ॥ मनोभवधनुर्मध्यादुद्भूताशर्करायतः ॥ १२ ॥ तन्मयोऽसिमहाशैलपाहिसंसारसागरात् ॥ योदद्याच्छर्कराशैलमनेनविधिनानरः ॥ १३ ॥ सर्वं

---

१ तु–इ०पा० । २ नागेश–इ०पा० । ३ शर्कराशैलम्–इ०पा० । ४ पुरुषोत्तम–इ०पा० ।

पापविनिर्मुक्तःसयातिशिवमंदिरम् ॥ चंद्रादित्यार्चिसंकाशमधिरुह्यानुजीविभिः ॥ १४ ॥ सहैवयानमातिष्ठेत्सतुविष्णुपदेदिवि ॥ ततःक
ल्पशतांतेतुसप्तद्वीपाधिपोभवेत् ॥ १५ ॥ आयुरारोग्यसंपन्नोयावज्जन्मायुतत्रयम् ॥ भोजनंशक्तितोदद्यात्सर्वशैलेष्वमत्सरः ॥ स्वयंवा
क्षारलवणमश्नीयात्तदनुज्ञया ॥ १६ ॥ पर्वतोपस्करंसर्वंप्रापयेद्ब्राह्मणालयम् ॥ आसीत्पुराब्रह्मकल्पेधर्ममूर्तिर्नराधिपः ॥ १७ ॥
सुहृच्छक्रस्यनिहतायेनदैत्याःसहस्रशः ॥ सोमसूर्यादयोयस्यतेजसाविगतप्रभाः ॥ १८ ॥ भवंतिशतशोयेनराजानोऽपिपराजिताः ॥
यथेच्छारूपधारीचमनुष्योऽप्यपवारितः ॥ १९ ॥ तस्यभानुमतीनामभार्यात्रैलोक्यसुंदरी ॥ लक्ष्मीरिवचरूपेणनिर्जितामरसुंदरी ॥२०॥
राज्ञस्तस्याग्रमहिषीप्राणेभ्योऽपिगरीयसी ॥ दशनारीसहस्राणांमध्येश्रीरिवराजते ॥ २१ ॥ नृपकोटिसहस्रेणनकदाचित्प्रमुच्यते ॥
सकदाचित्स्थानगतंपप्रच्छस्वंपुरोहितम् ॥ २२ ॥ विस्मयाविष्टहृदयोवासिष्ठमृषिसत्तमम् ॥ भगवन्केनधर्मेणममलक्ष्मीरनुत्तमा ॥२३॥
कस्माच्चविपुलंतेजोमच्छरीरेसदोत्तमम् ॥ २४ ॥ ॥ वसिष्ठउवाच ॥ पुरालीलावतीनामवेश्याशिवपरायणा ॥ तयादत्तश्चतु
र्देश्यांगुरवेलवणाचलः ॥ २५ ॥ हेमवृक्षामरैःसार्द्धंयथावद्विधिपूर्वकः ॥ शूद्रःसुवर्णकारस्तुनाम्नाशौंडोभवत्तदा ॥ २६ ॥
भृत्योलीलावतीगेहेतेनहैमाविनिर्मिताः ॥ तरवोऽमरमुख्याश्चश्रद्धायुक्तेनपार्थिव ॥ २७ ॥ अतिरूपेणसंपन्नान्घटयित्वाततोह्यदि ॥ धर्म
कार्यमितिज्ञात्वानागृहीतकथंचन ॥ २८ ॥ उज्ज्वालितास्तुतत्पत्न्यासौवर्णामरपादपाः ॥ लीलावतीगृहेपार्श्वेपरिचर्याचपार्थिव ॥२९॥
कृतंताभ्यांप्रहर्षेणद्विजशुश्रूषणादिकम् ॥ सातुलीलावतीवेश्याकालेनमहतानृप ॥ ३० ॥ सर्वपापविनिर्मुक्ताजगामाशिवमंदिरम् ॥
योऽसौसुवर्णकारश्चदरिद्रोऽप्यतिसत्ववान् ॥ ३१ ॥ नमूल्यमादाद्वेश्यातःसभवानिहसांप्रतम् ॥ सप्तद्वीपपतिर्जातःसूर्यायुतसमप्रभः ॥
॥३२॥ ययासुवर्णरचितास्तरवोहेमदेवताः ॥ सम्यगुज्ज्वालिताःपत्नीसेयंभानुमतीतव ॥३३॥ उज्ज्वालनादुज्ज्वलरूपमस्याःसुजातमस्मि
न्भुवनाधिपत्यम् ॥ तस्मात्कृतंतत्परिकर्मरात्रावनुद्धताभ्यांलवणाचलस्य ॥ ३४ ॥ तस्माच्चलोकेष्वपराजितस्त्वमारोग्यसौभाग्ययुता ॥१॥

चलक्ष्मीः ॥ तस्मात्त्वमप्यत्रविधानपूर्वंधान्याचलादीन्दशधाकुरुष्व ॥ ३५ ॥ तथेतिसंपूज्यचधर्ममूर्तिंवचोवशिष्ठस्यददौससर्वान् ॥
धान्याचलादीन्क्रमशःपुरारेर्लोकंजगामामरपूज्यमानः ॥ ३६ ॥ यश्चाधनःपश्यतिदीयमानंमेरोःप्रदानंमहधर्मपरोमनुष्यः ॥ शृणोति
भक्त्यापरयाऽप्रमादीविकल्मषःसोऽपिदिवंप्रयाति ॥ ३७ ॥ दुःस्वप्नंप्रशममुपैतिपठ्यमानेशैलेंद्रेभवभयभेदनेनराणाम् ॥ यःकुर्यात्किमु
नृपपुंगवेहसम्यक्छांतात्माहरिहरपुरमेतिजंतुः ॥ ३८ ॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेशर्कराचलदानवि
धिवर्णनंनामचतुरधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०४ ॥ ॥ छ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ ॥ प्रतिपत्क्रमयोगेनातिथीनांविस्तरःश्रुतः ॥
सरहस्यःसमंत्रश्चप्रारंभोद्यापनैःसह ॥ १ ॥ नवग्रहमखात्सर्वंहोमकर्मावधारितम् ॥ स्नानक्रमश्चाविदितोविज्ञाताश्चोत्सवामया ॥ २ ॥
दानधर्मस्त्वशेषेणश्रुतःसर्वार्थदर्शितः ॥ तडागोत्सर्जनविधिर्विदितःपादपोत्सवः ॥ ३ ॥ एवंगतंममनोमुह्यतेमधुसूदन ॥ व्रतंकथयता
कृष्णतास्ताःसंश्रित्यदेवताः ॥ ४ ॥ देवानांदेवकीपुत्रनानात्वंसंप्रदर्शितम् ॥ तिथिक्रमान्[2]कथयतापूजामंत्रोधिवासनम् ॥ ५ ॥ व्यासाद्यै
र्मुनिभिःसर्वैर्ध्यानयोगपरायणैः ॥ एकएवात्रनिर्दिष्टोदेवः[3]सर्वगतोऽव्ययः ॥६॥ वर्णाश्रमाचारधर्मःकस्मान्नात्रप्रदर्शितः ॥ एतेमहर्षयस्तुष्टाः
श्रोतुकामाभवद्वचः ॥ ७ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ व्रतदानैकलेशोयंकथितस्तवपार्थिव ॥ विशेषतश्चशक्नोतिवक्तुंयादिसरस्वती॥८॥
सर्वस्तरतिदुर्गाणिसर्वोभद्राणिपश्यति ॥ वर्णाश्रमाणांसामान्यइतिधर्मः[4]प्रकीर्तितः ॥ ९ ॥ कथितोऽयंव्रतत्वोहोदेवानुद्दिश्यवोमया ॥
परमार्थःसएवोक्तोदेवस्तमुपधारय ॥ १० ॥ योब्रह्मासहरिःप्रोक्तोयोहरिःसमहेश्वरः ॥ महेश्वरःस्मृतःसूर्यःसूर्यःपावकउच्यते ॥
॥ ११ ॥ पावकःकार्तिकेयोसौकार्तिकेयोविनायकः ॥ गौरीलक्ष्मीश्चसावित्रीशक्तिभेदाःप्रकीर्तिताः ॥ १२ ॥ देवंदेवींसमुद्दिश्ययःकरो
तिव्रतंनरः ॥ नभेदस्तत्रमंतव्यः[5]शिवशक्तिमयंजगत् ॥ १३ ॥ बहुप्रकारावसुधाभेदाःसाम्यनिलांभसाम् ॥ परमार्थंचिंत्यमानो
नभेदःप्रतिभासते ॥ १४ ॥ कंचिद्देवंसमाश्रित्यकरोतिकिमपिव्रतम् ॥ त्रयीधर्मानुगंपार्थएकंतत्रापिकारणम् ॥ १५ ॥

---

१ पूर्वम्–इ० पा० । २ क्रमयता–इ० पा० । ३ विष्णुः–इ० पा० । ४ धर्माः सनातनाः–इ० पा० । ५ धर्तव्यः–इ० पा० ।

यश्चैवतेमयाख्यातोव्रतदानविधिःपरः ॥ सफलःसतुविज्ञेयःसदाचारवतांसताम् ॥ १६ ॥ आचारहीनंनपुनंतिवेदायद्यप्यधीताः
सहपड्भिरंगैः ॥ छंदांस्येनंमृत्युकालेत्यजंतिनीडंशकुंताइवजातपक्षाः ॥ १७ ॥ कपालस्थंयथातोयंश्वदृतौवायथापयः ॥
दुष्टंस्यात्स्थानदोषेणवृत्तहीनेतथाशुभम् ॥ १८ ॥ वृत्तंयत्नेनसंरक्षेद्वित्तमेतिप्रयातिच ॥ अहीनोवित्ततोहीनोवृत्ततस्तुहतोहतः ॥ १९ ॥
एवमाचारधर्मस्यमूलंराजन्कुलस्यच ॥ आचाराद्विच्युतोजंतुर्नकुलीनोनधार्मिकः ॥ २० ॥ किंकुलेनोपदिष्टेनविपुलेनदुरात्मनाम् ॥
कृमयःकिंनजायंतेकुसुमेषुसुगंधिषु ॥ २१ ॥ हीनजातिप्रसूतोपिशौचाचारसमन्वितः ॥ सर्वधर्मार्थकुशलःसकुलीनःसतांवरः ॥ २२ ॥
नकुलंकुलमित्याहुराचारःकुलमुच्यते ॥ आचारकुशलोराजन्निहचामुत्रनंदते ॥ २३ ॥ ॥ युधिष्ठिरउवाच ॥ सदाचारमहंकृष्णश्रोतुमि
च्छामिशाश्वतम् ॥ सर्वधर्ममयःकोऽत्रसदाचारःप्रकीर्तितः ॥ २४ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ आचारप्रभवोधर्मःसंतश्चाचारलक्षणाः ॥ साधू
नांचयथावृत्तंससदाचारउच्यते ॥ २५ ॥ तस्मात्कुर्यादिहाचारंयइच्छेद्गतिमात्मनः ॥ अपिपापशरीरस्यआचारोहंत्यलक्षणम् ॥ २६ ॥
अदृष्टमश्रुतंवेदंपुरुषंधर्मचारिणम् ॥ स्वानिकर्माणिकुर्वाणंतंजनंकुरुतेप्रियम् ॥ २७ ॥ येनास्तिकानैष्ठिकाश्चगुरुशास्त्रातिलंघिनः ॥
अधर्मज्ञादुराचारास्तेभवंतिगतायुषः ॥ २८ ॥ सर्वलक्षणहीनोपियःसदाचारवान्नरः ॥ श्रद्दधानोनसूयश्चसर्वान्कामानवाप्नुयात् ॥ २९ ॥
ब्राह्मेमुहूर्तेबुध्येतधर्मार्थावनुचिन्तयेत् ॥ ब्राह्मणानलगोसूर्यान्नमेहेतकदाचन ॥ ३० ॥ उदङ्मुखोदिवारात्रावुत्सर्गेदक्षिणामुखः ॥
उत्थायाचम्यतिष्ठेतपूर्वांसंध्यांसमाहितः ॥ ३१ ॥ एवमेवोत्तरांसंध्यांसमुपासीतवाग्यतः ॥ नेक्षेतादित्यमुद्यंतंनास्तंयांतंकदाचन ॥ ३२ ॥
ऋषयोदीर्घतपसादीर्घमायुरवाप्नुयुः ॥ उपासतेयेनपूर्वांद्विजाःसंध्यांनपश्चिमाम् ॥ ३३ ॥ सर्वांस्तान्धार्मिकोराजाशूद्रकर्मणियोजयेत् ॥
आबाधासुयथाकामंकुर्यान्मूत्रपुरीषयोः ॥ ३४ ॥ शिरसाप्रावृतेनैवसमास्तीर्यतृणैर्महीम् ॥ ग्रामावसथतीर्थानांक्षेत्राणांचैववर्त्मनि ॥ ३५ ॥
नमूत्रमधितिष्ठेतनकृष्टेनचगोव्रजे ॥ अंतर्जलादावसथाद्वल्मीकान्मूषकस्थलात् ॥ ३६ ॥ कृतशौचावशिष्टाश्चवर्जयेत्पंचवैमृदः ॥

१ वृत्ततस्तु मनोहरः-इ० पा० । २ शताद्वरः-इ० पा० । ३ श्रेय आत्मनः-इ० पा० । ४ अशरीरस्य धर्मस्य आचारो हंत्यलक्षणम्-इ०पा० ।

देवार्चनादिकार्याणितथागुर्वभिवादनम् ॥ ३७ ॥ कुर्वीतसम्यगाचम्यतद्वदन्नभुजिक्रियाम् ॥ अफेनशब्दगंधाभिरद्भिरच्छाभिरादरात् ॥
॥३८॥ आचामेत्प्रयतःसम्यक्प्राङ्मुखोदङ्मुखोऽपिवा ॥ त्रिवर्गसाधनंयच्चसदा[1]कार्यंविपश्चिता ॥ ३९ ॥ तत्सांनिध्येगृहस्थस्यासिद्धिरत्रपर
त्रच ॥ पादेनकार्यंपारत्र्यंपादंकुर्याच्चसंचये॥४०॥अर्धेनाहारचरंणनित्यनैमित्तिकांतकम्॥अर्थस्योपार्जनेयत्नःसदाकार्योविपश्चितैः ॥४१॥
तत्संसिद्धौहिसिद्ध्यंति[2]धर्मकामादयोनृप॥केशप्रसाधनादर्शदर्शनंदंतधावनम्॥४२॥पूर्वाह्णएवकार्याणिदेवतानांचपूजनम्॥दूरादावसथान्मू
त्रंदूरात्पादावसेचनम्॥४३॥उच्छिष्टोत्सर्जनंदूरात्सदाकार्यंहितैषिणा॥लोष्टमर्दीतृणच्छेदीनखखादीचयोनरः॥४४॥ नित्योच्छिष्टःसंकरकृ
न्नेहायुर्विंदतेमहत्॥नग्नांपरस्त्रियंनेक्षेन्नपश्येदात्मनःशकृत्॥४५॥उदक्यादर्शनस्पर्शंकुर्यात्संभाषणंनच॥नाप्सुमूत्रंपुरीषंवामैथुनंवासमाचरे[3]
त्॥४६॥ नाधितिष्ठेच्छकृन्मूत्रेकेशभस्मकपालिकान् ॥ तुषांगारास्थिशीर्णानिरज्जुवस्त्रादिकानिच॥४७॥धारिणोननमेद्विद्वान्नासनंचापिदा
पयेत्॥ब्राह्मणान्प्रणमेद्विद्वानासनंचापिदापयेत्॥४८॥कृतांजलिरुपासीतगच्छंतंपृष्ठतोन्वियात्॥नचासीतासनेभिन्नेभिन्नंकांस्यंचवर्जयेत् ॥
॥४९॥ नामुक्तकेशैर्भोक्तव्यंननग्नःस्नानमाचरेत् ॥ स्वप्तव्यंनैवनग्नेननचोच्छिष्टस्तुसंविशेत् ॥५०॥ उच्छिष्टोनस्पृशेच्छीर्षंसर्वेप्राणास्तदाश्र
याः॥केशग्रहान्प्रहारांश्चशिरस्येतानिवर्जयेत् ॥५१॥ नान्यत्रपुत्राशिष्याभ्यांशिक्षयाताडनंस्मृतम् ॥ [4]नपाणिभ्यांसंहताभ्यांकंडूयेदात्मनः
शिरः ॥ ५२ ॥ नचाभीक्ष्णंशिरःस्नानंकार्यंनिष्कारणंनरैः ॥ अप्रशस्तंनिशिस्नानंराहोरन्यत्रदर्शनात् ॥ ५३ ॥ नभुक्तोत्तरकालंचन
गंभीरजलाशये ॥ शिरःस्नानंतुतैलेननांगंकिंचिदुपस्पृशेत् ॥ ५४ ॥ तिलपिष्टंचनाश्नीयात्तथास्यायुर्नहीयते ॥ दुष्कृतंनगुरोर्ब्रूयात्क्रु
द्धंचैनंप्रसादयेत् ॥ ५५ ॥ परीवादंनशृणुयादन्येषामपिजल्पताम् ॥ सदानुपहतास्तिष्ठेत्प्रशस्ताश्चतथौषधीः ॥ ५६ ॥ गारुडानिच
रत्नानिबिभृयात्प्रयतोनरः ॥ सुस्निग्धामलकेशश्चसुगंधिश्चारुवेषधृक् ॥ ५७ ॥ सिताःसुमनसोहृद्याबिभृयाच्चनरःसदा ॥ किंचित्परस्वंनह
रेन्नाल्पमप्यप्रियंवदेत् ॥ ५८ ॥ प्रियंचनानृतंब्रूयान्नान्यदोषानुदीरयेत् ॥ नान्याश्रितंतथावैरंरोचयेत्पुरुषेश्वरः ॥ ५९ ॥ नदुष्टयान

---

१ कर्तव्यं गृहमेधिना इ०पा० । २ कर्मकामादयः–इ०पा० । ३ समारभेत्–इ०पा० । ४ न संहताभ्यां हस्ताभ्यां कंडूयादात्मनः शिरः–इ० पा० ।

मारोहेत्कूलच्छायांनसंश्रयेत् ॥ विद्विष्टपतितोन्मत्तबहुवैरादिसंकरैः ॥ ६० ॥ बंधकीबंधकीभर्तृक्षुद्रानृतकथैःसह ॥ तथातिव्ययशीलैश्चप
रिवादरतैःशठैः ॥ ६१ ॥ बुधोमैत्रींनकुर्वीतनैकःपंथानमाश्रयेत् ॥ नावगाहेज्जलौघस्यवेगमग्रेनरेश्वर ॥ ६२ ॥ प्रदीप्तंवेश्मनविशे
न्नारोहेच्छिद्रवरंतरोः ॥ नहुंकुर्याच्छवंचैवशवगंधोहिसोमजः ॥ ६३ ॥ नकुर्याद्दंतसंघर्षंनकुर्याच्चलनासिकाम् ॥ नासंस्पृष्टमुखोब्रूयाच्छ्वास
कासौचवर्जयेत् ॥ ६४ ॥ नोच्चैर्हसेत्सशब्दंचनमुञ्चेत्पवनंबुधः ॥ नखान्नवादयेच्छिद्यान्ननखैश्चमहींलिखेत् ॥ ६५ ॥ नश्मश्रुभक्ष
येच्चैवनलोष्ठानिचमर्दयेत् ॥ पादेननाक्रमेत्पादंनपूज्याभिमुखंनयेत् ॥ ६६ ॥ नोच्चासनेसमासीतगुरोरग्रेकदाचन ॥
तस्मात्सदाचारपरोभवेत्कामचरोनहि ॥ ६७ ॥ लोकद्वयेशुभंप्रेप्सुःप्रेत्यस्वर्गेमहीयते ॥ चतुष्पथंचैत्यतरुंस्मशानोपवनानिच ॥ ६८ ॥
दुष्टस्त्रीसंनिकर्षंचवर्जयेन्निशिसर्वदा ॥ ग्रीष्मवर्षासुचच्छत्रीमौनीरात्रौवनेषुच ॥ ६९ ॥ केशास्थिकंटकामेध्यबलिभस्मतुषांस्तथा ॥
स्नानार्द्रांधरणींचैवदूरतःपरिवर्जयेत् ॥ ७० ॥ पंथादेयोब्राह्मणेभ्योराजभ्यःस्त्रीभ्यएवच ॥ विद्याधिकस्यगुर्विण्याभारतस्यमहीयसः॥७१॥
मूकांधबधिराणांचमत्तस्योन्मत्तकस्यच ॥ उपानद्वस्त्रमाल्यंचधृतमन्यैर्नधारयेत् ॥ ७२ ॥ नहीदृशमनायुष्यंलोकेकिंचनविद्यते ॥ यादृ
शंपुरुषस्येहपरदारोपसेवनम् ॥ ७३ ॥ नचेर्ष्यास्त्रीषुकर्तव्यादारारक्ष्याःप्रयत्नतः ॥ अनायुष्याभवेदीर्ष्यातस्मात्तांपरिवर्जयेत् ॥ ७४ ॥
मूर्खोन्मत्तव्यसनिनोविरूपामानिनस्तथा ॥ हीनांगानाधिकांगांश्चविद्याहीनांश्चनाक्षिपेत् ॥ ७५ ॥ पानीयस्याक्रियानक्तंतथैवदाधिसक्तवः ॥
वर्जनीयामहाराजनिशीथेभोजनक्रियाः ॥ ७६ ॥ नोर्ध्वजानुश्चिरंतिष्ठेन्नरहस्यपरोभवेत् ॥ तद्वन्नोपविशेत्प्राज्ञःपादेनाक्रम्यवासनम् ॥७७॥
नचातिरक्तवासाःस्याच्चित्रासितधरोऽपिवा ॥ नचकुर्याद्विपर्यासंवाससोनविभूषणे ॥ ७८ ॥ स्त्रींकृशांनावजानीयाद्दीर्घमायुर्जिजीविषुः ॥
ब्राह्मणंक्षत्रियंसर्पंसर्वेह्याशीविषोपमाः॥७९॥ हन्यादाशीविषःक्रुद्धोयावत्स्पृशतिदंष्ट्रया ॥ क्षत्रियोऽपिदहत्क्रुद्धोयावत्पश्यतितेजसा॥८०॥
ब्राह्मणःसकुलंहन्याद्ध्यानेनावेक्षितेनच ॥ नातिकल्यंनातिसायंनचमध्यंदिनेतथा ॥ ८१ ॥ नाज्ञातैःसहगंतव्यंनैकेनबहुभिःसह ॥ नारुं

१ सनादं च–इ० पा० ।

तुदः स्यान्नपरोक्षवादीनसहीनतः ॥ ८२ ॥ रोहतेचाग्निनादग्धंवनंपरशुनाहतम् ॥ वचोदुरुक्तबीभत्संनसंरोहतिचाक्षतम् ॥ ८३ ॥
नास्तिक्यंवेदनिंदांचदेवतानांचकुत्सनम् ॥ द्वेषस्तंभादिमानस्यक्लैब्यंचपरिवर्जयेत् ॥ ८४ ॥ नब्राह्मणंपरिवदेन्ननक्षत्राणिदर्शयेत् ॥
तिथिंपक्षस्यनब्रूयाद्धयास्यायुर्नरिष्यते ॥ ८५ ॥ तेजोनिष्ठीव्यवासश्चपरिधायाचमेद्बुधः ॥ जितामित्रोनृपोयश्चबलवान्कर्मतत्परः ॥ ८६ ॥
तत्रानित्यंवसेत्प्राज्ञःकृतकृत्यःपतौसुखम् ॥ पौराःसुसंहतायत्रसततन्यायवर्तिनः ॥ ८७ ॥ यत्रास्त्रियोन्मत्सारिण्यस्तत्रवासःसुखोदयः ॥
यस्मिन्कृषीवलाराष्ट्रेप्रायशोनातिभाषिणः ॥ ८८ ॥ यत्रौषधान्यशेषाणिवसेत्तत्रविचक्षणः ॥ तत्रराजन्नवस्तव्यंयत्रैतत्त्रितयंसदा ॥ ८९ ॥
जिगीषुःपूर्ववैरंचजनश्चविरतोत्सवः ॥ तत्रराजन्नवस्तव्यंयत्रनास्तिचतुष्टयम् ॥ ९० ॥ ऋणप्रदातावैद्यश्चश्रोत्रियःसजलानदी ॥
अवलोक्योनचादर्शोमलिनोबुद्धिमत्तरैः ॥ ९१ ॥ नचरात्रौमहाराजदीर्घराज्यमभीप्सता ॥ हेमकारगृहेचान्नमश्नीयान्नचविश्वसेत् ॥ ९२ ॥
नचमित्रंप्रकुर्वीतहेमकारंकदाचन ॥ भिन्नभांडंचखट्वांचकुक्कुरंकुक्कुटंतथा ॥ ९३ ॥ अप्रशस्तानिचत्वारियेचवृक्षाःसकंटकाः ॥ भिन्न
भांडेबलिःप्रायःखट्वायांचेहनिश्चयः ॥ ९४ ॥ नाश्नंतिपितरस्तस्ययत्रकुक्कुरकुक्कुटौ ॥ वृक्षमूलेपिशाचानांसर्वेषामेवसंस्थितिः ॥ ९५ ॥
अतस्तेषांतलेभुंजन्नश्नुतेपूयशोणितम् ॥ असंस्कृतान्नभुङ्मूत्रंबालादिप्रभवंस्वयम् ॥ ९६ ॥ सुवासिनीर्गुर्विणीश्चवृद्धांबालातुरांस्तथा ॥
भोजयेत्संस्कृतान्नेनप्रथमंचरमंगृही ॥९७॥ अघंसकेवलंभुंक्तेबद्धगोवाहनादिकम् ॥ योभुंक्तेचबहिर्ज्येष्ठप्रेक्षतामप्रदायच ॥ ९८ ॥ वैश्वदेवं
ततःकुर्याद्यावदाहुतयःक्रमात् ॥ प्रथमांब्रह्मणेदद्यात्प्रजानांपतयेततः ॥ ९९ ॥ तृतीयांचैवगृह्येभ्यःकश्यपायतथापराम् ॥ ततश्चानुमतेद
द्यादत्त्वागृहबलिंततः ॥ १०० ॥ पूर्वाख्यातंमयायत्तेनित्यकर्मक्रियाविधौ ॥ दद्यादथधरित्रीणांदद्यात्तुमणिकत्रयम् ॥ १०१ ॥ प्राच्या
दिक्रमयोगेनइंद्रादीनांबलिंक्षिपेत् ॥ ब्रह्मणेचान्तरिक्षायसूर्यायचयथाक्रमम् ॥ १०२ ॥ विश्वेभ्यश्चैवदेवेभ्योविश्वभूतेभ्यएवच ॥ कृत्वापस
व्यंवायव्यंयक्ष्मैतत्तोनिवेदयेत् ॥ १०३ ॥ ततश्चाग्रंसमुद्धृत्यहंतकारोपकल्पितम् ॥ यथाविधियथान्यायंब्राह्मणायोपपादयेत् ॥ १०४ ॥
दत्त्वाविधिभ्योदेवेभ्योगुरुभ्यःसुश्च ॥ पुण्यगंधांबरधरोमाल्यधारीनरेश्वर ॥ १०५ ॥ नैकवस्त्रधरोऽश्नीयान्नार्द्रपादोमहीपते ॥

विशुद्धवदनःप्रीतोभुंजीतनविदिङ्मुखः ॥ १०६ ॥ प्राङ्मुखोदङ्मुखोवापिनचैवान्यमनानरः ॥ कुत्सितेनहतंचैवजुगुप्सावदसंस्कृतम् ॥
॥१०७॥दत्त्वातुभुंक्तेशिष्टेभ्यःक्षुधितेभ्यस्तथागृही ॥प्रशस्तशुद्धपात्रेषुभुंजीताकुपितोनृप ॥१०८॥नासंदीसंस्थितेपात्रेनादेशेचनरेश्वर ॥
 नाकालेनातिसंकीर्णेदत्त्वाग्रंचनरोमही॥१०९॥अश्नीयात्तन्मयोभूत्वापूर्वंतुमधुरंरसम् ॥ लवणाम्लौतःपश्चात्कटुस्तीक्ष्णादिकंततः ॥११०॥
मार्दवंपुरुषोश्नन्वैमध्येचकठिनाशनम् ॥ अंतेपुनर्द्रवाशीचनरोरोगेणमुच्यते ॥ १११ ॥ दिवाधानासुवसातिरात्रौचदाधिसक्तुषु ॥ अलक्ष्मीः
कोविदारेषुसर्वदैवकृतालया ॥११२॥ अनिंद्यंभक्षयेन्नित्यंवाग्यतोऽन्नमकुत्सयन् ॥भुक्त्वासम्यग्यथाचम्यप्राङ्मुखोदङ्मुखोऽपिवा॥११३॥
यथावत्पुनराचामेत्पाणीप्रक्षाल्ययत्नतः ॥ अभीष्टदेवतानांचकुर्वीतस्मरणंनरः ॥११४॥ प्राणापानसमानानामुदानव्यानयोस्तथा ॥ अन्नं
पुष्टिकरंचास्तुममाव्याव्याहतंसुखम् ॥ ११५ ॥ अगस्तिरग्निर्वडवानलश्चभुक्तंप्रपान्नंजरयत्वशेषम् ॥ सुखंचमेतत्परिणामसंभवंय
च्छत्वरोगंखलुवासुदेवः ॥ ११६ ॥ इत्युच्चार्यस्वहस्तेनपरिमार्ज्यतथोदरम् ॥ अनायासप्रदायीतिकुर्यात्कर्माण्यतंद्रितः ॥ ११७ ॥
संध्यायांपथिकःकश्चित्समागच्छतिभारत ॥ पादशौचासनैःप्रह्वःस्वागतोक्त्याचपूजयेत् ॥११८॥ ततश्चान्नप्रदानेनशयनेनचपार्थिव ॥ दि
वातिथौचविमुखोयदेकंपातकंभवेत् ॥ ११९ ॥ तदेवाष्टगुणंपुंसांसूर्येहंसमुखेगते ॥ गच्छेच्छय्यामस्फुटितामपिदारुमयींनृप ॥ १२० ॥
नाविशालांनवाभग्नांनासमांमलिनांनच ॥ नचजंतुमयींशय्यांसमातिष्ठेदनापदि ॥ १२१ ॥ प्राच्यांदिशिशिरःशस्तंयाम्यायामपिभूपते ॥
सदैवस्वपतांपुंसांविपरीतंतुरोगदम् ॥१२२॥ ऋतावुपगमःशस्तःस्वपत्न्यांह्यवनीपते ॥ पुण्यर्क्षेचशुभेकालेपुत्रायुग्मासुरात्रिषु ॥ १२३ ॥
नचास्नातांस्त्रियंगच्छेद्गर्भिणींनरजस्वलाम् ॥ नानिष्टांवैनकुपितांनाशस्तांनचरोगिणीम् ॥ १२४ ॥ नादक्षिणांनान्यकामांनाकामांनान्य
योषितम् ॥ सुक्षामामत्यभुक्तांचस्वयंचैभिर्गुणैर्युतः ॥ १२५ ॥ स्नातःसुगंधधृग्धृष्टोनश्रांतःक्षुधितोऽपिवा ॥ सकामःसानुरागश्चव्य
वायंपुरुषोव्रजेत् ॥ १२६ ॥ चतुर्दश्यांतथाष्टम्यांपंचदश्यांचपर्वसु ॥ तैलाभ्यंगंतथाभोगान्योषितश्चाविवर्जयेत् ॥ १२७ ॥ क्षुरक
र्मणिचांतेचस्त्रीसंभोगेचभारत ॥ स्नायीतचैलवान्प्रातःकटभूमिमुपेत्यच ॥ १२८ ॥ गुरोःपतिव्रतानांचतथायज्ञतपस्विनाम् ॥ परि

१ कष्टभूमिम्–इ०पा० ।

वादंनकुर्वीतपरिहासेऽपिभारत ॥ १२९ ॥ युगपज्जलमग्निंचविभृयान्नविचक्षणः ॥ गुरुंदेवान्प्रतितथानचपादौप्रसारयेत् ॥ १३० ॥
नाचक्षीतधयंतींगांजलंनांजलिनापिबेत् ॥ वातातपौनसेवेतअनुतापंचवर्जयेत् ॥ १३१ ॥ दासंशपेन्नवैक्रुद्धःसर्वंबंधूनमत्सरी ॥ भीता
श्वासनकृत्साधुःस्वर्गस्तस्याव्ययंफलम् ॥ १३२ ॥ नोर्ध्वंतुपत्तनद्वारंनिरीक्ष्यपर्यटेन्नरः ॥ युगमात्रंमहीपृष्ठेनरोगच्छेद्विलोकयन् ॥१३३॥
शेषाहेत्वपिशेषांश्चवश्यात्मायोनिरस्यति ॥ तस्यधर्मार्थकामानांहानिर्नाल्पापिजायते ॥ १३४ ॥ वृथामांसंनखादेतपृष्ठमांसंतथैवच ॥
आक्रोशंचविवादंचपैशुन्यंचविवर्जयेत् ॥१३५॥ संयावंकृशरंमांसंशष्कुलीपायसंतथा ॥ आत्मार्थेनप्रकर्तव्यंदेवतानांप्रकल्पयेत्॥१३६॥
अजाश्वनावकर्षेंततावहिर्धारयंतिच ॥ ॥ रक्तमाल्यंनधार्यंस्याच्छुक्लंधार्यंतुपंडितैः ॥ १३७ ॥ वर्जयित्वात्रकमलंतथाकुवलयंविभो ॥
रक्तंशिरसिधार्यंचतथापानेयमित्यपि ॥ १३८ ॥ कांचनीयापियामालासानदुष्यतिकर्हिचित् ॥ अन्यदेवभवेद्वासःशयनीयेनरोत्तम ॥
॥ १३९॥ अन्यदर्चासुदेवानामन्यद्धार्यंसभासुच ॥ पिप्पलंचवटंचैवशणिंश्लेष्मातकंतथा ॥ १४० ॥ उदुंबरंनखादेतभवार्थीपुरुषोत्तम ॥
पतितैश्चकथांतेचच्छेदनंचविवर्जयेत् ॥ १४१ ॥ पतितःस्यान्नरोराजन्पतितैस्तुसहाचरन् ॥ वृद्धोज्ञातिस्तथामित्रोदरिद्रोयोभवेदिह ॥
॥ १४२ ॥ गृहेवासंस्थापितास्तेगृहवृद्धिमभीप्सता ॥ गृहेपारावताधन्याःशुकाश्चसहसारिकाः ॥१४३॥ भवंत्येतेतथापापास्तथावैतिलपा
यिका ॥ आजोक्षाचंदनंवीणाआदर्शोमधुसर्पिषी ॥ १४४ ॥ जलाग्नीचैवबिभृयाद्गृहेनित्यमितिस्थितिः ॥ धनुर्वेदेचसततंयत्नःकार्यो
नराधिप ॥ १४५ ॥ हस्तिपृष्ठेऽश्वपृष्ठेचरथचर्यासुचैवहि ॥ यत्नवान्भवराजेंद्रनयत्नान्सुखमेधते ॥ १४६ ॥ प्रजापालनयुक्तश्चनक्षांतिंलभ
तेनृप ॥ यज्ञशास्त्रंचविज्ञायशब्दशास्त्रंचभारत ॥ १४७ ॥ गांधर्वशास्त्रंविज्ञेयंकलाज्ञेयाश्चभारत ॥ पुराणमितिहासंचतथाख्यानानियो
निच ॥ १४८ ॥ एषतेलक्षणोद्देशआचारस्यप्रकीर्तितः ॥ शेषाश्चवेद्यावृद्धेभ्यःप्रत्याहार्यानराधिप ॥ १४९ ॥ आचारोभूतिजननआचारः
कीर्तिवर्धनः ॥ आचाराद्वर्धतेह्यायुराचारोहंत्यलक्षणम् ॥ १५० ॥ आगमानांहिसर्वेषामाचारःश्रेष्ठउच्यते ॥ आचारःपरमोधर्मआचाराद्व
र्धतेधनम् ॥ १५१ ॥ पुण्यंयशस्यमायुष्यंस्वर्ग्यंस्वस्त्ययनंमहत् ॥ सर्ववर्णानुकंपार्थंमयैतत्समुदाहृतम् ॥ १५२ ॥ आचारएवनरपुंगवसे

व्यमानोधर्मार्थकामफलादोभवतीहपुंसाम् ॥ तस्मात्सदैवविदुषावहितेनराजञ्छास्त्रोदितोह्यनुदिनंपरिपालनीयः ॥ १६३ ॥ इति
श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेसदाचारधर्मवर्णनंनामपंचाधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०५ ॥ ॥ छ ॥
॥ नारदउवाच ॥ दीर्घायुरारोग्यकुलादिवृद्धियुक्तःपुमान्येनगुणान्वितःस्यात् ॥ मुहुर्मुहुर्जन्मनियेनसम्यग्व्रतंममब्रूहितदिंदुमौले ॥ १ ॥
॥ श्रीभगवानुवाच ॥ त्वयापृष्टमिदंसम्यगमुत्राक्षयकारकम् ॥ रहस्यंतेप्रवक्ष्यामियत्पुराणविदोविदुः ॥ २ ॥ रोहिणीचंद्रशयनं
नामव्रतमिहोत्तमम् ॥ तस्मिन्नारायणस्यार्चामर्चयेदिंदुनामभिः ॥ ३ ॥ यदासोमदिनयुक्ताभवेत्पंचदशीक्वचित् ॥ अथवाब्रह्मनक्षत्रं
पौर्णमास्यांप्रजायते ॥ ४ ॥ तदास्नानंनरःकुर्यात्पंचगव्यंचसर्षपैः ॥ आप्यायस्वेतिचजपेद्विद्वानष्टशतंपुनः ॥ ५ ॥ शूद्रोऽपिपरयाभ
क्त्यापाखंडालापवर्जितः ॥ सोमायवरदायाथविष्णवेचनमोनमः ॥ ६ ॥ कृतजप्यःस्वभवनमागत्यमधुसूदनम् ॥ पूजयेत्फलपुष्पैश्चसो
मनामानिकीर्तयेत् ॥७॥ सोमायशांतायनमोऽस्तुपादावनंतनाम्नेह्यनुजानुजंघे॥ऊरुद्वयंचापिवृकोदरायसंपूजयेन्मेढ्रमनंगबाहवे॥८॥ नमोन
मःकामसुखप्रदायकटिःशशांकस्यसमर्चनीया ॥ तथोदरंचाप्यमृतोदरायनाभिःसुपूज्याविधिलोचनाय ॥९॥ नमोऽस्तुचंद्रायमुखंप्रपूज्यह
स्तौद्विजानामधिपायपूज्या ॥ आस्यंनमश्चंद्रमसेभिपूज्यमोष्ठौकुमुत्खंडवनप्रियाय ॥ १० ॥ नासाचनाथायवनौषधीनांह्यानंदनाथाय
पुनर्भ्रुवोश्च ॥ नेत्रद्वयंनीलकुमुत्प्रियायचेंदीवरश्यामकरायचोरः ॥ ११ ॥ नमःसमस्ताध्वरवंदितायकर्णद्वयंदैत्यनिषूदनाय ॥
ललाटमिंदोरुदधिप्रियायकेशाःसुषुम्नाधिपतेःप्रपूज्याः ॥ १२ ॥ शिरःशशांकायनमोऽमुरारेर्विश्वेश्वरायेतिनमःकिरीटम् ॥ पद्म
प्रियेरोहिणिनामलक्ष्मिसौभाग्यसौख्यामृततारकायै ॥ १३ ॥ देवींचसंपूज्यसुगंधधूपैर्नैवेद्यपुष्पादिभिरिंदुपत्नीम् ॥ प्रपूज्यभूमौपुन
रुत्थितेनस्नात्वाचविप्रायहविष्ययुक्तः ॥ १४ ॥ देयःप्रभातेसहिरण्यवारिकुंभोमनःपापविनाशनाय ॥ संप्राश्यगोमूत्रममांसमन्नमक्षारम
ष्टावथविंशतिंच ॥ १५ ॥ ग्रासान्पयःसर्पियुतानुपोष्यभुक्त्वेतिहासंशृणुयान्मुहूर्तम् ॥ कदंबनीलोत्पलकेतकानिजातीसरोजंशतपत्रिका
च ॥ १६ ॥ अम्लानकुब्जानथसिंदुवारपुष्पंपुनर्नारदमल्लिकायाः ॥ शुक्लंचविष्णोःकरवीरपुष्पंश्रीचंपकंचंद्रमसश्चदेयम् ॥ १७ ॥ श्रावणा
दिषुमासेषुक्रमादेतानिसर्वदा ॥ यस्मिन्मासेव्रतादिःस्यात्पुष्पैरभ्यर्चयेद्धरिम् ॥ १८ ॥ एकसंवत्सरंयावदुपोष्यविधिवन्नरः ॥ व्रतांते

शयनंदद्याद्दपर्णोपस्करान्वितम् ॥ १९ ॥ रोहिणीचंद्रमिथुनंकारयित्वातुकांचनम् ॥ चंद्रःषडंगुलःकार्योरोहिणीचतुरंगुला ॥ २० ॥
मुक्ताफलाष्टकयुतंसितनेत्रपटावृतम् ॥ क्षीरकुंभोपरिपुनःकांस्यपात्राक्षतान्वितम् ॥ २१ ॥ दद्यान्मंत्रेणपूर्वाह्णेशालीक्षुफलसंयुतम् ॥
श्वेतामथसुवर्णास्यांरौप्यखुरसमन्विताम् ॥२२॥ सवस्त्रभाजनांधेनुंतथाशंखंचशोभनम् ॥ भूषणैर्द्विजदांपत्यमलंकृत्यगुणान्वितम् ॥२३॥
चंद्रोऽयंद्विजरूपेणसभार्यइतिकल्पयेत् ॥ यथानरोहिणींकृष्णशयनंत्यज्यगच्छति ॥ २४ ॥ सोमरूपस्यतेतद्वन्ममाभेदोऽस्तुमूर्तिभिः ॥
यथात्वमेवसर्वेषांपरमानंदमुक्तिदः ॥२५॥ मुक्तिर्मुक्तिस्तथाभक्तिस्त्वयियंद्रेऽस्तुमेदृढा ॥ इतिसंसारभीतस्यमुक्तिकामस्यचानघ ॥२६॥
रूपारोग्यायुषामेताद्विधायकमनुत्तमम् ॥ इदमेवपितॄणांचसर्वदावल्लभंमुने ॥ २७ ॥ त्रैलोक्याधिपतिर्भूत्वाशतकल्पशतत्रयम् ॥ चंद्र
लोकमवाप्नोतिपुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ २८ ॥ नारीवारोहिणीचंद्रशयनंवासमाचरेत् ॥ साऽपितत्फलमाप्नोतिपुनरावृत्तिदुर्लभम् ॥ २९ ॥
इतिपठतिशृणोतिवायइत्थंमधुमथनार्चनमिंदुकीर्तनेन ॥ मतिमपिचददातिसोऽपिशौरेर्भवनगतःपरिपूज्यतेऽमरौघैः ॥ ३० ॥ इति श्री
भविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेनारदमहेश्वरसंवादोक्तरोहिणीचंद्रशयनव्रतवर्णनंनामषडधिकद्विशततमोऽध्यायः ॥
॥ २०६ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीकृष्णउवाच ॥ ॥ व्रतंदानमथोराजंस्तवधर्माःप्रकाशिताः ॥ धर्ममूलंयतश्चेदंतस्माद्धर्मपरोभव ॥ १ ॥
जानताऽपिमयापार्थकामार्थौनप्रकाशितौ ॥ यतःस्वयंप्रवृत्तोत्रलोकःकिमनुवर्ण्यते ॥ २ ॥ कामिनोवर्णयन्कामाँल्लोभंलुब्धस्यवर्णयन् ॥
नरःकिंफलमाप्नोतिकूपेंऽधमिवपातयन् ॥ ३ ॥ भविष्योत्तरमेतत्तेकथितंपांडुनंदन ॥ सदाचारवतांपुंसांव्रतदानसमुच्चयः ॥ ४ ॥ यद्दृष्ट
मितिहासेषुपुराणेषुचभारत ॥ वेदवेदांगसंबद्धंतत्सर्वमिहदर्शितम् ॥ ५ ॥ लोकवेदविरुद्धंयत्कथ्यतेमनुजोत्तम ॥ नतत्रास्थाप्रकर्तव्या
विप्रलापोहिसस्मृतः ॥६॥ अतिस्नेहेनभवतोमयैवसमुदाहृतम् ॥ ऋषीणांपुरतःपार्थकुंठाभवतिभारती ॥ ७॥ नैतत्प्रकाशनीयंहिदांभि
कायशठायवा ॥ नास्तिकायान्यमनसेकुंतर्कोपहतायच ॥८॥ साधुवृत्तायदांतायसत्यार्जवरतायच ॥ एतदाख्यायमानंहिशुभामुत्पादयेद्

१ बंधे-इ०पा०। २ मया विचार्य तत्रैव-इ० पा०। ३ वेदवेदांतसंबद्धम्-इ० पा०। ४ संप्रदर्शितम्-इ० पा०। ५ कुकर्मविहिताय च-इ० पा०
६ परामुत्पादयेद्धृतिम्-इति पा०।

तिम् ॥९॥ सामान्यमेतत्सुरसत्तमानांवर्णाश्रमाणांचनरेंद्रचन्द्र ॥ ख्यातंभाविष्योत्तरनामधेयंमयापुराणंतवसोऽह्रदन ॥१०॥ धर्मःस्वयंपार्थ
भवानसित्वंधर्मार्थविद्दृष्टपरावरश्च ॥ पृष्टोऽस्म्यतोधर्ममहंचवच्मिश्रद्धेयमेतत्सुतरांजनस्य ॥११॥यास्याम्यहंद्वारवतींपुनश्चयज्ञंसमेष्यामि
महोत्सवेच॥कालस्यसर्वंहिवशेविदित्वानैवानुतापोभवतात्रकार्यः॥१२॥इत्युक्तवान्यातुकामःप्रहृष्टःसंपूजितःपांडुसुतैर्महात्मा ॥ पृष्ट्वासुहृ
ज्ज्ञातिजनंहिसर्वंजगामविप्रान्प्रणिपत्यकृष्णः ॥१३॥यद्याज्ञवल्क्यमुनिनाभगवान्वसिष्ठःपृष्टःकिलोत्तरमुवाचबहुप्रकारम् ॥कृष्णेनपांडुतन
यस्यचयत्प्रदिष्टंव्यासेनतत्कृतमहोमुनिपुंगवेन॥१४॥जयतिपराशरसूनुःसत्यवतीहृदयनंदनोव्यासः॥यस्यास्यकमलगलितंवाङ्मधुपुण्यं
जगत्पिबति॥१५॥इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेसमाप्तिवर्णनंश्रीकृष्णस्यद्वारकांप्रतिगमनवर्णनंनामसप्ताधि
कद्विशततमोऽध्यायः॥२०७॥छ॥अथवृत्तांताः॥व्यासानुगमनंपूर्वंब्रह्मांडस्यसमुद्भवः॥मायाचवैष्णवीयस्मात्संसारेदोषकीर्तनम् ॥१॥ पाप
भेदस्ततस्तस्माच्छुभाशुभविनिर्णयः॥शंकटव्रतमाहात्म्यंतिलकव्रतकीर्तनम्॥२॥अशोककरवीराख्यंव्रतंतस्माच्चकोकिलम् ॥बृहत्तपोव्रतं
नामरुद्रोपोषणमेवच॥३॥द्वितीयाव्रतमाहात्म्यमशून्यशयनंतथा॥कामाख्यातुतृतीयाचमेघपालीव्रतंतथा ॥४॥ पंचाग्निसाधनाख्यातृती
याव्रतमुत्तमम् ॥ त्रिरात्रंगोष्पदंनामहरिकालीव्रतंतथा ॥ ५ ॥ ललिताख्यातृतीयाचयोगाख्याचतथापरा ॥ उमामहेश्वरंनामतथारंभातृती
यकम्॥६॥सौभाग्याख्यातृतीयाचआर्द्रानंदकरीतथा ॥ चैत्रेभाद्रपदेमाघेतृतीयाव्रतमुच्यते ॥ ७ ॥ अनंतरीतृतीयाचगणशांतिव्रतंतथा ॥
सारस्वतव्रतंनामपंचमीव्रतमुच्यते ॥८॥ तथाश्रीपंचमीनामषष्ठीशोकप्रणाशिनी॥फलषष्ठीचमंदारषष्ठीव्रतमथोच्यते ॥९॥ ललिताव्रतषष्ठी
चषष्ठीकार्तिकसंज्ञिता ॥ महत्तपःसप्तमीचाविभूषासप्तमीतथा ॥ १० ॥ आदित्यमंडपविधिस्त्रयोदशीतिसप्तमी॥कृकवाकुप्लवङ्गाचतथैवाभ
यसप्तमी ॥ ११ ॥ कल्याणसप्तमीनामशर्करासप्तमीव्रतम् ॥सप्तमीकमलाख्याचतथान्याशुभसप्तमी ॥ १२ ॥ स्नपनव्रतसप्तम्यौतथैवाचल

१ भाविष्यम्-इ०पा०। २अष्टमीवृत्तान्ताः-इति-पुस्तकद्वये पाठः। ३ संकटव्रतमाहात्म्यम्-इ०पा०। ४ अनंग्यं शयनं तथा-इ०पा०। ५ मेघपाली व्रतं तथा-इ०पा०। ६ विभूयासप्तमीतथा-इ०पा०। ७ कल्पनासप्तमी-इ०पा०। ८ वामलाख्या च-इ०पा०।

सप्तमी ॥ बुधाष्टमीव्रतंनामतथाजन्माष्टमीव्रतम् ॥ १३ ॥ दूर्वाकृष्णाष्टमीप्रोक्ताअनयाव्रतमष्टमी ॥ अष्टम्यर्काष्टमीचाथश्रीवृक्षनवमीव्रतम् ॥१४॥ ध्वजाख्यानवमीचैवउल्काख्यानवमीतथा ॥ दशावतारव्रतकंतथाशादशमीव्रतम् ॥ १५ ॥ रोहिणींद्रहरिशंभुब्रह्मसूर्याविवियोगकम् ॥ गोवत्सद्वादशीनामव्रतमुक्तंततःपरम् ॥१६॥ नीराजनद्वादशीचभीष्मपंचकमेवच ॥ मल्लिकाख्याद्वादशीचभीमद्वादशिकोत्तमम् ॥१७॥ श्रवणद्वादशीनामसंप्राप्तिद्वादशीव्रतम् ॥ गोविन्दद्वादशीनामव्रतमुक्तंततःपरम् ॥ १८ ॥ अखंडद्वादशीनामातिलद्वादश्यतःपुरम् ॥ सुकृतद्वादशीनामधरणीव्रतमेवच ॥ १९ ॥ विशोकद्वादशीनामविभूतिद्वादशीव्रतम् ॥ पुष्पर्क्षद्वादशीचैवद्वादशिश्रवणर्क्षगा ॥ २० ॥ अनंगद्वादशीचैवअङ्कपादव्रतंतथा ॥ निम्बार्ककरवीराथयमादर्शत्रयोदशी ॥ अनंगद्वादशीचापिपालिरम्भाव्रतंतथा ॥ २१ ॥ चतुर्दशीव्रतंप्रोक्तंततोऽनन्तचतुर्दशी ॥ श्रावणीव्रतनक्तंचचतुर्दश्यष्टमीदिने ॥ २२ ॥ व्रतंशिवचतुर्दश्यांफलत्यागचतुर्दशी ॥ वैशाखीकार्तिकीमाघीव्रतमेतदनंतरम् ॥ २३ ॥ कार्तिक्यांकृत्तिकायोगेकृत्तिकाव्रतमीरितम् ॥ फाल्गुनेपौर्णिमायांतुव्रतंपूर्णमनोरथम् ॥२४॥ अशोकपूर्णिमानामअनंतव्रतमेवच ॥ व्रतंहिसांभरायिण्यंनक्षत्रपुरुषव्रतम् ॥ २५ ॥ शिवनक्षत्रपुरुषंसंपूर्णयेनमुच्यते ॥ कामदानंव्रतंनामवृंताकविधिरेवच ॥ २६ ॥ आदित्यस्यदिनेनक्तंसंक्रात्युद्यापनेफलम् ॥ भद्राव्रतमगस्त्यार्घोनवचन्द्रार्कमेवच ॥ २७ ॥ अर्घःशुक्रबृहस्पत्योःपंचाशीतिव्रतानिच ॥ माघस्नानंनित्यस्नानंरुद्रस्नानविधिस्तथा ॥ २८ ॥ चंद्रार्कग्रहणेस्नानंविधिश्चान्नाशनेतथा ॥ वापीकूपतडागानामुत्सर्गोवृक्षयाजनम् ॥ २९ ॥ देवपूजादीपदानवृषोत्सर्गविधिस्तथा ॥ फाल्गुन्युत्सवकंनामतथान्यःमदनोत्सवः ॥ ३० ॥ भूतमाताचश्रावण्यांरक्षाबंधविधिस्तथा ॥ विधिस्तथानवम्यास्तुतथाचन्द्रमहोत्सवः ॥३१॥ दीपालिकायांतुहोमोलक्षहोमविधिस्तथा ॥ कोटिहोमोमहाशीतिर्गणनाथस्यशांतिका ॥३२॥ तथानक्षत्रहोमोथगोदानविधिरेवच ॥ गुडधेनुर्घृतधेनुस्तिलधेनुव्रतंतथा ॥ ३३ ॥

---

१ जनयाव्रतम्–इ० पा० । २ आवनीव्रतनक्तं च–इ० पा० । ३ भद्राशतम्–इ० पा० ।

जलधेनुविधिःप्रोक्तोलवणस्यतथापरा ॥ धेनुःकार्यासमंज्ञात्वानवनीतस्यचापरा ॥ सुवर्णधेनुश्चतथादेवकार्याचिकीर्षुभिः ॥३४॥ इति श्रीभविष्येमहापुराणेउत्तरपर्वणिश्रीकृष्णयुधिष्ठिरसंवादेसंक्षिप्तानुक्रमणिकाकथनंनामाष्टोत्तरद्विशततमोऽध्यायः ॥ २०८ ॥ ॥ छ ॥

इति चतुर्थमुत्तरपर्व ॥ ४ ॥

समाप्तोऽयं भविष्यपुराणग्रन्थः ।

इदं भविष्यमहापुराणं खानदेशीयरावेरग्रामनिवासिपरशुरामभट्टतनयेन गोविन्दशास्त्रिणा-सम्यगनेक पुस्तकसाहाय्येन संशोध्य परिष्कृतम् । तदेतत्--मुंबय्यां खेमराज श्रीकृष्णदास इत्यनेन स्वकीये "श्रीवेङ्कटेश्वर" मुद्रणालये मुद्रयित्वा प्रकाशितम् । संवत् १९५३, शके १८१८, खिस्ताब्दाः १८९७ ई०.

पुस्तक मिलनेका ठिकाना- खेमराज श्रीकृष्णदास, "श्रीवेंकटेश्वर" छापाखाना-खेतवाड़ी-बम्बई.